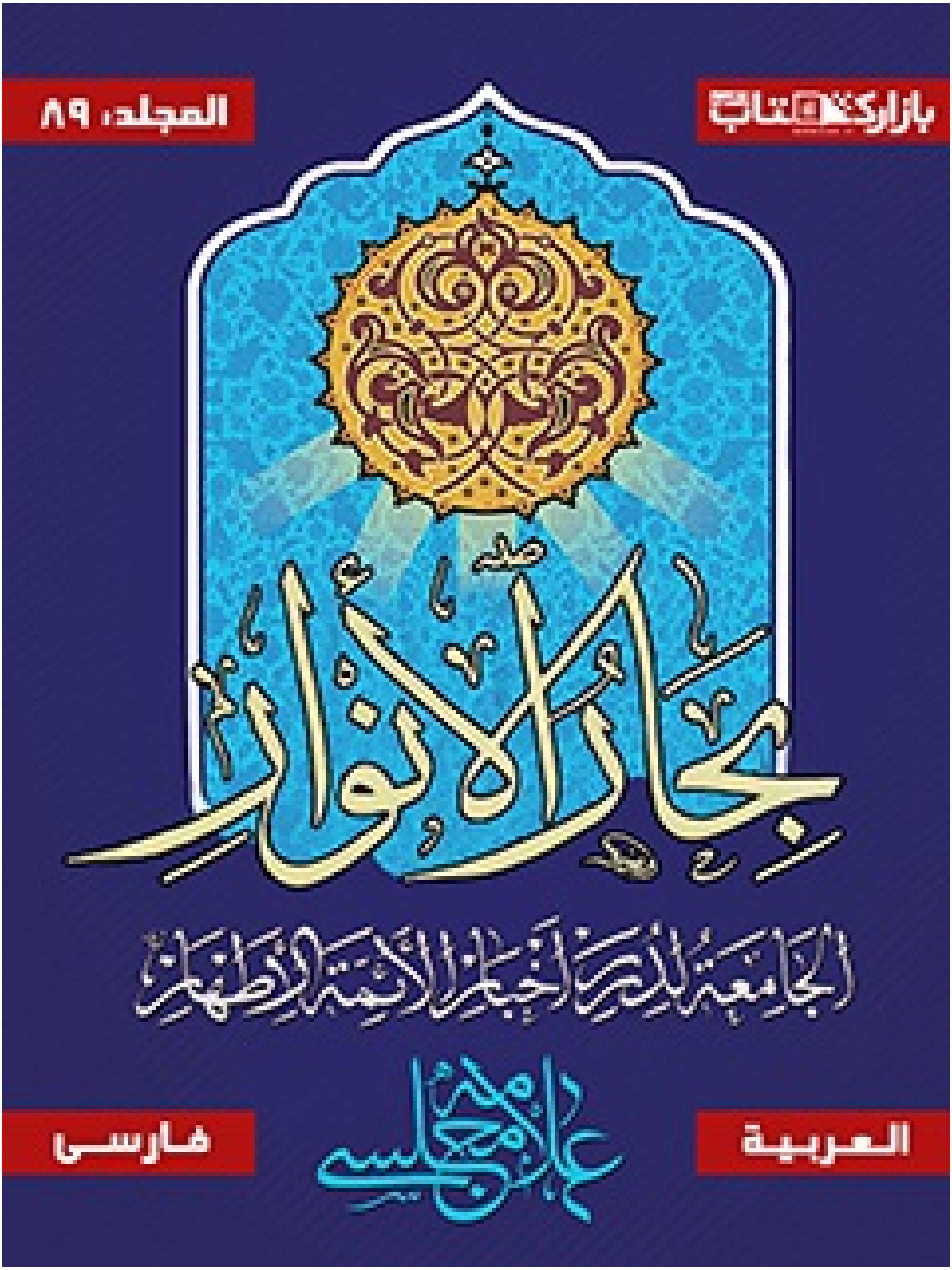
مركز القائمية اصبهان للبحوث والتحريات الكمبيوترية

السلام عليك يا صاحب الزمان

www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.ir

بازار کتاب
المجلد، ٨٩
بحار الأنوار
الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار
علامه مجلسی
العربية
فارسی

بسم الله الرحمن الرحیم

بحارالانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار علیهم السلام با ترجمه فارسی

کاتب:

محمدباقر بن محمدتقی علامه مجلسی

نشرت فی الطباعهٔ:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

رقمی الناشر:

مرکز القائمیهٔ باصفهان للتحریات الکمبیوتریهٔ

الفهرس

بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار المجلد ۸۹ : کتاب قرآن

اشاره

سرشناسه: مجلسی محمد باقربن محمدتقی ۱۰۳۷ - ۱۱۱۱ق.

عنوان و نام پدیدآور: بحارالانوار: الجامعه لدرر أخبار الائمه الأطهار تالیف محمدباقر المجلسی.

مشخصات نشر: بیروت داراحیاء التراث العربی [۱۴۴۰].

مشخصات ظاهری: ج - نمونه.

یادداشت: عربی.

یادداشت: فهرست نویسی بر اساس جلد بیست و چهارم، ۱۴۰۳ق. [۱۳۶۰].

یادداشت: جلد۲۴،۵۲،۶۵،۶۶،۶۷،۸۷،۹۲،۹۱،۹۴،۱۰۳،۱۰۸(چاپ سوم: ۱۴۰۳ق.=۱۹۸۳م.=[۱۳۶۱]).

یادداشت: کتابنامه.

مندرجات: ج .۲۴. کتاب الامامه. ج.۵۲. تاریخ الحجه. ج۶۵،۶۶،۶۷. الایمان و الکفر. ج.۸۷. کتاب الصلاه . ج. ۹۱،۹۲ .الذکر و الدعا. ج. ۹۴. کتاب السوم. ج.۱۰۳.فهرست المصادر. ج.۱۰۸.الفهرست.-

موضوع: احادیث شیعه — قرن ۱۱ق

رده بندی کنگره: BP۱۳۵/م۳ب ۳۱۳۰۰ ی ح

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی: ۱۶۸۰۹۴۶

ص: ۱

**[ترجمه]

سرشناسه : مجلسی، محمد باقربن محمدتقی، ۱۰۳۷ - ۱۱۱۱ق.

عنوان قراردادی : بحار الانوار .فارسی .برگزیده

عنوان و نام پدیدآور : ترجمه بحارالانوار/ مترجم گروه مترجمان؛ [برای] نهاد کتابخانه های عمومی کشور.

مشخصات نشر : تهران: نهاد کتابخانه های عمومی کشور، موسسه انتشارات کتاب نشر، ۱۳۹۲ -

مشخصات ظاهری : ج.

شابک : دوره : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۶-۵ ؛ ج.۱ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۷-۲ ؛ ج.۲ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۸-۹ ؛ ج.۳ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۹-۶ ؛ ج.۴ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰۷۰-۲ : ؛ ج.۵ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۱-۹ : ؛ ج.۶ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۲-۶ : ؛ ج.۷ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۳-۳ : ؛ ج.۸ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۴-۰ ؛ ج.۱۰ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۶-۴ : ؛ ج.۱۱ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۳-۲ : ؛ ج.۱۲ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۶-۵ : ؛ ج.۱۳ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۵-۶ : ؛ ج.۱۴ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۶-۳ : ؛ ج.۱۵ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۷-۰ : ؛ ج.۱۶:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۸-۷ ؛ ج.۱۷:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۹-۴ ؛ ج.۱۸ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۰-۰ ؛ ج.۱۹:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۱-۷ ؛ ج.۲۰:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۲-۴ ؛ ج.۲۱: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۳-۱ ؛ ج.۲۲:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۴-۸ ؛ ج.۲۳:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۵-۵

مندرجات : ج.۱. کتاب عقل و علم و جهل.- ج.۲. کتاب توحید.- ج.۳. کتاب عدل و معاد.- ج.۴. کتاب احتجاج و مناظره.- ج. ۵. تاریخ پیامبران.- ج.۶. تاریخ حضرت محمد صلی الله علیه وآله.- ج.۷. کتاب امامت.- ج.۸. تاریخ امیرالمومنین.- ج.۹. تاریخ حضرت زهرا و امامان والامقام حسن و حسین و سجاد و باقر علیهم السلام.- ج.۱۰. تاریخ امامان والامقام حضرات صادق، کاظم، رضا، جواد، هادی و عسکری علیهم السلام.- ج.۱۱. تاریخ امام مهدی علیه السلام.- ج.۱۲. کتاب آسمان و جهان - ۱.- ج.۱۳. آسمان و جهان - ۲.- ج.۱۴. کتاب ایمان و کفر.- ج.۱۵. کتاب معاشرت، آداب و سنت ها و معاصی و کبائر.- ج.۱۶. کتاب مواعظ و حکم.- ج.۱۷. کتاب قرآن، ذکر، دعا و زیارت.- ج.۱۸. کتاب ادعیه.- ج.۱۹. کتاب طهارت و نماز و روزه.- ج.۲۰. کتاب خمس، زکات، حج، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر، عقود و معاملات و قضاوت

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

ناشر دیجیتالی : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

یادداشت : ج.۲ - ۸ و ۱۰ - ۱۶ (چاپ اول: ۱۳۹۲) (فیپا).

موضوع : احادیث شیعه -- قرن ۱۱ق.

شناسه افزوده : نهاد کتابخانه های عمومی کشور، مجری پژوهش

شناسه افزوده : نهاد کتابخانه های عمومی کشور. موسسه انتشارات کتاب نشر

رده بندی کنگره : BP۱۳۵/م۳ب۳۰۴۲۱۶۷ ۱۳۹۲

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی : ۳۳۴۸۹۸۵

ص: ۱

**[ترجمه]

[أبواب فضله و أحكامه و إعجازه]

باب ۱ فضل القرآن و إعجازه و أنه لا يتبدل بتغير الأزمان و لا يتكرر بكثره القراءه و الفرق بين القرآن و الفرقان

الآيات

البقره: الم ذلِكَ الْكِتابُ لا رَيْبَ فِيهِ هُدىً لِلْمُتَّقِينَ و قال تعالى وَ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنا عَلى عَبْدِنا فَأْتُوا بِسُورَهٍ مِنْ مِثْلِهِ وَ ادْعُوا شُهَداءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَ لَنْ تَفْعَلُوا الآيه(۱)

و قال تعالى إِنَّ اللَّهَ لا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا ما بَعُوضَةً فَما فَوْقَها فَأَمَّا

۱- ۲. البقره: ۲۳- ۲۴.

الَّذِینَ آمَنُوا فَیَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَ أَمَّا الَّذِینَ کَفَرُوا فَیَقُولُونَ ما ذا أَرادَ اللَّهُ بِهذا مَثَلًا یُضِلُّ بِهِ کَثِیراً وَ یَهْدِی بِهِ کَثِیراً وَ ما یُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفاسِقِینَ (۱)

و قال تعالی: وَ لَقَدْ أَنْزَلْنا إِلَیْکَ آیاتٍ بَیِّناتٍ وَ ما یَکْفُرُ بِها إِلَّا الْفاسِقُونَ (۲)

و قال تعالی: الَّذِینَ آتَیْناهُمُ الْکِتابَ یَتْلُونَهُ حَقَّ تِلاوَتِهِ أُولئِکَ یُؤْمِنُونَ بِهِ وَ مَنْ یَکْفُرْ بِهِ فَأُولئِکَ هُمُ الْخاسِرُونَ (۳)

و قال سبحانه: ذلِکَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَّلَ الْکِتابَ بِالْحَقِّ وَ إِنَّ الَّذِینَ اخْتَلَفُوا فِی الْکِتابِ لَفِی شِقاقٍ بَعِیدٍ(۴)

و قال تعالی: شَهْرُ رَمَضانَ الَّذِی أُنْزِلَ فِیهِ الْقُرْآنُ هُدیً لِلنَّاسِ وَ بَیِّناتٍ مِنَ الْهُدی وَ الْفُرْقانِ (۵)

و قال تعالی: وَ اذْکُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَیْکُمْ وَ ما أَنْزَلَ عَلَیْکُمْ مِنَ الْکِتابِ وَ الْحِکْمَهِ یَعِظُکُمْ بِهِ (۶)

آل عمران: نَزَّلَ عَلَیْکَ الْکِتابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِما بَیْنَ یَدَیْهِ وَ أَنْزَلَ التَّوْراهَ وَ الْإِنْجِیلَ مِنْ قَبْلُ هُدیً لِلنَّاسِ وَ أَنْزَلَ الْفُرْقانَ إِنَّ الَّذِینَ کَفَرُوا بِآیاتِ اللَّهِ لَهُمْ عَذابٌ شَدِیدٌ وَ اللَّهُ عَزِیزٌ ذُو انْتِقامٍ (۷)

و قال تعالی: ذلِکَ نَتْلُوهُ عَلَیْکَ مِنَ الْآیاتِ وَ الذِّکْرِ الْحَکِیمِ (۸)

و قال تعالی: إِنَّ هذا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ (۹)

و قال سبحانه: تِلْکَ آیاتُ اللَّهِ نَتْلُوها عَلَیْکَ بِالْحَقِّ وَ مَا اللَّهُ یُرِیدُ ظُلْماً لِلْعالَمِینَ (۱۰)

و قال تعالی: هذا بَیانٌ لِلنَّاسِ وَ هُدیً وَ مَوْعِظَهٌ لِلْمُتَّقِینَ (۱۱)

۱- ۱. البقره: ۲۶.

۲- ۲. البقره: ۹۹.

۳- ۳. البقره: ۱۲۱.

۴- ۴. البقره: ۱۷۶.

۵- ۵. البقره: ۱۸۵.

۶- ۶. البقره: ۲۳۱.

۷- ۷. آل عمران: ۳.

۸- ۸. آل عمران: ۵۸.

۹- ۹. آل عمران: ۶۲.

۱۰- ۱۰. آل عمران: ۱۰۸.

۱۱- ۱۱. آل عمران: ۱۳۸.

النساء: أَ فَلا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَ لَوْ كانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلافاً كَثِيراً(۱)

و قال: يا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جاءَكُمْ بُرْهانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَ أَنْزَلْنا إِلَيْكُمْ نُوراً مُبِيناً(۲)

المائده: قَدْ جاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَ كِتابٌ مُبِينٌ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوانَهُ سُبُلَ السَّلامِ وَ يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَ يَهْدِيهِمْ إِلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ (۳)

الأنعام: وَ أُوحِيَ إِلَيَّ هذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ وَ مَنْ بَلَغَ (۴)

و قال تعالى: ما فَرَّطْنا فِي الْكِتابِ مِنْ شَيْءٍ(۵)

و قال تعالى: وَ هذا كِتابٌ أَنْزَلْناهُ مُبارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ (۶)

و قال تعالى: وَ هذا كِتابٌ أَنْزَلْناهُ مُبارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَ اتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (۷)

الأعراف: المص كِتابٌ أُنْزِلَ إِلَيْكَ فَلا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنْذِرَ بِهِ وَ ذِكْرى لِلْمُؤْمِنِينَ اتَّبِعُوا ما أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ و قال تعالى وَ لَقَدْ جِئْناهُمْ بِكِتابٍ فَصَّلْناهُ عَلى عِلْمٍ هُدىً وَ رَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ (۸)

و قال سبحانه: وَ الَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتابِ وَ أَقامُوا الصَّلاةَ إِنَّا لا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ (۹)

و قال تعالى: خُذُوا ما آتَيْناكُمْ بِقُوَّةٍ وَ اذْكُرُوا ما فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (۱۰)

و قال تعالى: وَ كَذلِكَ نُفَصِّلُ الْآياتِ وَ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ (۱۱)

۱- ۱. النساء: ۸۲.

۲- ۲. النساء: ۱۷۴.

۳- ۳. المائده: ۱۵- ۱۶.

۴- ۴. الأنعام: ۱۹.

۵- ۵. الأنعام: ۳۸.

۶- ۶. الأنعام: ۹۲.

۷- ۷. الأنعام: ۱۵۵.

۸- ۸. الأعراف: ۵۲.

۹- ۹. الأعراف: ۱۷۰.

۱۰- ۱۰. الأعراف: ۱۷۱.

۱۱- ۱۱. الأعراف: ۱۷۴.

و قال تعالی هذا بَصائِرُ مِنْ رَبِّکَمْ وَ هُدیً وَ رَحْمَهٌ لِقَوْمٍ یُؤْمِنُونَ (۱)

یونس: الر تِلْکَ آیاتُ الْکِتابِ الْحَکِیمِ و قال تعالی وَ ما کانَ هذَا الْقُرْآنُ أَنْ یُفْتَری مِنْ دُونِ اللَّهِ وَ لکِنْ تَصْدِیقَ الَّذِی بَیْنَ یَدَیْهِ وَ تَفْصِیلَ الْکِتابِ لا رَیْبَ فِیهِ مِنْ رَبِّ الْعالَمِینَ أَمْ یَقُولُونَ افْتَراهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَهٍ مِثْلِهِ وَ ادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ کُنْتُمْ صادِقِینَ (۲)

و قال تعالی: یا أَیُّهَا النَّاسُ قَدْ جاءَتْکُمْ مَوْعِظَهٌ مِنْ رَبِّکُمْ وَ شِفاءٌ لِما فِی الصُّدُورِ وَ هُدیً وَ رَحْمَهٌ لِلْمُؤْمِنِینَ قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَ بِرَحْمَتِهِ فَبِذلِکَ فَلْیَفْرَحُوا هُوَ خَیْرٌ مِمَّا یَجْمَعُونَ (۳)

هود: الر کِتابٌ أُحْکِمَتْ آیاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَکِیمٍ خَبِیرٍ و قال سبحانه أَمْ یَقُولُونَ افْتَراهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَیاتٍ وَ ادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ کُنْتُمْ صادِقِینَ فَإِلَّمْ یَسْتَجِیبُوا لَکُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّما أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَ أَنْ لا إِلهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ (۴)

یوسف: الر تِلْکَ آیاتُ الْکِتابِ الْمُبِینِ إِنَّا أَنْزَلْناهُ قُرْآناً عَرَبِیًّا لَعَلَّکُمْ تَعْقِلُونَ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَیْکَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِما أَوْحَیْنا إِلَیْکَ هذَا الْقُرْآنَ وَ إِنْ کُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغافِلِینَ و قال تعالی ما کانَ حَدِیثاً یُفْتَری وَ لکِنْ تَصْدِیقَ الَّذِی بَیْنَ یَدَیْهِ وَ تَفْصِیلَ کُلِّ شَیْ ءٍ وَ هُدیً وَ رَحْمَهً لِقَوْمٍ یُؤْمِنُونَ (۵)

الرعد: وَ لَوْ أَنَّ قُرْآناً سُیِّرَتْ بِهِ الْجِبالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ کُلِّمَ بِهِ الْمَوْتی بَلْ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِیعاً(۶)

و قال تعالی: وَ کَذلِکَ أَنْزَلْناهُ حُکْماً عَرَبِیًّا(۷)

۱- ۱. الأعراف: ۲۰۳.

۲- ۲. یونس: ۳۷.

۳- ۳. یونس: ۵۷- ۵۸.

۴- ۴. هود: ۱۳- ۱۴.

۵- ۵. یوسف: ۱۱۱.

۶- ۶. الرعد: ۳۱.

۷- ۷. الرعد: ۳۷.

إبراهيم: الر كِتابٌ أَنْزَلْناهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلى صِراطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ و قال تعالى هذا بَلاغٌ لِلنَّاسِ وَ لِيُنْذَرُوا بِهِ وَ لِيَعْلَمُوا أَنَّما هُوَ إِلهٌ واحِدٌ وَ لِيَذَّكَّرَ أُولُوا الْأَلْبابِ (۱)

الحجر: الر تِلْكَ آياتُ الْكِتابِ وَ قُرْآنٍ مُبِينٍ و قال تعالى إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَ إِنَّا لَهُ لَحافِظُونَ (۲)

و قال تعالى: وَ لَقَدْ آتَيْناكَ سَبْعاً مِنَ الْمَثانِي وَ الْقُرْآنَ الْعَظِيمَ (۳)

النحل: وَ أَنْزَلْنا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ ما نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ (۴)

و قال تعالى: وَ ما أَنْزَلْنا عَلَيْكَ الْكِتابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَ هُدىً وَ رَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ (۵)

و قال تعالى: وَ نَزَّلْنا عَلَيْكَ الْكِتابَ تِبْياناً لِكُلِّ شَيْ ءٍ وَ هُدىً وَ رَحْمَةً وَ بُشْرى لِلْمُسْلِمِينَ (۶)

و قال تعالى: قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ هُدىً وَ بُشْرى لِلْمُسْلِمِينَ وَ لَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّما يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِسانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَ هذا لِسانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ (۷)

أسرى: إِنَّ هذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ (۸)

و قال تعالى: ذلِكَ مِمَّا أَوْحى إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ(۹)

و قال تعالى: وَ لَقَدْ صَرَّفْنا فِي هذَا الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُوا وَ ما يَزِيدُهُمْ إِلَّا

ص: ۵

۱- ۱. إبراهيم: ۵۲.

۲- ۲. الحجر: ۹.

۳- ۳. الحجر: ۸۷.

۴- ۴. النحل: ۴۴.

۵- ۵. النحل: ۶۴.

۶- ۶. النحل: ۸۹.

۷- ۷. النحل: ۱۰۲- ۳.

۸- ۸. أسرى: ۹.

۹- ۹. أسرى: ۳۹.

نُفُوراً(۱)

و قـال تعالى: قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَ الْجِنُّ عَلى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هـذَا الْقُرْآنِ لا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَ لَوْ كانَ بَعْضُـهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيراً وَ لَقَدْ صَرَّفْنا لِلنَّاسِ فِي هذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُوراً(۲)

و قـال تعـالى: وَ بِـالْحَقِّ أَنْزَلْنـاهُ وَ بِـالْحَقِّ نَزَلَ وَ ما أَرْسَـلْناكَ إِلَّا مُبَشِّراً وَ نَـذِيراً وَ قُرْآناً فَرَقْناهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلى مُكْثٍ وَ نَزَّلْناهُ تَنْزِيلًا(۳)

الكهف: الْحَمْـدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلى عَبْـدِهِ الْكِتابَ وَ لَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجاً قَيِّماً لِيُنْـذِرَ بَأْساً شَدِيداً مِنْ لَدُنْهُ و قال تعالى وَ لَقَدْ صَـرَّفْنا فِي هذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَ كانَ الْإِنْسانُ أَكْثَرَ شَيْ ءٍ جَدَلًا(۴)

مريم: فَإِنَّما يَسَّرْناهُ بِلِسانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَ تُنْذِرَ بِهِ قَوْماً لُدًّا(۵)

طه: ما أَنْزَلْنا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْـقى إِلَّا تَـذْكِرَةً لِمَنْ يَخْشـى تَنْزِيلًا مِمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَ السَّماواتِ الْعُلى و قال تعالى كَـذلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْباءِ ما قَدْ سَبَقَ وَ قَدْ آتَيْناكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْراً مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيامَهِ وِزْراً(۶)

و قال تعالى: كَذلِكَ أَنْزَلْناهُ قُرْآناً عَرَبِيًّا وَ صَرَّفْنا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْراً(۷)

الأنبياء: لَقَدْ أَنْزَلْنا إِلَيْكُمْ كِتاباً فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَ فَلا تَعْقِلُونَ (۸)

و قال تعالى: وَ هذا ذِكْرٌ مُبارَكٌ أَنْزَلْناهُ أَ فَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ (۹)

۱- ۱. أسرى: ۴۱.

۲- ۲. أسرى: ۸۸ و ۸۹.

۳- ۳. اسرى: ۱۰۵ و ۱۰۶.

۴- ۴. الكهف: ۵۴.

۵- ۵. مريم: ۹۷.

۶- ۶. طه: ۹۹.

۷- ۷. طه: ۱۱۳.

۸- ۸. الأنبياء: ۱۰.

۹- ۹. الأنبياء: ۵۰.

و قال تعالى: إِنَّ فِى هذا لَبَلاغاً لِقَوْمٍ عابِدِينَ (۱)

الحج: وَ كَذلِكَ أَنْزَلْناهُ آياتٍ بَيِّناتٍ وَ أَنَّ اللَّهَ يَهْدِى مَنْ يُرِيدُ(۲)

النور: سُورَةٌ أَنْزَلْناها وَ فَرَضْناها وَ أَنْزَلْنا فِيها آياتٍ بَيِّناتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ و قال تعالى وَ لَقَدْ أَنْزَلْنا إِلَيْكُمْ آياتٍ مُبَيِّناتٍ وَ مَثَلًا مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَ مَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ (۳)

و قال تعالى: لَقَدْ أَنْزَلْنا آياتٍ مُبَيِّناتٍ وَ اللَّهُ يَهْدِى مَنْ يَشاءُ إِلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ (۴)

الفرقان: تَبارَكَ الَّذِى نَزَّلَ الْفُرْقانَ عَلى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعالَمِينَ نَذِيراً إلى قوله تعالى وَ قالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هـذا إِلَّا إِفْكٌ افْتَراهُ وَ أَعانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جاؤُ ظُلْماً وَ زُوراً وَ قالُوا أَساطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَها فَهِىَ تُمْلى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَ أَصِيلًا قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِى يَعْلَمُ السِّرَّ فِى السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ إِنَّهُ كانَ غَفُوراً رَحِيماً(۵)

و قال تعالى: وَ قالَ الرَّسُولُ يا رَبِّ إِنَّ قَوْمِى اتَّخَذُوا هذَا الْقُرْآنَ مَهْجُوراً(۶)

و قال تعالى: وَ قالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ لا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً واحِدَةً كَذلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤادَكَ وَ رَتَّلْناهُ تَرْتِيلًا وَ لا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْناكَ بِالْحَقِّ وَ أَحْسَنَ تَفْسِيراً(۷)

الشعراء: طسم تِلْكَ آياتُ الْكِتابِ الْمُبِينِ و قال تعالى وَ إِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعالَمِينَ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ عَلى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ بِلِسانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ وَ إِنَّهُ لَفِى زُبُرِ الْأَوَّلِينَ أَ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةً أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَماءُ بَنِى إِسْرائِيلَ وَ لَوْ نَزَّلْناهُ عَلى بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ ما كانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ (۸)

۱- ۱. الأنبياء: ۱۰۶.

۲- ۲. الحجّ: ۱۶.

۳- ۳. النور: ۳۴.

۴- ۴. النور: ۴۶.

۵- ۵. الفرقان: ۱- ۶.

۶- ۶. الفرقان: ۳۰.

۷- ۷. الفرقان: ۳۲.

۸- ۸. الشعراء: ۱۹۲- ۱۹۹.

النمل: طس تِلْکَ آیاتُ الْقُرْآنِ وَ کِتابٍ مُبِینٍ هُدیً وَ بُشْری لِلْمُؤْمِنِینَ إلی قوله تعالی وَ إِنَّکَ لَتُلَقَّی الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَکِیمٍ عَلِیمٍ و قال تعالی إِنَّ هذَا الْقُرْآنَ یَقُصُّ عَلی بَنِی إِسْرائِیلَ أَکْثَرَ الَّذِی هُمْ فِیهِ یَخْتَلِفُونَ وَ إِنَّهُ لَهُدیً وَ رَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِینَ (۱)

القصص: طسم تِلْکَ آیاتُ الْکِتابِ الْمُبِینِ العنکبوت اتْلُ ما أُوحِیَ إِلَیْکَ مِنَ الْکِتابِ (۲)

و قال تعالی: وَ کَذلِکَ أَنْزَلْنا إِلَیْکَ الْکِتابَ فَالَّذِینَ آتَیْناهُمُ الْکِتابَ یُؤْمِنُونَ بِهِ وَ مِنْ هؤُلاءِ مَنْ یُؤْمِنُ بِهِ وَ ما یَجْحَدُ بِآیاتِنا إِلَّا الْکافِرُونَ وَ ما کُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ کِتابٍ وَ لا تَخُطُّهُ بِیَمِینِکَ إِذاً لَارْتابَ الْمُبْطِلُونَ بَلْ هُوَ آیاتٌ بَیِّناتٌ فِی صُدُورِ الَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَ ما یَجْحَدُ بِآیاتِنا إِلَّا الظَّالِمُونَ إلی قوله تعالی أَ وَ لَمْ یَکْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنا عَلَیْکَ الْکِتابَ یُتْلی عَلَیْهِمْ إِنَّ فِی ذلِکَ لَرَحْمَةً وَ ذِکْری لِقَوْمٍ یُؤْمِنُونَ (۳)

الروم: وَ لَقَدْ ضَرَبْنا لِلنَّاسِ فِی هذَا الْقُرْآنِ مِنْ کُلِّ مَثَلٍ (۴)

لقمان: الم تِلْکَ آیاتُ الْکِتابِ الْحَکِیمِ هُدیً وَ رَحْمَةً لِلْمُحْسِنِینَ التنزیل الم تَنْزِیلُ الْکِتابِ لا رَیْبَ فِیهِ مِنْ رَبِّ الْعالَمِینَ أَمْ یَقُولُونَ افْتَراهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّکَ لِتُنْذِرَ قَوْماً ما أَتاهُمْ مِنْ نَذِیرٍ مِنْ قَبْلِکَ لَعَلَّهُمْ یَهْتَدُونَ سبأ وَ یَرَی الَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِی أُنْزِلَ إِلَیْکَ مِنْ رَبِّکَ هُوَ الْحَقَّ وَ یَهْدِی إِلی صِراطِ الْعَزِیزِ الْحَمِیدِ(۵)

فاطر: إِنَّ الَّذِینَ یَتْلُونَ کِتابَ اللَّهِ وَ أَقامُوا الصَّلاةَ إلی قوله تعالی وَ الَّذِی أَوْحَیْنا إِلَیْکَ مِنَ الْکِتابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقاً لِما بَیْنَ یَدَیْهِ إِنَّ اللَّهَ بِعِبادِهِ لَخَبِیرٌ بَصِیرٌ ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْکِتابَ الَّذِینَ اصْطَفَیْنا مِنْ عِبادِنا فَمِنْهُمْ ظالِمٌ لِنَفْسِهِ وَ مِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَ مِنْهُمْ سابِقٌ بِالْخَیْراتِ بِإِذْنِ اللَّهِ ذلِکَ هُوَ الْفَضْلُ الْکَبِیرُ(۶)

۱- ۱. النمل: ۱- ۶.

۲- ۲. العنکبوت: ۴۵.

۳- ۳. العنکبوت: ۴۷- ۵۱.

۴- ۴. الروم: ۵۸.

۵- ۵. سبأ: ۶.

۶- ۶. فاطر: ۳۱- ۳۲.

يس: إِنَّما تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَ خَشِيَ الرَّحْمنَ بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَ أَجْرٍ كَرِيمٍ (١)

الصافات: فَالزَّاجِراتِ زَجْراً فَالتَّالِياتِ ذِكْراً(٢)

ص: وَ الْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ و قال تعالى كِتابٌ أَنْزَلْناهُ إِلَيْكَ مُبارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آياتِهِ وَ لِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبابِ (٣)

و قال: إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعالَمِينَ (۴)

الزمر: تَنْزِيلُ الْكِتابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ إِنَّا أَنْزَلْنا إِلَيْكَ الْكِتابَ بِالْحَقِ و قال تعالى اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتاباً مُتَشابِهاً مَثانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَ قُلُوبُهُمْ إِلى ذِكْرِ اللَّهِ ذلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشاءُ وَ مَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَما لَهُ مِنْ هادٍ(۵)

و قال تعالى: وَ لَقَدْ ضَرَبْنا لِلنَّاسِ فِي هذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ قُرْآناً عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ (۶)

و قال تعالى: إِنَّا أَنْزَلْنا عَلَيْكَ الْكِتابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِ (٧)

المؤمن: حم تَنْزِيلُ الْكِتابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ السجده حم تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ كِتابٌ فُصِّلَتْ آياتُهُ قُرْآناً عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ بَشِيراً وَ نَذِيراً و قال تعالى إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جاءَهُمْ وَ إِنَّهُ لَكِتابٌ عَزِيزٌ لا يَأْتِيهِ الْباطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ إلى قوله تعالى وَ لَوْ جَعَلْناهُ قُرْآناً أَعْجَمِيًّا لَقالُوا لَوْ لا فُصِّلَتْ آياتُهُ ءَ أَعْجَمِيٌّ وَ عَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ

١- ١. يس: ١١.

٢- ٢. الصافّات: ٢ و ٣.

٣- ٣. ص: ٢٩.

۴- ۴. ص: ٨٧.

۵- ۵. الزمر: ٢٣.

۶- ۶. الزمر: ٢٧- ٢٨.

٧- ٧. الزمر: ۴١.

لِلَّذِینَ آمَنُوا هُدیً وَ شِفاءٌ وَ الَّذِینَ لا یُؤْمِنُونَ فِی آذانِهِمْ وَقْرٌ وَ هُوَ عَلَیْهِمْ عَمًی أُولئِکَ یُنادَوْنَ مِنْ مَکانٍ بَعِیدٍ(۱)

حمعسق: وَ کَذلِکَ أَوْحَیْنا إِلَیْکَ قُرْآناً عَرَبِیًّا(۲)

و قال تعالی: اللَّهُ الَّذِی أَنْزَلَ الْکِتابَ بِالْحَقِّ وَ الْمِیزانَ (۳)

الزخرف: حم وَ الْکِتابِ الْمُبِینِ إِنَّا جَعَلْناهُ قُرْآناً عَرَبِیًّا لَعَلَّکُمْ تَعْقِلُونَ وَ إِنَّهُ فِی أُمِّ الْکِتابِ لَدَیْنا لَعَلِیٌّ حَکِیمٌ و قال تعالی فَاسْتَمْسِکْ بِالَّذِی أُوحِیَ إِلَیْکَ إِنَّکَ عَلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ وَ إِنَّهُ لَذِکْرٌ لَکَ وَ لِقَوْمِکَ وَ سَوْفَ تُسْئَلُونَ (۴)

الدخان: حم وَ الْکِتابِ الْمُبِینِ إِنَّا أَنْزَلْناهُ فِی لَیْلَهٍ مُبارَکَهٍ إِنَّا کُنَّا مُنْذِرِینَ و قال تعالی فَإِنَّما یَسَّرْناهُ بِلِسانِکَ لَعَلَّهُمْ یَتَذَکَّرُونَ (۵)

الجاثیه: حم تَنْزِیلُ الْکِتابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِیزِ الْحَکِیمِ و قال تعالی تِلْکَ آیاتُ اللَّهِ نَتْلُوها عَلَیْکَ بِالْحَقِّ فَبِأَیِّ حَدِیثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَ آیاتِهِ یُؤْمِنُونَ (۶)

و قال تعالی: هذا بَصائِرُ لِلنَّاسِ وَ هُدیً وَ رَحْمَهٌ لِقَوْمٍ یُوقِنُونَ (۷)

الأحقاف: حم تَنْزِیلُ الْکِتابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِیزِ الْحَکِیمِ و قال تعالی وَ هذا کِتابٌ مُصَدِّقٌ لِساناً عَرَبِیًّا لِیُنْذِرَ الَّذِینَ ظَلَمُوا وَ بُشْری لِلْمُحْسِنِینَ (۸)

محمد: أَ فَلا یَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلی قُلُوبٍ أَقْفالُها(۹)

۱– ۱. السجده: ۴۱– ۴۴.

۲– ۲. الشوری: ۷.

۳– ۳. الشوری: ۱۷.

۴– ۴. الزخرف: ۴۳– ۴۴.

۵– ۵. الدخان: ۵۸.

۶– ۶. الجاثیه: ۶.

۷– ۷. الجاثیه: ۲۰.

۸– ۸. الأحقاف: ۱۲.

۹– ۹. القتال: ۲۴.

ق: ق وَ الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ الطور أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَلْ لا يُؤْمِنُونَ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ إِنْ كانُوا صادِقِينَ (١)

القمر: وَ لَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ(٢)

الرحمن: الرَّحْمنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ الواقعه فَلا أُقْسِمُ بِمَواقِعِ النُّجُوم وَ إِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ فِی كِتابٍ مَكْنُونٍ لا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعالَمِينَ أَ فَبِهذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُدْهِنُونَ وَ تَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ (٣)

الحشر: لَوْ أَنْزَلْنا هذَا الْقُرْآنَ عَلى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خاشِعاً مُتَصَدِّعاً مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَ تِلْكَ الْأَمْثالُ نَضْرِبُها لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ (۴)

الجمعه: مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْراةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوها كَمَثَلِ الْحِمارِ يَحْمِلُ أَسْفاراً بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآياتِ اللَّهِ وَ اللَّهُ لا يَهْدِی الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (۵)

التغابن: فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ النُّورِ الَّذِی أَنْزَلْنا(۶)

الحاقه: فَلا أُقْسِمُ بِما تُبْصِرُونَ وَ ما لا تُبْصِرُونَ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ وَ ما هُوَ بِقَوْلِ شاعِرٍ قَلِيلًا ما تُؤْمِنُونَ وَ لا بِقَوْلِ كاهِنٍ قَلِيلًا ما تَذَكَّرُونَ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعالَمِينَ إلى قوله تعالى وَ إِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ وَ إِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ وَ إِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكافِرِينَ وَ إِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ (٧)

المزمل: فَاقْرَؤُا ما تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ إلى قوله فَاقْرَؤُا ما تَيَسَّرَ مِنْهُ (٨)

المدثر: كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شاءَ ذَكَرَهُ وَ ما يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشاءَ اللَّهُ (٩)

١- ١. الطور: ٢٣- ٢۴.

٢- ٢. الآيات: ١٧ و ٢٢ و ٣٢ و ۴٠.

٣- ٣. الواقعه: ٧۵- ٨٢.

۴- ۴. الحشر: ٢١.

۵- ۵. الجمعه: ۵.

۶- ۶. التغابن: ٨.

٧- ٧. الحاقّه: ٣٨- ۵١.

٨- ٨. المزمّل: ٢٠.

٩- ٩. المدّثر: ۵۴- ۵۶.

القیامه: لا تُحَرِّکْ بِهِ لِسانَکَ لِتَعْجَلَ بِهِ إِنَّ عَلَیْنا جَمْعَهُ وَ قُرْآنَهُ فَإِذا قَرَأْناهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ثُمَّ إِنَّ عَلَیْنا بَیانَهُ (۱)

المرسلات: فَبِأَیِّ حَدِیثٍ بَعْدَهُ یُؤْمِنُونَ (۲)

عبس: کَلَّا إِنَّها تَذْکِرَةٌ فَمَنْ شاءَ ذَکَرَهُ فِی صُحُفٍ مُکَرَّمَةٍ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ بِأَیْدِی سَفَرَةٍ کِرامٍ بَرَرَةٍ(۳)

التکویر: إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ کَرِیمٍ إلی قوله تعالی وَ ما هُوَ بِقَوْلِ شَیْطانٍ رَجِیمٍ فَأَیْنَ تَذْهَبُونَ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِکْرٌ لِلْعالَمِینَ لِمَنْ شاءَ مِنْکُمْ أَنْ یَسْتَقِیمَ (۴)

البروج: بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِیدٌ فِی لَوْحٍ مَحْفُوظٍ(۵)

الطارق: إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ وَ ما هُوَ بِالْهَزْلِ (۶)

القدر: إِنَّا أَنْزَلْناهُ فِی لَیْلَةِ الْقَدْرِ البینه رَسُولٌ مِنَ اللَّهِ یَتْلُوا صُحُفاً مُطَهَّرَةً فِیها کُتُبٌ قَیِّمَةٌ(۷)

lt;meta info="- الم ذلِکَ الْکِتابُ لا رَیْبَ فِیهِ هُدیً لِلْمُتَّقِینَ. -. بقره / ۱ - ۲ -

{این است کتابی که در [حقانیت] آن هیچ تردیدی نیست؛ [و] مایه هدایت تقواپیشگان است.}

- وَ إِنْ کُنْتُمْ فِی رَیْبٍ مِمَّا نَزَّلْنا عَلی عَبْدِنا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَ ادْعُوا شُهَداءَکُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ کُنْتُمْ صادِقِینَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَ لَنْ تَفْعَلُوا. -. بقره / ۲۳ - ۲۴ -

{و اگر در آنچه بر بنده خود نازل کرده ایم شک دارید، پس - اگر راست می گویید - سوره ای مانند آن بیاورید؛ و گواهان خود را - غیر خدا - فرا خوانید.}

- إِنَّ اللَّهَ لا یَسْتَحْیِی أَنْ یَضْرِبَ مَثَلًا ما بَعُوضَةً فَما فَوْقَها فَأَمَّا الَّذِینَ آمَنُوا فَیَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَ أَمَّا الَّذِینَ کَفَرُوا فَیَقُولُونَ ما ذا أَرادَ اللَّهُ بِهذا مَثَلًا یُضِلُّ بِهِ کَثِیراً وَ یَهْدِی بِهِ کَثِیراً وَ ما یُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفاسِقِینَ. -. بقره / ۲۶ -

{خدای را از اینکه به پشه ای - یا فروتر [یا فراتر] از آن - مَثَل زند، شرم نیاید. پس کسانی که ایمان آورده اند می دانند که آن [مَثَل] از جانب پروردگارشان بجاست؛ ولی کسانی که به کفر گراییده اند می گویند: «خدا از این مَثَل چه قصد داشته است؟» [خدا] بسیاری را با آن گمراه، و بسیاری را با آن راهنمایی می کند؛ و[لی] جز نافرمانان را با آن گمراه نمی کند.}

- وَ لَقَدْ أَنْزَلْنا إِلَیْکَ آیاتٍ بَیِّناتٍ وَ ما یَکْفُرُ بِها إِلَّا الْفاسِقُونَ. -. بقره/ ۹۹ -

{و همانا بر تو آیاتی روشن فرو فرستادیم، و جز فاسقان [کسی] آن ها را انکار نمی کند.}

- الَّذِینَ آتَیْناهُمُ الْکِتابَ یَتْلُونَهُ حَقَّ تِلاوَتِهِ أُولئِکَ یُؤْمِنُونَ بِهِ وَ مَنْ یَکْفُرْ بِهِ فَأُولئِکَ هُمُ الْخاسِرُونَ. -. بقره/ ۱۲۱ -

{کسانی که کتاب [آسمانی] به آنان داده ایم، [و] آن را چنانکه باید می خوانند، ایشانند که بدان ایمان دارند. و[لی] کسانی که بدان کفر ورزند، هماناانند که زیانکارانند.}

- ذلِکَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَّلَ الْکِتابَ بِالْحَقِّ وَ إِنَّ الَّذِینَ اخْتَلَفُوا فِی الْکِتابِ لَفِی شِقاقٍ بَعِید. - . بقره /۱۷۶ - ٍ

{چرا که خداوند کتاب [تورات] را به حق نازل کرده است، و کسانی که در باره کتاب [خدا] با یکدیگر به اختلاف پرداختند، در ستیزه ای دور و درازند.}

- شَهْرُ رَمَضانَ الَّذِی أُنْزِلَ فِیهِ الْقُرْآنُ هُدیً لِلنَّاسِ وَ بَیِّناتٍ مِنَ الْهُدی وَ الْفُرْقانِ. - . بقره / ۱۸۵ -

{ماه رمضان [همان ماه] است که در آن، قرآن فرو فرستاده شده است، [کتابی] که مردم را راهبر، و [متضمّن] دلایل آشکار هدایت، و [میزان] تشخیص حق از باطل است.} - وَ اذْکُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَیْکُمْ وَ ما أَنْزَلَ عَلَیْکُمْ مِنَ الْکِتابِ وَ الْحِکْمَهِ یَعِظُکُمْ بِهِ. - . بقره / ۲۳۱ -

{و نعمت خدا را بر خود و آنچه را که از کتاب و حکمت بر شما نازل کرده و به [وسیله] آن به شما اندرز می دهد، به یاد آورید؛ و از خدا پروا داشته باشید، و بدانید که خدا به هر چیزی داناست.{

- نَزَّلَ عَلَیْکَ الْکِتابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِما بَیْنَ یَدَیْهِ وَ أَنْزَلَ التَّوْراهَ وَ الْإِنْجِیلَ مِنْ قَبْلُ هُدیً لِلنَّاسِ وَ أَنْزَلَ الْفُرْقانَ إِنَّ الَّذِینَ کَفَرُوا بِآیاتِ اللَّهِ لَهُمْ عَذابٌ شَدِیدٌ وَ اللَّهُ عَزِیزٌ ذُو انْتِقامٍ. - . آل عمران / ۳ -

{این کتاب را در حالی که مؤیّد آنچه [از کتاب های آسمانی] پیش از خود می باشد، به حق [و به تدریج] بر تو نازل کرد، و تورات و انجیل را پیش از آن برای رهنمود مردم فرو فرستاد، و فرقان [- جداکننده حق از باطل] را نازل کرد. کسانی که به آیات خدا کفر ورزیدند، بی تردید عذابی سخت خواهند داشت، و خداوند، شکست ناپذیر و صاحب انتقام است.}

- ذلِکَ نَتْلُوهُ عَلَیْکَ مِنَ الْآیاتِ وَ الذِّکْرِ الْحَکِیمِ. - . آل عمران / ۵۸ -

{این هاست که ما آن را از آیات و قرآن حکمت آمیز بر تو می خوانیم.}

- إِنَّ هذا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ. - . آل عمران / ۶۲ -

{آری، داستان درست [مسیح] همین است.}

- تِلْکَ آیاتُ اللَّهِ نَتْلُوها عَلَیْکَ بِالْحَقِّ وَ مَا اللَّهُ یُرِیدُ ظُلْماً لِلْعالَمِینَ. - . آل عمران / ۱۰۸ -

{اینها آیات خداست که آن را به حق بر تو می خوانیم؛ و خداوند هیچ ستمی بر جهانیان نمی خواهد.}

- هذا بَیانٌ لِلنَّاسِ وَ هُدیً وَ مَوْعِظَهٌ لِلْمُتَّقِینَ. - . آل عمران / ۱۳۸ -

{این [قرآن] برای مردم، بیانی، و برای پرهیزگاران رهنمود و اندرزی است.}

- أَ فَلا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَ لَوْ كانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلافاً كَثِيراً. - . نساء / ۸۲ -

{آیا در [معانی] قرآن نمی اندیشند؟ اگر از جانب غیر خدا بود قطعاً در آن اختلاف بسیاری می یافتند.}

- يا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جاءَكُمْ بُرْهانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَ أَنْزَلْنا إِلَيْكُمْ نُوراً مُبِيناً. - . نساء / ۱۷۴ -

{ای مردم، در حقیقت برای شما از جانب پروردگارتان برهانی آمده است، و ما به سوی شما نوری تابناک فرو فرستاده ایم.}

- قَدْ جاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَ كِتابٌ مُبِينٌ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوانَهُ سُبُلَ السَّلامِ وَ يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَ يَهْدِيهِمْ إِلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ. - . مائده / ۱۵-۱۶ -

{قطعاً برای شما از جانب خدا روشنایی و کتابی روشنگر آمده است. خدا هر که را از خشنودی او پیروی کند، به وسیله آن [کتاب] به راه های سلامت رهنمون می شود، و به توفیق خویش، آنان را از تاریکی ها به سوی روشنایی بیرون می برد و به راهی راست هدایتشان می کند.}

- وَ أُوحِيَ إِلَيَّ هذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ وَ مَنْ بَلَغَ. - .[۴] انعام / ۱۹ -

{و این قرآن به من وحی شده تا به وسیله آن، شما و هر کس را [که این پیام به او] برسد، هشدار دهم.}

- ما فَرَّطْنا فِي الْكِتابِ مِنْ شَيْ ءٍ. - . انعام / ۳۸ -

{ما هیچ چیزی را در کتاب [لوح محفوظ] فروگذار نکرده ایم.}

- وَ هذا كِتابٌ أَنْزَلْناهُ مُبارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ. - . انعام / ۹۲ -

{و این خجسته کتابی است که ما آن را فرو فرستادیم، [و] کتاب هایی را که پیش از آن آمده تصدیق می کند.}

- وَ هذا كِتابٌ أَنْزَلْناهُ مُبارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَ اتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ. - . انعام / ۱۵۵ -

{و این، خجسته کتابی است که ما آن را نازل کردیم؛ پس، از آن پیروی کنید و پرهیزگاری نمایید، باشد که مورد رحمت قرار گیرید.}

- المص كِتابٌ أُنْزِلَ إِلَيْكَ فَلا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنْذِرَ بِهِ وَ ذِكْرى لِلْمُؤْمِنِينَ اتَّبِعُوا ما أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ. - . اعراف / ۱- ۳ -

{الف، لام، میم، صاد. کتابی است که به سوی تو فرو فرستاده شده است - پس نباید در سینه تو از ناحیه آن، تنگی باشد - تا

به وسیله آن هشدار دهی و برای مؤمنان پندی باشد.}

- وَ لَقَدْ جِئْناهُمْ بِكِتابٍ فَصَّلْناهُ عَلى عِلْمٍ هُدىً وَ رَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ. - . اعراف / ۵۲ -

{و در حقیقت، ما برای آنان کتابی آوردیم که آن را از روی دانش، روشن و شیوایش ساخته ایم، و برای گروهی که ایمان می آورند هدایت و رحمتی است.}

- وَ الَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتابِ وَ أَقامُوا الصَّلاةَ إِنَّا لا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ. - . اعراف / ۱۷۰ -

{و کسانی که به کتاب [آسمانی] چنگ درمی زنند و نماز برپا داشته اند [بدانند که] ما اجر درستکاران را تباه نخواهیم کرد.}

- خُذُوا ما آتَيْناكُمْ بِقُوَّةٍ وَ اذْكُرُوا ما فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ. - . اعراف / ۱۷۱ -

{و [یاد کن] هنگامی را که کوه [طور] را بر فرازشان سایبان آسا، برافراشتیم، و چنان پنداشتند که [کوه] بر سرشان فرو خواهد افتاد. [و گفتیم:] آنچه را که به شما داده ایم به جد و جهد بگیرید، و آنچه را در آن است به یاد داشته باشید. شاید که پرهیزگار شوید.} - وَ كَذلِكَ نُفَصِّلُ الْآياتِ وَ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ. - . اعراف / ۱۷۴ -

{و اینگونه آیات [خود] را به تفصیل بیان می کنیم، و باشد که آنان [به سوی حقّ] بازگردند.}

- هذا بَصائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَ هُدىً وَ رَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ. - . اعراف / ۲۰۳ -

{این [قرآن] رهنمودی است از جانب پروردگار شما و برای گروهی که ایمان می آورند هدایت و رحمتی است.}

- الر تِلْكَ آياتُ الْكِتابِ الْحَكِيمِ. - . یونس / ۱ -

{الف، لام، راء. این است آیاتِ کتابِ حکمت آموز.}

- وَ ما كانَ هـذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرى مِنْ دُونِ اللَّهِ وَ لكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَ تَفْصِيلَ الْكِتابِ لا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعالَمِينَ أَمْ يَقُولُونَ افْتَراهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَ ادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ. - . یونس / ۳۷ - ۳۸ -

{و چنان نیست که این قرآن از جانب غیر خدا [و] به دروغ ساخته شده باشد. بلکه تصدیق [کننده] آنچه پیش از آن است می باشد، و توضیحی از آن کتاب است، که در آن تردیدی نیست، [و] از پروردگار جهانیان است. یا می گویند: «آن را به دروغ ساخته است؟» بگو: «اگر راست می گویید، سوره ای مانند آن بیاورید، و هر که را جز خدا می توانید، فرا خوانید.»}

- يا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَ شِفاءٌ لِما فِي الصُّدُورِ وَ هُدىً وَ رَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَ بِرَحْمَتِهِ فَبِذلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ. - . یونس / ۵۷ - ۵۸ -

{ای مردم، به یقین، برای شما از جانب پروردگارتان اندرزی، و درمانی برای آنچه در سینه هاست، و رهنمود و رحمتی برای

گروندگان [به خدا] آمده است. بگو: «به فضل و رحمت خداست که [مؤمنان] باید شاد شوند.» و این از هر چه گرد می آورند بهتر است.}

- الر كِتابٌ أُحْكِمَتْ آياتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ. - . هود / ۱ -

{الف، لام، راء. کتابی است که آیات آن استحکام یافته، سپس از جانب حکیمی آگاه، به روشنی بیان شده است.}

- أَمْ يَقُولُونَ افْتَراهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَياتٍ وَ ادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّما أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَ أَنْ لا إِلهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ. - . هود / ۱۳ - ۱۴ -

{یا می گویند: «این [قرآن] را به دروغ ساخته است.» بگو: «اگر راست می گویید، ده سوره برساخته شده مانند آن بیاورید و غیر از خدا هر که را می توانید فرا خوانید.» پس اگر شما را اجابت نکردند، بدانید که آنچه نازل شده است به علم خداست ، و اینکه معبودی جز او نیست. پس آیا شما گردن می نهید؟}

- الر تِلْكَ آياتُ الْكِتابِ الْمُبِينِ إِنَّا أَنْزَلْناهُ قُرْآناً عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِما أَوْحَيْنا إِلَيْكَ هذَا الْقُرْآنَ وَ إِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغافِلِينَ. - . يوسف / ۱ - ۳ -

{الف، لام، راء. این است آیات کتاب روشنگر. ما آن را قرآنی عربی نازل کردیم، باشد که بیندیشید. ما نیکوترین سرگذشت را به موجب این قرآن که به تو وحی کردیم، بر تو حکایت می کنیم، و تو قطعاً پیش از آن از بی خبران بودی.}

- ما كانَ حَدِيثاً يُفْتَرى وَ لكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَ تَفْصِيلَ كُلِّ شَيْ ءٍ وَ هُدىً وَ رَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ. - . يوسف / ۱۱۱ -

{سخنی نیست که به دروغ ساخته شده باشد، بلکه تصدیق آنچه [از کتاب هایی] است که پیش از آن بوده و روشنگر هر چیز است و برای مردمی که ایمان می آورند رهنمود و رحمتی است.} - وَ لَوْ أَنَّ قُرْآناً سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتى بَلْ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعاً. - . رعد / ۳۱ -

{و اگر قرآنی بود که کوه ها بدان روان می شد، یا زمین بدان قطعه قطعه می گردید، یا مردگان بدان به سخن درمی آمدند [باز هم در آنان اثر نمی کرد.] نه چنین است، بلکه همه امور بستگی به خدا دارد.}

- وَ كَذلِكَ أَنْزَلْناهُ حُكْماً عَرَبِيًّا. - . رعد / ۳۷ -

{و بدین سان آن [قرآن] را فرمانی روشن نازل کردیم.}

- الر كِتابٌ أَنْزَلْناهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلى صِراطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ. - . ابراهيم / ۱ -

{الف، لام، راء. کتابی است که آن را به سوی تو فرود آوردیم تا مردم را به اذن پروردگارشان از تاریکی ها به سوی روشنایی بیرون آوری: به سوی راه آن شکست ناپذیر ستوده.}

- هذا بَلاغٌ لِلنَّاسِ وَ لِيُنْذَرُوا بِهِ وَ لِيَعْلَمُوا أَنَّما هُوَ إِلهٌ واحِدٌ وَ لِيَذَّكَّرَ أُولُوا الْأَلْبابِ. - . ابراهيم / ۵۲ -

{اين [قرآن] ابلاغى براى مردم است [تا به وسيله آن هدايت شوند] و بدان بيم يابند و بدانند كه او معبودى يگانه است، و تا صاحبان خرد پند گيرند.}

- الر تِلْكَ آياتُ الْكِتابِ وَ قرآن مُبِينٍ. - . حجر / ۱ -

{الف، لام، راء. اين است آيات كتاب [آسمانى] و قرآن روشنگر.}

- إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَ إِنَّا لَهُ لَحافِظُونَ. - . حجر / ۹ -

{بى ترديد، ما اين قرآن را به تدريج نازل كرده ايم، و قطعاً نگهبان آن خواهيم بود.} - وَ لَقَدْ آتَيْناكَ سَبْعاً مِنَ الْمَثانِى وَ الْقُرْآنَ الْعَظِيمَ. - . حجر / ۸۷ -

{و به راستى، به تو سبع المثانى [- سوره فاتحه] و قرآن بزرگ را عطا كرديم.}

- وَ أَنْزَلْنا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ ما نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ. - . نحل / ۴۴ -

{و اين قرآن را به سوى تو فرود آورديم، تا براى مردم آنچه را به سوى ايشان نازل شده است توضيح دهى، و اميد كه آنان بينديشند.}

- وَ ما أَنْزَلْنا عَلَيْكَ الْكِتابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِى اخْتَلَفُوا فِيهِ وَ هُدىً وَ رَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ. - . نحل / ۶۴ -

{و ما [اين] كتاب را بر تو نازل نكرديم، مگر براى اينكه آنچه را در آن اختلاف كرده اند، براى آنان توضيح دهى، و [آن] براى مردمى كه ايمان مى آورند، رهنمود و رحمتى است.}

- وَ نَزَّلْنا عَلَيْكَ الْكِتابَ تِبْياناً لِكُلِّ شَيْءٍ وَ هُدىً وَ رَحْمَةً وَ بُشْرى لِلْمُسْلِمِينَ. - . نحل / ۸۹ -

{و اين كتاب را كه روشنگر هر چيزى است و براى مسلمانان رهنمود و رحمت و بشارتگرى است، بر تو نازل كرديم.}

- قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ هُدىً وَ بُشْرى لِلْمُسْلِمِينَ وَ لَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّما يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِسانُ الَّذِى يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَ هذا لِسانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ. - . نحل / ۱۰۲- ۱۰۳ -

{بگو: «آن را روح القدس از طرف پروردگارت به حق فرود آورده، تا كسانى را كه ايمان آورده اند استوار گرداند، و براى مسلمانان هدايت و بشارتى است. و نيك مى دانيم كه آنان مى گويند: «جز اين نيست كه بشرى به او مى آموزد.» [نه چنين نيست، زيرا] زبان كسى كه [اين] نسبت را به او مى دهند غير عربى است و اين [قرآن] به زبان عربى روشن است.»}

- إِنَّ هذَا الْقُرْآنَ يَهْدِى لِلَّتِى هِىَ أَقْوَمُ. - . اسراء / ۹ -

{قطعاً این قرآن به [آیینی] که خود پایدارتر است راه می نماید.}

- ذلِکَ مِمَّا أَوْحی إِلَیْکَ رَبُّکَ مِنَ الْحِکْمَهِ. - .[۲] اسراء / ۳۹ -

{این [سفارش ها] از حکمت هایی است که پروردگارت به تو وحی کرده است.}

- وَ لَقَدْ صَرَّفْنا فِی هذَا الْقُرْآنِ لِیَذَّکَّرُوا وَ ما یَزِیدُهُمْ إِلَّا نُفُوراً. - . اسراء / ۴۱ -

{و به راستی، ما در این قرآن [حقایق را] گونه گون بیان کردیم، تا پند گیرند؛ و[لی] آنان را جز نفرت نمی افزاید.}

- قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَ الْجِنُّ عَلی أَنْ یَأْتُوا بِمِثْلِ هذَا الْقُرْآنِ لا یَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَ لَوْ کانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِیراً وَ لَقَدْ صَرَّفْنا لِلنَّاسِ فِی هذَا الْقُرْآنِ مِنْ کُلِّ مَثَلٍ فَأَبی أَکْثَرُ النَّاسِ إِلَّا کُفُوراً. - . اسراء / ۸۸ - ۸۹ -

{بگو: «اگر انس و جن گرد آیند تا نظیر این قرآن را بیاورند، مانند آن را نخواهند آورد، هر چند برخی از آن ها پشتیبان برخی [دیگر] باشند.»}

- وَ بِالْحَقِّ أَنْزَلْناهُ وَ بِالْحَقِّ نَزَلَ وَ ما أَرْسَلْناکَ إِلَّا مُبَشِّراً وَ نَذِیراً وَ قُرْآناً فَرَقْناهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَی النَّاسِ عَلی مُکْثٍ وَ نَزَّلْناهُ تَنْزِیلًا. - . اسراء / ۱۰۵ - ۱۰۶ -

{و آن [قرآن] را به حق فرود آوردیم و به حق فرود آمد، و تو را جز بشارت دهنده و بیم رسان نفرستادیم. و قرآنی [با عظمت را] بخش بخش [بر تو] نازل کردیم تا آن را به آرامی بر مردم بخوانی، و آن را به تدریج نازل کردیم.} - الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَنْزَلَ عَلی عَبْدِهِ الْکِتابَ وَ لَمْ یَجْعَلْ لَهُ عِوَجاً قَیِّماً لِیُنْذِرَ بَأْساً شَدِیداً مِنْ لَدُنْهُ. - . کهف / ۱- ۲ -

{ستایش خدایی را که این کتاب [آسمانی] را بر بنده خود فرو فرستاد و هیچ گونه کژی در آن ننهاد، [کتابی] راست و درست، تا [گناهکاران را] از جانب خود به عذابی سخت بیم دهد.}

- وَ لَقَدْ صَرَّفْنا فِی هذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ کُلِّ مَثَلٍ وَ کانَ الْإِنْسانُ أَکْثَرَ شَیْ ءٍ جَدَلًا. - . کهف / ۵۴ -

{و به راستی در این قرآن، برای مردم از هر گونه مَثَلی آوردیم، و[لی] انسان بیش از هر چیز سَرِ جدال دارد.}

- فَإِنَّما یَسَّرْناهُ بِلِسانِکَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِینَ وَ تُنْذِرَ بِهِ قَوْماً لُدًّا. - . مریم / ۹۷ -

{در حقیقت، ما این [قرآن] را بر زبان تو آسان ساختیم تا پرهیزگاران را بدان نوید، و مردم ستیزه جو را بدان بیم دهی.}

- ما أَنْزَلْنا عَلَیْکَ الْقُرْآنَ لِتَشْقی إِلَّا تَذْکِرَهً لِمَنْ یَخْشی تَنْزِیلًا مِمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَ السَّماواتِ الْعُلی. - . طه / ۳ - ۴ -

{قرآن را بر تو نازل نکردیم تا به رنج افتی، جز اینکه برای هر که می ترسد، پندی باشد. [کتابی است] نازل شده از جانب کسی که زمین و آسمان های بلند را آفریده است.}

- كَذلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْباءِ ما قَدْ سَبَقَ وَ قَدْ آتَيْناكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْراً مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيامَهِ وِزْراً. - .[۵] طه / ۹۹ -

{این گونه از اخبار پیشین بر تو حکایت می رانیم، و مسلماً به تو از جانب خود قرآنی داده ایم. هر کس از [پیروی] آن روی برتابد، روز قیامت بار گناهی بر دوش می گیرد.}

- كَذلِكَ أَنْزَلْناهُ قُرْآناً عَرَبِيًّا وَ صَرَّفْنا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْراً. - .[۱] طه / ۱۱۳ -

{و این گونه آن را [به صورت] قرآنی عربی نازل کردیم، و در آن از انواع هشدارها سخن آوردیم، شاید آنان راه تقوا در پیش گیرند، یا [این کتاب] پندی تازه برای آنان بیاورد.}

- لَقَدْ أَنْزَلْنا إِلَيْكُمْ كِتاباً فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَ فَلا تَعْقِلُونَ. - . انبیاء / ۱۰ -

{در حقیقت، ما کتابی به سوی شما نازل کردیم که یادِ شما در آن است. آیا نمی اندیشید؟}

- وَ هذا ذِكْرٌ مُبارَكٌ أَنْزَلْناهُ أَ فَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ. - . انبیاء / ۵۰ -

{و این [کتاب] - که آن را نازل کرده ایم - پندی خجسته است. آیا باز هم آن را انکار می کنید؟}

- إِنَّ فِي هذا لَبَلاغاً لِقَوْمٍ عابِدِينَ. - . انبیاء / ۱۰۶ -

{به راستی در این [امور] برای مردم عبادت پیشه ابلاغی [حقیقی] است.}

- وَ كَذلِكَ أَنْزَلْناهُ آياتٍ بَيِّناتٍ وَ أَنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يُرِيدُ. - . حج / ۱۶ -

{و بدین گونه [قرآن] را [به صورت] آیاتی روشنگر نازل کردیم، و خداست که هر که را بخواهد راه می نماید.}

- سُورَةٌ أَنْزَلْناها وَ فَرَضْناها وَ أَنْزَلْنا فِيها آياتٍ بَيِّناتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ. - . نور / ۱ -

{[این] سوره ای است که آن را نازل و آن را فرض گردانیدیم و در آن آیاتی روشن فرو فرستادیم، باشد که شما پند پذیرید.}

- وَ لَقَدْ أَنْزَلْنا إِلَيْكُمْ آياتٍ مُبَيِّناتٍ وَ مَثَلًا مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَ مَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ. - . نور / ۳۴ -

{و قطعاً به سوی شما آیاتی روشنگر و خبری از کسانی که پیش از شما روزگار به سر برده اند، و موعظه ای برای اهل تقوا فرود آورده ایم.}

- لَقَدْ أَنْزَلْنا آياتٍ مُبَيِّناتٍ وَ اللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشاءُ إِلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ. - . نور / ۴۶ -

{قطعاً آیاتی روشنگر فرود آورده ایم، و خدا هر که را بخواهد به راه راست هدایت می کند.}

- تَبارَکَ الَّذِی نَزَّلَ الْفُرْقانَ عَلی عَبْدِهِ لِیَکُونَ لِلْعالَمِینَ نَذِیراً. - . فرقان / ۱ -

{بزرگ [و خجسته] است کسی که بر بنده خود، فرقان [- کتاب جداسازنده حق از باطل] را نازل فرمود، تا برای جهانیان هشداردهنده ای باشد.}

- وَ قالَ الَّذِینَ کَفَرُوا إِنْ هذا إِلَّا إِفْکٌ افْتَراهُ وَ أَعانَهُ عَلَیْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جاؤُ ظُلْماً وَ زُوراً وَ قالُوا أَساطِیرُ الْأَوَّلِینَ اکْتَتَبَها فَهِیَ تُمْلی عَلَیْهِ بُکْرَةً وَ أَصِیلًا قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِی یَعْلَمُ السِّرَّ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ إِنَّهُ کانَ غَفُوراً رَحِیماً. - . فرقان / ۴ - ۶ -

{و کسانی که کفر ورزیدند، گفتند: «این [کتاب] جز دروغی که آن را بربافته [چیزی] نیست، و گروهی دیگر او را بر آن یاری کرده اند.» و قطعاً [با چنین نسبتی] ظلم و بهتانی به پیش آوردند. و گفتند: «افسانه های پیشینیان است که آن ها را برای خود نوشته، و صبح و شام بر او املا می شود.» بگو: «آن را کسی نازل ساخته است که رازِ نهان ها را در آسمان ها و زمین می داند، و هموست که همواره آمرزنده مهربان است.»}

- وَ قالَ الرَّسُولُ یا رَبِّ إِنَّ قَوْمِی اتَّخَذُوا هذَا الْقُرْآنَ مَهْجُوراً. - . فرقان / ۳۰ -

{و پیامبر [خدا] گفت: «پروردگارا، قوم من این قرآن را رها کردند.»}

- وَ قالَ الَّذِینَ کَفَرُوا لَوْ لا نُزِّلَ عَلَیْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً واحِدَةً کَذلِکَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤادَکَ وَ رَتَّلْناهُ تَرْتِیلًا وَ لا یَأْتُونَکَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْناکَ بِالْحَقِّ وَ أَحْسَنَ تَفْسِیراً. - . فرقان / ۳۲ - ۳۳ -

{و کسانی که کافر شدند، گفتند: «چرا قرآن یکجا بر او نازل نشده است؟» این گونه [ما آن را به تدریج نازل کردیم] تا قلبت را به وسیله آن استوار گردانیم، و آن را به آرامی [بر تو] خواندیم. و برای تو مَثَلی نیاوردند، مگر آنکه [ما] حق را با نیکوترین بیان برای تو آوردیم.}

- طسم تِلْکَ آیاتُ الْکِتابِ الْمُبِینِ. - . شعراء / ۱ - ۲ -

{طا، سین، میم. این است آیه های کتاب روشنگر.}

- وَ إِنَّهُ لَتَنْزِیلُ رَبِّ الْعالَمِینَ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِینُ عَلی قَلْبِکَ لِتَکُونَ مِنَ الْمُنْذِرِینَ بِلِسانٍ عَرَبِیٍّ مُبِینٍ وَ إِنَّهُ لَفِی زُبُرِ الْأَوَّلِینَ أَ وَ لَمْ یَکُنْ لَهُمْ آیَةً أَنْ یَعْلَمَهُ عُلَماءُ بَنِی إِسْرائِیلَ وَ لَوْ نَزَّلْناهُ عَلی بَعْضِ الْأَعْجَمِینَ فَقَرَأَهُ عَلَیْهِمْ ما کانُوا بِهِ مُؤْمِنِینَ. - .

شعراء / ۱۹۲ - ۱۹۹ -

{و راستی که این [قرآن] وحی پروردگار جهانیان است. «روح الامین» آن را بر دلت نازل کرد، تا از [جمله] هشداردهندگان باشی؛ به زبان عربی روشن، و [وصفِ] آن در کتاب های پیشینیان آمده است. آیا برای آنان، این خود دلیلی روشن نیست که

علمای بنی اسرائیل از آن اطّلاع دارند؟ و اگر آن را بر برخی از غیر عرب زبانان نازل می کردیم، و [پیامبر] آن را بر ایشان می خواند به آن ایمان نمی آوردند.}

- طس تِلْکَ آیاتُ الْقُرْآنِ وَ کِتابٍ مُبِینٍ هُدیً وَ بُشْری لِلْمُؤْمِنِینَ. - . نمل / ۱ - ۲ -

{طا، سین. این است آیات قرآن و [آیاتِ] کتابی روشنگر، که [مایه] هدایت و بشارت برای مؤمنان است.} - وَ إِنَّکَ لَتُلَقَّی الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَکِیمٍ عَلِیمٍ. - . نمل / ۶ -

{و حقّاً تو قرآن را از سوی حکیمی دانا دریافت می داری.}

- إِنَّ هذَا الْقُرْآنَ یَقُصُّ عَلی بَنِی إِسْرائِیلَ أَکْثَرَ الَّذِی هُمْ فِیهِ یَخْتَلِفُونَ وَ إِنَّهُ لَهُدیً وَ رَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِینَ. - . نمل / ۷۶ - ۷۷ -

{بی گمان، این قرآن بر فرزندان اسرائیل بیشترِ آنچه را که آنان در باره اش اختلاف دارند حکایت می کند. و به راستی که آن، رهنمود و رحمتی برای مؤمنان است.}

- طسم تِلْکَ آیاتُ الْکِتابِ الْمُبِینِ. - . قصص / ۱ - ۲ -

{طا، سین، میم. این است آیات کتاب روشنگر.}

- اتْلُ ما أُوحِیَ إِلَیْکَ مِنَ الْکِتابِ. - . عنکبوت / ۴۵ -

{آنچه از کتاب به سوی تو وحی شده است بخوان.}

- وَ کَذلِکَ أَنْزَلْنا إِلَیْکَ الْکِتابَ فَالَّذِینَ آتَیْناهُمُ الْکِتابَ یُؤْمِنُونَ بِهِ وَ مِنْ هؤُلاءِ مَنْ یُؤْمِنُ بِهِ وَ ما یَجْحَدُ بِآیاتِنا إِلَّا الْکافِرُونَ وَ ما کُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ کِتابٍ وَ لا تَخُطُّهُ بِیَمِینِکَ إِذاً لَارْتابَ الْمُبْطِلُونَ بَلْ هُوَ آیاتٌ بَیِّناتٌ فِی صُدُورِ الَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَ ما یَجْحَدُ بِآیاتِنا إِلَّا الظَّالِمُونَ. - . عنکبوت / ۴۷ - ۴۹ -

{و همچنین ما قرآن را بر تو نازل کردیم. پس آنان که بدیشان کتاب داده ایم بدان ایمان می آورند، و از میان اینان کسانی اند که به آن می گروند، و جز کافران [کسی] آیات ما را انکار نمی کند. و تو هیچ کتابی را پیش از این نمی خواندی و با دست [راست] خود [کتابی] نمی نوشتی، و گر نه باطل اندیشان قطعاً به شک می افتادند. بلکه [قرآن] آیاتی روشن در سینه های کسانی است که علم [الهی] یافته اند، و جز ستمگران منکر آیات ما نمی شوند.} - أَ وَ لَمْ یَکْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنا عَلَیْکَ الْکِتابَ یُتْلی عَلَیْهِمْ إِنَّ فِی ذلِکَ لَرَحْمَةً وَ ذِکْری لِقَوْمٍ یُؤْمِنُونَ. - . عنکبوت / ۵۱ -

{آیا برای ایشان بس نیست که این کتاب را که بر آنان خوانده می شود بر تو فروفرستادیم؟ در حقیقت، در این [کار] برای مردمی که ایمان دارند، رحمت و یادآوری است.}

- وَ لَقَدْ ضَرَبْنا لِلنَّاسِ فِی هذَا الْقُرْآنِ مِنْ کُلِّ مَثَلٍ. - . روم / ۵۸ -

{و به راستی در این قرآن برای مردم از هر گونه مَثَلی آوردیم.}

– الم تِلْکَ آیاتُ الْکِتابِ الْحَکِیمِ هُدیً وَ رَحْمَهً لِلْمُحْسِنِینَ. – .[۳] لقمان / ۱ – ۳ –

{الف، لام، میم. این است آیات کتاب حکمت آموز، [که] برای نیکوکاران رهنمود و رحمتی است.}

– الم تَنْزِیلُ الْکِتابِ لا رَیْبَ فِیهِ مِنْ رَبِّ الْعالَمِینَ أَمْ یَقُولُونَ افْتَراهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّکَ لِتُنْذِرَ قَوْماً ما أَتاهُمْ مِنْ نَذِیرٍ مِنْ قَبْلِکَ لَعَلَّهُمْ یَهْتَدُونَ. – . سجده / ۱ – ۳ –

{الف، لام، میم. نازل شدن این کتاب – که هیچ [جای] شک در آن نیست – از طرف پروردگار جهان هاست.آیا می گویند: «آن را بربافته است»؟ [نه چنین است] بلکه آن حقّ و از جانب پروردگار توست، تا مردمی را که پیش از تو بیم دهنده ای برای آنان نیامده است هشدار دهی، امید که راه یابند.}

– وَ یَرَی الَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِی أُنْزِلَ إِلَیْکَ مِنْ رَبِّکَ هُوَ الْحَقَّ وَ یَهْدِی إِلی صِراطِ الْعَزِیزِ الْحَمِیدِ. – . سبا / ۶ –

{و کسانی که از دانش بهره یافته اند، می دانند که آنچه از جانب پروردگارت به سوی تو نازل شده، حق است و به راه آن عزیزِ ستوده[صفات] راهبری می کند.}

– إِنَّ الَّذِینَ یَتْلُونَ کِتابَ اللَّهِ وَ أَقامُوا الصَّلاهَ. – . فاطر / ۲۹ –

{در حقیقت، کسانی که کتاب خدا را می خوانند و نماز برپا می دارند.}

– وَ الَّذِی أَوْحَیْنا إِلَیْکَ مِنَ الْکِتابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقاً لِما بَیْنَ یَدَیْهِ إِنَّ اللَّهَ بِعِبادِهِ لَخَبِیرٌ بَصِیرٌ ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْکِتابَ الَّذِینَ اصْطَفَیْنا مِنْ عِبادِنا فَمِنْهُمْ ظالِمٌ لِنَفْسِهِ وَ مِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَ مِنْهُمْ سابِقٌ بِالْخَیْراتِ بِإِذْنِ اللَّهِ ذلِکَ هُوَ الْفَضْلُ الْکَبِیرُ. – . فاطر / ۳۱ – ۳۲ –

{و آنچه از کتاب به سوی تو وحی کرده ایم، خود حق [و] تصدیق کننده [کتاب های] پیش از آن است. قطعاً خدا نسبت به بندگانش آگاهِ بیناست. سپس این کتاب را به آن بندگان خود که [آنان را] برگزیده بودیم، به میراث دادیم؛ پس برخی از آنان بر خود ستمکارند و برخی از ایشان میانه رو، و برخی از آنان در کارهای نیک به فرمان خدا پیشگامند؛ و این خود توفیق بزرگ است.}

– إِنَّما تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّکْرَ وَ خَشِیَ الرَّحْمنَ بِالْغَیْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَهٍ وَ أَجْرٍ کَرِیمٍ. – . یس / ۱۱ –

{بیم دادن تو، تنها کسی را [سودمند] است که کتاب حقّ را پیروی کند و از [خدایِ] رحمان در نهان بترسد. [چنین کسی را] به آمرزش و پاداشی پر ارزش مژده ده.}

– فَالزَّاجِراتِ زَجْراً فَالتَّالِیاتِ ذِکْراً. – . صافات / ۲ – ۳ –

{و به زجرکنندگان - که به سختی زجر می کنند - و به تلاوت کنندگان [آیات الهی]}

- وَ الْقُرْآنِ ذِی الذِّکْرِ. - . ص/ ۲ -

{صاد. سوگند به قرآن پراندرز.}

- کِتابٌ أَنْزَلْناهُ إِلَیْکَ مُبارَکٌ لِیَدَّبَّرُوا آیاتِهِ وَ لِیَتَذَکَّرَ أُولُوا الْأَلْبابِ. - . ص / ۲۹ -

{[این] کتابی مبارک است که آن را به سوی تو نازل کرده ایم تا در [باره] آیات آن بیندیشند، و خردمندان پند گیرند.} - إِنْ هُوَ إِلَّا ذِکْرٌ لِلْعالَمِینَ. - . ص / ۸۷ -

{این [قرآن] جز پندی برای جهانیان نیست.}

- تَنْزِیلُ الْکِتابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِیزِ الْحَکِیمِ إِنَّا أَنْزَلْنا إِلَیْکَ الْکِتابَ بِالْحَقِ. - . زمر / ۱- ۲ -

{نازل شدن [این کتاب] از جانب خدایِ شکست ناپذیرِ سنجیده کار است.

ما [این] کتاب را به حقّ به سوی تو فرود آوردیم.}

- اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِیثِ کِتاباً مُتَشابِهاً مَثانِیَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِینَ یَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِینُ جُلُودُهُمْ وَ قُلُوبُهُمْ إِلی ذِکْرِ اللَّهِ ذلِکَ هُدَی اللَّهِ یَهْدِی بِهِ مَنْ یَشاءُ وَ مَنْ یُضْلِلِ اللَّهُ فَما لَهُ مِنْ هادٍ. - . زمر / ۲۳ -

{خدا زیباترین سخن را [به صورت] کتابی متشابه، متضمّن وعده و وعید، نازل کرده است. آنان که از پروردگارشان می هراسند، پوست بدنشان از آن به لرزه می افتد، سپس پوستشان و دلشان به یاد خدا نرم می گردد. این است هدایت خدا، هر که را بخواهد، به آن راه نماید، و هر که را خدا گمراه کند او را راهبری نیست.}

- وَ لَقَدْ ضَرَبْنا لِلنَّاسِ فِی هذَا الْقُرْآنِ مِنْ کُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ یَتَذَکَّرُونَ قُرْآناً عَرَبِیًّا غَیْرَ ذِی عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ یَتَّقُونَ. - . زمر / ۲۷ - ۲۸ -

{و در این قرآن از هر گونه مَثَلی برای مردم آوردیم، باشد که آنان پندگیرند.

قرآنی عربی، بی هیچ کژی؛ باشد که آنان راه تقوا پویند.}

- إِنَّا أَنْزَلْنا عَلَیْکَ الْکِتابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِ. - . زمر / ۴۱ -

{ما این کتاب را برای [رهبریِ] مردم به حق بر تو فروفرستادیم.}

- حم تَنْزِیلُ الْکِتابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِیزِ الْعَلِیمِ. - . مؤمن / ۱- ۲ -

{ما این کتاب را برای [رهبریِ] مردم به حق بر تو فروفرستادیم.} - حم تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ كِتابٌ فُصِّلَتْ آياتُهُ قُرْآناً عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ بَشِيراً وَ نَذِيراً. - . فصلت / ١ - ۴ -

{حاء، میم. وحی [نامه]ای است از جانب [خدای] رحمتگر مهربان. کتابی است که آیات آن، به روشنی بیان شده. قرآنی است به زبان عربی برای مردمی که می دانند. بشارتگر و هشداردهنده است.}

- إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جاءَهُمْ وَ إِنَّهُ لَكِتابٌ عَزِيزٌ لا يَأْتِيهِ الْباطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ. - . فصلت / ۴۱ - ۴۲ -

{کسانی که به این قرآن - چون بدیشان رسید - کفر ورزیدند [به کیفر خود می رسند] و به راستی که آن کتابی ارجمند است. از پیش روی آن و از پشت سرش باطل به سویش نمی آید؛ وحی [نامه]ای است از حکیمی ستوده[صفات].}

- وَ لَوْ جَعَلْناهُ قُرْآناً أَعْجَمِيًّا لَقالُوا لَوْ لا فُصِّلَتْ آياتُهُ ءَ أَعْجَمِيٌّ وَ عَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدىً وَ شِفاءٌ وَ الَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ فِي آذانِهِمْ وَقْرٌ وَ هُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى أُولئِكَ يُنادَوْنَ مِنْ مَكانٍ بَعِيدٍ. - . فصلت / ۴۴ -

{کسانی که به این قرآن - چون بدیشان رسید - کفر ورزیدند [به کیفر خود می رسند] و به راستی که آن کتابی ارجمند است. از پیش روی آن و از پشت سرش باطل به سویش نمی آید؛ وحی [نامه]ای است از حکیمی ستوده[صفات].}

- وَ كَذلِكَ أَوْحَيْنا إِلَيْكَ قُرْآناً عَرَبِيًّا. - . شوری / ٧ -

{و بدین گونه قرآن عربی به سوی تو وحی کردیم.}

- اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتابَ بِالْحَقِّ وَ الْمِيزانَ. - . شوری / ١٧ -

{خدا همان کسی است که کتاب و وسیله سنجش را به حق فرود آورد.} - حم وَ الْكِتابِ الْمُبِينِ إِنَّا جَعَلْناهُ قُرْآناً عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ وَ إِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتابِ لَدَيْنا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ. - . زخرف / ١ - ۴ -

{حاء، میم. سوگند به کتاب روشنگر. ما آن را قرآنی عربی قرار دادیم، باشد که بیندیشید. و همانا که آن در کتاب اصلی [- لوح محفوظ] به نزد ما سخت والا و پرحکمت است.}

- فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ وَ إِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَ لِقَوْمِكَ وَ سَوْفَ تُسْئَلُونَ. - . زخرف / ۴۳ - ۴۴ -

{پس به آنچه به سوی تو وحی شده است چنگ دَرْزَنْ، که تو بر راهی راست قرار داری. و به راستی که [قرآن] برای تو و برای قوم تو [مایه] تذکّری است، و به زودی [در مورد آن] پرسیده خواهید شد.}

- حم وَ الْكِتابِ الْمُبِينِ إِنَّا أَنْزَلْناهُ فِي لَيْلَةٍ مُبارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ. - . دخان / ١ - ٣ -

{حاء، میم. سوگند به کتاب روشنگر، [که] ما آن را در شبی فرخنده نازل کردیم، [زیرا] که ما هشداردهنده بودیم.}

- فَإِنَّما يَسَّرْناهُ بِلِسانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ. - .[۴] دخان / ۵۸ -

{در حقیقت، [قرآن] را بر زبان تو آسان گردانیدیم، امید که پند پذیرند.}

- حم تَنْزِيلُ الْكِتابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ. - . جاثیه / ۱ - ۲ -

{حاء، میم. فروفرستادن این کتاب، از جانب خدای ارجمند سنجیده کار است.}

- تِلْكَ آياتُ اللَّهِ نَتْلُوها عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَ آياتِهِ يُؤْمِنُونَ. - . جاثیه / ۶ -

{این[ها]ست آیات خدا که به راستی آن را بر تو می خوانیم. پس، بعد از خدا و نشانه های او به کدام سخن خواهند گروید؟} - هذا بَصائِرُ لِلنَّاسِ وَ هُدىً وَ رَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ. - . جاثیه / ۲۰ -

{این [کتاب] برای مردم، بینش بخش و برای قومی که یقین دارند، رهنمود و رحمتی است.}

- حم تَنْزِيلُ الْكِتابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ. - . احقاف / ۱ - ۲ -

{حاء، میم. فروفرستادن این کتاب، از جانب خدای ارجمند حکیم است.}

- وَ هذا كِتابٌ مُصَدِّقٌ لِساناً عَرَبِيًّا لِيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَ بُشْرى لِلْمُحْسِنِينَ. - . احقاف / ۱۲ -

{و این [قرآن] کتابی است به زبان عربی که تصدیق کننده [آن] است، تا کسانی را که ستم کرده اند هشدار دهد و برای نیکوکاران مژده ای باشد.}

- أَ فَلا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلى قُلُوبٍ أَقْفالُها. - . محمد / ۲۴ -

{آیا به آیات قرآن نمی اندیشند؟ یا [مگر] بر دل هایشان قفل هایی نهاده شده است؟}

- ق وَ الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ. - . ق / ۱ -

{قاف، سوگند به قرآن باشکوه.}

- أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَلْ لا يُؤْمِنُونَ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ إِنْ كانُوا صادِقِينَ. - . طور / ۳۳- ۳۴ -

{یا می گویند: «آن را بربافته.» [نه،] بلکه باور ندارند. پس اگر راست می گویند، سخنی مثل آن بیاورند.}

- وَ لَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ. - . قمر / ۱۷ -

{و قطعاً قرآن را برای پندآموزی آسان کرده ایم؛ پس آیا پندگیرنده ای هست؟}

- الرَّحْمنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ. - . رحمن / ۱- ۲ -

{[خدای] رحمان، قرآن را یاد داد.}

- فَلا أُقْسِمُ بِمَواقِعِ النُّجُومِ وَ إِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ فِي كِتابٍ مَكْنُونٍ لا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعالَمِينَ أَ فَبِهذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُدْهِنُونَ وَ تَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ. - . واقعه / ۷۵ - ۸۲ -

{نه [چنین است که می پندارید]، سوگند به جایگاه های [ویژه و فواصل معیّن] ستارگان. اگر بدانید، آن سوگندی سخت بزرگ است! که این [پیام] قطعاً قرآنی است ارجمند، در کتابی نهفته، که جز پاک شدگان بر آن دست نزنند، وحیی است از جانب پروردگار جهانیان. آیا شما این سخن را سَبُک [و سُست] می گیرید؟ و تنها نصیب خود را در تکذیب [آن] قرار می دهید؟}

- لَوْ أَنْزَلْنا هذَا الْقُرْآنَ عَلى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خاشِعاً مُتَصَدِّعاً مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَ تِلْكَ الْأَمْثالُ نَضْرِبُها لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ. - . حشر / ۲۱ -

{اگر این قرآن را بر کوهی فرومی فرستادیم، یقیناً آن [کوه] را از بیم خدا فروتن [و] از هم پاشیده می دیدی. و این مَثَل ها را برای مردم می زنیم، باشد که آنان بیندیشند.}

- مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْراةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوها كَمَثَلِ الْحِمارِ يَحْمِلُ أَسْفاراً بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآياتِ اللَّهِ وَ اللَّهُ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ. - . جمعه / ۵ -

{مَثَل کسانی که [عمل به] تورات بر آنان بار شد [و بدان مکلّف گردیدند] آنگاه آن را به کار نبستند، همچون مَثَلِ خری است که کتاب هایی را بر پشت می کشد. [وه] چه زشت است وصف آن قومی که آیات خدا را به دروغ گرفتند. و خدا مردم ستمگر را راه نمی نماید.}

- فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ النُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنا. - . تغابن / ۸ -

{پس به خدا و پیامبر او و آن نوری که ما فروفرستادیم ایمان آورید.}

- فَلا أُقْسِمُ بِما تُبْصِرُونَ وَ ما لا تُبْصِرُونَ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ وَ ما هُوَ بِقَوْلِ شاعِرٍ قَلِيلًا ما تُؤْمِنُونَ وَ لا بِقَوْلِ كاهِنٍ قَلِيلًا ما تَذَكَّرُونَ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعالَمِينَ. - . حاقه / ۳۸ - ۴۳ -

{پس نه [چنان است که می پندارید]، سوگند یاد می کنم به آنچه می بینید، و آنچه نمی بینید، که [قرآن] قطعاً گفتار فرستاده ای بزرگوار است. و آن گفتار شاعری نیست [که] کمتر [به آن] ایمان دارید. و نه گفتار کاهنی [که] کمتر [از آن] پند می

گیرید. [پیام] فرودآمده ای است از جانب پروردگار جهانیان.}

- وَ إِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ وَ إِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ وَ إِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكافِرِينَ وَ إِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ. - . حاقه / ۴۸ - ۵۱ -

{و در حقیقت، [قرآن] تذکاری برای پرهیزگاران است. و ما به راستی می دانیم که از [میان] شما تکذیب کنندگانی هستند. و آن واقعاً بر کافران حسرتی است. و این [قرآن]، بی شبهه، حقیقتی یقینی است.}

- فَاقْرَؤُا ما تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ. - . مزمل / ۲۰ -

{هر چه از قرآن میسّر می شود بخوانید.}

- فَاقْرَؤُا ما تَيَسَّرَ مِنْهُ. - . مزمل / ۲۰ -

{هر چه از آن [قرآن] میسّر می شود بخوانید.}

- كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شاءَ ذَكَرَهُ وَ ما يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشاءَ اللَّهُ. - . مدثر / ۵۴ - ۵۶ -

{نه چنان است! در حقیقت این(سخن) اندرزی است، تا هر که خواهد، از آن پند گیرد. و[لی] تا خدا نخواهد [از آن] پند نگیرند.} - لا تُحَرِّكْ بِهِ لِسانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ إِنَّ عَلَيْنا جَمْعَهُ وَ قُرْآنَهُ فَإِذا قَرَأْناهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنا بَيانَهُ. - . قیامت / ۱۶ - ۱۹ -

{زبانت را [در هنگام وحی] زود به حرکت درنیاور تا در خواندن [قرآن] شتابزدگی بخرج دهی. در حقیقت گردآوردن و خواندن آن بر [عهده] ماست. پس چون آن را برخواندیم [همان گونه] خواندن آن را دنبال کن. سپس توضیح آن [نیز] بر عهده ماست!}

- فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ. - . مرسلات / ۵۰ -

{پس به کدامین سخن پس از [قرآن] ایمان می آورند؟}

- كَلَّا آن ها تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شاءَ ذَكَرَهُ فِي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ كِرامٍ بَرَرَةٍ. - . عبس / ۱۱ - ۱۶ -

{زنهار [چنین مکن] این [آیات] پندی است. تا هر که خواهد، از آن پند گیرد. در صحیفه هایی ارجمند، والا و پاک شده، به دست فرشتگانی، ارجمند و نیکوکار.}

- إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ - . تکویر / ۱۹ -

{که [قرآن] سخن فرشته بزرگواری است.}

- وَ ما هُوَ بِقَوْلِ شَيْطانٍ رَجِيمٍ فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعالَمِينَ لِمَنْ شاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ. - . تکویر / ۲۵ - ۲۸ -

{و [قرآن] نیست سخن دیوِ رجیم. پس به کجا می روید؟ این [سخن] بجز پندی برای عالمیان نیست؛ برای هر یک از شما که خواهد به راه راست رَوَد.}

- بَلْ هُوَ قرآن مَجِیدٌ فِی لَوْحٍ مَحْفُوظٍ. - . بروج / ۲۱ - ۲۲ -

{آری، آن قرآنی ارجمند است، که در لوحی محفوظ است.} - إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ وَ ما هُوَ بِالْهَزْلِ. - . طارق / ۱۳ - ۱۴ -

{[که] در حقیقت، قرآن گفتاری قاطع و روشنگر است. و آن شوخی نیست.}

- إِنَّا أَنْزَلْناهُ فِی لَیْلَهِ الْقَدْرِ. - . قدر / ۱ -

{ما [قرآن را] در شب قدر نازل کردیم.}

- رَسُولٌ مِنَ اللَّهِ یَتْلُوا صُحُفاً مُطَهَّرَهً فِیها کُتُبٌ قَیِّمَهٌ. - . بینه / ۲ - ۳ -

{فرستاده ای از جانب خدا که [بر آنان] صحیفه هایی پاک را تلاوت کند، که در آن ها نوشته های استوار است.}

**[ترجمه]

أقول

قد أوردت كثيرا من تلك الآيات و الروايات في باب إعجاز القرآن من كتاب أحوال النبي صلى الله عليه و آله (۸)

و يأتي بعض ما يتعلق بهذا الباب في باب وجوه إعجاز القرآن أيضا(۹).

**[ترجمه]بسیاری از این آیات و روایات را در باب اعجاز قرآن از کتاب سرگذشت پیامبر صلی الله علیه و آله آورده ام و نیز برخی از آنچه که مربوط به این باب است در باب جنبه های اعجاز قرآن خواهد آمد. - . باب پانزدهم از همین جلد -

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنِ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَنِ ابْنِ حُمَیْدٍ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنْ عِکْرِمَهَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: إِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حُرُمَاتٍ ثَلَاثاً لَیسَ مِثْلَهُنَّ شَیْ ءٌ کِتَابُهُ وَ هُوَ نُورُهُ وَ حِکْمَتُهُ وَ بَیْتُهُ الَّذِی جَعَلَهُ لِلنَّاسِ

۱- ۱. القيامه: ۱۶- ۱۹.

۲- ۲. المرسلات: ۵۰.

۳- ۳. عبس: ۱۱- ۱۶.

۴- ۴. التكوير: ۱۹- ۲۸.

۵- ۵. البروج: ۲۱- ۲۲.

۶- ۶. الطارق: ۱۳- ۱۴.

۷- ۷. البينه: ۲ و ۳.

۸- ۸. راجع ج ۱۷ ص ۲۲۵- ۱۵۹ من هذه الطبعه الحديثه.

۹- ۹. هو الباب الخامس عشر من هذا المجلد.

قِبْلَةً لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْ أَحَدٍ وَجْهاً إِلَى غَيْرِهِ وَ عِتْرَةُ نَبِيِّكُمْ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله (۱).

مع (۲)، [معانی الأخبار] لی، [الأمالی للصدوق] أبی عن الحمیری عن الیقطینی عن یونس عن ابن سنان عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۳).

**[ترجمه]خصال: پدرم از سعد از محمد بن عبد الحمید از ابن ابی نج-ران از ابن حمید از ثمالی از عکرمه از ابن عباس روایت می کند که گفت: برای خداوند سه حریم است که که هیچ چیز با آن ها [در حرمت و احترام] برابری نمی کند: کتاب خداوند که نور و حکمت اوست و خانه اش که آن را قبله مردم قرار داده است که از کسی قبله ای جز آن نمی پذیرد و عترت پیامبرتان، محمد، صلی الله علیه و آله. - . خصال ۱ :۷۱ -

معانی الاخبار و امالی صدوق: پدرم از حمیری از یقطینی از یونس از ابن سنان از امام صادق علیه السلام مانند این حدیث را روایت کرده است. - . معانی الاخبار: ۱۱۸، امالی صدوق: ۱۷۵ -

**[ترجمه]

«۲»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَةِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ: كَأَنِّي قَدْ دُعِيتُ فَأَجَبْتُ وَ إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمُ الثَّقَلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَكْبَرُ مِنَ الْآخَرِ كِتَابُ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى حَبْلٌ مَمْدُودٌ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ وَ عِتْرَتِي أَهْلَ بَيْتِي فَانْظُرُوا كَيْفَ تَخْلُفُونِّي فِيهِمَا(۴).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: امام رضا به نقل از پدرانش علیهم السلام، فرمود: رسول خداوند صلی الله علیه و آله فرمود: چنین می یابم که باید دعوت حق را به زودی اجابت کنم [و از دنیا بروم]. من دو چیز گرانسنگ را در میان شما باقی می گذارم که یکی از آن دو بزرگ تر از دیگری است: کتاب خداوند تبارک و تعالی که ریسمانی کشیده شده از آسمان به زمین است و عترت و اهل بیتم علیهم السلام. پس مواظب باشید که چگونه حق من را در باره این دو به جا خواهید آورد. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۳۱ -

**[ترجمه]

أقول

قد أوردنا أخبار الثقلین فی کتاب الإمامه فلا نعیدها(۵).

**[ترجمه]احادیث مربوط به ثقلین را در کتاب امامت آورده ایم و در اینجا تکرار نمی کنیم. - . بحار الانوار، جلد ۲۳ -

**[ترجمه]

«۳»

مع، [معانی الأخبار] قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ فَرَأَی أَنَّ أَحَداً أُعْطِیَ شَیْئاً أَفْضَلَ مِمَّا أُعْطِیَ فَقَدْ صَغَّرَ عَظِیماً وَ عَظَّمَ صَغِیراً(۶).

**[ترجمه]معانی الاخبار: رسول خداوند صلی الله علیه و آله فرمود: اگر کسی که خداوند به او قرآن را عطا کرده است، گمان برد که کسی چیزی برتر از آنچه به او داده شده، دارد، همانا امر عظیمی را کوچک و امر کوچکی را بزرگ شمرده است. - . معانی الاخبار: ۲۷۹ -

**[ترجمه]

«۴»

فس، [تفسیر القمی]: لا یَأْتِیهِ الْباطِلُ مِنْ بَیْنِ یَدَیْهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ قَالَ لَا یَأْتِیهِ الْبَاطِلُ مِنْ قِبَلِ التَّوْرَاهِ وَ لَا مِنْ قِبَلِ الْإِنْجِیلِ وَ الزَّبُورِ وَ أَمَّا مِنْ خَلْفِهِ لَا یَأْتِیهِ مِنْ بَعْدِهِ کِتَابٌ یُبْطِلُهُ (۷).

**[ترجمه]تفسیر قمی: «لایاتیه الباطل من بین یدیه و لامن خلفه» {از پیش روی آن و از پشت سرش باطل به سویش نمی آید} فرمود: «من بین یدیه» یعنی تورات و انجیل و زبور، قرآن را باطل و بی اعتبار نمی کنند. و اما «من خلفه» یعنی پس از قرآن کتابی که آن را باطل و بی اعتبار کند، نخواهد آمد. - . تفسیر قمی: ۵۹۴ -

**[ترجمه]

«۵»

ع، [علل الشرائع] فِی خُطْبَهِ فَاطِمَهَ علیها السلام فِی أَمْرِ فَدَکَ: لِلَّهِ فِیکُمْ عَهْدٌ قَدَّمَهُ إِلَیْکُمْ وَ بَقِیَّهٌ اسْتَخْلَفَهَا عَلَیْکُمْ کِتَابُ اللَّهِ بَیِّنَهٌ بصائرها [بَصَائِرُهُ] وَ آیٌ مُنْکَشِفَهٌ سَرَائِرُهَا وَ بُرْهَانٌ مُتَجَلِّیَهٌ ظَوَاهِرُهُ مُدِیمٌ لِلْبَرِیَّهِ اسْتِمَاعُهُ وَ قائدا [قَائِدٌ] إِلَی الرِّضْوَانِ أَتْبَاعَهُ وَ مؤدیا [مُؤَدٍّ] إِلَی النَّجَاهِ أَشْیَاعَهُ فِیهِ تِبْیَانُ حُجَجِ اللَّهِ الْمُنِیرَهِ وَ مَحَارِمِهِ الْمُحَرَّمَهِ وَ فَضَائِلِهِ

ص: ۱۳

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۷۱.

۲- ۲. معانی الأخبار: ۱۱۸.

۳- ۳. أمالی الصدوق: ۱۷۵.

۴- ۴. عیون الأخبار ج ۲ ص ۳۱.

۵- ۵. راجع ج ۲۳ ص ۱۶۶- ۱۰۴ من هذه الطبعه الحدیثه.

۶- ۶. معانى الأخبار: ۲۷۹ فى حديث.

۷- ۷. تفسير القمّىّ: ۵۹۴ فى حديث أبى الجارود عن أبى جعفر عليه السلام.

الْمُدَوَّنَهِ وَ جُمَلِهِ الْكَافِيَهِ وَ رُخَصِهِ الْمَوْهُوبَهِ وَ شَرَائِطِهِ (۱)

الْمَكْتُوبَهِ وَ بَيِّنَاتِهِ الْجَالِيَهِ(۲).

**[ترجمه]علل الشرایع: در خطبه فدکیه حضرت فاطمه سلام الله علیها آمده است:

شما ای بندگان خدا پرچمداران امر و نهی او، و حاملان دین و وحی او، و امین های خدا بر یکدیگر، و مبلّغان او به سوی امّت هایید، زمامدار حق در میان شما بوده، و پیمانی است که از پیشاپیش به سوی تو فرستاده، و باقیمانده ای است که برای شما باقی گذارده، و آن کتاب گویای الهی و قرآن راستگو و نور فروزان و شعاع درخشان است، که بیان و حجّت های آن روشن، اسرار باطنی آن آشکار و ظواهر آن جلوه گر می باشد، پیروان آن مورد غبطه جهانیان بوده، و تبعیّت از او خشنودی الهی را باعث می گردد، و شنیدن آن راه نجات است. به وسیله آن می توان به حجّت های نورانی الهی، و واجباتی که تفسیر شده، و محرّماتی که از ارتکاب آن منع گردیده، و نیز به گواهی های جلوه گرش و برهان های کافی اش و فضائل پسندیده اش، و رخصت های بخشیده شده اش و قوانین واجبش دست یافت.

**[ترجمه]

«۶»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الْبَيْهَقِيُّ عَنِ الصَّوْلِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى الرَّازِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: ذَكَرَ الرِّضَا علیه السلام يَوْماً الْقُرْآنَ- فَعَظَّمَ الْحُجَّهَ فِيهِ وَ الْآيَهَ الْمُعْجِزَهَ فِي نَظْمِهِ فَقَالَ هُوَ حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِينُ وَ عُرْوَتُهُ الْوُثْقَى وَ طَرِيقَتُهُ الْمُثْلَى الْمُؤَدِّي إِلَى الْجَنَّهِ وَ الْمُنْجِي مِنَ النَّارِ لَا يَخْلُقُ مِنَ الْأَزْمِنَهِ وَ لَا يَغِثُّ عَلَى الْأَلْسِنَهِ لِأَنَّهُ لَمْ يُجْعَلْ لِزَمَانٍ دُونَ زَمَانٍ بَلْ جُعِلَ دَلِيلَ الْبُرْهَانِ وَ حُجَّهً عَلَى كُلِّ إِنْسَانٍ لا يَأْتِيهِ الْباطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ(۳).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: روزی امام رضا علیه السلام قرآن را ذکر کرد و حجت آن و معجزه در نظم قرآن را بزرگ داشت و فرمود: قرآن، ریسمان محکم خداوند و رشته ای محکم و استوار و راه ایده آل او است که به بهشت منجر می شود و از آتش جهنم نجات می دهد؛ در طول زمان کهنه نمی شود و با گذشت زمان ها، ضعیف و بی ارزش جلوه نمی کند؛ زیرا قرآن، تنها برای یک زمان نیست؛ بلکه دلیل و برهان و حجتی برای تمام انسان ها است. «لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ» - . فصلت / ۴۲. - {از پیش روی آن و از پشت سرش باطل به سویش نمی آید؛ وحی (نامه)ای است از حکیمی ستوده(صفات)}. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۱۳۰ -

**[ترجمه]

«۷»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِي الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ مُوسَى

بْنِ أَعْيَنَ قَالَ أَبُو الْمُفَضَّلِ وَ حَدَّثَنِی نَصْرُ بْنُ الْجَهْمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمِ بْنِ وَارَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَی بْنِ أَعْيَنَ (۴)

عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ عَنِ الْبَاقِرِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: أُعْطِيتُ خَمْساً لَمْ يُعْطَهُنَّ نَبِيٌّ كَانَ قَبْلِي أُرْسِلْتُ إِلَى الْأَبْيَضِ وَ الْأَسْوَدِ وَ الْأَحْمَرِ وَ جُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ مَسْجِداً

ص: ۱۴

۱- ۱. و شرائعه خ ل.

۲- ۲. علل الشرائع ج ۱ ص ۲۳۶.

۳- ۳. عیون الأخبار ج ۲ ص ۱۳۰، و فی الطبع الحجری ص ۲۷۱ قال الجوهریّ غث اللحم إذا کان مهزولا، و کذلک حدیث القوم و أغث: أی ردؤ و فسد. و فی الاساس سمعت صبیا من هذیل یقول« غثت علینا مکّه فلا بدّ من الخروج»، و فی المثل: حدیثکم غث و سلامکم رث» و المعنی أن القرآن لا یبلی و لا یرغب عنه و لا یمل منه بتکرر القراءه و الاستماع بل کلما أکثر الإنسان من تلاوته کان عنده غضا طریئا.

۴- ۴. فی بعض نسخ المصدر« محمّد بن مسلم بن زواره، و فی بعضها« زراره» و الصحیح ما فی المتن کما فی الأصل، و هو محمّد بن مسلم بن عثمان بن عبد اللّه الرازیّ المعروف بابن زواره یروی عن محمّد بن موسی بن أعین کما فی تهذیب التهذیب ج ۹ ص ۴۷۹/ ۴۵۱ فما فی نسخه المصدر و الکمبانیّ و نسخه الأصل محمّد بن مسلم بن أعین تاره و موسی بن جعفر تاره أخری تصحیف.

وَ نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ وَ أُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ وَ لَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ أَوْ قَالَ لِنَبِيٍّ قَبْلِي وَ أُعْطِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ قَالَ عَطَاءٌ فَسَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام قُلْتُ مَا جَوَامِعُ الْكَلِمِ قَالَ الْقُرْآنُ قَالَ أَبُو الْمُفَضَّلِ هَذَا حَدِيثُ حَرَّانٍ وَ لَمْ يُحَدِّثْ بِهِ فِي هَذَا الطَّرِيقِ إِلَّا مُوسَى بْنُ أَعْيَنَ الْحَرَّانِيُّ (۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: امام باقر از پدرانش علیهم السلام از رسول خداوند صلی الله علیه و آله روایت کردند که فرمود: پنج چیز به من داده شد که به هیچ پیامبری پیش از من داده نشد: من پیامبر مردم سفید و سیاه و سرخ شدم و زمین برای من سجده گاه واقع شد و با رعب [از جانب خداوند] یاری شدم و غنیمت ها برای من حلال شد که برای احدی پیش از من حلال نشده بود (و یا فرمود: برای پیامبری پیش از من) و جوامع کلم [کلمات جامع علم و حکمت] به من اعطاء شد. راوی می گوید: از امام باقر علیه السلام پرسیدم: جوامع کلم چیست؟ حضرت فرمود: قران. - . امالی طوسی ۲ : ۱۹۳ -

**[ترجمه]

«۸»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الْبَيْهَقِيُّ عَنِ الصَّوْلِيِّ عَنْ أَبِي ذَكْوَانَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنِ الرِّضَا عَنْ أَبِيهِ علیه السلام: أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مَا بَالُ الْقُرْآنِ لَا يَزْدَادُ عَلَى النَّشْرِ وَ الدَّرْسِ إِلَّا غَضَاضَةً فَقَالَ لِأَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَمْ يَجْعَلْهُ لِزَمَانٍ دُونَ زَمَانٍ وَ لَا لِنَاسٍ دُونَ نَاسٍ فَهُوَ فِي كُلِّ زَمَانٍ جَدِيدٌ وَ عِنْدَ كُلِّ قَوْمٍ غَضٌّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ(۲).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: امام رضا از پدرش موسی بن جعفر علیهما السلام روایت می کند که مردی از امام صادق علیه السلام پرسید: چگونه است که نشر و آموزش قرآن بر تازگی آن می افزاید؟ فرمود: زیرا خداوند متعال قرآن را تنها مخصوص یک زمان و یا یک گروه از مردم قرار نداده است، در نتیجه، قرآن در هر زمانی جدید و برای هر قومی تا روز قیامت، تازه و با طراوت است. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۸۷ -

**[ترجمه]

«۹»

ما، [الأمالي للشيخ الطوسي] جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِي الْمُفَضَّلِ عَنْ رَجَاءِ بْنِ يَحْيَى عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ السِّكِّيتِ النَّحْوِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ الثَّالِثَ علیه السلام مَا بَالُ الْقُرْآنِ وَ ذَكَرَ نَحْوَهُ (۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: راوی می گوید از امام هادی علیه السلام در باره قرآن [مانند سئوال روایت فوق] پرسیدم و امام همین جواب [مانند جواب امام صادق علیه السلام در روایت فوق] را داد. - . امالی طوسی ۲ : ۱۹۳ -

**[ترجمه]

«۱۰»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ وَ غَیْرِهِ عَمَّنْ ذَکَرَهُ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْقُرْآنِ وَ الْفُرْقَانِ أَ هُمَا شَیْئَانِ أَمْ شَیْ ءٌ وَاحِدٌ قَالَ فَقَالَ الْقُرْآنُ جُمْلَهُ الْکِتَابِ وَ الْفُرْقَانُ الْمُحْکَمُ الْوَاجِبُ الْعَمَلِ بِهِ (۴).

**[ترجمه]معانی الاخبار: راوی می گوید: از امام صادق علیه السلام پرسیدم آیا قرآن و فرقان دو چیزند یا یک چیز؟ امام فرمود: قرآن همه کتاب است و فرقان محکمات کتاب است که عمل به آن واجب می باشد. - . معانی الاخبار: ۱۸۹ -

**[ترجمه]

«۱۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ ابْنِ سِنَانٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْقُرْآنِ وَ الْفُرْقَانِ قَالَ الْقُرْآنُ جُمْلَهُ الْکِتَابِ وَ أَخْبَارُ مَا یَکُونُ وَ الْفُرْقَانُ الْمُحْکَمُ الَّذِی یُعْمَلُ بِهِ وَ کُلُّ مُحْکَمٍ فَهُوَ فُرْقَانٌ (۵).

ص: ۱۵

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۹۸، و فی الطبع الحجری ص ۳۰۹.

۲- ۲. عیون الأخبار ج ۲ ص ۸۷.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۱۹۳.

۴- ۴. معانی الأخبار: ۱۸۹.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۹.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: ابن سنان می گوید: از امام صادق علیه السلام در باره قرآن و فرقان پرسیدم. امام فرمود: قرآن همه کتاب و اخبار آنچه واقع می شود، است و فرقان آیات محکمی است که بدان عمل می شود و هر محکمی فرقان است. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۹ -

**[ترجمه]

«۱۲»

ع، [علل الشرائع] فِی مَسَائِلِ ابْنِ سَلَّام: أَنَّهُ سَأَلَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله لِمَ سُمِّیَ الْفُرْقَانُ فُرْقَاناً قَالَ لِأَنَّهُ مُتَفَرِّقُ الْآیَاتِ وَ السُّوَرِ أُنْزِلَتْ فِی غَیْرِ الْأَلْوَاحِ وَ غَیْرُهُ مِنَ الصُّحُفِ وَ التَّوْرَاهِ وَ الْإِنْجِیلِ وَ الزَّبُورِ أُنْزِلَتْ کُلُّهَا جُمْلَهً فِی الْأَلْوَاحِ وَ الْوَرَقِ (۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: در سئوالات ابن سلام از پیامبر صلی الله علیه و آله است که دلیل نامگذاری [قران به] فرقان چیست؟ حضرت فرمود: زیرا قرآن به صورت آیات و سوره های جداگانه نازل شده است و به صورت الواح نازل نشده است. اما غیر قران، از صحف و تورات و انجیل و زبور همگی در الواح و اوراق یکجا نازل شدند. - . علل الشرایع ۲ : ۱۵۵ -

**[ترجمه]

«۱۳»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنِ النَّضْرِ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی الم اللَّهُ لا إِلهَ إِلَّا هُوَ الْحَیُّ الْقَیُّومُ إِلَی قَوْلِهِ وَ أَنْزَلَ الْفُرْقانَ قَالَ الْفُرْقَانُ هُوَ کُلُّ أَمْرٍ مُحْکَمٍ وَ الْکِتَابُ هُوَ جُمْلَهُ الْقُرْآنِ الَّذِی یُصَدِّقُهُ مَنْ کَانَ قَبْلَهُ مِنَ الْأَنْبِیَاءِ(۲).

شی، [تفسیر العیاشی] عن ابن سنان: مثله (۳).

**[ترجمه]تفسیر قمی: ابن سنان می گوید: از امام صادق علیه السلام در باره این سخن خداوند تبارک و تعالی «الم الله لا اله الاـ هو الحی القیوم» تا «و أنزل الفرقان» پرسیدم. امام فرمود: فرقان هر امر محکم است و کتاب تمام قرآن است که تمام انبیای پیشین آن را تصدیق می کنند. - . تفسیر قمی: ۸۷ -

در تفسیر عیاشی نیز این روایت آمده است. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۶۲ -

**[ترجمه]

«۱۴»

سن، [المحاسن] أَبِی عَنِ النَّضْرِ عَنْ یَحْیَی الْحَلَبِیِّ عَنْ عَبْدِ الْحَمِیدِ بْنِ عَوَّاضٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: إِنَّ

لِلْقُرْآنِ حُدُوداً كَحُدُودِ الدَّارِ(۴).

**[ترجمه]محاسن: راوی می گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم که می فرمود: برای قرآن حدود و مرزهایی مثل مرزهای خانه است. - . محاسن: ۲۷۳ -

**[ترجمه]

«۱۵»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ: أَنَّ ابْنَ أَبِی الْعَوْجَاءِ وَ ثَلَاثَهَ نَفَرٍ مِنَ الدَّهْرِیَّهِ اتَّفَقُوا عَلَی أَنْ یُعَارِضَ کُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ رُبُعَ الْقُرْآنِ وَ کَانُوا بِمَکَّهَ عَاهَدُوا عَلَی أَنْ یَجِیئُوا بِمُعَارَضَتِهِ فِی الْعَامِ الْقَابِلِ فَلَمَّا حَالَ الْحَوْلُ وَ اجْتَمَعُوا فِی مَقَامِ إِبْرَاهِیمَ علیه السلام أَیْضاً قَالَ أَحَدُهُمْ إِنِّی لَمَّا رَأَیْتُ قَوْلَهُ وَ قِیلَ یا أَرْضُ ابْلَعِی ماءَکِ وَ یا سَماءُ أَقْلِعِی وَ غِیضَ الْماءُ(۵) کَفَفْتُ عَنِ الْمُعَارَضَهِ وَ قَالَ الْآخَرُ وَ کَذَا أَنَا لَمَّا

وَجَدْتُ قَوْلَهُ فَلَمَّا اسْتَیْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِیًّا(۶) أَیِسْتُ مِنَ الْمُعَارَضَهِ وَ کَانُوا یُسِرُّونَ بِذَلِکَ إِذْ مَرَّ عَلَیْهِمُ الصَّادِقُ علیه السلام فَالْتَفَتَ إِلَیْهِمْ وَ قَرَأَ عَلَیْهِمْ قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَ الْجِنُّ عَلی أَنْ یَأْتُوا بِمِثْلِ هذَا الْقُرْآنِ لا یَأْتُونَ بِمِثْلِهِ (۷) فَبُهِتُوا(۸).

ص: ۱۶

۱- ۱. علل الشرائع ج ۲ ص ۱۵۵.

۲- ۲. تفسیر القمّیّ ۸۷ فی سوره آل عمران.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱/ ۱۶۲.

۴- ۴. المحاسن: ۲۷۳.

۵- ۵. هود: ۴۴.

۶- ۶. یوسف: ۸۰.

۷- ۷. أسری: ۸۸.

۸- ۸. مختار الخرائج: ۲۴۲، و تراه فی الاحتجاج: ۲۰۵ مبسوطا.

**[ترجمه]الخرایج: روایت شده است که ابن ابی العوجا و سه نفر دیگر از دهری مسلکان قرار گذاشتند که هر یک از آنان با یک چهارم قرآن معارضه کنند. آنان در مکه بودند که هم پیمان شدند تا در سال آینده به معارضه با قرآن اقدام کنند. چون سال جدید فرا رسید و در مقام ابراهیم علیه السلام گرد آمدند، یکی از آنان گفت: چون من این آیه را دیدم که «وَ قیلَ یا أَرْضُ ابْلَعی ماءَكِ وَ یا سَماءُ أَقْلِعی وَ غیضَ الْماء» - . هود / ۴۴ - {و گفته شد: «ای زمین ! آب خود را فرو بر، و ای آسمان، [از باران] خودداری کن} از معارضه دست کشیدم. دیگری گفت: همچنین من وقتی به این آیه رسیدم که «فَلَمَّا اسْتَیْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِیًّا» - . یوسف / ۸۰ - {پس چون از او نومید شدند، رازگویان کنار کشیدند} از معارضه نا امید شدم. و در حال نجوا و صحبت خصوصی پیرامون همین موضوع بودند که امام صادق علیه السلام از کنار آنان می گذشت. امام رو به آنان کرد و این آیه را تلاوت فرمود: «قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَ الْجِنُّ عَلی أَنْ یَأْتُوا بِمِثْلِ هذَا الْقُرْآنِ لا یَأْتُونَ بِمِثْلِه» - . اسراء / ۸۸ - {بگو: «اگر انس و جن گرد آیند تا نظیر این قرآن را بیاورند، مانند آن را نخواهند آورد،} پس آنان همگی مبهوت شدند. - . مختار الخرائج: ۲۴۲. مشروح این روایت در کتاب احتجاج ص ۲۰۵ آمده است. -

**[ترجمه]

«۱۶»

شی، [تفسیر العیاشی] بِأَسَانِیدَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَیُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ فِی زَمَانِ هُدْنَهٍ وَ أَنْتُمْ عَلَی ظَهْرِ السَّفَرِ وَ السَّیْرُ بِكُمْ سَرِیعٌ فَقَدْ رَأَیْتُمُ اللَّیْلَ وَ النَّهَارَ وَ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ یُبْلِیَانِ كُلَّ جَدِیدٍ وَ یُقَرِّبَانِ كُلَّ بَعِیدٍ وَ یَأْتِیَانِ بِكُلِّ مَوْعُودٍ فَأَعِدُّوا الْجَهَازَ لِبُعْدِ الْمَفَازِ فَقَامَ الْمِقْدَادُ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَا دَارُ الْهُدْنَهِ قَالَ دَارُ بَلَاءٍ وَ انْقِطَاعٍ فَإِذَا الْتَبَسَتْ عَلَیْكُمُ الْفِتَنُ كَقِطَعِ اللَّیْلِ الْمُظْلِمِ فَعَلَیْكُمْ بِالْقُرْآنِ فَإِنَّهُ شَافِعٌ مُشَفَّعٌ وَ مَاحِلٌ مُصَدَّقٌ (۱)

مَنْ جَعَلَهُ أَمَامَهُ قَادَهُ إِلَی الْجَنَّهِ وَ مَنْ جَعَلَهُ خَلْفَهُ سَاقَهُ إِلَی النَّارِ وَ هُوَ الدَّلِیلُ یَدُلُّ عَلَی خَیْرِ سَبِیلٍ وَ هُوَ كِتَابُ تَفْصِیلٍ وَ بَیَانٍ وَ تَحْصِیلٍ وَ هُوَ الْفَصْلُ لَیْسَ بِالْهَزْلِ وَ لَهُ ظَهْرٌ وَ بَطْنٌ فَظَاهِرُهُ حِكْمَهٌ وَ بَاطِنُهُ عِلْمٌ ظَاهِرُهُ أَنِیقٌ وَ بَاطِنُهُ عَمِیقٌ لَهُ نُجُومٌ وَ عَلَی نُجُومِهِ نُجُومٌ لَا تُحْصَی عَجَائِبُهُ وَ لَا تُبْلَی غَرَائِبُهُ فِیهِ مَصَابِیحُ الْهُدَی وَ مَنَازِلُ الْحِكْمَهِ(۲) وَ دَلِیلٌ عَلَی الْمَعْرُوفِ لِمَنْ عَرَفَهُ (۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: ای مردم! شما در زمان هدنه هستید و شما مسافرید و حرکت شما سریع است. شما دیده اید که شب و روز، و خورشید و ماه، هر جدیدی را کهنه می کنند و هر دوری را نزدیک می کنند و هر امر موعودی را می آورند؛ پس وسایل خود را آماده کنید؛ چرا که راه بس طولانی و دور است. مقداد ایستاد و گفت: ای رسول خدا! «دار هدنه» چیست؟ فرمود: دار مصیبت و جدایی؛ پس زمانی که فتنه ها شما را همچون شب تاریک فرا بگیرند، باید به قرآن پناه ببرید؛ چرا که قرآن سعایت و بدگویی کننده ای - . در متن عربی «ماحل مصدق» است. ماحل یعنی سعایت و بدگویی کننده. یعنی اگر قران در قیامت از کسی بدگویی کند، خداوند بدگویی او را در باره آن شخص می پذیرد. (مترجم) - مورد تصدیق است. هر کس آن را مقابل خود قرار دهد، او را به سوی بهشت، هدایت می کند؛ و هر کس آن را پشت سر خود قرار دهد، او را به سوی آتش جهنم سوق می دهد؛ و قرآن راهنمایی است که به سوی بهترین راه هدایت می کند؛ قرآن کتابی است که دارای تفصیل و بیان و تحصیل است؛ و جدا کننده بین حق و باطل است و شوخی بردار نیست؛ دارای ظاهر و

باطن است، ظاهر آن حکمت و باطن آن علم است؛ ظاهر آن زیبا و باطن آن عمیق است؛ قرآن ستارگانی دارد و ستارگان او نیز ستارگانی دارند؛ - . در بعضی کتب روایی به جای عبارت «له نجوم و علی نجومه نجوم» آمده است: «له تخوم و علی تخومه تخوم» یعنی برای قران حد و مرزهایی است که برای آن مرزها نیز مرزهایی است. (مترجم) - شگفتی های آن قابل شمارش نیست و عجایب آن کهنه نمی شود؛ قرآن دارای چراغ های هدایت و منزلگاه های - . در بعضی نسخه ها به جای منازل الحکمه ، منار الحکمه آمده است. - حکمت است؛ قرآن راهنمایی به سوی خوبی ها است؛ البته برای هر کس که آن را بشناسد. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۲ -

**[ترجمه]

«۱۷»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله: مِثْلَهُ إِلَى قَوْلِهِ وَ دَلِيلٌ عَلَى الْمَعْرِفَةِ لِمَنْ عَرَفَ النَّصِفَةَ فَلْيَرْعَ رَجُلٌ بَصَرَهُ وَ لْيُبْلِغِ النَّصِفَةَ نَظَرَهُ يَنْجُو مِنْ عَطَبٍ وَ يَخْلُصُ مِنْ نَشَبٍ فَإِنَّ التَّفَكُّرَ حَيَاةُ قَلْبِ الْبَصِيرِ كَمَا يَمْشِي الْمُسْتَنِيرُ فِي الظُّلُمَاتِ بِالنُّورِ يُحْسِنُ التَّخَلُّصَ وَ يُقِلُّ التَّرَبُّصَ (۴).

**[ترجمه]نوادر راوندی: امام کاظم از پدرانش علیهم السلام از پیامبر صلی الله علیه و آله مانند حدیث قبل را روایت کرده و در ادامه آن آمده است: قرآن راهنمای معرفت است برای اهل فهم و انصاف. بنابراین، هر کسی می بایست بصیرت خویش را به کار گیرد و دقت نظر خویش را اعمال کند تا از نابودی و گرفتاری نجات یابد، زیرا تفکّر مایه زنده دلی شخص بصیر است، همان طور که شخصی که چراغ دارد، در شب ظلمانی حرکت می کند، و نور رهایی را آسان، و انتظار را اندک و راحت می گرداند. - . نوادر راوندی: ۲۲ -

**[ترجمه]

«۱۸»

جع، [جامع الأخبار] قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: يَا سَلْمَانُ عَلَيْكَ بِقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فَإِنَّ قِرَاءَتَهُ كَفَّارَةٌ لِلذُّنُوبِ وَ سِتْرٌ فِي النَّارِ وَ أَمَانٌ مِنَ الْعَذَابِ وَ يُكْتَبُ لِمَنْ يَقْرَؤُهُ بِكُلِّ آيَةٍ ثَوَابُ مِائَةِ شَهِيدٍ وَ يُعْطَى بِكُلِّ سُورَةٍ ثَوَابَ نَبِيٍّ وَ يَنْزِلُ عَلَى صَاحِبِهِ الرَّحْمَةُ

۱- ۱. الماحل: الذی یخبر السلطان عن رعیته سعایه، فالقرآن ما حل مصدق: اذا سعی عن رجل إلی اللّه عزّ و جلّ صدقه، لانه صادق، و سیجی ء بیانه أبسط من ذلک.

۲- ۲. منار الحکمه خ ل.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲.

۴- ۴. نوادر الراوندیّ: ۲۲. و فیه تخوم بدل نجوم.

وَ يَسْتَغْفِرُ لَهُ الْمَلَائِكَةُ وَ اشْتَاقَتْ إِلَيْهِ الْجَنَّةُ وَ رَضِيَ عَنْهُ الْمَوْلَى وَ إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا قَرَأَ الْقُرْآنَ نَظَرَ اللَّهُ إِلَيْهِ بِالرَّحْمَهِ وَ أَعْطَاهُ بِكُلِّ آيَهٍ أَلْفَ حُورٍ وَ أَعْطَاهُ بِكُلِّ حَرْفٍ نُوراً عَلَى الصِّرَاطِ فَإِذَا خَتَمَ الْقُرْآنَ أَعْطَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ ثَلَاثِمِائَهٍ وَ ثَلَاثَهَ عَشَرَ نَبِيّاً بَلَّغُوا رِسَالاتِ رَبِّهِمْ وَ كَأَنَّمَا قَرَأَ كُلَّ كِتَابٍ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى أَنْبِيَائِهِ وَ حَرَّمَ اللَّهُ جَسَدَهُ عَلَى النَّارِ وَ لَا يَقُومُ مِنْ مَقَامِهِ حَتَّى يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُ وَ لِأَبَوَيْهِ وَ أَعْطَاهُ اللَّهُ بِكُلِّ سُورَهٍ فِي الْقُرْآنِ مَدِينَهً فِي الْجَنَّهِ الْفِرْدَوْسِ كُلُّ مَدِينَهٍ مِنْ دُرَّهٍ خَضْرَاءَ فِي جَوْفِ كُلِّ مَدِينَهٍ أَلْفُ دَارٍ فِي كُلِّ دَارٍ مِائَهُ أَلْفِ حُجْرَهٍ فِي كُلِّ حُجْرَهٍ مِائَهُ أَلْفِ بَيْتٍ مِنْ نُورٍ عَلَى كُلِّ بَيْتٍ مِائَهُ أَلْفِ بَابٍ مِنَ الرَّحْمَهِ عَلَى كُلِّ بَابٍ مِائَهُ أَلْفِ بَوَّابٍ بِيَدِ كُلِّ بَوَّابٍ هَدِيَّهٌ مِنْ لَوْنٍ آخَرَ وَ عَلَى رَأْسِ كُلِّ بَوَّابٍ مِنْدِيلٌ مِنْ إِسْتَبْرَقٍ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَ مَا فِيهَا وَ فِي كُلِّ بَيْتٍ مِائَهُ دُكَّانٍ مِنَ الْعَنْبَرِ سَعَهُ كُلِّ دُكَّانٍ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ فَوْقَ كُلِّ دُكَّانٍ مِائَهُ أَلْفِ سَرِيرٍ وَ عَلَى كُلِّ سَرِيرٍ مِائَهُ أَلْفِ فِرَاشٍ مِنَ الْفِرَاشِ إِلَى الْفِرَاشِ أَلْفُ ذِرَاعٍ وَ فَوْقَ كُلِّ فِرَاشٍ حَوْرَاءُ عَيْنَاءُ اسْتِدَارَهُ عَجِيزَتِهَا أَلْفُ ذِرَاعٍ وَ عَلَيْهَا مِائَهُ أَلْفِ حُلَّهٍ يُرَى مُخُّ سَاقَيْهَا مِنْ وَرَاءِ تِلْكَ الْحُلَلِ وَ عَلَى رَأْسِهَا تَاجٌ مِنَ الْعَنْبَرِ مُكَلَّلٌ بِالدُّرِّ وَ الْيَاقُوتِ وَ عَلَى رَأْسِهَا سِتُّونَ أَلْفَ ذُؤَابَهٍ مِنَ الْمِسْكِ وَ الْغَالِيَهِ وَ فِي أُذُنَيْهَا قُرْطَانِ وَ شَنْفَانِ وَ فِي عُنُقِهَا أَلْفُ قِلَادَهٍ مِنَ الْجَوْهَرِ بَيْنَ كُلِّ قِلَادَهٍ أَلْفُ ذِرَاعٍ وَ بَيْنَ يَدَيْ كُلِّ حَوْرَاءَ أَلْفُ خَادِمٍ بِيَدِ كُلِّ خَادِمٍ كَأْسٌ مِنْ ذَهَبٍ فِي كُلِّ كَأْسٍ مِائَهُ أَلْفِ لَوْنٍ مِنَ الشَّرَابِ لَا يُشْبِهُ بَعْضُهُ بَعْضاً فِي كُلِّ بَيْتٍ أَلْفُ مَائِدَهٍ وَ عَلَى كُلِّ مَائِدَهٍ أَلْفُ قَصْعَهٍ وَ فِي كُلِّ قَصْعَهٍ مِائَهُ أَلْفِ لَوْنٍ مِنَ الطَّعَامِ لَا يُشْبِهُ بَعْضُهُ بَعْضاً يَجِدُ وَلِيُّ اللَّهِ مِنْ كُلِّ لَوْنٍ مِائَهَ لَذَّهٍ.

يَا سَلْمَانُ الْمُؤْمِنُ إِذَا قَرَأَ الْقُرْآنَ فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ أَبْوَابَ الرَّحْمَهِ وَ خَلَقَ اللَّهُ بِكُلِّ حَرْفٍ يَخْرُجُ مِنْ فَمِهِ مَلَكاً يُسَبِّحُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ وَ إِنَّهُ لَيْسَ شَيْ ءٌ بَعْدَ تَعَلُّمِ الْعِلْمِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ قِرَاءَهِ الْقُرْآنِ وَ إِنَّ أَكْرَمَ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ بَعْدَ الْأَنْبِيَاءِ الْعُلَمَاءُ ثُمَّ حَمَلَهُ الْقُرْآنِ يَخْرُجُونَ مِنَ الدُّنْيَا كَمَا يَخْرُجُ الْأَنْبِيَاءُ وَ يُحْشَرُونَ مِنْ

قُبورِهِمْ مَعَ الْأَنْبیَاءِ وَ یَمُرُّونَ عَلَی الصِّرَاطِ مَعَ الْأَنْبیَاءِ وَ یَأْخُذُونَ ثَوَابَ الْأَنْبیَاءِ فَطُوبَی لِطَالِبِ الْعِلْمِ وَ حَامِلِ الْقُرْآنِ مِمَّا لَهُمْ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْکَرَامَهِ وَ الشَّرَفِ وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَضْلُ الْقُرْآنِ عَلَی سَائِرِ الْکَلَامِ کَفَضْلِ اللَّهِ عَلَی خَلْقِهِ وَ قَالَ صلی الله علیه و آله الْقُرْآنُ غِنًی لَا غِنَی دُونَهُ وَ لَا فَقْرَ بَعْدَهُ وَ قَالَ صلی الله علیه و آله الْقُرْآنُ مَأْدُبَهُ اللَّهِ فَتَعَلَّمُوا مَأْدُبَتَهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ هُوَ حَبْلُ اللَّهِ وَ هُوَ النُّورُ الْمُبِینُ وَ الشِّفَاءُ النَّافِعُ فَاقْرَءُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یَأْجُرُکُمْ عَلَی تِلَاوَتِهِ بِکُلِّ حَرْفٍ عَشْرَ حَسَنَاتٍ أَمَا إِنِّی لَا أَقُولُ الم حَرْفٌ وَاحِدٌ وَ لَکِنْ أَلِفٌ وَ لَامٌ وَ مِیمٌ ثَلَاثُونَ حَسَنَهً وَ قَالَ علیه السلام الْقُرْآنُ أَفْضَلُ کُلِّ شَیْ ءٍ دُونَ اللَّهِ فَمَنْ وَقَّرَ الْقُرْآنَ فَقَدْ وَقَّرَ اللَّهَ وَ مَنْ لَمْ یُوَقِّرِ الْقُرْآنَ فَقَدِ اسْتَخَفَّ بِحُرْمَهِ اللَّهِ وَ حُرْمَهُ الْقُرْآنِ عَلَی اللَّهِ کَحُرْمَهِ الْوَالِدِ عَلَی وُلْدِهِ وَ قَالَ علیه السلام حَمَلَهُ الْقُرْآنِ هُمُ الْمَحْفُوفُونَ بِرَحْمَهِ اللَّهِ الْمَلْبُوسُونَ نُورَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ یَا حَمَلَهَ الْقُرْآنِ تَحَبَّبُوا إِلَی اللَّهِ بِتَوْقِیرِ کِتَابِهِ یَزِدْکُمْ حُبّاً وَ یُحَبِّبْکُمْ إِلَی خَلْقِهِ یُدْفَعُ عَنْ مُسْتَمِعِ الْقُرْآنِ شَرُّ الدُّنْیَا وَ یُدْفَعُ عَنْ تَالِی الْقُرْآنِ بَلْوَی الْآخِرَهِ وَ الْمُسْتَمِعُ آیَهً مِنْ کِتَابِ اللَّهِ خَیْرٌ مِنْ ثَبِیرٍ ذَهَباً وَ لَتَالِی آیَهٍ مِنْ کِتَابِ اللَّهِ خَیْرٌ مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ إِلَی تُخُومِ السُّفْلَی وَ قَالَ علیه السلام إِنْ أَرَدْتُمْ عَیْشَ السُّعَدَاءِ وَ مَوْتَ الشُّهَدَاءِ وَ النَّجَاهَ یَوْمَ الْحَسْرَهِ وَ الظِّلَّ یَوْمَ الْحَرُورِ وَ الْهُدَی یَوْمَ الضَّلَالَهِ فَادْرُسُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ کَلَامُ الرَّحْمَنِ وَ حِرْزٌ مِنَ الشَّیْطَانِ وَ رُجْحَانٌ فِی الْمِیزَانِ.

رُوِیَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: قِرَاءَهُ الْقُرْآنِ فِی الصَّلَاهِ أَفْضَلُ مِنْ قِرَاءَهِ الْقُرْآنِ فِی غَیْرِ الصَّلَاهِ وَ قِرَاءَهُ الْقُرْآنِ فِی غَیْرِ الصَّلَاهِ أَفْضَلُ مِنْ ذِکْرِ اللَّهِ تَعَالَی وَ ذِکْرُ اللَّهِ تَعَالَی أَفْضَلُ مِنَ الصَّدَقَهِ وَ الصَّدَقَهُ أَفْضَلُ مِنَ الصِّیَامِ وَ الصِّیَامُ جُنَّهٌ مِنَ النَّارِ وَ قَالَ علیه السلام اقْرَءُوا الْقُرْآنَ وَ اسْتَظْهِرُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَی لَا یُعَذِّبُ قَلْباً وَعَی الْقُرْآنَ.

وَ قَالَ علیه السلام مَنِ اسْتَظْهَرَ الْقُرْآنَ وَ حَفِظَهُ وَ أَحَلَّ حَلَالَهُ وَ حَرَّمَ حَرَامَهُ

أَدْخَلَهُ اللَّهُ بِهِ الْجَنَّهَ وَ شَفَّعَهُ فِی عَشَرَهٍ مِنْ أَهْلِ بَیْتِهِ کُلُّهُمْ قَدْ وَجَبَ لَهُ النَّارُ وَ قَالَ علیه السلام مَنِ اسْتَمَعَ آیَهً مِنَ الْقُرْآنِ خَیْرٌ لَهُ مِنْ ثَبِیرٍ ذَهَباً وَ الثَّبِیرُ اسْمُ جَبَلٍ عَظِیمٍ بِالْیَمَنِ قَالَ علیه السلام لِیَکُنْ کُلُّ کَلَامِهِمْ ذِکْرَ اللَّهِ وَ قِرَاءَهَ الْقُرْآنِ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّی اللَّهُ عَلَیْهِ وَ آلِهِ سُئِلَ أَیُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ قَالَ قِرَاءَهُ الْقُرْآنِ وَ أَنْتَ تَمُوتُ وَ لِسَانُکَ رَطْبٌ مِنْ ذِکْرِ اللَّهِ وَ قَالَ علیه السلام الْقِرَاءَهُ فِی الْمُصْحَفِ أَفْضَلُ مِنَ الْقِرَاءَهِ ظَاهِراً وَ قَالَ مَنْ قَرَأَ کُلَّ یَوْمٍ مِائَهَ آیَهٍ فِی الْمُصْحَفِ بِتَرْتِیلٍ وَ خُشُوعٍ وَ سُکُونٍ کَتَبَ اللَّهُ لَهُ مِنَ الثَّوَابِ بِمِقْدَارِ مَا یَعْمَلُهُ جَمِیعُ أَهْلِ الْأَرْضِ وَ مَنْ قَرَأَ مِائَتَیْ آیَهٍ کَتَبَ اللَّهُ لَهُ مِنَ الثَّوَابِ بِمِقْدَارِ مَا یَعْمَلُهُ أَهْلُ السَّمَاءِ وَ أَهْلُ الْأَرْضِ.

قَالَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا: کِتَابُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَی أَرْبَعَهِ أَشْیَاءَ عَلَی الْعِبَارَهِ وَ الْإِشَارَهِ وَ اللَّطَائِفِ وَ الْحَقَائِقِ فَالْعِبَارَهُ لِلْعَوَامِّ وَ الْإِشَارَهُ لِلْخَوَاصِّ وَ اللَّطَائِفُ لِلْأَوْلِیَاءِ وَ الْحَقَائِقُ لِلْأَنْبِیَاءِ.

وَ قَالَ علیه السلام: الْقُرْآنُ ظَاهِرُهُ أَنِیقٌ وَ بَاطِنُهُ عَمِیقٌ (۱).

**[ترجمه]جامع الاخبار: رسول خداوند صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: ای سلمان! تو را به خواندن قرآن سفارش می کنم، زیرا خواندن آن کفاره گناهان و مایه نجات از آتش و امان از عذاب است. برای خواننده قرآن در ازای خواندن هر آیه ای ثواب صد شهید است و در ازای هر سوره ای ثواب یک پیامبر است و بر خواننده اش رحمت را فرو می فرستد و فرشتگان برای او طلب آمرزش می کنند. بهشت مشتاق اوست و خداوند از او راضی است. مؤمن هر گاه قرآن بخواند، خداوند با رحمت به او می نگرد و در ازای هر آیه هزار حور العین به او می بخشد و در ازای هر حرف، نوری برای عبور از صراط برایش قرار می دهد. پس هر گاه قرآن را ختم کند خداوند پاداش سیصد و سیزده پیامبر را که رسالت های خداوند را ابلاغ کرده اند، به او می دهد و گویا همه کتب آسمانی را قرائت کرده است و خداوند بدنش را بر آتش حرام می کند و از جایش برنمی خیزد مگر آن که خداوند او و پدر و مادرش را می آمرزد، و در ازای هر سوره قرآن شهری در بهشت فردوس نصیبش می کند که هر شهر از مروارید سبز [ساخته شده] است. در دل هر شهر هزار خانه است و در هر خانه هزار حجره است و در هر حجره هزار اتاق از نور است. بر هر اتاقی صد هزار در از رحمت و بر هر در هزار دربان است. در دست هر دربان هدیه ای از رنگ و نوعی دیگر است. بر سر هر دربان دستمالی از ابریشم و حریر است که از همه دنیا برتر است و در هر اتاق صد سکّو از عنبر است که پهنای هر سکّو از شرق تا غرب است . و بر بالای هر سکّو صد هزار تخت است و بر هر تخت صد هزار بستر است که از هر تخت تا تخت دیگر هزار ذراع - . از نوک انگشت تا آرنج را ذراع گویند. (مترجم) - است و بر هر بالای هر تخت حور العینی درشت چشم است که قطر باسنش هزار ذراع است و بر آن هزار لباس نو است که مغز ساقش از پشت این لباس ها دیده می شود و بر سرش هزار تاج از عنبر است که آراسته به درّ و یاقوت است و بر سرش شصت هزار گیسو از مشک و غالیه است و در گوش هایش گوشواره ها است و در گردنش هزار گردنبند جواهر نشان است. پهنای هر گردنبند هزار ذراع است و در پیشگاه هر حوری هزار خدمتگذار است که در دست هر خدمتگذار جامی از طلاست و در هر جام صد هزار نوع از شراب است که هیچ یک مانند دیگری نیست. همچنین در هر اتاق هزار سفره و بر هر سفره هزار کاسه بزرگ است و در هر کاسه هزار گونه غذا است که هیچ یک مانند دیگری نیست و ولیّ خدا از هر گونه غذا هزار لذت را می برد.

ای سلمان! هر گاه مؤمن قرآن بخواند خداوند درهای رحمت را به روی او می گشاید و در ازای هر حرفی که از دهن او بیرون می آید، خداوند فرشته ای را می آفریند که تا روز قیامت از جانب او خداوند را تسبیح کند. بعد از دانش آموزی نزد

خداوند هیچ عملی محبوب تر از خواندن قرآن نیست و گرامی ترین بندگان نزد خداوند بعد از انبیا علما و سپس حاملان [قاریان، حافظان و عاملان به] قرآن هستند که چون انبیا از دنیا خارج می شوند و از همان قبرهایشان با پیامبران محشور می شوند و همراه با پیامبران از صراط عبور می کنند و پاداش پیامبران را می گیرند. پس خوشا بر جوینده علم و حامل قرآن به خاطر کرامت و شرافتی که نزد خداوند دارند.

و رسول خداوند صلی الله علیه و آله فرمود: فضیلت قرآن بر دیگر سخنان مثل فضیلت خداوند بر مخلوقاتش است. و فرمود: قرآن بی نیازی ای است که بی آن یافت نشود و ناداری ای پس از آن نیست. و فرمود: قرآن بزم خداوند است، پس هر چه می توانید آن را فرا بگیرید. این قرآن ریسمان خداوند است و نور آشکار کننده و شفا دهنده سودمند است، پس بخوانید آن را که خداوند در ازای تلاوت هر حرف از آن ده حسنه به شما پاداش خواهد داد. بدانید که من نمی گویم الم یک حرف است بلکه آن سه حرف است که پاداش خواندن آن سی حسنه است.

و فرمود: قرآن برتر از هر چیزی به جز خداوند است، پس آن کس که قرآن را بزرگ و محترم می شمارد، در حقیقت خداوند را بزرگ شمرده است و هر کس قرآن را بزرگ نشمارد، حرمت خداوند را پاس نداشته است و حرمت قرآن بر خداوند مثل حرمت پدر بر فرزندش است. و فرمود: حاملان قران، غرق در رحمت خدا عزّ و جلّ و پوشیده با نور اویند. ای حاملان قران! با بزرگداشت کتاب خداوند به او دوستی ورزید تا بر دوستی تان بیفزاید و شما را محبوب خلقش گرداند. [بدانید] که بدی دنیا از شنونده قرآن دفع و از تلاوت کننده آن عذاب آخرت برداشته می شود. و شنیدن یک آیه از قرآن ارزشمندتر از ثبیری - . در ادامه حدیث خواهد آمد که ثبیر نام کوهی در یمن است. (مترجم) - از طلا است و تلاوت یک آیه از قرآن بهتر است از آنچه زیر عرش تا انتهای عمق زمین است.

و فرمود: اگر طالب زندگی سعادتمندان و مردن شهیدان و نجات در روز حسرت هستید و نیز طالب سایه روز داغ و سوزان و هدایت روز گمراهی هستید، پس قرآن بیاموزید که آن سخن خداوند رحمان و باعث حفاظت از شیطان و مایه سنگینی میزان است.

از علی علیه السلام روایت شده است که فرمود: رسول خداوند صلی الله علیه و آله فرمود: قرائت قرآن در نماز برتر از قرائت آن در غیر نماز است و قرائت قرآن در غیر نماز، برتر از ذکر خداوند است و ذکر خداوند برتر از صدقه دادن است و صدقه دادن برتر از روزه گرفتن است و روزه سپری در برابر آتش است. و نیز فرمود: قرآن بخوانید و از آن کمک بخواهید که خداوند قلبی را که ظرف [قرائت و حفظ] قرآن بوده است عذاب نمی کند. و فرمود: هر کس از قرآن کمک بجوید و آن را حفظ کند و حلالش را حلال و حرامش را حرام بشمرد، خداوند او را داخل بهشت می کند و شفاعت او را در باره ده تن از اهل خانواده اش که ورود به جهنم برای آن ها واجب بوده است، می پذیرد.

و فرمود: هر کس آیه از قرآن را بشنود، برای او بهتر از ثبیری از طلاست و ثبیر اسم کوهی بزرگ در یمن است.

و فرمود: باید همه سخنانتان ذکر خداوند و قرائت قرآن باشد. از رسول خداوند صلی الله علیه و آله پرسیده شد: چه عملی نزد خداوند با فضیلت تر است؟ پاسخ فرمود: قرائت قران. تو می میری در حالی که زبانت مرطوب به ذکر خداوند است.

و فرمود: قرائت از روی قرآن بهتر از قرائت از حفظ است. و فرمود: هر کس روزی صد آیه از روی قرآن با ترتیل - . ترتیل یعنی زیبا و با آداب تلاوت کردن. (مترجم) - و خشوع و آرامش بخواند، خداوند پاداشی به اندازه پاداش عمل همه اهل زمین برای او خواهد نوشت و هر کس دویست آیه بخواند، خداوند پاداشی به اندازه پاداش عمل اهل آسمان و زمین برای او خواهد نوشت.

امام حسین علیه السلام فرمود: کتاب خداوند دارای چهار بخش است: عبارت و اشارت و لطائف و حقایق. پس عبارت برای عوام، اشارت برای خواص، لطائف برای اولیا و حقایق برای انبیا است.

و فرمود: ظاهر قرآن زیبا و شگفت انگیز و باطن آن ژرف است. - . جامع الأخبار: ۴۶- ۴۸ -

**[ترجمه]

«۱۹»

الْمَجَازَاتُ النَّبَوِيَّهُ، قَالَ صلى الله عليه و آله: إِنَّ الْقُرْآنَ شَافِعٌ مُشَفَّعٌ وَ مَاحِلٌ مُصَدَّقٌ وَ هَذَا الْقَوْلُ مَجَازٌ وَ الْمُرَادُ أَنَّ الْقُرْآنَ سَبَبٌ لِثَوَابِ الْعَامِلِ بِهِ وَ عِقَابِ الْعَادِلِ عَنْهُ فَكَأَنَّهُ يَشْفَعُ لِلْأَوَّلِ فَيُشَفَّعُ وَ يَشْكُو مِنَ الْآخِرِ فَيُصَدَّقُ وَ الْمَاحِلُ هَاهُنَا الشَّاكِي وَ قَدْ يَكُونُ أَيْضاً بِمَعْنَى الْمَاكِرِ يُقَالُ مَحَلَ فُلَانٌ بِفُلَانٍ إِذَا مَكَرَ بِهِ قَالَ الشَّاعِرُ

أَ لَا تَرَى أَنَّ هَذَا النَّاسَ قَدْ نَصَحُوا لَنَا عَلَى طُولِ مَا غَشُّوا وَ مَا مَحَلُوا(۲).

**[ترجمه]المجازات النبویه: حضرت محمد صلی الله علیه و آله فرمود: قرآن شفاعت کننده ای است که شفاعتش مورد پذیرش خداوند است و شکایت کننده ای است که شکایتش در حق افراد پذیرفته است. و این سخن پیامبر صلی الله علیه و اله مجاز است و مقصود آن است که قرآن سبب ثواب برای عمل کننده به آن و عقاب برای عدول کننده و پشت کننده به آن است. پس گویا برای نفر اول شفاعت می کند و شفاعتش مورد قبول واقع می شود و از نفر دوم شکایت می کند و شکایتش مورد تصدیق قرار می گیرد. و مقصود از ماحل در اینجا شاکی است و گاهی نیز به معنای مکر کننده است. مثلا گفته می شود: «محل فلان بفلان»، یعنی فلانی به فلانی نیرنگ زد، «اذا مکر به» وقتی که به او نیرنگ می زند. شاعر گفته است:

آیا نمی بینی که این مردم ما را به اندازه آنچه فریب دادند و نیرنگ زدند، نصیحت کردند! - . المجازات النبویّه: ۱۹۷ -

**[ترجمه]

«۲۰»

نهج، [نهج البلاغه]: فَالْقُرْآنُ آمِرٌ زَاجِرٌ وَ صَامِتٌ نَاطِقٌ حُجَّهُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ أَخَذَ عَلَيْهِمْ مِيثَاقَهُ وَ ارْتَهَنَ عَلَيْهِمْ أَنْفُسَهُمْ أَتَمَّ نُورَهُ وَ أَكْرَمَ بِهِ دِينَهُ وَ قَبَضَ نَبِيَّهُ

۱- ۱. جامع الأخبار ص ۴۶- ۴۸.

۲- ۲. المجازات النبويّه ص ۱۹۷.

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ قَدْ فَرَغَ إِلَى الْخَلْقِ مِنْ أَحْكَامِ الْهُدَى بِهِ فَعَظِّمُوا مِنْهُ سُبْحَانَهُ مَا عَظَّمَ مِنْ نَفْسِهِ فَإِنَّهُ لَمْ يُخْفِ عَنْكُمْ شَيْئاً مِنْ دِينِهِ وَ لَمْ يَتْرُكْ شَيْئاً رَضِيَهُ أَوْ كَرِهَهُ إِلَّا وَ جَعَلَ لَهُ عَلَماً بَادِياً وَ آيَةً مُحْكَمَةً تَزْجُرُ عَنْهُ أَوْ تَدْعُو إِلَيْهِ فَرِضَاهُ فِيمَا بَقِيَ وَاحِدٌ وَ سَخَطُهُ فِيمَا بَقِيَ وَاحِدٌ(۱).

**[ترجمه]نهج البلاغه: علی علیه السلام فرمود: قران، فرمان دهنده و بازدارنده است. ساکت و گویا است. و حجت خداوند بر مردم است که پیمانش را از آن ها گرفته و همگی را در گرو دستورات آن قرار داده است. خداوند با قرآن نور خود را تمام گرداند و دینش را با آن گرامی داشت. - . در بعضی نقل قول ها از این روایت چنین است که : و دینش را با آن کامل کرد. (مترجم) - روح پیامبرش را زمانی قبض کرد که تمام احکام هدایت را به آنان به واسطه قرآن گفت. پس خداوند را بزرگ دارید، آن گونه که خویش را بزرگ داشته است. چه آن که او هیچ چیز از دین خویش را از شما پنهان نداشته و تمام آنچه را که خشنود یا ناخشنودش می دارد، با شما گفته است و برای آن شاخص هایی آشکار و نشانه ای محکم گذاشته است که تا منع [از زشتی ها] و دعوت [به خوبی ها] کند. پس خشنودی و ناخشنودی اش در حال و گذشته به یک منوال بوده است. - . نهج البلاغه، خطبه ۱۸۱ -

**[ترجمه]

«۲۱»

وَ مِنْ خُطْبَةٍ طَوِيلَةٍ لَهُ علیه السلام: ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْهِ الْكِتَابَ نُوراً لَا تُطْفَأُ مَصَابِيحُهُ وَ سِرَاجاً لَا يَخْبُو تَوَقُّدُهُ وَ بَحْراً لَا يُدْرَكُ قَعْرُهُ وَ مِنْهَاجاً لَا يُضِلُّ نَهْجُهُ وَ شُعَاعاً لَا يُظْلِمُ ضَوْؤُهُ وَ فُرْقَاناً لَا يُخْمَدُ بُرْهَانُهُ وَ تِبْيَاناً لَا تُهْدَمُ أَرْكَانُهُ وَ شِفَاءً لَا تُخْشَى أَسْقَامُهُ وَ عِزّاً لَا تُهْزَمُ أَنْصَارُهُ وَ حَقّاً لَا تُخْذَلُ أَعْوَانُهُ فَهُوَ مَعْدِنُ الْإِيمَانِ وَ بُحْبُوحَتُهُ وَ يَنَابِيعُ الْعِلْمِ وَ بُحُورُهُ وَ رِيَاضُ الْعَدْلِ وَ غُدْرَانُهُ (۲) وَ أَثَافِيُّ الْإِسْلَامِ وَ بُنْيَانُهُ وَ أَوْدِيَةُ الْحَقِّ وَ غِيطَانُهُ (۳)

وَ بَحْرٌ لَا يَنْزِفُهُ الْمُسْتَنْزِفُونَ وَ عُيُونٌ لَا يُنْضِبُهَا الْمَاتِحُونَ (۴) وَ مَنَاهِلُ لَا يَغِيضُهَا الْوَارِدُونَ وَ مَنَازِلُ لَا يَضِلُّ نَهْجَهَا الْمُسَافِرُونَ وَ أَعْلَامٌ لَا يَعْمَى عَنْهَا السَّائِرُونَ وَ آكَامٌ لَا يَجُوزُ عَنْهَا الْقَاصِدُونَ جَعَلَهُ اللَّهُ رِيّاً لِعَطَشِ الْعُلَمَاءِ وَ رَبِيعاً لِقُلُوبِ الْفُقَهَاءِ وَ مَحَاجَّ لِطُرُقِ الصُّلَحَاءِ وَ دَوَاءً لَيْسَ بَعْدَهُ

۱- ۱. نهج البلاغه الرقم ۱۸۱ من الخطب.

۲- ۲. الغدران جمع غدیر، و هو القطعه من الماء یغادرها السیل، و الاثافی جمع الاثفیه، و هی الاحجار الثلاثه التی یوضع علیه القدر لیطبخ.

۳- ۳. الغیطان: جمع الغوط بالفتح و هو المطمئن الواسع من الأرض یجتمع و یسیل الیه الماء من کل جانب کالغدیر.

۴- ۴. الماتح: الذی ینزع الماء من الحوض، و فی بعض النسخ المائحون و المائح: الذی یدخل البئر لنزع الماء لعدم الرشاء أو لقله الماء فیملأ الدلو بالاغتراف بالید، و الذی ینزع الدلو من فوق البئر یسمی ماتح، و سئل الأصمعی عن المتح و المیح فقال:

الفوق للفوق و التحت للتحت، يعنى أن المتح أن يستقى و هو على رأس البئر، و الميح أن يملأ الدلو و هو فى قعرها و من أمثالهم: هو أعرف به من المائح باست الماتح. و يقال: نضب البئر، أى غار ماؤها فى الأرض، و مثله غاض.

دَاءٌ وَ نُوراً لَيْسَ مَعَهُ ظُلْمَةٌ وَ حَبْلًا وَثِيقاً عُرْوَتُهُ وَ مَعْقِلًا مَنِيعاً ذِرْوَتُهُ وَ عِزّاً لِمَنْ تَوَلَّاهُ وَ سِلْماً لِمَنْ دَخَلَهُ وَ هُدًى لِمَنِ ائْتَمَّ بِهِ وَ عُذْراً لِمَنِ انْتَحَلَهُ وَ بُرْهَاناً لِمَنْ تَكَلَّمَ بِهِ وَ شَاهِداً لِمَنْ خَاصَمَ بِهِ وَ فَلْجاً لِمَنْ حَاجَّ بِهِ وَ حَامِلًا لِمَنْ حَمَلَهُ وَ مَطِيَّةً لِمَنْ أَعْمَلَهُ وَ آيَةً لِمَنْ تَوَسَّمَ وَ جُنَّةً لِمَنِ اسْتَلْأَمَ (۱) وَ عِلْماً لِمَنْ وَعَى وَ حَدِيثاً لِمَنْ رَوَى وَ حُكْماً لِمَنْ قَضَى (۲).

**[ترجمه]نهج البلاغه: امير المؤمنين عليه السلام در ضمن خطبه ای طولانی فرمود: سپس قرآن را بر او [پيامبر صلی الله عليه و آله] نازل فرمود: قرآن نوری است كه خاموشی ندارد، چراغی است كه درخشندگی آن زوال نپذيرد، دريايی است كه ژرفای آن درک نشود، راهی است كه رونده آن گمراه نگردد، شعله ای است كه نور آن تاريک نشود، جدا كننده حق و باطلی است كه درخشش برهانش خاموش نگردد، بنايی است كه ستون های آن خراب نشود، شفا دهنده ای است كه بيماری های وحشت انگيز را بزدايد، قدرتی است كه ياورانش شكست ندارند، و حقّی است كه ياری كنندگانش مغلوب نشوند. قرآن، معدن ايمان و اصل آن است، چشمه های دانش و درياهای علوم است، سرچشمه عدالت، و نهر جاری دل است، پايه های اسلام و ستون های محكم آن است، نهرهای جاری زلال حقيقت، و سرزمين های آن است. دريايی است كه تشنگان آن، آبش را به تمام نتوانند كشيد، و چشمه ای است كه آبش كمی ندارد، محل برداشت آبی است كه هرچه از آن برگيرند كاهش نمی يابد، منزلی است كه مسافران راه آن را فراموش نخواهند كرد، و نشانه هايی است كه روندگان از آن غفلت نمی كنند، كوهسار زيبايی است كه از آن نمی گذرند. خدا قرآن را فرو نشاننده عطش علمی دانشمندان، و باران بهاری برای قلب فقيهان، و راه گسترده و وسيع برای صالحان قرار داده است. قرآن دارويی است كه با آن بيماری وجود ندارد، نوری است كه با آن تاريكی يافت نمی شود، ريسمانی است كه رشته های آن محكم، پناهگاهی است كه قلّه آن بلند، و توان و قدرتی است برای آن كه قرآن را برگزيند، محل امنی است برای هر كس كه وارد آن شود، راهنمايی است تا از او پيروی كند، وسيله انجام وظيفه است برای آن كه قرآن را راه و رسم خود قرار دهد، برهانی است بر آن كس كه با آن سخن بگويد، عامل پيروزی است برای آن كس كه با آن استدلال كند، نجات دهنده است برای آن كس كه حافظ آن باشد و به آن عمل كند، و راهبر آن كه آن را به كار گيرد، و نشانه هدايت است برای آن كس كه در او بنگرد، سپر نگهدارنده است برای آن كس كه با آن خود را بپوشاند، و دانش كسی است كه آن را به خاطر بسپارد، و حديث كسی است كه از آن روايت كند، و فرمان كسی است كه با آن قضاوت كند. - . نهج البلاغه، خطبه ۱۹۶ -

**[ترجمه]

«۲۲»

كِتَابُ الْإِمَامَةِ وَ التَّبْصِرَةِ، عَنْ سَهْلِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ عَنْ مُوسَى بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: عَدَدُ دَرَجِ الْجَنَّةِ عَدَدُ آيِ الْقُرْآنِ فَإِذَا دَخَلَ صَاحِبُ الْقُرْآنِ الْجَنَّةَ قِيلَ لَهُ ارْقَأْ وَ اقْرَأْ لِكُلِّ آيَةٍ دَرَجَةٌ فَلَا تَكُونُ فَوْقَ حَافِظِ الْقُرْآنِ دَرَجَةٌ.

**[ترجمه]الامامه و التبصره: امام موسی بن جعفر از پدرش و از پدرانش عليهم السلام روايت كرد كه رسول خداوند صلی الله عليه و آله فرمود: تعداد درجات بهشت به اندازه آيات قرآن است، پس وقتی كه شخصِ همراه و مانوس با قرآن وارد بهشت

می شود به او گفته می شود: بالاـ بیا و بخوان! برای هر آیه درجه ای است و درجه و جایگاهی بالاتر از درجه و جایگاه حافظ قرآن در بهشت وجود ندارد.

**[ترجمه]

«۲۳»

نهج، [نهج البلاغه] مِنْ خُطْبَهٍ لَهُ علیه السلام: وَ اعْلَمُوا أَنَّهُ لَیْسَ مِنْ شَیْ ءٍ إِلَّا وَ یَکَادُ صَاحِبُهُ یَشْبَعُ مِنْهُ وَ یَمَلُّهُ إِلَّا الْحَیَاهَ فَإِنَّهُ لَا یَجِدُ فِی الْمَوْتِ رَاحَهً وَ إِنَّمَا ذَلِکَ بِمَنْزِلَهِ الْحِکْمَهِ الَّتِی هِیَ حَیَاهٌ لِلْقَلْبِ الْمَیِّتِ وَ بَصَرٌ لِلْعَیْنِ الْعَمْیَاءِ وَ سَمْعٌ لِلْأُذُنِ الصَّمَّاءِ وَ رِیٌّ لِلظَّمْآنِ وَ فِیهَا الْغِنَی کُلُّهُ وَ السَّلَامَهُ کِتَابُ اللَّهِ تُبْصِرُونَ بِهِ وَ تَسْمَعُونَ بِهِ (۳)

وَ یَنْطِقُ بَعْضُهُ بِبَعْضٍ وَ یَشْهَدُ بَعْضُهُ عَلَی بَعْضٍ وَ لَا یَخْتَلِفُ فِی اللَّهِ وَ لَا یُخَالِفُ بِصَاحِبِهِ عَنِ اللَّهِ قَدِ اصْطَلَحْتُمْ عَلَی الْغِلِّ فِیمَا بَیْنَکُمْ وَ نَبَتَ الْمَرْعَی عَلَی دِمَنِکُمْ (۴) وَ تَصَافَیْتُمْ عَلَی حُبِّ الْآمَالِ وَ تَعَادَیْتُمْ فِی

۱- ۱. الجنه بالضم الدرقه أو کل ما به یتقی من الضرر، و استلام: لبس اللأمه و هی الدرع أو کل ما یحذر به من سلاح العدو، و یتقی من بأسه، فالقرآن جنه و درع لمن أراد أن یظهر علی الشبهات و الضلالات.

۲- ۲. نهج البلاغه الرقم ۱۹۶ من الخطب.

۳- ۳. یعنی أن کتاب اللّه هو الحکمه التی بها حیاه القلب المیت تبصرون به کما تنتفعون بالحیاه من أبصارکم و تسمعون به کما تنتفعون بالحیاه من أسماعکم إلخ.

۴- ۴. یعنی کأنکم قد اتفقتم و أزمعتم علی أن تغشوا فیما بینکم و یأخذ کل أحد متاع غیره فی خفیه خیانه و نفاقا، و مع ذلک الغش و النفاق و الخیانه و الغلول التی هی حاکمه علی شئونکم و تری فی أرجاء مجامیعکم و أفنیه دورکم کالدمن و الاروات فی المزبله تظاهرون بالنصح و الإخلاص و الإصلاح فیما بینکم فکأن المرعی الخضر نبت علی مزابلکم هذه فسترها عن أعین الناس، و لکن الرائحه الکریهه باقیه بعد.

كَسْبِ الْأَمْوَالِ لَقَدِ اسْتَهَامَ بِكَمُ الْخَبِيثُ وَ تَاهَ بِكَمُ الْغُرُورُ(۱)

وَ اللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى نَفْسِي وَ أَنْفُسِكُمْ (۲).

**[ترجمه]نهج البلاغه: و از خطبه های امیر المؤمنین علیه السلام است: آگاه باشید، در دنیا چیزی نیست مگر آن که صاحبش به زودی از آن سیر و از داشتن آن دلگیر می شود، جز ادامه زندگی، زیرا در مرگ آسایشی نمی نگرند. حیات و زندگی چونان حکمت و دانش است که حیات دل مرده، و بینایی چشم های نابیناست و مایه شنوایی برای گوش های کر و آبی گوارا برای تشنگان می باشد که همه در آن سالم و بی نیازند. این قرآن است که با آن می توانید راه حق را بنگرید و با آن سخن بگویید و به وسیله آن بشنوید. بعضی از قرآن از بعضی دیگر سخن می گوید، و برخی بر برخی دیگر گواهی می دهد، آیاتش در شناساندن خدا اختلافی نداشته، و کسی را که همراهش شد از خدا جدا نمی سازد. مردم! گویا به خیانت و کینه ورزی اتّفاق دارید، و در رفتار ریاکارانه، گیاهان روییده از سرگین را می مانید، در دوستی با آرزوها به وحدت رسیدید، و در جمع آوری ثروت به دشمنی پرداختید، شیطان شما را در سرگردانی افکنده و غرور شما را به هلاکت می کشاند، برای خود و شما از خدا یاری می طلبم. - . نهج البلاغه، خطبه ۱۳۱ -

**[ترجمه]

«۲۴»

نهج، [نهج البلاغه] قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: عَلَيْكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ فَإِنَّهُ الْحَبْلُ الْمَتِينُ وَ النُّورُ الْمُبِينُ وَ الشِّفَاءُ النَّافِعُ وَ الرِّيُّ النَّاقِعُ وَ الْعِصْمَةُ لِلْمُتَمَسِّكِ وَ النَّجَاةُ لِلْمُتَعَلِّقِ لَا يَعْوَجُّ فَيُقَوَّمَ وَ لَا يَزِيغُ فَيُسْتَعْتَبَ وَ لَا تُخْلِقُهُ كَثْرَةُ الرَّدِّ وَ وُلُوجُ السَّمْعِ مَنْ قَالَ بِهِ صَدَقَ وَ مَنْ عَمِلَ بِهِ سَبَقَ -(۳)

وَ قَالَ علیه السلام أَرْسَلَهُ عَلَى حِينِ فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ وَ طُولِ هَجْعَةٍ مِنَ الْأُمَمِ وَ انْتِقَاضٍ مِنَ الْمُبْرَمِ (۴)

فَجَاءَهُمْ بِتَصْدِيقِ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَ النُّورِ الْمُقْتَدَى بِهِ ذَلِكَ الْقُرْآنُ فَاسْتَنْطِقُوهُ وَ لَنْ يَنْطِقَ وَ لَكِنْ أُخْبِرُكُمْ عَنْهُ أَلَا إِنَّ فِيهِ عِلْمَ مَا يَأْتِي وَ الْحَدِيثَ عَنِ الْمَاضِي وَ دَوَاءَ دَائِكُمْ وَ نَظْمَ مَا بَيْنَكُمْ(۵)

۱- ۱. استهام بكم أي ذهب بفؤادكم و عقولكم، من هام يهيم هيما و هيمانا: تحير من العشق و الحب الذي يذهب بالعقول فهو مستهام كالمجنون، و الخبيث هو الشيطان و هو المراد بالغرور- بفتح الغين- الذي تاه بالناس و حيرهم في الضلالات و الشبهات و الشهوات.

۲- ۲. نهج البلاغه الرقم ۱۳۱ من الخطب.

۳- ۳. نهج البلاغه الرقم ۱۵۴ من الخطب.

۴- ۴. الهجعه: النوم بعد ما أرخى الليل أسدال ظلماته، و هاهنا كنايه عن غفلتهم في ظلمات الجهاله و العمياء، و المبرم هو حبل

اللّه الـذى ابرم و احكم فى الكتب السـماويه و الأديـان الإلـهيّه و النظامـات الـدينيه، لكنهم نقضوا هـذا الحبـل طـاقه طاقه و حلوه بأهوائهم و آرائهم.

۵- ۵. نهج البلاغه الرقم ۱۵۶ من الخطب.

وَ قَالَ علیه السلام وَ اعْلَمُوا أَنَّ هَذَا الْقُرْآنَ هُوَ النَّاصِحُ الَّذِی لَا یَغُشُّ وَ الْهَادِی الَّذِی لَا یُضِلُّ وَ الْمُحَدِّثُ الَّذِی لَا یَكْذِبُ وَ مَا جَالَسَ هَذَا الْقُرْآنَ أَحَدٌ إِلَّا قَامَ عَنْهُ بِزِیَادَهٍ أَوْ نُقْصَانٍ زِیَادَهٍ فِی هُدًی أَوْ نُقْصَانٍ مِنْ عَمًی وَ اعْلَمُوا أَنَّهُ لَیْسَ عَلَی أَحَدٍ بَعْدَ الْقُرْآنِ مِنْ فَاقَهٍ وَ لَا لِأَحَدٍ قَبْلَ الْقُرْآنِ مِنْ غِنًی فَاسْتَشْفُوهُ مِنْ أَدْوَائِكُمْ وَ اسْتَعِینُوا بِهِ عَلَی لَأْوَائِكُمْ فَإِنَّ فِیهِ شِفَاءً مِنْ أَكْبَرِ الدَّاءِ وَ هُوَ الْكُفْرُ وَ النِّفَاقُ وَ الْغَیُّ وَ الضَّلَالُ فَاسْأَلُوا اللَّهَ بِهِ وَ تَوَجَّهُوا إِلَیْهِ بِحُبِّهِ وَ لَا تَسْأَلُوا بِهِ خَلْقَهُ إِنَّهُ مَا تَوَجَّهَ الْعِبَادُ إِلَی اللَّهِ بِمِثْلِهِ وَ اعْلَمُوا أَنَّهُ شَافِعٌ مُشَفَّعٌ

وَ قَائِلٌ (۱)

مُصَدَّقٌ وَ أَنَّهُ مَنْ شَفَعَ لَهُ الْقُرْآنُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ شُفِّعَ فِیهِ وَ مَنْ مَحَلَ بِهِ الْقُرْآنُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ صُدِّقَ عَلَیْهِ فَإِنَّهُ یُنَادِی مُنَادٍ یَوْمَ الْقِیَامَهِ أَلَا إِنَّ كُلَّ حَارِثٍ مُبْتَلًی فِی حَرْثِهِ وَ عَاقِبَهِ عَمَلِهِ غَیْرَ حَرَثَهِ الْقُرْآنِ فَكُونُوا مِنْ حَرَثَتِهِ وَ أَتْبَاعِهِ وَ اسْتَدِلُّوهُ عَلَی رَبِّكُمْ وَ اسْتَنْصِحُوهُ عَلَی أَنْفُسِكُمْ وَ اتَّهِمُوا عَلَیْهِ آرَاءَكُمْ وَ اسْتَغِشُّوا فِیهِ أَهْوَاءَكُمْ وَ سَاقَ الْخُطْبَهَ إِلَی قَوْلِهِ وَ إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ لَمْ یَعِظْ أَحَداً بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ فَإِنَّهُ حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِینُ وَ سَبَبُهُ الْأَمِینُ وَ فِیهِ رَبِیعُ الْقَلْبِ وَ یَنَابِیعُ الْعِلْمِ وَ مَا لِلْقَلْبِ جَلَاءٌ غَیْرُهُ مَعَ أَنَّهُ قَدْ ذَهَبَ الْمُتَذَكِّرُونَ وَ بَقِیَ النَّاسُونَ وَ الْمُتَنَاسُونَ إِلَی آخِرِ الْخُطْبَهِ(۲).

**[ترجمه]نهج البلاغه: امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: بر شما باد عمل كردن به قرآن، كه ریسمان محكم الهی، و نور آشكار و درمانی سودمند است، كه تشنگی را فرونشاند؛ نگهدارنده كسی است كه به آن تمسّك جوید و نجات دهنده آن كس است كه به آن چنگ آویزد؛ كجی ندارد تا راست شود، و گرایش به باطل ندارد تا از آن بازگردانده شود، و تكرار و شنیدن پیاپی آیات، كهنه اش نمی سازد، و گوش از شنیدن آن خسته نمی شود. كسی كه با قرآن سخن بگوید، راست گفته و هر كس بدان عمل كند پیشتاز است - . نهج البلاغه، خطبه ۱۵۴ -

و نیز فرمود: خداوند پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را هنگامی فرستاد كه پیامبران حضور نداشتند، و امّت ها در خواب غفلت بودند، و رشته های دوستی و انسانیّت از هم گسسته بود. پس پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم به میان خلق آمد در حالی كه كتاب های پیامبران پیشین را تصدیق كرد، و با «نوری» هدایتگر انسان ها شد كه همه باید از آن اطاعت نمایند، و آن، نور قرآن كریم است. از قرآن بخواهید تا سخن گوید، كه هرگز سخن نمی گوید، امّا من شما را از معارف آن خبر می دهم؛ بدانید كه در قرآن علم آینده، و حدیث روزگاران گذشته است، شفادهنده دردهای شما، و سامان دهنده امور فردی و اجتماعی شما است. - . نهج البلاغه، خطبه ۱۵۶ -

و نیز فرمود: آگاه باشید! همانا این قرآن پند دهنده ای است كه نمی فریبد، و هدایت كننده ای است كه گمراه نمی سازد، و سخنگویی است كه هرگز دروغ نمی گوید. كسی با قرآن همنشین نشد مگر آن كه بر او افزود یا از او كاست، در هدایت او افزود و از كوردلی و گمراهی اش كاست. آگاه باشید كسی با داشتن قرآن، نیازی ندارد و بدون قرآن بی نیاز نخواهد بود. پس درمان خود را از قرآن بخواهید، و در سختی ها از قرآن یاری بطلبید، كه در قرآن درمان بزرگ ترین بیماری ها یعنی كفر و نفاق و سركشی و گمراهی است. پس به وسیله قرآن خواسته های خود را از خدا بخواهید، و با دوستی قرآن به خدا روی آورید، و به وسیله قرآن از خلق خدا چیزی نخواهید، زیرا وسیله ای برای تقرّب بندگان به خدا، بهتر از قرآن وجود ندارد. آگاه باشید، كه شفاعت قرآن پذیرفته، و سخنش تصدیق می گردد، آن كس كه در قیامت، قرآن شفاعتش كند

بخشوده می شود، و آن کس که قرآن از او شکایت کند محکوم است. در روز قیامت ندا دهنده ای بانگ می زند که: «آگاه باشید! امروز هر کس گرفتار بذری است که کاشته و عملی است که انجام داده، جز اعمال منطبق با قرآن.» پس شما در شمار عمل کنندگان به قرآن باشید، از قرآن پیروی کنید، با قرآن خدا را بشناسید، و خویشتن را با قرآن اندرز دهید، و رأی و نظر خود را برابر قرآن متّهم کنید، و خواسته های خود را با قرآن نادرست بشمارید. و خطبه حضرت تا اینجا ادامه پیدا می کند که فرمود: همانا خداوند سبحان کسی را به چیزی چون قرآن پند نداده است، که قرآن ریسمان استوار خدا، و وسیله ایمنی بخش است. در قرآن بهار دل، و چشمه های دانش است، برای قلب جلایی جز قرآن نتوان یافت، به خصوص در جامعه ای که بیداردلان در گذشته و غافلان و تغافل کنندگان حضور دارند. - . نهج البلاغه، خطبه ۱۷۴ -

**[ترجمه]

«۲۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ يُوسُفَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ رَفَعَهُ إِلَى الْحَارِثِ الْأَعْوَرِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام فَقُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّا إِذَا كُنَّا عِنْدَكَ سَمِعْنَا الَّذِي نَسُدُّ بِهِ دِينَنَا وَ إِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِكَ سَمِعْنَا أَشْيَاءَ مُخْتَلِفَةً مَغْمُوسَةً لَا نَدْرِي مَا هِيَ قَالَ أَ وَ قَدْ فَعَلُوهَا قُلْتُ نَعَمْ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ أَتَانِي جَبْرَئِيلُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ سَيَكُونُ فِي أُمَّتِكَ فِتْنَةٌ قُلْتُ فَمَا الْمَخْرَجُ مِنْهَا فَقَالَ كِتَابُ اللَّهِ فِيهِ بَيَانُ مَا قَبْلَكُمْ مِنْ خَيْرٍ(۳)

وَ خَبَرُ مَا بَعْدَكُمْ وَ حُكْمُ مَا بَيْنَكُمْ وَ هُوَ الْفَصْلُ لَيْسَ بِالْهَزْلِ مَنْ

۱- ۱. الصحیح« ما حل مصدق» کما فی سائر الخطب، و یثبته ما یجی ء بعده من قوله علیه السلام« و من محل به القرآن یوم القیامه صدق علیه».

۲- ۲. نهج البلاغه الرقم ۱۷۴ من الخطب.

۳- ۳. خبر، ط.

وَلِيَهُ مِنْ جَبَّارٍ فَعَمِلَ بِغَيْرِهِ قَصَمَهُ اللَّهُ وَ مَنِ الْتَمَسَ الْهُدَى فِي غَيْرِهِ أَضَلَّهُ اللَّهُ وَ هُوَ حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِينُ وَ هُوَ الذِّكْرُ الْحَكِيمُ وَ هُوَ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ لَا تُزَيِّفُهُ الْأَهْوَاءُ وَ لَا تُلَبِّسُهُ الْأَلْسِنَهُ وَ لَا يَخْلُقُ عَنِ الرَّدِّ وَ لَا تَنْقَضِي عَجَائِبُهُ وَ لَا يَشْبَعُ مِنْهُ الْعُلَمَاءُ هُوَ الَّذِي لَمْ تُكِنَّهُ الْجِنُّ إِذَ سَمِعَهُ أَنْ قَالُوا إِنَّا سَمِعْنا قُرْآناً عَجَباً يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ مَنْ قَالَ بِهِ صُدِّقَ وَ مَنْ عَمِلَ بِهِ أُجِرَ وَ مَنِ اعْتَصَمَ بِهِ هُدِيَ إِلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ هُوَ الْكِتَابُ الْعَزِيزُ الَّذِي لا يَأْتِيهِ الْباطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ(۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: حارث اعور می گوید: خدمت امیر مؤمنان علی علیه السلام رسیدم و به ایشان عرض کردم: ای امیر مؤمنان! ما وقتی نزد شما هستیم مطالبی را می شنویم که دینمان را با آن تقویت می کنیم، اما وقتی از نزد شما بیرون می رویم مطالبی پراکنده و مبهم و مغشوش می شنویم که برایمان قابل فهم نیست. حضرت فرمود: آیا از آنان [مخالفان ما] شنیده اید؟ عرض کردم: بله. حضرت فرمود: از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم شنیدم که فرمود: روزی جبرئیل نزد من آمد و گفت: ای محمد! به زودی در امت تو فتنه ای رخ خواهد داد. گفتم: راه برون رفت از آن چیست؟ جبرئیل گفت: قرآن که در آن اخبار گذشتگان و آیندگان است و احکامی که [در زندگی فردی و اجتماعی] بدان نیاز دارید، در آن است. قرآن جدا کننده حق از باطل است که شوخی در آن را ندارد. هر جباری به غیر قرآن عمل کند خداوند او را در هم خواهد کوبید و هر کس هدایت را در غیر از قرآن بجوید، خداوند او را گمراه خواهد کرد. قرآن ریسمان محکم خداوند و ذکر استوار و حکیم و صراط مستقیم است. خواهش های نفسانی آن را ناسره و زبان ها آن را مشتبه و مغشوش نتوانند کرد و تکرار آن را کهنه نمی کند. شگفتی های آن پایانی ندارد و دانشمندان از آن سیر نخواهند شد. این قرآن بود که وقتی جنیان آن را شنیدند، نتوانستند عظمت و شگفتی آن را در دل پنهان کنند و لذا چنین گفتند: «ما قرانی شگفت شنیدیم که به راه رشد هدایت می کرد». هر کس با قرآن سخن گوید راست گفته است و هر کس به آن عمل کند، پاداش گرفته است و هر کس بدان چنگ زند به راه راست هدایت شده است. قرآن کتاب عزیزی است که هیچ باطلی از پیش رو و پشت سر در آن راه ندارد، چرا که از سوی خداوند حکیم و شایسته ستایش نازل شده است. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳ -

**[ترجمه]

«۲۶»

شی، [تفسير العياشي] عَنْ مَسْعَدَهَ بْنِ صَدَقَهَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عليهم السلام قَالَ: خَطَبَنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام خُطْبَهً فَقَالَ فِيهَا نَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ أَرْسَلَهُ بِكِتَابٍ فَصَّلَهُ وَ أَحْكَمَهُ وَ أَعَزَّهُ وَ حَفِظَهُ بِعِلْمِهِ وَ أَحْكَمَهُ بِنُورِهِ وَ أَيَّدَهُ بِسُلْطَانِهِ وَ كَلَأَهُ مَنْ لَمْ يَتَنَزَّهْ هَوًى أَوْ يَمِيلُ بِهِ شَهْوَهٌ لا يَأْتِيهِ الْباطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ وَ لَا يُخْلِقُهُ طُولُ الرَّدِّ وَ لَا يَفْنَى عَجَائِبُهُ مَنْ قَالَ بِهِ صُدِّقَ وَ مَنْ عَمِلَ أُجِرَ وَ مَنْ خَاصَمَ بِهِ فَلَجَ وَ مَنْ قَاتَلَ بِهِ نُصِرَ وَ مَنْ قَامَ بِهِ هُدِيَ إِلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ فِيهِ نَبَأُ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ وَ الْحُكْمُ فِيمَا بَيْنَكُمْ وَ خَبَرُ مَعَادِكُمْ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَ أَشْهَدَ الْمَلَائِكَهَ بِتَصْدِيقِهِ قَالَ اللَّهُ جَلَّ وَجْهُهُ لكِنِ اللَّهُ يَشْهَدُ بِما أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَ الْمَلائِكَهُ يَشْهَدُونَ وَ كَفى بِاللَّهِ شَهِيداً(۲) فَجَعَلَهُ اللَّهُ نُوراً يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَ قَالَ فَإِذا قَرَأْناهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ (۳) وَ قَالَ اتَّبِعُوا ما أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَ لا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِياءَ قَلِيلًا ما تَذَكَّرُونَ (۴) وَ قَالَ فَاسْتَقِمْ كَما أُمِرْتَ وَ مَنْ تابَ مَعَكَ وَ لا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِما تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ(۵)

۱- ۱. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۳.

۲- ۲. النساء: ۱۶۶.

۳- ۳. القيامه: ۱۸.

۴- ۴. الأعراف: ۳.

۵- ۵. هود: ۱۱۲.

فَفِی اتِّبَاعِ مَا جَاءَکُمْ مِنَ اللَّهِ الْفَوْزُ الْعَظِیمُ وَ فِی تَرْکِهِ الْخَطَأُ الْمُبِینُ قَالَ فَإِمَّا یَأْتِیَنَّکُمْ مِنِّی هُدیً فَمَنِ اتَّبَعَ هُدایَ فَلا یَضِلُّ وَ لا یَشْقی (۱) فَجَعَلَ فِی اتِّبَاعِهِ کُلَّ خَیْرٍ یُرْجَی فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ فَالْقُرْآنُ آمِرٌ وَ زَاجِرٌ حُدَّ فِیهِ الْحُدُودُ وَ سُنَّ فِیهِ السُّنَنُ وَ ضُرِبَ فِیهِ الْأَمْثَالُ وَ شُرِعَ فِیهِ الدِّینُ إِعْذَاراً أَمْرَ نَفْسِهِ وَ حُجَّهً عَلَی خَلْقِهِ أَخَذَ عَلَی ذَلِکَ مِیثَاقَهُمْ وَ ارْتَهَنَ عَلَیْهِ أَنْفُسَهُمْ لِیُبَیِّنَ لَهُمْ مَا یَأْتُونَ وَ مَا یَتَّقُونَ لِیَهْلِکَ مَنْ هَلَکَ عَنْ بَیِّنَهٍ وَ یَحْیی مَنْ حَیَّ عَنْ بَیِّنَهٍ وَ إِنَّ اللَّهَ لَسَمِیعٌ عَلِیمٌ (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از امام صادق، از پدرش، از جدش علیهم السلام روایت شده است که فرمود: امیر مؤمنان علیه السلام برای ما خطبه خواند و در آن خطبه فرمود: گواهی می دهم که خدایی جز خداوند یکتا وجود ندارد، او شریکی ندارد و محمد، بنده و فرستاده او است؛ او را با کتابی فرستاد که این کتاب را مایه جدایی حق از باطل و حکم در میان مردمان قرار داد؛ آن را عزیز داشت و با علم خود حفظ نمود و با نورش محکم ساخت و با قدرتش آن را یاری نموده و از تحریف در برابر هوا و هوس یا تمایلات مردمان، صیانت کرد و اجازه نداد باطل، از مقابل آن و یا از پشت، وارد شود. قرآن از جانب خداوند حکیم و ستوده نازل شده است، و گذشت زمان، آن را کهنه نمی کند و شگفتی های آن پایان نمی یابد؛ هر کس با قرآن سخن بگوید، راست گفته است و هر که به آن عمل کند، پاداش گیرد؛ و هر کس به وسیله قرآن با دشمنانش رو به رو شود، موفق می شود و هر که به کمک قرآن بجنگد پیروز خواهد شد و هرکه آن را به پا دارد، به سوی راه راست هدایت می شود. اخبار گذشتگان شما و حکم آنچه در بین شما اتفاق می افتد و نیز آبادی آخرت شما در قرآن است. خداوند، قرآن را با علم خود نازل نمود و فرشتگان را برای تایید آن شاهد قرار داد؛ خداوند متعال فرمود: «لَّکِنِ اللّهُ یشْهَدُ بِمَا أَنزَلَ إِلَیکَ أَنزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَالْمَلآئِکَهُ یشْهَدُونَ وَکَفَی بِاللّهِ شَهِیدًا» {لیکن خدا به (حقانیت) آنچه بر تو نازل کرده است گواهی می دهد (او) آن را به علم خویش نازل کرده است و فرشتگان (نیز) گواهی می دهند و کافی است خدا گواه باشد.}

بنابراین خداوند قرآن را نوری قرار داد که به راه بهتر و استوارتر هدایت می کند و نیز فرمود: «فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ» {پس هر گاه آن را خواندیم از خواندن آن پیروی کن.} و فرمود: «اتَّبِعُواْ مَا أُنزِلَ إِلَیکُم مِّن رَّبِّکُمْ وَلاَ تَتَّبِعُواْ مِن دُونِهِ أَوْلِیاء قَلِیلًا مَّا تَذَکَّرُونَ» {آنچه را از جانب پروردگارتان به سوی شما فرو فرستاده شده است پیروی کنید و جز او از معبودان (دیگر) پیروی مکنید چه اندک پند می گیرید.} و فرمود: «فَاسْتَقِمْ کَمَا أُمِرْتَ وَمَن تَابَ مَعَکَ وَلاَ تَطْغَوْاْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِیرٌ» {پس همان گونه که دستور یافته ای ایستادگی کن و هر که با تو توبه کرده (نیز چنین کند) و طغیان مکنید که او به آنچه انجام می دهید، بیناست.}

پس اگر از آنچه که از سوی خداوند آمده است تبعیت کنید، پیروزی بزرگ در انتظار شماست و اگر دستورات آن را ترک کنید، خطای آشکاری است. و فرمود: «فَإِمَّا یَأْتِیَنَّکُم مِّنِّی هُدًی فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَایَ فَلَا یَضِلُّ وَلَا یَشْقَی» {پس اگر برای شما از جانب من رهنمودی رسد، هر کس از هدایتم پیروی کند، نه گمراه می شود و نه تیره بخت.} بنابراین خداوند هر خیری را که در دنیا و آخرت، امید رسیدن به آن می رود، در تبعیت از قرآن، قرار داد. قرآن، امر کننده و منع کننده است؛ حدود در آن مشخص شده است و سنت ها در آن ذکر شده است و مثال ها در آن زده شده است و دین در آن تشریع شده است تا جای بهانه ای باقی نماند و حجت را برخلق، تمام کند. خداوند با قرآن از مردمان، پیمان گرفته و براساس قرآن، عهدی از آنان گرفته تا گناه و تقوای آنان را برایشان آشکار سازد و در نتیجه آن کس که هلاک می گردد یا آن کس که زنده می ماند (در بهشت) از روی دلیل و برهان باشد و خداوند، شنوای داناست. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۷ -

**[ترجمه]

«۲۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ مَوْلَی بَنِی هَاشِمٍ عَنْ أَبِی سُخَیْلَهَ قَالَ: حَجَجْتُ أَنَا وَ سَلْمَانُ الْفَارِسِیُّ مِنَ الْکُوفَهِ فَمَرَرْتُ بِأَبِی ذَرٍّ فَقَالَ انْظُرُوا إِذَا کَانَتْ بَعْدِی فِتْنَهٌ وَ هِیَ کَائِنَهٌ فَعَلَیْکُمْ بِخَصْلَتَیْنِ بِکِتَابِ اللَّهِ وَ بِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَإِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لِعَلِیٍّ علیه السلام هَذَا أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِی وَ أَوَّلُ مَنْ یُصَافِحُنِی یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ هُوَ الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ وَ هُوَ الْفَارُوقُ یُفَرِّقُ بَیْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ وَ هُوَ یَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْمَالُ یَعْسُوبُ الْمُنَافِقِینَ (۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: ابی سخیله می گوید: من با سلمان فارسی در کوفه بحث و گفتگو می کردیم که به ابوذر رسیدیم. ابوذر گفت: هوشیار باشید، بعد از من فتنه ای رخ خواهد داد؛ پس آن گاه باید به دو چیز روی بیاورید، یکی قرآن و دیگری علی بن ابی طالب علیه السلام. من خود از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که درباره علی علیه السلام فرمود: او اولین کسی بود که به من ایمان آورد و اولین کسی است که در روز قیامت با من مصافحه خواهد کرد. او صدّیق اکبر و فاروق است که حق را از باطل جدا می کند. او پیشوای مؤمنان است در حالی که مال، پیشوای منافقان است. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۴ -

**[ترجمه]

«۲۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَی الْخَشَّابِ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لَا یُرْفَعُ الْأَمْرُ(۴) وَ الْخِلَافَهُ إِلَی آلِ أَبِی بَکْرٍ أَبَداً وَ لَا إِلَی آلِ عُمَرَ وَ لَا إِلَی آلِ بَنِی أُمَیَّهَ وَ لَا فِی وُلْدِ طَلْحَهَ وَ الزُّبَیْرِ أَبَداً وَ ذَلِکَ أَنَّهُمْ بَتَّرُوا الْقُرْآنَ وَ أَبْطَلُوا السُّنَنَ وَ عَطَّلُوا الْأَحْکَامَ وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْقُرْآنُ هُدًی مِنَ الضَّلَالَهِ وَ تِبْیَانٌ مِنَ الْعَمَی وَ اسْتِقَالَهٌ مِنَ الْعَثْرَهِ وَ نُورٌ مِنَ الظُّلْمَهِ وَ ضِیَاءٌ مِنَ الْأَحْزَانِ وَ عِصْمَهٌ مِنَ الْهَلَکَهِ وَ رُشْدٌ مِنَ الْغَوَایَهِ وَ بَیَانٌ مِنَ الْفِتَنِ وَ بَلَاغٌ مِنَ الدُّنْیَا إِلَی الْآخِرَهِ وَ فِیهِ کَمَالُ دِینِکُمْ فَهَذِهِ صِفَهُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِلْقُرْآنِ وَ مَا عَدَلَ أَحَدٌ عَنِ الْقُرْآنِ

۱- ۱. طه: ۱۲۳.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۷.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۴.

۴- ۴. أی لا یبلغهم و فی بعض النسخ لا یرجع.

إِلَّا إِلَى النَّارِ(۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: امر حکومت و خلافت هرگز به خاندان ابی بکر و خاندان عمر و خاندان بنی امیه و نیز به فرزندان طلحه و زبیر نمی رسد، چرا که اینان قرآن را عقیم گذاشتند [بدان عمل نکردند] و سنت ها[ی پیامبر] را باطل و احکام الهی را تعطیل کردند.

و رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: قرآن مایه هدایت و رهایی از گمراهی و آشکار کننده ابهام ها و مجهولات و بازدارنده از لغزش ها و روشنایی در [برابر تاریکی] غم ها و نگهدارنده از هلاکت و روشنگر فتنه ها و راه عبور به سلامت از دنیا به آخرت است و کمال دینتان در قرآن است. این توصیف رسول خدا صلی الله علیه و آله در باره قرآن است و هر کس که از قرآن عدول کند، سرنوشتی جز ورود به جهنم ندارد. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۵ -

**[ترجمه]

«۲۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مَسْعَدَهَ بْنِ صَدَقَهَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ وَلَایَتَنَا أَهْلَ الْبَیْتِ قُطْبَ الْقُرْآنِ وَ قُطْبَ جَمِیعِ الْکُتُبِ عَلَیْهَا یَسْتَدِیرُ مُحْکَمُ الْقُرْآنِ وَ بِهَا یُوهَبُ الْکُتُبُ وَ یَسْتَبِینُ الْإِیمَانُ وَ قَدْ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْ یُقْتَدَی بِالْقُرْآنِ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ ذَلِکَ حَیْثُ قَالَ فِی آخِرِ خُطْبَهٍ خَطَبَهَا إِنِّی تَارِکٌ فِیکُمُ الثَّقَلَیْنِ الثَّقَلَ الْأَکْبَرَ وَ الثَّقَلَ الْأَصْغَرَ فَأَمَّا الْأَکْبَرُ فَکِتَابُ رَبِّی وَ أَمَّا الْأَصْغَرُ فَعِتْرَتِی أَهْلُ بَیْتِی فَاحْفَظُونِی فِیهِمَا فَلَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّکْتُمْ بِهِمَا(۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند ولایت ما اهل بیت علیهم السلام را قطب و مرکز قرآن و بلکه قطب همه کتب آسمانی قرار داد. محکمات قرآن بر محور ولایت ما اهل بیت می چرخد و کتب آسمانی با ولایت ما به [امت ها] بخشیده می شود و و ایمان با ولایت ما آشکار می گردد. رسول خدا صلی الله علیه و اله در آخرین خطبه ای که ایراد کرد، امر فرمود که به قرآن و آل محمد اقتدا شود. در آن خطبه چنین گفت: من در میان شما دو چیز گرانسنگ به یادگار می گذارم: یکی ثقل اکبر و دیگری ثقل اصغر. اما ثقل اکبر کتاب پروردگارم و ثقل اصغر عترت و اهل بیتم است. پس سفارش من را در مورد این دو پاس دارید و تا زمانی که به این دو ملتزم هستید، هرگز گمراه نخواهید شد. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۵ -

**[ترجمه]

«۳۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ قَالَ: قِیلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ أُمَّتَکَ سَیُفْتَتَنُ فَسُئِلَ مَا الْمَخْرَجُ مِنْ ذَلِکَ فَقَالَ کِتَابُ اللَّهِ الْعَزِیزُ الَّذِی لا یَأْتِیهِ الْباطِلُ مِنْ بَیْنِ یَدَیْهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِیلٌ مِنْ حَکِیمٍ حَمِیدٍ مَنِ ابْتَغَی الْعِلْمَ فِی غَیْرِهِ أَضَلَّهُ اللَّهُ وَ مَنْ وَلِیَ هَذَا الْأَمْرَ مِنْ جَبَّارٍ فَعَمِلَ بِغَیْرِهِ قَصَمَهُ اللَّهُ وَ هُوَ الذِّکْرُ الْحَکِیمُ وَ النُّورُ الْمُبِینُ وَ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِیمُ فِیهِ خَبَرُ مَا قَبْلَکُمْ وَ نَبَأُ مَا بَعْدَکُمْ وَ حُکْمُ مَا بَیْنَکُمْ وَ هُوَ الْفَصْلُ لَیْسَ بِالْهَزْلِ وَ هُوَ الَّذِی سَمِعَتْهُ الْجِنُّ فَلَمْ تناها [تَنَاهَی] أَنْ قَالُوا إِنَّا سَمِعْنا قُرْآناً عَجَباً یَهْدِی

إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ لَا يَخْلُقُ عَلَى طُولِ الرَّدِّ وَ لَا يَنْقَضِي عِبَرُهُ وَ لَا تَفْنَى عَجَائِبُهُ (۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام حسن علیه السلام فرمود: به رسول خداوند صلی الله علیه و آله گفته شد: امت شما در آینده ای نزدیک به فتنه گرفتار خواهد شد، پس راه نجات از این فتنه چیست؟ حضرت فرمود: کتاب عزیز خداوند که باطل از پیش رو و پشت سرش در آن راه ندارد و نازل شده ای از جانب خداوند حکیم و ستوده است. هر کس دانش و معرفت را در غیر آن جوید، خداوند گمراهش خواهد کرد و هر جباری امر حکومت را به دست گیرد و بر اساس غیر قرآن عمل کند، خداوند او را در هم خواهد کوبید. قرآن ذکر حکیم و استوار و نور روشنگر و صراط مستقیم است. در آن خبر گذشته و آینده و مایه قضاوت [در امور فردی و اجتماعی] شما است و جدا کننده [بین حق و باطل] است و شوخی نیست. این قرآن بود که وقتی جنیان آن را شنیدند، نتوانستند عظمت و شگفتی آن را در دل پنهان کنند و لذا چنین گفتند: «ما قرانی شگفت شنیدیم که به راه رشد هدایت می کرد». قرآن با مرور زمان کهنه نمی شود و عبرت هایش تمام نمی شود و شگفتی هایش پایان ندارد. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۶ -

**[ترجمه]

«۳۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ سَعْدٍ الْإِسْكَافِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: أُعْطِيتُ الطِّوَالَ مَكَانَ التَّوْرَاةِ وَ أُعْطِيتُ الْمِئِينَ مَكَانَ الْإِنْجِيلِ وَ أُعْطِيتُ الْمَثَانِيَ مَكَانَ الزَّبُورِ وَ فُضِّلْتُ بِالْمُفَصَّلِ سَبْعٍ وَ سِتِّينَ سُورَةً(۴).

ص: ۲۷

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۵.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۵.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۶.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۵، و قال الطبرسیّ رحمه اللّه فی المجمع: قد شاع فی الخبر عن النبیّ صلّی اللّه علیه و آله أنّه قال: اعطیت مکان التوراه السبع الطوال، و مکان الإنجیل المثانی، و مکان الزبور المئین، و فضلت بالمفصل، و فی روایه واثله بن الاسقع: أعطیت مکان الإنجیل المئین، و مکان الزبور المثانی، و أعطیت فاتحه الکتاب و خواتیم البقره من تحت العرش لم یعطها نبی قبلی، و أعطانی ربی المفصل نافله. فالسبع الطوال: البقره و آل عمران و النساء و المائده و الانعام و الأعراف، و الأنفال مع التوبه لأنّهما یدعیان القرینتین و لذلک لم یفصل بینهما ببسم اللّه الرحمن الرحیم و قیل ان السابعه سوره یونس، و انما سمیت هذه السور الطوال لأنّها أطول سور القرآن، و أمّا المثانی فهی السور التالیه للسبع الطوال، و اولها یونس و آخرها النحل، و انما سمیت مثانی لانها ثنت الطول أی تلتها، فکان الطول هی المبادی، و المثانی لها ثوانی. و أمّا المئون فهی کل سوره تکون نحوا من مائه آیه، و هی سبع أولها سوره بنی إسرائیل و آخرها المؤمنون و قیل: ان المئین ما ولی السبع الطول ثمّ المثانی بعدها و هی التی تقصر عن المئین و تزید علی المفصل، و أمّا المفصل فما بعد الحوامیم من قصار السور إلی آخر القرآن سمیت مفصلا لکثره الفصول بین سورها ببسم اللّه الرحمن الرحیم.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: سعد اسکاف می گوید: از امام باقر علیه السلام شنیدم که به نقل از رسول خداوند صلی الله علیه و آله می فرمود: به من سوره های طولانی به جای تورات و سوره های صدگان به جای انجیل و مثانی به جای زبور داده شد و با سوره های مفصل که شصت و هفت سوره است [بر دیگر رسولان صاحب کتاب] برتری داده شدم. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۲۵ مرحوم طبرسی در تفسیر مجمع البیان گفته است: مقصود از سوره هـای طولانی بقره، آل عمران، نساء، مائده، انعام، اعراف، انفال همراه با توبه است. مثانی سوره های بعد از سوره های طولانی است که اول آن ها یونس و آخر آن ها نحل است. و به آن ها مثانی می گویند چون به دنبال سوره های طولانی آمده اند. (ثنی در لغت عرب به معنای در پی آمدن می باشد) پس سوره های طولانی مبادی و سوره های مثانی ثوانی می باشند. و اما سوره های صدگان، سوره هایی هستند که حدود صد آیه دارند و آن ها هفت سوره اند که اولشان بنی اسراییل و آخرشان مؤمنون است. و اما سوره های مفصل ، بعد از حوامیم تا آخر قران می باشند که کوتاه و کم آیه اند و از آن رو به آن ها مفصل گفته شده است که بین آن ها با بسم الله الرحمن الرحیم فراوان فاصله انداخته شده است. -

**[ترجمه]

«۳۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْقُرْآنِ وَ الْفُرْقَانِ أَ هُمَا شَيْئَانِ أَوْ شَيْ ءٌ وَاحِدٌ فَقَالَ الْقُرْآنُ جُمْلَةُ الْكِتَابِ وَ الْفُرْقَانُ الْمُحْكَمُ الْوَاجِبُ الْعَمَلُ بِهِ (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: راوی می گوید: از امام صادق علیه السلام در باره قرآن و فرقان پرسیدم که آیا آن ها دوچیزند یا یک چیز؟ امام علیه السلام پاسخ داد: قرآن همه کتاب است و فرقان آیات محکم است که عمل به آن ها واجب است. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۹ -

**[ترجمه]

«۳۳»

م،(۲)

[تفسیر الإمام علیه السلام]: قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنا عَلى عَبْدِنا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَ ادْعُوا شُهَداءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَ لَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَ الْحِجارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكافِرِينَ وَ بَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ كُلَّما رُزِقُوا مِنْها مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقاً قالُوا هذَا الَّذِي رُزِقْنا مِنْ قَبْلُ وَ أُتُوا بِهِ مُتَشابِهاً وَ لَهُمْ فِيها أَزْواجٌ مُطَهَّرَةٌ وَ هُمْ فِيها خالِدُونَ-(۳) قَالَ الْعَالِمُ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ علیهما السلام فَلَمَّا ضَرَبَ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلْكَافِرِينَ الْمُجَاهِرِينَ الدَّافِعِينَ لِنُبُوَّةِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ النَّاصِبِينَ الْمُنَافِقِينَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ الدَّافِعِينَ مَا قَالَهُ مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله فِي أَخِيهِ عَلِيٍّ- وَ الدَّافِعِينَ أَنْ يَكُونَ مَا قَالَهُ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هِيَ آيَاتُ

۱- ۱. تفسير العيّاشىّ ج ۱ ص ۹ و قد مر.

۲- ۲. فى هامش الأصل بخط يده قده: أوردناه فى باب اعجاز القرآن من كتاب الرسول صلّى اللّه عليه و آله.

۳- ۳. البقره: ۲۱- ۲۵.

مُحَمَّدٍ وَ مُعْجِزَاتُهُ مُضَافَةً إِلَى آيَاتِهِ الَّتِي بَيَّنَهَا لِعَلِيٍّ بِمَكَّةَ وَ الْمَدِينَةِ وَ لَمْ يَزْدَادُوا إِلَّا عُتُوّاً وَ طُغْيَاناً قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِمَرَدَةِ أَهْلِ مَكَّةَ وَ عُتَاةِ أَهْلِ الْمَدِينَةِ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنا عَلى عَبْدِنا حَتَّى تَجْحَدُوا أَنْ يَكُونَ محمدا [مُحَمَّدٌ] رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ أَنْ يَكُونَ هَذَا الْمُنْزَلُ عَلَيْهِ كَلَامِي مَعَ إِظْهَارِي عَلَيْهِ بِمَكَّةَ الْبَاهِرَاتِ مِنَ الْآيَاتِ كَالْغَمَامَةِ الَّتِي كَانَتْ تُظِلُّهُ بِهَا فِي أَسْفَارِهِ وَ الْجَمَادَاتِ الَّتِي كَانَتْ تُسَلِّمُ عَلَيْهِ مِنَ الْجِبَالِ وَ الصُّخُورِ وَ الْأَحْجَارِ وَ الْأَشْجَارِ وَ كَدِفَاعِهِ قَاصِدِيهِ بِالْقَتْلِ عَنْهُ وَ قَتْلِهِ إِيَّاهُمْ وَ كَالشَّجَرَتَيْنِ الْمُتَبَاعِدَتَيْنِ اللَّتَيْنِ تَلَاصَقَتَا فَقَعَدَ خَلْفَهُمَا لِحَاجَتِهِ ثُمَّ تَرَاجَعَتَا إِلَى أَمْكِنَتِهِمَا كَمَا كَانَتَا وَ كَدُعَائِهِ الشَّجَرَةَ فَجَاءَتْهُ مُجِيبَةً خَاضِعَةً ذَلِيلَةً ثُمَّ أَمْرِهِ لَهَا بِالرُّجُوعِ فَرَجَعَتْ سَامِعَةً مُطِيعَةً فَأْتُوا يَا قُرَيْشُ وَ الْيَهُودُ وَ يَا مَعْشَرَ النَّوَاصِبِ الْمُنْتَحِلِينَ الْإِسْلَامَ الَّذِينَ هُمْ مِنْهُ بُرَاءٌ وَ يَا مَعْشَرَ الْعَرَبِ الْفُصَحَاءِ الْبُلَغَاءِ ذَوِي الْأَلْسُنِ بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ مِنْ مِثْلِ مُحَمَّدٍ مِنْ مِثْلِ رَجُلٍ مِنْكُمْ لَا يَقْرَأُ وَ لَا يَكْتُبُ وَ لَمْ يَدْرُسْ كِتَاباً وَ لَا اخْتَلَفَ إِلَى عَالِمٍ وَ لَا تَعَلَّمَ مِنْ أَحَدٍ وَ أَنْتُمْ تَعْرِفُونَهُ فِي أَسْفَارِهِ وَ حَضَرِهِ بَقِيَ كَذَلِكَ أَرْبَعِينَ سَنَةً ثُمَّ أُوتِيَ جَوَامِعَ الْعِلْمِ حَتَّى عَلِمَ عِلْمَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ فَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنْ هَذِهِ الْآيَاتِ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِ هَذَا الرَّجُلِ مِثْلِ هَذَا الْكَلَامِ لِيَتَبَيَّنَ أَنَّهُ كَاذِبٌ كَمَا تَزْعُمُونَ لِأَنَّ كُلَّ مَا كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ فَسَيُوجَدُ لَهُ نَظِيرٌ فِي سَائِرِ خَلْقِ اللَّهِ وَ إِنْ كُنْتُمْ مَعَاشِرَ قُرَّاءِ الْكُتُبِ مِنَ الْيَهُودِ وَ النَّصَارَى فِي شَكٍّ مِمَّا جَاءَكُمْ بِهِ مُحَمَّدٌ مِنْ شَرَائِعِهِ وَ مِنْ نَصْبِهِ أَخَاهُ سَيِّدَ الْوَصِيِّينَ وَصِيّاً بَعْدَ أَنْ أَظْهَرَ لَكُمْ مُعْجِزَاتِهِ مِنْهَا أَنْ كَلَّمَتْهُ الذِّرَاعُ الْمَسْمُومَةُ وَ نَاطَقَهُ ذِئْبٌ وَ حَنَّ إِلَيْهِ الْعُودُ وَ هُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ وَ دَفَعَ اللَّهُ عَنْهُ السَّمَّ الَّذِي دَسَّتْهُ الْيَهُودُ فِي طَعَامِهِمْ وَ قَلَّبَ عَلَيْهِمُ الْبَلَاءَ وَ أَهْلَكَهُمْ بِهِ وَ كَثَّرَ الْقَلِيلَ مِنَ الطَّعَامِ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ مِنْ مِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ مِنَ التَّوْرَاةِ وَ الْإِنْجِيلِ وَ الزَّبُورِ وَ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَ الْكُتُبِ الْمِائَةِ وَ الْأَرْبَعَةَ عَشَرَ فَإِنَّكُمْ لَا تَجِدُونَ فِي سَائِرِ كُتُبِ اللَّهِ سُورَةً كَسُورَةٍ مِنْ هَذَا الْقُرْآنِ وَ كَيْفَ يَكُونُ كَلَامُ مُحَمَّدٍ الْمُتَقَوَّلُ أَفْضَلَ مِنْ سَائِرِ كَلَامِ اللَّهِ وَ كُتُبِهِ يَا مَعْشَرَ الْيَهُودِ وَ النَّصَارَى ثُمَّ قَالَ لِجَمَاعَتِهِمْ وَ ادْعُوا شُهَداءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ ادْعُوا أَصْنَامَكُمُ الَّتِي

تَعْبُدُونَهَا أَيُّهَا الْمُشْـرِكُونَ وَ ادْعُوا شَيَاطِينَكَمْ يَا أَيُّهَا الْيَهُودُ وَ النَّصَارَى وَ ادْعُوا قُرَنَاءَكُمُ الْمُلْحِدِينَ يَا مُنَافِقِى الْمُسْلِمِينَ مِنَ النُّصَّابِ لِآلِ مُحَمَّدٍ الطَّيِّبِينَ وَ سَائِرِ أَعْوَانِكُمْ عَلَى إِرَادَتِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ بِأَنَّ مُحَمَّداً يَقُولُ هَـذَا مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهِ لَمْ يُنْزِلْهُ اللَّهُ عَلَيْهِ وَ أَنَّ مَا ذَكَرَهُ مِنْ فَضْلِ عَلِيٍّ عليه السلام عَلَى جَمِيعِ أُمَّتِهِ وَ قَلَّدَهُ سِيَاسَتَهُ لَيْسَ بِأَمْرِ أَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ثُمَّ قَالَ عَزَّ وَ جَلَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا أَىْ لَمْ تَأْتُوا أَيُّهَا الْمُقْرِءُونَ بِحُجَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ لَنْ تَفْعَلُوا أَىْ وَ لَا يَكُونُ هَذَا مِنْكُمْ أَبَداً فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِى وَقُودُهَا حَطَبُهَا النَّاسُ وَ الْحِجارَهُ تُوقَدُ فَتَكُونُ عَـذَاباً عَلَى أَهْلِهَا أُعِـدَّتْ لِلْكافِرِينَ الْمُكَذِّبِينَ بِكَلَامِهِ وَ نَبِيِّهِ النَّاصِبِينَ الْعَدَاوَهَ لِوَلِيِّهِ وَ وَصِـيِّهِ قَالَ فَاعْلَمُوا بِعَجْزِكُمْ عَنْ ذَلِكَ أَنَّهُ مِنْ قِبَلِ اللَّهِ تَعَالَى وَ لَوْ كَانَ مِنْ قِبَلِ الْمَخْلُوقِينَ لَقَـدَرْتُمْ عَلَى مُعَارَضَتِى فَلَمَّا عَجَزُوا بَعْـدَ التَّقْرِيعِ وَ التَّحَدِّى قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَ الْجِنُّ على أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هذَا الْقُرْآنِ لا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَ لَوْ كانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيراً(۱).

قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَـيْنِ عليهما السلام: قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ إِنْ كُنْتُمْ أَيُّهَا الْمُشْرِكُونَ وَ الْيَهُودُ وَ سَائِرَ النَّوَاصِبِ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ لِمُحَمَّدٍ فِى الْقُرْآنِ فِى تَفْضِـيلِهِ عَلِيّاً أَخَاهُ الْمُبَرِّزَ عَلَى الْفَاضِـلِينَ الْفَاضِلَ عَلَى الْمُجَاهِدِينَ الَّذِى لَا نَظِيرَ لَهُ فِى نُصْـرَهِ الْمُتَّقِينَ وَ قَمْعِ الْفَاسِـقِينَ وَ إِهْلَـاكِ الْكَافِرِينَ وَ بَثِّ دِينِ اللَّهِ فِى الْعَـالَمِينَ إِنْ كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنـا عَلى عَبْـدِنا فِى إِبْطَـالِ عِبَادَهِ الْأَوْثَانِ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَ فِى النَّهْىِ عَنْ مُوَالاهِ أَعْـدَاءِ اللَّهِ وَ مُعَـادَاهِ أَوْلِيَـاءِ اللَّهِ وَ فِى الْحَثِّ عَلَى الِانْقِيَـادِ لِأَخِى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ اتِّخَاذِهِ إِمَاماً وَ اعْتِقَـادِهِ فَاضِـلًا رَاجِحاً لَا يَقْبَلُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِيمَاناً وَ لَا طَاعَهً إِلَّا بِمُوَالاتِهِ وَ تَظُنُّونَ أَنَّ مُحَمَّداً تَقَوَّلَهُ مِنْ عِنْـدِهِ وَ نَسَـبَهُ إِلَى رَبِّهِ فَأْتُوا بِسُورَهٍ مِنْ مِثْلِهِ مِثْلِ مُحَمَّدٍ أُمِّيٍّ لَمْ يَخْتَلِفْ قَطُّ إِلَى أَصْـحَابِ كُتُبٍ وَ عِلْمٍ وَ لَا تَتَلْمَـذَ لِأَحَـدٍ وَ لَا تَعَلَّمَ مِنْهُ وَ هُوَ مَنْ قَدْ عَرَفْتُمُوهُ فِى حَضَرِهِ وَ سَفَرِهِ لَمْ يُفَارِقْكُمْ قَطُّ إِلَى بَلَدٍ لَيْسَ مَعَهُ مِنْكُمْ جَمَاعَهٌ يُرَاعُونَ

۱- ۱. تفسیر الإمام ص ۷۳- ۷۴ فی ط و ص ۵۸- ۵۹ فی ط.

أَحْوَالَهُ وَ يَعْرِفُونَ أَخْبَارَهُ ثُمَّ جَاءَكُمْ بَعْدُ بِهَذَا الْكِتَابِ الْمُشْتَمِلِ عَلَى هَذِهِ الْعَجَائِبِ فَإِنْ كَانَ مُتَقَوِّلًا كَمَا تَزْعُمُونَهُ فَأَنْتُمُ الْفُصَحَاءُ وَ الْبُلَغَاءُ وَ الشُّعَرَاءُ وَ الْأُدَبَاءُ الَّذِينَ لَا نَظِيرَ لَكُمْ فِي سَائِرِ الْأَدْيَانِ وَ مِنْ سَائِرِ الْأُمَمِ فَإِنْ كَانَ كَاذِباً فَاللُّغَةُ لُغَتُكُمْ وَ جِنْسُهُ جِنْسُكُمْ وَ طَبْعُهُ طَبْعُكُمْ وَ سَيَتَّفِقُ لِجَمَاعَتِكُمْ أَوْ بَعْضِكُمْ مُعَارَضَةُ كَلَامِهِ هَذَا بِأَفْضَلَ مِنْهُ أَوْ مِثْلِهِ لِأَنَّ مَا كَانَ مِنْ قِبَلِ الْبَشَرِ لَا عَنِ اللَّهِ فَلَا يَجُوزُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ فِي الْبَشَرِ مَنْ يَتَمَكَّنُ مِنْ مِثْلِهِ فَأْتُوا بِذَلِكَ لِتَعْرِفُوهُ وَ سَائِرَ النُّظَّارِ إِلَيْكُمْ فِي أَحْوَالِكُمْ أَنَّهُ مُبْطِلٌ مُكَذِّبٌ عَلَى اللَّهِ وَ ادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ بِزَعْمِكُمْ أَنَّكُمْ مُحِقُّونَ وَ أَنَّ مَا تَجِيئُونَ بِهِ نَظِيرٌ لِمَا جَاءَ بِهِ مُحَمَّدٌ- وَ شُهَدَاءَكُمُ الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ شُهَدَاؤُكُمْ عِنْدَ رَبِّ الْعَالَمِينَ لِعِبَادَتِكُمْ لَهَا وَ تَشْفَعُ لَكُمْ إِلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ فِي قَوْلِكُمْ إِنَّ مُحَمَّداً تَقَوَّلَهُ ثُمَّ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا هَذَا الَّذِي تَحَدَّيْتُكُمْ بِهِ وَ لَنْ تَفْعَلُوا أَيْ وَ لَا يَكُونُ ذَلِكَ مِنْكُمْ وَ لَا تَقْدِرُونَ عَلَيْهِ فَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُبْطِلُونَ وَ أَنَّ مُحَمَّداً الصَّادِقُ الْأَمِينُ الْمَخْصُوصُ بِرِسَالَةِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الْمُؤَيَّدُ بِالرُّوحِ الْأَمِينِ وَ أَخِيهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ فَصَدِّقُوهُ فِيمَا يُخْبِرُ بِهِ عَنِ اللَّهِ مِنْ أَوَامِرِهِ وَ نَوَاهِيهِ وَ فِيمَا يَذْكُرُهُ مِنْ فَضْلِ عَلِيٍّ وَصِيِّهِ وَ أَخِيهِ فَاتَّقُوا بِذَلِكَ عَذَابَ النَّارِ الَّتِي وَقُودُهَا وَ حَطَبُهَا النَّاسُ وَ الْحِجارَةُ حِجَارَةُ الْكِبْرِيتِ أَشَدُّ الْأَشْيَاءِ حَرّاً أُعِدَّتْ تِلْكَ النَّارُ لِلْكافِرِينَ بِمُحَمَّدٍ وَ الشَّاكِّينَ فِي نُبُوَّتِهِ وَ الدَّافِعِينَ لِحَقِّ أَخِيهِ عَلِيٍّ وَ الْجَاحِدِينَ لِإِمَامَتِهِ (۱).

**[ترجمه]تفسیر امام حسن عسکری: سخن خدای عزّ و جلّ که: «وَإِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُواْ بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ وَادْعُواْ شُهَدَاءكُم مِّن دُونِ اللّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ* فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ وَلَن تَفْعَلُواْ فَاتَّقُواْ النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ * وَبَشِّرِ الَّذِين آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُواْ مِنْهَا مِن ثَمَرَةٍ رِّزْقاً قَالُواْ هَـذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِن قَبْلُ وَأُتُواْ بِهِ مُتَشَابِهاً وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ» - . بقره / ۲۱ - ۲۵ - {و اگر در آنچه بر بنده خود نازل کرده ایم شک دارید، پس - اگر راست می گویید - سوره ای مانند آن بیاورید؛ و گواهان خود را - غیر خدا - فرا خوانید. پس اگر نکردید - و هرگز نمی توانید کرد - از آن آتشی که سوختش مردمان و سنگ ها هستند، و برای کافران آماده شده، بپرهیزید. و کسانی را که ایمان آورده اند و کارهای شایسته انجام داده اند، مژده ده که ایشان را باغ هایی خواهد بود که از زیر [درختان] آن ها جوی ها روان است. هر گاه میوه ای از آن روزیِ ایشان شود، می گویند: «این همان است که پیش از این [نیز]روزیِ ما بوده.» و مانند آن [نعمت ها] به ایشان داده شود؛ و در آنجا همسرانی پاکیزه خواهند داشت؛ و در آنجا جاودانه بمانند.]

حضرت امام حسن عسکری علیه السلام فرمود: هنگامی که خداوند برای کفرپیشگانی که آشکارا پیامبری محمّد صلی الله علیه و آله را انکار می کردند و نیز برای دشمنان منافق رسول خدا صلی الله علیه و آله که کلام محمّد صلی الله علیه و آله را در باره برادرش علی علیه السلام نمی پذیرفتند و باور نمی کردند که محمد صلی الله علیه و آله از جانب خداوند سخن می گوید، نشانه ها و معجزات محمّد صلی الله علیه و آله و نیز نشانه هایی را که در باره علی علیه السلام در مکه و مدینه آشکار کرد را مثال آورد، آنان سرکش تر شدند و بیشتر گردنکشی کردند، فرمود: «اگر در آنچه بر بنده خود نازل کرده ایم شک دارید» تا جایی که انکار می کنید محمّد صلی الله علیه و آله رسول خداست و آنچه بر او نازل شده کلام من است؛ حال آن که نشانه های شگفت انگیزی در اثبات امر او برایتان نمایان ساخته ام؛ نشانه هایی چون ابری که در سفرهایش بر او سایه می افکند یا اجسام بی جانی همچون کوه ها و صخره ها و سنگ ها و درختان که بر او درود می فرستادند یا مصون ماندن او از شر کسانی که قصد جانش را کرده بودند و قتل آن ها به دست او، یا آن دو درخت دور از هم که به هم پیوستند تا او در

پشتشان بنشیند و پس از آن که نیازش برآورده گشت همچون قبل، به مکان خود بازگشتند. یا آن درختی که او فرایش خواند، پس اجابت کرد و سر به زیر و رام به سوی او به راه افتاد و سپس به آن فرمان داد که بازگردد، پس گوش به حرف و فرمان بر به جای خود برگشت؛ «فأتوا» ای گروه قریش و یهود و ای گروه دشمنان که اسلام آورده اید اما از آن سرباز می زنید، و ای گروه فصیحان و بلیغان و سخنوران «سُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ» مانند محمّد صلی الله علیه و آله، مردی از میان شما که خواندن و نوشتن نمی دانست و درسی نخواند و در جهان رفت و آمدی نکرد و نزد کسی دانشی نیاموخت و شما از او چه در وطن بود و چه در سفر با خبر بودید و چهل سال بدین سان بر او گذشت و سپس به ناگاه، صاحب کامل ترین دانش ها از دانش اولین انسان ها گرفته تا دانش آخرین آن ها شد. حال اگر در این آیات شک دارید همچون این مرد، همانند این کلام را بیاورید تا ثابت شود که او چنان که می پندارید دروغ می گوید؛ چرا که اگر کسی جز خدا چیزی داشته باشد در میان آفریدگان او، کس دیگری نیز باشد که همانند آن چیز را داشته باشد؛ پس ای جماعت کتاب خوان یهودی و نصرانی اگر در قوانین دینی که محمّد صلی الله علیه و آله برایتان آورده تردید دارید و در این که او سرور اوصیا برادرش علی بن ابی طالب علیه السلام را در مقام وصی خود منصوب کرده شک دارید، حال آن که او معجزات خود را برایتان آشکار کرد و دیدید که گوشت مسموم کتف گوسفند با او حرف زد، یا گرگ با او سخن گفت، یا چوب منبر از شوق او به صدا درآمد، یا خداوند خطر سمی را که یهودیان در غذایشان ریخته بودند از او دفع کرد و این بلا را به خودشان بازگرداند و با آن هلاکشان کرد، و یا غذای کم را بر ایشان زیاد کرد «فَأْتُواْ بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ» یعنی از دیگر کتاب های آسمانی مثل قرآن از جمله تورات و انجیل و زبور و صحف ابراهیم و کتاب های چهارده گانه. اما شما در هیچ یک از دیگر کتاب های خداوند متعال سوره ای را همچون یک سوره از این قرآن نمی یابید؛ پس ای جماعت یهودی و مسیحی، چگونه کلام محمّد صلی الله علیه و آله کلام خود اوست وقتی از دیگر سخنان و کتاب های خداوند برتر است؟

سپس به آن جماعت فرمود: «وَادْعُواْ شُهَدَاءكُم مِّن دُونِ اللّهِ» ای بت پرستان! بت هایی که می پرستید را فراخوانید و ای نصرانی ها و یهودیان شیطان های خود را فراخوانید و ای کسانی که در میان مسلمانانید و نفاق می ورزید رفیقان بی دین خود، همان دشمنان خاندان محمّد صلی الله علیه و آله و دیگر یارانتان را فراخوانید تا در آنچه می خواهید یاری تان کنند. «إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ» که محمّد صلی الله علیه و آله این قرآن را از جانب خود و از زبان خود آورده و خدای عز و جل آن را بر او فرو نفرستاده و آنچه در برتری علی علیه السلام بر همه امّت خود بیان کرده و اداره امورشان را به او سپرده به فرمان خداوندی که بهترین داوران است، نمی باشد.

سپس خداوند عز و جل فرمود: «فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ» یعنی ای ستیزه جویان با حجت های پروردگار جهانیان! اگر نیاورید «وَلَن تَفْعَلُواْ» یعنی هرگز نخواهید توانست چنین کنید؛ «فَاتَّقُواْ النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ» هیزم آن انسان و سنگ باشد، شعله ور شود و دوزخیان را عذاب کند. «أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ» کسانی که کلام خدا و پیامبرش را دروغ می شمارند و با حضرت علی علیه السلام ولی او و وصی او آتش دشمنی می افروزند. پس بدانید که از آوردن چنین سوره ای ناتوانید؛ چرا که این کتاب از سوی خدای متعال است و اگر از سوی آفریدگان او بود یارای ستیز با آن را داشتید. پس از آن که در مقابل سرزنش قرآن و مبارزطلبی آن ناتوان شدند، خداوند عز و جل فرمود: «قُل لَّئِنِ اجْتَمَعَتِ الإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَن يَأْتُواْ بِمِثْلِ هَـذَا الْقُرْآنِ لاَ يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا» {بگو: اگر انس و جن گرد آیند تا نظیر این قرآن را بیاورند، مانند آن را نخواهند آورد هر

چند برخی از آن ها پشتیبان برخی (دیگر) باشند.}

حضرت امام سجاد علیه السلام فرمود: خداوند عز و جل فرمود: «وَإِن كُنتُمْ» ای بت پرستان و یهودیان و دیگر ستیزه جویانی که قرآن محمّد صلی الله علیه و آله را انکار می کنید و نمی پذیرید که او برادرش علی علیه السلام را برتری داد، او را که برترین ارجمندان و ارجمندترین جهادگران است و در یاری پرهیزکاران و سرکوب گناهکاران و نابود کردن کفرپیشگان و گستراندن دین خدا در بین جهانیان هیچ همتایی ندارد. «وَإِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا» تا پرستش بت ها را به جای خدا براندازد و از دوستی دشمنان خدا و دشمنی دوستان او باز دارد و شما را بر آن دارد که از برادر رسول خدا پیروی کنید و او را امام گیرید و باور داشته باشید که او چنان ارجمند و برتر است که خدای عز و جل هیچ ایمانی را بدون او و هیچ طاعتی را بدون ولایت او نمی پذیرد؛ و می پندارید که محمّد آن کتاب را از خود درآورده و به خداوند نسبت می دهد، پس اگر چنین است که شما می پندارید «فَأْتُواْ بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ»، یعنی همانند محمّد، او که بی سواد بود و هیچ گاه نزد با سوادان آمد و شد نداشت و نزد هیچ کس شاگردی نکرد و دانشی نیاموخت. کسی که از او چه در وطن بود و چه در سفر، باخبر بودید و هرگز شما را به سوی دیاری دگر ترک نگفت مگر این که گروهی از شما از حالش باخبر و از اخبارش آگاه بود. سپس این کتاب را با چنین شگفتی هایی برایتان آورد. اگر چنان که می پندارید این کتاب کلام خودش باشد، شما فصیحان و بلیغان و شاعران و ادیبانی هستید که در هیچ دین و امّت دیگری همانندی ندارید و اگر او دروغگو باشد، زبانش زبان شما و جنسش جنس شما و سرشتش، سرشت شماست. از این رو، نبرد با کلام او برایتان ممکن خواهد بود؛ زیرا گروهی چون شما می توانید کلامی بهتر از آن و یا مثل آن بیاورید؛ چرا که اگر چیزی از سوی بشر و نه از سوی خداوند آمده باشد، به حتم انسانی دیگر نیز خواهد توانست چیزی همانند آن بیاورد. پس همانند این کلام را بیاورید تا مرتبت آن را بشناسید و در احوالتان به دیگر همتایان خود بپیوندید، بدون شک ادعایتان ناروا و دروغی است که به خدای متعال می بندید. «وَادْعُواْ شُهَدَاءكُم مِّن دُونِ اللّهِ» کسانی که می پندارید بر حقانیت شما و همانندی کلامتان با کلام محمّد صلی الله علیه و آله، گواهی می دهند و گواهان شما آنانند که می پندارید نزد پروردگار جهانیان به عبادت های شما گواهی می دهند و نزد او برای شما شفیع می گردند؛ «إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ» در سخن خود که می گویید محمّد صلی الله علیه و آله، آن کتاب را از خود درآورده است.

سپس خداوند عز و جل فرمود: «فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ» کاری که شما را در آن به مبارزه طلبیدم «وَلَن تَفْعَلُواْ» یعنی هرگز آن کار از شما بر نمی آید و توان آن را ندارید؛ پس بدانید که شما یاوه گویید و محمّد راستگوی امانتداری است که برای پیام آوری پروردگار جهانیان برگزیده شده و توسط «جبرئیل» روح الامین و برادر خویش، امیر مؤمنان و سرور اوصیا علی علیه السلام تأیید شده است. آنچه را که از امر و نهی خدای متعال، برایتان باز می گوید و آنچه را که در فضیلت علی علیه السلام وصی و برادر خود، نزدتان بیان می کند تأیید کنید «فَاتَّقُواْ» از آن عذاب «النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا - یعنی هیزم آن - النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ» سنگ زاج که داغ ترین چیزهاست «أُعِدَّتْ» آن آتش «لِلْكَافِرِينَ» به محمّد صلی الله علیه و آله و گله مندان به پیامبری وی و آنان که علی علیه السلام را از رسیدن به حقش باز می دارند و از پذیرفتن امامت او سرباز می زنند. - . تفسیر امام حسن عسکری: ۹۷ - ۹۸ -

**[ترجمه]

م، [تفسیر الإمام علیه السلام] قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ هُوَ النُّورُ الْمُبِینُ وَ الْحَبْلُ الْمَتِینُ وَ الْعُرْوَهُ الْوُثْقَی وَ الدَّرَجَهُ الْعُلْیَا وَ الشِّفَاءُ الْأَشْفَی وَ الْفَضِیلَهُ الْکُبْرَی وَ السَّعَادَهُ الْعُظْمَی مَنِ اسْتَضَاءَ بِهِ نَوَّرَهُ اللَّهُ وَ مَنْ عَقَدَ بِهِ أُمُورَهُ عَصَمَهُ اللَّهُ وَ مَنْ تَمَسَّکَ بِهِ أَنْقَذَهُ اللَّهُ وَ مَنْ لَمْ یُفَارِقْ أَحْکَامَهُ رَفَعَهُ اللَّهُ وَ مَنِ اسْتَشْفَی بِهِ شَفَاهُ اللَّهُ وَ مَنْ آثَرَهُ عَلَی مَا سِوَاهُ هَدَاهُ اللَّهُ وَ مَنْ طَلَبَ الْهُدَی فِی غَیْرِهِ أَضَلَّهُ اللَّهُ وَ مَنْ جَعَلَهُ

ص: ۳۱

۱- ۱. تفسیر الإمام ص ۹۷- ۹۸.

شِعَارَهُ وَ دِثَارَهُ أَسْعَدَهُ اللَّهُ وَ مَنْ جَعَلَهُ إِمَامَهُ الَّذِی یَقْتَدِی بِهِ وَ مُعَوَّلَهُ الَّذِی یَنْتَهِی إِلَیْهِ آوَاهُ اللَّهُ إِلَی جَنَّاتِ النَّعِیمِ وَ الْعَیْشِ السَّلِیمِ فَلِذَلِکَ قَالَ وَ هُدیً یَعْنِی هَذَا الْقُرْآنُ هُدًی وَ بُشْرى لِلْمُؤْمِنِینَ (۱) یَعْنِی بِشَارَهٌ لَهُمْ فِی الْآخِرَهِ وَ ذَلِکَ أَنَّ الْقُرْآنَ یَأْتِی یَوْمَ الْقِیَامَهِ بِالرَّجُلِ الشَّاحِبِ یَقُولُ لِرَبِّهِ عَزَّ وَ جَلَّ یَا رَبِّ هَذَا أَظْمَأْتُ نَهَارَهُ وَ أَسْهَرْتُ لَیْلَهُ وَ قَوَّیْتُ فِی رَحْمَتِکَ طَمَعَهُ وَ فَسَّحْتُ فِی مَغْفِرَتِکَ أَمَلَهُ فَکُنْ عِنْدَ ظَنِّی فِیکَ وَ ظَنِّهِ یَقُولُ اللَّهُ تَعَالَی أَعْطُوهُ الْمُلْکَ بِیَمِینِهِ وَ الْخُلْدَ بِشِمَالِهِ وَ اقْرِنُوهُ بِأَزْوَاجِهِ مِنَ الْحُورِ الْعِینِ وَ اکْسَوْا وَالِدَیْهِ حُلَّهً لَا یَقُومُ لَهَا الدُّنْیَا بِمَا فِیهَا فَیَنْظُرُ إِلَیْهِمَا الْخَلَائِقُ فَیُعَظِّمُونَهُمَا وَ یَنْظُرَانِ إِلَی أَنْفُسِهِمَا فَیَعْجَبَانِ مِنْهَا فَیَقُولَانِ یَا رَبَّنَا أَنَّی لَنَا هَذِهِ وَ لَمْ تَبْلُغْهَا أَعْمَالُنَا فَیَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَعَ هَذَا تَاجُ الْکَرَامَهِ لَمْ یَرَ مِثْلَهُ الرَّاءُونَ وَ لَمْ یَسْمَعْ بِمِثْلِهِ السَّامِعُونَ وَ لَا یَتَفَکَّرُ فِی مِثْلِهِ الْمُتَفَکِّرُونَ فَیُقَالُ هَذَا بِتَعْلِیمِکُمَا وَلَدَکُمَا الْقُرْآنَ وَ بِتَصْیِیرِکُمَا إِیَّاهُ بِدِینِ الْإِسْلَامِ وَ بِرِیَاضَتِکُمَا إِیَّاهُ عَلَی حُبِّ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ وَ عَلِیٍّ وَلِیِّ اللَّهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا وَ تَفْقِیهِکُمَا إِیَّاهُ بِفِقْهِهِمَا لِأَنَّهُمَا اللَّذَانِ لَا یَقْبَلُ اللَّهُ لِأَحَدٍ عَمَلًا إِلَّا بِوَلَایَتِهِمَا وَ مُعَادَاهِ أَعْدَائِهِمَا وَ إِنْ کَانَ مَا بَیْنَ الثَّرَی إِلَی الْعَرْشِ ذَهَباً یَتَصَدَّقُ بِهِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ فَتِلْکَ الْبِشَارَاتُ الَّتِی یُبَشَّرُونَ بِهَا وَ ذَلِکَ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ بُشْری لِلْمُؤْمِنِینَ شِیعَهِ مُحَمَّدٍ وَ عَلِیٍّ وَ مَنْ تَبِعَهُمَا مِنْ أَخْلَافِهِمْ وَ ذَرَارِیِّهِمْ (۲).

**[ترجمه]تفسیر امام حسن عسکری: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: همانا این قرآن، نور آشکار و ریسمان محکم و پیوند استوار و مقام والا و شفای پایدار و فضیلت برتر و سعادت شکوهمند است. هر کس از آن نور جُوید، خداوند وجودش را نورانی می کند؛ و هر کس کارهایش را به وسیله آن استوار کند، خداوند او را از گناه به دور می دارد؛ و هر کس به آن چنگ زند، خداوند او را نجات می دهد؛ و هر کس او را وانگذارد، خداوند او را والا می دارد؛ و هر کس از آن شفا جوید، خداوند او را شفا می دهد؛ و هر کس آن را بر دیگر چیزها برتری دهد، خداوند او را هدایت می کند؛ و هر کس هدایت را در غیر از آن جوید، خداوند او را گمراه می کند؛ و هر کس آن را پوشش تن و جان خود کند، خداوند او را کامیاب می سازد؛ و هر کس آن را امام خود گیرد و از آن پیروی کند و آن را تکیه گاه خود قرار دهد و رو به سویش گذارد، خداوند او را در نیک بختی بهشت و زندگی سالم پناه می دهد؛ و از این روست که فرمود: «وَهُدًی» یعنی این قرآن هدایت است. «وَ بُشْرَی لِلْمُؤْمِنِینَ» یعنی نوید بخش مؤمنان در آخرت است. از این قرار، که قرآن در روز قیامت، به همراه مردی رنگ پریده، وارد می شود و می گوید: پروردگارا! این مرد را در روز، تشنه و در شب، بیدار نگاه داشتم و طمعش را به مهر تو افزون و امیدش را به آمرزشت، بسیار ساختم؛ اکنون، آن چنان که ما هر دو، تو را می پنداشتیم عمل فرما. خداوند متعال می فرماید: فرمانروایی را به دست راستش و جاودانگی را به دست چپش بسپارید و او را همدم همسرانش، همان حوریان سیاه چشم قرار دهید، و بر پدر و مادرش دیبایی بپوشانید که تمامی دنیا در برابرش هیچ باشد. در آن دم، حاضران، به پدر و مادر او می نگرند و غبطه می خورند و آن دو از آنچه به خود می بینند، به شگفت می آیند و می گویند: پروردگارا! ما را چنین مقامی داده ای، حال آن که اعمال ما درخور آن نیست.

خداوند عز و جل می فرماید: افزون بر این ها، تاج کرامتی به شما عطا می کنم که نه چشمی آن را دیده و نه گوشی از آن چیزی شنیده و نه اندیشه ای به آن راه یافته باشد. این، از آن رو نصیبتان شد که به فرزندتان قرآن آموختید، و چشمش را به دین اسلام بینا کردید و او را در دوستی محمّد، رسول خدا صلی الله علیه و آله و علی علیه السلام، ولی خدا پروراندید، و بر اساس دانش ایشان، به او دانش آموختید؛ چرا که خداوند متعال هرگز عملی را از کسی نمی پذیرد جز آن که با دوستی ایشان و دشمنی با دشمنان ایشان همراه باشد، حتی اگر کسی، از خاک تا به افلاک را از طلا آکنده باشد، و همه را در راه خدا

صـدقه داده باشـد. این هـا بشـارت هـایی است که بـدان بشارت داده انـد. و این همان کلام خداونـد متعال است که فرمود: «وَ بُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ» یعنی شیعیان محمّد و علی و خاندان و تبار ایشان که پس از ایشان آمدند. - . تفسیر امام: ۲۰۳ - ۲۰۴ -

**[ترجمه]

«۳۵»

د، [العدد القویه] قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ علیهما السـلام: إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ فِيهِ مَصَابِيحُ النُّورِ وَ شِـفَاءُ الصُّدُورِ فَلْيَجْلُ جَالٍ بَصَرَهُ وَ لْيُلْجِمِ الصِّفَةَ(۳)

فِكْرَهُ فَإِنَّ التَّفَكُّرَ حَيَاةُ قَلْبِ الْبَصِيرِ كَمَا يَمْشِي الْمُسْتَنِيرُ فِي الظُّلُمَاتِ بِالنُّورِ.

**[ترجمه]عدد: امام حسن علیه السـلام فرمود: در قرآن چراغ های نور و مایه شـفای دل ها است. پس، جلا دهنده، باید که به نور آن [دیـده دل خویش را] جلا دهد و اوصاف قرآن را [به دل خویش] پیوند زند؛ زیرا که اندیشـیدن [در قرآن] مایه حیات دل شـخص بـا بصـیرت است، همچنـان که آدمی در تـاریکی هـا، با کمک نور راه خود را می پیمایـد. - . العـدد القویّه لـدفع المخـاوف الیومیه، رضـی الـدین علی بن یوسف بن مطهر حلی (برادر علامـه حلی)، ص ۳۸. این کتـاب حاوی ادعیه و زیارات است. (مترجم) -

**[ترجمه]

«۳۶»

نهج، [نهج البلاغه] قَالَ علیه السلام: فِي الْقُرْآنِ نَبَأُ مَا قَبْلَكُمْ وَ خَبَرُ مَا بَعْدَكُمْ وَ حُكْمُ

ص: ۳۲

۱- ۱. البقره: ۹۷.

۲- ۲. تفسیر الإمام ص ۲۰۳- ۲۰۴.

۳- ۳. کذا فی نسـخه الأصل بخط یده قدّس سـرّه مکتوبا علیها« کذا» و فی نسـخه الکافی ج ۲ ص ۶۰۰« و یفتح للضیاء نظره» و قد مر عن النوادر ص ۱۷« و لیبلغ النصفه نظره».

مَا بَيْنَكُمْ -(۱)

وَ قَالَ علیه السلام فِی خُطْبَهٍ طَوِیلَهٍ یَذْكُرُ فِیهَا بِعْثَهَ الْأَنْبِیَاءِ علیهم السلام إِلَی أَنْ بَعَثَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ مُحَمَّداً صلی الله علیه و آله لِإِنْجَازِ عِدَتِهِ وَ تَمَامِ نُبُوَّتِهِ مَأْخُوذاً عَلَی النَّبِیِّینَ مِیثَاقُهُ مَشْهُورَهً سِمَاتُهُ (۲) كَرِیمَهً مِیلَادُهُ وَ أَهْلُ الْأَرْضِ یَوْمَئِذٍ مِلَلٌ مُتَفَرِّقَهٌ وَ أَهْوَاءٌ مُنْتَشِرَهٌ وَ طَرَائِقُ مُتَشَتِّتَهٌ بَیْنَ مُشَبِّهٍ لِلَّهِ بِخَلْقِهِ أَوْ مُلْحِدٍ فِی اسْمِهِ أَوْ مُشِیرٍ إِلَی غَیْرِهِ فَهَدَاهُمْ بِهِ مِنَ الضَّلَالَهِ وَ أَنْقَذَهُمْ بِمَكَانِهِ مِنَ الْجَهَالَهِ ثُمَّ اخْتَارَ سُبْحَانَهُ لِمُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله لِقَاءَهُ وَ رَضِیَ لَهُ مَا عِنْدَهُ فَأَكْرَمَهُ عَنْ دَارِ الدُّنْیَا وَ رَغِبَ بِهِ عَنْ مَقَامِ الْبَلْوَی فَقَبَضَهُ إِلَیْهِ كَرِیماً وَ خَلَّفَ فِیكُمْ مَا خَلَّفَتِ الْأَنْبِیَاءُ فِی أُمَمِهَا إِذْ لَمْ یَتْرُكُوهُمْ هَمَلًا بِغَیْرِ طَرِیقٍ وَاضِحٍ وَ لَا عَلَمٍ قَائِمٍ كِتَابَ رَبِّكُمْ مُبَیِّناً حَلَالَهُ وَ حَرَامَهُ وَ فَرَائِضَهُ وَ فَضَائِلَهُ وَ نَاسِخَهُ وَ مَنْسُوخَهُ وَ رُخَصَهُ وَ عَزَائِمَهُ وَ خَاصَّهُ وَ عَامَّهُ وَ عِبَرَهُ وَ أَمْثَالَهُ وَ مُرْسَلَهُ وَ مَحْدُودَهُ وَ مُحْكَمَهُ وَ مُتَشَابِهَهُ مُفَسِّراً جُمْلَتَهُ وَ مُبَیِّناً غَوَامِضَهُ بَیْنَ مَأْخُوذٍ مِیثَاقُ عِلْمِهِ وَ مُوَسَّعٍ عَلَی الْعِبَادِ فِی جَهْلِهِ وَ بَیْنَ مُثْبَتٍ فِی الْكِتَابِ فَرْضُهُ [وَ] مَعْلُومٍ فِی السُّنَّهِ نَسْخُهُ وَ وَاجِبٍ فِی السُّنَّهِ أَخْذُهُ [وَ] مُرَخَّصٍ فِی الْكِتَابِ تَرْكُهُ وَ بَیْنَ وَاجِبٍ بِوَقْتِهِ وَ زَائِلٍ فِی مُسْتَقْبَلِهِ وَ مُبَایَنٍ بَیْنَ مَحَارِمِهِ مِنْ كَبِیرٍ أَوْعَدَ عَلَیْهِ نِیرَانَهُ أَوْ صَغِیرٍ أَرْصَدَ لَهُ غُفْرَانَهُ وَ بَیْنَ مَقْبُولٍ فِی أَدْنَاهُ وَ مُوَسَّعٍ فِی أَقْصَاهُ -(۳)

وَ قَالَ علیه السلام وَ كِتَابُ اللَّهِ بَیْنَ أَظْهُرِكُمْ نَاطِقٌ لَا یَعْیَا لِسَانُهُ وَ بَیْتٌ لَا تُهْدَمُ أَرْكَانُهُ وَ عِزٌّ لَا تُهْزَمُ أَعْوَانُهُ (۴).

۱- ۱. نهج البلاغه الرقم ۳۱۳ من الحكم.

۲- ۲. السمات جمع سمه: العلامه، و هی التی ذكرت فی الكتب السالفه المبشره به.

۳- ۳. نهج البلاغه فی أواخر الخطبه الأولی.

۴- ۴. نهج البلاغه الرقم ۱۳۱ من الخطب.

**[ترجمه]نهج البلاغه: امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: در قرآن اخبار پیشینیان و آیندگان شماست و فرمان [امور فردی و اجتماعی] شماست. - . نهج البلاغه، حکمت ۳۱۳ -

و نیز در خطبه ای طولانی در باره بعثت انبیاء فرمود: تا این که خدای سبحان، برای وفای به وعده خود، و کامل گردانیدن دوران نبوّت، حضرت محمّد صلی الله علیه و آله را مبعوث کرد، پیامبری که از همه پیامبران پیمان پذیرش نبوّت او را گرفته بود، نشانه های او شهرت داشت، و تولّدش بر همه مبارک بود. در روزگاری که مردم روی زمین دارای مذاهب پراکنده، خواسته های گوناگون، و روش های متفاوت بودند: عدّه ای خدا را به پدیده ها تشبیه کرده و گروهی نام های ارزشمند خدا را انکار و به بت ها نسبت می دادند، و برخی به غیر خدا اشاره می کردند. پس خدای سبحان، مردم را به وسیله محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم از گمراهی نجات داد و هدایت کرد، و از جهالت رهایی بخشید. سپس دیدار خود را برای پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم برگزید، و آنچه نزد خود داشت برای او پسندید و او را با کوچ دادن از دنیا گرامی داشت، و از گرفتاری ها و مشکلات رهایی بخشید و کریمانه قبض روح کرد.

رسول گرامی اسلام، در میان شما مردم جانشینانی برگزید که تمام پیامبران گذشته برای امّت های خود برگزیدند، زیرا آن ها هرگز انسان ها را سرگردان رها نکردند و بدون معرّفی راهی روشن و نشانه های استوار، از میان مردم نرفتند.

کتاب پروردگار میان شماست، که بیان کننده حلال و حرام، واجب و مستحب، ناسخ و منسوخ، مباح و ممنوع، خاصّ و عام، پندها و مثل ها، مطلق و مقیّد، محکم و متشابه می باشد. عبارات مجمل خود را تفسیر، و نکات پیچیده خود را روشن می کند، از واجباتی که پیمان شناسایی آن را گرفت و مستحبّاتی که آگاهی از آن ها لازم نیست. قسمتی از احکام دینی در قرآن واجب شمرده شد که ناسخ آن در سنّت پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم آمده، و بعضی از آن، در سنّت پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم واجب شده که در کتاب خدا ترک آن مجاز بوده است، بعضی از واجبات، وقت محدودی داشته که در آینده از بین رفته است. محرّمات الهی از هم جدا می باشند، برخی از آن ها، گناهان بزرگ است که وعده آتش دارد و بعضی کوچک که وعده بخشش داده است، و برخی از اعمال که اندکش مقبول و در انجام بیشتر آن آزادند. - . نهج البلاغه، خطبه ۱ -

و فرمود: قرآن در میان شماست، گوینده ای است که زبانش دچار لکنت نمی شود و خانه ای است که پایه هایش ویران نمی گردد و عزیزی است که یارانش شکست ناپذیرند. - . نهج البلاغه، خطبه ۱۳۱ -

**[ترجمه]

باب ۲ فضل کتابه المصحف و إنشائه و آدابه و النهی عن محوه بالبزاق

الأخبار

«۱»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْیَقْطِینِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ شُعَیْبٍ عَنِ الْهَیْثَمِ بْنِ أَبِی کَهْمَشٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سِتُّ خِصَالٍ یَنْتَفِعُ بِهَا الْمُؤْمِنُ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِ وَلَدٌ صَالِحٌ یَسْتَغْفِرُ لَهُ وَ مُصْحَفٌ یُقْرَأُ مِنْهُ وَ قَلِیبٌ یَحْفِرُهُ وَ غَرْسٌ یَغْرِسُهُ وَ صَدَقَهُ مَاءٍ یُجْرِیهِ وَ سُنَّهٌ حَسَنَهٌ یُؤْخَذُ بِهَا بَعْدَهُ (۱).

**[ترجمه]خصال: امام صادق علیه السلام فرمود: شش خصلت است که مؤمن پس از مرگش از آن سود می برد: فرزند صالحی که برایش استغفار می کند، قرآنی که از روی آن می خواند، چاه [آبی] که حفر می کند، درختی را که می کارد، آب صدقه ای که آن را [برای استفاده دیگران] روان می سازد و سنت نیکویی که پس از وی بدان عمل شود. - . خصال ۱ : ۱۵۶ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسناد] عَلِیٌّ عَنْ أَخِیهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ هَلْ یَصْلُحُ لَهُ أَنْ یَکْتُبَ الْمُصْحَفَ بِالْأَحْمَرِ قَالَ لَا بَأْسَ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر از برادرش امام کاظم علیه السلام می پرسد: آیا برای شخص جایز است قرآن را با زعفران [یا آب طلا] بنویسد؟ امام فرمود: اشکالی ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۶۴. در بعضی از مصادر حدیثی و در صفحه دیگری از همین مصدر، به جای بالاحمر در عبارت «یکتب المصحف بالاحمر»، بالاجر آمده است که در این صورت معنای آن این است که: آیا می توان برای نوشتن قران مزد گرفت؟ (مترجم) -

**[ترجمه]

«۳»

لی، [الأمالی للصدوق]: فِی مَنَاهِی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ نَهَی مِنْ أَنْ یُمْحَی شَیْ ءٌ مِنْ کِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بِالْبُزَاقِ أَوْ یُکْتَبَ مِنْهُ (۳).

**[ترجمه]امالی صدوق: در امور نهی شده از جانب پیامبر صلی الله علیه و آله است که از پاک کردن چیزی از قرآن با آب دهان و یا نوشتن با آن نهی فرمودند. - . امالی صدوق: ۲۵۴ -

**[ترجمه]

«۴»

مُنْیَهُ الْمُرِیدِ، رُوِیَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ قَالَ لِبَعْضِ کُتَّابِهِ أَلِقِ الدَّوَاهَ وَ حَرِّفِ الْقَلَمَ وَ انْصِبِ الْبَاءَ وَ فَرِّقِ السِّینَ وَ لَا تُعَوِّرِ الْمِیمَ وَ حَسِّنِ اللَّهَ وَ مُدَّ الرَّحْمَنَ وَ جَوِّدِ الرَّحِیمَ وَ ضَعْ قَلَمَکَ عَلَی أُذُنِکَ الْیُسْرَی فَإِنَّهُ أَذْکَرُ لَکَ.

وَ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ: إِذَا كَتَبْتَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- فَبَيِّنِ السِّينَ فِيهِ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَا تَمُدَّ الْبَاءَ إِلَى الْمِيمِ حَتَّى تَرْفَعَ السِّينَ.

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: إِذَا كَتَبَ أَحَدُكُمْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۱۵۶.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۶۴.

۳- ۳. أمالی الصدوق ص ۲۵۴.

فَلْيَمُدَّ الرَّحْمَنَ.

وَ عَنْهُ علیه السلام أَيْضاً: مَنْ كَتَبَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- فَجَوَّدَهُ تَعْظِيماً لِلَّهِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ.

وَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: تَنَوَّقَ رَجُلٌ فِي بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- فَغُفِرَ لَهُ.

**[ترجمه]منیه المرید: پیامبر خدا صلی الله علیه وآله به بعضی از کاتبانش فرمود: دوات را لیقه بگذار، قلم را کج برش زن، حرف باء [در بسم اللّه الرحمن الرحیم] را بکش، سین را باز بنویس، میم را شکم نده، اللّه را زیبا بنویس، رحمان را بکش و رحیم را نیکو بنویس و قلمت را بر گوش چپت بگذار که یادآورتر برای توست.

و از زید بن ثابت روایت شده است که رسول خداوند صلی الله علیه و آله فرمود: هر گاه بسم الله الرحمن الرحیم را نوشتی، سین را در آن آشکار بنویس.

و از ابن عباس روایت شده است که رسول خداوند صلی الله علیه و آله فرمود: [در بسم الله] باء را به میم نچسبانید، مگر آن که سین را واضح و برجسته نوشته باشی.

و از انس روایت شده است که رسول خداوند صلی الله علیه و آله فرمود: هر گاه کسی از شما بسم الله الرحمن الرحیم را نوشت، شایسته است که الرحمن را کشیده بنویسد.

و نیز از حضرتش صلی الله علیه و آله روایت شده است که فرمود: هر کس بسم الله الرحمن الرحیم را زیبا بنویسد، خداوند او را می آمرزد.

و از علی علیه السلام روایت شده است که فرمود: مردی بسم الله الرحمن الرحیم را مرتب و نیکو نوشت و همین موجب آمرزشش شد.

**[ترجمه]

«۵»

عُدَّةُ الدَّاعِي، عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: وَقَعَ مُصْحَفٌ فِي الْبَحْرِ فَوَجَدُوهُ قَدْ ذَهَبَ مَا فِيهِ إِلَّا هَذِهِ الْآيَةَ أَلا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ.

**[ترجمه]عده الداعی: امام صادق علیه السلام فرمود: قرآنی در دریا افتاد، وقتی آن را یافتند، مشاهده کردند که همه آیات آن جز این آیه: «ألا الی الله تصیر الامور» {همه کارها به سوی خداوند باز می گردد} محو شده بود .

**[ترجمه]

باب ۳ کتاب الوحی و ما یتعلق بأحوالهم

الآيات

الأنعام: وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرى عَلَى اللَّهِ كَذِباً أَوْ قالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَ لَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْ ءٌ وَ مَنْ قالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ ما أَنْزَلَ اللَّهُ (۱).

lt;meta info="-وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوْحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَن قَالَ سَأُنزِلُ مِثْلَ مَا أَنَزلَ اللّهُ. - . انعام / ۹۳ -

{و كيست ستمكارتر از آن كس كه بر خدا دروغ مى بندد يا مى گويد به من وحى شده در حالى كه چيزى به او وحى نشده باشد، و آن كس كه مى گويد به زودى نظير آنچه را خدا نازل كرده است نازل مى كنم.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

فس، [تفسير القمى]: وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرى عَلَى اللَّهِ كَذِباً أَوْ قالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَ لَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْ ءٌ وَ مَنْ قالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ ما أَنْزَلَ اللَّهُ فَإِنَّهَا نَزَلَتْ فِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ- وَ كَانَ أَخَا عُثْمَانَ مِنَ الرَّضَاعَهِ.

حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ صَفْوَانَ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ أخو [أَخَا] عُثْمَانَ مِنَ الرَّضَاعَهِ أَسْلَمَ وَ قَدِمَ الْمَدِينَهَ وَ كَانَ لَهُ خَطٌّ حَسَنٌ وَ كَانَ إِذَا نَزَلَ الْوَحْيُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله دَعَاهُ فَكَتَبَ مَا يُمْلِيهِ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَكَانَ إِذَا قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله سَمِيعٌ بَصِيرٌ يَكْتُبُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ وَ إِذَا قَالَ وَ اللَّهُ بِما تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ يَكْتُبُ بَصِيرٌ وَ يُفَرِّقُ بَيْنَ التَّاءِ وَ الْيَاءِ وَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ هُوَ وَاحِدٌ فَارْتَدَّ كَافِراً وَ رَجَعَ إِلَى مَكَّهَ وَ قَالَ لِقُرَيْشٍ وَ اللَّهِ مَا يَدْرِي مُحَمَّدٌ مَا يَقُولُ أَنَا أَقُولُ مِثْلَ مَا يَقُولُ فَلَا يُنْكِرُ عَلَيَّ ذَلِكَ فَأَنَا أُنْزِلُ مِثْلَ مَا يُنْزِلُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ صلى الله عليه و آله فِي ذَلِكَ وَ مَنْ

۱- ۱. الأنعام: ۹۳ و الآيه ساقطه عن نسخه الكمبانيّ.

أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرى عَلَى اللَّهِ كَذِباً أَوْ قالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَ لَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْ ءٌ وَ مَنْ قالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ ما أَنْزَلَ اللَّهُ فَلَمَّا فَتَحَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَكَّةَ أَمَرَ بِقَتْلِهِ فَجَاءَ بِهِ عُثْمَانُ قَدْ أَخَذَ بِيَدِهِ وَ رَسُولُ اللَّهِ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ اعْفُ عَنْهُ فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ أَعَادَ فَسَكَتَ ثُمَّ أَعَادَ فَقَالَ هُوَ لَكَ فَلَمَّا مَرَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِأَصْحَابِهِ أَ لَمْ أَقُلْ مَنْ رَآهُ فَلْيَقْتُلْهُ فَقَالَ رَجُلٌ عَيْنِي إِلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْ تُشِيرَ إِلَيَّ فَأَقْتُلَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَا يَقْتُلُونَ بِالْإِشَارَةِ فَكَانَ مِنَ الطُّلَقَاءِ(۱).

**[ترجمه]تفسیر امام حسن عسکری علیه السلام: امام صادق علیه السلام فرمود: عبدالله بن سعد بن ابی سرح، برادر رضاعی عثمان بود. اسلام آورده بود و به مدینه آمده بود. او خوش خط بود و هرگاه وحی بر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نازل می شد، آن حضرت او را می خواست تا آنچه را بر او نازل شده، بنویسد و هرگاه رسول خدا صلی الله علیه و آله به وی می فرمود: «سَمِيعٌ بَصِيرٌ»، او سمیع علیم می نوشت و هرگاه می فرمود: «وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ» به جای خبیر، بصیر می نوشت و میان حرف تاء و یاء فرق می گذاشت. رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم می فرمود: او یگانه است. پس کافر و مرتد شد و به مکه بازگشت و به قریش گفت: به خدا قسم محمد نمی داند چه می گوید. من به سیاق گفته های او، چیزهایی را می گویم و به خاطر آنچه که می گویم، به من هیچ اعتراضی نمی کند. پس من نیز همان طور که خدا (آیه) نازل می کند، (آیه) نازل می کنم. خداوند بر پیامبر که سلام و درود خدا بر او و اهل بیت او باد، این آیه را نازل کرد: «وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوْحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَن قَالَ سَأُنزِلُ مِثْلَ مَا أَنَزلَ اللّهُ». - . انعام / ۹۳ - {و کیست ستمکارتر از آن کس که بر خدا دروغ می بندد یا می گوید به من وحی شده در حالی که چیزی به او وحی نشده باشد و آن کس که می گوید به زودی نظیر آنچه را خدا نازل کرده است نازل می کنم.}

زمانی که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم مکه را فتح کرد، دستور داد تا او (عبدالله بن سعد بن ابی سرح) را بکشند. عثمان در حالی که دست او را گرفته بود، وی را به نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که در مسجد بود، آورد و گفت: ای رسول خدا! او را ببخش. رسول خدا لب به سخن نگشود. عثمان گفته اش را تکرار کرد. رسول خدا صلی الله علیه و آله باز هم ساکت ماند. سپس عثمان همان درخواست را تکرار کرد. رسول خدا که سلام و درود خدا بر ایشان باد، فرمود: او را به تو بخشیدم. هنگامی که وی از آن جا رفت، رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: مگر نگفتم هر که او را دید، باید او را بکشد؟ مردی گفت: چشمم به شما بود - ای رسول خدا - (و توقع داشتم) به من اشاره کنید تا او را بکشم. اما رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: پیامبران با اشاره، (کسی را) نمی کشند. پس او از جمله طُلَقا (آزاد شدگان) بود. - . تفسیر قمی: ۱۹۸ -

**[ترجمه]

«۲»

مع، [معانی الأخبار] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنِ الْحِمْيَرِيِّ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ مُعَاوِيَةُ يَكْتُبُ بَيْنَ يَدَيْهِ وَ أَهْوَى بِيَدِهِ إِلَى خَاصِرَتِهِ بِالسَّيْفِ مَنْ أَدْرَكَ هَذَا يَوْماً أَمِيراً فَلْيَبْقُرَنَّ خَاصِرَتَهُ

بِالسَّيْفِ فَرَآهُ رَجُلٌ مِمَّنْ سَمِعَ ذَلِكَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَوْماً وَ هُوَ يَخْطُبُ بِالشَّامِ عَلَى النَّاسِ فَاخْتَرَطَ سَيْفَهُ ثُمَّ مَشَى إِلَيْهِ فَحَالَ النَّاسُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَهُ فَقَالُوا يَا عَبْدَ اللَّهِ مَا لَكَ فَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ مَنْ أَدْرَكَ هَذَا يَوْماً أَمِيراً فَلْيَبْقُرْ خَاصِرَتَهُ بِالسَّيْفِ قَالَ فَقَالُوا أَ تَدْرِي مَنِ اسْتَعْمَلَهُ قَالَ لَا قَالُوا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عُمَرُ فَقَالَ الرَّجُلُ سَمْعاً وَ طَاعَةً لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ.

قَالَ الصَّدُوقُ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَيْهِ: إِنَّ النَّاسَ شُبِّهَ عَلَيْهِمْ أَمْرُ مُعَاوِيَةَ بِأَنْ يَقُولُوا كَانَ كَاتِبَ الْوَحْيِ وَ لَيْسَ ذَاكَ بِمُوجِبٍ لَهُ فَضِيلَةً وَ ذَلِكَ أَنَّهُ قَرَنَ فِي ذَلِكَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ- فَكَانَا يَكْتُبَانِ لَهُ الْوَحْيَ وَ هُوَ الَّذِي قَالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ ما أَنْزَلَ اللَّهُ فَكَانَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله يُمْلِي عَلَيْهِ وَ اللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ فَيَكْتُبُ وَ اللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ وَ يُمْلِي عَلَيْهِ وَ اللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ فَيَكْتُبُ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ فَيَقُولُ لَهُ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله هُوَ وَاحِدٌ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدٍ إِنَّ مُحَمَّداً لَا يَدْرِي مَا يَقُولُ إِنَّهُ يَقُولُ وَ أَنَا أَقُولُ غَيْرَ مَا يَقُولُ فَيَقُولُ لِي هُوَ وَاحِدٌ هُوَ وَاحِدٌ إِنْ جَازَ هَذَا فَإِنِّي سَأُنْزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ وَ مَنْ قالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ ما أَنْزَلَ اللَّهُ

ص: ۳۶

۱- ۱. تفسير القمّیّ ص ۱۹۸.

فَهَرَبَ وَ هَجَا النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله مَنْ وَجَدَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ وَ لَوْ كَانَ مُتَعَلِّقاً بِأَسْتَارِ الْكَعْبَهِ فَلْيَقْتُلْهُ وَ إِنَّمَا كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله يَقُولُ لَهُ فِيمَا يُغَيِّرُهُ هُوَ وَاحِدٌ هُوَ وَاحِدٌ لِأَنَّهُ لَا يَنْكَتِبُ مَا يُرِيدُهُ عَبْدُ اللَّهِ إِنَّمَا كَانَ يَنْكَتِبُ مَا كَانَ يُمْلِيهِ عليه السلام فَقَالَ هُوَ وَاحِدٌ غَيَّرْتَ أَمْ لَمْ تُغَيِّرْ لَمْ يَنْكَتِبْ مَا تَكْتُبُهُ بَلْ يَنْكَتِبُ مَا أُمْلِيهِ عَنِ الْوَحْيِ وَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام يُصْلِحُهُ وَ فِي ذَلِكَ دَلَالَهٌ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ وَجْهُ الْحِكْمَهِ فِي اسْتِكْتَابِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله الْوَحْيَ مُعَاوِيَهَ وَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَعْدٍ وَ هُمَا عَدُوَّانِ هُوَ أَنَّ الْمُشْرِكِينَ قَالُوا إِنَّ مُحَمَّداً يَقُولُ هَذَا الْقُرْآنَ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهِ وَ يَأْتِي فِي كُلِّ حَادِثَهٍ بِآيَهٍ يَزْعُمُ أَنَّهَا أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ وَ سَبِيلُ مَنْ يَضَعُ الْكَلَامَ فِي حَوَادِثَ يَحْدُثُ فِي الْأَوْقَاتِ أَنْ يُغَيِّرَ الْأَلْفَاظَ إِذَا اسْتُعِيدَ ذَلِكَ الْكَلَامُ وَ لَا يَأْتِي بِهِ فِي ثَانِي الْأَمْرِ وَ بَعْدَ مُرُورِ الْأَوْقَاتِ عَلَيْهِ إِلَّا مُغَيَّراً عَنْ حَالِهِ الْأُولَى لَفْظاً وَ مَعْنًى أَوْ لَفْظاً دُونَ مَعْنًى فَاسْتَعَانَ فِي كَتْبِ مَا يَنْزِلُ عَلَيْهِ فِي الْحَوَادِثِ الْوَاقِعَهِ بِعَدُوَّيْنِ لَهُ فِي دِينِهِ عَدْلَيْنِ عِنْدَ أَعْدَائِهِ لِيَعْلَمَ الْكُفَّارُ وَ الْمُشْرِكُونَ أَنَّ كَلَامَهُ فِي ثَانِي الْأَمْرِ كَلَامُهُ فِي الْأَوَّلِ غَيْرَ مُغَيَّرٍ وَ لَا مُزَالٍ عَنْ جِهَتِهِ فَيَكُونَ أَبْلَغَ لِلْحُجَّهِ عَلَيْهِمْ وَ لَوِ اسْتَعَانَ فِي ذَلِكَ بِوَلِيَّيْنِ مِثْلِ سَلْمَانَ وَ أَبِي ذَرٍّ وَ أَشْبَاهِهِمَا لَكَانَ الْأَمْرُ عِنْدَ أَعْدَائِهِ غَيْرَ وَاقِعٍ هَذَا الْمَوْقِعَ وَ كَانَتْ يُتَخَيَّلُ فِيهِ التَّوَاطِي وَ التَّطَابُقُ فَهَذَا وَجْهُ الْحِكْمَهِ فِي اسْتِكْتَابِهِمَا وَاضِحٌ مُبَيَّنٌ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ (۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: امام باقر علیه السلام فرمود: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در حالی که معاویه نزد آن حضرت مشغول نوشتن وحی بود، دستش را با شمشیر به طرف او دراز کرد و فرمود: هر کس روزی این را بر مسند امارت دید، با شمشیر پهلویش را بدرد. روزی مردی از کسانی که این سخن را از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیده بود، معاویه را در شام مشغول ایراد خطبه برای مردم دید؛ شمشیرش را برکشید و به طرف او رفت. مردم راه را بر او گرفتند و گفتند چه می کنی بنده خدا؟ گفت: از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که می فرمود: هر کس این مرد را روزی بر مسند خلافت دید، با شمشیر پهلوی او را بدرد. گفتند: آیا می دانی چه کسی او را برگماشته است؟ گفت: نه. گفتند امیرالمؤمنین عمر. مرد گفت: فرمان امیرالمؤمنین مطاع است.

شیخ صدوق رضوان الله علیه گوید: مردم در باره معاویه دچار شبهه شده اند که می گویند او کاتب وحی بوده است، در حالی که این امر موجب فضیلتی برای او نمی شود؛ زیرا عبدالله بن ابی سرح هم کاتب وحی بود. هر دوی این ها کاتب وحی پیامبر بودند. عبدالله کسی است که گفت: «به زودی مانند آنچه را خدا نازل کرده، نازل خواهم کرد.» پیامبر صلی الله علیه و آله به او املا می کرد: «والله غفور رحیم» و او می نوشت: «والله عزیز حکیم». یا «والله عزیز حکیم» املا می کرد و او «والله علیم حکیم» می نوشت، و پیامبر صلی الله علیه و آله به او می فرمود: یکی است. عبدالله بن سعد گفت: محمد نمی داند چه می گوید! او می گوید و من غیر آنچه را او می گوید، می گویم [و می نویسم] و او به من می گوید: یکی است، یکی است. اگر اینطور باشد، پس من هم مانند آنچه را خدا نازل کرده است، نازل خواهم کرد. پس خداوند تبارک و تعالی در باره او نازل کرد: «و آن کس که گفت: من هم مانند آنچه را خدا نازل کرده، نازل خواهم کرد»، و گریخت و پیامبر را هجو کرد.

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس عبدالله بن سعد بن ابی سرح را یافت، اگرچه به پرده کعبه چنگ زده باشد، او را بکشد. علت آنکه وقتی عبدالله بن سعد چیزی [از کلمات قرآن] را تغییر می داد، پیامبر صلی الله علیه و آله می فرمود: «یکی است، یکی است» این است که آنچه عبدالله می خواست [یعنی تغییر و دستکاری] ثبت نمی شد؛ بلکه همان چیزی را که پیامبر صلی الله علیه و آله به او املاء می کرد، ثبت می گردید. لذا فرمود: همان یکی است؛ تغییر دهی یا تغییر ندهی! آنچه تو می

نویسی، ثبت نمی شود؛ بلکه آن چیزی ثبت می شود که من از جانب جبرئیل املا می کنم، و جبرئیل علیه السلام اصلاحش می کند. این، خود دلیلی است برای پیامبر صلی الله علیه و آله.

علت اینکه که پیامبر صلی الله علیه و آله، معاویه و عبدالله بن سعد را با وجود آن که دشمن بودند، کاتب وحی قرار داد، این است که مشرکان گفتند: محمد این قرآن را از پیش خودش می گوید و در هر رخدادی یک آیه می آورد و ادعا می کند که بر او نازل شده است. کسی که در خصوص حوادثی که در اوقات گوناگون رخ می دهد، سخنی می گوید، در صورت تکرار همان سخن، الفاظ را تغییر می دهد و در بار دوم و پس از گذشت مدت زمانی بر آن سخن، قطعاً [و خواه ناخواه] در لفظ و معنای آن یا فقط در لفظش تغییر می دهد. لذا پیامبر صلی الله علیه و آله برای نوشتن آنچه در رخدادهای مختلف بر او نازل می شد، از دو تن - که دشمن دین او بودند و نزد دشمنانش عادل به شمار می رفتند - کمک گرفت تا کافران و مشرکان بدانند که سخن او در بار دوم، با سخن او در بار اول، یکی است و هیچ گونه تغییری یا انحراف جهتی در آن حاصل نشده است و در نتیجه، حجیت آن در برابر دشمنانش، رساتر و قوی تر می شد، در صورتی که اگر برای این کار از دو دوست و طرفدار خود، مانند سلمان و ابوذر و نظیر ایشان کمک گرفته بود، این تأثیر را در دشمنانش نداشت؛ بلکه گمان تبانی و سازش در آن می شد. این است علت به کار گرفتن آن دو در کتابت وحی، و این کاملاً روشن است. سپاس خدای را!

**[ترجمه]

«۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ أَحَدِهِمَا قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ أَوْ قالَ أُوحِیَ إِلَیَّ وَ لَمْ یُوحَ إِلَیْهِ شَیْ ءٌ قَالَ نَزَلَتْ فِی ابْنِ [أَبِی] سَرْحٍ الَّذِی کَانَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ اسْتَعْمَلَهُ عَلَی مِصْرَ وَ هُوَ مِمَّنْ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَوْمَ فَتْحِ مَکَّهَ هَدَرَ دَمَهُ وَ کَانَ یَکْتُبُ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَإِذَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَیْهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِیزٌ حَکِیمٌ (۲) کَتَبَ فَإِنَّ اللَّهَ عَلِیمٌ حَکِیمٌ فَیَقُولُ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله دَعْهَا فَإِنَّ اللَّهَ عَلِیمٌ حَکِیمٌ وَ قَدْ کَانَ ابْنُ أَبِی سَرْحٍ یَقُولُ لِلْمُنَافِقِینَ إِنِّی لَأَقُولُ الشَّیْ ءَ مِثْلَ مَا یَجِی ءُ بِهِ هُوَ

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۳۴۶.

۲- ۲. الزیاده من نسخه الکافی.

فَمَا يُغَيِّرُ عَلَيَّ فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ الَّذِی أَنْزَلَ (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: حسین بن سعید، از یکی از دو امام [باقر یا صادق] علیهما السلام، روایت کرده است که در مورد این سخن خدای تبارک و تعالی: «أَوْ قَالَ أُوْحِیَ إِلَیَّ وَلَمْ یُوحَ إِلَیْهِ شَیْءٌ» از ایشان پرسیدم. فرمودند: این آیه در مورد ابن ابی سرح که عثمان او را بر مصر گماشته بود، نازل شد و او از جمله کسانی بود که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در روز فتح مکه، خون آنان را مباح کرده بود. ابن ابی سرح، کاتب وحی بود و آیات نازل شده بر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم را می نوشت. هر گاه که خداوند متعال «فَإِنَّ اللَّهَ عَزِیزٌ حَکِیمٌ» را بر آن حضرت نازل می کرد، او می نوشت: فَإِنَّ اللَّهَ عَلِیمٌ حَکِیمٌ . ابن ابی سرح به منافقین می گفت: من به سیاق آنچه او می آورد، چیزهایی را می گویم، ولی به خاطر آنچه که می گویم به من هیچ اعتراضی نمی کند. سپس خدا آن آیه ها را در مورد او نازل کرد. - . تفسیر عیاشی ۱: ۳۶۹ -

**[ترجمه]

«۴»

کا، [الکافی] أَبُو عَلِیٍّ الْأَشْعَرِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ یَحْیَی عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَحَدِهِمَا علیهما السلام: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]کافی: در کتاب کافی نیز مثل همین حدیث با روایت ابو بصیر آمده است. - . کافی ۸: ۲۰۰ -

**[ترجمه]

أَقُولُ

فِی خَبَرِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ الَّذِی مَضَی بِطُولِهِ فِی کِتَابِ الْغَیْبَهِ أَنَّهُ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: یَا مُفَضَّلُ إِنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ فِی ثَلَاثٍ وَ عِشْرِینَ سَنَهً وَ اللَّهُ یَقُولُ شَهْرُ رَمَضانَ الَّذِی أُنْزِلَ فِیهِ الْقُرْآنُ (۳) وَ قَالَ إِنَّا أَنْزَلْناهُ فِی لَیْلَهٍ مُبارَکَهٍ إِنَّا کُنَّا مُنْذِرِینَ فِیها یُفْرَقُ کُلُّ أَمْرٍ حَکِیمٍ أَمْراً مِنْ عِنْدِنا إِنَّا کُنَّا مُرْسِلِینَ -(۴)

وَ قَالَ لَوْ لا نُزِّلَ عَلَیْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَهً واحِدَهً کَذلِکَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤادَکَ -(۵) قَالَ الْمُفَضَّلُ یَا مَوْلَایَ فَهَذَا تَنْزِیلُهُ الَّذِی ذَکَرَهُ اللَّهُ فِی کِتَابِهِ وَ کَیْفَ ظَهَرَ الْوَحْیُ فِی ثَلَاثٍ وَ عِشْرِینَ سَنَهً قَالَ نَعَمْ یَا مُفَضَّلُ أَعْطَاهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ وَ کَانَ لَا یُبَلِّغُهُ إِلَّا فِی وَقْتِ اسْتِحْقَاقِ الْخِطَابِ وَ لَا یُؤَدِّیهِ إِلَّا فِی وَقْتِ أَمْرٍ وَ نَهْیٍ فَهَبَطَ جَبْرَئِیلُ عَلَیْهِ السَّلَامُ بِالْوَحْیِ فَبَلَّغَ مَا یُؤْمَرُ بِهِ وَ قَوْلُهُ لا تُحَرِّکْ بِهِ لِسانَکَ لِتَعْجَلَ بِهِ (۶) فَقَالَ الْمُفَضَّلُ أَشْهَدُ أَنَّکُمْ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عَلِمْتُمْ وَ بِقُدْرَتِهِ قَدَرْتُمْ وَ بِحُکْمِهِ نَطَقْتُمْ وَ بِأَمْرِهِ تَعْمَلُونَ (۷).

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۳۶۹.

۲- ۲. الکافی ج ۸ ص ۲۰۰.

۳- ۳. البقره: ۱۸۵.

۴- ۴. الدخان: ۳- ۵.

۵- ۵. الفرقان: ۳۲.

۶- ۶. القیامه: ۱۸.

۷- ۷. راجع ج ۵۳ ص ۱ من هذه الطبعه الحدیثه.

**[ترجمه]در روایت طولانی مفضل بن عمر که در کتاب غیبت آن را ذکر کردیم از امام صادق علیه السلام خطاب به مفضل نقل شده بود: ای مفضل! قرآن در بیست و سه سال نازل شد. خداوند می فرماید: «شهر رمضان الذی أنزل فیه القران» - . بقره / ۱۸۵ - {ماه رمضان که در آن قرآن فرو فرستاده شده است} و نیز می فرماید: «انا انزلناه فی لیله مبارکه انا کنا منذرین* فیها یفرق کل أمر حکیم * أمرا من عندنا انا کنا مرسلین» - . دخان / ۳ - ۵ - {که ما آن را در شبی فرخنده نازل کردیم [زیرا] که ما هشداردهنده بودیم. در آن [شب] هر [گونه] کاری [به نحوی] استوار فیصله می یابد. این کاری است [که] از جانب ما [صورت می گیرد] ما فرستنده [پیامبران] بودیم.} و نیز می فرماید: «...لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ» - . فرقان / ۳۲ - {کسانی که کافر شدند گفتند چرا قرآن یکجا بر او نازل نشده است این گونه [ما آن را به تدریج نازل کردیم] تا قلبت را به وسیله آن استوار گردانیم.}

مفضل گفت: مولایم! این آیاتی است که خداوند در باره نزول قرآن آورده است اما چگونه وحی ظرف بیست و سه سال ظاهر شد؟ امام فرمود: آری ای مفضل! خداوند قرآن را در ماه رمضان [یکجا و به طور کامل] بر پیامبر صلی الله علیه و آله اعطا فرمود اما [به طور تدریجی] هر جا که نیازی برای نزول وحی بود و امر یا نهی ای از جانب خداوند باید صورت می گرفت، جبرئیل فرود می آمد و آیات قرآن را به پیامبر ابلاغ می کرد. و از همین رو بود که خداوند فرمود: «لا تحرك به لسانك لتعجل به» - . قیامت / ۱۸ - {زبانت را بخاطر عجله برای خواندن آن [قرآن] حرکت مده.} مفضل گفت: گواهی می دهم که با دانش خداوند شما دانا شدید و با قدرت او قدرت یافتید و به حکم و فرمان او سخن گفتید و به دستور او عمل می کنید .

**[ترجمه]

باب ۴ ضرب القرآن بعضه ببعض و معناه

الأخبار

«۱»

ثو،(۱)

[ثواب الأعمال] مع، [معانی الأخبار] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ ابْنِ أَبَانٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا ضَرَبَ رَجُلٌ الْقُرْآنَ بَعْضَهُ بِبَعْضٍ إِلَّا كَفَرَ(۲).

سن، [المحاسن] أبی عن النضر: مثله (۳).

شی، [تفسیر العیاشی] عن القاسم: مثله (۴).

قال الصدوق رحمه الله سألت ابن الولید عن معنی هذا الحدیث فقال هو أن تجیب الرجل فی تفسیر آیه بتفسیر آیه أخری (۵).

**[ترجمه]معانی الاخبار: امام صادق علیه السلام فرمود: آن کس که بعضی از قرآن را به بعضی دیگر بزند، کفر ورزیده است. - . معانی الاخبار: ۱۹۰ -

محاسن: مانند این روایت آمده است.

تفسیر عیاشی: مانند این روایت آمده است.

مرحوم شیخ صدوق گفته است: از ابن ولید [استاد صدوق] در باره معنای این حدیث پرسیدم. او گفت: یعنی این که کسی آیه ای از قرآن را با آیه ای دیگر تفسیر کند. - . معانی الاخبار: ۱۹۰ -

**[ترجمه]

باب ۵ أول سوره نزلت من القرآن و آخر سوره نزلت منه

الأخبار

«۱»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] أَحْمَدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ ابْنِ مَعْبَدٍ عَنِ ابْنِ خَالِدٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ: أَوَّلُ سُورَهٍ نَزَلَتْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّکَ وَ آخِرُ سُورَهٍ نَزَلَتْ إِذا جاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَ الْفَتْحُ (۶).

ص: ۳۹

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۲۴۹.

۲- ۲. معانی الأخبار ص ۱۹۰.

۳- ۳. المحاسن ص ۲۱۲.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۸.

۵- ۵. قاله فی کتاب معانی الأخبار.

۶- ۶. عیون الأخبار ج ۲ ص ۶.

**[ترجمه]عيون الاخبار: امام رضا به نقل از پدرشان عليهما السلام فرمود: اولين سوره اى كه نازل شد سوره علق (اقرأ باسم ربك) و آخرين سوره سوره نصر (اذا جاء نصر الله) بود. -. عيون الاخبار ٢ : ۶ -

**[ترجمه]

باب ۶ عزائم القرآن

الأخبار

«١»

ل، [الخصال] أَبِي عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنِ الْبَزَنْطِيِّ عَنْ دَاوُدَ بْنِ سِرْحَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ الْعَزَائِمَ أَرْبَعٌ اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ وَ النَّجْمُ وَ تَنْزِيلُ السَّجْدَةُ وَ حم السَّجْدَةُ(١).

**[ترجمه]خصال: امام صادق عليه السلام فرمود: عزائم (سوره هاى سجده دار) قرآن چهار تا است: علق، نجم، تنزيل سجده (فصلت) و حم سجده. -. خصال ١ : ١٢٠ -

**[ترجمه]

باب ٧ ما جاء في كيفيه جمع القرآن و ما يدل على تغييره و فيه رساله سعد بن عبد الله الأشعري القمي في أنواع آيات القرآن أيضا

الأخبار

«١»

أَقُولُ قَدْ مَضَى فِي كِتَابِ الْفِتَنِ فِي بَابِ غَصْبِ الْخِلَافَهِ مِنْ كِتَابِ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسٍ رَاوِياً عَنْ سَلْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ لَمَّا رَأَى غَدْرَ الصَّحَابَهِ وَ قِلَّهَ وَفَائِهِمْ لَزِمَ بَيْتَهُ وَ أَقْبَلَ عَلَى الْقُرْآنِ يُؤَلِّفُهُ وَ يَجْمَعُهُ فَلَمْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ حَتَّى جَمَعَهُ وَ كَانَ فِي الصُّحُفِ وَ الشِّظَاظِ وَ الْأَسْيَارِ وَ الرِّقَاعِ (٢)

فَلَمَّا جَمَعَهُ كُلَّهُ وَ كَتَبَهُ بِيَدِهِ تَنْزِيلَهُ وَ تَأْوِيلَهُ وَ النَّاسِخَ مِنْهُ وَ الْمَنْسُوخَ بَعَثَ إِلَيْهِ أَبُو بَكْرٍ أَنِ اخْرُجْ فَبَايِعْ فَبَعَثَ إِلَيْهِ أَنِّي مَشْغُولٌ فَقَدْ آلَيْتُ عَلَى نَفْسِي يَمِيناً أَلَّا أَرْتَدِيَ بِرِدَاءٍ إِلَّا لِلصَّلَاهِ حَتَّى أُؤَلِّفَ الْقُرْآنَ وَ أَجْمَعَهُ فَسَكَتُوا عَنْهُ أَيَّاماً فَجَمَعَهُ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ وَ خَتَمَهُ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى النَّاسِ وَ هُمْ مُجْتَمِعُونَ مَعَ أَبِي بَكْرٍ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَنَادَى عَلِيٌّ بِأَعْلَى صَوْتِهِ أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي لَمْ أَزَلْ مُنْذُ قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مَشْغُولًا بِغُسْلِهِ ثُمَّ بِالْقُرْآنِ حَتَّى جَمَعْتُهُ كُلَّهُ فِي هَذَا الثَّوْبِ الْوَاحِدِ فَلَمْ يُنْزِلِ اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ صلى الله عليه و آله آيَهً مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا وَ قَدْ جَمَعْتُهَا وَ لَيْسَتْ مِنْهُ آيَهٌ إِلَّا وَ قَدْ أَقْرَأَنِيهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ عَلَّمَنِي تَأْوِيلَهَا ثُمَّ قَالَ

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۱۲۰.

۲- ۲. الشـظاظ: خشبه عقفاء تدخل فی عروتی الجوالق، و الاسیار جمع سیر: قده من الجلد مستطیله، و الرقاع جمع الرقعه: القطعه من الورق.

عَلِيٌّ علیه السلام لَا تَقُولُوا غَداً إِنَّا كُنَّا عَنْ هذا غافِلِينَ ثُمَّ قَالَ لَهُمْ عَلِيٌّ علیه السلام لَا تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَهِ إِنِّی لَمْ أَدْعُكَمْ إِلَى نُصْرَتِی وَ لَمْ أُذَكِّرْكُمْ حَقِّی وَ لَمْ أَدْعُكُمْ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ مِنْ فَاتِحَتِهِ إِلَى خَاتِمَتِهِ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ مَا أَغْنَانَا بِمَا مَعَنَا مِنَ الْقُرْآنِ عَمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ ثُمَّ دَخَلَ عَلِيٌّ علیه السلام بَيْتَهُ (۱).

**[ترجمه]می گویم: در کتاب فتن در باب غصب خلافت به نقل از کتاب سلیم بن قیس به روایت از سلمان رضی الله عنه گذشت که وقتی امیر المؤمنین علیه السلام عهدشکنی و بی وفایی صحابه را دید، خانه نشینی اختیار کرد و مشغول به تنظیم و جمع آوری قرآن شد، و از خانه اش خارج نشد تا آنکه آن را جمع آوری نمود در حالی که قبلا در اوراق و تکه چوب ها و پوست ها و کاغذها (نوشته شده) بود. وقتی حضرت همه قرآن را جمع می نمود و آن را با دست مبارک خویش طبق تنزیل و تأویلش و ناسخ و منسوخش می نوشت، ابو بکر به سراغ او فرستاد که بیرون بیا و بیعت کن. علی علیه السّلام جواب داد: «من مشغول هستم و با خود قسم یاد کرده ام که عبا بر دوش نیندازم جز برای نماز، تا آنکه قرآن را تنظیم و جمع نمایم». آنان هم چند روز در باره او سکوت اختیار کردند.

امیر المؤمنین علیه السّلام قرآن را در یک پارچه جمع آوری نمود و آن را مهر کرد. سپس بیرون آمد در حالی که مردم با ابو بکر در مسجد پیامبر صلی اللَّه علیه و آله اجتماع کرده بودند. حضرت با صدایی رسا فرمود:

«ای مردم! من از روزی که پیامبر صلی اللَّه علیه و آله از دنیا رفته به غسل آن حضرت و سپس به قرآن مشغول بوده ام تا آنکه همه آن را به صورت یک مجموعه در این پارچه جمع آوری نمودم. خداوند بر پیامبر صلی اللَّه علیه و آله آیه ای نازل نکرده مگر آنکه آن را جمع آوری کرده ام، و آیه ای از قرآن نیست مگر آنکه آن را جمع نموده ام، و آیه ای از آن نیست مگر آنکه برای پیامبر صلی اللَّه علیه و آله آن را خوانده ام و تأویلش را به من آموخته است». سپس فرمود: «برای آنکه فردا نگوئید: ما از این مطلب بی خبر بودیم»! و بعد فرمود: «و بدین جهت که روز قیامت نگوئید: من شما را به یاری خویش دعوت نکردم و حق خود را برایتان یادآور نشدم، و شما را به کتاب خدا از ابتدا تا انتهایش دعوت نکردم»! عمر گفت: قرآنی که همراه خود داریم ما را از آنچه بدان دعوت می کنی بی نیاز می کند!» سپس علی علیه السّلام داخل خانه اش شد. - . کتاب سلیم بن قیس: ۷۱، احتجاج: ۵۲ -

**[ترجمه]

أقول

وَ قَدْ مَضَى أَيْضاً فِی بَابِ احْتِجَاجِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام عَلَى الْقَوْمِ فِی زَمَنِ عُثْمَانَ بِرِوَايَهِ سُلَيْمٍ: أَنَّهُ قَالَ طَلْحَهُ لِعَلِيٍّ علیه السلام يَا أَبَا الْحَسَنِ- شَيْ ءٌ أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَكَ عَنْهُ رَأَيْتُكَ خَرَجْتَ بِثَوْبٍ مَخْتُومٍ فَقُلْتَ أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّی لَمْ أَزَلْ مُشْتَغِلًا بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِغُسْلِهِ وَ كَفْنِهِ وَ دَفْنِهِ ثُمَّ اشْتَغَلْتُ بِكِتَابِ اللَّهِ حَتَّى جَمَعْتُهُ فَهَذَا كِتَابُ اللَّهِ عِنْدِی مَجْمُوعاً لَمْ يَسْقُطْ عَنِّی حَرْفٌ وَاحِدٌ وَ لَمْ أَرُدَّ لَكَ الَّذِی كَتَبْتَ وَ أَلَّفْتَ وَ قَدْ رَأَيْتُ عُمَرَ بَعَثَ إِلَيْكَ أَنِ ابْعَثْ بِهِ إِلَيَّ فَأَبَيْتَ أَنْ تَفْعَلَ فَدَعَا عُمَرُ النَّاسَ فَإِذَا شَهِدَ رَجُلَانِ عَلَى آيَهٍ كَتَبَهَا وَ إِذَا لَمْ يَشْهَدْ عَلَيْهَا غَيْرُ رَجُلٍ وَاحِدٍ أَرْجَأَهَا فَلَمْ يَكْتُبْ فَقَالَ عُمَرُ وَ أَنَا أَسْمَعُ إِنَّهُ قَدْ قُتِلَ يَوْمَ الْيَمَامَهِ قَوْمٌ كَانُوا يَقْرَءُونَ قُرْآناً لَا يَقْرَؤُهُ غَيْرُهُمْ فَقَدْ ذَهَبَ وَ قَدْ جَاءَتْ شَاهٌ إِلَى صَحِيفَهٍ وَ كِتَابٍ يَكْتُبُونَ فَأَكَلَتْهَا وَ ذَهَبَ مَا فِيهَا وَ الْكَاتِبُ

يَوْمَئِذٍ عُثْمَانُ وَ سَمِعْتُ عُمَرَ وَ أَصْحَابَهُ الَّذِينَ أَلَّفُوا مَا كَتَبُوا عَلَى عَهْدِ عُمَرَ وَ عَلَى عَهْدِ عُثْمَانَ يَقُولُونَ إِنَّ الْأَحْزَابَ كَانَتْ تَعْدِلُ سُورَهَ الْبَقَرَهِ وَ إِنَّ النُّورَ نَيِّفٌ وَ مِائَهُ آيَهٍ وَ الْحِجْرَ تِسْعُونَ وَ مِائَهُ آيَهٍ فَمَا هَذَا وَ مَا يَمْنَعُكَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ أَنْ تُخْرِجَ كِتَابَ اللَّهِ إِلَى النَّاسِ وَ قَدْ عَهِدْتَ عُثْمَانَ حِينَ أَخَذَ مَا أَلَّفَ عُمَرُ فَجَمَعَ لَهُ الْكِتَابَ وَ حَمَلَ النَّاسَ عَلَى قِرَاءَهٍ وَاحِدَهٍ فَمَزَّقَ مُصْحَفَ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ وَ ابْنِ مَسْعُودٍ وَ أَحْرَقَهُمَا بِالنَّارِ فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ عليه السلام يَا طَلْحَهُ- إِنَّ كُلَّ آيَهٍ أَنْزَلَهَا اللَّهُ جَلَّ وَ عَلَا عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ عِنْدِي بِإِمْلَاءِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ خَطِّ يَدِي وَ تَأْوِيلَ كُلِّ آيَهٍ أَنْزَلَهَا اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله وَ كُلِّ حَلَالٍ وَ حَرَامٍ أَوْ حَدٍّ أَوْ حُكْمٍ أَوْ شَيْ ءٍ تَحْتَاجُ إِلَيْهِ الْأُمَّهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ مَكْتُوبٌ بِإِمْلَاءِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ خَطِّ يَدِي حَتَّى أَرْشِ الْخَدْشِ فَقَالَ

ص: ۴۱

۱- ۱. كتاب سليم بن قيس: ۷۲، الاحتجاج ص ۵۲.

طَلْحَهُ كُلَّ شَيْ ءٍ مِنْ صَغِيرٍ أَوْ كَبِيرٍ أَوْ خَاصٍّ أَوْ عَامٍّ كَانَ أَوْ يَكُونُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ فَهُوَ عِنْدَكَ مَكْتُوبٌ قَالَ نَعَمْ وَ سِوَى ذَلِكَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَسَرَّ إِلَيَّ فِي مَرَضِهِ مِفْتَاحَ أَلْفِ بَابٍ مِنَ الْعِلْمِ يَفْتَحُ كُلُّ بَابٍ أَلْفَ بَابٍ وَ لَوْ أَنَّ الْأُمَّهَ مُنْذُ قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله اتَّبَعُونِي وَ أَطَاعُونِي لَأَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَ سَاقَ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ ثُمَّ قَالَ طَلْحَهُ لَا أَرَاكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ- أَجَبْتَنِي عَمَّا سَأَلْتُكَ عَنْهُ مِنْ أَمْرِ الْقُرْآنِ أَلَّا تُظْهِرَهُ لِلنَّاسِ قَالَ يَا طَلْحَهُ عَمْداً كَفَفْتُ عَنْ جَوَابِكَ فَأَخْبِرْنِي عَنْ مَا كَتَبَ عُمَرُ وَ عُثْمَانُ أَ قُرْآنٌ كُلُّهُ أَمْ فِيهِ مَا لَيْسَ بِقُرْآنٍ قَالَ طَلْحَهُ بَلْ قُرْآنٌ كُلُّهُ قَالَ إِنْ أَخَذْتُمْ بِمَا فِيهِ نَجَوْتُمْ مِنَ النَّارِ وَ دَخَلْتُمُ الْجَنَّهَ فَإِنَّ فِيهِ حُجَّتَنَا وَ بَيَانَ حَقِّنَا وَ فَرْضَ طَاعَتِنَا قَالَ طَلْحَهُ حَسْبِي أَمَّا إِذَا كَانَ قُرْآناً فَحَسْبِي ثُمَّ قَالَ طَلْحَهُ فَأَخْبِرْنِي عَمَّا فِي يَدَيْكَ مِنَ الْقُرْآنِ وَ تَأْوِيلِهِ وَ عِلْمِ الْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ إِلَى مَنْ تَدْفَعُهُ وَ مَنْ صَاحِبُهُ بَعْدَكَ قَالَ إِلَى الَّذِي أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْ أَدْفَعَهُ إِلَيْهِ وَصِيِّي وَ أَوْلَى النَّاسِ بَعْدِي بِالنَّاسِ ابْنِي الْحَسَنِ- ثُمَّ يَدْفَعُهُ ابْنِي الْحَسَنُ إِلَى ابْنِي الْحُسَيْنِ- ثُمَّ يَصِيرُ إِلَى وَاحِدٍ بَعْدَ وَاحِدٍ مِنْ وُلْدِ الْحُسَيْنِ- حَتَّى يَرِدَ آخِرُهُمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَوْضَهُ هُمْ مَعَ الْقُرْآنِ لَا يُفَارِقُونَهُ وَ الْقُرْآنُ مَعَهُمْ لَا يُفَارِقُهُمْ (۱).

**[ترجمه]و نیز در باب احتجاج امیر المؤمنین علیه السلام با مردم در زمان عثمان بر اساس روایت سلیم گذشت که طلحه به علی علیه السلام گفت: ای أبو الحسن! می خواهم چیزی را از شما بپرسم؛ یادم هست که شما پارچه بسته ای را در آورده و گفتی: «ای مردم! من پیوسته مشغول غسل و کفن و دفن پیامبر بودم و پس از آن سرگرم جمع آوری قرآن بودم، پس این قرآنی است که به صورت مجموع و عاری از هر افتادگی پیش روی شما است»، ولی مکتوب و جمع آوری شما را ندیدم، و یادم هست که عمر از تو آن قرآن را خواست ولی شما جواب منفی دادید، و پس از آن عمر قانونی گذراند که اگر دو نفر بر آیه ای که نوشته اند شهادت می داد مکتوب می نمود و در صورت شهادت یک نفر، آن را به تأخیر انداخته و کتابت نمی کرد.

و در آن اثنا عمر گفت – و من به آن گوش می دادم – که: در روز یمامه گروهی را کشتند که همه ایشان قاری قرآن به قرائتی خاصّ بود که جز ایشان کسی قرآن را بدان صورت نمی خواند، و عثمان در آن جمعی که قرآن کتابت می کردند از آن مجلس برخاست و بیرون رفت و گوسفندی بدان جا آمده صحیفه و کتابی را که می نوشتند خورد و آن از بین رفت، و خود شنیدم که عمر و اصحابش که کتابت آنان را جمع می کردند، می گفتند که: سوره احزاب معادل سوره بقره، و سوره نور یکصد و شصت آیه و سوره حجر یکصد و نود آیه می باشد؛ ماجرا از چه قرار بود؟ و خدا رحمتت کند چه چیز مانع از آن شد که قرآن خود را بر مردم عرضه داری، در حالی که عثمان وقتی جمع آوری قرآن عمر را گرفت آن را به صورت یک مجموع گرد آورده و مردم را به سوی قرائتی واحد سوق داد، و مصحف ابیّ بن کعب و ابن مسعود را پاره پاره ساخته و سوزانید؟ حضرت أمیر علیه السّلام فرمود: ای طلحه! هر آیه ای که خداوند عزّ و جلّ بر محمّد صلّی اللّه علیه و آله نازل فرمود به خطّ من و املای آن حضرت نزد من محفوظ است، هر حلال و حرام و حدّ و حکمی از آن و خلاصه هر آنچه که امّت تا روز قیامت بدان نیازمندند نزد من کتابت شده به املاء پیامبر و خطّ من موجود است، حتی دیه خراشیدن صورت.

طلحه گفت: یعنی هر چیز کوچک یا بزرگ یا خاصّ یا عام تا روز قیامت نزد تو مکتوب است؟

فرمود: آری، و جز آن نیز رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله به هنگام مریضی از روی سرّ هزار باب از علم بر من گشود که هر

بـاب آن کلیـد هزار باب دیگر از علم است، و چنانچه امّت اسـلام پس از وفات پیامبر از من پیروی می کردنـد، از بالای سـر تا زیر پایشـان از تمـام نعمت هـای الهی برخوردار می شدنـد. و حـدیث ادامه می یابـد تـا اینجا که طلحه گفت: می بینم که هیچ پاسـخی به سؤال اصلی من در مورد قرآن ندادی؛ آیا قرآن خود را برای مردم ظاهر نمی کنید؟ فرمود: ای طلحه! از سر عمد از آن طفره رفتم، حـال تو بگو آیا قرآنی که عمر و عثمان جمع نمودنـد همه اش آیات قرآن بود یا چیزی از غیر قرآن هم در آن بود؟ طلحه گفت: بلکه همه آن قرآن بود.

فرمـود: در این صورت اگر بـدان عمـل کنیـد از آتش رهـایی یـافته و به بهشت رویـد، زیرا در آن حجّت مـا و دلیـل حقّ مـا و وجوب طاعت ما ظاهر و هویدا است. طلحه گفت: مرا کافی است، همان که قرآن باشد برای من کافی و بسنده است.

سپس طلحه گفت: حال مرا از قرآنی که در دست شما است و تأویل آن و حرام و حلال آن، باخبر فرما، که آن را پس از خود به که می دهی و صاحب آن کیست؟

فرمود: آن را که به امر پیامبر باید قرآن را به او بدهم وصـیّ من و برتر از همه مردم، فرزندم حسن است، سـپس آن را به فرزند دیگرم حسـین خواهد داد، سپس به همین ترتیب به فرزندان حسین علیهم السلام خواهد رسید تا اینکه آخرین ایشان در حوض بر رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله وارد شود، ایشان با قرآنند و قرآن با ایشان است و هیچ یک از دیگری جدا نخواهد شد. - . کتاب سلیم بن قیس: ۱۰۸ و ۱۱۰ ، احتجاج: ۸۱ -

**[ترجمه]

«۲»

ج، [الإحتجـاج] فِی رِوَایَهِ أَبِی ذَرٍّ الْغِفَـارِیِّ رَضِـیَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّهُ لَمَّا تُـوُفِّیَ رَسُـولُ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله جَمَـعَ عَلِیٌّ علیه السـلام الْقُرْآنَ وَ جَاءَ بِهِ إِلَی الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ وَ عَرَضَهُ عَلَیْهِمْ کَمَا قَدْ أَوْصَاهُ بِذَلِکَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَمَّا فَتَحَهُ أَبُو بَکْرٍ خَرَجَ فِی أَوَّلِ صَـفْحَهٍ فَتَحَهَا فَضَائِـحُ الْقَوْمِ فَوَثَبَ عُمَرُ وَ قَالَ یَا عَلِیُّ ارْدُدْهُ فَلَا حَاجَهَ لَنَا فِیهِ فَأَخَـذَهُ عَلِیٌّ علیه السـلام وَ انْصَـرَفَ ثُمَّ أَحْضَـرُوا زَیْـدَ بْنَ ثَـابِتٍ وَ کَانَ قَارِئاً لِلْقُرْآنِ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ إِنَّ عَلِیّاً جَاءَنَا بِالْقُرْآنِ وَ فِیهِ فَضَائِـحُ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ وَ قَـدْ رَأَیْنَا أَنْ نُؤَلِّفَ الْقُرْآنَ وَ نُسْـقِطَ مِنْهُ مَـا کَـانَ فِیهِ فَضِـیحَهٌ وَ هَتْـکٌ لِلْمُهَـاجِرِینَ وَ الْأَنْصَـارِ فَأَجَـابَهُ زَیْـدٌ إِلَی ذَلِکَ ثُمَّ قَالَ فَإِنْ أَنَا فَرَغْتُ مِنَ الْقُرْآنِ عَلَی مَا سَأَلْتُمْ وَ أَظْهَرَ عَلِیٌّ الْقُرْآنَ الَّذِی أَلَّفَهُ أَ لَیْسَ قَدْ

۱- ۱. کتاب سلیم بن قیس ص ۱۰۸ و ۱۱۰، الاحتجاج ص ۸۱.

بَطَلَ مَا قَدْ عَلِمْتُمْ قَالَ عُمَرُ فَمَا الْحِيلَهُ قَالَ زَيْدٌ أَنْتُمْ أَعْلَمُ بِالْحِيلَهِ فَقَالَ عُمَرُ مَا حِيلَهٌ دُونَ أَنْ نَقْتُلَهُ وَ نَسْتَرِيحَ مِنْهُ فَدَبَّرَ فِی قَتْلِهِ عَلَی یَدِ خَالِدِ بْنِ الْوَلِیدِ فَلَمْ یَقْدِرْ عَلَی ذَلِکَ وَ قَدْ مَضَی شَرْحُ ذَلِکَ فَلَمَّا اسْتَخْلَفَ عُمَرُ سَأَلَ عَلِیّاً علیه السلام أَنْ یَدْفَعَ إِلَیْهِمُ الْقُرْآنَ فَیُحَرِّفُوهُ فِیمَا بَیْنَهُمْ فَقَالَ یَا أَبَا الْحَسَنِ إِنْ جِئْتَ بِالْقُرْآنِ الَّذِی کُنْتَ جِئْتَ بِهِ إِلَی أَبِی بَکْرٍ حَتَّی نَجْتَمِعَ عَلَیْهِ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام هَیْهَاتَ لَیْسَ إِلَی ذَلِکَ سَبِیلٌ إِنَّمَا جِئْتُ بِهِ إِلَی أَبِی بَکْرٍ لِتَقُومَ الْحُجَّهُ عَلَیْکُمْ وَ لَا تَقُولُوا یَوْمَ الْقِیامَهِ إِنَّا کُنَّا عَنْ هذا غافِلِینَ أَوْ تَقُولُوا مَا جِئْتَنَا بِهِ إِنَّ الْقُرْآنَ الَّذِی عِنْدِی لا یَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ وَ الْأَوْصِیَاءُ مِنْ وُلْدِی فَقَالَ عُمَرُ فَهَلْ وَقْتٌ لِإِظْهَارِهِ مَعْلُومٌ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام نَعَمْ إِذَا قَامَ الْقَائِمُ مِنْ وُلْدِی یُظْهِرُهُ وَ یَحْمِلُ النَّاسَ عَلَیْهِ فَتَجْرِی السُّنَّهُ عَلَیْهِ (۱).

**[ترجمه]احتجاج: ابوذر غفاری رضی الله عنه روایت می کند که وقتی پیامبر صلّی اللّه علیه و آله وفات یافت، حضرت علیّ علیه السّلام به جمع قرآن پرداخته و آن را نزد مهاجرین و انصار آورده بر ایشان عرضه داشت. زیرا این بنا به سفارشی بود که رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله به او فرموده بود، و وقتی أبو بکر آن را گشود، در همان اوّلین صفحه ذکر رسوایی های قوم بود. عمر با شنیدن آن از جا پریده و گفت: ای علیّ! این مصحف را بردار ببر که ما را به آن نیازی نیست! آن حضرت نیز آن را برداشت و بازگشت.

آنان سپس زید بن ثابت از قاریان قرآن را احضار کرده و عمر به او گفت: علیّ نزد ما قرآنی آورد که در آن ذکر رسوایی های قوم از مهاجر و انصار بود، و ما قصد داریم قرآنی جمع آوری کنیم که عاری از هر گونه فضیحت و هتک حرمت مهاجرین و انصار باشد [آیا عهده دار آن می شوی؟]؛ زید بن ثابت نیز پذیرفته و گفت: اگر در آخر کار که قرآن مطابق خواست شما آماده شد علی قرآن خود را ظاهر نمود، آیا فکر نمی کنید همه آنچه انجام داده ایم باطل خواهد شد؟ عمر گفت: چاره چیست؟ زید گفت: شما به حیله و سیاست داناترید، عمر گفت: هیچ چاره ای جز قتل و راحت شدن از دست او نیست؛ پس به طرح ترور او به دست خالد پرداخت که عملی نشد و شرح آن نیز گذشت.

پس چون دوره خلافت عمر آغاز شد، از حضرت علیّ علیه السّلام خواست که قرآن خود را بدو تحویل دهد تا آن را مطابق قرآن خود تحریف نماید و گفت: ای أبو الحسن خوب است که آن قرآن که در زمان أبو بکر آوردی نزد ما آری تا بر آن اجتماع کنیم. حضرت فرمود: هرگز، هیچ راهی بدان نیست، من آن را فقط برای اتمام حجّت بر أبو بکر عرضه داشتم، که در روز قیامت نگوئید: ما از این مطلب غافل و بی خبر بودیم، یا بگوئید: آن را نزد ما نیاوردی! آری آن قرآنی که نزد من است جز مطهّرون و اوصیای پس از من که از نسل منند دستشان بدان نرسد. عمر گفت: آیا وقت مشخّصی برای اظهار آن معلوم است؟ حضرت فرمود: آری؛ وقتی که قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف از اولاد من ظهور کند، مردم را بر اساس آن راه برده و سنّت به دست او جاری شود. - . احتجاج، ص ۸۲ -

**[ترجمه]

«۳»

ج، [الإحتجاج] فِی خَبَرِ مَنِ ادَّعَی التَّنَاقُضَ فِی الْقُرْآنِ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: وَ أَمَّا هَفَوَاتُ الْأَنْبِیَاءِ وَ مَا بَیَّنَهُ اللَّهُ فِی کِتَابِهِ وَ وُقُوعُ الْکِنَایَهِ عَنْ أَسْمَاءِ مَنِ اجْتَرَمَ أَعْظَمَ مِمَّا اجْتَرَمَتْهُ الْأَنْبِیَاءُ مِمَّنْ شَهِدَ الْکِتَابُ بِظُلْمِهِمْ فَإِنَّ ذَلِکَ مِنْ أَدَلِّ الدَّلَائِلِ عَلَی حِکْمَهِ

اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ الْبَاهِرَهِ وَ قُدْرَتِهِ الْقَاهِرَهِ وَ عِزَّتِهِ الظَّاهِرَهِ لِأَنَّهُ عَلِمَ أَنَّ بَرَاهِينَ الْأَنْبِيَاءِ علیهم السلام تَكْبُرُ فِی صُدُورِ أُمَمِهِمْ وَ أَنَّ مِنْهُمْ [مَنْ] يَتَّخِذُ بَعْضَهُمْ إِلَهاً كَالَّذِی كَانَ مِنَ النَّصَارَى فِی ابْنِ مَرْيَمَ فَذَكَرَهَا دَلَالَهً عَلَى تَخَلُّفِهِمْ عَنِ الْكَمَالِ الَّذِی تَفَرَّدَ بِهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَ لَمْ تَسْمَعْ إِلَى قَوْلِهِ فِی صِفَهِ عِيسَى حَيْثُ قَالَ فِيهِ وَ فِی أُمِّهِ كانا يَأْكُلانِ الطَّعامَ (۲) يَعْنِی أَنَّ مَنْ أَكَلَ الطَّعَامَ كَانَ لَهُ ثُفْلٌ وَ مَنْ كَانَ لَهُ ثُفْلٌ فَهُوَ بَعِيدٌ مِمَّا ادَّعَتْهُ النَّصَارَى لِابْنِ مَرْيَمَ وَ لَمْ يُكَنِّ عَنْ أَسْمَاءِ الْأَنْبِيَاءِ تَجَبُّراً وَ تَعَزُّزاً بَلْ تَعْرِيفاً لِأَهْلِ الِاسْتِبْصَارِ أَنَّ الْكِنَايَهَ عَنْ أَسْمَاءِ ذَوِی الْجَرَائِرِ الْعَظِيمَهِ مِنَ الْمُنَافِقِينَ فِی الْقُرْآنِ لَيْسَتْ مِنْ فِعْلِهِ تَعَالَى وَ أَنَّهَا مِنْ فِعْلِ الْمُغَيِّرِينَ وَ الْمُبَدِّلِينَ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ وَ اعْتَاضُوا الدُّنْيَا مِنَ الدِّينِ وَ قَدْ بَيَّنَ اللَّهُ تَعَالَى قِصَصَ الْمُغَيِّرِينَ بِقَوْلِهِ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتابَ

ص: ۴۳

۱- ۱. الاحتجاج ص ۸۲.

۲- ۲. المائده: ۷۵.

بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هذا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَناً قَلِيلًا(۱) وَ بِقَوْلِهِ وَ إِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقاً يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتابِ (۲) وَ بِقَوْلِهِ إِذْ يُبَيِّتُونَ ما لا يَرْضى مِنَ الْقَوْلِ (۳) بَعْدَ فَقْدِ الرَّسُولِ مِمَّا يُقِيمُونَ بِهِ أَوَدَ بَاطِلِهِمْ حَسَبَ مَا فَعَلَتْهُ الْيَهُودُ وَ النَّصَارَى بَعْدَ فَقْدِ مُوسَى وَ عِيسَى مِنْ تَغْيِيرِ التَّوْرَاةِ وَ الْإِنْجِيلِ وَ تَحْرِيفِ الْكَلِمِ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَ بِقَوْلِهِ يُرِيدُونَ لِيُطْفِؤُا نُورَ اللَّهِ بِأَفْواهِهِمْ وَ يَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ-(۴) يَعْنِي أَنَّهُمْ أَثْبَتُوا فِي الْكُتُبِ مَا لَمْ يَقُلْهُ اللَّهُ لِيَلْبِسُوا عَلَى الْخَلِيقَهِ فَأَعْمَى اللَّهُ قُلُوبَهُمْ حَتَّى تَرَكُوا فِيهِ مَا دَلَّ عَلَى مَا أَحْدَثُوهُ فِيهِ وَ حَرَّفُوا مِنْهُ وَ بَيَّنَ عَنْ إِفْكِهِمْ وَ تَلْبِيسِهِمْ وَ كِتْمَانِ مَا عَلِمُوهُ مِنْهُ وَ لِذَلِكَ قَالَ لَهُمْ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْباطِلِ (۵) وَ ضَرَبَ مَثَلَهُمْ بِقَوْلِهِ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفاءً وَ أَمَّا ما يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ-(۶)

فَالزَّبَدُ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ كَلَامُ الْمُلْحِدِينَ الَّذِينَ أَثْبَتُوهُ فِي الْقُرْآنِ فَهُوَ يَضْمَحِلُّ وَ يَبْطُلُ وَ يَتَلَاشَى عِنْدَ التَّحْصِيلِ وَ الَّذِي يَنْفَعُ النَّاسَ مِنْهُ فَالتَّنْزِيلُ الْحَقِيقِيُّ الَّذِي لا يَأْتِيهِ الْباطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ وَ الْقُلُوبُ تَقْبَلُهُ وَ الْأَرْضُ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ هِيَ مَحَلُّ الْعِلْمِ وَ قَرَارُهُ وَ لَيْسَ يَسُوغُ مَعَ عُمُومِ التَّقِيَّهِ التَّصْرِيحُ بِأَسْمَاءِ الْمُبَدِّلِينَ وَ لَا الزِّيَادَهُ فِي آيَاتِهِ عَلَى مَا أَثْبَتُوهُ مِنْ تِلْقَائِهِمْ فِي الْكِتَابِ لِمَا فِي ذَلِكَ مِنْ تَقْوِيَهِ حُجَجِ أَهْلِ التَّعْطِيلِ وَ الْكُفْرِ وَ الْمِلَلِ الْمُنْحَرِفَهِ عَنْ قِبْلَتِنَا وَ إِبْطَالِ هَذَا الْعِلْمِ الظَّاهِرِ الَّذِي قَدِ اسْتَكَانَ لَهُ الْمُوَافِقُ وَ الْمُخَالِفُ بِوُقُوعِ الِاصْطِلَاحِ عَلَى الِايتِمَارِ لَهُمْ وَ الرِّضَا بِهِمْ وَ لِأَنَّ أَهْلَ الْبَاطِلِ فِي الْقَدِيمِ وَ الْحَدِيثِ أَكْثَرُ عَدَداً مِنْ أَهْلِ الْحَقِّ وَ لِأَنَّ الصَّبْرَ عَلَى وُلَاهِ الْأَمْرِ مَفْرُوضٌ لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لِنَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ- فَاصْبِرْ

۱- ۱. البقره: ۷۹.

۲- ۲. آل عمران: ۷۸.

۳- ۳. النساء: ۱۰۸.

۴- ۴. الصف: ۸.

۵- ۵. آل عمران: ۷۱.

۶- ۶. الرعد: ۱۷.

كَما صَبَرَ أَولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ (۱) وَ إيجابُهُ مِثْلَ ذَلِکَ عَلَى أَوْلِيَائِهِ وَ أَهْلِ طَاعَتِهِ بِقَوْلِهِ لَقَدْ كانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أَسْوَةٌ حَسَنَةٌ(۲) فَحَسْبُکَ مِنَ الْجَوَابِ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ مَا سَمِعْتَ فَإِنَّ شَرِيعَةَ التَّقِيَّةِ تَحْظُرُ التَّصْرِيحَ بِأَكْثَرَ مِنْهُ.

ثُمَّ قَالَ عليه السلام بَعْدَ ذِكْرِ بَعْضِ الْآيَاتِ الْوَارِدَهِ فِي شَأْنِهِمْ عليهم السلام وَ تَأْوِيلِهَا وَ إِنَّمَا جَعَلَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ هَذِهِ الرُّمُوزَ الَّتِي لَا يَعْلَمُهَا غَيْرُهُ وَ غَيْرُ أَنْبِيَائِهِ وَ حُجَجِهِ فِي أَرْضِهِ لِعِلْمِهِ بِمَا يُحْدِثُهُ فِي كِتَابِهِ الْمُبَدِّلُونَ مِنْ إِسْقَاطِ أَسْمَاءِ حُجَجِهِ مِنْهُ وَ تَلْبِيسِهِمْ ذَلِکَ عَلَى الْأُمَّهِ لِيُعِينُوهُمْ عَلَى بَاطِلِهِمْ فَأَثْبَتَ فِيهِ الرُّمُوزَ وَ أَعْمَى قُلُوبَهُمْ وَ أَبْصَارَهُمْ لِمَا عَلَيْهِمْ فِي تَرْكِهَا وَ تَرْكِ غَيْرِهَا مِنَ الْخِطَابِ الدَّالِّ عَلَى مَا أَحْدَثُوهُ فِيهِ وَ جَعَلَ أَهْلَ الْكِتَابِ الْقَائِمِينَ بِهِ الْعَالِمِينَ بِظَاهِرِهِ وَ بَاطِنِهِ مِنْ شَجَرَهٍ أَصْلُها ثابِتٌ وَ فَرْعُها فِي السَّماءِ تُؤْتِي أُكُلَها كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّها(۳) أَيْ يُظْهِرُ مِثْلَ هَذَا الْعِلْمِ لِمُحْتَمِلِيهِ فِي الْوَقْتِ بَعْدَ الْوَقْتِ وَ جَعَلَ أَعْدَاءَهَا أَهْلَ الشَّجَرَهِ الْمَلْعُونَهِ الَّذِينَ حَاوَلُوا إِطْفَاءَ نُورِ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَ يَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ: وَ لَوْ عَلِمَ الْمُنَافِقُونَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ تَرْكِ هَذِهِ الْآيَاتِ الَّتِي بَيَّنْتُ لَکَ تَأْوِيلَهَا لَأَسْقَطُوهَا مَعَ مَا أَسْقَطُوا مِنْهُ وَ لَكِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ اسْمُهُ مَاضٍ حُكْمُهُ بِإِيجابِ الْحُجَّهِ عَلَى خَلْقِهِ كَمَا قَالَ اللَّهُ فَلِلَّهِ الْحُجَّهُ الْبالِغَهُ أَغْشَى أَبْصَارَهُمْ وَ جَعَلَ عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّهً عَنْ تَأَمُّلِ ذَلِکَ فَتَرَكُوهُ بِحَالِهِ وَ حَجَبُوا عَنْ تَأْكِيدِ الْمُلْتَبِسِ بِإِبْطَالِهِ فَالسُّعَدَاءُ يَنْتَبِهُونَ عَلَيْهِ وَ الْأَشْقِيَاءُ يَعْمَهُونَ عَنْهُ وَ مَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُوراً فَما لَهُ مِنْ نُورٍ ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ جَلَّ ذِكْرُهُ بِسَعَهِ رَحْمَتِهِ وَ رَأْفَتِهِ بِخَلْقِهِ وَ عِلْمِهِ بِمَا يُحْدِثُهُ الْمُبَدِّلُونَ مِنْ تَغْيِيرِ كَلَامِهِ قَسَمَ كَلَامَهُ ثَلَاثَهَ أَقْسَامٍ فَجَعَلَ قِسْماً مِنْهُ يَعْرِفُهُ الْعَالِمُ وَ الْجَاهِلُ وَ قِسْماً لَا يَعْرِفُهُ إِلَّا مَنْ صَفَا ذِهْنُهُ وَ لَطُفَ حِسُّهُ وَ صَحَّ تَمْيِيزُهُ مِمَّنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَ قِسْماً لَا يَعْرِفُهُ إِلَّا اللَّهُ وَ أُمَنَاؤُهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ

ص: ۴۵

۱- ۱. الأحقاف: ۳۵.

۲- ۲. الأحزاب: ۲۱.

۳- ۳. إبراهيم: ۲۴.

وَ إِنَّمَا فَعَلَ ذَلِکَ لِئَلَّا یَدَّعِیَ أَهْلُ الْبَاطِلِ مِنَ الْمُسْتَوْلِینَ عَلَی مِیرَاثِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ عِلْمِ الْکِتَابِ مَا لَمْ یَجْعَلْهُ اللَّهُ لَهُمْ وَ لِیَقُودَهُمُ الِاضْطِرَارُ إِلَی الِایتِمَارِ بِمَنْ وَلَّاهُ أَمْرَهُمْ فَاسْتَکْبَرُوا عَنْ طَاعَتِهِ تَعَزُّزاً وَ افْتِرَاءً عَلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ اغْتِرَاراً بِکَثْرَهِ مَنْ ظَاهَرَهُمْ وَ عَاوَنَهُمْ وَ عَانَدَ اللَّهَ جَلَّ اسْمُهُ وَ رَسُولَهُ صلی الله علیه و آله.

فَأَمَّا مَا عَلِمَهُ الْجَاهِلُ وَ الْعَالِمُ مِنْ فَضْلِ رَسُولِ اللَّهِ مِنْ کِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ سُبْحَانَهُ مَنْ یُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطاعَ اللَّهَ (۱) وَ قَوْلُهُ إِنَّ اللَّهَ وَ مَلائِکَتَهُ یُصَلُّونَ عَلَی النَّبِیِّ یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَیْهِ وَ سَلِّمُوا تَسْلِیماً(۲) وَ لِهَذِهِ الْآیَهِ ظَاهِرٌ وَ بَاطِنٌ فَالظَّاهِرُ قَوْلُهُ صَلُّوا عَلَیْهِ وَ الْبَاطِنُ قَوْلُهُ وَ سَلِّمُوا تَسْلِیماً أَیْ سَلِّمُوا لِمَنْ وَصَّاهُ وَ اسْتَخْلَفَهُ عَلَیْکُمْ [وَ] فَضَّلَهُ وَ مَا عَهِدَ بِهِ إِلَیْهِ تَسْلِیماً وَ هَذَا مِمَّا أَخْبَرْتُکَ أَنَّهُ لَا یَعْلَمُ تَأْوِیلَهُ إِلَّا مَنْ لَطُفَ حِسُّهُ وَ صَفَا ذِهْنُهُ وَ صَحَّ تَمْیِیزُهُ وَ کَذَلِکَ قَوْلُهُ سَلامٌ عَلی آلِ یاسِینَ (۳)

لِأَنَّ اللَّهَ سَمَّی النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله بِهَذَا الِاسْمِ حَیْثُ قَالَ یس وَ الْقُرْآنِ الْحَکِیمِ إِنَّکَ لَمِنَ الْمُرْسَلِینَ لِعِلْمِهِ أَنَّهُمْ یُسْقِطُونَ قَوْلَ سَلَامٌ عَلَی آلِ مُحَمَّدٍ کَمَا أَسْقَطُوا غَیْرَهُ وَ مَا زَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّی اللَّهُ عَلَیْهِ وَ آلِهِ یَتَأَلَّفُهُمْ وَ یُقَرِّبُهُمْ وَ یُجْلِسُهُمْ عَنْ یَمِینِهِ وَ شِمَالِهِ حَتَّی أَذِنَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ فِی إِبْعَادِهِمْ بِقَوْلِهِ وَ اهْجُرْهُمْ هَجْراً جَمِیلًا(۴) وَ بِقَوْلِهِ فَما لِ الَّذِینَ کَفَرُوا قِبَلَکَ مُهْطِعِینَ عَنِ الْیَمِینِ وَ عَنِ الشِّمالِ عِزِینَ أَ یَطْمَعُ کُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ یُدْخَلَ جَنَّهَ نَعِیمٍ کَلَّا إِنَّا خَلَقْناهُمْ مِمَّا یَعْلَمُونَ (۵) وَ کَذَلِکَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ یَوْمَ نَدْعُوا کُلَّ أُناسٍ بِإِمامِهِمْ (۶) وَ لَمْ یُسَمِّ بِأَسْمَائِهِمْ وَ أَسْمَاءِ آبَائِهِمْ وَ أُمَّهَاتِهِمْ وَ أَمَّا قَوْلُهُ کُلُّ شَیْ ءٍ هالِکٌ إِلَّا وَجْهَهُ فَالْمُرَادُ کُلُّ شَیْ ءٍ هَالِکٌ إِلَّا دِینَهُ لِأَنَّ مِنَ الْمُحَالِ أَنْ یَهْلِکَ مِنْهُ کُلُّ شَیْ ءٍ وَ یَبْقَی الْوَجْهُ هُوَ أَجَلُّ وَ أَعْظَمُ

۱- ۱. النساء: ۸۰.

۲- ۲. الأحزاب: ۵۶.

۳- ۳. الصافّات: ۱۳۰.

۴- ۴. المزّمّل: ۱۰.

۵- ۵. المعارج: ۳۶- ۳۹.

۶- ۶. القصص: ۸۸.

وَ أَكْرَمُ مِنْ ذَلِكَ وَ إِنَّمَا يَهْلِكُ مَنْ لَيسَ مِنْهُ أَ لَا تَرَى أَنَّهُ قَالَ كُلُّ مَنْ عَلَيْها فانٍ وَ يَبْقى وَجْهُ رَبِّكَ (١) فَفَصَّلَ بَيْنَ خَلْقِهِ وَ وَجْهِهِ وَ أَمَّا ظُهُورُكَ عَلَى تَنَاكُرِ قَوْلِهِ وَ إِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتامى فَانْكِحُوا ما طابَ لَكُمْ مِنَ النِّساءِ(٢) وَ لَيسَ يُشْبِهُ الْقِسْطُ فِي الْيَتَامَى نِكَاحَ النِّسَاءِ وَ لَا كُلُّ النِّسَاءِ أَيْتَاماً فَهُوَ لِمَا قَدَّمْتُ ذِكْرَهُ مِنْ إِسْقَاطِ الْمُنَافِقِينَ مِنَ الْقُرْآنِ وَ بَيْنَ الْقَوْلِ فِي الْيَتَامَى وَ بَيْنَ نِكَاحِ النِّسَاءِ مِنَ الْخِطَابِ وَ الْقِصَصِ أَكْثَرَ مِنْ ثُلُثِ الْقُرْآنِ وَ هَذَا وَ مَا أَشْبَهَهُ ظَهَرَتْ حَوَادِثُ الْمُنَافِقِينَ فِيهِ لِأَهْلِ النَّظَرِ وَ التَّأَمُّلِ وَ وَجَدَ الْمُعَطِّلُونَ وَ أَهْلُ الْمِلَلِ الْمُخَالِفَهِ لِلْإِسْلَامِ مَسَاغاً إِلَى الْقَدْحِ فِي الْقُرْآنِ وَ لَوْ شَرَحْتُ لَكَ كُلَّ مَا أُسْقِطَ وَ حُرِّفَ وَ بُدِّلَ مِمَّا يَجْرِي هَذَا الْمَجْرَى لَطَالَ وَ ظَهَرَ مَا تَحْظُرُ التَّقِيَّهُ إِظْهَارَهُ مِنْ مَنَاقِبِ الْأَوْلِيَاءِ وَ مَثَالِبِ الْأَعْدَاءِ(٣).

**[ترجمه]احتجاج: امّا لغزش‌های پیامبران علیهم السلام و آنچه خداوند در کتابش بیان فرمود و نشستن کنایه به جای اسم برای کسانی که جرمی بزرگ تر از جرم‌های پیامبران مرتکب شده‌اند و کتاب خدا به ستمگری آنان گواهی داده است؛ این از بزرگ ترین دلایل حکمت درخشان و قدرت چیره و عزّت آشکار خداوند عزّ و جلّ است. او می‌دانست که برهان‌های پیامبران در سینه‌های امّت‌هایشان، بزرگ می‌نشیند و برخی از آنان برخی دگر را به خدایی می گیرند. همچون آنچه نصرانی‌ها درباره فرزند مریم علیه السلام کردند. از این رو چنین فرمود تا دلالتی باشد بر این که آن ها از کمالی که ویژه خداوند عزّ و جلّ است، به دور هستند؛ مگر نشنیدی خداوند در وصف عیسی علیه السلام در آن جا که درباره او و مادرش علیها السلام سخن می گفت، فرمود: «كَانَا يَأْكُلاَنِ الطَّعَامَ» [هر دو غذا می خوردند] - .[۱] مائده/۷۵ - ، یعنی هر که غذا بخورد، زایده (مدفوع) دارد و هر که زایده داشته باشد، از آنچه نصرانیون درباره فرزند مریم علیه السلام ادعا می کنند، به دور است. خداوند عزّ و جلّ نام پیامبران را از روی فخر فروشی و تکبر پنهان نداشت، بلکه چنین کرد تا اهل بصیرت بدانند پنهان داشتن نام منافقانی که گناهان بزرگ مرتکب می‌شوند، در قرآن از فعل خداوند متعال نیست، بلکه این کار از سوی تغییردهندگان و تبدیل کنندگانی است که قرآن را جزءجزء کردند و دنیا را به جای دین برگزیدند.

خداوند متعال در بیان قصّه‌های تغییر دهندگان فرمود: «فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِندِ اللّهِ لِيَشْتَرُواْ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلاً» {پس وای بر کسانی که کتاب (تحریف شده ای) با دست های خود می نویسند، سپس می گویند این از جانب خداست تا بدان بهای ناچیزی به دست آرند} - . بقره/۷۹ - و «وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَابِ» {و از میان آنان گروهی هستند که زبان خود را به (خواندن) کتاب (تحریف شده ای) می پیچانند} - . آل عمران/۷۸ - و «إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لاَ يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ» {و چون شبانگاه به چاره اندیشی می پردازند و سخنانی می گویند که وی (بدان) خشنود نیست} - . نساء/۱۰۸ - ، یعنی آنچه که پس از وفات رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم پایه‌های باطل خود را بر آن بنا کردند؛ همچون کاری که یهودیان و نصرانی‌ها پس از در گذشتن موسی علیه السلام و عیسی علیه السلام کردند و تورات و انجیل را تغییر دادند و کلمات را از جای خود تحریف کردند. حق تعالی فرمود: «يُرِيدُونَ أَن يُطْفِؤُواْ نُورَ اللّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللّهُ إِلاَّ أَن يُتِمَّ نُورَهُ» {می خواهند نور خدا را با سخنان خویش خاموش کنند، ولی خداوند نمی گذارد تا نور خود را کامل کند} - . توبه/۳۲ - یعنی برای آن که امر را بر مردم مبهم کنند، در کتاب خدا چیزی را ثبت کردند که کلام خدا نبود، پس خداوند نیز دل‌هایشان را کور کرد تا آنان آنچه را که در کتاب او بر اموری دلالت دارد که آنان در آن بدعت می گذارند و آن را تحریف می کنند، رها کنند و از دروغگویی و دغل کاری و پنهانکاری آنان در آنچه خود از کتاب او می دانند، پرده برداشت.

از این رو به آنان فرمود: «لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ» {چرا حق را به باطل درمی آمیزید؟} - . آل عمران/۷۱ - و درباره آنان

مثالی زد و فرمود: «فَامّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَامّا مَا يَنفَعُ النَّاسَ فَيَمْكَثُ فِي الأَرْضِ» {امّا کف بیرون افتاده از میان می رود، ولی آنچه به مردم سود می رساند در زمین (باقی) می ماند} - . رعد/۱۷ - کف در این جا همان کلامی است که ملحدان در قرآن ثبت کردند و این کلام، به هنگام برداشت، نابود و باطل و متلاشی می‌شود. امّا آنچه که مردم را سود می‌رساند، تنزیل راستین است که بطلان، نه از پیش و نه از پس، به آن راه نمی‌یابد و دل‌ها آن را می‌پذیرند و زمین نیز در این جا همان محل و جایگاه علم است. پس بسته به امر فراگیر تقیّه، آشکار کردن نام های تبدیل کنندگان روا نیست، همان گونه که افزودن بر آیات درباره آنچه آنان از جانب خود در کتاب خدا ثبت کردند نیز روا نیست؛ چرا که این کار، سبب نیرومند شدن دلایل اهل تعطیل و کفرپیشگان و ملّت‌های منحرف از قبله ما می‌شود و به باطل شدن این علم آشکار می‌انجامد. علمی که موافق و مخالف به آن گردن نهاده‌اند؛ چرا که برای آنان سودمند می‌افتد و خشنودی آنان را فراهم می‌آورد و از این رو آن را می... پذیرند. از سوی دیگر این کنایه گویی بدان خاطر است که چه در گذشته و چه در حال، تعداد اهل باطل بیشتر از اهل حق بوده و نیز بدان سبب است که بر اساس آنچه خداوند به پیامبرش صلی الله علیه و آله و سلم فرمود، شکیبایی بر والیان امر واجب شده است، «فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُوْلُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ» {پس همان گونه که پیامبران نستوه صبر کردند، صبر کن} - . احقاف/۳۵ - حق تعالی این شکیبایی را بر دوستداران و فرمانبران خود نیز واجب کرد و فرمود: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ» {قطعاً برای شما در (اقتدا به) رسول خدا سرمشقی نیکوست.} - . احزاب/۲۱ - پس آنچه شنیدی در پاسخ به پرسش تو در این باره برایت بسنده است و آن این که شریعت تقیّه بیش از این آشکارگویی را بر نمی‌تابد.

سپس حضرت بعد از ذکر بعضی از آیات وارده در شأن اولیای الهی و تاویل آن ها فرمود: البته خداوند تبارک و تعالی این رموز را که تنها او و پیامبران و حجّت هایش در زمین می‌شناسند، در کتاب خود قرار داد؛ چرا که می‌دانست تبدیل کنندگان با حذف نام‌های حجّت‌های او از کتابش در آن بدعت می‌گذارند و این امر را مبهم می‌کنند تا امّت، آنان را در راه باطلشان یاری دهند. از این رو حق تعالی این رموز را در کتابش استوار ساخت و دل‌ها و دیده‌های آنان را کور کرد تا ناگزیر شوند این رمزها و دیگر آیات را رها سازند؛ همان رموز و آیاتی که بر اموری دلالت‌گرند که آن ها آن امور را تحریف می‌کنند.

و نیز خدای عزّ و جلّ - که یادش با شکوه و بلند مرتبه باد - اهل کتاب (قرآن) و برپا دارندگان کتاب و کسانی را که به ظاهر و باطن آن آگاهی کامل دارند، از شجره‌ای قرار دارد که ریشه‌اش برقرار و شاخه‌اش در آسمان است و به اذن پروردگارش همیشه میوه می‌دهد؛ یعنی همانند این علم را در هر زمانی برای در بردارندگانش پدید می‌آورد. دشمنان آن شجره را نیز از شجره ملعون قرار داد؛ همان کسانی که کوشیدند نور خدا را با دهان‌هایشان خاموش کنند، امّا خداوند تنها روا دید که نور خود را کامل کند.

اگر منافقان - که لعنت خدا بر آنان باد - می‌دانستند چگونه ناگزیر شده‌اند آیاتی را که تأویل آن ها را برایت بیان کردم، رها کنند، هر آینه آن ها را به همراه آنچه حذف کرده‌اند، از میان می‌بردند، امّا حکم خداوند - که نامش با شکوه و بلند مرتبه باد - بر اتمام حجّت بر بندگانش جاری شد؛ همان گونه که فرمود: «فَلِلّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ» - . انعام/ ۱۴۹ - {برهان رسا ویژه خداست}، دیدگان آنان را پوشانید و بر دل‌هایشان پرده‌هایی کشید تا در این امر نیندیشند و این گونه شد که منافقان، آن را به حال خود رها کردند. پس نیک بختان بر آن ثابت قدم شدند و نگون بختان از دیدنش کور شدند: «وَمَن لَّمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِن نُّورٍ» {و خدا به هر کس نوری نداده باشد، او را هیچ نوری نخواهد بود} - . نور/۴۰ - .سپس خداوند جَلَّ ذِكرُهُ

به سبب فراخی رحمت و مهربانی‌اش در حقّ آفریدگان و نیز از آن جا که می‌دانست تبدیل کنندگان در کتابش تغییر به وجود می‌آورند، کلام خود را بر سه گونه تقسیم کرد: گونه‌ای را چنان قرار داد که دانا و نادان در می‌یابند، گونه ای را چنان قرار داد که تنها دارندگان ذهن پالوده و احساس لطیف وتشخیص درست درمی‌یابند؛ یعنی همان کسانی که خود، سینه ایشان را از برای اسلام گشود، و گونه‌ای دیگر را چنان قرار داد که تنها خدا و امنای او و ریشه‌داران در علم – که سلام و درود خدا بر ایشان باد – در می یابند. البته خداوند چنین کرد تا اهل باطل، یعنی همان کسانی که بر میراث رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم چنگ زده و مستولی شدند، درباره دانش کتاب خدا ادعای چیزی را نکنند که خداوند برای آنان قرار نداده است و به خاطر نیازی که به دانستن علم کتاب دارند، مجبور شوند سر به آستان کسانی دیگر بگذارند و به سراغ کسانی بروند که خداوند، امر خویش را به آنان سپرده بود؛ امّا آنان بزرگی فروختند و از طاعت او سرباز زدند و به خداوند عزّ و جلّ بهتان زدند و از زیادی یاران و پشتیبانان خود و دشمنان خداوند و رسولش – که سلام و درود خدا بر او باد – فریفته شدند و از این رو در برابر اطاعت از خداوند، تکبّر پیشه کردند.

و امّا آنچه که دانا و نادان از ذکر برتری رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در کتاب خدا می‌دانند، کلام حق تعالی است که فرمود: «مَّنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ» {هر کس از پیامبر فرمان برد، در حقیقت، خدا را فرمان برده} و «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا» {خدا و فرشتگانش بر پیامبر درود می فرستند. ای کسانی که ایمان آورده اید! بر او درود فرستید و به فرمانش به خوبی گردن نهید} – . احزاب/۵۶ – ، که این آیه ظاهری دارد و باطنی، ظاهرش آنجاست که فرمود: «صَلُّوا عَلَيْهِ» و باطنش آن جاست که فرمود: «وَ سَلِّمُوا تَسْلِيمًا»؛ یعنی تسلیم کسی شوید که او را وصیّ و جانشین خود قرار داد و بر شما برتری‌اش بخشید و تسلیم آنچه که به او سپرد، شوید. این از جمله آیاتی بود که گفتم تأویلش را تنها دارندگان احساس لطیف و ذهن پالوده و تشخیص درست می دانند.

همچنین این کلام خداوند متعال: «سَلَامٌ عَلَى إِلْ يَاسِينَ» {درود بر پیروان الیاس} – . صافات/۱۳۰ – چرا که خداوند، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم را بدین اسم نامید و فرمود: «يس * وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ * إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ» {یس (یاسین)، سوگند به قرآن حکمت آموز که قطعاً تو از (جمله) پیامبرانی} – . یس/۱-۳ – زیرا می‌دانست که آنان کلام او – یعنی درود بر خاندان محمّد صلی الله علیه و آله و سلم را – همچون دیگر کلام‌هایی که حذف کردند، از میان می‌برند. در همین حال رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم همواره با آنان مأنوس بود و به خود نزدیکشان می‌داشت و آنان را بر چپ و راست خود می‌نشاند تا این که خداوند عزّ و جلّ فرمان به دوری از آنان داد و فرمود: «وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا» {و از آنان با دوری گزیدنی خوش فاصله بگیر} – . مزمل/۱۰ – و «فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ * عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ * أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ أَن يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ * كَلَّا إِنَّا خَلَقْنَاهُم مِّمَّا يَعْلَمُونَ» {چه شده است که آنان که کفر ورزیده اند، به سوی تو شتابان، گروه گروه از راست و از چپ (هجوم می آورند)، آیا هر یک از آنان طمع می بندد که در بهشت پر نعمت درآورده شود؟! نه چنین است، ما آنان را از آنچه (خود) می دانند آفریدیم} – . معارج/ ۳۶-۳۹ – و نیز این کلام حق تعالی عزّ و جلّ: «يَوْمَ نَدْعُو كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ» {(یاد کن) روزی را که هر گروهی را با پیشوایشان فرا می خوانیم} – . اسراء/۷۱ – حال آن که از آنان با اسم‌هایشان و اسم‌های پدران و مادرانشان نام نبرد .

و امّا درباره این کلام حق تعالی: «كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ» {جز ذات او همه چیز نابود شونده است} – . قصص/۸۸ – باید

گفت: در این جا مراد این است که همه چیز نابود می شود، به جز دین او؛ چرا که محال است از او همه چیز نابود شود به جز وجه او. او عزّ و جلّ بزرگ تر و ارجمندتر و والاتر از چنین امری است و تنها کسی نابود می‌شود که از او نیست؛ مگر نمی... بینی که فرمود: «کُلُّ مَنْ عَلَیْهَا فَانٍ* وَیَبْقَی وَجْهُ رَبِّکَ» {هرچه بر (زمین) است فانی شونده است، و ذات باشکوه و ارجمند پروردگارت باقی خواهد ماند} - . الرحمن/ ۲۶-۲۷ - و این گونه آفریدگان خود را از وجه خویش جدا کرد.

و امّا اظهار نا آگاهی تو از این کلام حق تعالی: «وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُواْ فِی الْیَتَامَی فَانکِحُواْ مَا طَابَ لَکُم مِّنَ النِّسَاء» {و اگر در اجرای عدالت میان دختران یتیم بیمناکید، هر چه از زنان (دیگر) که شما را پسند افتاد به زنی گیرید} - . نساء/۳ - دادگری در حقّ یتیمان با ازدواج با زنان همانند نیست و تمامی زنان نیز یتیم نیستند. این آیه از جمله آن سخنی است که برایت درباره حذف شدن از قرآن به دست منافقان گفتم. میان سخنان مربوط به یتیمان و خطاب‌ها و قصّه‌های مربوط به ازدواج با زنان، بیش از یک سوم قرآن قرار دارد. این آیه و همانندهای آن از جمله آیاتی است که بدعت‌ها و دست‌کاری های منافقان در آن ها برای اهل نظر و اندیشه آشکار است و خرابکاران و مردمان ملّت‌های مخالف اسلام در آن ها جایی برای کاهش در قرآن یافتند. اگر می‌خواستم همه حذف‌ها و تحریف‌ها و تبدیل‌های مربوط به این موضوع را برایت شرح دهم، بی شک سخن به درازا می‌کشید. در این جا تقیّه، آشکار کردن فضیلت‌های دوستان و رذیلت‌های دشمنان را بر نتافته است. - . احتجاج: ۱۳۱ - ۱۳۳ -

**[ترجمه]

«۴»

أَقُولُ قَدْ مَضَی فِی احْتِجَاجِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام وَ أَصْحَابِهِ عَلَی مُعَاوِیَهَ أَنَّهُ علیه السلام قَالَ: نَحْنُ نَقُولُ أَهْلَ الْبَیْتِ إِنَّ الْأَئِمَّهَ مِنَّا وَ إِنَّ الْخِلَافَهَ لَا تَصْلُحُ إِلَّا فِینَا وَ إِنَّ اللَّهَ جَعَلَنَا أَهْلَهَا فِی کِتَابِهِ وَ سُنَّهِ نَبِیِّهِ صلی الله علیه و آله وَ إِنَّ الْعِلْمَ فِینَا وَ نَحْنُ أَهْلُهُ وَ هُوَ عِنْدَنَا مَجْمُوعٌ کُلُّهُ بِحَذَافِیرِهِ وَ إِنَّهُ لَا یَحْدُثُ شَیْ ءٌ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ حَتَّی أَرْشُ الْخَدْشِ إِلَّا وَ هُوَ عِنْدَنَا مَکْتُوبٌ بِإِمْلَاءِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ خَطِّ عَلِیٍّ عَلَیْهِ السَّلَامُ بِیَدِهِ وَ زَعَمَ قَوْمٌ أَنَّهُمْ أَوْلَی بِذَلِکَ مِنَّا حَتَّی أَنْتَ یَا ابْنَ هِنْدٍ تَدَّعِی ذَلِکَ وَ تَزْعُمُ أَنَّ عُمَرَ أَرْسَلَ إِلَی أَبِی- أَنِّی أُرِیدُ أَنْ أَکْتُبَ الْقُرْآنَ فِی مُصْحَفٍ فَابْعَثْ إِلَیَّ بِمَا کَتَبْتَ مِنَ الْقُرْآنِ فَأَتَاهُ فَقَالَ تَضْرِبُ وَ اللَّهِ عُنُقِی قَبْلَ أَنْ یَصِلَ إِلَیْکَ قَالَ وَ لِمَ قَالَ لِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَی إِیَّایَ عَنَی وَ لَمْ یَعْنِکَ وَ لَا أَصْحَابَکَ فَغَضِبَ عُمَرُ ثُمَّ قَالَ ابْنُ أَبِی طَالِبٍ یَحْسَبُ أَنَّ أَحَداً لَیْسَ عِنْدَهُ عِلْمٌ غَیْرَهُ مَنْ کَانَ یَقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ شَیْئاً

۱- ۱. الرحمن: ۳۷.

۲- ۲. النساء: ۳.

۳- ۳. الاحتجاج: ۱۳۱- ۱۳۳.

فَلْيَأْتِنِي فَإِذَا جَاءَ رَجُلٌ فَقَرَأَ شَيْئاً مَعَهُ وَ فِيهِ آخَرُ كَتَبَهُ وَ إِلَّا لَمْ يَكْتُبْهُ ثُمَّ قَالُوا قَدْ ضَاعَ مِنْهُ قُرْآنٌ كَثِيرٌ بَلْ كَذَبُوا وَ اللَّهِ بَلْ هُوَ مَجْمُوعٌ مَحْفُوظٌ عِنْدَ أَهْلِهِ (۱).

**[ترجمه]می گویم: در احتجاج امام حسن علیه السلام و یارانش با معاویه گذشت که آن حضرت فرمود: نظر ما اهل بیت این است که بی شکّ امامان از ما هستند، و خلافت جز برای ما خانواده شایسته دیگری نیست، و خداوند تبارک و تعالی بی هیچ شکّی به تصریح در کتاب و سنّت ما را اهل آن ساخته، و علم نزد ما و فقط ما اهل آنیم، و مجموع آن در نزد ما ثابت و عیان و درخشان است و آنچه بر ما ظاهر است چیزی بر آن تا روز قیامت حادث و زیادت نخواهد شد، حتّی دیه خراش که آن تنها نزد ما به املاء رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و خطّ مبارک حضرت علیّ علیه السّلام محفوظ و مکتوب است.

و گروهی پنداشتند که اینان از ما به امر خلافت شایسته ترند، حتّی تو ای پسر هند نیز ادّعای آن را نمودی، و پنداشتی که عمر به دنبال پدرم (علیّ علیه السّلام) فرستاده و گفت: من قصد کتابت قرآن را در مصحفی دارم؛ آنچه از مکتوبات قرآن نزد خود داری نزد من بفرست. او نیز آمده و گفت: به خدا اگر چنین می کردم قبل از رسیدن آن به دستت، گردن مرا می زدی، عمر گفت: برای چه؟ حضرت گفت: زیرا خداوند در قرآن می فرماید: «و راسخان در علم» - . در متن عربی کتاب عبارت «و قال تعالی: و الراسخون فی العلم» افتاده است. (مترجم) - مراد خداوند من هستم نه تو و اصحابت. عمر غضبناک شده و گفت: ای پسر ابی طالب، فکر می کنی هیچ کس جز تو علمی ندارد!؟ پس هر که مقداری از قرائت قرآن می داند آن را نزد من آرد. بدین ترتیب هر که مقداری از قرآن را در سینه داشت و یک نفر هم شهادت می داد، آن آیه را مکتوب می داشت وگرنه نمی پذیرفت. سپس شایع ساختند که مقدار زیادی از قرآن ضایع شد؛ به خدا سوگند که دروغ گفتند، تمامی قرآن در نزد أهل قرآن محفوظ است. - . احتجاج: ۱۵۶ -

**[ترجمه]

أقول

قد وردت أخبار کثیره فی کثیر من الآیات أنها نزلت علی خلاف القراءات المشهوره کآیه الکرسی و قوله وَ کَذٰلِکَ جَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّهً وَسَطاً و غیرهما.

**[ترجمه]روایات زیادی حاکی از این هستند که برخی از آیات بر خلاف قرائت رایج و مشهور نازل شده اند. مانند آیهٔ الکرسی و آیه «و کذلک جعلناهم ائمه وسطا» و مواردی دیگر غیر از این دو آیه .

**[ترجمه]

«۵»

فس، [تفسیر القمی] جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحِيمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْقُرَشِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنِ الثُّمَالِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَا أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّهِ جَمَعَ الْقُرْآنَ إِلَّا وَصِيُّ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله (۲).

**[ترجمه]تفسیر قمی: امام باقر علیه السلام فرمود: هیچ کس از این امت قرآن را [به نحو شایسته] جز وصی حضرت محمد صلی الله علیه و آله [امیر المؤمنین علیه السلام] جمع نکرد. - . تفسیر قمی: ۷۴۴ -

**[ترجمه]

«۶»

ب، [قرب الإسناد] الْيَقْطِينِيُّ عَنِ ابْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَأَخْرَجَ إِلَيَّ مُصْحَفاً قَالَ فَتَصَفَّحْتُهُ فَوَقَعَ بَصَرِي عَلَى مَوْضِعٍ مِنْهُ فَإِذَا فِيهِ مَكْتُوبٌ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمَا بِهَا تُكَذِّبَانِ فَاصْلَيَا فِيهَا لَا تَمُوتَانِ فِيهَا وَ لَا تَحْيَيَانِ يَعْنِي الْأَوَّلَيْنِ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابن عبد الحمید می گوید: نزد امام صادق علیه السلام رفتم. ایشان قرآنی را به من نشان داد و من شروع به ورق زدن آن کردم که چشمم به جایی از قرآن خورد که در آن نوشته شده بود: «هذه جهنم التی کنتما بها تکذبان * فاصليا فيها لاتموتان فيها و لا تحييان» {این جهنمی است که شما دو تن آن را تکذیب می کردید. پس داخل آن شده که در آن می میرید و نه زنده می مانید} منظور اولی و دومی بود. - . قرب الاسناد: ۱۲ -

**[ترجمه]

«۷»

فس، [تفسير القمي] عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ سَيْفٍ عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْحَضْرَمِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ لِعَلِيٍّ يَا عَلِيُّ الْقُرْآنُ خَلْفَ فِرَاشِي فِي الْمُصْحَفِ وَ الْحَرِيرِ وَ الْقَرَاطِيسِ فَخُذُوهُ وَ اجْمَعُوهُ وَ لَا تُضَيِّعُوهُ كَمَا ضَيَّعَتِ الْيَهُودُ التَّوْرَاةَ فَانْطَلَقَ عَلِيٌّ فَجَمَعَهُ فِي ثَوْبٍ أَصْفَرَ ثُمَّ خَتَمَ عَلَيْهِ فِي بَيْتِهِ وَ قَالَ لَا أَرْتَدِي حَتَّى أَجْمَعَهُ وَ إِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيَأْتِيهِ فَيَخْرُجُ إِلَيْهِ بِغَيْرِ رِدَاءٍ حَتَّى جَمَعَهُ قَالَ وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَوْ أَنَّ النَّاسَ قَرَءُوا الْقُرْآنَ كَمَا أُنْزِلَ مَا اخْتَلَفَ اثْنَانِ (۴).

**[ترجمه]تفسیر قمی: امام صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام فرمود: علی! قرآن، بالای بستر من در صحیفه و حریر و کاغذهایی است. آن را برگیرید و جمعش کنید و آن را ضایع نکنید، آن گونه که یهود تورات را ضایع کردند. پس علی علیه السلام اقدام به جمع آوری آن در پارچه ای زرد نمود و بر آن مهری زد و در خانه اش گذاشت. و گفت: ردا و عبا بر تن نخواهم کرد تا آن که قرآن را جمع آوری کنم. و چون کسی به سراغ او می رفت بدون ردا به استقبالش می رفت تا این که قرآن را جمع آوری کرد. امام صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: اگر مردم قرآن را آن گونه که نازل شد بخوانند، حتی دو نفر دچار اختلاف نمی شدند. - . تفسیر قمی: ۷۴۵ -

**[ترجمه]

«۸»

فس، [تفسير القمی] مُحَمَّدُ بْنُ هَمَّامٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْفَزَارِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ اللُّؤْلُؤِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ صَالِحٍ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ

۱- ۱. الاحتجاج: ۱۵۶.

۲- ۲. تفسير القمّیّ ص ۷۴۴.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۲.

۴- ۴. تفسير القمّیّ ص ۷۴۵.

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ هـذا کِتابُنا یَنْطِقُ عَلَیْکَمْ بِالْحَقِ (۱) قَالَ إِنَّ الْکِتَابَ لَمْ یَنْطِقْ وَ لَا یَنْطِقُ وَ لَکِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله هُوَ النَّاطِقُ بِالْکِتَابِ قَالَ اللَّهُ هَذَا کِتَابُنَا یُنْطَقُ عَلَیْکُمْ بِالْحَقِّ فَقُلْتُ إِنَّا لَا نَقْرَؤُهَا هَکَذا فَقَالَ هَکَذَا وَ اللَّهِ نَزَلَ بِهَا جَبْرَئِیلُ علیه السلام عَلَی مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ لَکِنَّهُ فِیمَا حُرِّفَ مِنْ کِتَابِ اللَّهِ (۲).

**[ترجمه]تفسیر قمی: ابو بصیر می گوید: نزد امام صادق علیه السلام عرض کردم: «هذا کتابنا یَنطِق علیکم بالحق» - . جاثیه / ۲۹ - {این است کتابِ ما که علیه شما به حق سخن می گوید} امام فرمود: قرآن سخن نگفته و نمی گوید و لکن رسول خداوند صلی الله علیه و آله گویای از جانب کتاب است. خداوند عزّ و جلّ فرمود: «هذا کتابنا یُنطَق علیکم بالحق» {این کتاب ماست که به حق از جانب آن برای شما سخن گفته می شود.} به امام عرض کردم: ولی ما این را این گونه قرائت نمی کنیم. امام فرمود: سوگند به خدا جبرئیل آن را این چنین بر محمد صلی الله علیه و آله نازل کرد و این از جمله آیات تحریف شده قرآن است. - .

تفسیر قمی: ۶۲۰ -

**[ترجمه]

«۹»

ل، [الخصال] مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ الْحَافِظُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بِشْرٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الزِّبْرِقَانِ عَنْ أَبِی بَکْرِ بْنِ عَیَّاشٍ عَنِ الْأَجْلَحِ عَنْ أَبِی الزُّبَیْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ یَجِی ءُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ ثَلَاثَهٌ یَشْکُونَ الْمُصْحَفُ وَ الْمَسْجِدُ وَ الْعِتْرَهُ یَقُولُ الْمُصْحَفُ یَا رَبِّ حَرَّفُونِی وَ مَزَّقُونِی وَ یَقُولُ الْمَسْجِدُ یَا رَبِّ عَطَّلُونِی وَ ضَیَّعُونِی وَ تَقُولُ الْعِتْرَهُ یَا رَبِّ قَتَلُونَا وَ طَرَدُونَا وَ شَرَّدُونَا فَأَجْثُوا لِلرُّکْبَتَیْنِ لِلْخُصُومَهِ فَیَقُولُ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ لِی أَنَا أَوْلَی بِذَلِکَ (۳).

**[ترجمه]خصال: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: در روز قیامت سه چیز نزد خداوند شکایت می کنند: قرآن، مسجد و عترت (من). قرآن می گوید: پروردگارا! مرا تحریف و پاره پاره کردند. مسجد می گوید: پروردگارا! مرا تعطیل و ضایع نمودند. و عترت می گوید: پروردگارا! ما را کشتند و طرد کردند و آواره ساختند. (پیامبر می فرماید:) پس من به جهت دادرسی زانو به زمین می زنم. خداوند می فرماید: من به این کار شایسته ترم. - . خصال ۱ : ۸۳ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الصَّیْرَفِیِّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّ الْأَحَادِیثَ تَخْتَلِفُ عَنْکُمْ قَالَ فَقَالَ إِنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ عَلَی سَبْعَهِ أَحْرُفٍ وَ أَدْنَی مَا لِلْإِمَامِ أَنْ یُفْتِیَ عَلَی سَبْعَهِ وُجُوهٍ ثُمَّ قَالَ هذا عَطاؤُنا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِکْ بِغَیْرِ حِسابٍ (۴).

**[ترجمه]خصال: حماد بن عثمان می گوید به امام ششم علیه السلام عرض کردم: احادیث مختلفی از شما امامان به ما رسیده است؟ حضرت فرمود: قرآن به هفت حرف نازل شده است. کمترین رخصتی که امام دارد این است که به هفت طریقه فتوا دهد. سپس فرمود: «هذا عطاؤنا فامنن أو أمسک بغیر حساب» - . ص / ۳۹ - {این بخشش ماست، [آن را] بی شمار ببخش یا نگاه دار.}

**[ترجمه]

«۱۱»

ل، [الخصال] مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ عَنْ عِیسَی بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْهَاشِمِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَتَانِی آتٍ مِنَ اللَّهِ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ یَأْمُرُکَ أَنْ تَقْرَأَ الْقُرْآنَ عَلَی حَرْفٍ وَاحِدٍ فَقُلْتُ یَا رَبِّ وَسِّعْ عَلَیَّ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ یَأْمُرُکَ أَنْ تَقْرَأَ الْقُرْآنَ عَلَی حَرْفٍ وَاحِدٍ فَقُلْتُ یَا رَبِّ وَسِّعْ عَلَی أُمَّتِی فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ یَأْمُرُکَ أَنْ تَقْرَأَ الْقُرْآنَ عَلَی حَرْفٍ وَاحِدٍ فَقُلْتُ یَا رَبِّ وَسِّعْ عَلَی أُمَّتِی فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ یَأْمُرُکَ أَنْ تَقْرَأَ الْقُرْآنَ

۱- ۱. الجاثیه: ۲۹.

۲- ۲. تفسیر القمّیّ ص ۶۲۰.

۳- ۳. الخصال ج ۱ ص ۸۳.

۴- ۴. الخصال ج ۲ ص ۱۰.

عَلَی سَبْعَهِ أَحْرُفٍ (۱).

**[ترجمه]خصال: عیسی بن عبد الله الهاشمی از پدرش از پدرانش علیهم السلام روایت کرد: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: پیک الهی به من رسید و گفت: همانا خداوند به تو دستور می دهد که قرآن را با یک حرف بخوانی. گفتم: پروردگارا! بر من وسعت بده. گفت: خداوند به تو دستور می دهد که قرآن را با یک حرف بخوانی، گفتم: پروردگارا! بر امّت من وسعت بده. گفت: همانا خداوند دستور می دهد که قرآن را با یک حرف بخوانی. گفتم: پروردگارا! بر امّت من وسعت بده .

گفت: همانا خداوند به تو دستور می دهد که قرآن را با هفت حرف بخوانی. - . خصال ۱ : ۱۱ - (منظور از حرف در اینجا لهجه است و هفت حرف یعنی هفت لهجه.)

**[ترجمه]

«۱۲»

فس، [تفسیر القمی] عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ: فِی قَوْلِهِ وَ تَجْعَلُونَ رِزْقَکُمْ أَنَّکُمْ تُکَذِّبُونَ قَالَ بَلَی هِیَ وَ تَجْعَلُونَ شُکْرَکُمْ أَنَّکُمْ تُکَذِّبُونَ (۲).

**[ترجمه]تفسیر قمی: امام صادق علیه السلام در باره آیه «و تجعلون رزقکم أنکم تکذبون» - . واقعه / ۵۶ - {و تنها نصیب خود را در تکذیب [آن] قرار می دهید؟} فرمود: آری، و شکرتان را در تکذیب قرآن قرار می دهید. - . تفسیر قمی: ۶۶۳ -

**[ترجمه]

«۱۳»

فس، [تفسیر القمی] أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِیسَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ عَنِ ابْنِ أَبِی یَعْفُورٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: نَزَلَتْ وَ إِذَا رَأَوْا تِجَارَهً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَیْهَا وَ تَرَکُوکَ قَائِماً قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَیْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَ مِنَ التِّجَارَهِ لِلَّذِینَ اتَّقَوْا وَ اللَّهُ خَیْرُ الرَّازِقِینَ (۳).

**[ترجمه]تفسیر قمی: امام صادق علیه السلام فرمود: آیه (۱۱ سوره جمعه) این چنین نازل شد: «وَ إِذَا رَأَوْا تِجَارَهً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَیْهَا وَ تَرَکُوکَ قَائِماً قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَیْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَ مِنَ التِّجَارَهِ - لِلَّذِینَ اتَّقَوْا - وَ اللَّهُ خَیْرُ الرَّازِقِین. {و چون داد و ستد یا سرگرمیی ببینند، به سوی آن روی آور می شوند، و تو را در حالی که ایستاده ای ترک می کنند. بگو: «آنچه نزد خداست از سرگرمی و از داد و ستد - برای پرهیزگاران - بهتر است، و خدا بهترین روزی دهندگان است.}

**[ترجمه]

«۱۴»

«۱۱»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] فِی خَبَرِ رَجَاءِ بْنِ الضَّحَّاکِ: أَنَّ الرِّضَا علیه السلام کَانَ یَقْرَأُ فِی سُورَهِ الْجُمُعَهِ قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَیْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَ مِنَ التِّجَارَهِ لِلَّذِینَ اتَّقَوْا وَ اللَّهُ خَیْرُ الرَّازِقِینَ (۴).

**[ترجمه]عیون الاخبار: رجاء بن ضحاک روایت می کند که امام رضا علیه السلام (آیه ۱۱) سوره جمعه را چنین می خواند: «قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَیْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَ مِنَ التِّجَارَهِ - لِلَّذِینَ اتَّقَوْا - وَ اللَّهُ خَیْرُ الرَّازِقِین»

**[ترجمه]

«۱۵»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْمُتَوَکِّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانَ عَنِ ابْنِ مِهْرَانَ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ کَانَ کَثِیرَ الْقِرَاءَهِ لِسُورَهِ الْأَحْزَابِ کَانَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ فِی جِوَارِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ أَزْوَاجِهِ ثُمَّ قَالَ سُورَهُ الْأَحْزَابِ فِیهَا فَضَائِحُ الرِّجَالِ وَ النِّسَاءِ مِنْ قُرَیْشٍ وَ غَیْرِهِمْ یَا ابْنَ سِنَانٍ إِنَّ سُورَهَ الْأَحْزَابِ فَضَحَتْ نِسَاءَ قُرَیْشٍ مِنَ الْعَرَبِ وَ کَانَتْ أَطْوَلَ مِنْ سُورَهِ الْبَقَرَهِ وَ لَکِنْ نَقَصُوهَا وَ حَرَّفُوهَا(۵).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: عبد الله بن سنان می گوید: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره احزاب را زیاد بخواند، روز قیامت در همسایگی حضرت محمد صلی الله علیه و آله و همسرانش خواهد بود. سپس فرمود: در سوره احزاب رسوایی های مردان و زنان قریش و غیر قریش است. ای پسر سنان! سوره احزاب زنان عرب قریشی را رسوا کرد و این سوره از سوره بقره طولانی تر بود، اما آن را کوتاه و تحریف کردند. - . ثواب الاعمال: ۱۰۰ -

**[ترجمه]

«۱۶»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْبَزَنْطِیِّ قَالَ: اسْتَقْبَلْتُ الرِّضَا علیه السلام إِلَی الْقَادِسِیَّهِ فَسَلَّمْتُ عَلَیْهِ فَقَالَ لِی اکْتَرِ لِی حُجْرَهً لَهَا بَابَانِ بَابٌ إِلَی خَانٍ وَ بَابٌ إِلَی خَارِجٍ فَإِنَّهُ أَسْتَرُ عَلَیْکَ قَالَ وَ بَعَثَ إِلَیَّ بِزِنْفِیلَجَهٍ(۶) فِیهَا دَنَانِیرُ صَالِحَهٌ وَ مُصْحَفٌ

۱- ۱. الخصال ج ۲ ص ۱۱.

۲- ۲. تفسیر القمّیّ ص ۶۶۳، و الآیه فی سوره الواقعه: ۵۶.

۳- ۳. تفسیر القمّیّ: ۶۷۹ فی آیه الجمعه: ۱۱.

۴- ۴. عیون الأخبار ج ۲ ص ۱۸۳.

۵- ۵. ثواب الأعمال ص ۱۰۰.

۶- ۶. الزنفیلجه معرب زنبیلچه.

وَ كَانَ يَأْتِينِي رَسُولُهُ فِي حَوَائِجِهِ فَأَشْتَرِي لَهُ وَ كُنْتُ يَوْماً وَحْدِي فَفَتَحْتُ الْمُصْحَفَ لِأَقْرَأَ فِيهِ فَلَمَّا نَشَرْتُهُ نَظَرْتُ فِيهِ فِي «لَمْ يَكُنْ» فَإِذَا فِيهَا أَكْثَرُ مِمَّا فِي أَيْدِينَا أَضْعَافَهُ فَقَدِمْتُ عَلَى قِرَاءَتِهَا فَلَمْ أَعْرِفْ شَيْئاً فَأَخَذْتُ الدَّوَاهَ وَ الْقِرْطَاسَ فَأَرَدْتُ أَنْ أَكْتُبَهَا لِكَيْ أَسْأَلَ عَنْهَا فَأَتَانِي مُسَافِرٌ قَبْلَ أَنْ أَكْتُبَ مِنْهَا شَيْئاً مَعَهُ مِنْدِيلٌ وَ خَيْطٌ وَ خَاتَمُهُ فَقَالَ مَوْلَايَ يَأْمُرُكَ أَنْ تَضَعَ الْمُصْحَفَ فِي الْمِنْدِيلِ وَ تَخْتِمَهُ وَ تَبْعَثَ إِلَيْهِ بِالْخَاتَمِ قَالَ فَفَعَلْتُ (۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: بزنطی روایت می کند: در قادسیه به دیدار امام رضا علیه السلام رفتم و به حضرتش سلام کردم. به من فرمود: برای من اتاقی دو درب کرایه کن که یک در آن به خان [مغازه یا کاروانسرا] و در دیگر آن به بیرون باشد، زیرا این برای حفاظت تو بهتر است. آن حضرت برای من زنبیلچه ای را فرستاد که در آن دینارهایی زیاد و مصحفی قرار داشت. فرستاده امام علیه السلام برای تامین نیازهای حضرت به من مراجعه می کرد و من آن ها را برای ایشان می خریدم. روزی تنها بودم، مصحف را گشودم تا آن را قرائت کنم. چون آن را ورق زدم و در سوره «لم یکن» [لم یکن الذین کفروا] نظر کردم، آیات آن چند برابر قرآنی که در بین ماست بود. من شروع به خواندن آن ها کردم، در حالی که چیزی از آن ها را قبلا ندیده بودم. قلم و کاغذ را برداشتم تا آن ها را بنویسم و در باره آن ها [از حضرت] جویا شوم که ناگاه مسافری از راه رسید و در دستنش دستمال و نخ و مهر آن حضرت بود. به من گفت: مولایم به تو فرمان داده است که مصحف را در دستمال قرار دهی و آن را ببندی و مهر کنی و به همراه مهر نزد حضرتش بفرستی. پس من هم چنین کردم. - . بصائر الدرجات: ۲۴۶ -

**[ترجمه]

«۱۷»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَلَفٍ عَنْ بَعْضِ رِجَالِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: فَتَلَا رَجُلٌ عِنْدَهُ هَذِهِ الْآيَهَ عُلِّمْنا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَ أُوتِينا مِنْ كُلِّ شَيْ ءٍ(۲) فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لَيْسَ فِيهَا مِنْ إِنَّمَا هِيَ وَ أُوتِينَا كُلَّ شَيْ ءٍ(۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: فردی نزد امام صادق علیه السلام این آیه را تلاوت کرد: «علمنا منطق الطیر و اوتینا من کلِّ شیٔ» - . نمل / ۱۶ - حضرت فرمود: کلمه «من» در آیه نیست بلکه آیه «اوتینا کلَّ شیٔ» است. - . بصائر الدرجات: ۳۴۲ -

**[ترجمه]

«۱۸»

قب، المناقب لابن شهرآشوب و من عجب أمره فی هذا الباب أنه لا شی ء من العلوم إلا و أهله يجعلون عليا قدوه فصار قوله قبله فی الشريعه فمنه سمع القرآن ذكر الشيرازی فی نزول القرآن و أبو يوسف يعقوب فی تفسيره عن ابن عباس فی قوله لا تُحَرِّكْ بِهِ لِسانَكَ (۴) كان النبی يحرك شفتيه عند الوحی ليحفظه فقيل له لا تُحَرِّكْ بِهِ لِسانَكَ يعنی بالقرآن لِتَعْجَلَ بِهِ من قبل أن يفرغ به من قراءته عليك إِنَّ عَلَيْنا جَمْعَهُ وَ قُرْآنَهُ (۵) قال ضمن الله محمدا أن يجمع القرآن بعد رسول الله صلی الله علیه و آله علی بن أبی طالب عليه السلام قال ابن عباس فجمع الله القرآن فی قلب علی و جمعه علی بعد موت رسول الله صلی الله عليه و

آله بسته أشهر(۶)

وَ فِی أَخْبَارِ أَبِی رَافِعٍ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ فِی مَرَضِهِ الَّذِی تُوُفِّیَ فِیهِ لِعَلِیٍ:

ص: ۵۱

۱- ۱. بصائر الدرجات ص ۲۴۶.

۲- ۲. النمل: ۱۶.

۳- ۳. بصائر الدرجات ص ۳۴۲.

۴- ۴. القیامه: ۱۶ و ما بعدها: ۱۷.

۵- ۵. و قد یقرأ« ان علیا جمعه و قرأ به».

۶- ۶. مناقب ابن شهرآشوب ج ۲ ص ۴۰.

يَا عَلِيُّ هَذَا كِتَابُ اللَّهِ خُذْهُ إِلَيْكَ فَجَمَعَهُ عَلِيٌّ فِي ثَوْبٍ فَمَضَى إِلَى مَنْزِلِهِ فَلَمَّا قُبِضَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله جَلَسَ عَلِيٌّ فَأَلَّفَهُ كَمَا أَنْزَلَهُ اللَّهُ وَ كَانَ بِهِ عَالِماً.

وَ حَدَّثَنِي أَبُو الْعَلَاءِ الْعَطَّارُ وَ الْمُوَفَّقُ خَطِيبُ خُوارِزْمَ فِي كِتَابَيْهِمَا بِالْإِسْنَادِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبَاحٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله أَمَرَ عَلِيّاً عليه السلام بِتَأْلِيفِ الْقُرْآنِ فَأَلَّفَهُ وَ كَتَبَهُ.

جَبَلَةُ بْنُ سُحَيْمٍ (۱)

عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ: لَوْ ثُنِيَ لِيَ الْوِسَادَةُ وَ عُرِفَ لِي حَقِّي لَأَخْرَجْتُ لَهُمْ مُصْحَفاً كَتَبْتُهُ وَ أَمْلَاهُ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله.

و رويتم أيضا: أنه إنما أبطأ على عليه السلام عن بيعه أبى بكر لتأليف القرآن.

أَبُو نُعَيْمٍ فِي الْحِلْيَةِ وَ الْخَطِيبُ فِي الْأَرْبَعِينِ بِالْإِسْنَادِ عَنِ السُّدِّيِّ عَنْ عَبْدِ خَيْرٍ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: لَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَقْسَمْتُ أَوْ حَلَفْتُ أَنْ لَا أَضَعَ رِدَايَ عَنْ ظَهْرِي حَتَّى أَجْمَعَ مَا بَيْنَ اللَّوْحَيْنِ فَمَا وَضَعْتُ رِدَايَ حَتَّى جَمَعْتُ الْقُرْآنَ.

وَ فِي أَخْبَارِ أَهْلِ الْبَيْتِ عليهم السلام: أَنَّهُ آلَى أَنْ لَا يَضَعَ رِدَاءَهُ عَلَى عَاتِقِهِ إِلَّا لِلصَّلَاةِ حَتَّى يُؤَلِّفَ الْقُرْآنَ وَ يَجْمَعَهُ فَانْقَطَعَ عَنْهُمْ مُدَّةً إِلَى أَنْ جَمَعَهُ ثُمَّ خَرَجَ إِلَيْهِمْ بِهِ فِي إِزَارٍ يَحْمِلُهُ وَ هُمْ مُجْتَمِعُونَ فِي الْمَسْجِدِ فَأَنْكَرُوا مَصِيرَهُ بَعْدَ انْقِطَاعٍ مَعَ التِّيهِ (۲) فَقَالُوا لِأَمْرٍ مَا جَاءَ أَبُو الْحَسَنِ فَلَمَّا تَوَسَّطَهُمْ وَضَعَ الْكِتَابَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ إِنِّي مُخَلِّفٌ فِيكُمْ مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِ لَنْ تَضِلُّوا كِتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِي أَهْلَ بَيْتِي وَ هَذَا الْكِتَابُ وَ أَنَا الْعِتْرَةُ فَقَامَ إِلَيْهِ الثَّانِي فَقَالَ لَهُ إِنْ يَكُنْ عِنْدَكَ قُرْآنٌ فَعِنْدَنَا مِثْلُهُ فَلَا حَاجَةَ لَنَا فِيكُمَا فَحَمَلَ عليه السلام الْكِتَابَ وَ عَادَ بِهِ بَعْدَ أَنْ أَلْزَمَهُمُ الْحُجَّةَ.

وَ فِي خَبَرٍ طَوِيلٍ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام: أَنَّهُ حَمَلَهُ وَ وَلَّى رَاجِعاً نَحْوَ حُجْرَتِهِ وَ هُوَ يَقُولُ فَنَبَذُوهُ وَراءَ ظُهُورِهِمْ وَ اشْتَرَوْا بِهِ ثَمَناً قَلِيلًا فَبِئْسَ ما يَشْتَرُونَ (۳) وَ لِهَذَا

۱- ۱. عنونه في التقريب و ضبطه سحيم بمهملتين- مصغرا- و قال: كوفيّ ثقه من الثالثه، مات سنه خمس و عشرين بعد المائه.

۲- ۲. هكذا في الأصل و في بعض النسخ: الالبه و هي بالكسر يعنى الجماعه.

۳- ۳. آل عمران: ۱۸۷.

قَرَأَ ابْنُ مَسْعُودٍ إِنَّ عَلِيّاً جَمَعَهُ وَ قَرَأَ بِهِ وَ إِذَا قَرَأَ فَاتَّبِعُوا قِرَاءَتَهُ (۱).

فأما ما روى أنه جمعه أبو بكر و عمر و عثمان فإن أبا بكر أقر لما التمسوا منه جمع القرآن فقال كيف أفعل شيئا لم يفعله رسول الله صلى الله عليه و آله و لا أمرنى به ذكره البخارى فى صحيحه و ادعى على أن النبى صلى الله عليه و آله أمره بالتأليف ثم إنهم أمروا زيد بن ثابت و سعيد بن العاص و عبد الرحمن بن الحارث بن هشام و عبد الله بن الزبير بجمعه فالقرآن يكون جمع هؤلاء جميعهم.

و منهم العلماء بالقراءات أحمد بن حنبل و ابن بطه و أبو يعلى فى مصنفاتهم عن الأعمش عن أبى بكر بن أبى عياش فى خبر طويل: أنه قرأ رجلان ثلاثين آيه من الأحقاف فاختلف فى قراءتهما فقال ابن مسعود هذا الخلاف ما أقرؤه فذهبت بهما إلى النبى صلى الله عليه و آله فغضب و على عنده فقال على رسول الله صلى الله عليه و آله يأمركم أن تقرءوا كما علمتم. و هذا دليل على علم على بوجوه القراءات المختلفه.

و روى: أن زيدا لما قرأ التابوه قال على اكتبه التابوت فكتبه كذلك.

و القراء السبعه إلى قراءته يرجعون فأما حمزه و الكسائى فيعولان على قراءه على و ابن مسعود و ليس مصحفهما مصحف ابن مسعود فهما إنما يرجعان إلى على و يوافقان ابن مسعود فيما يجرى مجرى الإعراب و قد قال ابن مسعود ما رأيت أحدا أقرأ من على بن أبى طالب عليه السلام للقرآن.

و أما نافع و ابن كثير و أبو عمرو فمعظم قراءاتهم يرجع إلى ابن عباس و ابن عباس قرأ على أبى بن كعب و على و الذى قرأه هؤلاء القراء يخالف قراءه أبى فهو إذا مأخوذ عن على عليه السلام.

و أما عاصم فقرأه على أبى عبد الرحمن السلمى و قال أبو عبد الرحمن قرأت القرآن كله على على بن أبى طالب عليه السلام فقالوا أفصح القراءات قراءه عاصم لأنه أتى بالأصل و ذلك أنه يظهر ما أدغمه غيره و يحقق من الهمز ما لينه غيره و يفتح من الألفات ما أماله غيره و العدد الكوفى فى القرآن منسوب

ص: ۵۳

۱- ۱. راجع سوره القيامه الآيه ۱۷- ۱۸ المصدر ص ۴۱.

إلى على عليه السلام و ليس فى أصحابه من ينسب إليه العدد غيره و إنما كتب عدد ذلك كل مصر عن بعض التابعين (۱).

**[ترجمه]مناقب: و از شگفتی های امیر المؤمنین علیه السلام این است که هیچ دانشی نیست مگر این که اهل آن دانش علی علیه السلام را الگو و پیشتاز آن می دانند، پس سخن امیر المؤمنین در امر شریعت مورد اقتدای همه است. پس قرآن نیز باید از او شنیده شود. شیرازی در کتاب نزول قرآن و ابویوسف یعقوب در تفسیرش از ابن عباس در ذیل آیه «و لاتحرك به لسانک» - . قیامت / ۱۶ - نقل کرده اند که پیامبر صلی الله علیه و آله هنگام دریافت وحی آیات را تکرار می کرد تا آن را حفظ کند. خداوند به او فرمود: زبانت را به خاطر عجله برای خواندن آن [قرآن] حرکت مده، قبل از آن که از دریافت کامل آن فارغ شوی. «ان علینا جمعه و قرانه» - . قیامت / ۱۷ - ، {بر عهده ماست جمع آوری و خواندن آن}. ابن عباس گفت: خداوند برای پیامبر صلی الله علیه و آله ضمانت کرد که پس از وی علی علیه السلام قرآن را جمع آوری خواهد کرد. - . این آیه بدین صورت نیز قرائت شده است: «ان علیا جمعه و قرأ به» یعنی علی علیه السلام آن را جمع و قرائت خواهد کرد. - پس خداوند قرآن در قلب علی علیه السلام جمع کرد و حضرتش در مدت شش ماه پس از وفات رسول خدا صلی الله علیه و آله آن را جمع آوری نمود.

و در اخبار ابی رافع است که پیامبر صلی الله علیه و اله در بیماری ای که به فوتش انجامید، به علی علیه السلام فرمود: علی! این کتاب خداست آن را بگیر. علی علیه السلام آن را در پارچه ای پیچید و آن را به خانه خود برد و آن گاه که رسول خدا صلی الله علیه و اله وفات کرد، علی علیه السلام در خانه اش نشست و قرآن را آن گونه که خداوند نازل کرده بود و او به آن عالم بود، جمع آوری کرد.

ابو علا عطار و موفق خطیب خوارزم حدیث کرده اند مرا در کتاب هایشان به سندشان از علی بن رباح که پیامبر صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام دستور داد که قرآن را جمع آوری کند و آن حضرت آن را جمع آوری و مکتوب کرد.

جبله بن سحیم از پدرش از امیر المؤمنین روایت کرده است که فرمود: اگر قدرت در دست من قرار می گرفت و حق من شناخته می شد، برای مردم قرآنی را که پیامبر صلی الله علیه و آله بر من املاء کرد و من آن را نوشتم، عرضه می کردم.

همچنین روایت شده است که علی علیه السلام بیعت با ابوبکر را به دلیل آن که مشغول جمع آوری قرآن بود، به تاخیر انداخت.

ابونعیم در کتاب حلیه و خطیب در اربعین با سندشان از سدی، از عبد خیر، از علی علیه السلام روایت کرده اند که فرمود: چون پیامبر صلی الله علیه و اله رحلت کرد، سوگند یاد کردم که عبایم را نپوشم [از خانه خارج نشوم] تا این که آنچه را بین دو لوح بود جمع کنم. و این چنین بود که قرآن را جمع آوری کردم .

و در روایات اهل بیت علیهم السلام است که علی علیه السلام سوگند یاد کرد که عبایش را جز برای نماز بر دوشش نیاندازد تا این که قرآن را جمع آوری و تدوین کند. پس مدتی از مردم دور بود تا این که قرآن را جمع آوری کرد و در حالی که آن را در پارچه ای پیچیده بود، به سراغ مردم در مسجد رفت. مردم پس از چندی غیبت حضرت از آمدنش تعجب کردند و

گفتند: ابوالحسن برای کار مهمی آمده است. پس چون حضرت به میان آنان رفت، قرآن را به آنان عرضه کرد و فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: من در بین شما چیزی را باقی می گذارم که تا وقتی به آن چنگ زده اید، هرگز گمراه نخواهید شد: قرآن و اهل بیتم. و اینک این کتاب است و من هم عترتم. دومی از جا برخاست و به علی علیه السلام گفت: اگر پیش تو قرآنی هست، نزد ما نیز مانند آن هست و ما را نیازی به شما دو [قرآن و عترت] نیست. علی علیه السلام پس از این اتمام حجت، قرآن را برداشت و بازگشت.

و در روایتی طولانی از امام صادق علیه السلام است که علی علیه السلام قرآن را برداشت و در حالی که به سوی خانه خود بازمی گشت، این آیه را تلاوت فرمود: «وَإِذَ أَخَذَ اللّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلاَ تَكْتُمُونَهُ» «فَنَبَذُوهُ وَرَاء ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْاْ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ» - . آل عمران / ۱۸۷ - {و [یاد کن] هنگامی را که خداوند از کسانی که به آنان کتاب داده شده پیمان گرفت که حتما باید آن را [به وضوح] برای مردم بیان نمایید و کتمانش مکنید}، {پس آن [عهد] را پشت سر خود انداختند و در برابر آن بهایی ناچیز به دست آوردند و چه بد معامله ای کردند} و از همین رو ابن مسعود [آیه ۱۷ و ۱۸سوره قیامت را] چنین قرائت کرد: «إن علیا جمعه و قرأ به و اذا قرأ فاتبعوه قراءته» {علی قرآن را جمع کرد و آن را قرائت نمود، پس هر گاه علی آن را قرائت کرد شما نیز از قرائت او پیروی کنید}

و اما این که روایت شده است که ابوبکر و عمر و عثمان قرآن را جمع کرده اند، ابوبکر خود اعتراف کرده است که چون مردم از او درخواست جمع آوری قرآن را کردند، گفت: چگونه من کاری را انجام دهم که رسول خدا آن را انجام نداده و من را نیز مأمور به انجام آن نکرده است. بخاری این مطلب در کتابش (صحیح بخاری) ذکر کرده است. اما علی علیه السلام مدعی است که پیامبر صلی الله علیه و آله او را مامور به جمع آوری قرآن کرده است. آن گاه خلفا (ی سه گانه)، زید بن ثابت و سعید بن عاص و عبدالرحمن بن حارث بن هشام و عبدالله بن زبیر را مامور جمع آوری قرآن کردند و قرآن (موجود) نتیجه جمع آوری اینان است.

و نیز عالمان به قرائت های چند گانه قرآن مانند احمد بن حنبل و ابن بطّه و ابو یعلی در کتاب هایشان خبری طولانی به نقل از اعمش از ابی بکر بن ابی عیاش آورده اند که دو نفر، سی آیه از سوره احقاف را خواندند و در قرائتشان با هم اختلاف کردند. ابن مسعود گفت من این اختلاف را تایید نمی کنم. آن گاه آن دو را نزد پیامبر صلی الله علیه و آله برد، پس پیامبر غضبناک شد. علی علیه السلام که نزد پیامبر بود، گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله به شما فرمان می دهد که همان گونه که به شما آموخته شده است، قرائت کنید. این ماجرا دلیل بر علم امیر المؤمنین علیه السلام به قرائت های گوناگون قرآن است.

و روایت شده است که زید چون واژه «التابوه» را خواند، علی علیه السلام بدو گفت آن را «التابوت» بنویس و او چنین کرد.

و قاریان هفت گانه قرآن به قرائت امیر المؤمنین علیه السلام رجوع می کنند. حمزه و کسائی به قرائت علی علیه السلام و ابن مسعود تکیه می کنند اما مصحفشان مصحف ابن مسعود نیست. پس در واقع این دو نیز به علی علیه السلام مراجعه می کنند و با ابن مسعود در مواردی که موضوع اعراب گذاری است موافقت دارند. ابن مسعود گفته است: من در قرائت قرآن خبره تر و آگاه تر از علی بن ابی طالب علیه السلام ندیده ام.

و اما عمده قرائت های نافع و ابن کثیر و ابوعمرو به ابن عباس برمی گردد و ابن عباس نزد ابیّ بن کعب و علی علیه السلام قرآن را قرائت کرده است و آنچه که این قاریان قرائت کرده اند، متفاوت با قرائت ابیّ است و قرائت ابیّ گرفته شده از قرائت علی علیه السلام است .

و اما عاصم قرآن را نزد ابی عبد الرحمن سلمی قرائت کرد و فرا گرفت. عبد الرحمن گفته است: من کل قرآن را نزد علی علیه السلام قرائت کرده ام. و (اهل خبره) گفته اند فصیح ترین قرائت ها قرائت عاصم است، چون او قرائت اصلی را ارائه کرده است، از آن رو که او آنچه را که دیگران ادغام می کنند، اظهار می کند و آنچه از همزه که دیگران آن را به نرمی ادا می کنند، او با وضوح بیان می دارد و الف هایی را که دیگران اماله می کنند، او با فتحه ادا می کند. عدد کوفی در قرآن - . کوفیان به تبعیت از علی علیه السلام تعداد آیات قران را ۶۲۳۶ آیه می دانند. اختلاف در تعداد آیات قران ناشی از چگونگی محاسبه آیات است که برخی مثلاـ آیه ای را که دیگران یکی دانسته اند، دو آیه یا بیشتر قلمداد کرده اند و یا به عکس. (مترجم) - منسوب به علی علیه السلام است و به کس دیگری از صحابه نسبت داده نشده است و تعداد آیات قرآن را هر شهری به نقل از برخی تابعین نوشته اند. - . مناقب آل ابی طالب ۲ : ۴۲ - ۴۳ -

**[ترجمه]

«۱۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ بُرَیْدٍ الْعِجْلِیِّ قَالَ: سَمِعَنِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ أَنَا أَقْرَأُ لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَیْنِ یَدَیْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ یَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ (۲) فَقَالَ مَهْ وَ کَیْفَ یَکُونُ الْمُعَقِّبَاتُ مِنْ بَیْنِ یَدَیْهِ إِنَّمَا یَکُونُ الْمُعَقِّبَاتُ مِنْ خَلْفِهِ إِنَّمَا أَنْزَلَهَا اللَّهُ لَهُ رَقِیبٌ مِنْ بَیْنِ یَدَیْهِ وَ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ خَلْفِهِ یَحْفَظُونَهُ بِأَمْرِ اللَّهِ (۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: عیاشی از بُرَید عجلی روایت کرده است که گفت: مشغول قرائت آیه «لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِّن بَیْنِ یَدَیْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ یَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللّهِ» - . رعد / ۱۱ - {برای او فرشتگانی است که پی در پی او را به فرمان خدا از پیش رو و از پشت سرش پاسداری می کنند.} بودم که امام صادق علیه السلام شنید و سپس فرمود: کافی است! چطور می شود که تعقیب کنندگان، رو به روی او باشند؛ بی گمان، تعقیب کنندگان، پشت سر او هستند و خداوند، آیه را این چنین نازل کرده است: له رقیب من بین یدیه و معقّبات من خلفه یحفظونه بأمر من الله. یعنی هر انسانی محافظانی در پیش رو و تعقیب کنندگانی در پشت سر دارد که به فرمان خداوند از او مواظبت می کنند. - . تفسیر عیاشی ۲: ۲۰۵ -

**[ترجمه]

«۲۰»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] حُمْرَانُ بْنُ أَعْیَنَ قَالَ قَالَ لِی أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: وَ قَدْ قَرَأْتُ لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَیْنِ یَدَیْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ قَالَ وَ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَرَبٌ أَ یَکُونُ الْمُعَقِّبَاتُ مِنْ بَیْنِ یَدَیْهِ قُلْتُ کَیْفَ نَقْرَؤُهَا قَالَ لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ خَلْفِهِ وَ رَقِیبٌ مِنْ بَیْنِ یَدَیْهِ

يَحْفَظُونَهُ بِأَمْرِ اللَّهِ (۴).

**[ترجمه]مناقب: حمران بن اعين گفت: وقتی آیه «له معقبات من بین یدیه و من خلفه» را قرائت کردم، امام باقر علیه السلام به من فرمود: شما مردمی عرب هستید .

آیه تعقیب کنندگان رو به روی فرد هستند؟ عرض کردم: چگونه آن را تلاوت کنم؟ فرمود: «و له معقبات من خلفه و رقیب من بین یدیه یحفظونه بامر الله.» - . مناقب آل ابی طالب ۴ : ۱۹۷ -

**[ترجمه]

«۲۱»

کش، [رجال الكشي] خَلَفُ بْنُ حَامِدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ طَلْحَةَ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ بُرَيْدٍ الْعِجْلِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: أَنْزَلَ اللَّهُ فِي الْقُرْآنِ سَبْعَةً بِأَسْمَائِهِمْ فَمَحَتْ قُرَيْشٌ سِتَّةً وَ تَرَكُوا أَبَا لَهَبٍ (۵).

**[ترجمه]رجال كشّی: امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند در قرآن اسامی هفت نفر را ذکر فرمود، ولی قریش اسم شش نفر را محو کرده - . از این رو که ابولهب عموی پیامبر صلی الله علیه و آله بود. (مترجم) - و تنها اسم ابولهب را باقی گذاشتند. - . رجال كشّی: ۲۴۷ -

**[ترجمه]

«۲۲»

کش، [رجال الكشي] مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَزْدَادَ عَنْ يَحْيَى بْنِ مُحَمَّدٍ الرَّازِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ قَالَ: لَمَّا أُتِيَ بِأَبِي الْحَسَنِ عليه السلام أُخِذَ بِهِ عَلَى الْقَادِسِيَّةِ وَ لَمْ يُدْخَلِ الْكُوفَةَ أُخِذَ بِهِ عَلَى بَرَّانِيِّ الْبَصْرَةِ قَالَ فَبَعَثَ إِلَيَّ مُصْحَفاً وَ أَنَا بِالْقَادِسِيَّةِ فَفَتَحْتُهُ فَوَقَعَتْ بَيْنَ يَدَيَّ سُورَةُ لَمْ يَكُنْ فَإِذَا هِيَ أَطْوَلُ وَ أَكْثَرُ مِمَّا يَقْرَؤُهَا النَّاسُ قَالَ فَحَفِظْتُ مِنْهُ أَشْيَاءَ قَالَ فَأَتَى مُسَافِرٌ وَ مَعَهُ مِنْدِيلٌ وَ طِينٌ وَ خَاتَمٌ فَقَالَ هَاتِ فَدَفَعْتُهُ إِلَيْهِ فَجَعَلَهُ فِي الْمِنْدِيلِ وَ وَضَعَ

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ج ۲ ص ۴۲ و ۴۳.

۲- ۲. سوره الرعد: ۱۱.

۳- ۳. تفسير العيّاشيّ ج ۲ ص ۲۰۵.

۴- ۴. مناقب آل أبی طالب ج ۴ ص ۱۹۷.

۵- ۵. رجال الكشّيّ ص ۲۴۷.

عَلَیْهِ الطِّینَ وَ خَتَمَهُ فَذَهَبَ عَنِّی مَا کُنْتُ حَفِظْتُ مِنْهُ فَجَهَدْتُ أَنْ أَذْکُرَ مِنْهُ حَرْفاً وَاحِداً فَلَمْ أَذْکُرْهُ (۱).

**[ترجمه]رجال کشّی: راوی می گوید: وقتی امام رضا علیه السلام (از جانب مأمون به سمت طوس) برده می شد، در قادسیه او را متوقف کردند و هنوز داخل کوفه نشده بود که در بیرون بصره نیز آن حضرت را متوقف کردند. وقتی من در قادسیه بودم، امام علیه السلام قرآنی را برای من فرستاد. من آن را گشودم که با سوره «لم یکن الذین کفروا» مواجه شدم. این سوره طولانی تر و بیشتر از آنی بود که مردم آن را می خواندند. من بخش هایی از آن را حفظ کردم. پس مسافری [از جانب حضرت] آمد که با او دستمال و گل و مهری بود و به من گفت قرآن را بده و من به او دادم. پس آن را در دستمال نهاد و بر او گل نهاد و آن را مهر کرد. آنچه من از آن قرآن از حفظ کرده بودم از یادم رفت و هر چه تلاش کردم حرفی از آن را به یاد آورم نتوانستم. - . رجال کشی: ۴۹۲ -

**[ترجمه]

«۲۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِنَّ فِی الْقُرْآنِ مَا مَضَی وَ مَا یَحْدُثُ وَ مَا هُوَ کَائِنٌ کَانَتْ فِیهِ أَسْمَاءُ الرِّجَالِ فَأُلْقِیَتْ وَ إِنَّمَا الِاسْمُ الْوَاحِدُ مِنْهُ فِی وُجُوهٍ لَا تُحْصَی یَعْرِفُ ذَلِکَ الْوُصَاةُ(۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: حوادث گذشته و رخدادهای آینده و حوادث کنونی، همگی در قرآن آمده است. حتی اسامی اشخاص در قرآن آمده بود ولی حذف شد و یک اسم آن در مورد افراد بی شماری است که فقط اوصیا آن را می دانند. - . تفسیر عیاشی ۱: ۴۷ -

**[ترجمه]

«۲۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ عَمَّنْ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَوْ قَدْ قُرِئَ الْقُرْآنُ کَمَا أُنْزِلَ لَأَلْفَیْتَنَا فِیهِ مُسَمَّیْنَ.

وَ قَالَ سَعِیدُ بْنُ الْحُسَیْنِ الْکِنْدِیُّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام بَعْدَ مُسَمَّیْنَ: کَمَا سُمِّیَ مَنْ قَبْلَنَا(۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: اگر قرآن آن گونه که نازل گردید خوانده می شد، می دیدید که نام ما در قرآن آمده است. سعید بن حسین همین حدیث را از امام باقر علیه السلام روایت کرده است با این عبارت اضافه که: همان طور که کسانی که قبل از ما بودند، در قرآن نام برده اند. - تفسیر عیاشی ۱ : ۱۳ -

**[ترجمه]

«۲۵»

«۱۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُیَسِّرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَوْ لَا أَنَّهُ زِیدَ فِی کِتَابِ اللَّهِ وَ نُقِصَ مِنْهُ مَا خَفِیَ حَقُّنَا عَلَی ذِی حِجًی وَ لَوْ قَدْ قَامَ قَائِمُنَا فَنَطَقَ صَدَّقَهُ الْقُرْآنُ (۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السلام فرمود: اگر افزایش و کاهش در قرآن صورت نمی گرفت، حق ما بر عاقلان، پوشیده نمی ماند. اگر قائم ما قیام کند و سخن بگوید، قرآن سخنان او را تأیید می کند. - ۳. تفسیر عیاشی ۱ : ۱۳ -

**[ترجمه]

«۲۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ: خَرَجَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ مِنْ عِنْدِ عُثْمَانَ فَلَقِیَ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ فَقَالَ لَهُ یَا عَلِیُّ بِتْنَا اللَّیْلَةَ فِی أَمْرٍ نَرْجُو أَنْ یُثَبِّتَ اللَّهُ هَذِهِ الْأُمَّةَ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام لَنْ یَخْفَی عَلَیَّ مَا بُیِّتُّمْ فِیهِ حَرَّفْتُمْ وَ غَیَّرْتُمْ وَ بَدَّلْتُمْ تِسْعَمِائَةِ حَرْفٍ ثَلَاثَمِائَةٍ حَرَّفْتُمْ وَ ثَلَاثَمِائَةٍ غَیَّرْتُمْ وَ ثَلَاثَمِائَةٍ بَدَّلْتُمْ فَوَیْلٌ لِلَّذِینَ یَکْتُبُونَ الْکِتابَ بِأَیْدِیهِمْ ثُمَّ یَقُولُونَ هذا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِلَی آخِرِ الْآیَةِ وَ مِمَّا یَکْسِبُونَ (۵).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: عبد الله بن عمرو بن عاص از نزد عثمان بیرون رفت و امیر مؤمنان، حضرت علی علیه السلام را دید، به ایشان عرض کرد: ای علی! دیشب کاری را در سر پروراندیم که امید داریم خداوند آن را میان این امت استوار کند. امیر مؤمنان علیه السلام فرمود: آنچه در سر پرورانده اید از من پنهان نخواهد بود، شما نهصد حرف را تحریف کردید و تغییر دادید و تبدیل ساختید، سیصد حرف را تحریف و سیصد حرف را تغییر دادید و سیصد حرف را تبدیل ساختید. «فَوَیْلٌ لِّلَّذِینَ یَکْتُبُونَ الْکِتَابَ بِأَیْدِیهِمْ ثُمَّ یَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِندِ اللّهِ» - . بقره / ۷۹ -

تا آخر آیه و مما یکسبون» {پس وای بر کسانی که کتاب [تحریف شده ای] با دست های خود می نویسند، سپس می گویند: «این از جانب خداست»، تا بدان بهای ناچیزی به دست آرند؛ پس وای بر ایشان از آنچه دست هایشان نوشته، و وای بر ایشان از آنچه [از این راه] به دست می آورند.} - . تفسیر عیاشی ۱ : ۴۷ -

**[ترجمه]

«۲۷»

کنز، [کنز جامع الفوائد و تأویل الآیات الظاهره] قَوْلُهُ تَعَالَی قُلْ أَ رَأَیْتُمْ إِنْ أَهْلَکَنِیَ اللَّهُ (۶) الْآیَةَ تَأْوِیلُهُ رَوَی عَلِیُّ بْنُ أَسْبَاطٍ عَنْ أَبِی حَمْزَةَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ هَذِهِ الْآیَةِ قَالَ هَذِهِ الْآیَةُ مِمَّا غَیَّرُوا وَ حَرَّفُوا مَا کَانَ اللَّهُ لِیُهْلِکَ مُحَمَّداً صلی الله علیه و آله وَ لَا

۱- ۱. رجال الكشّىّ ص ۴۹۲.

۲- ۲. تفسير العيّاشىّ ج ۱ ص ۱۲.

۳- ۳. تفسير العيّاشىّ ج ۱ ص ۱۳.

۴- ۴. تفسير العيّاشىّ ج ۱ ص ۱۳.

۵- ۵. تفسير العيّاشىّ ج ۱ ص ۴۷، و الآيه فى سوره البقره: ۷۹.

۶- ۶. الملک: ۲۸.

مَنْ كَانَ مَعَهُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَ هُوَ خَيْرُ وُلْدِ آدَمَ وَ لَكِنْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى قُلْ أَ رَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَكُمُ اللَّهُ جَمِيعاً الْآيَهَ.

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: ابو بصیر نقل می کند: از امام جعفر صادق علیه السلام در خصوص آیه «قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِيَ اللَّهُ وَمَن مَّعِيَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَن يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ» - . ملک / ۲۸ - {بگو:

«به من خبر دهید، اگر خدا مرا و هر که را با من است هلاک کند یا ما را مورد رحمت قرار دهد، چه کسی کافران را از عذابی پردرد پناه خواهد داد؟»} پرسیدم و ایشان فرمود: این آیه از جمله آیاتی است که آن را تغییر داده و تحریف کردند. خداوند به هیچ وجه محمد صلی الله علیه و آله و یاران مؤمن وی را هلاک نخواهد کرد، در حالی که وی والاترین فرزندان آدم علیه السلام است، بلکه خداوند عزّ و جلّ می فرماید: «قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَكم اللَّهُ جَمِيعاً أَوْ رَحِمَنَا فَمَن يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ» {بگو: به من خبر دهید، اگر خداوند تمامی شما را نابود کند یا بر ما رحمت آورد، پس کیست که کافران را از عذابی دردناک پناه دهد؟} - . تأویل الآیات ۲: ۷۰۷ -

**[ترجمه]

«۲۸»

کنز، [کنز جامع الفوائد و تأویل الآیات الظاهره] رُوِیَ عَنْ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِيِّ يَرْفَعُهُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَلَّامٍ الْأَشْهَلِ قَالَ: قِيلَ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قُلْ أَ رَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِيَ اللَّهُ قَالَ مَا أَنْزَلَهَا اللَّهُ هَكَذَا وَ مَا كَانَ اللَّهُ لِيُهْلِكَ نَبِيَّهُ صلی الله علیه و آله وَ مَنْ مَعَهُ وَ لَكِنْ أَنْزَلَهَا قُلْ أَ رَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَكُمُ اللَّهُ الْآيَهَ ثُمَّ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِنَبِيِّهِ صلی الله علیه و آله أَنْ يَقُولَ لَهُمْ قُلْ هُوَ الرَّحْمنُ آمَنَّا بِهِ وَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْنا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلالٍ مُبِينٍ.

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: به امام صادق علیه السلام عرض شد: «قل أرایتم إن أهلکنی الله و من معی ...» {بگو به من خبر دهید اگر خدا مرا و هر که را با من است هلاک کند} فرمود: خداوند این آیه را چنین نازل نکرده است. خداوند پیامبرش و کسانی را که با اویند، هلاک نخواهد کرد بلکه آیه را چنین نازل فرمود: «قل أرأیتم إن أهلکهم الله...» . سپس به پیامبرش فرمود که به آنان بگوید: «قل هو الرحمن آمنّا به و علیه توکلنا فستعلمون من هو فی ضلال مبین» - . ملک / ۲۹ -

{بگو اوست خدای بخشایشگر به او ایمان آوردیم و بر او توکل کردیم و به زودی خواهید دانست چه کسی است که خود در گمراهی آشکاری است.}

**[ترجمه]

«۲۹»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرٌ الْفَزَارِيُّ مُعَنْعَناً عَنْ حُمْرَانَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام يَقْرَأُ هَذِهِ الْآيَهَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى آدَمَ وَ نُوحاً وَ آلَ إِبْرَاهِيمَ وَ آلَ مُحَمَّدٍ عَلَى الْعَالَمِينَ قُلْتُ لَيْسَ يُقْرَأُ كَذَا فَقَالَ أُدْخِلَ حَرْفٌ مَكَانَ حَرْفٍ (۱).

**[ترجمه]تفسیر فرات: حمران می گوید: از امام باقر علیه السلام شنیدم که این آیه را (إِنَّ اللّهَ اصْطَفَی آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَی الْعَالَمِينَ - . آل عمران / ۳۳ -)چنین

می خوانـد: «إِنَّ اللّـهَ اصْـطَفَی آدَمَ وَنُوحًـا وَآلَ إِبْرَاهِيـمَ و آل محمـد عَلَی الْعَـالَمِينَ». عرض کردم آیه چنین خوانـده نمی شـود. فرمود: حرفی به جای حرف دیگر قرار داده شده است. - . تفسیر فرات : ۱۸ -

**[ترجمه]

«۳۰»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنْ سَهْلٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ الدَّيْلَمِیِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ هـذا کِتابُنـا يَنْطِقُ عَلَيْکُمْ بِالْحَقِ قَالَ فَقَالَ إِنَّ الْکِتَابَ لَمْ يَنْطِقْ وَ لَنْ يَنْطِقَ وَ لَکِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صـلی الله عليه و آله هُوَ النَّاطِقُ بِالْکِتَابِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ هَذَا کِتَابُنَا يُنْطَقُ عَلَيْکُمْ بِالْحَقِّ قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنَّا لَا نَقْرَؤُهَا هَکَذَا فَقَالَ هَکَذَا وَ اللَّهِ نَزَلَ بِهِ جَبْرَئِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَی مُحَمَّدٍ صلی الله عليه و آله وَ لَکِنَّهُ فِيمَا حُرِّفَ مِنْ کِتَابِ اللَّهِ (۲).

**[ترجمه]کـافی: ابو بصـیر روایت کرده است که از امـام صـادق علیه السـلام در بـاره آیه «هَذَا کِتَابُنَا يَنطِقُ عَلَيْکُم بِالحَقِّ» - . جاثیه / ۲۹ -

{این است کتاب ما که علیه شما به حق سخن می گوید} سئوال کردم. امام فرمود: قرآن سخن نگفته و نمی گوید بلکه رسول خـدا صـلی الله علیه و آله و سـلم قرآن را بیان می کنـد و او ناطق به کتاب است. خداونـد می فرمایـد: «هَذَا کِتَابُنَا يُنطَقُ عَلَيْکُم بِالحَقِّ» گفتم: فـدایت شوم! ما آن را این گونه [یعنی به صـیغه مجهول در ینطق] نمی خوانیم. امام فرمود: به خـدا قسم! جبرئیل این آیه را این گونه بر پیـامبر صـلی الله علیه و آله و سـلم نـازل کرد. امـا این جزو آیـاتی است که از کتاب خـدا تحریف شـده است. - . کافی ۸: ۵۰ -

**[ترجمه]

«۳۱»

فر، [تفسـیر فرات بن إبراهیم] إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ مُعَنْعَناً عَنْ مَيْسَرَهَ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: لَا يُرَی فِی النَّارِ مِنْکُمُ اثْنَانِ أَبَداً وَ اللَّهِ وَ لَا وَاحِدٌ قَالَ قُلْتُ أَصْلَحَکَ اللَّهُ أَيْنَ هَذَا فِی کِتَابِ اللَّهِ قَالَ فِی سُورَهِ الرَّحْمَنِ وَ هُوَ قَوْلُهُ تَعَالَی لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ مِنْکُمْ إِنْسٌ وَ لَا جَانٌّ قَالَ قُلْتُ لَيْسَ فِيهَا مِنْکُمْ قَالَ بَلَی وَ اللَّهِ إِنَّهُ لَمُثْبَتٌ فِيهَا وَ إِنَّ أَوَّلَ مَنْ غَيَّرَ ذَلِکَ لَابْنُ أَرْوَی وَ لَوْ لَمْ يُقْرَأْ فِيهَا مِنْکُمْ لَسَقَطَ عِقَابُ اللَّهِ عَنِ الْخَلْقِ (۳).

١- ١. تفسير فرات ابن إبراهيم ص ١٨.

٢- ٢. الكافى ج ٨ ص ٥٠.

٣- ٣. تفسير فرات ص ١٧٧ و ابن أروى عثمان نسب الى أمه.

**[ترجمه]تفسیر فرات: میسره نقل کرده است که از امام رضا علیه السلام شنیدم که می گفت: حتی دو نفر از شما در آتش دیده نمی شوند، نه به خدا قسم حتی یک نفر. به امام علیه السلام عرض کردم: خدایت تو را خیر دهد، این در کجای کتاب خدا وجود دارد؟ فرمود: در سوره رحمن آن جا که خداوند عز و جل می فرماید: «فَیَومَئِذٍ لا یُسْأَل عَن ذَنبِهِ - منکم - إِنسٌ ولا جَانٌّ» به او گفتم: اما در آیه کلمه «منکم» وجود ندارد. فرمود: اولین کسی که آن را تغییر داد ابن اروی بود. زیرا این آیه، برهانی بر علیه او و یارانش بود. اگر در آن آیه کلمه «منکم» وجود نداشته باشد عذاب خداوند از همه مخلوقاتش برداشته می شود. - . تفسیر فرات : ۷۷ -

**[ترجمه]

«۳۲»

کا، [الکافی] عَلِیُّ بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ کُنْتُمْ عَلَی شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَکُمْ مِنْهَا بِمُحَمَّدٍ(۱) هَکَذَا وَ اللَّهِ نَزَلَ بِهَا جَبْرَئِیلُ علیه السلام عَلَی مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله .(۲)

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام این آیه را چنین تلاوت فرمود: «وَ کُنْتُمْ عَلَی شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَکُمْ مِنْهَا [بِمُحَمَّدٍ]» - . آل عمران / ۱۰۳ -

و [فرمود:] سوگند به خدا جبرئیل این آیه را چنین بر محمد صلی الله علیه و آله نازل کرد. - . کافی ۸ : ۱۸۳ -

**[ترجمه]

«۳۳»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِیزِ عَنِ ابْنِ ظَبْیَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّی تُنْفِقُوا مَا تُحِبُّونَ (۳)

هَکَذَا فَاقْرَأْهَا(۴).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام این آیه را چنین تلاوت فرمود: «لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّی تُنْفِقُوا مَا [به جای مِمّا] تُحِبُّونَ» - . آل عمران /۹۲ -،

پس فرمود این چنین آن را بخوان. - . کافی ۸ : ۱۸۳ -

**[ترجمه]

«۳۴»

کا، [الکافی] الْعِدَّةُ عَنْ سَهْلٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ الْأَزْدِيِّ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَ السَّلَامُ: وَ إِذا تَوَلَّى سَعى فِی الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيها وَ يُهْلِكَ الْحَرْثَ وَ النَّسْلَ بِظُلْمِهِ وَ سُوءِ سِيرَتِهِ وَ اللَّهُ لا يُحِبُّ الْفَسادَ(۵).

**[ترجمه]کافی: امیر المؤمنین علیه السلام این آیه را چنین تلاوت فرمود: «وَ إِذا تَوَلَّى سَعى فِی الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيها وَ يُهْلِكَ الْحَرْثَ وَ النَّسْلَ [بِظُلْمِهِ وَ سُوءِ سِيرَتِهِ] وَ اللَّهُ لا يُحِبُّ الْفَسادَ» -. بقره / ۲۵۷ - - .[۲] کافی ۸ : ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۳۵»

کا، [الکافی] الْعِدَّةُ عَنْ سَهْلٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ رِئَابٍ عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَعْيَنَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: وَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّوَاغِيتُ (۶).

**[ترجمه]کافی: امام باقر علیه السلام این آیه را چنین تلاوت فرمود: «وَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّوَاغِيتُ» -. بقره / ۲۵۷ - - . کافی ۸ : ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۳۶»

کا، [الکافی] عَلِيٌّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی جَرِيرٍ الْقُمِّيِّ وَ هُوَ مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ وَ فِی نُسْخَه عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام: لَهُ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ وَ ما بَيْنَهُما وَ ما تَحْتَ الثَّرى- عَالِمُ الْغَيْبِ وَ الشَّهَادَةِ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ مَنْ ذَا الَّذِی يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ (۷).

**[ترجمه]کافی: امام کاظم علیه السلام این آیه را چنین تلاوت فرمود: «لَهُ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ وَ ما بَيْنَهُما وَ ما تَحْتَ الثَّرى -. طه / ۶ -

[عَالِمُ الْغَيْبِ وَ الشَّهَادَةِ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ] مَنْ ذَا الَّذِی يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ» -. بقره / ۲۵۵ - - . کافی ۸ : ۲۹۰ -

**[ترجمه]

«۳۷»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ حَمْزَةَ بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبَّادٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: وَ لا يُحِيطُونَ بِشَیْ ءٍ مِنْ

عِلْمِهِ إِلَّا بِما شاءَ وَ آخِرُهَا وَ هُوَ الْعَلِيُ

ص: ۵۷

۱- ۱. آل عمران: ۱۰۳.

۲- ۲. الکافی ج ۸ ص ۱۸۳.

۳- ۳. آل عمران: ۹۲.

۴- ۴. الکافی ج ۸ ص ۱۸۳.

۵- ۵. الکافی ج ۸ ص ۲۸۹، و الآیه فی سوره البقره: ۲۰۵.

۶- ۶. المصدر نفسه و الآیه فی سوره البقره: ۲۵۷.

۷- ۷. المصدر ص ۲۹۰، و الآیه فی سوره البقره: ۲۵۵.

الْعَظِيمُ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ آيَتَيْنِ بَعْدَهَا(۱).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام این آیه را چنین تلاوت فرمود: «وَ لا یُحِیطُونَ بِشَیْ ءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِما شاءَ ... تا آخرش «وَ هُوَ الْعَلِیُّ الْعَظِیمُ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ» - . بقره / ۲۵۵ - و دو آیه بعد از آن را [به عنوان آیه الکرسی] تلاوت کردند. - . کافی ۸: ۲۹۰ -

**[ترجمه]

«۳۸»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَیْفٍ عَنْ أَخِیهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی بَکْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقْرَأُ وَ زُلْزِلُوا ثُمَّ زُلْزِلُوا حَتَّی یَقُولَ الرَّسُولُ (۲).

**[ترجمه]کافی: ابی بکر بن محمد گفت: شنیدم که امام صادق علیه السلام این آیه را چنین تلاوت فرمودند: «وَ زُلْزِلُوا [ثُمَّ زُلْزِلُوا] حَتَّی یَقُولَ الرَّسُولُ» - . بقره / ۲۱۴ -

- . کافی ۸: ۲۹۰ -

**[ترجمه]

«۳۹»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی حَمْزَةَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: وَ اتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّیَاطِینُ بِوَلَایَهِ الشَّیَاطِینِ عَلَی مُلْکِ سُلَیْمَانَ وَ یَقْرَأُ أَیْضاً سَلْ بَنِی إِسْرَائِیلَ کَمْ آتَیْنَاهُمْ مِنْ آیَهٍ بَیِّنَهٍ فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ وَ مِنْهُمْ مَنْ جَحَدَ وَ مِنْهُمْ مَنْ أَقَرَّ وَ مِنْهُمْ مَنْ بَدَّلَ وَ مَنْ یُبَدِّلْ نِعْمَهَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا جاءَتْهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِیدُ الْعِقَابِ (۳).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام این آیه را چنین تلاوت فرمود: «وَ اتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّیَاطِینُ [بِوَلَایَهِ الشَّیَاطِینِ] عَلَی مُلْکِ سُلَیْمَانَ» - . بقره / ۲۱۴ - و نیز این آیه را چنین تلاوت فرمود: «سَلْ بَنِی إِسْرَائِیلَ کَمْ آتَیْنَاهُمْ مِنْ آیَهٍ بَیِّنَهٍ [فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ وَ مِنْهُمْ مَنْ جَحَدَ وَ مِنْهُمْ مَنْ أَقَرَّ وَ مِنْهُمْ مَنْ بَدَّلَ] وَ مَنْ یُبَدِّلْ نِعْمَهَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا جاءَتْهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِیدُ الْعِقَابِ» - . بقره / ۲۱۱ - - . کافی ۸: ۲۹۰ -

**[ترجمه]

«۴۰»

کا، [الکافی] عَلِیُّ بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ صَالِحِ بْنِ السِّنْدِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِیرٍ عَنْ فَیْضِ بْنِ الْمُخْتَارِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام:

كَيْفَ تَقْرَأُ وَ عَلَى الثَّلاثَهِ الَّذِينَ خُلِّفُوا قَالَ لَوْ كَانُوا خُلِّفُوا لَكَانُوا فِي حَالِ طَاعَهٍ وَ لَكِنَّهُمْ خَالَفُوا عُثْمَانُ وَ صَاحِبَاهُ أَمَا وَ اللَّهِ مَا سَمِعُوا صَوْتَ حَافِرٍ وَ لَا قَعْقَعَهَ حَجَرٍ إِلَّا قَالُوا أُتِينَا فَسَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْخَوْفَ حَتَّى أَصْبَحُوا(۴).

۱- ۱. الكافى ج ۸ ص ۲۹۰ و قوله و ذكر آيتين بعدها أى ذكرهما وعدهما من آيه الكرسىّ فيكون اطلاق« آيه الكرسىّ» عليها على إراده الجنس و هى ثلاث آيات.

۲- ۲. المصدر ص ۲۹۰، و الآيه فى سوره البقره: ۲۱۴، و قوله« عن أبى بكر بن محمّد» الظاهر أنّه كان« عن بكر بن محمّد» فزيد فيه« أبى» من قبل النسّاخ، منه رحمه اللّه.

۳- ۳. الكافى ج ۸ ص ۲۹۰. و الآيه فى سوره البقره: ۲۱۱.

۴- ۴. الكافى ج ۸ ص ۳۷۷، و القعقعه حكايه صوت الحجر إذا تدكدكت و تدهدهت و صوت السلاح إذا تحركت و قرع بعضها ببعض. قال الطبرسىّ رحمه اللّه: القراءه المشهوره« الَّذِينَ خُلِّفُوا» بتشديد اللام، و قرأ على ابن الحسين و أبو جعفر الباقر و جعفر الصادق عليهم السلام و أبو عبد الرحمن السلمى« خالفوا» و قرء عكرمه و زر بن حبيش و عمرو بن عبيد« خلفوا» بفتح الخاء و تخفيف اللام.

**[ترجمه]کـافی: فیض بن مختـار روایت می کنـد که امـام صادق علیه السـلام فرمود: چگونه «و علی الثلاثه الـذین خُلِّفُوا» - . تـوبه / ۱۱۸ - را می خوانیـد؟ فرمود: اگر «خُلِّفُوا» بود در حـال اطـاعت بودنـد، بلکه آنـان مخـالفت کردنـد؛ یعنی عثمـان و دو رفیقش. به خـدا قسم صـدای سم اسب یا به هم خوردن سـنگ‌ها را نمی شـنیدند، مگر این که می گفتنـد ما را گرفتنـد. و خدا ترس را تا صبح بر آنان مسلط کرد. - .

کافی ۸ : ۳۷۷ -

**[ترجمه]

«۴۱»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ: تَلَوْتُ التَّائِبُونَ الْعابِدُونَ (۱) فَقَالَ لَا اقْرَأْ التَّائِبِینَ الْعَابِدِینَ إِلَی آخِرِهَا فَسُئِلَ عَنِ الْعِلَّهِ فِی ذَلِکَ فَقَالَ اشْتَرَی مِنَ الْمُؤْمِنِینَ التَّائِبِینَ الْعَابِدِینَ (۲).

**[ترجمه]کـافی: ابو بصـیر می گویـد: این آیه را چنین تلاوت کردم که «التـائبون العابـدون.» - . توبه / ۱۱۲ - امـام باقر علیه السـلام فرمود: نه، این چنین قرائت کن: «التائبین العابـدین.» از علت آن از حضـرت سئوال شد، فرمود: آیه چنین است: «اشتری من المؤمنین التائبین العابدین» - . کافی ۸ : ۳۷۸ -

**[ترجمه]

«۴۲»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنْ سَهْلٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ الْمُبَارَکِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَبَلَهَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: قَالَ هَکَذَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَقَدْ جاءَنَا رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِنَا عَزِیزٌ عَلَیْهِ مَا عَنِتْنَا حَرِیصٌ عَلَیْنَا بِالْمُؤْمِنِینَ رَءُوفٌ رَحِیمٌ (۳).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السـلام فرمود: خداوند این آیه را چنین نازل فرمود: «لَقَدْ جاءَنَا رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِنَا عَزِیزٌ عَلَیْهِ مَا عَنِتْنَا حَرِیصٌ عَلَیْنَا بِالْمُؤْمِنِینَ رَءُوفٌ رَحِیمٌ» به جای «لَقَدْ جاءَکُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِکُمْ عَزِیزٌ عَلَیْهِ ما عَنِتُّمْ حَرِیصٌ عَلَیْکُمْ بِالْمُؤْمِنِینَ رَؤُفٌ رَحیم» - . توبه / ۱۲۸ -

- . کافی ۸ : ۳۷۸ -

**[ترجمه]

«۴۳»

کا، [الکافی] مُحَمَّدٌ عَنْ أَحْمَدَ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ الرِّضَا علیه السلام: فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَ أَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا قُلْتُ هَكَذَا قَالَ هَكَذَا نَقْرَؤُهَا وَ هَكَذَا تَنْزِيلُهَا(۴).

**[ترجمه]کافی: ابن فضّال از امام رضا علیه السلام روایت می کند که آیه را چنین تلاوت کرد: «فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ {به جای علیه} وَ أَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا.» - . توبه / ۴۰ -

گفتم چنین است؟ فرمود: ما آن را چنین قرائت می کنیم و تنزیل آن نیز چنین است. - . کافی ۸ : ۳۷۸ -

**[ترجمه]

«۴۴»

نی، [الغیبه للنعمانی] ابْنُ عُقْدَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ عَنِ الْحَسَنِ وَ مُحَمَّدٍ ابْنَيْ عَلِيِّ بْنِ يُوسُفَ عَنْ سَعْدَانَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ صَبَّاحٍ الْمُزَنِيِّ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ حَصِيرَةَ عَنْ حَبَّةَ الْعُرَنِيِّ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى شِيعَتِنَا بِمَسْجِدِ الْكُوفَةِ وَ قَدْ ضَرَبُوا الْفَسَاطِيطَ يُعَلِّمُونَ النَّاسَ الْقُرْآنَ كَمَا أُنْزِلَ (۵).

**[ترجمه]غیبت نعمانی: امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: چنین می بینم که [پس از ظهور امام مهدی علیه السلام] شیعیان ما خیمه هایی را در مسجد کوفه برافراشته و قرآن را آن گونه که نازل شده است، به مردم می آموزند. - . غیبت نعمانی: ۹۴ -

**[ترجمه]

«۴۵»

نی، [الغیبه للنعمانی] عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الرَّازِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّامٍ عَنِ الْحَجَّالِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: كَأَنِّي بِشِيعَةِ عَلِيٍّ فِي أَيْدِيهِمُ الْمَثَانِي يُعَلِّمُونَ الْقُرْآنَ (۶).

**[ترجمه]امام صادق علیه السلام فرمود: گویا شیعه علی علیه السلام را می نگرم در حالی که قرآن در دست هایشان است و آن را [آن گونه که نازل شده] می آموزند. - . غیبت نعمانی: ۹۴ -

**[ترجمه]

«۴۶»

نی، [الغیبه للنعمانی] أَحْمَدُ بْنُ هَوْذَةَ عَنِ النَّهَاوَنْدِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ صَبَّاحٍ

۱- ۱. براءه: ۱۱۲.

۲- ۲. المصدر ج ۸ ص ۳۷۸، و نقل الطبرسیّ أن قراءه أبی و ابن مسعود و الأعمش« التائبین العابدین» بالیاء إلی آخرها، قال و روی ذلک عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه علیهما السلام.

۳- ۳. المصدر نفسه، و الآیه فی سوره براءه: ۱۲۸.

۴- ۴. المصدر نفسه، و الآیه فی سوره براءه: ۴۰.

۵- ۵. غیبه النعمانیّ ص ۱۹۴، و قد خرج فی ج ۵۲ ص ۳۶۴ من هذه الطبعه فراجع.

۶- ۶. غیبه النعمانیّ ص ۱۹۴، و قد خرج فی ج ۵۲ ص ۳۶۴ من هذه الطبعه فراجع.

الْمُزَنِيِّ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ حَصِيرَةَ عَنِ ابْنِ نُبَاتَهَ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيّاً عليه السلام يَقُولُ كَأَنِّي بِالْعَجَمِ فَسَاطِيطُهُمْ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَهِ يُعَلِّمُونَ النَّاسَ الْقُرْآنَ كَمَا أُنْزِلَ قُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَ وَ لَيْسَ هُوَ كَمَا أُنْزِلَ فَقَالَ لَا مُحِيَ مِنْهُ سَبْعُونَ مِنْ قُرَيْشٍ- بِأَسْمَائِهِمْ وَ أَسْمَاءِ آبَائِهِمْ وَ مَا تُرِكَ أَبُو لَهَبٍ إِلَّا لِلْإِزْرَاءِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِأَنَّهُ عَمُّهُ (۱).

**[ترجمه]غیبت نعمانی: ابن نباته روایت می کند که از علی علیه السلام شنیدم که می فرمود: «گویا من مردم عجم - . عجم در لغت هم بر غیر عرب و هم بر خصوص ایرانیان اطلاق می شود. (مترجم) - را می بینم که در خیمه های بر افراشته شان در مسجد کوفه قرآن را آن گونه که نازل شده است به مردم می آموزند.» عرض کردم: مگر این قرآن همان قرآن نازل شده نیست؟ حضرت فرمود: خیر، از قرآن، نام هفتاد نفر از قریش همراه با نام پدرانشان حذف شده است، الا نام ابولهب که آن را برای سرزنش رسول خدا صلی الله علیه و آله به دلیل آن که عمویش بوده است، باقی گذاشته اند. - . عیبت نعمانی: ۱۹۴ -

**[ترجمه]

أقول

سیأتی فی تفسیر النعمانی ما یدل علی التغییر و التحریف.

و وجدت فی رساله قدیمه سنده هکذا.

**[ترجمه]در تفسیر نعمانی مطالبی که بیانگر تغییر قرآن است، خواهد آمد.

{رساله سعد بن عبدالله اشعری قمی}

**[ترجمه]

«۴۷»

جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ قُولَوَيْهِ عَنْ سَعْدٍ الْأَشْعَرِيِّ الْقُمِّيِّ أَبِي الْقَاسِمِ رَحِمَهُ اللَّهُ وَ هُوَ مُصَنِّفُهُ رَوَى مَشَايِخُنَا عَنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ سَاقَ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ بَابُ التَّحْرِيفِ فِي الْآيَاتِ الَّتِي هِيَ خِلَافُ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِمَّا رَوَاهُ مَشَايِخُنَا رَحِمَهُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ عَنِ الْعُلَمَاءِ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمْ: قَوْلُهُ جَلَّ وَ عَزَّ كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّهٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ (۲) فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لِقَارِئِ هَذِهِ الْآيَهِ وَيْحَكَ خَيْرُ أُمَّهٍ يَقْتُلُونَ ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ آلِهِ فَقَالَ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَكَيْفَ هِيَ فَقَالَ أَنْزَلَ اللَّهُ كُنْتُمْ خَيْرَ أَئِمَّهٍ أَ مَا تَرَى إِلَى مَدْحِ اللَّهِ لَهُمْ فِي قَوْلِهِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ فَمَدْحُهُ لَهُمْ دَلِيلٌ عَلَى أَنَّهُ لَمْ يَعْنِ الْأُمَّهَ بِأَسْرِهَا أَ لَا تَعْلَمُ أَنَّ فِي الْأُمَّهِ الزُّنَاهَ وَ اللَّاطَهَ وَ السُّرَّاقَ وَ قُطَّاعَ الطَّرِيقِ وَ الظَّالِمِينَ وَ الْفَاسِقِينَ أَ فَتَرَى أَنَّ اللَّهَ مَدَحَ هَؤُلَاءِ وَ سَمَّاهُمُ الْآمِرِينَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّاهِينَ عَنِ الْمُنْكَرِ كَلَّا مَا مَدَحَ اللَّهُ هَؤُلَاءِ وَ لَا سَمَّاهُمْ أَخْيَاراً بَلْ هُمُ الْأَشْرَارُ فِي سُورَهِ النَّحْلِ وَ هِيَ قِرَاءَهُ مَنْ قَرَأَ أَنْ تَكُونَ أُمَّهٌ هِيَ أَرْبى مِنْ أُمَّهٍ-(۳)

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لِمَنْ قَرَأَ هَذِهِ عِنْدَهُ وَيْحَكَ مَا أَرْبَى فَقَالَ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَمَا هُوَ فَقَالَ إِنَّمَا أَنْزَلَ اللَّهُ جَلَّ وَ عَزَّ أَنْ تَكُونَ أَئِمَّةٌ هُمْ أَزْكَى مِنْ أَئِمَّتِكُمْ

ص: ۶۰

۱- ۱. غيبه النعمانيّ ص ۱۹۴.

۲- ۲. آل عمران: ۱۱۰.

۳- ۳. النحل: ۹۲.

إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ.

وَ رُوِیَ: أَنَّ رَجُلًا قَرَأَ عَلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام ثُمَّ یَأْتِی مِنْ بَعْدِ ذلِکَ عامٌ فِیهِ یُغاثُ النَّاسُ وَ فِیهِ یَعْصِرُونَ (۱) قَالَ وَیْحَکَ أَیَّ شَیْ ءٍ یَعْصِرُونَ یَعْصِرُونَ الْخَمْرَ فَقَالَ الرَّجُلُ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ فَکَیْفَ فَقَالَ إِنَّمَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ ثُمَّ یَأْتِی مِنْ بَعْدِ ذَلِکَ عَامٌ فِیهِ یُغَاثُ النَّاسُ وَ فِیهِ یُعْصَرُونَ أَیْ فِیهِ یُمْطَرُونَ وَ هُوَ قَوْلُهُ وَ أَنْزَلْنا مِنَ الْمُعْصِراتِ ماءً ثَجَّاجاً-(۲) وَ قَرَأَ رَجُلٌ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَلَمَّا خَرَّ تَبَیَّنَتِ الْجِنُّ أَنْ لَوْ کانُوا یَعْلَمُونَ الْغَیْبَ ما لَبِثُوا فِی الْعَذابِ الْمُهِینِ (۳) فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام الْجِنُّ کَانُوا یَعْلَمُونَ أَنَّهُمْ لَا یَعْلَمُونَ الْغَیْبَ فَقَالَ الرَّجُلُ فَکَیْفَ هِیَ فَقَالَ إِنَّمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَلَمَّا خَرَّ تَبَیَّنَتِ الْإِنْسُ أَنْ لَوْ کَانَ الْجِنُّ یَعْلَمُونَ الْغَیْبَ مَا لَبِثُوا فِی الْعَذَابِ الْمُهِینِ وَ مِنْهُ فِی سُورَهِ هُودٍ أَ فَمَنْ کانَ عَلی بَیِّنَهٍ مِنْ رَبِّهِ وَ یَتْلُوهُ شاهِدٌ مِنْهُ وَ مِنْ قَبْلِهِ کِتابُ مُوسی إِماماً وَ رَحْمَهً(۴) قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لَا وَ اللَّهِ مَا هَکَذَا أَنْزَلَهَا إِنَّمَا هُوَ فَمَنْ کَانَ عَلَی بَیِّنَهٍ مِنْ رَبِّهِ وَ یَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ إِمَاماً وَ رَحْمَهً وَ مِنْ قَبْلِهِ کِتَابُ مُوسَی وَ مِثْلُهُ فِی آلِ عِمْرَانَ لَیْسَ لَکَ مِنَ الْأَمْرِ شَیْ ءٌ أَوْ یَتُوبَ عَلَیْهِمْ أَوْ یُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظالِمُونَ-(۵) فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّمَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَیْسَ لَکَ مِنَ الْأَمْرِ شَیْ ءٌ أَنْ یَتُوبَ عَلَیْهِمْ أَوْ تُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ وَ قَوْلُهُ وَ کَذلِکَ جَعَلْناکُمْ أُمَّهً وَسَطاً لِتَکُونُوا شُهَداءَ عَلَی النَّاسِ-(۶)

وَ هُوَ أَئِمَّهً وَسَطاً لِتَکُونُوا شُهَدَاءَ عَلَی النَّاسِ وَ قَوْلُهُ فِی سُورَهِ عَمَّ یَتَساءَلُونَ- وَ یَقُولُ الْکافِرُ یا لَیْتَنِی کُنْتُ تُراباً إِنَّمَا هُوَ

۱- ۱. یوسف: ۴۹.

۲- ۲. النبأ: ۱۴.

۳- ۳. سبأ: ۱۴.

۴- ۴. هود: ۱۷.

۵- ۵. آل عمران: ۱۲۸.

۶- ۶. البقره: ۱۴۳.

يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابِيّاً أَيْ عَلَوِيّاً وَ ذَلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ كَنَّى أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا بِأَبِي تُرَابٍ.

وَ مِثْلُهُ فِي إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ قَوْلُهُ وَ إِذَا الْمَوَدَّةُ سُئِلَتْ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ وَ مِثْلُهُ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنا هَبْ لَنا مِنْ أَزْواجِنا وَ ذُرِّيّاتِنا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَ اجْعَلْنا لِلْمُتَّقِينَ إِماماً(۱) قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام لَقَدْ سَأَلُوا اللَّهَ عَظِيماً أَنْ يَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً لِلْمُتَّقِينَ إِنَّمَا أَنْزَلَ اللَّهُ جَلَّ وَ عَزَّ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَ ذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَ اجْعَلْ لَنَا مِنَ الْمُتَّقِينَ إِمَاماً وَ مِثْلُهُ فِي سُورَهِ النِّسَاءِ قَوْلُهُ وَ لَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جاؤُكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّاباً رَحِيماً-(۲) قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام مَنْ عُنِيَ بِقَوْلِهِ جاؤُكَ فَقَالَ الرَّجُلُ لَا نَدْرِي قَالَ إِنَّمَا عَنَى تَبَارَكَ وَ تَعَالَى فِي قَوْلِهِ جاؤُكَ يَا عَلِيُّ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ الْآيَهَ وَ قَوْلُهُ فَلا وَ رَبِّكَ لا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيما شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمَّا قَضَيْتَ وَ يُسَلِّمُوا تَسْلِيماً(۳) وَ ذَلِكَ أَنَّهُ لَمَّا أَنْ كَانَ فِي حَجَّهِ الْوَدَاعِ دَخَلَ أَرْبَعَهُ نَفَرٍ فِي الْكَعْبَهِ فَتَحَالَفُوا فِيمَا بَيْنَهُمْ وَ كَتَبُوا كِتَاباً لَئِنْ أَمَاتَ اللَّهُ مُحَمَّداً لَا يَرُدُّوا هَذَا الْأَمْرَ فِي بَنِي هَاشِمٍ فَأَطْلَعَ اللَّهُ رَسُولَهُ عَلَى ذَلِكَ فَأَنْزَلَ عَلَيْهِ أَمْ أَبْرَمُوا أَمْراً فَإِنَّا مُبْرِمُونَ أَمْ يَحْسَبُونَ الْآيَهَ-(۴)

وَ قَرَأَ رَجُلٌ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام سُورَهَ الْحَمْدِ عَلَى مَا فِي الْمُصْحَفِ فَرَدَّ عَلَيْهِ وَ قَالَ اقْرَأْ صِرَاطَ مَنْ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ غَيْرِ الضَّالِّينَ وَ قَرَأَ آخَرُ فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُناحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجاتٍ بِزِينَهٍ-(۵) فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام لَيسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ مِنْ ثِيَابِهِنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَهٍ

۱- ۱. الفرقان: ۷۴.

۲- ۲. النساء: ۶۴.

۳- ۳. النساء: ۶۵.

۴- ۴. الزخرف: ۷۹.

۵- ۵. النور: ۶۰.

وَ کَانَ یَقْرَأَ حافِظُوا عَلَی الصَّلَواتِ وَ الصَّلاهِ الْوُسْطی صَلَاهِ الْعَصْرِ وَ قُومُوا لِلَّهِ قانِتِینَ فِی صَلَاهِ الْمَغْرِبِ (۱)

وَ کَانَ یَقْرَأُ فَإِنْ تَنازَعْتُمْ مِنْ شَیْ ءٍ فَارْجِعُوهُ إِلَی اللَّهِ وَ إِلَی الرَّسُولِ وَ إِلَی أُولِی الْأَمْرِ مِنْکُمْ (۲)

وَ قَرَأَ هَذِهِ الْآیَهَ فِی دُعَاءِ إِبْرَاهِیمَ رَبِّ اغْفِرْ لِی وَ لِوُلْدِی (۳) یَعْنِی إِسْمَاعِیلَ وَ إِسْحَاقَ وَ کَانَ یَقْرَأُ وَ کَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَیْنِ وَ طُبِعَ کَافِراً(۴)

وَ کَانَ یَقْرَأُ إِنَّ السَّاعَهَ آتِیَهٌ أَکَادُ أُخْفِیهَا مِنْ نَفْسِی (۵)

وَ قَرَأَ وَ مَا أَرْسَلْنَا قَبْلَکَ مِنْ رَسُولٍ وَ لَا نَبِیٍّ وَ لَا مُحَدَّثٍ (۶) یَعْنِی الْأَئِمَّهَ علیهم السلام وَ قَرَأَ الشَّیْخُ وَ الشَّیْخَهُ فَارْجُمُوهُمَا الْبَتَّهَ فَإِنَّهُمَا قَدْ قَضَیَا الشَّهْوَهَ.

وَ قَرَأَ النَّبِیُّ أَوْلَی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ أَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ وَ هُوَ أَبٌ لَهُمْ-(۷) وَ قَرَأَ وَ جَاءَتْ سَکَرَهُ الْحَقِّ بِالْمَوْتِ (۸) وَ قَرَأَ وَ تَجْعَلُونَ شُکْرَکُمْ أَنَّکُمْ تُکَذِّبُونَ (۹) وَ قَرَأَ وَ إِذَا رَأَوْا تِجَارَهً أَوْ لَهْواً انْصَرَفُوا إِلَیْهَا وَ تَرَکُوکَ قَائِماً قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَیْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَ مِنَ التِّجَارَهِ لِلَّذِینَ اتَّقَوْا وَ اللَّهُ خَیْرُ الرَّازِقِینَ (۱۰) وَ قَرَأَ إِذَا نُودِیَ لِلصَّلَاهِ مِنْ یَوْمِ الْجُمُعَهِ فَامْضُوا إِلَی ذِکْرِ اللَّهِ (۱۱) وَ قَرَأَ فَسَتُبْصِرُونَ وَ یُبْصِرُونَ بِأَیِّکُمُ الْفُتُونُ (۱۲) وَ قَرَأَ وَ مَا جَعَلْنَا الرُّؤْیَا الَّتِی أَرَیْنَاکَ إِلَّا فِتْنَهً لَهُمْ لِیَعْمَوْا فِیهَا(۱۳)

وَ قَرَأَ وَ لَقَدْ نَصَرَکُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَ أَنْتُمْ ضُعَفَاءُ(۱۴) قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مَا کَانُوا أَذِلَّهً وَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ وَ آلِهِ فِیهِمْ وَ قَرَأَ وَ کَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِکٌ یَأْخُذُ کُلَّ سَفِینَهٍ صَالِحَهٍ غَصْباً(۱۵) وَ قَرَأَ أَ فَلَمْ یَتَبَیَّنِ الَّذِینَ آمَنُوا أَنْ لَوْ یَشَاءُ اللَّهُ

۱- ۱. البقره: ۲۳۸.

۲- ۲. النساء: ۵۹.

۳- ۳. إبراهیم: ۴۱.

۴- ۴. الکهف: ۸۰.

۵- ۵. طه: ۱۵.

۶- ۶. الأنبیاء: ۲۵.

۷- ۷. الأحزاب: ۶.

۸- ۸. ق: ۱۹.

۹- ۹. الواقعه: ۸۲.

۱۰- ۱۰. الجمعه: ۱۱.

۱۱- ۱۱. الجمعه: ۹.

۱۲- ۱۲. القلم: ۵.

۱۳- ۱۳. أسری: ۶۰.

۱۴- ۱۴. آل عمران: ۱۲۳.

۱۵- ۱۵. الکهف: ۷۹.

لَهَدَی النَّاسَ جَمِیعاً-(۱)

وَ قَرَأَ هَـذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِی کُنْتُمْ بِهَا تُکَذِّبَانِ اصْلَیَاهَا فَلَا تَمُوتَانِ فِیهَا وَ لَا تَحْیَیَانِ (۲) وَ قَرَأَ فَإِنَّ اللَّهَ بَیَّتَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ(۳) قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام بَیَّتَ مَکْرَهُمْ هَکَذَا نَزَلَتْ وَ قَرَأَ یَحْکُمُ بِهِ ذُو عَدْلٍ مِنْکُمْ (۴) یَعْنِی الْإِمَامَ وَ قَرَأَ وَ مَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ آمَنُوا بِاللَّهِ (۵) وَ قَرَأَ وَ یَسْئَلُونَکَ الْأَنْفَالَ (۶).

وَ رَوَوْا عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: نَزَلَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام بِهَذِهِ الْآیَهِ هَکَذَا وَ قَالَ الظَّالِمُونَ آلَ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُوراً(۷) وَ قَرَأَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام لَکِنِ اللَّهُ یَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَیْکَ فِی عَلِیٍّ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَ الْمَلَائِکَهُ یَشْهَدُونَ وَ کَفَی بِاللَّهِ شَهِیداً(۸)

وَ قَرَأَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام هَذِهِ الْآیَهَ وَ قَالَ هَکَذَا نَزَلَ بِهِ جَبْرَئِیلُ علیه السلام عَلَی مُحَمَّدٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ وَ آلِهِ إِنَّ الَّذِینَ کَفَرُوا وَ ظَلَمُوا آلَ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ لَمْ یَکُنِ اللَّهُ لِیَغْفِرَ لَهُمْ وَ لَا لِیَهْدِیَهُمْ طَرِیقاً إِلَّا طَرِیقَ جَهَنَّمَ خَالِدِینَ فِیهَا وَ کَانَ ذَلِکَ عَلَی اللَّهِ یَسِیراً(۹)

وَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام نَزَلَ جَبْرَئِیلُ بِهَذِهِ الْآیَهِ هَکَذَا وَ قَالَ الظَّالِمُونَ آلَ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ غَیْرَ الَّذِی قِیلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَی الَّذِینَ ظَلَمُوا آلَ مُحَمَّدٍ رِجْزاً مِنَ السَّمَاءِ بِمَا کَانُوا یَفْسُقُونَ (۱۰) وَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام نَزَلَ جَبْرَئِیلُ بِهَذِهِ الْآیَهِ هَکَذَا فَإِنَّ لِلظَّالِمِینَ آلَ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ عَذَاباً دُونَ ذَلِکَ وَ لَکِنَّ أَکْثَرَ النَّاسِ لَا یَعْلَمُونَ (۱۱) یَعْنِی عَذَاباً فِی الرَّجْعَهِ وَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام نَزَلَ جَبْرَئِیلُ عَلَی مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فَأَبَی أَکْثَرُ

۱- ۱. الرعد: ۳۱.

۲- ۲. الرحمن: ۴۳.

۳- ۳. النحل: ۲۶، فأتی اللّه بنیانهم من القواعد.

۴- ۴. الأعراف: ۸۷.

۵- ۵. البروج: ۸.

۶- ۶. الأنفال: ۱.

۷- ۷. الفرقان: ۸.

۸- ۸. النساء: ۱۶۶.

۹- ۹. النساء: ۱۶۸- ۱۶۹.

۱۰- ۱۰. البقره: ۵۹.

۱۱- ۱۱. الطور: ۴۷.

النَّاسِ بِوَلَايَهِ عَلِيٍّ إِلَّا كُفُوراً(۱): وَ قَرَأَ رَجُلٌ عَلَى أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام كُلَّ نَفْسٍ ذائِقَهُ الْمَوْتِ (۲) فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام وَ مَنْشُورَهٌ هَكَذَا وَ اللَّهِ نَزَلَ بِهَا جَبْرَئِيلُ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَحَدٍ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّهِ إِلَّا سَيُنْشَرُ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُونَ فَيُنْشَرُونَ إِلَى قُرَّهِ أَعْيُنِهِمْ وَ أَمَّا الْفُجَّارُ فَيُحْشَرُونَ إِلَى خِزْيِ اللَّهِ وَ أَلِيمِ عَذَابِهِ وَ قَالَ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَهُ هَكَذَا وَ نُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ ما هُوَ شِفاءٌ وَ رَحْمَهٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَ لا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ آلَ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ (۳) وَ قَالَ وَ نَزَلَ جَبْرَئِيلُ بِهَذِهِ الْآيَهِ هَكَذَا وَ قُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَ مَنْ شاءَ فَلْيَكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنا لِلظَّالِمِينَ آلَ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ ناراً أَحاطَ بِهِمْ سُرادِقُها(۴).

وَ رُوِیَ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْأَوَّلِ علیه السلام: أَنَّهُ قَرَأَ أَ فَلا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ فَيَقْضُوا مَا عَلَيْهِمْ مِنَ الْحَقِّ أَمْ عَلى قُلُوبٍ أَقْفالُها(۵) وَ سَمِعْتُهُ يَقْرَأُ وَ إِنْ تَظاهَرا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلاهُ وَ جِبْرِيلُ وَ صالِحُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيّاً(۶) وَ قَرَأَ أَبُو جَعْفَرٍ وَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ (۷) وَ قَرَأَ إِنْ تَتُوبا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ زاغَتْ قُلُوبُكُما(۸) وَ قَرَأَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنِّي أَرى سَبْعَ بَقَراتٍ سِمانٍ وَ سَبْعَ سَنابِلَ خُضْرٍ وَ أُخَرَ يابِساتٍ (۹) وَ قَرَأَ يَأْكُلْنَ ما قَرَّبْتُمْ لَهُنَّ -(۱۰)

وَ قَرَأَ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آياتِ رَبِّكَ لا يَنْفَعُ نَفْساً إِيمانُها لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمانِها خَيْراً(۱۱) وَ قَرَأَ فِی سُورَهِ مَرْيَمَ إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ

۱- ۱. أسری: ۸۹.

۲- ۲. آل عمران: ۱۸۵، الأنبياء: ۳۵، العنكبوت: ۵۷.

۳- ۳. أسری: ۸۲.

۴- ۴. الكهف: ۲۹.

۵- ۵. القتال: ۲۴.

۶- ۶. التحريم: ۴.

۷- ۷. النساء: ۲۴.

۸- ۸. التحريم: ۴۰.

۹- ۹. يوسف: ۴۳ و ۴۸.

۱۰- ۱۰. يوسف: ۴۸.

۱۱- ۱۱. الأنعام: ۱۵۸.

صَمْتاً(۱)

وَ قَرَأَ رَجُلٌ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ- فَإِنَّهُمْ لا يُكَذِّبُونَكَ (۲) فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام بَلَى وَ اللَّهِ لَقَدْ كَذَّبُوهُ أَشَدَّ التَّكْذِيبِ وَ لَكِنْ نَزَلَتْ بِالتَّخْفِيفِ يَكْذِبُونَكَ وَ لكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآياتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ أَيْ لَا يَأْتُونَ بِحَقٍّ يُبْطِلُونَ بِهِ حَقَّكَ وَ صَلَّى أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام بِقَوْمٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَرَأَ قُتِلَ أَصْحَابُ الْخُدُودِ(۳)

وَ قَالَ مَا الْأُخْدُودُ وَ قَرَأَ رَجُلٌ عَلَيْهِ وَ طَلْحٍ مَنْضُودٍ فَقَالَ لَا طَلْعٍ مَنْضُودٍ(۴) وَ قَرَأَ وَ الْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ وَ إِنَّهُ فِيهِ إِلَى آخِرِ الدَّهْرِ وَ قَرَأَ إِذَا جَاءَ فَتْحُ اللَّهِ وَ النَّصْرُ وَ قَرَأَ أَ لَمْ يَأْتِكَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ وَ قَرَأَ إِنِّي جَعَلْتُ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ وَ سَأَلَ رَجُلٌ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ الْفَجْرِ فَقَالَ

لَيْسَ فِيهَا وَاوٌ وَ إِنَّمَا هُوَ الْفَجْرُ وَ قَرَأَ رَجُلٌ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام جاهِدِ الْكُفَّارَ وَ الْمُنافِقِينَ (۵) فَقَالَ هَلْ رَأَيْتُمْ وَ سَمِعْتُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَاتَلَ مُنَافِقاً إِنَّمَا كَانَ يَتَأَلَّفُهُمْ وَ إِنَّمَا قَالَ اللَّهُ جَلَّ وَ عَزَّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ بِالْمُنَافِقِينَ.

وَ رُوِيَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام: أَنَّهُ قَالَ لِرَجُلٍ كَيْفَ تَقْرَأُ لَقَدْ تابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَ الْمُهاجِرِينَ وَ الْأَنْصارِ(۶) قَالَ فَقَالَ هَكَذَا نَقْرَؤُهَا قَالَ لَيْسَ هَكَذَا قَالَ اللَّهُ إِنَّمَا قَالَ لَقَدْ تَابَ اللَّهُ بِالنَّبِيِّ عَلَى الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ(۷).

باب تألیف القرآن و أنه علی غیر ما أنزل الله عز و جل

فمن الدلاله علیه فی باب الناسخ و المنسوخ منه الآیه فی عده النساء فی المتوفی عنها زوجها و قد ذکرنا ذلک فی باب الناسخ و المنسوخ و احتجنا إلی

۱- ۱. مریم: ۲۶.

۲- ۲. الأنعام: ۳۳.

۳- ۳. البروج: ۴.

۴- ۴. الواقعه: ۲۹.

۵- ۵. براءه: ۷۳.

۶- ۶. براءه: ۱۱۷.

۷- ۷. قد کان فی هذه القطعه من رساله الأشعریّ تصحیفات و اغلاط صححناها بالمقابله و العرض علی سائر المصادر کتفسیر القمّیّ و تفسیر فرات و تفسیر العیّاشیّ و نسخه الکافی و غیر ذلک.

إعاده ذكره فی هذا الباب ليستدل على أن التأليف على خلاف ما أنزل الله جل و عز لأن العده فی الجاهليه كانت سنه فأنزل الله فی ذلك قرآنا فی العله التی ذكرناها فی باب الناسخ و المنسوخ و أقرهم عليها ثم نسخ بعد ذلك فأنزل آيه أربعه أشهر و عشرا و الآيتان جميعا فی سوره البقره فی التأليف الذی فی أيدی الناس فيما يقرءونه أولا الناسخه و هی الآيه التی ذكرها الله قوله وَ الَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَ يَذَرُونَ أَزْواجاً يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَ عَشْراً ثم بعد هذا بنحو من عشر آيات تجی ء الآيه المنسوخه قوله وَ الَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَ يَذَرُونَ أَزْواجاً وَصِيَّةً لِأَزْواجِهِمْ مَتاعاً إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْراجٍ (١) فعلمنا أن هذا التأليف على خلاف ما أنزل الله جل و عز و إنما كان يجب أن يكون المتقدم فی القراءه أولا الآيه المنسوخه التی ذكر فيها أن العده متاعا إلى الحول غير إخراج ثم يقرأ بعد هذه الآيه الناسخه التی ذكر فيها أنه قد جعل العده أربعه أشهر و عشرا فقدموا فی التأليف الناسخ على المنسوخ.

و مثله فی سوره الممتحنه فی الآيه التی أنزلها الله فی غزوه الحديبيه و كان بين فتح مكه و الحديبيه ثلاث سنين و ذلك أن الحديبيه كانت فی سنه ست من الهجره و فتح مكه فی سنه ثمان من الهجره فالذی نزل فی سنه ست قد جعل فی آخر السوره و التی نزلت فی سنه ثمانی فی أول السوره و ذلك: أن رسول الله صلى الله عليه و آله لما كان فی غزوه الحديبيه شرط لقريش فی الصلح الذی وقع بينه و بينهم أن يرد إليهم كل من جاء من الرجال على أن يكون الإسلام ظاهرا بمكه لا يؤذی أحد من المسلمين و لم يقع فی النساء شرط و كان رسول الله صلى الله عليه و آله على هذا يرد إليهم كل من جاء من الرجال إلى أن جاءه رجل يكنى أبا بصير.

فبعثت قريش رجلين إلى رسول الله صلى الله عليه و آله و كتبوا إليه يسألونه بأرحامهم أن يرد إليهم أبا بصير فقال له رسول الله صلى الله عليه و آله ارجع إلى القوم فقال يا رسول الله تردنی إلى المشركين يعينونی و يعذبونی و قد آمنت بالله و صدقت برسول الله

١- ١. النساء: ٢٣۴ و ٢۴٠.

فقال یا أبا بصیر إنا قد شرطنا لهم شرطا و نحن وافون لهم بشرطهم و الله سیجعل لک مخرجا فدفعه إلی الرجلین.

فخرج معهما فلما بلغوا ذا الحلیفه أخرج أبا بصیر جرابا کان معه فیه کسر و تمرات فقال لهما ادنوا فأصیبا من هذا الطعام فامتنعا فقال أما لو دعوتمانی إلی طعامکما لأجبتکما فدنیا فأکلا و مع أحدهما سیف قد علقه فی الجدار فقال له أبو بصیر أ صارم سیفک هذا قال نعم قال ناولنیه فدفع إلیه قائمه السیف فسله فعلاه به فقتله و فر الآخر و رجع إلی المدینه فدخل إلی رسول الله صلی الله علیه و آله فقال یا محمد إن صاحبکم قتل صاحبی و ما کدت أن أفلت منه إلا بشغله بسلبه.

فوافی أبو بصیر و معه راحلته و سلاحه فقال رسول الله صلی الله علیه و آله یا أبا بصیر اخرج من المدینه فإن قریشا تنسب ذلک إلی فخرج إلی الساحل و جمع جمعا من الأعراب فکان یقطع علی عیر قریش و یقتل من قدر علیه حتی اجتمع إلیه سبعون رجلا و کتبت قریش إلی رسول الله صلی الله علیه و آله و سألوه أن یأذن لأبی بصیر و أصحابه فی دخول المدینه و قد أحلوه من ذلک فوافاه الکتاب و أبو بصیر قد مرض و هو فی آخر رمق فمات و قبره هناک و دخل أصحابه المدینه.

و کانت هذه سبیل من جاءه و کانت امرأه یقال لها کلثم بنت عقبه بمکه و هی بنت عقبه بن أبی معیط مؤمنه تکتم إیمانها و کان أخواها کافرین أهلها یعذبونها و یأمرونها بالرجوع عن الإسلام فهربت إلی المدینه و حملها رجل من خزاعه حتی وافی بها إلی المدینه فدخلت علی أم سلمه زوج النبی صلی الله علیه و آله فقالت یا أم سلمه إن رسول الله صلی الله علیه و آله قد شرط لقریش أن یرد إلیهم الرجال و لم یشرط لهم فی النساء شیئا و النساء إلی ضعف و إن ردنی رسول الله صلی الله علیه و آله إلیهم فتنونی و عذبونی و أخاف علی نفسی فاسألی رسول الله صلی الله علیه و آله أن لا یردنی إلیهم.

فدخل رسول الله صلی الله علیه و آله علی أم سلمه و هی عندها فأخبرته أم سلمه خبرها فقالت یا رسول الله هذه کلثم بنت عقبه و قد فرت بدینها فلم یجبها رسول الله صلی الله علیه و آله بشی ء و نزل علیه الوحی یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِذا جاءَکُمُ

الْمُؤْمِناتُ مُهاجِراتٍ فَامْتَحِنُوهُنَ (۱) إلی قوله جـل و عز وَ اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِی أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ فحکم الله فی هـذا أن النسـاء لاـ یرددن إلی الکفـار و إذا امتحنوا بمحنه الإسـلام أن تحلف المرأه بالله الـذی لا إله إلا هو ما حملها علی اللحاق بالمسـلمین بغضا لزوجها الکافر أو حبا لأحـد من المسـلمین و إنما حملها علی ذلک الإسـلام فإذا حلفت و عرف ذلک منها لم ترد إلی الکفار و لم تحل للکـافر و لیس للمؤمن أن یتزوجهـا و لاـ تحـل له حتی یرد علی زوجهـا الکـافر صـداقها فـإذا رد علیه صـداقها حلت له و حل له مناکحتها.

و هو قوله جل و عز وَ آتُوهُمْ ما أَنْفَقُوا یعنی آتوا الکفار ما أنفقوا علیهن.

ثم قال وَ لا جُناحَ عَلَیْکُمْ أَنْ تَنْکِحُوهُنَّ إِذا آتَیْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَ لا تُمْسِ-کُوا بِعِصَمِ الْکَوافِرِ ثم قال وَ سْئَلُوا ما أَنْفَقْتُمْ علی نسائکم الـذی یلحقـن بالکفـار ذلِکُمْ حُکْمُ اللَّهِ یَحْکُمُ بَیْنَکُمْ ثم قـال وَ إِنْ فـاتَکُمْ شَـیْ ءٌ مِنْ أَزْواجِکُمْ إِلَی الْکُفَّارِ فـاطلبوا من الکفـار ما أنفقتم علیهم فـإن امتنع به علیکم فَعاقَبْتُمْ أی أصـبتم غنیمه فلیؤخـذ من أول الغنیمه قبل القسـمه ما یرد علی المؤمن الـذی ذهبت امرأته إلی الکفار فرضی بذلک المؤمنون و رضی به الکافرون.

فهذه هی القصه فی هذه السوره فنزلت هذه الآیه فی هذا المعنی فی سنه ست من الهجره و أما فی أول السوره: فهی قصه حاطب بن أبی بلتعه أراد رسول الله صـلی الله علیه و آله أن یصیر إلی مکه فقال اللهم أخف العیون و الأخبار علی قریش حتی نبغتها فی دارهـا و کـان عیـال حـاطب بمکه فبلغ قریشا ذلک فخافوا خوفا شدیـدا فقالوا لعیال حاطب اکتبوا إلی حاطب لیعلمنا خبر محمد صلی الله علیه و آله فـإن أرادنـا لنحـذره فکتب حاطب إلیهم أن رسول الله صـلی الله علیه و آله یریـدکم و دفع الکتاب إلی امرأه فوضـعته فی قرونهـا فنزل الوحی علی رسول الله صـلی الله علیه و آله و أعلمه الله ذلک فبعث رسول الله صـلی الله علیه و آله أمیر المؤمنین و الزبیر بن العوام فلحقاها بعسفان ففتشاها فلم یجدا معها شیئا

۱- ۱. راجع سوره الممتحنه: ۱۰- ۱۳.

فقال الزبیر ما نجد معها شیئا فقال أمیر المؤمنین صلوات الله علیه و الله ما کذبنی رسول الله صلی الله علیه و آله و لا کذب جبرئیل رسول الله صلی الله علیه و آله لتظهرن الکتاب فرده إلی رسول الله صلی الله علیه و آله فقال رسول الله لحاطب ما هذا فقال یا رسول الله و الله ما غیرت و لا بدلت و لا نافقت و لکن عیالی کتبوا إلی فأحببت أن أداری قریشا لیحسنوا معاش عیالی و یرفقوا بهم.

و حاطب رجل من لخم و هو حلیف لأسد بن عبد العزی فقام عمر بن الخطاب فقال یا رسول الله اومرنی بضرب عنقه فقال رسول الله صلی الله علیه و آله اسکت فأنزل الله جل و عز یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا عَدُوِّی وَ عَدُوَّکُمْ أَوْلِیاءَ تُلْقُونَ إِلَیْهِمْ بِالْمَوَدَّهِ إلی قوله وَ اللَّهُ بِما تَعْمَلُونَ بَصِیرٌ(۱) ثم أطلق لهم فقال لا یَنْهاکُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِینَ لَمْ یُقاتِلُوکُمْ فِی الدِّینِ وَ لَمْ یُخْرِجُوکُمْ مِنْ دِیارِکُمْ إلی قوله وَ مَنْ یَتَوَلَّهُمْ فَأُولئِکَ هُمُ الظَّالِمُونَ (۲).

فإلی هذا المکان من هذه السوره نزل فی سنه ثمانی من الهجره حیث فتح رسول الله صلی الله علیه و آله مکه و الذی ذکرنا فی قصه المرأه المهاجره نزل فی سنه ست من الهجره فهذا دلیل علی أن التألیف لیس علی ما أنزل الله.

و مثله فی سوره النساء فی قوله جل و عز فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَواحِدَهً(۳) و لیس هذا من الکلام الذی قبله فی شی ء و إنما کانت العرب إذا ربت یتیمه یمتنعون من أن یتزوجوا بها فیحرمونها علی أنفسهم لتربیتهم لها فسألوا رسول الله صلی الله علیه و آله عن ذلک بعد الهجره فأنزل الله علیه فی هذه السوره وَ یَسْتَفْتُونَکَ فِی النِّساءِ قُلِ اللَّهُ یُفْتِیکُمْ فِیهِنَّ وَ ما یُتْلی عَلَیْکُمْ فِی الْکِتابِ فِی یَتامَی النِّساءِ اللَّاتِی لا تُؤْتُونَهُنَّ ما کُتِبَ لَهُنَّ وَ تَرْغَبُونَ أَنْ تَنْکِحُوهُنَّ وَ الْمُسْتَضْعَفِینَ مِنَ الْوِلْدانِ (۴) فَانْکِحُوا ما طابَ لَکُمْ مِنَ النِّساءِ مَثْنی وَ ثُلاثَ وَ رُباعَ فهذه الآیه

۱- ۱. الآیه الأولی من سوره الممتحنه.

۲- ۲. الممتحنه: ۸ و ۹.

۳- ۳. النساء: ۳.

۴- ۴. النساء: ۱۲۷ و ما بعدها الآیه: ۳.

هی مع تلک التی فی أول السوره فغلطوا فی التألیف فأخروها و جعلوها فی غیر موضعها.

و مثله فی سوره العنکبوت فی قوله عز و جل وَ إِبْراهِیمَ إِذْ قالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَ اتَّقُوهُ ذلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ إِنَّما تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثاناً وَ تَخْلُقُونَ إِفْکاً إِنَّ الَّذِینَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لا یَمْلِکُونَ لَکُمْ رِزْقاً فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ وَ اعْبُدُوهُ وَ اشْکُرُوا لَهُ إِلَیْهِ تُرْجَعُونَ (۱) فأما التألیف الذی فی المصحف بعد هذا وَ إِنْ تُکَذِّبُوا فَقَدْ کَذَّبَ أُمَمٌ مِنْ قَبْلِکُمْ وَ ما عَلَی الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلاغُ الْمُبِینُ أَ وَ لَمْ یَرَوْا کَیْفَ یُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ یُعِیدُهُ إِنَّ ذلِکَ عَلَی اللَّهِ یَسِیرٌ قُلْ سِیرُوا فِی الْأَرْضِ فَانْظُرُوا کَیْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ یُنْشِئُ النَّشْأَهَ الْآخِرَهَ إِنَّ اللَّهَ عَلی کُلِّ شَیْ ءٍ قَدِیرٌ یُعَذِّبُ مَنْ یَشاءُ وَ یَرْحَمُ مَنْ یَشاءُ وَ إِلَیْهِ تُقْلَبُونَ وَ ما أَنْتُمْ بِمُعْجِزِینَ فِی الْأَرْضِ وَ لا فِی السَّماءِ وَ ما لَکُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِیٍّ وَ لا نَصِیرٍ إلی قوله جل و عز أُولئِکَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِیمٌ فَما کانَ جَوابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنْجاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ فِی ذلِکَ لَآیاتٍ لِقَوْمٍ یُؤْمِنُونَ فهذه الآیه مع قصه إبراهیم صلی الله علیه متصله بها فقد أخرت و هذا دلیل علی أن التألیف علی غیر ما أنزل الله جل و عز فی کل وقت للأمور التی کانت تحدث فینزل الله فیها القرآن و قد قدموا و أخروا لقله معرفتهم بالتألیف و قله علمهم بالتنزیل علی ما أنزله الله و إنما ألفوه بآرائهم و ربما کتبوا الحرف و الآیه فی غیر موضعها الذی یجب قله معرفه به و لو أخذوه من معدنه الذی أنزل فیه و من أهله الذی نزل علیهم لما اختلف التألیف و لوقف الناس علی عامه ما احتاجوا إلیه من الناسخ و المنسوخ و المحکم و المتشابه و الخاص و العام.

و مثله فی سوره النساء فی قصه أصحاب رسول الله صلی الله علیه و آله یوم أحد حیث أمرهم الله جل و عز بعد ما أصابهم من الهزیمه و القتل و الجراح أن یطلبوا قریشا وَ لا تَهِنُوا فِی ابْتِغاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَکُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ یَأْلَمُونَ کَما تَأْلَمُونَ وَ تَرْجُونَ

۱- ۱. العنکبوت: ۱۶ و ۱۷.

مِنَ اللَّهِ ما لا يَرْجُونَ (۱) فلما أمرهم الله بطلب قريش قالوا كيف نطلب و نحن بهذه الحال من الجراحه و الألم الشديد فأنزل الله هذه الآيه وَ لا تَهِنُوا فِي ابْتِغاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَما تَأْلَمُونَ وَ تَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ ما لا يَرْجُونَ و فى سوره آل عمران تمام هذه الآيه عند قوله إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ وَ تِلْكَ الْأَيَّامُ نُداوِلُها بَيْنَ النَّاسِ وَ لِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَ يَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَداءَ وَ اللَّهُ لا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ (۲) الآيه إلى آخرها و الآيتان متصلتان فى معنى واحد و نزلت على رسول الله صلى الله عليه و آله متصله بعضها ببعض فقد كتب نصفها فى سوره النساء و نصفها فى سوره آل عمران.

و قد حكى جماعه من العلماء عن الأئمه عليهم السلام أنهم قالوا إن أقواما ضربوا القرآن بعضه ببعض و احتجوا بالناسخ و هم يرونه محكما و احتجوا بالخاص و هم يرونه عاما و احتجوا بأول الآيه و تركوا السبب و لم ينظروا إلى ما يفتحه الكلام و ما يختمه و ما مصدره و مورده فضلوا و أضلوا عن سواء السبيل و سأصف من علم القرآن أشياء ليعلم أن من لم يعلمها لم يكن بالقرآن عالما من لم يعلم الناسخ و المنسوخ و الخاص و العام و المكى و المدنى و المحكم و المتشابه و أسباب التنزيل و المبهم من القرآن و ألفاظه المؤتلفه فى المعانى و ما فيه من علم القدر و التقديم منه و التأخير و العمق و الجواب و السبب و القطع و الوصل و الاتفاق و المستثنى منه و المجاز و الصفه فى قبل و ما بعد و المفصل الذى هلك فيه الملحدون و الوصل من الألفاظ و المحمول منه على ما قبله و ما بعده و التوكيد منه و قد فسرنا فى كتابنا هذا بعض ذلك و إن لم نأت على آخره.

و من الدليل أيضا فى باب تأليف القرآن أنه على خلاف ما أنزله الله تبارك و تعالى فى سوره الأحزاب فى قوله يا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْناكَ شاهِداً وَ مُبَشِّراً وَ نَذِيراً(۳) إلى قوله وَ تَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَ كَفى بِاللَّهِ وَكِيلًا و هذه الآيه

۱- ۱. النساء: ۱۰۴.

۲- ۲. آل عمران: ۱۴۰.

۳- ۳. الأحزاب: ۴۵.

نزلت بمكه و قبل هذه الآيه ما نزل بالمدينه و هو قوله عز و جل فى سوره الأحزاب يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَهَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جاءَتْكُم جُنُودٌ فَأَرْسَلْنا عَلَيْهِمْ رِيحاً وَ جُنُوداً لَمْ تَرَوْها وَ كانَ اللَّهُ بِما تَعْمَلُونَ بَصِيراً(۱) إلى قوله وَ لَمَّا رَأَ الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزابَ قالُوا هذا ما وَعَدَنَا اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ صَدَقَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ ما زادَهُمْ إِلَّا إِيماناً وَ تَسْلِيماً مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ (۲) و فى هذه الآيه و هذه القصه وقعت المحنه على المؤمنين و المنافقين فأما المؤمنون فما مدحهم الله به من قوله جل و عز ما زادهم ما كانوا فيه من الشده إلا إيمانا و تسليما من المؤمنين و أما المنافقون فما قص الله من خبرهم و حكى عن بعضهم قوله تبارك و تعالى قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ إلى قوله وَ كانَ ذلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيراً(۳) و قد أجمعوا أن أول سوره نزلت من القرآن اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ و ليس تقرأ فى ما ألفوا من المصحف إلا قريبا من آخره و إن من أواخر ما نزلت من القرآن سوره البقره و قد كتبوها فى أول المصحف.

و روى بعض العلماء أنه لما ظفر عمرو بن عبد ود الخندق قال رجل من المنافقين من قريش لبعض إخوانه أن قريشا لا يريدون إلا محمدا فهلموا نأخذه فندفعه فى أيديهم و نسلم نحن بأنفسنا فأخبر جبرئيل رسول الله صلى الله عليه و آله فتبسم و أنزل الله عليه هذه الآيات قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَ الْقائِلِينَ لِإِخْوانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنا الآيه.

**[ترجمه]رساله ای قدیمی را یافتم که سند آن چنین است: جعفر بن محمد بن قولویه از سعد اشعری قمی و سعد که مؤلف این رساله است، می گوید مشایخ و اساتید ما از یاران ما از امام صادق علیه السلام و ایشان از امیر المؤمنین علیه السلام روایت کرده اند... تا این که حدیث به اینجا می رسد: باب تحریف در آیاتی که بر خلاف تنزیل خداوند است و اساتید

ما رحمهم الله از دانایان آل محمد صلوات الله علیه و علیهم روایت کرده اند

«سخن خداوند عز و جل «كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّهٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ» - . آل عمران / ۱۱۰ - {شما بهترین امتی هستید که برای مردم پدیدار شده اید به کار پسندیده فرمان می دهید و از کار ناپسند بازمی دارید و به خدا ایمان دارید.} امام صادق علیه السلام به خواننده این آیه فرمود: وای بر تو! آیا بهترین امت، فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله را می کشند؟ خواننده آیه گفت: فدایتان شوم، پس آیه چگونه است؟ حضرت فرمود: خداوند آیه را چنین نازل فرموده است: «كُنْتُمْ خَيْرَ أَئِمَّهٍ...» یعنی شما بهترین امامانی هستید که... مگر نمی بینی که خداوند آنان را با این عبارت که امر به معروف و نهی از منکر می کنید و به خداوند ایمان می آورید، ستوده است و همین ستایش دلیل بر این است که خداوند همه امت را از آیه اراده نکرده است. مگر نمی دانی که در این امت زانیان و لواط گران و سارقان و راه بندان بر مردم و ستمکاران و فاسقان وجود دارند. آیا می پنداری که خداوند اینان را مدح کرده است و از آنان به عنوان آمران به معروف و ناهیان از منکر نام برده است؟ هرگز خداوند اینان را مدح نکرده و آنان را به عنوان نیکان نام نبرده است، بلکه اینان همان اشرار در سوره نحل [آیه ۹۲] هستند، بر اساس قرائت کسی که آن را چنین قرائت کرده است: «أَنْ تَكُونَ أُمَّهٌ هِيَ أَرْبى مِنْ أُمَّه» {که گروهی از گروه دیگر [در داشتن امکانات] افزون ترند.} امام صادق علیه السلام به کسی که این آیه را چنین قرائت کرد، فرمود: وای بر تو! «أربى» نیست. آن شخص عرض کرد: فدایتان شوم، پس چیست؟ حضرت فرمود: خداوند عز و جل آن را چنین نازل فرموده است: «أَنْ تَكُونَ أَئِمَّهٌ هُمْ أَزْكى مِنْ أَئِمَّتِكُمْ إِنَّما يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ...» {این که امامانی باشند پاک تر از امامان شما. جز این نیست که خداوند شما را بدین می آزماید..} و نیز روایت شده است که مردی این آیه را نزد امیر المؤمنین

چنین خواند: «ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذلِكَ عامٌ فِيهِ يُغاثُ النَّاسُ وَ فِيهِ يَعْصِرُونَ» - . یوسف / ۴۹ - {آنگاه پس از آن سالی فرا می رسد که به مردم در آن [سال] باران می رسد و در آن آب میوه می گیرند.} حضرت فرمود: وای بر تو، آب چه چیزی را می گیرند؟ آیا شراب گیری می کنند؟ آن شخص گفت: ای امیر مؤمنان! پس آیه چگونه است؟ حضرت فرمود: تنزیل آیه چنین است: «ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَ فِيهِ يُعْصَرُونَ» یعنی آنگاه پس از آن سالی می رسد که در آن سال به فریاد مردم رسیده می شود و بر آن ها باران باریده می شود. و این همان سخن خداوند است که «وَ أَنْزَلْنا مِنَ الْمُعْصِراتِ ماءً ثَجَّاجاً» - . نبأ / ۱۴ - {و از ابرهای متراکم آبی ریزان فرود آوردیم.} و نیز شخصی نزد امام صادق علیه السلام این آیه را خواند: «فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَنْ لَوْ كانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ ما لَبِثُوا فِي الْعَذابِ الْمُهِينِ» - . سبأ / ۱۴ - {پس چون [سلیمان] فرو افتاد برای جنیان روشن گردید که اگر غیب می دانستند در آن عذاب خفت آور [باقی] نمی ماندند.} امام فرمود: جنیان می دانستند که دانای به غیب نیستند. مرد گفت: پس آیه چگونه است؟ حضرت فرمود: خداوند چنین نازل کرده است: «فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْإِنْسُ أَنْ لَوْ كَانَ الْجِنُّ يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ» {برای انسان ها روشن شد که اگر جنیان غیب می دانستند، در آن عذاب خفت آور باقی نمی ماندند.} و از همین موارد است این آیه سوره هود: «أَ فَمَنْ كانَ عَلى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَ يَتْلُوهُ شاهِدٌ مِنْهُ وَ مِنْ قَبْلِهِ كِتابُ مُوسى إِماماً وَ رَحْمَةً» - . هود / ۱۷ - {آیا کسی که از جانب پروردگارش بر حجتی روشن است و شاهدی از [خویشان] او پیرو آن است و پیش از وی [نیز] کتاب موسی راهبر و مایه رحمت بوده است [دروغ می بافد].} امام صادق علیه السلام فرمود: نه، به خدا سوگند، خداوند آیه را چنین نازل نفرموده است، بلکه آیه این است: «فَمَنْ كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَ يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ إِمَاماً وَ رَحْمَةً وَ مِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى»، یعنی آیا کسی که از جانب پروردگارش بر حجتی روشن است و شاهدی از او پیرو آن است، در حالی که امام و رحمت است و پیش از وی کتاب موسی بوده است. و مانند آن در سوره آل عمران است: «لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظالِمُونَ» - . آل عمران / ۱۲۸ - {هیچ یک از این کارها در اختیار تو نیست یا [خدا] بر آنان می بخشاید یا عذابشان می کند زیرا آنان ستمکارند.} امام صادق علیه السلام فرمود: تنزیل آیه چنین است: «لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ تُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ» {هیچ یک از این کارها در اختیار تو نیست که [خدا] بر آنان می بخشاید یا عذابشان می کنی زیرا آنان ستمکارند.} و نیز از همین موارد است آیه: «وَ كَذلِكَ جَعَلْناكُمْ أُمَّةً وَسَطاً لِتَكُونُوا شُهَداءَ عَلَى النَّاسِ» - . بقره / ۱۴۳ - {و این چنین شما را امت میانه قرار دادیم تا گواهان بر مردم باشید} که بوده است: «أَئِمَّةً وَسَطاً لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ» یعنی و این چنین شما را امامان میانه قرار دادیم تا گواهان بر مردم باشید. و نیز این آیه در سوره نبأ: «وَ يَقُولُ الْكافِرُ يا لَيْتَنِي كُنْتُ تُراباً» - . نبأ / - {کافر [در قیامت] می گوید ای کاش من خاک بودم} که چنین بوده است: «يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابِيّاً» یعنی ای کاش من علوی بودم و این از آن رو است که رسول خدا صلی الله علیه و آله به امیرالمؤمنین کنیه ابوتراب داده بودند. و مانند آن در سوره شمس است که بوده است: «وَ إِذَا الْمَوَدَّةُ سُئِلَتْ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ» یعنی آن گاه که از مودّت [اهل بیت علیهم السلام] پرسیده می شود. به جای «و اذا المؤوده سئلت» {پرسند از آن دخترک زنده به گور.} و از همین قبیل است آیه: «الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنا هَبْ لَنا مِنْ أَزْواجِنا وَ ذُرِّيَّاتِنا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَ اجْعَلْنا لِلْمُتَّقِينَ إِماماً» - . فرقان / ۷۴ - {و کسانی اند که می گویند پروردگارا به ما از همسران و فرزندانمان آن ده که مایه روشنی چشمان [ما] باشد و ما را پیشوای پرهیزگاران گردان.} امام صادق علیه السلام فرمود: آنان امر بزرگی را از خدا خواستند: این که آنان را پیشوایان پرهیزکاران قرار دهد! اما آیه چنین نازل شده است: «الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَ ذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَ اجْعَلْ لَنَا مِنَ الْمُتَّقِينَ إِمَاماً» یعنی: «و کسانی اند که می گویند پروردگارا به ما از همسران و فرزندانمان آن ده که مایه روشنی چشمان [ما] باشد و برای ما از میان متقین امامی قرار ده.» و مانند آن این آیه سوره نساء است: «وَ لَوْ أَنَّهُمْ إِذْ

ظَلَمُوا أَنْفُسَـهُمْ جاؤُكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّاباً رَحِيماً» - . نساء / ۶۴ - {و اگر آنـان وقتی به خود ستم کرده بودند پیش تو می آمدند و از خدا آمرزش می خواسـتند و پیامبر [نیز] برای آنان طلب آمرزش می کرد قطعا خدا را توبه پذیر مهربان می یافتند.} امام صادق علیه السلام از خواننده این آیه پرسید: این که آیه می گوید: نزد تو می آیند، مقصود چه کسـی است؟ آن مرد پاسخ داد: نمی دانم. امام علیه السـلام فرمود: «جاؤُكَ يَا عَلِيُ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ...» یعنی «ای علی! مردم نزد تو می آیند پس طلب آمرزش می کنند از خدا، و رسول هم برای آنان طلب آمرزش می کند...» و نیز این آیه که: «فَلا وَ رَبِّكَ لا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيما شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمَّا قَضَيْتَ وَ يُسَلِّمُوا تَسْلِيماً» - . نساء / ۶۵ این آیه تفـاوتی بـا آنچه در قران آست نـدارد. (مترجم) - {ولی چنین نیست به پروردگارت قسم که ایمان نمی آورنـد مگر آنکه تو را در مورد آنچه میان آنان مایه اختلاف است داور گردانند سـپس از حکمی که کرده ای در دل هایشان احساس ناراحتی [و تردیـد] نکننـد و کاملا سـر تسـلیم فرود آورنـد} نزول این آیه بدان خاطر بود که در حجه الوداع چهار تن وارد کعبه شـده و هم قسم شدنـد و نوشـته ای را تنظیم کردنـد که هر گاه خداونـد جان حضـرت محمد صـلی الله علیه و آله را گرفت، دیگر اجازه ندهنـد که امر خلافت به بنی هاشم بر گردد. در این هنگام خدا و رسولش بر این امر آگاه شدند و این آیه از جانب خداوند نازل شد که: «أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ. أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُم بَلَى وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ» - . زخرف /۷۹ - ۸۰ - {یـا در کاری ابرام ورزیـده انـد ما [نیز] ابرام می ورزیم. آیا می پندارنـد که ما راز آن ها و نجوایشان را نمی شـنویم؛ چرا و فرشـتگان مـا پیش آنـان [حاضـرند و] ثبت می کننـد.} مردی نزد امام صادق علیه السـلام سوره حمـد را بر اسـاس آنچه که در قرآن است، خوانـد. امـام به وی فرمـود: این گونه بخوان: «صِرَاطَ مَنْ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ غَيْرِ الضَّالِّينَ» {راه کسـانی که به آن هـا نعمت دادی نه غضب شـدگان بر آن هـا و نه گمراهان.} و فردی دیگر خوانـد: «فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُناحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجاتٍ بِزِينَةٍ» - . نور / ۶۰ - {و بر زنان از کار افتاده ای که [دیگر] امیـد زناشویی ندارند گناهی نیست که پوشـش خود را کنار نهند [به شرطی که] زینتی را آشکار نکنند.} امام علیه السلام فرمود: «لَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ مِنْ ثِيَابِهِنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ» یعنی: گناهی نیست که بخشـی از پوشـش خود را کنار نهند [به شـرطی که] زینتی را آشکار نکنند.

همچنین امـام علیه السـلام این آیه را چنین می خوانـد: «حـافِظُوا عَلَى الصَّلَواتِ وَ الصَّلاةِ الْوُسْطى - صَلَاةِ الْعَصْرِ - وَ قُومُوا لِلَّهِ قانِتِينَ - فِي صَلَاةِ الْمَغْرِبِ.» - . بقره / ۲۳۸ - {بر نمازها و نماز میانه - نماز عصر - مواظبت کنیـد و خاضـعانه برای خدا - در نماز مغرب - به پا خیزید.} و نیز امام صادق علیه السـلام به جای آیه «یا ایها الذین آمنوا اطیعوا الله واطیعوا الرسول و اولی الامر منکم فـان تنازعتم فی شـیء فردوه الی الله والرسول ان کنتم تومنون بالله» - . نساء / ۵۹ - {ای کسانی که ایمان آورده اید خدا را اطـاعت کنیـد و پیـامبر و اولیـای امر خود را [نیز] اطـاعت کنیـد پس هر گاه در امری اختلاف نظر یافتیـد اگر به خـدا و روز بازپسین ایمان دارید آن را به [کتاب] خدا و [سنت] پیامبر [او] عرضه بدارید...} می خواند: «....فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَارْجِعُوهُ إِلَى اللَّهِ وَ إِلَى الرَّسُولِ وَ إِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ» یعنی اگر در امری اختلاف نظر یافتیـد آن را به خـدا و به رسول و به صاحبـان امرتـان بازگردانیـد. و ایـن آیـه را کـه در دعـای ابراهیم است این چنین می خوانـد: «رَبِّ اغْفِرْ لِي وَ لِوُلْدِي» یعنی خـدایا من و فرزنـدانم - اسـماعیل و اسـحاق - را بیـامرز، به جای «ربنا اغفر لی و لوالـدی» - . ابراهیم / ۴۱ - {خـدایا من و پـدر و مادرم را بیـامرز.} و نیز می خوانـد: «كَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ [وَ طُبِعَ كَافِراً]» - . کهف / ۸۰ - {پـدر و مادر این نوجوان مؤمن بودنـد [اما او بر سرشـت کفر بـود].} و نیز: «إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا [مِنْ نَفْسِي]» - . طه / ۱۵ - {در حقیقت قیـامت فرارسـنده است می

خواهم آن را پوشیده دارم [از خودم].} و نیز: «وَ مَا أَرْسَلْنَا قَبْلَکَ مِنْ رَسُولٍ وَ لَا نَبِیٍّ [وَ لَا مُحَدَّثٍ]» - . انبیاء / ۲۵ - {ما پیش از تو هیچ رسول و نبی [و محدّثی] نفرستادیم مگر آن که...} و مقصود از محدَّث ائمه علیهم السلام هستند. و نیز امام علیه السلام خواند: «الشَّیْخُ وَ الشَّیْخَهُ فَارْجُمُوهُمَا الْبَتَّهَ فَإِنَّهُمَا قَدْ قَضَیَا الشَّهْوَهَ» - . چنین آیه ای در قران نیست. (مترجم) - یعنی: پیرمرد و پیرزن زناکار را حتما رجم کنید، زیرا اینان دوره شهوترانی شان به پایان رسیده است. و نیز خواند: «النَّبِیُّ أَوْلَی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ أَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ [وَ هُوَ أَبٌ لَهُمْ]» - . احزاب / ۶ - {پیامبر به مؤمنان از خودشان سزاوارتر [و نزدیک تر] است و همسرانش مادران ایشانند [و او پدر ایشان است].}و خواندند: «وَ جَاءَتْ سَکَرَهُ الْحَقِّ بِالْمَوْتِ» یعنی سکرات حق مرگ را به پیش آورد. به جای «و جاءت سکره الموت بالحق» - . ق / ۱۹ - {و سکرات مرگ، حقیقت را [به پیش] آورد} و خواندند: «وَ تَجْعَلُونَ شُکْرَکُمْ [به جای: ذِکرَکُم] أَنَّکُمْ تُکَذِّبُونَ» - . واقعه / ۸۲ - {و سپاس [روزی] خود را تکذیب آن قرار می دهید؟} و خواندند: «وَ إِذَا رَأَوْا تِجَارَهً أَوْ لَهْواً انْصَرَفُوا [به جای: انفضوا] إِلَیْهَا وَ تَرَکُوکَ قَائِماً قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَیْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَ مِنَ التِّجَارَهِ [با اضافه: لِلَّذِینَ اتَّقَوْا] وَ اللَّهُ خَیْرُ الرَّازِقِینَ» - . جمعه / ۱۱ - {و چون داد و ستد یا سرگرمی ای ببینند به سوی آن روی آور می شوند و تو را در حالی که ایستاده ای ترک می کنند. بگو آنچه نزد خداست از سرگرمی و از داد و ستد [برای پرهیزکاران] بهتر است و خدا بهترین روزی دهندگان است.} و خواندند: «إِذَا نُودِیَ لِلصَّلَاهِ مِنْ یَوْمِ الْجُمُعَهِ فَامْضُوا [به جای: فاسعوا] إِلَی ذِکْرِ اللَّهِ» - . جمعه / ۹ - {چون برای نماز جمعه ندا درداده شد به سوی ذکر خدا بشتابید.} و خواندند: «فَسَتُبْصِرُونَ وَ یُبْصِرُونَ بِأَیِّکُمُ الْفُتُونُ [به جای: المفتون]» - . قلم / ۵ - {به زودی خواهی دید و خواهند دید که کدام یک از شما دستخوش جنونید.} و خواندند: «وَ مَا جَعَلْنَا الرُّؤْیَا الَّتِی أَرَیْنَاکَ إِلَّا فِتْنَهً [با اضافه: لَهُمْ لِیَعْمَهُوا فِیهَا]» - . اسراء / ۶۰ - {و آن رؤیایی را که به تو نمایاندیم جز برای آزمایش مردم قرار ندادیم [تا در آن گمراه شوند].} و خواندند: «وَ لَقَدْ نَصَرَکُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَ أَنْتُمْ ضُعَفَاءُ [به جای: أذلّه]» - . آل عمران / ۱۲۳ - {و خداوند شما را در جنگ بدر یاری کرد در حالی که خوار بودید [در قرائت امام: ضعیف بودید].} امام علیه السلام فرمود: آنان در حالی که رسول خدا صلی الله علیه و آله در میانشان بود، ذلیل و خوار نبودند. و خواندند: «وَ کَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِکٌ یَأْخُذُ کُلَّ سَفِینَهٍ [با اضافه: صَالِحَهٍ] غَصْباً» - . کهف / ۷۹ - {پیشاپیش آنان پادشاهی بود که هر کشتی [درستی] را به زور می گرفت.} و خواندند: «أَ فَلَمْ یَتَبَیَّنِ [به جای: أفلم یَیاسِ - . «یئس» نیز در لغت گاه به معنای «علم» می آید. (مترجم) -] الَّذِینَ آمَنُوا أَنْ لَوْ یَشَاءُ اللَّهُ لَهَدَی النَّاسَ جَمِیعاً» - . رعد / ۳۱ - {آیا کسانی که ایمان آورده اند ندانسته اند که اگر خدا می خواست قطعا تمام مردم را به راه می آورد.} و خواندند: «هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِی کُنْتُمْ بِهَا تُکَذِّبَانِ اصْلَیَاهَا فَلَا تَمُوتَانِ فِیهَا وَ لَا تَحْیَیَانِ» یعنی این جهنمی است که شما دو تن [اولی و دومی] آن را دروغ می پنداشتید. پس بچشید آن را که نه می میرید در آن و نه زنده اید. به جای: «هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِی یُکَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ» {این جهنمی است که مجرمان آن را دروغ می پنداشتند.} و خواندند: «فَإِنَّ اللَّهَ بَیَّتَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ» به جای: «فَأَتَی اللَّهُ بُنْیَانَهُم مِّنَ الْقَوَاعِدِ» - . نحل / ۲۶ - {خدا از پایه بر بنیانشان زد.} امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند بر مکرشان شبیخون زد. آیه این چنین نازل شده است. و خواندند: «یَحْکُمُ بِهِ ذُو [به جای: ذوا] عَدْلٍ مِنْکُمْ» - . اعراف / ۸۷ - {دو صاحب عدالت [در قرائت امام: یک صاحب عدالت] به آن داوری می کنند.} مقصود از صاحب عدالت امام است. و خواندند: «وَ مَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ آمَنُوا [به جای: أن یؤمنوا] بِاللَّهِ» - . بروج / ۸ - {و از آن ها انتقام نگرفتند جز بدین خاطر که ایمان می آورند [در قرائت امام: ایمان آوردند] به خدا} و خواندند: «وَ یَسْئَلُونَکَ الْأَنْفَالَ [به جای عن الانفال]» - . انفال / ۱ - {از تو در باره انفال می پرسند. [در قرائت امام: انفال را از تو طلب می کنند].}

از امام باقر علیه السلام روایت کرده اند که جبرئیل این آیه را چنین نازل کرد: «وَ قَالَ الظَّالِمُونَ [آلَ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ] إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُوراً» - . فرقان / ۸ - {و ستمکاران [به حقوق آل محمد] گفتند جز مردی افسون شده را دنبال نمی کنید}. امام باقر علیه السلام این آیه را چنین قرائت کرد: «لَكِنِ اللَّهُ يَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ [فِي عَلِيٍّ] أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَ الْمَلَائِكَةُ يَشْهَدُونَ وَ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً» - . نساء / ۱۶۶ - {لیکن خدا به حقانیت آنچه بر تو [در باره علی] نازل کرده است گواهی می دهد. او آن را به علم خویش نازل کرده است و فرشتگان نیز گواهی می دهند و کافی است خدا گواه باشد.} امام باقر علیه السلام این آیه را چنین تلاوت کرد و فرمود: جبرئیل آن را بر حضرت محمد صلی الله علیه و آله چنین نازل کرد: «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ ظَلَمُوا [آلَ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ] لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَ لَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقاً إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا وَ كَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيراً» - . نساء / ۱۶۸ - ۱۶۹ -ِ {کسانی که کفر ورزیدند و ستم کردند [در حق آل محمد] خدا بر آن نیست که آنان را بیامرزد و به راهی هدایت کند؛ مگر راه جهنم که همیشه در آن جاودانند و این برای خدا آسان است.} امام باقر علیه السلام فرمود: جبرئیل این آیه را چنین نازل کرد: «وَ قَالَ الظَّالِمُونَ [آلَ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ] غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا [آلَ مُحَمَّدٍ] رِجْزاً مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ» - . بقره / ۵۹ - {اما کسانی که ستم کرده بودند [در حق آل محمد] آن سخن را به سخن دیگری غیر از آنچه به ایشان گفته شده بود تبدیل کردند و ما نیز بر آنان که ستم کردند [به آل محمد] به سزای اینکه نافرمانی پیشه کرده بودند عذابی از آسمان فرو فرستادیم.}

و نیز امام باقر علیه السلام فرمود: جبرئیل این آیه را چنین نازل کرد: «فَإِنَّ لِلظَّالِمِينَ [آلَ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ] عَذَاباً دُونَ ذَلِكَ وَ لَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ» - . طور / ۴۷ - {و در حقیقت غیر از این مجازات عذابی دیگر برای کسانی که ظلم کرده اند [در حق آل محمد] خواهد بود ولی بیشترشان نمی دانند.} یعنی عذاب و مجازاتی در دوران رجعت. و نیز امام باقر علیه السلام فرمود: جبرئیل این آیه را چنین بر حضرت محمد صلی الله علیه و آله نازل کرد: «فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ [بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ] إِلَّا كُفُوراً» - . اسراء / ۸۹ - [ولی بیشتر مردم جز سر انکار[نسبت به ولایت علی علیه السلام] ندارند.]

مردی نزد امام باقر علیه السلام خواند: «كُلُّ نَفْسٍ ذائِقَةُ الْمَوْتِ» - . آل عمران / ۱۸۵ ، أنبياء / ۳۵، عنکبوت / ۵۷ - {هر کسی مرگ را خواهد چشید.} امام اضافه فرمود: «و منشوره» یعنی زنده شونده. و فرمود: سوگند به خدا جبرئیل آیه را چنین بر حضرت محمد صلی الله علیه و آله فرود آورد. کسی از این امت نیست جز آن که محشور و زنده می شود. اما مؤمنان به سوی روشنی چشمشان می روند و فاجران برای خواری و عذاب دردناک خداوند محشور می شوند. همچنین امام باقر علیه السلام فرمودند این آیه چنین نازل شد: «وَ نُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَ لَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ [آلَ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ] الا خسارا» - . اسراء / ۸۲ - {و ما آنچه را برای مؤمنان مایه درمان و رحمت است از قرآن نازل می کنیم ولی ستمگران [در حق آل محمد] را جز زیان نمی افزاید.} و فرمودند: جبرئیل این آیه را چنین نازل کرد: «وَ قُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَ مَنْ شاءَ فَلْيَكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ {آلَ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ] نَاراً أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا» - . کهف / ۲۹ - [و بگو حق از پروردگارتان رسیده است پس هر که بخواهد بگرود و هر که بخواهد انکار کند که ما برای ستمگران [در حق آل محمد] آتشی آماده کرده ایم که سراپرده هایش آنان را در بر می گیرد.} از امام کاظم علیه السلام روایت شده است که این آیه را چنین تلاوت کردند: «أَ فَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ [فَيَقْضُوا مَا عَلَيْهِمْ مِنَ الْحَقِّ] أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا» - . محمد / ۲۴ - {آیا به آیات قرآن نمی اندیشند [تا داوری کنند در آنچه که از حق بر گردن آنان است] یا مگر بر دل هایشان قفل هایی نهاده شده است.} و شنیدم که امام علیه

السلام می خواند: «وَ إِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَ جَبْرَئِيلُ وَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ [عَلِيّاً]» - . تحریم / ۴ - {و اگر شما دو زن علیه او به یکدیگر کمک کنید در حقیقت خدا خود سرپرست اوست و جبرئیل و صالح مؤمنان [علی علیه السلام] نیز یاور اویند{. امامان باقر و صادق علیهما السلام این آیه را چنین قرائت کردند: «فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ [إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى] فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَ» - . نساء / ۲۴ - {و زنانی را که متعه کرده اید [تا وقتی معین] مهرشان را به آنان بدهید.} و امام علیه السلام خواند: «إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ زَاغَتْ [به جای: صَغَت] قُلُوبُكُمَا» - . تحریم / ۴۰ - {اگر شما دو زن به درگاه خدا توبه کنید بهتر است. واقعا دل هایتان انحراف پیدا کرده است.} و امام صادق علیه السلام خواند: «إِنِّی أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ [با حذف: يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ} وَ سَبْعَ سَنَابِلَ خُضْرٍ وَ أُخَرَ يَابِسَاتٍ» - . یوسف / ۴۳ - {من در خواب دیدم هفت گاو فربه [که هفت گاو لاغر آن ها را می خورند] و هفت خوشه سبز و هفت خوشه خشکیده دیگر} و خواندند: «يَأْكُلْنَ مَا قَرَّبْتُمْ [به جای: مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ] لَهُنَّ» - . یوسف / ۴۸ - {می خورند آنچه را اختصاص به آن ها داده اید [ذخیره برای آن ها کرده اید]} و خواندند: «يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آياتِ رَبِّكَ لا يَنْفَعُ نَفْساً إِيمانُها لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمانِها خَيْرا» - . انعام / ۱۵۸ -ـ- . تفاوتی بین آنچه در قران است با آنچه در این روایت آمده است، وجود ندارد. (مترجم) - {روزی که پاره ای از نشانه های پروردگارت پدید آید کسی که قبلا ایمان نیاورده یا خیری در ایمان آوردن خود به دست نیاورده ایمان آوردنش سود نمی بخشد.} و آیه سوره مریم را چنین خواندند: «إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَمْتاً [به جای: صَوما]» - . مریم / ۲۶ - {من برای خداوند رحمن سکوتی را [روزه ای] نذر کردم.} مردی نزد امیر المؤمنین خواند: «فَإِنَّهُمْ لايُكَذِّبُونَكَ» - . انعام / ۳۳ - {آنان تو را تکذیب نمی کنند.} ایشان فرمودند: «به خدا سوگند او را به شدیدترین وجه تکذیب کردند. آیه با تخفیف (يَكْذِبُونَكَ) نازل شده است: «يَكْذِبُونَكَ وَ لكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآياتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ» - . انعام / ۳۳ - {[به تو دروغ می گویند] و لیکن ستمگران آیات الهی را انکار می کنند.} یعنی نمی توانند حقی بیاورند که با آن حق تو را باطل کنند. امام صادق علیه السلام در نمازی که با گروهی خواند، چنین خواندند: «قُتِلَ أَصْحَابُ الْخُدُود - . خدّ به معنای حفره و گودال می باشد. (مترجم) - [به جای: الأخدود]» - . بروج / ۴ - ِ {مرگ بر آدم سوزان خندق} و فرمودند: اخدود چیست؟! و مردی نزد ایشان خواند: «وَ طَلْحٍ مَنْضُودٍ - . واقعه / ۲۹ - » {و درخت های موز که میوه اش خوشه خوشه روی هم چیده است.} امام علیه السلام فرمود: نه! چنین است: «طَلْعٍ مَنْضُودٍ» {درخت خرما که میوه اش خوشه خوشه روی هم چیده است.} و امام علیه السلام خواندند: : «وَ الْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ - . عصر / ۱ - ۲ - [وَ إِنَّهُ فِيهِ إِلَى آخِرِ الدَّهْرِ]» {سوگند به عصر که انسان در زیانکاری است [و او تا اخر روزگار در زیانکاری است]} و نیز خواندند: «إِذَا جَاءَ فَتْحُ اللَّهِ وَ النَّصْرُ» [به جای: اذا جاء نصر الله و الفتح] {و زمانی که یاری و پیروزی خداوند در رسد.} و نیز قرائت کردند: «أَ لَمْ يَأْتِكَ [به جای: أَلَم تَرَ] كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ» - . فیل / ۱ - {[آیا با خبر نشدی] آیا ندیدی پروردگارت چه بر سر اصحاب فیل آورد.} و نیز خواندند: «إِنِّي جَعَلْتُ [به جای: ألم يجعل] كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ» - . فیل / ۲ - {و من نیرنگشان را بر باد دادم [آیا نیرنگشان را بر باد نداد؟]}

فردی از امام صادق علیه السلام در باره آیه «والفجر» - . فجر / ۱ - {سوگند به سپیده دم} پرسید. امام فرمود: واو در آن نیست، الفجر است. و فردی نزد امام صادق علیه السلام خواند: «جاهِدِ الْكُفَّارَ وَ الْمُنافِقِينَ» - . توبه / ۷۳ - {ای پیامبر! با کافران و منافقان پیکار کن.} امام فرمود: آیا دیده و شنیده اید که رسول خدا صلی الله علیه و آله با منافقی بجنگد. رسول خدا تالیف قلوب آنان را می کرد. اصل آیه این است: «جَاهِدِ الْكُفَّارَ بِالْمُنافِقِينَ.» یعنی با استفاده از منافقان با کفار پیکار کن.

از امام رضا علیه السلام روایت شده است که به فردی فرمود: چگونه این آیه را می خوانی: «لَقَدْ تابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَ الْمُهاجِرِينَ وَ الْأَنْصارِ» - . توبه / ۱۱۷ - {به یقین خدا بر پیامبر و مهاجران و انصار ببخشود.} آن شخص گفت همین گونه می خوانم. امام فرمود: آیه چنین نیست بلکه خداوند فرموده است: «لَقَدْ تَابَ اللَّهُ بِالنَّبِيِّ عَلَى الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ» یعنی خداوند به واسطه پیامبر بر مهاجران و انصار ببخشود .

باب جمع آوری قرآن و این که قرآن بر خلاف آنچه خداوند نازل کرده جمع آوری شده است

از جمله مواردی که دلالت بر جمع آوری قرآن بر خلاف نزول خداوند می کند، آیه ای است در مورد عده زنانی که شوهرشان وفات کرده است که ما در باب ناسخ و منسوخ ذکر کرده ایم و اکنون مجددا آن را در این باب تکرار می کنیم. مدت عده در دوران جاهلیت یک سال بود. خداوند در این باره آیه ای را نازل کرد و این مدت را به دلیلی که در باب ناسخ و منسوخ ذکر کردیم، تایید کرد. اما بعدا این آیه را نسخ و آیه چهار ماه و ده روز را نازل فرمود که هر دو در سوره بقره و در همین قرانی است که در دست مردم است که اول آیه ناسخ را می خوانند: «وَ الَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَ يَذَرُونَ أَزْواجاً يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَ عَشْراً» - . نساء / ۲۳۴ -ِ {و کسانی از شما که می میرند و همسرانی بر جای می گذارند، [همسران] چهار ماه و ده روز انتظار می برند.} و سپس بعد از ده آیه، آیه منسوخ می آید: «وَ الَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَ يَذَرُونَ أَزْواجاً وَصِيَّةً لِأَزْواجِهِمْ مَتاعاً إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْراجٍ» - . نساء / ۲۴۰ - {و کسانی از شما که مرگشان فرا می رسد، و همسرانی بر جای می گذارند، [باید] برای همسران خویش وصیّت کنند که آنان را تا یک سال بهره مند سازند و [از خانه شوهر] بیرون نکنند.} از اینجا درمی یابیم که تدوین کنونی قرآن بر خلاف ترتیب نزول است، چرا که لازم بود اول آیه منسوخ بیاید که مدت عده را یک سال ذکر می کند و پس از آن آیه ناسخ بیاید که عده را چهار ماه و ده روز اعلام می کند. و مانند آن است آیه ای در سوره ممتحنه که خداوند آن را در نبرد حدیبیه نازل فرمود. بین نبرد حدیبیه تا فتح مکه سه سال بود، زیرا نبرد حدیبیه در سال ششم هجری و فتح مکه در سال هشتم هجری بود. حال آیه ای که در سال ششم هجری نازل شده است، در آخر سوره ممتحنه آمده است و آیه ای در سال هشتم نازل شده در آغاز سوره آمده است. ماجرای این دو آیه از این قرار است که رسول خدا صلی الله علیه و آله در نبرد حدیبیه در جریان پیمان صلحی که بین ایشان و قریش امضاء شد، با قریش شرط کرد که هر مردی که به مسلمانان در مدینه پیوست به آن ها بازگرداند و در مقابل باید اظهار اسلام در مکه آزاد بوده و احدی از مسلمانان در آن شهر اذیت نشود. اما در مورد زنان شرطی مطرح نشد. بر این اساس اگر هر فردی از مردان از مکه به مدینه می آمد، پیامبر صلی الله علیه و آله او را برمی گرداند و تحویل به قریش می داد. تا این که روزی مردی به نام ابو بصیر به مدینه آمد. به دنبال آن قریش دو نفر را با نامه ای نزد رسول خدا فرستادند و از طرف بستگان این دو خواستند که ابو بصیر را به آن ها بازگرداند. رسول خدا به ابوبصیر فرمود: نزد قومت برگرد. ابو بصیر عرض کرد: ای رسول خدا! من را به مشرکان تحویل می دهی تا علیه من متحد شوند و من را شکنجه کنند، در حالی که من به خدا ایمان آورده ام و رسولش را تصدیق کرده ام؟

پیامبر فرمود: ابو بصیر! ما با آن ها شرط و عهدی بسته ایم و ما به عهد خود پایبندیم. خداوند برای تو گشایشی قرار خواهد داد. آن گاه او را به دو فرستاده قریش تحویل دادند.

ابوبصیر با آن ها به راه افتاد. وقتی که به ذو الحلیفه رسیدند، ابوبصیر کیسه ای را که همراه خود داشت و در آن تکه ای از

گوشت شتر و مقداری خرما بود، بیرون آورد و به آنان تعارف کرد که از خوراکی اش بخورنـد. آنان امتناع کردند. ابو بصـیر به آنان گفت اما اگر شـما من را غذای خودتان دعوت کنید، من از آن خواهم خورد. آنان آمدند و شروع به خوردن از غذای ابوبصـیر کردند. همراه یکی از این دو شمشـیری بود که به دیوار آویخته بود. ابو بصیر به او گفت: این شمشیر توست؟ آن مرد گفت: آری. ابوبصـیر گفت: آن را به من بـده. آن مرد قبضه شـمیر را در دست ابو بصـیر گـذاشت که ناگـاه ابوبصـیر آن را از غلاف بیرون کشـید و آن مرد را کشت. فرد دیگر فرار کرد و به مـدینه برگشت و به سـراغ رسول خـدا رفت و گفت: محمـد! رفیق شما رفیق من را کشت و من در حالی از دست او جان به در بردم که او مشغول جمع آوری اشیاء رفیقم بود .

در همین هنگام ابوبصـیر در حالی که با شمشـیر و شتر آن فرد بود وارد شـد. رسول خدا به ابوبصـیر فرمود: از مدینه خارج شو. زیرا قریش این کار تو را به حساب من خواهنـد نوشت. ابو بصـیر به سـمت ساحل رفت و گروهی از اعراب را گرد آورد. او با ایـن گروه راه را بر کـاروان هـای قریش می بسـت و بر هر کسـی دست می یـافت می کشت تـا این که گروهش به هفتـاد نفر رسـید. قریش نامه ای به رسول خدا نوشت و از ایشان خواسـتند که اجازه دهند ابوبصیر و گروهش به مدینه برگردند. آنان ابو بصیر را از پیمانشان با رسول الله استثناء کردند. نامه به ابوبصیر رسید در حالی که مریض شده و در آخرین لحظات حیاتش بود و بالاخره مرد و در همانجا وی را به خاک سپردند و یارانش به مدینه بازگشتند.

در مکه زنی بود به نـام کلثم دختر عقبه (دختر عقبه ابن ابی معیـط) که ایمـان آورده بود، ولی ایمـانش را کتمان می کرد و دو برادرش کـافر بودنـد و خـانواده اش او را آزار و اذیـت می کردنـد و از او می خواسـتند کـه از اسـلام برگردد. کلثـم به مـدینه گریخت و مردی از خزاعه او را به مدینه رساند. کلثم به سـراغ ام سـلمه همسـر پیامبر رفت و به وی گفت: رسول خدا با قریش عهـد کرده است که مردان را برگردانـد و در مورد زنان تعهدی به آنان نداده است. زنان ضـعیف و بی پناه اند؛ اگر رسول الله من را به مکه بازگرداند، من نگرانم که آنان من را آزار و شکنجه بدهند. پس از رسول الله بخواه که من را به آنان برنگرداند.

پیـامبر بر ام سـلمه در حالی که کلثم نزد او بود، وارد شـد و ام سـلمه ماجرا را برای رسول الله باز گفت، اما رسول الله چیزی در پاسـخ وی نگفت تـا این که وحی نـازل شـد: «یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِذا جاءَکُمُ الْمُؤْمِناتُ مُهاجِراتٍ فَامْتَحِنُوهُنَ تا وَ اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِی أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ» - . ممتحنه / ۱۰ - ۱۱ - {ای کسـانی که ایمـان آورده ایـد، چون زنان با ایمان مهاجر نزد شـما آینـد آنان را بیازماییـد خدا به ایمان آنان داناتر است. پس اگر آنان را باایمان تشـخیص دادید دیگر ایشان را به سوی کافران بازنگردانید نه آن زنان بر ایشان حلالنـد و نه آن [مردان] بر این زنان حلال و هر چه خرج [این زنان] کرده اند به [شوهران] آن ها بدهید و بر شمـا گنـاهی نیست که در صورتی که مهرشـان را به آنـان بدهیـد با ایشان ازدواج کنیـد و به پیونـدهای قبلی کافران متمسـک نشوید [و پایبند نباشـید] و آنچه را شـما [برای زنان مرتد و فراری خود که به کفار پناهنده شده اند] خرج کرده اید [از کافران] مطالبه کنید و آن ها هم باید آنچه را خرج کرده اند [از شـما] مطالبه کنند این حکم خداست [که] میان شما داوری می کند و خدا دانای حکیم است* و در صورتی که [زنی] از همسران شما به سوی کفار رفت [و کفار مهر مورد مطالبه شما را ندادند] و شما غنیمت یافتیـد، پس به کسانی که همسـرانشان رفته انـد معادل آنچه خرج کرده انـد بدهیـد و از آن خدایی که به او ایمان داریـد بترسـید.} پس حکـم خداونـد در ایـن مـورد ایـن است که چنین زنی به کفـار بازگردانـده نمی شـود و هر گـاه او را به آزمایش اسـلام آزمودند، به این صورت که زن به خداوندی که جز او معبودی نیست قسم بخورد که پیوسـتنش به مسـلمین به خـاطر کینه به شوهر کـافرش و یـا علاقـه اش به فردی از مسـلمین نبوده است بلکه تنها علاقه اش به اسـلام انگیزه او از این کار

بـوده است. پس اگر قسم خـورد و معلوم شـد که واقعـا چنین است، به کفـار بازگردانـده نمی شود در حـالی که هیـچ کـافر یا مسـلمانی نمی توانـد بـا او ازدواج کنـد تا این که مهریه اش را به شوهر کافرش برگردانـد. هر گاه چنین کرد آن گاه می تواند ازدواج کند. و این همان آیه است که: «وَ آتُوهُمْ ما أَنْفَقُوا» یعنی آنچه را کفار برای این زنان هزینه کرده اند بدانان برگردانید. و سـپس خداوند فرمود: «وَ لا جُناحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَ لا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوافِرِ» - . ممتحنه / ۱۰ - {و بر شـما گنـاهی نیسـت که در صـورتی که مهرشـان را به آنـان بدهیـد بـا ایشـان ازدواج کنیـد و به پیونـدهای قبلی کـافران متمسک نشویـد و پایبنـد نباشـید.} و افزود: «وَ سْئَلُوا ما أَنْفَقْتُمْ على نسائكم الذى يلحقن بالكفار وَلْيَسْأَلُوا مَا أَنفَقُوا ذٰلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ» {و آنچه را شـما [برای زنـان مرتـد و فراری خود که به کفـار پناهنـده شـده انـد خرج کرده ایـد [از کـافران] مطالبه کنید و آن ها هم باید آنچه را خرج کرده اند [از شـما] مطالبه کنند این حکم خداست [که] میان شما داوری می کند و خـدا دانـای حکیم است.} آن گـاه فرمود: «وَ إِنْ فـاتَكُمْ شَيْ ءٌ مِنْ أَزْواجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ» {و در صورتی که [زنی] از همسـران شما به سوی کفار رفت} پس آنچه را که هزینه آن ها کرده اید از کفار طلب کنید و اگر از پرداخت آن امتناع ورزیدند، پس هر گاه به غنیمتی از کفار دست یافتیـد ابتـدا و قبل از هر گونه تقسیم، طلب فرد مسـلمانی که زنش به کفار پیوسـته است به او داده می شود. هم مسـلمانان و هم کـافران به این امر رضـایت دادنـد. این ماجرا همان است که در سوره ممتحنه منعکس شـده است و آیات مربوط به آن در سال ششم هجری نازل شده است.

و امـا آنچه در آغـاز سوره است مربوط به مـاجرای حاطب بن ابی بلتعه است. رسول خـدا اراده کرد که به سـمت مکه حرکت کنـد. پس دعا کرد: خدایا چشم ها را بپوشان و خبرها را از قریش پنهان بدار تا آنکه ناگهان بر آن ها در خانه شان فرود آییم. خـانواده حـاطب در مکه بودنـد. به قریش خبر حرکت پیـامبر به سوی مکه رسـید و سـخت هراسـناک شدنـد. آنـان از خانواده حـاطب خواسـتند که به حاطب بنویسـند که خبر حرکت پیامبر به سوی مکه را به قریش برسانـد تا بتواننـد تـدابیر لازم را اتخاذ کننـد. حـاطب در نـامه خبر تصـمیم رسول الله را برای حرکت به سوی مکه را نوشت و آن را به زنی سپرد. آن زن نـامه را در میـان موهـای خود پنهـان کرد و به سوی مکه به راه افتـاد. در این هنگـام وحی نـازل شـد و پیامبر را از ماجرا آگاه کرد. ایشان امیرالمؤمنین و زبیر بن عوام را به تعقیب آن زن فرسـتاد و آنان در منطقه عسفان به وی رسیدند. او را بازرسی کردند اما نامه را نیافتنـد. زبیر مایوسانه گفت چیزی نیافتیم. علی علیه السلام فرمود: رسول الله هرگز به من دروغ نگفته است و جبرئیل نیز هرگز به پیـامبر دروغ نگفته است. آنـان بالاـخره نامه را یافتنـد و به رسول الله تحویل دادنـد. پیامبر به حاطب فرمود: این نامه چیست؟ حاطب گفت: به خـدا سوگنـد من تغییر نکرده ام و دینم را به کفر مبدل نکرده ام و نفاق نیز نورزیده ام اما از آنجا که خانواده ام ایـن درخـواست را از مـن کردنـد، من به درخـواست آن هـا پاسـخ دادم تـا قریش معیشت آن هـا را تـامین کننـد و بـا آنـان خوشرفتاری نمایند.

حـاطب از قبیله لخم بود و آنـان هم پیمان با اسـد بن عبـد العزّی بودنـد. عمر بن خطاب برخاست و گفت: ای رسول الله! به من اجازه بـده تا گردنش را بزنم. رسول الله فرمود: ساکت شو! در همین لحظه این آیات را خداوند نازل فرمود: «يأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَ عَدُوَّكُمْ أَوْلِياءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ - تا - وَ اللَّهُ بِما تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ» {ای کسانی که ایمان آورده اید دشـمن من و دشـمن خودتان را به دوستی برمگیرید ....خداوند به آنچه می کنید آگاه است.} سـپس در مورد دوستی با کسانی که با مسـلمانان دشمنی نورزیده اند، به آن ها اجازه داد: «لا يَنْهاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَ لَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيارِكُمْ

إلی قوله وَ مَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَأولِئکَ هُمُ الظَّالِمُونَ.» - . ممتحنه / ۸ - ۹ -

تا اینجای سوره در سال هشتم هجری که رسول الله مکه را فتح کرد، نازل شد، اما آن آیاتی که در مورد زن مهاجر به مدینه بود در سال ششم هجری نازل شد و می بینیم که این آیات با وجود آن که زودتر نازل شده اند، بعد از آیات نازل شده در سال هشتم هجری در سوره ممتحنه قرار گرفته اند و این دلیلی دیگر بر این مطلب است که قرآن بر اساس و ترتیبی که نازل شده است، گردآوری و تنظیم نشده است.

و از همین قبیل است این آیه در سوره نساء: «وَإنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَواحِدَةً» - . نساء / ۳ - {اگر ترسیدید که عدالت نورزید، پس به یک همسر اکتفاء کنید.} این آیه با آیات قبل هیچ ارتباطی ندارد. توضیح این که رسم عرب بر این بود وقتی دختر یتیمی را بزرگ می کردند از ازدواج با او - به خاطر همین تربیت کردن - امتناع می ورزیدند و ازدواج با او را بر خویش حرام می کردند. آنان بعد از هجرت از رسول الله در این باره سئوال کردند که خداوند این آیات را نازل کرد: «وَ يَسْتَفْتُونَکَ فِی النِّساءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيکُمْ فِيهِنَّ وَ ما يُتْلى عَلَيْکُمْ فِی الْکِتابِ فِی يَتامَى النِّساءِ اللَّاتِی لا تُؤْتُونَهُنَّ ما کُتِبَ لَهُنَّ وَ تَرْغَبُونَ أَنْ تَنْکِحُوهُنَّ وَ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدانِ وَأَن تَقُومُواْ لِلْيَتَامَى بِالْقِسْطِ وَمَا تَفْعَلُواْ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللّهَ کَانَ بِهِ عَلِيمًا» - . نساء / ۱۲۷ - {و در باره آنان رای تو را می پرسند بگو خدا در باره آنان به شما فتوا می دهد و [نیز] در باره آنچه در قرآن بر شما تلاوت می شود در مورد زنان یتیمی که حق مقرر آنان را به ایشان نمی دهید و تمایل به ازدواج با آنان دارید و [در باره] کودکان ناتوان و اینکه با یتیمان [چگونه] به داد رفتار کنید [پاسخگر شماست] و هر کار نیکی انجام دهید قطعا خدا به آن داناست.} اکنون می گوییم آیه «فَانْکِحُوا ما طابَ لَکُمْ مِنَ النِّساءِ مَثْنى وَ ثُلاثَ وَ رُباعَ» به اضافه آیه «وَإنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَواحِدَةً» ادامه آیات یاد شده در فوقند که در جای خود قرار نگرفته اند.

و از همین قبیل است در سوره عنکبوت در آیات «وَ إِبْراهِيمَ إِذْ قالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَ اتَّقُوهُ ذلِکُمْ خَيْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ إِنَّما تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثاناً وَ تَخْلُقُونَ إِفْکاً إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لا يَمْلِکُونَ لَکُمْ رِزْقاً فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ وَ اعْبُدُوهُ وَ اشْکُرُوا لَهُ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ.» - . عنکبوت / ۱۶ - ۱۷ - در تالیف کنونی قرآن بعد از این آیات مربوط به حضرت ابراهیم علیه السلام آیاتی می آید که مربوط به پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله است: «وَ إِنْ تُکَذِّبُوا فَقَدْ کَذَّبَ أُمَمٌ مِنْ قَبْلِکُمْ وَ ما عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلاغُ الْمُبِينُ أَ وَ لَمْ يَرَوْا کَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ إِنَّ ذلِکَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ قُلْ سِيرُوا فِی الْأَرْضِ فَانْظُرُوا کَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنْشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلى کُلِّ شَیْ ءٍ قَدِيرٌ يُعَذِّبُ مَنْ يَشاءُ وَ يَرْحَمُ مَنْ يَشاءُ وَ إِلَيْهِ تُقْلَبُونَ وَ ما أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِی الْأَرْضِ وَ لا فِی السَّماءِ وَ ما لَکُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِیٍّ وَ لا نَصِيرٍ - تا - أُولئِکَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ.» بعد به دنبال آن این آیه می آید: «فَما کانَ جَوابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنْجاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ فِی ذلِکَ لَآياتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ» در حالی که این آیه مربوط به ماجرای ابراهیم است و باید بعد از آیاتی که با «الیه ترجعون» پایان یافته می آمد. و این دلیلی دیگر بر این مطلب است که جمع آوری قرآن بر اساس تنزیل الهی که در هر زمانی متناسب با امور و وقایع بوده، صورت نگرفته است و آنان به جهت کمی دانش و آگاهی شان از کیفیت نزول آیات، آن ها را بدون وجه مقدم و یا مؤخر داشته اند و بر اساس آرای شخصی شان قرآن را جمع آوری کرده اند. ای بسا حرف و آیه ای را در جایی غیر از جای واقعی اش گذاشته اند که نشانه کمی شناخت نسبت بدان است. اگر اینان علم این کار را از معدن آن که قرآن در آن نازل شده است و از اهل قرآن که قرآن بر آن ها نازل شده می گرفتند، در جمع آوری قرآن دچار اختلاف نمی شدند و مردم از همه آنچه که از ناسخ و

منسوخ و محکم و متشابه و خاص و عام احتیاج داشتند، مطلع می شدند.

و از همین قبیل است در سوره نساء در ماجرای یاران رسول الله در جنگ احد که علی رغم آن که دچار شکست شده و کشته و مجروح فراوانی داده بودند، خداوند بدان ها فرمان تعقیب قریش را داد. آنان در پی این فرمان گفتند چگونه ما با این حال و وضعیتی که داریم و دچار زخم و درد شدید هستیم به تعقیب قریش بپردازیم که خداوند این آیه را نازل فرمود: «وَ لا تَهِنُوا فِي ابْتِغاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَما تَأْلَمُونَ وَ تَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ ما لا يَرْجُونَ» - . نساء / ۱۰۴ - {و در تعقیب گروه [دشمنان] سستی نورزید. اگر شما درد می کشید، آنان [نیز] همان گونه که شما درد می کشید، درد می کشند، و حال آنکه شما چیزهایی از خدا امید دارید که آن ها امید ندارند، و خدا همواره دانای سنجیده کار است.} ادامه این آیه در سوره آل عمران آمده است: «إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ وَ تِلْكَ الْأَيَّامُ نُداوِلُها بَيْنَ النَّاسِ وَ لِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَ يَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَداءَ وَ اللَّهُ لا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ» - . آل عمران / ۱۴۰ - {اگر به شما آسیبی رسیده، آن قوم را نیز آسیبی نظیر آن رسید؛ و ما این روزها[ی شکست و پیروزی] را میان مردم به نوبت می گردانیم [تا آنان پند گیرند] و خداوند کسانی را که [واقعاً] ایمان آورده اند معلوم بدارد، و از میان شما گواهانی بگیرد، و خداوند ستمکاران را دوست نمی دارد.}

این دو آیه در حالی که به هم مرتبط هستند و در موضوعی واحد بر رسول الله نازل شدند، نیمی از آن در سوره نساء و نیمی دیگر در سوره آل عمران آورده شده است!

گروهی از علما از امامان علیهم السلام روایت کرده اند که فرمودند: «گروهی از مردم بعضی از آیات قرآن را به بعضی دیگر زدند و با ناسخ در حالی که آن را جزء محکمات می دانستند احتجاج کردند و به خاص در حالی که آن را عام می دانستند استدلال کردند. به اول آیه استدلال کردند و دلیل آن را واگذاشتند و توجه به آغاز و انجام سخن و این که شأن صدور و نزول آن چیست، نکردند.»

من از دانش قرآن اموری را بازگو خواهم کرد تا روشن شود که کسی که این امور را نداند دانای به قرآن نیست؛ آن کس که ناسخ را از منسوخ و خاص را از عام و مکی را از مدنی و محکم را از متشابه باز نمی شناسد و همچنین اسباب و علل نزول آیات را نمی داند و آیات مبهم و الفاظی که برای معانی خاص کنار هم قرار گرفته اند و آنچه از دانش سنجش [آیات] است را درک نمی کند و مقدم و موخر و عمق و جواب و سبب و قطع و وصل و اتفاق و مستثنی منه و مجاز و صفت در قبل و بعد و مفصل را که ملحدان در آن به هلاکت افتادند و الفاظ متصل و آنچه بر قبل و یا بعدش حمل می شود و تاکید را نمی فهمد.

ما در این کتاب بعضی از این امور را توضیح داده ایم، اگر چه همه آن را ذکر نکرده ایم.

و از دیگر مواردی که دلیل بر جمع آوری قرآن بر خلاف ترتیب نزول الهی است، این آیه سوره احزاب است: «يا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْناكَ شاهِداً وَ مُبَشِّراً وَ نَذِيراً - تا - وَ تَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَ كَفى بِاللَّهِ وَكِيلًا» - . احزاب / ۴۵ - ۴۸ - {ای پیامبر، ما تو را [به سِمَتِ] گواه و بشارتگر و هشداردهنده فرستادیم، و دعوت کننده به سوی خدا به فرمان او، و چراغی تابناک. و مؤمنان را مژده دِه که برای آنان از جانب خدا بخشایشی فراوان خواهد بود. و کافران و منافقان را فرمان مَبَر، و از آزارشان بگذر و بر خدا اعتماد کن و کارسازی [چون] خدا کفایت می کند.} این آیات در مکه نازل شده، اما قبل از آن آیاتی است که در مدینه

نـازل شـده است: «يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكَمْ إِذْ جاءَتْكَمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنا عَلَيْهِمْ رِيحاً وَ جُنُوداً لَمْ تَرَوْها وَ كانَ اللَّهُ بِما تَعْمَلُونَ بَصِيرا - . احزاب / ۹ -» {ای کسانی که ایمان آورده ایـد، نعمت خدا را بر خود به یاد آرید، آنگاه که لشـکرهایی به سوی شـما [در]آمدنـد، پس بر سـر آنان تنـدبادی و لشـکرهایی که آن ها را نمی دیدید فرسـتادیم، و خدا به آنچه می کنید همواره بینـاست.} تـا «وَ لَمَّا رَأَ الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزابَ قالُوا هـذا ما وَعَدَنَا اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ صَدَقَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ ما زادَهُمْ إِلَّا إِيماناً وَ تَسْلِيماً مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ» - . احزاب / ۲۲ - ۲۳ - {و چون مؤمنان دسـته های دشـمن را دیدند، گفتنـد: «ایـن همـان اسـت کـه خـدا و فرسـتاده اش به مـا وعـده دادنـد و خـدا و فرسـتاده اش راست گفتنـد»، و جز بر ایمـان و فرمانبرداری آنان نیفزود. از میان مؤمنان مردانی اند که به آنچه با خدا عهد بستند صادقانه وفا کردند.}

در این مـاجرا محنت و سـختی بر مومنـان و منافقان هر دو وارد شـد که خداونـد مومنان را با آیه «ما زادهم الا ایمانا و تسـلیما» سـتوده است که آیه ۲۲ احزاب است و منافقـان را بـا آیه «قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ - تـا - وَ كانَ ذلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيراً» - . احزاب / ۱۸ - ۱۹ - {خداوند کارشـکنان [و مانع شوندگان] شما و آن کسانی را که به برادرانشان می گفتند: «نزد ما بیایید» و جز اندکی روی به جنگ نمی آورند [خوب] می شـناسد... و این [کار] همواره بر خدا آسان است.} که آیات ۱۷ و ۱۸ است، سرزنش کرده است (در اینجـا لازم بود که آیات مـدح مومنان با آیات مـذمت منافقان که مربوط به یک ماجرا است متصل به هم بیایند، اما بین آن ها فاصـله افتاده و آیه مذمت منافقین قبل از آیه ای قرار گرفته است که اصل ماجرا در آن بیان شده است و آن مذمت مرتبط با این ماجرا بوده است.)

دیگر این که همگی بر این مسـاله متفقنـد که سـوره علق اولین سوره ای است که نـازل شـده است، امـا آن را نزدیـک به آخر قرآن قرار داده اند و سوره بقره را که جزء آخرین سوره هایی است که نازل شده، در آغاز قرآن قرار داده اند.

بعضـی از علما روایت کرده اند آن گاه که عمرو بن عبدود بر خندق مسلط شد، مردی از منافقین قریش به بعضی از دوستانش گفت که قریش به دنبـال محمـد هسـتند. بیاییـد محمـد را بگیریم و تحویـل قریش بـدهیم تـا ما خود جان سالم به در ببریم که جبرئیـل مـاجرا را به پیـامبر خـبر داد و خداونـد این آیـات را نـازل کرد: «قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَ الْقـائِلِينَ لِإِخْوانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنا....»

**[ترجمه]

«۴۸»

مـا، [الأمالی للشـیخ الطوسی] جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِي الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ بْنِ زَكَرِيَّا عَنْ عَبَّادِ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ مَطَرِ بْنِ أَرْقَمَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَمْرٍو الْفُقَيْمِيِّ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ قَبِيصَةَ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله سَبْعِينَ سُورَةً مِنَ الْقُرْآنِ أَخَذْتُهَا مِنْ فِيهِ وَ زَيْدٌ ذُو ذُؤَابَتَيْنِ يَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ وَ قَرَأْتُ

۱- ۱. الأحزاب: ۹.
۲- ۲. الأحزاب: ۲۲ و ۲۳.
۳- ۳. الأحزاب: ۱۸.

سَائِرَ أَوْ قَالَ بَقِيَّةَ الْقُرْآنِ عَلَى خَيْرِ هَذِهِ الْأُمَّةِ وَ أَقْضَاهُمْ بَعْدَ نَبِيِّهِمْ صلى الله عليه و آله عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ (۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: عبدالله بن مسعود می گوید: من هفتاد سوره را نزد رسول الله آموختم و از دهان مبارکشان گرفتم، در حالی که زید بن ثابت با کودکان بازی می کرد و باقی قرآن را نزد بهترین این امت و داناترین شان پس از پیامبرشان، علی بن ابی طالب علیه السلام آموختم. - . امالی ۲ : ۱۹ -

**[ترجمه]

أقول

سئل الشیخ المفید رحمه الله فی المسائل السرویه ما قوله أدام الله تعالی حراسته فی القرآن أ هو ما بین الدفتین الذی فی أیدی الناس أم هل ضاع مما أنزل الله تعالی علی نبیه منه شی ء أم لا و هل هو ما جمعه أمیر المؤمنین علیه السلام أم ما جمعه عثمان علی ما یذکره المخالفون.

الجواب أن الذی بین الدفتین من القرآن جمیعه کلام الله تعالی و تنزیله و لیس فیه شی ء من کلام البشر و هو جمهور المنزل و الباقی مما أنزله الله تعالی قرآنا عند المستحفظ للشریعه المستودع للأحکام لم یضع منه شی ء و إن کان الذی جمع ما بین الدفتین الآن لم یجعله فی جمله ما جمع لأسباب دعته إلی ذلک منها قصوره عن معرفه بعضه و منه ما شک فیه و منه ما عمد بنفسه و منه ما تعمد إخراجه منه.

و قد جمع أمیر المؤمنین علیه السلام القرآن المنزل من أوله إلی آخر و ألفه بحسب ما وجب من تألیفه فقدم المکی علی المدنی و المنسوخ علی الناسخ و وضع کل شی ء منه فی حقه فلذلک قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّادِقُ علیه السلام: أَمَا وَ اللَّهِ لَوْ قُرِئَ الْقُرْآنُ كَمَا أُنْزِلَ لَأَلْفَيْتُمُونَا فِيهِ مُسَمَّيْنَ كَمَا سُمِّيَ مَنْ كَانَ قَبْلَنَا وَ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ نَزَلَ الْقُرْآنُ أَرْبَعَةَ أَرْبَاعٍ رُبُعٌ فِينَا وَ رُبُعٌ فِي عَدُوِّنَا وَ رُبُعٌ قِصَصٌ وَ أَمْثَالٌ وَ رُبُعٌ قَضَايَا وَ أَحْكَامٌ وَ لَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ فَضَائِلُ الْقُرْآنِ.

**[ترجمه]از شیخ مفید رحمه الله در کتاب «مسائل سرویه» سئوال شده است که آیا قرآن همین است که بین دو جلد در دستان مردم است یا آن که بخشی از آیاتی که خداوند بر پیامبرش نازل فرمود از بین رفته است؟ و آیا این قرآن همان قرانی است که امیرالمؤمنین علیه السلام جمع کرده است یا بر اساس آنچه سنی ها می گویند قرآنی است که عثمان آن را جمع آوری کرده است؟

مرحوم مفید جواب داده است: آنچه بین دو جلد است [یعنی همین قرآن موجود] همه اش کلام و تنزیل خداوند است و چیزی از کلام بشر در آن نیست و حاوی اکثریت آیات نازل شده است و باقی آنچه که خداوند از قرآن نازل کرده نزد نگهبان شریعت و حافظ احکام الهی است [امام معصوم علیه السلام] و چیزی از آن ضایع نشده است، اگرچه جمع آوری کننده قرآن کنونی همه آیات نازله را در آن قرار نداده است و این ناشی از انگیزه های گوناگونی بوده است که از جمله آن ها کمی دانش و معرفت او به برخی آیات و یا شک او نسبت به برخی دیگر بوده است و برخی از آیات را نیز عمدا حذف کرده است.

امیرالمؤمنین علیه السلام قرآن نازل شده را از اول تا آخرش جمع آوری کرده و بر اساس ضابطه خودش آن را تدوین کرده است. آیات مکی را بر مدنی و منسوخ را بر ناسخ مقدم داشته است و هر آیه ای را در جای خودش قرار داده است. از همین روست که امام صادق علیه السلام فرموده است: اگر قرآن آن گونه که نازل شده است خوانده شود، نام ما را در آن خواهید یافت، همان گونه که نام پیشینیان ما [از انبیاء و اوصیاء] در آن آمده است. و نیز فرمود: قرآن در چهار بخش نازل شده است: یک چهارم آن در باره ما و یک چهارم در باره دشمن ما و یک چهارم آن قصه ها و مثل ها است و یک چهارم دیگر آن قضایا و احکام الهی است و فضائل قرآن در حق ما اهل بیت است.

**[ترجمه]

فصل

غیر أن الخبر قد صح عن أئمتنا علیهم السلام أنهم أمروا بقراءه ما بین الدفتین و أن لا نتعداه بلا زیاده فیه و لا نقصان منه حتی یقوم القائم علیه السلام فیقرئ الناس القرآن علی ما أنزله الله تعالی و جمعه أمیر المؤمنین علیه السلام و إنما نهونا علیهم السلام عن قراءه ما وردت به الأخبار من أحرف یزید علی الثابت فی المصحف لأنها لم یأت علی التواتر و إنما جاء بالآحاد و قد یغلط الواحد فیما ینقله و لأنه

ص: ۷۴

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۲۱۹.

متی قرأ الإنسان بما یخالف ما بین الدفتین غرر بنفسه مع أهل الخلاف و أغری به الجبارین و عرض نفسه الهلاک فمنعونا علیهم السلام من قراءه القرآن بخلاف ما یثبت بین الدفتین لما ذکرناه.

**[ترجمه]با وجود آنچه گفتیم اما از اهل بیت علیهم السلام روایت صحیح و معتبر وارد شده است که ما را به قرائت همین قرآن موجود و تجاوز نکردن از آن نه به نحو اضافه کردن به آن و نه کم کردن از آن تا قیام حضرت مهدی علیه السلام فرمان داده اند. هر گاه آن حضرت ظهور فرمایند، قرآن را آن گونه که خداوند نازل فرموده است و امیرالمؤمنین علیه السلام آن را جمع کرده است، به مردم ارائه خواهند کرد. همچنین ما را از خواندن برخی از حروف و کلماتی که برخی از روایات حاکی از آن است که از قرآن حذف شده اند و یا تغییر کرده اند و در قرآن کنونی نیامده اند، نهی کرده اند، چرا که این روایات متواتر نبوده و خبر واحد می باشند و راوی واحد گاهی در آنچه نقل می کند دچار خطا می شود. ضمن آن که وقتی انسان قرآن را بر خلاف قرآن کنونی بخواند، در میان مخالفان شیعه به خویش ضرر می رساند و جباران را نیز مخالفان را به ضرر رساندن به شیعه تشویق و تحریک خواهند کرد و این نتیجه ای جز قرار دادن خویش در معرض هلاکت ندارد و از همین رو اهل بیت علیهم السلام ما را از قرائت بر خلاف قرآن موجود، منع کرده اند.

**[ترجمه]

فصل

فإن قال قائل کیف تصح القول بأن الذی بین الدفتین هو کلام الله تعالی علی الحقیقه من غیر زیاده و لا نقصان و أنتم تروون عن الأئمه علیهم السلام أنهم قرءوا کنتم خیر أئمه أخرجت للناس و کذلک جعلناکم أئمه وسطا و قرءوا یسألونک الأنفال و هذا بخلاف ما فی المصحف الذی فی أیدی الناس.

قیل له قد مضی الجواب عن هذا و هو أن الأخبار التی جاءت بذلک أخبار آحاد لا یقطع علی الله تعالی بصحتها فلذلک وقفنا فیها و لم نعدل عما فی المصحف الظاهر علی ما أمرنا به حسب ما بیناه مع أنه لا ینکر أن تأتی القراءه علی وجهین منزلتین أحدهما ما تضمنه المصحف و الثانی ما جاء به الخبر کما یعترف مخالفونا به من نزول القرآن علی وجوه شتی فمن ذلک قوله تعالی وَ مَا هُوَ عَلَی الْغَیْبِ بِظَنِینٍ (۱) یرید بمتهم و بالقراءه الأخری وَ ما هُوَ عَلَی الْغَیْبِ بِضَنِینٍ یرید به ببخیل و مثل قوله جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ علی قراءه و علی قراءه أخری تَجْرِی تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ و نحو قوله تعالی إِنْ هذانِ لَساحِرانِ (۲) و فی قراءه أخری إِنَّ هَذَیْنِ لَسَاحِرَانِ و ما أشبه ذلک مما یکثر تعداده و یطول الجواب بإثباته و فیما ذکرناه کفایه إن شاء الله تعالی.

**[ترجمه]اگر کسی گوید چگونه این حرف درست است که قرآن کنونی بدون کمی و زیادی سخن خداوند است در حالی که شما از اهل بیت علیهم السلام روایت می کنید که آنان برخی آیات را متفاوت از آنچه در قرآن کنونی است، قرائت کرده اند. مانند: «کنتم خیر أئمه أخرجت للناس» و «کذلک جعلناکم أئمه وسطا» و «یسألونک الأنفال»؟ در پاسخ وی گفته خواهد شد: همان گونه که گفتیم روایاتی که حاکی از قرائت متفاوت اهل بیت علیهم السلام در مورد برخی از آیات است، همگی خبر واحدند که نمی توان به صحّت مضمون آن قطع پیدا کرد. از همین رو ما در باره این روایات توقف کرده و بر اساس فرمانی نیز که از اهل بیت علیهم السلام صادر شده از قرآن کنونی عدول نکرده ایم. ضمن آن که بعید نیست که برخی آیات

به دو قرائت نـازل شـده باشـند که یک قرائت آن در قرآن موجود منعکس است و قرائت دیگر در روایاتی که نقل شـد. همان گونه که مخالفـان ما (سـنی ها) نیز معترف به نزول قرآن با قرائت های گوناگون هسـتند. از همین قبیل است آیه «وَ مَا هُوَ عَلَی الْغَیْبِ بِظَنِینٍ» - . تکـویر / ۲۴ - کـه ظنیـن به معنـای متهم است امـا بر اسـاس قرائت دیگری چنین است: «وَ مـا هُـوَ عَلَی الْغَیْبِ بِضَـنِینٍ» که ضـنین به معنـای بخیل است. و نیزماننـد آیه «جَنَّاتُ عَـدْنٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ» بر اساس یک قرائت و بر اساس قرائت دیگر: «تَجْرِی تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ» و مانند این آیه: «إِنْ هذانِ لَساحِرانِ» - . طه / ۶۳ - و در قرائت دیگر: «إِنَّ هَذَیْنِ لَسَاحِرَانِ» و مـوارد مشـابه دیگر که فراوان است و ذکر آن مـوجب طولاـنی شـدن مطلب خواهـد شـد. پس آنچه گفـتیم برای روشن شـدن موضوع کافی است.

**[ترجمه]

أقول

روی البخـاری و الترمـذی فی صـحیحیهما و ذکره فی جـامع الأصول فی حرف التاء فی باب ترتیب القرآن و تألیفه و جمعه عن زیـد بن ثابت قال أرسل إلی أبو بکر بعـد مقتل أهل الیمامه فإذا عمر جالس عنده فقال أبو بکر إن عمر جاءنی فقال إن القتل قد استحر یوم الیمامه بقراء القرآن و إنی أخشی أن یستحر القتل بالقراء فی کل الموطن فیذهب من القرآن کثیر و إنی أری أن

ص: ۷۵

۱- ۱. التکویر: ۲۴.

۲- ۲. طه: ۶۳.

تـذهب بجمع القرآن قـال قلت لعمر و كيف أفعـل شـيئا لم يفعله رسول الله صـلى الله عليه و آله فقال عمر هو و الله خير فلم يزل يراجعنى فى ذلك حتى شـرح الله صـدرى للذى شـرح له صدر عمر و رأيت فى ذلك الذى رأى عمر قال زيد فقال لى أبو بكر إنك رجل شاب عاقل لا نتهمك قـد كنت تكتب الوحى لرسول الله صـلى الله عليه و آله فتتبع القرآن فاجمعه قال زيـد فو الله لو كلفنى نقل جبل من الجبال ما كان أثقل على مما أمرنى به من جمع القرآن.

قـال قلت كيف تفعلاـن شـيئا لم يفعله رسول الله فقـال أبو بكر هو و الله خير قال فلم يزل أبو بكر يراجعنى و فى روايه أخرى فلم يزل عمر يراجعنى حتى شرح الله صدرى للذى شرح له صدر أبى بكر قال فتتبعت القرآن أجمعه من الرقاع و العسب و اللخاف و صـدور الرجال حتى وجدت آخر سوره التوبه مع خزيمه أو أبى خزيمه الأنصارى لم أجدها مع أحد غيره لَقَدْ جاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ خاتمه براءه قال فكانت الصحف عنـد أبى بكر حتى توفاه الله ثم عند عمر حتى توفاه الله ثم حفصه بنت عمر قال بعض الرواه فيه اللخاف يعنى الخزف قال فى جامع الأصول أخرجه البخارى و الترمذى و قد روى هذه الروايه فى الإستيعاب عن ابن شـهاب عن عبيـد بن السباق عن زيد بن ثابت و روى البخارى و الترمذى و صاحب جامع الأصول فى الموضع المذكور عن الزهرى عن أنس بن مالـك أن حـذيفه بن اليمـان قـدم على عثمان و كان يغازى أهل الشام فى فتـح إرمينيه و أذربيجان مع أهل العراق فأفزع حـذيفه اختلافهم فى القرآن فقال حـذيفه لعثمان يا أمير المؤمنين أدرك هذه الأمه قبل أن يختلفوا فى الكتاب اختلاف اليهود و النصارى فأرسل عثمان إلى حفصه أن أرسلى إلينا بالصحف ننسخها فى المصاحف ثم نردها إليك فأرسلت بها إليه فأمر زيد بن ثابت و عبد الله بن الزبير و سعيد بن عاص و عبد الرحمن بن حارث بن هشام فنسخوها فى المصاحف و قال عثمان للرهط القرشيين إذا اختلفتم أنتم و زيد بن ثابت فى شى ء من القرآن فاكتبوه بلسان قريش فإنما نزل

بلسانهم ففعلوا حتى إذا نسخوا الصحف فى المصاحف رد عثمان الصحف إلى حفصه و أرسل إلى كل أفق بمصحف مما نسخوا و أمر بما سوى ذلك من القرآن فى كل صحيفه أو صحف أن يحرق.

قال ابن شهاب و أخبرنى خارجه بن زيد بن ثابت يقول فقدت آيه من سوره الأحزاب حين نسخت الصحف قد كنت أسمع رسول الله يقرأ بها فالتمسناها فوجدناها مع خزيمه بن ثابت الأنصارى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فألحقناها فى سورتها من المصحف قال و فى روايه أبى اليمان خزيمه بن ثابت الذى جعل رسول الله صلى الله عليه و آله شهادته شهاده رجلين.

قال و زاد فى روايه أخرى قال ابن شهاب اختلفوا يومئذ فى التابوت فقال زيد التابوه و قال ابن الزبير و سعيد بن العاص التابوت فرفع اختلافهم إلى عثمان فقال اكتبوه التابوت فإنه بلسان قريش.

قال فى جامع الأصول أخرجه البخارى و الترمذى و زاد الترمذى قال الزهرى فأخبرنى عبيد الله بن عبد الله أن عبد الله بن مسعود كره لزيد بن ثابت نسخ المصاحف و قال يا معشر المسلمين اعزل عن نسخ المصاحف و يتولاها رجل و الله لقد أسلمت و إنه لفى صلب رجل كافر يريد زيد بن ثابت و لذلك قال عبد الله بن مسعود يا أهل العراق اكتموا المصاحف التى عندكم و غلوها فإن الله تعالى يقول وَ مَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِما غَلَّ يَوْمَ الْقِيامَةِ فألقوا الله بالمصاحف.

قال الترمذى فبلغنى أنه كره ذلك من مقاله ابن مسعود رجال من أفاضل أصحاب رسول الله صلى الله عليه و آله و روى البخارى و مسلم بن حجاج و الترمذى فى صحاحهم و ذكره فى جامع الأصول عن أنس قال جمع القرآن على عهد رسول الله صلى الله عليه و آله أربعه كلهم من الأنصار أبى بن كعب و معاذ بن جبل و أبو زيد و زيد يعنى ابن ثابت قلت لأنس من أبو زيد قال أحد عمومتى و روى البخارى بروايه أخرى عن أنس قال مات النبى صلى الله عليه و آله و لم يجمع القرآن غير أربعه أبو الدرداء و معاذ بن جبل و زيد بن ثابت و أبو زيد و روى البخارى عن ابن عباس قال جمعت المحكم فى عهد رسول الله صلى الله عليه و آله قلت له و ما المحكم قال المفصل.

**[ترجمه]در کتاب صحیح بخاری و نیز در صحیح ترمذی روایت شده است (در کتاب جامع الاصول نیز در باب ترتیب و تالیف و جمع آوری قرآن ذکر شده است) که زید بن ثابت گفت: بعد از کشتار اهل یمامه، ابوبکر من را خواست در حالی که عمر نیز نزد او بود. ابوبکر گفت عمر نزد من آمده و می گوید کشتار روز یمامه بسیاری از قاریان قرآن را از بین برد و نگرانم که این اتفاق در مورد قاریان قرآن در دیگر مناطق نیز رخ دهد و بخش زیادی از قرآن از بین برود، لذا نظر من این است که تو اقدام به جمع آوری قرآن کنی. زید می گوید: به عمر گفتم من چگونه کاری را انجام دهم که رسول الله انجام نداده است؟ عمر گفت: سوگند به خدا این کار لازم و شایسته ای است. پیوسته عمر در این مورد به سراغ من می فرستاد تا این که خداوند سینه من را برای این کار گشاده کرد، همان گونه که سینه عمر را برای آن گشاده کرده بود (توفیق انجام این کار نصیبم کرد) و من با عمر در این مساله هم نظر شدم.

ابوبکر به من گفت تو جوان عاقلی هستی و مورد اتهام و بدگمانی ما نیستی. تو بودی که وحی را برای رسول خدا می نوشتی، پس بی درنگ به جمع آوری قرآن اقدام کن .

زید گفت: سوگند به خدا اگر ابوبکر من را به جابجایی کوهی فرمان داده بود، سنگین تر از ماموریت جمع آوری قرآن نبود.

زید گفت: به ابوبکر و عمر گفتم چگونه شما اقدام به کاری می خواهید بکنید که رسول الله خود آن را انجام نداده است؟ ابوبکر گفت: سوگند به خدا این کار لازم و شایسته است. زید می گوید: ابوبکر پیوسته سراغ من می فرستاد و در روایتی دیگر است که عمر پیوسته سراغ من می فرستاد تا این که خداوند سینه من را برای این کار گشاده کرد، همان گونه که سینه ابوبکر را برای آن گشاده کرده بود.

زید گفت: پس قرآن را از پاره های پوست و چوب و سنگ (یا سفال) و نیز سینه های مردان جمع آوری نمودم و آیه آخر سوره توبه (لَقَدْ جاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْه) را از خزیمه یا ابی خزیمه انصاری گرفتم که کس دیگری از این آیه اگاهی نداشت.

زید گفت: این صحیفه ها تا زمان مرگ ابی بکر نزد او بود و پس از وی نزد عمر بود و بعد از مرگ عمر نزد حفصه دختر عمر بود. یکی از راویان گفته که بعضی از آیات بر سفال نوشته شده بود. مولف جامع الاصول می گوید: این روایت را بخاری و ترمذی نقل کرده اند و همچنین ابن شهاب در کتاب استیعاب از عبید بن سباق از زید بن ثابت این روایت را آورده است. و نیز بخاری و ترمذی و صاحب جامع الاصول از از زهری از انس بن مالک روایت کرده اند که حذیفه بن یمان در ایامی که همراه با عراقی ها مشغول جنگ با شامی ها در فتح ارمنستان و آذربایجان بود، نزد عثمان آمد و از اختلاف مسلیمن در مورد قرآن شکایت کرد و به عثمان گفت: ای امیر مؤمنان! پیش از آن که این امت در کتابشان مانند یهود و نصاری اختلاف کنند آنان را دریاب. آن گاه عثمان از حفصه خواست که صحیفه ها را برایش بفرستد تا از آن ها نسخه برداری کرده و سپس به وی بر گرداند. حفصه صحیفه ها را فرستاد و عثمان زید بن ثابت و عبد الله بن زبیر و سعید بن عاص و عبد الرحمن بن حارث بن هشام را مامور به نسخه برداری از آن ها کرد. عثمان به قریشی های این گروه گفت هرگاه بین شما و زید بن ثابت در قرائت کلمه و عبارتی از قرآن اختلاف کردید، آن را به زبان قریشی بنویسید، چرا که قرآن به زبان قریش نازل شده است .

آنان از صحیفه ها نسخه برداری های متعدد کردند و عثمان صحیفه های اولیه را به حفصه برگرداند و به هر منطقه و ناحیه ای از سرزمین اسلامی از این صحیفه فرستاد و دستور داد هر صحیفه ای از قرآن که غیر این صحیفه باشد سوزانده شود.

ابن شهاب می گوید: خارجه بن زید بن ثابت به من خبر داد که من آیه ای را از سوره احزاب را هنگام نسخه برداری گم کرده بودم، در حالی که آن را از رسول الله شنیده بودم. پس به دنبال آن گشتم تا این که آن را نزد خزیمه بن ثابت انصاری یافتم. آن آیه این بود: «مِنَ الْمُؤْمِنِینَ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللَّهَ عَلَیْهِ» پس این آیه را به سوره احزاب در مصحف اضافه کردیم.

در روایت ابی یمان است که خزیمه بن ثابت کسی است که رسول الله صلی الله علیه و آله گواهی او را معادل گواهی دو مرد قرار داده بود.

ابن شهاب در روایتی دیگر می گوید که روزی گروه نسخه برداری قرآن در کتابت کلمه التابوت اختلاف کردند. زید آن را التابوه می نوشت اما ابن زبیر و سعید بن عاص التابوت می نوشتند. آنان اختلاف خود را به عثمان عرضه کردند، عثمان گفت: التابوت بنویسید، چون قرآن به زبان قریش نازل شده است.

مولف جامع الاصول می گوید: این روایت را بخاری و ترمذی نقل کرده اند و ترمذی اضافه کرده است که زهری گفت: عبید الله بن عبد الله برای من روایت کرد که عبد الله بن مسعود با نسخه برداری زید بن ثابت مخالف بود و می گفت: ای مسلمانان! من از نسخه برداری قرآن برکنار داشته می شوم و مردی مسئول این کار می شود که سوگند به خدا وقتی من مسلمان شده بودم، او در پشت مردی کافر بود و منظورش زید بن ثابت بود. از همین رو عبد الله بن مسعود به مردم عراق توصیه می کرد که قرآن های خود را پنهان کنید و آن ها را پنهان کنید که خداوند می فرماید: «وَ مَنْ یَغْلُلْ یَأْتِ بِما غَلَّ یَوْمَ الْقِیامَهِ» - . آل عمران / ۱۶۱ - {هر کس چیزی را مخفی کند در قیامت با آن چیز محشور می شود.} پس خدا را در قیامت همراه با قرآن های خود ملاقات کنید .

ترمذی می گوید: مطلع شدم که از این سخن ابن مسعود جمعی از یاران فاضل رسول خدا ناراحت شدند.

بخاری و مسلم بن حجاج و ترمذی در کتب صحیحشان - . کتب روایی این سه شخص در اهل سنت موسوم است به صحیح بخاری، صحیح مسلم و صحیح یا سنن ترمذی. (مترجم) - - که جامع الاصول نیز آن را ذکر کرده است - از انس روایت کرده اند که قرآن را چهار تن در عهد رسول الله جمع آوری کردند که همگی از انصار بودند. این چهار تن عبارت بودند از:

ابی بن کعب و معاذ بن جبل و ابو زید و زید یعنی زید بن ثابت. راوی می گوید: به انس گفتم ابو زید که بوده است؟ گفت: یکی از عموهای من بوده است. بخاری در روایتی دیگر از انس می گوید: پیامبر صلی الله علیه و آله رحلت کرد در حالی که قرآن را غیر از چهار نفر، ابودردا، معاذ بن جبل، زید بن ثابت و ابوزید جمع آوری نکرده بودند. بخاری همچنین از ابن عباس روایت کرده است که من آیات محکم را در عهد رسول الله جمع آوری کردم. راوی می گوید به ابن عباس گفتم مقصود از محکم چیست؟ گفت: آیات برتر .

**[ترجمه]

باب ۸ أن للقرآن ظهرا و بطنا و أن علم كل شـــی ء فی القرآن و أن علم ذلک كله عنــد الأئمه علیهم الســلام و لا یعلمه غیرهم إلا بتعلیمهم

الأخبار

أقول

قد مضی كثیر من تلک الأخبار فی أبواب كتاب الإمامه و نورد هنا مختصرا من بعضها و قد مضی مفصل ذلک فی باب احتجاج أمیر المؤمنین صلوات الله علیه علی الزندیق المدعی للتناقض فی القرآن (۱)

و كذا فی الأخبار التی ذكرت بأسانید فی باب سلونی قبل أن تفقدونی (۲).

فَإِنَّهُ قَدْ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: أَمَا وَ اللَّهِ لَوْ ثُنِیَتْ لِیَ الْوِسَادَهُ فَجَلَسْتُ عَلَیْهَا لَأَفْتَیْتُ أَهْلَ التَّوْرَاهِ بِتَوْرَاتِهِمْ حَتَّی تَنْطِقَ التَّوْرَاهُ فَتَقُولَ صَدَقَ عَلِیٌّ مَا كَذَبَ لَقَدْ أَفْتَاكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِیَّ وَ أَفْتَیْتُ أَهْلَ الْإِنْجِیلِ بِإِنْجِیلِهِمْ حَتَّی یَنْطِقَ الْإِنْجِیلُ فَیَقُولَ صَدَقَ عَلِیٌّ مَا كَذَبَ لَقَدْ أَفْتَاكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِیَّ وَ أَفْتَیْتُ أَهْلَ الْقُرْآنِ بِقُرْآنِهِمْ حَتَّی یَنْطِقَ الْقُرْآنُ فَیَقُولَ صَدَقَ عَلِیٌّ مَا كَذَبَ لَقَدْ أَفْتَاكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِیَّ وَ أَنْتُمْ تَتْلُونَ الْقُرْآنَ لَیْلًا وَ نَهَاراً فَهَلْ فِیكُمْ أَحَدٌ یَعْلَمُ مَا نَزَلَ فِیهِ وَ لَوْ لَا آیَهٌ فِی كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لَأَخْبَرْتُكُمْ بِمَا كَانَ وَ بِمَا هُوَ كَائِنٌ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ وَ هِیَ هَذِهِ الْآیَهُ یَمْحُوا اللَّهُ ما یَشاءُ وَ یُثْبِتُ وَ عِنْدَهُ أُمُّ الْكِتابِ (۳).

**[ترجمه]بسیاری از روایات مربوط به این باب را در كتاب امامت ذكر كردیم و در اینجا گزیده ای از آن ها را می آوریم و روایت مفصلی در این باره نیز در باب احتجاج امیرالمؤمنین با زندیقی كه مدعی تناقض در قرآن بود، آوردیم و نیز روایاتی هم در این موضوع در زمره روایاتی كه با سندهایش در باب «سلونی قبل ان تفقدونی» (پیش از آن كه من را از دست بدهید، از من بپرسید) آوردیم، ذكر كردیم. - . بحار الانوار ۱۰ : ۱۱۷ - ۱۲۸ -

امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: به خدا سوگند اگر مسند برایم بیندازند و بر آن نشینم، برای اهل تورات از روی تورات خودشان فتوا می دادم، به گونه ای كه تورات به سخن درآید و بگوید علی راست می گوید و به آنچه خدا در من نازل كرده فتوا داد. و انجیلیان را بر اساس انجیل خودشان فتوا می دادم، به گونه ای كه انجیل بگوید علی راست می گوید، دروغگو نیست و به آنچه خدا در من نازل كرده فتوا داد. و اهل قرآن را فتوا می دهم بر اساس قرآن به گونه ای كه قرآن سخن بگوید و بگوید علی راست می گوید و دروغگو نیست. فتوا داد به آنچه خدا در من نازل نموده و شما كه شب و روز قرآن می خوانید. آیا در میان شما كسی هست كه بداند محتوای قرآن چیست؟ اگر نبود یک آیه در قرآن، هر آینه خبر می دادم به شما در باره آنچه اتفاق افتاد و آنچه هست و آنچه خواهد شد تا روز قیامت و آن این آیه است: «یَمْحُوا اللَّهُ ما یَشاءُ وَ یُثْبِتُ وَ عِنْدَهُ أُمُّ الْكِتاب» - . رعد / ۳۹ - {خدا آنچه را بخواهد محو یا اثبات می كند، و اصل كتاب نزد اوست.}

**[ترجمه]

«۱»

ج، [الإحتجاج] عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ قَالَ: سَلُونِی عَنْ كِتَابِ اللَّهِ فَوَ اللَّهِ مَا نَزَلَتْ آيَةٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فِی لَيْلٍ وَ لَا نَهَارٍ وَ لَا

ص: ۷۸

۱- ۱. راجع احتجاج الطبرسیّ ص ۱۲۵.

۲- ۲. راجع ج ۱۰ ص ۱۱۷- ۱۲۸ من هذه الطبعه، و تراه فی الاحتجاج: ۱۳۷ أمالی الصدوق ص ۲۰۵- ۲۰۸.

۳- ۳. الرعد: ۳۹.

مَسِيرٍ وَ لَا مُقَامٍ إِلَّا وَ قَدْ أَقْرَأَنِيهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَلَّمَنِی تَأْوِيلَهَا فَقَامَ ابْنُ الْكَوَّاءِ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَمَا كَانَ يَنْزِلُ عَلَيْهِ وَ أَنْتَ غَائِبٌ عَنْهُ قَالَ كَانَ يَحْفَظُ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا كَانَ يَنْزِلُ عَلَيْهِ مِنَ الْقُرْآنِ وَ أَنَا غَائِبٌ عَنْهُ حَتَّى أَقْدَمَ عَلَيْهِ فَيُقْرِئُنِيهِ وَ يَقُولُ يَا عَلِيُّ أَنْزَلَ اللَّهُ بَعْدَكَ كَذَا وَ كَذَا وَ تَأْوِيلُهُ كَذَا وَ كَذَا فَعَلَّمَنِی تَأْوِيلَهُ وَ تَنْزِيلَهُ (۱).

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] بإسناد المجاشعی عن الصادق علیه السلام عن آبائه عن علی علیهم السلام: مثله (۲).

**[ترجمه]احتجاج: امام صادق از پدران گرامش از حضرت علیّ علیهم السّلام نقل می کند که فرمود: از من پیرامون آیات قرآن سؤال کنید، که به خدا قسم هیچ آیه ای از آن در شب و روز، و در سفر و حضر نازل نشد جز این که رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله آن را بر من تلاوت فرموده و از تأویلش باخبرم ساخت.

پس ابن کوّاء برخاسته و گفت: ای أمیر المؤمنین، آن آیاتی که در غیاب شما بر آن حضرت نازل می شد چگونه بود؟ فرمود: رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله را رسم بر این بود که در یک چنین حالتی وقتی از راه می رسیدم، آن را بر من قرائت نموده و می فرمود: ای علیّ! خداوند متعال این آیات را در غیابت بر من نازل فرمود که تأویلش این است، و تنزیل و تأویل آن را به من می آموخت. - . احتجاج : ۱۳۹ -

در امالی طوسی نیز همین روایت آمده است. - . امالی طوسی ۲ : ۱۳۶ -

**[ترجمه]

«۲»

لی، [الأمالی] للصدوق الطَّالَقَانِيُّ عَنِ الْجَلُودِيِّ عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ قَيْسِ بْنِ الرَّبِيعِ وَ مَنْصُورِ بْنِ أَبِی الْأَسْوَدِ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: مَا نَزَلَتْ فِی الْقُرْآنِ آيَةٌ إِلَّا وَ قَدْ عَلِمْتُ أَيْنَ نَزَلَتْ وَ فِيمَنْ نَزَلَتْ وَ فِی أَيِّ شَیْ ءٍ نَزَلَتْ وَ فِی سَهْلٍ نَزَلَتْ أَمْ فِی جَبَلٍ نَزَلَتْ قِيلَ فَمَا نَزَلَ فِيكَ فَقَالَ لَوْ لَا أَنَّكُمْ سَأَلْتُمُونِی مَا أَخْبَرْتُكُمْ نَزَلَتْ فِيَّ الْآيَةُ إِنَّما أَنْتَ مُنْذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هادٍ فَرَسُولُ اللَّهِ ص الْمُنْذِرُ وَ أَنَا الْهَادِی إِلَی مَا جَاءَ بِهِ (۳).

**[ترجمه]امالی صدوق: عباد بن عبد اللّه گفت: علی علیه السلام می گفت: در قرآن آیه ای نازل نشده است، مگر اینکه من می دانم کجا نازل شده و درباره چه کسی و چه چیزی نازل شده و در بیابان یا کوه نازل شده است.

از حضرت سئوال شد: در باره شما چه آیه ای نازل شده است؟ حضرت فرمود: اگر نپرسیده بودید، چیزی به شما نمی گفتم. آیه «انما أنت منذر و لكل قوم هاد» - . رعد / ۷ - { تو بیم دهنده هستی و برای هر مردمی هدایتگری است} در باره من نازل شده است. رسول خدا صلی الله علیه و آله بیم دهنده و من هدایتگر به آنچه که ایشان آورده است، می باشم. - . امالی صدوق: ۱۶۶ -

**[ترجمه]

«۳»

ن، [عیون أخبـار الرضـا علیه السـلام] بِإِسْـنَادِ التَّمِیمِیِّ عَنِ الرِّضَـا عَنْ آبَائِهِ علیهم السـلام قَالَ قَالَ الْحُسَـیْنُ عَلَیْهِ السَّلَامُ خَطَبَنَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ فَقَالَ: سَلُونِی عَنِ الْقُرْآنِ أُخْبِرْکُمْ عَنْ آیَاتِهِ فِیمَنْ نَزَلَتْ وَ أَیْنَ نَزَلَتْ (۴).

**[ترجمه]عیون الأخبار: امام رضا از پدران گرامی اش از امام حسـین علیهم السـلام نقل می کند که روزی امیر المؤمنین علیه السـلام برای ما خطبه خوانـد و فرمود: در باره قرآن از من بپرسـید تا من شـما را از آیات آن که در باره چه کسـی و کجا نازل شده است، آگاه کنم. - . عیون الأخبار ۲ : ۶۷ -

**[ترجمه]

«۴»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیـدُ عَنِ الْجِعَابِیِّ عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ یَعْلَی عَنْ عَلِیِّ بْنِ سَیْفِ بْنِ عَمِیرَهَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: مَا نَزَلَتْ آیَهٌ إِلَّا وَ أَنَا عَالِمٌ مَتَی

۱- ۱. الاحتجاج: ۱۳۹.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۱۳۶.

۳- ۳. أمالی الصدوق: ص ۱۶۶.

۴- ۴. عیون الأخبار ج ۲ ص ۶۷.

نَزَلَتْ وَ فِيمَنْ نَزَلَتْ وَ لَوْ سَأَلْتُمُونِی عَمَّا بَيْنَ اللَّوْحَيْنِ لَحَدَّثْتُكُمْ (۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: هیچ آیه ای نازل نشده مگر آن که من به زمان نزول آن و این که در باره چه کسی نازل شده آگاهم و اگر شما از تمام آنچه بین دو جلد قرآن است بپرسید، در باره آن برایتان سخن خواهم گفت. - . امالی طوسی ۱ : ۱۷۲ -

**[ترجمه]

«۵»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الرَّزَّازِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى الْقَيْسِيِّ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ يَزِيدَ الطَّائِيِّ عَنْ هَاشِمِ بْنِ الْبَرِيدِ عَنْ أَبِی سَعِيدٍ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِی ثَابِتٍ مَوْلَى أَبِی ذَرٍّ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی مَرَضِهِ الَّذِی قُبِضَ فِيهِ يَقُولُ وَ قَدِ امْتَلَأَتِ الْحُجْرَةُ مِنْ أَصْحَابِهِ أَيُّهَا النَّاسُ يُوشِكُ أَنْ أُقْبَضَ قَبْضاً سَرِيعاً فَيُنْطَلَقَ

بِی وَ قَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمُ الْقَوْلَ مَعْذِرَةً إِلَيْكُمْ أَلَا إِنِّی مُخَلِّفٌ فِيكُمْ كِتَابَ رَبِّی عَزَّ وَ جَلَّ وَ عِتْرَتِی أَهْلَ بَيْتِی ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِ عَلِيٍّ علیه السلام فَرَفَعَهَا فَقَالَ هَذَا عَلِيٌّ مَعَ الْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ مَعَ عَلِيٍّ خَلِيفَتَانِ بَصِيرَانِ لَا يَفْتَرِقَانِ حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ فَأَسْأَلَهُمَا مَا ذَا خُلِّفْتُ فِيهِمَا(۲).

**[ترجمه]امالی طوسی: ام سلمه می گوید: از پیامبر صلی الله علیه و آله در بیماری ای که منجر به رحلتشان شد، شنیدم که خطاب به اصحاب که در اطاق او کنار بسترش جمع شده بودند، فرمود: «ای مردم! نزدیک است که به سرعت جانم گرفته شود و از میان شما بروم. به شما چیزی می گویم که عذر من باشد نزد شما: «آگاه باشید که من در میان شما کتاب پروردگارم و عترتم یعنی اهل بیتم را از خود باقی می گذارم.» سپس دست علی علیه السلام را گرفت و آن را بلند کرد و گفت: «این علی با قرآن است و قرآن با علی است، دو جانشین بصیر من، تا زمانی که بر سر حوض (در رستاخیز) بر من وارد شوند از یک دیگر جدا نخواهند شد، و من از آن ها خواهم پرسید که چه رفتاری با آن ها کرده اید!» - . امالی طوسی ۲ : ۱۲۰ -

**[ترجمه]

«۶»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَرِيرٍ الطَّبَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَارَةَ الْأَسَدِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ حَمَّادِ بْنِ طَلْحَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ هَاشِمِ بْنِ الْبَرِيدِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی سَعِيدٍ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِی ثَابِتٍ مَوْلَى أَبِی ذَرٍّ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ يَقُولُ: إِنَّ عَلِيّاً مَعَ الْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنَ مَعَ عَلِيٍّ لَا يَفْتَرِقَانِ حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ (۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: ام سلمه می گوید: از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: علی با قرآن است و قرآن نیز

با علی است. این دو از هم جدا نخواهند شد تا این که در حوض کوثر بر من وارد شوند. - . امالی طوسی ۲ : ۱۲۰ -

**[ترجمه]

أقول

تمامه فی أبواب غزوه الجمل.

**[ترجمه]کامل این حدیث در باب های جنگ جمل آمده است.

**[ترجمه]

«۷»

فس، [تفسیر القمی] قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: أَلَا إِنَّ الْعِلْمَ الَّذِی هَبَطَ بِهِ آدَمُ مِنَ السَّمَاءِ إِلَی الْأَرْضِ وَ جَمِیعَ مَا فُضِّلَتْ بِهِ النَّبِیُّونَ إِلَی خَاتَمِ النَّبِیِّینَ عِنْدِی وَ عِنْدَ عِتْرَهِ خَاتَمِ النَّبِیِّینَ فَأَیْنَ یُتَاهُ بِکُمْ بَلْ أَیْنَ تَذْهَبُونَ (۴).

**[ترجمه]تفسیر قمی: امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: آگاه باشید که تمام دانشی که آدم با خود از آسمان به زمین آورد و همه آنچه که پیامبران تا پیامبر خاتم صلوات الله علیهم بدان برتری داده شدند، نزد من و نزد عترت پیامبر است. پس به کدامین سو سرگردانید و به کجا رو آورده اید؟ - . تفسیر قمی: ۵ -

**[ترجمه]

«۸»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَیْنَهَ عَنْ بُرَیْدٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ أَفْضَلُ الرَّاسِخِینَ فِی الْعِلْمِ فَقَدْ عَلِمَ جَمِیعَ مَا أَنْزَلَ

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۱۷۲.
۲- ۲. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۹۲.
۳- ۳. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۱۲۰.
۴- ۴. تفسیر القمّیّ ص ۵.

اللَّهُ عَلَيْهِ مِنَ التَّأْوِيلِ وَ التَّنْزِيلِ وَ مَا كَانَ اللَّهُ لِيُنَزِّلَ عَلَيْهِ شَيْئاً لَمْ يُعَلِّمْهُ التَّأْوِيلَ وَ أَوْصِيَاؤُهُ مِنْ بَعْدِهِ يَعْلَمُونَهُ كُلَّهُ (۱).

**[ترجمه]تفسیر قمی: امام باقر علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله با فضیلت ترین راسخان در علم است که همه آنچه را که خداوند بر او از تاویل و تنزیل فرو فرستاده است، آگاهی دارد و آیه ای نبوده است که خداوند بر پیامبر نازل کرده باشد اما تاویل آن را به او نگفته باشد و اوصیای پیامبر بعد از او نیز همه این ها را می دانند. - . تفسیر قمی: ۸۷ -

**[ترجمه]

«۹»

فس، [تفسیر القمی] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَدِيدٍ عَنْ مُرَازِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ فِي الْقُرْآنِ تِبْيَانَ كُلِّ شَيْ ءٍ حَتَّى وَ اللَّهِ مَا تَرَكَ اللَّهُ شَيْئاً يَحْتَاجُ الْعِبَادُ إِلَيْهِ إِلَّا بَيَّنَهُ لِلنَّاسِ حَتَّى لَا يَسْتَطِيعَ عَبْدٌ [أَنْ] يَقُولَ لَوْ كَانَ هَذَا نَزَلَ فِي الْقُرْآنِ إِلَّا وَ قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ (۲).

سن، [المحاسن] علی بن حدید: مثله (۳).

**[ترجمه]تفسیر قمی: امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند در قرآن بیان و توضیح هر چیزی را قرار داده است و هیچ مطلبی را که مورد نیاز مردم باشد، در آن وانگذاشته است تا این که بنده ای نگوید ای کاش این مطلب در قرآن بود. - . تفسیر قمی: ۷۴۵ -

**[ترجمه]

«۱۰»

فس، [تفسیر القمی] مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ ثَابِتٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَمَاعَةَ عَنْ وُهَيْبِ بْنِ حَفْصٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِنَّ الْقُرْآنَ زَاجِرٌ وَ آمِرٌ يَأْمُرُ بِالْجَنَّةِ وَ يَزْجُرُ عَنِ النَّارِ وَ فِيهِ مُحْكَمٌ وَ مُتَشَابِهٌ فَأَمَّا الْمُحْكَمُ فَيُؤْمِنُ بِهِ وَ يَعْمَلُ بِهِ وَ يَدِينُ بِهِ وَ أَمَّا الْمُتَشَابِهُ فَيُؤْمِنُ بِهِ وَ لَا يَعْمَلُ بِهِ وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ ما تَشابَهَ مِنْهُ ابْتِغاءَ الْفِتْنَةِ وَ ابْتِغاءَ تَأْوِيلِهِ وَ ما يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنا-(۴) وَ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ آلُ مُحَمَّدٍ علیهم السلام (۵).

**[ترجمه]تفسیر قمی: امام صادق علیه السلام فرمود: قرآن، بازدارنده و امرکننده است؛ به رفتن به بهشت امر می کند، از آتش جهنم باز می دارد و در آن آیات محکم و متشابه وجود دارد؛ محکمات، آنهایی است که به آن ها ایمان آورده و عمل می شود و از آن ها پند و عبرت گرفته می شود و آیات متشابه، آیاتی است که به آن ها ایمان آورده می شود ولی عمل نمی شود. و این گفته خداوند است که می فرماید: «فَأَمَّا الَّذِينَ فی قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاء الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاء تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلاَّ اللّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا» و فرمود: آل محمد علیهم السلام همان راسخان در علم

هستند. - . تفسیر قمی: ۷۴۵ -

**[ترجمه]

«۱۱»

فس، [تفسیر القمی] قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بَعَثَ نَبِیَّهُ مُحَمَّداً صلی الله علیه و آله بِالْهُدَی وَ أَنْزَلَ عَلَیْهِ الْکِتَابَ بِالْحَقِّ وَ أَنْتُمْ أُمِّیُّونَ عَنِ الْکِتَابِ وَ مَنْ أَنْزَلَهُ وَ عَنِ الرَّسُولِ وَ مَنْ أَرْسَلَهُ أَرْسَلَهُ عَلَی حِینِ فَتْرَهٍ مِنَ الرُّسُلِ وَ طُولِ هَجْعَهٍ مِنَ الْأُمَمِ وَ انْبِسَاطٍ مِنَ الْجَهْلِ وَ اعْتِرَاضٍ مِنَ الْفِتْنَهِ وَ انْتِقَاضٍ مِنَ الْمُبْرَمِ وَ عَمًی عَنِ الْحَقِّ وَ اعْتِسَافٍ مِنَ الْجَوْرِ وَ امْتِحَاقٍ مِنَ الدِّینِ وَ تَلَظٍّ مِنَ الْحُرُوبِ وَ عَلَی حِینِ

ص: ۸۱

۱- ۱. تفسیر القمّیّ ص ۸۷.

۲- ۲. تفسیر القمّیّ ص ۷۴۵ و الآیه فی سوره النحل: ۸۸.

۳- ۳. المحاسن ص ۲۶۷.

۴- ۴. آل عمران: ۷ و ۸.

۵- ۵. تفسیر القمّیّ: ۷۴۵.

اصْفِرَارٍ مِنْ رِيَاضٍ جَنَّاتِ الدُّنْيَا وَ يُبْسٍ مِنْ أَغْصَانِهَا وَ انْتِشَارٍ مِنْ وَرَقِهَا وَ يَأْسٍ مِنْ ثَمَرَتِهَا وَ اغْوِرَارٍ مِنْ مَائِهَا قَدْ دَرَسَتْ أَعْلَامُ الْهُدَى وَ ظَهَرَتْ أَعْلَامُ الرَّدَى وَ الدُّنْيَا مُتَجَهِّمَةٌ فِي وُجُوهِ أَهْلِهَا مُكْفَهِرَّةٌ مُدْبِرَةٌ غَيْرُ مُقْبِلَةٍ ثَمَرَتُهَا الْفِتْنَةُ وَ طَعَامُهَا الْجِيفَةُ وَ شِعَارُهَا الْخَوْفُ وَ دِثَارُهَا السَّيْفُ قَدْ مَزَّقَهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ فَقَدْ أَعْمَتْ عُيُونَ أَهْلِهَا وَ أَظْلَمَتْ عَلَيْهِمْ أَيَّامَهَا قَدْ قَطَّعُوا أَرْحَامَهُمْ وَ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَ دَفَنُوا فِي التُّرَابِ الْمَوْءُودَةَ بَيْنَهُمْ مِنْ أَوْلَادِهِمْ يَخْتَارُ دُونَهُمْ طِيبَ الْعَيْشِ وَ رَفَاهِيَةَ خُفُوضِ الدُّنْيَا لَا يَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ ثَوَاباً وَ لَا يَخَافُونَ وَ اللَّهِ مِنْهُ عِقَاباً حَيُّهُمْ أَعْمَى نَجِسٌ وَ مَيِّتُهُمْ فِي النَّارِ مُبْلِسٌ فَجَاءَهُمْ نَبِيُّهُ صلى الله عليه و آله بِنُسْخَةِ مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولَى وَ تَصْدِيقِ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَ تَفْصِيلِ الْحَلَالِ مِنْ رَيْبِ الْحَرَامِ ذَلِكَ الْقُرْآنُ فَاسْتَنْطِقُوهُ وَ لَنْ يَنْطِقَ لَكُمْ أُخْبِرُكُمْ فِيهِ عِلْمَ مَا مَضَى وَ عِلْمَ مَا يَأْتِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ حُكْمِ مَا بَيْنَكُمْ وَ بَيَانِ مَا أَصْبَحْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ فَلَوْ سَأَلْتُمُونِي عَنْهُ لَأَخْبَرْتُكُمْ عَنْهُ لِأَنِّي أَعْلَمُكُمْ (۱).

**[ترجمه]تفسیر قمی: امیر مؤمنان علیه السلام فرمود: ای مردم! خداوند تبارک و تعالی پیامبر را به سوی شما فرستاد و این کتاب را به حق بر او نازل کرد و شما در باره کتاب و کسی که آن را نازل نموده و در باره رسول خدا صلی الله علیه و آله چیزی نمی دانید و خداوند او را زمانی فرستاد که مدت ها بود پیامبری فرستاده نشده بود و امت ها در خواب بودند و جهل گسترش یافته بود و فتنه ها همه جا را گرفته بود و مرزهای خدا شکسته شده بود و چشمان مردمان بر حق، بسته شده بود و همه به راه ستم، منحرف شده بودند و دین، باطل شده بود و آتش جنگ ها، شعله ور بود و باغ های دنیا، زرد شده بود و شاخه هایش خشکیده بود و برگ هایش ریخته بود و امیدی به ثمر دادن آن نبود و آب آن نیز خشک شده بود، و در زمانی که نشانه های هدایت، کهنه، شده و نشانه های مرگ، آشکار گشته و دنیا، تاریک شده بود و در چشم اهل دنیا، تیره و تار می نمود و دنیا، روی از آنان برگرفته بود، به گونه ای که هیچ گاه باز نمی آمد، ثمره آن فتنه بود و طعامش مردار و لباس آن ترس و ردای آن شمشیر؛ به طوری که هر آنچه را که می توانستید دریدید؛ در حالی که چشمان اهل دنیا، کور بود و روزگارشان، تیره و تار. زمانی که مردمان، رشته های خانوادگی را گسستند و خون خویش را ریختند و دخترانشان را زنده به گور کردند، رفاه و آسایش از آنان رخت بربسته بود و آنان نه به ثواب خدا امیدوار بودند و نه از مجازات او می ترسیدند. زنده های آنان نابینا و ناقص بودند و مردگانشان نومیدانه در آتش جای داشتند. در چنین شرایطی کتابی برای ایشان آورد که در کتاب های پیامبران پیشین نبود، بلکه آن ها را تأیید می کرد و حلال و حرام را از هم متمایز می ساخت. آن کتاب، قرآن است از او بخواهید برایتان سخن بگوید ولی هرگز با شما سخن نخواهد گفت. من شما را آگاه می کنم که در این قرآن، دانش همه پیشینیان و همه آیندگان تا روز قیامت وجود دارد. قرآن داوری است بین شما و مایه حل و فصل اختلافات شما، اگر در باره قرآن از من بپرسید، من شما را آگاه خواهم کرد. زیرا من داناترین شمایم. - . تفسیر قمی : ۴ -

**[ترجمه]

أقول

قد سبقت أخبار الثقلين في كتاب الإمامه.

**[ترجمه]قد سبقت أخبار الثقلين في كتاب الإمامه.

**[ترجمه]

«۱۲»

ج، [الإحتجاج] عَنْ أَبِی الْجَارُودِ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: إِذَا حَدَّثْتُکُمْ بِشَیْ ءٍ فَاسْأَلُونِی مِنْ کِتَابِ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ فِی بَعْضِ حَدِیثِهِ إِنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله نَهَی عَنِ الْقِیلِ وَ الْقَالِ وَ فَسَادِ الْمَالِ وَ کَثْرَهِ السُّؤَالِ فَقِیلَ لَهُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ- أَیْنَ هَذَا مِنْ کِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ قَوْلُهُ لا خَیْرَ فِی کَثِیرٍ مِنْ نَجْواهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَهٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاحٍ بَیْنَ النَّاسِ (۲) وَ قَالَ وَ لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَکُمُ الَّتِی جَعَلَ اللَّهُ لَکُمْ قِیاماً(۳) وَ قَالَ لا تَسْئَلُوا عَنْ أَشْیاءَ إِنْ تُبْدَ لَکُمْ تَسُؤْکُمْ (۴).

ص: ۸۲

۱- ۱. تفسیر القمّیّ: ۴.

۲- ۲. النساء: ۱۱۴.

۳- ۳. النساء: ۵.

۴- ۴. الاحتجاج: ۱۹۳، و الآیه فی سوره المائده: ۱۰۱.

**[ترجمه]احتجاج: امام باقر علیه السلام فرمود: هر گاه در باره چیزی با شما سخن گفتم، از جایگاه آن در قرآن از من بپرسید. سپس در برخی از سخنانش فرمود: پیامبر صلی الله علیه و آله از جدال بیهوده و به تباهی کشاندن ثروت و پرسش زیاد و بیجا نهی فرمود. در این هنگام کسی از امام پرسید: در کجای قرآن به چنین مطلبی توصیه شده است؟ حضرت فرمود: در این آیه که: «لاـ خَیْرَ فِی کَثِیرٍ مِنْ نَجْواهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَهٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاحٍ بَیْنَ النَّاسِ» - . نساء / ۱۱۴ - {در بسیاری از رازگویی های ایشان خیری نیست، مگر کسی که [بدین وسیله] به صدقه یا کار پسندیده یا سازشی میان مردم، فرمان دهد.} و نیز این آیه: «وَ لاـ تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَکُمُ الَّتِی جَعَلَ اللَّهُ لَکُمْ قِیاماً» - . نساء / ۵ - {و اموال خود را - که خداوند آن را وسیله قوام [زندگی] شما قرار داده - به سفیهان مدهید.} و نیز: «لاـ تَسْئَلُوا عَنْ أَشْیاءَ إِنْ تُبْدَ لَکُمْ تَسُؤْکُمْ» - . مائده / ۱۰۱ - {از چیزهایی که اگر برای شما آشکار گردد شما را اندوهناک می کند مپرسید.}

**[ترجمه]

«۱۳»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الصَّیْرَفِیِّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّ الْأَحَادِیثَ تَخْتَلِفُ عَنْکُمْ قَالَ فَقَالَ إِنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ عَلَی سَبْعَهِ أَحْرُفٍ وَ أَدْنَی مَا لِلْإِمَامِ أَنْ یُفْتِیَ عَلَی سَبْعَهِ وُجُوهٍ ثُمَّ قَالَ هذا عَطاؤُنا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِکْ بِغَیْرِ حِسابٍ (۱).

شی، [تفسیر العیاشی] عن حماد: مثله (۲).

**[ترجمه]خصال: حماد بن عثمان می گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کردم: گاهی سخنان متفاوت و متعارضی از شما صادر می شود. امام علیه السلام فرمود: قرآن بر هفت حرف و وجه نازل شده است و کمترین چیزی که برای امام است، این است که بر هفت وجه فتوا بدهد. سپس فرمود: «هذا عَطاؤُنا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِکْ بِغَیْرِ حِسابٍ» - . ص / ۳۹ - {این بخشش ماست، [آن را] بی شمار ببخش یا نگاه دار.} - . خصال ۲ : ۱۰ -

در تفسیر عیاشی نیز این روایت آمده است. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۱ -

**[ترجمه]

«۱۴»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ ثَعْلَبَهَ بْنِ مَیْمُونٍ عَنْ أَبِی خَالِدٍ الْقَمَّاطِ عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَعْیَنَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ ظَهْرِ الْقُرْآنِ وَ بَطْنِهِ فَقَالَ ظَهْرُهُ الَّذِینَ نَزَلَ فِیهِمُ الْقُرْآنُ وَ بَطْنُهُ الَّذِینَ عَمِلُوا بِأَعْمَالِهِمْ یَجْرِی فِیهِمْ مَا نَزَلَ فِی أُولَئِکَ (۳).

**[ترجمه]معانی الاخبار: حمران بن اعین می گوید: از امام باقر علیه السلام در باره ظاهر و باطن قرآن پرسیدم. فرمود: ظاهر

قرآن کسانی انـد که قرآن در میان آنان نازل شد و باطن قرآن کسانی هسـتند که مانند گروه قبلی عمل کردند و آنچه در باره آنان جاری بوده، در میان اینان نیز جاری بوده و مصداق دارد. -. معانی الاخبار: ۲۵۹ -

**[ترجمه]

«۱۵»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنْ سَهْلٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنِ الْقَنْدِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ ذَرِیحٍ الْمُحَارِبِیِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَمَرَنِی فِی کِتَابِهِ بِأَمْرٍ فَأُحِبُّ أَنْ أَعْلَمَهُ قَالَ وَ مَا ذَاکَ قُلْتُ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ ثُمَّ لْیَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَ لْیُوفُوا نُذُورَهُمْ (۴) قَالَ لْیَقْضُوا تَفَثَهُمْ لُقَی الْإِمَامِ وَ لْیُوفُوا نُذُورَهُمْ تِلْکَ الْمَنَاسِکُ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سِنَانٍ فَأَتَیْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقُلْتُ جَعَلَنِیَ اللَّهُ فِدَاکَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ ثُمَّ لْیَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَ لْیُوفُوا نُذُورَهُمْ قَالَ أَخْذُ الشَّارِبِ وَ قَصُّ الْأَظْفَارِ وَ مَا أَشْبَهَ ذَلِکَ قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ فَإِنَّ ذَرِیحاً الْمُحَارِبِیَّ حَدَّثَنِی عَنْکَ أَنَّکَ قُلْتَ لَهُ ثُمَّ لْیَقْضُوا تَفَثَهُمْ لُقَی الْإِمَامِ وَ لْیُوفُوا نُذُورَهُمْ تِلْکَ الْمَنَاسِکُ فَقَالَ صَدَقَ ذَرِیحٌ وَ صَدَقْتَ إِنَ

ص: ۸۳

۱- ۱. الخصال ج ۲ ص ۱۰.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۱.

۳- ۳. معانی الأخبار ص ۲۵۹.

۴- ۴. الحجّ: ۲۹.

لِلْقُرْآنِ ظَاهِراً وَ بَاطِناً وَ مَنْ يَحْتَمِلُ مَا يَحْتَمِلُ ذَرِيحٌ (۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: ذریح محاربی می گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کردم: خداوند در قرآن فرمانی داده است که دوست دارم در باره آن بدانم. امام علیه السلام فرمود: آن چیست؟ عرض کردم: آیه «ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَ لْيُوفُوا نُذُورَهُمْ» - حج / ۲۹ - {سپس باید آلودگی خود را بزدایند و به نذرهای خود وفا کنند.} امام فرمود: مقصود از زدودن آلودگی، دیدار با امام و مقصود از وفای به نذر، انجام مناسک حج است. عبدالله بن سنان می گوید: خدمت امام صادق علیه السلام رسیدم و عرض کردم: فدایت شوم، مقصود از آیه «ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَ لْيُوفُوا نُذُورَهُمْ» چیست؟ امام فرمود: گرفتن شارب و چیدن ناخن ها و مواردی شبیه آن . عرض کردم: فدایت شوم، اما ذریح محاربی به من گفت که شما برای وی «ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ» را دیدار امام و «وَ لْيُوفُوا نُذُورَهُمْ» را به انجام مناسک حج تفسیر فرموده اید؟ امام علیه السلام فرمود: ذریح و تو هر دو راست می گویید. برای قرآن ظاهر و باطن است، اما چه کسی تحمل شنیدن آنچه را که ذریح می شنود و می پذیرد، دارد؟ - . معانی الاخبار: ۳۴۰ -

**[ترجمه]

«۱۶»

یر، [بصائر الدرجات] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُنْذِرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَدَعْ شَيْئاً تَحْتَاجُ إِلَيْهِ الْأُمَّةُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِلَّا أَنْزَلَهُ فِي كِتَابِهِ وَ بَيَّنَهُ لِرَسُولِهِ وَ جَعَلَ لِكُلِّ شَيْ ءٍ حَدّاً وَ جَعَلَ عَلَيْهِ دَلِيلًا يَدُلُّ عَلَيْهِ (۲).

یر، [بصائر الدرجات] ابن هاشم عن یحیی بن أبی عمران عن یونس عن الحسین بن المنذر: مثله (۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام باقر علیه السلام فرمود: خداوند بیان هیچ چیزی را که - در امر هدایت - امت تا روز قیامت بدان نیاز دارد، وانگذاشته است و آن را در قرآن نازل کرده و برای پیامبرش بیان کرده است و برای هر چیزی حدّ و مرزی قرار داده و برای توضیح آن راهنمایی گماشته است. - . بصائر الدرجات / ۶ -

**[ترجمه]

«۱۷»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ حَمَّادٍ عَنْ أَخِيهِ أَحْمَدَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ أَخْبِرْنِي عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وَرِثَ مِنَ النَّبِيِّينَ كُلِّهِمْ (۴)

قَالَ لِي نَعَمْ مِنْ لَدُنْ آدَمَ إِلَى أَنِ انْتَهَتْ إِلَى نَفْسِهِ قَالَ مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيّاً إِلَّا وَ كَانَ مُحَمَّدٌ أَعْلَمَ مِنْهُ قَالَ قُلْتُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ كَانَ يُحْيِي الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللَّهِ قَالَ صَدَقْتَ قُلْتُ وَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ علیه السلام كَانَ يَفْهَمُ مَنْطِقَ الطَّيْرِ هَلْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و

آله یَقْدِرُ عَلَی هَذِهِ الْمَنَازِلِ قَالَ فَقَالَ إِنَّ سُلَیْمَانَ بْنَ دَاوُدَ قَالَ لِلْهُدْهُدِ حِینَ فَقَدَهُ وَ شَکَّ فِی أَمْرِهِ فَقَالَ ما لِیَ لا أَرَی الْهُدْهُدَ أَمْ کانَ مِنَ الْغائِبِینَ (۵) وَ غَضِبَ عَلَیْهِ فَقَالَ لَأُعَذِّبَنَّهُ عَذاباً شَدِیداً أَوْ لَأَذْبَحَنَّهُ أَوْ لَیَأْتِیَنِّی بِسُلْطانٍ مُبِینٍ (۶) وَ إِنَّمَا غَضِبَ عَلَیْهِ لِأَنَّهُ کَانَ یَدُلُّهُ عَلَی الْمَاءِ فَهَذَا وَ هُوَ طَیْرٌ قَدْ أُعْطِیَ مَا لَمْ یُعْطَ سُلَیْمَانُ وَ قَدْ کَانَتِ الرِّیحُ وَ النَّمْلُ وَ الْجِنُّ وَ الْإِنْسُ وَ الشَّیَاطِینُ الْمَرَدَةُ لَهُ طَائِعِینَ وَ لَمْ یَکُنْ یَعْرِفُ الْمَاءَ تَحْتَ الْهَوَاءِ فَکَانَ الطَّیْرُ یُعَرِّفُهُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی یَقُولُ فِی کِتَابِهِ وَ لَوْ أَنَّ قُرْآناً سُیِّرَتْ بِهِ الْجِبالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ کُلِّمَ بِهِ الْمَوْتی بَلْ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِیعاً(۷)

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۳۴۰.

۲- ۲. بصائر الدرجات ص ۶.

۳- ۳. بصائر الدرجات ص ۶.

۴- ۴. علم النبیین کلهم خ.

۵- ۵. النمل: ۲۱.

۶- ۶. النمل: ۲۲.

۷- ۷. الرعد: ۳۱.

فَقَدْ وَرِثْنَا نَحْنُ هَذَا الْقُرْآنَ فَفِيهِ مَا يُقَطَّعُ بِهِ الْجِبَالُ وَ يُقَطَّعُ بِهِ الْبُلْدَانُ وَ يُحْيَا بِهِ الْمَوْتَى وَ نَحْنُ نَعْرِفُ الْمَاءَ تَحْتَ الْهَوَى وَ إِنَّ فِي كِتَابِ اللَّهِ لَآيَاتٍ مَا يُرَادُ بِهَا أَمْرٌ إِلَّا أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ بِهِ مَعَ مَا قَدْ يَأْذَنُ اللَّهُ فَمَا كَتَبَهُ لِلْمَاضِينَ جَعَلَهُ اللَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ ما مِنْ غائِبَةٍ فِي السَّماءِ وَ الْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتابٍ مُبِينٍ (۱) ثُمَّ قَالَ ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنا مِنْ عِبادِنا-(۲)

فَنَحْنُ الَّذِينَ اصْطَفَانَا اللَّهُ فَوَرَّثَنَا هَذَا الَّذِي فِيهِ كُلُّ شَيْ ءٍ(۳).

**[ترجمه]بصایر الدرجات: راوی می گوید: خدمت امام موسی بن جعفر علیه السلام عرض کردم: فدایتان شوم! در باره پیامبر صلی الله علیه و آله با من بگو، آیا پیامبر از همه پیامبران ارث می برد؟ فرمود: آری. پرسیدم: از حضرت آدم تا آن که به خودش منتهی شود؟ فرمود: خداوند، پیامبری را مبعوث نکرده است، مگر آن که محمد صلی الله علیه و آله از او داناتر بوده است. عرض کردم: آیا عیسی بن مریم به اذن خداوند، مردگان را زنده می کرد؟ فرمود: بله، راست گفتی، و سلیمان بن داود، زبان پرندگان را می دانست. راوی می گوید: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: چون سلیمان بن داود، هدهد را نیافت و در کار او تردید کرد، گفت: «مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ» - . نمل/ ۲۰ - {مرا چه شده است که هدهد را نمی بینم یا شاید از غایبان است.} وقتی وی را ندید، خشم گرفت و گفت: «لَأُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَذْبَحَنَّهُ أَوْ لَيَأْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ» - . نمل/ ۲۱ - {قطعاً او را به عذابی سخت عذاب می کنم یا سرش را می بُرم، مگر آن که دلیلی روشن برای من بیاورد.} سلیمان به این خاطر خشمگین شد که معمولاً هدهد محل آب را به او نشان می داد. خداوند به هدهد، قدرتی برای تشخیص آب داده بود که سلیمان آن توانایی را نداشت. بادها، مورچگان، انسان ها و جنّیان و شیاطین و همه سرکشان، مطیع سلیمان بودند، ولی جای آب را در زیر آسمان نمی دانست و هدهد از آن با خبر بود.

خداوند متعال در قرآن می فرماید: «وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتَى» و ما وارث قرآنی هستیم که در آن چنان قدرتی هست که کوه ها را روان کرده و سرزمین ها را قطعه قطعه کرده و مردگان با آن به سخن در می آیند. ما آب را در زیر آسمان می دانیم. در کتاب خدا آیاتی هست که از این آیات، کاری قصد نمی شود، مگر آن که خداوند برای انجام آن کار، اذن می دهد، وانگهی، در قرآن، اموری هست که گذشتگان نگاشته اند - انجام داده اند - و ممکن است خداوند به انجام آن ها اذن بدهد و همه این امور را در قرآن برای ما ذکر کرده است. خداوند عزّ و جلّ می فرماید: «وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ» - . نمل/ ۷۵ - {و هیچ پنهانی در آسمان و زمین نیست مگر این که در کتابی روشن (درج) است.} سپس فرمود: «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا» - . فاطر/ ۳۲ - {سپس این کتاب را به آن بندگان خود که (آنان را) برگزیده بودیم به میراث دادیم.} ما همانانی هستیم که خداوند، ما را برگزید و این قرآنی که در آن بیان و توضیح همه چیز هست را ما به ارث برده ایم. - . بصائر الدرجات: ۱۲۱ -

**[ترجمه]

«۱۸»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَبَلَةَ عَنْ دَاوُدَ الرَّقِّيِّ عَنِ الثُّمَالِيِّ عَنْ أَبِي الْحِجَازِ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله خَتَمَ مِائَةَ أَلْفِ نَبِيٍّ وَ أَرْبَعَةً وَ عِشْرِينَ أَلْفَ نَبِيٍّ وَ خَتَمْتُ أَنَا مِائَةَ أَلْفِ وَصِيٍّ وَ

أَرْبَعَةً وَ عِشْرِينَ أَلْفَ وَصِيٍّ وَ كُلِّفْتُ مَا تَكَلَّفَتِ الْأَوْصِيَاءُ قَبْلِي وَ اللَّهُ الْمُسْتَعَانُ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ قَالَ فِي مَرَضِهِ لَسْتُ أَخَافُ عَلَيْكَ أَنْ تَضِلَّ بَعْدَ الْهُدَى وَ لَكِنْ أَخَافُ عَلَيْكَ فُسَّاقَ قُرَيْشٍ وَ عَادِيَتَهُمْ حَسْبُنَا اللَّهُ وَ نِعْمَ الْوَكِيلُ عَلَى أَنَّ ثُلُثَيِ الْقُرْآنِ فِينَا وَ فِي شِيعَتِنَا فَمَا كَانَ مِنْ خَيْرٍ فَلَنَا وَ لِشِيعَتِنَا وَ الثُّلُثُ الْبَاقِي أَشْرَكْنَا فِيهِ النَّاسَ فَمَا كَانَ مِنْ شَرٍّ فَلِعَدُوِّنَا ثُمَّ قَالَ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَ الَّذِينَ لا يَعْلَمُونَ (۴) إِلَى آخِرِ الْآيَةِ فَنَحْنُ أَهْلُ الْبَيْتِ وَ شِيعَتُنَا أُولُو الْأَلْبَابِ وَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ عَدُوُّنَا وَ شِيعَتُنَا هُمُ الْمُهْتَدُونَ (۵).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله خاتِم یکصد و بیست و چهار هزار پیامبر علیهم السلام است و من نیز خاتم یکصد و بیست و چهار هزار وصیّ هستم و آنچه اوصیای قبل از من بدان مکلف شدند، من نیز مکلف شدم و خداوند است یاری دهنده. رسول خدا صلی الله علیه و آله در بیماری [منجر به رحلتشان] فرمود: من نگران لغزش و گمراهی بعد از هدایت در مورد تو نیستم، بلکه نگران فاسقان قریش و دشمنی و ظلم آن ها نسبت به تو هستم. خداوند ما را کافی و خوب پشتیبانی است.

آری! دو سوم قرآن در باره ما و شیعیان ما است. آنچه خیر است برای ما و شیعیان ما است و در یک سوم باقی دیگر مردم با ما شریک هستند. پس آنچه از بیان بدی ها است برای دشمنان ماست. سپس حضرت این آیه را تلاوت کردند: «هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَ الَّذِينَ لا يَعْلَمُونَ» - . زمر / ۹ - {آیا آن ها که می دانند و آگاه هستند با نادانان و بی خبران برابرند؟} تا آخر آیه. ما اهل البیت و شیعیان ما خردمندانند و آنان که نادانند دشمنان ما هستند و تنها شیعیان ما هدایت یافتگان به شمار می روند. - . بصائر الدرجات: ۱۲۱ -

**[ترجمه]

«۱۹»

یر، [بصائر الدرجات] عَلِيُّ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو الزَّيَّاتِ عَنْ يُونُسَ عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى بْنِ أَعْيَنَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: إِنِّي لَأَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَ أَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْضِ وَ أَعْلَمُ مَا فِي الْجَنَّةِ وَ أَعْلَمُ مَا فِي النَّارِ وَ أَعْلَمُ مَا كَانَ

۱- ۱. النمل: ۷۵.

۲- ۲. فاطر: ۳۲.

۳- ۳. بصائر الدرجات ص ۱۱۴ و ۱۱۵ و فیه اختلاف یسیر.

۴- ۴. الزمر: ۹.

۵- ۵. بصائر الدرجات ۱۲۱، و فی المطبوعه رمز الاحتجاج و هو سهو.

وَ أَعْلَمُ مَا يَكُونُ عَلِمْتُ ذَلِکَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ فِيهِ تِبْيَانُ كُلِّ شَيْ ءٍ(۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: راوی می گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم که می فرمود: من به آنچه در آسمان و زمین است آگاهی دارم و از آنچه در بهشت و جهنم جریان دارد نیز مطّلعم و آنچه را رخ داده و رخ خواهد داد نیز می دانم و همه این ها را از قرآن دریافته ام. خداوند می فرماید: «فیه تبیان کلّ شئ» - . نحل / ۸۹ اصل آیه در قران چنین است: «وَ نَزَّلْنا عَلَیْکَ الْکِتابَ تِبْیاناً لِکُلِّ شَیْ ءٍ» و ظاهرا در متن حدیث نقل به معنا شده است. - {در قرآن بیان و شرح هر چیزی هست.} - . بصائر الدرجات: ۱۲۸ -

**[ترجمه]

«۲۰»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ عَنْ حَمَّادٍ اللَّحَّامِ وَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: نَحْنُ وَ اللَّهِ نَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ مَا فِي الْأَرْضِ وَ مَا فِي الْجَنَّةِ وَ مَا فِي النَّارِ وَ مَا بَيْنَ ذَلِکَ فَبُهِتُّ أَنْظُرُ إِلَيْهِ قَالَ فَقَالَ يَا حَمَّادُ إِنَّ ذَلِکَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ ذَلِکَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ ذَلِکَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ وَ يَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيداً عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ جِئْنا بِکَ شَهِيداً عَلى هؤُلاءِ وَ نَزَّلْنا عَلَيْکَ الْكِتابَ تِبْياناً لِكُلِّ شَيْ ءٍ وَ هُدىً وَ رَحْمَةً وَ بُشْرى لِلْمُسْلِمِينَ إِنَّهُ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فِيهِ تِبْيَانُ كُلِّ شَيْ ءٍ فِيهِ تِبْيَانُ كُلِّ شَيْ ءٍ(۲).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: حمّاد لحّام می گوید: امام صادق علیه السلام فرمود: سوگند به خدا ما آنچه را در آسمان ها و زمین است و آنچه را در بهشت و جهنم و مابین آن است، می دانیم. حماد می گوید: من مبهوت به حضرت نگاه می کردم. ایشان فرمود: حمّاد! این سخن من مبتنی بر کتاب خدا است، (و سه بار این حرف را تکرار فرمود) و سپس این آیه را تلاوت فرمود: «وَ يَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيداً عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ جِئْنا بِکَ شَهِيداً عَلى هؤُلاءِ وَ نَزَّلْنا عَلَيْکَ الْكِتابَ تِبْياناً لِكُلِّ شَيْ ءٍ وَ هُدىً وَ رَحْمَةً وَ بُشْرى لِلْمُسْلِمِينَ» - . نحل / ۸۹ - {و [به یاد آور] روزی را که در هر امتی گواهی از خودشان برایشان برانگیزیم، و تو را [هم] بر این [امت] گواه آوریم، و این کتاب را که روشنگر هر چیزی است و برای مسلمانان رهنمود و رحمت و بشارتگری است، بر تو نازل کردیم.} آری! این از کتاب خداست. در این کتاب شرح هر چیزی موجود است، و این عبارت را تکرار فرمود. - . بصائر الدرجات: ۱۲۸ -

**[ترجمه]

«۲۱»

یر، [بصائر الدرجات] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِيرَةِ وَ عُبَيْدَةَ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بِشْرٍ الْخَثْعَمِيِّ سَمِعُوا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: إِنِّي لَأَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ مَا فِي الْأَرَضِينَ وَ أَعْلَمُ مَا فِي الْجَنَّةِ وَ أَعْلَمُ مَا فِي النَّارِ وَ أَعْلَمُ مَا كَانَ وَ مَا يَكُونُ ثُمَّ مَكَثَ هُنَيْئَةً فَرَأَى أَنَّ ذَلِکَ كَبُرَ عَلَى مَنْ سَمِعَهُ فَقَالَ عَلِمْتُ ذَلِکَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ

فِيهِ تِبْيَانُ كُلِّ شَيْ ءٍ(۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: راویان شنیدند که امام صادق علیه السلام می فرماید: من دانای به آنچه در آسمان ها و زمین ها است، هستم و نیز آنچه را در بهشت و جهنم است و آنچه رخ داده است و رخ خواهد داد را می دانم. آن گاه حضرت درنگی کوتاه کرده و مشاهده کردند که این سخن بر شنوندگان سنگین آمده است! پس در ادامه فرمودند: من این ها را از قرآن به دست آورده ام. خداوند می فرماید: در قرآن شرح هر چیزی است. - . بصائر الدرجات: ۱۲۸ -

**[ترجمه]

«۲۲»

یر، [بصائر الدرجات] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَهْلٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ زُرَارَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ هذا ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ وَ ذِكْرُ مَنْ قَبْلِي (۴) فَقَالَ ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ مَا هُوَ كَائِنٌ وَ ذِكْرُ مَنْ قَبْلِي مَا قَدْ كَانَ (۵).

ص: ۸۶

۱- ۱. بصائر الدرجات ص ۱۲۸، و قد كثر فی الروايات نقل الآيه هكذا، و فی المصحف الشريف:« وَ نَزَّلْنا عَلَيْكَ الْكِتابَ تِبْياناً لِكُلِّ شَيْ ءٍ» النحل: ۸۹، و الظاهر أنّه نقل بالمعنى كما يفهم من الحديث الآتی.

۲- ۲. بصائر الدرجات ص ۱۲۸.

۳- ۳. بصائر الدرجات ص ۱۲۸.

۴- ۴. الأنبياء: ۲۴.

۵- ۵. بصائر الدرجات ص ۱۲۹.

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام صادق علیه السلام در باره آیه «هذا ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ وَ ذِكْرُ مَنْ قَبْلِي» - . انبیاء / ۲۴ - {این است یادنامه هر که با من است و یادنامه هر که پیش از من بوده} فرمود: ذکر کسی که با من است، یعنی اطلاع آنچه محقق شده است و ذکر کسی که پیش از من است، یعنی اطلاع از آنچه در گذشته رخ داده است. - . بصائر الدرجات: ۱۲۹ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضى كثير من الأخبار في كتاب الإمامة في باب أنهم يعلمون علم ما كان و ما يكون و باب أن عندهم علم الكتب و في باب علم علي عليه السلام.

**[ترجمه]روایات بسیاری در کتاب امامت در بابی در باره این که اهل بیت علیهم السلام به آنچه رخ داده و در حال رخ دادن است و یا رخ خواهد داد، آگاه هستند، و نیز در بابی در این باره که دانش کتاب نزد آنهاست و نیز در باب دانش امام علی علیه السلام ذکر کردیم.

**[ترجمه]

«۲۳»

ير، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ مِنْهَالَ بْنَ عَمْرٍو يَقُولُ أَخْبَرَنِي زَاذَانُ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيّاً أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ هُوَ يَقُولُ مَا مِنْ رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ جَرَتْ عَلَيْهِ الْمَوَاسِي إِلَّا وَ قَدْ نَزَلَتْ فِيهِ آيَةٌ أَوْ آيَتَانِ تَقُودُهُ إِلَى الْجَنَّةِ أَوْ تَسُوقُهُ إِلَى النَّارِ وَ مَا مِنْ آيَةٍ نَزَلَتْ فِي بَرٍّ أَوْ بَحْرٍ أَوْ سَهْلٍ أَوْ جَبَلٍ إِلَّا وَ قَدْ عَرَفْتُهُ حَيْثُ نَزَلَتْ وَ فِي مَنْ أُنْزِلَتْ وَ لَوْ ثُنِيَتْ لِي وِسَادَةٌ لَحَكَمْتُ بَيْنَ أَهْلِ التَّوْرَاةِ بِتَوْرَاتِهِمْ وَ بَيْنَ أَهْلِ الْإِنْجِيلِ بِإِنْجِيلِهِمْ وَ بَيْنَ أَهْلِ الزَّبُورِ بِزَبُورِهِمْ وَ بَيْنَ أَهْلِ الْفُرْقَانِ بِفُرْقَانِهِمْ حَتَّى تَزْهَرَ إِلَى اللَّهِ (۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: هیچ مردی از قریش بالغ نشد مگر آن که در مورد او آیه یا دو آیه نازل شد که یا او را به بهشت رهنمون می کند یا به جهنم می فرستد. و هیچ آیه ای نیست که در خشکی یا دریا، دشت یا کوهستان نازل شده باشد مگر این که من زمان نزول آن و مورد نزول آن را می دانم. و اگر برای من مسندی گذاشته می شد بین اهل تورات بر اساس توراتشان و بین اهل انجیل بر اساس انجیلشان و بین اهل زبور بر اساس زبورشان و بین اهل فرقان با فرقانشان قضاوت می کردم تا نزد خداوند بدرخشد. - . بصائر الدرجات: ۱۳۳ -

**[ترجمه]

«۲۴»

ير، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ صَبَّاحٍ الْمُزَنِيِّ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ حَصِيرَةَ الْمُزَنِيِّ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ

نُبَاتَه قَالَ قَالَ: لَمَّا قَدِمَ عَلِيٌّ علیه السلام الْکُوفَهَ صَلَّی بِهِمْ أَرْبَعِینَ صَبَاحاً فَقَرَأَ بِهِمْ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّکَ الْأَعْلَی فَقَالَ الْمُنَافِقُونَ وَ اللَّهِ مَا یُحْسِنُ أَنْ یَقْرَأَ ابْنُ أَبِی طَالِبٍ الْقُرْآنَ وَ لَوْ أَحْسَنَ أَنْ یَقْرَأَ لَقَرَأَ بِنَا غَیْرَ هَذِهِ السُّورَهِ قَالَ فَبَلَغَهُ ذَلِکَ فَقَالَ وَیْلَهُمْ إِنِّی لَأَعْرِفُ نَاسِخَهُ وَ مَنْسُوخَهُ وَ مُحْکَمَهُ وَ مُتَشَابِهَهُ وَ فَصْلَهُ مِنْ وَصْلِهِ وَ حُرُوفَهُ مِنْ مَعَانِیهِ وَ اللَّهِ مَا حَرْفٌ نَزَلَ عَلَی مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَّا وَ أَنَا أَعْرِفُ فِیمَنْ أُنْزِلَ وَ فِی أَیِّ یَوْمٍ نَزَلَ وَ فِی أَیِّ مَوْضِعٍ نَزَلَ وَیْلَهُمْ أَ مَا یَقْرَءُونَ إِنَّ هذا لَفِی الصُّحُفِ الْأُولی صُحُفِ إِبْراهِیمَ وَ مُوسی وَ إِنَّهَا عِنْدِی وَرِثْتُهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ وَرِثَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ إِبْرَاهِیمَ وَ مُوسَی وَیْلَهُمْ وَ اللَّهِ إِنِّی أَنَا الَّذِی أَنْزَلَ اللَّهُ فِیَ وَ تَعِیَها أُذُنٌ واعِیَهٌ(۲) فَإِنَّا کُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَیُخْبِرُنَا بِالْوَحْیِ فَأَعِیهِ وَ یَفُوتُهُمْ (۳) فَإِذَا خَرَجْنَا قَالُوا ما ذا قالَ آنِفاً(۴).

ص: ۸۷

۱- ۱. بصائر الدرجات ص ۱۳۳.

۲- ۲. الحاقّه: ۱۲.

۳- ۳. و ما یعونه خ ل.

۴- ۴. بصائر الدرجات ص ۱۳۵.

شی، [تفسیر العیاشی] عن الأصبغ: مثله (۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: اصبغ بن نباته روایت کرده: زمانی که امیر مؤمنان علیه السلام وارد کوفه شد، چهل صبح با ایشان نماز خوانـد و این آیه را در نماز، تلاوت کرد: «سَبِّحِ اسْمَ رَبِّکَ الْأَعْلَی» - . أعلی/ ۱ - {نـام پروردگار والای خود را به پاکی بستای.} منافقین گفتند: به خدا قسم ابن ابی طالب علیه السلام نمی تواند قرآن بخواند و اگر می توانست قرآن بخواند، غیر از این سوره را نیز برای ما می خواند. این سخن به گوش حضرت رسید و فرمود: وای بر شما! من ناسخ قرآن را از منسوخش و محکم آن را از متشابه آن و فصل آن را از وصلش و حروف آن را از معانی اش تشخیص می دهم. حرفی نیست که بر محمد صلی الله علیه و آله نازل شده باشد، مگر این که می دانم در مورد چه کسی، و در چه روزی، و در چه مکانی نازل شده است. وای بر شما، آیا نمی خوانند: «إِنَّ هَذَا لَفِی الصُّحُفِ الْأُولَی* صُحُفِ إِبْرَاهِیمَ وَمُوسَی» - . أعلی/ ۱۹-۱۸ - {قطعاً در صحیفه های گذشته این (معنی) هست* صحیفه های ابراهیم و موسی] به خدا قسم، من این دو کتاب را از رسول خدا صلی الله علیه و آله به ارث بردم و رسول خدا کتاب های ابراهیم و موسی علیهما السلام را بر من ابلاغ کرد، وای بر شما، به خدا قسم من کسی هستم که در مورد من خداوند نازل کرد: «وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ» - . حاقه/ ۱۲ - {و گوش های شنوا آن را نگاه دارد.} نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله بودیم که ما را از وحی باخبر نمود. من آن را حفظ کردم اما دیگران فراموش کردند. چون از نزد رسول خدا بیرون آمدیم، گفتند: الان چه گفت؟ - . بصائر الدرجات: ۱۳۵ -

در تفسیر عیاشی نیز مانند این روایت آمده است. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۴ -

**[ترجمه]

«۲۵»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى عَنْ صَفْوَانَ وَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ زَاذَانَ قَالَ سَمِعْتُ عَلِيّاً علیه السلام يَقُولُ: مَا مِنْ رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ جَرَتْ عَلَيْهِ الْمَوَاسِی إِلَّا وَ قَدْ نَزَلَتْ فِيهِ آيَةٌ أَوْ آيَتَانِ تَقُودُهُ إِلَی الْجَنَّةِ أَوْ تَسُوقُهُ إِلَی النَّارِ وَ مَا مِنْ آيَةٍ نَزَلَتْ فِی بَرٍّ أَوْ بَحْرٍ أَوْ سَهْلٍ أَوْ جَبَلٍ إِلَّا وَ قَدْ عَرَفْتُ كَيْفَ نَزَلَتْ وَ فِيمَا أُنْزِلَتْ (۲).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام علی علیه السلام فرمود: هیچ مرد قریشی ای نیست که تیغ سلمانی بر او کشیده شده باشد [کنایه از بالغ شدن. مترجم] مگر آن که یک یا دو آیه در باره او نازل شده است که یا او را به بهشت راهبری می کند و یا به جهنمش می کشاند [و من این آیات را می دانم] و نیز هیچ آیه ای نیست که در خشکی یا دریا و در بیابان و یا کوهستان نازل شده باشد، مگر آن که من می دانم چگونه و در باره که و چه نازل شده است. - . بصائر الدرجات: ۱۳۹ -

**[ترجمه]

«۲۶»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ عَنِ الْمُنَخَّلِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام

أَنَّهُ قَالَ: مَا يَسْتَطِيعُ أَحَدٌ أَنْ يَدَّعِيَ أَنَّهُ جَمَعَ الْقُرْآنَ كُلَّهُ ظَاهِرَهُ وَ بَاطِنَهُ غَيْرُ الْأَوْصِيَاءِ(۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام باقر علیه السلام فرمود: هیچ کس نمی تواند مدعی شود که ظاهر و باطن قرآن را جمع کرده است مگر اوصیا. - . بصائر الدرجات: ۱۹۳ -

**[ترجمه]

«۲۷»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام يَقُولُ: مَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ يَقُولُ إِنَّهُ جَمَعَ الْقُرْآنَ كُلَّهُ كَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَّا كَذَبَ وَ مَا جَمَعَهُ وَ مَا حَفِظَهُ كَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَّا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام وَ الْأَئِمَّةُ مِنْ بَعْدِهِ علیهم السلام (۴).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام باقر علیه السلام فرمود: هر کس بگوید او قرآن را به طور کامل آن گونه که نازل شده است، جمع کرده است، دروغ گفته است. تنها علی بن ابی طالب و امامان بعد از او علیهم السلام هستند که قرآن را آن گونه که نازل شده، جمع و حفظ کرده اند. - . بصائر الدرجات: ۱۹۳ -

**[ترجمه]

«۲۸»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ عَنْ هَاشِمٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: قَرَأَ رَجُلٌ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ أَنَا أَسْمَعُ حُرُوفاً مِنَ الْقُرْآنِ لَيْسَ عَلَى مَا يَقْرَؤُهَا النَّاسُ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مَهْ مَهْ كُفَّ عَنْ هَذِهِ الْقِرَاءَةِ اقْرَأْ كَمَا يَقْرَأُ النَّاسُ حَتَّى يَقُومَ الْقَائِمُ فَإِذَا قَامَ أَقْرَأَ كِتَابَ اللَّهِ عَلَى حَدِّهِ وَ أَخْرَجَ الْمُصْحَفَ الَّذِي كَتَبَهُ عَلِيٌّ وَ قَالَ أَخْرَجَهُ عَلِيٌّ علیه السلام إِلَى النَّاسِ حَيْثُ فَرَغَ مِنْهُ وَ كَتَبَهُ فَقَالَ لَهُمْ هَذَا كِتَابُ اللَّهِ كَمَا أَنْزَلَهُ اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ قَدْ جَمَعْتُهُ بَيْنَ اللَّوْحَيْنِ فَقَالُوا هُوَ ذَا عِنْدَنَا مُصْحَفٌ جَامِعٌ فِيهِ الْقُرْآنُ لَا حَاجَةَ لَنَا فِيهِ قَالَ أَمَا وَ اللَّهِ لَا تَرَوْنَهُ

۱- ۱. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۱۴.

۲- ۲. بصائر الدرجات ص ۱۳۹.

۳- ۳. بصائر الدرجات ص ۱۹۳.

۴- ۴. بصائر الدرجات ص ۱۹۳.

بَعْدَ يَوْمِكَمْ هَذَا أَبَداً إِنَّمَا كَانَ عَلَيَّ أَنْ أَخْبِرَكُمْ بِهِ حِينَ جَمَعْتُهُ لِتَقْرَءُوهُ (۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: سالم بن ابی سلمه روایت می کند: شخصی نزد امام صادق علیه السلام قرآن می خواند؛ من حروفی را از قرائت او می شنیدم که بر خلاف قرآنی بود که مردم قرائت می کنند. امام صادق علیه السلام فرمود: دست نگهدار! از این قرائت اجتناب کن و همان گونه که مردم قرآن را می خوانند، تو نیز همان گونه بخوان تا قائم - عج الله تعالی فرجه الشریف - قیام کند. پس هر گاه قیام کرد، آنگاه قرآن را بر اصلش قرائت کن. آنگاه امام علیه السلام قرآنی را که علی علیه السلام نوشته بود، بیرون آورد و فرمود: علی علیه السلام وقتی از نوشتن این قرآن فارغ شد، آن را به مردم ارائه کرد و به آنان گفت: این قرآن بر وفق آنچه خداوند بر رسول خدا صلی الله علیه و آله نازل کرده می باشد و من آن را بین دو لوح (چوبی یا کاغذی و یا پوست) جمع کرده ام. مردم در پاسخ او گفتند: نزد ما صحیفه ای جامع است که قرآن در آن است و نیازی به قرآن تو نیست. علی علیه السلام در پاسخ فرمود: سوگند به خدا دیگر آن را نخواهید دید. وظیفه من بود که پس از جمع آوری قرآن به شما خبر دهم تا آن را قرائت کنید. - . بصائر الدرجات: ۱۹۳ -

**[ترجمه]

«۲۹»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنِ النَّضْرِ بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ عَبْدِ الْغَفَّارِ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ مَا يَسْتَطِيعُ أَحَدٌ يَقُولُ جَمَعَ الْقُرْآنَ كُلَّهُ غَيْرُ الْأَوْصِيَاءِ(۲).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام باقر علیه السلام در پاسخ به سئوال شخصی در باره قرآن گفت: هیچ کس جز اوصیا نمی تواند مدعی جمع آوری کل قرآن باشد. - . بصائر الدرجات: ۱۹۳ -

**[ترجمه]

«۳۰»

یر، [بصائر الدرجات] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنِ الثُّمَالِيِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: مَا أَجِدُ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ مَنْ جَمَعَ الْقُرْآنَ إِلَّا الْأَوْصِيَاءُ(۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام باقر علیه السلام فرمود: کسی را از این امت سراغ ندارم که قرآن را به طور کامل جمع کرده باشد، مگر اوصیا. - . بصائر الدرجات: ۱۹۴ -

**[ترجمه]

«۳۱»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ مُرَازِمٍ وَ مُوسَى بْنِ بُكَيْرٍ قَالا سَمِعْنَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: إِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ لَمْ يَزَلِ اللَّهُ يَبْعَثُ فِينَا مَنْ يَعْلَمُ كِتَابَهُ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ (۴).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام صادق علیه السلام فرمود: پیوسته خداوند کسانی را در میان ما اهل بیت مبعوث می کند که کتاب خدا را از آغاز تا انتهایش می دانند. - . بصائر الدرجات: ۱۹۴ -

**[ترجمه]

«۳۲»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْمُؤْمِنِ عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: وَ اللَّهِ إِنِّي لَأَعْلَمُ كِتَابَ اللَّهِ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ كَأَنَّهُ فِي كَفِّي فِيهِ خَبَرُ السَّمَاءِ وَ خَبَرُ الْأَرْضِ وَ خَبَرُ مَا يَكُونُ وَ خَبَرُ مَا هُوَ كَائِنٌ قَالَ اللَّهُ فِيهِ تِبْيَانُ كُلِّ شَيْءٍ(۵).

**[ترجمه]امام صادق علیه السلام فرمود: سوگند به خدا من دانای به قرآن از آغاز تا انتهایش هستم و گویا قرآن در کف دستم هست. در قرآن خبر از آسمان و زمین و خبر از آنچه رخ می دهد و رخ داده است، موجود است. خداوند خود فرموده است: در قرآن شرح و بیان هر چیزی است. - . بصائر الدرجات: ۱۹۴ -

**[ترجمه]

«۳۳»

سن، [المحاسن] ابْنُ أَبِي نَجْرَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمْرَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَتَانِي الْفَضْلُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ النَّوْفَلِيُّ وَ مَعَهُ مَوْلًى لَهُ يُقَالُ لَهُ شَبِيبٌ مُعْتَزِلِيُّ الْمَذْهَبِ وَ نَحْنُ بِمِنًى فَخَرَجْتُ إِلَى بَابِ الْفُسْطَاطِ فِي لَيْلَةٍ مُقْمِرَةٍ فَأَنْشَأَ الْمُعْتَزِلِيُّ يَتَكَلَّمُ فَقُلْتُ مَا أَدْرِي مَا كَلَامُكَ هَذَا الْمُوَصَّلُ الَّذِي قَدْ وَصَّلْتَهُ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخَلْقَ فِرْقَتَيْنِ فَجَعَلَ خِيَرَتَهُ فِي إِحْدَى الْفِرْقَتَيْنِ ثُمَّ جَعَلَهُمْ أَثْلَاثاً فَجَعَلَ خِيَرَتَهُ فِي إِحْدَى الْأَثْلَاثِ ثُمَّ لَمْ يَزَلْ يَخْتَارُ حَتَّى اخْتَارَ عَبْدَ مَنَافٍ ثُمَّ اخْتَارَ مِنْ عَبْدِ مَنَافٍ هَاشِماً ثُمَّ اخْتَارَ مِنْ هَاشِمٍ عَبْدَ الْمُطَّلِبِ ثُمَّ اخْتَارَ مِنْ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ عَبْدَ اللَّهِ ثُمَّ اخْتَارَ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّداً رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَكَانَ أَطْيَبَ النَّاسِ وِلَادَةً فَبَعَثَهُ اللَّهُ تَعَالَى بِالْحَقِّ وَ أَنْزَلَ عَلَيْهِ الْكِتَابَ

۱- ۱. بصائر الدرجات ص ۱۹۳.

۲- ۲. بصائر الدرجات ص ۱۹۳.

۳- ۳. بصائر الدرجات ص ۱۹۴.

۴- ۴. بصائر الدرجات ص ۱۹۴.

۵- ۵. بصائر الدرجات ص ۱۹۴.

فَلَيْسَ مِنْ شَيْ ءٍ إِلَّا فِي كِتَابِ اللَّهِ تِبْيَانُهُ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمود: فضل بن عبد الملک نوفلی نزد من آمد و غلامی که معروف به شبیب معتزلی بود، همراهش بود. ما در منی بودیم که به در خیمه آمدم و شبی مهتابی بود. پس غلام معتزلی شروع به سخن گفتن کرد. به او گفتم معنای سخنت را که به هم بافته ای نمی فهمم. خداوند مردم را به دو گروه آفرید و نیکان و برگزیدگانش را در یک گروه قرار داد. سپس آن ها را سه گروه کرد و نیکان را در یکی از آن سه گروه قرار داد. آنگاه پیوسته افرادی را از میان آن برمی گزید تا این که عبد مناف را برگزید و از فرزندان عبد مناف هاشم را انتخاب کرد و از هاشم هم عبد المطلب را و از عبد المطلب عبد الله را و از عبد الله محمد رسول الله صلی الله علیه و آله را برگزید. پس او پاک ترین مردم از جهت نسب و ولادت بود و خداوند او را به حق مبعوث کرد و بر او قرآن را نازل کرد که هیچ چیز نیست مگر آن که بیان آن در کتاب خداوند هست. - . محاسن: ۲۶۷ -

**[ترجمه]

«۳۴»

سن، [المحاسن] مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ أَبِي إِسْمَاعِيلَ السَّرَّاجِ عَنْ خُثَيْمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي لَبِيدٍ الْبَحْرَانِيِّ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام بِمَكَّةَ فَسَأَلَهُ عَنْ مَسَائِلَ فَأَجَابَهُ فِيهَا ثُمَّ قَالَ لَهُ الرَّجُلُ أَنْتَ الَّذِي تَزْعُمُ أَنَّهُ لَيْسَ شَيْ ءٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ إِلَّا مَعْرُوفٌ قَالَ لَيْسَ هَكَذَا قُلْتُ وَ لَكِنْ لَيْسَ شَيْ ءٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ إِلَّا عَلَيْهِ دَلِيلٌ نَاطِقٌ عَنِ اللَّهِ فِي كِتَابِهِ مِمَّا لَا يَعْلَمُهُ النَّاسُ قَالَ فَأَنْتَ الَّذِي تَزْعُمُ أَنَّهُ لَيْسَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ إِلَّا وَ النَّاسُ يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ قَالَ نَعَمْ وَ لَا حَرْفٌ وَاحِدٌ فَقَالَ لَهُ فَمَا المص قَالَ أَبُو لَبِيدٍ فَأَجَابَهُ بِجَوَابٍ نَسِيتُهُ فَخَرَجَ الرَّجُلُ فَقَالَ لِي أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ- هَذَا تَفْسِيرُهَا فِي ظَهْرِ الْقُرْآنِ أَ فَلَا أُخْبِرُكَ بِتَفْسِيرِهَا فِي بَطْنِ الْقُرْآنِ قُلْتُ وَ لِلْقُرْآنِ بَطْنٌ وَ ظَهْرٌ فَقَالَ نَعَمْ إِنَّ لِكِتَابِ اللَّهِ ظَاهِراً وَ بَاطِناً وَ مَعَانِيَ وَ نَاسِخاً وَ مَنْسُوخاً وَ مُحْكَماً وَ مُتَشَابِهاً وَ سُنَناً وَ أَمْثَالًا وَ فَصْلًا وَ وَصْلًا وَ أَحْرُفاً وَ تَصْرِيفاً فَمَنْ زَعَمَ أَنَّ كِتَابَ اللَّهِ مُبْهَمٌ فَقَدْ هَلَكَ وَ أَهْلَكَ ثُمَّ قَالَ أَمْسِكْ الْأَلِفُ وَاحِدٌ وَ اللَّامُ ثَلَاثُونَ وَ

الْمِيمُ أَرْبَعُونَ وَ الصَّادُ تِسْعُونَ فَقُلْتُ فَهَذِهِ مِائَةٌ وَ إِحْدَى وَ سِتُّونَ فَقَالَ يَا لَبِيدُ إِذَا دَخَلْتَ سَنَهَ إِحْدَى وَ سِتِّينَ وَ مِائَةٍ- سَلَبَ اللَّهُ قَوْماً سُلْطَانَهُمْ (۲).

**[ترجمه]محاسن: ابو لبید بحرانی می گوید: مردی نزد امام باقر علیه السلام در مکه آمد و از ایشان سئوالاتی را پرسید و حضرت جواب او را داد. آنگاه آن مرد به امام علیه السلام عرض کرد: شما معتقدید که هیچ چیز نیست مگر آن که از کتاب خدا قابل دریافت و شناخت است؟ حضرت فرمود: من چنین نگفته ام، بلکه هیچ چیز از کتاب خدا نیست مگر آن که برای او دلیل گویایی از جانب خداوند است که مردم آن را نمی دانند. آن مرد به امام عرض کرد: پس شما بر این باورید که در کتاب خدا هیچ چیز نیست مگر آن که مردم به آن احتیاج دارند؟ امام فرمود: بله، و حتی یک حرف از آن. آن مرد گفت: تفسیر المص چیست؟ ابولبید گفت: امام به او جوابی داد که الان به خاطر ندارم. پس مرد از نزد امام بیرون رفت. امام باقر علیه السلام به من فرمود: این تفسیر قرآن در ظاهرش بود. آیا تو را از تفسیر آن در باطنش با خبر سازم؟ عرض کردم: آیا قرآن ظاهر و باطن دارد؟ فرمود: بله برای کتاب خدا ظاهر و باطن و معانی است و نیز دارای ناسخ و منسوخ و محکم و متشابه و

سنت ها و مَثل ها و فصل و وصل و حروف و تصریف است. پس آن کس که گمان کند کتاب خدا مبهم است مایه هلاک خود و دیگران شده است. سپس فرمود: به خاطر بسپار: الف یک و لام سی و میم چهل و صاد نود است. عرض کردم این صد و شصت و یک است، فرمود: وقتی وارد سال صد و شصت و یک شدی، خداوند حکومت را از قومی سلب خواهد کرد. - . محاسن: ۲۷۰ -

**[ترجمه]

«۳۵»

سن، [المحاسن] عُثْمَانُ عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ عَلَیْکُمْ کِتَابَهُ الصَّادِقَ الْبَارَّ فِیهِ خَبَرُکُمْ وَ خَبَرُ مَا قَبْلَکُمْ وَ خَبَرُ مَا بَعْدَکُمْ وَ خَبَرُ السَّمَاءِ وَ خَبَرُ الْأَرْضِ فَلَوْ أَتَاکُمْ مَنْ یُخْبِرُکُمْ عَنْ ذَلِکَ لَعَجِبْتُمْ (۳).

شی، [تفسیر العیاشی] عن سماعه: مثله (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند کتاب صادق و نیکش را بر شما نازل کرد. در آن خبر شما و خبر اقوام قبل و بعد از شما وجود دارد و نیز خبر آسمان و زمین در آن است. پس اگر کسی بیاید شما را از اخبار و مطالب این قرآن آگاه کند، در شگفت خواهید شد. - . محاسن: ۲۶۷ -

تفسیر عیاشی نیز مانند این روایت را آورده است. - . عیاشی ۱ : ۸ -

**[ترجمه]

«۳۶»

سن، [المحاسن] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ یُونُسَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ

ص: ۹۰

۱- ۱. المحاسن ص ۲۶۷. و فی المطبوعه رمز البصائر، و هو سهو.
۲- ۲. المحاسن ص ۲۷۰.
۳- ۳. المحاسن ص ۲۶۷.
۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۸.

أَبِی الْجَارُودِ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: إِذَا حَدَّثْتُكُمْ بِشَیْ ءٍ فَاسْأَلُونِی عَنْهُ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ فِی بَعْضِ حَدِیثِهِ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله نَهَی عَنِ الْقِیلِ وَ الْقَالِ وَ فَسَادِ الْمَالِ وَ فَسَادِ الْأَرْضِ وَ كَثْرَهِ السُّؤَالِ قَالُوا یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ وَ أَیْنَ هَذَا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ یَقُولُ فِی كِتَابِهِ لا خَیْرَ فِی كَثِیرٍ مِنْ نَجْواهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَهٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاحٍ بَیْنَ النَّاسِ (۱) وَ قَالَ لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَكُمُ الَّتِی جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِیاماً(۲) وَ لا تَسْئَلُوا عَنْ أَشْیاءَ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام باقر علیه السلام فرمود: هر گاه در مورد موضوعی با شما سخن گفتم، از جایگاه آن در قرآن از من بپرسید. روزی امام علیه السلام در بعضی از سخنانشان فرمودند: رسول خدا صلی الله علیه و آله از قیل و قال و تباه کردن مال و تباه کردن زمین و زیاد سئوال کردن نهی فرمودند. اصحاب از ایشان پرسیدند: جایگاه این موضوعات در قرآن کجاست؟ فرمود: خداوند در قرآن می فرماید: «لا خَیْرَ فِی كَثِیرٍ مِنْ نَجْواهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَهٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاحٍ بَیْنَ النَّاسِ» - [۴]. نساء / ۱۱۴ - {در بسیاری از رازگویی های ایشان خیری نیست، مگر کسی که [بدین وسیله] به صدقه یا کار پسندیده یا سازشی میان مردم، فرمان دهد.} و فرموده: «لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَكُمُ الَّتِی جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِیاماً» - . نساء / ۵ - {و اموال خود را - که خداوند آن را وسیله قوام [زندگی] شما قرار داده - به سفیهان مدهید.} و «وَ لا تَسْئَلُوا عَنْ أَشْیاءَ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ» - . مائده / ۱۰۱ - {از چیزهایی که اگر برای شما آشکار گردد شما را اندوهناک می کند مپرسید.} - محاسن: ۲۶۹ -

**[ترجمه]

«۳۷»

سن، [المحاسن] أَبِی عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَیْلِ عَنْ بِشْرٍ الْوَابِشِیِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ یَزِیدَ الْجُعْفِیِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ شَیْ ءٍ مِنَ التَّفْسِیرِ فَأَجَابَنِی ثُمَّ سَأَلْتُهُ عَنْهُ ثَانِیَهً فَأَجَابَنِی بِجَوَابٍ آخَرَ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ كُنْتَ أَجَبْتَنِی فِی هَذِهِ الْمَسْأَلَهِ بِجَوَابٍ غَیْرِ هَذَا قَبْلَ الْیَوْمِ فَقَالَ یَا جَابِرُ إِنَّ لِلْقُرْآنِ بَطْناً وَ لِلْبَطْنِ بَطْنٌ وَ لَهُ ظَهْرٌ وَ لِلظَّهْرِ ظَهْرٌ یَا جَابِرُ لَیْسَ شَیْ ءٌ أَبْعَدَ مِنْ عُقُولِ الرِّجَالِ مِنْ تَفْسِیرِ الْقُرْآنِ إِنَّ الْآیَهَ یَكُونُ أَوَّلُهَا فِی شَیْ ءٍ وَ آخِرُهَا فِی شَیْ ءٍ وَ هُوَ كَلَامٌ مُتَّصِلٌ مُتَصَرِّفٌ عَلَی وُجُوهٍ (۴).

**[ترجمه]محاسن: جابر بن یزید جعفی می گوید: از امام باقر علیه السلام در باره مطلبی از تفسیر پرسیدم. ایشان جواب من را دادند و من باری دیگر مجددا از همان موضوع پرسیدم. این بار جوابی دیگر به من دادند. به ایشان عرض کردم: فدایتان شوم، جواب امروزتان در پاسخ به سئوال من با جواب دیروزتان در باره همین سئوال متفاوت بود؟ امام علیه السلام فرمود: جابر! برای قرآن باطنی است و برای باطن آن نیز باطنی دیگر. برای آن ظاهری است و برای ظاهر آن ظاهری دیگر است. جابر! هیچ چیز دیریاب تر برای اندیشه انسان ها از تفسیر قرآن نیست. آیه ای اول آن در باره یک موضوع است و آخر آن در باره موضوعی دیگر است و در حالی که سخنی متصل و پیوسته به هم است، بر معانی گوناگونی حمل می شود. - . محاسن: ۳۰۰ -

**[ترجمه]

«۳۸»

شف، [کشف الیقین] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْكَاتِبُ الْأَصْفَهَانِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْذِرِ الْهَرَوِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحَكَمِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحَسَنِ الْعُرَنِيِّ عَنْ أَبِی يَعْقُوبَ الْجُعْفِيِّ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی الطُّفَيْلِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كُنْتُ خَادِمَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَبَيْنَا أَنَا أُوَضِّيهِ فَقَالَ يَدْخُلُ دَاخِلٌ هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ وَ خَيْرُ الْوَصِيِّينَ وَ أَوْلَى النَّاسِ بِالنَّبِيِّينَ وَ أَمِيرُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ فَقُلْتُ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَ فَإِذَا عَلِيٌّ قَدْ دَخَلَ فَعَرِقَ وَجْهُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَرَقاً شَدِيداً فَجَعَلَ يَمْسَحُ عَرَقَ وَجْهِهِ بِوَجْهِ عَلِيٍّ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا لِي أَ نَزَلَ فِيَ

ص: ۹۱

۱- ۱. النساء: ۱۱۴.

۲- ۲. النساء: ۵.

۳- ۳. المحاسن ص ۲۶۹، و الآیه فی سوره المائده: ۱۰۱.

۴- ۴. المحاسن ص ۳۰۰.

شَيْ ءٌ قَالَ أَنْتَ مِنِّی تُؤَدِّی عَنِّی وَ تُبْرِئُ ذِمَّتِی وَ تُبَلِّغُ عَنِّی رِسَالَتِی قَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَ وَ لَمْ تُبَلِّغِ الرِّسَالَهَ قَالَ بَلَی وَ لَکِنْ تُعَلِّمُ النَّاسَ مِنْ بَعْدِی مِنْ تَأْوِیلِ الْقُرْآنِ مَا لَمْ یَعْلَمُوا وَ تُخْبِرُهُمْ (۱).

شف، [کشف الیقین] من کتاب إبراهیم بن محمد الثقفی عن إبراهیم بن منصور و عثمان بن سعید عن عبد الکریم بن یعقوب عن أبی الطفیل عن أنس: مثله (۲).

شف، [کشف الیقین] إبراهیم عن ابن محبوب عن الثمالی عن أبی إسحاق عن أنس: مثله (۳).

شف، [کشف الیقین] محمد بن أحمد بن الحسن بن شاذان عن محمد بن حماد بن بشیر عن محمد بن الحسین بن محمد بن جمهور عن أبیه عن الحسین بن عبد الکریم عن إبراهیم بن میمون و عثمان بن سعید عن عبد الکریم عن یعقوب عن جابر الجعفی عن أنس: مثله (۴).

**[ترجمه]کشف الیقین: انس بن مالک می گوید: خادم رسول الله صلی الله علیه و آله بودم. یک بار که مشغول کمک به حضرت برای شستشویشان بودم، فرمود: الان مردی داخل می شود که او امیر مؤمنان و سرور مسلمانان و بهترین اوصیا و نزدیک ترین مردم به پیامبران است و امیر روسفیدان است. انس می گوید: با خود گفتم ای کاش مردی از انصار باشد که ناگاه علی علیه السلام داخل شد. پس عرقی شدید بر چهره رسول الله نشست و حضرت شروع به مالیدن عرق خود به صورت علی علیه السلام کرد. علی عرض کرد: آیا در باره من چیزی نازل شده است؟ حضرت رسول فرمود: تو از من هستی، دین من را ادا و ذمه من را بری و رسالتم را ابلاغ می کنی. حضرت علی عرض کرد: آیا شما رسالتتان را ابلاغ نفرموده اید؟ حضرت رسول فرمود: بله ابلاغ کرده ام، اما تو بعد از من به مردم آن بخش از تاویل قرآن را که مردم نمی دانند، می آموزی و به آن ها خبر می دهی. - . کشف الیقین -

در کشف الیقین ابراهیم بن محمد ثقفی نیز مانند این روایت آمده است.

**[ترجمه]

«۳۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ بُرَیْدِ بْنِ مُعَاوِیَهَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَوْلُ اللَّهِ وَ ما یَعْلَمُ تَأْوِیلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ قَالَ یَعْنِی تَأْوِیلَ الْقُرْآنِ کُلِّهِ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ فَرَسُولُ اللَّهِ أَفْضَلُ الرَّاسِخِینَ قَدْ عَلَّمَهُ اللَّهُ جَمِیعَ مَا أَنْزَلَ عَلَیْهِ مِنَ التَّنْزِیلِ وَ التَّأْوِیلِ وَ مَا کَانَ اللَّهُ مُنْزِلًا عَلَیْهِ شَیْئاً لَمْ یُعَلِّمْهُ تَأْوِیلَهُ وَ أَوْصِیَاؤُهُ مِنْ بَعْدِهِ یَعْلَمُونَهُ کُلَّهُ فَقَالَ الَّذِینَ لَا یَعْلَمُونَ مَا نَقُولُ إِذَا لَمْ نَعْلَمْ تَأْوِیلَهُ فَأَجَابَهُمُ اللَّهُ یَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ کُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنا وَ الْقُرْآنُ لَهُ خَاصٌّ وَ عَامٌّ وَ نَاسِخٌ وَ مَنْسُوخٌ وَ مُحْکَمٌ وَ مُتَشَابِهٌ فَالرَّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ یَعْلَمُونَهُ (۵).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: برید بن معاویه می گوید: از امام باقر علیه السلام در باره قول خداوند: «وَ ما یَعْلَمُ تَأْوِیلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ» پرسیدم. حضرت فرمود یعنی تاویل کل قرآن را جز خداوند و راسخان در علم نمی دانند و رسول خدا

برترین راسخان در علم است که خداوند همه آنچه را که از تنزیل و تاویل نازل کرده است، به وی آموخته است و چیزی نیست که خداوند بر او نازل کرده باشد اما تاویل آن را به وی نیاموخته باشد و اوصیای بعد از پیامبر همه این تاویلات را می دانند. کسانی که تاویل آن را نمی دانند به خداوند گفتند وقتی ما تاویل آیه ای را ندانستیم چه بگوییم؟ خداوند بدانان پاسخ داد: «یَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ کُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنا.» برای قرآن خاص و عام و ناسخ و منسوخ و محکم و متشابه است و راسخان در علم این ها را می دانند. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۶۴ -

**[ترجمه]

«۴۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْفُضَیْلِ بْنِ یَسَارٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: وَ ما یَعْلَمُ تَأْوِیلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ نَحْنُ نَعْلَمُهُ (۶).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السلام در باره آیه «وَ ما یَعْلَمُ تَأْوِیلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ» فرمود: ما تاویل آن را می دانیم. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۶۴ -

**[ترجمه]

«۴۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: نَحْنُ الرَّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ فَنَحْنُ نَعْلَمُ تَأْوِیلَهُ (۷).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: ما راسخان در علم هستیم و ما تاویل قرآن را می دانیم. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۶۴ -

**[ترجمه]

«۴۲»

قب، المناقب لابن شهرآشوب من الجماعه الذین ینتسبون إلی أمیر المؤمنین صلوات الله علیه

۱- ۱. راجع الیقین فی إمره أمیر المؤمنین ص ۱ و ۳۱ و ۴۰ و ۵۸، و فیها روایات کثیره من ذلک.

۲- ۲. راجع الیقین فی إمره أمیر المؤمنین ص ۱ و ۳۱ و ۴۰ و ۵۸، و فیها روایات کثیره من ذلک.

۳- ۳. راجع الیقین فی إمره أمیر المؤمنین ص ۱ و ۳۱ و ۴۰ و ۵۸، و فیها روایات کثیره من ذلک.

۴- ۴. راجع اليقين فى إمره أمير المؤمنين ص ۱ و ۳۱ و ۴۰ و ۵۸، و فيها روايات كثيره من ذلك.

۵- ۵. تفسير العيّاشىّ ج ۱ ص ۱۶۴.

۶- ۶. تفسير العيّاشىّ ج ۱ ص ۱۶۴.

۷- ۷. تفسير العيّاشىّ ج ۱ ص ۱۶۴.

المفسرون كعبد الله بن العباس و عبد الله بن مسعود و أبى بن كعب و زيد بن ثابت و هم معترفون له بالتقدم.

تفسير النقاش قال ابن عباس جل ما تعلمت من التفسير من على بن أبى طالب و ابن مسعود إن القرآن أنزل على سبعه أحرف ما منها إلا و له ظهر و بطن و إن على بن أبى طالب عليه السلام علم الظاهر و الباطن.

فضائل العكبرى قال الشعبى ما أحد أعلم بكتاب الله بعد نبى الله من على بن أبى طالب عليه السلام.

تاريخ البلاذرى و حليه الأولياء وَ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام: وَ اللَّهِ مَا نَزَلَتْ آيَهٌ إِلَّا وَ قَدْ عَلِمْتُ فِيمَا نَزَلَتْ وَ أَيْنَ نَزَلَتْ أَ بِلَيْلٍ نَزَلَتْ أَمْ بِنَهَارٍ نَزَلَتْ فِي سَهْلٍ أَوْ جَبَلٍ إِنَّ رَبِّي وَهَبَ لِي قَلْباً عَقُولًا وَ لِسَاناً سَئُولًا.

قُوتُ الْقُلُوبِ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام: قَالَ لَوْ شِئْتُ لَأَوْقَرْتُ سَبْعِينَ بَعِيراً فِي تَفْسِيرِ فَاتِحَهِ الْكِتَابِ.

و لما وجد المفسرون قوله لا يأخذون إلا به

سَأَلَ ابْنُ الْكَوَّاءِ وَ هُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ مَا الذَّارِياتِ ذَرْواً فَقَالَ الرِّيَاحُ فَقَالَ وَ مَا فَالْحامِلاتِ وِقْراً قَالَ السَّحَابُ قَالَ فَالْجارِياتِ يُسْراً قَالَ الْفَلَكُ قَالَ فَالْمُقَسِّماتِ أَمْراً قَالَ الْمَلَائِكَهُ.

فالمفسرون كلهم على قوله و جهلوا تفسير قوله إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ (۱) فقال له رجل هو أول بيت قال لا قد كان قبله بيوت و لكنه أول بيت وضع الناس مباركا فيه الهدى و الرحمه و البركه و أول من بناه إبراهيم عليه السلام ثم بناه قوم من العرب من جرهم ثم هدم فبنته العمالقه ثم هدم فبنته قريش.

و إنما استحسن قول ابن عباس فيه لأنه قد أخذ منه.

أحمد فى المسند لما توفى النبى صلى الله عليه و آله كان ابن عباس ابن عشر سنين و كان قرأ المحكم يعنى المفصل (۲).

۱- ۱. آل عمران: ۹۶.

۲- ۲. مناقب آل أبى طالب ج ۲ ص ۴۳.

**[ترجمه]مناقب: از جمله کسانی که منسوب به امیرالمؤمنین علیه السلام هستند، مفسران قرآن هستند، مانند عبد الله ابن عباس و عبد الله بن مسعود و ابی بن کعب و زید بن ثابت که همگی به تقدم امیرالمؤمنین در دانش تفسیر معترفند.

تفسیر نقاش: ابن عباس گفت: عمده آنچه که من در تفسیر آموختم از علی بن ابی طالب بوده است. و ابن مسعود گفته است: قرآن بر هفت حرف نازل شده است که هر یک از آن ها ظاهر و باطنی دارد و علی بن ابی طالب ظاهر و باطن قرآن را می داند .

فضایل عکبری: شعبی گفته است: بعد از پیامبر صلی الله علیه و آله هیچ کس داناتر به قرآن از علی علیه السلام نیست.

تاریخ بلاذری و حلیه الاولیاء: علی علیه السلام فرمود: سوگند به خدا هیچ آیه ای نازل نشده مگر آن که من می دانم در باره چه و کجا نازل شده است، آیا شب نازل شده یا روز، در دشت بوده است یا در کوهستان. پروردگارم به من قلبی بسیار خردورز و زبانی بسیار پرسشگر(از رسول الله) قرار داده است.

قوت القلوب: علی علیه السلام فرمود: اگر می خواستم، می توانستم تفسیری از سوره فاتحه الکتاب ارائه بدهم که حجم اوراق آن بار هفتاد شتر شود.

مفسران در هر جا که قول علی علیه السلام را در باره آیه ای می یافتند، فقط به همان اعتنا می کردند (و از اقوال دیگران صرف نظر می کردند.)

ابن کوّاء از امیرالمؤمنین علیه السلام که بر منبر بود سئوال کرد: معنای «والذاریات ذروا» - . ذاریات / ۱ - چیست؟ فرمود: بادها. سئوال کرد: «فَالْحامِلاتِ وِقْراً» - . ذاریات / ۲ - یعنی چه؟ فرمود: ابرها. سئوال کرد: «فَالْجارِیاتِ یُسْراً» - . ذاریات / ۳ - یعنی چه؟ فرمود: یعنی آسمان. سئوال کرد: «فَالْمُقَسِّماتِ أَمْراً» - . ذاریات / ۴ - یعنی چه؟ فرمود: فرشتگان. مفسران همگی (در تفسیر این آیات) بر نظر علی علیه السلام هستند.

مفسران در باره آیه «إِنَّ أَوَّلَ بَیْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ» بی اطلاع بودند تا این که شخصی از حضرت پرسید: آیا کعبه اولین خانه ای بود که ساخته شد؟ حضرت فرمود: خیر، بلکه پیش از آن خانه هایی ساخته شده بود. ولی کعبه اولین خانه ای بود که برای مردم ساخته شد، در حالی که در آن هدایت و رحمت و برکت بود و اولین کسی که آن را ساخت ابراهیم علیه السلام بود، سپس قومی از عرب آن را تجدید بنا کردند، بعد از آن ویران شد و به دست عمالقه - . قومی از اقوام قدیم ساکن در عربستان که مردمی بسیار تنومند بودند. (مترجم) - ساخته شد. باز در برهه ای دیگر ویران و به دست قریش تجدید بنا شد. نظر ابن عباس در این باره پذیرفته شده است چون آن را از علی علیه السلام گرفته است.

احمد در مسند خود می گوید: وقتی پیامبر صلی الله علیه و آله رحلت کرد، ابن عباس ده ساله بود و در حال فراگیری سوره های محکم یعنی مفصل بود. - . بر اساس روایتی در تفسیر عیاشی به شصت و هفت سوره از سوره فتح تا آخر قران سوره های مفصل می گویند. (مترجم) - - . مناقب آل ابی طالب ۲ : ۴۳ -

**[ترجمه]

«۴۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: عَلَیْکُمْ بِالْقُرْآنِ فَمَا وَجَدْتُمْ آیَهً نَجَا بِهَا مَنْ کَانَ قَبْلَکُمْ فَاعْمَلُوا بِهِ وَ مَا وَجَدْتُمُوهُ مِمَّا هَلَکَ مَنْ کَانَ قَبْلَکُمْ فَاجْتَنِبُوهُ (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: بر شما باد عمل به قرآن، پس هر گاه آیه ای را یافتید که گذشتگان با عمل آن نجات یافتند، شما نیز بدان عمل کنید و آنچه را یافتید که گذشتگان با انجام آن هلاک شدند، شما از آن اجتناب کنید. -. تفسیر عیاشی ۱ : ۵ -

**[ترجمه]

«۴۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْدَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ لَمَّا خَلَقَ الْخَلْقَ فَجَعَلَهُ فِرْقَتَیْنِ جَعَلَ خِیَرَتَهُ فِی إِحْدَی الْفِرْقَتَیْنِ ثُمَّ جَعَلَهُمْ أَثْلَاثاً فَجَعَلَ خِیَرَتَهُ فِی أَحَدِ الْأَثْلَاثِ ثُمَّ لَمْ یَزَلْ یَخْتَارُ حَتَّی اخْتَارَ عَبْدَ مَنَافٍ ثُمَّ اخْتَارَ مِنْ عَبْدِ مَنَافٍ هَاشِماً ثُمَّ اخْتَارَ مِنْ هَاشِمٍ عَبْدَ الْمُطَّلِبِ ثُمَّ اخْتَارَ مِنْ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ عَبْدَ اللَّهِ وَ اخْتَارَ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّداً رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَکَانَ أَطْیَبَ النَّاسِ وِلَادَهً وَ أَطْهَرَهَا فَبَعَثَهُ اللَّهُ بِالْحَقِّ بَشِیراً وَ نَذِیراً وَ أَنْزَلَ عَلَیْهِ الْکِتَابَ فَلَیْسَ مِنْ شَیْ ءٍ إِلَّا فِی الْکِتَابِ تِبْیَانُهُ (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلّام فرمود: زمانی که خداوند، مخلوقات را آفرید، آن ها را به دو گروه تقسیم کرد، و بعد بهترین آن ها را در یکی از این دو گروه قرار داد. سپس آن ها را به سه گروه تقسیم کرد و بهترین آن ها را در یکی از این سه گروه قرار داد؛ خداوند همچنان به برگزیدن ادامه داد تا این که عبد مناف را برگزید؛ آن گاه از نسل عبد مناف، هاشم را برگزید، سپس از نسل هاشم، عبدالمطلب را برگزید، و از فرزندان عبدالمطلب عبد الله را انتخاب کرد و از عبد الله، محمد رسول خدا صلی الله علیه و آله را برگزید، که پاک ترین و بهترین مردم بود و خداوند او را به حق به عنوان بشارت دهنده و هشدار دهنده، مبعوث کرد و این کتاب را بر او نازل کرد و هیچ چیزی نیست، مگر این که در این کتاب، بیان شده است. -. تفسیر عیاشی ۱ : ۶ -

**[ترجمه]

«۴۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: یَا جَابِرُ إِنَّ لِلْقُرْآنِ بَطْناً وَ لِلْبَطْنِ ظَهْراً ثُمَّ قَالَ یَا جَابِرُ وَ لَیْسَ شَیْ ءٌ أَبْعَدَ مِنْ عُقُولِ الرِّجَالِ مِنْهُ إِنَّ الْآیَهَ لَتَنْزِلُ أَوَّلُهَا فِی شَیْ ءٍ وَ أَوْسَطُهَا فِی شَیْ ءٍ وَ آخِرُهَا فِی شَیْ ءٍ وَ هُوَ کَلَامٌ مُتَّصِلٌ مُتَصَرِّفٌ

عَلَى وُجُوهٍ (۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: جابر! برای قرآن باطنی است و برای باطن آن نیز باطنی دیگر. برای آن ظاهری است و برای ظاهر آن ظاهری دیگر است. جابر! هیچ چیز دیریاب تر برای اندیشه انسان ها از تفسیر قرآن نیست. آیه ای اول آن در باره یک موضوع است و آخر آن در باره موضوعی دیگر است و در حالی که سخنی متصل و پیوسته به هم است بر معانی گوناگونی حمل می شود. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۱ -

**[ترجمه]

«۴۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَعْيَنَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: ظَهْرُ الْقُرْآنِ الَّذِينَ نَزَلَ فِيهِمْ وَ بَطْنُهُ الَّذِينَ عَمِلُوا بِمِثْلِ أَعْمَالِهِمْ (۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السلام فرمود: ظاهر قرآن کسانی اند که در باره آن ها نازل شده است و باطن قرآن کسانی اند که مانند آن ها عمل کرده اند. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۱ -

**[ترجمه]

«۴۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْفُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ هَذِهِ الرِّوَايَةِ مَا فِی الْقُرْآنِ آيَةٌ إِلَّا وَ لَهَا ظَهْرٌ وَ بَطْنٌ وَ مَا فِيهِ حَرْفٌ إِلَّا وَ لَهُ حَدٌّ وَ لِكُلِّ حَدٍّ مَطْلَعٌ مَا يَعْنِی بِقَوْلِهِ لَهَا ظَهْرٌ وَ بَطْنٌ قَالَ ظَهْرُهُ وَ بَطْنُهُ تَأْوِيلُهُ مِنْهُ مَا مَضَى وَ مِنْهُ مَا لَمْ يَكُنْ بَعْدُ يَجْرِی كَمَا تَجْرِی الشَّمْسُ وَ الْقَمَرُ كُلَّمَا جَاءَ مِنْهُ شَیْ ءٌ وَقَعَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى وَ ما يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ نَحْنُ نَعْلَمُهُ (۵).

ص: ۹۴

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۵.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۶.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۱.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۱.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۱.

lt;meta info=". تفسیر عیاشی: از فضیل بن یسار نقل شده که: از امام باقر علیه السلام در مورد این روایت پرسیدم: هر آیه ای که در قرآن است دارای ظاهر و باطنی است و هر حرفی که در آن است، دارای حدی است و هر حدی دارای آغازی است. پرسیدم: منظور از این سخن که قرآن دارای ظاهر و باطنی است چیست؟ فرمود: ظاهر آن، تنزیل قرآن است و باطن آن، تأویل قرآن. برخی از آن در باره حوادث گذشته است و برخی از آن مربوط به حوادثی است که هنوز اتفاق نیفتاده است؛ همچنان که خورشید و ماه در جریان هستند، هر وقت، مصداق (تأویل) آیه ای فرا برسد، اتفاق خواهد افتاد، خداوند متعال فرمود: «وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلاَّ اللّهُ وَالرَّاسِخُونَ» {با آن که تأویلش را جز خدا و ریشه داران در دانش کسی نمی داند} و ما آن را می دانیم. -. تفسیر عیاشی ۱ : ۱۱ -

**[ترجمه]

«۴۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ جَابِرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ شَيْ ءٍ فِي تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ فَأَجَابَنِي ثُمَّ سَأَلْتُهُ ثَانِيَةً فَأَجَابَنِي بِجَوَابٍ آخَرَ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ كُنْتَ أَجَبْتَ فِي هَذِهِ الْمَسْأَلَةِ بِجَوَابٍ غَيْرِ هَذَا قَبْلَ الْيَوْمِ فَقَالَ لِي يَا جَابِرُ إِنَّ لِلْقُرْآنِ بَطْناً وَ لِلْبَطْنِ بَطْنٌ وَ لَهُ ظَهْرٌ وَ لِلظَّهْرِ ظَهْرٌ يَا جَابِرُ وَ لَيْسَ شَيْ ءٌ أَبْعَدَ مِنْ عُقُولِ الرِّجَالِ مِنْ تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ إِنَّ الْآيَةَ لَتَكُونُ أَوَّلُهَا فِي شَيْ ءٍ وَ آخِرُهَا فِي شَيْ ءٍ وَ هُوَ كَلَامٌ مُتَّصِلٌ يُتَصَرَّفُ عَلَى وُجُوهٍ (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از جابر نقل شده است که: از امام باقر علیه السلام در مورد موضوعی در تفسیر قرآن پرسیدم. آن حضرت به من پاسخ داد. سپس بار دیگر پرسیدم و ایشان جواب دیگری به من داد. گفتم: فدای تو بشوم، پیش از این، در مورد این مسئله جواب دیگری به من دادید. پس به من فرمود: ای جابر، قرآن دارای باطنی است که آن باطن نیز باطنی دارد و دارای ظاهری است که آن ظاهر نیز ظاهری دارد. ای جابر! هیچ چیز مانند قرآن از فهم و عقل انسان، دورتر نیست؛ زیرا ابتدای آیات قرآن در مورد یک موضوع و وسط آن در موضوع دیگر و آخر آن نیز در زمینه ای دیگر، نازل شده است؛ قرآن، کلام پیوسته ای است که حاوی معانی گوناگونی است. - ۴. تفسیر عیاشی ۱ : ۲۴ -

**[ترجمه]

«۴۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ: أَنَّ عَلِيّاً علیه السلام مَرَّ عَلَى قَاضٍ فَقَالَ هَلْ تَعْرِفُ النَّاسِخَ مِنَ الْمَنْسُوخِ فَقَالَ لَا فَقَالَ هَلَكْتَ وَ أَهْلَكْتَ تَأْوِيلُ كُلِّ حَرْفٍ مِنَ الْقُرْآنِ عَلَى وُجُوهٍ (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از ابو عبد الرحمن سلمی روایت شده که علی علیه السلام بر یک قاضی، گذر کرد و به او فرمود: آیا ناسخ و منسوخ را می دانی؟ گفت: نه، فرمود: خود هلاک شده و دیگران را نیز هلاک کرده ای! تأویل هر حرفی از قرآن به شکل های گوناگون است. - ۱. تفسیر عیاشی ۱: ۲۴ -

**[ترجمه]

«۵۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِنَّ فِی الْقُرْآنِ مَا مَضَی وَ مَا یَحْدُثُ وَ مَا هُوَ کَائِنٌ کَانَتْ فِیهِ أَسْمَاءُ الرِّجَالِ فَأُلْقِیَتْ وَ إِنَّمَا الِاسْمُ الْوَاحِدُ مِنْهُ فِی وُجُوهٍ لَا یُحْصَی یَعْرِفُ ذَلِکَ الْوُصَاهُ(۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: اخبار حوادث گذشته و حوادث کنونی و حوادث آینده در قرآن آمده است. اسماء مردانی در قرآن آمده بود که حذف شد. یک اسم در قرآن بر مصادیق متفاوتی دلالت دارد که قابل شمارش نیست و فقط اوصیای الهی از آن آگاهند. - ۲. تفسیر عیاشی ۱: ۲۴ -

**[ترجمه]

«۵۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ سَلَمَهَ بْنِ کُهَیْلٍ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: لَوِ اسْتَقَامَتْ لِیَ الْأَمْرُ وَ کُسِرَتْ أَوْ ثُنِیَتْ لِیَ الْوِسَادَهُ لَحَکَمْتُ لِأَهْلِ التَّوْرَاهِ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِی التَّوْرَاهِ حَتَّی تَذْهَبَ إِلَی اللَّهِ إِنِّی قَدْ حَکَمْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِیهَا وَ لَحَکَمْتُ لِأَهْلِ الْإِنْجِیلِ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِی الْإِنْجِیلِ حَتَّی یَذْهَبَ إِلَی اللَّهِ إِنِّی قَدْ حَکَمْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِیهِ وَ لَحَکَمْتُ فِی أَهْلِ الْقُرْآنِ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِی الْقُرْآنِ حَتَّی یَذْهَبَ إِلَی اللَّهِ إِنِّی قَدْ حَکَمْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِیهِ (۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: اگر حکومت به من برسد و امارات در اختیار من قرار گیرد به یهودیان همان گونه حکم خواهم راند که خداوند در تورات نازل کرده است تا آن که تورات به خداوند ابلاغ کند که من براساس فرامین الهی موجود در آن حکم کرده ام، و بر مسیحیان همان گونه حکم خواهم راند که خداوند در انجیل نازل کرده است تا آن که انجیل به خداوند ابلاغ کند که من براساس فرامین الهی موجود در آن حکم کرده ام، و بر مسلمانان همان گونه حکم خواهم راند که خداوند در قرآن نازل کرده است تا قرآن به خداوند ابلاغ کند که من براساس فرامین الهی موجود در آن حکم کرده ام. - . تفسیر عیاشی ۱: ۲۸-۲۷ -

**[ترجمه]

«۵۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَیُّوبَ بْنِ الْحُرِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ الْأَئِمَّهُ بَعْضُهُمْ أَعْلَمُ مِنْ بَعْضٍ قَالَ نَعَمْ وَ عِلْمُهُمْ بِالْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ وَ تَفْسِیرِ الْقُرْآنِ وَاحِدٌ(۵).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از ایوب بن حر نقل شده که از امام صادق علیه السلام پرسیدم: آیا برخی از ائمه علیهم السلام از برخی دیگر داناترند؟ فرمود: بله، ولی علم آن ها به حلال و حرام و تفسیر قرآن یکی است. - . تفسیر عیاشی ۱: ۲۷ -

**[ترجمه]

«۵۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ حَفْصِ بْنِ قُرْطٍ الْجُهَنِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: كَانَ عَلِيٌّ علیه السلام صَاحِبَ حَلَالٍ وَ حَرَامٍ وَ عِلْمٍ بِالْقُرْآنِ وَ نَحْنُ

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۲.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۲.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۲.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۱۵.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۱۵.

عَلَى مِنْهَاجِهِ (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: علی علیه السلام صاحب حلال و حرام و علم به قرآن بود و ما نیز در طریق او هستیم. - ۲. تفسیر عیاشی ۱: ۲۸ -

**[ترجمه]

«۵۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ آلِهِ: إِنَّ مِنْكُمْ مَنْ يُقَاتِلُ عَلَى تَأْوِيلِ الْقُرْآنِ كَمَا قَاتَلْتُ عَلَى تَنْزِيلِهِ وَ هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: در میان شما کسی است که به خاطر تأویل قرآن می جنگد، هم چنان که من به خاطر تنزیل آن جنگیدم و او علی بن ابی طالب علیه السلام است. - ۳. تفسیر عیاشی ۱: ۲۸ -

**[ترجمه]

«۵۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ بَشِيرٍ الدَّهَّانِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ فَرَضَ طَاعَتَنَا فِي كِتَابِهِ فَلَا يَسَعُ النَّاسَ جَهْلًا لَنَا صَفْوُ الْمَالِ وَ لَنَا الْأَنْفَالُ وَ لَنَا كَرَائِمُ الْقُرْآنِ وَ لَا أَقُولُ لَكُمْ إِنَّا أَصْحَابُ الْغَيْبِ وَ نَعْلَمُ كِتَابَ اللَّهِ وَ كِتَابُ اللَّهِ يَحْتَمِلُ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّ اللَّهَ أَعْلَمَنَا عِلْماً لَا يَعْلَمُهُ أَحَدٌ غَيْرُهُ وَ عِلْماً قَدْ أَعْلَمَهُ مَلَائِكَتَهُ وَ رُسُلَهُ فَمَا عَلِمَتْهُ مَلَائِكَتُهُ وَ رُسُلُهُ فَنَحْنُ نَعْلَمُهُ (۳).

lt;meta info=". تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند، اطاعت از ما را در کتابش واجب نمود و مردم نمی توانند آن را نادیده بگیرند. گزیده مال، انفال و کرامت های قرآن از آن ماست. من نمی گویم ما اصحاب غیب هستیم و کتاب خدا را می دانیم؛ همه چیز در کتاب خدا هست. خداوند علمی را به ما آموخت که احدی غیر از او آن را نمی دانست و علمی را که فرشتگان و پیامبرانش آن را می دانستند و علمی را که فرشتگان و پیامبرانش نیز آن را نمی دانستند به ما آموخت. - ۴. تفسیر عیاشی ۱: ۲۸ -

**[ترجمه]

«۵۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُرَازِمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: إِنَّا أَهْلُ بَيْتٍ لَمْ يَزَلِ اللَّهُ يَبْعَثُ فِينَا مَنْ يَعْلَمُ كِتَابَهُ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ وَ إِنَّ عِنْدَنَا مِنْ حَلَالِ اللَّهِ وَ حَرَامِهِ مَا يَسَعُنَا مِنْ كِتْمَانِهِ مَا نَسْتَطِيعُ أَنْ نُحَدِّثَ بِهِ أَحَداً(۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: همواره خداوند یکی از ما اهل بیت را که قرآن را از اول تا آخرش بداند، برمی گزیند و حلال خدا و حرامش نزد ماست و تا زمانی که بتوانیم با کسی در این باره سخن بگوییم، نمی توانیم آن را کتمان کنیم. - ۵. تفسیر عیاشی ۱: ۲۸ -

**[ترجمه]

«۵۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْحَكَمِ بْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَهِ وَ سَأَلَهُ عَنْ شَيْ ءٍ لَوْ لَقِيتُكَ بِالْمَدِينَهِ لَأَرَيْتُكَ أَثَرَ جَبْرَئِيلَ فِي دُورِنَا وَ نُزُولَهُ عَلَى جَدِّي بِالْوَحْيِ وَ الْقُرْآنِ وَ الْعِلْمِ أَ فَيَسْتَقِي النَّاسُ الْعِلْمَ مِنْ عِنْدِنَا فَيَهْدُونَهُمْ وَ ضَلَلْنَا نَحْنُ هَذَا مُحَالٌ (۵).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام به یکی از اهالی کوفه که از او سؤالی پرسیده بود، فرمود: اگر تو را در مدینه می دیدم، آثار جبرئیل و نازل کردن قرآن بر جدّم را در خانه هایمان به تو نشان می دادم. مردمان، علم را از آبشخور ما می نوشند و آنان هدایت می شوند و ما گمراه می گردیم؟ این، محال است. - ۱. تفسیر عیاشی ۱: ۲۸ -

**[ترجمه]

«۵۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ يُوسُفَ بْنِ السُّخْتِ الْبَصْرِيِّ قَالَ: رَأَيْتُ التَّوْقِيعَ بِخَطِّ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍ (۶) فَكَانَ فِيهِ الَّذِي يَجِبُ عَلَيْكُمْ وَ لَكُمْ أَنْ تَقُولُوا إِنَّا قُدْوَهٌ وَ أَئِمَّهٌ وَ خُلَفَاءُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَ أُمَنَاؤُهُ عَلَى خَلْقِهِ وَ حُجَجُهُ فِي بِلَادِهِ نَعْرِفُ الْحَلَالَ

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۵.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۵.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۶.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۶.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۶.

۶- ۶. کذا فی الأصل. و فی تفسیر العیّاشیّ ذیل هذا الحدیث: کذا فی نسختی الأصل و البحار و فی نسخه البرهان ج ۱ ص ۱۷« محمّد بن محمّد بن الحسن بن علیّ» و و الظاهر« محمّد بن الحسن بن علیّ» و هو الحجه المنتظر المهدی صلوات اللّه علیه و علی آبائه الطاهرین.

وَ الْحَرَامَ وَ نَعْرِفُ تَأْوِيلَ الْكِتَابِ وَ فَصْلَ الْخِطَابِ (۱).

lt;meta info=". تفسیر عیاشی: یوسف بن سخت بصری گفته است: امضای محمد بن علی را به خط او دیدم. در آن آمده بود: آنچه بر شما واجب است و باید بگویید، این است که ما اسوه های خداوند و امامان و جانشینان او در زمین و امنای او برخلق و حجت های خداوند در سرزمین او هستیم، حلال و حرام را می شناسیم، تأویل قرآن و فصل الخطاب را می دانیم. - ۲. تفسیر عیاشی ۱: ۲۸ -

**[ترجمه]

«۵۹»

شی، [تفسير العياشی] عَنْ ثُوَيْرِ بْنِ أَبِي فَاخِتَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: مَا بَيْنَ اللَّوْحَيْنِ شَيْ ءٌ إِلَّا وَ أَنَا أَعْلَمُهُ (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: حضرت علی علیه السلام فرمود: در بین دو لوح، چیزی نیست مگر آن که من آن را می دانم. - . تفسیر عیاشی ۱: ۲۸ -

**[ترجمه]

«۶۰»

شی، [تفسير العياشی] عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: مَا نَزَلَتْ آيَةٌ إِلَّا وَ أَنَا عَلِمْتُ فِيمَنْ أُنْزِلَتْ وَ أَيْنَ نَزَلَتْ وَ عَلَى مَنْ نَزَلَتْ إِنَّ رَبِّي وَهَبَ لِي قَلْباً عَقُولًا وَ لِسَاناً طَلْقاً(۳).

lt;meta info=". تفسیر عیاشی: حضرت علی علیه السلام فرمود: هیچ آیه ای نازل نشد، مگر آن که می دانستم در باره چه کسی و کجا و بر چه کسی نازل شده است. پروردگار من به من، دلی اندیشمند و زبانی سخن پرداز بخشیده است. - ۴. تفسیر عیاشی ۱: ۲۸ -

**[ترجمه]

«۶۱»

شی، [تفسير العياشی] عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِنَّ اللَّهَ عَلَّمَ نَبِيَّهُ صلی الله علیه و آله التَّنْزِيلَ وَ التَّأْوِيلَ فَعَلَّمَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِيّاً صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا(۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: ابو صباح گفت: امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند، تنزیل و تأویل را به پیامبر صلی الله علیه و آله خود آموخت و رسول خدا صلی الله علیه و آله آن را به علی علیه السلام آموخت. - ۵. تفسیر عیاشی ۱: ۲۹ -

**[ترجمه]

«۶۲»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنِ الْمَرْزُبَانِ بْنِ عِمْرَانَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: إِنَّ لِلْقُرْآنِ تَأْوِيلًا فَمِنْهُ مَا قَدْ جَاءَ وَ مِنْهُ مَا لَمْ يَجِئْ فَإِذَا وَقَعَ التَّأْوِيلُ فِي زَمَانِ إِمَامٍ مِنَ الْأَئِمَّهِ عَرَفَهُ إِمَامُ ذَلِكَ الزَّمَانِ (۵).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام صادق علیه السلام فرمود: قرآن تأویلی دارد، بعضی از این تأویل ها آمده و برخی نیامده است؛ پس هنگامی که تأویل در زمان امامی از ائمه علیهم السلام واقع شود، امام آن زمان، تأویل را می داند. - [۶]. بصائر الدرجات: ۱۹۳-۱۹۲ ۷- بصائر الدرجات: ۱۹۳-۱۹۲ -

**[ترجمه]

«۶۳»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنِ الْأَهْوَازِيِّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُمَرَ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: إِنَّ فِي الْقُرْآنِ مَا مَضَى وَ مَا يَحْدُثُ وَ مَا هُوَ كَائِنٌ وَ كَانَتْ فِيهِ أَسْمَاءُ الرِّجَالِ فَأُلْقِيَتْ وَ إِنَّمَا الِاسْمُ الْوَاحِدُ فِي وُجُوهٍ لَا تُحْصَى تَعْرِفُ ذَلِكَ الْوُصَاهُ(۶).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام صادق علیه السلام فرمود: حوادث گذشته و رخدادهای آینده و حوادث کنونی، همگی در قرآن آمده است. حتی اسامی اشخاص در قرآن آمده بود ولی حذف شد و فقط یک نام برای شخصیت های بی شمار، وجود دارد که فقط اوصیا آن را می دانند. - . بصائر الدرجات : ۱۹۵ -

**[ترجمه]

«۶۴»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَهَ عَنْ فُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ هَذِهِ الرِّوَايَهِ مَا مِنَ الْقُرْآنِ آيَهٌ إِلَّا وَ لَهَا ظَهْرٌ وَ بَطْنٌ فَقَالَ ظَهْرُهُ تَنْزِيلُهُ وَ بَطْنُهُ تَأْوِيلُهُ مِنْهُ مَا قَدْ مَضَى وَ مِنْهُ مَا لَمْ يَكُنْ يَجْرِي كَمَا يَجْرِي الشَّمْسُ وَ الْقَمَرُ كُلَّمَا جَاءَ تَأْوِيلُ شَيْ ءٍ

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۶.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۷.

۳- ۳. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۱۷.

۴- ۴. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۱۷.

۵- ۵. بصائر الدرجات ص ۱۹۵.

۶- ۶. بصائر الدرجات ص ۱۹۵.

مِنْهُ يَكُونُ عَلَى الْأَمْوَاتِ كَمَا يَكُونُ عَلَى الْأَحْيَاءِ قَالَ اللَّهُ وَ ما يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ نَحْنُ نَعْلَمُهُ (۱).

=lt;meta info". بصائر الدرجات: راوی می گوید: از امام باقر علیه السلام در باره این روایت پرسیدم که هیچ آیه ای از قرآن نیست مگر آن که ظاهر و باطنی دارد. حضرت فرمود: ظاهر آن تنزیل آن است و باطنش تاویل آن. بخشی از آن رخ داده و گذشته است و بخشی از آن هنوز واقع نشده است جاری است، همان گونه که خورشید و ماه جریان دارند. هر گاه تاویل آیه ای بیاید که در مورد مردگان و گذشتگان است در مورد زندگان و آیندگان نیز هست. و خداوند فرموده است: «و ما يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ» - . آل عمران / ۷ - {تأویلش را جز خدا و ریشه داران در دانش کسی نمی داند} ما تاویل آن را می دانیم. - . بصائر الدرجات: ۱۹۶ -

**[ترجمه]

«۶۵»

یر، [بصائر الدرجات] الْفَضْلُ عَنْ مُوسَى بْنِ الْقَاسِمِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ أَوْ غَيْرِهِ عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ زُرَارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: تَفْسِيرُ الْقُرْآنِ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ مِنْهُ مَا كَانَ وَ مِنْهُ مَا لَمْ يَكُنْ بَعْدُ ذَلِكَ تَعْرِفُهُ الْأَئِمَّةُ(۲).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام باقر علیه السلام فرمود: تفسیر قرآن بر هفت حرف است. بخشی از آن واقع شده و بخشی از آن هنوز واقع نشده و این را امامان معصوم می دانند. - . بصائر الدرجات: ۱۹۶ -

**[ترجمه]

«۶۶»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ عَاصِمٍ قَالَ حَدَّثَنِي مَوْلَى سَلْمَانَ عَنْ عَبِيدَةَ السَّلْمَانِيِّ قَالَ سَمِعْتُ عَلِيّاً عليه السلام يَقُولُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ وَ لَا تُفْتُوا النَّاسَ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ قَوْلًا وَضَعَ أُمَّتُهُ إِلَى غَيْرِهِ وَ قَالَ قَوْلًا وَضَعَ

عَلَى غَيْرِ مَوْضِعِهِ كَذَبَ عَلَيْهِ فَقَامَ عَبِيدَةُ وَ عَلْقَمَةُ وَ الْأَسْوَدُ وَ أُنَاسٌ مَعَهُمْ فَقَالُوا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَمَا نَصْنَعُ بِمَا قَدْ أَخْبَرَنَا فِي الْمُصْحَفِ قَالَ اسْأَلُوا عَنْ ذَلِكَ عُلَمَاءَ آلِ مُحَمَّدٍ(۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: مردم! تقوا داشته باشید و در مسند فتوا دهی به مردم ننشینید. رسول خدا صلی الله علیه و آله سخنی را گفته و کسی از امتش آن سخن را به غیر او نسبت داده است و سخنی دیگر گفته و کسی آن را در غیر جایگاه خودش قرار داده و بر رسول خدا دروغ بسته است. در این هنگام عبیده و علقمه و اسود و گروهی دیگر از مردم برخاستند و گفتند: ای امیرالمؤمنین! پس با آنچه که رسول خدا به ما در باره قرآن خبر داده است، چه کنیم؟ حضرت علیه السلام فرمود: از دانشمندان آل محمد بپرسید. - . بصائر الدرجات: ۱۹۶ -

**[ترجمه]

«۶۷»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: كِتَابُ اللَّهِ فِيهِ نَبَأُ مَا قَبْلَكُمْ وَ خَبَرُ مَا بَعْدَكُمْ وَ فَصْلُ مَا بَيْنَكُمْ وَ نَحْنُ نَعْلَمُهُ (۴).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام صادق علیه السلام فرمود: اخبار حوادث گذشته و آینده شما و نیز فیصله دهنده مسائل مابین شما در قرآن آمده است و ما آن را می دانیم. -[۱]. بصائر الدرجات: ۱۹۶ -

**[ترجمه]

«۶۸»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى بْنِ أَعْيَنَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: قَدْ وَلَدَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَنَا أَعْلَمُ كِتَابَ اللَّهِ وَ فِيهِ بَدْءُ الْخَلْقِ وَ مَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ فِيهِ خَبَرُ السَّمَاءِ وَ خَبَرُ الْأَرْضِ وَ خَبَرُ الْجَنَّةِ وَ خَبَرُ النَّارِ وَ خَبَرُ مَا كَانَ وَ خَبَرُ مَا هُوَ كَائِنٌ أَعْلَمُ ذَلِكَ كَأَنَّمَا أَنْظُرُ إِلَى كَفِّی إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِيهِ تِبْيَانُ كُلِّ شَیْ ءٍ(۵).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام صادق علیه السلام فرمود: من فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله هستم و آگاه ترین مردم به کتاب خدا؛ همه رخدادها از آغاز خلقت تا روز قیامت در این کتاب آمده است، همچنان که اخبار آسمان و زمین، بهشت و جهنم و گزارش حوادث پیشین و رخدادهای کنونی، همگی در آن آمده است، و من به همان سادگی که به کف دستم می نگرم این مسائل را می دانم. خداوند عز و جل می فرماید: در قرآن، توضیح هر چیزی آمده است. -[۲]. بصائر الدرجات: ۱۹۶ -

**[ترجمه]

«۶۹»

ک، [إکمال الدين] الْمُظَفَّرُ الْعَلَوِیُّ عَنِ ابْنِ مَسْرُورٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ نَصْرٍ عَنِ الْخَشَّابِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ بُهْلُولٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ هَمَّامٍ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ قُرَّةَ عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْمَدَائِنِیِّ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ أَبَانِ بْنِ عَيَّاشٍ عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسٍ

۱- ۱. بصائر الدرجات ص ۱۹۶.

۲- ۲. بصائر الدرجات ص ۱۹۶.

۳- ۳. بصائر الدرجات ص ۱۹۶.

۴- ۴. بصائر الدرجات ص ۱۹۶.

۵- ۵. بصائر الدرجات ص ۱۹۷.

الْهِلَالِيِّ قَالَ سَمِعْتُ عَلِيّاً علیه السلام يَقُولُ: مَا نَزَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله آيَةٌ مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا أَقْرَأَنِيهَا وَ أَمْلَاهَا عَلَيَّ فَكَتَبْتُهَا بِخَطِّي وَ عَلَّمَنِي تَأْوِيلَهَا وَ تَفْسِيرَهَا وَ نَاسِخَهَا وَ مَنْسُوخَهَا وَ مُحْكَمَهَا وَ مُتَشَابِهَهَا وَ دَعَا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ يُعَلِّمَنِي فَهْمَهَا وَ حِفْظَهَا فَمَا نَسِيتُ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَا عِلْماً أَمْلَاهُ عَلَيَّ فَكَتَبْتُهُ وَ مَا تَرَكَ شَيْئاً عَلَّمَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ حَلَالٍ وَ لَا حَرَامٍ وَ لَا أَمْرٍ وَ لَا نَهْيٍ وَ مَا كَانَ أَوْ يَكُونُ مِنْ طَاعَةٍ أَوْ مَعْصِيَةٍ إِلَّا عَلَّمَنِيهِ وَ حَفِظْتُهُ فَلَمْ أَنْسَ مِنْهُ حَرْفاً وَاحِداً ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى صَدْرِي وَ دَعَا اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى بِأَنْ يَمْلَأَ قَلْبِي عِلْماً وَ فَهْماً وَ حِكْمَةً وَ نُوراً وَ لَمْ أَنْسَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئاً وَ لَمْ يَفُتْنِي مِنْ ذَلِكَ شَيْ ءٌ لَمْ أَكْتُبْهُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ تَتَخَوَّفُ عَلَيَّ النِّسْيَانَ فِيمَا بَعْدُ فَقَالَ علیه السلام لَسْتُ أَتَخَوَّفُ عَلَيْكَ نِسْيَاناً وَ لَا جَهْلًا وَ قَدْ أَخْبَرَنِي رَبِّي عَزَّ وَ جَلَّ أَنَّهُ قَدِ اسْتَجَابَ لِي فِيكَ وَ فِي شُرَكَائِكَ الَّذِينَ يَكُونُونَ مِنْ بَعْدِكَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنْ شُرَكَائِي مِنْ بَعْدِي قَالَ الَّذِينَ قَرَنَهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِنَفْسِهِ وَ بِي فَقَالَ أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ (1) الْآيَةَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنْ هُمْ فَقَالَ الْأَوْصِيَاءُ مِنِّي إِلَى أَنْ يَرِدُوا عَلَيَّ الْحَوْضَ كُلُّهُمْ هَادٍ مُهْتَدٍ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ هُمْ مَعَ الْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ مَعَهُمْ لَا يُفَارِقُهُمْ وَ لَا يُفَارِقُونَهُ فَبِهِمْ تُنْصَرُ أُمَّتِي وَ بِهِمْ يُمْطَرُونَ وَ بِهِمْ يُدْفَعُ عَنْهُمُ الْبَلَاءُ وَ بِهِمْ يُسْتَجَابُ دُعَاؤُهُمْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ سَمِّهِمْ لِي فَقَالَ ابْنِي هَذَا وَ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِ الْحَسَنِ ثُمَّ ابْنِي هَذَا وَ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِ الْحُسَيْنِ- ثُمَّ ابْنٌ لَهُ يُقَالُ لَهُ عَلِيٌّ- سَيُولَدُ فِي حَيَاتِكَ فَأَقْرِئْهُ مِنِّي السَّلَامَ ثُمَّ تَكْمِلَهُ اثْنَيْ عَشَرَ إِمَاماً فَقُلْتُ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي فَسَمِّهِمْ لِي فَسَمَّاهُمْ رَجُلًا رَجُلًا.

فَقَالَ علیه السلام فِيهِمْ وَ اللَّهِ يَا أَخَا بَنِي هِلَالٍ مَهْدِيُّ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ الَّذِي يَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ ظُلْماً وَ جَوْراً وَ اللَّهِ إِنِّي لَأَعْرِفُ مَنْ يُبَايِعُهُ بَيْنَ الرُّكْنِ

۱- ۱. النساء: ۵۹.

وَ الْمَقَامِ وَ أَعْرِفُ أَسْمَاءَ آبَائِهِمْ وَ قَبَائِلِهِمْ (۱).

شی، [تفسیر العیاشی] عن سلیم: مثله (۲).

**[ترجمه]کمال الدین: از سلیم بن قیس هلالی روایت شده که گفت: شنیدم که امیر مؤمنان علیه السلام می فرمود: آیه ای بر رسول خدا صلی الله علیه و آله نازل نشد، مگر آن که آن را برایم خواند و املا کرد؛ پس آن را به خط خود نوشتم و تأویل و تفسیر آن و ناسخ و منسوخ آن و محکم و متشابه آن را به من آموخت و از خدا برایم خواست که فهم و حفظ آن را به من بیاموزد. از زمانی که این دعا را برای من کرد، نه آیه ای از قرآن را فراموش کردم و نه علمی را که برایم املا کرد و نوشتم را از یاد بردم و هر آنچه را که خدا از حلال و حرام و امر و نهی در گذشته و آینده و نیز از طاعت و معصیت، به او آموخت، به من یاد داد و آن را حفظ کردم و حتی یک حرف آن را فراموش نکردم. سپس دستش را بر سینه ام گذاشت و از خدا خواست که قلبم را از علم و فهم و حکمت و نور پر کند و چیزی را فراموش نکردم و چیزی را نانوشته باقی نگذاشتم. گفتم: ای رسول خدا! آیا نمی ترسید که از این به بعد دچار فراموشی شوم؟ فرمود: از فراموشی یا نادانی تو نمی ترسم؛ چرا که پروردگارم مرا با خبر ساخته که او در مورد تو و شریکان تو که پس از تو خواهند بود، دعای مرا اجابت کرده است. گفتم: ای رسول خدا! شریکان من پس از من که هستند؟ فرمود: کسانی که خداوند آن ها را با خودش و با من مقرون ساخت. پس فرمود: اوصیا از نسل من تا زمانی که در کنار حوض بر من وارد شوند، همگی، هدایت شده اند و دیگران نمی توانند به آنان آسیبی بزنند. آنان با قرآن هستند و قرآن با آنهاست. قرآن از آن ها جدا نمی شود، آن ها نیز از قرآن جدا نمی شوند. به واسطه آن ها امت من پیروز می شود و به واسطه آن ها به باران می رسند و به واسطه آن ها بلا از آن ها دور می شود و به واسطه آن ها دعایشان مستجاب می شود. گفتم: ای رسول خدا صلی الله علیه و آله، آن ها را برایم نام ببر: به من فرمود: این فرزندم و دستش را بر سر حسن علیه السلام قرار داد، سپس این فرزندم و دستش را بر سر حسین علیه السلام قرار داد، سپس پسر او که به او علی گفته می شود و در ایام حیات تو متولد خواهد شد. سلام مرا به او برسان. سپس دوازده نفر از فرزندان محمد صلی الله علیه و آله کامل می شوند. به او گفتم: پدر و مادرم به فدایت، آن ها را برایم نام ببر، پس آن ها را فرد به فرد نام برد. به خدا سوگند، ای برادر بنی هلال، من می دانم چه کسی با مهدی امت محمد صلی الله علیه و آله که زمین را پس از آن که پر از ظلم و جور شده است، پر از عدل و داد خواهد کرد، بین رکن و مقام، بیعت خواهد کرد و حتی نام پدران و قبایل آنان را نیز می دانم. - . تفسیر عیاشی ۱: ۲۵ -

تفسیر عیاشی نیز مانند این حدیث را ذکر کرده است. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۴ -

**[ترجمه]

«۷۰»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنِ النَّضْرِ بْنِ شُعَیْبٍ عَنْ عَبْدِ الْغَفَّارِ الْجَازِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ یَقُولُ: نَحْنُ وَرَثَةُ کِتَابِ اللَّهِ وَ نَحْنُ صَفْوَتُهُ (۳).

**[ترجمه]بصائر الـدرجات: امام صادق علیه السـلام فرمود: ما وارثان کتاب الهی و برگزیدگان او هستیم. - . بصائر الدرجات: ۵۱۴ -

**[ترجمه]

«۷۱»

سن، [المحـاسن] ابْنُ فَضَّالٍ عَنْ ثَعْلَبَهَ عَمَّنْ حَـدَّثَهُ عَنِ الْمُعَلَّی بْنِ خُنَیْسٍ قَـالَ قَالَ أَبُو عَبْـدِ اللَّهِ علیه السـلام: مَا مِنْ أَمْرٍ یَخْتَلِفُ فِیهِ اثْنَانِ إِلَّا وَ لَهُ أَصْلٌ فِی کِتَابِ اللَّهِ لَکِنْ لَا تَبْلُغُهُ عُقُولُ الرِّجَالِ (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السـلام فرمود: هیـچ مساله ای نیست که دو نفر در آن اختلاف می کننـد مگر آن که برای آن حکمی در قرآن است، ولی خردهای اشخاص (غیر اهل بیت علیهم السلام) بدان راه ندارد. - .[۴] محاسن: ۲۶۷ -

**[ترجمه]

«۷۲»

سن، [المحـاسن] أَبِی عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْـدِ اللَّهِ علیه السـلام فِی رِسَـالَهٍ: وَ أَمَّا مَا سَأَلْتَ مِنَ الْقُرْآنِ فَـذَلِکَ أَیْضاً مِنْ خَطَرَاتِکَ الْمُتَفَـاوِتَهِ الْمُخْتَلِفَهِ لِـأَنَّ الْقُرْآنَ لَیْسَ عَلَی مَـا ذَکَرْتَ وَ کُـلُّ مَا سَـمِعْتَ فَمَعْنَاهُ غَیْرُ مَا ذَهَبْتَ إِلَیْهِ وَ إِنَّمَا الْقُرْآنُ أَمْثَالٌ لِقَوْمٍ یَعْلَمُونَ دُونَ غَیْرِهِمْ وَ لِقَوْمٍ یَتْلُونَهُ حَقَّ تِلاوَتِهِ وَ هُمُ الَّذِینَ یُؤْمِنُونَ بِهِ وَ یَعْرِفُونَهُ فَـأَمَّا غَیْرُهُمْ فَمَا أَشَـدَّ إِشْـکَالَهُ عَلَیْهِمْ وَ أَبْعَـدَهُ مِنْ مَـذَاهِبِ قُلُوبِهِمْ وَ لِـذَلِکَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله إِنَّهُ لَیْسَ شَـیْ ءٌ بِأَبْعَـدَ مِنْ قُلُوبِ الرِّجَالِ مِنْ تَفْسِـیرِ الْقُرْآنِ وَ فِی ذَلِکَ تَحَیَّرَ الْخَلَـائِقُ أَجْمَعُونَ إِلَّا مَـا شَـاءَ اللَّهُ وَ إِنَّمَا أَرَادَ اللَّهُ بِتَعْمِیَتِهِ فِی ذَلِکَ أَنْ یَنْتَهُوا إِلَی بَابِهِ وَ صِـرَاطِهِ وَ أَنْ یَعْبُـدُوهُ وَ یَنْتَهُوا فِی قَوْلِهِ إِلَی طَاعَهِ الْقُوَّامِ بِکِتَابِهِ وَ النَّاطِقِینَ عَنْ أَمْرِهِ وَ أَنْ یَسْتَنْبِطُوا مَا احْتَاجُوا إِلَیْهِ مِنْ ذَلِکَ عَنْهُمْ لَا عَنْ أَنْفُسِهِمْ ثُمَّ قَالَ وَ لَوْ رَدُّوهُ إِلَی الرَّسُولِ وَ إِلی أُولِی الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِینَ یَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ (۵) فَأَمَّا غَیْرُهُمْ فَلَیْسَ یُعْلَمُ ذَلِکَ أَبَداً وَ لَا یُوجَدُ وَ قَدْ عَلِمْتُ أَنَّهُ لَا یَسْتَقِیمُ أَنْ یَکُونَ الْخَلْقُ کُلُّهُمْ وُلَاهَ الْأَمْرِ إِذاً لَا یَجِدُونَ مَنْ یَأْتَمِرُونَ عَلَیْهِ وَ لَا مَنْ یُبَلِّغُونَهُ أَمْرَ اللَّهِ وَ نَهْیَهُ فَجَعَلَ اللَّهُ الْوُلَاهَ

۱- ۱. کمال الدین ج ۱ ص ۴۰۱.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۴.

۳- ۳. بصائر الدرجات ص ۵۱۴.

۴- ۴. المحاسن ص ۲۶۷.

۵- ۵. النساء: ۸۳.

خَوَاصَّ لِيَقْتَدِيَ بِهِمْ مَنْ لَمْ يَخْصُصْهُمْ بِذَلِكَ فَافْهَمْ ذَلِكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَ إِيَّاكَ وَ تِلَاوَةَ الْقُرْآنِ (۱)

بِرَأْيِكَ فَإِنَّ النَّاسَ غَيْرُ مُشْتَرِكِينَ فِي عِلْمِهِ كَاشْتِرَاكِهِمْ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْأُمُورِ وَ لَا قَادِرِينَ عَلَيْهِ وَ لَا عَلَى تَأْوِيلِهِ إِلَّا مِنْ حَدِّهِ وَ بَابِهِ الَّذِي جَعَلَهُ اللَّهُ لَهُ فَافْهَمْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَ اطْلُبِ الْأَمْرَ مِنْ مَكَانِهِ تَجِدْهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ (۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام به راوی و سئوال کننده فرمود: اما آنچه در باره قرآن پرسیدی، این نیز از دیدگاه های متزلزل و متشتت توست، چرا که قرآن آن گونه که تو گفته ای نیست. و هر آنچه شنیده ای معنایی غیر از آنچه تو گمان کرده ای دارد. قرآن مَثل هایی برای گروهی است که دانای به آننـد و نه غیر آن ها و برای گروهی است که آن را آن گونه که شایسته و حقیقت قرآن است تلاوت می کننـد و آن ها کسانی انـد که به قرآن ایمان دارنـد و آن را می فهمنـد. و اما برای غیر آن هـا چه پیچیـده و مشکل است و چه دور است از باورهای قلبی آنان و از همین رو بوده است که رسول خـدا صـلی الله علیه و آله فرمود: هیـچ چیز چون فهم و تفسیر قرآن دورتر از اندیشه و فهم مردان نیست. در این موضوع همه مردم حیرت زده و سرگردانند مگر آنان که خـدا بخواهد و دلیل این که خداوند قرآن را مبهم و دور از دسترس همگان قرار داده این است که مردم به باب و صراط او مراجعه کنند و او را عبادت کنند و در فهم سخنش به اطاعت و پیروی از مفسران قرانش و گویندگان از جانب امرش بپردازند و در استنباط آنچه که از قرآن بدان نیاز دارند، به این مفسران و گویندگان مراجعه کنند، نه آن که از پیش خود به تفسیر قرآن و استنباط از آن بپردازند. خداوند فرموده است: «وَ لَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَ إِلى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ» {و اگر آن را به پیـامبر و اولیـای امر خود ارجـاع کننـد، قطعاً از میـان آنـان کسانی انـد که [می توانند درست و نادرست] آن را دریابند.} و اما غیر این مفسران واقعی (اهل بیت علیهم السلام) هرگز نمی توانند به تفسیر و استنباط از قرآن بپردازند و دانستی که نظام اجتماع با این حالت که همه مردم صاحب امر و ولایت باشند، مستقیم نخواهد شد، زیرا در این صورت کسی را نخواهند یافت که از آنان اطاعت کنند و امر و نهی خداوند را به آنان ابلاغ کنند (چون همه خود والی و رهبر هستند!) به همین جهت خداوند والیان را گروهی خاص قرار داد تا عموم و باقی مردم بدانان اقتدا کنند. پس این را بفهم اگر خـدا بخواهـد. و نیز از این که قرآن را بـا رای و نظر خودت تلاوت کنی بپرهیز، زیرا مردم در علم قرآن با اهل بیت علیهم السلام شریک نیستند، آن گونه که در برخی از دیگر امور با آن ها شریکند و قادر بر دستیابی به آن و تاویل آن نیستند، مگر کسانی که خداونـد تعیین کرده و باب علم خداونـد که او را برای تفسیر و تاویل قرآن قرار داده است. پس این را دریاب اگر خدا بخواهد و مساله را از جایگاهش طلب کن، اگر خدا بخواهد بدان خواهی رسید. - . محاسن: ۲۶۸ -

**[ترجمه]

«۷۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ زُرَارَةَ وَ حُمْرَانَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیهما السلام: فِي قَوْلِهِ وَ أُوحِيَ إِلَيَّ هذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ وَ مَنْ بَلَغَ يَعْنِي الْأَئِمَّةَ مِنْ بَعْدِهِ وَ هُمْ يُنْذِرُونَ بِهِ النَّاسَ (۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر و صادق علیهما السلام در باره این آیه قرآن: «وَ أُوحِيَ إِلَيَّ هذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ وَ مَنْ بَلَغَ» - . انعام / ۱۹ - {[ای پیامبر! بگو] این قرآن به من وحی شـده است تـا بـا آن شـما را انـذار دهم و کسـانی که بـدان برسـند}

فرمودند: منظور از من بلغ، امامان بعد از رسول الله صلی الله علیه و آله هستند که مردم را با قرآن انذار خواهند داد. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۵۶ -

**[ترجمه]

«۷۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی خَالِدٍ الْکَابُلِیِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام وَ أُوحِیَ إِلَیَّ هذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَکُمْ بِهِ وَ مَنْ بَلَغَ حَقِیقَهَ أَیِّ شَیْ ءٍ عَنَی بِقَوْلِهِ وَ مَنْ بَلَغ قَالَ فَقَالَ مَنْ بَلَغَ أَنْ یَکُونَ إِمَاماً مِنْ ذُرِّیَّهِ الْأَوْصِیَاءِ فَهُوَ یُنْذِرُ بِالْقُرْآنِ کَمَا أَنْذَرَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله (۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: ابوخالد کابلی می گوید: به امام باقر علیه السلام عرض کردم: خداوند از عبارت «من بلغ» در آیه «وَ أُوحِیَ إِلَیَّ هذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَکُمْ بِهِ وَ مَنْ بَلَغَ» چه چیزی را اراده کرده است؟ حضرت فرمود: یعنی کسی که شایستگی دارد امام باشد از نسل اوصیا. اوست که با قرآن انذار می دهد همان گونه که رسول الله با آن انذار داده است. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۵۶ -

**[ترجمه]

«۷۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ لِأُنْذِرَکُمْ بِهِ وَ مَنْ بَلَغَ قَالَ عَلِیٌّ مِمَّنْ بَلَغَ (۵).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السلام در باره آیه «لِأُنْذِرَکُمْ بِهِ وَ مَنْ بَلَغَ» فرمود: علی علیه السلام از مصادیق «من بلغ» است. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۵۶ -

**[ترجمه]

«۷۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ یُونُسَ عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِنَا قَالُوا قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِنِّی لَأَعْلَمُ خَبَرَ السَّمَاءِ وَ خَبَرَ الْأَرْضِ وَ خَبَرَ مَا کَانَ وَ مَا هُوَ کَائِنٌ کَأَنَّهُ فِی کَفِّی ثُمَّ قَالَ مِنْ کِتَابِ اللَّهِ أَعْلَمُهُ إِنَّ اللَّهَ یَقُولُ فِیهِ تِبْیَانُ کُلِّ شَیْ ءٍ(۶).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: البته من خبر آسمان و خبر زمین را و خبر آنچه رخ داده و آنچه در حال رخ دادن است و یا رخ خواهد داد را مانند چیزی که در کف دستم است، می دانم. سپس فرمود: این ها را کتاب خداوند می دانم، چرا که خداوند فرموده است در قرآن بیان هر چیزی است. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۶۶

-

**[ترجمه]

«۷۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ حَمَّادٍ اللَّحَّام قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: نَحْنُ وَ اللَّهِ نَعْلَمُ مَا فِی السَّمَاوَاتِ وَ مَا فِی الْأَرْضِ وَ مَا فِی الْجَنَّهِ وَ مَا فِی النَّارِ وَ مَا بَیْنَ ذَلِکَ قَالَ فَبُهِتُّ أَنْظُرُ إِلَیْهِ فَقَالَ یَا حَمَّادُ إِنَّ ذَلِکَ فِی کِتَابِ اللَّهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ قَالَ ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآیَهَ یَوْمَ نَبْعَثُ فِی کُلِّ أُمَّهٍ شَهِیداً عَلَیْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ جِئْنا بِکَ شَهِیداً عَلی

ص: ۱۰۱

۱- ۱. تأویل القرآن ظ.

۲- ۲. المحاسن ص ۲۶۸.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۳۵۶، و الآیه فی الانعام: ۱۹.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۳۵۶، و الآیه فی الانعام: ۱۹.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۳۵۶، و الآیه فی الانعام: ۱۹.

۶- ۶. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۲۶۶.

هؤُلاءِ وَ نَزَّلْنا عَلَيْكَ الْكِتابَ تِبْياناً لِكَلِّ شَيْ ءٍ وَ هُدىً وَ رَحْمَهً وَ بُشْرى لِلْمُسْلِمِينَ-(۱) إِنَّهُ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فِيهِ تِبْيَانُ كُلِّ شَيْ ءٍ(۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: به خدا سوگند! ما اخبار آسمان ها و زمین و بهشت و جهنم و هر چه در بین آن هاست را می دانیم. حیران و متحیّر به امام می نگریستم و امام سه بار فرمود: ای حمّاد! همه آنچه گفتم در کتاب خدا وجود دارد. سپس این آیه را تلاوت فرمود: «وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِم مِّنْ أَنفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلاء وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ» {و [به یاد آور] روزی را که در هر امتی گواهی از خودشان برایشان برانگیزیم، و تو را [هم] بر این [امت] گواه آوریم، و این کتاب را که روشنگر هر چیزی است و برای مسلمانان رهنمود و رحمت و بشارتگری است، بر تو نازل کردیم.} این علم از کتابی است که توضیح و بیان هر چیزی در آن یافت می شود. - . تفسیر عیاشی ۲: ۲۸۸ -

**[ترجمه]

«۷۸»

شی، [تفسير العياشي] عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْوَلِيدِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: قَالَ اللَّهُ لِمُوسَى وَ كَتَبْنا لَهُ فِي الْأَلْواحِ مِنْ كُلِّ شَيْ ءٍ(۳) فَعَلِمْنَا أَنَّهُ لَمْ يَكْتُبْهُ لِمُوسَى الشَّيْ ءَ كُلَّهُ وَ قَالَ اللَّهُ لِعِيسَى لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي يَخْتَلِفُونَ فِيهِ (۴) وَ قَالَ اللَّهُ لِمُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ جِئْنا بِكَ شَهِيداً عَلى هؤُلاءِ وَ نَزَّلْنا عَلَيْكَ الْكِتابَ تِبْياناً لِكُلِّ شَيْ ءٍ(۵).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند درباره موسی فرمود: «وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الأَلْوَاحِ مِن كُلِّ شَيْءٍ» - . اعراف/ ۱۴۵ - {و در الواح (تورات) برای او در هر موردی پندی و برای هر چیزی تفصیلی نگاشتیم.} یعنی خداوند همه چیز را برای موسی ننوشت و درباره عیسی علیه السلام فرمود: «وَلِأُبَيِّنَ لَكُم بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ» - . زخرف/ ۶۳ - {و تا درباره بعضی از آنچه در آن اختلاف می کردید برایتان توضیح دهم.} و درباره محمد صلی الله علیه و آله فرمود: «وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلاء وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ.» - . تفسیر عیاشی ۲ : ۲۸۸ -

**[ترجمه]

«۷۹»

شی، [تفسير العياشي] عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّمَا الشِّفَاءُ فِي عِلْمِ الْقُرْآنِ لِقَوْلِهِ ما هُوَ شِفاءٌ وَ رَحْمَهٌ لِلْمُؤْمِنِينَ (۶) لِأَهْلِهِ لَا شَكَّ فِيهِ وَ لَا مِرْيَةَ وَ أَهْلُهُ أَئِمَّهُ الْهُدَى الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنا مِنْ عِبادِنا(۷).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: شفا در دانش قرآن است زیرا خداوند فرمود: «و ننزل من القران ما هُوَ شِفاءٌ وَ رَحْمَهٌ لِلْمُؤْمِنِينَ» - . اسراء / ۸۲ - {و ما آنچه را برای مؤمنان مایه درمان و رحمت است از قرآن نازل می کنیم.} البته برای اهل این دانش که شک و تردیدی در آن نیست و اهل این دانش امامان هدایت (اهل بیت) هستند که خداوند فرموده است: «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنا مِنْ عِبادِنا» - . فاطر / ۳۳ -

{سپس این کتاب را به آن بندگان خود که [آنان را] برگزیده بودیم، به میراث دادیم.}

**[ترجمه]

«۸۰»

نی، [الغیبه للنعمانی]: قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فِی خُطْبَتِهِ الْمَشْهُورَهِ الَّتِی خَطَبَهَا فِی مَسْجِدِ الْخَیْفِ فِی حَجَّهِ الْوَدَاعِ إِنِّی وَ إِنَّکُمْ وَارِدُونَ عَلَی الْحَوْضِ حَوْضاً عَرْضُهُ مَا بَیْنَ بُصْرَی إِلَی صَنْعَاءَ فِیهِ قِدْحَانٌ عَدَدَ نُجُوم السَّمَاءِ وَ إِنِّی مُخَلِّفٌ فِیکُمُ الثَّقَلَیْنِ الثَّقَلُ الْأَکْبَرُ الْقُرْآنُ وَ الثَّقَلُ الْأَصْغَرُ عِتْرَتِی وَ أَهْلُ بَیْتِی هُمَا حَبْلُ اللَّهِ مَمْدُودٌ بَیْنَکُمْ وَ بَیْنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مَا إِنْ تَمَسَّکْتُمْ بِهِ لَمْ تَضِلُّوا سَبَبٌ مِنْهُ بِیَدِ اللَّهِ وَ سَبَبٌ بِأَیْدِیکُمْ وَ فِی رِوَایَهٍ أُخْرَی

ص: ۱۰۲

۱- ۱. النحل: ۸۴.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۲۶۶.

۳- ۳. الأعراف: ۱۴۵.

۴- ۴. الآیه المذکوره فی المتن فی سوره النحل: ۳۹، و لیس یتعلق ببعثه عیسی علی نبیّنا و آله و علیه السلام، و المستشهد بها لذلک کما فی سائر الاخبار هو قوله تعالی فی سوره الزخرف: ۶۳« وَ لَمَّا جاءَ عِیسی بِالْبَیِّناتِ قالَ قَدْ جِئْتُکُمْ بِالْحِکْمَهِ وَ لِأُبَیِّنَ لَکُمْ بَعْضَ الَّذِی تَخْتَلِفُونَ فِیهِ، فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ أَطِیعُونِ».

۵- ۵. المصدر نفسه ج ۲ ص ۲۶۶.

۶- ۶. أسری: ۸۲.

۷- ۷. فاطر: ۳۲، راجع تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۳۱۵.

طَرَفٌ بِيَدِ اللَّهِ وَ طَرَفٌ بِأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللَّطِيفَ الْخَبِيرَ قَدْ نَبَّأَنِي أَنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ كَإِصْبَعَيَّ هَاتَيْنِ وَ جَمَعَ بَيْنَ سَبَّابَتَيْهِ وَ لَا أَقُولُ كَهَاتَيْنِ وَ جَمَعَ بَيْنَ سَبَّابَتِهِ وَ الْوُسْطَى فَتَفْضُلَ هَذِهِ عَلَى هَذِهِ.

أَخْبَرَنَا بِذَلِكَ عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ الْمَوْصِلِيُّ قَالَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ حَرِيزٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ عليهم السلام قَالَ: خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ ذَكَرَ الْخُطْبَةَ بِطُولِهَا وَ فِيهَا هَذَا الْكَلَامُ.

و به حدثنا عبد الواحد عن عبد الله بن محمد بن على عن أبيه عن الحسن بن محبوب و الحسن بن على بن فضال عن على بن عقبه عن أبى عبد الله عليه السلام حدثنا عبد الواحد عن محمد بن على عن أبيه عن الحسن بن محبوب عن على بن رئاب عن أبى حمزه الثمالى عن ۵ أبى جعفر محمد بن على الباقر عليه السلام: بمثله (۱).

**[ترجمه]غیبت نعمانی: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در خطبه مشهوری که در حجه الوداع در مسجد خیف ایراد کرد، فرمود: شما در کنار حوض بر من وارد می شوید، حوضی که عرض آن به اندازه فاصله بین صنعاء و بُصری - . بُصری: یکی از روستاهای حوران واقع در اطراف دمشق است و در گذشته و حال، کاملاً معروف بوده و هست. - است و در آن قدح هایی به تعداد ستارگان است و من دو چیز گرانبها در میان شما به جای می گذارم. یکی قرآن که بزرگ تر است و دیگر عترت و اهل بیتم که کوچک تر است. این دو رشته الهی هستند که بین شما و خداوند کشیده شده اند. تا وقتی که به این دو تمسک کنید گمراه نمی شوید. یک سبب و طرف آن به دست خداوند و طرف دیگر به دست شماست.

و در روایتی دیگر است که: طرفی از آن به دست خدا و طرف دیگر آن در دستان شماست. خداوند لطیف خبیر به من خبر داد که این دو هرگز جدا نمی شوند تا این که بر من در حوض وارد شوند. مانند این دو انگشت من. و حضرت بین دو انگشت سبابه اش جمع کرد و فرمود: نه مانند این دو که یکی بر دیگری برتری داشته باشد. و دو انگشت سبابه و میانه اش را نشان داد. (یعنی قدر و منزلت قرآن و عترت مانند هم است.)

این روایت از طریق امام باقر از پدرانش از امیرالمؤمنین علیهم السلام نیز روایت شده است که حضرت تمام خطبه را نقل می کند و در ضمن آن این فرازی که ما نقل کردیم، وجود دارد. - . غیبت نعمانی: ۱۷ -

**[ترجمه]

«۸۱»

الدُّرَّةُ الْبَاهِرَةُ، قَالَ الصَّادِقُ عليه السلام: كِتَابُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَى أَرْبَعَةِ أَشْيَاءَ عَلَى الْعِبَارَةِ وَ الْإِشَارَةِ وَ اللَّطَائِفِ وَ الْحَقَائِقِ فَالْعِبَارَةُ لِلْعَوَامِّ وَ الْإِشَارَةُ لِلْخَوَاصِّ وَ اللَّطَائِفُ لِلْأَوْلِيَاءِ وَ الْحَقَائِقُ لِلْأَنْبِيَاءِ.

**[ترجمه]دره الباهره: امام صادق علیه السلام فرمود: قرآن بر چهار وجه است: عبارت و اشارت و لطائف و حقایق. عبارت برای عوام و اشارت برای خواص و لطایف برای اولیا و حقایق برای انبیاء است .

**[ترجمه]

«۸۲»

أَسْرَارُ الصَّلَاهِ، قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: لَوْ شِئْتُ لَأَوْقَرْتُ سَبْعِینَ بَعِیراً مِنْ تَفْسِیرِ فَاتِحَهِ الْکِتَابِ.

**[ترجمه]اسرار الصلاه: علی علیه السلام فرمود: اگر می خواستم تفسیری از سوره حمد ارائه می دادم که حجم اوراق آن بار هفتاد شتر می شد.

**[ترجمه]

«۸۳»

قَالَ السَّیِّدُ بْنُ طَاوُسٍ رَحِمَهُ اللَّهُ فِی کِتَابِ سَعْدِ السُّعُودِ، رَوَی یُوسُفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْبَرِّ فِی کِتَابِ الْإِسْتِیعَابِ عَنْ مُعَمَّرٍ وَهْبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِی الطُّفَیْلِ قَالَ: شَهِدْتُ عَلِیّاً علیه السلام یَخْطُبُ وَ هُوَ یَقُولُ سَلُونِی فَوَ اللَّهِ لَا تَسْأَلُونِی عَنْ شَیْ ءٍ إِلَّا أَخْبَرْتُکُمْ وَ اسْأَلُونِی عَنْ کِتَابِ اللَّهِ فَوَ اللَّهِ مَا مِنْ آیَهٍ إِلَّا وَ أَنَا أَعْلَمُ

۱- ۱. غیبه النعمانیّ ص ۱۷، و رواه القمّیّ فی تفسیره ص ۴ و ۵.

بِلَيْلٍ نَزَلَتْ أَمْ بِنَهَارٍ أَمْ فِی سَهْلٍ أَمْ فِی جَبَلٍ (۱).

**[ترجمه]سید بن طاووس رحمه الله در کتاب سعد السعود روایت کرده است که ابی طفیل گفت: من شاهد بودم که علی علیه السلام خطبه خواند و فرمود: از من بپرسید. سوگند به خدا در باره هر چیزی از من بپرسید، در باره آن به شما خبر خواهم داد. از من در باره قرآن بپرسید. سوگند به خدا هیچ آیه ای در قرآن نیست که من می دانم آیا در شب نازل شده یا در روز، در دشت نازل شده یا در کوهستان. - . الاستیعاب ۳ : ۴۳ -

**[ترجمه]

أقول

و قال أبو حامد الغزالی فی کتاب بیان العلم اللدنی فی وصف مولانا علی بن أبی طالب علیه السلام ما هذا لفظه

وَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیٌّ علیه السلام: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله دخل [أَدْخَلَ] لِسَانَهُ فِی فَمِی فَانْفَتَحَ فِی قَلْبِی أَلْفُ بَابٍ مِنَ الْعِلْمِ مَعَ کُلِّ بَابٍ أَلْفُ بَابٍ.

وَ قَالَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ: لَوْ ثُنِیَتْ لِی وِسَادَهٌ وَ جَلَسْتُ عَلَیْهَا لَحَکَمْتُ لِأَهْلِ التَّوْرَاهِ بِتَوْرَاتِهِمْ وَ لِأَهْلِ الْإِنْجِیلِ بِإِنْجِیلِهِمْ وَ لِأَهْلِ الْقُرْآنِ بِقُرْآنِهِمْ.

و هذه المرتبه لا تنال بمجرد العلم بل یتمکن المرء فی هذه الرتبه بقوه العلم اللدنی.

و قال علی علیه السلام لما حکی عهد موسی علیه السلام أن شرح کتابه کان أربعین جملا لو أذن الله و رسوله لی لأتسرع بی شرح معانی ألف الفاتحه حتی یبلغ مثل ذلک یعنی أربعین وقرا أو جملا و هذه الکثره فی السعه و الافتتاح فی العلم لا یکون إلا لدنیا سماویا إلهیا هذا آخر لفظ محمد بن محمد الغزالی.

**[ترجمه]ابو حامد غزالی در کتاب «بیان العلم اللدنی» در ستایش از مولایمان امیرالمؤمنین علیه السلام چنین گفته است:

«امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله زبانش را در دهانم داخل کرد، پس هزار باب دانش که هر باب آن هزار در داشت، در دلم گشوده شد. و نیز فرمود: اگر بساط قضاوت برای من پهن شود و بر آن تکیه زنم، بر اهل تورات با توراتشان و بر اهل انجیل با انجیلشان و با اهل قرآن با قرانشان قضاوت خواهم کرد.

این مرتبه ای است که به صرف علم کسی بدان نمی رسد بلکه تنها با نیروی علم لدنی است که شخصی چنین قدرت و مرتبه ای را می یابد.

همچنین علی علیه السلام فرموده که شرح کتاب موسی علیه السلام هزار بار شتر بوده است که اگر خدا و رسولش به من اجازه دهند، به شرح الف سوره فاتحه خواهم پرداخت که حجم آن چهل بار سنگین و یا چهل بار شتر خواهد شد. بدیهی است این

وسعت دانش جز به نیروی علم لدنی آسمانی و خدادادی نخواهد بود. سخن محمد غزالی به پایان رسید .

**[ترجمه]

وَ ذَكَرَ أَبُو عُمَرَ الزَّاهِدُ وَ اسْمُهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ فِی كِتَابِهِ بِإِسْنَادِهِ أَنَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ: يَا بَا عَبَّاسٍ إِذَا صَلَّيْتَ الْعِشَاءَ الْآخِرَهَ فَالْحَقْنِی إِلَی الْجَبَّانِ قَالَ فَصَلَّيْتُ وَ لَحِقْتُهُ وَ كَانَتْ لَيْلَهٌ مُقْمِرَهٌ قَالَ فَقَالَ لِی مَا تَفْسِيرُ الْأَلِفِ مِنَ الْحَمْدِ قَالَ فَمَا عَلِمْتُ حَرْفاً أُجِيبُهُ قَالَ فَتَكَلَّمَ فِی تَفْسِيرِهَا سَاعَهً تَامَّهً قَالَ ثُمَّ قَالَ لِی فَمَا تَفْسِيرُ اللَّامِ مِنَ الْحَمْدِ قَالَ فَقُلْتُ لَا أَعْلَمُ فَتَكَلَّمَ فِی تَفْسِيرِهَا سَاعَهً تَامَّهً قَالَ ثُمَّ قَالَ فَمَا تَفْسِيرُ الْمِيمِ مِنَ الْحَمْدِ فَقُلْتُ لَا أَعْلَمُ قَالَ فَتَكَلَّمَ فِيهَا سَاعَهً تَامَّهً قَالَ ثُمَّ قَالَ مَا تَفْسِيرُ الدَّالِ مِنَ الْحَمْدِ قَالَ قُلْتُ لَا أَدْرِی قَالَ فَتَكَلَّمَ فِيهَا إِلَی أَنْ بَرَقَ عَمُودُ الْفَجْرِ قَالَ فَقَالَ لِی قُمْ أَبَا عَبَّاسٍ إِلَی مَنْزِلِكَ وَ تَأَهَّبْ لِفَرْضِكَ قَالَ أَبُو الْعَبَّاسِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَبَّاسِ فَقُمْتُ وَ قَدْ وَعَيْتُ كُلَّ مَا قَالَ ثُمَّ تَفَكَّرْتُ فَإِذَا عِلْمِی بِالْقُرْآنِ فِی عِلْمِ عَلِیٍّ كَالْقَرَارَهِ فِی الْمُثْعَنْجَرِ.

ص: ۱۰۴

۱- ۱. الاستیعاب بذیل الإصابه ج ۳ ص ۴۳.

و قال أبو عمر الزاهد قال لنا عبد الله بن مسعود ذات يوم لو علمت أن أحدا هو أعلم منى بكتاب الله عز و جل لضربت إليه آباط الإبل قال علقمه فقال رجل من الحلقه أ لقيت عليا عليه السلام قال نعم قد لقيته و أخذت عنه و استفدت منه و قرأت عليه و كان خير الناس و أعلمهم بعد رسول الله صلى الله عليه و آله و لقد رأيته ثبج بحر يسيل سيلا.

يقول على بن موسى بن طاوس و ذكر محمد بن الحسن بن زياد المعروف بالنقاش فى المجلد الأول من تفسير القرآن الذى سماه شفاء الصدور ما هذا لفظه و قال ابن عباس جل ما تعلمت من التفسير من على بن أبى طالب عليه السلام.

و قال النقاش أيضا فى تعظيم ابن عباس مولانا على عليه السلام ما هذا لفظه أخبرنا أبو بكر قال حدثنا أحمد بن غالب الفقيه بطالقان قال حدثنا محمد بن على قال حدثنا سويد قال حدثنا على بن الحسين بن واقد عن أبيه عن الكلبى قال ابن عياش و مما وجدت فى أصله و ذهب بصر ابن عباس من كثره بكائه على على بن أبى طالب عليه السلام.

و ذكر النقاش ما هذا لفظه و قال ابن عباس على عليه السلام علم علما علمه رسول الله صلى الله عليه و آله و رسول الله صلى الله عليه و آله علمه الله فعلم النبى صلى الله عليه و آله من علم الله و علم على من علم النبى صلى الله عليه و آله و علمى من علم على عليه السلام و ما علمى و علم أصحاب محمد صلى الله عليه و آله فى على إلا كقطره فى سبعه أبحر.

فصل: وَ رَوَى النَّقَّاشُ أَيْضاً حَدِيثَ تَفْسِيرِ لَفْظَهِ الْحَمْدِ فَقَالَ بَعْدَ إِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ لِي عَلِيٌّ عليه السلام يَا أَبَا عَبَّاسٍ إِذَا صَلَّيْتَ الْعِشَاءَ الْآخِرَهَ فَالْحَقْنِي إِلَى الْجَبَّانِ قَالَ فَصَلَّيْتُ وَ لَحِقْتُهُ وَ كَانَتْ لَيْلَهً مُقْمِرَهً قَالَ فَقَالَ لِي مَا تَفْسِيرُ الْأَلِفِ مِنَ الْحَمْدِ وَ الْحَمْدِ جَمِيعاً قَالَ فَمَا عَلِمْتُ حَرْفاً مِنْهَا أُجِيبُهُ قَالَ فَتَكَلَّمَ فِي تَفْسِيرِهَا سَاعَهً تَامَّهً ثُمَّ قَالَ لِي فَمَا تَفْسِيرُ اللَّامِ مِنَ الْحَمْدِ قَالَ فَقُلْتُ لَا أَعْلَمُ قَالَ فَتَكَلَّمَ فِي تَفْسِيرِهَا سَاعَهً تَامَّهً ثُمَّ قَالَ فَمَا تَفْسِيرُ الْحَاءِ مِنَ الْحَمْدِ؟

قَالَ فَقُلْتُ لَا أَعْلَمُ قَالَ فَتَكَلَّمَ فِی تَفْسِیرِهَا سَاعَةً تَامَّةً ثُمَّ قَالَ لِی فَمَا تَفْسِیرُ الْمِیمِ مِنَ الْحَمْدِ قَالَ فَقُلْتُ لَا أَعْلَمُ قَالَ فَتَكَلَّمَ فِی تَفْسِیرِهَا سَاعَةً تَامَّةً ثُمَّ قَالَ فَمَا تَفْسِیرُ الدَّالِ مِنَ الْحَمْدِ قَالَ قُلْتُ لَا أَدْرِی فَتَكَلَّمَ فِیهَا إِلَی أَنْ بَرَقَ عَمُودُ الثعنجر [الْفَجْرِ] قَالَ فَقَالَ لِی قُمْ یَا أَبَا عَبَّاسٍ إِلَی مَنْزِلِكَ فَتَأَهَّبْ لِفَرْضِكَ فَقُمْتُ وَ قَدْ وَعَیْتُ كُلَّ مَا قَالَ قَالَ ثُمَّ تَفَكَّرْتُ فَإِذَا عِلْمِی بِالْقُرْآنِ فِی عِلْمِ عَلِیٍّ علیه السلام كَالْقَرَارَهِ فِی الْمُثْعَنْجِرِ قَالَ الْقَرَارَهُ الْغَدِیرُ الْمُثْعَنْجِرُ الْبَحْرُ.

**[ترجمه]وَ ذَكَرَ أَبُو عُمَرَ الزَّاهِدُ وَ اسْمُهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ فِی كِتَابِهِ بِإِسْنَادِهِ أَنَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ: یَا بَا عَبَّاسٍ إِذَا صَلَّیْتَ الْعِشَاءَ الْآخِرَهَ فَالْحَقْنِی إِلَی الْجَبَّانِ قَالَ فَصَلَّیْتُ وَ لَحِقْتُهُ وَ كَانَتْ لَیْلَهٌ مُقْمِرهٌ قَالَ فَقَالَ لِی مَا تَفْسِیرُ الْأَلِفِ مِنَ الْحَمْدِ قَالَ فَمَا عَلِمْتُ حَرْفاً أُجِیبُهُ قَالَ فَتَكَلَّمَ فِی تَفْسِیرِهَا سَاعَةً تَامَّةً قَالَ ثُمَّ قَالَ لِی فَمَا تَفْسِیرُ اللَّامِ مِنَ الْحَمْدِ قَالَ فَقُلْتُ لَا أَعْلَمُ فَتَكَلَّمَ فِی تَفْسِیرِهَا سَاعَةً تَامَّةً قَالَ ثُمَّ قَالَ فَمَا تَفْسِیرُ الْمِیمِ مِنَ الْحَمْدِ فَقُلْتُ لَا أَعْلَمُ قَالَ فَتَكَلَّمَ فِیهَا سَاعَةً تَامَّةً قَالَ ثُمَّ قَالَ مَا تَفْسِیرُ الدَّالِ مِنَ الْحَمْدِ قَالَ قُلْتُ لَا أَدْرِی قَالَ فَتَكَلَّمَ فِیهَا إِلَی أَنْ بَرَقَ عَمُودُ الْفَجْرِ قَالَ فَقَالَ لِی قُمْ أَبَا عَبَّاسٍ إِلَی مَنْزِلِكَ وَ تَأَهَّبْ لِفَرْضِكَ قَالَ أَبُو الْعَبَّاسِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَبَّاسِ فَقُمْتُ وَ قَدْ وَعَیْتُ كُلَّ مَا قَالَ ثُمَّ تَفَكَّرْتُ فَإِذَا عِلْمِی بِالْقُرْآنِ فِی عِلْمِ عَلِیٍّ كَالْقَرَارَهِ فِی الْمُثْعَنْجِرِ.

ص: ۱۰۴

و قال أبو عمر الزاهد قال لنا عبد الله بن مسعود ذات یوم لو علمت أن أحدا هو أعلم منی بكتاب الله عز و جل لضربت إلیه آباط الإبل قال علقمه فقال رجل من الحلقه أ لقیت علیا علیه السلام قال نعم قد لقیته و أخذت عنه و استفدت منه و قرأت علیه و كان خیر الناس و أعلمهم بعد رسول الله صلی الله علیه و آله و لقد رأیته ثبج بحر یسیل سیلا.

یقول علی بن موسی بن طاوس و ذكر محمد بن الحسن بن زیاد المعروف بالنقاش فی المجلد الأول من تفسیر القرآن الذی سماه شفاء الصدور ما هذا لفظه و قال ابن عباس جل ما تعلمت من التفسیر من علی بن أبی طالب علیه السلام.

و قال النقاش أیضا فی تعظیم ابن عباس مولانا علی علیه السلام ما هذا لفظه أخبرنا أبو بكر قال حدثنا أحمد بن غالب الفقیه بطالقان قال حدثنا محمد بن علی قال حدثنا سوید قال حدثنا علی بن الحسین بن واقد عن أبیه عن الكلبی قال ابن عیاش و مما وجدت فی أصله و ذهب بصر ابن عباس من كثره بكائه علی علی بن أبی طالب علیه السلام.

و ذكر النقاش ما هذا لفظه و قال ابن عباس علی علیه السلام علم علما علمه رسول الله صلی الله علیه و آله و رسول الله صلی الله علیه و آله علمه الله فعلم النبی صلی الله علیه و آله من علم الله و علم علی من علم النبی صلی الله علیه و آله و علمی من علم علی علیه السلام و ما علمی و علم أصحاب محمد صلی الله علیه و آله فی علی إلا كقطره فی سبعه أبحر.

فصل: وَ رَوَی النَّقَّاشُ أَیْضاً حَدِیثَ تَفْسِیرِ لَفْظِهِ الْحَمْدِ فَقَالَ بَعْدَ إِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ لِی عَلِیٌّ علیه السلام یَا أَبَا عَبَّاسٍ إِذَا صَلَّیْتَ الْعِشَاءَ الْآخِرَهَ فَالْحَقْنِی إِلَی الْجَبَّانِ قَالَ فَصَلَّیْتُ وَ لَحِقْتُهُ وَ كَانَتْ لَیْلَهً مُقْمِرَهً قَالَ فَقَالَ لِی مَا تَفْسِیرُ الْأَلِفِ مِنَ الْحَمْدِ وَ الْحَمْدِ جَمِیعاً قَالَ فَمَا عَلِمْتُ حَرْفاً مِنْهَا أُجِیبُهُ قَالَ فَتَكَلَّمَ فِی تَفْسِیرِهَا سَاعَةً تَامَّةً ثُمَّ قَالَ لِی فَمَا تَفْسِیرُ اللَّامِ مِنَ الْحَمْدِ قَالَ فَقُلْتُ لَا أَعْلَمُ قَالَ فَتَكَلَّمَ فِی تَفْسِیرِهَا سَاعَةً تَامَّةً ثُمَّ قَالَ فَمَا تَفْسِیرُ الْحَاءِ مِنَ الْحَمْدِ؟

ص: ۱۰۵

قَالَ فَقُلْتُ لَا أَعْلَمُ قَالَ فَتَكَلَّمَ فِی تَفْسِیرِهَا سَاعَةً تَامَّةً ثُمَّ قَالَ لِی فَمَا تَفْسِیرُ الْمِیمِ مِنَ الْحَمْدِ قَالَ فَقُلْتُ لَا أَعْلَمُ قَالَ فَتَكَلَّمَ فِی تَفْسِیرِهَا سَاعَةً تَامَّةً ثُمَّ قَالَ فَمَا تَفْسِیرُ الدَّالِ مِنَ الْحَمْدِ قَالَ قُلْتُ لَا أَدْرِی فَتَكَلَّمَ فِیهَا إِلَی أَنْ بَرَقَ عَمُودُ الثعنجر [الْفَجْرِ] قَالَ فَقَالَ لِی قُمْ یَا أَبَا عَبَّاسٍ إِلَی مَنْزِلِکَ فَتَأَهَّبْ لِفَرْضِكَ فَقُمْتُ وَ قَدْ وَعَیْتُ كُلَّ مَا قَالَ قَالَ ثُمَّ تَفَكَّرْتُ فَإِذَا عِلْمِی بِالْقُرْآنِ فِی عِلْمِ عَلِیٍّ علیه السلام كَالْقَرَارَهِ فِی الْمُثْعَنْجِرِ قَالَ الْقَرَارَهُ الْغَدِیرُ الْمُثْعَنْجِرُ الْبَحْرُ.

**[ترجمه]

«۸۴»

الْعِلَلُ، لِمُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ: الْعِلَّهُ فِی قَوْلِهِ صلی الله علیه و آله لَنْ یَفْتَرِقَا حَتَّی یَرِدَا عَلَیَّ الْحَوْضَ إِنَّ الْقُرْآنَ مَعَهُمْ فِی قُلُوبِهِمْ فِی الدُّنْیَا فَإِذَا صَارُوا إِلَی عِنْدِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ كَانَ مَعَهُمْ وَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ یَرِدُونَ الْحَوْضَ وَ هُوَ مَعَهُمْ.

**[ترجمه]الْعِلَلُ، لِمُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ: الْعِلَّهُ فِی قَوْلِهِ صلی الله علیه و آله لَنْ یَفْتَرِقَا حَتَّی یَرِدَا عَلَیَّ الْحَوْضَ إِنَّ الْقُرْآنَ مَعَهُمْ فِی قُلُوبِهِمْ فِی الدُّنْیَا فَإِذَا صَارُوا إِلَی عِنْدِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ كَانَ مَعَهُمْ وَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ یَرِدُونَ الْحَوْضَ وَ هُوَ مَعَهُمْ.

**[ترجمه]

باب ۹ فضل التدبر فی القرآن

الأخبار

«۱»

مُنْیَهُ الْمُرِیدِ، رُوِیَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ مَرْفُوعاً: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی یُؤْتِی الْحِكْمَهَ مَنْ یَشاءُ وَ مَنْ یُؤْتَ الْحِكْمَهَ فَقَدْ أُوتِیَ خَیْراً كَثِیراً(۱) قَالَ الْحِكْمَهُ الْقُرْآنُ وَ عَنْهُ فِی تَفْسِیرِ الْآیَهِ قَالَ الْحِكْمَهُ الْمَعْرِفَهُ بِالْقُرْآنِ نَاسِخِهِ وَ مَنْسُوخِهِ وَ مُحْكَمِهِ وَ مُتَشَابِهِهِ وَ مُقَدَّمِهِ وَ مُؤَخَّرِهِ وَ حَلَالِهِ وَ حَرَامِهِ وَ أَمْثَالِهِ.

وَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: أَعْرِبُوا الْقُرْآنَ وَ الْتَمِسُوا غَرَائِبَهُ.

وَ عَنْ أَبِی عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِیِّ قَالَ: حَدَّثَنَا مَنْ كَانَ یُقْرِئُنَا مِنْ أَصْحَابِهِ أَنَّهُمْ كَانُوا یَأْخُذُونَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَشْرَ آیَاتٍ فَلَا یَأْخُذُونَ فِی الْعَشْرِ الْآخَرِ حَتَّی یَعْلَمُوا مَا فِی هَذِهِ مِنَ الْعِلْمِ وَ الْعَمَلِ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: الَّذِی یَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَ لَا یُحْسِنُ تَفْسِیرَهُ كَالْأَعْرَابِیِّ یَهُذُّ الشِّعْرَ هَذّاً.

ص: ۱۰۶

۱- ۱. البقره: ۲۶۹.

**[ترجمه]از ابن عباس نقل شده در مورد فرموده خدای تعالی «يُؤْتِی الْحِكْمَةَ مَنْ يَشاءُ وَ مَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْراً كَثِيراً» - . بقره/۲۶۹ -

{خدا به هر کس بخواهد حکمت می بخشد، و به هر کس حکمت داده شود، به یقین، خیری فراوان داده شده است؛ و جز خردمندان کسی پند نمی گیرد} گفت: حکمت قرآن است و در تفسیر آیه نیز از اوست که گفت: حکمت شناخت قرآن است، شناخت ناسخ و منسوخش، محکم و متشابهش، ابتدا و انتهایش، حلال و حرامش و امثال آن.

و پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: قرآن را با فصاحت قرائت کنید و به دنبال عجایبش باشید.

کسی از اصحاب پیامبر که برایمان قرآن می خواند گفت: آن ها ده آیه از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله یاد می گرفتند، پس تا همه آنچه را از علم و عمل در این ده آیه بود نمی دانستند، ده آیه دیگر را یاد نمی گرفتند.

و ابن عباس گفت: کسی که قرآن را می خواند اما تفسیرش را نیک نمی داند، مانند بادیه نشینی است که شعر را سریع قطعه قطعه می کند.

**[ترجمه]

«۲»

أَسْرَارُ الصَّلَاةِ، رُوِيَ: أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله لِيُعَلِّمَهُ الْقُرْآنَ فَانْتَهَى إِلَى قَوْلِهِ تَعَالَى فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ وَ مَنْ يَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ فَقَالَ يَكْفِينِي هَذَا وَ انْصَرَفَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله انْصَرَفَ الرَّجُلُ وَ هُوَ فَقِيهٌ.

وَ قَالَ الصَّادِقُ عليه السلام: لَقَدْ تَجَلَّى اللَّهُ لِخَلْقِهِ فِي كَلَامِهِ وَ لَكِنَّهُمْ لَا يُبْصِرُونَ.

**[ترجمه]اسرار الصلاه: روایت شده مردی نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله آمد تا به او قرآن را بیاموزند. پس به این فرموده خدا رسید: «فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ وَ مَنْ يَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ» {پس هر که هموزن ذره ای نیکی کند [نتیجه] آن را خواهد دید. و هر که هموزن ذره ای بدی کند[نتیجه] آن را خواهد دید} گفت: این برای من بس است و رفت. پس پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: این مرد رفت در حالی که فقیه شد.

و امام صادق علیه السلام فرمودند: خداوند تعالی در سخنش برای خلقش متجلی شده است، اما آن ها نمی بینند .

**[ترجمه]

باب ۱۰ تفسير القرآن بالرأی و تغييره

الأخبار

«۱»

ن، (۱)

[عیون أخبار الرضا علیه السلام] لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الرَّیَّانِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: قَالَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ مَا آمَنَ بِی مَنْ فَسَّرَ بِرَأْیِهِ كَلَامِی وَ مَا عَرَفَنِی مَنْ شَبَّهَنِی بِخَلْقِی وَ مَا عَلَی دِینِی مَنِ اسْتَعْمَلَ الْقِیَاسَ فِی دِینِی (۲).

ج، [الإحتجاج] مرسلا: مثله.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: علی بن موسی الرضا علیه السلام از پدرش، از پدرانش از امیر مؤمنان علیه السلام روایت کرده است که فرمود: خداوند عز و جل فرمود: هر که کلام مرا به رأی خود تفسیر کند، به من ایمان نیاورده است؛ هر که مرا به مخلوقات تشبیه کند، مرا نشناخته است؛ هر که از قیاس در دین من استفاده کند، بر دین من نیست. -. عیون اخبار الرضا ۱ : ۱۰۷ -

**[ترجمه]

«۲»

ید، [التوحید] فِی خَبَرِ الزِّنْدِیقِ الْمُدَّعِی لِلتَّنَاقُضِ فِی الْقُرْآنِ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: إِیَّاكَ أَنْ تُفَسِّرَ الْقُرْآنَ بِرَأْیِكَ حَتَّی تَفْقَهَهُ عَنِ الْعُلَمَاءِ فَإِنَّهُ رُبَّ تَنْزِیلٍ یُشْبِهُ بِكَلَامِ الْبَشَرِ وَ هُوَ كَلَامُ اللَّهِ وَ تَأْوِیلُهُ لَا یُشْبِهُ كَلَامَ الْبَشَرِ كَمَا لَیْسَ شَیْ ءٌ مِنْ خَلْقِهِ یُشْبِهُهُ كَذَلِكَ لَا یُشْبِهُ فِعْلُهُ تَعَالَی شَیْئاً مِنْ أَفْعَالِ الْبَشَرِ وَ لَا یُشْبِهُ شَیْ ءٌ مِنْ كَلَامِهِ بِكَلَامِ الْبَشَرِ فَكَلَامُ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَی صِفَتُهُ وَ كَلَامُ الْبَشَرِ أَفْعَالُهُمْ فَلَا تُشَبِّهْ كَلَامَ اللَّهِ بِكَلَامِ الْبَشَرِ فَتَهْلِكَ وَ تَضِلَّ (۳).

**[ترجمه]توحید: در روایت زندیقی که مدعی تناقض در قرآن بود آمده است که امیر مؤمنان علیه السلام به وی فرمود: بپرهیز از این که قرآن را به رأی خود تفسیر کنی تا زمانی که آن را از علما بپرسی و دریابی؛ چرا که بسیاری از مواقع آیاتی هستند که شبیه کلام بشرند؛ در حالی که کلام خدا هستند و تأویل آن شبیه کلام بشر نیست، همان طور که هیچ یک از مخلوقاتش شبیه او نیست. هیچ یک از اعمال خداوند نیز مشابه اعمال بشر نیست و هیچ یک از کلمات خداوند نیز مانند کلام بشر نیست؛ زیرا کلام خداوند تبارک و تعالی صفت اوست و کلام بشر اعمال اوست، پس کلام خدا را به کلام بشر تشبیه نکن که در این صورت هلاک و گمراه خواهی شد. -. توحید صدوق : ۲۶۴ -

**[ترجمه]

«۳»

ید، [التوحید] ن، (۴)

[عيون أخبار الرضا عليه السلام] لی، [الأمالی للصدوق] الْهَمَذَانِيُّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ

۱- ۱. عيون الأخبار ج ۱ ص ۱۱۶ و تراه فی التوحيد أيضا الباب ۱ ص ۳۷.

۲- ۲. أمالی الصدوق ص ۵.

۳- ۳. التوحيد: الباب ۳۶.

۴- ۴. عيون الأخبار ج ۱ ص ۱۹۲.

الْبَرْمَكِيِّ عَنِ الْهَرَوِيِّ قَالَ: قَالَ الرِّضَا علیه السلام لِعَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْجَهْمِ لَا تَتَأَوَّلْ كِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بِرَأْيِكَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ وَ ما يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ (۱).

**[ترجمه]توحید، عیون اخبار الرضا، امالی صدوق: امام رضا علیه السلام به علی بن محمد بن جهم فرمود: کتاب خدا را با رای و نظر شخصی ات تاویل مکن. خداوند فرموده است: تاویل قرآن را جز خداوند و راسخان در علم [اهل بیت علیهم السلام] نمی دانند. - . امالی صدوق: ۵۶ -

**[ترجمه]

«۴»

ل، [الخصال] الْعَسْكَرِيُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَسِيدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى الصُّوفِيِّ عَنْ أَبِي غَسَّانَ عَنْ مَسْعُودِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَشَدُّ مَا يُتَخَوَّفُ عَلَى أُمَّتِي ثَلَاثٌ زَلَّةُ عَالِمٍ أَوْ جِدَالُ مُنَافِقٍ بِالْقُرْآنِ أَوْ دُنْيَا تُقَطِّعُ رِقَابَكُمْ فَاتَّهِمُوهَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ (۲).

**[ترجمه]خصال: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: سخت ترین چیزی که از آن ها بر امّت من ترسیده می شود، سه چیز است: لغزش عالم، یا مجادله منافق به وسیله قرآن، یا دنیایی که گردن شما را بزند، پس نسبت به آن بدبین باشید. - . خصال ۱ : ۷۸ -

**[ترجمه]

«۵»

ل، [الخصال] عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَسْوَارِيُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِي يَعْقُوبَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ خَشْرَمٍ عَنْ عِيسَى عَنِ ابْنِ عُبَيْدَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّمَا أَتَخَوَّفُ عَلَى أُمَّتِي مِنْ بَعْدِي ثَلَاثَ خِلَالٍ أَنْ يَتَأَوَّلُوا الْقُرْآنَ عَلَى غَيْرِ تَأْوِيلِهِ وَ يَتَّبِعُوا زَلَّةَ الْعَالِمِ أَوْ يَظْهَرَ فِيهِمُ الْمَالُ حَتَّى يَطْغَوْا وَ يَبْطَرُوا وَ سَأُنَبِّئُكُمُ الْمَخْرَجَ مِنْ ذَلِكَ أَمَّا الْقُرْآنُ فَاعْمَلُوا بِمُحْكَمِهِ وَ آمِنُوا بِمُتَشَابِهِهِ وَ أَمَّا الْعَالِمُ فَانْتَظِرُوا فِئَتَهُ وَ لَا تَتَّبِعُوا زَلَّتَهُ وَ أَمَّا الْمَالُ فَإِنَّ الْمَخْرَجَ مِنْهُ شُكْرُ النِّعْمَةِ وَ أَدَاءُ حَقِّهِ (۳).

**[ترجمه]خصال: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: بر امّتم پس از خودم از سه چیز می ترسم: اینکه قرآن را به طور درست تأویل و تفسیر نکنند، یا از لغزش های عالم پیروی کنند، یا در میان آن ها ثروت زیاد شود به طوری که طغیان کنند و ناسپاس باشند و به زودی راه نجات از آن را به شما خبر خواهم داد: اما قرآن، پس به آیات محکم آن عمل کنید و به آیات متشابه آن ایمان بیاورید، و اما عالم، منتظر باشید که از لغزش برگردد و از لغزش، او را پیروی مکنید، و اما مال، چاره آن شکر نعمت و ادای حقّ آن است. - . خصال ۱ : ۷۸ -

**[ترجمه]

«۶»

ل، [الخصال] حَمْزَهُ الْعَلَوِيُّ عَنْ أَحْمَدَ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ الْحَسَنِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَيْمُونٍ الْخَزَّازِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: سِتَّهٌ لَعَنَهُمُ اللَّهُ (۴) وَ كُلُ

ص: ۱۰۸

۱- ۱. أمالي الصدوق ص ۵۶.

۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۷۸.

۳- ۳. المصدر ج ۱ ص ۷۸.

۴- ۴. فی نسخه الكافی ج ۲ ص ۲۹۳،« خمسه لعنتهم- و كلّ نبیّ مجاب- الزائد فی كتاب اللّه» الخ، و هو الصحيح و المعنى ان هؤلاء الطوائف لعنتهم أنا، و كلّ نبیّ مجاب الدعوه يتحقّق دعاؤه على الناس باذن اللّه، فكيف بدعائی و أنا أفضل النبيين على اللّه و أوجههم عنده، و اما على نسخه الخصال فالمعنى أن هؤلاء ملعونون على لسان اللّه و لسان أنبيائه لكنه لا يناسب الأوصاف المذكوره فيها، فانها من خصائص شرعه صلّى اللّه عليه و آله خصوصا قوله« التارك لسنتی» و قوله:« المستأثر بفی ء المسلمين» و المغانم انما احل فی هذه الشريعه.

نَبِيٍّ مُجَابٍ الزَّائِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَ الْمُكَذِّبُ بِقَدَرِ اللَّهِ وَ التَّارِكُ لِسُنَّتِي وَ الْمُسْتَحِلُّ مِنْ عِتْرَتِي مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَ الْمُتَسَلِّطُ بِالْجَبَرُوتِ لِيُذِلَّ مَنْ أَعَزَّهُ اللَّهُ وَ يُعِزَّ مَنْ أَذَلَّهُ اللَّهُ وَ الْمُسْتَأْثِرُ بِفَيْءِ الْمُسْلِمِينَ الْمُسْتَحِلُّ لَهُ (۱).

**[ترجمه]خصال: امام باقر علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: پنج کس را من و هر پیغمبر مستجاب الدّعوه ای نفرین کرده ایم: آن کس که چیزی بر کتاب خدا بیفزاید، تکذیب کننده تقدیر الهی، آن کس که سنّت مرا فرو گذارد، کسی که آنچه از عترت من بر وی حرام شده است (جان و مال) حلال بشمارد، آن کس که با زور مسلط شده است تا آن کس را که خداوند عزیزش داشته است خوار کند و کسی که غنیمت جنگی (و اموال عمومی) را به خود اختصاص دهد و آن را برای خویش حلال شمارد. - . خصال ۱ : ۱۶۴ -

**[ترجمه]

«۷»

ل، [الخصال] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي الْقَاسِمِ الْكُوفِيِّ عَنْ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنِّي لَعَنْتُ سَبْعَةً لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَ كُلُّ نَبِيٍّ مُجَابٍ قَبْلِي فَقِيلَ وَ مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ الزَّائِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَ الْمُكَذِّبُ بِقَدَرِ اللَّهِ وَ الْمُخَالِفُ لِسُنَّتِي وَ الْمُسْتَحِلُّ مِنْ عِتْرَتِي مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَ الْمُتَسَلِّطُ بِالْجَبْرِيَّةِ لِيُعِزَّ مَنْ أَذَلَّ اللَّهُ وَ يُذِلَّ مَنْ أَعَزَّ اللَّهُ وَ الْمُسْتَأْثِرُ عَلَى الْمُسْلِمِينَ بِفَيْئِهِمْ مُسْتَحِلًّا لَهُ وَ الْمُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ (۲).

**[ترجمه]خصال: امام صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هفت کس را من لعنت کرده ام که خداوند و هر پیغمبر مستجاب الدّعوه ای نیز آنان را لعنت کرده اند. به حضرت عرض شد: آنان چه کسانی هستند؟ حضرت فرمود: آن کس که چیزی بر کتاب خدا بیفزاید و تکذیب کننده تقدیر الهی و مخالف با سنت من و کسی که آنچه از عترت من بر وی حرام شده است (جان و مال) حلال بشمارد و آن کس که با زور مسلط شده است تا آن کس را که خداوند عزیزش داشته است خوار کند و کسی که غنیمت جنگی (و اموال عمومی) را به خود اختصاص دهد و آن را برای خویش حلال شمارد و کسی که حلال خداوند را حلال کند. - . خصال ۲ : ۶ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضى بإسناد آخر في باب شرار الناس و فيه المغير لكتاب الله (۳).

**[ترجمه]قد مضى بإسناد آخر في باب شرار الناس و فيه المغير لكتاب الله - ۳. راجع ج ۷۲ ص ۲۰۲- ۲۰۸. - .

**[ترجمه]

«۸»

ید،(۴)

[التوحيد] الدَّقَّاقُ عَنِ الْأَسَدِيِّ عَنِ الْبَرْمَكِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ فَرَجِ بْنِ فَرْوَهَ عَنْ مَسْعَدَهَ بْنِ صَدَقَهَ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا فِی خُطْبَهٍ طَوِيلَهٍ قَالَ فِی آخِرِهِ: فَمَا دَلَّکَ الْقُرْآنُ عَلَيْهِ مِنْ صِفَتِهِ فَاتَّبِعْهُ لِيُوصِلَ بَيْنَکَ وَ بَيْنَ مَعْرِفَتِهِ وَ ائْتَمَّ بِهِ وَ اسْتَضِئْ بِنُورِ هِدَايَتِهِ فَإِنَّهَا نِعْمَهٌ وَ حِكْمَهٌ أُوتِيتَهَا فَخُذْ مَا أُوتِيتَ وَ كُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ وَ مَا دَلَّکَ الشَّيْطَانُ عَلَيْهِ مِمَّا لَيْسَ فِی الْقُرْآنِ عَلَيْکَ فَرْضُهُ وَ لَا فِی سُنَّهِ الرَّسُولِ وَ أَئِمَّهِ الْهُدَى أَثَرُهُ فَكِلْ عِلْمَهُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَإِنَّ ذَلِکَ مُنْتَهَى حَقِّ اللَّهِ عَلَيْکَ.

ص: ۱۰۹

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۱۶۴.

۲- ۲. الخصال ج ۲ ص ۶.

۳- ۳. راجع ج ۷۲ ص ۲۰۲- ۲۰۸.

۴- ۴. التوحيد الباب الأوّل.

وَ اعْلَمْ أَنَّ الرَّاسِخِينَ فِی الْعِلْمِ هُمُ الَّذِینَ أَغْنَاهُمُ اللَّهُ عَنِ اقْتِحَامِ فِی السُّدَدِ الْمَضْرُوبَةِ دُونَ الْغُیُوبِ فَلَزِمُوا الْإِقْرَارَ بِجُمْلَهِ مَا جَهِلُوا تَفْسِیرَهُ مِنَ الْغَیْبِ الْمَحْجُوبِ فَقَالَ آمَنَّا بِهِ کُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا فَمَدَحَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ اعْتِرَافَهُمْ بِالْعَجْزِ عَنْ تَنَاوُلِ مَا لَمْ یُحِیطُوا بِهِ عِلْماً وَ سَمَّی تَرْکَهُمُ التَّعَمُّقَ فِی حَالِهِ مَا لَمْ یُکَلِّفْهُمُ الْبَحْثَ عَنْهُ مِنْهُمْ رُسُوخاً فَاقْتَصِرْ عَلَی ذَلِکَ وَ لَا تُقَدِّرْ عَظَمَهَ اللَّهِ عَلَی قَدْرِ عَقْلِکَ فَتَکُونَ مِنَ الْهَالِکِینَ (۱).

**[ترجمه]توحید، نهج البلاغه: امیرالمؤمنین علیه السلام در خطبه ای طولانی این مطلب را فرمود: ای پرسش کننده، به دقّت بنگر، آنچه را قرآن از صفات خدا تو را به آن راهنمایی می کند پیروی کن، و از نور هدایت قرآن بهره مند شو. و آنچه را که شیطان تو را به یاد گرفتن آن واداشته از آنچه که در قرآن بر تو لازم نگشته، و در سنّت پیامبر صلی اللّه علیه و آله و ائمّه اثری نیامده، عملش را به خدای سبحان واگذار، که نهایت حق خداوند بر تو همین است. و بدان که استواران در دانش آنانند که خداوند آنان را با اقرار به کلّ آنچه از آن ها پنهان است و تفسیرش برای آنان روشن نیست، از ورود در ابواب و سراپرده های اسرار پنهانی بی نیاز فرموده، و اعترافشان را به ناتوانی از رسیدن به آنچه که دانش آن ها به آن احاطه ندارد ستوده، و ترک تعمّق آنان را در چیزی که بحث از حقیقت آن را امر نفرموده است استواری در علم نامیده. پس به همان اندازه که خداوند دانستن آن را مجاز دانسته اکتفا کن، و عظمت خداوندی را با ترازوی عقلت اندازه مگیر، که دچار هلاکت خواهی شد. - . نهج البلاغه : خطبه ۸۹ -

**[ترجمه]

«۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِیِّ: أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام مَرَّ عَلَی قَاضٍ فَقَالَ هَلْ تَعْرِفُ النَّاسِخَ مِنَ الْمَنْسُوخِ فَقَالَ لَا فَقَالَ هَلَکْتَ وَ أَهْلَکْتَ تَأْوِیلُ کُلِّ حَرْفٍ مِنَ الْقُرْآنِ عَلَی وُجُوهٍ (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امیرالمؤمنین علیه السلام به قاضی ای رسید و فرمود: آیا ناسخ را از منسوخ تشخیص می دهی؟ قاضی گفت: نه. حضرت فرمود: خود هلاک شدی و دیگران را نیز به هلاکت انداختی. تاویل هر حرف از قرآن دارای وجوه گوناگونی است. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۲ -

**[ترجمه]

«۱۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَیْسَ شَیْ ءٌ أَبْعَدَ مِنْ عُقُولِ الرِّجَالِ مِنْ تَفْسِیرِ الْقُرْآنِ إِنَّ الْآیَهَ تَنْزِلُ أَوَّلُهَا فِی شَیْ ءٍ وَ أَوْسَطُهَا فِی شَیْ ءٍ وَ آخِرُهَا فِی شَیْ ءٍ ثُمَّ قَالَ إِنَّما یُرِیدُ اللَّهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ یُطَهِّرَکُمْ تَطْهِیراً مِنْ مِیلَادِ الْجَاهِلِیَّهِ(۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السلام فرمود: هیچ چیز مانند تفسیر قرآن از دسترس عقول و اندیشه آدم ها دورتر

نیست. آیه ای نازل می شود که اول آن در مورد چیزی و وسط آن در مورد چیزی و آخر آن در مورد چیزی دیگر است. سپس فرمود: «إِنَّما یُرِیدُ اللَّهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ یُطَهِّرَکُمْ تَطْهِیراً» - . احزاب / ۳۳ - {خداوند اراده فرموده است که پلیدی را از شما اهل بیت دور کند و شما را پاک و پاکیزه گرداند} از ولادت جاهلیت. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ فَسَّرَ الْقُرْآنَ بِرَأْیِهِ فَأَصَابَ لَمْ یُؤْجَرْ وَ إِنْ أَخْطَأَ کَانَ إِثْمُهُ عَلَیْهِ (۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس قرآن را بر اساس نظر شخصی اش [بدون مراجعه به اهل بیت علیهم السلام] تفسیر کند، اگر [اتفاقا] درست تفسیر کند، پاداشی نخواهد داشت و اگر به خطا رود، گناهکار خواهد بود. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی الْجَارُودِ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: مَا عَلِمْتُمْ فَقُولُوا وَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَقُولُوا اللَّهُ أَعْلَمُ فَإِنَّ الرَّجُلَ یَنْزِعُ بِالْآیَهِ فَیَخِرُّ بِهَا أَبْعَدَ مَا بَیْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ (۵).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السلام فرمود: آنچه می دانید بگویید و آنچه نمی دانید بگویید خداوند داناتر است. گاه فردی آیه ای را تفسیر می کند و با این کار خود از ارتفاعی بلندتر از فاصله بین آسمان و زمین سقوط می کند. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ فَسَّرَ الْقُرْآنَ بِرَأْیِهِ إِنْ أَصَابَ لَمْ یُؤْجَرْ وَ إِنْ أَخْطَأَ فَهُوَ أَبْعَدُ مِنَ السَّمَاءِ(۶).

۱- ۱. روی هذه الخطبه فی النهج تحت الرقم ۸۹ من الخطب مع اختلاف.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۲.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۷، و الآیه فی سوره الأحزاب: ۳۳.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۷.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۷.

۶- ۶. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۷.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: هر که قرآن را به رأی خود تفسیر کند و تفسیرش درست باشد، اجری ندارد؛ و اگر تفسیرش اشتباه باشد، او از آسمان، دورتر است. [فاصله او تا حقیقت دورتر از فاصله بین او و آسمان است.] - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: لَیسَ أَبْعَدَ مِنْ عُقُولِ الرِّجَالِ مِنَ الْقُرْآنِ (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: هیچ چیز مانند تفسیر قرآن از دسترس عقول و اندیشه آدم ها دورتر نیست. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَمَّارِ بْنِ مُوسَی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُ عَنِ الْحُکُومَهِ قَالَ مَنْ حَکَمَ بِرَأْیِهِ بَینَ اثْنَینِ فَقَدْ کَفَرَ وَ مَنْ فَسَّرَ آیَهً مِنْ کِتَابِ اللَّهِ فَقَدْ کَفَرَ(۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از امام صادق علیه السلام در مورد حکم کردن سؤال شد؟ فرمود: هر که بین دو نفر به رأی خودش قضاوت کند، کفر ورزیده است؛ و هر که آیه ای از قرآن را به رأی خودش تفسیر کند، کفر ورزیده است. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۸ -

**[ترجمه]

«۱۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِیَّاکُمْ وَ الْخُصُومَهَ فَإِنَّهَا تُحْبِطُ الْعَمَلَ وَ تَمْحَقُ الدِّینَ وَ إِنَّ أَحَدَکُمْ لَینْزِعُ بِالْآیَهِ یَقَعُ فِیهَا أَبْعَدَ مِنَ السَّمَاءِ(۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السلام فرمود: از جدال [در قرآن] بپرهیزید که عمل را باطل می کند و دین را از بین می برد. همانا یکی از شما آیه را می گیرد (و تفسیر می کند) که از ارتفاعی بلندتر از آسمان سقوط می کند. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۸ -

**[ترجمه]

«۱۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ یَزِیدَ عَنْ یَاسِرٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام یَقُولُ: الْمِرَاءُ فِی کِتَابِ اللَّهِ کُفْرٌ(۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: جدال در آیات کتاب خدا [بر اساس رای و نظر شخصی و جدال غیر احسن] کفر است. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۸ -

**[ترجمه]

«۱۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا تَقُولُوا لِکُلِّ آیَهٍ هَذِهِ رَجُلٌ وَ هَذِهِ رَجُلٌ إِنَّ مِنَ الْقُرْآنِ حَلَالًا وَ مِنْهُ حَرَاماً وَ فِیهِ نَبَأُ مَنْ قَبْلَکُمْ وَ خَبَرُ مَنْ بَعْدَکُمْ وَ حُکْمُ مَا بَیْنَکُمْ فَهَکَذَا هُوَ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مُفَوَّضٌ فِیهِ إِنْ شَاءَ فَعَلَ الشَّیْ ءَ وَ إِنْ شَاءَ تَذَکَّرَ حَتَّی إِذَا فُرِضَتْ فَرَائِضُهُ وَ خُمِّسَتْ أَخْمَاسُهُ حَقٌّ عَلَی النَّاسِ أَنْ یَأْخُذُوا بِهِ لِأَنَّ اللَّهَ قَالَ ما آتاکُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَ ما نَهاکُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا(۵).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: در مورد آیات قرآن نگویید که این آیه در باره این مرد و آن در باره این مرد است، در قرآن موارد حلال و حرام ذکر شده است و نیز اخبار حوادث گذشته و اخبار حوادث آینده و حکم مسائل مربوط بین شما، در قرآن آمده است؛ پس قرآن، این چنین است. رسول خدا صلی الله علیه و آله این اجازه را داشت که اگر بخواهد کاری را انجام دهد و اگر بخواهد آن را ترک کند، تا آن که وقتی واجبات و فرائض، و نمازهای پنج گانه، اعلام شد، مردم، حق داشتند به پیامبر صلی الله علیه و آله اقتدا کنند؛ زیرا خداوند فرمود: «وَمَا آتَاکُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاکُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا» - ۴. حشر/ ۷ - {و آنچه را فرستاده (او) به شما داد آن را بگیرید و از آنچه شما را باز داشت بازایستید.}

**[ترجمه]

«۱۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ رِبْعِیٍّ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ وَ إِذا رَأَیْتَ الَّذِینَ یَخُوضُونَ فِی آیاتِنا قَالَ الْکَلَامُ فِی اللَّهِ وَ الْجِدَالُ فِی الْقُرْآنِ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّی یَخُوضُوا فِی حَدِیثٍ غَیْرِهِ قَالَ مِنْهُمُ الْقُصَّاصُ (۶).

**[ترجمه]شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ رِبْعِیٍّ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ وَ إِذا رَأَیْتَ الَّذِینَ یَخُوضُونَ فِی آیاتِنا قَالَ الْکَلَامُ فِی اللَّهِ وَ الْجِدَالُ فِی الْقُرْآنِ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّی یَخُوضُوا فِی حَدِیثٍ غَیْرِهِ قَالَ مِنْهُمُ الْقُصَّاصُ - ۶. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۳۶۲، و الآیه فی سوره الأنعام: ۶۸. - .

**[ترجمه]

مُنْيَهُ الْمُرِيدِ، عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَنْ قَالَ فِی الْقُرْآنِ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ وَ قَالَ صلی الله علیه و آله مَنْ تَكَلَّمَ فِی الْقُرْآنِ بِرَأْيِهِ فَأَصَابَ فَقَدْ أَخْطَأَ.

ص: ۱۱۱

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۷.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۸، و الآیه الأخیره فی سوره الحشر: ۷.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۸، و الآیه الأخیره فی سوره الحشر: ۷.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۸، و الآیه الأخیره فی سوره الحشر: ۷.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۸، و الآیه الأخیره فی سوره الحشر: ۷.

۶- ۶. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۳۶۲، و الآیه فی سوره الأنعام: ۶۸.

وَ قَالَ صلى الله عليه و آله مَنْ قَالَ فِی الْقُرْآنِ بِغَیْرِ مَا عَلِمَ جَاءَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ مُلْجَماً بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ وَ قَالَ صلى الله علیه و آله أَكْثَرَ مَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِی مِنْ بَعْدِی رَجُلٌ یُنَاوِلُ الْقُرْآنَ یَضَعُهُ عَلَى غَیْرِ مَوَاضِعِهِ.

**[ترجمه]مُنْیَهُ الْمُرِیدِ، عَنِ النَّبِیِّ صلى الله علیه و آله قَالَ: مَنْ قَالَ فِی الْقُرْآنِ بِغَیْرِ عِلْمٍ فَلْیَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ وَ قَالَ صلى الله علیه و آله مَنْ تَكَلَّمَ فِی الْقُرْآنِ بِرَأْیِهِ فَأَصَابَ فَقَدْ أَخْطَأَ.

ص: ١١١

وَ قَالَ صلى الله علیه و آله مَنْ قَالَ فِی الْقُرْآنِ بِغَیْرِ مَا عَلِمَ جَاءَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ مُلْجَماً بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ وَ قَالَ صلى الله علیه و آله أَكْثَرَ مَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِی مِنْ بَعْدِی رَجُلٌ یُنَاوِلُ الْقُرْآنَ یَضَعُهُ عَلَى غَیْرِ مَوَاضِعِهِ.

**[ترجمه]

باب ١١ كیفیه التوسل بالقرآن

الأخبار

أقول

و أما الاستخاره و التفؤل بالقرآن فقد أوردناهما فی كتاب الصلاه و أما أدعیه التوسل بالقرآن فی لیالی القدر فقد أوردناها فی كتاب الصیام و فی أبواب عمل السنه كما ستقف إن شاء الله تعالى.

**[ترجمه]و أما الاستخاره و التفؤل بالقرآن فقد أوردناهما فی كتاب الصلاه و أما أدعیه التوسل بالقرآن فی لیالی القدر فقد أوردناها فی كتاب الصیام و فی أبواب عمل السنه كما ستقف إن شاء الله تعالى.

**[ترجمه]

«١»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْفَحَّامُ عَنِ الْمَنْصُورِیِّ عَنْ سَهْلِ بْنِ یَعْقُوبَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُطَهَّرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ الدَّیْلَمِیِّ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى سَیِّدِنَا الصَّادِقِ علیه السلام فَقَالَ لَهُ یَا سَیِّدِی أَشْكُو إِلَیْكَ دَیْناً رَكِبَنِی وَ سُلْطَاناً غَشَمَنِی وَ أُرِیدُ أَنْ تُعَلِّمَنِی دُعَاءً أَغْنَمُ بِهَا غَنِیمَهً أَقْضِی بِهَا دَیْنِی وَ أَكْفِی بِهَا ظُلْمَ سُلْطَانِی فَقَالَ إِذَا جَنَّكَ اللَّیْلُ فَصَلِّ رَكْعَتَیْنِ وَ اقْرَأْ فِی الرَّكْعَهِ الْأُولَى مِنْهُمَا الْحَمْدَ وَ آیَهَ الْكُرْسِیِّ وَ فِی الرَّكْعَهِ الثَّانِیَهِ الْحَمْدَ وَ آخِرَ الْحَشْرِ لَوْ أَنْزَلْنا هذَا الْقُرْآنَ عَلى جَبَلٍ إِلَى خَاتِمَهِ السُّورَهِ ثُمَّ خُذِ الْمُصْحَفَ فَدَعْهُ عَلَى رَأْسِكَ وَ قُلِ اللَّهُمَّ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَ بِحَقِّ مَنْ أَرْسَلْتَهُ وَ بِحَقِّ كُلِّ مُؤْمِنٍ مَدَحْتَهُ فِیهِ وَ بِحَقِّكَ عَلَیْهِمْ فَلَا أَحَدَ أَعْرَفُ بِحَقِّكَ مِنْكَ بِكَ یَا اللَّهُ عَشْرَ مَرَّاتٍ ثُمَّ تَقُولُ یَا مُحَمَّدُ عَشْرَ مَرَّاتٍ یَا عَلِیُّ عَشْرَ مَرَّاتٍ یَا فَاطِمَهُ عَشْرَ مَرَّاتٍ یَا حَسَنُ عَشْرَ مَرَّاتٍ یَا حُسَیْنُ عَشْرَ مَرَّاتٍ یَا عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ عَشْرَ مَرَّاتٍ یَا مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیٍّ عَشْرَ مَرَّاتٍ یَا جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ

عَشْرَ مَرَّاتٍ یَا مُوسَی بْنَ جَعْفَرٍ عَشْرَ مَرَّاتٍ یَا عَلِیَّ بْنَ مُوسَی عَشْرَ مَرَّاتٍ یَا مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیٍّ عَشْراً یَا عَلِیَّ بْنَ مُحَمَّدٍ عَشْراً یَا حَسَنَ بْنَ عَلِیٍّ عَشْراً یَا أَیُّهَا الْحُجَّهُ

ص: ۱۱۲

عَشْراً- ثُمَّ تَسْأَلُ اللَّهَ تَعَالَى حَاجَتَكَ قَالَ فَمَضَى الرَّجُلُ وَ عَادَ إِلَيْهِ بَعْدَ مُدَّةٍ قَدْ قَضَى دَيْنَهُ وَ صَلَحَ لَهُ سُلْطَانُهُ وَ عَظُمَ يَسَارُهُ (۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: مردی نزد امام صادق علیه السّلام آمد و عرض کرد: ای آقای من! از تو یاری می طلبم در وامی (قرضی) که به عهده من آمده و از ادای آن عاجزم و سلطانی که به من ظلم و تعدّی کرده، از تو می خواهم که دعایی به من تعلیم فرمایی تا به سبب آن غنیمتی بیابم و دینم را بپردازم، و با آن شرّ ستم آن سلطان را دفع کنم. فرمود: همین که شب فرا رسد دو رکعت نماز بخوان، در رکعت اول حمد و آیه الکرسی، و در رکعت دوم حمد و آیات آخر سوره حشر را از آیه «لَوْ أَنْزَلْنا هذَا الْقُرْآنَ عَلى جَبَلٍ» تا آخر سوره بخوان، سپس قرآن را بردار و بر سرت بگذار و بگو: به حق این قرآن و به حق پیامبری که او را فرستادی و به حق هر مؤمنی و به حقّ تو بر آنان، که کسی از حقت بر تو آگاه‌تر نیست. آنگاه بگو: «بک یا اللَّه» ده مرتبه «یا محمد» ده مرتبه «یا علی» ده مرتبه «یا فاطمه» ده مرتبه «یا حسن» ده مرتبه «یا حسین» ده مرتبه «یا علی بن الحسین» ده مرتبه «یا محمد» ده مرتبه «یا جعفر بن محمد» ده مرتبه «یا موسی بن جعفر» ده مرتبه «یا علی بن موسی» ده مرتبه «یا محمد بن علی» ده مرتبه «یا علی بن محمد» ده مرتبه «یا حسن بن علی» ده مرتبه «یا ذا الحجه» ده مرتبه، آنگاه حاجتت را از خداوند بخواه.

راوی گوید: آن مرد رفت و پس از مدتی به نزد آن حضرت آمد و دین او اداء شده بود، و سلطان با او نیک شده، و وسعت، زندگیش را فرا گرفته بود. -. امالی طوسی ۱ : ۲۹۸ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ وَجَدْتُ بِخَطِّ بَعْضِ الْأَفَاضِلِ نَقْلًا مِنْ خَطِّ السَّيِّدِ عَلِيِّ بْنِ طَاوُسٍ قَدَّسَ اللَّهُ رُوحَهُمَا: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِكِتَابِكَ الْمُنْزَلِ عَلَى نَبِيِّكَ الْمُرْسَلِ وَ فِيهِ اسْمُكَ الْأَعْظَمُ وَ أَسْمَاؤُكَ الْحُسْنَى وَ مَا يُخَافُ وَ يُرْجَى أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ تَجْعَلَ عَبْدَكَ فُلَانَ بْنَ فُلَانٍ مِمَّنْ أَغْنَيْتَهُ بِعِلْمِكَ عَنِ الْمَقَالِ وَ بِكَرَمِكَ عَنِ السُّؤَالِ تَكَرُّماً مِنْكَ وَ تَفَضُّلًا يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ عَشْرَ مَرَّاتٍ.

**[ترجمه]به خط بعضی از افاضل به نقل از سید بن طاووس دیدم که در توسل به قرآن گفته می شود: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِكِتَابِكَ الْمُنْزَلِ عَلَى نَبِيِّكَ الْمُرْسَلِ وَ فِيهِ اسْمُكَ الْأَعْظَمُ وَ أَسْمَاؤُكَ الْحُسْنَى وَ مَا يُخَافُ وَ يُرْجَى أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ تَجْعَلَ عَبْدَكَ فُلَانَ بْنَ فُلَانٍ مِمَّنْ أَغْنَيْتَهُ بِعِلْمِكَ عَنِ الْمَقَالِ وَ بِكَرَمِكَ عَنِ السُّؤَالِ تَكَرُّماً مِنْكَ وَ تَفَضُّلًا يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ عَشْرَ مَرَّاتٍ.» (پروردگارا! همانا من از تو در خواست می کنم، که به حرمت کتاب نازل شده ات بر پیامبر فرستاده شده ات، در حالی که در آن اسم اعظم توست و نام های نیکوی توست؛ و نیز به حرمت آنچه از خوف و رجا در آن است، از تو می خواهم بر محمد و خاندان محمد درود فرستی و بنده ات فلانی پسر فلانی را از کسانی قرار دهی که او را با علمت بی نیاز از سخن گفتن کردی و با کرمت بی نیاز از درخواست کردن نمودی، به خاطر بزرگواری و لطفی از جانب خودت. ای رحیم ترین رحیمان، ای رحیم ترین رحیمان. ده مرتبه.)

**[ترجمه]

«۳»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، رُوِيَ عَنِ الْأَئِمَّهِ علیهم السلام: إِذَا حَزَنَکَ أَمْرٌ فَصَلِّ رَکْعَتَيْنِ تَقْرَأُ فِی الرَّکْعَهِ الْأُولَی الْحَمْدَ وَ آيَهَ الْکُرْسِيِّ وَ فِی الثَّانِيَهِ الْحَمْدَ وَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ ثُمَّ خُذِ الْمُصْحَفَ وَ ارْفَعْهُ فَوْقَ رَأْسِکَ وَ قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ بِحَقِّ مَا أَرْسَلْتَهُ إِلَی خَلْقِکَ وَ بِحَقِّ کُلِّ آيَهٍ هِیَ لَکَ فِی الْقُرْآنِ وَ بِحَقِّ کُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَهٍ مَدَحْتَهُمَا فِی الْقُرْآنِ وَ بِحَقِّکَ عَلَيْکَ وَ لَا أَحَدَ أَعْرَفُ بِحَقِّکَ مِنْکَ وَ تَقُولُ يَا سَيِّدِی يَا اللَّهُ عَشْراً بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله عَشْراً بِحَقِّ عَلِيٍّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ عَشْراً- ثُمَّ تَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ بِحَقِّ نَبِيِّکَ الْمُصْطَفَی وَ بِحَقِّ وَلِيِّکَ وَ وَصِيِّ رَسُولِکَ الْمُرْتَضَی وَ بِحَقِّ الزَّهْرَاءِ مَرْيَمَ الْکُبْرَی سَيِّدَهِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ وَ بِحَقِّ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ سِبْطَيْ نَبِيِّ الْهُدَی وَ رَضِيعَيْ ثَدْيِ التُّقَی وَ بِحَقِّ زَيْنِ الْعَابِدِينَ وَ قُرَّهِ عَيْنِ النَّاظِرِينَ وَ بِحَقِّ بَاقِرِ عِلْمِ النَّبِيِّينَ- وَ الْخَلَفِ مِنْ آلِ يس وَ بِحَقِّ الرَّاضِی مِنَ الْمَرْضِيِّينَ وَ بِحَقِّ الْخَيِّرِ مِنَ الْخَيِّرِينَ وَ بِحَقِّ الصَّابِرِ مِنَ الصَّابِرِينَ وَ بِحَقِّ التَّقِيِّ وَ السَّجَّادِ الْأَصْغَرِ وَ بُبُکَائِهِ لَيْلَهَ الْمُقَامِ بِالسَّهَرِ وَ بِحَقِّ النَّفْسِ الزَّکِيَّهِ وَ الرُّوحِ الطَّيِّبَهِ سَمِيِّ نَبِيِّکَ وَ الْمُظْهِرِ لِدِينِکَ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ بِحَقِّهِمْ وَ حُرْمَتِهِمْ عَلَيْکَ إِلَّا قَضَيْتَ بِهِمْ حَوَائِجِی وَ تَذْکُرُ مَا شِئْتَ.

وَ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: تَأْخُذُ الْمُصْحَفَ فِی ثَلَاثِ لَيَالٍ مِنْ شَهْرِ

ص: ۱۱۳

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۲۹۸.

رَمَضَانَ فَتَنْشُرُهُ وَ تَضَعُهُ بَيْنَ يَدَيْكَ وَ تَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِكِتَابِكَ الْمُنْزَلِ وَ مَا فِيهِ وَ فِيهِ اسْمُكَ الْأَكْبَرُ وَ أَسْمَاؤُكَ الْحُسْنَى وَ مَا يُخَافُ وَ يُرْجَى أَنْ تَجْعَلَنِي مِنْ عُتَقَائِكَ مِنَ النَّارِ وَ تَدْعُو بِمَا بَدَا لَكَ مِنْ حَاجَةٍ.

**[ترجمه]دعوات راوندی: از امامان علیهم السلام روایت شده که هرگاه کاری تو را اندوهگین ساخت، دو رکعت نماز بگذار که در رکعت اول سوره حمد و آیه الکرسی، و در رکعت دوم سوره حمد و سوره انّا أنزلناه را بخوان، بعد قرآن را بردار و بر بالای سرت گذاشته و بگو: پروردگارا به حق آنچه به سوی مخلوقاتت فرستادی و به حق هر آیه‌ای در قرآن که از آنِ توست، و به حقّ هر مرد و زن مؤمنی که در قرآن ستوده‌ای و هیچ کسی داناتر از خودت به حقّ تو نیست. و ده بار می... گویی: ای آقایم ای الله، و ده بار: به حق محمد و آل محمد، و ده بار: به حق علی امیرالمؤمنین علیه السلام.

سپس می گویی: خداوندا! من به حقّ پیامبر برگزیده‌ات از تو مسألت دارم و به حقّ ولیّ و وصیِّ خشنود گشته پیامبرت، و به حقّ فاطمه زهرا مریم بزرگ، سرور زنان جهانیان، و به حقّ حسن و حسین دو نوه پیامبر هدایت و دو شیرخواره پستان تقوا و پرهیزگاری، و به حقّ زین العابدین و روشنی چشم بینندگان، و به حقّ باقر پرچم پیامبران و نواده خاندان یس، و به حق راضی از خشنود یافتگان، و به حقّ بهترین بهترینان، و به حقّ صبورترین صابران و به حقّ تقوا و سجاد کوچک، و به حق گریه او در شب برپا داشته شده با عبادت و شب‌زنده‌داری، و به حقّ نفس زکیه و روح طیبه همنام پیامبر و آشکار کننده و پیروز گرداننده دینت، پروردگارا! من به حقّ و حرمت آن ها بر تو از تو می‌خواهم که حاجت‌هایم را برآورده سازی. و هر حاجتی که خواهی به یاد می‌آوری و می گویی.

و زراره گفت: امام صادق علیه السلام فرمودند: قرآنت را در سه شب از شب های ماه رمضان می گیری و آن را باز می کنی و پیش رویت قرار می دهی و می گویی: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِكِتَابِكَ الْمُنْزَلِ وَ مَا فِيهِ وَ فِيهِ اسْمُكَ الْأَكْبَرُ وَ أَسْمَاؤُكَ الْحُسْنَى وَ مَا يُخَافُ وَ يُرْجَى أَنْ تَجْعَلَنِي مِنْ عُتَقَائِكَ مِنَ النَّارِ» (پروردگارا! همانا من از تو می خواهم به حرمت کتاب نازل شده ات و آنچه که در آن است، و در آن است اسم اکبرت و آنچه که از آن ترسیده می شود و به آن امید است؛ که مرا در شمار آزادشدگان از آتش قرار دهی.) و دعا می کنی برای هر حاجتی که داری.

**[ترجمه]

«۴»

عُدَّةُ الدَّاعِي، رُوِيَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام: فِي الثُّلُثِ الْبَاقِي (۱) مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ تَأْخُذُ الْمُصْحَفَ وَ تَنْشُرُهُ وَ تَقُولُ وَ ذَكَرَ نَحْوَهُ.

**[ترجمه]عده الداعی: از امام باقر علیه السلام روایت شده که در یک سوم باقی مانده از ماه رمضان (دهه سوم) قرآن را می گیری و باز می کنی و می گویی... و مانند [همان دعای امام صادق] را بیان فرمودند .

**[ترجمه]

باب ۱۲ أنواع آيات القرآن و ناسخها و منسوخها و ما نزل فی الأئمه علیهم السلام منها

الآيات

البقره: ما نَنْسَخْ مِنْ آيَهٍ أَوْ نُنْسِها نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْها أَوْ مِثْلِها أَ لَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلى كُلِّ شَيْ ءٍ قَدِيرٌ(۲)

النحل: وَ إِذا بَدَّلْنا آيَهً مَكانَ آيَهٍ وَ اللَّهُ أَعْلَمُ بِما يُنَزِّلُ قالُوا إِنَّما أَنْتَ مُفْتَرٍ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لا يَعْلَمُونَ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ هُدىً وَ بُشْرى لِلْمُسْلِمِينَ (۳)

<meta info="- ما نَنْسَخْ مِنْ آيَهٍ أَوْ نُنْسِها نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْها أَوْ مِثْلِها أَ لَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلى كُلِّ شَيْ ءٍ قَدِيرٌ. - . بقره / ۱۰۶ -

{هر حكمی را نسخ كنيم، يا آن را به [دست] فراموشی بسپاريم، بهتر از آن، يا مانندش را می آوريم؛ مگر ندانستی كه خدا بر هر كاری تواناست؟}

- وَ إِذا بَدَّلْنا آيَهً مَكانَ آيَهٍ وَ اللَّهُ أَعْلَمُ بِما يُنَزِّلُ قالُوا إِنَّما أَنْتَ مُفْتَرٍ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لا يَعْلَمُونَ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ هُدىً وَ بُشْرى لِلْمُسْلِمِينَ. - . نحل / ۱۰۱ - ۱۰۳ -

{و چون حكمی را به جای حكم ديگر بياوريم - و خدا به آنچه به تدريج نازل می كند داناتر است - می گويند: «جز اين نيست كه تو دروغ بافی.» [نه،] بلكه بيشتر آنان نمی دانند. بگو: «آن را روح القدس از طرف پروردگارت به حق فرود آورده، تا كسانی را كه ايمان آورده اند استوار گرداند، و برای مسلمانان هدايت و بشارتی است.»}

**[ترجمه]

أقول

قد مضی و يأتی فی الأبواب السابقه و اللاحقه ما يتعلق بهذا الباب فلا تغفل.

**[ترجمه]بعضی از مطالبی كه مرتبط با اين باب است قبلا آورديم و برخی ديگر را در باب های آينده خواهيم آورد .

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

شی، [تفسير العياشی] عَنْ أَبِی الْجَارُودِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ: نَزَلَ الْقُرْآنُ (۴)

عَلَى أَرْبَعَهِ أَرْبَاعٍ رُبُعٌ فِينَا وَ رُبُعٌ فِی عَدُوِّنَا وَ رُبُعٌ فِی فَرَائِضَ وَ أَحْكَامٍ وَ رُبُعٌ سُنَنٌ وَ أَمْثَالٌ وَ لَنَا كَرَائِمُ الْقُرْآنِ.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: ابو جعفر علیه السلام شنیدم که می فرمود: قرآن به صورت چهار ربع، نازل شده است: یک چهارم آن در مورد ما، و یک چهارم آن در مورد دشمنان ما، و یک چهارم در مورد واجبات و احکام، و یک چهارم آن سنت ها و امثال است و کرامت های قرآن از آن ماست. -. تفسیر عیاشی ۱ : ۹ -

**[ترجمه]

«۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ ابْنِ نُبَاتَهَ قَالَ سَمِعْتُ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَقُولُ: نَزَلَ الْقُرْآنُ أَثْلَاثاً ثُلُثٌ فِینَا وَ فِی عَدُوِّنَا وَ ثُلُثٌ سُنَنٌ وَ أَمْثَالٌ وَ ثُلُثٌ فَرَائِضُ وَ أَحْکَامٌ (۵).

۱- ۱. اللیالی ظ.

۲- ۲. البقره: ۱۰۶.

۳- ۳. النحل: ۱۰۱- ۱۰۳.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۹.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۹.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: أصبغ بن نباته، نقل کرده است که از امیر مؤمنان علیه السلام شنیدم که می فرمود: قرآن به صورت ثلث، نازل شده است: یک سوم آن در مورد ما و دشمنان ماست، و یک سوم آن، سنت ها و امثال و یک سوم آن، واجبات و احکام است. - ۲. تفسیر عیاشی ۱ : ۹- ۲ تفسیر عیاشی ۱ : ۱۰ -

**[ترجمه]

«۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: إِنَّ الْقُرْآنَ زَاجِرٌ وَ آمِرٌ یَأْمُرُ بِالْجَنَّهِ وَ یَزْجُرُ عَنِ النَّارِ(۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از امام صادق علیه السلام شنیدم که می گفت: قرآن امر کننده و بازدارنده است؛ قرآن امر به بهشت می کند و از آتش جهنم بازمی دارد. - ۴. تفسیر عیاشی ۱ : ۱۰

-

**[ترجمه]

«۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدِ بْنِ الْحَجَّاجِ الْکَرْخِیِّ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَفَعَهُ إِلَی خَیْثَمَهَ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: یَا خَیْثَمَهُ الْقُرْآنُ نَزَلَ أَثْلَاثاً ثُلُثٌ فِینَا وَ فِی أَحِبَّائِنَا وَ ثُلُثٌ فِی أَعْدَائِنَا وَ عَدُوِّ مَنْ کَانَ قَبْلَنَا وَ ثُلُثٌ سُنَّهٌ وَ مَثَلٌ وَ لَوْ أَنَّ الْآیَهَ إِذَا نَزَلَتْ فِی قَوْمٍ ثُمَّ مَاتَ أُولَئِکَ الْقَوْمُ مَاتَتِ الْآیَهُ لَمَا بَقِیَ مِنَ الْقُرْآنِ شَیْ ءٌ وَ لَکِنَّ الْقُرْآنَ یَجْرِی أَوَّلُهُ عَلَی آخِرِهِ مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ وَ لِکُلِّ قَوْمٍ آیَهٌ یَتْلُونَهَا هُمْ مِنْهَا مِنْ خَیْرٍ أَوْ شَرٍّ(۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السلام فرمود: ای خیثمه! قرآن به صورت ثلث، نازل شده است: یک سوم آن در رابطه با ما و دوستداران ماست، و یک سوم آن در رابطه با دشمنان ما و دشمن کسانی که پیش از ما بودند، و یک سوم دیگر، سنت و مَثَل است. اگر بنا بر این بود که با از بین رفتن قومی که آیه در باره آن ها نازل شده است، آن آیه نیز از بین برود، دیگر چیزی از قرآن باقی نمی ماند. اما قرآن، ابتدای آن بر انتهای آن جاری است تا زمانی که آسمان ها و زمین بر پا است و هر قومی آیه ای دارد که آن را تلاوت می کند، خواه، موضوع آن آیه، خیر باشد و خواه شر؛ آنان موضوع آن آیه هستند. - -

**[ترجمه]

«۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَنْ لَمْ یَعْرِفْ أَمْرَنَا مِنَ الْقُرْآنِ لَمْ یَتَنَکَّبِ الْفِتَنَ (۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمودند: کسی که امر ما در مورد قرآن نداند، از فتنه ها درامان نیست. - . تفسیر عیاشی ۱: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِيرٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: يَا أَبَا الْفَضْلِ لَنَا حَقٌّ فِي كِتَابِ اللَّهِ الْمُحْكَمِ مِنَ اللَّهِ لَوْ مَحَوْهُ فَقَالُوا لَيْسَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ أَوْ لَمْ يَعْلَمُوا لَكَانَ سَوَاءً(۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: حنان بن سدیر از پدرش نقل می کند که امام صادق علیه السلام فرمودند: ای ابا الفضل، ما در کتاب محکم خدا حقّی داریم؛ اگر آن (قرآن) را پاک کنند و بگویند از جانب خدا نیست یا این که [حق ما را] ندانند، [هر دو کار] یکسان است. - . تفسیر عیاشی ۱: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: يَا مُحَمَّدُ إِذَا سَمِعْتَ اللَّهَ ذَكَرَ أَحَداً مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ بِخَيْرٍ فَنَحْنُ هُمْ وَ إِذَا سَمِعْتَ اللَّهَ ذَكَرَ قَوْماً بِسُوءٍ مِمَّنْ مَضَى فَهُمْ عَدُوُّنَا(۵).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از محمد بن مسلم نقل است که گفت: امام صادق علیه السلام فرمودند: ای محمد، هنگامی که شنیدی خداوند احدی از این امت را به نیکی یاد کرده، پس ما آن هاییم و زمانی که شنیدی از گروهی از آن ها که گذشته اند به بدی یاد کرده، پس آن ها دشمنان ما هستند. - . تفسیر عیاشی ۱: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ عَمَّنْ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَوْ قَدْ قُرِئَ الْقُرْآنُ كَمَا أُنْزِلَ لَأَلْفَيْتَنَا فِيهِ مُسَمَّيْنَ وَ قَالَ سَعِيدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْكِنْدِيُّ- عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام بَعْدَ مُسَمَّيْنَ كَمَا سُمِّيَ مَنْ قَبْلَنَا(۶).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمودند: اگر قرآن همان گونه که نازل شده بود؛ خوانده می شد؛ ما را در آن نام برده شده می یافتید (می دید که نام ما در آن برده شده). و سعید بن حسین کندی از امام باقر علیه السلام این گونه نقل می کند: می یافتید که نام ما در آن برده شده، همان گونه نام آن ها که قبل از ما بودند، برده شده. - . تفسیر عیاشی ۱: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُیَسِّرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَوْ لَا أَنَّهُ زِیدَ فِی کِتَابِ اللَّهِ وَ نُقِصَ مِنْهُ مَا خَفِیَ حَقُّنَا عَلَی ذِی حِجًی وَ لَوْ قَدْ قَامَ قَائِمُنَا فَنَطَقَ صَدَّقَهُ الْقُرْآنُ (۷).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السلام فرمودند: اگر نبود این که به قرآن اضافه شده و از آن کم شده، حق ما بر خردمندان پوشیده نمی ماند. و اگر قائم ما قیام کند و سخن گوید، قرآن او را تصدیق می نماید. - . تفسیر عیاشی ۱: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۱۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مَسْعَدَهَ بْنِ صَدَقَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ

ص: ۱۱۵

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۰.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۰.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۳.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۳.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۳.

۶- ۶. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۳.

۷- ۷. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۳.

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیهم السلام: سَمُّوهُمْ بِأَحْسَنِ أَمْثَالِ الْقُرْآنِ يَعْنِي عِتْرَةَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله هذا عَذْبٌ فُرَاتٌ فَاشْرَبُوا وَ هذا مِلْحٌ أُجَاجٌ فَاجْتَنِبُوا(۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از امام باقر علیه السلام، از پدرشان از جدّشان روایت شده که امیر المؤمنین علیه السلام فرمودند: آن ها را به بهترین مثل های قرآن، یعنی عترت پیامبر صلّی الله علیه و آله، نام گذاری کنید. این آب شیرین است پس از آن بنوشید، و این نمک شور پس از آن دوری نمایید. - . تفسیر عیاشی ۱: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۱۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عُمَرَ بْنِ حَنْظَلَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: عَنْ قَوْلِ اللَّهِ قُلْ كَفى بِاللَّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتابِ (۲) فَلَمَّا رَآنِي أَتَتَبَّعُ هَذَا وَ أَشْبَاهَهُ مِنَ الْكِتَابِ قَالَ حَسْبُكَ كُلُّ شَيْ ءٍ فِي الْكِتَابِ مِنْ فَاتِحَتِهِ إِلَى خَاتِمَتِهِ مِثْلُ هَذَا فَهُوَ فِي الْأَئِمَّهِ عُنِيَ بِهِ (۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: عمر بن حنظله از امام صادق علیه السلام در مورد فرموده خدا «قُلْ كَفى بِاللَّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتابِ» - . رعد / ۴۳ - {بگو: «کافی است خدا و آن کس که نزد او علم کتاب است، بین من و شما گواه باشد.»} نقل می کند: هنگامی که مرا دید، در این مورد و امثال آن در کتاب خدا (معنای آیه مذکور) پیگیری می کنم؛ فرمودند: برای تو کافی است [بدانی] هر چیزی که در کتاب خدا از فاتحه الکتابش تا پایانش مثل این باشد، پس آن [آیه] در مورد ائمه است که منظور از آن هستند. - . تفسیر عیاشی ۱: ۱۳ -

**[ترجمه]

باب ۱۳ ما عاتب الله تعالی به الیهود

آیات

البقره قال الله تعالى أَ فَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَ قَدْ كانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ ما عَقَلُوهُ وَ هُمْ يَعْلَمُونَ وَ إِذا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قالُوا آمَنَّا وَ إِذا خَلا بَعْضُهُمْ إِلى بَعْضٍ قالُوا أَ تُحَدِّثُونَهُمْ بِما فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ أَ فَلا تَعْقِلُونَ أَ وَ لا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ ما يُسِرُّونَ وَ ما يُعْلِنُونَ وَ مِنْهُمْ أُمِّيُّونَ لا يَعْلَمُونَ الْكِتابَ إِلَّا أَمانِيَّ وَ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هذا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَناً قَلِيلاً فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَ وَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ وَ قالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّاماً مَعْدُودَةً قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَهْداً فَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ ما لا تَعْلَمُونَ (۴)

۱- ۱. تفسير العيّاشىّ ج ۱ ص ۱۳.

۲- ۲. الرعد: ۴۳.

۳- ۳. تفسير العيّاشىّ ج ۱ ص ۱۳.

۴- ۴. البقره: ۷۵- ۸۰، و ما بين العلامتين أضـفناه من المصحف الشريف لتكون الآيات المربوطه، المتعلقه بعنوان الباب كامله. و نسـخه الأصـل كنسـخه الكمبانىّ ينتهى الى. قوله تعالى« لَنْ تَمَسَّنَا» و بعـده بياض. و كيف كان الظاهر من سـيره المؤلّف العلامه رضوان اللّه عليه أن يكتب بعد ذلك ما يتعلق بتفسـير الآيات الكريمه من التفسـير المنسوب الى الامام العسـكرىّ عليه السـلام، و لما كان الآيات مع تفسيرها منقوله مستخرجه فى ج ۷۰ ص ۱۶۶ ۱۷۰، لم تنقلها هنا، من أرادها فليراجع هناك.

lt;meta info="- أَ فَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَ قَدْ كانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ ما عَقَلُوهُ وَ هُمْ يَعْلَمُونَ وَ إِذا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قالُوا آمَنَّا وَ إِذا خَلا بَعْضُهُمْ إِلى بَعْضٍ قالُوا أَ تُحَدِّثُونَهُمْ بِما فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ أَ فَلا تَعْقِلُونَ أَ وَ لا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ ما يُسِرُّونَ وَ ما يُعْلِنُونَ وَ مِنْهُمْ أُمِّيُّونَ لا يَعْلَمُونَ الْكِتابَ إِلَّا أَمانِيَّ وَ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هذا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَناً قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَ وَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ وَ قالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّاماً مَعْدُودَةً قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَهْداً فَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ ما لا تَعْلَمُونَ. - . بقره / ۷۵ - ۸۰ -

{آیا طمع دارید که [اینان] به شما ایمان بیاورند؟ با آنکه گروهی از آنان سخنان خدا را می شنیدند، سپس آن را بعد از فهمیدنش تحریف می کردند، و خودشان هم می دانستند. و [همین یهودیان] چون با کسانی که ایمان آورده اند برخورد کنند، می گویند: «ما ایمان آورده ایم.» و وقتی با همدیگر خلوت می کنند، می گویند: «چرا از آنچه خداوند بر شما گشوده است، برای آنان حکایت می کنید تا آنان به [استناد] آن، پیش پروردگارتان بر ضد شما استدلال کنند؟ آیا فکر نمی کنید؟» آیا نمی دانند که خداوند آنچه را پوشیده می دارند، و آنچه را آشکار می کنند، می داند؟ و [بعضی] از آنان بی سوادانی هستند که کتاب [خدا] را جز خیالات خامی نمی دانند، و فقط گمان می برند. پس وای بر کسانی که کتاب [تحریف شده ای] با دستهای خود می نویسند، سپس می گویند: «این از جانب خداست»، تا بدان بهای ناچیزی به دست آرند؛ پس وای بر ایشان از آنچه دست هایشان نوشته، و وای بر ایشان از آنچه [از این راه] به دست می آورند. و گفتند: «جز روزهایی چند، هرگز آتش به ما نخواهد رسید.» بگو: «مگر پیمانی از خدا گرفته اید؟ - که خدا پیمان خود را هرگز خلاف نخواهد کرد - یا آنچه را نمی دانید به دروغ به خدا نسبت می دهید؟»}

**[ترجمه]

باب ۱۴ أن القرآن مخلوق

الأخبار

«۱»

ید،(۱)

[التوحید] لی، [الأمالی للصدوق] الْهَمَذَانِيُّ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ مَعْبَدٍ عَنِ ابْنِ خَالِدٍ قَالَ: قُلْتُ لِلرِّضَا علیه السلام يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ- أَخْبِرْنِي عَنِ الْقُرْآنِ أَ خَالِقٌ أَوْ مَخْلُوقٌ فَقَالَ لَيْسَ بِخَالِقٍ وَ لَا مَخْلُوقٍ وَ لَكِنَّهُ كَلَامُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ (۲).

**[ترجمه]توحید، امالی صدوق: حسین بن خالد گفت: به حضرت رضا علیه السلام عرض کردم: یا ابن رسول اللّه! مرا خبر ده از قرآن که آیا خالق است یا مخلوق؟ حضرت فرمود: نه خالق است و نه مخلوق، و لیکن قرآن کلام خدای عز و جل است.

**[ترجمه]

«۲»

ید،(۳)

[التوحید] ن،(۴) [عیون أخبار الرضا علیه السلام] لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ مَسْرُورٍ عَنْ مُحَمَّدٍ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ هَاشِمٍ عَنِ الرَّیَّانِ قَالَ: قُلْتُ لِلرِّضَا علیه السلام مَا تَقُولُ فِی الْقُرْآنِ فَقَالَ کَلَامُ اللَّهِ لَا تَتَجَاوَزُوهُ وَ لَا تَطْلُبُوا الْهُدَی فِی غَیْرِهِ فَتَضِلُّوا(۵).

**[ترجمه]توحید، امالی صدوق: ریان بن صلت گفت: به حضرت رضا علیه السلام عرض کردم که در باب قرآن چه می فرمایید؟ فرمود: کلام خدا است، از آن در نگذرید و راه راست را در غیر آن مجوئید که گمراه می شوید.

**[ترجمه]

«۳»

ید،(۶)

[التوحید] لی، [الأمالی للصدوق] الْمُکَتِّبُ عَنِ الْأَسَدِیِّ عَنِ الْبَرْمَکِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ دَاهِرٍ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: سَأَلْتُ الصَّادِقَ علیه السلام فَقُلْتُ لَهُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا تَقُولُ فِی الْقُرْآنِ فَقَالَ هُوَ کَلَامُ اللَّهِ وَ قَوْلُ اللَّهِ وَ کِتَابُ اللَّهِ وَ وَحْیُ اللَّهِ وَ تَنْزِیلُهُ وَ هُوَ الْکِتَابُ الْعَزِیزُ الَّذِی

۱- ۱. التوحید: الباب الثلاثون ص ۱۵۶.

۲- ۲. أمالی الصدوق ص ۳۲۶.

۳- ۳. التوحید: ۱۵۷.

۴- ۴. عیون الأخبار ج ۲ ص ۵۶.

۵- ۵. أمالی الصدوق ص ۳۲۶.

۶- ۶. التوحید: ۱۵۷ و فیه عن البرمکی، عن علیّ بن سالم.

لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ لَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ(۱).

**[ترجمه]توحید، امالی صدوق: راوی می گوید: از امام صادق علیه پرسیدم: یا ابن رسول اللّه! در باب قرآن چه می فرمایید؟ فرمود که آن کلام خدا و قول خدا و کتاب خدا و وحی خدا و تنزیل او است که آن را فرو فرستاده و آن است کتاب عزیزی که باطل نه از پیش رویش و نه از پشت سرش در آن راه نمی یابد. فرو فرستاده شده ای است از نزد حکیمی ستوده.

**[ترجمه]

«۴»

ید،(۲)

[التوحید] لی، [الأمالی للصدوق] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْیَقْطِینِیِّ قَالَ: كَتَبَ أَبُو الْحَسَنِ الثَّالِثُ عَلَیْهِ السَّلَامُ إِلَی بَعْضِ شِیعَتِهِ بِبَغْدَادَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ عَصَمَنَا اللَّهُ وَ إِیَّاكَ مِنَ الْفِتْنَهِ فَإِنْ یَفْعَلْ فَأَعْظِمْ بِهَا نِعْمَهً وَ إِلَّا یَفْعَلْ فَهِیَ الْهَلَكَهُ نَحْنُ نَرَی أَنَّ الْجِدَالَ فِی الْقُرْآنِ بِدْعَهٌ اشْتَرَكَ فِیهَا السَّائِلُ وَ الْمُجِیبُ فَتَعَاطَی السَّائِلُ مَا لَیْسَ لَهُ وَ تَكَلَّفَ الْمُجِیبُ مَا لَیْسَ عَلَیْهِ وَ لَیْسَ الْخَالِقُ إِلَّا اللَّهَ وَ مَا سِوَاهُ مَخْلُوقٌ وَ الْقُرْآنُ كَلَامُ اللَّهِ لَا تَجْعَلْ لَهُ اسْماً مِنْ عِنْدِكَ فَتَكُونَ مِنَ الضَّالِّینَ جَعَلَنَا اللَّهُ وَ إِیَّاكَ مِنَ الَّذِینَ یَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَیْبِ وَ هُمْ مِنَ السَّاعَهِ مُشْفِقُونَ (۳).

**[ترجمه]توحید، امالی صدوق: امام هادی علیه السلام برای یکی از شیعیانش در بغداد نوشت: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ، خدا ما و تو را از فتنه و آزمایش نگه دارد. پس اگر چنین کند و نگه دارد، آنچه نعمت بزرگی است و اگر نکند عین هلاکت و نابودی است. ما چنان می بینیم که جدال و بحث در قرآن بدعتی است که سائل و مجیب در آن شرکت دارند، پس سئوال کننده چیزی را مطرح می کند که وظیفه او نیست و پاسخ دهنده نیز با تکلف چیزی را مطرح می کند که از عهده او خارج است. و کسی و چیزی خالق نیست مگر خدای عز و جل و آنچه غیر او باشد مخلوق است و قرآن کلام خدا است. و از برایش از نزد خود نامی قرار مده که از جمله گمراهان باشی. خدا ما و تو را در زمره آنانی که از پروردگار خود می ترسند در نهانی و از قیامت ترسانند، قرار دهد.

**[ترجمه]

«۵»

ید،(۴)

[التوحید] لی، [الأمالی للصدوق] الْمُكَتِّبُ عَنِ الْأَسَدِیِّ عَنِ الْبَرْمَكِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ عَنِ الْجَعْفَرِیِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی الْحَسَنِ مُوسَی علیه السلام یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا تَقُولُ فِی الْقُرْآنِ فَقَدِ اخْتَلَفَ فِیهِ مَنْ قِبَلَنَا فَقَالَ قَوْمٌ إِنَّهُ مَخْلُوقٌ وَ قَالَ قَوْمٌ إِنَّهُ غَیْرُ مَخْلُوقٍ فَقَالَ علیه السلام أَمَا إِنِّی لَا أَقُولُ فِی ذَلِكَ مَا یَقُولُونَ وَ لَكِنِّی أَقُولُ إِنَّهُ كَلَامُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ (۵).

**[ترجمه]توحید، امالی صدوق: سلیمان بن جعفر جعفری گفت که به ابوالحسن حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام عرض کردم: یا ابن رسول اللَّه! در باب قرآن چه می فرمایید؟ چه کسانی که در نزد ما هستند یا پیش از ما بوده اند در آن اختلاف کرده اند. پس گروهی گفتند که آن مخلوق است و گروهی دیگر گفتند که آن مخلوق نیست. حضرت فرمود: آگاه باش که من آنچه را ایشان می گویند نمی گویم، و لیکن می گویم آن کلام خدا است.

**[ترجمه]

«۶»

ید، [التوحید] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنِ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحِیم قَالَ: کَتَبْتُ عَلَی یَدَیْ عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ أَعْیَنَ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاکَ اخْتَلَفَ النَّاسُ فِی الْقُرْآنِ فَزَعَمَ قَوْمٌ أَنَّ الْقُرْآنَ کَلَامُ اللَّهِ غَیْرُ مَخْلُوقٍ وَ قَالَ آخَرُونَ کَلَامُ اللَّهِ مَخْلُوقٌ فَکَتَبَ علیه السلام الْقُرْآنُ کَلَامُ اللَّهِ مُحْدَثٌ غَیْرُ مَخْلُوقٍ وَ غَیْرُ أَزَلِیٍّ مَعَ اللَّهِ تَعَالَی ذِکْرُهُ وَ تَعَالَی عَنْ ذَلِکَ عُلُوّاً کَبِیراً کَانَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَا شَیْ ءَ غَیْرَ اللَّهِ مَعْرُوفٌ وَ لَا مَجْهُولٌ کَانَ عَزَّ وَ جَلَ

۱- ۱. أمالی الصدوق ۳۲۶.

۲- ۲. التوحید: ۱۵۷.

۳- ۳. أمالی الصدوق ص ۳۲۶.

۴- ۴. التوحید: ۱۵۷.

۵- ۵. أمالی الصدوق: ص ۳۳۰.

وَ لَا مُتَكَلِّمَ وَ لَا مُرِيدَ وَ لَا مُتَحَرِّكَ وَ لَا فَاعِلَ جَلَّ وَ عَزَّ رَبُّنَا فَجَمِيعُ هَذِهِ الصِّفَاتِ مُحْدَثَةٌ غَيْرَ حُدُوثِ الْفِعْلِ مِنْهُ جَلَّ وَ عَزَّ رَبُّنَا وَ الْقُرْآنُ كَلَامُ اللَّهِ غَيْرُ مَخْلُوقٍ فِيهِ خَبَرُ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ وَ خَبَرُ مَا يَكُونُ بَعْدَكُمْ أَنْزَلَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ عَلَى مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله (۱).

قال الصدوق رحمه الله كأن المراد من هذا الحديث ما كان فيه من ذكر القرآن و معنى ما فيه أنه غير مخلوق أى غير مكذوب و لا يعنى به أنه غير محدث لأنه قد قال محدث غير مخلوق و غير أزلى مع الله تعالى ذكره و قال أيضا قد جاء فى الكتاب أن القرآن كلام الله و وحى الله و قول الله و كتاب الله و لم يجئ فيه أنه مخلوق و إنما امتنعنا من إطلاق المخلوق عليه لأن المخلوق فى اللغه قد يكون مكذوبا و يقال كلام مخلوق أى مكذوب قال الله تبارك و تعالى إِنَّما تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثاناً وَ تَخْلُقُونَ إِفْكاً(۲) أى كذبا و قال عز و جل حكايه عن منكرى التوحيد ما سَمِعْنا بِهذا فِي الْمِلَّهِ الْآخِرَهِ إِنْ هذا إِلَّا اخْتِلاقٌ (۳) أى افتعال و كذب فمن زعم أن القرآن مخلوق بمعنى أنه مكذوب فقد كذب و من قال إنه غير مخلوق بمعنى أنه غير مكذوب فقد صدق و قال الحق و الصواب و من زعم أنه غير مخلوق بمعنى أنه غير محدث و غير منزل و غير محفوظ فقد أخطأ و قال غير الحق و الصواب.

و قد أجمع أهل الإسلام على أن القرآن كلام الله عز و جل على الحقيقه دون المجاز و أن من قال غير ذلك فقد قال منكرا و زورا و وجدنا القرآن مفصلا و موصلا و بعضه غير بعض و بعضه قبل بعض كالناسخ التى يتأخر عن المنسوخ فلو لم يكن ما هذه صفته حادثا بطلت الدلاله على حدوث المحدثات و تعذر إثبات محدثها بتناهيها و تفرقها و اجتماعها.

و شى ء آخر و هو أن العقول قد شهدت و الأمه قد أجمعت أن الله

۱- ۱. التوحيد: ۱۵۸.

۲- ۲. العنكبوت: ۱۷.

۳- ۳. سوره ص: ۱.

عز و جل صادق فی إخباره و قد علم أن الكذب هو أن یخبر بكون ما لم یكن و قد أخبر الله عز و جل عن فرعون و قوله أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلى (۱) و عن نوح أنه نادى ابنه و هو فِی مَعْزِلٍ یا بُنَیَّ ارْكَبْ مَعَنا وَ لا تَكُنْ مَعَ الْكافِرِینَ (۲) فإن كان هذا القول و هذا الخبر قدیما فهو قبل فرعون و قبل قوله ما أخبر عنه و هذا هو الكذب و إن لم یوجد إلا بعد أن قال فرعون ذلك فهو حادث لأنه كان بعد أن لم یكن.

و أمر آخر و هو أن الله عز و جل قال وَ لَئِنْ شِئْنا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِی أَوْحَیْنا إِلَیْكَ (۳) و قوله ما نَنْسَخْ مِنْ آیَةٍ أَوْ نُنْسِها نَأْتِ بِخَیْرٍ مِنْها أَوْ مِثْلِها(۴) و ما له مثل أو جاز أن یعدم بعد وجوده فحادث لا محاله(۵).

**[ترجمه]توحید: عثمان بن عبد الرحیم گفت: به واسطه عبدالملك بن اعین نامه ای به امام صادق علیه السلام نوشتم كه: فدایت شوم! مردم در مورد قرآن اختلاف كرده اند. گروهی می گویند قرآن كلام خدا و غیر مخلوق است و گروهی دیگر می گویند كلام خدا و مخلوق است. امام علیه السلام در پاسخ من نوشت: قرآن كلام خدا است كه محدَث است و مخلوق نیست و با خداوند - كه ذكرش بلند باد - ازلی ای نبوده كه همیشه با خدا بوده باشد و خدا از این برتری دارد، برتری ای بزرگ و خدای عز و جل بود و هیچ چیز غیر از خدا نبود نه معروف و نه مجهول و خدای عز و جل بود و هیچ متكلمی نبود و نه مریدی و نه متحركی و نه فاعلی و پروردگار ما از این جلیل تر و عزیزتر است. پس همه این صفات محدث است غیر از حدوث فعل از او و پروردگار ما جلیل تر و عزیزتر است و قرآن كلام خدا است كه مخلوق نیست و در آن است خبر كسی كه پیش از شما بوده و خبر كسی كه بعد از شما خواهد بود و از نزد خدا بر محمد كه رسول خدا است فرو فرستاده شده است.

شیخ صدوق - خدا او را رحمت نماید - گفت: گویا مراد از این حدیث این است كه آنچه از ذكر قرآن در آن بوده و معنای آنچه در آن است، غیر مخلوق است؛ یعنی دروغ نیست. و منظور این نیست كه آن (قرآن) غیر حادث است. زیرا او (امام صادق علیه السلام) فرموده است: «آن حادث غیر مخلوق است و غیر ازلی است، ذكرش با خداست» و نیز فرموده است: در كتاب آمده است، قرآن كلام خدا و وحی خدا و گفتار خداست و در آن نیامده كه او غیر مخلوق است. و ما از اطلاق مخلوقیت بر آن امتناع كردیم، زیرا مخلوق در لغت گاهی به معنای مكذوب است و گفته می شود كلام مخلوق یعنی مكذوب. خداوند تبارك و تعالی می فرماید: «انما تعبدون من دون الله اوثانا و تخلقون افكا» - . عنكبوت / ۶۷ - {واقعا آنچه را شما سوای خدا می پرستید جز بتانی [بیش] نیستند و دروغ بر می سازید} یعنی دروغ می بافید و خداوند عزّ و جلّ حكایتی را از منكران توحید بیان می كند. و می فرماید: «ما سَمِعْنا بِهذا فِی الْمِلَّهِ الْآخِرَهِ إِنْ هذا إِلَّا اخْتِلاقٌ» - . ص / ۱ - {از [طرفی] این [مطلب] را در آیین اخیر [عیسوی هم] نشنیده ایم؛ این [ادعا] جز دروغ بافی نیست} یعنی تقلب و دروغ. پس هر كس گمان برد قرآن مخلوق است، به معنای این است كه قرآن مكذوب است؛ پس دروغ گفته است. و هر كس بگوید آن غیر مخلوق است یعنی دروغ نیست، پس راست گفته. و حق و درست را گفته است. و هر كس گمان كند آن غیر مخلوق است، بدین معناست كه حادث نیست و نازل نشده و حفظ نمی شود، پس بی شك اشتباه كرده و غیر حق و نادرست گفته است.

و اهل اسلام اجماع كردند بر این كه قرآن به حقیقت، كلام خداوند عزّ و جلّ است نه مجازا (در این گفته كه قرآن كلام خداست، مجازی در كار نیست). و هر كس غیر این را بگوید، [سخن] ناپسند و نادرستی گفته است. و ما قرآن را [گاهی] فصل فصل و [گاهی] متصل و برخی غیر برخی دیگر و بعضی را قبل از بعضی دیگر یافتیم؛ مانند آن ناسخی كه پس از

منسوخ است. و اگر این صفت حادث بودنش نبود، دلالت بر حدوث همه حادث ها باطل می شد و اثبات به وجود آورنده آن ها به محدود بودنشان، و اختلاف و اجتماعشان، ممتنع می نمود.

و نکته ای دیگر این است که عقل ها شهادت دادند و امّت اجماع کرد بر این که خداوند عزوجلّ در خبر دادنش صادق است. و دانسته شده که دروغ این است که به وجود آنچه نیست، خبر دهند. و خداوند تبارک و تعالی خبر داده از فرعون و گفتارش: «انا ربکم الاعلی» - . نازعات / ۲۴ - {پروردگار بزرگ تر شما منم.} و از نوح که پسرش را خواند: و او «فی معزل یا بنی ارکب معنا و لا تکن مع الکافرین» - . هود / ۴۲ - {پسرش در کناری بود بانگ در داد: «ای پسرک من! با ما سوار شو و با کافران مباش.»} و اگر این گفته و این خبر قدیم باشد، آنچه از آن خبر داده، قبل از فرعون و گفته او بوده و این همان دروغ است. و اگر [آن کلام] ایجاد نشده باشد مگر بعد از این که فرعون گفته، پس حادث است. زیرا بعد از آن که وجود نداشته به وجود آمده است.

و نکته دیگری است و آن این که خداوند عزّو جلّ فرمود: «وَ لَئِنْ شِئْنا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِی أَوْحَیْنا إِلَیْکَ» - . اسری / ۸۶ - {و اگر بخواهیم، قطعا آنچه را به تو وحی کرده ایم می بریم.} و نیز فرموده اش: «ما نَنْسَخْ مِنْ آیَةٍ أَوْ نُنْسِها نَأْتِ بِخَیْرٍ مِنْها أَوْ مِثْلِها» - . بقره / ۱۰۶ - {هر حکمی را نسخ کنیم، یا آن را به [دست] فراموشی بسپاریم، بهتر از آن یا مانندش را می آوریم.} و هر چیزی مثل آن است؛ یعنی جایز باشد پس از به وجود آمدنش نابود شود، پس حتما حادث است. - . توحید: ۱۵۸-۱۵۹ -

**[ترجمه]

«۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ فُضَیْلِ بْنِ یَسَارٍ قَالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا علیه السلام عَنِ الْقُرْآنِ فَقَالَ لِی هُوَ کَلَامُ اللَّهِ (۶).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: فضیل بن یسار گفت: از امام رضا علیه السلام در مورد قرآن پرسیدم. فرمودند: آن کلام خداست. - . تفسیر عیاشی ۱: ۶ -

**[ترجمه]

«۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ زُرَارَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنِ الْقُرْآنِ فَقَالَ لِی لَا خَالِقٌ وَ لَا مَخْلُوقٌ وَ لَکِنَّهُ کَلَامُ الْخَالِقِ (۷).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: زراره گفت: از امام باقر علیه السلام در مورد قرآن پرسیدم. پس به من فرمودند: نه خالق است نه مخلوق، اما آن کلام خالق است. - . تفسیر عیاشی ۱: ۶ -

**[ترجمه]

«۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ زُرَارَهَ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْقُرْآنِ أَ خَالِقٌ هُوَ قَالَ لَا قُلْتُ مَخْلُوقٌ قَالَ لَا وَ لَكِنَّهُ كَلَامُ الْخَالِقِ (۸).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: زراره گفت: در مورد قرآن از او پرسیدم: آیا آن خالق است؟ فرمودند: نه. عرض کردم: مخلوق است؟ فرمودند: نه، اما آن کلام خالق است. -. تفسیر عیاشی ۱: ۷ -

**[ترجمه]

«۱۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ يَاسِرٍ الْخَادِمِ عَنِ الرِّضَا علیه السلام: أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الْقُرْآنِ فَقَالَ لَعَنَ اللَّهُ الْمُرْجِئَهَ وَ لَعَنَ اللَّهُ أَبَا حَنِيفَهَ إِنَّهُ كَلَامُ اللَّهِ غَيْرُ مَخْلُوقٍ حَيْثُ مَا تَكَلَّمْتَ بِهِ وَ حَيْثُ مَا قَرَأْتَ وَ نَطَقْتَ فَهُوَ كَلَامٌ وَ خَبَرٌ وَ قِصَصٌ (۹).

ص: ۱۲۰

۱- ۱. النازعات: ۲۴.

۲- ۲. هود: ۴۲.

۳- ۳. أسری: ۸۶.

۴- ۴. البقره: ۱۰۶.

۵- ۵. التوحید: ۱۵۸- ۱۵۹.

۶- ۶. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۶.

۷- ۷. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۶.

۸- ۸. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۷.

۹- ۹. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۸.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از امام رضا علیه السلام در مورد قرآن سؤال شد، فرمودند: خداوند مرجئه و ابو حنیفه را لعنت کند. بی شک آن (قرآن) کلام خداست و مخلوق نیست، همان گونه که تو به وسیله آن تکلم می کنی و همان گونه که می خوانی و سخن می گویی. پس آن کلام و خبر قصه است. -. تفسیر عیاشی ۱: ۸ -

**[ترجمه]

«۱۱»

کش، [رجال الکشی] حَمْدَوَیْهِ وَ إِبْرَاهِیمُ مَعاً عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ هِشَامٍ الْمَشْرِقِیِّ: أَنَّهُ دَخَلَ عَلَی أَبِی الْحَسَنِ الْخُرَاسَانِیِّ علیه السلام فَقَالَ إِنَّ أَهْلَ الْبَصْرَهِ سَأَلُوا عَنِ الْکَلَامِ فَقَالُوا إِنَّ یُونُسَ یَقُولُ إِنَّ الْکَلَامَ لَیْسَ بِمَخْلُوقٍ فَقُلْتُ لَهُمْ صَدَقَ یُونُسُ إِنَّ الْکَلَامَ لَیْسَ بِمَخْلُوقٍ أَ مَا بَلَغَکُمْ قَوْلُ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام حِینَ سُئِلَ عَنِ الْقُرْآنِ أَ خَالِقٌ هُوَ أَمْ مَخْلُوقٌ فَقَالَ لَهُمْ لَیْسَ بِخَالِقٍ وَ لَا مَخْلُوقٍ إِنَّمَا هُوَ کَلَامُ الْخَالِقِ فَقَوَّیْتُ أَمْرَ یُونُسَ فَقَالُوا إِنَّ یُونُسَ یَقُولُ إِنَّ مِنَ السُّنَّهِ أَنْ یُصَلِّیَ الْإِنْسَانُ رَکْعَتَیْنِ وَ هُوَ جَالِسٌ بَعْدَ الْعَتَمَهِ فَقُلْتُ صَدَقَ یُونُسُ (۱).

**[ترجمه]رجال کشی: هشام مشرقی بر ابی الحسن خراسانی علیه السلام وارد شد و گفت: اهل بصره در مورد کلام پرسیده اند و گفتند یونس می گوید: کلام مخلوق نیست. پس به آن ها گفتم: یونس راست گفت، کلام مخلوق نیست. آیا فرموده امام باقر علیه السلام به شما نرسیده است، زمانی که از او در مورد قرآن پرسیده شد که آیا خالق است یا مخلوق، پس به آن ها فرمودند: «نه خالق است و نه مخلوق. آن فقط کلام خالق است». و یونس را تایید کردم. پس گفتند یونس می گوید: از سنت است که پس از یک سوم شب انسان دو رکعت نماز در حال نشسته بخواند. گفتم یونس درست گفته است. -. رجال کشی: ۴۱۴ -

**[ترجمه]

باب ۱۵ وجوه إعجاز القرآن

الأخبار

أقول

قد سبق ما یناسب هذا الباب فی الباب الأول من هذا الکتاب و قد أوردنا أکثر ما یناسب هذا الباب فی کتاب أحوال النبی صلی الله علیه و آله فتذکر(۲).

و لنذکر هنا ما أورده القطب الراوندی رحمه الله بطوله فی کتاب الخرائج و الجرائح فی هذا المعنی فإنه کاف فی هذا الباب و مقنع فی دفع الشبه المورده علی ذلک فی کل باب.

قال رضوان الله علیه اعلم أن کتاب الله المجید لیس مصدقا لنبی الرحمه خاتم النبیین فقط بل هو مصدق لسائر الأنبیاء و الأوصیاء

قبله و سائر الأوصیاء بعده جمله و تفصیلا و لیس جمله الکتاب معجزه واحده بل هی معجزات لا تحصی و فیه أعلام عدد الرمل و الحصی لأن أقصر سوره فیه إنما هو الکوثر و فیه إعجاز من وجهین أحدهما أنه قد تضمن خبرا عن الغیب قطعا قبل وقوعه فوقع کما أخبر عنه من غیر خلف فیه و هو قوله إِنَّ شانِئَکَ هُوَ الْأَبْتَرُ لما قال قائلهم

ص: ۱۲۱

۱- ۱. رجال الکشّیّ: ۴۱۴.

۲- ۲. راجع ج ۱۷ ص ۱۵۹- ۲۲۵ من هذه الطبعه الحدیثه.

إن محمدا رجل صنبور(۱)

فإذا مات انقطع ذكره و لا خلف له يبقى به ذكره فعكس ذلک على قائله و كان كذلک.

و الثانى من طريق نظمه لأنه على قله عدد حروفه و قصر آيه يجمع نظما بديعا و أمرا عجيبا و بشاره للرسول و تعبدا للعبادات بأقرب لفظ و أوجز بيان و قد نبهنا على ذلک فى كتاب مفرد لذلک.

ثم إن السور الطوال متضمنه للإعجاز من وجوه كثيره نظما و جزاله و خبرا عن الغيوب فلذلک لا يجوز أن يقال إن القرآن معجز واحد و لا ألف معجز و لا أضعافه فلذلک خطأنا قول من قال إن للمصطفى صلى الله عليه و آله ألف معجز أو ألفى معجز بل يزيد ذلک عند الإحصاء على الألوف.

ثم الاستدلال فى أن القرآن معجز لا يتم إلا بعد بيان خمسه أشياء أحدها ظهور محمد صلى الله عليه و آله بمكه و ادعاؤه أنه مبعوث إلى الخلق و رسول إليهم و ثانيها تحديه العرب بهذا القرآن الذى ظهر على يديه و ادعاؤه أن الله أنزله عليه و خصه به و ثالثها أن العرب مع طول المده لم يعارضوه و رابعها أنه لم يعارضوه للتعذر و العجز و خامسها أن هذا التعذر خارق للعاده فإذا ثبت ذلک فإما أن يكون القرآن نفسه معجزا خارقا للعاده بفصاحته و لذلک لم يعارضوه أو لأن الله صرفهم عن معارضتهم و لو لا الصرف لعارضوه و أى الأمرين ثبت صحت نبوته عليه السلام لأنه تعالى لا يصدق كاذبا و لا يخرق العاده لمبطل.

و أما ظهوره عليه السلام بمكه و دعاؤه إلى نفسه فلا شبهه فيه بل هو معلوم ضروره لا ينكره عاقل و ظهور هذا القرآن على يده أيضا معلوم ضروره و الشک فى أحدهما كالشک فى الآخر.

و أما الذى يدل على أنه صلى الله عليه و آله تحدى بالقرآن فهو أن معنى قولنا إنه تحدى أنه كان يدعى أن الله تعالى خصه بهذا القرآن و إنبائه به و أن

ص: ۱۲۲

۱- ۱. الصنبور- كعصفور- النخله المنفرده من النخيل، و التى دقت من أسفلها و انجرد كربها و قل حملها، ثمّ كنى به عن الرجل الضعيف الذليل بلا أهل و لا عقب و لا ناصر.

جبرئيل عليه السلام أتاه به و ذلك معلوم ضروره لا يمكن لأحد دفعه و هذا غايه التحدى فى المعنى.

و أما الكلام فى أنه لم يعارض فلانه لو عورض لوجب أن ينقل و لو نقل لعلم كما علم نفس القرآن فلما لم يعلم دل على أنه لم يكن و بهذا يعلم أنه ليس بين بغداد و البصره بلد أكبر منهما لأنه لو كان لنقل و علم و إنما قلنا إن المعارضه لو كانت لوجب نقلها لأن الدواعى متوفره على نقلها و لأنها تكون الحجه و القرآن شبهه لو كانت و نقل الحجه أولى من نقل الشبهه و أما الذى نعلم به أن جهه انتفاء المعارضه التعذر لا غير فهو أن كل فعل ارتفع عن فاعله مع توفر دواعيه إليه علم أنه ارتفع للتعذر و لهذا قلنا إن هذه الجواهر و الأكوان ليست فى مقدورنا و خاصه إذا علمنا أن الموانع المعقوله مرتفعه كلها فيجب لنا أن نقطع على أن ذلك من جهه التعذر لا غيره و إذا علمنا أن العرب تحدوا بالقرآن فلم يعارضوه مع شده حاجتهم إلى المعارضه علمنا أنهم لم يعارضوه للتعذر لا غير و إذا ثبت كون القرآن معجزا و أن معارضته تعذرت لكونه خارقا للعاده ثبت بذلك نبوته المطلوبه.

ثم اعلم أن الطريق إلى معرفه صدق النبى صلى الله عليه و آله أو الوصى عليه السلام ليس إلا ظهور المعجز عليه أو خبر نبى ثابت نبوته بالمعجز و المعجز فى اللغه ما يجعل غيره عاجزا ثم تعورف فى الفعل الذى يعجز القادر عن مثله و فى الشرع هو كل حادث من فعل الله أو بأمره أو تمكينه ناقض لعاده الناس فى زمان تكليف مطابق لدعوته أو ما يجرى مجراه.

و اعلم أن شروط المعجزات أمور منها أن يعجز عن مثله أو عما يقاربه المبعوثه إليه و جنسه لأنه لو قدر عليه أو واحد من جنسه فى الحال لما دل على صدقه و وصى النبى حكمه حكمه.

و منها أن يكون من فعل الله أو بأمره و تمكينه لأن المصدق للنبى بالمعجز هو الله فلا بد أن يكون من جهته تعالى.

ص: ۱۲۳

و منها أن يكون ناقضا للعاده لأنه لو فعل معتادا لم يدل على صدقه كطلوع الشمس من المشرق.

و منها أن يحدث عقيب دعوى المدعى أو جاريا مجرى ذلك و الذى يجرى مجراه أن يدعى النبوه و يظهر عليه معجزا ثم يشيع دعواه فى الناس ثم يظهر معجز من غير تجديد دعوى لذلك لأنه إذا لم يظهر كذلك لم يعلم تعلقه بالدعوى فلا يعلم أنه تصديق له فى دعواه.

و منها أن يظهر ذلك فى زمان التكليف لأن أشراط الساعه ينتقض بها عادته تعالى و لا يدل على صدق مدع.

ثم إن القرآن معجز لأنه صلى الله عليه و آله تحدى العرب بمثله و هم النهايه فى البلاغه و توفرت دواعيهم إلى الإتيان بما تحداهم به و لم يكن لهم صارف عنه و لا مانع منه و لم يأتوا به فعلمنا أنهم عجزوا عن الإتيان بمثله.

و إنما قلنا إنه صلى الله عليه و آله تحداهم به لأن القرآن نفسه يتضمن التحدى كقوله تعالى فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ و معلوم أن العرب فى زمانه و بعده كانوا يتبارون بالبلاغه و يفخرون بالفصاحه و كانت لهم مجامع يعرضون فيها شعرهم و حضر زمانه من يعد فى الطبقه الأولى كالأعشى و لبيد و طرفه و زمانه أوسط الأزمنه فى استعمال المستأنس من كلام العرب دون الغريب الوحشى و الثقيل على اللسان فصح أنهم كانوا الغايه فى الفصاحه و إنما قلنا اشتدت دواعيهم إلى الإتيان بمثله فإنه تحداهم ثم قرعهم بالعجز عنه بقوله تعالى قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَ الْجِنُّ عَلى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هذَا الْقُرْآنِ لا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَ لَوْ كانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيراً و قوله تعالى فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَ لَنْ تَفْعَلُوا فإن قيل لعل صارفهم هو قله احتفالهم به أو بالقرآن لانحطاطه فى البلاغه قلنا لا شبهه أنه صلى الله عليه و آله كان من أوسطهم فى النسب و فى الخصال المحموده حتى سموه الأمين الصدوق و كيف لا يحتفلون به و هم كانوا يستعظمون القرآن حتى شهروه بالسحر و منعوا الناس من استماعه لئلا يأخذ بمجامع قلوب السامعين فكيف

یرغبون عن معارضته (۱).

فإن قیل أ لستم تقولون إن ما یأتی به محمد من القرآن هو کلام الله و فعله و قلتم إن مقدورات العباد لا تنتقض بها العاده و قلتم إن القرآن هو أول کلام تکلم به تعالی و لیس بحادث فی وقت نزوله و الناقض للعاده لا بد و أن یکون هو متجدد الحدوث لأن الکلام مقدور للعباد فما یکون من جنسه لا یکون ناقضا للعاده فلا یکون معجزا للعباد.

الجواب أن الناقض للعاده هو ظهور القرآن فی مثل بلاغته المعجزه و ذلک یتجدد و لیس یظهر مثله فی العاده سواء جوز أن یکون من قبله أو من قبل ملک یظهر علیه بأمره تعالی أو أوحی الله به إلیه فإذا علم صدقه فی دعواه بظهور مثل هذا الکلام البلیغ الذی یعجز عنه المبعوث إلیه و جنسه عن مثله و عما یقاربه و کان ناقضا للعاده فکان معجزا دالا علی صدقه و لم یضرنا فی ذلک أن یکون تعالی تکلم به قبل إذ لم یجر تعالی عادته فی إظهاره علی أحد غیره.

و قوله إنه مرکب من جنس مقدور العباد لا یقدح فی کونه ناقضا للعاده و لا فی کونه معجزا لأن الإعجاز فیه هو من جمله البلاغه و فیها یقع التفاوت بین البلغاء أ لا تری أن الشعراء و الخطباء یتفاضلون فی بلاغتهم فی شعرهم و خطبهم فصح أن یکون فی الکلام ما بلغ حدا فی البلاغه ینقض به العاده فی بلاغه البلغاء من العباد.

و یبین ذلک أن البلاغه فی الکلام البلیغ لا یحصل بقدره القادر علی إحداث الحروف المرکبه و إنما یظهر بعلوم المتکلم بالکلام البلیغ و تلک العلوم لا تحصل للعبد باکتسابه و إنما یحصل له من قبل الله ابتداء و عند اجتهاد العبد فی استعمال ما یحصل عنده و تلک العلوم من فعله تعالی و قد أجری الله عادته فیها بمنح العبد من العلوم للبلاغه فلا یمنح من ذلک إلا مقدارا یتفاوت فیه

۱- ۱. مختار الخرائج ص ۲۶۷- ۲۶۸، و ما بعده لم یطبع الی قوله و أمّا وجه اعجاز القرآن و قد صححه المؤلّف العلامه بخط یده فی نسخه الأصل و ضرب علی بعض جملاتها.

بلاغه بعضهم عن بعض و يتفاوتون فی ذلک بقدر تفاوت بلاغتهم فإذا تجاوز بلاغه القرآن ذلک المقدار الذی جرت به العاده فی بلاغه العبد و بلغت حدا لا تبلغه بلاغه أبلغهم ظهر کونه ناقصا للعاده و إنما یبین کونه کذلک إذا بینا أنه تحداهم بمثل القرآن فعجزوا عنه و عما یقاربه.

فإذا قیل فبما ذا علمتم أن القرآن ظهر معجزه له دون غیره و ما أنکرتم أن الله بعث نبینا غیر محمد و آمن محمد به فتلقته منه محمد ثم قتل ذلک النبی و ادعاه معجزه لنفسه.

الجواب إنا نعلم باضطرار أنه مختص به کما نعلم فی کثیر من الأشعار و التصانیف أنها مختصه بمن تضاف إلیه کشعر إمرئ القیس و کتاب العین للخلیل ثم إن القرآن ظهر منه و سمع و لم یجر فی الناس ذکر أنه ظهر لغیره و لا جوزوه و کیف یجوز فی حکمه الحکیم أن یمکن أحدا من ذلک و قد علم حال محمد فی عزف نفسه عن ملاذ الدنیا من أول أمره إلی أواخره کیف یتهم بما قالوه. فإن قیل لعل من تقدم محمدا کإمرئ القیس و أضرابه لو عاصره لأمکنه معارضته قلنا إن التحدی لم یقع بالشعر فیصح ما

قلته و کان فی زمانه صلی الله علیه و آله و قریبا منه من قدم فی البلاغه من تقدم و لأنه ما کلفهم أن یأتوا بالمعارضه من عند أنفسهم و إنما تحداهم أن یأتوا بمثل هذا القرآن من کلامهم أو کلام غیرهم ممن تقدمهم فلو علموا أن فی کلامهم ما یوازی بلاغه القرآن لأتوا به و لقالوا إن هذا کلام من لیس بمنبئ و هو مساو للقرآن فی بلاغته و معلوم أن محمدا صلی الله علیه و آله ما قرأ الکتب و لا تتلمذ لأحد من أهل الکتاب و کان ذلک معلوما لأعدائه ثم قص علیهم قصص نوح و موسی و یوسف و هود و صالح و شعیب و لوط و عیسی و قصه مریم علی طولها فما رد علیه أحد من أهل الکتاب شیئا منها و لا خطاؤه فی شی ء من ذلک و مثل هذه الأخبار لا یتمکن منها إلا بالتبخیت و الاتفاق (1) و قد نبه الله علیه بقوله ذٰلِکَ مِنْ أَنْبٰاءِ الْغَیْبِ نُوحِیهِ إِلَیْکَ وَ ما کُنْتَ لَدَیْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوا

ص: ۱۲۶

۱- ۱. أی الا بأن نقول بالبخت و الاتفاق.

أَمْرَهُمْ (۱) و نحو ذلک من قصص الأنبیاء و الأمم الماضین.

و أما وجه إعجاز القرآن فاعلم أن المسلمین اتفقوا علی ثبوت دلاله القرآن علی النبوه و صدق الدعوه و اختلف المتکلمون فی جهه إعجاز القرآن علی سبعه أوجه فقد ذهب قوم إلی أنه معجز من حیث کان قدیما أو لأنه حکایه للکلام القدیم و عباره عنه فقولهم أظهر فسادا من أن یختلط بالمذاهب المذکوره فی إعجاز القرآن.

فأول ما ذکر من تلک الوجوه ما اختاره المرتضی و هو أن وجه الإعجاز فی القرآن أن الله صرف العرب عن معارضته و سلبهم العلم بکیفیه نظمه و فصاحته و قد کانوا لو لا هذا الصرف قادرین علی المعارضه متمکنین منها.

و الثانی ما ذهب إلیه الشیخ المفید و هو أنه إنما کان معجزا من حیث اختص برتبه فی الفصاحه خارقه للعاده قال لأن مراتب الفصاحه إنما تتفاوت بحسب العلوم التی یفعلها الله فی العباد فلا یمتنع أن یجری الله العاده بقدر من المعلوم فیقع التمکین بها من مراتب فی الفصاحه محصوره متناهیه و یکون ما زاد علی ذلک زیاده غیر معتاده معجزا خارقا للعاده.

و الثالث و هو ما قال قوم و هو أن إعجازه من حیث کانت معانیه صحیحه مستمره علی النظر و موافقه للعقل.

و الرابع أن جماعه جعلوه معجزا من حیث زال عنه الاختلال و التناقض علی وجه لم تجر العاده بمثله.

و الخامس ما ذهب إلیه أقوام و هو أن جهه إعجازه أنه یتضمن الإخبار عن الغیوب.

و السادس ما قاله آخرون و هو أن القرآن إنما کان معجزا لاختصاصه بنظم مخصوص مخالف للمعهود.

و السابع ما ذکره أکثر المعتزله و هو أن تألیف القرآن و نظمه معجزان

۱- ۱. یوسف: ۱۰۲.

لا- لأن الله أعجز عنهما بمنع خلقه فی العباد و قد كان يجوز أن يرتفع فيقدر عليه لكن محال وقوعه منهم كاستحاله إحداث الأجسام و الألوان و إبراء الأكمه و الأبرص من غير دواء و لو قلنا إن هذه الوجوه السبعه كلها وجوه إعجاز القرآن على وجه دون وجه لكان حسنا.

ثم إن المرتضى رحمه الله استدل على أنه تعالى صرفهم عن المعارضه و أن العدول عنها كان لهذا لا لأن فصاحه القرآن خرقت عادتهم بأن الفضل بين الشيئين إذا كثر لم تقف المعرفه بحالهما على ذوی القرائح الذكيه بل يغنی ظهور أمريهما عن الرؤيه بينهما و هذا كما لا يحتاج إلى الفرق بين الخز و الصوف إلى أحذق البزازين و إنما يحتاج إلى التأمل الشديد التقارب الذی يشكل مثله.

و نحن نعلم أنا على مبلغ علمنا بالفصاحه نفرق بين شعر إمرئ القيس و شعر غيره من المحدثين و لا نحتاج فی هذا الفرق إلى الرجوع إلى من هو الغايه فی علم الفصاحه بل نستغنی معه عن الفكره و ليس بين الفاضل و المفضول من أشعار هؤلاء و كلام هؤلاء قدر ما بين الممكن و المعجز و المعتاد و الخارج عن العاده و إذا استقر هذا و كان الفرق بين سور المفصل و بين أفصح قصائد العرب غير ظاهر لنا الظهور الذی ذكرناه و لعله إن كان ثم فرق فهو مما يقف عليه غيرنا و لا يبلغه علمنا فقد دل على أن القوم صرفوا عن المعارضه و أخذوا عن طريقها.

و الأشبه بالحق و الأقرب إلى الحجه بعد ذلك القول قول من جعل وجه إعجاز القرآن خروجه عن العاده فی الفصاحه فيكون ما زاد على المعتاد معجزا كما أنه لما أجرى الله العاده فی القدره التی يمكن بها من ضروب أفعال الجوارح كالطفو بالبحر و حمل الجبل فإنها إذا زادت على ما تأتی العاده كانت لاحقه بالمعجزات كذلك القول هاهنا.

ثم إن هؤلاء الذين قالوا إن جهه إعجاز القرآن الفصاحه المفرطه التی خرقت العاده صاروا صنفين منهم من اقتصر على ذلك و لم يعتبر النظم و منهم من اعتبر مع الفصاحه النظم

المخصوص و قال الفريقان إذا ثبت أنه خارق للعاده بفصاحته دل على نبوته لأنه لو كان من قبل الله فهو دال على نبوته و معجز و إن كان من فعل النبى صلى الله عليه و آله و لم نتمكن من ذلك مع خرقه العاده لفصاحته لأن الله خلق فيه علوما خرق بها العاده فإذا علمنا بقوله إن القرآن من فعل الله دون فعله قطعنا على ذلك دون غيره.

و أما القول الثالث و الرابع فكلاهما مأخوذ من قوله تعالى وَ لَوْ كانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلافاً كَثِيراً(۱) فحمل الأولون ذلك على المعنى و الآخرون على اللفظ و الآيه مشتمله عليهما عامه فيهما و يجوز أن يكون كلا القولين معجزا على بعض الوجوه لارتفاع التناقض فيه و الاختلاف فيه على وجه مخالف للعاده.

و أما من جعل جهه إعجازه ما تضمنه من الإخبار عن الغيوب فذلك لا شك أنه معجز لكن ليس هو الذى قصد به التحدى لأن كثيرا من القرآن خال من الإخبار بالغيب و التحدى وقع بسوره غير معينه.

و أما الذين قالوا إنما كان معجزا لاختصاصه بأسلوب مخصوص ليس بمعهود فإن النظم دون الفصاحه لا يجوز أن يكون جهه إعجاز القرآن على الإطلاق لأن ذلك لا يقع فيه التفاضل و فى ذلك كفايه لأن السابق إلى ذلك لا بد أن يقع فيه مشاركه لمجرى العاده كما تبين.

و أما من قال إن القرآن نظمه و تأليفه مستحيلان من العباد كخلق الجواهر و الألوان فقولهم به على الإطلاق باطل لأن الحروف كلها من مقدورنا و الكلام كله يتركب من الحروف التى يقدر عليها كل متكلم و أما التأليف فإطلاقه مجاز فى القرآن لأن حقيقته فى الأجسام و إنما يراد من القرآن حدوث بعضه فى أثر بعض فإن أريد ذلك فهو إنما يتعذر لفقد العلم بالفصاحه و كيفيه إيقاع الحروف لا أن ذلك مستحيل كما أن الشعر يتعذر على العجم لعدم علمه بذلك لا أنه

۱- ۱. النساء: ۸۲.

مستحیل منه من حیث القدره و متی أرید استحاله ذلک بما یرجع إلی فقد العلم فذلک خطأ فی العباره دون المعنی.

**[ترجمه]آنچه متناسب با این باب است در بخش اول این کتاب آمد. بیشتر مطالبی را که با این باب تناسب دارد، در کتاب احوال نبی صلی الله علیه و آ له آورده ایم.

در اینجا بایست مطالبی که قطب راوندی رحمه الله به تفصیل در کتاب خرائج وجرائح در این زمینه آورده، یادآور شویم. این (مطالب) برای ما در این باب کفایت می کند و در رد شبهه وارده بر آن در هر بابی جوابگو است.

وی رضوان الله علیه گفته است: بدان که کتاب خداوند (قرآن) مجید نه تنها تصدیق کننده پیامبر رحمت، خاتم پیامبران است بلکه دیگر پیامبران و جانشینان پیش از وی و سایر جانشینان بعد از ایشان را به اجمال و تفصیل تصدیق می کند. کل کتاب قرآن تنها یک معجزه نیست بلکه آن شامل معجزه های بی شمار است؛ و در آن تعداد شن ها و سنگ ریزه ها اعلام شده است.

زیرا که کوچک ترین سوره آن کوثر است و در آن از دو جنبه اعجاز وجود دارد: یکی از آن دو این است که حاوی خبری حتمی از غیب پیش از وقوع آن است؛ و همان طور که خبر داده شده بی کم کاستی اتفاق می افتد. آن (خبر غیبی) این سخن خداست: «إِنَّ شانِئَکَ هُوَ الْأَبْتَرُ.» {دشمنت خود بی تبار خواهد بود.}

هنگامی که گوینده ای از آن ها (قوم عرب) گفت: محمد مردی بی تبار (صنبور - .[۱] صنبور – مانند عصفور- درخت نخل مفرد نخیل که از پایین تنه اش باریک شده و پوستش کنده شده و بار و میوه اش کم شده و سپس از مردی ضعیف و خوار که خانواده و تبار و یاوری ندارد، کنایه آورده شده.

-) است و وقتی بمیرد یادش منقطع می گردد و ذریه ای ندارد که به واسطه آن یادش باقی بماند. پس آن (سخن) به گوینده اش برگشت و همان طور (که گفته بود مقطوع النسل) شد.

دومین (جنبه اعجاز) از راه نظم (است). زیرا که این (سوره) با وجود کمی تعداد حروف و کوتاهی آیاتش حاوی نظمی دلپسند و امری شگفت و مژده ای برای پیامبر و عبادتی از عبادات، (آن هم) در رساترین واژه ها و کوتاه ترین عبارت است. (البته ما) در کتابی جداگانه این موارد (اعجاز آمیز) را یادآور شده ایم.

سپس سوره های بلند وجوه متعدد اعجاز از حیث نظم و رسایی و اخبار غیبی را در بر دارند؛ پس به همین سبب جایز نیست که گفته شود قرآن تنها یک معجزه است و نه (گفته شود) هزار معجزه و نه چندین برابر این عدد معجزه دارد؛ و لذا سخن کسی که گفته : پیامبر صلی الله علیه و آله هزار معجزه یا دو هزار معجزه بلکه بیش از هزاران معجزه دارد اشتباه می دانیم.

سپس استدلال بر اعجاز قرآن تنها پس از بیان پنج چیز کامل می شود:

یکی از آن ها: ظهور محمد صلی الله علیه و اله و سلم در مکه و ادعای او که فرستاده ای به سوی مردم و پیامبری به سوی آن ها است.

دومین (وجه) آن: پیامبر صلی الله علیه و اله و سلم عرب را به قرآنی که در دستش بود تحدی (هماورد طلبی) کرده و ادعا داشت که خدا آن (قرآن) بر او نازل کرده است. آن را تنها به او داده است.

سومین (وجه) آن: اینکه (قوم) عرب در این مدت طولانی به معارضه (آوردن همانند قرآن) قرآن اقدام نکرده است.

چهارمین (وجه) آن: اینکه با آن (قرآن) معارضه نکردند، به سبب تعذر (نا ممکن بودن) و ناتوانی بوده است.

پنجمین (وجه) آن: اینکه این تعذر خرق عادت است.

پس وقتی که این (پنج چیز) ثابت شد، خواه قرآن خود معجزه ای خارق عادت در فصاحت باشد و لذا با آن معارضه نکرده اند؛ و یا اینکه خداوند آن ها را از معارضه منصرف کرده است و اگر صرفه نبود قطعاً با آن معارضه می کردند و هر یک از این دو امر ثابت شود، پیامبری اش صلی الله علیه و آ له و سلم صحیح است. زیرا خداوند متعال دروغ گویی را تایید نمی کند و برای شخص باطلی خرق عادت نمی نماید.

اما در ظهور پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در مکه و دعوت (مردم) به سوی خویش هیچ تردیدی نیست. بلکه این معلوم و ضرورتی است که هیچ عاقلی آن را انکار نمی کند. بروز این قرآن به دست ایشان نیز معلوم و ضروری است؛ و تردید در یکی از آن دو مثل تردید در دیگری است.

و اما چیزی که نمایانگر تحدی پیامبر به قرآن است و مضمون سخن ماست که پیامبر تحدی کرد این است که ادعا می کرد خداوند متعال این قرآن و خبر دادن از آن را به او اختصاص داده است؛ و جبرئیل آن را به نزد او آورده است؛ و این امر معلوم و ضرورتی است که احدی نمی تواند آن را رد کند و این (مطلب) معنی نهایی تحدی است.

و اما کلام در باب این که قرآن معارضه نشده برای این که اگر معارضه شده بود حتماً می بایست این معارضه نقل می گشت؛ و اگر نقل می گردید قطعاً ما از آن مطلع می شدیم. همان گونه که از خود قرآن آگاه شده ایم. پس چون اطلاعی در این باره نیست، یعنی معارضه ای نبوده است.

همان طور که می دانیم بین بغداد و بصره شهری بزرگ تر از آن دو نیست، زیرا اگر می بود قطعاً نقل می شد و ما از آن مطلع می شدیم.

چنانچه گفتیم که اگر معارضه رخ داده بود می بایست حتماً نقل می شد. زیرا که انگیزه کافی برای نقلش وجود داشت و در این صورت آن (معارضه) حجت و قرآن شبهه بود. اگر می بود؛ و نقل حجت نسبت به نقل شبهه از اولویت بیشتری برخوردار است.

اما امری که ما از آن مطلع هستیم، این است که سبب نبود معارضه چیزی جز تعذر (ناممکن بودن) نیست، و معنای تعذر این است: اگر فعلی با وجود انگیزه کافی بر انجامش توسط فاعل به وقوع نپیوندد حکایت از عدم وقوعش به سبب تعذر دارد.

از همین روست که می گوییم چنین گوهرها و پدیده هایی در توان ما نیست به ویژه اگر دانستیم که تمامی موانع عقلی بر سر این راه برداشته شده است. پس باید به طور قطع باور کنیم علت عدم معارضه چیزی جز تعذر نیست.

بنابراین اگر دانستیم قوم عرب به قرآن تحدی شدند و با وجود شدت نیازشان به معارضه آن، اقدام به معارضه نکردند می فهمیم که عدم معارضه سببی جز تعذر ندارد. و هنگامی که ثابت شد قرآن معجزه است؛ و معارضه آن به سبب خارق عادت بودنش ممکن نیست در پرتو ان پیامبری مورد نظر وی (حضرت محمد صلی الله علیه و آ له) نیز ثابت می شود.

سپس بدان که راه شناخت درستی ادعای پیامبر صلی الله علیه و آله، یا جانشین (شان) تنها بروز معجزه و یا گزارش پیامبری که نبوتش با معجزه ثابت شده، است؛ و معجزه در لغت عبارت است از آنچه دیگری را ناتوان می سازد. سپس به عملی که شخص توانا از انجام نظیر آن ناتوان است تعریف شده است.

و در شریعت عبارت است از هر چیزی که از فعل یا امر و یا قدرت خداوند حادث شده است و در عین حال ناقض عادت جاری بین مردم است و در زمان تکلیف (نه قیامت) و متناسب با ادعای پیامبر یا با آنچه به منزله آن است، باشد.

و بدان که شروط معجزه اموری است که یکی از آن ها (این است که) مردمی که پیامبر به سویشان مبعوث شده از آوردن چنان معجزه ای یا آنچه نزدیک به آن و از جنسش است ناتوان باشند. زیرا اگر (انجام) معجزه یا چیزی از جنس آن مقدور بندگان می شد، قطعاً معجزه نمایانگر صدق پیامبر نبود؛ و حکم جانشین پیامبر (در این باره) همان حکم پیامبر است.

و یکی (دیگر) از آن ها: معجزه از فعل خداوند یا به امر و قدرت او باشد. زیرا تنها خداست که با وقوع معجزه به دست پیامبر او را تایید می کند. پس معجزه باید از ناحیه خداوند باشد .

و از (جمله) آن ها: معجزه باید ناقض عادت باشد. زیرا اگر مدعی نبوت امری مطابق عادت انجام داد، آن امر دال بر صدق او نیست. مانند طلوع خورشید از مشرق.

و از آن ها: معجزه به دنبال ادعای مدعی نبوت یا آنچه به منزله آن است رخ بدهد. مراد از به منزله آن، این است که مدعی ادعای پیامبری کند، معجزه ای بر آن (ادعا) ارائه کند سپس دعوی نبوتش در میان مردم پراکنده شود و پس از آن بی آنکه دوباره ادعای نبوت کند معجزه دیگری ارائه دهد؛ زیرا اگر این گونه معجزه از او دیده نشود تعلق آن به ادعا پیامبر فهمیده نمی شود و موید بودن آن بر ادعایش دانسته نمی شود.

و از آن (شروط) : ارائه معجزه در زمان تکلیف (پیش از قیامت) باشد زیرا با بروز مقدمات قیامت عادت خداوند متعال نقض می شود؛ و وقوع نقض عادت در آن زمان دال بر صدق مدعی نبوت نیست.

بنابراین قرآن معجزه است زیرا پیامبر صلی الله علیه و آله قوم عرب را در آوردن مانند آن تحدی کرده است. در حالی که آن ها در اوج بلاغت بودند و انگیزه کافی برای آوردن آنچه که به آن تحدی شان کرده بود، را داشتند و نیز هیچ عاملی که آن ها را منصرف کند یا مانعشان شود، نبود. اما چیزی همانند قرآن را نیاوردند. در نتیجه دانستیم که آن ها از آوردن مانند قرآن

ناتوان بودند.

اینکه گفتیم پیامبر قوم عرب را به قرآن تحدی کرد از این جهت است که خود قرآن حاوی این تحدی است. همان طور که در این سخن خداوند متعال آمده است: «فأتوا بسوره من مثله» پس سوره های به مانند آن بیاورید.

و بدیهی است که قوم عرب در زمان نزول قرآن و پس از آن در بلاغت با همدیگر رقابت می کردند و به فصاحت در کلام افتخار می نمودند؛ و انجمن هایی داشتند که در آنجا شعرهایشان را عرضه می کردند.

و کسانی چون اعشی و لبید و طرفه که در طبقه اول شعراء عرب هستند در دوره ظهور قرآن حضور دارند و این دوره برترین دوره ها در کاربرد کلام مأنوس و نه کلام غیر قابل فهم، زننده و سنگین بر زبان است. واضح است که آن ها در اوج قله فصاحت بودند.

چنانکه گفتیم انگیزه آن ها برای آوردن همانند قرآن شدید بود زیرا قرآن آن ها را تحدی کرد و سپس آن ها را به سبب ناتوانی به سختی کوبیده بود. «قل لئن اجتمعت الإنس و الجن علی أن یأتوا به مثل هذا القرآن لا یأتون به مثله و لو کان بعضهم لبعض ظهیرا» {بگو: «اگر انس و جن گرد آیند تا نظیر این قرآن را بیاورند، مانند آن را نخواهند آورد، هر چند برخی از آن ها پشتیبان برخی [دیگر] باشند.»}

«فإن لم تفعلوا ولن تفعلوا». {پس اگر نتوانستید و البته که هرگز نمی توانید.}

و اگر گفته شود: شاید امری که قوم عرب را (از معارضه) منصرف کرده بود همان کم توجهی آن ها به پیامبر و قرآن به سبب پایین بودن سطح بلاغت قرآن است، در جواب می گوییم بی هیچ تردیدی پیامبر در نسب و اخلاق پسندیده از برترین عرب است تا جایی که ایشان را به امین و صدوق (بسیارراستگو) نام نهاده اند؛ و چگونه ممکن است به قرآن بی توجه باشند حال آنکه آن ها قرآن را بزرگ می شمردند تا جایی که آن را به سحر منسوب کردند و مردم را از شنیدنش منع نمودند. تا مبادا دل های شنوندگانش را جذب کند. پس چگونه می توان گفت که آن ها میلی به معارضه قرآن نداشتند.

و اگر گفته شود: مگر شما نیستید که می گویید هر آنچه که محمد صلی الله علیه و آله از قرآن بیاورد تماماً کلام خدا و فعل اوست و همچنین گفتید با توان بندگان خرق عادت رخ نمی دهد و نیز گفتید که قرآن اولین کلامی است که خداوند متعال بدان تکلم کرده است و به هنگام نزولش حادث نبوده است. اما خارق عادت حتماً باید حادث باشد و از آنجایی که کلام در توان و مقدور بندگان است و هرچه از جنس کلام (مقدور بندگان) باشد دیگر خارق عادت نیست، پس نباید این کلام برای بندگان در مقام معجزه باشد.

پاسخ این است که تنها خود ظهور قرآن در چنین سطحی از بلاغت اعجاز آمیزش ناقض عادت است و این ظهور است که نو می شود و چنین کلامی در بستر عادت رخ نمی دهد خواه اینکه از جانب پیامبر باشد و یا از جانب فرشته ای که به امر خداوند متعال بر پیامبر آشکار می شود و یا اینکه مستقیماً خود خداوند آن را به او وحی کرده باشد.

بنابراین اگر صدق پیامبر در ادعایش با ظهور چنین کلام بلیغی که قوم پیامبر و گروهی از سنخ آنان از آوردن مانند آن و حتی کلامی نزدیک آن که خارق عادت است ناتوانند، فهمیده شود و در نتیجه آن کلام معجزه ای است که دال بر صدق ادعای پیامبر است؛ و در این صورت اگر عادت خداوند متعال این باشد که کلامش را جز بر پیامبرش آشکار نکند اینکه خداوند پیش از آن بدان تکلم کرده باشد آسیبی به گفته ما نمی زند.

و این گفته آنان «قرآن از جنسی است که در توان بندگان است»، نه با خرق عادت بودن آن و نه با معجزه بودنش منافاتی ندارد زیرا که اعجاز موجود در آن از جنبه بلاغت است و در این جنبه میان اهل بلاغت تفاوت رخ می دهد. مگر نمی بینید که شاعران و خطیبان در بلاغت، شعر و خطابه شان نسبت به هم تفاوت هایی دارند؟

پر واضح است که در کلام ممکن است حدی از بلاغت باشد که خرق عادت بلاغت بندگان بلیغ است. و روشن است که بلاغت کلام بلیغ به مجرد قدرت انسان در ایجاد حروف مرکب به دست نمی آید، بلکه در سایه دانش گوینده نسبت به کلام بلیغ است که چنین بلاغتی به منصه ظهور می رسد و البته این علوم برای بنده با تلاش خود به دست نمی آید، بلکه تنها و قبل از هر چیز در ذیل عنایت خداوند متعال و پس از آن با تلاش بنده در به کار بردن آنچه که نزد اوست، به دست می آید. در هر حال این علوم از جانب خداست.

و این علوم از فعل خداوند سرچشمه می گیرد و خداوند عادت خود را در علوم بلاغتی که به بندگان می دهد بر این مقرر داشته که فقط مقدار تقریباً نزدیکی از بلاغت به بلیغان بدهد اما آن ها در عین نزدیکی مقدار بلاغتشان، با هم متفاوت هستند.

پس اگر مقداری که عادت خداوند در بلاغت بندگان بر آن مقرر است از حد بلاغت بلیغ فراتر رفت و همچنین از مرز بلاغت بلیغ ترینشان نیز گذشت در اینجاست که خرق عادت بودن آن آشکار می شود .

این مطلب تنها زمانی روشن می شود که تحدی قوم عرب به مثل قرآن و ناتوانی آن ها از مثل آن و نزدیک به آن را بیان کرده باشیم.

و اگر گفته شود: از کجا دانستید که قرآن معجزه کسی جز حضرت محمد صلی الله علیه و آله نیست؛ و انکار نکردید شاید خداوند پیامبری غیر از حضرت محمد فرستاده باشد و حضرت محمد صلی الله علیه و آله به او ایمان آورده و سپس کتاب قرآن را از وی گرفته و آن پیامبر را کشته و ادعا کرده که قرآن معجزه خودش است؟

پاسخ این است که ما به اضطرار می دانیم که قرآن تنها به حضرت محمد صلی الله علیه و آله اختصاص دارد. همان طور که درباره بسیاری از اشعار و تصانیف می دانیم که تنها به کسی اختصاص دارد که نامش به آن اثر اضافه شده است. مانند شعر امرإ القیس و کتاب العین خلیل.

قرآن نیز از جانب پیامبر ارائه و شنیده شد. در میان مردم نه از اینکه قرآن توسط غیر ایشان ارائه شده باشد، سخنی نقل شده است؛ و نه آن را جایز دانسته اند؛ و چگونه امکان چنین کاری توسط شخصی در حکمت خداوند حکیم روا باشد؛ و چگونه پیامبر به این گفته ها متهم می شود با آنکه حال پیامبر در رویگردانی از پناهگاه موقتی دنیا، از ابتدا تا انتهای عمر شریفشان بر

همگان آشکار است.

و اگر گفته شود: شاید اگر کسانی همچون امرء القیس و همتایانش که پیش از محمد صلی الله علیه و آله آمدند. با ایشان هم زمان بودند قطعاً توان معارضه با وی را داشتند. در پاسخ می گوییم تحدی مذکور در مورد شعر رخ نداده که سخن شما درست باشد؛ و از طرفی در زمان پیامبر صلی الله علیه و آله و همچنین نزدیک به زمان ایشان کسانی بودند که به سطح بالایی از بلاغت رسیده بودند؛ و نظر به اینکه پیامبر در مقام معارضه از آن ها نخواسته بود که از نزد خودشان چیزی بیاورند بلکه آن ها را به آوردن کلام خودشان یا کلام پیشینیانشان که همانند قرآن باشد، تحدی کرده بود. اگر می دانستند در کلامشان موردی که هم طراز بلاغت قرآن است وجود دارد قطعاً از آوردنش دریغ نمی کردند و حتماً می گفتند این کلام کسی است که نبی نیست اما در بلاغت با قرآن برابری می کند؛ و این حتی برای دشمنان پیامبر نیز معلوم بود که محمد صلی الله علیه و آله کتابی نخوانده و نزد احدی از اهل کتاب شاگردی نکرده بود، اما به آن ها داستان هایی از سرگذشت نوح، موسی، یوسف، هود، صالح، شعیب، عیسی، و مریم بر حسب طول آن گفته است و هیچ یک از اهل کتاب نه به رد این مطالب پرداخته است؛ و نه پیامبر را به خلاف گویی در موردی از آن متهم کرده است؛ و چنین اخباری شانسی و تصادفی به دست نمی آید؛ و خداوند این مطلب را در سخن خود چنین اعلام می کند: «ذلک من أنباء الغیب نوحیه إلیک و ما کنت لدیهم إذ أجمعوا أمرهم» {این [ماجرا] از خبرهای غیب است که به تو وحی می کنیم، و تو هنگامی که آنان هم داستان شدند و نیرنگ می کردند نزدشان نبودی.} و داستان های پیامبران و امت های گذشته نیز همین گونه است.

اما وجه اعجاز قرآن بدان که همه مسلمان ها بر تحقق دلالت قرآن بر پیامبری و درستی دعوت هم نظر هستند و متکلمان به هفت جنبه در اعجاز قرآن اختلاف نظر دارند. گروهی معتقدند قرآن از این حیث که قدیم است و یا حاکی و بیانگر کلام قدیم است معجزه است. این سخن آن ها فاسدتر از آن است که در زمره آراء یاد شده درباره اعجاز قرآن بیاید.

(وجه) اول: وجهی است که سید مرتضی آن را برگزیده است طبق نظر او خداوند قوم عرب را از معارضه قرآن منصرف ساخته و علم به چگونگی نظم و فصاحت آن را از آن ها سلب کرده است و اگر این انصراف نبود قطعاً می توانستند معارضه کنند.

(وجه) دوم: آنچه که شیخ مفید به آن معتقد است، طبق نظر ایشان تنها قرآن از این جهت معجزه است که مرتبه ای از فصاحت که خارق عادت است را به خود اختصاص داده است. و گفته: از آنجا که مراتب فصاحت به مقتضای علومی که خداوند به بندگان می دهد متفاوت است؛ لذا ممتنع نیست که خداوند عادت را به اندازه مشخصی جاری سازد پس در مراتبی محدود و متناهی قدرت به آن واقع شود و هر زیادتی غیر از عادت که بر آن افزوده شود معجزه و خرق عادت می باشد.

وجه سوم: سخن مردمی است که گفتند اعجاز آن از این لحاظ است که معانی اش درست، همیشه قابل نظر، و موافق با عقل است .

وجه چهارم: این است که گروهی قرآن را از لحاظ بری بودنش از اختلال و تناقض معجزه دانسته اند که این وجه مطابق عادت نیست.

وجه پنجم: وجهی که گروه های دیگری به آن معتقدند و وجه اعجاز قرآن به این است که حاوی خبرهایی از غیب است.

وجه ششم: وجهی است که دیگران گفته اند و آن وجه این است که قرآن تنها به این سبب معجزه است که دارای نظم منحصر به فردی است که متفاوت از نظم شناخته شده است.

وجه هفتم: وجهی است که بیشتر معتزله از آن یاد کرده اند. که معتقدند تألیف و نظم قرآن دو وجه اعجاز قرآن هستند نه به این جهت که خداوند با منع بندگان از آوردن این دو وجه آن ها را ناتوان کرده است و اگر جایز می بود مانع برداشته شود، ممکن می بود. اما انجام این توسط بندگان محال است. همان طور که ایجاد اجسام و رنگ ها و درمان مبتلا به آکنه و پیسی بدون دارو محال است؛ و اگر می گفتیم که هر یک از این وجوه هفت گانه به تنهایی وجهی از اعجاز قرآن هستند مسلماً بهتر می بود.

سپس سید مرتضی نتیجه گرفته که خداوند متعال آن ها را از معارضه منصرف ساخته است.

و خودداری از معارضه به همین سبب بوده است. نه اینکه فصاحت قرآن خرق عادت آن ها بوده است. زیرا اگر تفاوت میان دو امر خیلی زیاد شود آگاهی به حالشان منحصر بر اهل ذوق سلیم نیست. بلکه ظاهرشان ما را از بررسی دقیق بی نیاز می کند. همان طور که برای تشخیص خز از پشم به ماهرترین پارچه فروشان نیازی نیست بلکه تنها چیزی که بسیار شبیه همانند خود باشد، نیازمند تأمل است.

ما در حد دانشمان به فصاحت می توانیم میان شعر امرئ القیس و شعر شاعران متأخر تمایز قائل شویم؛ و در این تمایز گذاشتن نیازمند مراجعه به کسی که در اوج فصاحت است نداریم، بلکه با وجود آن از فکر بی نیاز می شویم.

و تفاوت میان شعر و کلام شاعران طراز اول و طراز پایین تر از این ها، آن اندازه نیست که بین امر ممکن و معجزه، و امر عادی و خارج از عادت وجود دارد .

و هنگامی که این ثابت شد و همچنین تفاوت بین سوره های بلند و فصیح ترین قصیده های عرب برای ما واضح نبود، آن وضوحی که قبلاً گفتیم و اگرچه هم تفاوتی باشد برای اهل فن قابل درک است و ما به آن پی نمی بریم، در این صورت معلوم می شود که خداوند قوم عرب را از معارضه منصرف ساخت و آن را از راهش گرفتند.

پس از این سخن درست ترین و مستدل ترین سخن، گفتار کسی است که وجه اعجاز قرآن را در خروج آن از عادت قرار داده است و پس مقداری که فراتر از عادت است معجزه می باشد. همان گونه که خداوند عادت را در قدرتی که با آن برخی از کارهای بدنی همانند ایستادن روی آب دریا و جا به جایی کوه ممکن می شود، جاری نساخته است. پس قدرت هنگامی که از حد عادت فراتر برود به معجزه ملحق می شود، همان گونه که در این جا گفته شد.

عده ای گفته اند وجه اعجاز قرآن به فصاحت بیش از حدی است که خارق عادت می باشد. آن ها به دو گروه تقسیم می شوند: برخی به همین حد بسنده کردند و نظم را وجه اعجاز قرآن به شمار نیاوردند. و برخی دیگر که نظم منحصر به فرد

قرآن را در جوار فصاحت از وجوه اعجاز قرآن به شمار آوردند.

و هر دو گروه گفته انـد که اگر خارق عادت بودن قرآن به واسـطه فصاحتش ثابت شود، و همین امر دال بر نبوت پیامبر است. زیرا اگر خرق عادت از جانب خداونـد باشد، دال بر نبوت پیامبر و معجزه بودن قرآن است. هر چند که به دست پیامبر صورت گرفته باشـد و مـا به سـبب فصـاحت خـارق عادت آن قادر بر آن نباشـیم زیرا خداونـد به او علومی داده که به وسـیله آن خرق عـادت کرده است. پس وقتی که ما به واسـطه سـخن پیامبر فهمیـدیم که قرآن فعل خـداست و نه فعل پیامبر، به این مطلب (که قرآن فعل خداست) یقین پیدا می کنیم.

اما هر دو قول سوم و چهارم برگرفته از سـخن خداوند متعال است: «وَ لَوْ كانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلافاً كَثِيراً» {و اگر از جانب غیر خدا بود قطعاً در آن اختلاف بسیاری می یافتند.} دسـته اول آن را حمل بر معنی و دسـته دوم حمل بر لفظ کرده انـد، حـال آنکه آیه عـام بوده و شامـل هر دو می شود؛ و جـایز است که هر دو قول دال بر جنبه ای از اعجـاز باشـد، زیرا عـدم تناقض و اختلاف در قرآن مخالف عادت است.

و اما کسی که جنبه اعجاز قرآن را در برداشتن خبرهای غیبی قرار داده است، پس بی تردید این امر معجزه است، ولی آن جنبه از اعجـاز که به آن تحـدی شـده نیست، زیرا بسـیاری از آیات قرآن از اخبار غیبی خالی است حال آنکه به سوره ای غیر معین صورت گرفته است.

اما کسانی که گفتند قرآن به سـبب داشتن سبک منحصر به فرد و ناشناخته اش معجزه است، در جوابشان می گوییم نظم بدون فصاحت بی هیـچ وجه نمی توانـد جنبه اعجاز قرآن باشد، زیرا در نظم تفاوت رخ نمی دهد. بحث در این باره کفایت می کند زیرا پیش از این آمد که باید اعجاز در عادتی که معمول بوده رخ دهد.

امـا کسانی که گفتنـد: نظم و تألیف قرآن توسط بنـدگان محال است همان طور که آفریـدن گوهرها و پدیـده ها محال است، سخنشـان در این بـاره کاملاًـ باطل است. زیرا همه حروف مقـدور ما هسـتند و هر کلامی نیز از حروفی که مقـدور هر متکلمی است ترکیب یافته است.

امـا اطلاـق تألیف در مورد قرآن از باب مجاز است، زیرا که حقیقت ترکیب در باره اجسام کاربرد دارد و مراد از تألیف قرآن، مجرد حـدوث برخی از آن بـه دنبـال برخی دیگر اسـت و اگر بخواهنـد هماننـد قرآن بیاورنـد، ایـن تنهـا به سـبب عـدم علم به فصـاحت و چگونگی ضـرباهنگ حروف نـاممکن است نه این که محال است، همان طور که سـرودن شـعر عربی بر غیر عرب زبان به سـبب عدم علم به آن ناممکن است، نه اینکه از جهت قدرت بر آن ناممکن باشد. هرگاه مراد محال بودن آن به سـبب عدم علم باشد، این خطایی در بیان است نه معنی.

**[ترجمه]

ثم أعاد رحمه الله الكلام على كل من الوجوه المذكوره على الترتيب المذكور فقال فی الصرفه.

و اعترض فقالوا إذا كان الصرف هو المعجز فلم لم يجعل القرآن من أرك الكلام و أقله فصاحه ليكون أبهر فى باب الإعجاز.

الجواب لو فعل ذلك لجاز لكن المصلحه معتبره فى ذلك فلا يمتنع أنها اقتضت أن يكون القرآن على ما هو عليه من الفصاحه فلأجل ذلك لم ينقص منه و لا يلزم فى باب المعجزات أن يفعل ما هو أبهر و أظهر و إنما يفعل ما تقتضيه المصلحه بعد أن تكون دلاله الإعجاز قائمه فيه ثم يقال فهلا جعل الله القرآن أفصح مما هو عليه فما قالوا فهو جوابنا عنه و ليس لأحد أن يقول ليس وراء هذه الفصاحه زياده لأن الغايات التى ينتهى إليها الكلام الفصيح غير متناهيه.

و من اعتراضاتهم قولهم لو كان الصرف لما خفى ذلك على فصحاء العرب لأنهم إذا كانوا يتأتى منهم قبل التحدى ما تعذر بعده و عند الروم المعارضه فالحال فى أنهم صرفوا عنها ظاهره فكيف لم ينقادوا.

و الجواب لا بد أن يعلموا تعذر ما كان متأتيا منهم لكنهم يجوز أن ينسبوه إلى الاتفاقات أو إلى السحر أو العناد و يجوز أن يدخل عليهم الشبهه على أنه يلزمهم مثل ما ألزمونا بأن يقال إن العرب إذا علموا أن القرآن خرق العاده بفصاحته فلم لم ينقادوا فجوابهم جوابنا.

و اعترضوا فقالوا إذا لم يخرق القرآن العاده بفصاحته فلم شهد له بالفصاحه متقدمو العرب كالوليد بن المغيره و كعب بن زهير و الأعشى الكبير لأنه ورد ليسلم فمنعه أبو جهل و خدعه و قال إنه يحرم عليك الأطيبين فلو لا أنه بهرهم بفصاحته و إلا لم ينقادوا.

و الجواب جميع ما شهد به الفصحاء من بلاغه القرآن فواقعه موقعه لأن

من قـال بالصـرفه لاـ ينكر مزيه القرآن على غيره بفصـاحته و إنمـا يقول تلك المزيه ليست مما تخرق العاده و تبلغ حـد الإعجاز فليس فی قبول الفصـحاء و شـهادتهم بفصـاحه القرآن ما یوجب القول ببطلان الصـرفه و أما دخولهم فی الإسـلام فلأمر بهرهم و أعجزهم و أی شی ء أبلغ من الصرفه فی ذلک.

و أما القائلون بأن إعجازه الفصاحه قالوا إن الله جعل معجزه کل نبی من جنس ما یتعاطی قومه أ لا تری أن فی زمان موسـی علیه السـلام لمـا کـان الغالب علی قومه السـحر جعل الله معجزته من ذلک القبیل فأظهر علی یـده قلب العصا حیه و الیـد البیضاء فعلم أولئک الأقوام بأن ذلک مما لا یتعلق بالسـحر فآمنوا و کذلک زمان عیسی علیه السلام لما کان الغالب علی قومه الطب جعل الله معجزته من ذلـک القبیل فأظهر علی یـده إحیاء الموتی و إبراء الأکمه و الأبرص فعلم أولئک الأقوام أن ذلک مما لا یوصل إلیه بالطب فآمنوا به.

و کـذلک لمـا کـان زمن محمـد صـلی الله علیه و آله الغـالب علی قـومه الفصـاحه و البلاـغه حـتی کـانوا لاـ یتفـاخرون بشـی ء کتفاخرهم بها جعل الله معجزته من ذلک القبیل فأظهر علی یده هذا القرآن و علم الفصـحاء منهم أن ذلک لیس من کلام البشر فآمنوا به و لهذا جاء المخصوصون فآمنوا برسول الله کالأعشی (۱)

مدح رسول الله صلی الله علیه و آله

ص: ۱۳۱

۱- ۱. هو میمون بن قیس بن جندل بن شـراحیل بن عوف بن سـعد بن ضبیعه بن قیس ابن ثعلبه بن الحصن بن عکابه بن صعب بن علیّ بن بکر بن وائل یکنی أبا بصـیر خرج الی رسول اللّه صـلّی اللّه علیه و آله یرید الإسلام فقال یمدح رسول اللّه صلّی اللّه علیه: أ لم تغتمض عیناک لیله أرمدا***و عادک ما عاد السـلیم المسـهدا و ما ذاک من عشق النساء و انما***تناسیت قبل الیوم خله مهددا و مهدد معشوقته؛ و فیها یقول لناقته: فآلیت لا أرثی لها من کلاله ***و لا من حفا حتی تزور محمّدا فبلغ خبره قریشا فرصـدوه علی طریقه و قـالوا: هـذا صـناجه العرب- یعنی صـاحب الصـنج، لقب به لمـا کان فی شـعره من الجوده إذا أنشـد أخذ بالاسـماع کالصنج- ما مدح أحدا قط الارفع فی قدره، فلما ورد علیهم قالوا له: أین أردت یا أبا بصیر؟ قال: أردت صاحبکم هذا لاسـلم، قـالوا: انه ینهـاک عن خلاـل و یحرمها علیک، و کلها بک رافق و لک موافق، قال: و ما هن؟ فقال أبو سـفیان بن حرب: الزنـا، قـال: لقـد ترکنی الزنا و ما ترکته، ثمّ ما ذا؟ قال: القمار، قال: لعلی ان لقیته أن أصـیب منه عوضا من القمار، ثمّ ما ذا؟ قال: الربا قال ما دنت و لا ادنت، ثمّ ما ذا؟ قال: الخمر، قال: أوه! أرجع الی صبابه قد بقیت لی فی المهراس فأشربها(و المهراس حجر عظیم منقور یسع کثیرا من المـاء) فقـال له أبو سـفیان: هـل لـک فی خیر ممّـا هممت به؟ قـال: و ما هو؟ قال: نحن و هو الآن فی هـدنه، فتأخذ مائه من الإبل، و ترجع الی بلدتک سـنتک هذه و تنظر ما یصـیر إلیه أمرنا، فان ظهرنا علیه کنت قد أخذت خلفا، و ان ظهر علینا أتیته، فقال: ما أکره هذا، فقال أبو سفیان: یا معشر قریش! هذا الاعشی و اللّه لئن أتی محمّدا و اتبعه لیضرمن علیکم نیران العرب بشـعره، فاجمعوا له مائه من الإبل، ففعلوا، فأخذها و انطلق الی بلده، فلما کان بقاع منفوحه- قریه مشهوره من نواحی الیمامه- رمی به بعیره فقتله. راجع سیره ابن هشام ج ۱ ص ۳۸۶ الأغانی ج ۹ ص ۱۲۵.

بقصیده و أراد أن یؤمن فدافعه قریش و جعلوا یحدثونه بأسوإ ما یقدرون علیه و قالوا إنه یحرم علیک الخمر و الزنا فقال لقد کبرت و ما لی فی الزنا من حاجه فقالوا أنشدنا ما مدحته به فأنشدهم:

أ لم تغتمض عیناک لیله أرمدا**و بت کما بات السلیم مسهدا

نبی یری ما لا ترون و ذکره***أغار لعمری فی البلاد و أنجدا

قالوا إن أنشدته هذا لم یقبله منک فلم یزالوا بالسعی حتی صدوه فقال أخرج إلی الیمامه ألزمه عامی هذا فمکث زمانا یسیرا و مات بالیمامه و جاء لبید(۱) و آمن برسول الله صلی الله علیه و آله و ترک قیل الشعر تعظیما لأمر القرآن

۱- ۱. هو لبید بن ربیعه بن عامر بن مالک بن جعفر بن کلاب بن ربیعه بن عامر بن صعصعه بن معاویه بن بکر بن هوازن، أحد شعراء المخضرمین و هو من أشراف الشعراء المجیدین الفرسان القراء المعمرین، یقال انه عاش ۱۴۵ سنه، ۹۰ سنه فی الجاهلیه و بقیتها فی الإسلام قدم علی رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله فی وفد بنی کلاب بعد وفاه أخیه أربد و عامر بن الطفیل فأسلم و هاجر و حسن إسلامه، و نزل الکوفه أیّام عمر بن الخطّاب فأقام بها و مات فی آخر خلافه معاویه: کتب عمر بن الخطّاب الی المغیره بن شعبه و هو علی الکوفه: أن استنشد من قبلک من شعراء مصرک ما قالوا فی الإسلام، فأرسل الی الاغلب الراجز العجلیّ فقال له: أنشدنی، فقال: أ رجزا ترید أم قصیدا**لقد طلبت هینا موجودا ثمّ أرسل الی لبید فقال: أنشدنی، فقال: ان شئت ما عفی عنه- یعنی الجاهلیه. فقال: لا، أنشدنی ما قلت فی الإسلام، فانطلق فکتب سوره البقره[و آل عمران] فی صحیفه ثمّ أتی بها و قال: لقد أبدلنی اللّه هذه فی الإسلام مکان الشعر. فکتب بذلک المغیره الی عمر، فنقص من عطاء الاغلب خمسمائه و جعلها فی عطاء لبید فکان عطاؤه ألفین و خمسمائه فکتب الاغلب: یا أمیر المؤمنین أ تنقص من عطائی أن أطعتک؟ فرد علیه خمسمائته و أقر عطاء لبید علی ألفین و خمسمائه. و أراد معاویه أن ینقصه من عطائه لما ولی الخلافه، و قال: هذان الفودان- یعنی الالفین- فما بال العلاوه؟ یعنی الخمسمائه، فقال له لبید: انما أنا هامه الیوم أوغد فأعرنی اسمها، فلعلی لا أقبضها أبدا، فتبقی لک العلاوه و الفودان، فرق له و ترک عطاءه علی حاله فمات و لم یقبضه.

فقيل له ما فعلت قصيدتاک قال أبدلنى الله بهما سورتى البقره و آل عمران.

قالوا و من خالفنا فى هـذا الباب يقول إن الطريق إلى النبوه ليس إلا المعجز و زعموا أن المعجز يلتبس بالحيله و الشـعوذه و خفه اليـد فلا يكون طريقا إلى النبوه فقوله باطل لأن هذا إنما كان لو لم يكن طريق إلى الفصل بين المعجز و الحيله و هاهنا وجوه من الفصـل بينه و بينهـا منها أن المعجز لا يـدخل جنسه تحت مقـدور العباد كقلب العصا حيه و إحياء الموتى و غير ذلک و منها أن المعجز يكون ناقضا للعاده بخلاف الحيله فإنه يحتاج فيه إلى التعليم و منها أن

المعجز لا ـ يحتاج إلى الآلات بخلاف الحيله فإنها تحتاج إلى الآلات و منها أن المعجز إنما يظهر عند من يكون من أهل ذلك الباب و يروج عليهم و الحيله إنما يظهر عند العوام و الذين لا يكونون من أهل ذلك الباب و يروج على الجهال و من قال من مخالفينا إن محمدا لم يكن نبيا لأنه لم يكن معه معجز فالكلام عليه أن نقول إنا نعلم ضروره أنه ادعى النبوه كما نعلم أنه ظهر بمكه و هاجر إلى المدينه و تحدى العرب بالقرآن و ادعى مزيه القرآن على كلامهم و هذا يكون تحديا من جهه المعنى و علموا أن شأنه يبطل بمعارضته فلم يأتوا بها لضعفهم و عجزهم كان لانتقاض العاده بالقرآن فأوجب انتقاض العاده كونه معجزا دالا على نبوته.

فإن قيل إنما لم يعارضوه لكونهم غبايا جهالا لا لعجزهم.

قلنا المعارضات كانت مسلوكه فيما بينهم فإمرؤ القيس عارض علقمه بن عبده بن الطبيب و ناقضه و طريقه المعارضه لا تخفى على دهاه العرب مع ذكائها.

فإن قيل أخطئوا طريق المعارضه كما أخطئوا فى عباده الأصنام أو لأن القرآن يشتمل على الأقاصيص و هم لم يكونوا من أهله.

قلنا فى الأول فرق بينهما لأن عباده الأصنام طريقها الدلاله و ما كان طريقه الدلاله يجوز فيه الخطأ بخلاف مسألتنا لأن طريقه التحدى هى الضروره لا ـ يجوز فيها الخطأ و أما الثانى ففى القرآن ما ليس من الأقاصيص فوجب أن يأتوا بمثله فيعارضوه على أنهم طلبوا أخبار رستم و إسفنديار و حاولوا أن يجعلوه معارضه للقرآن و اليهود و النصارى كانوا أهل الأقاصيص و كان من الواجب أن يتعرفوها منهم و يجعلوها معارضه.

فإن قيل لا ـ يجوز أن يكون القرآن معجزا دالا ـ على نبوته من حيث إنه ناقض العاده فلا يمتنع أن يكون العرب أفصح الناس و منهم جماعه أفصح العرب و فى الجماعه واحد هو أفصح منهم و إذا أتى بكلام لا يمكنهم أن يأتوا بمثله و لا بما يقاربه فإذا أتى بكلام مختص بالفصاحه لا يمكنهم أن يأتوا بمثله و لا

بما يقاربه يوجب كونه معجزا.

قلنا لهم لا يصح و لو اتفق لكان دليلا على صدقه.

فإن قيل لو كان القرآن معجزا لكان نبيا مبعوثا إلى العرب و العجم و كان يجب أن يعلم سائر الناس إعجاز القرآن من حيث الفصاحه و العجم لا يمكنهم ذلك.

قلنا هذا لا يصح لأن الفصاحه ليست بمقصوره على بعض اللغات يمكنهم أن يعرفوا ذلك على سبيل الجمله إذا أمكن أن يعلموا بالأخبار المتواتره أن محمدا كان ظهر عليه القرآن و تحدى العرب و عجزوا أن يأتوا بمثله فيجب أن يكون القرآن معجزا دالا على نبوته و العرب يعرفون ذلك على التفصيل لأن القرآن نزل بلغتهم و العلم به على سبيل الجمله فى هذا الباب كاف.

و إنما قلنا إنه معجز من حيث إنه ناقض العاده لأن العاده لم يجر أن يتعلم واحد الفصاحه ثم يبرز عليهم بحيث لم يمكنهم أن يأتوا بما يقاربه فإذا أتى به كذلك كان معجزا.

و أما القائلون بأن إعجازه بالفصاحه و النظم معا قالوا إن الذى يدل على أن التحدى كان بالفصاحه و النظم معا إنا رأينا النبى عليه السلام أرسل التحدى إرسالا و أطلقه إطلاقا من غير تخصيص يحصره فقال مخبرا عن ربه قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَ الْجِنُّ عَلى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هذَا الْقُرْآنِ لا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَ لَوْ كانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيراً(۱) و قال وَ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنا عَلى عَبْدِنا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ (۲) فترك القوم استفهامه عن مراده بالتحدى هل أراد مثله فى الفصاحه دون النظم أو فيهما جميعا أو فى غيرهما فعل من سبق الفهم إلى قلبه و زال الريب عنه لأنهم لو ارتابوا لسألوه و لو شكوا لاستفهموه و لم يجز ذلك على هذا إلا و التحدى واقع بحسب عهدهم و عادتهم و قد علمنا أن عادتهم جاريه فى التحدى

۱- ۱. أسرى: ۸۸.

۲- ۲. البقره: ۲۳.

باعتبار طريقه النظم مع الفصاحه و لهـذا لا يتحدى الشاعر الخطيب الذى لا يتمكن من الشـعر و لا الخطيب الشاعر و إنما يتحدى كـل بنظيره و لاـ يقنع المعـارض حتى يـأتى بمثـل عروض صـاحبه كمنـاقضه جرير للفرزدق و جرير للأخطـل و إذا كـانت هـذه عادتهم فإنما اختلفوا فى التحدى عليها.

فإن قيل عاده العرب و إن جرت فى التحدى بما ذكرتموه فلا يمنع صحه التحدى بالفصاحه دون طريقه النظم لا سيما و الفصاحه هى التى يصـح فيها التفاضل و إذا لم يمتنع ذلك فبما أنكرتم أن يكون تحـداهم بالفصاحه دون النظم فأفهمهم قصـده فلهـذا لم يستفهموه.

قلنا ليس نمنع أن يقع التحدى بالفصاحه دون النظم فمن أين عرفته و إنما سـمعناه فى التحدى بالقرآن من حيث أطلق التحدى به و عرى عمـا يخصه بوجه دون وجه فحملنـاه على مـا عهـده القوم و ألفوه فى التحـدى فلو كان أفهمهم تخصـيص التحـدى بقول مسـموع لوجب أن ينقـل إلينا لفظه و لا نجـد له نقلا و لو كان أفهمهم بمخارج الكلام أو بإشاره و غيرها لوجب اتصاله بنا أيضـا فإن ما يدعو إلى النقل للألفاظ يدعو إلى نقل ما يتصل بها من مقاصد و مخارج سيما فيما تمس الحاجه إليه.

أ لا ترى أنه لما نفى النبوه بعد نبوته بقوله لا نبى بعدى أفهم مراده السامعين من هذا القول أنه عنى لا نبى بقى من البشـر كلهم و أراد بالبعد عموم سائر الأوقات اتصل ذلك بنا على حد اتصال اللفظ و فى ارتفاع كل ذلك من النقل دليل على صحه قولنا.

على أن التحدى لو كان مقصورا على الفصاحه دون النظم لوقعت المعارضه من القوم ببعض فصـيح شـعرهم أو بليغ كلامهم لأنا نعلم خفاء الفرق بين قصار السور و فصيح كلام العرب.

فكـان يجب أن يعـارضوه فـإذا لم يفعلوا فلأنهم فهموا من التحـدى الفصاحه و طريقه النظم و لم يجتمعا لهم و اختصاص القرآن بنظم مخالف لسائر ضروب

الکلام أوضح من أن یتکلف الدلاله علیه.

و قد قال السید و عندی أن التحدی وقع بالإتیان بمثله فی فصاحته و طریقته فی النظم و لم یکن بأحد الأمرین و لو وقعت المعارضه بشعر منظوم أو برجز موزون أو بمنثور من الکلام لیس له طریقه القرآن فی النظم لم تکن واقعه موقعها و الصرفه علی هذا إنما کانت بأن یسلب الله کل من رام المعارضه للعلوم التی یتأتی معها مثل فصاحه القرآن و طریقته فی النظم و لهذا لا یصاب فی کلام العرب ما یقارب القرآن فی فصاحته و نظمه.

و أما القائلون بأن إعجاز القرآن فی النظم المخصوص قالوا لما وجدنا الکلام منظوما موزونا و منثورا غیر موزون و المنظوم هو الشعر و أکثر الناس لا یقدرون علیه فجعل الله تعالی معجز نبیه النمط الذی یقدر علیه کل أحد و لا یتعذر نوعه فی کلهم و هو الذی لیس بموزون فیلزم حجته الجمیع.

و الذی یجب أن یعلم فی العلم بإعجاز النظم هو أن یعلم مبانی الکلام و أسباب الفصاحه فی ألفاظها و کیفیه ترتیبها و تباین ألفاظها و کیفیه الفرق بین الفصیح و الأفصح و البلیغ و الأبلغ و تعرف مقادیر النظم و الأوزان و ما به یبین المنظوم من المنثور و فواصل الکلام و مقاطعه و مبادیه و أنواع مؤلفه و منظومه ثم ینظر فیما أتی به حتی یعلم أنه من أی نوع هو و کیف فضل علی ما فضل علیه من أنواع الکلام حتی یعلم أنه من نظم مباین لسائر المنظوم و نمط خارج من جمله ما کانوا اعتادوه فیما بینهم من أنواع الخطب و الرسائل و الشعر و المنظوم و المنثور و الرجز و المخمس و المزدوج و العریض و القصیر فإذا تأملت ذلک و تدبرت مقاطعه و مفاتحه و سهوله ألفاظه و استجماع معانیه و أن کل واحد منها لو غیرت لم یکن أن یؤتی بدلها بلفظه هی أوفق من تلک اللفظه و أدل علی المعنی منها و أجمع للفوائد و الزوائد منها و إذا کان کذلک فعند تأمل جمیع ذلک یتحقق ما فیه من النظم اللائق و المعانی الصحیحه التی لا یکاد یوجد مثلها علی نظم تلک العباره و إن اجتهد البلیغ و الخطیب.

و فی خواص نظم القرآن وجوه أولها خروج نظمه عن صوره جمع أسباب المنظومات و لو لا نزول القرآن لم يقع فی خلد فصيح سواها و كذلك قال عتبه بن ربيعه لما اختاره قريش للمصير إلى النبی صلی الله عليه و آله قرأ عليه حم السجده فلما انصرف قال سمعت أنواع الكلام من العرب فما شبهته بشی ء منها أنه ورد علی ما راعنی و نحوه ما حكی الله عن الجن قُلْ أُوحِيَ إِلَيَ إلی قوله فَآمَنَّا بِهِ فلما عدم وجود شبيه القرآن من أنواع المنظوم انقطعت أطماعهم عن معارضته.

و الخاصه الثانيه فی الروعه التی له فی قلوب السامعين فمن كان مؤمنا يجد شوقا إليه و انجذابا نحوه و حكی أن نصرانيا مر برجل يقرأ القرآن فبكی فقيل له ما أبكاك قال النظم.

و الثالثه أنه لم يزل غضا طريا لا يخلق و لا يمل تاليه و الكتب المتقدمه عاريه عن رتبه النظم و أهل الكتاب لا يدعون ذلك لها.

و الرابعه أنه فی صوره كلام هو خطاب لرسوله تاره و لخلقه أخری.

و الخامسه ما يوجد من جمعه بين الأضداد فإن له صفتی الجزاله و العذوبه و هما كالمتضادتين.

و السادسه ما وقع فی أجزائه من امتزاج بعض أنواع الكلام ببعض و عاده ناطقی البشر تقسيم معانی الكلام.

و السابعه أن كل فضيله من تأسيس اللغه فی اللسان العربی هی موجوده فی القرآن.

و الثامنه عدم وجود التفاضل بين بعض أجزائه من السور كما فی التوراه كلمات عشر تشتمل علی الوصايا يستحلفون بها لجلاله قدرها و كذا فی الإنجيل أربع صحف و كذا فی الإنجيل محاميد و مسابيح يقرءونها فی صلواتهم.

و التاسعه وجود ما يحتاج العباد إلی علمه من أصول دينهم و فروعه من التنبيه علی طريق العقليات و إقامه الحجج علی الملاحده و البراهمه و الثنويه و المنكره للبعث القائلين بالطبائع بأوجز كلام و أبلغه ففيه من أنواع الإعراب و العربيه

حتى الطب فى قوله كُلُوا وَ اشْرَبُوا وَ لا تُسْرِفُوا فهذا أصل الطب و المحكم و المتشابه و الحقيقه و المجاز و الناسخ و المنسوخ و هو مهيمن على جميع الكتب المتقدمه. و العاشره وجود قوام النظم فى أجزائه كلها حتى لا يظهر فى شى ء من ذلك تناقض و لا اختلاف و له خواص سواها كثيره.

فإن قيل فهلا كانت ألفاظ القرآن كليتها مؤلفه من قبل الألفاظ الموجزه التى إذا وقعت فى الكلام زادته حسنا ليكون كلام الله على النظم الأحسن الأفضل إذ كان لا يعجزه شى ء عن بلوغ الغايه كما يعجز الخلق عن ذلك.

الجواب أن هذا يعود إلى أنه كيف لم يرتفع أسباب التفاضل بين الأشياء حتى يكون كلها كشى ء واحد متشابه الأجزاء و الأبعاض و كيف فضل بعض الملائكه على بعض و متى كان كذلك لم يوجد اختلاف الأشياء يعرف به الشى ء و ضده على أنه لو كان كلام الله كما ذكر يخرج فى صوره المعمى الذى لا يوجد له لذه البسط و الشرح و لو كان مبسوطا لم تبين فضيله الراسخين فى العلم على من سواهم و أنه تعالى حكيم عليم بأن إلطاف المبعوث إليهم إنما هو فى النمط الذى أنزله فلو كان على تركيب آخر لم يكن لطفا لهم.

ثم لنذكر وجها آخر للصرفه و هو أن الأمر لو كان بخلافه و كان تعذر المعارضه و العدول عنها لعلمهم بفضله على سائر كلامهم فى الفصاحه و تجاوزه له فى الجزاله لوجب أن يقع منهم معارضه على كل حال لأن العرب الذين خوطبوا بالتحدى و التقريع و وجهوا بالتعنيف و التبكيت كانوا إذا أضافوا فصاحه القرآن إلى فصاحتهم و قاسوا بكلامهم كلامه علموا أن المزيه بينهما إنما تظهر لهم دون غيرهم ممن نقص عن طبقتهم و نزل عن درجتهم دون الناس جميعا ممن لا يعرف الفصاحه و لا يأنس بالعربيه و كان ما عليه دون المعرفه لفصيح الكلام من أهل زماننا ممن خفى الفرق عليهم بين مواضع من القرآن و بين فقرات العرب البديعه و كلمهم الغريبه فأى شى ء أقعد بهم عن أن يعتمدوا إلى بعض أشعارهم

الفصيحه و ألفاظهم المنثوره فيقابلوه و يدعوا أنه مماثل لفصاحته أو أزيد عليها لا سيما و أكثر من يذهب إلى هذه الطريقه يدعى أن التحدى وقع بالفصاحه دون النظم و غيره من المعانى المدعاه فى هذا الموضع.

فسواء حصلت المعارضه بمنظوم الكلام أو بمنثوره فمن هذا الذى كان يكون الحكم فى هذه الدعوى و جماعه الفصحاء أو جمهورهم كانوا حرب رسول الله صلى الله عليه و آله و من أهل الخلاف عليه و الرد لدعوته و الصدود عن محجته لا سيما فى بدو الأمر و أوله و قبل أوان استقرار الحجه و ظهور الدعوه و كثره عدد الموافقين و تظافر الأنصار و المهاجرين.

و لا نعمد إلا على أن هذه الدعوى لو حصلت لردها بالتكذيب من كان فى حرب النبى صلى الله عليه و آله من الفصحاء لكن كان اللبس يحصل و الشبهه تقع لكل من ليس من أهل المعرفه من المستجيبين الدعوه و المنحرفين عنها من العرب.

ثم لطوائف الناس جميعا كالفرس و الروم و الترك و من ماثلهم ممن لا حظ له فى العربيه عند تقابل الدعوى فى وقوع المعارضه موقعها و تعارض الأقوال من الإجابه بها مكانها ما يتأكد الشبهه و تعظم المحنه و يرتفع الطريق إلى إصابه الحق لأن الناظر إذا رأى جل أصحاب الفصاحه و أكثرهم يدعى وقوع المعارضه و المكافاه و المماثله و قوما منهم كلهم ينكر ذلك و يدفعه كان أحسن حاله أن يشك فى القولين و يجوز فى كل واحد منهما الصدق و الكذب فأى شى ء يبقى من المعجز بعد هذا و الإعجاز لا يتم إلا بالقطع على تعذر المعارضه على القوم و قصورهم عن المعارضه و المقاربه و التعذر لا يحصل إلا بعد حصول العلم بأن المعارضه لم تقع مع توفر الدواعى و قوه الأسباب و كانت حينئذ لا تقع الاستجابه من عاقل و لا المؤازره من صديق.

و ليس يحجز العرب عما ذكرناه ورع و لا حياء لأنا وجدناهم لم يرعوا عن السب و الهجاء و لم يستحيوا من القذف و الافتراء و ليس فى ذلك ما يكون حجه و لا شبهه بل هو كاشف عن شده عداوتهم و أن الحيره قد بلغت بهم إلى استحسان

القبیح الـذی یکون نفوسـهم تأباه و أخرجهم ضیق الخناق إلی أن أحضـر أحدهم أخبار رسـتم و إسـفندیار و جعل یقص بها و یوهم الناس أنه قد عارض و أن المطلوب بالتحدی هو القصص و الأخبار و لیس یبلغ الأمر بهم إلی هذا و هم متمکنون مما ترفع الشبهه فعدلوا عنه مختارین.

و لیس یمکن لأحـد أن یـدعی أن ذلـک مما لم یهتـد إلیه العرب و أنه لو اتفق خطوره ببالهم لفعلوه غیر أنه لم یتفق لأنهم کانوا من الفطنه و الکیاسه علی ما لا یخفی علیهم معه أنفذ الأمرین مع صدق الحاجه و فوتها و الحاجه تفتق الجبل.

و هب لم یفطنوا ذلک بالبـدیهه کیف لم یقعوا علیه مع التفکر و کیف لم یتفق لهم ذلک مع فرط الـذکاء و جوده الـذهن و هذا من قبیح الغفله التی تنزه القوم عنها و وصفهم الله بخلافها.

و لیس یورد هـذا الاعتراض من یوافق فی إعجاز القرآن و إنما یصیر إلیه من خالفنا فی المله و أبهرته الحجه فیرمی العرب بالبله و الغفله فیقول لعلهم لم یعرفوا أن المعارضه أنجع و أنفع و بطریق الحجه أصوب و أقرب لأنهم لم یکونوا أصـحاب نظر و ذکر و إنما کانت الفصاحه صنعتهم فعدلوا إلی الحرب.

و هـذا الاـعتراض إذا ورد علینـا کانت کلمه جماعتنا واحـده فی رده و قلنا فی جوابه إن العرب إن لم یکونوا نظارین فلم یکونوا فی غفله مخامره فی العقول إن مسأله التحدی فی فعله و معارضته بمثله أبلغ فی الاحتجاج علیه من کل فعل و لا یجوز أن یذهب العرب جلهم عما لا یـذهب عنه العامه و الاعتناء بالحرب غیر مانعه عن المعارضه و قد کانوا یستعملون فی حروبهم من الارتجاز ما لو جعلوا مکانه معارضه القرآن کان أنفع لهم.

فی مطـاعن المخالفین فی القرآن: قالوا إن فی القرآن تفاوتا قوله یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا یَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسـی أَنْ یَکُونُوا خَیْراً مِنْهُمْ وَ لا نِساءٌ مِنْ نِساءٍ عَسی أَنْ یَکُنَّ خَیْراً مِنْهُنَ (۱) ففی الکلام تکرار بغیر فائده لأن قوله قَوْمٌ مِنْ

۱- ۱. الحجرات: ۱۱.

قَوْمٌ يغنى من قوله نِساءٌ مِنْ نِساءٍ فالنساء يدخلن فى قوم يقال هؤلاء قوم فلان الرجال و النساء من عترته.

الجواب أن قوله قَوْمٌ لاـ يقع فى حقيقه اللغه إلاـ على الرجال و لاـ يقال للنساء ليس فيهن رجل هؤلاـء قوم فلاـن و إنما تسمى الرجال لأنهم هم القائمون بالأمور عند الشدائد كتاجر و تجر و مسافر و سفر و نائم و نوم و زائر و زور يدل عليه قول زهير

و ما أدرى و سوف إخال أدرى***أ قوم آل حصن أم نساء

و قالوا فى قوله تعالى الَّذِينَ كانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطاءٍ عَنْ ذِكْرِي (۱) تفاوت كيف يكون الأـعين فى غطاء عن ذكر و إنما تكون الأسماع فى غطاء عنه.

الجواب أن الله أراد بـذلك عميان القلوب يـدل على ذلـك قول النـاس عمى قلب فلاـن و فلان أعمى القلب إذا لم يفهم و قال تعالى وَ لكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ(۲) و قصـد القلوب لأن عماها هو المؤثر فى باب الـدين المانع من الاقتداء فجاز أن يقال للقلب أعمى و إن كان العمى فى العين و مثله قوله وَ جَعَلْنا عَلى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ (۳) و الأكنه الأغطيه.

و سألوا عن قوله إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمنُ وُدًّا(۴) قالوا لا يقال فلان يجعل لفلان حبا إذا أحبه.

الجواب إنما أراد سيجعل لهم الرحمن ودا فى قلوب المؤمنين و المعنى إلى يحببهم إلى القلوب.

و قالوا فى قوله أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ (۵) و كانت قريش أميين فكيف جعلهم يكتبون.

الجواب أن معنى الكتابه هنا الحكم يريـد أ عنـدهم علم الغيب فهم يحكمون فيقولون سـنقهرك و نطردك و تكون العاقبه لنا لا لك و مثله قول الجعدى:

۱- ۱. الكهف: ۱۰۱.

۲- ۲. الحجّ: ۴۶.

۳- ۳. الأنعام: ۲۵.

۴- ۴. مريم: ۹۶.

۵- ۵. الطور: ۴۱، القلم: ۴۷.

و مال الولاء بالبلاء فملتم***و ما ذاك حكم الله إذ هو يكتب (۱).

أی يحكم بيده و مثله وَ كَتَبْنا عَلَيْهِمْ فِيها أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ (۲) و مثل قوله للمتحالفين إليه و الذی نفسی بيده لأقضين فيكما بكتاب الله أی بحكم الله لأنه أراد الرجم و التعذيب و ليس ذلک فی ظاهر كتاب الله.

و قالوا فی قوله وَ قُلْ إِنِّی أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ كَما أَنْزَلْنا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ (۳) و لفظه كما يأتی تشبيه شی ء بشی ء تقدم ذكره و لم يتقدم فی أول الكلام ما يشبه به ما تأخر عنه.

قالوا و كذلک قوله لَهُمْ دَرَجاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ مَغْفِرَةٌ وَ رِزْقٌ كَرِيمٌ كَما أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِ (۴) ما الذی يشبه بالكلام الأول من إخراج الله إياه.

قالوا و كذلک قوله وَ لِأُتِمَّ نِعْمَتِی عَلَيْكُمْ وَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ كَما أَرْسَلْنا(۵) الجواب أن القرآن على لسان العرب و فيه حذف و إيماء و وحی و إشاره فقوله أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ فيه حذف كأنه قال أنا النذير المبين عذابا كَما أَنْزَلْنا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ فحذف العذاب إذ كان الإنذار يدل عليه لقوله فی موضع آخر أَنْذَرْتُكُمْ صاعِقَةً مِثْلَ صاعِقَةِ عادٍ وَ ثَمُودَ(۶) و مثله من المحذوف فی أشعار العرب و كلامهم كثير.

و أما قوله كَما أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِ فإن المسلمين يوم بدر

۱- ۱. و مثله قوله الآخر على ما استشهد به الجوهریّ فی الصحاح ص ۲۰۸: يا ابنه عمی كتاب اللّه أخرجنی عنكم و هل أمنعن اللّه ما فعلا.

۲- ۲. المائده: ۴۵.

۳- ۳. الحجر: ۸۹- ۹۱.

۴- ۴. الأنفال: ۴ و ۵.

۵- ۵. البقره: ۱۵۰ و ۱۵۱.

۶- ۶. فصّلت: ۱۳.

اختلفوا فی الأنفال و جادل کثیر منهم رسول الله صلی الله علیه و آله فیما فعله فی الأنفال فأنزل الله سبحانه یَسْئَلُونَکَ عَنِ الْأَنْفالِ قُلِ الْأَنْفالُ لِلَّهِ وَ الرَّسُولِ یجعلها لمن یشاء فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ أَصْلِحُوا ذاتَ بَیْنِکُمْ أی فرقوه بینکم علی السواء وَ أَطِیعُوا اللَّهَ وَ رَسُولَهُ فیما بعد إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ و وصف المؤمنین ثم قال کَما أَخْرَجَکَ رَبُّکَ مِنْ بَیْتِکَ بِالْحَقِّ وَ إِنَّ فَرِیقاً مِنَ الْمُؤْمِنِینَ لَکارِهُونَ یرید أن کراهتهم فی الغنائم ککراهتهم فی الخروج معک.

و أما قوله وَ لَعَلَّکُمْ تَهْتَدُونَ کَما أَرْسَلْنا فإنه أراد و لأتم نعمتی کإرسالی فیکم رسولا أنعمت به علیکم یبین لکم.

سألوا عن قوله وَ قالَتِ الْیَهُودُ عُزَیْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَ قالَتِ النَّصاری الْمَسِیحُ ابْنُ اللَّهِ (۱) و لا یقول أحدهما ذلک.

الجواب أنه لما حرق بختنصر بیت المقدس بغی علی بنی إسرائیل و سبی ذراریهم و حرق التوراه حتی لم یبق لهم رسم و کان فی سبایاه دانیال فعبر رؤیاه فنزل منه أحسن المنازل فأقام عزیر لهم التوراه بعینها حین عاد إلی الشام بعد موته فقالت طائفه من الیهود هو ابن الله و لم یقل ذلک کل الیهود و هذا خصوص خرج مخرج العموم.

و سألوا عن قوله فَنَبَذْناهُ بِالْعَراءِ وَ هُوَ سَقِیمٌ (۲) قالوا کیف جمع الله بینه و بین قوله لَوْ لا أَنْ تَدارَکَهُ نِعْمَهٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَراءِ وَ هُوَ مَذْمُومٌ (۳) و هذا خلاف الأول لأنه قال أولا نبذناه مطلقا ثم قال لَوْ لا أَنْ تَدارَکَهُ ... لَنُبِذَ فجعله شرطا. الجواب معنی ذلک لو لا أنا رحمناه بإجابه دعائه لنبذناه حین نبذناه بالعراء مذموما و قد کان نبذه فی حالته الأولی سقیما یدل علیه قوله فَاجْتَباهُ رَبُّهُ

۱- ۱. براءه: ۳۰.

۲- ۲. الصافّات: ۱۴۵.

۳- ۳. القلم: ۴۹.

فَجَعَلَهُ مِنَ الصّالِحِينَ (١) لكن تـداركه الله بنعمه من عنـده فطرح بالفضاء و هو غير مذموم و اختاره الله و بعثه نبيا و لا تناقض بين الآيتين و إن كان فى موضع نبـذناه مطلقا و هو سـقيم و لم يكن فى هذه الحاله بمليم و فى موضع آخر نبذ مشـروطا و معناه لو لا أن رحمنا يونس عليه السلام لنبذناه ملوما و كان لوم عتاب لا لوم عقاب لأنه بترك الأولى.

و سـألوا عن قوله وَ إِذْ قالَ إِبْراهِيمُ لِأَبِيهِ آزَرَ(٢) و اسـمه فى التوراه تارخ فيقال لا ينكر أن يكون له اسـمان و كنيتان هذا إدريس فى التوراه أخنوخ و يعقوب إسـرائيل و عيسـى يـدعى المسـيح و قـد قـال نبينا لى خمسه أسـماء أنا محمـد أنا أحمـد و العاقب و المـاحى و الحاشـر و قـد يكون للرجـل كنيتـان كما كان له اسـمان فإن حمزه يكنى أبا يعلى و أبا عتبه(٣) و صـخر بن حرب أبا معاويه و أبا سفيان و أبا حنظله.

و قيل معنى آزر يا ضعيف و يا جاهل و يقال يا معاونى و يا مصاحبى و يا شيخى فعلى هذا يكون ذلك وصفا له و قال الأكثرون إن آزر كان عم إبراهيم و العرب تجعل العم أبا و الصحيح أن آزر كان أبا لأم إبراهيم.

و سـألوا عن قوله وَ لَبِثُوا فِى كَهْفِهِمْ ثَلاثَ مِائَهٍ سِنِينَ وَ ازْدَادُوا تِسْعاً(۴) ثم قـال قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِما لَبِثُوا و هـذا كلام متفاوت لأنه أخبرنا بمده كهفهم ثم قال اللَّهُ أَعْلَمُ بِما لَبِثُوا و قد علمنا ذلك بما أعلمنا.

الجواب أنهم اختلفوا فى مـده لبثهم كما اختلفوا فى عـدتهم فأعلمنا الله أنهم لبثوا ثلاثمائه فقالوا سـنين و شـهورا و أياما فأنزل الله سنين ثم قال ازْدَادُوا تِسْعاً و أنا أعلم بما لبثوا من المختلفين.

و سألوا عن قوله يا أُخْتَ هارُونَ ما كانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ(۵) و لم تكن لمريم أخ يقال له هارون.

١- ١. القلم: ۵٠.

٢- ٢. الأنعام: ٧۴.

٣- ٣. بل أبا عماره.

۴- ۴. الكهف: ٢۵.

۵- ۵. مريم: ٢٨.

الجواب أنه لم يرد بهذا أخوه النسب بل أراد ما يشبه هارون فی الصلاح و كان فی بنی إسرائيل رجل صالح يقال له هارون و قد يقول الرجل لغيره يا أخی و لا يريـد به أخوه النسب و يقال هذا الشـی ء أخو هذا الشـی ء إذا ما كان مشاكلا له و قال تعالی وَ ما نُرِيهِـمْ مِـنْ آيَهٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِها(۱) و قـالوا كيف يكون هـذا النظم بـالوصف الـذی ذكرتم فی البلاـغه النهايه و قـد وجد التكرار من ألفاظه كقوله فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبانِ و نحوه من تكرير القصص.

الجواب أن التكرير علی وجوه منها ما يوجد فی اللفظ دون المعنی كقولهم أطعنی و لا تعصنی و منها ما يوجد فيهما معا كقولهم عجل عجل أی سـرا و علانيه و تالله و الله أی فی الماضـی و المستقبل و قد يقع كل ذلك لتأكيد المعنی و المبالغه فيه و يقع مره لتزيين النظم و حسـنه و الحاجه إلی استعمال كليهما و المستعمل للإيجاز و الحذف ربما عمی علی السامع و إنما ذم أهل البلاغه التكرير الواقع فی الألفاظ إذا وجـدوه فضـلا من القول من غير فائـده فی التأكيـد لمعنی أو لتزيين لفظ و نظم و إذا وجد كذلك كـان هـذرا و لغوا فأمـا إذا أفـاد فائـده فی كل من النوعين كان من أفضل اللواحق للكلام المنظوم و لم يسم تكريرا علی الـذم و تكرير اللفظ لتزيين النظم أمر لا يدفعه عارف بالبلاغه و هو موجود فی أشعارهم.

و لنـذكر الفرق بين الحيـل و المعجزات و هو يتوقف علی ذكر الحيـل و أسـبابها و آلاتهـا و كيفيه التوصل إلی اسـتعمالها و ذكر وجه إعجاز المعجزات.

اعلم أن الحيـل هی أن صـاحب الحيله يری الأـمر فی الظـاهر علی وجه لا يكون عليه و يخفی وجه الحيله فيه نحو عجل السامری الذی جعل فيه خروقا تدخل فيها الريح فيسـمع منه صوت و منها مخرقه الشـعبذه نحو أن يری الناظر ذبح الحيوان بخفه حركاته و لا يذبحه فی الحقيقه ثم يری من بعد أنه أحياه

۱- ۱. الزخرف: ۴۸.

بعد الذبح.

و هـذا الجنس من الحيـل هـو السـحر و ليست معجزات الأنبيـاء و الأوصـياء عليهم السـلام من هـذا القبيـل بـل مـا يـأتون بهـا من المعجزات فإنهـا تكون على مـا يأتون به و العقلاء يعلمون أكثرها باضـطرار أنها كـذلك لا يشـكون فيه و أنه ليس فيه وجه حيله نحو قلب العصا حيه و إحياء الميت و كلام الجماد و الحيوانات من السـباع و البهائم و الطيور على الاسـتمرار فى أشـياء مختلفه و الإخبار عن الغيب و الإتيان بخرق العاده و نحو القرآن فى بلاغته و الصرفه فإنه يعلم كونه معجزا أكثر الناس باستدلال و لهذا قال تعالى فى قوم فرعون و ما رواه من معجزات موسـى عليه السلام وَ جَحَدُوا بِها وَ اسْتَيْقَنَتْها أَنْفُسُهُمْ ظُلْماً(۱) فإن قيل بما أنكرتم أن يكون فى الأدويه ما إذا مس به ميت حيى و عاش و إذا جعل فى عصا و نحوها صارت حيه و إذا سـقى حيوانا تكلم و إذا شـربه الإنسان صار بليغا بحيث يتمكن من مثل بلاغه القرآن.

قلنـا ليس يخلو إمـا أن يكون للنـاس طريق إلى معرفه ذلك الـدواء أو لا يكون لهم طريق إلى معرفته فإن كان لهم إليه طريق لزم أن يكون الظفر به ممكنـا و كـانوا يعـارضون به و لا يكون معجزا و إن لم يمكن الظفر به لزم أن يكون الظفر به معجزا لأنه يعلم أنه ما ظفر به إلا بأن الله أطلعه عليه فعلم بذلك صدقه ثم يعلم من بعد بخبره أن ذلك ليس من قبله نحو القرآن بل هو منه تعالى أنزله عليه.

و كـذلك هـذا فى الـدواء الـذى جوزه السائـل فى إحيـاء الموتى لا يخلو إما أن لا يمكن الظفر به أو يمكن فعلى الأول يلزم أن يكون الظفر به معجزا للنبى أو الوصى لأنه يعلم أنه ما ظفر به إلا بأن أطلعه الله عليه فيعلم بذلك صدقه و إن أمكن الظفر به و هو الوجه الثانى فالواجب أن يسهل الإحياء لكل أحد و المعلوم خلافه.

۱- ۱. النمل: ۱۴.

ثم اعلم أن الحيل و السحر و خفه اليد كلها وجوه متى فتش عنها الإنسان يقف على تلك الوجوه و لهذا يصح فيها التلمذ و التعلم و لا يختص به واحد دون آخر مثاله أنهم يأخذون البيض و يضعونه فى الخل و يتركونه فيه يومين و ثلاثه حتى يصير قشره الفوقانى لينا بحيث يمكن أن يطول فإذا صار طويلا يمده كذلك يطرح فى قاروره ضيقه الرأس فإذا صار فيها يصب فيها الماء البارد حتى يصير البيض مدورا كما كان و يذهب ذلك اللين من قشره الفوقانى بذلك بعد ساعات و يشتد بحيث ينكسر انكساره أولا فيظن الغفله أن المعجز مثله و هو حيله.

و نحو ذلك ما ألقى سحره فرعون من حبالهم و عصيهم تخيل الناظر أنها تسعى احتالوا فى تحريك العصا و الحبال بما جعلوا فيها من الزيبق فلما طلعت الشمس عليها تحركت بحراره الشمس و غير ذلك من أنواع الحيل و أنواع التمويه و التلبيس و خيل إلى الناس أنها تتحرك كما تتحرك الحيه و إنما سحروا أعين الناس لأنهم أروهم شيئا لم يعرفوا حقيقه و خفى ذلك عليهم لبعده منهم فإنهم لم يخلوا الناس يدخلون فيما بينهم.

و فى هذه دلاله على أن السحر لا حقيقه له لأنها لو صارت حيات حقيقه لم يقل الله تعالى سَحَرُوا أَعْيُنَ النّاسِ (۱) بل كان يقول فلما ألقوها صارت حيات ثم قال تعالى وَ أَوْحَيْنا إِلى مُوسى أَنْ أَلْقِ عَصاكَ فَإِذا هِيَ تَلْقَفُ ما يَأْفِكُونَ (۲) أى ألقاها فصارت ثعبانا فإذا تبتلع ما يأفكون فيه من الحبال و العصى و إنما ظهر ذلك للسحره على الفور لأنهم لما رأوا تلك الآيات و المعجزات فى العصا علموا أنه أمر سماوى لا يقدر عليه غير الله فمنها قلب العصا حيه و منها أكلها حبالهم و عصيهم مع كثرتها و منها فناء حبالهم و عصيهم فى بطنها إما بالتفرق أو الخسف و إما بالفناء عند من جوزه و منها عودها عصا كما كانت من غير زياده و لا نقصان و كل عاقل يعلم أن مثل هذه الأمور لا تدخل تحت مقدور البشر فاعترفوا كلهم و اعترف

۱- ۱. الأعراف: ۱۱۵- ۱۱۷.

۲- ۲. الأعراف: ۱۱۵- ۱۱۷.

كثير من الناس معهم بالتوحيد و بالنبوه و صار إسلامهم حجه على فرعون و قومه.

و أما معجزات الأنبياء و الأوصياء عليهم السلام فإن أعداء الدين كانوا يعتنون بالتفتيش عنها فلم يعثروا على وجه حيله فيها و لذلك كل من سعى فى تفتيش عوارهم و تكذيبهم يفتش عن دلالتهم أ هى شبهات أم لا فلم يوقف منها على مكر و خديعه منهم عليهم السلام و لا فى شىء من ذلك أ لا ترى أن سحره فرعون كانت هممهم أشد فى تفتيش معجزه موسى فصاروا هم أعلم الناس بأن ما جاء به موسى عليه السلام ليس بسحر و هم كانوا أحذق أهل الأرض بالسحر و آمنوا و قالوا لفرعون وَ ما تَنْقِمُ مِنَّا إِلَّا أَنْ آمَنَّا بِآياتِ رَبِّنا لَمَّا جاءَتْنا رَبَّنا أَفْرِغْ عَلَيْنا صَبْراً وَ تَوَفَّنا مُسْلِمِينَ (۱) فقتلهم فرعون و هم يقولون لا ضَيْرَ إِنَّا إِلى رَبِّنا مُنْقَلِبُونَ (۲) و قيل إن فرعون لم يصل إليهم و عصمهم الله تعالى منه.

و أما القمر الذى أطلعه المعروف بالمقنع (۳)

فإنه ليس بأمر خارق للعاده و إنما هو إجراء عين من العيون التى تنبع فى الجبال فى ذلك الموضع متى كانت الشمس فى برج الثور و الجوزاء سامتت تلك العين انعكس فيها الشعاع إلى الجو و هناك تكثر الأبخره فى الحر و تتراكم و تتكاثف فيركد الشعاع الذى انعكس من العين فيها فيرى إلى الناس صوره القمر و على هذا لما طمت تلك العين فسد ما فعله المقنع و قد عثر على ذلك و اطلع و كل من اطلع على ذلك الوقت و أنفق المال و أتعب الفكر فيه أمكنه أن يطلع مثل ما أطلعه المقنع إلا أن

۱- ۱. الأعراف: ۱۲۶.

۲- ۲. الشعراء: ۵۰.

۳- ۳. قيل اسمه حكيم، و قيل حكيم بن عطا، كان فى بدو أمره قصارا من أهل مرو و كان يعرف شيئا من السحر و النيرنجات، و لقب بالمقنع لانه قد عمل وجها من ذهب و ركبه على وجهه لئلا يرى وجهه الدميم و عينه العوراء، و هذا القمر الذى عمله كان بنخشب و لذا يعرف بقمر نخشب و« ماه نخشب» و نخشب قريه بتركستان.

الناس يرغبون عن إنفاق المال و إتيان الفكر فيما يجرى هذا المجرى سيما و إن تم لهم نسبوه إلى الشعوذه.

و أما الطلسمات فإن فى الناس من يسمى الحيل الباقيه بها و ذلک مجاز و استعاره و إلا فالطلسمات هى التى ظاهرها و باطنها سواء و لا يظهر فيها وجه حيله كما كان على المناره الإسكندريه(۱)

و كما روى أن الله تعالى بفضه أمر نبيا من الأنبياء المتقدمين أن يأخذ طيرا من نحاس أو شبه (۲) و يجعله على رأس مناره كانت فى تلک الولايه و لم يكن فيها شجر الزيتون و كان أهلها محتاجين إلى دهن الزيت للمأدوم و غيره فإذا كان عند إدراک الزيتون بالشامات خلق الله صوتا فى ذلک الطير(۳)

فيذهب ذلک الصوت فى الهواء فيجتمع إلى ذلک ألوف ألوف من أجناسه

۱- ۱. كان اسكندر المقدونى بنى مناره رفيعه على ساحل البحر ممّا يلى الافرنج فتعبأ باهتمام ارسطوطاليس على رأسها مرآه عظيمه مجلوه محدبه ينعكس فيها ما يقابلها حتّى أميال فاذا أراد بعض الاعداء أن يهجم على بلدانهم من هذا الباب، عاينهم المراقبون فأخبروا أميرهم، فاستعدوا، قيل: كان يجلس الجالس تحتها فيبصر من بالقسطنطينيه، و بينهما عرض البحر. فغفل المراقبون ليله عن مراقبتها، و استولى عليها الافرنج فغرقوها فى الماء.

۲- ۲. شبه: محركه و يقال شبق حجر شديد السواد و البريق، و هو فى اللين و الخفه كالكهرباء. إذا جعل فى النار احترق كالحطب و يستشم منه رائحه النفط و قد يصنع منه فص الخاتم و أمثاله.

۳- ۳. مر ارجعيانوس الموسيقار بفلاه فاجتاز على فرخ برصله- و لعلها السودانيه أو السودانه، و يقال لها عند الفرس:« دار نمک» و عند الجيل« داركوب»- يصفر صفيرا حزينا بخلاف صفير سئر البراصل، فكانت البراصل تجيئه بلطائف الزيتون فتطرحها عند فيأكل بعضها و يفضل بعضها، فتأمل حاله و علم أن فى صفيره ضربا من التوجع و الاستعطاف و الاستغاثه فتلطف و عمل آله تشبه الصفاره، اذا هبت الريح أدت ذلک الصفير، فرأى أن البراصل جاءته بالزيتون كما كانت تجى ء الفرخ فأخذ صوره من زجاج مجوف- و قيل من نحاس أو شبق- على هيئه البرصله، و عمد الى هيكل اورشليم و نصبها الى فوق الهيكل. و جعل فوق تلک الصوره قبه تحفظها، و أمرهم بفتحها فى أول آب- و آب من الشهور التى كان يدرک فيها الزيتون و أول ليله منها ليله دفن اسطرخس الناسک القيم بعماره ذلک الهيكل- فكلما فتحوا القبه، و هبت الريح صفرت تلک البرصله المصنوعه، و البراصل- السودانيه- تجى ء كل واحد منها بزيتونه أو ثلاث زيتونات زيتونتين برجليها و زيتونه بمنقارها فتطرحها عند الصوره، زعما منها أنّها برصله مستغيثه مستعطفه حتّى تمتلئ القبه كل يوم من الزيتون و الناس اعتقدوا أنّه من كرامات ذاک المدفون، راجع تفسير الرازىّ ج ۱ ص ۶۴۵ فى قصه هاروت و ماروت، الدّر المنثور ج ۳ ص ۹۷.

فی منقار کل واحد زیتونه فیطرحها علی ذلک الطیر فیمتلئ حوالی المناره من الزیتون إلی رأسها و کان ذلک الطیر غیر مجوف فلا یدعی أنها من الحیل التی یأخذها الناس الصندوق الساعه و نحوها(۱) و لا یسمع لذلک الطیر صوت إلا عند إدراک الزیتون فی السنه و کان أهلوها ینتفعون به طول السنه بذلک فهی عندنا من معجزاته باقیه للأنبیاء الماضین و الأوصیاء المتقدمین و لهذا لم یظهر طلسم بعد محمد صلی الله علیه و آله و حان قصور أیدی الأئمه علیهم السلام.

و أما الزراقون (۲)

الذین یتفق لهم من الإصابه علی غیر أصل کالشغرانی

ص: ۱۵۱

۱- ۱. صندوق الساعه، علی أنواع، منها أن یدق الصندوق عند کل ربع و عند کل ساعه بدقات معینه، أو یخرج عند کل ساعه فارس فی یده بوق یضرب به من غیر أن یمسه أحد، و قد عاد فی زماننا هذا من بدیهیات الصنائع.

۲- ۲. الزراق: الذی یخبر عن المغیبات رجما بالغیب من دون اعمال فکر و تعلم علم و الشغرانی رجل کان یعیش فی عهد السیّد المرتضی علم الهدی و قد شاهد عنه بعض اصاباته و له ذکر فی أجوبته للمسائل السلاریه قال فیها عند ما یذکر اصاباته: انه قال لاحدهم: و أنت من بین الجماعه قد وعدک واحد بشی ء یوصله إلیک و فی کمک شی ء ممّا یدلّ علی هذا، و قد انقضت حاجتک و انتجزت، و جذب یده الی کمه فاستخرج ما فیه فعجبنا ممّا اتفق من اصابته مع بعده من صناعه النجوم إلخ، راجع الکنی و الألقاب ج ۲ ص ۳۳۴.

فإنه كان ذكيا حاضر الجواب فطنا بالزرق معروفا به كثير الإصابه فيما يخرصه من الإصابه حتى قال المنجمون إن مولده و ما يتولاه كواكبه اقتضى له ذلك و ذلك باطل لأنه لو كانت الإصابه بالمواليد لكان النظر فى علم النجوم عبثا لا يحتاج إليه لأن المولد إذا اقتضى الإصابه أو الخطاء فالتعلم لا ينفع و تركه لا يضر و هذه عله تسرى إلى كل صنعه حتى يلزم أن يكون كل شاعر مفلق و صانع حاذق و ناسج للديباج موفق لا علم له بذلك و إنما اتفقت له الصنعه بغير علم لما يقتضيه كواكب مولده و ما يلزم من الجهاله على هذا لا يحصى.

ثم اعلم أن النبى صلى الله عليه و آله كان يذكر أخبار الأولين و الآخرين من ابتداء خلق الدنيا إلى انتهائها و أمر الجنه و النار و ذكر ما فيهما على الوجه الذى صدقه عليه أهل الكتاب و كان لم يتعلم و لم يقعد عند حبر و لم يقرأ الكتب فإذا كان كذلك فقد بان اختصاصه بمعجزه لأن ما أتى به من هذه الأخبار لا على الوجه المعتاد فى معرفتها من تلقيها من ألسنه الناطقين لا يكون إلا بدلاله تكون علما على صدقه.

و ما أخبر به عن الغيوب التى تكون على التفصيل لا على الإجمال كقوله لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرامَ إِنْ شاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُسَكُمْ وَ مُقَصِّرِينَ لا تَخافُونَ (١) و كان كما أخبر به و لم يكن عليه و آله السلام صاحب تقويم و حساب أصطرلاب و معرفه بطالع نجم و زيج و كان ينكر على المنجمين فيقول

من أتى عرافا أو كاهنا فآمن بما قال فقد كفر بما أنزل على محمد.

و قد علمنا أن الإخبار عن الغيوب على التفصيل من حيث لا يقع فيه خلاف بقليل و لا بكثير من غير استعانه على ذلك بآله أو حساب أو تقويم كوكب طالع أو على التنجيم الذى يخطئ مره و يصيب مره لا يمكن إلا من ذى معجزه مخصوصه قد خصه الله تعالى بإلهام من عنده أو أمر يكون ناقضا للعاده الجاريه فى معرفه مثلها إظهارا لصدق من يظهرها عليه و علامه له.

١- ١. الفتح: ٢٧.

و اعلم أنه قد تضمن القرآن و الأحاديث الصحيحه الإخبار عن الغيوب الماضيه و المستقبله فأما الماضيه فكالإخبار عن أقاصيص الأولين و الآخرين من غير تعلم من الكتب المتقدمه على ما ذكرنا.

و أما المستقبله فكالإخبار عما يكون من الكائنات و كان كما أخبر عنها على الوجه الذى أخبر عنها على التفصيل من غير تعلق بما يستعان به على ذلك من تلقين ملقن و إرشاد مرشد أو حكم بتقويم أو رجوع إلى حساب كالكسوف و الخسوف و من غير اعتماده على أصطرلاب و طالع و ذلك قوله تعالى لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ (١) و كقوله مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ فِي بِضْعِ سِنِينَ (٢) و كقوله سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَ يُوَلُّونَ الدُّبُرَ(٣) و كقوله لا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَ لَوْ كانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيراً(۴) و كقوله فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَ لَنْ تَفْعَلُوا(۵) و كقوله وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَها إلى قوله قَدْ أَحاطَ اللَّهُ بِها(۶) و نحو ذلك من الآيات و كان كلها كما قال.

و الأحاديث المعجزه أيضا كثيره لا يتفق أمثالها على كثرتها مع ما فيها من تفصيل الأحكام المفصله عن المنجمين فتقع كلها صدقا فيعلم أن ذلك بإلهام ملهم الغيوب يعرف له حقائق الأمور.

و وجه آخر و هو ما في القرآن و الأحاديث من الإخبار عن الضمائر كقوله إِذْ هَمَّتْ طائِفَتانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلا(٧) من غير أن ظهر منهم قول أو فعل بخلاف ذلك و كقوله وَ إِذا جاؤُكَ حَيَّوْكَ بِما لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ وَ يَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ (٨) من غير أن يسمعه منهم و لا ينكرونه و كقوله وَ إِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ

١- ١. براءه: ٣٣.

٢- ٢. الروم: ١.

٣- ٣. القمر: ۴۵.

۴- ۴. أسرى: ٨٨.

۵- ۵. البقره: ٢٣.

۶- ۶. الفتح: ١٩- ٢١.

٧- ٧. آل عمران: ١٢٢.

٨- ٨. المجادله: ٨.

أَنَّها لَكَمْ وَ تَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذاتِ الشَّوْكَهِ تَكَونُ لَكَمْ (۱) يخبرهم بما يريـدون فی أنفسـهم و ما يهمون به و كعرضه تمنی الموت علی اليهـود فی قـوله فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ و قوله وَ لَنْ يَتَمَنَّوْهُ أَبَداً بِما قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ (۲) فعرفوا صدقه فلم يجسر أحـدهم أن يتمنی الموت لأنه قال لهم إن تمنيتم الموت متم فـدل جميع ذلک علی صدقه بإخباره عن الضـمائر و كذا ما ذكرناه من معجزات الأوصياء فدل علی صدقهم و كونهم حججا لله.

فإن قيل فما الدليل علی أن أسباب الحيل مفقوده فی أخباركم حتی حكمتم بصحه كونها معجزه.

قلنا كثير من تلک المعجزات لا يمكن فيها الحيل مثل انشقاق القمر و حديث الاستسقاء و إطعام الخلق الكثير من الطعام اليسير و خروج الماء من بين الأصابع و الإخبار بالغائبات قبل كونها و مجی ء الشـجره ثم رجوعها إلی مكانها لا تتم الحيله فيها و إنما تتم الحيله فی الأجسام الطفيفه التی يحـدث بالتطفـل و القسـر و غير ذلـک و لا يتم مثله فی الشـجره و الجبل لأنه لو كان لوجب أن يشاهد.

فإن قيل يجوز أن يكون هاهنا جسم يجذب الشجره كما أن هاهنا حجرا يجذب الحديد يسمی المغناطيس.

قلنـا لو كـان الأـمر كـذلک لعثر عليه و لظفر به مع تطاول الزمان كما عثر علی حجر المغناطيس حتی علمه كل واحـد فلو جاز ما قـالوه للزم أن يقـال هاهنـا حجر يجـذب الكواكب و يقلع الجبـال من أماكنهـا و إذا قربت من ميت عاش فيؤدی ذلک إلی أن لا نتيقن بشـی ء أصـلا و يؤدی ذلک إلی الجهالات و كان ينبغی أن يطعن بذلک أعداء الدين و مخالفو الإسـلام لأنهم إلی ذلک أشـغف و كـذلک القول فی خروج المـاء من بين أصـابعه إن ادعی طبيعه فيه أو حيله لزم تجويز ذلـک فی قلع الجبـال و جـذب الكواكب و إحيـاء الموتی و كل ذلک فاسـد و حنين الجـذع لا يمكن أن يـدعی أنه كان لتجويف فيه لأنه لو كان كـذلک لعثر عليه مع

ص: ۱۵۴

۱- ۱. الأنفال: ۷.

۲- ۲. الجمعه: ۶- ۷.

المشاهـده و لكـان لاـ يسـكن مع الإلـزام و تسبيـح الحصا و تكليم الـذراع لا يمكن فيه حيله البته و فى سـماع الكلام من الـذراع وجهـان أحـدهما أن الله بنى الـذراع بنيه حى صـغير و جعـل له آله النطق و التميز يتكلم بما يسـمع و الآخر أن الله خلق فيه كلاما سمع من جهتها و أضافه إلى الذراع مجازا.

و قول من قـال لو انشق القمر لرآه كـل النـاس لاـ يلزم لأـنه لا يمتنع أن يكون الناس فى تلك الحال مشاغيل فإنه كان بالليل فلم يتفق لهم مراعاه ذلك فإنه بقى ساعه ثم التأم و أيضا فإنه لا يمتنع أن يكون الغيم حال بينه و بين من لم يشاهده فلأجل ذلك لم يره الكل و أكثر معجزات الأئمه عليهم السلام تجرى مجرى ذلك فالكلام فيها كالكلام فى ذلك.

ثم نقول فى الفصل بين المعجزه و الشـعوذه و نحوها فرق قوم من المسلمين بين المعجزات و المخاريق بأن قالوا المعجزه يظهرها الله لرسول أو وصـى رسول عنـد الأفاضل من أهل عصـره و الأماثل منهم فيتعذر عليهم فعلها عند التأمل لها و النظر فيها على كل حال و الشـعوذه يظهرها صاحبها عند الضعفه من العوام و العجائز فإذا بحث عن أسبابها المبرزون وجدوها مخرقه و المعجزه على مر الأيام لا تزداد إلا عن ظهور صحه لها و لا تنكشف إلا عن حقيقه فيها.

و إن الشعوذه ربما تعلم من يظهر عليه مخرجها و طريقها(١) و كيف يتأتى و يظهر مما يهتدى صاحبها إلى أسبابها و يعلم أن من شاركه فيها أتى بمثل ما يأتى هو به و إن المعجزه يجرى أمرها مجرى ما ظهر فى عصا موسـى عليه السلام من انقلابها حيه تسعى حتى انقادت إليه السحره و خاف موسى أن تلتبس بالشعوذه على كثير من الحاضرين.

و إن المعجزه تظهر عند دعاء الرسول أو الوصى ابتداء من غير تكلف آله و أداه منه و الشعوذه مخرقه و خفه يد تظهر على أيدى بعض المحتالين بأسباب

١- ١. كانت نسـخه المصنّف سقيمه فأصلحها بخط يده هكذا، و الصحيح كما فى المصدر المطبوع ص ٢٧٣: و ان المعجزه ربما لم يعلم من تظهر عليه مخرجها و طريقها و كيف تتأتى و تظهر الشعبده فيما يهتدى صاحبها الى أسبابها إلخ.

مقدره لها و حيل متعلمه أو موضوعه فيمكن المساواه فيها و لا يتهيأ ذلك إلا لمن عرف مباديها و لا بد من آلات يستعين بها فى إتمام ذلك و يتوصل بها إليه.

و اعلم أن المعجزه أمر يتعذر على كل من فى العصر مثله عند التكليف و الاجتهاد على المشعبذين فضلا عن غيرهم كعصا موسى الذى أعجز السحره أمرها مع حذقهم فى السحر و صنعتهم و الشعبذه مخرقه و خفه تظهر على أيدى بعض المحتالين بأسباب مقدره يخفى على قوم دون قوم و المعجزه تظهر على أيدى من يعرف بالصدق و الصيانه و الصلاح و السداد و الشعوذه تظهر على أيدى المجانين و الخبثاء و الأرذال و المعجزه يظهرها صاحبها متحديا و دلائل العقل يوافقها على سبيل الجمله و يباهى بها جميع الخلائق و لا يزيده الأيام إلا وضوحا و لا يكشف الأوقات إلا عن صحته و للمعجزات شرائط ذكرناها.

و لأن أكثر الشعوذه و المخرقه تتعلق بزمان مخصوص و مكان معلوم و يستعان فى فعلها بالأدوات و المعاناه و المعالجه و المعجزه لا تتعلق بزمان مخصوص و لا ببقعه مخصوصه و لا يستعين فيها صاحبها بآله و لا أداه و إنما يظهرها الله على يده عند دعائه و دعواه و هو لم يتكلف فى ذلك شيئا و لا استعان فيها بمعاونه و لا معالجه و لا أداه و آله و أنها على الوجه الناقض للعادات و الباهر للعقول القاهر للنفوس حتى تذعن لها الرقاب و الأعناق و تخضع لها النفوس و تسموا إليها القلوب ممن أراد أن يعلم صدق من أظهرها عليه.

و أما مطاعن المعجزات و جواباتها

فذكر ابن زكريا المتطبب فى مقابله المعجزات أمورا يسيره فذكر ما نقل عن زردشت من صب الصفر المذاب على صدره و من بعض سدنه بيت الأوثان أنه كان منحنيا على سيف و قد خرج من ظهر لا يسيل منه دم بل ماء أصفر و كان يخبرهم بأمور قال و رأيت رجلا كان يتكلم من إبطه و آخر لم يأكل خمسه و عشرين يوما و هو مع ذلك حصيف البدن و أين ما ذكروه من فلق البحر حتى صار كل فرق منه كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ و من إحياء ميت متقادم العهد و يبقى حيا

حتی یولد و انفجار الماء الکثیر من حجر صغیر أو من بین الأصابع حتی یشرب الخلق الکثیر.

و الذی ذکره ابن زکریا عن زردشت إنما یمکن منه بطلاء الطلق و هو دواء یمنع من الاحتراق و فی زماننا نسمع أن أناسا یدخلون التنور المسجور بالغضا.

و أما إراءه السیف نافذا فی البطن شعبذه معروفه فإنهم یصنعونه بحیث یدخل بعضه فی البعض فیری المشعبذ أنه یدخل جوفه.

و أما الإمساک عن أکل الطعام فهو عاده یعتادها کثیر من الناس و المتصوفه یعودون أنفسهم التجویع أربعین یوما و قیل إن بعض الصحابه کان یصوم الوصال خمسه عشر یوما و أما المتکلم من الإبط فیجوز أن یکون ذلک أصواتا مقطعه قریبه من الحروف و أن یکون حروفا متمیزه کأصوات کثیر من الطیور و قد یسمع من صریر الباب ما یقرب من الحروف و هو مبهم فی هذه الحکایه فیجوز أن یخبر أن ذلک کان کلاما خالصا و یجوز أن یتعمل الإنسان له و یصل إلی ذلک بالتجربه و الاستعمال و قد رأینا فی زماننا من کان یحکی عن الحلاج أغرب و أعجب و قد وقع العلماء علی وجوه الحیل فیها و ما من حیله إلا و یحصل عقیب سبب و لیس فیها ما تنقض به العاده.

و طعن ابن زکریا فی المعجزات من وجه آخر فقال و قد یوجد فی طبائع الأشیاء أعاجیب و ذکر حجر المغناطیس و جذبه للحدید و باغض الخل و هو حجر إذا جعل فی إناء خل فإنه یهرب منه و لا ینزل إلی الخل و الزمرد یسیل عین الأفعی و السمکه الرعاده یرتعد صاحبها ما دامت فی شبکته و کان آخذا بخیط الشبکه قال و لا نقطع أیضا فیما یأتی به الدعاه أنها لیست منهم بل تنقض الطبائع إلا أن یدعی مدع أنه أحاط علما بجمیع طبائع جواهر العالم أو بامتناع ذلک بدلیل بین.

ص: ۱۵۷

و ذکر أبو إسحاق بن عباس أنه أخذ هذا علی ابن الراوندی (۱) فإنه قال فی کتاب له سماه الرد علی من یحتج بصحه النبوه بالمعجزات فقال و من أین لکم أن الخلق یعجزون عنه هل شاهدتم الخلق أو أحطتم علما بمنتهی قواهم و حیلهم فإن قالوا نعم فقد کذبوا لأنهم لم یجوبوا المشرق و المغرب و لا امتحنوا الناس جمیعا ثم ذکر أفعال الأحجار کحجر المغناطیس و غیره.

قال أبو إسحاق فأجابه أبو علی فی نقضه علیه أنه یجوز أن یکون فی الطبائع ما یجذب به النجوم و تسیر به الجبال فی الهواء و یحیا به الموتی بعد ما صاروا رمیما فإذا لا یمکن أن یفصل بین الممکن المعتاد و ما لیس بمعتاد و لا بین ما ینفذ فیه حیله و بین ما لا ینفذ فیه حیله إلا أن یجوب البلاد شرقا و غربا و یعرف جمیع قوی الخلق فأما إذا سلم أن یعلم ما الممکن المعتاد و غیره و ما لا یبعد فیه حیله لیریه النظیر فی المعجزات قبل أن یجوب البلاد فلیس یحتاج من یعرف کون الجاذب معجزا إلی ما ذکره من معرفه قوی الخلق و طبائع الجواهر و لهذا لو ادعی واحد النبوه و جذب بالتراب الجبل علمنا أنه لیس فیه وجه حیله و إنا نعلم بذلک صدقه قبل أن نجوب البلاد و نعرف جمیع الطبائع.

و قال أبو إسحاق إن جمیع ما ذکره فی خصائص الإعجاز أکثره کذب و ذکر أن واحدا أمر أن یجی ء بالأفاعی فی سبد و جعل الزمرد فی رأس قصبه و وجه به عین الأفاعی فلم تسل ثم إن جمیع ما ذکره یسقط بما شرطناه فی المعجزات و یفتش عنه أهل النظر و من یقوی دواعیه إلی کشف عواره الزمان الطویل فلا یوقف منه علی وجه حیله ففیما ذکره ما هو معتاد ظاهر لأکثر الناس کحجر المغناطیس أو وقف منه علی وجهه.

---

۱ - ۱. هو أبو الحسین أحمد بن یحیی بن إسحاق الراوندیّ البغدادیّ، العالم المقدم المشهور، له مقاله فی علم الکلام و له مجالس و مناظرات مع جماعه من المتکلّمین و له من الکتب المصنفه نحو من مائه و أربعه عشر کتابا، و کان یرمی بالزندقه و الالحاد.

**[ترجمه]سپس قطب الدین راوندی دوباره به سخن درباره وجوه اعجاز، به ترتیب یاد شده می پردازد .

و گفته اند اگر تنها صرفه همان وجه اعجاز باشد، پس چرا خداوند متعال قرآن را از پست ترین کلام و پایین ترین درجه فصاحت قرار نداد تا وجه اعجاز آن درخشان تر باشد.

پاسخ این است که اگر خداوند متعال چنین کرده بود قطعاً جایز بود، اما مصلحتی در آن لحاظ شده است. بنابراین منعی ندارد که مصلحت اقتضا کند قرآن به فصاحت کنونی باشد. بنابراین قرآن از جنبه فصاحت نقصی ندارد و معجزه ها لازم نیست که بر درخشان ترین و برجسته ترین سطح صورت بگیرند. بلکه معجزه ها بنا بر اقتضای مصلحت و پس از اینکه دلالت اعجاز در استوار باشد انجام می پذیرد.

سپس می گویند چرا خداوند قرآن را فصیح تر از این قرار نداده؟ جواب ما در همان سخن خودشان است؛ روا نیست کسی بگوید ورای این فصاحت زیادتی نیست، زیرا اغراضی که کلام فصیح به آن منتهی می شود نامتناهی است.

و در مخالفت گفته اند: اگر صرفه ای می بود، قطعاً این موضوع بر فصیحان عرب مخفی نبوده است، زیرا از آن ها پیش از صرفه و تحدی چیزی (اشعار بسیار بلیغی در سطح قرآن) صادر می شد که پس از صرفه و تحدی از انجامش ناتوان بودند؛ و معارضه با قصد و نیت انجام می شود، حال آنکه آن ها از معارضه منصرف شده بودند، پس چرا تسلیم نشدند.

پاسخ: باید از تعذرشان نسبت به آنچه قبل از این انجام می دادند آگاه باشند اما جایز است که آن را به حوادث یا سحر و عناد نسبت دهند و جایز است که این شبهه را بر آن ها وارد کنیم که عرب وقتی دانست که قرآن با فصاحتش خرق عادت کرده، چرا تسلیم نشد پس جواب آن ها پاسخ ماست.

و در مخالفت گفته اند: اگر قرآن با فصاحتش خرق عادت نکرده است پس چرا متقدمین شعر عرب مانند ولید بن مغیره و کعب بن زبیر و اعشی بر فصاحت آن گواهی داده اند و به همین سبب ولید آمد تا ایمان بیاورد اما ابوجهل مانع او شد و فریبش داد و گفت قرآن امور پاک را بر تو ممنوع می کند؛ و اگر این فصاحت خیره کننده نبود آن ها در برابر شکوه آن تسلیم نمی شدند .

و پاسخ: همه جنبه های بلاغی قرآن که فصیحان بر آن گواهی داده اند در جای خود درست است زیرا هر کس معتقد به صرفه باشد امتیاز قرآن نسبت به غیر خود در فصاحت را انکار نمی کند بلکه فقط می گوید این امتیاز از سنخ خارق عادتی که به مرز اعجاز رسیده نیست.

و در پذیرش و گواهی فصیحان به فصاحت قرآن مطلبی که مستلزم بطلان صرفه باشد نیست.

اما ورود آن ها به اسلام به سبب امری است که چشمانشان را خیره کرده و باعث عجزشان شده است و چه امری رساتر از صرفه در این باره است.

و اما کسانی که می گویند وجه اعجاز آن فصاحت است گفته اند که خداوند معجزه هر پیامبری را از سنخ امری که قوم به آن

می پرداختند قرار داده است. آیا نمی بینید که در زمان حضرت موسی هنگامی که جادوگری بر قوم او چیره شده بود.

و اما کسانی که می گویند اعجازش در فصاحت است. گفته اند که خداوند معجزه هر پیامبری را از جنس آنچه قوم وی به آن مشغول هستند قرار داده است. آیا ندیده ای که در زمان موسی علیه السلام هنگامی که سحر بر قومش غالب شده بود، خداوند معجزه او را از همین سنخ قرار داد و به دست او تبدیل شدن عصا به مار و دست بیضاء را نمایاند. بنابراین آن مردم دانستند که این امور از جنسی است که به سحر مربوط نمی شود پس ایمان آوردند. و همچنین در زمان عیسی علیه السلام هنگامی که وجه غالب بر قوم او طب بود و خداوند معجزه او را از همین سنخ قرار داد و به دست او زنده کردن مردگان و شفای مبتلا به اکنه و برص را نمایاند پس آن مردم دانستند که این امور از جنسی است که با طب به آن دسترسی نیست، بنابراین به او ایمان آوردند.

و همچنین از آنجا که زمان محمد صلی الله علیه و آله وجه غالب بر قوم او فصاحت بود تا جایی که به چیزی تفاخر نمی کردند به مانند تفاخرشان به آن (فصاحت) لذا خداوند معجزه اش را از این سنخ قرار داد و این قرآن را به دست او آشکار نمود و فصیحانشان دانستند که آن (کلام) از جنس کلام بشر نیست. پس به آن ایمان آوردند .

لذا خواص اهل فصاحت آمدند و به پیامبر خدا ایمان آوردند. مانند اعشی که پیامبر خدا صلی الله و علیه و آله را با قصیده ای مدح نمود و خواست که ایمان بیاورد، اما قریش او را منصرف کردند.

و بدترین مطالبی که می توانستند به او (درباره اسلام) القا کردند و گفتند که اسلام شراب و زنا را بر تو ممنوع می کند. پس او (در جواب) گفت: سنی از من گذشته و نیازی به زنا ندارم. به او گفتند: آنچه به آن او را مدح کرده ای برایمان بخوان. پس برایشان خواند.

آیا چشم های خود را به هم نمی نهی در شبی که درد چشم داری؟ و همان طوری که مار گزیده نمی خوابد، شب را به بیداری به سر می بری.

او پیامبری است که آنچه دیگران نمی بینند را می بیند و به جانم سوگند که یادش از سرزمین ها گذشت و به نجد رسید.

و گفتند اگر این را برایش بخوانی آن را از تو قبول نمی کند. پس یکسره تلاش کردند تا او را منصرف کردند و گفت به یمامه می روم و امسال به او می پیوندم، پس زمان اندکی (در دنیا) ماند و در یمامه مرد.

و اما لبید - ۱. او ولید بن ربیعه بن عامر بن مالک بن جعفر بن کلاب بن ربیعه بن عامر بن صعصعه بن معاویه بن بکر بن هوازن، یکی از شاعران مخضرم است و او از شاعران نامدار، ماهر، سلحشور وخواننده و دارای عمری طولانی بود.

گفته می شود که او ۱۴۵ سال زیست، ۹۰ سال در جاهلیت و باقی آن ر در دوره اسلام بود. بعد از مرگ برادرش اربد وعامر بن طفیل با گروهی از بنی کلاف نزد پیامبر صلی الله علیه وآله آمد و مسلمان شد وسپس مهاجرت کرد و اسلامش نیک وکامل شد و در عهد خلافت عمر بن خطاب در کوفه ساکن شد و در آنجا اقامت داشت تا اینکه در اواخر خلافت معاویه از

دنیا رفت.

عمر بن خطاب به مغیره بن شعبه که والی کوفه بود نوشت: از شاعران شهر خود بخواه آنچه که در اسلام گفته اند بخوانند. پس نزد اغلب راجز عجلی فرستاد و به او گفت: شعری بخوان، پس (درجواب) گفت: شعر رجز می خواهی یا قصیده. به هر حال چیزی آسان ودر دسترسی را خواسته ای.

سپس نزد لبید فرستاد. به او گفت: شعری بخوان. پس (در جواب) گفت: اگر بخواهی که اشعاری که در جاهلیت گفته ام را بخوانم، پس بدان که ان اشعار محو ونابود شده است.

گفت: نه، آنچه در اسلام سروده ای بخوان. پس رفت وسوره بقره [و آل عمران] را درصحیفه ای نوشت و آن را آورد و گفت: خداوند به جای شعر این (سوره) را در اسلام به من داده است؛ و مغیره این ماجرا را برای عمر نوشت. وعمر از مقرری اغلب ۵۰۰ درهم کم کرد وآن را در مقرری لبید قرار داد. پس مقرری او ۲۵۰۰ درهم شد. پس اغلب نوشت: ای امیر مومنان! آیا به سبب فرمانبرداری ام از شما مقرری ام را کم می کنی؟ پس ۵۰۰ درهم را به او برگرداند و مقرری لبید را همان ۲۵۰۰ درهم قرار داد.

و معاویه هنگامی که به خلافت رسید، قصد داشت که مقرری او را کم کند و گفت این دو هزار دو بار برابر است. پس این اضافه یعنی پانصد درهم برای چیست؟ لبید در جواب او گفت: من شاید امروز یا فردایی بمیرم، این نام (نیک که امیر بر مقرری من افزوده) را به من ببخش. زیرا که همیشه آن را نمی گیرم. پس این اضافه و دو بار معادل (دو هزار در هم) برای تو باقی می ماند. پس به او لطف کرد و مقرری را به همان حالت باقی گذاشت تا اینکه مرد و دیگر آن (مقرری) را نگرفت.

– آمد و به پیامبر صلی الله و علیه و آله ایمان آورد و به خاطر بزرگ داشتن امر قرآن، شعر گفتن را رها کرد به او گفته شد: دو قصیده ات چه شد؟ گفت: خداوند به جای آن دو به من دو سوره بقره و آل عمران داد .

آن ها و کسانی که با ما در این باب مخالفت کرده اند، می گویند راه رسیدن به صحت نبوت جز معجزه نیست؛ و بر این باورند که معجزه با حقه، شعبده و تردستی اشتباه می شود. بنابراین راهی برای اثبات نبوت وجود ندارد. اما این گفته باطل است، زیرا این حرف زمانی درست است که راهی برای فرق گذاشتن بین معجزه و حقه نباشد. ولی اینجا وجوه افتراقی بینشان وجود دارد. از جمله آن ها اینکه جنس معجزه خارج از توان بندگان است. مانند تبدیل عصا به مار، زنده کردن مردگان و غیر این ها و دیگر اینکه معجزه به ابزار نیاز ندارد برخلاف حقه که نیازمند ابزار است؛ و دیگر اینکه معجزه نزد کسانی که اهل این امور هستند ارائه و عرضه می شود برخلاف حقه که بر عوام و کسانی که اهل این امور نیستند و بر انسان های نادان و ناآگاه عرضه می شود .

و هر کس از مخالفین ما بگوید محمد صلی الله علیه و آله پیامبر نبود زیرا که معجزه ای با خود نداشت، پس کلام علیه او این است که بگوییم ما ضرورت اینکه او ادعای نبوت داشت را می دانیم، همچنان که می دانیم در مکه ظهور نمود و به مدینه هجرت کرد و قوم عرب را به قرآن تحدی نمود و ادعای برتری قرآن بر کلام آن ها داشت؛ و این تحدی از جنبه معنی است و

قوم عرب دانستند که شأن قرآن معارضه بردار نیست؛ و به خاطر ضعف خود به معارضه آن اقدام نکردند؛ و عجز آنان به سبب خارق عادت بودن قرآن بود، پس بنا بر خارق عادت بودن آن می بایست معجزه ای دال بر نبوت وی باشد.

پس اگر گفته شود تنها به سبب نا آگاهی و نادانی شان با آن معارضه نکردند نه به سبب عجزشان، می گوییم معارضه میانشان امری جاری و شایع بود. از همین رو امرؤ القیس با علقمه بن عبده بن طبیب معارضه کرد و با او مجادله شعری داشت؛ و روش معارضه بر باریک بینان عرب با وجود زیرکی شان پوشیده نبوده است.

و اگر گفته شود که در روش معارضه به خطا رفتند چنان که در پرستش بت ها اشتباه کردند؛ و یا به این سبب که قرآن شامل قصه هایی است که آن ها اهل و آگاه از آن نبودند (پس نتوانستند معارضه کنند). می گوییم اولاً بین این دو امر تفاوت وجود دارد. زیرا پرستش بت ها، راه آن دلالت است؛ و هرچه راه آن دلالت باشد خطا در آن امکان دارد. بر خلاف قضیه ما که راه آن تنها ضرورت است و در آن خطا امکان ندارد. ثانیاً در قرآن مطالبی است که از سنخ قصه نیست. بنابراین آن ها باید همانند آن را بیاورند و با آن معارضه کنند اما از سوی دیگر آن ها در پی اخبار رستم و اسفندیار بودند و کوشیدند تا آن را معارض قرآن قرار دهند و یهود و نصاری اهل قصه بودند و می بایست از آن ها فرا می گرفتند و آن را معارض قرآن قرار می دادند.

و اگر گفته شود جایز نیست قرآن معجزه ای دال بر نبوت ایشان باشد از این جهت که آن خارق عادت است، پس (این فرض) ممتنع نیست که عرب فصیح ترین مردم باشد و از میان آن ها گروهی فصیح ترین قوم عرب و در این گروه تنها یک نفر از همه فصیح تر باشد و اگر کلامی را بیاورد، آن ها نتوانند نه مانند آنچه نزدیک به آن است، بیاورند بنابراین اگر کلامی با مشخصه فصاحت آورد که آن ها نتوانستند نه مانند آن را بیاورند و نه آنچه نزدیک به آن است، پس باید که آن (کلام) معجزه باشد. (بی آنکه خرق عادت باشد). در پاسخ می گوییم این (فرض) صحیح نیست و هرچند اگر رخ داده بود دلیل صدق وی می بود.

پس اگر گفته شود: اگر قرآن معجزه بود، ایشان پیامبری بود که به سوی عرب و عجم فرستاده شده است و در این صورت می بایست که مردم دیگر نیز به وجه اعجاز قرآن از لحاظ فصاحت علم داشته باشند، حال آنکه این امر برای عجم امکان ندارد. در پاسخ می گوییم این کلام صحیح نیست زیرا که فصاحت منحصر به برخی از زبان ها نیست و آن ها می توانند این (فصاحت) را به طور کلی بفهمند هنگامی که برایشان امکان دارد که با اخبار متواتر بدانند که محمد صلی الله و علیه و آ له قرآن را آورده و قوم عرب را به آن تحدی کرده است آن ها از آوردن مانندش ناتوان شدند، پس می بایست که قرآن معجزه ای دال بر نبوت وی باشد و قوم عرب این مطالب را به تفصیل و جزئیات می دانند زیرا که قرآن به زبان آن ها نازل شده است و علم کلی در این باب کفایت می کند.

و ما می گوییم که قرآن معجزه ای است از این لحاظ که خارق عادت است، زیرا عادت بر این جاری نشده کسی فصاحت را بیاموزد و سپس آن را بر دیگران عرضه کند، طوری که نتوانند کلامی نزدیک به آن را بیاورند. پس اگر کسی کلامی آن چنان که گفته شد بیاورد معجزه است. (و خرق عادت نه مطابق عادت).

و اما کسانی که می گویند اعجاز آن (قرآن) به فصاحت و نظم با هم است. گفته اند: چیزی که دلالت می کند براینکه تحدی به فصاحت و نظم با هم بوده است، این است که ما دیده ایم پیامبرصلی الله علیه و آله به وضوح از تحدی و با اطلاق بدون تخصیصی که آن را محدودکند سخن گفته است. پس از جانب پروردگارش خبر آورده : بگو: «اگر انس و جن گرد آیند تا نظیر این قرآن را بیاورند، مانند آن را نخواهند آورد، هر چند برخی از آن ها پشتیبان برخی [دیگر] باشند.» وگفته است: و اگر در آنچه بر بنده خود نازل کرده ایم شک دارید، پس - اگر راست می گویید - سوره ای مانند آن بیاورید و گواهان خود را - غیر خدا - فرا خوانید .

پس قوم پرسش از ایشان درباره مرادشان از تحدی را رها کردند که آیا مرادشان همانند آن در فصاحت بدون نظم است یا همانندی در هر دو وجه و یا وجهی غیر از آن دو بود و عرب مانند کسی که پیش از این مراد از تحدی را به قلب فهمیده و شک از او برطرف شده عمل نمود. زیرا آنها اگر تردید داشتند، حتما از او می پرسیدند و اگر شکی داشتند از حقیقت آن پرس و جو می کردند؛ و این امر جایز نیست مگر اینکه تحدی بر اساس رسم و عادتشان واقع شده است. و دانستیم که عادتشان در تحدی به اعتبار شیوه نظم و فصاحت باهم جاری بود؛ و لذا نه شاعر خطیبی که قادر بر سرودن شعر نیست را تحدی می کند و نه خطیب شاعر را. بلکه هر کدام همسان خود را تحدی می کند و معارضه کننده راضی نمی شود تا اینکه شعری هم عروض دیگری بیاورد، مانند مناقصه شعری جریر برای فرزدق و جریر برای اخطل و هنگامی که عادتشان این باشد، پس در تحدی بر آن اختلاف می کنند.

پس اگر گفته شود که عادت عرب هر چند در تحدی بدان گونه که ذکر کرده اید جاری شود، اما مانع صحت تحدی به فصاحت بدون نظم نیست به ویژه اینکه این فصاحت است که در آن تفاوت درست است (واقع شود)؛ و اگر این مطلب ممتنع نیست، پس چرا منکر این شدید که تحدی آن ها به فصاحت بدون نظم باشد. (ممکن است پیامبر) به آن ها قصد خود را از تحدی (تنها به فصاحت) فهمانده و لذا از او پرس و جو نکردند.

ما می گوییم ما مخالف این نیستیم که تحدی تنها به فصاحت بدون نظم واقع شود. ولی این را از کجا دانسته ای؛ و آنچه ما از ایشان (پیامبر) در تحدی به قرآن شنیده ایم مطلق تحدی است بدون تخصیص وجهی بدون وجه دیگر است. لذا ما وجه تحدی را بر آن چیزی حمل می کنیم که قوم آن را از پیش شناخته و با آن انس گرفته بودند. و اگر پیامبر به آن ها تخصیص تحدی را با سخنی شفاهی فهمانده بود، حتما بایست آن سخن به ما می رسید حال آنکه ما نقلی نمی بینیم و اگر به آن ها با کلام و یا اشاره و غیر آن فهمانده بود، بایست این مطلب نیز به ما می رسید، زیرا آنچه که موجب می شود. زیرا آنچه به نقل لفظی فرا می خواند (نیاز دارد) به نقل مقاصد و مخارجی که به این الفاظ مربوط است نیز فرا می خواند، به ویژه در چیزی که نیاز در آن شدید است.

آیا نمی بینید هنگامی که نبوت پس از خود را نفی کرد با این سخن خود که: هیچ پیامبری بعد از من نیست، به شنوندگان مقصود خویش را از این سخن این گونه فهماند که منظورش این است که هیچ پیامبری از تمام بشر (پس از او) وجود ندارد؛ و مقصود از بعد، همه زمان های دیگری است که این مطلب با اتصال لفظ به ما رسیده است؛ و در نبودن همه این امور نقلی دلیلی بر درستی سخن ما (در عدم تخصیص تحدی) وجود دارد.

اما تحدی اگر منحصر در فصاحت بدون نظم بود، حتما از جانب قوم عرب با آوردن برخی از شعرهای فصیح و یا کلام بلیغ شان معارضه ای رخ می داد. زیرا ما تفاوت پنهان میان سوره های کوتاه و کلام فصیح عرب را می دانیم.

لذا می بایست که با آن معارضه کنند، پس اگر چنین کاری نکردند به این سبب است که آن ها مقصود از وجه تحدی را فصاحت و شیوه نظم قرآن فهمیدند و این دو در کلام آن ها جمع نشد. اختصاص قرآن به نظمی که با سایر انواع کلام متفاوت و مخالف است، واضح تر از آن است که نیازمند استدلال باشد.

سید مرتضی گفته است: از نظر من تحدی به آوردن مثل آن (قرآن) در فصاحتش و شیوه آن در نظم است و تحدی به یکی از دو امر مذکور نبوده است و اگر معارضه به شعری منظوم یا رجزی موزون یا نثرگونه از کلامی که بهره ای از شیوه نظم قرآن ندارد، رخ داده باشد این اتفاق یک جای معارضه را نمی گیرد (یعنی معارضه واقعا رخ نداده).

و بر این اساس صرفه عبارت است از این که خداوند از کسی که قصد معارضه کرده دانش هایی که با آن معارضه می کند مانند فصاحت قرآن و شیوه نظم آن را از او بگیرد؛ و به همین سبب در کلام عرب موردی که در فصاحت و نظم نزدیک به قرآن باشد به حقیقت نمی پیوندد.

اما کسانی که می گویند اعجاز قرآن در نظم ویژه آن است، گفته اند هنگامی که می دانیم کلام منظوم دارای وزن است و نثر وزن ندارد و تنها کلام منظوم شعر است که بیشتر مردم بر آن قادر نیستند، پس خداوند متعال معجزه پیامبرش را گونه ای قرار داد که هر کس بر آن تواناست (یعنی نثر نه شعر) و نوع این معجزه (یعنی نثر) برای همه آن ها (مردم) دشوار و ناممکن نیست و قرآن کلامی است که موزون نیست، در نتیجه حجتی بر همه مردم است (نه عده ای خاص).

و باید در علم به وجه اعجاز نظم (قرآن) مبانی کلام و اسباب فصاحت الفاظ و چگونگی ترتیب و تباین آن ها و چگونگی فرق بین کلام فصیح و فصیح تر و بلیغ و بلیغ تر دانسته شود؛ و حدود نظم و اوزان و آنچه کلام منظوم را از منثور متمایز می سازد و همچنین فواصل و مقاطع و مبادی کلام و اقسام کلام مولف و منظوم با آن شناخته می شود.

سپس در کلام آورده شده دقت می شود تا دانسته شود از چه نوعی است و چگونه نسبت به کلام پایین تر از خود برتری یافته است و نیز دانسته شود که از نظمی متفاوت با دیگر کلام های منظوم برخوردار است و بنابر شیوه ای خارج از شیوه ای که عادت قوم عرب برآن بوده، مانند اقسام خطابه ها و نامه ها و شعر و کلام منظوم و منثور و رجز و مخمس و مزدوج و کلام کوتاه و بلند است.

و هنگامی که در آن تامل کنی و در مقاطع و مفاتح و سهولت الفاظ آن و جمع معانی آن و اینکه هر کدام از الفاظ اگر تغییر می کرد به جای آن هیچ لفظ دیگری مناسب تر و با معنی تر و مفیدتر از لفظ پیشین باشد نمی توانست بیاید، پس اگر چنین باشد، با تدبر در نظم زیبا و معانی درست آن که تقریبا نظیرش در نظم حتی نزد اهل بلاغت و خطابه وجود ندارد کاملا برای تو آشکار می شود.

وجوهی در خصوصیت نظم قرآن وجود دارد. اول: نظم قرآن از قالب اسباب منظوم خارج است و اگر قرآن نازل نشده بود، به

ذهن ورای این ها (منظومات) خطور نمی کرد. از همین روست که عتبه بن ربیعه وقتی که قریش او را برای دیدار پیامبر برگزید و پیامبر سوره حم سجده را برایش خواند، برگشت و گفت انواعی (مختلف) از کلام عرب را شنیده ام، ولی (این سوره) شبیه هیچ کدام از آن ها نبود، این کلام مرا حیرت زده کرده است و مثل آن آیه ای است که خداوند در حکایت از جن آورده است. «قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ إلى قوله فَآمَنَّا.» پس به سبب عدم وجود شباهت قرآن به انواع کلام منظوم، طمع آن ها از معارضه آن قطع شد.

و خاصیت دوم در ترسی است که در دل شنوندگان دارد. پس هر کس مومن باشد، در خود اشتیاق به آن و کشش به سوی او می یابد؛ و حکایت شده که مردی نصرانی از کنار مردی عبور کرد که قرآن می خواند و گریست. به او گفته شد چه چیز تو را به گریه آورد، گفت نظم (قرآن).

و سوم اینکه همیشه با طراوت و تازه است و کهنه نمی شود و خواننده اش را خسته و ملول نمی سازد و کتاب های پیشین خالی از مرتبه نظم است و اهل کتاب نیز چنین ادعای نظم داشتن برای آن ها ندارند.

و چهارم اینکه در قالب کلامی است یک بار خطاب به پیامبرش است و بار دیگر خطاب به خلق خود است.

و پنجم اینکه در آن جمع بین اضداد وجود دارد. پس دو صفت استحکام و شیرینی را دارد که متضاد هم هستند.

و ششم آن چیزی است که در اجزای آن رخ می دهد، مانند آمیختگی برخی از انواع کلام به برخی دیگر، حال آنکه عادت سخنوران تقسیم معانی کلام است.

هفتم اینکه هر فضیلتی که از تاسیس واژه در زبان عربی است، همان در قرآن موجود است.

و هشتم عدم تفاوت میان برخی از اجزای سوره های آن، چنان که در تورات و در کتاب دهگانه شامل است که به سبب ارزش والایش به آن ها قسم می خورند و همین طور در انجیل چهار صحیفه و حمد و تسبیح هایی است که آن را در نماز هایشان می خوانند.

و نهم وجود آنچه بندگان نیازمند دانش آن هستند با کوتاه ترین و رساترین کلام از جمله اصول و فروع دین شان و آگاهی به شیوه عقلی و اقامه حجت علیه ملحدان و براهمه و دوگانه پرستان و منکران معاد کسانی که قائل به طبایع هستند. پس در آن انواع اعراب و زبان عربی وجود دارد و حتی طب در این سخن خداوند متعال: «وَ اشْرَبُوا وَ لا تُسْرِفُوا» {بخورید و بیاشامید و اسراف نکنید.} پس این اصل طب است؛ و محکم و متشابه و ناسخ و منسوخ وجود دارد و قرآن بر همه کتاب های آسمانی پیشین استیلا و برتری دارد.

و دهم استواری نظم در همه اجزای آن می باشد، تا جایی که در هیچ یک از آن نه تناقض و نه اختلافی آشکار نیست؛ و به جز آنچه گفته شد خاصیت های زیادی دارد.

پس اگر بگویند چرا تمامی الفاظ قرآن از سنخ الفاظ موجزی که اگر در کلام واقع شوند بر زیبایی آن می افزایند، نبوده تا

کلام خداوند بر بهترین و برترین مرتبه نظم باشد، زیرا کسی نمی تواند مانع خداوند در رسیدن به هدف نهایی او شود، همانطور که می تواند مانع بندگان شود.

و جواب این بر می گردد به این که چگونه سبب های تفاوت بین اشیاء برطرف نشده تا همه آن ها مانند شیئی واحد با اجزاء و قسمت های متشابه باشند و چگونه برخی از فرشتگان از برخی دیگر برتر هستند و هر گاه اینگونه باشد، اختلافی بین اشیاء وجود ندارد تا با آن شیء و ضد آن شناخته شود. اما اگر کلام خداوند چنان که گفته شد باشد، به صورت معمایی درآمده که لذت بسط و شرح ندارد و اگر مبسوط و ساده باشد، فضیلت راسخون در علم نسبت به دیگران (در فهم قرآن) معنا نداشت؛ و خداوند متعال حکیم و علیم است؛ و در سبک و شیوه ای که قرآن را به آن نازل کرده لطفی به بندگان وجود دارد. زیرا اگر به ترکیب دیگری می بود، لطف به آن ها نمی بود.

سپس وجه دیگری را برای صرفه یادآور می شویم و آن وجه این است که اگر امر بر خلافش می بود و معارضه دشوار و ناممکن بود و آن ها با علم به برتری این کلام نسبت به دیگر کلام ها از جنبه فصاحت و رسایی از معارضه صرف نظر می کردند، قطعا می بایست از جانب آن ها در هر صورت معارضه ای رخ بدهد.

زیرا قوم عرب که به تحدی و با تندی مورد خطاب واقع شدند و با شدت و سرزنش مواجه شدند، هنگامی که فصاحت قرآن را به فصاحت خودشان نسبت و پیوند می دادند و کلام قرآن را با کلام خود می سنجیدند، می دانستند که تمایزی بین این دو وجود دارد که تنها برای آن ها آشکار است .

و کسی که در طبقه و منزلتی پایین تر از آن ها قرار دارد و آشنا به فصاحت نیست و با زبان عربی انس ندارد و معرفت او نسبت به کلام فصیح از اهل زمان ما نیز پایین تر از کسانی که تفاوت بین عبارات قرآن و عبارت های زیبای عربی بر آن ها مخفی است.

پس چه چیزی آن ها را باز داشت تا به برخی از اشعار فصیح و الفاظ نثر گونه خود توسل بجویند و با قرآن مقابله کنند و ادعا کنند که در فصاحت همانند قرآن یا بالاتر از آن است. به ویژه اینکه بیشتر کسانی که به این شیوه معتقدند، ادعا می کنند که تحدی به فصاحت و نه نظم و دیگر معانی ادعا شده در این موضع رخ داده است.

و فرقی نمی کند که معارضه با کلام منظوم و یا منثور رخ داده است. پس چه کسی در این دعوی حاکم است؟ و جماعت فصیحان یا عموم مردم، دشمن پیامبر صلی الله علیه و آله و از مخالفان و رد کنندگان دعوت ایشان و اعراض از راهشان بودند، به ویژه در ابتدای امر رسالت و پیش از اینکه حجت استقرار یابد و دعوت آشکار گردد و تعداد موافقان افزایش یابد و انصار و مهاجران متحد شوند.

اگر این دعوت حاصل می شد، در هر صورت فصیحانی که در جنگ با پیامبر بودند او را تکذیب کرده و دعوتش را رد می کردند، اما اشتباه و تردید برای اجابت کنندگان دعوت و منحرفان که اهل شناخت نیستند، رخ می دهد.

سپس همه گروه های مردم همچون فارس ها و رومی ها و ترک ها و همانند آن ها از کسانی که بهره ای از عربی ندارند،

هنگـام مواجهه بـا ادعای وقوع معارضه و تناقض گویی ها در پاسـخ به آن دچار تردیـد شـده و راه دستیابی به حق را بسـته می یابنـد. زیرا نـاظر این مـاجرا هنگـامی که رای بیشتر اهل فصاحت را ببینـد که بیشتر آن ها مـدعی وقوع معارضه هسـتند و گروه دیگری منکر معارضه اند و آن را رد می کنند، در بهترین حالت در هر دو قول شک می کند، زیرا صدق و کذب نسبت به هر کدام از آن دو جایز است.

پس از این چه چیز از معجزه می مانـد زیرا که مفهوم اعجـاز تنهـا بـا تعـذر قوم از معارضه و قصور آن ها از معارضه کامل می شود و حـال آنکه تعـذر حاصـل نمی شود مگر بعـد از حصول علم به اینکه معارضه با وجود انگیزه و نیروی اسـباب رخ نـداده است در این هنگام عاقل جواب ندارد و از دوست کمکی بر نمی آید.

پارسایی و حیاء عرب را از آنچه که یادآور شدیم باز نداشت، زیرا ما دریافتیم که آن ها از دشنام و توهین دست برنمی داشتند و از تهمت زدن و افتراء شـرم نمی کردند؛ و در آن چیزی حجت بوده و شـبهه نباشد وجود ندارد، بلکه آن شده دشمنی آن ها را آشـکار می سازد و حیرت آن ها را به نیک شـمردن بدی ای که جان هایشان از آن بیزار است رسانده است. ریسـمان تنگ (درماندگی در برابر قرآن) آن ها را واداشت تا یکی از آن ها داسـتان های رسـتم و اسفندیار را بیاورد و شروع به گفتن آن ها کند تا مردم را به این پندار بیندازد که او معارضه کرده و منظور از تحدی همین قصه ها و داستان هاست، ولی کار به همین جا ختم نمی شود و آن ها بر آنچه شبهه را برطرف می کرد توانا بودند، پس با اراده خود از آن اجتناب کردند.

ممکن و روا نیست کسـی ادعا کنـد که آن (معارضه) از چیزهایی است که قوم عرب به آن پی نبرده است و اگر اهمیت آن به ذهنشان می رسـید قطعا آن را انجام می دادند، ولی چنین اتفاقی نیفتاد زیرا آن ها به حدی از زیرکی و هوش هسـتند که با آن کاراترین مسئله با وجود نیاز واقعی به آن و فقدانش بر آن ها مخفی نمی ماند در حالی که نیاز، کوه را می شکافد.

بر فرض این که آن را بی تامـل درک نکردنـد، چگونه است که بـا تفکر نیز به آن نرسـیدند؛ و چگونه بـا وجود هوش زیـاد و ذهن خوب این مساله برایشان رخ نداد. حال آنکه این از سـنخ غفلت ناپسـندی است که قوم عرب از آن دور است؛ و خداوند آن ها را جور دیگری وصف کرده است.

این اعتراض را کسـی که موافق اعجـاز قرآن است وارد نمی سازد، بلکه تنها کسـی به آن روی می آورد که در اعتقاد مخالف ما است و حجت قطعی او را مغلوب ساخته است و قوم عرب را به بلاهت و غفلت منسوب می کند. پس می گوید شاید آن ها نمی دانسـتند که معـارضه کـار سـازتر و مفیـدتر است و به حجت درست تر و نزدیـک تر است، زیرا آن ها اهل دقت و تـذکر نبودند و فصاحت فقط فن آنان بود بنابراین (در مقابله با قرآن) به جنگ روی آوردند .

و این اعتراض زمانی بر ما وارد است که کلام همه ما در رد آن یکی باشـد؛ و ما گفتیم که قوم عرب اگر تیزبین نبوده، غافل و پریشان عقل نیز نبوده است. زیرا مساله تحدی در مقام عمل و معارضه قرآن به همانندش در برهان از هر عملی رساتر است.

و جـایز نیسـت کـه همـه عرب اعراض کنـد از آنچـه عـوام از آن روی بر نمی گردانـد و روی آوردن به جنـگ مـانع اقـدام به معـارضه نیست. درحـالی که آن هـا در جنـگ هایشـان از رجزخوانی اسـتفاده می کردنـد که اگر به جـای آن به معـارضه می

پرداختند، برایشان مفیدتر بود.

اتهامات مخالفان به قرآن گفته اند: این سخن خداوند در قرآن دارای تضاد است: «یا أیها الذین آمنوا لا یسخر قوم من قوم عسی أن یکونوا خیرا منهم و لا نساء من نساء عسی أن یکن خیرا منهن» {ای کسانی که ایمان آورده اید، نباید قومی قوم دیگر را ریشخند کند، شاید آن ها از این ها بهتر باشند، و نباید زنانی زنانِ [دیگر] را [ریشخند کنند]، شاید آن ها از این ها بهتر باشند، و از یکدیگر عیب مگیرید، و به همدیگر لقب های زشت مدهید چه ناپسندیده است نام زشت پس از ایمان؛ و هر که توبه نکرد آنان خود ستمکارند.}

در این کلام تکراری بی فایده وجود دارد، زیرا با وجود عبارت قَوْمٌ مِنْ قَوْم نیازی به عبارت نِساءٌ مِنْ نِساءٍ نمی باشد؛ و زنان داخل در لفظ قوم هستند؛ و وقتی گفته می شود که این ها قوم فلانی هستند، مردان و زنان خانواده او مقصود هستند.

جواب: لفظ (قوم) در حقیقت از منظر لغت تنها بر مردان اطلاق می شود و درباره جمعی از زنان که مردی در میانشان نیست به کار نمی رود؛ و گفته می شود این ها قوم فلانی هستند. مقصود از استعمال تنها مردان هستند زیرا تنها آن ها هستند که کارهای سخت را انجام می دهند. همانند «تاجر و تجر، مسافر و سفر، نائم و نوم و زائر و زور» این سخن زهیر بر همین امر دلالت دارد:

و ما أدری و سوف إخال أدری أ قوم آل حصن أم نساء نمی دانم و می پندارم که به زودی خواهم دانست آیا آن ها مردان (قوم) آل حصن هستند یا زنانشان و همچنین گفته اند در این سخن خداوند متعال: «الذین کانت أعینهم فی غطاء عن ذکری.» {[به] همان کسانی که چشمان [بصیرت] شان از یاد من در پرده بود، و توانایی شنیدن [حق] نداشتند} تضاد وجود دارد. چگونه روی چشم ها می تواند نسبت به یاد خداوند، پرده ای باشد، حال آنکه اطلاق قرار گرفتن پرده (نسبت به ذکر که امری شنیدنی است) تنها بر روی گوش ها صحیح می باشد.

جواب: خداوند با این سخن خواسته به کوری دل اشاره کند و این سخن مردم که فلانی دلش کور است و یا کوردل است هنگامی که چیزی را نمی فهمد بر همین امر دلالت می کند. و خداوند متعال فرموده: «و لکن تعمی القلوب التی فی الصدور.» {لیکن دل هایی که در سینه هاست کور است.} و منظورش دل ها بوده، زیرا این کوری دل است که در باب دین مانع پیروی و اطاعت می شود. بنابراین جایز است کوری به دل نسبت داده شود، هرچند که کوری در چشم سر نیز باشد. نظیر این سخن که خداوند متعال فرمود: «و جعلنا علی قلوبهم أکنه أن یفقهوه» {و [لی] ما بر دل هایشان پرده ها

افکنده ایم تا آن را نفهمند} و أکنه همان پرده است.

و درباره این سخن خداوند متعال: «إن الذین آمنوا و عملوا الصالحات سیجعل لهم الرحمن ودا» {کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده اند، به زودی [خدای] رحمان برای آنان محبتی [در دل ها] قرار می دهد}

گفته اند: اگر کسی دیگری را دوست داشته باشد، این درست نیست که گفته شود فلانی دوستی اش را برای فلانی قرار داده است.

پاسخ : مقصود و معنی این است که آن ها را محبوب دل ها قرار می دهد. (نه اینکه دوستشان دارد). مقصود خداوند متعال این است که خداوند رحمان محبت آن ها را در دل های مومنان قرار می دهد.

و گفته اند منظور این سخن خداوند متعال چیست که: «أم عندهم الغیب فهم یکتبون» {یا [علم] غیب پیش آن هاست و آن ها می نویسند؟} در حالی که قریش بی سواد بودند، چگونه است که به آن ها نوشتن را نسبت داده است .

پاسخ: معنی کتابت و نوشتن در این جا «حکم» است و مقصود خداوند این است که آیا علم غیبی دارند که این گونه حکم می کنند و می گویند ما بر تو غلبه می کنیم و تو را از دیارمان بیرون می سازیم؛ و عاقبت کار به نفع ما خواهد بود نه تو. همانند این سخن جعری:

و مال الولاء بالبلاء فملتم و ما ذاک حکم الله إذ هو یکتب

چون قرابت و دوستی به بلاء مایل شد شما از دوستی اعراض کردید در حالی که آن (عمل شما) مطابق حکم خداوند نبود وقتی که او حکم می کرد

یعنی با دست خویش حکم می کند. و همچنین این سخن: «وَ كَتَبْنا عَلَيْهِمْ فِيها أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ» {و در [تورات] بر آنان مقرّر کردیم که جان در مقابل جان.} و نیز این سخن پیامبر به دو هم پیمان خود: قسم به کسی که جانم در دست اوست بین شما مطابق کتاب خداوند قضاوت می کنم یعنی مطابق حکم خداوند است، زیرا مقصود او سنگسار و شکنجه بود که این حکم در ظاهر کتاب خداوند وجود ندارد.

و درباره این سخن خداوند متعال فرموده اند: «وَ قُلْ إِنِّی أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ كَما أَنْزَلْنا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ» {و بگو: «من همان هشداردهنده آشکارم.» همان گونه که [عذاب را] بر تقسیم کنندگان نازل کردیم همانان که قرآن را جزء جزء کردند [به برخی از آن عمل کردند و بعضی را رها نمودند].}

لفظ «کما» برای تشبیه چیزی به چیزی دیگری که پیش از آن ذکر شده می آید حال آنکه در ابتدای کلام مذکور مشبه ذکر نشده است.

و گفته اند که این سخن خداوند متعال نیز از همین قبیل است: «لَهُمْ دَرَجاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ مَغْفِرَةٌ وَ رِزْقٌ كَرِيمٌ كَما أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ به الحق.» {همان گونه که پروردگارت تو را از خانه ات به حقّ بیرون آورد و حال آنکه دسته ای از مؤمنان سخت کراهت داشتند.}

و (سوال این است که) چه چیزی به اخراج کردن آن ها توسط خداوند تشبیه شده است .

و همچنین این سخن خداوند متعال: «وَ لِأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ كَما أَرْسَلْنا» {تا نعمت خود را بر شما کامل گردانم، و باشد که هدایت شوید. همان طور که در میان شما، فرستاده ای از خودتان روانه کردیم.}

جواب: قرآن به زبان عرب است و در آن حذف، ایماء، کلام سربسته و اشاره وجود دارد. پس این سخن خداوند متعال: أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ در آن حذف رخ داده است. گویی که گفته است أنا النذير المبين عذابا كَما أَنْزَلْنا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ.

پس عذاب را حذف کرده، زیرا سخن خداوند در جای دیگر مقصود از انذار را بیان می کند. «أَنْذَرْتُكُمْ صاعِقَةً مِثْلَ صاعِقَةِ عادٍ وَ ثَمُودَ» {شما را از آذرخشی چون آذرخش عاد و ثمود بر حذر داشتم.}

و از این قبیل الفاظ محذوف در اشعار و کلام عرب بسیار است.

اما این عبارت: «كَما أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ به الحق» {همان گونه که پروردگارت تو را از خانه ات به حقّ بیرون آورد.}

از آنجا که مسلمانان در روز بدر درباره انفال با هم اختلاف پیدا کردند و بسیاری از آن ها با پیامبر به سبب کاری که درباره انفال کرد، مجادله کردند، خداوند این آیه را نازل فرمود: «يَسْئَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفالِ قُلِ الْأَنْفالُ لِلَّهِ وَ الرَّسُولِ يجعلها لمن يشاء فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ أَصْلِحُوا ذاتَ بَيْنِكُمْ» یعنی بین خودتان به تساوی تقسیم کنید و «أَطِيعُوا اللَّهَ وَ رَسُولَه و پس از آن گفت إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ» و مومنان را وصف نمود و سپس گفت: «كَما أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ به الحق وَ إِنَّ فَرِيقاً مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكارِهُونَ» {همان گونه که پروردگارت تو را از خانه ات به حقّ بیرون آورد و حال آنکه دسته ای از مؤمنان سخت کراهت داشتند} می خواست بگوید که بی میلی آن ها نسبت به غنیمت ها، مانند بی میلی شان نسبت به خارج شدن همراه تو برای جنگ است.

و اما دراین سخن خداوند متعال وَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ كَما أَرْسَلْنا او خواسته بگوید که قطعاً نعمتم را برای شما کامل می کنم، همان گونه که در میان شما پیامبری فرستادم و به وسیله او به شما نعمت دادم که دین را برای شما تبیین کند .

و پرسیدند از سخن خداوند متعال: «وَ قالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَ قالَتِ النَّصارى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ» {و یهود گفتند: «عُزَیر، پسر خداست.» و نصاری گفتند: «مسیح، پسر خداست.»} و حال آنکه هیچ یک از آن دو گروه چنین چیزی نمی گوید (اعتقادی ندارند).

پاسخ: قضیه از این قرار است: هنگامی که بخت النصر بیت المقدس را به آتش کشید و به بنی اسرائیل ظلم روا داشت و فرزندان آن ها را به اسارت گرفت و تورات را سوزاند تا جایی که اثری از آن (تورات) برایشان باقی نماند و دانیال نبی در بین اسرا بود، او رویای بخت النصر را تعبیر کرد، از این رو (بخت النصر) او را گرامی داشت و عزیر نیز عین تورات را برایشان بازسازی کرد و پس از مرگش گروهی از یهود گفتند که او پسر خداست و اما همه یهود چنین حرفی نزدند و این از باب خصوص خارج شده بر مخرج عموم در قرآن به همه آن ها نسبت داده شد.

و پرسیده اند از این سخن خداوند متعال که فرمود: «فَنَبَذْناهُ بِالْعَراءِ وَ هُوَ سَقِيمٌ» {پس او را در حالی که ناخوش بود به زمین خشکی افکندیم} گفته اند چگونه خداوند میان این سخن و سخن دیگرش «لَوْ لا أَنْ تَدارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَراءِ وَ هُوَ مَذْمُومٌ» {اگر لطفی از جانب پروردگارش تدارک [حالِ] او نمی کرد، قطعاً نکوهش شده بر زمین خشک انداخته می شد} جمع کرده است. در حالی که این مطلب بر خلاف قول اول است، زیرا در قول اول گفت ما او را افکندیم به طور مطلق و سپس فرمود: اگر تدارک [حالِ] او نمی کرد، ..... قطعاً انداخته می شد. پس آن را شرط قرار داد.

جواب: معنی این است که اگر ما به او به واسطه اجابت دعایش رحم نمی کردیم، قطعاً او را به بیابانی می انداختیم در حالی که نکوهش شده بود و اما ایشان در انداخته شدن (به بیابان) در حالت اول ناخوش بوده است. این سخن خداوند که: فَاجْتَباهُ رَبُّهُ بر این مطلب دلالت می کند.

پس خداوند او را از صالحان قرار داد، اما خداوند به واسطه لطفی از جانب خویش تدارک [حالِ] او کرد، و او را به زمینی انداخت بی آنکه نکوهش شده باشد؛ و خداوند او را انتخاب نمود و به عنوان پیامبر به سوی قومش مبعوث فرمود و بین این دو آیه هیچ تناقضی وجود ندارد؛ و اگر در جایی دیگر عبارت نبذناه «او را انداختیم» مطلقاً و هو سقیم «در حال که بیماری بود» با آن آمده، اما در این حالت مورد نکوهش نشده و جایی دیگر انداخته شدن به بیابان مشروط است و معنایش این است که اگر ما به یونس علیه السلام رحم نمی کردیم، قطعاً او را در حالی که مورد نکوهش بود به بیابان می افکندیم و سرزنش و نکوهش در اینجا از عتابی است و نه سرزنش عقابی زیرا سبب آن ترک اولی است.

و از این سخن خداوند پرسیده اند: «وَ إِذْ قالَ إِبْراهِيمُ لِأَبِيهِ آزَرَ» {هنگامی که ابراهیم به پدرش آزر گفت} در حالی که اسم او (آزر) در تورات تارخ است پس گفته می شود اینکه او دو اسم داشته باشد قابل انکار نیست، همان طور که ادریس در تورات اخنوع و یعقوب اسرائیل و عیسی مسیح نامیده شده است و پیامبر صلی الله علیه و آله فرموده اند که من پنج نام دارم: محمد هستم، احمد هستم، عاقب، ماحی و حاشر؛ و گاهی یک مرد دارای دو کنیه است، همچنان که دو اسم دارد. پس حمزه به دو کنیه ابا یعلی و ابا عتبه نامیده شده است و صخره بن حرب به کنیه های ابا معاویه و ابا سفیان نامیده شده است.

در معنای آزر این عبارت ها گفته شده است: ای ضعیف، ای جاهل، ای همکار من، همراه و یاور من و ای شیخ من؛ بنابراین لفظ آزر وصفی برای او است و بیشتر مفسران گفته اند که آزر عموی ابراهیم بوده و عرب عمو را چون پدر قرار می دهد؛ و درست آن است که آزر پدر مادر ابراهیم بوده است.

و درباره این سخن خداوند متعال پرسیده اند: «وَ لَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَ ازْدَادُوا تِسْعاً.» سپس فرمود: «قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِما لَبِثُوا.» این کلام دارای تناقض است، زیرا که او به ما از مدت ماندن آنان در غار خبر داده و به دنبال آن گفته اللَّهُ أَعْلَمُ بِما لَبِثُوا و ما به سبب خبری که خداوند به ما داده از آن (مدت ماندن در غار) با خبر شدیم.

پاسخ: آن ها درباره مدت ماندن اصحاب کهف در غار اختلاف کردند، همان طور که در تعداد آن ها اختلاف کردند. پس خداوند به ما خبر داد که آن ها به مدت ۳۰۰ در غار ماندند و سپس گفتند ۳۰۰ سال، ماه یا روز که خداوند وحی نمود ۳۰۰ سال. سپس خداوند فرمود آن ها ۹ سال بر آن افزودند در حالی که من از اختلاف کنندگان، نسبت به مدت ماندن آن ها در غار آگاه تر هستم.

و از این سخن خداوند متعال پرسیده اند: «يا أُخْتَ هارُونَ ما كانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ» {ای خواهر هارون، پدرت مرد بدی نبود و مادرت [نیز] بدکاره نبود} حال آنکه مریم برادری به نام هارون نداشته است.

جواب: مقصود خداوند از این سخن برادر نسبی نبوده است، بلکه مقصود شخصی است که در درستکاری مانند هارون است.

(جریـان این است که) مردی درسـتکار در قوم بنی اسـرائیل بوده که به او هـارون گفته می شـد. گاهی یک فرد به دیگری می گویـد ای برادرم و منظـور او برادر نسـبی نیسـت و نیز گفتـه می شـود ایـن چیز برادر این چیز است هر گـاه که آن چیز شـبیه و همانند دیگری باشد؛ و خداوند متعال فرمود: «وَ ما نُرِيهِمْ مِنْ آيَةٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِها» {و [ما] نشانه ای به ایشان نمی نمودیم مگر اینکه آن از نظیر [و مشابه] آن بزرگ تر بود، و به عذاب گرفتارشان کردیم تا مگر به راه آیند.}

و گفته شـده که چگونه می گوییـد این نظم (قرآن) با وصف مذکور در اوج بلاغت در حالی که در الفاظ آن تکرار دیده می شود همانند این سخن خداوند متعال: فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبانِ و نظیر آن در تکرار قصه های قرآن.

جواب: تکرار وجوهی دارد: از جمله آن ها تکراری که تنها در لفظ و نه در معنی دیده می شود، همانند این سخن فصیحان: از من اطاعت کن و سر پیچی ننما

و دیگری تکراری که در لفظ و معنا با هم موجود است، مانند این سـخن: عجل عجل یعنی (پنهان و آشـکار) و تالله و الله یعنی (در گذشـته و آینده) و هر کدام از این ها گاهی برای تاکید معنی و مبالغه در کلام واقع می شود. گاهی نیز برای آراستن نظم و حسن آن واقع می شود؛ و نیـاز به کـاربرد آن دو (تکرار) وقـتی که وجه رایـج در کلاـم ایجـاز و حـذف است، شایـد که بر شنونده کلام مخفی مانده باشد.

و تنها زمانی اهل بلاغت تکرار الفاظ را نکوهش کرده اند که آن را در سخن زیادی و یا بدون فائده تاکید معنی یا تزیین لفظ و نظم بیایـد؛ و هر گاه آن را چنین بیابنـد، این (تکرار) بیهوده و لغو است و اگر دارای یکی از دو فایـده مذکور باشد از بهترین ملحقـات کلام منظوم شـمرده می شود و از آن به تکرار ناپسـند نام برده نمی شود و تکرار لفظ برای تزیین نظم امری است که هیچ آشنای به بلاغت آن را رد نمی کند و این تکرار در اشعار آن ها (به وفور) دیده می شود.

و (این جا) بایست فرق بین حیله (حقه) و معجزه را یادآور شویم و فهم این فرق متوقف بر ذکر انواع حیله، اسباب و ابزار آن و چگونگی کاربرد آن و یادآوری وجه اعجاز در معجزه ها می باشد.

بـدان که حقه این گونه است که صـاحب حقه امری را در ظاهر به صورتی که واقعیت نیست جلوه می دهـد و جنبه حقه آن را پنهان می سازد، همانند گوساله سامری که در آن شـکاف هایی ایجاد کرد که از آن باد وارد می شد به دنبالش از آن صدایی شنیده می شد.

و از جمله حقه ها، شـعبده بازی است مانند (که صاحب حقه) به بیننده به واسـطه تردستی اش این گونه می نمایاند که حیوانی را ذبـح کرده حال آنکه در حقیقت آن را ذبـح ننموده است و سـپس این گونه نشان می دهد که بعد از ذبح او را زنده ساخته است.

و این نوع از حقه، سـحر می باشد و معجزه های پیامبران و جانشـینان آن ها از این سنخ نیست، بلکه معجزه هایی که آن ها می آورند، فراتر از اموری است که ساحران می آورند و عقلاء اکثر این معجزات را بنابر اضـطرار و ضـرورت می شـناسد و در آن به خـود تردیـد راه نمی دهـد. زیرا که در آن وجهی از حقه نیست. هماننـد تبـدیل عصـا به مـار و زنـده کردن مرده و سـخن با

جمادات، حیوانات درنـده، چهارپایان، پرندگان و همین طور دیگر اشیاء و همچنین خبر دادن از غیب و آوردن خرق عادت و آوردن کلامی چون قرآن از لحاظ بلاغت و صرفه و این گونه است که بیشتر مردم معجزه بودن آن را با برهان می فهمنـد و لذا خداوند متعال درباره قوم فرعون و معجزاتی که از موسی حکایت کرده گفته است: «وَ جَحَدُوا بِها وَ اسْتَيْقَنَتْها أَنْفُسُهُمْ ظُلْماً» {و با آنکه دل هایشان بـدان یقین داشت، از روی ظلم و تکبر آن را انکار کردنـد.} پس اگر گفته شود چرا انکار نکردیـد که در داروها خاصـیتی باشد که هر گاه به مرده ای برسد، زنده می شود؛ و هنگامی که در عصا و نظیر آن قرار داده شود (ریخته) تبـدیل به مار می گردد و هنگامی که به حیوانی خورانـده شود، لب به سـخن می گشاید و هنگامی که انسان آن را بنوشد بلیغ می گردد طوری که کلامی به بلاغت قرآن می آورد.

در پاسـخ می گوییم: یا مردم راهی برای شـناخت این دارو دارند و یا اینکه راهی برای شـناخت آن ندارد. پس اگر راهی برای دستیابی به آن داشـته باشند، لازم می بود که دست یافتن به آن امری ممکن باشد و با آن معارضه می کردند و در این صورت دیگر معجزه نیست و اگر دستیـابی به آن ممکن نباشـد، بایست که دستیابی به آن معجزه باشـد، زیرا (این حقیقت) فهمیـده می شود که به آن (دارو معجزه گر) دسترسـی نیست مگر اینکه خداونـد پیـامبر از آن بـا خبر سـازد. و از اینجـا درستی (پیامبر) در ادعایش فهمیده می شود و سپس با خبری که پیامبر می دهد دانسـته می شود که آن (معجزه) مسـتقیماً از جانب او نیست بلکه از جانب خداوند است.

و همچنین این قضـیه درباره دارویی که سوال کننده امکان آن را در زنده کردن مردگان مجاز دانسته است از دو حالت خارج نیست، یـا دسترسـی به آن ممکن است یـا ممکن نیست. بنـا بر فرض اول، خود دسترسـی به آن معجزه پیامبر یا وصـی او است. زیرا همه می داننـد که به آن دسترسـی وجود نـدارد مگر که خداوند پیامبر را از آن مطلع سازد و به واسـطه آن درستی ادعای پیامبران فهمیـده می شود و اگر دستیابی به آن برای همه ممکن باشـد، چنانکه در فرض دوم آمد باید زنده کردن (مرده) برای هرکسی آسان و راحت باشد. حال آنکه واقع خلاف این را نشان می دهد.

سپس بـدان که هر یـک از حقه و سـحر و تردستی وجوهی دارد و زمـانی که انسـان این وجوه را مورد کنکاش و بررسـی قرار دهد به این وجوه آگاه می شود؛ و از همین رو است که تعبیر شاگردی و آموزش در مورد آن صحیح است و (آگاهی و انجام حقه و تردستی) تنهـا به یـک نفر اختصاص نـدارد. به عنوان مثال: آن ها تخم مرغی را برمی دارنـد و آن را در سـرکه قرار می دهـد و دو یا سه روز آن را در سـرکه نگه می دارند تا اینکه پوسـته رویی آن نرم شود طوری که (پوسـته آن) کش بیاید. پس هنگامی که پوسته دراز و کش آمد، آن را می کشند و درون یک بطری با در تنگ می اندازند و وقتی درون آن قرار گرفت، روی آن آب سرد می ریزند تا تخم مرغ مثل قبل گرد و مدور گردد و پس از چند ساعت، نرمی پوسته رویی آن از بین برود و سفت گردد، طوری که حـالت ارتجـاعی ابتـدائی اش را از دست برود. امـا انسـان های ناآگاه می پندارنـد که این کار از مانند معجزه است، در حالی که این یک حقه است.

و ریسـمان هـا و عصاهایی که ساحران فرعون انداختنـد از همین قبیل است و به خیال بیننـده القا می شـد که آن ها حرکت می کنند. در به حرکت در آوردن عصا و ریسـمان ها حقه زدند، به این شـکل که روی آن ها مقداری جیوه ریختند و هنگامی که خورشـید بر آن ها می تابید، با حرارت خورشید و دیگر انواع حقه و ظاهرسازی و پوشش حقیقت گویا که حرکت می کرد؛ و

مردم گمان می کردند که آن ها (واقعاً) مانند مار حرکت می کنند.

آن ها چشم های مردم را سحر کردند زیرا ساحران به مردم اموری نشان می دادند که حقیقت آن را نمی دانستند و آن امر به خاطر دوری مردم از آن نسبت به آن ها مخفی و پنهان بود و آن ها نمی گذاشتند که مردم وارد جمع آن ها شوند و از کار آن ها سر در بیاورند.

و این مطلب دلیلی است که سحر هیچ حقیقتی ندارد، زیرا اگر (ریسمان و عصا) تبدیل به مارهای واقعی شده بود خداوند متعال نمی فرمود: «سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ» {دیدگان مردم را افسون کردند} بلکه می فرمود هنگامی که آن (ریسمان و عصا) را انداختند تبدیل به مارهایی شدند. سپس خداوند متعال گفت: «وَ أَوْحَيْنا إِلى مُوسى أَنْ أَلْقِ عَصاكَ فَإِذا هِيَ تَلْقَفُ ما يَأْفِكُونَ» {به موسی وحی کردیم که: «عصایت را بینداز» پس [انداخت و اژدها شد] و ناگهان آنچه را به دروغ ساخته بودند فرو بلعید} یعنی آن را انداخت، پس تبدیل به ماری بزرگ شد و به ناگاه همه آن طناب ها و عصاها بلعید. حقیقت این مطلب بلافاصله برای ساحران آشکار گشت، زیرا آن ها هنگامی که آن نشانه ها و معجزات را در عصا دیدند، دانستند که این جریان امری آسمانی است که جز خداوند کسی بر آن توانایی ندارد، از جمله این معجزات تبدیل عصا به مار و خوردن تعداد زیادی از ریسمان ها و عصاهای آن ها و نابودی آن ریسمان ها و عصاها در شکم مار با تکه تکه شدن یا محو شدن و یا عدم شدن مطلق نزد کسانی که آن را ممکن دانسته اند و همچنین تبدیل دوباره آن (مار) به عصای (اولیه) مثل قبل بدون کم و کاستی می باشد؛ و هر عاقلی می داند که چنین اموری مقدور بشر نیست. بنابراین همه ساحران و بسیاری از مردم به توحید و پیامبری موسی اعتراف کردند و ایمان آن ها به حجتی و برهانی قاطع بر ضد فرعون و قومش تبدیل شد.

اما معجزه های پیامبران و اوصیاء، پس دشمنان دین همواره به کنکاش و مداقه آن ها اعتنا می گردند ولی هیچ صورت حقه ای را در آن ها نیافتند و از همین رو هر کسی که در پی نقطه ضعف و تکذیب پیامبران بود. دلیل های آن ها را بررسی می کرد که آیا محل تردید است یا نه. پس در آن معجزات و نشانه ها و چیزهایی از این قبیل وجهی از مکر و خدعه توسط پیامبران پیدا نمی کرد.

آیا نمی بینی ساحران فرعون بیشترین همت را در کنکاش و بررسی معجزه موسی داشتند، لذا آن ها از همه مردم بهتر می دانستند که آنچه موسی آورده، سحر نیست؛ و آن ها ماهرترین مردم روی زمین در سحر بودند و به (موسی) ایمان آوردند و به موسی گفتند: «ما تَنْقِمُ مِنَّا إِلَّا أَنْ آمَنَّا به آيات رَبِّنا لَمَّا جاءَتْنا رَبَّنا أَفْرِغْ عَلَيْنا صَبْراً وَ تَوَفَّنا مُسْلِمِينَ» {تو جز برای این ما را به کیفر نمی رسانی که ما به معجزات پروردگارمان – وقتی برای ما آمد – ایمان آوردیم. پروردگارا، بر ما شکیبایی فرو ریز و ما را مسلمان بمیران.} پس فرعون آن ها را کشت در حالی که می گفتند: «لا ضَيْرَ إِنَّا إِلى رَبِّنا مُنْقَلِبُونَ» {گفتند: «باکی نیست، ما روی به سوی پروردگار خود می آوریم.} و نیز گفته شده که فرعون به آن ها دست نیافت و خداوند آن ها را از شر فرعون حفظ نمود.

اما ماهی که شخصی معروف به مقنع – . گفته شده اسم او حکیم است و نیز گفته شده حکیم بن عطا، لکه گیر و پارچه شویی از اهل مرو بود و مقداری از سحر و نیرنگ می دانست و به مقنع ملقب شد، زیرا که صورتی از طلا درست کرد و آن را بر چهره اش می زد تا چهره زشتش و یک چشم کورش دیده نشود و این ماهی که آن را درست کرد در نخشب بود و از همین

رو به قمر نخشب و ماه نخشب معروف است؛ و نخشب روستایی در ترکستان است.

-

آن را نشان داد، آن ماه امری خارق عادت نبود. بلکه ماجرا تنها جاری شدن چشمه ای از چشمه هایی است که در آن مکان از کوه ها سرچشمه می گیرد. هنگامی که خورشید در برج ثور و جوزاء با آن چشمه رو به رو شد، پرتوی در چشمه به سوی فضای منعکس شده و در جو بخارهای زیاد بود که متراکم و فشرده بودند و پرتو نوری که از چشمه در آن منعکس شده بود، ثابت و بی حرکت می ماند و برای مردم شکل ماه نمودار می شود و برای همین هرگاه که آن چشمه لبریز می شد، آنچه که «مقنع» انجام می داد نیز خراب می گردید و او به این موضوع پی برده بود و از آن مطلع بود و هرکس که بر زمان (این حادثه) آگاه شود و مالی را خرج کند و فکرش را قدری به زحمت بیندازد، می تواند همانند آنچه که مقنعان را نشان داده بود، نشان دهد. اما مردم میلی به خرج کردن مال و به کار بستن اندیشه در اموری از این قبیل ندارند، به ویژه اینکه اگر چنین چیزی برایشان رخ دهد آن را به شعبده نسبت می دهند (نه معجزه).

اما درباره طلسم ها، برخی از مردم وجه حقه را در آن مستمر و بادوام می دانند و این مجاز و استعاره است، وگرنه طلسم ها اموری است که ظاهر و باطن آن ها یکسان است و در آن وجه حیله (حقه) پدیدار نیست. همان طوری که مناره اسکندریه - . اسکندر مقدونی مناره ای بلند در ساحل دریا و نزدیک مرز فرنگ بنا کرد و با ارسطو با تلاش و توجه خود بر سر آن آیینه ای بزرگ، صیقلی و محدب نصب نمود که هر چه در فاصله رو به رویش بود را تا جند مایل منعکس می کرد. پس هنگامی که برخی از دشمنان خواستند به همین منظور به کشورشان حمله کنند، نگهبانان آن ها را دیدند و به پادشاه شاه خبر دادند و آماده مقابله شدند. گفته شده: شخصی زیر آن آیینه می نشست و کسانی که در قسطنطنیه بودند را می دید در حالی که بین آن ها عرض یک دریا مسافت بود. پس یک شب که نگهبان ها از نگهبانی آن آیینه غافل شدند. فرنگی ها بر آن دست یافتند و در آب دریا غرق کردند. -

بود؛ و چنانکه حکایت شده خداوند متعال از سر لطف به یکی از پیامبران پیشین امر نمود که پرنده ای از مس یا فلز برنج - . شبه (فلز برنج): تحریک کننده، و گفته می شود منظور شبق است که سنگی بسیار سیاه و براق است که در نرمی و سبکی مانند کهربا است و هنگامی که در آتش قرار بگیرد، همانند هیزم می سوزد و از آن بوی نفت به مشام می رسد و گاهی از آن نگین انگشتر و امثال آن را می سازند. -

را بردارد و آن را روی مناره ای که در آن دیار بود قرار دهد. در آن شهر درخت زیتون وجود نداشت و اهل آنجا به روغن زیتون برای خورشت خود و دیگر امور نیاز داشتند. پس هنگامی که زمان رسیدن زیتون در شامات بود، خداوند صدایی را در آن پرنده ایجاد می کرد و آن صدا در هوا می رفت و بر اثر آن هزاران هزار پرنده که هر یک در منقار زیتونی را داشتند جمع می شدند. زیتون ها را بر روی آن پرنده می انداختند و اطراف مناره تا سر آن پر از زیتون می شد؛ و آن پرنده میان تهی و تو خالی نبود؛ لذا ادعا نمی شود که آن از جنس حقه هایی است که مردمان را درباره جعبه ساعت و مانند آن قبول دارند.

و اما زراقون کسانی اند که بی هیچ اساسی پیشگویی شان درست در می آمد، مانند شغرانی که مردی با هوش، حاضر جواب،

دانـا و مشـهور به زرق که بسـیاری از تخمین های که می زد درست از آب در می آمـد. تا جایی که منجمان این قـدرت را به زمـان تولـد تـأثیری که سـتاره هـا در سـرنوشت دارنـد مرتبط می داننـد. ولی این سـخن باطل است. زیرا اگر درست درآمـدن پیشگویی به زمان تولد مرتبط است دقت و بررسی علم نجوم قطعاً امری بیهوده می بود و نیازی به آن نبود. زیرا اگر زمان تولد در درستی و یا نادرستی پیشـگویی تأثیر دارد پس نه یادگیری نفعی دارد و نه ترک آن ضـرری در پی دارد. و این دلیلی است که دربـاره هر حرفه ای سـاری و جـاری است. تـا جـایی که در صـورت قبـول سـخن آن هـا لازم می شود هر شـاعر بزرگ و صنعتگر مـاهر و بافنـده موفق ابریشم هیـچ دانشـی به حرفه خویش نداشـته باشـد زیرا که (مهـارت در) آن حرفه بـدون علم و با اقتضای ستارهای زمان تولد حاصل شود. جهالت هایی که این عقیده به آن دامن می زند حدی ندارد.

پس از آن بـدان که پیـامبر صـلی الله علیه و آ له اخبـار پیشـینیان و آینـدگان را از اول آفرینش دنیـا تا آخر آن و امور بهشت و جهنم را به مردم می گفت و اخباری که در این باره گفته مورد تصدیق اهل کتاب بوده است، در حالی که آن حضـرت نه این ها را آموخته و نه این که نزد هیچ دانشمند غیر مسلمانی شاگردی کرده و نه کتابی خوانده است.

وقتی که امر این گونه بوده، به وضوح اختصـاص معجزه به ایشـان آشـکار می گردد. زیرا اخبـاری که پیـامبر آورد از آنجا که معرفت به آن ها از راه عادی و فراگیری آن ها از زبان گویندگان میسر نیست، خود دلیل درستی ادعای وی می باشد .

و آنچه را که از اخبار غیبی به صورت تفصـیلی و نه اجمالی خبر داده، مانند این فرموده اش: «اگر خدا بخواهد حتما با امنیت و در حالی که سرهایتان را تراشیده اید، وارد مسجد الحرام می شوید در حالی که نمی ترسید.» و پیامبر – بر او و خاندانش سلام – این گونه به آن اخبـار غیبی خبر داد؛ در حالی که نه تقویم داشت و حساب اسـطرلاب و نه دانشـی به نجوم و زیـج. و سـتاره شناسان را انکار می کرد و می فرمود: «هر کس نزد پیشـگو یا کاهنی برود و به آنچه می گوید ایمان بیاورد، بی شک به آنچه بر محمد نازل شده کافر شده است.»

و می دانیم که خبر دادن از غیب به صورتی که هیچ نادرستی کم یا زیادی در آن نباشد، بدون اسـتفاده از وسـیله ای یا حسابی یا تقویم سـتاره بختی (تخمین طالع بینی) یا دانش نجومی که یک بار اشتباه می کند و یک بار درست؛ امکان پذیر نیست مگر از دارای معجزه ای خاص که خداونـد متعال آن را به آنچه نزد اوست مخصوص گردانیـده. یا به جهت اظهار داشـتن راستی و علامتی برای ان که اخبار را اظهار می کند، یا امری است مخالف عادت همیشگی در شناخت مثل آن.

و بدان بی شک قرآن و احادیث صحیح، خبر دهی از غیب گذشته و آینده را در بر دارد. و اما اخبار گذشته مانند خبر دادن از داسـتان های پیشـینیان و پسینیان بدون استفاده از کتاب های قبلی؛ همان گونه که بیان شد. و اما اخبار آینده مانند خبر دادن به آنچه که برای موجودات پیش می آیـد (در عـالم تکوین رخ می دهـد) و آن هـا همـان گونه است که او خبر داده؛ به صورت تفصیلی و بدون تعلق به کمک جستن و تلقین تلقین کننده ای و راهنمایی مرشدی؛ یا حکم کردن به وسیله تقویم یا مراجعه به حسـاب هـاییماننـد خورشـید گرفتگی و مـاه گرفتگی و بـدون تکیـه بر اسـطرلاب و طـالع بینی. و ایـن اسـت گفتـار خـداوند متعال[که فرمود]: «برای این که او را بر همه دین ها چیره گرداند اگرچه مشـرکان ناخوش دارند.» و «آن جمع شکست خواهند خورد و فرار خواهنـد کرد.» و «ماننـد آن را نمی تواننـد بیاورنـد اگرچه برخی از آن هـا پشتیبان برخی دیگر باشـند.» و «... اگر انجام ندادید و هرگز انجام نخواهید داد.» و «خداوند غنیمت های بسیاری را به شما وعده داده که آن ها را می گیرید.... قطعا

خداوند به آن ها احاطه دارد.» و از این دست آیات که همگی همان گونه بود که فرمود .

احادیث معجزه نیز بسیار است و در میان همانندانش (احادیث) در فراوانی مانند ندارد. (با وجود فراوانی، مانند سایر احادیث فراوان که مورد اتفاق قرار می گیرد، همه بر آن اتفاق نظر ندارند) با وجود آنچه که از تفصیل احکام مفصل ستاره شناسان در آن است؛ و همه آن ها درست درآمد. پس دانسته می شود که این [درستی اخبار غیبی] به الهام الهام کننده پنهانی هاست که حقایق امور برای او شناخنه شده است.

و صورت دیگری از اخبار غیبی در قرآن و احادیث و جود دارد و آن خبر دادن از درون هاست (باطن و نیت افراد)، مانند این گفته اش که فرمود: «زمانی که دو گروه از شما قصد کردند که شکست بخورند»، بدون اینکه از آن ها گفتار یا رفتاری به خلاف این آیه هویدا شود. و نیز «و زمانی که خداوند به شما وعده داد که یکی از آن دو گروه برای شماست و شما دوست داشتید آن گروه بی سلاح (یا گروه بی قدرت و جسارت و هیبت) برای شما باشد»، به آنچه که در درون خویش می خواستند و اراده کردند آگاهشان ساخت. و مانند بیانش در مورد آرزوی مرگ کردن یهودیان در این گفته اش [که می فرماید]: «اگر راست می گویید آرزوی مرگ کنید. و به خاطر آنچه از پیش فرستادند هرگز آرزوی مرگ نخواهند کرد» پس آنها (یهود) درستی گفتارش را دانستند و احدی از آن ها جرأت نکرد آرزوی مرگ کند، زیرا به آن ها گفته بود اگر آرزوی مرگ کنید می میرید. در نتیجه همه این ها بر راستی و درستی اش در خبر دادن از درون ها دلالت دارد. و آنچه را که ما از معجزه های اوصیا بیان نمودیم نیز چنین است، بر راستی شان و این که حجت های خداوند هستند دلالت دارد.

اگر گفته شود در اخبار شما راه های علاج گم شدند (دلایل ظاهری معجزه)؛ شما چه دلیلی دارید که حکم به درستی معجزه بودن آن اخبار می کنید؟ در پاسخ می گوییم در بسیاری از آن معجزه ها راه علاج (دلیل تراشی) امکان پذیر نیست. مانند شق القمر، حدیث استسقا، غذا دادن به بسیاری از مردم با غذای کم، خروج آب از انگشتان، خبر دادن از غیب های آینده و آمدن درخت و بازگشت آن به جای خود. در این ها چاره ای صورت نمی پذیرد. و ترفند و چاره فقط در اجسام کم و ناچیز است که با سرباری و اجبار و غیر آن ایجاد می شود و در امثال درخت و کوه انجام نشدنی است؛ زیرا اگر بود باید دیده می شد. و اگر گفته شود: ممکن است جسمی باشد که درخت را جذب کند همان گونه که سنگی به نام مغناطیس آهن را جذب می کند؛ در پاسخ می گوییم: اگر چنین بود در طول زمان آن را کشف می کردند و به آن دست می یافتند، همان گونه که به سنگ مغناطیس دست یافتند، تا جایی که هر کس این [قضیه مغناطیس] را می داند. پس اگر آنچه آن ها گفتند جایز باشد، لازم می آید سنگی باشد که ستارگان را جذب نماید، کوه ها را از جایشان برکند و اگر به مرده نزدیک شود، زنده گردد. و این [نوع دلیل تراشی] منتهی می شود به این که به هیچ چیز یقین پیدا نکنیم که این هم به نادانی می انجامد. و شایسته بود دشمنان دین و مخالفان اسلام در این بحث معجزه اشکال وارد کنند زیرا آن ها به این کار علاقه مندترند. و پاسخ در مورد خروج آب از انگشتان نیز این گونه است: اگر ادعا شود طبیعتی یا ترفندی در آن است؛ تجویز آن در مورد از جا کندن کوه ها و جذب ستارگان و زنده کردن مردگان نیز لازم می آید. در حالی که همه این ها باطل است. و هم چنین آه تنه درخت، ممکن نیست ادعا شود که به خاطر خشکی درون آن بوده. زیرا اگر این گونه بود باید با دیدن کشف می شد؛ و نباید با همراهی پیامبر (قرار گرفتن پیامبر کنار تنه درخت) آرام می شد. و تسبیح سنگریزه و سخن گفتن شاخه درخت، مطمئنا ممکن نیست در آن چاره ای باشد. در مورد سخن شنیدن از شاخه درخت دو صورت وجود دارد: یکی این که خداوند شاخه درخت

را ساختمانی زنده و کوچک ساخته و برای او وسیله نطق و تمیز (گفتن و تشخیص) قرار داده، که با آنچه می شنود سخن می گوید. و صورت دیگر این است که خداوند در آن کلامی آفریده که از جانبش شنیده می شود و آن را مجازا به شاخه درخت اضافه کرده است.

و در پاسخ به گفته کسی که می گوید اگر ماه نصف شده بود باید همه مردم آن را می دیدند؛ می گوییم: لازم نیست. (نصف شدن ماه مستلزم دیدن همه مردم نیست). زیرا غیر ممکن نیست که مردم در آن حال مشغول بوده باشند. زیرا آن اتفاق در شب بوده و آن ها موفق به رصد آن نبودند. چون دو نیمه بودن ماه یک ساعت طول کشیده و سپس به هم چسبیده. و هم چنین غیر ممکن نیست که ابرها بین ماه و هر آن کس که آن را ندیده مانع شده باشند؛ و به همین دلیل همه آن را ندیدند. بیشتر معجزه های ائمه از این دست است و صحبت در آن ها مانند صحبت در موارد ذکر شده می باشد.

سپس می گوییم در باره فرق بین معجزه و شعبده بازی و مانند آن گروهی از مسلمانان فرق قائل شده اند، این گونه که می گویند معجزه را خداوند برای پیامبر یا وصی پیامبر، نزد نیکان عصرش و همانند آن ها ظاهر می کند. و انجام آن (معجزه) زمانی که به آن فکر می کنند و دقت می کنند در هر حال، برای آن ها مقدور نیست؛ و شعبده بازی را صاحبش نزد ضعفای عوام و پیرزن ها ظاهر می کند، و هنگامی که برجستگان دلایل آن را جستجو می کنند، آن را یک تردستی می یابند. و معجزه با گذشت زمان تنها درستی آن هویدا می شود و حقیقت درون آن کشف می گردد.

و چه بسا کسی که شعبده بازی می کند، مخرج و راه آن و این که چگونه می آید و ظاهر می شود، به او تعلیم شود. تا آن جا که صاحب آن (شعبده بازی) را به سوی اسبابش هدایت می کند. و نیز دانسته می شود، کسی که در آن کار با او مشارکت می کند می تواند مانند آنچه را که او آورده بیاورد. و امر معجزه مانند عصای موسی است از تبدیل شدنش به اژدهایی در حال حرکت تا آن جا که ساحران مطیع او شدند و موسی ترسید که نزد حضار با شعبده بازی اشتباه گرفته شود.

و بی شک معجزه با دعای پیامبر یا وصی ابتداء، بدون به کار گرفتن وسیله ای ظاهر می شود. و شعبده بازی، نوعی حیله گری و تردستی است که به وسیله اسبابی مشخص و حیله گری های تعلیم شده یا جعل شده، به دست برخی حیله گران آشکار می شود. پس تساوی در آن امکان پذیر است. و آن (تردستی و شعبده بازی) فقط برای کسی که مبادی آن را بداند امکان پذیر است و حتما باید وسایلی باشد که از آن ها در اتمام کار و رسیدن به آن کمک بگیرند.

و بدان معجزه امری است که (انجام) مانند آن برای هر کسی در آن زمان و نیز انجام آن برای شعبده بازان با سختی و کوشش هم مقدور نیست؛ چه رسد به غیر آنان. مانند عصای موسی که ساحران را با مهارتشان در سحر و کار جادوگری شان، ناتوان ساخت. و جادوگری یک شعبده بازی و تردستی است که به دست برخی حیله گران با وسیله هایی مشخص که برای گروهی پنهان است، انجام می شود. و معجزه به دست کسانی ظاهر می شود که به راستی، خویشتنداری، برازندگی و شایستگی معروفند. و شعبده بازی و جادوگری به دست هرزگان و پلیدان و لودگان آشکار می شود. و معجزه را در حالی که دلایل عقلی اجمالا- آن را همراهی می کنند، صاحبش برای ایستادگی انجام می دهد. و همه آفریدگان به آن افتخار می کنند و گذشت روزها تنها بر آشکاری آن می افزاید و درستی اش را نمایان می کند. و معجزات شرایطی دارند که آن ها را بیان کردیم.

بیشتر جادوگری ها و تردستی ها، به زمان و مکانی مشخص اختصاص دارند؛ و در انجام آن ها از وسایل و نیروی کمکی و راه حل(مادی) کمک گرفته می شود. و معجزه منوط به زمانی خاص و مکانی مخصوص نیست، و صاحبش نه از وسیله ای کمک می گیرد و نه از سببی (وسیله ظاهری). و فقط خداوند هنگام دعای او و ادعایش آن را بر دستانش جاری می سازد. و او در این امر هیچ به سختی نمی افتد. و نه از همکاری، نه از راه حلی و نه از وسیله ای کمک نمی گیرد. و بی شک آن شکننده عادت هاست و خیره کننده عقل ها و چیره بر جان هاست، تا جایی که همه به آن گردن می نهند. و جان ها در مقابلش سر فرود می آورند. و دل ها به سویش گردن می کشند. از کسانی که بخواهند راستی آنچه را که بر او ظاهر شده بدانند.

شبهات معجزات و پاسخ های آن

و ابن زکریای پزشک در برخورد با معجزات، اموری ناچیز را بیان کرده. آنچه از زرتشت نقل شده ذکر کرده؛ از ریختن فلز برنج مذاب بر روی سینه اش، و از برخی نگهبانان بتکده ها نقل شده که او(زرتشت) بر شمشیری خم شده بود در حالی که چیزی از پشت خارج می شد که از آن خون جاری نبود، بلکه آبی زرد روان بود. و به آن ها چیزهایی را خبر می داد. و گفت مردی را دیدم که از زیر بغلش حرف می زد و دیگری که بیست و پنج روز غذا نخورده و با این وجود خوش اندام است. و آنچه آن ها ذکر کردند کجا و شکافته شدن دریا کجا؟! تا جایی که هر قسمت از آن مانند کوهی بزرگ شد. و نیز زنده کردن مرده زمان گذشته و زنده باقی ماندنش تا زمانی که فرزندی به دنیا بیاورد. و هم چنین سرازیر شدن آب بسیار از سنگی کوچک یا از میان انگشتان، آنقدر که مردم زیادی از آن می نوشند.

و آنچه ابن زکریا از زرتشت نقل کرده، ممکن است باطل کننده آثار آن باشد و آن دارویی است که از آتش سوزی جلوگیری می کند. و در زمان ما نیز می شنویم که مردمی با گدازه های آتش وارد تنور داغ می شوند.

و اما این که شمشیر را در شکم نشان داد، تردستی مشهوری است. پس آن ها به گونه ای این کار را انجام می دهند که مقداری از شمشیر داخل مقداری از شکم قرار می گیرد. و جادوگر به گونه ای نشان می دهد که گویی آن داخل شکمش شده.

و اما خودداری از خوردن غذا عادتی است که بسیاری از مردم به آن عادت دارند. و صوفیان خود را بر گرسنگی چهل روزه عادت می دهند. و گفته شده برخی از صحابه پانزده روز روزه وصال می گرفتند. و اما در مورد کسی که از زیر بغلش صحبت می کند، می شود [فرض کرد] صداهایی تقطیع شده نزدیک به حروف باشد و می شود حرف هایی مشخص باشد؛ مانند صداهای بسیاری از پرندگان، و گاهی از در نیز صدایی نزدیک به حرف که در این قضیه مبهم است شنیده می شود. و می شود گفت که آن کلامی خالص است و ممکن است انسان برایش ظاهرسازی کرده باشد، و با تجربه و استفاده به آن رسیده. و در زمان خود دیده ایم که هر کسی از حلاج حکایت های عجیب تر و غریب تر نقل کردند. و علما به صورت های مختلف حیله گری آن دست یافته اند. و نیرنگی نیست مگر این که در پی دلیلی به دست می آید. و در آن ها آنچه که عادت شکنی کند وجود ندارد.

ابن زکریا در معجزه ها به گونه ای دیگر ایراد وارد کرده. گفته در طبیعت چیزها شگفتی هایی است و سنگ مغناطیس را بیان کرده و این که آهن را جذب می کند. و سنگی که خود را از سرکه دور می داشته (مانند چوب پنبه) زمانی که در سرکه قرار می گیرد از آن فرار می کند و در سرکه فرو نمی رود. و این که زمرد اشک چشم افعی را جاری می سازد. و ماهی لرزنده که تا زمانی که در تور صاحبش می باشد، در حالی که طناب تور را گرفته، او را می لرزاند. و ما به آنچه که مدعیان آورده اند که آن(ماهی لرزنده) از آن ها (طبایع درون اشیا) نیست؛ در موارد مطرح شده نمی توانیم یقین داشته باشیم این ها از آن طبایع صادر شده باشد. مگر این که ادعا کننده ای ادعا کند، علمش به همه طبیعت ها و جوهرهای عالم احاطه دارد یا با دلیلی آشکار نقض طبایع را ممنوع بداند.

و ابو اسحاق بن عباس بیان کرده که این اشکال را بر ابن راوندی - .[۱] او ابو الحسین احمد بن یحیی بن اسحاق راوندی بغدادی است، عالم مشهور گذشته و مقاله در علم کلام دارد مجالس و مناظراتی با گروهی از متکلمین، و حدود صد و چهارده کتاب تدوین شده دارد و متهم به کفر و الحاد بود. - گرفته است. او در کتابش به نام «الرد علی من یحتج بصحه النبوه بالمعجزات» گفته: از کجا می دانید که مردم در [آوردن مثل معجزات پیامبران] ناتوانند؟ آیا همه خلایق را دیده اید؟ یا به نهایت نیرو و چاره هایشان احاطه علمی دارید؟ اگر بگویند بله، دروغ گفته اند؛ زیرا آن ها شرق و غرب [عالم] را نپیموده اند و همه مردم را امتحان نکرده اند. سپس اثر سنگ ها را بیان کرده، مانند سنگ مغناطیس و غیر آن.

ابو اسحاق گفته: ابو علی در ردّ اشکالش به او پاسخ داده که ممکن است در طبیعت چیزی باشد که به وسیله آن ستاره ها جذب شوند، و کوه ها حرکت کنند، و مردگان پس از این که پوسیده شدند، زنده گردند. پس اگر امکان نداشته باشد که بین ممکن معمول و غیر معمول فرق باشد و نیز بین آنچه که چاره ای در آن راه دارد و آنچه که چاره ای در آن راه ندارد؛ مگر این که شرق و غرب سرزمین ها پیموده شود و همه نیرو های مردم شناخته شود. اما اگر درست باشد که ممکن معمول و غیر معمول از یکدیگر باز شناخته شوند و همچنین آنچه که در آن چاره اندیشی بعید نباشد، تا قبل از پیمودن سرزمین ها، چیزی شبیه معجزات را نشان دهد؛ در نتیجه نیاز نیست به کسی که از معجزه بودن نیروی جاذبه را بداند تا شناخت نیرو های مردم و طبیعت های جوهرها. بنابراین اگر کسی ادعای پیامبری کند و کوه را به وسیله خاک جذب کند (به سمت خود بکشاند)؛ می فهمیم که در آن هیچ وجه چاره اندیشی نیست و بدین وسیله راستی اش را درمی یابیم قبل از این که سرزمین ها را بپیماییم و همه طبایع را بشناسیم.

و ابو اسحاق گفته: همه آنچه که در ویژگی های اعجاز بیان کرده اند، بیشتر آن دروغ است. و آورده که فردی دستور داد افعی ها را در سبدی بیاورند و زمرد را بالای چوبی گذاشت و چشمان افعی ها را به سوی آن چرخاند، پس [اشک چشم آن افعی ها] جاری نشد. همه آنچه را که [ابو اسحاق] بیان کرده با شرط هایی که ما در معجزات بیان کردیم، منتفی می شود. و اهل دقت نظر آن را بررسی می کنند. و کسی که یقینا ادعا کند در طول زمان توانسته به نقایص موارد فوق دست یابد، برای دلیل تراشی تأمل نمی کند. و در مورد آنچه بیان کرده، یا برای بیشتر مردم معمول ظاهر است. مانند سنگ مغناطیس. یا به دلیل خودش بر آن تأمّل می کند.

**[ترجمه]

فصل

و إنما يقول المنكرون لمعجزات النبی و الأئمه علیهم أفضل الصلوات و التحیه أن الأخبار التی یذکرون و الأحادیث التی یعولون علیها فی معجزاتهم و یصولون بها إنما رواها الواحد و الاثنان و مثل ذلک لا یمکن القطع بعینه و الحکم بصحته و أمر المعجزات و الخارج عن العادات یجب أن یکون معلوما متعینا غیر مظنون یتوهم.

و الجواب عن ذلک أن أخبارنا فی معجزات النبی و الأئمه صلوات الله علیهم جاءت من طرق مختلفه و مواضع مفترقه و مظان متباعده و فرق مخالفه و موافقه فی زمان بعد زمان و قرن بعد قرن و کذلک رویت المعجزات من جنس واحد من کل واحد منهم علیهم السلام و لا یمکن أن یتواطأ الناس علی مثل هذا فلا یکون مخبرهم علی ما أخبروا به جمیعا لأن ذلک ینقض عادتهم کما نقض العاده الاجتماع علی الکذب فی الجماعات الکثیره.

و مما یدل علی ذلک إباؤها من تواطئ الکذب کما إذا أخبر جمهور من الناس فقال بعضهم إن رجلا له مال من ذهب و ورق و آخرون یخبرون عنه أنهم رأوا له أثاثا و جهازا و أوانی و آلات و أسبابا و قوم آخرون أن له غلات و ارتفاعات و ضیاعا و عقارا و آخرون یخبرون عنه أنهم رأوا له خیلا و بغالا و حمیرا إن الخبر إذا ورد عن الإنسان بما ذکرنا أحیط إلی العلم بأن المخبر عنه غنی موسر لا یقدر أحد علی دفع علم ذلک عن نفسه إذا نظر بعین الإنصاف فی تلک الأخبار و إن کان یجوز علی کل واحد من المخبرین اللغط و الکذب فی خبره لو انفرد من عصابه غیره ثم إن إجماع الفرقه المحقه منعقد علی صحه أخبار معجزات الرسول و الأئمه من أهل بیته علیهم السلام و إجماعهم حجه لأن فیهم معصوما.

**[ترجمه]انکارکنندگان معجزات پیامبر و ائمه – بهترین سلام ها و درود ها بر آنان – می گویند: اخباری که آن ها ذکر می کنند و احادیثی که در معجزات بر آن ها تکیه می کنند و به آن ها تمسک می جویند؛ همه را یک یا دو نفر روایت کرده اند. و به چنین احادیثی نمی شود دقیقا یقین پیدا کرد و به درستی شان حکم کرد. و بحث معجزات و آنچه خارج از عادت معمول است، باید مشخص و متقن باشد نه چیزی مورد ظن و گمان که توهم می شود.

و پاسخ این [اشکال] اینگونه است که: اخبار ما در مورد معجزه های پیامبر و ائمه – صلوات الله علیهم – از راه های متفاوت و جاهای جداگانه و پندارهای دور از هم (بسیار متفاوت) و گروه های مخالف و موافق، عصر به عصر و قرن به قرن، آمده. و نیز معجزه هایی از یک جنس، از هر یک از معصومین علیهم السلام روایت شده. و امکان پذیر نیست مردم بر مثل چنین چیزی تبانی کنند. پس منبع خبر آنان، آن نیست که همه از آن روایت کردند (منبع خبر یکی نبوده). زیرا در این صورت عادت شکنی می شود، همان گونه که عادت اجماع بر دروغ در اجتماع های بسیار شکسته شد .

و از جمله دلایل این قضیه امتناعش در تبانی دروغ است. اگر گروه بسیاری از مردم خبری بدهند، برخی از آنان بگویند: مردی دارای اموالی است از طلا و پول، و گروهی دیگر خبر دهند که دیدند او اثاث و جهاز و ظروف و وسایل و اسبابی دارد، و گروهی دیگر بگویند او محصول و ارتفاعات و مزرعه و مستغلات ملکی دارد، و گروهی دیگر خبر دهند که دیدند او اسب و استر و الاغ دارد؛ بی شک خبر اگر از جانب انسان با شرایطی که ذکر کردیم، وارد شود؛ محتاط ترین راه به علم این است که [بگوییم] کسی که از او خبر می دهند، ثروتمند و سرمایه دار است. و اگر به دیده انصاف در آن اخبار بنگرد – گرچه

ممکن است دروغ و اشتباه در خبر هر یک از خبر دهندگان باشد، اگر هر فرد از گروهش جدا شود (ممکن است خطا واشتباه در خبرِ فردی، و جود داشته باشد) - کسی نمی تواند [این حد] از آگاهی را از خود دور کند. پس اجماع فرقه بر حق (اجماع علمای شیعه) بر درستی اخبار معجزه های پیامبر و امامان از خاندانش، قرار گرفته. و اجماعشان به دلیل حضور معصوم در میانشان، حجّت است.

**[ترجمه]

و من أخبار المعجزات أخبار تفاوت أخبار الجماعات الكثيره نحو خبر الحصاه و إشباع الخلق الكثير بالطعام اليسير و ذلك أن المخبرين بهذه الأخبار إنما أخبروا عن حضره جماعه ادعوا حضورهم كذلك فقد كانوا خلائق كثيرين مجتمعين شاهدى الحال و كانوا فيمن شرب من الماء و أكل من الطعام فلم

ینکروا علیهم و لو کان الخبر کذبا لمنعت الجماعه التی ادعی المخبرون حضورهم بذلک و أنکروا علیهم و لقالوا لم یکن هذا و لا شاهدناه فلما سکتوا عن ذلک دل علی تصدیقهم و إن ذلک یجری مجری المتواتر نقلا فی الصحه و القطع.

و مما یدل علی ذلک أن رجلا لو عمد إلی الجامع و الناس مجتمعون و قال إنکم کنتم فی موضع کذا فی دار کذا لأملاک فلان فأطعمکم کذا من الطعام و کذا من الشراب لم یمتنعوا أن ینکروا علیه و لا سکتوا عن تکذیبه فی الأمر الذی لا یمتنع فی العاده فکیف فی الأمر الذی خرج عن العادات و النفوس إلی إنکار المنکر أسرع.

و من هذه الأخبار أخبار انتشرت فی الأمه و لم یوجد له منکر و لا مکذب بل تلقوه بالقبول فیجب المصیر إلیه لاجتماع علیه من الأمناء و الطائفه المحقه و هم لا یجتمعون علی خطاء و فیهم معصوم فی کل زمان.

و ما رووا أن زوجین من الطیر جادلا إلی أحدهم علیهم السلام و صالح بینهما أو شکا طیر من حیه فی موضع یأکل فراخه فأمر بقتل الحیه فلا خفاء فی کونه معجزا فأما ما سئل الحسین علیه السلام و هو صبی عن أصوات الطیور و الحیوانات فإعجازه من وجه آخر و نحوه قول عیسی فی المهد إِنِّی عَبْدُ اللَّهِ و کلاهما نقض العاده إذ لیس فی مقدور الأطفال التکلم بما یتکلم به و قیل إن نفس الدعوی فی بعض المواضع معجز.

**[ترجمه]و از روایات معجزات، اخباری است که با اخبار گروه های بسیار متفاوت است. مانند خبر سنگریزه و سیر کردن مردم بسیار با غذایی اندک. و اینگونه است که راویان این اخبار، از محضر گروهی خبر را نقل کردند، که ادعای حضور [در مجلس] داشتند و نیز مردمان بسیاری [در آن جا] جمع بودند و شاهد. و از کسانی بودند که از آن آب نوشیدند و از آن غذا خوردند. پس آن ها را انکار نکردند. و اگر خبر دروغ بود، گروهی که راویان، ادعای حضورشان را داشتند مانع می شدند و انکار می کردند و حتما می گفتند این گونه نبوده و ما چنین چیزی ندیدیم. پس سکوتشان دلیل بر تصدیقشان می باشد. و چنین امری در صحت و قطعیت مانند حدیث متواتر است.

و از جمله آنچه بر این (قضیه صحت اخبار و روایات) دلالت دارد، این است که اگر مردی قصد مسجد جامع کند و مردم نیز جمع باشند و بگوید شما در فلان مکان، فلان خانه از املاک فلانی هستید، از فلان غذا و فلان نوشیدنی به شما می خوراند و می نوشاند؛ در اموری که خلاف عادت نیست، امتناعی ندارند از این که او را انکار کند و در تکذیبش نیز ساکت نیستند (در یک امر معمولی و عادی امکان انکار و تکذیب بسیار است)، چه رسد به امری غیر عادی در حالی که نفس به سوی انکار سریع تر می رود (انسان به انکار میل بیشتری دارد).

و از جمله این اخبار، خبرهایی است که در میان امت پخش گردیده و هیچ انکار کننده و تکذیب کننده ای برایشان پیدا نشده، بلکه با رضایت آن را پذیرفتند. پس به دلیل اجماع امنای امت برآن و گروه بر حق(شیعه)، گرایش به سوی آن ضروری است. و اجماع آن ها (علما و امنای شیعه) بر اشتباه واقع نمی شود، زیرا در هر زمان معصومی میان آن ها هست.

و آنچه روایت کردند که زوجی از پرندگان نزد یکی از معصومین علیهم السلام به مجادله پرداختند و او میانشان صلح برقرار کرد، یا پرنده ای از ماری شکایت کرد که در مکانی جوجه هایش را می خورد، پس معصوم دستور به کشتن مار داد؛ معجزه

بودن این ها پنهان نیست. اما در مورد آنچه که در کودکی از امام حسین علیه السلام از صدای پرندگان و حیوانات پرسیده شد، اعجازش به گونه دیگری است. و سخن عیسی در گهواره که گفت: «إنّی عبد الله» {قطعا من بنده خدا هستم} نیز مانند آن است. و هر دو عادت شکنی است زیرا سخن گفتن [به آنچه آن ها گفتند] در توان کودک نیست. و گفته شده برخی مواقع مجرد ادعا خود معجزه است.

**[ترجمه]

و الأخبار المتواتره توجب العلم علی الإطلاق و کذلک إذا کانت غیر متواتره و قد اقترن بها قرینه من أحد خمسه أشیاء من أدله العقل و الکتاب و السنه المقطوع بها أو إجماع المسلمین أو إجماع الطائفه فهذه القرائن تدخل الأخبار و إن کانت آحادا فی باب المعلوم فیکون ملحقه بالمتواتر و العلوم التی تحصل عند الأخبار المتواتره لکل عاقل ملتبسه عند الشیخ المفید.

و ذهب المرتضی إلی تقسیم ذلک فقال العلوم بأخبار البلدان و الوقائع و نحوها یجوز أن تکون ضروریه و یجوز أن تکون ملتبسه و ما عداها کالعلم

ص: ۱۶۰

بمعجزات النبی و الأئمه علیهم السلام و کثیر من أحکام الشریعه فیقطع علی أنه مستدل علیه و هذا أصح و الأدله فی أن الأول فعل الله أو فعل العباد قائمه کافیه و إذا کان کذلک وجب التوقف و تجویز کل واحد منهما.

و الخبر إذا لم یکن ما یجب وقوع العلم عنده و اشتراک العقلاء فیه و جاز وقوع الشبهه علیه فهو أیضا صحیح علی وجه و هو أن یرویه جماعه قد بلغت من الکثره إلی حد لا- یصح معه أن یتفق فیها و أن یعلم مضافا إلی ذلک أنه لم یجمعهم علی الکذب جامع کالتواطئ أو ما یقوم مقامه و یعلم أیضا أن اللبس و الشبهه زائلان عما خبروا عنه.

هذا إذا کانت الجماعه تخبر بلا واسطه عن المخبر فإن کان بینهما واسطه وجب اعتبار هذه الشروط فی جمیع من خبرت عنه من الجماعات حتی یقع الانتهاء إلی نفس المخبر و إذا صحت هذه الجمله فی صحه الخبر الذی لا بد أن یکون المخبر صادقا من طریق الاستدلال بنینا علیها صحه المعجزات و غیرها من أحکام الشرع.

**[ترجمه]و روایات متواتر مطلقا موجب علم است. و هم چنین است اگر خبری متواتر نباشد اما یکی از پنج دلیل عقل، کتاب، سنت قطعی، اجماع مسلمانان یا شیعیان را به عنوان قرینه به همراه داشته باشد، این قرینه ها بر حدیث وارد می شود، و اگرچه خبر واحد باشد در حکم معلوم است و به اخبار متواتر ملحق می شود. و دانش هایی که برای هر عاقلی با اخبار متواتر به دست می آید، نزد شیخ مفید مشتبه است.

و مرتضی معتقد به این تقسیم است و گفته: دانش های مربوط به اخبار سرزمین ها و اتفاق ها (جغرافیا و تاریخ) و مانند آن، می تواند ضروری باشد و می تواند مشتبه باشد. و غیر از آن (علم تاریخ و جغرافی) مانند علم به معجزات پیامبر و ائمه علیهم السلام و بسیاری از احکام شرعی، قاطعانه حکم می شود که آن ها مستدل و محکمند. و این درست ترین [نظر و عقیده] است. و در مورد این که فعل خداوند اول است یا فعل بندگان، دلایل، موجود و کافی است. و اگر این گونه باشد توقف و تجویز هر یک از آن ها واجب است (یعنی اگر این گونه باشد که چه خبر متواتر و چه خبر واحد ملحق به متواتر هر دو موجب علم می شود، واجب است بر آن ها تأمل کرد و جایز است به هر کدام از آن ها عمل شود).

و خبر، اگر موجبات وقوع علم (آنچه با آن قطعیت به صحت حدیث شود) و اشتراک عقلا را نداشته باشد و شبهه هم در آن مجاز باشد، باز به گونه ای خبر صحیح است. و آن این است که آن را گروهی روایت کرده باشند که در زیادی به حدی باشند که امکان اتفاق نظر در آن برایشان نباشد و علاوه بر این دانسته شود که چیزی مانند تبانی یا مثل آن موجب اجماع آن ها بر دروغ نمی شود. و نیز دانسته شود که اشتباه و شبهه در خبرشان وجود ندارد.

این زمانی است که گروه خبردهنده بدون واسطه از منبع خبر روایت کنند. و اگر بین آن ها واسطه ای بود، این شرط ها برای همه گروه های ناقل خبر واجب است، تا برسد به خود منبع خبر. و اگر این جمله در مورد خبری که خبر دهنده آن حتما باید راستگو باشد، درست باشد؛ از راه استدلال درستی معجزات و دیگر احکام شرعی را بر آن مبتنی می سازیم. (بنابراین معجزات و دیگر احکام شرعی را درست می دانیم).

**[ترجمه]

و قد ذكرنا من قبل أنهم كثيرا ما يوردون السؤال علينا و يقولون قد جاء فى العالم حجر يجذب الحديد إلى نفسه فلم يجب اتباع من يجذب الشجر إلى نفسه كذلك إذ لا نأمن أن يكون معه شى ء مما يفعل به ذلك و يؤكدون قولهم بأن المقرين لمعجزات الرسل لم يمتحنوا قوى الخلق و لم يعرفوا نهايته و لم يقعوا على طبائع العالم و كيف يستعان بها على الأفعال و لم يحيطوا علما بأكثرهم و لم يأتهم فى مظانهم و لا امتحنوا قواهم و مبالغ حيلهم و مخرقه أصحاب الخفه و أشكالهم.

الجواب عنه أن يقال قد لزم النفس العلم لزوما لا يقدر على دفعه بأن ما ذكروا ليس فى العالم كما لزمها العلم بأن ليس فى العالم حجر إذا أمسكه الإنسان عاش أبدا و إذا وضعه على الموات عاد حيوانا و إذا وضعه على العين العمياء عادت صحيحه و لا فيه ما يرد الرجل المقطوعه و لا ما به يزال الزمانه

ص: ۱۶۱

الحاله و لا فيه شي ء يجتذب به الشمس و القمر من أماكنهما.

فلما لزم النفس على ما ذكرنا كـذلك لزوم العلم للنفس بأن ليس فى العالم حجر يجـذب الشـجر من أماكنها و يشق به البحور و يحيا به الأموات.

و أيضـا فـإن حجر المغنـاطيس لمـا كان موجودا فى العالم طلب دون الحاجه إليه حتى بـدروا عليه لما فيه من الأعجوبه و خاصـه لإـراده التلبث به و اسـتخراج نصـل السـهم من البـدن بـذلك فلو كان فيه حجر أو شـى ء يجـذب الشـجر فإنه كان أعز من حجر المغناطيس و كان سبيله سبيل الجواهر و غيرها لا يخفى على من فى العالم خبرها.

كالجوهر الـذى يقال له الكبريت الأحمر و لعزته ضـرب به المثل فقيل أعز من الكبريت الأحمر و كانت الملوك أقـدر على هذا الحجر كما هم أقـدر على ما عز من الأدويه و غيرها من الأشـياء العزيزه فلما لم يكن من هـذا أثر عندهم و لا خبر لكونه بطل أن يكون له كون أو وجود و لو كـان كيف كان الرسل و أوصـياؤهم عليه مع فقرهم و عجزهم فى الـدنيا و ما فيها و يكون معروف المنشأ و لم يغب عنهم طويلا.

**[ترجمه]و قبلا بیان کردیم که آن ها بسار بر ما ایراد می گیرنـد و می گویند: سـنگی در عالم آمده است که آهن را به خود جـذب می کنـد. پس پیروی از کسـی که درخت را به خود جـذب می کند، لازم نیست. زیرا مطمئن نیستیم که چیزی نداشـته باشـد که بـا آن این کـار را انجـام دهـد. و بر گفته خود تأکیـد دارنـد، به این دلیـل که آنهایی که به معجزه های پیامبران اقرار دارنـد، نیروهـای آفریـدگان را امتحـان نکردنـد، و منتهـای آن را نمی شناسـند، و بر طبـایع عالم و چگونگی تأثیر آن بر کارها واقف نشدنـد، و به بیشتر آن ها احاطه علمی ندارنـد، و در گمانشان نمی گنجـد و نیروهایشان و میزان ترفنـدهایشان و تردستی تردستان و مانند آن ها را تجربه نکرده اند.

و در پاسـخ بایـد گفت: علم به این که آنچه آن ها بیان کردنـد در عالم وجود نـدارد، آنچنان ملازم نفس است که دور کردن آن مقدور نیست. و نیز نفس ملازم علم به این است که در دنیا سـنگی وجود ندارد که اگر انسان آن را بگیرد، همیشه زندگی ابدی داشـته باشد، و اگر آن را بر مردگان قرار دهد، زنده شوند، و اگر آن را بر چشم نابینا بگذارد، بینا گردد، و در آن چیزی نیست که پای قطع شـده را برگردانـد و نه چیزی است که به وسـیله آن زمان همیشه حال باشد (چیزی وجود ندارد که زمان را نگه دارد یـا چیزی نیست که به وسـیله آن زمان را متحول کنـد یا زمان حال را از میان ببرد). و نیز چیزی نیست که خورشـید و ماه را از جاهایشان به سوی خود بکشاند.

اگر نفس آنچه را بیـان کردیم قبـول کرد، می یابـد که سـنگی که درخت را از جـایش به سـوی خـود بکشانـد و به وسـیله آن دریاها شکافته شوند و مردگان زنده گردند، در عالم وجود ندارد.

و همچنین سنگ مغناطیس زمانی که در عالم وجود داشت، بدون نیاز به آن مورد درخواست بود، تا به خاطر شگفتی هایی که در آن است بر آن دست یافتند و مخصوصا به دلیل بقاخواهی و خارج کردن نوک تیر از بدن به وسـیله آن. پس اگر سنگی یا چیزی در عالم بود که درخت را جـذب می کرد، بی شک کمیاب تر از سـنگ مغناطیس می شـد. و مانند جواهرات و غیر آن

خبرش در دنیا بر کسی پنهان نمی ماند.

مانند عنصری که به آن کبریت احمر می گویند و به خاطر کمیابی اش ضرب المثل شده. می گویند کمیاب تر از کبریت احمر. و پادشاهان برای [به دست آوردن آن] تواناتر بودند، همان گونه که آن ها بر [دستیابی] به داروهای نادر و چیزهای کمیاب دیگر تواناترند. پس اگر اثری از چنین چیزی نزدشان نیست و خبری از وجود داشتنش ندارند، وجود داشتنش باطل هست. و بر فرض وجود داشتن، پیامبران و اوصیای ایشان، با فقر و عجزشان در دنیا و آنچه در آن است؛ چگونه به آن دست می یافتند؟ در حالی که منشأ آن مشخص بود و زمان طولانی از آن ها پنهان نبوده است.

**[ترجمه]

ثم إن النبی صلی الله علیه و آله لما دعا الشجره و کذا وصی من أوصیائه ردها إلی مکانها فإن جذبها شی ء و ردها لا شی ء کان ردها آیه عظیمه و إن کان شی ء کان معه فذلک محال من قبل أن ذلک الشی ء یضاد ما جذبها فإذا کان الجذب به فإمساکها و ردها لم یجب أن یکون به أو معه فلا یرده لأنه یوجب أن تکون مقبله مدبره و ذلک محال.

و لأن الحجر لو کان فیه ما ذکروا لکان فیه آیه له لأنه لیس فی العالم مثله فهو خارج عن العرف کخروج مجی ء الشجره بدعائه و قد أنبع الله لموسی من الحجر الماء فانبجست من الحجر اثنتا عشره عینا لکل سبط عین و الحجاره یَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهارُ فلما کان حجر موسی خارجا عن عادات الناس کان دلیلا علی نبوته و لیس فی الحجر ما یمکن به نقل الجبال و المدن.

ص: ۱۶۲

و أما قولهم إن المقرين بمعجزات الرسل لم يمتحنوا قوى الخلق إلى آخر الكلام إنه يقال لهم و لم يمتحن أحد من الجاحدين للرسل طبائع العالم و لا عرفوا ما فيه فيعلموا أن جميع حيوانه يموت لعل حيوانا لا يموت يبقى على الدهر أبدا لا يتغير و لعل في العالم نارا لا تحرق إذ لو كان لم يمتحن قوى العالم و لا أحاط علمنا بخواصه و سرائره لزمه قلب أكثر الحقائق و بطلانها.

باب في مقالات المنكرين للنبوات و الإمامه عن قبل الله و جواباتها و بطلانها:

اعلم أن المنكرين للنبوات فرقتان ملحده و دهريه و موحده البراهمه و الفلاسفه عندنا من جمله الدهريه و الملحده أيضا و قد اجتمعوا على إبطال النبوات و إنكار المعجزات و احتالها تصريحا و تلويحا و زعمت أن تصحيح أمرها يؤدى إلى نقض وجوب الطبائع و قد استقر أمرها على وجه لا يصح انتقاضها و كلهم يطعنون في معجزات الأنبياء و أوصيائهم حتى قالوا في القرآن تناقض و أخبار زعموا مخبراتها على اختلافها.

منها قوله وَ لَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا(۱) ثم وجدناكم تقولون إن يحيى بن زكريا قتله ملك من الملوك و نشر رأس والده زكريا بالمنشار معما لا يحصى من الخلق من المؤمنين الذين قتلهم الكفار.

و في القرآن أيضا إِنْ يَكُونُوا فُقَراءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ (۲) و قد ينكح كثير فيبقى فقيرا أو يزداد فقره و قد قال لنبيه وَ اللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ (۳) ثم وجدنا كسرت رباعيته و شج رأسه.

و فيه أيضا ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ (۴) و إن الخلق يدعونه دائما فلا يجيبهم و في القرآن فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لا تَعْلَمُونَ (۵) و هذا دليل على

۱- ۱. النساء: ۱۴۱.

۲- ۲. النور: ۳۲.

۳- ۳. المائده: ۶۷.

۴- ۴. غافر: ۶۰.

۵- ۵. النحل: ۴۳، الأنبياء: ۷.

أن محمدا لم يكن واثقا بما عنده لأنه ردهم إلى قوم شهد عليهم بكتمان الحق و قول الباطل و هم عنده غير ثقات في الدعوى و الخبر.

**[ترجمه]سپس، پیامبر اگر که درخت را به سوی خود می خواند و وصیی از اوصیایش آن را به مکانش باز می گرداند. پس بی شک جذب کردنش چیزی است و باز گرداندش چیزی نیست؛ در حالی که باز گرداندش آیه ای بزرگ بوده. و اگر چیزی با او می بود (نیروی جاذبه درخت) قبل از این که آن چیز متضاد نیروی جاذبه باشد، این امر محال می نمود (بازگرداندن با همان نیروی جاذبه). پس اگر جذب کردن به وسیله آن نیرو بوده، نگه داشتن و بازگرداندش نمی تواند با همان نیرو باشد. زیرا لازم می آید که نیروی جاذبه رو به جلو و رو به عقب باشد و این محال است. (اگر درخت با نیروی جاذبه ای که درون خود داشت به سمت پیامبر کشیده شده بود. چون برای بازگشت به نیرویی متضاد آنکه آن را به جلو جذب کرده بود نیاز داشت، محال بود که با همان نیرو به جایش بازگردد، زیرا لازم می آید که نیرویی در آن واحد هم جاذبه به جلو داشته باشد هم جاذبه به عقب و چنین چیزی محال است).

و اگر آنچه را بیان کردند (نیروی مغناطیس) در سنگ است، برای او آیه و نشانه ای است، زیرا در دنیا مثل آن نیست. بنابراین خارج از عرف است. مانند غیر معمول بودن آمدن درخت به دعای پیامبر. و خداوند برای موسی از سنگ آب جوشاند، از سنگ دوازده چشمه جوشیدن گرفت هر چشمه برای یک طایفه: «و الحجاره یتفجّر منه الأنهار» {و از سنگ نهرهایی جوشید.} پس چون سنگ موسی خارج از عادت مردم بود، دلیل بر نبوتش شد و در سنگ چیزی نیست که به وسیله آن حرکت دادن کوه ها و شهرها امکان پذیر باشد.

و اما در مورد این که گفتند اقرار کنندگان به معجزه های پیامبران نیروهای خلق را امتحان نکردند و... در پاسخ به آن ها گفته می شود: انکار کنندگان پیامبران نیز همه طبایع عالم را امتحان نکردند و نمی شناسند تا بدانند که همه زندگانش می میرند شاید موجود زنده ای باشد که نمیرد و تا ابد در این روزگار باقی باشد و تغییری نکند. و شاید در دنیا آتشی باشد که نسوزاند. بنابراین اگر همه نیروهای عالم امتحان نشدند و علم ما به ویژگی ها و پنهانی هایش احاطه ندارد، لازم می آید همه حقایق واژگون و باطل شود.

بابی در مقاله های منکرین از جانب خدا بودن نبوت و امامت و پاسخ به آن

بدان که منکرین نبوت دو گروه ملحده و دهریه هستند. و براهمه موحد و فلاسفه نزد ما از جمله دهریون و ملحدانند. همه بر باطل کردن نبوت و انکار معجزه و دلیل تراشی صریح و غیر صریح اجماع کرده اند. و پنداشتند که درستی امر نبوت و معجزه به نقض ضرورت طبایع می انجامد و موضوع طبایع آنقدر مستحکم است که نقض آن به هیچ وجه امکان پذیر نیست. و همگی در معجزه های پیامبران و اوصیایشان ایراد وارد کردند تا آن جا که گفتند در قرآن ناقض گویی است و اخباری که پنداشتند در منابع خبرشان اختلاف است.

از جمله فرمایشش: «هرگز خداوند راهی بر مؤمنین، برای کافران نمی گذارد». سپس(از طرفی) می بینیم شما می گویید: یکی از پادشاهان، یحیی بن زکریا را کشت و سر پدرش را با ارّه، خرد کرد، اضافه بر تعداد بی شماری از مؤمنین که کافران آن ها

را کشتند.

و نیز در قرآن است که: «اگر فقیر باشند خداوند از فضلش آن ها را بی نیاز می کند». و چه بسیار که ازدواج می کنند و فقرشان باقی است یا بر فقرشان افزوده می شود. و نیز به پیامبرش گفته: «و خداوند تو را از مردم حفظ خواهد کرد». سپس می یابیم دندانش شکست و جمجمه اش شکافت.

و همچنین در قرآن است که: «مرا بخوانید تا شما را اجابت کنم»، در حالی که مردم بسیاری همیشه دعا می کنند و او دعایشان را اجابت نمی کند. و نیز در قرآن است که: «اگر می دانید از اهل ذکر بپرسید». و این دلیل بر آن است که محمد به آنچه که داشت مطمئن نبود. زیرا مردم را به سوی گروهی می فرستد که به حق پوشی و باطل گویی بر آن ها شهادت داده و آن ها نزد او(پیامبر) در ادعا و خبر ثقه نبودند .

**[ترجمه]

الجواب عما ذكروه أولا أن تأويل ما حكيتم على خلاف ما توهمتم لأن الذى نفاه من كون سبيل الكفار على المؤمنين إنما هو من طريق قيام الحجه منهم على المسلمين فى دينهم فى إقامه دليل على فساد دينهم لم يرد بذلك المؤالبه و المغالبه و هو معنى قوله لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ (١) أى بالدلاله و الحجه لا- بالمبالغه و العزه و يحيى بن زكريا لما قتل كانت حجته ثابته على من قتله و كان هو الظاهر عليه بحقه و إن كان فى ظاهر أمر الدنيا مغلوبا فإذا قهر بحق لم يدل ذلك على بطلان أمره و فساد طريقه.

و أما قوله إِنْ يَكُونُوا فُقَراءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ففيه جوابان أحدهما أنه أراد أن كانوا فقراء إلى الجماع استغنوا بالنكاح و الثانى أنه خرج على الأغلب من أحوالهم و قد قال تعالى بعد ما تزوج محمد عليه السلام خديجه وَ وَجَدَكَ عائِلًا فَأَغْنى (٢) أى أغناك بمالها.

و أما قوله وَ اللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ فالمعنى أنه يعصمك من قتلهم إياك.

و قوله ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ فيه أجوبه أحدها أن فيه إضمارا أى إن رأيت لكم مصلحه فى الدين و قد صرح به فى قوله فَيَكْشِفُ ما تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شاءَ(٣) و الثانى أن الدعاء هو العباده أى اعبدونى بالتوحيد آجركم عليه يدل على ذلك قوله إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبادَتِي و الثالث أن يكون اللفظ عموما و المراد به الخصوص و هذا فى العرف كثير.

و أما قوله فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ فإن الله لما احتج لنبيه بالبراهين

۱- ۱. براءه: ۳۳.

۲- ۲. الضحی: ۷.

٣- ٣. الأنعام: ٤١.

المعجزه و رأى فريقـا ممن حسـده على نعمه الله عنـده من عشيرته يميلون إلى أهـل الكتاب و يعـدلونهم عليه و على أنفسـهم و يعتمدون فى الاحتجاج لباطلهم على جحدهم إياه أراد أن يدلهم على صدقه بإقرار عدوه و من أعظم اسـتدلالا من الذى استشهد عدوه و يحتج بإقراره له و انقياده إياه ثم إن فى التوراه و الإنجيل صفات محمد صلى الله عليه و آله و كل من أنصف منهم شهد له بذلك.

**[ترجمه]پاسـخ آنچه بيان كردنـد اين است كه اول: آنچه را نقل كرديـد خلاف آن است كه توهم كرديد. زيرا نفى راهيابى كافران بر مؤمنان از لحاظ اقامه دليل بر فاسد بودن دين مسـلمانان است. و منظورش نيرو جمع كردن و تسـلّط نبوده و اين است معنى فرمايشش: «تا او را بر همه دين ها چيره كند، اگرچه مشركان ناخوش دارند». يعنى با دليل و حجت و برهان و نه با تسلّط و قدرتمندى. و يحيى بن زكريا هنگامى كه كشته شد، دليلى استوار بود بر [ضدّ] قاتلش. و حتما يحيى با حقش پيروز بر قاتلش بود؛ اگرچه در ظاهر امر دنيايى شكست خورده بود. پس پيروزى به حق او دليل باطل بودن كار و فاسد بودن راهش نيست.

و امـا فرمايشـش: «اگر فقير باشـند، خداونـد آن هـا را از فضـل خـود بى نيـاز مى كنـد»، دو پاسـخ دارد، يكى اين كه در زمينه آميزش فقير بودنـد كه بـا ازدواج، از اين مورد بى نياز مى شونـد. و دوم اين كه بيشتر اوقات، از احوال [فقر قبل ازدواج] خارج مى شونـد. و بعـد از اين كه پيـامبر - براو درود بـاد - با خـديجه ازدواج كرد، خداونـد فرمود: «تو را فقير يافت، پس بى نيازت كرد» يعنى به وسيله مال خديجه تو را بى نياز ساخت.

و اما در مورد فرموده اش: «و خداوند تو را از مردم حفظ مى كند»، به اين معنى است كه بى شك او، از اين كه تو را بكشـند، حفاظتت مى كند.

و اما در مورد فرموده اش: «مرا بخوانيد تا شـما را اجابت كنم»، پاسخ هايى وجود دارد. يكى اين كه در آيه اضـمار به كار رفته يعنى (قسـمت پنهـان آيه اين گـونه بوده است) اگر براى شـما مصـلحتى در دين ديـدم اجـابت مى كنم و به چنين امرى در اين گفته اش تصريح فرموده: «اگر بخواهد، آنچه را كه براى آن دعا مى كنيد برطرف مى سازد». و دوم اين كه: دعا همان عبادت است، يعنى (معنى آيه اين گونه مى شود:) مرا با يكتاپرستى عبادت كنيد تا به شـما براى آن [عبادت] ثواب دهم. و دليلش اين گفتارش مى باشـد: «كسانى كه در عبادت من تكبر مى ورزنـد» (يعنى در پرسـتش من به يكتايى تكبر دارند). و سوم بيان لفظ عموم و اراده خصوص است، كه بسيار عرف است .

و اما در مورد فرمايشش: «از اهل ذكر بپرسيد»: همانا خداوند هنگامى كه براى پيامبرش با برهان هاى اعجاز آور، دليل آورد و ديـد به خاطر نعمت دادن خداوند به او از ميان خاندانش، گروهى از كسانى كه به او حسد ورزيدند؛ مايل به اهل كتابند و آن ها را بر او و خودشان عادل مى دانند و در دليل آوردن باطلشان بر انكار او، به آن ها تكيه مى كنند؛ خواست كه با اقرار كردن دشـمنش، آن ها را به راستى او راهنمايى كند. و استدلال چه كسى بزرگ تر است از آنكه دشمنش را به شهادت مى گيرد، و به وسـيله اقرار دشمنشـش و اطاعت دشـمنش از خودش احتجاج مى كند. و بعد اين كه در تورات و انجيل صـفات محمد صل الله عليه و آله آمده است و هر كس از آن ها انصاف داشته باشد به اين شهادت مى دهد.

**[ترجمه]

و قالوا کیف یدعون أن کل إخبار محمد عن الغیب وقع صدقا و عدلا و قد وجدنا بعضها بخلافه لأن محمدا قال إذا هلک قیصر فلا قیصر بعده و قد وجدنا بعده قیاصر کثیره و أملاکهم ثابته و قال شهرا عید لا ینقصان و قد وجدنا الأمر بخلاف ذلک کثیرا و قد قال ما ینقص مال من صدقه و قد وجدنا نقص حسابها.

و قال إن یوسف أعطی نصف حسن آدم ثم قال الله فی قصه إخوته لما دخلوا علیه فَعَرَفَهُمْ وَ هُمْ لَهُ مُنْکِرُونَ (۱) و من کان فی حسنه ثابتا بهذه البینونه العظمی کیف یخفی أمره و فی کتابکم أن عیسی ما قتل و ما صلب و قد اجتمعت الیهود و النصاری علی أنه قتل و صلب.

و فی کتابکم وَ ما أَرْسَلْنا مِنْ قَبْلِکَ إِلَّا رِجالًا نُوحِی إِلَیْهِمْ (۲) و قال نبیکم إن فی نسائکم أربع نبیات و فی کتابکم قالَ فِرْعَوْنُ یا هامانُ ابْنِ لِی صَرْحاً(۳) و کان فرعون قتل [قبل] هامان بزمان طویل و فی کتابکم وَ ما عَلَّمْناهُ الشِّعْرَ(۴) و الشعر کلام موزون و نحن نجد فی القرآن کلاما موزونا و هو الشعر فی غیر موضع فمنه وَ جِفانٍ کَالْجَوابِ وَ قُدُورٍ راسِیاتٍ (۵) و وزنه عند العروضیین

فاعلاتن فاعلاتن***فاعلاتن فاعلاتن.

ص: ۱۶۵

۱- ۱. یوسف: ۵۸.

۲- ۲. الأنبیاء: ۷، النحل: ۴۳.

۳- ۳. غافر: ۳۶.

۴- ۴. یس: ۶۹.

۵- ۵. سبأ: ۱۳.

و منه قوله وَ يُخْزِهِمْ وَ يَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَ يَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ (١) و وزنه قول الشاعر:

ألا حييت عنا يا ردينا***نحييها و إن كرمت علينا

و منه قوله مُسْلِماتٍ مُؤْمِناتٍ قانِتاتٍ تائِباتٍ عابِداتٍ سائِحاتٍ (٢) وزنه

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن***فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن

قالوا و منه موجود فی کلام نبیکم معما روی أنه قال ما أبالی مما أتیت إن أنا سویت تریاقا أو علفت بهیمه و قال الشعر من قبل نفسی ثم قال یوم حنین: أنا النبی لا کذب

أنا ابن عبدالمطلب و قال یوم الخندق لما قال الأنصاری:

نحن الذین بایعوا محمدا***علی الجهاد ما بغینا أبدا

و قال أیضا:

غیر الإله قط ما ندینا***و لو عبدنا غیره شقینا

فقال صلی الله علیه و آله فحبذا دینا و حب دینا

و قال لما دمیت إصبعه: هل أنت إلا إصبع***دمیت و فی سبیل الله ما لقیت.

**[ترجمه]و گفتند چگونه ادعا می کنند همه خبر دادن محمد از غیب راست و درست درآمده در حالی که برخی از آن ها به خلافش یافته ایم؟ زیرا محمد گفت زمانی که قیصر هلاک شود، دیگر قیصری بعد او نخواهد بود؛ در حالی که قیصرهای بسیاری با املاک پابرجایشان بعد او دیدیم. و گفت دو ماهی که عید دارند [روزهایشان] کم نمی شود؛ در حالی که خلاف این را بسیار دیده ایم. و نیز گفته است هیچ مالی با صدقه کم نمی شود؛ در حالی که کم شدن حسابش را یافته ایم.

و گفت به یوسف نصف نیکویی آدم عطا شده بود؛ بعد خداوند در ماجرای برادرانش که بر او وارد شدند، فرمود: «پس او آن ها را شناخت در حالی که آن ها او را نشناختند». و کسی که به این آشکاری فراوان در نیکویی اش ثابت است، چگونه امرش پنهان می ماند. و در کتاب شماست که عیسی کشته نشد و به صلیب کشیده نشد؛ در حالی که یهود ومسیح بر این که او کشته شده و به صلیب کشیده شده اجماع دارند.

و در کتاب شماست که: «و نفرستادیم قبل از تو مگر مردانی که به آن ها وحی می کردیم». در حالی که پیامبرتان گفت: بی شک در میان زن های شما چهار نبی وجود دارد. و در کتاب شماست: «فرعون گفت: ای هامان، کاخی برای من بساز»؛ در حالی که فرعون زمانی طولانی [قبل از] هامان کشته شده. و در کتابتان [آمده] است که: «ما به او شعر نیاموختیم» شعر کلام دارای وزن است؛ در حالی که در قرآن کلام موزون می یابیم که شعر است در غیر جای خود، از جمله: «و جفان کالجواب و

قـدور راسـيات». که نزد علمـای عروض وزنش فاعلاـتن فاعلاـتن فاعلاـتن فاعلاـتن است. و از آن جمله است فرمـوده اش: «و یخزهم و ینصـرکم علیه ویشف صـدور قوم مؤمنین: و آن هـا را خوار می کنـد و شـما را بر آن هـا یـاری می نمایـد . دل هـای مؤمنین را التیام می بخشد». که وزنش این گفته شاعر است:

ألا حییت عنا یا ردینا نحییها و إن کرمت علینا

ای انسان پست بر ما درود نمی گویی؟! ما تو را تحیت می گوییم گرچه بر ما سخت باشد

و از جمله این گفته اش: «مسـلمات مؤمنات قانتات تائبات عابدات سائحات: زنان مسلمان خاضع توبه کننده عبادت کننده». که وزنش این است:

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن

گفتنـد و از این دست در سـخنان پیامبرتان نیز هست علاوه بر آنچه روایت شـده که [پیامبر] گفته: مهم نیست از کجا آمده ام، من فقط پادزهر درست می کردم یا چهار پایان را علف می دادم. و از جانب خودم شعر می گفتم. سپس روز حنین گفت:

من پیامبری هستم که دروغ نمی گویم من پسر عبد المطلب هستم

و روز خندق زمانی که انصاری گفت:

ما کسانی هستیم با محمد بیعت کردیم

بر جهاد، هیچ گاه تجاوز نمی کنیم

و نیز گفت:

قطعا غیر از خدا را نمی پرستیم و اگر غیر او را بپرستیم بدبخت می شویم

پیامبر گفت:

چه دین خوبی!

و هنگامی که انگشتش خونی شد، گفت:

آیا تو جز انگشتی هستی که خونین شده و در راه خدا هیچ ندیده

**[ترجمه]

الجواب عمـا قـالوه أولا فهو من أدل الأعلام على صـدقه فيما أخبر به عن الغيوب و ذلک أنه لما أرسل إلى كسـرى و هو ممزق كتابه عليه السـلام قال ص مزق الله مملكته كما مزق كتابى. فوقع ذلک كما دعا و أخبر به و لما كتب إلى قيصـر لم يمزق كتابه قال ثبت الله مملكته. و كان يغلب على الشام و كان النبى مخبرا بفتحها له فمعنى قوله و لا قيصـر بعـده يعنى فى كل أرض الشام. و أمـا قوله: شـهرا عيـد لاـ ينقصـان. ففيه أجوبه أحـدها أن خرج على سـنه بعينهـا أشار إليها و كان كـذلک و هـذا كما قال يوم صومكم يوم نحركم لسنه بعينها و كما قال الجالس فى وسط القوم ملعون أشار إلى واحد كان يستمع الأخبار من وسط الحلقه و الثـانى أنهمـا لاـ ينقصـان على الإجمـاع غالبـا بـل يكون أحـدهما ناقصـا و الآـخر تاما و الثالث أن يكون معناه لا ينقص أجر من صامهما و إن كان فى العدد نقصان لأن الشهر الهلالى ربما كمل و ربما نقص و على أى هذه

۱- ۱. براءه: ۱۴.

۲- ۲. التحريم: ۵.

الوجوه حملته لم يكن فی خبره خلف و لا كذب.

و أما خبر الزكاه فهو كقوله فی خبر آخر: أمتعوا أموال اليتامی لا يأكلها الزكاه فلان من تصرف فيه بالتجاره.

استفاد من ثوابه أكثر مما تصدق به و كأنه لم ينقص من المال شيئا ثم إن المال الذی يزكی منه يكون له بركه.

فأما تأويل خبر يوسف بعد قيل إن الله أعطی يوسف نصف حسن آدم فلم يقع فيه التفاوت الشديد و قد كانوا فارقوه طفلا و رأوه كهلا و دفعوه أسيرا ذليلا و رواه ملكا عزيزا و بأقل هذه المده و اختلاف هذه الأحوال تتغير فيها الخلق و تختلف المناظر فما فيه تناقض.

علی أن الله ربما يری لمصالح تعميه شی ء علی إنسان فيعرفه جمله و لا يعلمه تفصيلا و يحتمل أن يكون بمعنی قوله وَ هُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ أی مظهرون لإنكاره عارفون به.

و أما ما قالوا من قتل عيسی و صلبه قال نبينا صلی الله عليه و آله حين أخبر أنه شبه عليهم و رأی القوم أنه قتل و صلب فقد جمعنا بين جزءين لأن إسقاط أحدهما لا يصح و استعمالهما ممكن و هو أن نقلهم عن مشاهده صلب مصلوب يشبه عيسی صحيح لا خلف فيه و لكن لما كان الصادق أخبرنا أن الذی رأوه كان جسما ألقی عليه شبه عيسی فقلنا نجمع بين تواترهم و خبر نبينا قد قامت دلاله صحتها فنقول إن ما فعلوا عن مشاهده الجسم الذی كان فی صوره المسيح مصلوبا صحيح فأما أنهم ظنوا أنه المسيح و قد كان رجلا ألقی عليه شبه المسيح فلا لأجل خبر الصادق به علی أن خبر النصاری يرجع إلی أربع نفر لا عصمه لهم.

و أما قوله إن فی نسائكم أربع نبيات و أنه تناقض قوله وَ ما أَرْسَلْنا قَبْلَكَ إِلَّا رِجالًا نُوحِی إِلَيْهِمْ فإن معنی النبی غير الرسول فيجوز أن يكون نبيات غير مرسلات و قيل المراد به ساره و أخت موسی و مريم و آسيه بعثهن الله لولاده البتول فاطمه إلی خديجه ليلين أمرها.

و أما هامان فلا ينكر أن يكون من اسمه هامان قبل فرعون و فی وقته

من يسمى بذلك.

و الجواب عما ذكره خبر أن النبى صلى الله عليه و آله كان يعاف قول الشعر قد أمره الله تعالى بذلك لئلا يتوهم الكفار أن القرآن من قبله و ليخلص قلبه و لسانه للقرآن و يصون الوحى عن صنعه الشعر لأن المشركين كانوا يقولون فى القرآن إنه شعر و هم يعلمون أنه ليس بشعر و لو كان معروفا بصنعه الشعر لنقموا عليه بذل و عابوه و قد سئل أبو عبيده عن ذلك فقال هو كلام وافق وزنه وزن الشعر إلا أنه لم يقصد به الشعر و لا قاربه بأمثاله و القليل من الكلام مما يتزن بوزن الشعر و روى أنا النبى لا كذب و هل أنت إلا إصبع دميت فقد أخرج عن وزن الشعر.

**[ترجمه]پاسخ آنچه گفتند این است که اول: آن از روشن ترین دلایل بر راستی او، خبر دادنش از غیب است و آن این است که زمانی که به کسری نامه نوشت و او نامه اش را پاره کرد، گفت: خداوند حکومتش را پاره کند همان گونه که نامه ام را پاره کرد. پس همان گونه که دعا کرد و خبر داد، اتفاق افتاد. و هنگامی که به قیصر نامه نوشت، نامه اش را پاره نکرد؛ گفت: خداوند حکومتش را حفظ کند.

و شام داشت فتح می شد، در حالی که پیامبر قبلا فتحش را خبر داده بود و معنای فرموده اش که هیچ قیصری بعد او نیست، یعنی در همه سرزمین شام.

و اما [در مورد] فرموده اش دو ماه که عید دارند [روزهایشان] کم نمی شود، پاسخ هایی وجود دارد: اول این که امسال نیز کاملا مانند پارسال باشد و واقعا این طور بود. همان طور که فرمود: اولین روز روزه شما همان روز عید شماست (یعنی مثلا اگر روز دوشنبه اول ماه رمضان بوده، اول ماه شوال نیز دوشنبه هست). و سال بعد نیز دقیقا همین طور است. مثل این که شخصی میان گروهی نشسته و اشاره می کند به یک نفر که وسط مجلس در حال گوش دادن به اخبار است، و می گوید او ملعون است. (یعنی همان گونه که این شخص ملعون برای همیشه برای همه شناخته شده است، روزهای شروع و پایان ماه نیز در هر سال برای همه مشخص است، اگر مبنای حساب تاریخشان، دقیقا تاریخ های سال های گذشته باشد).

و دوم این که بنا بر اجماع، غالبا روزها کم نمی شوند بلکه [هلال ماه] یک ماه ناقص است و ماه دیگر کامل. و سوم این است که معنایش این باشد که پاداش آنکه هر دو را روزه بگیرد کم نمی شود. اگر چه در عدد کم باشد زیرا هلال ماه ممکن است کامل باشد یا ناقص. و بر هر یک از این صورت ها حمل شود در خبرش خلاف و دروغی وجود ندارد.

و اما در مورد خبر زکات مانند فرموده اش در روایتی دیگر: برای اموال ایتام سودآوری کنید که زکات آن را کم نمی کند، زیرا کسی که با تجارت در آن تصرّف کند، از ثوابش بیش از آنچه صدقه داده بود استفاده می کند. گویا چیزی از مالش کم نشده. و نیز مال زکات داده شده برایش برکت است .

اما تأویل خبر یوسف بعد از این که گفته شد خداوند نیمی از نیکویی آدم را به یوسف عطا نمود، پس تفاوت شدیدی در او پیش نیامده. در حالی که آن ها در کودکی از او جدا شده بودند. و او را اسیر و ذلیل رانده بودند و اکنون او را پادشاه و عزیز می دیدند. در مدتی کمتر از این و اختلاف این احوال، چهره تغییر می کند. پس در آن تناقضی نیست.

اضافه بر این که چه بسا خدا برا ی مصالحی چیزی را بر انسان عمومیت می دهد که به صورت کلی و اجمالی او را می شناسد و با تفاصیل نمی شناسد. و ممکن است معنای فرموده اش«و آن ها او را نشناختند» این باشد که شناختند اما تظاهر به نشناختن کردند.

و اما در مورد آنچه از کشته شدن و به صلیب کشیده شدن عیسی گفتند، پیامبر ما زمانی که خبر داد، گفت: امر بر آنان مشتبه شد و مردم دیدند که او کشته شد و به صلیب کشیده شد. و مابین هر دو قسمت را جمع کردیم. زیرا از نظر انداختن یکی درست نیست و استفاده از هر دو ممکن است. بدین صورت که روایت آن ها از مشاهده به صلیب کشیده شدن شخصی روی صلیب شبیه عیسی، درست است و خلافی در آن نیست. اما زمانی که پیامبر صادق به ما خبر داد که آن که آن ها دیدند جسمی بود که بر آن ها القا شد شبیه عیسی است؛ می گوییم بین خبر متواتر آن ها و خبر پیامبرمان که دلیل درستی اش بیان شد، جمع می کنیم. پس می گوییم آنچه آن ها از جسم به صلیب کشیده شده ای به صورت مسیح دیدند، درست است. اما آن ها گمان کردند که او مسیح است در حالی که مردی بوده شبیه مسیح. پس [جمع کردن مابین دو خبر] به خاطر خبر دادن پیامبر صادق به آن نبود [بلکه دلیل عقلی دارد] علی رغم این که خبر مسیحیان به چهار نفر غیر معصوم باز می گردد.

و اما در مورد گفته اش: در میان زنان شما چهار نبی وجود دارد و تناقض آن با فرموده خدا «و نفرستادیم قبل از تو مگر مردانی که به آن ها وحی می کردیم». پس قطعا نبی غیر از رسول است. و جایز است زن هایی نبی باشند اما رسول نباشند. و گفته شده منظور از آن ساره، خواهر موسی، مریم و آسیه می باشد که خداوند آن ها را برای تولد حضرت زهرا به سوی خدیجه فرستاد تا کارش را آسان کنند. و اما هامان بعید نیست که قبل از فرعون و یا هم زمان با او کسی بوده که اسمش هامان باشد.

و پاسخ این خبر که بیان کردند پیامبر از شعر گفتن معاف شده بود، این است که خدا او را به این کار امر کرد تا کافران گمان نکنند قرآن از جانب خودش هست. و نیز برای این که قلب و زبانش برای قرآن خالص گردد. و وحی از صنعت شعر در امان بماند. زیرا مشرکان در مورد قرآن می گفتند، شعر است. در حالی که می دانستند شعر نیست. و اگر قرآن به شعر شناخته می شد، با خواری او را آزار می دادند و به او عیب وارد می کردند.

و از ابو عبیده در این مورد سؤال شده، پس گفته: قرآن کلامی است که وزنش مانند وزن شعر است، اما قصد شعر در آن نیست و نیز نزدیک به امثال شعر و کلام موزون نیست. و روایت شده: انا النبی لا کذب، و هل أنت إلا اصبع دمیت از وزن شعر خارج شده است (وزن عروضی دو بیت شاهد مثال، درست نیست).

چه بسا خرده گرفته و می گویند: اگر پیشگویی های ستاره شناسان و نیز غیب گویی پیامبران و اوصیاء هر دو مطابق با واقعیت باشد، چگونه می توان آن ها را از هم تشخیص داد؟

پاسخ این است که: اخبار و پیشگویی های پیامبران و اوصیاء و جانشین و پیروانشان اگر صرف نظر از کلیات، به جزئیات امور پرداخته باشد، با پیشگویی ها که با رنج و مشقت بسیار و با توسل به ابزار مختلف به دست می آید، متفاوت است. اخبار پیامبران نه حدس و گمان است و نه پیشگویی؛ بر این اساس می بایست غیب گویی آن ها کاملا مطابق با واقعیت باشد، بی

آنکه هیچ دروغ و اختلافی به آن راه یابد.

اما پیشگویی ستاره شناسان از روی محاسبات صورت می گیرد، و از روی حدس و گمان در بررسی هر طالع و ستاره ای رخ می دهد، پس ممکن است این پیشگویی در برخی از امور درست باشد و در برخی امور دیگر خیر؛ مانند عملی که فالگیرها و تاس اندازها انجام می دهند، بدون آنکه بر هیچ پایه و اساسی و دلیل موثقی استوار باشد، پس اگر پیشگویی هایی بر این اساس صورت گیرد، نه از روی علم است و نه قابل اعتماد؛ نه دانشی خارق العاده در آن دخیل بوده ونه برهانی بر درستی آن وجود دارد.

اما اگر همه پیشگویی ها و اخبار پیامبر درست باشد، دانشی خارق العاده و برهانی قاطع بر آن دلالت می کند، چرا که حوادث بر اساس آنچه که غیبگو بیان می کند، رخ می دهد. و همه اتفاقات با جزئیات پیش بینی شده همخوانی دارد، بی آنکه کوچک ترین اختلاف و یا دروغی در آن راه یابد، پس هرگاه چنین اتفاقی رخ دهد، دلیل بر درستی آن بوده و نقض عادت به شمار می رود. این امر دلالت بر آن دارد که غیب گویی از جانب خدا است و این گونه خبر دادن از آینده تنها به پیامبر اختصاص دارد تا برهانی بر نبوت وی باشد، آنچه که به وسیله جانشین پیامبر صلی الله علیه و آله نیز رخ می دهد، گواهی بر درستی و صداقت اوست. بر این اساس، اخبار و غیب گویی پیامبران و ائمه علیهم السلام نشانه راستی آن هاست.

**[ترجمه]

و ربما قالوا إذا كان إخبار المنجمين و الكهنه قد تتفق مخبراتها كما أخبروا كذلك أخبار الأنبياء و الأوصياء فبما ذا يعرف الفرق بينهما.

الجواب أن أخبار الأنبياء و الأوصياء و أوصياؤهم إنما كانت متعلقه مخبراتها على التفصيل دون الجمله من غير أن يكون قد اطلع عليها بتكلف معالجه و استعانه عليه بآله و أداه و لا حدس و لا تخمين فيتفق فى جميع ذلك أن يكون مخبراتها على حسب ما تعلق به الخبر من غير أن يقع به خلف أو كذب فى شى ء منها فأما إخبار المنجمين فإنه يقع بحساب و بالنظر فى كل طالع بحدس و تخمين ثم قد يتفق فى بعضها الإصابه دون بعض كما يتفق إصابه أصحاب الفأل و الزوج و الفرد من غير أن يكون ذلك على أصل معتمد و أمر موثق به فإذا وقعت الأخبار منهم على هذا لم يوجب العلم و لم يكن معتمدا و لا علما معجزا و لا داله على صدقهم و متى كان على هذا الوجه الذى أصاب فى الكل كان علما معجزا و دلاله قاطعه لأن العادات لم تجر بأن يجرى المخبر عن الغائبات فيتفق و يكون جميعها على ما أخبر به على التفصيل من غير أن تقع فى شى ء منها خلف أو كذب فمتى وقعت المخبرات كذلك كان دليل الصدق ناقضا للعادات فدلنا ذلك على أنه من عند الله خصه بعلمه ليجعله علما على نبوته و كذلك ما يظهر على يد وصى

النبی صلی الله علیه و آله یکون شاهدا لصدقه فعلی هذا یکون إخبار النبی و الأئمه عن الغائبات إعلاما لصدقهم.

**[ترجمه]آنچه را که با حس درک نشود، و یا آنچه را که نفس نسبت به آن علم نداشته باشد، غیب گویند. و جز از طریق راستگو و غیب دان نمی توان به آن رسید. اما به این معنا نیست که هرچه قابل حس کردن نباشد، تنها به وسیله جبرئیل و فرشته وحی می توان دریافت، زیرا اموری که با حس قابل درک نباشد، از طریق شواهد می توان به وجود آن پی برد و مشاهدات، پایه و اساس بعضی از امور به شمار می روند، خبر و آگاهی درباره برخی از امور نیز دلالت بر عدم وجود شاهد دارد، و بر این اساس، معجزه نیز به در شمار این امور است.

پس اگر گفته شود: شما منکر این نیستید که خبردادن از امور غیبی دلیل بر درستی آن نیست، زیرا آنجا که خداوند می فرماید: «تبت یدا أبی لهب» {بریده باد دست های ابو لهب} حکم بر خسران و زیان اوست (و نه جهنمی شمردن وی)، و چه بسا ایمان بیاورد، می بایست خداوند بگوید: اگر ایمان نیاورد، اراده کرده ام که این گونه بر او حکم کنم. مانند این آیه شریفه: «هر کس به خدا شرک بورزد، خداوند بهشت را بر او حرام می کند». منظور این است که «بر این شرک بمیرد»، و نفرموده است ابولهب قطعا کافر از دنیا می رود، و این آیه نیز ابولهب را تهدید می کند، همانطور که دیگر کافران را بیم می دهد .

پاسخ این است: «تبت یدا أبی لهب» با آنچه شما گفتید متفاوت است، زیرا این آیه از عذاب قطعی ابولهب خبر می دهد، عذابی که گریزی از آن نیست، این از جمله تهدیدها و وعیدهایی نیست که شرط و شروطی داشته باشد، «سیصلی نارا ذات لهب» {به آتش بزرگی در خواهد آمد} نیز تأکیدی بر این موضوع است و ورود او به آتش را قطعی می سازد؛ و کافر از دنیا رفتن ابولهب، شاهدی بر غیب گویی پیامبر صلی الله علیه و آله درباره اوست.

چنانچه گفته شود: خبر دادن از ضرر و زیان ابولهب بر اساس ضرر و زیان حاصل از شرک بوده و زیان در این موارد طبیعی است. در چنین مواقعی گفتیم: زیان دیدن از شرک دلیل بر غافل شدن از آن شخص و پرداختن به دیگری نیست.

پیشگو درباره آینده غیب گویی می کند تا یک مورد از اموری که پیش بینی کرده است، محقق شود این در حالی است که پیامبر صلی الله علیه و آله در طول بیست و چند سال، حوادث آینده را بازگو کرده و همه آنچه را که می فرمود واقعیت داشت، از رازهای پنهان مردم خبر می داد و همه گفته های ایشان حقیقت محض بود.

**[ترجمه]

و معنی الغیب ما غاب عن الحس أو ما غاب علمه عن النفس و لا- یمکن الوصول إلیه إلا- بخبر الصادق الذی یعلم الغیوب و لیس کل ما غاب عن الحس لا یمکن الوصول إلی علمه إلا بجبرئیل لأن منه ما یعلم بالاستدلال علیه بما شوهد و ما هو مبنی علی ما شوهد و النوع الذی کان الخبر عنه حجه مما لا دلیل علیه من الشاهد و کذلک کان معجزا.

فإن قیل ما أنکرتم أن لا یدل خبره عن الغائبات علی صدقه لأن قوله تَبَّتْ یَدا أَبِی لَهَبٍ حکم علیه بالخسران و لو آمن کان له أن یقول إنما أردت أن یکون ذلک حکمه إن لم یؤمن کقوله مَنْ یُشْرِکْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَیْهِ الْجَنَّهَ فإن المراد منه إذا مات

علیه و لم یقل إن أبا لهب یموت علی کفره و کان ذلک وعیدا له کما لسائر الکفار.

الجواب أن قوله تَبَّتْ یَدا أَبِی لَهَبٍ یفارق لما ذکرتم لأنه خبر عن وقوع العذاب به لا محاله و لیس هذا من الوعید الذی یفرق بالشریطه یدل علیه سَیَصْلی ناراً ذاتَ لَهَبٍ من حیث قطع علی دخوله النار لا محاله فلما مات علی کفره کان ذلک دلیلا علی نبوته.

فإن قیل إخباره عن خسران أبی لهب کان علی حسب ما رأی من خسران الشرک جرت به العاده فی أمثاله قلنا کون خسرانه منه لا تدل علی أن یغفل عنه إلی غیره.

ثم إن المنجم یخبر بما خبر حتی یقع واحد علی ما قال صدقا و قد أخبر النبی صلی الله علیه و آله نیفا و عشرین سنه و کان جمیع ما أخبر به صدقا و أخبر عن ضمائر قوم و کان کما قال صلی الله علیه و آله.

باب آخر فی مقالهم و الکلام علیها فی مقالات من یقول بصحه النبوه منهم علی الظاهر و من لا یقول و الکلام علیها و من الفلاسفه من یقال لمحاصله أهل الاسم أن الطریق إلی المعرفه صدق المدعی للنبوه هو أن یعلم أن ما أتی به مطابق لما

يصلحون به فی دنياهم و لأغراضهم التی بسببها يحتاجون إلی النبی صلی الله عليه و آله و لم يشترطوا ظهور معجزه عليه و ذكر بعضهم أن ظهور المعجزه عليه لا يوصل إلی العلم اليقينی أنه صادق لأنه يظن فی المعجز أنه سحر و أنه حيله نحو انشقاق القمر فأما إذا علم مطابقه ما أتی به لمصالحهم الدنياويه فهو طريق العوام و المتكلمين.

و أما العلم بمطابقه شرعه للمصالح الدنياويه فهو طريقه المحققين و قد حكی عنهم أنهم قالوا إن صدق المدعی لصنعه من الصنائع إنما تظهر إذا أتی بتلك الصنعه التی ادعی العلم بها و مثله علی الناقل بمن ادعی حفظ القرآن ثم قرأ و ادعی آخر حفظ القرآن فإذا قيل له ما دليلك علی أنك تحفظ القرآن قال دليلی أنی أقلب العصا حيه و أشق القمر نصفين ثم فعلهما و من ادعی حفظ القرآن فإذا قيل له ما دليلك علی حفظك له قرأ كله فإن علمنا بحفظ هذا القرآن يكون أقوی من علمنا بحفظ الثانی للقرآن لأنه يشتبه الحال فی معجزاته فيظن أنه من باب السحر أو أنه طلسم و لا تدخل الشبهه فی حفظ القاری للقرآن.

**[ترجمه]آخر درباره كسانی است كه معتقدند برای اثبات ادعای پيامبری برهان ظاهری لازم است، و نيز درباره كسانی كه چنين عقيده ای ندارند و پاسخ به آنها:

برخی از فلاسفه معتقدند راه اثبات نبوت اين است كه بدانند شريعت پيامبر صلی الله عليه و آله برای منافع دنيوی آن ها و آنچه كه آنان را نيازمند پيامبر صلی الله عليه و آله می گرداند، سودمند است و آوردن معجزه را بر ايشان شرط نكردند. عده ای معتقدند نشان دادن معجزه توسط پيامبرحقانيت وی را بر اساس علم يقينی ثابت نمی كند، زيرا اين تصور وجود دارد كه اين معجزه چيزی بيش از سحر و جادو نبوده و شق القمر نيز نيرنگ و فريب باشد. اما اگر معجزه پيامبر مطابق با مصالح دنيوی آن ها باشد، اين معجزه بر اساس راه و روش توده مردم و متكلمين خواهد بود.

اما مطابقت شرع با مصالح دنيوی، روش علمی محققان بوده و استدلالشان اين است كه درستی و حقيقت يك صنعت تنها زمانی محرز می شود كه آن فرد ادعای خود را ثابت كند. به عنوان مثال، شخصی ادعای حفظ قرآن را دارد و آن را از حفظ می خواند، شخص ديگری نيز ادعای حفظ قرآن می كند و هنگامی كه به او گفته می شود چه دليلی بر ادعای خود داريد؟ پاسخ می دهد: من عصا را به اژدها تبديل كرده و شق القمر می كنم، سپس اين كارها را انجام می دهد.

علم ما نسبت به اولين شخصی كه ادعای حفظ قرآن كرده است، و برای اثبات ادعای خود همه قرآن را از حفظ می خواند، قوی تر از علم ما نسبت به دومين حافظ است، چرا كه معجزه های دومين حافظ مورد شك و ترديد قرار می گيرد، و تصور می شود سحر و جادو و يا طلسمی صورت گرفته است، اما جای هيچ گونه شك و ترديدی برای حافظ بودن اولين قاری باقی نمی ماند.

**[ترجمه]

فيقال لهؤلاء و بما ذا علمتم مطابقه ما أتی به النبی صلی الله عليه و آله من الشرائع للمصالح و نعرض الكلام فی شريعه نبينا عليه السلام لأنكم و نحن نصدقه فی النبوه و صحه شرعه بطريقه عقليه علمتم المطابقه أم بطريقه سمعيه.

فإن قالوا بطريقه عقليه قيل لهم إن من جمله ما أتی به من الشرائع وجوب الصلوات الخمس و صوم شهر رمضان و وجوب أفعال

الحج فما تلك الطريقه التى علمتم بها بمطابقتها للمصلحه أظفرتم بجهه وجوب لها فى العقل و حكمتم لذلك بوجوبها أم ظفرتم بحكم فى العقل يدل على وجوبها نحو أن تقول علمنا من جهه العقل أن من لم يصل هذه الصلوات بشروطها فى أوقاتها فإنه يستحق الذم من العقلاء كما يستحق الذم من لم يرد الوديعه على صاحبها بعد ما طولب بردها و لا عذر له فى الامتناع عن ذلك.

و القول به باطل لأنا لا نجد فى عقول العقلاء العلم بجهه وجوب شهر رمضان دون العيدين و أيام التشريق على وجه لا يجوز و لا لصلاه الظهر على شروطها بعد الزوال جهه

يقتضـي وجوبهـا في ذلك الوقت دون ما قبله و قـد قالوا إن في أفعال الحـج مثل أفعال المجانين و قالوا في وجوب غسل الجنابه إنه مشقه و شبهوه بمن نجس طرف من أطراف ثوبه فوجب غسل كله فإنه يعد سفها.

و قالوا في المحرمات الشـرعيه كشرب الخمر أو الزناء إنه ظلم إلى غير ذلك مما يقوله القائلون بالإباحه و غيرها كيف يمكن أن يـدعى أن يمكن الوصول إلى معرفه وجوبها أو قبحها بطريقه عقليه فلا يمكن أن يعرف تلك المصالـح بقول النبي إلا بعد العلم بصدقه من جهه المعجز فصح أنه لا طريق إلى العلم بذلك إلا من جهه المعجز.

**[ترجمه]به آن هـا گفته می شود: چگونه و بر چه اسـاس پی بردیـد شـریعت پیامبر صـلی الله علیه و آله با منافع شـما سازگار است؟ ما شریعت پیامبر صلی الله علیه و آله را مطرح کردیم زیرا هم ما و هم شما نبوت و درستی شریعت ایشان را پذیرفته ایم، این مطابقت احکام و شریعت پیامبر را به روش عقلی پذیرفته اید و یا سمعی؟

پس اگر پاسـخ دهنـد به روش عقلی، به آن هـا گفته می شـود چگـونه و از چه روشـی دریافتیـد همه احکـام شـریعت از جمله واجب بودن نمازهـای پنجگانه، روزه ماه رمضان، و مناسک حـج، با منافع و مصالـح شـما سازگار است؟ آیا عقلا واجب بودن این احکـام را پـذیرفته ایـد و بر همین اسـاس حکم بر وجـوب و لزوم آن داده ایـد؟ و یـا به دلیـل واجب بـودنش، عقـل آن را پـذیرفته است؟ به عنوان مثـال شـما به این نتیجه برسـید که علم مـا از جهت عقلی بر مـا حکم می کنـد، اگر شخصـی نمازهای پنجگانه را با شـرایط بیان شده و در زمان خاص خود بر جای نیاورد، و یا امانت را پس از طلب کردن صاحبش و بی هیچ عذر موجهی به وی بازنگرداند، از سوی عاقلان و خردمندان سزاوار نکوهش است.

این سـخن (پذیرفتن عقلی شـریعت) باطل است، چرا که عقل خردمندان نمی تواند وجوب ماه رمضان را صـرف نظر از دو عید (فطر و قربان) ثابت کند و یا علت انجام اعمال را در ایام التشـریق (سه روز پس از عید قربان) به گونه ای که جایز است و نه به شکل دیگر، بیان کنـد؛ و یا دلیل بر جای آوردن نماز ظهر را در زمان خود و نه پس از غروب اثبات کنـد. برخی عقیـده دارند مناسک حج به کارهای دیوانگان شـباهت دارد، و در مورد غسل جنابت معتقدند شخص خود را به مشقت و سختی می اندازد و مثـل این است که شخصـی گوشه ای از لباسـش نجس شود و غسـل دادن همه آن واجب باشـد، این قبیل امور از سـفاهت و نادانی است.

و در مورد محرمـات شـرعی ماننـد شـراب خواری و زنـا و یا دیگراحکام مربوط به اباحی گری بر این اعتقادنـد که این احکام ظالمـانه است. چگونه می توان ادعـا کرد عقلاـ می توان وجوب و یـا زشتی این امور را دریـافت؟ امکـان نـدارد آن منافع را از سخنان پیامبر صـلی الله علیه و آله اسـتنباط کرد، مگر اینکه به معجزه بودن آن ایمان بیاورند. بنابراین این یک واقعیت است که جز با معجزه شمردن سخنان پیامبر صلی الله علیه و آله نمی توان به این علم رسید.

**[ترجمه]

و أما تشبيههم ذلك بمن ادعى حفظ القرآن أو صـنعه من الصـنائع الدنيويه إذا أتى بها على الوجه الذي حفظ غيره أو علم تلك الصـناعه فليس بنظير مسألتنـا لأـن ذلـك من جمله المعرفه بالمشاهـدات لأن بالمشاهـده تعلم الصـنعه بعـد وقوعها على ترتيب و

أحكام و مطابقته لما سبق من العلم بذلك الصنعه و الحفظ لذلك المقرو و ليس كذلك ما أتى به النبى لأنه لا طريق إلى المعرفه بكونه مصلحه فى أوقاتها دون ما قبلها و ما بعدها و فى مكان دون مكان و على شرائطها دون تلك الشرائط لا بمشاهده و لا طريقه عقليه أ لا ترى أن المخالفين من القائلين بالمعقولات المنكرين للنبوات و الشرائع لما لم ينظروا فى الطريقه التى سلكها المسلمون فى تصديق الرسل من النظر فى المعجزات دفعوا النبوه و القول بالشرائع لما لم يجدوا طريقه عقليه إلى معرفه شرائعهم و مطابقتها للمصالح الدنياويه.

**[ترجمه]اما تشبيه كردن اثبات نبوت به مدعى حفظ قرآن و يا به صنعتى از صنايع دنيوى، در واقع قياس مع الفارغ است. چرا كه آن امور از جمله امور شناخت بر اساس مشاهدات است، زيرا يک صنعت پس از ترتيب و استحكام و بر اساس مطابقت با تجربه هاى گذشته، از طريق مشاهده شناخته مى شود؛ حفظ قرآن نيز به همين صورت است.

اما آنچه كه پيامبر صلى الله عليه و آله آورده اين گونه نيست، چرا كه مصلحت بودن آن احكام را در زمان خاص و نه قبل و بعد از آن، و در مكان خاص بدون در نظر گرفتن مكان ديگر، و در شرايط خاصى بدون درنظر گرفتن ديگر شرايط، نه از طريق مشاهده امكان پذير است و نه به روش عقلى مى توان ثابت كرد. آيا نديده ايد كه مخالفان عقل گرا نبوت و شريعت را انكار مى كنند، چرا براى تصديق پيامبر صلى الله عليه و آله روش مسلمانان را مبنى بر توجه به معجزه هاى ايشان، در پيش نمى گيرند؟ نبوت و شريعت را رد و تكذيب مى كنند، چرا دليلى عقلى براى شناخت شريعت و مطابقت آن با منافع دنيوى شان نمى يابند؟

**[ترجمه]

و قولهم المعرفه بصدقهم من جهه المعجزات معرفه غير يقينيه لأنه يجوز أن يكون فيها من باب السحر فيقال لهم جوزتم فى المعجزات أن يكون من باب السحر و لا يحصل لكم العلم اليقينى بصدق النبى فجوزوا فيمن قرأ القرآن أنه ساحر و فى كل صنعه من الصنائع أن صانعها ساحر لا يحكمها لكنه يرى السحره أنه أحكمها و فى ذلك سد الطريق عليكم إلى معرفه صدق

النبی و هذا لا یستقیم علی أصولکم لأنکم تقولون بصحه السحر و أن الساحر بفضل علومه یتمکن من إحداث ما لا یقدر علیه بشر مثله و قلتم إن هذا السحر هو علم قد کان ثم انقطع بإحراق المسلمین کتب الأکاسره التی صنفها الفلاسفه فی علم السحر فمن یقول منکم بصحه النبوه هو أولی بأن یقول إن الساحر نبی من الأنبیاء.

علی أن قوله من بلغ فی علومه إلی أن یتمکن مما لا یتمکن عنه بشر مثله فإنه یتمکن بفضل علومه أن یضع شرائع و سننا مطابقه لمصالح الناس یصلح بها دنیاهم إذا قبلوا منهم فعلی هذا إذا أتی النبی بمعجز وجب القول بصدقه و حصول الیقین بنبوته.

**[ترجمه]آن ها معتقدند: معرفت و شناخت نسبت به حقیقت معجزه، شناختی غیریقینی است چرا که امکان دارد سحر و جادویی در کار باشد. در پاسخ آن ها گفته می شود: شما این احتمال را در نظر می گیرید که ممکن است معجزه ها چیزی جز سحر و جادو نباشد؛ این در حالی است که علم یقینی به درستی پیامبر صلی الله علیه و آله برای شما محرز نمی شود، پس در مورد قاری قرآن نیز این احتمال وجود دارد که وی ساحر باشد، و در هر صنعت و پیشه ای، پیشه ور ساحر و جادوگری است که کار خود را به خوبی انجام می دهد.

اما این عقیده که جادوگران که کار خود را به خوبی انجام می دهند، راه شما را بر شناخت پیامبر صلی الله علیه و آله می بندد، و با اصول شما سازگار نیست، چرا که شما بر درستی سحر و جادو صحه می گذارید و معتقدید ساحر و جادوگر به یمن علم و دانش خود می تواند آنچه را که دیگران قادر به انجام آن نیستند، انجام دهد؛ پیش از این گفتیم علم جادوگری وجود داشته است، اما مسلمانان با سوزاندن این کتاب ها که توسط فلاسفه نوشته شده بود و به پادشاهان ایران تعلق داشت، علم جادوگری را از بین بردند. پس هر کدام از شما که از صحت نبوت دم می زند، بهتر است بگوید: جادوگر پیامبری از پیامبران الهی است.

آن ها بر این عقیده اند که هر کس در علم خود به مرحله ای برسد که دیگران نتوانند آنچه را که وی انجام می دهد، انجام دهند، او به یمن علم خود می تواند قوانین و مقرراتی وضع کند که با منافع مردم سازگار بوده و اگر از او بپذیرند دنیای آنان را به وسیله آن علم اصلاح نمایند، پس بر این اساس اگر پیامبر معجزه ای بیاورد لازم است آن را پذیرفته و به نبوت وی یقین کنند.

**[ترجمه]

قالوا علمنا بهذه الشرعیات و استعلمنا هذه العبادات فوجدناها راجعه إلی ریاضه النفس و التنزه عن رذائل الأخلاق و داعیه إلی محاسنها.

و إلی هذا أشار بعضهم فقال إذا فهمت معنی النبوه فأکثر النظر فی القرآن و الأخبار یحصل لک العلم الضروری بکون محمد علی أعلی درجات النبوه و اعضد ذلک بتجربه ما قاله فی العبادات و تأثیرها فی تصفیه القلوب و کیف صدق فیما قال من عمل بما علم ورثه الله علم ما لم یعلم و فی قوله: من أعان ظالما سلطه الله علیه.

و فی قوله: من أصبح و همه هم واحد(۱) کفاه الله هموم الدنیا و الآخره. قالوا إذا جربت هذا فی ألف و آلاف حصل لک علم ضروری لا- یتماری فیه فمن هذا الطریق یطلب الیقین بالنبوه لا من قلب العصا حیه و شق القمر هذا هو الإیمان القوی العلمی و

الذی کالمشاهده و الأخذ تأکید و لا یوجد إلا فی طریق التصوف.

**[ترجمه]می گویند: شرع و سنت را فرا گرفته و عبادت ها را آموخته ایم، این امور چیزی جز ریاضت نفس و پاکی از پلیدی های اخلاقی، و دعوت کننده به نیکی نیست.

برخی از آن ها تنها به این موضوع اشاره می کننـد، در پاسخ آن ها می گوییم: اگر معنای نبوت را درک کرده اید، در قرآن و اخبار دقت کنید، علم ضروری (علم بدیهی) بر شما آشکار می کند که محمد صلی الله علیه و آله در بالاترین درجه نبوت قرار دارد و آنچه که حضرت درباره عبادت ها و تأثیر آن در تصفیه قلب فرموده است، تاکیدی بر این مطلب است،. و چقدر این سخن حقیقت دارد آنجا که می فرماید: هر کس به آنچه می داند عمل کند، خداوند علم آنچه را که نمی داند به وی عطا می کند؛ و یا درباره این سفارش که فرمود: هر کس ظالمی را یاری نماید، خداوند آن ظالم را بر خود او مسلط می گرداند؛ و نیز می فرماید: کسی که همه تلاش و همتش بندگی خدا باشد، خداوند خواسته های دنیا و آخرتش را برآورده می سازد؛

می گوینـد: اگر ایـن امـور را هزاران بـار امتحـان کنیـد، درمی یابیـد علم بـدیهی و ضـروری بی رقیب و بی همتـا است. از این رهگـذر است که یقین بر نبوت پیـامبر حاصل می شود، نه با تبـدیل عصا به اژدها و شق القمر؛ این همان ایمان قدرتمنـد علمی است که همانند مشاهده و تأکید بوده و تنها در مسیر تصوف یافت می شود.

**[ترجمه]

فیقال لهم إن من اعتقـد فی طریقه أنها حق و دین و زهـد فی الـدنیا و رغبه فی الآخره و راض نفسه و سـلک الطریقه و اسـتعمل نفسه بما یعتقده عبادات فی ذلک التدین فإنه یجد لنفسه تمیزا ممن لیس فی حاله من الاجتهاد

۱- ۱. یعنی هم الدین.

فی ذلـک التـدین و عباداته و اعتقاده فی حقیه ذلک التـدین حقا کان ذلک أو باطلا فرهبان النصاری و أحبار الیهود یجتهـدون فی کفرهم الـذی یعتقـدونه حقا فیجـدون لأنفسـهم تمییزا علی عوامهم و متبعیهم و یـدعون لأنفسـهم صـفاء القلوب و النسک و الزهد فی الدنیا و کذا عباد الأوثان إذا اجتهدوا فی عباداتها فإنهم یجدون أنفسـهم خائفه مستحیه من أوثانهم إذا تقدموا علی ما یعتقدونه معصیه لها.

و لهذا حکی عن الصابئین المعتقدین عباده النجوم لاعتقادهم أنها المدبره للعالم أنهم نحتوا علی صورها أصناما لیعبدونها بالنهار إذا خفیت تلک النجوم و یستقبحون أن یقدموا علی رذائل الأفعال و لم یزل ما یجدونه فی أنفسهم علی ما ذهبوا إلیه فی تدینهم أنه حق و کذا ما ذکر هؤلاء من العمل بشرائع نبینا لاعتقادهم فی صدقه من دون نظر فی معجزاته.

**[ترجمه]به آن ها گفته می شود: هر کس راه و روشی را حق و حقیقت دانسته و دیانت و زهد دنیوی و میل و رغبت اخروی و نفس راضـی و خشـنود را در آن جمع ببیند و در آن مسیر گام بردارد، و عبادت هایی را که در آن دین به آن معتقد است بر جـای آورد، دین داری و عبـادت و اعتقـادات خـود را مبنی بر درست بودن آن آیین متمـایز از کسـانی می بینـد که این راه را نپیموده اند. خواه آن آیین حق باشد و خواه باطل.

پس راهب مسـیحی و خاخام یهودی نیز در کفر خود، که آن را حق و حقیقت می داننـد، جد و جهد فراوان می کنند، بنابراین خود را در مقایسه با افراد عادی دیگر و یا پیروانشان متمایز می بیننـد، پس پاکی دل و زهـد و خلوص را برای خود می طلبنـد. بت پرسـتان نیز هنگامی که همه تلاش و کوشـش خود را در عبادت به کار می برند، در مقابل بت ها ترسان بوده و چنانچه بنا بر اعتقادات خود مرتکب گناهی شوند، از آن بت ها حیا می کنند.

صابئین سـتاره پرست معتقدنـد سـتاره ها امور عالم را اداره می کنند، آن ها بر اساس تصویر سـتارگان بت هایی را ساخته و در طول روز، هنگامی که سـتاره ها پنهان شـده انـد، آن ها را پرسـتش می کننـد، و ارتکاب گناهان را بسـیار زشت و ناپسـند می شمارنـد، و همچنـان دین داری خـود را حـق و حقیقت می داننـد. علاوه بر این، این فراد احکـام و قـوانین وضـع شـده توسـط پیامبرمان صـلی الله علیه و آله را عمل می نماینـد چرا که به صدق و درستی آن، صـرف نظر از معجزه های آن حضـرت اعتقاد دارند .

**[ترجمه]

قـالوا حقیقه المعجز هو أن یؤثر نفس الشـی ء فی هیولی العالم فیغیر صوره بعض إخوانه إلی صوره أخری بخلاف تأثیرات سائر النفوس و إذا کان هـذا هو المعجز عندهم لزم أن یکون العلم به یقینیا و أن یعلم أن صاحب تلک النفس هو نبی فبطل قولهم إن العلم بالمعجز غیر یقینی و أما علی قول المسـلمین فهذا ساقط لأن للمعجز شـروطا عندهم متی عرفت کانت معجزه صـحیحه داله علی صدق المدعی منها أنها لیست من جنس السـحر لأن السحر عندهم تمویه و تلبیس یری الساحر و یخفی وجه الحیله فیه فهو یری أنه یذبح الحیوان ثم یحییه بعد الذبح و هو لا یذبحه بل لخفه حرکات الیدین به و لا یفعله و من لم یعلم أن المعجزه لیست من ذلک الجنس لم یعلمها معجزه.

**[ترجمه]می گویند: حقیقت معجزه این است که نفس چیزی در اشیاء مادی جهان تأثیر گذاشته و شکل ظاهری بعضی از امور را تغییر دهد و به شکل دیگری تبدیل کند، بر خلاف تاثیر دیگر نفوس؛ و اگر به اعتقاد آن ها این معجزه به شمار می رود، می بایست نسبت به آن علم یقینی داشته باشند، و بدانند صاحب آن نفوس همان پیامبر است. پس این سخن که علم به معجزه علم غیر یقینی است، باطل می شود؛ اما به اعتقاد مسلمانان چنین چیزی معجزه نیست، چرا که معجزه شرایط خاصی را می طلبد، هرگاه این شرایط فراهم شود، یک معجزه واقعی رخ می دهد که بر درستی این ادعا صحه می گذارد. از جمله شرایطی که معجزه بودن امری را می رساند، این است که از جنس سحر و جادو نباشد، چرا که به اعتقاد مسلمانان سحر و جادو با تظاهر و فریب همراه است، جاوگر مقبل چشم است اما حیله ای که به کار می برد از دیگران پنهان می ماند، شخص می بیند جادوگر حیوانی را ذبح می کند و سپس آن را زنده می سازد، در حقیقت وی آن حیوان را ذبح نمی کند بلکه به خاطر سرعت حرکات دست ها این طور به نظر می رسد، و تا زمانی که شخص معجزه را از سحر و جادو جدا نداند، تغییر شکل ظاهری امور را معجزه نمی شمارد.

**[ترجمه]

ثم اعلم أن بین المعجزه و المخرقه و الشعوذه و الحیل التی تبقی فروقا ما یوصل إلی العلم بها بالنظر و الاستدلال فی ذلک إلا أن یوقف أولا علی ما یصح مقدورا للبشر و ما لا یصح و أن یعلم أن العاده کیف جرت فی مقدورات البشر و علی أی وجه یقع أفعالهم و أن ما یصح أن یقدروا علیه من أی نوع

ص: ۱۷۳

یجب أن یکون و کیف یکون حالهم إذا خرجوا من القدره علیه و هل یصح أن یعجز البشر عما یصح أن یقدروا علیه و ینظر فیما یمکن أن یتوصل إلیه بالحیله و خفه الید و یعلم ما السبب المؤدی إلیه و ما لا یمکن ذلک فیه.

فمن ذا أحاط علمه بهذه المقدورات عرف حینئذ ما یظهر من المعجزه علیهم فیفصل بین حالها و بین ما یجری مجری الشعوذه و المخرقه کالعجل الذی صاغه السامری من ذهب لبس به علی الناس فکانت له صوت و خوار إذ احتال بإدخال الریح فیه من مداخله و مجاریه کما نقل هذه للآلات التی تصوت بالحیل أو صندوق الساعات أو طاس الفصد الذی یعلم به مقدار الدم و إنما أضاف مقال الصوت إلیه لأنه کان محله دخول الریح فی جوفه.

**[ترجمه]پس بدان بین معجزه و تردستی و شعبده بازی و حقه و نیرنگ تفاوت هایی وجود دارد، و از طریق نگاه کردن به آن و استدلال کردن نمی توان به علم آن دست یافت، مگر اینکه در درجه اول بدانند انجام چه اموری برای بشر امکان پذیر بوده و چه کارهایی از حیطه توانایی انسان خارج است، و سپس آگاه باشد که عادت ها چگونه در قدرت و توانایی بشر ظاهر می شوند، و اینکه کارهایشان چگونه انجام می شود، و آنچه توانایی انجام آن را دارند چگونه باید باشد، و هنگامی که از تسلط و قدرت خود در آن امور خارج شدند چگونه هستند. و آیا درست است که بشر از آنچه که می تواند انجام دهد، عاجز شود؛ و چیزی را ببینند که ممکن است با کمک نیرنگ و سرعت دست حاصل شده باشد، در حالی که خود علت این امر را دانسته و دلیل این امر پنهان نیست .

هر کس نسبت به این توانایی ها آگاهی داشته باشد، تفاوت بین معجزه و شعبده بازی و تردستی را تشخیص می دهد؛ همانند گوساله ای که سامری از طلا ساخته و مردم را فریب داد، از گوساله صدایی خارج می شد، صدا در اثر عبور هوا از مجراهای آن تولید شده بود. این نیرنگ در وسایل موزیکال و جعبه ساعت و یا کاسه های حجامت که به وسیله آن میزان خون مشخص می شود، به کار می رود. سامری تنها به وسیله عبور هوا از مجرای شکم گوساله صدا تولید کرد.

**[ترجمه]

و اعلم أن الفلاسفه أخذوا أصول الإسلام ثم أخرجوها علی آرائهم فقالوا فی الشرع و النبی إنما أریدا کلاهما لإصلاح الدنیا فالأنبیاء یدبرون للعوام فی مصالح دنیاهم و الشرعیات تهذب أخلاقهم لا أن الشارع و الدین کما یقول المسلمون من أن النبی یراد لتعریف مصالح الدین تفصیلا و أن الشرعیات ألطاف فی التکلیف العقلی فهم یوافقون المسلمین فی الظاهر و إلا فکل ما یذهبون إلیه هدم للإسلام و إطفاء لنور شرعه وَ یَأْبَی اللَّهُ إِلَّا أَنْ یُتِمَّ نُورَهُ وَ لَوْ کَرِهَ الْکافِرُونَ (۱).

ص: ۱۷۴

۱- ۱. راجع مختار الخرائج ص ۲۶۷- ۲۷۴، و لنا فی هذا الباب کلام فی المقدّمه راجعه.

**[ترجمه]بدانید که فلاسفه، اصول اسلامی را فرا گرفته و سپس به میل خود آن را تغییر دادند، در مورد شریعت و پیامبر گفتند: ما هر دو را می خواهیم و نه صلاح دنیوی را، پیامبران مصالح دنیوی عوام را تدبیر می کنند و احکام الهی نیز اخلاق آنان را تهذیب می نماید.

آن ها درباره شارع و دین با مسلمانان هم عقیده نیستند، و برایشان قابل قبول نیست که پیامبر مصالح دین را با جزئیات تمام بیان فرموده است و نمی پذیرند که احکام الهی در حقیقت ظرافت های وظایف عقلی هستند؛ آن ها در ظاهر با مسلمانان موافقت می کنند، اما هرآنچه انجام می دهند تیشه به ریشه اسلام می زند، و نور شریعت را خاموش می سازد، و «خداوند جز این نمی خواهد که نور خود را کامل گرداند، هرچند کافران را خوش نیاید.»

**[ترجمه]

باب ۱۶ المسافره بالقرآن إلی أرض العدو

الأخبار

«۱»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] ابْنُ مَخْلَدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْحَسَنِ الشَّیْبَانِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ شَدَّادٍ الْمِسْمَعِیِّ عَنْ یَحْیَی بْنِ سَعِیدٍ الْقَطَّانِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو وَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله نَهَی أَنْ یُسَافَرَ بِالْقُرْآنِ إِلَی أَرْضِ الْعَدُوِّ مَخَافَهَ أَنْ یَنَالَهُ الْعَدُوُّ(۱).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: پیامبر صلی الله علیه و آله نهی کردند از این که با قرآن به سرزمین دشمن مسافرت شود، از ترس این که دشمن به آن دست پیدا کند. - . امالی طوسی: ۳۹۲ -

**[ترجمه]

باب ۱۷ الحلف بالقرآن و فیه النهی عن الحلف بغیر الله تعالی

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی للصدوق] فِی مَنَاهِی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ نَهَی أَنْ یَحْلِفَ الرَّجُلُ بِغَیْرِ اللَّهِ وَ قَالَ مَنْ حَلَفَ بِغَیْرِ اللَّهِ فَلَیْسَ مِنَ اللَّهِ فِی شَیْ ءٍ وَ نَهَی أَنْ یَحْلِفَ الرَّجُلُ بِسُورَهٍ مِنْ کِتَابِ اللَّهِ وَ قَالَ مَنْ حَلَفَ بِسُورَهٍ مِنْ کِتَابِ اللَّهِ فَعَلَیْهِ بِکُلِّ آیَهٍ مِنْهَا یَمِینٌ فَمَنْ شَاءَ بَرَّ وَ مَنْ شَاءَ فَجَرَ(۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: در نهی های

پیامبر صلی الله علیه و آله است که ایشان نهی فرمودند از این که شخصی به غیر از خدا قسم بخورد. و فرمودند: هر کس به غیر از خدا قسم بخورد پس نیست از خداوند در چیزی. و نهی فرمودند از این که فرد به سوره ای از کتاب خدا قسم بخورد و فرمودند: هر کس به سوره از کتاب خدا قسم بخورد به هر آیه از سوره سوگندی بر گردن اوست. پس هر کس بخواهد نیکوکاری کند و هر کس بخواهد ستمگری کند. - . امالی صدوق: ۲۵۳ -

**[ترجمه]

باب ۱۸ فوائد آیات القرآن و التوسل بها

الآیات

الرعد: وَ لَوْ أَنَّ قُرْآناً سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتى بَلْ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعاً(۳)

ص: ۱۷۵

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۳۹۲.

۲- ۲. أمالی الصدوق: ص ۲۵۳.

۳- ۳. الرعد: ۳۱.

أسری: وَ نُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ ما هُوَ شِفاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَ لا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَساراً(۱)

lt;meta info="-وَ لَوْ أَنَّ قُرْآناً سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتى بَلْ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعاً. - . رعد / ۳۱ -

{و اگر قرآنی بود که کوه ها بدان روان می شد، یا زمین بدان قطعه قطعه می گردید، یا مردگان بدان به سخن در می آمدند [باز هم در آنان اثر نمی کرد.] نه چنین است، بلکه همه امور بستگی به خدا دارد.}

- وَ نُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ ما هُوَ شِفاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَ لا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَساراً. - .

اسری / ۸۲ -

{و ما آنچه را برای مؤمنان مایه درمان و رحمت است از قرآن نازل می کنیم، و[لی] ستمگران را جز زیان نمی افزاید.}

**[ترجمه]

أقول

سیجی ء ما یتعلق بهذا الباب فی أبواب فضائل السور و آیاتها.

**[ترجمه]آنچه مربوط به این باب است در باب های فضیلت های سوره ها و آیاتشان خواهد آمد.

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

مکا، [مکارم الأخلاق] قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: مَنْ لَمْ يَسْتَشْفِ بِالْقُرْآنِ فَلَا شَفَاهُ اللَّهُ.

وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: مَنْ قَرَأَ مِائَةَ آيَةٍ مِنْ أَيِّ آيِ الْقُرْآنِ شَاءَ ثُمَّ قَالَ سَبْعَ مَرَّاتٍ يَا اللَّهُ فَلَوْ دَعَا عَلَى الصُّخُورِ فَلَقَهَا.

عَنْ أَبِي الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: إِذَا خِفْتَ أَمْراً فَاقْرَأْ مِائَةَ آيَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ مِنْ حَيْثُ شِئْتَ ثُمَّ قُلِ اللَّهُمَّ اكْشِفْ عَنِّي الْبَلَاءَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ (۲).

عده الداعی، و دعوات الراوندی،: مثله.

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: هر کس از قرآن شفا نخواهد، خداوند او را شفا نمی دهد.

و امام صادق علیه السلام فرمودند: هر کس صد آیه از هر کدام از آیات قرآن که بخواهد بخواند، سپس هفت مرتبه بگوید یا

الله؛ اگر بر سنگ ها دعا کند، آن ها را می شکافد.

امام رضا علیه السلام فرمودند: اگر از چیزی ترسیدی صد آیه از قرآن را، از هر جا که خواستی بخوان؛ سپس سه مرتبه بگو: «اللهم اکشف عنّی البلاء» (پروردگارا بلا را از من رفع بفرما.) - .

مکارم الاخلاق: ۴۱۸ -

عده الداعی و دعوات راوندی: مثل همان روایت قبل را نقل می کنند.

**[ترجمه]

«۲»

مکا، [مکارم الأخلاق] عَنْ أَبِی إِبْرَاهِیمَ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: مَنِ اسْتَکْفَی بِآیَهٍ مِنَ الْقُرْآنِ مِنَ الْمَشْرِقِ إِلَی الْمَغْرِبِ کَفَی إِذَا کَانَ بِیَقِینٍ (۳).

عده الداعی، روی الحسین بن أحمد المنقری عنه علیه السلام: مثله.

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام کاظم علیه السلام فرمودند: اگر کسی از مشرق تا مغرب به آیه ای از قرآن کفایت جوید، [برایش] کافی است، اگر با یقین باشد. - .

مکارم الاخلاق: ۴۱۸ -

عده الداعی: با تفاوت راوی، مثل روایت قبل را نقل می کند.

**[ترجمه]

«۳»

مکا، [مکارم الأخلاق] وَ قَالَ الْعَالِمُ علیه السلام: فِی الْقُرْآنِ شِفَاءٌ مِنْ کُلِّ دَاءٍ(۴).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السلام فرمودند: در قرآن شفای هر دردی است. - . مکارم الاخلاق: ۴۱۸ -

**[ترجمه]

«۴»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: الْقُرْآنُ هُوَ الدَّوَاءُ.

**[ترجمه]دعوات راوندی: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: قرآن همان داروست.

**[ترجمه]

«۵»

عِدَّهُ الدَّاعِی، قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام رَفَعَهُ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ شَکَا إِلَیْهِ رَجُلٌ وَجَعاً فِی صَدْرِهِ فَقَالَ علیه السلام اسْتَشْفِ بِالْقُرْآنِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یَقُولُ وَ شِفاءٌ لِما فِی الصُّدُورِ(۵).

وَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: شِفَاءُ أُمَّتِی فِی ثَلَاثٍ آیَهٍ مِنْ کِتَابِ اللَّهِ أَوْ لَعْقَهٍ مِنْ عَسَلٍ أَوْ شَرْطَهِ حَجَّامٍ.

۱- ۱. أسری: ۸۲.

۲- ۲. مکارم الأخلاق ص ۴۱۸.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ص ۴۱۸.

۴- ۴. مکارم الأخلاق ص ۴۱۸.

۵- ۵. یونس: ۵۷.

**[ترجمه]عده الداعی: امام صادق علیه السلام از پدرانشان نقل فرمودند: مردی از دردی در سینه اش به پیامبر صلی الله علیه و آله شکایت کرد. پس ایشان فرمودند: از قرآن شفا بجو. چرا که خداوند عزّ و جلّ فرمود: «و شفاء لما فی الصدور» {و درمانی برای آنچه در سینه هاست.} - . یونس / ۵۷ -

و پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: شفای امت من در سه آیه از کتاب خداست، یا در قاشقی پر از عسل یا در بریدگی و شکاف حجامت گر (شکافی که حجامت گر بر پوست بدن ایجاد می کند.)

**[ترجمه]

باب ۱۹ فضل حامل القرآن و حافظه و حامله و العامل به و لزوم إکرامهم و إرزاقهم و بیان أصناف القراء

الأخبار

«۱»

ثو، (۱)

[ثواب الأعمال] لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ إِدْرِیسَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ جَمِیلِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ الْفُضَیْلِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: الْحَافِظُ لِلْقُرْآنِ الْعَامِلُ بِهِ مَعَ السَّفَرَهِ الْکِرَامِ الْبَرَرَهِ(۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال، امالی صدوق: امام صادق علیه السلام فرمودند: حافظ قرآن و عمل کننده به آن با سفرای بزرگوار نیکوکار است. - . امالی صدوق: ۳۶ -

**[ترجمه]

«۲»

مع، (۳)

[معانی الأخبار] ل، (۴) [الخصال] لی، [الأمالی للصدوق] مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْبُرْدَعِیُّ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِی غَیْلَانَ الثَّقَفِیِّ وَ عِیسَی بْنِ سُلَیْمَانَ الْقُرَشِیِّ مَعاً عَنْ أَبِی إِبْرَاهِیمَ التَّرْجُمَانِیِّ عَنْ سَعْدِ بْنِ سَعِیدٍ الْجُرْجَانِیِّ عَنْ نَهْشَلِ بْنِ سَعِیدٍ عَنِ الضَّحَّاکِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَشْرَافُ أُمَّتِی حَمَلَهُ الْقُرْآنِ وَ أَصْحَابُ اللَّیْلِ (۵).

**[ترجمه]معانی الاخبار - . معانی الاخبار: ۷۷ - ، خصال - . خصال ۱: ۷ - ، امالی صدوق: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: بزرگوارترین امت من حاملان قرآن و یاران شب هستند. - . امالی صدوق: ۱۴۱ - (آن ها که شب را بیدارند).

**[ترجمه]

«۳»

مع،(۶)

[معانی الأخبار] ل، [الخصال] الْأَسَدِيُّ عَنْ أَبِيهِ وَ عَلِيِّ بْنِ الْعَبَّاسِ وَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ نُصَيْرٍ جَمِيعاً عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أبی شنان العائذی [أَبِی سِنَانٍ الْعَابِدِیِ] عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِی سَعِيدٍ الْخُدْرِیِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: حَمَلَةُ الْقُرْآنِ عُرَفَاءُ أَهْلِ الْجَنَّه(۷).

ص: ۱۷۷

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۹۲.

۲- ۲. أمالی الصدوق ص ۳۶.

۳- ۳. معانی الأخبار ص ۱۷۷.

۴- ۴. الخصال ج ۱ ص ۷.

۵- ۵. أمالی الصدوق ص ۱۴۱.

۶- ۶. معانی الأخبار ص ۳۲۳.

۷- ۷. الخصال ج ۱ ص ۱۶.

نوادر الراوندی، بإسناده عن موسی بن جعفر عن آبائه علیهم السلام عن رسول الله صلی الله علیه و آله: مثله (۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار - . معانی الاخبار ۳۲۳ - ، خصال: پیامبر صلی اله علیه و آله فرمودند: حاملان قرآن عرفای اهل بهشتند. - . خصال ۱: ۱۶۰ -

نوادر راوندی: از امام کاظم علیه السلام از پدرانشان علیهم السلام از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت شده که فرمود... و مثل همان حدیث قبل را آورده است. - . نواد راوندی: ۲۰ -

**[ترجمه]

«۴»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ عُبَیْسِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ غَیْرِ وَاحِدٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: قُرَّاءُ الْقُرْآنِ ثَلَاثَةٌ رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَاتَّخَذَهُ بِضَاعَةً وَ اسْتَدَرَّ بِهِ الْمُلُوکَ وَ اسْتَطَالَ بِهِ عَلَی النَّاسِ وَ رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَحَفِظَ حُرُوفَهُ وَ ضَیَّعَ حُدُودَهُ وَ رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَ وَضَعَ دَوَاءَ الْقُرْآنِ عَلَی دَائِهِ وَ أَسْهَرَ بِهِ لَیْلَهُ وَ أَظْمَأَ بِهِ نَهَارَهُ وَ أَقَامَ بِهِ فِی مَسَاجِدِهِ وَ تَجَافَی بِهِ عَنْ فِرَاشِهِ فَبِأُولَئِکَ یَدْفَعُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الْبَلَاءَ وَ بِأُولَئِکَ یُدِیلُ اللَّهُ مِنَ الْأَعْدَاءِ وَ بِأُولَئِکَ یُنَزِّلُ اللَّهُ الْغَیْثَ مِنَ السَّمَاءِ فَوَ اللَّهِ لَهَؤُلَاءِ فِی قُرَّاءِ الْقُرْآنِ أَعَزُّ مِنَ الْکِبْرِیتِ الْأَحْمَرِ(۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام باقر علیه السلام فرمود قرآن خوانان سه دسته اند، مردی قرآن خواند و آن را کالای خود سازد و شاهان را به خود جلب کند و بر مردم گردن فرازی نماید، مردی که قرآن خواند و آن را حفظ کند ولی به مقرراتش عمل نکند و مردی که قرآن خواند و آن را داروی خود سازد شب برای آن بیداری کشد و روز تشنگی به خود دهد و در مساجد به قرائت آن قیام کند و از بستر آسایش خود دوری گزیند. به اینها است که خدای عز و جل دفع بلا کند و بدانها دشمنان را سرکوب نماید و بدانها باران از آسمان فرو بارد. به خدا این قرآن خوانان از کبریت احمر کمیاب ترند. - . امالی صدوق : ۱۲۲ -

**[ترجمه]

«۵»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مِهْرَانَ: مِثْلَهُ وَ فِیهِ اسْتَدَرَّ بِهِ الْمُلُوکَ وَ یَدْفَعُ اللَّهُ الْعَزِیزُ الْجَبَّارُ الْبَلَاءَ(۳).

**[ترجمه]خصال: با تفاوت راویان مثل روایت قبل را نقل کرده و در آن است: پادشاهان با آن معاش بهتر می جویند. و خداوند عزیز جبار بلا را دفع می کند. - . خصال ۱: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۶»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] التَّمَّارُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ الْأَنْبَارِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ عُمَرَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ رُشَیْدٍ عَنِ الْوَلِیدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ لَهِیعَهَ عَنِ الْمَرَجِ بْنِ هَامَانَ عَنْ عُقْبَهَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا یُعَذِّبُ اللَّهُ قَلْباً وَعَی الْقُرْآنَ (۴).

**[ترجمه]امالی طوسی: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: خداوند، قلبی را که قرآن را در بر گرفته عذاب نمی کند. - . امال طوسی ۱: ۵ -

**[ترجمه]

«۷»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ الْمُغِیرَهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: صِنْفَانِ مِنْ أُمَّتِی إِذَا صَلَحَا صَلَحَتْ أُمَّتِی وَ إِذَا فَسَدَا فَسَدَتْ أُمَّتِی الْأُمَرَاءُ وَ الْقُرَّاءُ(۵).

نوادر الراوندی، بإسناده عن موسی بن جعفر عن آبائه علیهم السلام: مثله (۶).

۱- ۱. نوادر الراوندیّ ص ۲۰.

۲- ۲. أمالی الصدوق ص ۱۲۲.

۳- ۳. الخصال ج ۱ ص ۶۹.

۴- ۴. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۵.

۵- ۵. أمالی الصدوق ص ۲۲۰.

۶- ۶. نوادر الراوندیّ ص ۲۷.

**[ترجمه]امام صادق علیه السلام از پدرانشان علیهم السلام روایت می کنند که فرمودند: دو گروه از امّتم هستند که اگر صالح باشند، امتم صالح می شود؛ و اگر فاسد باشند، امتم فاسد می شود: امیران و قاریان. - . امالی صدوق: ۲۲۰ -

نوادر راوندی: با اسنادش از امام کاظم از پدرانشان علیهم السلام روایت می کنند که فرمودند... و مثل همان روایت قبل را نقل کرده است. - . نوادر راوندی: ۲۷ -

**[ترجمه]

«۸»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنِ ابْنِ هَمَّامٍ عَنِ ابْنِ غَزْوَانَ عَنِ السَّكُونِیِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّی اللَّهُ عَلَیْهِ وَ آلِهِ: تُكَلِّمُ النَّارُ یَوْمَ الْقِیَامَةِ ثَلَاثَةً أَمِیراً وَ قَارِئاً وَ ذَا ثَرْوَةٍ مِنَ الْمَالِ فَتَقُولُ لِلْأَمِیرِ یَا مَنْ وَهَبَ اللَّهُ لَهُ سُلْطَاناً فَلَمْ یَعْدِلْ فَتَزْدَرِدُهُ كَمَا یَزْدَرِدُ الطَّیْرُ حَبَّ السِّمْسِمِ وَ تَقُولُ لِلْقَارِی یَا مَنْ تَزَیَّنَ لِلنَّاسِ وَ بَارَزَ اللَّهَ بِالْمَعَاصِی فَتَزْدَرِدُهُ وَ تَقُولُ لِلْغَنِیِّ یَا مَنْ وَهَبَ اللَّهُ لَهُ دُنْیَا كَثِیرَةً وَاسِعَةً فَیْضاً وَ سَأَلَهُ الْحَقِیرَ الْیَسِیرَ قَرْضاً فَأَبَی إِلَّا بُخْلًا فَتَزْدَرِدُهُ (۱).

**[ترجمه]خصال: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود دوزخ در روز قیامت با سه کس سخن گوید، پادشاه، عالم و ثروتمند. به پادشاه می گوید: ای کسی که خدا به او پادشاهی بخشید و عدل و داد نکرد. سپس او را ببلعد چنانچه پرنده دانه کنجد را می بلعد، و به عالم می گوید ای کسی که پیش مردم خودنمائی می کرد و به نافرمانی با خدا در نبرد بود؛ سپس او را می بلعد. پس به ثروتمند می گوید ای کسی که خدا به او دنیای با وسعت و پرفیضی داده بود و اندکی به رسم قرض از او خواسته بود پس بخل ورزید سپس او را می بلعد. - . خصال ۱ : ۵۵ -

**[ترجمه]

«۹»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ أَبِیهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ أُذَیْنَةَ عَنْ أَبَانِ بْنِ أَبِی عَیَّاشٍ عَنْ سُلَیْمِ بْنِ قَیْسٍ قَالَ سَمِعْتُ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَقُولُ: احْذَرُوا عَلَی دِینِكُمْ ثَلَاثَةً رَجُلًا قَرَأَ الْقُرْآنَ حَتَّی إِذَا رَأَیْتَ عَلَیْهِ بَهْجَتَهُ اخْتَرَطَ سَیْفَهُ عَلَی جَارِهِ وَ رَمَاهُ بِالشِّرْكِ قُلْتُ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ أَیُّهُمَا أَوْلَی بِالشِّرْكِ قَالَ الرَّامِی وَ رَجُلًا اسْتَخَفَّتْهُ الْأَحَادِیثُ كُلَّمَا حَدَثَتْ أُحْدُوثَةُ كَذِبٍ مَدَّهَا بِأَطْوَلَ مِنْهَا وَ رَجُلًا آتَاهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ سُلْطَاناً فَزَعَمَ أَنَّ طَاعَتَهُ طَاعَةُ اللَّهِ وَ مَعْصِیَتَهُ مَعْصِیَةُ اللَّهِ وَ كَذَبَ لِأَنَّهُ لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِی مَعْصِیَةِ الْخَالِقِ لَا یَنْبَغِی لِلْمَخْلُوقِ أَنْ یَكُونَ حُبُّهُ لِمَعْصِیَةِ اللَّهِ فَلَا طَاعَةَ فِی مَعْصِیَتِهِ وَ لَا طَاعَةَ لِمَنْ عَصَی اللَّهَ إِنَّمَا الطَّاعَةُ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِوُلَاةِ الْأَمْرِ وَ إِنَّمَا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِطَاعَةِ الرَّسُولِ لِأَنَّهُ مَعْصُومٌ مُطَهَّرٌ لَا یَأْمُرُ بِمَعْصِیَةِ اللَّهِ وَ إِنَّمَا أَمَرَ بِطَاعَةِ أُولِی الْأَمْرِ لِأَنَّهُمْ مَعْصُومُونَ مُطَهَّرُونَ لَا یَأْمُرُونَ بِمَعْصِیَتِهِ (۲).

**[ترجمه]خصال: سلیم بن قیس هلالی گوید: شنیدم امیر المؤمنین علی علیه السّلام می فرمود: از سه کس بر دین خودتان بترسید! مردی که قرآن را فرا گرفته (و به علوم قرآن آشنا شده است) همین که نشاط و خرمی بر چهره اش نشست (و موقعیت

اجتماعی به دست آورد) شمشیرش را به روی همسایه خود کشیده و او را هدف تیر تهمت شرک قرار دهد. گفتم: یا امیر المؤمنین کدام یک به شرک سزاوارترند؟ فرمود: آنکه تیر تهمت زده است، و مردی که بازیچه جریانهای روز گردد و هر افسانه دروغین که ساخته شود او دنباله اش را درازتر بکشد و مردی که خدایش عز و جل قدرتی به دست او داده باشد و او گمان کند که فرمان برداری او فرمان بری از خدا است و سرپیچی از فرمانش سرپیچی از فرمان خدا است، در صورتی که چنین نیست زیرا در راه معصیت خدا از هیچ مخلوقی نباید اطاعت کرد و مخلوق را نزیبد که دلبند گناه گردد. پس نه در راه معصیت الهی باید از کسی فرمان برد و نه به فرمان شخص گنهکار بایستی در آمد و فقط می بایست از خداوند و پیغمبرش و جانشینان او فرمان برد و اینکه خداوند دستور فرموده است: فقط از دستورات پیغمبر اطاعت شود برای این است که پیغمبر معصوم است و پاک و به نافرمانی خداوند دستور نمی دهد و اینکه فقط به اطاعت جانشینان پیغمبر امر فرموده است برای این است که آنان نیز معصومند و پاک و امر بگناه نمی کنند. -. خصال ۱ : ۶۸ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ل، [الخصال] الْهَمَذَانِيُّ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْقُرَّاءُ ثَلَاثَةٌ قَارِئٌ قَرَأَ لِيَسْتَدِرَّ بِهِ الْمُلُوكَ وَ يَسْتَطِيلَ بِهِ عَلَى النَّاسِ فَذَاكَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ وَ قَارِئٌ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَحَفِظَ حُرُوفَهُ وَ ضَيَّعَ حُدُودَهُ فَذَاكَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ وَ قَارِئٌ قَرَأَ فَاسْتَتَرَ بِهِ تَحْتَ بُرْنُسِهِ فَهُوَ يَعْمَلُ بِمُحْكَمِهِ

ص: ۱۷۹

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۵۵.

۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۶۸.

وَ یُؤْمِنُ بِمُتَشَابِهِهِ وَ یُقِیمُ فَرَائِضَهُ وَ یُحِلَّ حَلَالَهُ وَ یُحَرِّمُ حَرَامَهُ فَهَذَا مِمَّنْ یُنْقِذُهُ اللَّهُ مِنْ مَضَلَّاتِ الْفِتَنِ وَ هُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ یَشْفَعُ فِیمَنْ شَاءَ(۱).

**[ترجمه]خصال: امام صادق علیه السلام فرمود: قاریان قرآن سه دسته اند: کسی که قرآن می خواند تا از پادشاهان پول بگیرد و به مردم فخرفروشی کند، او اهل آتش است، و کسی که قرآن می خواند و حروف آن را حفظ می کند ولی حدودش را ضایع می کند، او نیز اهل آتش است و کسی که قرآن می خواند و آن را زیر کلاه خویش (در مغز خود) جای داده و به آیات محکم آن عمل می کند و به آیات متشابه آن ایمان دارد و واجباتش را به جای می آورد و حلالش را حلال و حرامش را حرام می داند، او از کسانی است که خداوند او را از فتنه های گمراه کننده نجات می دهد و او اهل بهشت است و می تواند در باره هر کسی که بخواهد شفاعت کند. - . خصال ۱ : ۷۰ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ل، [الخصال] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ الْبَزَّازُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّوَیْهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ سَعِیدٍ قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: مَنْ دَخَلَ فِی الْإِسْلَامِ طَائِعاً وَ قَرَأَ الْقُرْآنَ ظَاهِراً فَلَهُ فِی کُلِّ سَنَهٍ مِائَتَا دِینَارٍ فِی بَیْتِ مَالِ الْمُسْلِمِینَ إِنْ مُنِعَ فِی الدُّنْیَا أَخَذَهَا یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَافِیَهً أَحْوَجَ مَا یَکُونُ إِلَیْهَا(۲).

**[ترجمه]خصال: امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: هر کس به اختیار خود اسلام را بپذیرد و به صورت آشکار قرآن را قرائت کند (حفظ نماید) سالیانه بایستی دویست دینار از بیت المال مسلمانان به او پرداخت گردد، اگر در دنیا پرداخت نگردد، روز رستاخیز- که در آن روز به آن حقوق نیازمندتر است- دریافت خواهد کرد. - . خصال: ۲ : ۱۵۰ -

**[ترجمه]

«۱۲»

ل، [الخصال] أَبِی عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ هَارُونَ عَنِ ابْنِ زِیَادٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام قَالَ: إِنَّ فِی جَهَنَّمَ رَحًی تَطْحَنُ أَ فَلَا تَسْأَلُونِّی مَا طِحْنُهَا فَقِیلَ لَهُ فَمَا طِحْنُهَا یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ- قَالَ الْعُلَمَاءُ الْفَجَرَهُ وَ الْقُرَّاءُ الْفَسَقَهُ وَ الْجَبَابِرَهُ الظَّلَمَهُ وَ الْوُزَرَاءُ الْخَوَنَهُ وَ الْعُرَفَاءُ الْکَذَبَهُ الْخَبَرَ(۳).

ثو، [ثواب الأعمال] ماجیلویه عن عمه عن هارون: مثله (۴).

**[ترجمه]خصال: امام صادق علیه السلام از پدرانش از علی علیه السلام نقل می کند که فرمود: در جهنم آسیابی است که پنج کس را آرد می کند، آیا نمی پرسید که چه چیزی را آرد می کند؟ گفتند: چه چیزی را آرد می کند یا امیر المؤمنین؟ فرمود: عالمان بدکار، و قاریان فاسق، و جباران ستمگر، و وزیران خائن، و کارگزاران دروغگو. - . خصال ۱ : ۱۴۲ -

در ثواب الاعمال مانند این روایت آمده است. - . ثواب الاعمال : ۲۲۷ -

**[ترجمه]

«۱۳»

لی، [الأمالی للصدوق] فِی مَنَاهِی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ ثُمَّ شَرِبَ عَلَیْهِ حَرَاماً أَوْ آثَرَ عَلَیْهِ حُبّاً لِلدُّنْیَا وَ زِینَتِهَا اسْتَوْجَبَ عَلَیْهِ سَخَطَ اللَّهِ إِلَّا أَنْ یَتُوبَ أَلَا وَ إِنَّهُ إِنْ مَاتَ عَلَی غَیْرِ تَوْبَهٍ حَاجَّهُ الْقُرْآنُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ فَلَا یُزَایِلُهُ إِلَّا مَدْحُوضاً(۵).

**[ترجمه]امالی صدوق: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس قرآن را بخواند و پس از آن حرامی بنوشد، یا دوستی دنیا و زر و زیور آن را بر قرآن و عمل به دستوراتش مقدّم دارد خشم خداوندی را برای خود واجب ساخته، جز اینکه توبه کند، آری اگر بدون توبه از دنیا برود، روز قیامت قرآن با وی به محشر آید و با او محاجّه کند و دست از او بر ندارد تا آنکه او را لغزانیده به دوزخ افکند. - . امالی صدوق : ۲۵۶ -

**[ترجمه]

«۱۴»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِی الْحُسَیْنِ عَنْ سُلَیْمَانَ الْجَعْفَرِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: إِنَّ أَهْلَ الْقُرْآنِ فِی أَعْلَی دَرَجَهٍ مِنَ الْآدَمِیِّینَ مَا خَلَا النَّبِیِّینَ وَ الْمُرْسَلِینَ فَلَا تَسْتَضْعِفُوا أَهْلَ الْقُرْآنِ حُقُوقَهُمْ فَإِنَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۷۰.

۲- ۲. الخصال ج ۲ ص ۱۵۰.

۳- ۳. الخصال ج ۱ ص ۱۴۲.

۴- ۴. ثواب الأعمال ص ۲۲۷.

۵- ۵. أمالی الصدوق ص ۲۵۶.

لَمَكَاناً(۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام از پدرشان علیه السلام نقل می کند که فرمودند: اهل قرآن در بالاترین درجه آدمیانند به جز پیامبران و رسولان. پس حقوق اهل قرآن را ضعیف نپندارید. زیرا آن ها حتما و بی شک نزد خداوند مقام و منزلتی دارند. - . ثواب الاعمال: ۹۰ -

**[ترجمه]

«۱۵»

ثو، [ثواب الأعمال] حَمْزَةُ الْعَلَوِيُّ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ قَالَ: مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ يَأْكُلُ بِهِ النَّاسَ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ وَجْهُهُ عَظْمٌ لَا لَحْمَ فِيهِ (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام از پدرانشان صلوات الله علیهم نقل می کنند که امام علی علیه السلام فرمودند: هر کس قرآن بخواند و به وسیله آن ارتزاق کند، روز قیامت می آید در حالی که صورتش استخوانی هست که گوشتی در آن نیست. - . ثواب الاعمال: ۴۴ -

**[ترجمه]

«۱۶»

مص، [مصباح الشریعه] قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: الْمُقْرِئُ بِلَا عِلْمٍ كَالْمُعْجَبِ بِلَا مَالٍ وَ لَا مُلْكٍ يُبْغِضُ النَّاسَ لِفَقْرِهِ وَ يُبْغِضُونَهُ لِعُجْبِهِ فَهُوَ أَبَداً مُخَاصِمٌ لِلْخَلْقِ فِي غَيْرِ وَاجِبٍ وَ مَنْ خَاصَمَ الْخَلْقَ فِيمَا لَمْ يُؤْمَرْ بِهِ فَقَدْ نَازَعَ الْخَالِقِيَّةَ وَ الرُّبُوبِيَّةَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يُجادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَ لا هُدىً وَ لا كِتابٍ مُنِيرٍ ثانِيَ عِطْفِهِ (۳) وَ لَيْسَ أَحَدٌ أَشَدَّ عِقَاباً مِمَّنْ لَبِسَ قَمِيصَ النُّسُكِ بِالدَّعْوَى بِلَا حَقِيقَةٍ وَ لَا مَعْنًى.

قَالَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ لِابْنِهِ: يَا بُنَيَّ لَا يَرَى اللَّهُ اسْمَكَ فِي دِيوَانِ الْقُرَّاءِ.

وَ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: سَيَأْتِي عَلَى أُمَّتِي زَمَنٌ تَسْمَعُ فِيهِ بِاسْمِ الرَّجُلِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَلْقَاهُ وَ أَنْ تَلْقَاهُ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تُجَرِّبَ.

قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: أَكْثَرُ مُنَافِقِي أُمَّتِي قُرَّاؤُهَا فَكُنْ حَيْثُ نُدِبْتَ إِلَيْهِ وَ أُمِرْتَ بِهِ وَ أَخِفَّ سِرَّكَ مِنَ الْخَلْقِ مَا اسْتَطَعْتَ وَ اجْعَلْ طَاعَتَكَ لِلَّهِ بِمَنْزِلَةِ رُوحِكَ مِنْ جَسَدِكَ وَ لْتَكُنْ مُعْتَبِراً حَالَكَ مَا تُحَقِّقُهُ بَيْنَكَ وَ بَيْنَ بَارِيكَ وَ اسْتَعِنْ بِاللَّهِ فِي جَمِيعِ أُمُورِكَ مُتَضَرِّعاً إِلَيْهِ آنَاءَ لَيْلِكَ وَ نَهَارِكَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعاً وَ خُفْيَةً إِنَّهُ لا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ (۴) وَ الِاعْتِدَاءُ مِنْ صِفَةِ قُرَّاءِ زَمَانِنَا هَذَا وَ عَلَامَتِهِمْ فَكُنْ مِنَ اللَّهِ فِي جَمِيعِ أَحْوَالِكَ عَلَى وَجَلٍ لِئَلَّا تَقَعَ فِي مَيْدَانِ الْمُنَى فَتَهْلِكَ (۵).

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۹۰.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۴۴.

۳- ۳. الحجّ: ۹.

۴- ۴. الأعراف: ۵۶.

۵- ۵. مصباح الشريعه ص ۴۴.

**[ترجمه]مصباح الشریعه: امام صادق علیه السلام فرمود: قاری بدون علم مثل فردی از خود راضی بدون ثروت و قدرت است که به خاطر فقرش مردم را دشمن می دارد و مردم او را به خاطر از خود راضی بودنش دشمن می دارند. او پیوسته بدون تکلیف واجبی دشمن مردم است و هر کس بدون تکلیف واجبی با مردم دشمنی ورزد، در حقیقت با خالقیت و ربوبیت خداوند دشمنی کرده است. خداوند می فرماید: «وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یُجادِلُ فِی اللَّهِ بِغَیْرِ عِلْمٍ وَ لا هُدیً وَ لا کِتابٍ مُنِیرٍ ثانِیَ عِطْفِهِ» -. حج / ۸ -

{ و از [میان] مردم کسی است که در باره خدا بدون هیچ دانش و بی هیچ رهنمود و کتاب روشنی به مجادله می پردازد، [آن هم] از سرِ نخوت، } و عقوبت هیچ کس شدیدتر از عقوبت کسی نیست که به صرف ادعا و بدون حقیقت و معنویت لباس عبادت بر تن کرده است.

زید بن ثابت به پسرش گفت: فرزندم! خداوند نامت را در دیوان قاریان [بی عمل] نبیند.

و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: زمانی بر امت من خواهد آمد که اگر نام کسی را بشنوی بهتر از آن است که او را ببینی و اگر او را ببینی بهتر از آن است که او را تجربه کنی .

و فرمود: بسیاری از منافقین امت من از افرادی هستند که قرائت قرآن می کنند.

و ثابت باش روی آنچه دعوت به آن شده و مأموریت در آن پیدا کردی، و شرت را از مردم بازدار تا می توانی، و قرار بده طاعت و پرستش خود را برای پروردگار متعال چون روح که حقیقت وجود تو و سلطان در مملکت تن است، و لازم است طاعت و عبودیت نیز حاکم و قاهر و نافذ به همه اعمال و احوال باشد. و حالت تو مورد اعتبار و تنبه دیگران باشد، تا زمانی که تو ما بین خود و خدا را تحکیم و تثبیت کرده ای، و یاری بطلب به وسیله پروردگار متعال در همه امور خود، به حالت تضرع و خشوع، در همه اوقات روز و شب.

خداوند متعال می فرماید: بخوانید پروردگار خودتان را به حالت تضرع و خشوع و نهانی و بی تظاهر و او دوست نمی دارد متجاوزین را. و یکی از صفات و علائم قاریان زمان ما؛ تجاوز کردن از حدود وظیفه و بیرون رفتن از محیط برنامه الهی و دینی است. پس همیشه در تمام امور خود در مقابل پروردگار متعال به حال خوف و خشیت باش، و با آرزوی دراز و امیدواری بیجا عمرخود را سپری مکن، تا به هلاکت نرسی. -. مصباح الشریعه : ۴۴ -

**[ترجمه]

«۱۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَمْرِو بْنِ جُمَیْعٍ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّهِ ثُمَّ دَخَلَ النَّارَ فَهُوَ مِمَّنْ کَانَ یَتَّخِذُ آیَاتِ اللَّهِ هُزُواً(۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امیر المؤمنین علیه السلام فرمودند: هر کس از این امت قرآن را بخواند سپس وارد آتش شود، پس او از آن ها بوده که آیات خداوند را به تمسخر می گرفته. - . تفسیر عیاشی ۱: ۱۲۰ -

**[ترجمه]

«۱۸»

م، [تفسیر الإمام علیه السلام] أَبُو مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِیُّ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: حَمَلَهُ الْقُرْآنِ الْمَخْصُوصُونَ بِرَحْمَهِ اللَّهِ الْمُلْبَسُونَ نُورَ اللَّهِ الْمُعَلَّمُونَ كَلَامَ اللَّهِ الْمُقَرَّبُونَ مِنَ اللَّهِ مَنْ وَالاهُمْ فَقَدْ وَالَی اللَّهَ وَ مَنْ عَادَاهُمْ فَقَدْ عَادَی اللَّهَ یَدْفَعُ اللَّهُ عَنْ مُسْتَمِعِ الْقُرْآنِ بَلْوَی الدُّنْیَا وَ عَنْ قَارِئِهِ بَلْوَی الْآخِرَهِ وَ الَّذِی نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِیَدِهِ لَسَامِعُ آیَهٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَ هُوَ مُعْتَقِدٌ أَنَّ الْمُورِدَ لَهُ عَنِ اللَّهِ مُحَمَّدٌ الصَّادِقُ علیه السلام فِی كُلِّ أَقْوَالِهِ الْحَكِیمُ فِی كُلِّ أَفْعَالِهِ الْمُودِعُ مَا أَوْدَعَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ عُلُومِهِ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیّاً علیه السلام لِلِانْقِیَادِ لَهُ فِیمَا یَأْمُرُ وَ یَرْسُمُ أَعْظَمُ أَجْراً مِنْ ثَبِیرٍ ذَهَباً یَتَصَدَّقُ بِهِ مَنْ لَا یَعْتَقِدُ هَذِهِ الْأُمُورَ بَلْ صَدَقَتُهُ وَبَالٌ عَلَیْهِ وَ لَقَارِئُ آیَهٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ مُعْتَقِداً لِهَذِهِ الْأُمُورِ أَفْضَلُ مِمَّا دُونَ الْعَرْشِ إِلَی أَسْفَلِ التُّخُومِ یَكُونُ لِمَنْ لَا یَعْتَقِدُ هَذَا الِاعْتِقَادَ فَیَتَصَدَّقُ بِهِ بَلْ ذَلِكَ كُلُّهُ وَبَالٌ عَلَی هَذَا الْمُتَصَدِّقِ بِهِ ثُمَّ قَالَ أَ تَدْرُونَ مَتَی یُوَفَّرُ عَلَی هَذَا الْمُسْتَمِعِ وَ هَذَا الْقَارِئِ هَذِهِ الْمَثُوبَاتُ الْعَظِیمَاتُ إِذَا لَمْ یَغْلُ فِی الْقُرْآنِ وَ لَمْ یَجْفُ عَلَیْهِ وَ لَمْ یَسْتَأْكِلْ بِهِ وَ لَمْ یُرَاءِ بِهِ وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَیْكُمْ بِالْقُرْآنِ فَإِنَّهُ الشِّفَاءُ النَّافِعُ وَ الدَّوَاءُ الْمُبَارَكُ وَ عِصْمَهٌ لِمَنْ تَمَسَّكَ بِهِ وَ نَجَاهٌ لِمَنْ تَبِعَهُ لَا یَعْوَجُّ فَیُقَوَّمَ وَ لَا یَزِیغُ فَیُسْتَعْتَبَ وَ لَا یَنْقَضِی عَجَائِبُهُ وَ لَا یَخْلُقُ عَلَی كَثْرَهِ الرَّدِّ وَ اتْلُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ یَأْجُرُكُمْ عَلَی تِلَاوَتِهِ بِكُلِّ حَرْفٍ عَشْرَ حَسَنَاتٍ أَمَا إِنِّی لَا أَقُولُ الم حَرْفٌ وَ لَكِنَّ الْأَلِفَ عَشْرٌ وَ اللَّامَ عَشْرٌ وَ الْمِیمَ عَشْرٌ ثُمَّ قَالَ أَ تَدْرُونَ مَنِ الْمُتَمَسِّكُ بِهِ الَّذِی بِتَمَسُّكِهِ یَنَالُ هَذَا الشَّرَفَ الْعَظِیمَ هُوَ الَّذِی أَخَذَ الْقُرْآنَ وَ تَأْوِیلَهُ عَنَّا أَهْلَ الْبَیْتِ أَوْ عَنْ وَسَائِطِنَا السُّفَرَاءِ عَنَّا إِلَی شِیعَتِنَا

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۲۰.

لَا عَنْ آرَاءِ الْمُجَادِلِينَ وَ قِيَاسِ الْقَائِسِينَ فَأَمَّا مَنْ قَالَ فِی الْقُرْآنِ بِرَأْيِهِ فَإِنِ اتَّفَقَ لَهُ مُصَادَفَهُ صَوَابٍ فَقَدْ جَهِلَ فِی أَخْذِهِ عَنْ غَيْرِ أَهْلِهِ وَ كَانَ كَمَنْ سَلَكَ طَرِيقاً مَسْبَعاً مِنْ غَيْرِ حُفَّاظٍ يَحْفَظُونَهُ فَإِنِ اتَّفَقَتْ لَهُ السَّلَامَهُ فَهُوَ لَا يَعْدَمُ مِنَ الْعُقَلَاءِ الذَّمَّ وَ التَّوْبِيخَ وَ إِنِ اتَّفَقَ لَهُ افْتِرَاسُ السَّبُعِ فَقَدْ جَمَعَ إِلَى هَلَاكِهِ سُقُوطَهُ عِنْدَ الْخَيِّرِينَ الْفَاضِلِينَ وَ عِنْدَ الْعَوَامِّ الْجَاهِلِينَ وَ إِنْ أَخْطَأَ الْقَائِلُ فِی الْقُرْآنِ بِرَأْيِهِ فَقَدْ تَبَوَّأَ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ وَ كَانَ مَثَلُهُ مَثَلَ مَنْ رَكِبَ بَحْراً هَائِجاً بِلَا مَلَّاحٍ وَ لَا سَفِينَهٍ صَحِيحَهٍ لَا يَسْمَعُ لِهَلَاكِهِ أَحَدٌ إِلَّا قَالَ هُوَ أَهْلٌ لِمَا لَحِقَهُ وَ مُسْتَحِقٌّ لِمَا أَصَابَهُ وَ قَالَ صلى الله عليه و آله مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَى عَبْدٍ بَعْدَ الْإِيمَانِ بِاللَّهِ أَفْضَلَ مِنَ الْعِلْمِ بِكِتَابِ اللَّهِ وَ الْمَعْرِفَهِ بِتَأْوِيلِهِ وَ مَنْ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ مِنْ ذَلِكَ حَظّاً ثُمَّ ظَنَّ أَنَّ أَحَداً لَمْ يُفْعَلْ بِهِ مَا فُعِلَ بِهِ وَ قَدْ فَضَلَ عَلَيْهِ فَقَدْ حَقَّرَ نِعَمَ اللَّهِ عَلَيْهِ.

وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِی قَوْلِهِ تَعَالَى يا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جاءَتْكُمْ مَوْعِظَهٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَ شِفاءٌ لِما فِی الصُّدُورِ وَ هُدىً وَ رَحْمَهٌ لِلْمُؤْمِنِينَ قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَ بِرَحْمَتِهِ فَبِذلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ (۱) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَضْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ الْقُرْآنُ وَ الْعِلْمُ بِتَأْوِيلِهِ وَ رَحْمَتُهُ تَوْفِيقُهُ لِمُوَالاهِ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ وَ مُعَادَاهُ أَعْدَائِهِمْ ثُمَّ قَالَ صلى الله عليه و آله وَ كَيْفَ لَا يَكُونُ ذَلِكَ خَيْراً مِمَّا يَجْمَعُونَ وَ هُوَ ثَمَنُ الْجَنَّهِ وَ نَعِيمُهَا فَإِنَّهُ يُكْتَسَبُ بِهَا رِضْوَانُ اللَّهِ الَّذِی هُوَ أَفْضَلُ مِنَ الْجَنَّهِ وَ يُسْتَحَقُّ الْكَوْنُ بِحَضْرَهِ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّيِّبِينَ الَّذِی هُوَ أَفْضَلُ مِنَ الْجَنَّهِ إِنَّ مُحَمَّداً وَ آلَ مُحَمَّدٍ الطَّيِّبِينَ أَشْرَفُ زِينَهِ الْجِنَانِ.

ثُمَّ قَالَ صلى الله عليه و آله يَرْفَعُ اللَّهُ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَ الْعِلْمِ بِتَأْوِيلِهِ وَ بِمُوَالاتِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ وَ التَّبَرِّی مِنْ أَعْدَائِنَا أَقْوَاماً فَيَجْعَلُهُمْ قَادَهً وَ أَئِمَّهً فِی الْخَيْرِ تُقْتَصُّ آثَارُهُمْ وَ تُرْمَقُ أَعْمَالُهُمْ وَ يُقْتَدَى بِفِعَالِهِمْ تَرْغَبُ الْمَلَائِكَهُ فِی خُلَّتِهِمْ وَ تَمْسَحُهَا بِأَجْنِحَتِهِمْ وَ فِی صَلَوَاتِهَا تُبَارِكُ عَلَيْهِمْ وَ تَسْتَغْفِرُ لَهُمْ حَتَّى كُلُّ رَطْبٍ وَ يَابِسٍ تَسْتَغْفِرُ لَهُمْ حِيتَانُ الْبَحْرِ

۱- ۱. يونس: ۵۷- ۵۸.

وَ هَوَامُّهُ وَ سِبَاعُ الْبَرِّ وَ أَنْعَامُهُ وَ السَّمَاءُ وَ نُجُومُهَا(۱).

**[ترجمه]تفسیر امام حسن عسکری علیه السلام: حضرت ابا محمد العسکری از پدرانشان علیهم السلام از امیر المؤمنین صلوات الله علیه نقل می کنند که فرمودند: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: حاملان قرآن، خاص شدگانند به رحمت خداوند، با نور خداوند پوشیده شده اند، کلام خدا به آن ها تعلیم داده شده، به خداوند نزدیک شده اند. هر کس آن ها را دوست بدارد؛ خداوند را دوست داشته و هر کس آن ها را دشمن بدارد؛ بی شک با خداوند دشمنی نموده است. خداوند از گوش دهنده به قرآن، بلای دنیا و از قاری قرآن، بلای آخرت را دور می کند.

قسم به کسی که جان محمد به دست اوست، شنونده آیه ای از کتاب خدا، در حالی که اعتقاد داشته باشد که محل ورود آن از جانب خدا، محمد است، که در همه گفتارش راستگو و در همه رفتارش حکیم است و آنچه را که خداوند عزّ و جلّ از علومش به او سپرده، ایشان به امیر المؤمنین علی علیه السلام سپرده اند؛ به خاطر اطاعت از او (خدا) در آنچه که به او دستور می دهد و مقرّر می کند؛ اجر [چنین فردی] بیشتر است از این که، کسی که به این امور اعتقاد ندارد، تپه طلایی صدقه دهد. صدقه اش وبالی است برای او. و خواننده آیه ای از کتاب خدا، در حالی که به این امور اعتقاد دارد؛ برتر است از این که از برترین ها تا پست ترین ها برای کسی باشد که این اعتقاد را ندارد و همه آن را صدقه دهد، همه این ها وبالی است برای صدقه دهنده. سپس فرمودند: آیا می دانید همه این ثواب های فراوان، چه زمانی نصیب گوش دهنده و قاری قرآن می شود؟ زمانی که در مورد قرآن غلو نکنند، بر آن جفا نکنند، آن را وسیله کسب قرار ندهند (به وسیله آن روزی نخورند) و با آن ریا نکنند. و رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: بر شما باد به قرآن؛ زیرا بی شک آن شفای سودمند و داروی مبارک است، و پناهی است برای هر کس که به آن چنگ زند، و وسیله نجاتی است برای هر کس که از آن پیروی کند، کج نمی شود که نیاز به راست شدن داشته باشد و منحرف نمی گردد که به سختی اندازد، شگفتی هایش پایان نمی پذیرد، و با تکرار بسیار کهنه نمی گردد. آن را تلاوت کنید که خداوند به خاطر تلاوت آن به ازای هر حرفی، ده حسنه به شما پاداش می دهد. آگاه باشید من نمی گویم الم یک حرف است؛ بلکه الف ده حرف و لام ده حرف ومیم ده حرف است.

سپس فرمودند: آیا می دانید چه کسی متمسک به آن (قرآن) است؟ کسی که با چنگ زدنش، به این شرافت بزرگ دست می یابد؟ او همان کسی است که قرآن را از ما اهل بیت گرفته باشد؛ یا از واسطه های ما و فرستادگان ما به سوی شیعانمان. و نه از نظرهای اهل جدل و قیاس های اهل قیاس. پس کسی که در مورد قرآن رأی خودش را بگوید؛ اگر اتفاق افتاد که تصادفا درست گفت، بی شک در گرفتن آن از غیر اهلش نادانی ورزیده است؛ و مانند کسی است که راهی پر درنده را بدون محافظانی که او را [از خطر درندگان] حفظ کنند، می پیماید؛ پس اگر سلامتی برای او اتفاق افتاد، نکوهش و توبیخ عقلا را از دست نمی دهد؛ و اگر دریده شدن به وسیله درندگان برایش اتفاق افتاد؛ بر هلاکتش، افتادن از چشم نیکوکاران فاضل و عوام جاهل را اضافه کرده. و اگر کسی که در مورد قرآن به رأی خود سخن می گوید، اشتباه کند با پشت در آتش جای می گیرد. و مثل او مثل کسی است که بدون ناخدا و کشتی سالم بر دریایی موّاج سوار شده. کسی خبر هلاکت او را نمی شنود مگر این که می گوید: او شایسته و مستحق مصیبتی بود که به او رسیده است.

و فرمودند: خداوند عزّو جلّ پس از ایمان به خدا، نعمتی برتر از علم به کتاب خدا و معرفت تأویل آن را، به بنده ای عطا

ننموده است. و کسی که خدا بهره ای از آن [نعمت علم و معرفت به کتاب خدا و تأویلش] را به او بدهد، سپس او گمان کند که کاری که با او شده و فضلی که در حق او شده، با هیچ کس نشده؛ بی شک نعمت های خداوند را بر خودش ناچیز شمرده.

و در مورد این فرموده اش: «یا أَیُّهَا النَّاسُ قَدْ جاءَتْکُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّکُمْ وَ شِفاءٌ لِما فِی الصُّدُورِ وَ هُدیً وَ رَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِینَ قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَ بِرَحْمَتِهِ فَبِذلِکَ فَلْیَفْرَحُوا هُوَ خَیْرٌ مِمَّا یَجْمَعُونَ» - . یونس / ۵۷ – ۵۸ -

{ای مردم، به یقین، برای شما از جانب پروردگارتان اندرزی، و درمانی برای آنچه در سینه هاست، و رهنمود و رحمتی برای گروندگان [به خدا] آمده است. بگو: «به فضل و رحمت خداست که [مؤمنان] باید شاد شوند» و این از هرچه گرد می آورند بهتر است.}؛ پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: فضل خداوند عزّ و جلّ، قرآن و علم به تأویل آن است؛ و رحمت او توفیق دادنش می باشد برای دوستی و ولایت محمد و خاندان پاکش و [توفیق] دشمنی با دشمنانشان. سپس فرمودند: و چگونه این بهتر از آنچه جمع می کنند نباشد؟ در حالی که این (رحمت خدا، همان توفیق دوستی اهل بیت و دشمنی با دشمنانشان) بهای بهشت و نعمت های آن است. قطعا رضایت خداوند که برتر از بهشت است، بدین وسیله به دست می آید. و شایسته بودن در محضر محمد و خاندان پاکش می شود؛ که از بهشت برتر است. همانا محمد و خاندان پاک محمد شریف ترین زینت بهشتند. سپس فرمودند: به وسیله این قرآن و علم به تأویل آن و به واسطه موالات (محبت و ولایت) ما اهل بیت و بیزاری جستن از دشمنان ما، خداوند منزلت اقوامی را بالا می برد و آن ها پیشوا و امام در نیکی قرار می دهد که آثارشان نقل می شود، و به رفتارهایشان با دقت نظر خیره می شوند، و به کردارشان اقتدا می شود، فرشتگان به دوستی صمیمانه با آن ها میل دارند، و با بال هایشان آن ها را نوازش می کنند، و در نمازهایشان برای آن ها طلب برکت و مغفرت می کنند. تا جایی که هر خیس و خشکی برای آن ها طلب آمرزش می کند. ماهی های دریا و پرندگانش، و وحوش خشکی و چهار پایانش، و آسمان و ستارگانش برای آن ها استغفار می کنند. - . تفسیر امام: ۴ – ۵ -

**[ترجمه]

«۱۹»

جع، [جامع الأخبار] قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فِی وَصِیَّتِهِ: یَا عَلِیُّ إِنَّ فِی جَهَنَّمَ رَحًی مِنْ حَدِیدٍ تُطْحَنُ بِهَا رُءُوسُ الْقُرَّاءِ وَ الْعُلَمَاءِ الْمُجْرِمِینَ.

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: رُبَّ تَالِ الْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ یَلْعَنُهُ.

وَ عَنْ مَکْحُولٍ قَالَ: جَاءَ أَبُو ذَرٍّ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّی أَخَافُ أَنْ أَتَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَ لَا أَعْمَلَ بِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَا یُعَذِّبُ اللَّهُ قَلْباً أَسْکَنَهُ الْقُرْآنَ.

وَ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِیِّ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَوْ کَانَ الْقُرْآنُ فِی إِهَابٍ مَا مَسَّتْهُ النَّارُ(۲).

**[ترجمه]جامع الاخبار: پیامبر صلی الله علیه و آله در وصیتشان فرمودند: ای علی! در جهنّم آسیابی از آهن است که با آن سرهای قاریان و دانشمندان گناهکار آسیاب می شود.

و فرمودند: چه بسا تلاوت کننده قرآن که قرآن او را لعنت می کند.

و ابوذر نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و عرض کرد: ای رسول خدا، من می ترسم قرآن را یاد بگیرم ولی به آن عمل نکنم؛ پس رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: خداوند قلبی را که قرآن در آن جای گرفته عذاب نمی کند.

پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: اگر قرآن در پوستی باشد، آتش آن را لمس نمی کند. - . جامع الاخبار: ۵۶ -

**[ترجمه]

«۲۰»

ختص، [الإختصاص] أَحْمَدُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِيرَهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ طَلْحَهَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّ أَبَاهُ كَانَ يَقُولُ مَنْ دَخَلَ عَلَى إِمَامٍ جَائِرٍ فَقَرَأَ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ يُرِيدُ بِذَلِكَ عَرَضاً مِنْ عَرَضِ الدُّنْيَا لُعِنَ الْقَارِئُ بِكُلِّ حَرْفٍ عَشْرَ لَعَنَاتٍ وَ لُعِنَ الْمُسْتَمِعُ بِكُلِّ حَرْفٍ لَعْنَهً(۳).

**[ترجمه]اختصاص: از امام صادق علیه السلام نقل است که پدرشان می فرمودند: هر کس بر پادشاه ظالمی وارد شود و برای او قرآن بخواند و با این [کار] متاعی از متاع دنیا بخواهد؛ قاری با هر حرفی ده لعنت می شود و شنونده با هر حرفی یک لعنت می شود. - . اختصاص: ۲۶۲ -

**[ترجمه]

«۲۱»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَوَادٌ يُحِبُّ الْجُودَ وَ مَعَالِيَ الْأُمُورِ وَ يَكْرَهُ سَفْسَافَهَا وَ إِنَّ مِنْ عِظَمِ جَلَالِ اللَّهِ تَعَالَى إِكْرَامَ ثَلَاثَهٍ ذِی الشَّيْبَهِ فِی الْإِسْلَامِ وَ الْإِمَامِ الْعَادِلِ وَ حَامِلِ الْقُرْآنِ غَيْرِ الْغَالِی وَ لَا الْجَافِی عَنْهُ (۴).

**[ترجمه]نوادر راوندی: رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم فرمود: خداوند متعال «جواد» است، و سخاوت و جود و کارهای بزرگ و متعالی را دوست می دارد، و از کارها و هدف های پست و سبک بیزار است، و از نشانه های بزرگ شمردن خداوند متعال سه چیز است: احترام کسی که در راه اسلام موی خود را سفید کرده، احترام امام عادل، و احترام حامل قرآن، که نه در بیان احکام قرآن تندروی می کند، و نه از زیر بار بیان و اجرای احکام قرآن شانه خالی می نماید.

**[ترجمه]

«۲۲»

نهج، [نهج البلاغه] قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَمَاتَ فَدَخَلَ النَّارَ فَهُوَ مِمَّنْ كَانَ يَتَّخِذُ آيَاتِ اللَّهِ هُزُواً(۵).

ص: ۱۸۴

۱- ۱. تفسير الإمام ص ۴ و ۵.

۲- ۲. جامع الأخبار ص ۵۶.

۳- ۳. الاختصاص: ۲۶۲.

۴- ۴. نوادر الراوندیّ ص ۷، و السفساف: الردی ء من كل شی ء.

۵- ۵. نهج البلاغه الرقم ۲۲۸ من الحكم.

**[ترجمه]نهج البلاغه: امير المؤمنين عليه السلام فرمودند: هر كس قرآن بخواند و بميرد و داخل آتش شود؛ پس او از كسانى بوده كه آيات خدا را به تمسخر مى گرفتند. - . نهج البلاغه: حكمت ۲۲۸ -

**[ترجمه]

«۲۳»

كَنْزُ الْكَرَاجُكِيِّ، جَاءَ فِي الْحَدِيثِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ: مَا آمَنَ بِالْقُرْآنِ مَنِ اسْتَحَلَّ مَحَارِمَهُ.

**[ترجمه]كنز كراجكى: پيامبر صلّى اله عليه و آله فرمودند: به قرآن ايمان نياورده است، كسى كه حرام هايش را حلال بشمارد.

**[ترجمه]

«۲۴»

أَسْرَارُ الصَّلَاهِ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: كَمْ مِنْ قَارِئِ الْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ يَلْعَنُهُ.

**[ترجمه]اسرار الصلاه: پيامبر صلّى الله عليه و آله فرمودند: چه بسا قارى قرآن كه قرآن او را لعنت مى نمايد.

**[ترجمه]

«۲۵»

كِتَابُ الْغَايَاتِ، لِلشَّيْخِ جَعْفَرِ بْنِ أَحْمَدَ الْقُمِّيِّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِالتَّخَشُّعِ فِي السِّرِّ وَ الْعَلَانِيَهِ لَحَامِلُ الْقُرْآنِ وَ إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِالصَّلَاهِ وَ الصِّيَامِ فِي السِّرِّ وَ الْعَلَانِيَهِ لَحَامِلُ الْقُرْآنِ.

**[ترجمه]كتاب الغايات: رسول خدا صلّى الله عليه وآله فرمودند: بى شك شايسته ترين مردم به خشوع و فروتنى در پنهان و آشكار، حامل قرآن است و بى شك شايسته ترين مردم به نماز و روزه در پنهان و آشكار، حامل قرآن است .

**[ترجمه]

باب ۲۰ ثواب تعلم القرآن و تعليمه و من يتعلمه بمشقه و عقاب من حفظه ثم نسيه

الآيات

طه: مَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكاً وَ نَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيامَهِ أَعْمى قالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمى وَ قَدْ كُنْتُ بَصِيراً قالَ كَذلِكَ أَتَتْكَ آياتُنا فَنَسِيتَها وَ كَذلِكَ الْيَوْمَ تُنْسى (۱).

<meta info="- مَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكاً وَ نَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيامَهِ أَعْمى قالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمى وَ قَدْ كُنْتُ بَصِيراً قالَ كَذلِكَ أَتَتْكَ آياتُنا فَنَسِيتَها وَ كَذلِكَ الْيَوْمَ تُنْسى. - . طه / ١٢۴ تا ١٢٨ -

{و هر کس از یاد من دل بگرداند، در حقیقت، زندگیِ تنگ [و سختی] خواهد داشت، و روز رستاخیز او را نابینا محشور می کنیم.

می گوید: «پروردگارا، چرا مرا نابینا محشور کردی با آنکه بینا بودم؟» می فرماید: «همان طور که نشانه های ما بر تو آمد و آن را به فراموشی سپردی، امروز همان گونه فراموش می شوی.»}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنِ السَّعْدَآبَادِيِّ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ ابْنِ عَمِيرَهَ عَنِ ابْنِ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ نُبَاتَهَ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَيَهُمُّ بِعَذَابِ أَهْلِ الْأَرْضِ جَمِيعاً حَتَّى لَا يُرِيدُ أَنْ يُحَاشِيَ مِنْهُمْ أَحَداً إِذَا عَمِلُوا بِالْمَعَاصِي وَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ فَإِذَا نَظَرَ إِلَى الشِّيبِ نَاقِلِي أَقْدَامِهِمْ إِلَى الصَّلَوَاتِ وَ الْوِلْدَانِ يَتَعَلَّمُونَ الْقُرْآنَ رَحِمَهُمْ وَ أَخَّرَ عَنْهُمْ ذَلِكَ (۲).

ثو، [ثواب الأعمال] أبی عن محمد بن هشام عن محمد بن إسماعیل عن علی بن الحکم:

ص: ۱۸۵

۱- ۱. طه: ۱۲۴- ۱۲۶.

۲- ۲. علل الشرائع ج ۲ ص ۲۰۹.

مثله (۱).

ثو، [ثواب الأعمال] أبی عن محمد بن إدريس عن الأشعری عن محمد بن السندی عن علی بن حكم: مثله (۲).

**[ترجمه]علل الشرايع: امير مؤمنان علی عليه السّلام فرمود: به راستی كه چون زمينيان نافرمانی كنند و گناهان را مرتكب شوند، خداوند آهنگ آن كند كه همگی آنان را عذاب كند، ولی چون كهنسالانی را كه به سوی نماز گام می سپارند و خردسالانی را كه قرآن می آموزند بنگرد، بر زمينيان رحم آورد و عذاب را از آنان به تأخير اندازد .

در ثواب الاعمال نيز مانند اين روايت آمده است.

**[ترجمه]

«۲»

ما، [الأمالی للشيخ الطوسی] الْحَفَّارُ عَنِ ابْنِ السِّمَاكِ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مُحَمَّدٍ الرَّقَاشِیِّ عَنْ أَبِيهِ وَ مُعَلَّى بْنِ رَاشِدٍ مَعاً عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ عَلِیٍّ عليه السلام أَنَّ النَّبِیَّ صلى الله عليه و آله قَالَ: خِيَارُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَ عَلَّمَهُ (۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: پيامبر اكرم صلی الله عليه و آله فرمود: بهترين شما كسی است كه قرآن را بياموزد و به ديگران تعليم دهد. - . امالی طوسی ۱ : ۳۶۷ -

**[ترجمه]

«۳»

ما، [الأمالی للشيخ الطوسی] بِالْإِسْنَادِ إِلَى الرَّقَاشِیِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنِ الْمُعَارِكِ بْنِ عَبَّادٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِی سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِیِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ وَ تَعَلَّمُوا غَرَائِبَهُ وَ غَرَائِبُهُ فَرَائِضُهُ وَ حُدُودُهُ فَإِنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ عَلَى خَمْسَةِ وُجُوهٍ حَلَالٍ وَ حَرَامٍ وَ مُحْكَمٍ وَ مُتَشَابِهٍ وَ أَمْثَالٍ فَاعْمَلُوا بِالْحَلَالِ وَ دَعُوا الْحَرَامَ وَ اعْمَلُوا بِالْمُحْكَمِ وَ دَعُوا الْمُتَشَابِهَ وَ اعْتَبِرُوا بِالْأَمْثَالِ (۴).

**[ترجمه]امالی طوسی: پيامبر صلی الله عليه و آله فرمود: علم قرآن را بياموزيد، و غرائب آن را فرا گيريد؛ غرايب آن احكام واجب و حدود آن است، چه قرآن بر پنج وجه (موضوع) نازل شده است: حلال و حرام و محكم و متشابه و امثال. پس به حلال عمل كنيد، و حرام را فرو گذاريد، محكم را به كار بنديد، و متشابه را رها كنيد، و از امثال عبرت بگيريد.

**[ترجمه]

«۴»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] بِالْإِسْنَادِ عَنِ الرَّقَاشِيِّ عَنْ وَهْبِ بْنِ حَرِيزٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُلَيِّ بْنِ رَبَاحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنْ يَغْدُوَ إِلَى الْعَقِيقِ أَوْ إِلَى بَطْحَاءِ مَكَّةَ فَيُؤْتَى بِنَاقَتَيْنِ كَوْمَاوَيْنِ (۵)

حَسَنَتَيْنِ فیدعی [فَيَدْعُوَ] بِهِمَا إِلَى أَهْلِهِ مِنْ غَيْرِ مَأْثَمٍ وَ لَا قَطِيعَةِ رَحِمٍ قَالُوا كُلُّنَا نُحِبُّ ذَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَأَنْ يَأْتِيَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ فَيَتَعَلَّمَ آيَةً خَيْرٌ لَهُ مِنْ نَاقَةٍ وَ اثْنَتَيْنِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ نَاقَتَيْنِ

ص: ۱۸۶

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۲۶ و ۳۶.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۲۶ و ۳۶.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۳۶۷.

۴- ۴. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۳۶۸.

۵- ۵. الکوماء: الناقه ضخم سنامها و ارتفع و عظم، و الکوم محرکه: العظم فی کل شی ء، و قد غلب علی السنام، و قوله« فیدعا بهما الی أهله» یشبه أن یکون مصحفا و الصحیح: « فیدخل بهما» أو« فیدغل».

وَ ثَلَاثٌ خَيْرٌ لَهُ مِنْ ثَلَاثٍ (۱).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله و سلم فرمودند: کدام یک از شما دوست دارد به عقیق یا بطحاء مکه برود و دو شتر دو کوهانه خوب بیاورد و با آن دو، خانواده اش را دعوت به [مهمانی کند]، بدون گناه و بدون قطع صله رحم؟ عرض کردند: همه ما این را دوست داریم. فرمودند: این که یکی از شما به مسجد بیاید و آیه ای بیاموزد برایش از یک شتر بهتر است، و دو آیه از دو شتر برایش بهتر است و سه آیه از سه شتر برایش بهتر می باشد. - . امالی طوسی ۱: ۳۶۷ -

**[ترجمه]

«۵»

لی، [الأمالی للصدوق] فِی مَنَاهِی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: أَلَا وَ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ ثُمَّ نَسِیَهُ مُتَعَمِّداً لَقِیَ اللَّهَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ مَغْلُولًا یُسَلِّطُ اللَّهُ عَلَیْهِ بِکُلِّ آیَهٍ نَسِیَهَا حَیَّهً تَکُونُ قَرِینَتَهُ إِلَی النَّارِ إِلَّا أَنْ یُغْفَرَ لَهُ (۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: در نهی های پیامبر صلی الله علیه و آله است که فرمودند: آگاه باشید هر که قرآن را بیاموزد، سپس عمدا فراموش کند؛ روز قیامت دست بسته خدا را ملاقات می کند در حالی که با هر آیه ای که آن فراموش کرده خداوند ماری بر او مسلط می کند که همدم اوست تا [زمان وارد شدن] به آتش. مگر این که او بخشیده شود. - . امالی صدوق: ۲۵۶ -

**[ترجمه]

«۶»

ثو، [ثواب الأعمال] الْعَطَّارُ عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ یُونُسَ عَنِ الصَّبَّاحِ بْنِ سَیَابَهَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: مَنْ شُدِّدَ عَلَیْهِ الْقُرْآنُ کَانَ لَهُ أَجْرَانِ وَ مَنْ یُسِّرَ عَلَیْهِ کَانَ مَعَ الْأَبْرَارِ(۳).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: هر کس قرآن بر او سخت بگیرد، دو پاداش دارد و هر کس بر او آسان بگیرد، با نیکان است. - . ثواب الاعمال: ۹۱ -

**[ترجمه]

«۷»

ثو، [ثواب الأعمال] عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ الْمُکَتِّبُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ جَمِیلِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ الْفُضَیْلِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: إِنَّ الَّذِی یُعَالِجُ الْقُرْآنَ لِیَحْفَظَهُ بِمَشَقَّهٍ مِنْهُ وَ قِلَّهِ حِفْظٍ لَهُ أَجْرَانِ (۴).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام می فرمایند: کسی که با سختی و کم حافظگی، قرآن را تمرین می کند که یاد بگیرد، دو پاداش دارد. -. ثواب الاعمال: ۹۲ -

**[ترجمه]

«۸»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنِ السَّعْدَآبَادِيِّ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنِ الْيَقْطِينِيِّ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُعَاوِيَهَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَهُوَ غَنِيٌّ وَ لَا فَقْرَ بَعْدَهُ وَ إِلَّا مَا بِهِ غِنًى (۵).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمودند: هر کس قرآن را بخواند، پس او ثروتمند است و فقری پس از آن نیست. و گر نه با آن ثروتمند نمی شود. -. ثواب الاعمال: ۹۳ -

**[ترجمه]

«۹»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنِ الْحِمْيَرِيِّ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ مَالِكٍ عَنْ مِنْهَالٍ الْقَصَّابِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَ هُوَ شَابٌّ مُؤْمِنٌ اخْتَلَطَ الْقُرْآنُ بِلَحْمِهِ وَ دَمِهِ جَعَلَهُ اللَّهُ مَعَ السَّفَرَهِ الْكِرَامِ الْبَرَرَهِ وَ كَانَ الْقُرْآنُ حَجِيجاً عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ وَ يَقُولُ يَا رَبِّ إِنَّ كُلَّ عَامِلٍ قَدْ أَصَابَ أَجْرَ عَمَلِهِ

۱- ۱. أمالي الطوسيّ ج ۱ ص ۳۶۷.

۲- ۲. أمالي الصدوق ص ۲۵۶.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۹۱.

۴- ۴. ثواب الأعمال ص ۹۲.

۵- ۵. ثواب الأعمال ص ۹۳.

غَيْرَ عَامِلِي فَبَلِّغْ بِهِ كَرِيمَ عَطَايَاكَ فَيَكْسُوهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ حُلَّتَيْنِ مِنْ حُلَلِ الْجَنَّهِ وَ يُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ تَاجُ الْكَرَامَهِ ثُمَّ يُقَالُ لَهُ هَلْ أَرْضَيْنَاكَ فِيهِ فَيَقُولُ الْقُرْآنُ يَا رَبِّ قَدْ كُنْتُ أَرْغَبُ لَهُ فِيمَا هُوَ أَفْضَلُ مِنْ هَذَا قَالَ فَيُعْطَى الْأَمْنَ بِيَمِينِهِ وَ الْخُلْدَ بِيَسَارِهِ ثُمَّ يُدْخَلُ الْجَنَّهَ فَيُقَالُ لَهُ اقْرَأْ آيَهً وَ اصْعَدْ دَرَجَهً ثُمَّ يُقَالُ لَهُ بَلَّغْنَا بِهِ وَ أَرْضَيْنَاكَ فِيهِ فَيَقُولُ اللَّهُمَّ نَعَمْ قَالَ وَ مَنْ قَرَأَ كَثِيراً وَ تَعَاهَدَ مِنْ شِدَّهِ حِفْظِهِ أَعْطَاهُ اللَّهُ أَجْرَ هَذَا مَرَّتَيْنِ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السّلام فرمود: هر جوان مؤمنی که قرآن تلاوت کند، قرآن با گوشت و خونش آمیزد و خداوند او را با فرشتگان که سفیر خدایند و بزرگمندانی نیک هستند همراه گرداند و در روز رستاخیز قرآن بازدارنده او از دوزخ است. قرآن در روز رستاخیز گوید: پروردگارا! به راستی، هر کردگار (عمل کننده ای) به پاداش کردار خویش رسید جز کردکاران (عمل کنندگان) به من؛ پس گرانقدرترین عطایای خود را به او ده؛ پس خدای گرامی و بزرگ دو جامه از جامگان بهشت را به او بپوشاند و تاج شکوهمندی را بر سرش نهد. سپس خداوند خطاب به قرآن فرماید: آیا راضی شدی؟ قرآن گوید: پروردگارا! به پاداشی برتر از این امید داشتم؛ پس خداوند امان نامه ای را بر دست راستش و جاودانگی در بهشت را بر دست چپش دهد، پس آنگاه آن جوان به بهشت در آید و او را گفته آید که آیه ای را تلاوت کن و درجه ای را بر فراز رو. سپس به قرآن خطاب شود: آیا آنچه را که آرزو داشتی به او دادیم و تو را خرسند ساختیم؟ قرآن گوید: آری، پروردگارا! امام صادق علیه السّلام دیگر بار فرمود: هر که قرآن را بسیار تلاوت کند و با وجود دشواری قرآن، آن را حفظ کند، خداوند این پاداش را دو بار به او ارزانی فرماید.

**[ترجمه]

«۱۰»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ ابْنِ أَبِی عُثْمَانَ عَنْ رَجُلٍ عَنْ حَفْصِ بْنِ غِیَاثٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ لِرَجُلٍ أَ تُحِبُّ الْبَقَاءَ فِی الدُّنْیَا قَالَ نَعَمْ قَالَ وَ لِمَ قَالَ لِقِرَاءَهِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَسَکَتَ عَنْهُ ثُمَّ قَالَ لِی بَعْدَ سَاعَهٍ یَا

حَفْصُ مَنْ مَاتَ مِنْ أَوْلِیَائِنَا وَ شِیعَتِنَا وَ لَمْ یُحْسِنِ الْقُرْآنَ عُلِّمَ فِی قَبْرِهِ لِیَرْفَعَ اللَّهُ فِیهِ دَرَجَتَهُ فَإِنَّ دَرَجَاتِ الْجَنَّهِ عَلَی قَدْرِ عَدَدِ آیَاتِ الْقُرْآنِ فَیُقَالُ لِقَارِئِ الْقُرْآنِ اقْرَأْ وَ ارْقَ (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: حفص بن غیاث گوید: شنیدم که امام صادق علیه السّلام مردی را فرمود: آیا ماندگاری در دنیا را دوست داری؟ آن مرد پاسخ داد: آری. امام علیه السّلام دیگر بار پرسید: چرا؟ عرض کرد: برای تلاوت سوره توحید. پس امام علیه السّلام اندکی درنگ نمود و فرمود: ای حفص! هر که از دوستان و شیعیان ما بمیرد و نتواند قرآن را به درستی بخواند، در گورش قرآن را به او آموزند تا خداوند به سبب آن، درجه او را در بهشت بالا برد؛ پس به راستی، درجه های بهشت به اندازه شماره آیات قرآن است و به تلاوتگر قرآن گفته می شود: بخوان و بالا برو .

**[ترجمه]

«۱۱»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِی الْمَغْرَاءِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ یَقُولُ: مَنْ نَسِیَ سُورَةً مِنَ الْقُرْآنِ مُثِّلَتْ لَهُ فِی صُورَةٍ حَسَنَةٍ وَ دَرَجَةٍ رَفِیعَةٍ فَإِذَا رَآهَا قَالَ مَنْ أَنْتِ مَا أَحْسَنَکِ لَیْتَکِ لِی فَتَقُولُ أَ مَا تَعْرِفُنِی أَنَا سُورَةُ کَذَا وَ کَذَا لَوْ لَمْ تَنْسَنِی لَرَفَعْتُکَ إِلَی هَذَا الْمَکَانِ (۳).

سن، [المحاسن] محمد بن علی عن ابن فضال: مثله (۴).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السّلام فرمود: هر که سوره ای از قرآن را فراموش کند [در روز رستاخیز] آن سوره برای او در صورتی زیبا و مرتبه ای فراز پدیدار شود و چون او را بیند گوید: تو کیستی؟ چقدر زیبایی؛ کاش از آن من بودی! آن سوره گوید: آیا مرا نمی شناسی؟ من فلان سوره هستم. اگر مرا فراموش نمی کردی تو را تا این مقام و جایگاه بالا می بردم.

محاسن نیز مانند این روایت را ذکر کرده است.

**[ترجمه]

«۱۲»

جع، [جامع الأخبار] قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ عَلَّمَ وَلَدَهُ الْقُرْآنَ فَکَأَنَّمَا حَجَّ الْبَیْتَ

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۹۱.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۱۶.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۲۱۳.

۴- ۴. المحاسن ص ۹۶.

عَشَرَهَ ألف [آلَافِ] حِجَّهٍ وَ اعْتَمَرَ عَشَرَهَ ألف [آلَافِ] عُمْرَهٍ وَ أَعْتَقَ عَشَرَهَ ألف [آلَافِ] رَقَبَهٍ مِنْ وُلْدِ إِسْمَاعِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ غَزَا عَشَرَهَ ألف [آلَافِ] غَزْوَهٍ وَ أَطْعَمَ عَشَرَهَ ألف [آلَافِ] مِسْكِينٍ مُسْلِمٍ جَائِعٍ وَ كَأَنَّمَا كَسَا عَشَرَهَ ألف [آلَافِ] عَارٍ مُسْلِمٍ وَ يُكْتَبُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَ يُمْحَى عَنْهُ عَشْرُ سَيِّئَاتٍ وَ يَكُونُ مَعَهُ فِي قَبْرِهِ حَتَّى يُبْعَثَ وَ يُثَقَّلُ مِيزَانُهُ وَ يُتَجَاوَزُ بِهِ عَلَى الصِّرَاطِ كَالْبَرْقِ الْخَاطِفِ وَ لَمْ يُفَارِقْهُ الْقُرْآنُ حَتَّى يَنْزِلَ بِهِ مِنَ الْكَرَامَهِ أَفْضَلُ مَا يَتَمَنَّى (۱).

**[ترجمه]جامع الاخبار: پيغمبر صلى الله عليه و آله فرمود: هر كه قرآن را به فرزند خود تعليم كند، چنان باشد كه حج خانه خدا كرده، ده هزار حج و عمره كرده است ده هزار عمره را، آزاد كرده است ده هزار بنده از فرزندان اسماعيل عليه السلام، و جهاد كرده است ده هزار جهاد، و طعام داده هزار درويش مسلمان گرسنه را، و چنان باشد كه پوشيده است ده هزار برهنه مسلمان را و نوشته شود از براى او بهر حرفى ده ثواب و محو شود از وى ده گناه و باشد با وى در قبر وى تا آنكه برخيزد و سنگين باشد ترازوى عمل او و بگذرد بر صراط چون برق جهنده و مفارقت نكند از وى قرآن تا فرود آورد او را به منزل كرامت فاضل ترين آنچه او آرزو دارد -. جامع الاخبار -

**[ترجمه]

«۱۳»

عُدَّهُ الدَّاعِي، قَالَ الصَّادِقُ عليه السلام: يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ لَا يَمُوتَ حَتَّى يَتَعَلَّمَ الْقُرْآنَ أَوْ يَكُونَ فِي تَعَلُّمِهِ.

وَ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: مَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ فَرَأَى أَنَّ أَحَداً أُعْطِيَ أَفْضَلَ مِمَّا أُعْطِيَ فَقَدْ صَغَّرَ عَظِيماً وَ عَظَّمَ صَغِيراً.

وَ رَوَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْكَانَ عَنْ يَعْقُوبَ الْأَحْمَرِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّهُ قَدْ أَصَابَتْنِي هُمُومٌ وَ أَشْيَاءُ لَمْ يَبْقَ شَيْ ءٌ مِنَ الْخَيْرِ إِلَّا وَ قَدْ تَفَلَّتَ مِنِّي مِنْهُ طَائِفَهٌ حَتَّى الْقُرْآنُ لَقَدْ تَفَلَّتَ مِنِّي طَائِفَهٌ مِنْهُ قَالَ فَفَزِعَ عِنْدَ ذَلِكَ حِينَ ذَكَرْتُ الْقُرْآنَ ثُمَّ قَالَ إِنَّ الرَّجُلَ لَيَنْسَى السُّورَهَ مِنَ الْقُرْآنِ فَتَأْتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَهِ حَتَّى تُشْرِفَ عَلَيْهِ مِنْ دَرَجَهٍ مِنْ بَعْضِ الدَّرَجَاتِ فَيَقُولُ السَّلَامُ عَلَيْكَ فَيَقُولُ وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ مَنْ أَنْتَ فَيَقُولُ أَنَا سُورَهُ كَذَا وَ كَذَا ضَيَّعْتَنِي وَ تَرَكْتَنِي أَمَا لَوْ تَمَسَّكْتَ بِي بَلَغْتُ بِكَ هَذِهِ الدَّرَجَهَ ثُمَّ أَشَارَ بِإِصْبَعِهِ ثُمَّ قَالَ عَلَيْكُمْ بِالْقُرْآنِ فَتَعَلَّمُوهُ فَإِنَّ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَعَلَّمُ لِيُقَالَ فُلَانٌ قَارِئٌ وَ مِنْهُمْ مَنْ يَتَعَلَّمُهُ وَ يَطْلُبُ بِهِ الصَّوْتَ لِيُقَالَ فُلَانٌ حَسَنُ الصَّوْتِ وَ لَيْسَ فِي ذَلِكَ خَيْرٌ وَ مِنْهُمْ مَنْ يَتَعَلَّمُهُ فَيَقُومُ بِهِ فِي لَيْلِهِ وَ نَهَارِهِ وَ لَا يُبَالِي مَنْ عَلِمَ ذَلِكَ وَ مَنْ لَمْ يَعْلَمْهُ.

وَ رَوَى الْهَيْثَمُ بْنُ عُبَيْدٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام عَنْ رَجُلٍ قَرَأَ الْقُرْآنَ ثُمَّ نَسِيَهُ فَرَدَدْتُ عَلَيْهِ ثَلَاثاً أَ عَلَيْهِ حَرَجٌ قَالَ لَا(۲).

**[ترجمه]عده الداعى: براى مؤمن شايسته نيست بميرد، تا اين كه قرآن را بياموزد يا در هر حال ياد گرفتن آن باشد.

و پيامبر صلّى الله عليه و آله فرمودند: اگر خداوند به كسى [علم] به قرآن را عطا نمايد، پس او بپندارد، به كسى چيزى بهتر از آنچه به او عطا شده، داده شده است؛ چيز بزرگى را كوچك شمرده و چيز كوچكى را بزرگ انگاشته است.

عده الداعى: عبد الله مسكان از يعقوب بن احمد روايت كرد كه به امام صادق عليه السلام عرض كردم: فدايت شوم غم ها و

حوادثی بر من فرود آمد که همه خیرات از من رخت بر بستند حتی بخشی از قرآنی که از حفظ داشتم از خاطر رفت. وقتی یاد قرآن کردم آن حضرت غمگین شد. سپس فرمود: مرد سوره ای از قرآن را از یاد می برد، روز قیامت آن سوره در درجه ای از درجات بهشت بر او مشرف می شود و می گوید: «السلام علیک.» آن شخص پاسخ می دهد: «علیک السلام.» از او می پرسد: تو کی هستی؟ جواب می دهد: من سوره فلان هستم که مرا ضایع کردی و ترک نمودی. (اگر مداومت می کردی) و به من چنگ می زدی تو را به این درجه می رساندم. سپس حضرت با انگشت خویش اشاره کرد و فرمود: شما را به قرآن سفارش می کنم. قرآن را بیاموزید، گروهی از مردم قرآن می آموزند تا بگویند فلانی قاری قرآن است و عده ای قرآن می آموزند و مقصود او صداست تا آنکه بگویند فلانی صدای خوشی دارد در این گروه ها خیری نیست و عده ای قرآن می آموزند تا در شب و روز با قرآن باشند و در این اندیشه نیستند که کسی بداند و یا نداند.

و از آن حضرت در این زمینه آمده است که فرمود: هر کس سوره ای از قرآن را از یاد ببرد، آن سوره در صورتی زیبا و بر درجه بلند بهشتی برای او تمثّل پیدا می کند وقتی آن را ببیند می پرسد: تو کیستی؟ چقدر زیبایی! ای کاش از آن من آداب راز و نیاز به درگاه بی نیاز بودی! آن صورت در جوابش می گوید: آیا مرا نمی شناسی؟ من سوره فلان هستم. اگر مرا فراموش نمی کردی تو را به آن درجه بالا می بردم.

و از امام صادق علیه السلام روایت شده که فرمود: قرآن عهد خدای با خلقش می باشد. شایسته است که مسلمان در عهد خدا نگاه کند و هر روز پنجاه آیه بخواند.

و هیثم بن عبید گفت. از ابا عبد الله علیه السلام در مورد شخصی پرسیدم که قرآن را حفظ نموده است سپس فراموشش کرد، آنگاه یاد آوری نماید تا سه بار آیا مشکلی متوجه او می شود؟ فرمود: خیر.

**[ترجمه]

«۱۴»

كِتَابُ الْإِمَامَهِ وَ التَّبْصِرَهِ، عَنْ سَهْلِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ

ص: ۱۸۹

۱- ۱. جامع الأخبار ص ۵۷.

۲- ۲. و رواه فی الکافی ج ۲ ص ۶۰۸.

عَنْ مُوسَی بْنِ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عُرِضَتْ عَلَیَّ الذُّنُوبُ فَلَمْ أُصِبْ أَعْظَمَ مِنْ رَجُلٍ حَمَلَ الْقُرْآنَ ثُمَّ تَرَکَهُ.

**[ترجمه]کتاب الامامه و التبصره: امام کاظم علیه السلام از پدرشان از پدرانشان نقل می کنند که رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: گناهان بر من عرضه شد، پس بزرگ تر از مردی که قرآن را حمل کرده، سپس ترک کرده نیافتم .

**[ترجمه]

باب ۲۱ قراءه القرآن بالصوت الحسن

الأخبار

أقول

قد أوردنا کثیرا من أخبار هذا الباب فی کتاب الآداب و السنن و غیره فلاحظ.

**[ترجمه]بسیاری از روایات این باب را در کتاب آداب و سنن و غیر آن آورده ایم.

**[ترجمه]

«۱»

جع، [جامع الأخبار] عَنْ بَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله سَمِعَ قِرَاءَهَ أَبِی مُوسَی فَقَالَ کَانَ هَذَا مِنْ أَصْوَاتِ آلِ دَاوُدَ.

وَ عَنْ حُذَیْفَهَ بْنِ الْیَمَانِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: اقْرَءُوا الْقُرْآنَ بِلُحُونِ الْعَرَبِ وَ أَصْوَاتِهِمْ وَ إِیَّاکُمْ وَ لُحُونَ أَهْلِ الْفِسْقِ وَ أَهْلِ الْکِتَابَیْنِ وَ سَیَجِی ءُ قَوْمٌ مِنْ بَعْدِی یُرَجِّعُونَ بِالْقُرْآنِ تَرْجِیعَ الْغِنَا وَ الرَّهْبَانِیَّهِ وَ النَّوْحِ لَا یُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ مَفْتُونَهٌ قُلُوبُهُمْ وَ قُلُوبُ الَّذِینَ یُعْجِبُهُمْ شَأْنُهُمْ (۱).

دعوات الراوندی، عنه علیه السلام: مثله.

**[ترجمه]جامع الاخبار: پیامبر صلّی الله علیه و آله قرائت ابوموسی را شنیدند و فرمودند: این از صداهای خاندان داوود بود.

پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: قرآن را با لحن ها و صداهای عرب بخوانید و برحذر باشید از صداهای اهل فسق و اهل کتاب (یهود و مسیح). و پس از من گروهی خواهند آمد که قرآن را مانند غنا و رهبانیت و آواز در گلو می گردانند، [قرآن] از گلوهایشان متجاوز نمی شود و دل هایشان به بلاء گرفتار شده و دل های آنان که [قرائت قاریان] را می پسند به جای خودشان. - . جامع الاخبار: ۵۷ -

دعوات راوندی: مثل همان روایت قبل را نقل کرده است.

**[ترجمه]

«۲»

جع، [جامع الأخبار] رُوِیَ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: زَیِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِکُمْ.

عَنْ عَلْقَمَهَ بْنِ قَیْسٍ قَالَ: کُنْتُ حَسَنَ الصَّوْتِ بِالْقُرْآنِ فَکَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ یُرْسِلُ إِلَیَّ فَأَقْرَأُ عَلَیْهِ فَإِذَا فَرَغْتُ مِنْ قِرَاءَتِی قَالَ زِدْنَا مِنْ هَذَا فِدَاکَ أَبِی وَ أُمِّی فَإِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ إِنَّ حُسْنَ الصَّوْتِ زِینَهٌ لِلْقُرْآنِ.

أَنَسُ بْنُ مَالِکٍ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: إِنَّ لِکُلِّ شَیْ ءٍ حِلْیَهٌ وَ حِلْیَهُ الْقُرْآنِ الصَّوْتُ الْحَسَنُ.

ص: ۱۹۰

۱- ۱. جامع الأخبار ص ۵۷.

عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَائِبٍ قَالَ: قَدْ مَرَّ عَلَيْنَا سَعْدُ بْنُ أَبِی وَقَّاصٍ فَأَتَیْتُهُ مُسَلِّماً عَلَیْهِ فَقَالَ مَرْحَباً بِابْنِ أَخِی بَلَغَنِی أَنَّکَ حَسَنُ الصَّوْتِ بِالْقُرْآنِ قُلْتُ نَعَمْ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ قَالَ فَإِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ إِنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ بِالْحُزْنِ فَإِذَا قَرَأْتُمُوهُ بکوا [فَابْکُوا] فَإِنْ لَمْ تَبْکُوا فَتَبَاکَوْا وَ تَغَنَّوْا بِهِ فَمَنْ لَمْ یَتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ فَلَیْسَ مِنَّا(۱).

**[ترجمه]علقمه بن قیس گفت: قرآن را خوش صدا می خواندم. عبد الله بن مسعود به دنبال من می فرستاد، پس بر او قرآن می خواندم و هنگامی که قرائتم را پایان می دادم، می گفت: پدر و مادرم به فدایت، بیشتر برایمان بخوان، که خودم از رسول خدا صلّی الله علیه و آله شنیدم که فرمودند: بی شک خوش صدایی زیبایی قرآن است.

پیامبر صلّی الله علیه و آله: هر چیزی طبیعتا زینتی دارد و زینت قرآن صدای خوب است.

عبد الرحمن سائب گفت: سعد بن ابی وقاص بر ما گذشت، پس نزدش آمدم در حالی که بر او سلام می کردم، گفت: درود بر برادر زاده ام، به من رسیده که قرآن را خوش صدا می خوانی! گفتم: بله خدا را شکر. گفت: همانا من از رسول خدا صلّی الله علیه و آله شنیدم که فرمودند: قرآن با اندوه نازل شده. پس هنگامی که آن را می خوانید گریه کنید و اگر نمی گریید، تظاهر به گریستن نمایید و آن را با صدای دلپذیر قرائت کنید و هر کس قرآن را زیبا نخواند از ما نیست. - . جامع الاخبار: ۵۷ و برخی به این حدیث استدلال کردند که منظور از تغنّی، خوش صدایی است. گفت: فرمایش پیامبر «بگریید یا تظاهر به گریستن کنید» دلیل این است که تغنی همان تحنین و ترجیع (با اندوه خواندن و صدا را در گلو پیچاندن) است. -

**[ترجمه]

«۳»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی أَوْحَی إِلَی مُوسَی إِذَا وَقَفْتَ بَیْنَ یَدَیَّ فَقِفْ وَقْفَ الذَّلِیلِ الْفَقِیرِ وَ إِذَا قَرَأْتَ التَّوْرَاةَ فَأَسْمِعْنِیهَا بِصَوْتٍ حَزِینٍ وَ کَانَ مُوسَی علیه السلام إِذَا قَرَأَ کَانَتْ قِرَاءَتُهُ حَزَناً وَ کَأَنَّمَا یُخَاطِبُ إِنْسَاناً.

**[ترجمه]دعوات راوندی: امام صادق علیه السلام فرمودند: خداوند تبارک و تعالی به موسی وحی کرد: زمانی که پیش روی من می ایستی، مانند ایستادن [فرد] ذلیل و خوار فقیر نزد من بایست، و هنگامی که تورات می خوانی، آن را با صدایی محزون به گوش من برسان. و موسی علیه السلام زمانی که [تورات] می خواند، قرائتش اندوهناک بود، و گویی با انسانی صحبت می کرد.

**[ترجمه]

«۴»

مَجْمَعُ الْبَیَانِ، فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِیلًا(۲) رَوَی أَبُو بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فِی هَذَا قَالَ: هُوَ أَنْ تَتَمَکَّثَ فِیهِ وَ تُحَسِّنَ بِهِ صَوْتَکَ (۳).

**[ترجمه]مجمع البیان: در باره فرموده خداوند تعالی: «و رتّل القرآن ترتیلا» -. مزمّل / ۴ - {و قرآن را شمرده شمرده بخوان}، از ابو بصیر روایت شده، امام صادق علیه السلام در مورد این آیه فرمودند: یعنی در آن مکث کنی و با صدایی زیبا بخوانی. -. مجمع البیان ۱۰: ۳۷۸ -

**[ترجمه]

«۵»

مع،(۴)

[معانی الأخبار] مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ الزَّنْجَانِيُّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سَلَّامٍ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ-(۵)

---

۱ - ۱. جامع الأخبار ص ۵۷، و استدلّ بعضهم بهذا الحدیث علی أن المراد بالتغنی تحسین الصوت، قال: فقوله:« فابکوا أو تباکوا» دلیل علی أن التغنی التحنین و الترجیع.

۲- ۲. المزّمّل: ۴.

۳- ۳. مجمع البیان ج ۱۰ ص ۳۷۸.

۴- ۴. معانی الأخبار ص ۲۷۹.

۵- ۵. ذکر السیّد المرتضی علم الهدی رضوان اللّه علیه فی أمالیه ج ۱ ص ۳۴، وجها آخر للحدیث قال: و هو وجه خطر لنا، و هو أن یکون قوله علیه السلام« من لم یتغن» من غنی الرجل بالمکان إذا طال مقامه به، و منه قیل: المغنی و المغانی، قال اللّه تعالی:« كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا»(الأعراف: ۹۲) أی لم یقیموا بها قال: و قول الاعشی: و کنت أمرءا زمنا بالعراق عفیف المناخ طویل التغن. بطول المقام أشبه منه بالاستغناء لان المقام یوصف بالطول و لا یوصف الاستغناء بذلك فیکون معنی الخبر علی هذا الوجه: من لم یقم علی القرآن فلیس منا، أی فلا یتجاوزه الی غیره، و لا یتعداه الی سواه، و یتخذه مغنی و منزلا و مقاما. أقول و قد أنشد بیت الاعشی« طویل الثواء طویل التغن» کما فی شرح شواهد الکشّاف ص ۱۴۶، و استدلّ به علی أن التغنی قد یجی ء بمعنی الإقامه، و لکن استشهد به فی التاج علی أنّه بمعنی الاستغناء کما فی أقرب الموارد.

مَعْنَاهُ لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَسْتَغْنِ بِهِ وَ لَا يَذْهَبُ بِهِ إِلَى الصَّوْتِ.

وَ قَدْ رُوِيَ: أَنَّ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَهُوَ غَنِيٌّ لَا فَقْرَ بَعْدَهُ.

وَ رُوِيَ: أَنَّ مَنْ أُعْطِيَ الْقُرْآنَ فَظَنَّ أَنَّ أَحَداً أُعْطِيَ أَكْثَرَ مِمَّا أُعْطِيَ فَقَدْ عَظَّمَ صَغِيراً وَ صَغَّرَ كَبِيراً فَلَا يَنْبَغِي لِحَامِلِ الْقُرْآنِ أَنْ يَرَى أَحَداً مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ أَغْنَى مِنْهُ وَ لَوْ مَلَكَ الدُّنْيَا بِرُحْبِهَا وَ لَوْ كَانَ كَمَا يَقُولُهُ قَوْمٌ إِنَّهُ التَّرْجِيعُ بِالْقِرَاءَةِ وَ حُسْنِ الصَّوْتِ لَكَانَتِ الْعُقُوبَةُ قَدْ عَظُمَتْ فِي تَرْكِ ذَلِكَ أَنْ يَكُونَ مَنْ لَمْ يُرَجِّعْ صَوْتَهُ بِالْقِرَاءَةِ فَلَيْسَ مِنَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله حِينَ قَالَ لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ (۱).

ص: ۱۹۲

۱- ۶. فی کلام أبی عبید هذا نظر، فان قوله صلّی اللّه علیه و آله« من لم یتغن بالقرآن فلیس منا» علی أن یکون أراد به الغناء، لیس أنّه کل من لم یرجع صوته بغناء القرآن فلیس منه، بل من کان حسن الصوت قادرا علی الغناء، و مع ذلک لم یرجع صوته بغناء القرآن زعما منه أن ذلک خطاء و بدعه أو لهو لا یلیق بالقرآن الکریم. فکلامه صلّی اللّه علیه و آله هذا کقوله« من ترک الحیه خوفا من تبعتها فلیس منی» یعنی حیه الوادی، فمن ترکها و لم یقتلها زعما منه أنّها مخلوقه للّه تعالی لها حیاه و روح شاعره، و قتلها إباده لخلقه و أذیه و ألم لها فلیس منه، لا أن من رأی الحیه و لم یجسر أن یقتلها خوفا علی نفسه، او لغیر ذلک من الاعذار، فلیس منه، و مثل هذا فی الاخبار کثیر و الذی عندی أن العرب فی قوله« تغنی» یذهب الی معنی الصوت و طنینه و لا یلتفت إلی معناه الاصلی و هو ضد الفقر، فکانه مأخوذ من الکلمه الجامده و هی الغنه: طنین صوت الذباب و النحل، و هی من الإنسان صوته من قبل خیشومه فإذا قیل: تغنی أو غنی بالشعر یعنی أنّه رفع صوته بالشعر و نحوه حتّی طن. صوته فی الاسماع، أو فی البیت، أو فی الوادی، و لا یقال غنی الا إذا رفع صوته بحیث یرجع طنینه و لذلک یقول اللغویون فی تعریف الکلمه أنّها صوت مع ترجیع. و نظیرها« تمنی»، فان العرب لا ترجع فیها الی معناه الاصلی و هو التقدیر و التیسیر للمطلوب و کأنّه مأخوذ من کلمه جامده هی حکایه صوت« منّ منّ» اذا قرأ شیئا لنفسه من دون رفع الصوت کقوله: تمنی کتاب اللّه أول لیله و آخره لاقی حمام المقادر و قول الآخر: تمنی کتاب اللّه باللیل خالیا**تمنی داود الزبور علی رسل فالتمنی القراءه من دون رفع الصوت و ترجیعه، و التغنی القراءه مع رفع الصوت و ترجیعه بالطنین. و المراد بالحدیث أن من لم یرفع صوته بالقرآن بحیث یرجع طنین صوته- زعما منه أن ذلک لا یلیق بالقرآن أو هو تشبه بأهل الکتابین أو لغیر ذلک من المعاذیر فلیس منا، فیرجع هذا الغناء الی ما هو بالطبع و الفطره، و الاتساق و الاتزان المناسب لألفاظ القرآن و معانیه؛ لا یکون ذلک الا بقطع و وصل، و مد و جزر، و وزانه، و طمأنینه. و غیر ذلک ممّا یعرف فی الغناء الفطری الطبیعی. و أمّا الغناء المصطلح فی علم الموسیقی فلم یکن معروفا عند العرب الجاهلی و لا فی دوران النبوّه، و انما تعرف العرب الحدی و هو صوت بترنم کانت الحداه تساق به ابلهم و لیس الاغناء فطریا طبیعیا قرره نبی الإسلام، و أجازه و سمعه، و کان له فی حجه الوداع حادیان: البراء بن مالک یحدو بالرجال، و انجشه الأسود الغلام الحبشی یحدو بالنساء و فی ذلک قوله صلّی اللّه علیه و آله« رویدا یا انجشه! رفقا بالقواریر» و انما عرفت العرب الغناء المصطلح فی دوران الامویین حیث رغب البطالون من الامراء و الخلفاء و ذوی الثروه فی ذلک، فدخل الغناء المعروف فی ألحان العرب و أشعارهم من قبل الفرس و الروم. قدم الحجاز رجل یسمی بنشیط فغنی فأعجب به مولاه، فقال سائب خاثر: أنا أصنع. لک مثل غناء هذا الفارسیّ بالعربیه، ثمّ غدا علیه و قد صنع. لمن الدیار رسومها قفر**لعبت بها الأرواح و القطر قال ابن

الكلبى: و هو أول صوت غنى به فى الإسلام من الغناء العربى المتقن الصنعه و ما زالت الغناء تتدرج الى أن كملت أيّام بنى العباس عند إبراهيم بن المهدى و إبراهيم الموصلى و ابنه إسحاق و ابنه حماد، و للغناء العربى تاريخ مفصل من شاء فليراجع مقدّمه ابن خلدون الأغانى ترجمه سائب خاثر و طويس و نشيط.

**[ترجمه]معانی الاخبار - . معانی الاخبار: ۲۷۹ - :

پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: از ما نیست کسی که قرآن را زیبا نخواند. - .

سید مرتضی علم الهدی - رضوان خدا بر او باد - صورت دیگری برای این حدیث بیان کرده و گفته: این صورتی است که به ذهن من خطور کرده. و آن این است که فرمایش امام علیه السلام «لم یتغن» از این باب است: غنی الرجل بالمکان اذا طال مقامه به یعنی به معنای اقامت کردن است و از همین باب گفته می شود المغنی و المغانی. خداوند نیز فرموده: «کأن لم یغنوا فیها» {گویی خود در آن [دیار] سکونت نداشتند} (اعراف / ۹۳). یعنی در آن جا اقامت نداشتند. و نیز گفته اعشی: و کنت امرءا زمنا بالعراق عفیف المناخ طویل التغن به اقامت گزیدن طولانی مدت شبیه تر است تا ثروتمند شدن. زیرا اقامت گزیدن با طول مدت توصیف می شود؛ اما ثروتمند شدن این گونه نیست. پس معنای حدیث به این صورت می شود: هر کس طولانی مدت بر قرآن اقامت نداشته باشد، از ما نیست. یعنی به غیر قرآن نپردازد و آن را محل اقامت و منزلی برای خود انتخاب کند (همیشه با قرآن بماند). -

(با غنا و صدای زیبا). معنایش این است که از ما نیست هر کس از آن (قرآن) بی نیازی نجوید. و منظورش صدا نیست.

و روایت شده است که: هر کس قرآن بخواند، پس او ثروتمندی است که پس از آن فقر ندارد.

و نیز روایت شده که: هر کس [علم و معرفت] به قرآن به او اعطا شود سپس بپندارد به کسی بیشتر از آنچه به او عطا شده، داده شده است؛ پس بی شک کوچکی را بزرگ نموده و بزرگی را کوچک کرده است. و برای حامل قرآن شایسته نیست کسی از زمینیان را - اگرچه مالک همه دنیا باشد با وسعتش - ثروتمندتر از خود ببیند. و اگر آن گونه بود که گروهی می گویند آن صدا در گلو پیچاندن و خوش صدایی است، عقوبت حتما در ترک کردن این (خوش صدایی) است. چرا که هر کس صدایش را برای قرائت در گلو نیندازد، از پیامبر صلّی الله علیه و آله نیست. آن زمان که فرمود: از ما نیست کسی که قرآن را با صدای دلپذیر نخواند.

**[ترجمه]

«۶»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْإِسْنَادِ إِلَی دَارِمٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ

ص: ۱۹۳

رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: حَسِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ فَإِنَّ الصَّوْتَ الْحَسَنَ يَزِيدُ الْقُرْآنَ حُسْناً وَ قَرَأَ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ ما يَشاءُ(۱).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: رسول خدا صلّی الله علیه و آله: قرآن را با صداهایتان زیبا کنید. زیرا صدای خوب، زیبایی قرآن را می افزاید. و قرائت فرمودند: «یزید فی الخلق ما یشاء» - . فاطر / ۱ - {در آفرینش هر چه بخواهد می افزاید.} - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۶۹ -

**[ترجمه]

«۷»

ج، [الإحتجاج] رُوِيَ: أَنَّ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ علیه السلام كَانَ حَسَنَ الصَّوْتِ حَسَنَ الْقِرَاءَةِ وَ قَالَ يَوْماً مِنَ الْأَيَّامِ إِنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام كَانَ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ فَرُبَّمَا مَرَّ بِهِ الْمَارُّ فَصَعِقَ مِنْ حُسْنِ صَوْتِهِ وَ إِنَّ الْإِمَامَ لَوْ أَظْهَرَ فِي ذَلِكَ شَيْئاً لَمَا احْتَمَلَهُ النَّاسُ قِيلَ لَهُ أَ لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يُصَلِّي بِالنَّاسِ وَ يَرْفَعُ صَوْتَهُ بِالْقُرْآنِ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله كَانَ يُحَمِّلُ مَنْ خَلْفَهُ مَا يُطِيقُونَ (۲).

**[ترجمه]احتجاج: روایت شده که امام کاظم علیه السلام، خوش صدا بودند و زیبا قرائت می فرمودند. روزی از روزها فرمودند: امام سجّاد علیه السلام، قرآن می خواندند و چه بسا عابری عبور می کرد و از زیبایی صدای ایشان بی هوش می شد. و امام اگر در این زمینه چیزی را آشکار نماید، مردم تاب نمی آورند. به ایشان عرض شد: آیا پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله برای مردم نماز نمی خواندند و با صدای بلند قرآن نمی خواندند؟ پس فرمودند: بی شک رسول خدا بر آن ها که پشت سرش بودند، چیزی حمل می کرد که طاقتش را داشتند. - . احتجاج : ۲۱۵ -

**[ترجمه]

«۸»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَةِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمُ اسْتِخْفَافاً بِالدِّينِ وَ بَيْعَ الْحُكْمِ وَ قَطِيعَةَ الرَّحِمِ وَ أَنْ تَتَّخِذُوا الْقُرْآنَ مَزَامِيرَ تُقَدِّمُونَ أَحَدَكُمْ وَ لَيْسَ بِأَفْضَلِكُمْ فِي الدِّينِ (۳).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: با سندهای سه گانه از امام رضا علیه السلام، از پدرانشان علیهم السلام نقل فرمودند که پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: من بر شما می ترسم از تحقیر دین و فروش حکم و قطع صله رحم و از این که قرآن را نی نوازندگی قرار دهید که به یکی از خودتان می دهید در حالی که برترین شما در دین نیست. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۲ -

**[ترجمه]

أقول

قد سبق الأخبار فی باب الغناء.

**[ترجمه]روایت باب غنا در [مطالب قبل] گذشته است.

**[ترجمه]

«۹»

سر، [السرائر] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ الْعَبَّاسِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام الرَّجُلُ لَا یَرَی أَنَّهُ صَنَعَ شَیْئاً فِی الدُّعَاءِ وَ الْقِرَاءَهِ حَتَّی یَرْفَعَ صَوْتَهُ فَقَالَ لَا بَأْسَ إِنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام

ص: ۱۹۴

۱- ۱. عیون الأخبار ج ۲ ص ۶۹.

۲- ۲. الاحتجاج ص ۲۱۵.

۳- ۳. عیون الأخبار ج ۲ ص ۴۲.

كَانَ أَحْسَنَ النَّاسِ صَوْتاً بِالْقُرْآنِ وَ كَانَ يَرْفَعُ صَوْتَهُ حَتَّى يُسْمِعَهُ أَهْلَ الدَّارِ وَ إِنَّ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام كَانَ أَحْسَنَ النَّاسِ صَوْتاً بِالْقُرْآنِ وَ كَانَ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ وَ قَرَأَ رَفَعَ صَوْتَهُ فَيَمُرُّ بِهِ مَارُّ الطَّرِيقِ مِنَ السَّقَّاءِينَ وَ غَيْرِهِمْ فَيَقُومُونَ فَيَسْتَمِعُونَ إِلَى قِرَاءَتِهِ (۱).

**[ترجمه]سرائر: معاويه بن عمار گفت: به امام صادق عليه السلام عرض كردم: فردى به نظرش در دعا و قرائت [قرآن] كارى نكرده است، مگر اين كه صدايش را بلند كند. پس فرمودند: اشكالى ندارد. امام سجاد عليه السلام در تلاوت قرآن زيباترين صدا را داشت و هنگام تلاوت صدايش را بلند مى كرد تا اهل خانه آن را بشنوند. امام باقر عليه السلام نيز صدايى زيبا در تلاوت قرآن داشت و وقتى در شب براى عبادت برمى خاست، صدايش را بلند مى كرد و عبور كنندگان و سقّايان توقف مى كردند و به تلاوت او گوش مى سپردند. - . سرائر: ۴۷۶ -

**[ترجمه]

«۱۰»

نبه، [تنبيه الخاطر] عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله: أَنَّهُ سُئِلَ أَيُّ النَّاسِ أَحْسَنُ صَوْتاً بِالْقُرْآنِ قَالَ مَنْ إِذَا سَمِعْتَ قِرَاءَتَهُ رَأَيْتَ أَنَّهُ يَخْشَى اللَّهَ.

**[ترجمه]تنبيه الخاطر: روايت است كه از پيامبر صلى الله عليه و آله سئوال شد: چه كسى در قرائت قرآن خوش صداتر است؟ فرمود: آن كس كه وقتى قرائت او را مى شنوى، در مى يابى كه از خداوند مى ترسد .

**[ترجمه]

باب ۲۲ كون القرآن فى البيت و ذم تعطيله

الأخبار

«۱»

ل، [الخصال] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُوسَى بْنِ عُمَرَ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ثَلَاثَةٌ يَشْكُونَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مَسْجِدٌ خَرَابٌ لَا يُصَلِّي فِيهِ أَهْلُهُ وَ عَالِمٌ بَيْنَ جُهَّالٍ وَ مُصْحَفٌ مُعَلَّقٌ قَدْ وَقَعَ عَلَيْهِ غُبَارٌ لَا يُقْرَأُ فِيهِ (۲).

**[ترجمه]خصال: امام صادق عليه السلام فرمودند: سه نفر به خداوند عزّ و جلّ شكايت مى كنند: مسجد خرابى كه اهلش در آن نماز نمى خوانند، عالمى كه ميان نادانان قرار دارد، و قرآنى كه بى استفاده واگذاشته شده و بر آن غبار نشسته و از روى آن خوانده نمى شود. - . خصال ۱: ۶۲ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ علیه السلام: أَنَّهُ كَانَ يَسْتَحِبُّ أَنْ يُعَلَّقَ الْمُصْحَفُ فِی الْبَيْتِ يُتَّقَى بِهِ مِنَ الشَّيَاطِينِ قَالَ وَ يَسْتَحِبُّ أَنْ لَا يُتْرَكَ مِنَ الْقِرَاءَهِ فِيهِ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام صادق علیه السلام از پدرشان نقل می فرمایند که فرمودند: مستحب است قرآن در خانه باشد تا به وسیله آن از شیطان ها بر حذر باشند. و فرمودند: مستحب است خواندن از روی آن ترک نشود. - . قرب الاسناد: ۴۲ -

**[ترجمه]

«۳»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنِ السَّعْدَآبَادِيِّ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ الصُّوفِيِّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ علیه السلام قَالَ: إِنِّی لَيُعْجِبُنِی أَنْ يَكُونَ فِی الْبَيْتِ مُصْحَفٌ يَطْرُدُ اللَّهُ بِهِ الشَّيَاطِينَ (۴).

ص: ۱۹۵

۱- ۱. السرائر: ۴۷۶.

۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۶۲.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۴۲.

۴- ۴. ثواب الأعمال ص ۹۳.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السـلام از پدرشان علیه السـلام نقل می کنند که فرمودند: من خوشم می آید از این که در خانه قرآنی باشد که خدا به وسیله آن شیطان ها را دور کند. - .

ثواب الاعمال: ۹۳۰ -

**[ترجمه]

«۴»

عُدَّهُ الدَّاعِی، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السـلام جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنِّی أَحْفَظُ الْقُرْآنَ عَنْ ظَهْرِ قَلْبٍ فَأَقْرَؤُهُ عَنْ ظَهْرِ قَلْبِی أَفْضَلُ أَوْ أَنْظُرُ فِی الْمُصْحَفِ قَالَ فَقَالَ لِی لَا بَلِ اقْرَأْهُ وَ انْظُرْ فِی الْمُصْحَفِ فَهُوَ أَفْضَلُ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ النَّظَرَ فِی الْمُصْحَفِ عِبَادَهٌ.

وَ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ فِی الْمُصْحَفِ مُتِّعَ بِبَصَرِهِ وَ خُفِّفَ عَنْ وَالِدَیْهِ وَ لَوْ کَانَا کَافِرَیْنِ.

وَ عَنْهُ علیه السـلام یَرْفَعُهُ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَیْسَ شَیْ ءٌ أَشَدَّ عَلَی الشَّیْطَانِ مِنَ الْقِرَاءَهِ فِی الْمُصْحَفِ نَظَراً وَ الْمُصْحَفُ فِی الْبَیْتِ یَطْرُدُ الشَّیْطَانَ.

**[ترجمه]عـده الـداعی: اسـحاق بن عمـار گفت: به امـام صـادق علیه السـلام عرض کردم: جانم به فـدایت، من قرآن را از بر کردم. پس آن را از حفظ بخوانم بهتر است یـا به قرآن نگـاه کنم؟ گفت: فرمودنـد: نه بلکه به قرآن نگـاه کن. آیـا نمی دانی نگاه کردن به قرآن عبادت است؟

و نیز ایشان علیه السلام فرمودند: هر کس از روی قرآن بخواند، دیدگانش سودمند می شوند و از [عذاب] والدینش کاسته می گردد، اگرچه آن دو از کافران باشند.

و نیز ایشان از پیامبر صلّی الله علیه و آله نقل می کند که فرمودند: برای شیطان چیزی سخت تر از خواندن از روی قرآن با نگاه کردن، نیست. و قرآن در خانه شیطان را دور می کند .

**[ترجمه]

باب ۲۳ فضل قراءه القرآن عن ظهر القلب و فی المصحف و ثواب النظر إلیه و آثار القراءه و فوائدها

الأخبار

«۱»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: سِتَّهٌ

مِنَ الْمُرُوَّهِ ثَلَاثَهٌ مِنْهَا فِی الْحَضَرِ وَ ثَلَاثَهٌ مِنْهَا فِی السَّفَرِ فَأَمَّا الَّتِی فِی الْحَضَرِ فَتِلَاوَهُ کِتَابِ اللَّهِ تَعَالَی وَ عِمَارَهُ مَسَاجِدِ اللَّهِ وَ اتِّخَاذُ الْإِخْوَانِ فِی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ أَمَّا الَّتِی فِی السَّفَرِ فَبَذْلُ الزَّادِ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ الْمِزَاحُ فِی غَیْرِ الْمَعَاصِی (۱).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: از امام رضا علیه السلام روایت شده که رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله فرمود: شش چیز از مردانگی و انسانیّت است، سه چیز در حضر و سه چیز در سفر، امّا آن سه که در حضر است: اوّل تلاوت کتاب خدا (قرآن مجید)، دوم آباد کردن مساجد خدا (به پر کردن جمعیّت در آن جهت عبادت خدا)، و سوم، یافتن دوستانی در راه خدا. و امّا آن سه چیز که در سفر است (عبارتند از): اوّل انفاق از توشه، دوم نیک خلقی، و سوم بذله گوئی در غیر معاصی. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۲۷ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضی مثله بأسانید کثیره فی باب المروه(۲) و أبواب السفر و غیرها.

**[ترجمه]قد مضی مثله بأسانید کثیره فی باب المروه و أبواب السفر و غیرها.

**[ترجمه]

«۲»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ أَبَانٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنِ النَّضْرِ عَنْ یَحْیَی الْحَلَبِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِیفٍ عَنِ الْبَاقِرِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ عَشْرَ آیَاتٍ فِی لَیْلِهِ لَمْ

ص: ۱۹۶

۱- ۱. عیون الأخبار ج ۲ ص ۲۷.

۲- ۲. راجع ج ۷۶ ص ۳۱۱- ۳۱۳ من هذه الطبعه الحدیثه.

يُكْتَبْ مِنَ الْغَافِلِينَ وَ مَنْ قَرَأَ خَمْسِينَ آيَةً كُتِبَ مِنَ الذَّاكِرِينَ وَ مَنْ قَرَأَ مِائَةَ آيَةٍ كُتِبَ مِنَ الْقَانِتِينَ وَ مَنْ قَرَأَ مِائَتَيْ آيَةٍ كُتِبَ مِنَ الْخَاشِعِينَ وَ مَنْ قَرَأَ ثَلَاثَمِائَةِ آيَةٍ كُتِبَ مِنَ الْفَائِزِينَ وَ مَنْ قَرَأَ خَمْسَمِائَةِ آيَةٍ كُتِبَ مِنَ الْمُجْتَهِدِينَ وَ مَنْ قَرَأَ أَلْفَ آيَةٍ كُتِبَ لَهُ قِنْطَارٌ وَ الْقِنْطَارُ خَمْسُونَ أَلْفَ مِثْقَالِ ذَهَبٍ وَ الْمِثْقَالُ أَرْبَعَةٌ وَ عِشْرُونَ قِيرَاطاً أَصْغَرُهَا مِثْلُ جَبَلِ أُحُدٍ وَ أَكْبَرُهَا مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ (۱).

ثو،(۲) [ثواب الأعمال] مع، [معانی الأخبار] ابن الوليد عن الصفار عن ابن عيسى عن الحسين بن سعيد: مثله (۳).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام باقر علیه السّلام روایت نموده که پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله فرمود: هر که شباهنگام ده آیه تلاوت کند، در زمره غافلان نوشته نشود و هر که پنجاه آیه تلاوت کند، در زمره ذکرگویان نوشته شود و هر که صد آیه تلاوت کند، در زمره نمازگزاران نوشته شود و هر که دویست آیه تلاوت کند، در زمره فروتنان نوشته شود و هر که سیصد آیه تلاوت کند، در زمره رستگاران نوشته شود و هر که پانصد آیه تلاوت کند، در زمره جهادگران نوشته شود و هر که هزار آیه تلاوت کند، قنطاری برای او نوشته شود که هر قنطار پانصد هزار مثقال طلا و هر مثقال بیست و چهار قیراط است و کوچک ترین قیراط همانند کوه احد است و بزرگ ترین آن به اندازه آنچه میانه آسمان و زمین است باشد. - . امالی صدوق : ۳۶ -

ثواب الاعمال و معانی الاخبار مانند آن را روایت کرده است. - . ثواب الاعمال : ۹۳ -

**[ترجمه]

«۳»

لی، [الأمالی للصدوق]: فِيمَا نَاجَى بِهِ مُوسَى رَبَّهُ إِلَهِي مَا جَزَاءُ مَنْ تَلَا حِكْمَتَكَ سِرّاً وَ جَهْراً قَالَ يَا مُوسَى يَمُرُّ عَلَى الصِّرَاطِ كَالْبَرْقِ (۴).

**[ترجمه]امالی صدوق: در آنچه موسی با آن با پروردگارش مناجات می کرد، [آمده است]: خدای من، پاداش کسی که حکمت تو را در نهان و آشکار تلاوت می کند چیست؟ فرمود: ای موسی! مانند برق از پل صراط عبور می کند. - . امالی صدوق: ۱۲۵ -

**[ترجمه]

«۴»

لی، [الأمالی للصدوق] مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: عَلَيْكُمْ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يُحِبُّهَا وَ إِيَّاكُمْ وَ مَذَامَّ الْأَفْعَالِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يُبْغِضُهَا وَ عَلَيْكُمْ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ فَإِنَّ دَرَجَاتِ الْجَنَّةِ عَلَى عَدَدِ آيَاتِ الْقُرْآنِ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ يُقَالُ لِقَارِئِ الْقُرْآنِ اقْرَأْ وَ ارْقَ فَكُلَّمَا قَرَأَ آيَةً رَقَا دَرَجَةً وَ عَلَيْكُمْ

بِحُسْنِ الْخُلُقِ فَإِنَّهُ يَبْلُغُ بِصَاحِبِهِ دَرَجَهَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ وَ عَلَيْكُمْ بِحُسْنِ الْجِوَارِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَمَرَ بِذَلِكَ وَ عَلَيْكُمْ بِالسِّوَاكِ فَإِنَّهَا مَطْهَرَهٌ وَ سُنَّهٌ حَسَنَهٌ وَ عَلَيْكُمْ بِفَرَائِضِ اللَّهِ فَأَدُّوهَا وَ عَلَيْكُمْ بِمَحَارِمِ اللَّهِ فَاجْتَنِبُوهَا(۵).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام صادق علیه السلام فرمود بر شما باد به مکارم اخلاق، زیرا خدای عز و جل آن ها را دوست دارد و دور باشید از اخلاق بد که خدایشان دشمن دارد و بر شما باد به خواندن قرآن که درجات بهشت بشماره آیات آن است و روز قیامت به قاری قرآن گویند بخوان و بالا رو و هر آیه بخواند، یک درجه بالا رود، و بر شما باد به حسن خلق که صاحب خود را به مقام روزه دار شب زنده دار رساند و بر شما باد به خوش همسایگی که خدا بدان دستور داده و بر شما باد به مسواک کردن که پاک کننده و روش نیکی است و بر شما باد به واجبات و آن ها را ادا کنید و ملاحظه کنید حرام ها را و آن ها را ترک کنید. - . امالی صدوق : ۲۱۶ -

**[ترجمه]

«۵»

لی، [الأمالی للصدوق] عَنِ ابْنِ الْمُغِيرَهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ كَانَ الْقُرْآنُ حَدِيثَهُ وَ الْمَسْجِدُ بَيْتَهُ

ص: ۱۹۷

۱- ۱. أمالی الصدوق ص ۳۶.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۹۳.

۳- ۳. معانی الأخبار ص ۱۴۷.

۴- ۴. أمالی الصدوق ص ۱۲۵.

۵- ۵. أمالی الصدوق ص ۲۱۶.

بَنَی اللَّهُ لَهُ بَیْتاً فِی الْجَنَّه ِ(۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام صادق علیه السلام از پدرانشان علیهم السلام نقل می کنند که پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس قرآن، سخنش و مسجد خانه اش باشد؛ خداوند خانه ای در بهشت برایش بنا می کند. - .امالی صدوق: ۳۰۰ -

**[ترجمه]

«۶»

ل، [الخصال] الْخَلِیلُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ الدُّبَیْلِیِّ عَنْ أَبِی عُبَیْدِ اللَّهِ عَنْ سُفْیَانَ عَنِ الزُّهْرِیِّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا حَسَدَ إِلَّا فِی اثْنَتَیْنِ رَجُلٍ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَهُوَ یُنْفِقُ مِنْهُ آنَاءَ اللَّیْلِ وَ آنَاءَ النَّهَارِ وَ رَجُلٌ آتَاهُ الْقُرْآنَ فَهُوَ یَقُومُ بِهِ آنَاءَ اللَّیْلِ وَ آنَاءَ النَّهَارِ(۲).

**[ترجمه]خصال: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: حسد روا نیست مگر در دو چیز: مردی که خداوند به او مالی داده و او شب و روز از آن انفاق می کند و مردی که خداوند به او قرآن عطا کرده و او شب و روز به آن می پردازد. - . خصال ۱ : ۳۸ -

**[ترجمه]

«۷»

ل، [الخصال] فِی بَعْضِ مَا أَوْصَی بِهِ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله أَبَا ذَرٍّ: عَلَیْکَ بِتِلَاوَهِ الْقُرْآنِ وَ ذِکْرِ اللَّهِ کَثِیراً فَإِنَّهُ ذِکْرٌ لَکَ فِی السَّمَاءِ وَ نُورٌ لَکَ فِی الْأَرْضِ (۳).

**[ترجمه]خصال: در برخی چیزهایی که پیامبر صلّی الله علیه و آله به آن وصیت فرمودند: ای ابوذر، بر تو باد به تلاوت قرآن و و ذکر بسیار خداو زیرا آن یادی است برای تو در آسمان و نوری است برایت در زمین. - . خصال ۲: ۱۰۵ -

**[ترجمه]

«۸»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنِ الْأَصْبَهَانِیِّ عَنِ الْمِنْقَرِیِّ رَفَعَهُ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیه السلام قَالَ: عَلَیْکَ بِالْقُرْآنِ فَإِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْجَنَّهَ بِیَدِهِ لَبِنَهً مِنْ ذَهَبٍ وَ لَبِنَهً مِنْ فِضَّهٍ جَعَلَ مِلَاطَهَا الْمِسْکَ وَ تُرَابَهَا الزَّعْفَرَانَ وَ حَصْبَاءَهَا اللُّؤْلُؤَ وَ جَعَلَ دَرَجَاتِهَا عَلَی قَدْرِ آیَاتِ الْقُرْآنِ فَمَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ قَالَ لَهُ اقْرَأْ وَ ارْقَ وَ مَنْ دَخَلَ مِنْهُمُ الْجَنَّهَ لَمْ یَکُنْ فِی الْجَنَّهِ أَعْلَی دَرَجَهً مِنْهُ مَا خَلَا النَّبِیُّونَ وَ الصِّدِّیقُونَ (۴).

**[ترجمه]تفسیر قمی: امام سجاد علیه السلام فرمود: به قرآن چنگ بزن. زیرا خداوند، بهشت را به دست خویش یک آجر از طلا و آجر دیگری از نقره آفریده و ملات آن را از مشک، خاکش را از زعفران، شن آن از مروارید و درجات آن را به اندازه آیات قرآن قرار داده است. هر کس قرآن بخواند به او گفته می شود: بخوان و به درجه بالاتر صعود کن. هر کس از اهل قرآن وارد بهشت شود، در آن جا به جز پیامبران و صدیقان، کسی از نظر درجه از او برتر نخواهد بود. - . تفسیر قمی : ۵۸۷ -

**[ترجمه]

«۹»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] حَمَّوَیْهِ عَنْ أَبِی الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِی خَلِیفَهَ عَنْ أَبِی هِلَالٍ عَنْ بَکْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ: أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ دَخَلَ عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ مَوْقُوذٌ أَوْ قَالَ مَحْمُومٌ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَشَدَّ وَعَکَکَ أَوْ حُمَّاکَ فَقَالَ مَا مَنَعَنِی ذَلِکَ أَنْ قَرَأْتُ اللَّیْلَهَ ثَلَاثِینَ سُورَهً فِیهِنَّ السَّبْعُ الطُّوَلُ فَقَالَ عُمَرُ یَا رَسُولَ اللَّهِ غَفَرَ اللَّهُ لَکَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِکَ وَ مَا تَأَخَّرَ وَ أَنْتَ تَجْتَهِدُ هَذَا الِاجْتِهَادَ فَقَالَ یَا عُمَرُ أَ فَلَا أَکُونُ عَبْداً شَکُوراً(۵).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: عمر بن خطاب بر پیامبر صلّی الله علیه و آله وارد شد، در حالی که ایشان سخت بیمار بودند یا تب دار بودند. پس عمر به ایشان گفت: ای رسول خدا! چه قدر بیماری تان یا تبتان شدید است! پس فرمودند: این مرا منع نکرد از این که شب سی سوره بخوانم که هفت سوره طولانی نیز در آن ها بود. پس عمر گفت: ای رسول خدا! شما این گونه تلاش می کنید، خداوند گناهان گذشته و آینده شما را ببخشد. پس فرمودند: آیا بنده شکر گزاری نباشم؟ - . امالی طوسی ۲: ۱۸۵ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ل، [الخصال] عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ أَبُو بَکْرٍ: یَا رَسُولَ اللَّهِ أَسْرَعَ إِلَیْکَ الشَّیْبُ

ص: ۱۹۸

۱- ۱. أمالی الصدوق ص ۳۰۰.

۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۳۸.

۳- ۳. الخصال ج ۲ ص ۱۰۵.

۴- ۴. تفسیر القمّیّ: ۵۸۷، فی حدیث.

۵- ۵. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۱۸ و الموقوذ: الشدید المرض المشرف.

قَالَ شَيَّبَتْنِی هُودٌ وَ الْوَاقِعَهُ وَ الْمُرْسَلَاتُ وَ عَمَّ یَتَساءَلُونَ (۱).

**[ترجمه]خصال: ابو بکر گفت: ای رسول خدا! پیری به سویت شتافته است. فرمودند: سوره های هود و واقعه و مرسلات و عم یتساءلون مرا پیر کرد. - . خصال ۱: ۹۳ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: ثَلَاثَهٌ یَزِدْنَ فِی الْحِفْظِ وَ یَذْهَبْنَ بِالْبَلْغَمِ قِرَاءَهُ الْقُرْآنِ وَ الْعَسَلُ وَ اللُّبَانُ (۲).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: با سندهای سه گانه از امام رضا علیه السلام از پدرانشان علیهم السلام نقل است که امیر المؤمنین علیه السلام فرمودند: سه چیز است که حافظه را زیاد می کنند و بلغم را از بین می برند: قرآن و عسل و کندر. - . عیون الاخبار ۲: ۳۸ -

**[ترجمه]

«۱۲»

ثو،(۳)

[ثواب الأعمال] مع، [معانی الأخبار] مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ مِائَهَ آیَهٍ یُصَلِّی بِهَا فِی لَیْلَهٍ کَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهَا قُنُوتَ لَیْلَهٍ وَ مَنْ قَرَأَ مِائَتَیْ آیَهٍ فِی لَیْلَهٍ فِی غَیْرِ صَلَاهِ اللَّیْلِ کَتَبَ اللَّهُ لَهُ فِی اللَّوْحِ قِنْطَاراً مِنْ حَسَنَاتٍ وَ الْقِنْطَارُ أَلْفٌ وَ مِائَتَا أُوقِیَهٍ وَ الْأُوقِیَّهُ أَعْظَمُ مِنْ جَبَلِ أُحُدٍ(۴).

**[ترجمه]ثواب الاعمال - . ثواب الاعمال: ۹۲ - ، معانی الاخبار: امام صادق علیه السلام فرمودند: هر کس شبی صد آیه را در نماز بخواند، خداوند به خاطر آن برای او عبادت شبانه را می نویسد. و هر کس در شبی دویست آیه در غیر نماز بخواند، خداوند در لوح یک قنطار از حسنات برایش می نویسد. و قنطار هزار و دویست اوقیه هست و اوقیه بزرگ تر از کوه احد است. - . معانی الاخبار: ۱۴۷ -

**[ترجمه]

«۱۳»

مع، [معانی الأخبار] عَلِیُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ الْمُذَکِّرُ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَحْمَدَ الطَّبَرِیِّ عَنْ خِرَاشٍ مَوْلَی أَنَسٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ

رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ مِائَهَ آیَهٍ لَمْ یُکْتَبْ مِنَ الْغَافِلِینَ وَ مَنْ قَرَأَ مِائَتَیْ آیَهٍ کُتِبَ مِنَ الْقَانِتِینَ وَ مَنْ قَرَأَ ثَلَاثَمِائَهِ آیَهٍ لَمْ یُحَاجِّهِ الْقُرْآنُ.

یعنی من حفظ قدر ذلک من القرآن یقال قد قرأ الغلام القرآن إذا حفظه (۵).

**[ترجمه]معانی الاخبار: پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس صد آیه بخواند، از غافلین نوشته نمی شود؛ و هر کس دویست آیه بخواند، در شمار پارسایان نوشته می شود؛ و هر کس سیصد آیه بخواند، قرآن با او محاجّه نمی کند.

یعنی هر کس به این میزان از قرآن حفظ کند. می گویند غلام قرآن خواند، زمانی که آن را حفظ کند. (منظور از خواندن حفظ کردن است با این شاهد مثال که هر گاه غلام یا نوجوان قرآن را حفظ کند می گویند قرآن خواند). - . معانی الاخبار: - ۴۴۰

**[ترجمه]

«۱۴»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُعَاذٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَبِی بَکْرٍ الصَّنْعَانِیِّ عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ هَمَّامٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ حُجْرٍ الْمَدَرِیِّ عَنْ أَبِی ذَرٍّ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: النَّظَرُ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام عِبَادَهٌ وَ النَّظَرُ إِلَی الْوَالِدَیْنِ بِرَأْفَهٍ وَ رَحْمَهٍ عِبَادَهٌ وَ النَّظَرُ فِی الْمُصْحَفِ یَعْنِی صَحِیفَهَ الْقُرْآنِ عِبَادَهٌ وَ النَّظَرُ إِلَی الْکَعْبَهِ عِبَادَهٌ(۶).

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۹۳ راجعه.

۲- ۲. عیون الأخبار ج ۲ ص ۳۸.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۹۲.

۴- ۴. معانی الأخبار ص ۱۴۷.

۵- ۵. معانی الأخبار ص ۴۱۰.

۶- ۶. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۷۰.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: ابوذر گفت: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: نگاه کردن به علی بن ابی طالب علیه السلام عبادت است؛ و نگاه کردن با مهربانی و رحمت، به پدر و مادر عبادت است؛ و نگاه کردن به مصحف یعنی قرآن عبادت است؛ و نگاه کردن به کعبه عبادت است. - . امالی طوسی ۲: ۷۰ -

**[ترجمه]

«۱۵»

یر، [بصائر الدرجات] ابْنُ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ الْعَبْدِيِّ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيٍّ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ فِي الصَّلَاةِ أَفْضَلُ مِنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فِي غَيْرِ الصَّلَاةِ(۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام صادق علیه السلام از پدرشان علیه السلام از امام علی علیه السلام نقل کردند که پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: خواندن قرآن در نماز برتر خواندن قرآن در غیر نماز است. - . بصائر الدرجات ، مستدرک ۱: ۲۹۲ -

**[ترجمه]

«۱۶»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ مَسْرُورٍ عَنِ ابْنِ عَامِرٍ عَنْ عَمِّهِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ مُعَاذِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ قَائِماً فِي صَلَاتِهِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ مِائَةَ حَسَنَةٍ وَ مَنْ قَرَأَ فِي صَلَاتِهِ جَالِساً كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ خَمْسِينَ حَسَنَةً وَ مَنْ قَرَأَ فِي غَيْرِ صَلَاتِهِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ عَشْرَ حَسَنَاتٍ (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام باقر علیه السلام فرمودند: هر کس قرآن بخواند در حالی که به نماز ایستاده است، خداوند برای هر حرفی صد حسنه برایش می نویسد؛ و هر کس در نماز در حالی که نشسته است، بخواند خداوند برای هر حرفی پنجاه حسنه برایش می نویسد؛ و هر کس در غیر نمازش بخواند، خداوند برای هر حرفی برایش ده حسنه می نویسد. - . ثواب الاعمال: ۹۱ -

**[ترجمه]

«۱۷»

عُدَّةُ الدَّاعِي، رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى مَنْ شَغَلَهُ قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ عَنْ دُعَائِي وَ مَسْأَلَتِي أَعْطَيْتُهُ أَفْضَلَ ثَوَابِ الشَّاكِرِينَ.

وَ عَنْ لَيْثِ بْنِ سُلَيْمٍ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: نَوِّرُوا بُيُوتَكُمْ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ وَ لَا تَتَّخِذُوهَا قُبُوراً كَمَا فَعَلَتِ الْيَهُودُ وَ النَّصَارَى صَلَّوْا فِي الْبِيَعِ وَ الْكَنَائِسِ وَ عَطَّلُوا بُيُوتَهُمْ فَإِنَّ الْبَيْتَ إِذَا كَثُرَ فِيهِ تِلَاوَةُ الْقُرْآنِ كَثُرَ خَيْرُهُ وَ أَمْتَعَ أَهْلَهُ وَ أَضَاءَ لِأَهْلِ السَّمَاءِ

کَمَا تُضِی ءُ نُجُومُ السَّمَاءِ لِأَهْلِ الدُّنْیَا.

وَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْبَیْتَ إِذَا کَانَ فِیهِ الْمُسْلِمُ یَتْلُو الْقُرْآنَ یَتَرَاءَاهُ أَهْلُ السَّمَاءِ کَمَا یَتَرَاءَی أَهْلُ الدُّنْیَا الْکَوْکَبَ الدُّرِّیَّ فِی السَّمَاءِ.

وَ عَنِ الرِّضَا علیه السلام یَرْفَعُهُ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: اجْعَلُوا لِبُیُوتِکُمْ نَصِیباً مِنَ الْقُرْآنِ فَإِنَّ الْبَیْتَ إِذَا قُرِئَ فِیهِ یُسِّرَ عَلَی أَهْلِهِ وَ کَثُرَ خَیْرُهُ وَ کَانَ سُکَّانُهُ فِی زِیَادَهٍ وَ إِذَا لَمْ یُقْرَأْ فِیهِ الْقُرْآنُ ضُیِّقَ عَلَی أَهْلِهِ وَ قَلَّ خَیْرُهُ وَ کَانَ سُکَّانُهُ فِی نُقْصَانٍ.

وَ رَوَی الْحَسَنُ بْنُ أَبِی الْحَسَنِ الدَّیْلَمِیُّ قَالَ وَ قَالَ علیه السلام: قِرَاءَهُ الْقُرْآنِ أَفْضَلُ مِنَ الذِّکْرِ وَ الذِّکْرُ أَفْضَلُ مِنَ الصَّدَقَهِ وَ الصَّدَقَهُ أَفْضَلُ مِنَ الصِّیَامِ وَ الصَّوْمُ

۱- ۱. بصائر الدرجات ص و أخرجه فی المستدرک ج ۱ ص ۲۹۲.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۹۱.

جُنَّةٌ مِنَ النَّارِ.

وَ قَالَ علیه السلام: لِقَارِئِ الْقُرْآنِ بِكُلِّ حَرْفٍ يَقْرَؤُهُ فِي الصَّلَاةِ قَائِماً مِائَةُ حَسَنَةٍ وَ قَاعِداً خَمْسُونَ حَسَنَةً وَ مُتَطَهِّراً فِي غَيْرِ الصَّلَاةِ خَمْسٌ وَ عِشْرُونَ حَسَنَةً وَ غَيْرَ مُتَطَهِّرٍ عَشْرُ حَسَنَاتٍ أَمَا إِنِّي لَا أَقُولُ الم حَرْفٌ بَلْ لَهُ بِالْأَلِفِ عَشْرٌ وَ بِاللَّامِ عَشْرٌ وَ بِالْمِيمِ عَشْرٌ.

وَ رَوَى بِشْرُ بْنُ غَالِبٍ الْأَسَدِيُّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ علیهما السلام: مَنْ قَرَأَ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فِي صَلَاتِهِ قَائِماً يُكْتَبُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ مِائَةُ حَسَنَةٍ فَإِنْ قَرَأَهَا فِي غَيْرِ صَلَاةٍ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ عَشْراً فَإِنِ اسْتَمَعَ الْقُرْآنَ كَانَ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ حَسَنَةٌ وَ إِنْ خَتَمَ الْقُرْآنَ لَيْلًا صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ حَتَّى يُصْبِحَ وَ إِنْ خَتَمَهُ نَهَاراً صَلَّتْ عَلَيْهِ الْحَفَظَةُ حَتَّى يُمْسِيَ وَ كَانَتْ لَهُ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ وَ كَانَ خَيْراً لَهُ مِمَّا بَيْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ قُلْتُ هَذَا لِمَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَمَنْ لَمْ يَقْرَأْهُ قَالَ يَا أَخَا بَنِي أَسَدٍ إِنَّ اللَّهَ جَوَادٌ مَاجِدٌ كَرِيمٌ إِذَا قَرَأَ مَا مَعَهُ أَعْطَاهُ اللَّهُ ذَلِكَ.

وَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنِ اسْتَمَعَ حَرْفاً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ مِنْ غَيْرِ قِرَاءَةٍ كُتِبَ لَهُ حَسَنَةٌ وَ مُحِيَ عَنْهُ سَيِّئَةٌ وَ رُفِعَ لَهُ دَرَجَةٌ(۱).

**[ترجمه]عده الداعی: از پیامبر روایت شده که فرمود خدای تعالی می فرماید: هر کس قرائت قرآن او را از دعایم بازدارد، من بهترین ثواب شاکرین را به او می دهم.

لیث بن سلیم بدون واسطه از پیامبر روایت کرده است که آن حضرت فرمود:

خانه های خویش را با تلاوت قرآن نورانی کنید و خانه های خود را جایگاه مردگان نسازید، چنان که یهود و نصاری چنان کردند که در معابد و کنیسه هایشان نماز گزاردند و خانه های خود را خالی گذاشتند، زیرا خانه ای که در آن زیاد تلاوت قرآن شود خیرش زیاد می شود و اهل آن از تلاوت قرآن بهرمند می شوند و آن خانه اهل آسمان را روشنی می دهد چنان که ستارگان آسمان به اهل دنیا نور می دهند.

روایت پنجم: از امام صادق علیه السلام آمده که فرمود: خانه ای که در آن مسلمانی باشد که قرآن می خواند، اهل آسمان آن خانه را می بینند، چنان که اهل زمین ستاره درخشان آسمان را می بینند.

روایت ششم: امام رضا علیه السلام از پیامبر نقل می فرماید که آن حضرت فرمود: برای خانه هایتان بهره ای از قرآن قرار دهید، زیرا وقتی در خانه ای قرآن خوانده شود، بر اهل آن خانه سبک گرفته می شود و خیراتش زیاد می گردد و اهل آن در زیاده هستند و اگر در آن خانه قرآن خوانده نشود، خانه بر اهلش تنگ می شود و خیراتش کم می شود و ساکنین آن در نقصان خواهند بود.

روایت هفتم: امام صادق علیه السلام فرمود: شایسته است که مؤمن نمیرد تا آنکه قرآن بیاموزد و یا آنکه در راه فراگیری آن باشد.

روایت هشتم: حسن بن ابی الحسین دیلمی از کتابش نقل کرد که آن حضرت فرمود: قرائت قرآن بهتر از ذکر است و ذکر

بهتر از صدقه است و صدقه بهتر از روزه است و روزه سپر آتش است و فرمود: قاری قرآن به عوض هر حرفی در نمازش در صورتی که در حال ایستاده بخواند صد حسنه دارد و در صورتی که نشسته نماز گزارد و در آن قرآن بخواند پنجاه حسنه بابت هر حرفی می برد و در غیر نماز اگر با طهارت باشد بابت هر حرفی بیست و پنج حسنه می برد و اگر بدون طهارت باشد ده حسنه می برد. منظور من از حرف این نیست که بگویم «الم» یک حرف است بلکه برای قاری قرآن برای هر حرف یعنی بابت «الف» ده حسنه و بابت حرف «لام» ده حسنه و بابت حرف «میم» ده حسنه و عوض حرف راء ده حسنه می برد.

روایت نهم: بشر بن غالب اسدی از امام حسین بن علی علیه السلام روایت کرد که فرمود: هر کس آیه ای از کلام خدا را در نمازش به حالت ایستاده بخواند، خدای تعالی در عوض هر حرفی صد حسنه برایش می نویسد و اگر در غیر نماز بخواند، بابت هر حرفی ده حسنه به او می دهد و اگر قرآن را بشنود، به عوض هر حرفی یک حسنه می نویسند و اگر قرآن را در شب ختم کند، فرشتگان آسمان بر او صلوات می فرستند تا صبح کند و اگر در روز ختم قرآن کند، ملائکه بر او درود فرستند تا شب کند و برای وی یک دعای مستجاب هست و آن بهتر است از آنچه که بین آسمان و زمین است. پرسیدم: این پاداش کسی است که قرآن خوانده است (ولی کسی که قرآن نخوانده پاداشش چیست)؟ حضرت فرمود: ای برادر بنی اسد! خدای تعالی بخشنده و بزرگوار و کریم است. وقتی آنچه که شنیده (در حفظ دارد) بخواند، خدای تعالی همان را به او می دهد.

از امام صادق علیه السلام وارد شده که فرمود: هر کس حرفی از کتاب خدا را بدون قرائت بشنود، خدای تعالی برای او حسنه ای بنویسد و گناهی را از وی محو کند و درجه ای را به او دهد. - . عده الداعی : ۲۱۱ -

**[ترجمه]

«۱۸»

أَعْلَامُ الدِّینِ، عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَرْفَعُهُ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَیسَ شَیْ ءٌ عَلَی الشَّیْطَانِ أَشَدَّ مِنَ الْقِرَاءَهِ فِی الْمُصْحَفِ نَظَراً وَ الْمُصْحَفُ فِی الْبَیْتِ یَطْرُدُ الشَّیْطَانَ.

**[ترجمه]امام صادق علیه السلام از پیامبر صلّی الله علیه و آله نقل می فرمایند که فرمودند: بر شیطان چیزی سخت تر از خواندن قرآن با نگاه کردن از روی قرآن نیست. و وجود قرآن در خانه، شیطان را دور می راند.

**[ترجمه]

«۱۹»

کِتَابُ الْمُسَلْسَلَاتِ، لِلشَّیْخِ جَعْفَرٍ الْقُمِّیِّ حَدَّثَنَا عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْشَاذٍ(۲) قَالَ حَدَّثَنِی أَحْمَدُ بْنُ حَبِیبِ بْنِ الْحُسَیْنِ الْبَغْدَادِیُّ قَالَ حَدَّثَنِی أَبِی قَالَ حَدَّثَنِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِیمَ الصَّفَدِیُّ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْیَمَنِ وَرَدَ بَغْدَادَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو هَاشِمٍ ابْنُ أَخِی الْوَادِی عَنْ عَلِیِّ بْنِ خَلَفٍ قَالَ: شَکَا رَجُلٌ إِلَی مُحَمَّدِ بْنِ حُمَیْدٍ الرَّازِیِّ الرَّمَدَ فَقَالَ لَهُ أَدِمِ النَّظَرَ فِی الْمُصْحَفِ فَإِنَّهُ کَانَ بِی رَمَدٌ فَشَکَوْتُ ذَلِکَ إِلَی حَرِیزِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ فَقَالَ لِی أَدِمِ النَّظَرَ فِی الْمُصْحَفِ فَإِنَّهُ کَانَ بِی رَمَدٌ فَشَکَوْتُ ذَلِکَ إِلَی الْأَعْمَشِ

فَقَالَ لِی أَدِمِ النَّظَرَ فِی الْمُصْحَفِ فَإِنَّهُ کَانَ بِی رَمَدٌ

ص: ۲۰۱

۱- ۱. عدّه الداعی ص ۲۱۱.

۲- ۲. فی المستدرک: حمشار.

فَشَكَوْتُ ذَلِكَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ فَقَالَ لِي أَدِمِ النَّظَرَ فِي الْمُصْحَفِ فَإِنَّهُ كَانَ بِي رَمَدٌ فَشَكَوْتُ ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لِي أَدِمِ النَّظَرَ فِي الْمُصْحَفِ فَإِنَّهُ كَانَ بِي رَمَدٌ فَشَكَوْتُ ذَلِكَ إِلَى جَبْرَئِيلَ فَقَالَ لِي أَدِمِ النَّظَرَ فِي الْمُصْحَفِ.

**[ترجمه]کتاب المسلسلات: علی بن خلف گفت: مردی از درد چشم به محمد بن حمید رازی شکایت کرد. گفت: دائما به قرآن نگاه کن؛ من نیز چشم درد داشتم و به حریز بن عبد الحمید شکایت کردم، گفت دائما به قرآن نگاه کن؛ من نیز چشم درد داشتم و به اعمش شکایت کردم، پس به من گفت دائما به قرآن نگاه کن؛ من نیز چشم درد داشتم و از آن به عبد الله بن مسعود شکایت کردم؛ به من گفت دائما به قرآن نگاه کن؛ من نیز چشم درد داشتم و از آن به رسول خدا شکایت کردم، به من فرمودند: دائما به قرآن نگاه کن؛ من نیز چشم درد داشتم و از آن به جبرئیل شکایت کردم، به من فرمود: دائما به قرآن نگاه کن.

**[ترجمه]

«۲۰»

كِتَابُ الْغَايَاتِ، قَالَ علیه السلام: أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الْقِرَاءَةُ فِي الْمُصْحَفِ.

**[ترجمه]کتاب الغایات: امام علیه السلام فرمودند: برترین عبادت، خواندن از روی قرآن است.

**[ترجمه]

«۲۱»

ثو، [ثواب الأعمال] عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ الْمُكَتِّبُ عَنْ مُحَمَّدٍ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ جَمِيلِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ الْفُضَيْلِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: إِنَّ الَّذِي يُعَالِجُ الْقُرْآنَ لِيَحْفَظَهُ بِمَشَقَّةٍ مِنْهُ وَ قِلَّةِ حِفْظِهِ لَهُ أَجْرَانِ وَ قَالَ مَا يَمْنَعُ التَّاجِرَ مِنْكُمُ الْمَشْغُولَ فِي سُوقِهِ إِذَا رَجَعَ إِلَى مَنْزِلِهِ أَنْ لَا يَنَامَ حَتَّى يَقْرَأَ سُورَةً مِنَ الْقُرْآنِ فَيُكْتَبَ لَهُ مَكَانَ كُلِّ آيَةٍ يَقْرَؤُهَا عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَ يُمْحَى عَنْهُ عَشْرُ سَيِّئَاتٍ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السّلام فرمود: هر که قرآن را با وجود کمی حافظه به دشواری از بر کند، دو پاداش از آن اوست. و نیز فرمود: چه چیزی بازرگانی را که در بازار به تجارت می پردازد باز می دارد از اینکه چون به خانه اش بازگردد، پیش از خواب سوره ای از قرآن را تلاوت کند تا خداوند به ازای هر آیه که تلاوت می کند برای او ده حسنه نویسد و ده گناه از او را پاک سازد؟ - . ثواب الاعمال : ۹۲ -

**[ترجمه]

«۲۲»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنِ ابْنِ يَزِيدَ عَنْ رَجُلٍ مِنَ الْعَوَامِّ رَفَعَهُ إِلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ فِی الْمُصْحَفِ نَظَراً مُتِّعَ بِبَصَرِهِ وَ خُفِّفَ بِوَالِدَيْهِ وَ إِنْ كَانَا كَافِرِينَ (٢).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس قرآن را از روی آن بخواند، از دیدگان خود بهرمند شود و عذاب پدر و مادرش تخفیف داده شود گرچه آن دو کافر باشند. - . ثواب الاعمال : ۹۳ -

**[ترجمه]

«۲۳»

ثو، [ثواب الأعمال] بِهَذَا الْإِسْنَادِ رَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَيْسَ شَيْ ءٌ أَشَدَّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنَ الْقِرَاءَهِ فِی الْمُصْحَفِ نَظَراً(٣).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: هیچ چیز به اندازه قرائت قرآن از روی آن بر شیطان سخت تر نیست. - . ثواب الاعمال : ۹۳ -

**[ترجمه]

«۲۴»

ثو، [ثواب الأعمال] مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنِ ابْنِ أَسْبَاطٍ رَفَعَهُ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ مِائَهَ آيَهٍ مِنَ الْقُرْآنِ مِنْ أَيِّ آيِ الْقُرْآنِ شَاءَ ثُمَّ قَالَ يَا اللَّهُ سَبْعَ مَرَّاتٍ فَلَوْ دَعَا عَلَى الصَّخْرَهِ لَقَلَعَهَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ (۴).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امیر المومنین علیه السلام فرمود: هر کس صد آیه را، از هر سوره ای که بخواهد، بخواند و سپس هفت مرتبه «یا الله» بگوید، و آنگاه آن را بر صخره ای بخواند به یاری خدا هر آینه آن را از جای برکند. - . ثواب الاعمال : ۹۴ -

**[ترجمه]

«۲۵»

سن، [المحاسن] أَبُو الْقَاسِمِ وَ أَبُو يُوسُفَ عَنِ الْقَنْدِيِّ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ وَ أَبِی الْبَخْتَرِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: السِّوَاكُ وَ قِرَاءَهُ الْقُرْآنِ مَقْطَعَهٌ لِلْبَلْغَمِ (۵).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمود: مسواک زدن و قرائت قرآن بلغم را از بین می برد. - . محاسن : ۵۶۳ -

**[ترجمه]

«۲۶»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام] رُوِیَ عَنِ الْعَالِمِ علیه السلام: فِی الْقُرْآنِ شِفَاءٌ مِنْ کُلِّ دَاءٍ وَ قَالَ دَاوُوا

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۹۳ و ۹۲.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۹۳ و ۹۲.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۹۳ و ۹۲.

۴- ۴. ثواب الأعمال ص ۹۴.

۵- ۵. المحاسن ص ۵۶۳.

مَرْضَاكُمْ بِالصَّدَقَهِ وَ اسْتَشْفُوا بِالْقُرْآنِ فَمَنْ لَمْ يَشْفِهِ الْقُرْآنُ فَلَا شِفَاءَ لَهُ.

**[ترجمه]فقه الرضا: از امام علیه السلام نقل شده است: شفای هر دردی در قرآن وجود دارد. و حضرت علیه السلام فرمود: بیماری خود را با صدقه مداوا کنید و از قرآن شفا جویید، چرا که هرکس به وسیله قرآن شفا نیابد، هیچ شفای دیگری برای او نیست.

**[ترجمه]

«۲۷»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] مُحَمَّدُ بْنُ زَيْدِ بْنِ مُهَلَّبٍ الْكُوفِيُّ عَنِ النَّضْرِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رُقْيَهِ الْعَقْرَبِ وَ الْحَيَّهِ وَ النُّشْرَهِ وَ رُقْيَهِ الْمَجْنُونِ وَ الْمَسْحُورِ الَّذِي يُعَذَّبُ قَالَ يَا ابْنَ سِنَانٍ لَا بَأْسَ بِالرُّقْيَهِ وَ الْعُوذَهِ وَ النُّشْرِ إِذَا كَانَتْ مِنَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ لَمْ يَشْفِهِ الْقُرْآنُ فَلَا شَفَاهُ اللَّهُ وَ هَلْ شَيْ ءٌ أَبْلَغُ فِي هَذِهِ الْأَشْيَاءِ مِنَ الْقُرْآنِ أَ لَيْسَ اللَّهُ تَعَالَى يَقُولُ وَ نُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ ما هُوَ شِفاءٌ وَ رَحْمَهٌ لِلْمُؤْمِنِينَ -(۱)

أَ لَيْسَ اللَّهُ يَقُولُ تَعَالَى ذِكْرُهُ وَ جَلَّ ثَنَاؤُهُ لَوْ أَنْزَلْنا هذَا الْقُرْآنَ عَلى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خاشِعاً مُتَصَدِّعاً مِنْ خَشْيَهِ اللَّهِ (۲) سَلُونَا نُعَلِّمْكُمْ وَ نُوقِفْكُمْ عَلَى قَوَارِعِ الْقُرْآنِ لِكُلِّ دَاءٍ(۳).

**[ترجمه]طب الأئمه: محمد بن زید بن مهلب کوفی از نضر بن عبدالله بن سنان و وی از امام صادق علیه السلام نقل می کند: از ایشان درباره تعویذ عقرب و مار و تعویذ مجنون و سحر شده ای که عذاب می کشند پرسیدم. حضرت علیه السلام فرمود: ای ابن سنان، تعویذ ها و باطل کننده طلسم ها باید از قرآن باشد. و اگر کسی به وسیله قرآن شفا نیابد، خداوند دیگر او را شفا نمی دهد، و آیا چیزی واضح تر از این امور در قرآن آمده است؟ مگر نه اینکه خداوند متعال می فرماید: «ما آنچه را برای مومنان موجب درمان و رحمت است از قرآن نازل می کنیم. مگر نه اینکه خدایی که حمد و ثنایش بلند مرتبه است، فرموده : اگر این قرآن را بر کوهی فرو می فرستادیم، یقیناً آن [کوه] را از بیم خدا فروتن [و] از هم پاشیده می دیدی. از ما بپرسید تا به شما آموزش دهیم و شما را به قوارع قرآن آگاه نماییم. («قوارع القرآن» به آیاتی گویند که برای ایمنی از شرّ شیطان، خواندنش مفید است.) - . طب الائمه : ۴۸ -

**[ترجمه]

«۲۸»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] إِسْحَاقُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ فَضَالَهَ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ زُرَارَهَ بْنِ أَعْيَنَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ الْبَاقِرَ علیه السلام عَنِ الْمَرِيضِ هَلْ يُعَلَّقُ عَلَيْهِ تَعْوِيذٌ أَوْ شَيْ ءٌ مِنَ الْقُرْآنِ فَقَالَ نَعَمْ لَا بَأْسَ بِهِ إِنَّ قَوَارِعَ الْقُرْآنِ تَنْفَعُ فَاسْتَعْمِلُوهَا(۴).

**[ترجمه]طب الأئمه: زراره بن أعین نقل می کند: از امام باقر علیه السلام پرسیدم: آیا تعویذی و یا چیزی از قرآن به بیمار

بیاویزیم؟ فرمود: آری، استفاده از آن اشکال ندارد. هنگامی که قوارع و تعویذهای قرآن سودمند است از آن بهره جویید. - . طب الائمه : ۴۹ -

**[ترجمه]

«۲۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ: شَکَا رَجُلٌ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَجَعاً فِی صَدْرِهِ فَقَالَ اسْتَشْفِ بِالْقُرْآنِ لِأَنَّ اللَّهَ یَقُولُ وَ شِفاءٌ لِما فِی الصُّدُورِ(۵).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از سکونی از امام صادق علیه السلام نقل شده است که ایشان از قول پدرشان فرمود: مردی از درد سینه نزد پیامبر صلی الله علیه و آله شکایت برد. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: از قرآن شفا بجوی، زیرا شفای هرآنچه در سینه ها وجود دارد، در قرآن است. - . تفسیر عیاشی ۲ : ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۳۰»

کش، [رجال الکشی] جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَسَنِ عَنِ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ قَالَ حَدَّثَنِی أَبُو هَارُونَ قَالَ: کُنْتُ سَاکِناً دَارَ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَیْنِ فَلَمَّا عَلِمَ انْقِطَاعِی إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ وَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیهما السلام أَخْرَجَنِی مِنْ دَارِهِ قَالَ فَمَرَّ بِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقَالَ لِی یَا بَا هَارُونَ بَلَغَنِی أَنَّ هَذَا أَخْرَجَکَ مِنْ دَارِهِ قَالَ قُلْتُ نَعَمْ جُعِلْتُ

۱- ۱. أسری: ۸۲.

۲- ۲. الحشر: ۲۱.

۳- ۳. طبّ الأئمّه ص ۴۸.

۴- ۴. طبّ الأئمّه ص ۴۹.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۱۲۴، و الآیه فی سوره یونس: ۵۷.

فِدَاکَ قَالَ بَلَغَنِی أَنَّکَ کُنْتَ تُکْثِرُ فِیهَا تِلَاوَهَ کِتَابِ اللَّهِ تَعَالَی إِذَا تُلِیَ فِیهَا کِتَابُ اللَّهِ تَعَالَی کَانَ لَهَا نُورٌ سَاطِعٌ فِی السَّمَاءِ یُعْرَفُ مِنْ بَیْنِ الدُّورِ(۱).

**[ترجمه]رجال کشی: جعفر بن محمد از علی بن حسین از ابن ابی نجران روایت می کند: ابوهارون برای من نقل کرد: من در منزل حسن بن حسین ساکن بودم. هنگامی که دانست همه هم و غم خود را صرف امام باقر صلی الله علیه و آله و امام صادق علیه السلام می نمایم، مرا از خانه خویش بیرون راند. در راه امام صادق علیه السلام به من برخورد و فرمود: ای اباهارون، به من خبر رسیده است که این شخص تو را از خانه خود بیرون رانده. گفتم آری، فدایتان شوم. حضرت علیه السلام فرمود: به من خبر رسیده است که در این خانه قرآن زیاد تلاوت می کردی، هنگامی که در خانه ای قرآن تلاوت شود از آن خانه نوری به آسمان ساطع می شود که آن خانه را در میان دیگر خانه ها مشخص می سازد. - . رجال کشی : ۱۹۳ -

**[ترجمه]

«۳۱»

الدَّعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، قَالَ قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام: مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ کَانَتْ لَهُ دَعْوَهٌ مُجَابَهٌ إِمَّا مُعَجَّلَهٌ وَ إِمَّا مُؤَجَّلَهٌ.

وَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَنْ قَرَأَ فِی الْمُصْحَفِ نَظَراً مُتِّعَ بِبَصَرِهِ وَ خُفِّفَ عَلَی وَالِدَیْهِ وَ لَیْسَ شَیْ ءٌ أَشَدَّ عَلَی الشَّیْطَانِ مِنَ الْقِرَاءَهِ فِی الْمُصْحَفِ نَظَراً.

الغایات، قال رسول الله صلی الله علیه و آله: و ذکر مثل الخبر الأخیر.

**[ترجمه]دعوات راوندی: حسن بن علی علیه السلام فرمود: هر کس قرآن بخواند یک دعای مستجاب دارد. این اجابت دیر است یا زود.

امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس قرآن را از روی آن بخواند، برای دیدگانش مفید است و از عذاب پدر و مادر قاری کاسته می شود و هیچ چیز برای شیطان سخت تر از تلاوت قرآن از روی آن نیست.

در الغایات نیز چنین روایتی به نقل از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل شده است .

**[ترجمه]

باب ۲۴ فی کم یقرأ القرآن و یختم و معنی الحال المرتحل و فضل ختم القرآن

الأخبار

«۱»

ن،(۲)

[عیون أخبار الرضا علیه السلام] لی، [الأمالی للصدوق] عَنِ الصَّوْلِیِّ عَنْ أَبِی ذَکْوَانَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ الْعَبَّاسِ قَالَ: کَانَ الرِّضَا علیه السلام یَخْتِمُ الْقُرْآنَ فِی کُلِّ ثَلَاثٍ وَ یَقُولُ لَوْ أَرَدْتُ أَنْ أَخْتِمَهُ فِی أَقَلَّ مِنْ ثَلَاثٍ لَخَتَمْتُهُ وَ لَکِنْ مَا مَرَرْتُ بِآیَهٍ قَطُّ إِلَّا فَکَّرْتُ فِیهَا وَ فِی أَیِّ شَیْ ءٍ أُنْزِلَتْ وَ فِی أَیِّ وَقْتٍ فَلِذَلِکَ صِرْتُ أَخْتِمُ ثَلَاثَهَ أَیَّامٍ (۳).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: امام رضا علیه السلام در هر سه روز یک قرآن ختم می کرد و می فرمود که اگر می خواستم قرآن را در کمتر از سه روز ختم کنم، هر آینه ختم می کردم، و لیکن من هرگز به آیه ای نگذشتم مگر آنکه در آن آیه و در آنکه این آیه در چه چیز فرود آمده و در کدام وقت نازل شده است فکر کرده ام. پس از این جهت در هر سه روز یک قرآن ختم می کنم. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۱۸۰ -

**[ترجمه]

«۲»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْأَصْبَهَانِیِّ عَنِ الْمِنْقَرِیِّ عَنِ ابْنِ عُیَیْنَهَ عَنِ الزُّهْرِیِّ قَالَ: قُلْتُ لِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام أَیُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ قَالَ الْحَالُّ الْمُرْتَحِلُ قُلْتُ وَ مَا الْحَالُّ الْمُرْتَحِلُ قَالَ فَتْحُ الْقُرْآنِ وَ خَتْمُهُ کُلَّمَا حَلَّ فِی أَوَّلِهِ ارْتَحَلَ فِی آخِرِهِ.

وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ فَرَأَی أَنَّ أَحَداً أُعْطِیَ شَیْئاً

ص: ۲۰۴

۱- ۱. رجال الکشّیّ ص ۱۹۳.

۲- ۲. عیون الأخبار ج ۲ ص ۱۸۰.

۳- ۳. أمالی الصدوق ص ۳۹۲.

أَفْضَلَ مِمَّا أُعْطِیَ فَقَدْ صَغَّرَ عَظِیماً وَ عَظَّمَ صَغِیراً(۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: راوی می گوید: از امام سجاد علیه السلام پرسیدم: کدام عمل با فضیلت تر است؟ فرمود: آن عمل که می آید و کوچ می کند. عرض کردم: چه عملی است که می آید و کوچ می کند؟ فرمود: گشودن قرآن و به انجام رساندنش، (به طوری که) هر زمان از اولش در آید، به آخرش کوچ نماید.»

و رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هر که خداوند قرآن را [خواندن و تدبر و عمل به قرآن] به او اعطا کند، پس اگر گمان برد که کس دیگری چیز بهتری از او نصیبش شده است، البته بزرگی را حقیر شمرده و حقیری را بزرگ داشته است. - . معانی الاخبار : ۱۹۰ -

**[ترجمه]

«۳»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنِ النَّضْرِ بْنِ شُعَیْبٍ عَنْ خَالِدٍ الْقَلَانِسِیِّ عَنْ أَبِی حَمْزَةَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ خَتَمَ الْقُرْآنَ بِمَکَّهَ مِنْ جُمُعَهٍ إِلَی جُمُعَهٍ أَوْ أَقَلَّ مِنْ ذَلِکَ أَوْ أَکْثَرَ وَ خَتَمَهُ فِی یَوْمِ الْجُمُعَهِ کَتَبَ اللَّهُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ وَ الْحَسَنَاتِ مِنْ أَوَّلِ جُمُعَهٍ کَانَتْ فِی الدُّنْیَا إِلَی آخِرِ جُمُعَهٍ تَکُونُ فِیهَا وَ إِنْ خَتَمَهُ فِی سَائِرِ الْأَیَّامِ فَکَذَلِکَ (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام باقر علیه السّلام فرمود: هر که در مکّه همه قرآن را از جمعه ای تا جمعه دیگر یا در کمتر و یا بیشتر از این مدت بخواند، ولی در هر صورت قرآن را در روز جمعه به پایان برد، خداوند پاداش و حسناتی را که از نخستین جمعه دنیا تا آخرین جمعه آن باشد برای او نویسد و اگر خواندن قرآن را در دیگر روزها نیز به پایان برد، این پاداش از آن او خواهد گشت. - . ثواب الاعمال : ۹۰ -

**[ترجمه]

«۴»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قِیلَ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَیُّ الرِّجَالِ خَیْرٌ قَالَ الْحَالُّ الْمُرْتَحِلُ قِیلَ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا الْحَالُّ الْمُرْتَحِلُ قَالَ الْفَاتِحُ الْخَاتِمُ الَّذِی یَفْتَحُ الْقُرْآنَ وَ یَخْتِمُهُ فَلَهُ عِنْدَ اللَّهِ دَعْوَهٌ مُسْتَجَابَهٌ(۳).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السّلام روایت فرموده که به پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله عرض شد: ای پیامبر خدا! نیک ترین مردان کیست؟ فرمود: فرود آینده رهسپارنده. عرض شد: ای پیامبر خدا! فرود آینده رهسپارنده کیست؟ فرمود: آغازگر پایان دهنده؛ کسی که قرآن را آغاز کند و آن را به پایان برد؛ پس برای او در پیشگاه خدا خواسته ای برآورده شده باشد. - . ثواب الاعمال : ۹۲ -

**[ترجمه]

«۵»

سن، [المحاسن] عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ خَالِدٍ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ خَتَمَ الْقُرْآنَ بِمَکَّهَ لَمْ یَمُتْ حَتَّی یَرَی رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ یَرَی مَنْزِلَهُ مِنَ الْجَنَّهِ(۴).

**[ترجمه]محاسن: امام باقر علیه السلام فرمود: هر کس قرآن را در مکه ختم کند، نمی میرد مگر این که رسول خدا صلی الله علیه و آله و جایگاهش در بهشت را می بیند. - . محاسن : ۶۹ -

**[ترجمه]

«۶»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، رَوَی الرَّمَادِیُّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَیُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ قَالَ الْحَالُّ الْمُرْتَحِلُ قُلْتُ وَ مَا هُوَ قَالَ فَتْحُ الْقُرْآنِ وَ خَتْمُهُ کُلَّمَا حَلَّ بِأَوَّلِهِ ارْتَحَلَ فِی آخِرِهِ.

**[ترجمه]دعوات راوندی: راوی می گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کردم: کدام عمل با فضیلت تر است؟ فرمود: آن عمل که می آید و کوچ می کند. عرض کردم: چه عملی است که می آید و کوچ می کند؟ فرمود: گشودن قرآن و به انجام رساندنش، (به طوری که) هر زمان از اولش در آید، به آخرش کوچ نماید.»

**[ترجمه]

«۷»

کِتَابُ الْغَایَاتِ،: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَیُّ النَّاسِ خَیْرٌ قَالَ الْحَالُّ الْمُرْتَحِلُ أَیِ الْفَاتِحُ الْخَاتِمُ الَّذِی یَفْتَتِحُ الْقُرْآنَ وَ یَخْتِمُهُ فَلَهُ عِنْدَ اللَّهِ دَعْوَهٌ مُسْتَجَابَهٌ.

ص: ۲۰۵

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۱۹۰.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۹۰.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۹۲.

۴- ۴. المحاسن ص ۶۹.

**[ترجمه]الغایات: به پیامبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله عرض شد: نیک ترین مردان کیست؟ فرمود: فرود آینده رهسپارنده. یعنی آغازگر پایان دهنده؛ کسی که قرآن را آغاز کند و آن را به پایان برد؛ پس برای او در پیشگاه خدا خواسته ای برآورده شده باشد .

**[ترجمه]

باب ۲۵ أدعیه التلاوه

الأخبار

أقول

سیجی ء ما یتعلق بهذا الباب فی أبواب الدعاء من هذا الکتاب إن شاء الله تعالی.

**[ترجمه]مطالبی دیگر که مرتبط با این باب است، در باب های دعا از همین کتاب خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۱»

مکا، [مکارم الأخلاق] عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ: قَالَ حَبِیبِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَمَرَنِی أَنْ أَدْعُوَ بِهِنَ (۱) عِنْدَ خَتْمِ الْقُرْآنِ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ إِخْبَاتَ الْمُخْبِتِینَ وَ إِخْلَاصَ الْمُوقِنِینَ وَ مُرَافَقَهَ الْأَبْرَارِ وَ اسْتِحْقَاقَ حَقَائِقِ الْإِیمَانِ وَ الْغَنِیمَهَ مِنْ کُلِّ بِرٍّ وَ السَّلَامَهَ مِنْ کُلِّ إِثْمٍ وَ وُجُوبَ رَحْمَتِکَ وَ عَزَائِمَ مَغْفِرَتِکَ وَ الْفَوْزَ بِالْجَنَّهِ وَ النَّجَاهَ مِنَ النَّارِ(۲).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امیر مؤمنان علیه السلام فرمود: حبیبم رسول خدا صلی الله علیه و آله مرا امر کرد که این دعا را وقت ختم کردن قرآن بخوانم: «اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ إِخْبَاتَ الْمُخْبِتِینَ وَ إِخْلَاصَ الْمُوقِنِینَ وَ مُرَافَقَهَ الْأَبْرَارِ وَ اسْتِحْقَاقَ حَقَائِقِ الْإِیمَانِ وَ الْغَنِیمَهَ مِنْ کُلِّ بِرٍّ وَ السَّلَامَهَ مِنْ کُلِّ إِثْمٍ وَ وُجُوبَ رَحْمَتِکَ وَ عَزَائِمَ مَغْفِرَتِکَ وَ الْفَوْزَ بِالْجَنَّهِ وَ النَّجَاهَ مِنَ النَّارِ.» - . مکارم الاخلاق : ۳۹۳ -

(خداوندا از تو خشوع خاشعان و اخلاص مؤمنان و رفاقت نیکان و شایستگی برای ایمان و بهره یافتن از هر نیکی، و سلامت از هر گناه و رحمت واسعه خودت و عزائم مغفرتت و نائل شدن به بهشت و نجات از دوزخ را مسألت می نمایم.)

**[ترجمه]

«۲»

مِصْبَاحُ الْأَنْوَارِ، عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَحْمَدَ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ الْمُقْرِی عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَحْمَدَ

الْمُقْرِی الْحَمَّامِیِّ عَنْ زَیْدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی هِلَالٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُقْبَهَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَنْبَرِیِّ عَنْ زَکَرِیَّا بْنِ أَبِی صَمْصَامَهَ عَنْ حُسَیْنٍ الْجُعْفِیِّ عَنْ زَائِدَهَ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَیْشٍ قَالَ: قَرَأْتُ الْقُرْآنَ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَی آخِرِهِ فِی الْمَسْجِدِ الْجَامِعِ بِالْکُوفَهِ عَلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَلَمَّا بَلَغْتُ الْحَوَامِیمَ قَالَ لِی أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَدْ بَلَغْتَ عَرَائِسَ الْقُرْآنِ فَلَمَّا بَلَغْتُ رَأْسَ الْعِشْرِینَ مِنْ حم عسق وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ فِی رَوْضاتِ الْجَنَّاتِ لَهُمْ ما یَشاؤُنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذلِکَ هُوَ الْفَضْلُ الْکَبِیرُ بَکَی أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ حَتَّی ارْتَفَعَ نَحِیبُهُ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَی السَّمَاءِ وَ قَالَ یَا زِرُّ أَمِّنْ عَلَی دُعَائِی ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ إِخْبَاتَ الْمُخْبِتِینَ إِلَی آخِرِ الدُّعَاءِ ثُمَّ قَالَ یَا زِرُّ إِذَا خَتَمْتَ فَادْعُ بِهَذِهِ فَإِنَّ حَبِیبِی رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَمَرَنِی أَنْ

۱- ۱. یعنی کلمات تقال عند ختم القرآن.

۲- ۲. مکارم الأخلاق ص ۳۹۳.

أَدْعُوَ بِهِنَّ عِنْدَ خَتْمِ الْقُرْآنِ الدُّعَاءُ عِنْدَ أَخْذِ الْمُصْحَفِ- كَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام إِذَا قَرَأَ الْقُرْآنَ قَالَ قَبْلَ أَنْ يَقْرَأَ حِينَ يَأْخُذُ الْمُصْحَفَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّ هَذَا كِتَابُكَ الْمُنْزَلُ مِنْ عِنْدِكَ عَلَى رَسُولِكَ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَ كَلَامُكَ النَّاطِقُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّكَ جَعَلْتَهُ هَادِياً مِنْكَ إِلَى خَلْقِكَ وَ حَبْلًا مُتَّصِلًا فِيمَا بَيْنَكَ وَ بَيْنَ عِبَادِكَ اللَّهُمَّ إِنِّي نَشَرْتُ عَهْدَكَ وَ كِتَابَكَ اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ نَظَرِي فِيهِ عِبَادَةً وَ قِرَاءَتِي فِيهِ فِكْراً وَ فِكْرِي فِيهِ اعْتِبَاراً وَ اجْعَلْنِي مِمَّنِ اتَّعَظَ بِبَيَانِ مَوَاعِظِكَ فِيهِ وَ اجْتَنَبَ مَعَاصِيَكَ وَ لَا تَطْبَعْ عِنْدَ قِرَاءَتِي عَلَى سَمْعِي وَ لَا تَجْعَلْ عَلَى بَصَرِي غِشَاوَةً وَ لَا تَجْعَلْ قِرَاءَتِي قِرَاءَةً لَا تَدَبُّرَ فِيهَا بَلِ اجْعَلْنِي أَتَدَبَّرُ آيَاتِهِ وَ أَحْكَامَهُ آخِذاً بِشَرَائِعِ دِينِكَ وَ لَا تَجْعَلْ نَظَرِي فِيهِ غَفْلَةً وَ لَا قِرَاءَتِي هَذَراً إِنَّكَ أَنْتَ الرَّءُوفُ الرَّحِيمُ- فِي الدُّعَاءِ عِنْدَ الْفَرَاغِ مِنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ اللَّهُمَّ إِنِّي قَدْ قَرَأْتُ مَا قَضَيْتَ مِنْ كِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ فِيهِ عَلَى نَبِيِّكَ الصَّادِقِ صلى الله عليه و آله فَلَكَ الْحَمْدُ رَبَّنَا اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِمَّنْ يُحِلُّ حَلَالَهُ وَ يُحَرِّمُ حَرَامَهُ وَ يُؤْمِنُ بِمُحْكَمِهِ وَ مُتَشَابِهِهِ وَ اجْعَلْهُ لِي أُنْساً فِي قَبْرِي وَ أُنْساً فِي حَشْرِي وَ اجْعَلْنِي مِمَّنْ تُرْقِيهِ بِكُلِّ آيَةٍ قَرَأَهَا دَرَجَةً فِي أَعْلَى عِلِّيِّينَ آمِينَ رَبَّ الْعَالَمِينَ.

ختص، [الإختصاص] عن أبی عبد الله علیه السلام: مثل الدعاءین (۱).

**[ترجمه]مصباح الانوار: زرّ بن حبیش می گوید: قرآن را از ابتدا تا انتهایش در نزد امیر مؤمنان علیه السلام در مسجد جامع کوفه خواندم. چون به سوره حوامیم [سوره هایی که با حم شروع می شود] رسیدم، امیر مؤمنان به من فرمود: به عروس های قرآن رسیدی. و چون به آیه بیستم از سوره حم عسق: «وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ فِي رَوْضاتِ الْجَنَّاتِ لَهُمْ ما يَشاؤُنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ» {و کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده اند در باغ های بهشتند. آنچه را بخواهند نزد پروردگارشان خواهند داشت؛ این است همان فضل عظیم} رسیدم، حضرت با صدایی بلند گریست. سپس سرش را رو به آسمان بالا برد و فرمود: ای زرّ! بر دعای من آمین بگو. سپس خطاب به خداوند عرضه داشت: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ إِخْبَاتَ الْمُخْبِتِينَ وَ إِخْلَاصَ الْمُوقِنِينَ وَ مُرَافَقَةَ الْأَبْرَارِ وَ اسْتِحْقَاقَ حَقَائِقِ الْإِيمَانِ وَ الْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بِرٍّ وَ السَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ إِثْمٍ وَ وُجُوبَ رَحْمَتِكَ وَ عَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ وَ الْفَوْزَ بِالْجَنَّةِ وَ النَّجَاةَ مِنَ النَّارِ.» (خداوندا از تو خشوع خاشعان و اخلاص مؤمنان و رفاقت نیکان و شایستگی برای ایمان و بهره یافتن از هر نیکی، و سلامت از هر گناه و رحمت واسعه خودت و عزائم مغفرتت و نائل شدن به بهشت و نجات از دوزخ را مسألت می نمایم.) سپس فرمود: ای زرّ! هر گاه قرآن را ختم نمودی، این دعا را بخوان که حبیم رسول خدا صلی الله علیه و آله به من امر فرمود که آن را هنگام ختم قرآن بخوانم.

دعا هنگام برداشتن قرآن

امام صادق علیه السلام هنگامی که قرآن را برای خواندن به دست می گرفت می گفت: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّ هَذَا كِتَابُكَ الْمُنْزَلُ مِنْ عِنْدِكَ عَلَى رَسُولِكَ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَ كَلَامُكَ النَّاطِقُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّكَ جَعَلْتَهُ هَادِياً مِنْكَ إِلَى خَلْقِكَ وَ حَبْلًا مُتَّصِلًا فِيمَا بَيْنَكَ وَ بَيْنَ عِبَادِكَ اللَّهُمَّ إِنِّي نَشَرْتُ عَهْدَكَ وَ كِتَابَكَ اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ نَظَرِي فِيهِ عِبَادَةً وَ قِرَاءَتِي فِيهِ فِكْراً وَ فِكْرِي فِيهِ اعْتِبَاراً وَ اجْعَلْنِي مِمَّنِ اتَّعَظَ بِبَيَانِ مَوَاعِظِكَ فِيهِ وَ اجْتَنَبَ مَعَاصِيَكَ وَ لَا تَطْبَعْ عِنْدَ قِرَاءَتِي عَلَى سَمْعِي وَ لَا تَجْعَلْ عَلَى بَصَرِي غِشَاوَةً وَ لَا تَجْعَلْ قِرَاءَتِي قِرَاءَةً لَا تَدَبُّرَ فِيهَا بَلِ اجْعَلْنِي أَتَدَبَّرُ آيَاتِهِ وَ أَحْكَامَهُ آخِذاً بِشَرَائِعِ دِينِكَ وَ لَا تَجْعَلْ نَظَرِي فِيهِ غَفْلَةً وَ لَا قِرَاءَتِي هَذَراً إِنَّكَ أَنْتَ الرَّءُوفُ الرَّحِيمُ»

(خدایا! گواهی می دهم که این کتاب فرو فرستاده از سوی تو است بر پیامبرت محمد بن عبد الله، و کلام ناطق تو بر زبان

پیامبر است، که آن را راهنمایی از خود برای آفریدگانت قرار دادی، و ریسمانی که میان تو و بندگانت پیوسته است، خدایا! من عهدنامه تو و کتاب تو را باز کردم. خدایا! نگاه کردن مرا در آن عبادت، و خواندنم را اندیشیدن، و اندیشیدنم را مایه عبرت گرفتن ساز، و مرا از کسانی قرار ده که از اندرزهای تو در آن پند گیرم، و از نافرمانی تو دوری گزینم. و هنگام خواندن آن بر گوش من مهر مزن، و بر چشمانم پرده میفکن. و خواندنم را خواندنی بدون تدبیر و اندیشیدن مساز؛ بلکه چنان کن که در آیات و احکام آن بیندیشم، و شرایع دین تو را بپذیرم. و نگریستن مرا در آن غفلت و خواندنم را بیهوده خوانی مکن، که تو مهربان و بخشنده ای.)

دعا هنگام فارغ شدن از قرائت قرآن

برای هنگام فراغت یافتن از قرائت قرآن این دعا وارد است: «اللَّهُمَّ إِنِّی قَدْ قَرَأْتُ مَا قَضَیْتَ مِنْ کِتَابِکَ الَّذِی أَنْزَلْتَ فِیهِ عَلَى نَبِیِّکَ الصَّادِقِ ص فَلَکَ الْحَمْدُ رَبَّنَا اللَّهُمَّ اجْعَلْنِی مِمَّنْ یُحِلُّ حَلَالَهُ وَ یُحَرِّمُ حَرَامَهُ وَ یُؤْمِنُ بِمُحْکَمِهِ وَ مُتَشَابِهِهِ وَ اجْعَلْهُ لِی أُنْساً فِی قَبْرِی وَ أُنْساً فِی حَشْرِی وَ اجْعَلْنِی مِمَّنْ تُرْقِیهِ بِکُلِّ آیَةٍ قَرَأَهَا دَرَجَةً فِی أَعْلَى عِلِّیِّینَ آمِینَ رَبَّ الْعَالَمِینَ.»

(خداوندا، آنچه از کتابت را که بر من مقرر نمودی خواندم، کتابی که بر پیامبر راستگویت حضرت محمد درودها و رحمت تو بر او، فرو فرستادی. پس ستایش مخصوص توست ای پروردگار ما، خداوندا، مرا از کسانی قرر داده که حلالت را حلال و حرامت را حرام می شمارند و به محکم و متشابه قرآن ایمان دارند. خدایا، قرآن را مونس من در قبر و هنگام زنده و برانگیخته شدن قرار ده و در برابر هر آیه ای که خواندم، مرا یک درجه در بالاترین جای علّیین بالا ببر. اجابت فرما، ای پروردگار جهانیان.)

در اختصاص از امام صادق علیه السلام مانند دو دعای فوق ذکر شده است. - . اختصاص : ۱۴۱ -

**[ترجمه]

«۳»

مکا، [مکارم الأخلاق]: وَ إِذَا سَمِعْتَ شَیْئاً مِنْ عَزَائِمِ الْقُرْآنِ یَجِبُ عَلَیْکَ السُّجُودُ وَ تَسْجُدُ بِغَیْرِ تَکْبِیرٍ وَ تَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حَقّاً حَقّاً لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِیمَاناً وَ تَصْدِیقاً لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عُبُودِیَّةً وَ رِقّاً لَا مُسْتَنْکِفاً وَ لَا مُسْتَکْبِراً بَلْ أَنَا عَبْدٌ ذَلِیلٌ ضَعِیفٌ خَائِفٌ مُسْتَجِیرٌ- ثُمَّ تَرْفَعُ رَأْسَکَ وَ تُکَبِّرُ(۲).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: هر گاه آیه سجده یکی از سوره های سجده دار قرآن را شنیدی، لازم است در آن هنگام سجده نمایی و این سجده نیاز به تکبیر ندارد، و در حال سجده بگو: «لا إله إلّا اللّٰه حقّا حقّا، لا إله إلّا اللّٰه إیمانا و تصدیقا، لا إله إلّا اللّٰه عبودیّه و رقّا، سجدت لک یا ربّ تعبّدا و رقّا لا مستنکفا و لا مستکبرا، بل أنا عبد ذلیل خائف مستجیر.» - . مکارم الاخلاق : ۳۹۴ -

{قطعا و یقینا معبودی غیر از اللّٰه وجود ندارد، معبودی غیر از اللّٰه وجود ندارد و این را ایمان داشته و تصدیق می نمایم،

معبودی غیر از اللّٰه وجود نـدارد و این را بـا حـال بنـدگی و بردگی می گویم، پروردگارا با بنـدگی و بردگی بر تو سـجده می کنم و از آن سربازنزده و تکبر ننمایم بلکه من عبد ذلیل، ترسان و پناه آورنده ام.)

**[ترجمه]

«۴»

قل، [إقبال الأعمال] بِإِسْـنَادِنَا إِلَی یُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مَیْمُونٍ الصَّائِغِ أَبِی الْأَکْرَادِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ کَانَ مِنْ دُعَائِهِ إِذَا أَخَذَ مُصْحَفَ الْقُرْآنِ

ص: ۲۰۷

۱- ۱. الاختصاص: ۱۴۱.

۲- ۲. مکارم الأخلاق: ۳۹۴.

وَ الْجَامِعِ قَبْلَ أَنْ يَقْرَأَ الْقُرْآنَ وَ قَبْلَ أَنْ يَنْشُرَهُ يَقُولُ حِينَ يَأْخُذُهُ بِيَمِينِهِ بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ إِنِّی أَشْهَدُ أَنَّ هَذَا كِتَابُكَ الْمُنْزَلُ مِنْ عِنْدِكَ عَلَى رَسُولِكَ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ كِتَابُكَ النَّاطِقُ عَلَى لِسَانِ رَسُولِكَ- وَ فِيهِ حُكْمُكَ وَ شَرَائِعُ دِينِكَ أَنْزَلْتَهُ عَلَى نَبِيِّكَ وَ جَعَلْتَهُ عَهْدَ أُمَّتِكَ إِلَى خَلْقِكَ وَ حَبْلًا مُتَّصِلًا فِيمَا بَيْنَكَ وَ بَيْنَ عِبَادِكَ اللَّهُمَّ نَشَرْتُ عَهْدَكَ وَ كِتَابَكَ اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ نَظَرِی فِيهِ عِبَادَةً وَ قِرَاءَتِی فِيهِ تَفَكُّراً وَ فِكْرِی فِيهِ اعْتِبَاراً وَ اجْعَلْنِی مِمَّنِ اتَّعَظَ بِبَيَانِ مَوَاعِظِكَ فِيهِ وَ اجْتَنَبَ مَعَاصِيَكَ وَ لَا تَطْبَعْ عِنْدَ قِرَاءَتِی كِتَابَكَ عَلَى قَلْبِی وَ لَا عَلَى سَمْعِی وَ لَا تَجْعَلْ عَلَى بَصَرِی غِشَاوَةً وَ لَا تَجْعَلْ قِرَاءَتِی قِرَاءَةً لَا تَدَبُّرَ فِيهَا بَلِ اجْعَلْنِی أَتَدَبَّرُ آيَاتِهِ وَ أَحْكَامَهُ آخِذاً بِشَرَائِعِ دِينِكَ وَ لَا تَجْعَلْ نَظَرِی فِيهِ غَفْلَةً وَ لَا قِرَاءَتِی هَذْراً إِنَّكَ أَنْتَ الرَّءُوفُ الرَّحِيمُ- فَيَقُولُ عِنْدَ الْفَرَاغِ مِنْ قِرَاءَةِ بَعْضِ الْقُرْآنِ الْعَظِيمِ اللَّهُمَّ إِنِّی قَرَأْتُ مَا قَضَيْتَ لِی مِنْ كِتَابِكَ الَّذِی أَنْزَلْتَهُ عَلَى نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتُكَ عَلَيْهِ وَ رَحْمَتُكَ فَلَكَ الْحَمْدُ رَبَّنَا وَ لَكَ الشُّكْرُ وَ الْمِنَّةُ عَلَى مَا قَدَّرْتَ وَ وَفَّقْتَ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِی مِمَّنْ يُحِلُّ حَلَالَكَ وَ يُحَرِّمُ حَرَامَكَ وَ يَجْتَنِبُ مَعَاصِيَكَ وَ يُؤْمِنُ بِمُحْكَمِهِ وَ مُتَشَابِهِهِ وَ نَاسِخِهِ وَ مَنْسُوخِهِ وَ اجْعَلْهُ لِی شِفَاءً وَ رَحْمَةً وَ حِرْزاً وَ ذُخْراً اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لِی أُنْساً فِی قَبْرِی وَ أُنْساً فِی حَشْرِی وَ أُنْساً فِی نَشْرِی وَ اجْعَلْهُ لِی بَرَكَةً بِكُلِّ آيَةٍ قَرَأْتُهَا وَ ارْفَعْ لِی بِكُلِّ حَرْفٍ دَرَجَةً فِی أَعْلَى عِلِّيِّينَ آمِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ نَبِيِّكَ وَ صَفِيِّكَ وَ نَجِيِّكَ وَ دَلِيلِكَ وَ الدَّاعِی إِلَى سَبِيلِكَ وَ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَلِيِّكَ وَ خَلِيفَتِكَ مِنْ بَعْدِ رَسُولِكَ وَ عَلَى أَوْصِيَائِهِمَا الْمُسْتَحْفَظِينَ دِينَكَ الْمُسْتَوْدَعِينَ حَقَّكَ وَ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ السَّلَامُ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ (۱).

**[ترجمه]اقبال الاعمال: امام صادق علیه السلام هنگامی که قرآن را برای قرائت برمی داشتند، پیش از آن که آن را بگشایند و بخوانند، قرآن را به دست راست می گرفتند و می خواندند: «بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ إِنِّی أَشْهَدُ أَنَّ هَذَا كِتَابُكَ الْمُنْزَلُ مِنْ عِنْدِكَ عَلَى رَسُولِكَ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ص وَ كِتَابُكَ النَّاطِقُ عَلَى لِسَانِ رَسُولِكَ- وَ فِيهِ حُكْمُكَ وَ شَرَائِعُ دِينِكَ أَنْزَلْتَهُ عَلَى نَبِيِّكَ وَ جَعَلْتَهُ عَهْدَ أُمَّتِكَ إِلَى خَلْقِكَ وَ حَبْلًا مُتَّصِلًا فِيمَا بَيْنَكَ وَ بَيْنَ عِبَادِكَ اللَّهُمَّ نَشَرْتُ عَهْدَكَ وَ كِتَابَكَ اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ نَظَرِی فِيهِ عِبَادَةً وَ قِرَاءَتِی فِيهِ تَفَكُّراً وَ فِكْرِی فِيهِ اعْتِبَاراً وَ اجْعَلْنِی مِمَّنِ اتَّعَظَ بِبَيَانِ مَوَاعِظِكَ فِيهِ وَ اجْتَنَبَ مَعَاصِيَكَ وَ لَا تَطْبَعْ عِنْدَ قِرَاءَتِی كِتَابَكَ عَلَى قَلْبِی وَ لَا عَلَى سَمْعِی وَ لَا تَجْعَلْ عَلَى بَصَرِی غِشَاوَةً وَ لَا تَجْعَلْ قِرَاءَتِی قِرَاءَةً لَا تَدَبُّرَ فِيهَا بَلِ اجْعَلْنِی أَتَدَبَّرُ آيَاتِهِ وَ أَحْكَامَهُ آخِذاً بِشَرَائِعِ دِينِكَ وَ لَا تَجْعَلْ نَظَرِی فِيهِ غَفْلَةً وَ لَا قِرَاءَتِی هَذْراً إِنَّكَ أَنْتَ الرَّءُوفُ الرَّحِيمُ»

(خدایا! گواهی می دهم که این کتاب فرو فرستاده از سوی تو است بر پیامبرت محمد بن عبد الله، و کتاب ناطق تو بر زبان پیامبرت است. در آن حکم تو و دستورات دینت است که بر پیامبرت نازل کردی و آن را عهد امتت نسبت به مردم قرار دادی و رشته ای پیوسته بین تو و بندگانت است. خدایا! من عهدنامه تو و کتاب تو را باز کردم. خدایا! نگاه کردن مرا در آن عبادت، و خواندنم را اندیشیدن، و اندیشیدنم را مایه عبرت گرفتن ساز، و مرا از کسانی قرار ده که از اندرزهای تو در آن پند گیرم، و از نافرمانی تو دوری گزینم. و هنگام خواندن آن بر گوش من مهر مزن، و بر چشمانم پرده میفکن. و خواندنم را خواندنی بدون تدبیر و اندیشیدن مساز؛ بلکه چنان کن که در آیات و احکام آن بیندیشم، و شرایع دین تو را بپذیرم. و نگریستن مرا در آن غفلت و خواندنم را بیهوده خوانی مکن، که تو مهربان و بخشنده ای.)

و هنگام فراغت از قرائت بخشی از قرآن این دعا خوانده می شود: «اللَّهُمَّ إِنِّی قَرَأْتُ مَا قَضَيْتَ لِی مِنْ كِتَابِكَ الَّذِی أَنْزَلْتَهُ عَلَى نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتُكَ عَلَيْهِ وَ رَحْمَتُكَ فَلَكَ الْحَمْدُ رَبَّنَا وَ لَكَ الشُّكْرُ وَ الْمِنَّةُ عَلَى مَا قَدَّرْتَ وَ وَفَّقْتَ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِی مِمَّنْ يُحِلُّ حَلَالَكَ وَ يُحَرِّمُ حَرَامَكَ وَ يَجْتَنِبُ مَعَاصِيَكَ وَ يُؤْمِنُ بِمُحْكَمِهِ وَ مُتَشَابِهِهِ وَ نَاسِخِهِ وَ مَنْسُوخِهِ وَ اجْعَلْهُ لِی شِفَاءً وَ رَحْمَةً وَ حِرْزاً وَ

ذُخْراً اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لِی أَنْساً فِی قَبْرِی وَ أَنْساً فِی حَشْرِی وَ أَنْساً فِی نَشْرِی وَ اجْعَلْهُ لِی بَرَکَهً بِکَلِّ آیَهٍ قَرَأْتُهَا وَ ارْفَعْ لِی بِکَلِّ حَرْفٍ دَرَجَهً فِی أَعْلَی عِلِّیِّینَ آمِینَ یَا رَبَّ الْعَالَمِینَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ نَبِیِّکَ وَ صَفِیِّکَ وَ نَجِیِّکَ وَ دَلِیلِکَ وَ الدَّاعِی إِلَی سَبِیلِکَ وَ عَلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ وَلِیِّکَ وَ خَلِیفَتِکَ مِنْ بَعْدِ رَسُولِکَ وَ عَلَی أَوْصِیَائِهِمَا الْمُسْتَحْفَظِینَ دِینَکَ الْمُسْتَوْدَعِینَ حَقَّکَ وَ عَلَیْهِمْ أَجْمَعِینَ السَّلَامُ وَ رَحْمَهُ اللَّهِ وَ بَرَکَاتُهُ.»

(خداوندا، آنچه از کتابت را که بر من مقرر نمودی خواندم، کتابی که بر پیامبرت حضرت محمد درودها و رحمت تو بر او، فرو فرستادی. پس ستایش مخصوص توست ای پروردگار ما، و در برابر قدرت و توفیقی که دادی سپاسگزارم و منت پذیر. خداوندا، مرا از کسانی قرر داده که حلالت را حلال و حرامت را حرام می شمارند و از گناهان می پرهیزند و به محکم و متشابه و ناسخ و منسوخ قرآن ایمان دارند و آن را موجب بهبودی و رحمت و نگاه دار و اندوخته من قرار ده. خدایا، قرآن را مونس من در قبر و هنگام زنده و برانگیخته شدن قرار ده و در برابر هر آیه ای که خواندم، برکتی برای من قرار ده و در برابر هر حرفی که آموختم ، مرا یک درجه در بالاترین جای علّیین بالا بر. اجابت فرما، ای پروردگار جهانیان.

خداوندا، بر حضرت محمد، پیامبر و برگزیده و منتخب و مناجات کننده با تو و فراخواننده به راه تو و نیز بر امیر مؤمنان، ولی و جانشین تو بعد از پیامبرت و بر جانشینان آن دو که نگاهبان دین تو و کامل اداکنندگان حقت و مراقبان آفریدگانت هستند، درود بفرست. سلام و رحمت و برکات خداوند بر همه آنان باد.)

**[ترجمه]

«۵»

عُدَّهُ الدَّاعِی، حَمَّادُ بْنُ عِیسَی رَفَعَهُ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أُعَلِّمُکَ دُعَاءً لَا تَنْسَی الْقُرْآنَ قُلِ اللَّهُمَّ ارْحَمْنِی بِتَرْکِ مَعَاصِیکَ أَبَداً مَا أَبْقَیْتَنِی وَ ارْحَمْنِی مِنْ تَکَلُّفِ مَا لَا یَعْنِینِی وَ ارْزُقْنِی حُسْنَ النَّظَرِ فِیمَا یُرْضِیکَ

ص: ۲۰۸

۱- ۱. الإقبال:

وَ أَلْزِمْ قَلْبِی حِفْظَ کِتَابِکَ کَمَا عَلَّمْتَنِی وَ ارْزُقْنِی أَنْ أَتْلُوَهُ عَلَى النَّحْوِ الَّذِی یُرْضِیکَ عَنِّی اللَّهُمَّ نَوِّرْ بِکِتَابِکَ بَصَرِی وَ اشْرَحْ بِهِ صَدْرِی وَ أَطْلِقْ بِهِ لِسَانِی وَ اسْتَعْمِلْ بِهِ بَدَنِی وَ قَوِّنِی بِهِ عَلَى ذَلِکَ وَ أَعِنِّی عَلَیْهِ إِنَّهُ لَا یُعِینُ عَلَیْهِ إِلَّا أَنْتَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ.

قال- و رواه بعض أصحابنا عن الولید بن صبیح عن حفص الأعور عن أبی عبد الله علیه السلام.

**[ترجمه]عده الداعی: امیرالمؤمنین از رسول خدا صلوات الله علیهما نقل کرد که رسول خدا فرمود: دعایی شما را تعلیم می کنم که قرآن را فراموش نکنید و آن دعا این است بگو: «اللَّهُمَّ ارْحَمْنِی بِتَرْکِ مَعَاصِیکَ أَبَداً مَا أَبْقَیْتَنِی وَ ارْحَمْنِی مِنْ تَکَلُّفِ مَا لَا یَعْنِینِی وَ ارْزُقْنِی حُسْنَ النَّظَرِ فِیمَا یُرْضِیکَ وَ أَلْزِمْ قَلْبِی حِفْظَ کِتَابِکَ کَمَا عَلَّمْتَنِی وَ ارْزُقْنِی أَنْ أَتْلُوَهُ عَلَى النَّحْوِ الَّذِی یُرْضِیکَ عَنِّی اللَّهُمَّ نَوِّرْ بِکِتَابِکَ بَصَرِی وَ اشْرَحْ بِهِ صَدْرِی وَ أَطْلِقْ بِهِ لِسَانِی وَ اسْتَعْمِلْ بِهِ بَدَنِی وَ قَوِّنِی بِهِ عَلَى ذَلِکَ وَ أَعِنِّی عَلَیْهِ إِنَّهُ لَا یُعِینُ عَلَیْهِ إِلَّا أَنْتَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ.»

(خدایا به من رحم نما تا مادامی که زنده هستم گناهان را ترک کنم و به من رحم کن که برای چیزی که به درد من نمی خورد خود را به زحمت نیندازم و نظر خوش در آنچه که تو را راضی می نماید به من عنایت فرما و قلب مرا ملزم به حفظ کتابت نما چنان که کتابت را به من آموختی و مرا توفیق ده که قرآن را به آن صورت که تو را راضی می کند بخوانم. خدای من! چشمانم را به واسطه قرآن نورانی گردان! و سینه ام را گشاده و زبانم را به آن گویا نما! و بدنم را در مسیر عمل به قرآن قرار ده! و به واسطه قرآن مرا بر آن توانا کن! و مرا بر استفاده از آن یاری نما! و هیچ کس جز تو کمکی بر آن نمی تواند کند و خدایی جز تو نیست.)

سید بن طاووس گفته است بعضی از اصحاب ما این روایت را از امام صادق علیه السلام نیز روایت کرده اند.

**[ترجمه]

«۶»

الْمُتَهَجِّدُ: کَانَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام إِذَا خَتَمَ الْقُرْآنَ قَالَ: اللَّهُمَّ اشْرَحْ بِالْقُرْآنِ صَدْرِی وَ اسْتَعْمِلْ بِالْقُرْآنِ بَدَنِی وَ نَوِّرْ بِالْقُرْآنِ بَصَرِی وَ أَطْلِقْ بِالْقُرْآنِ لِسَانِی وَ أَعِنِّی عَلَیْهِ مَا أَبْقَیْتَنِی فَإِنَّهُ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِکَ.

**[ترجمه]المتهجد: امیر مؤمنان علیه السلام هر گاه قرآن را ختم می کرد، می گفت: «اللَّهُمَّ اشْرَحْ بِالْقُرْآنِ صَدْرِی وَ اسْتَعْمِلْ بِالْقُرْآنِ بَدَنِی وَ نَوِّرْ بِالْقُرْآنِ بَصَرِی وَ أَطْلِقْ بِالْقُرْآنِ لِسَانِی وَ أَعِنِّی عَلَیْهِ مَا أَبْقَیْتَنِی فَإِنَّهُ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِکَ.»

(خداوندا! با قرآن سینه ام را گشاده دار و بدنم را در مسیر عمل به قرآن قرار ده و دیده ام را با قرآن نورانی ساز و زبانم را با قرآن باز نما و تا زنده ام بر آن یاری نما که هیچ تحول و نیرویی جز با اراده تو نیست.)

**[ترجمه]

باب ۲۶ آداب القراءه و أوقاتها و ذم من یظهر الغشیه عندها

الآيات

النحل: فَإِذا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطانِ الرَّجِيم (۱)

الحدیـد: أَ لَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَ مـا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَ لا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتـابَ مِنْ قَبْلُ فَطالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَ كَثِيرٌ مِنْهُمْ فاسِقُونَ (۲)

المزمل: وَ رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا(۳)

lt;meta info="-فَإِذا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطانِ الرَّجِيمِ. - . نحل / ۹۸ -

{پس چون قرآن می خوانی از شیطانِ مطرود به خدا پناه بر.}

- أَ لَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَ ما نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَ لا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتابَ مِنْ قَبْلُ فَطالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَ كَثِيرٌ مِنْهُمْ فاسِقُونَ. - . حدید / ۱۶ -

{آیا برای کسانی که ایمان آورده انـد هنگام آن نرسـیده که د ل هایشان به یاد خدا و آن حقیقتی که نازل شده نرم [و فروتن] گردد و مانند کسانی نباشـند که از پیش بدان ها کتاب داده شد و [عمر و] انتظار بر آنان به درازا کشـید، و دل هایشان سـخت گردید و بسیاری از آن ها فاسق بودند؟}

- وَ رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا. - . مزمل / ۴ -

{و قرآن را شمرده شمرده بخوان.}

**[ترجمه]

أقول

قد سبق أيضا فی کتاب الإيمان و الكفر ما يدل على ذم الغشيه عندها(۴).

ص: ۲۰۹

۱- ۱. النحل: ۹۸.

۲- ۲. الحدید: ۱۶.

۳- ۳. المزّمّل: ۴.

۴- ۴. راجع ج ۷۰ ص ۱۱۲.

**[ترجمه]قبلا در کتاب ایمان و کفر روایتی در باره مذمت بیهوش شدن هنگام قرائت قرآن آوردیم.»

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

فس، [تفسير القمی]: وَ رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا قَالَ بَيِّنْهُ تِبْيَاناً وَ لَا تَنْثُرْهُ نَثْرَ الرَّمْلِ وَ لَا تَهُذَّهُ هَذَّ الشِّعْرِ وَ لَكِنْ أَقْرِعْ بِهِ الْقُلُوبَ الْقَاسِيَةَ(۱).

**[ترجمه]تفسیر قمی: درباره «و رتّل القرآن ترتیلا» فرمودند: آن را روشن و واضح بخوان و آن را مانند پراکندگی شن پراکنده نکن و آن را مانند شعر به سرعت قطعه قطعه نکن، بلکه با آن قلب های سخت را بکوب. - . تفسیر قمی: ۷۰۱ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسناد] مُحَمَّدُ بْنُ الْفُضَيْلِ قَالَ: سَأَلْتُهُ فَقُلْتُ أَقْرَأُ الْمُصْحَفَ ثُمَّ يَأْخُذُنِي الْبَوْلُ فَأَقُومُ فَأَبُولُ وَ أَسْتَنْجِي وَ أَغْسِلُ يَدِي ثُمَّ أَعُودُ إِلَى الْمُصْحَفِ فَأَقْرَأُ فِيهِ قَالَ لَا حَتَّى تَتَوَضَّأَ لِلصَّلَاهِ(۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: محمد بن فضیل گفت از او (امام رضا علیه السلام) پرسیدم و گفتم: قرآن می خوانم سپس نیاز به قضای حاجت پیدا می کنم. قضای حاجت می کنم و راحت می شوم و دستانم را می شویم؛ سپس دوباره به قرآن [خواندن] باز می گردم. فرمود: نه، مگر این که برای نماز وضو بگیری (مگر این که همان گونه که برای نماز وضو می گیری، وضو بسازی.)

**[ترجمه]

أَقُولُ

قَدْ مَضَى عَنِ الْعُيُونِ وَ غَيْرِهِ فِيمَا رَوَاهُ هَانِئُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَحْمُودٍ عَنْ أَبِيهِ رَفَعَهُ فِي احْتِجَاجِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ علیهما السلام عَلَى الرَّشِيدِ: أَنَّهُ لَمَّا أَرَادَ أَنْ يَسْتَشْهِدَ بِآيَهٍ قَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ- بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- ثُمَّ قَرَأَ الْآيَهَ(۳).

ختص، [الإختصاص] ابن الوليد عن أحمد بن إدريس عن محمد بن أحمد عن محمد بن إسماعيل العلوی عن محمد بن الزبرقان عنه علیه السلام: مثله (۴).

**[ترجمه]از کتاب عیون و غیر آن در روایت هانی گذشت که امام کاظم علیه السلام در احتجاج با هارون الرشید، زمانی که خواستند به آیه ای از استناد کنند، فرمودند: اعوذ بالله من الشیطان الرجیم، بسم الله الرحمن الرحیم، سپس آیه را خواندند. - .

احتجاج: ۲۱۱ -

اختصاص: با تفاوت راویان مثل همان حدیث قبل را نقل کرده است. - . اختصاص: ۵۴ -

**[ترجمه]

«۳»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] تَمِيمٌ الْقُرَشِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ رَجَاءِ بْنِ الضَّحَّاكِ قَالَ: كَانَ الرِّضَا علیه السلام فِي طَرِيقِ خُرَاسَانَ يُكْثِرُ بِاللَّيْلِ فِي فِرَاشِهِ مِنْ تِلَاوَةِ الْقُرْآنِ فَإِذَا مَرَّ بِآيَةٍ فِيهَا ذِكْرُ جَنَّةٍ أَوْ نَارٍ بَكَى وَ سَأَلَ اللَّهَ الْجَنَّةَ وَ تَعَوَّذَ بِهِ مِنَ النَّارِ الْخَبَرَ(۵).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: رجاء بن ضحاک می گوید: امام رضا علیه السلام در مسیر خراسان شب ها در بسترش فراوان قرآن تلاوت می کرد و هر گاه به آیه ای می رسید که در آن سخن از بهشت یا جهنم بود، می گریست و از خداوند بهشت را می طلبید و از جهنم به او پناه می برد. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۱۸۳ -

**[ترجمه]

«۴»

مع، [معانی الأخبار] أَبِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ عَنْ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِيِّ عَنْ بَعْضِ رِجَالِهِ عَنِ الرَّقِّيِّ عَنِ الثُّمَالِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: أَ لَا أُخْبِرُكُمْ بِالْفَقِيهِ حَقّاً قَالُوا بَلَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ- قَالَ مَنْ لَمْ يُقَنِّطِ النَّاسَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ وَ لَمْ يُؤْمِنْهُمْ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ وَ لَمْ يُرَخِّصْ لَهُمْ فِي مَعَاصِي اللَّهِ وَ لَمْ يَتْرُكِ الْقُرْآنَ رَغْبَةً عَنْهُ إِلَى غَيْرِهِ أَلَا لَا خَيْرَ فِي عِلْمٍ لَيْسَ

ص: ۲۱۰

۱- ۱. تفسير القمّیّ: ۷۰۱.

۲- ۲. قرب الإسناد: ۲۳۳ عن الرضا علیه السلام.

۳- ۳. راجع ج ۴۸ ص ۱۲۵ من هذه الطبعه نقلا عن العيون ج ۱ ص ۱۸ الاحتجاج: ۲۱۱.

۴- ۴. الاختصاص: ۵۴.

۵- ۵. عيون الأخبار ج ۲ ص ۱۸۳.

فِيهِ تَفَهُّمٌ أَلَا لَا خَيْرَ فِي قِرَاءَةٍ لَيْسَ فِيهَا تَدَبُّرٌ أَلَا لَا خَيْرَ فِي عِبَادَةٍ لَيْسَ فِيهَا تَفَقُّهٌ (۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: ابو حمزه ثمالی از حضرت باقر علیه السّلام روایت نموده که امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: آیا آگاه نسازم شما را از کسی که حقیقتا فقیه (آگاه به مسائل دین) است؟ گفتند: چرا (آری) ای امیر المؤمنین. فرمود: شخصی است که مردم را از رحمت خدا نومید نگرداند، و آنان را از عذاب او ایمن نسازد! و در نافرمانی از خدا برایشان تسهیل قائل نشود و به آنان اجازه نافرمانی ندهد، و قرآن را به دلیل علاقه به چیزهای دیگر ترک نگوید! آگاه باشید در دانشی که به دیگران انتقال پیدا نکند، خیری نیست و بدانید در قرائتی که تدبّر و چاره اندیشی در آن نباشد، و در عبادتی که آگاهی و فهم و دانستن مسائل دین در آن نباشد، خیری نیست. - . معانی الاخبار : ۲۲۶ -

**[ترجمه]

«۵»

جش، [الفهرست للنجاشی] أَبُو الْحُسَيْنِ التَّمِيمِيُّ عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ الرَّازِيِّ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى بْنِ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَانَ بْنَ تَغْلِبَ وَ مَا رَأَيْتُ أَحَداً أَقْرَأَ مِنْهُ قَطُّ يَقُولُ إِنَّمَا الْهَمْزُ رِيَاضَةٌ(۲).

**[ترجمه]فهرست نجاشی: محمد بن موسی بن ابی مریم گفت: شنیدم ابان بن تغلب - مطمئنا کسی را قاری تر از او ندیدم - می گوید: فقط همزه سخت است. - . رجال نجاشی : ۸ -

**[ترجمه]

«۶»

مع، [معانی الأخبار] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ جُمَيْعٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ بِعَرَبِيَّتِهِ وَ إِيَّاكُمْ وَ النَّبْرَ فِيهِ يَعْنِي الْهَمْزَ وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام الْهَمْزَةُ زِيَادَةٌ فِي

۱- ۱. معانی الأخبار: ۲۲۶.

۲- ۲. رجال النجاشیّ ص ۸، و قوله:« انما الهمز رياضه» أی تحقيقها و اعطاؤها صفه النبره حقها نوع رياضه يلزم المتكلم بها أن يسخر فمه و يذلل حلقه حتّى يحقق الهمزه و ينطق بها و لا ينطق بها صحيحه وافيه أوصافها حتّى يمرن على ذلك و يروضها. أقول: و لذلك يتكلم بها قريش بالتسهيل تاره و الاعلال اخرى، فيقولون« المروه» لا« المروءه» أو يسهلونها و ينطقون بها بين الهمز و الالف كما هو مفصل فی مواضعه من علم التجويد، و نقل عن أمير المؤمنين عليه السلام أنّه قال: نزل القرآن بلسان قريش و ليسوا بأهل نبر- أی همز- و لو لا- أن جبرئيل نزل بالهمز على النبيّ صلّى اللّه عليه و آله و سلّم ما همزنا» أقول و عليه رسم خطّ المصاحف تبعا لمصحف الامام الذی استكتبه عثمان فی خلافته رفعا لاختلاف القراءات، فمع أنّه أمر زيد بن ثابت أن

يكتب القرآن بلغه قريش و قريش و أكثر أهل الحجاز ليسوا بأهل نبر، و كانوا يخففونها بالتسهيل كتب الامام بالهمز طبقا لتنزيلها و قراءتها المسلمه المتفقه و قرء عاصم من القراء السبعه عن أبى عبد الرحمن السلمى عن أمير المؤمنين علىّ عليه السلام فى كل المواضع بالهمز، و باقى القراء على اختلاف يسهلونها و يعلونها و تاره ينطقون بها على الأصل بالنبره، فعلى هذا الافصح و الأصحّ ان يقرأ الهمزه بالنبره طبقا لنزوله و تبعا لرسم خطّ المصاحف.

الْقُرْآنِ إِلَّا الْهَمْزَهَ الْأَصْلِیَ (۱) مِثْلُ قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَ أَلَّا یَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِی یُخْرِجُ الْخَبْ ءَ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ (۲) وَ مِثْلُ قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَ لَکُمْ فِیها دِفْ ءٌ-(۳) وَ مِثْلُ قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ إِذْ قَتَلْتُمْ نَفْساً فَادَّارَأْتُمْ فِیها(۴).

**[ترجمه]معانی الاخبار: امام باقر از پـدرش از اجدادش علیهم السّـلام روایت نمود که پیامبر خدا صـلی اللَّه علیه و آله فرمود: قرآن را به عربیّتش بیاموزیـد، و از به کـار بردن «نبر» یعنی همزه، در آن بپرهیزیـد. و امام صادق علیه السّـلام فرمود: «همزه» در قرآن زیاده است، مگر همزه اصلی مانند قول خدای عزّ و جلّ: «أَلَّا یَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِی یُخْرِجُ الْخَبْ ءَ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ» - . نمل / ۲۵ - {شیطان کارهـای زشت را در دیـد ایشان آراسـته تا آن خـدایی را که به قـدرت کامله خود پوشیده را بیرون می آورد در آسـمان ها و زمین سـجده نکننـد} و مانند فرموده خدا: «وَ إِذْ قَتَلْتُمْ نَفْساً فَادَّارَأْتُمْ فیها» - . بقره / ۷۲ - {و هنگامی که کشتید تنی را پس اختلاف و نزاع کردید.} - . معانی الاخبار : ۳۴۴ -

**[ترجمه]

«۷»

لی، [الأمالی للصـدوق] ابْنُ إِدْرِیسَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ ابْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ أَبِی عِمْرَانَ الْأَرْمَنِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ إِنَّ قَوْماً إِذَا ذُکِّرُوا بِشَیْ ءٍ مِنَ الْقُرْآنِ أَوْ حُدِّثُوا بِهِ صَعِقَ أَحَدُهُمْ حَتَّی یُرَی أَنَّهُ لَوْ قُطِّعَتْ یَدَاهُ وَ رِجْلَاهُ لَمْ یَشْعُرْ بِذَلِکَ فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ ذَاکَ مِنَ الشَّیْطَانِ مَا بِهَذَا أُمِرُوا إِنَّمَا هُوَ اللِّینُ وَ الرِّقَّهُ وَ الدَّمْعَهُ وَ الْوَجَلُ .(۵)

**[ترجمه]امالی صدوق: جابر گوید به امام باقر علیه السلام عرض کردم: مردمی باشند که چون آیه قرآنی به یاد آن ها آوری یـا برای آن هـا از آن بـاز گوئی از خود بی خود می شونـد، تـا آنجـا که به نظر می آیـد اگر دو دست و دو پای آن ها را ببرند خبردار نمی شوند، فرمود: سبحان اللَّه! این حالت از شیطان است، بدان دستور ندارند. همانا اثر قرآن نرمی و رقت قلب و اشک و ترس است. - . امالی صدوق : ۱۵۴ -

**[ترجمه]

«۸»

ل، [الخصـال] حَمْزَهُ الْعَلَوِیُّ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ الْمُغِیرَهِ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ عَلِیٌّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ: سَبْعَهٌ لَا یَقْرَءُونَ الْقُرْآنَ الرَّاکِعُ وَ السَّاجِدُ وَ فِی الْکَنِیفِ وَ فِی الْحَمَّامِ وَ الْجُنُبُ

۱- ۱. کل همزه فی القرآن اصـلی لانه تنزیل جبرئیل و قراءه رسول اللّه صـلّی اللّه علیه و آله و لو لا أنّه صلّی اللّه علیه و آله قرء بالهمز، ما کانت قریش تهمز. لانهم ما کانوا یهمزون فی لغتهم، و هکذا رسول اللّه صـلّی اللّه علیه و آله الذی نزل بلسانه القرآن

المجيد، ما كان ليهمز فى كلام نفسه، و انما كان يسهلها، و فى الحديث أنّه عليه السلام أتى بأسير يوعك فقال لقوم منهم« اذهبوا به فأدفوه» يريد« فأدفئوه» من الدف ء و هو اعطاء الدفاء و هو ما يتسخن به من البرد، فأعللها ثمّ أسقطها طبقا للغه قريش، لكن القوم ذهبوا به فقتلوه فواداه رسول اللّه صلّى اللّه عليه و آله و ذلك لان الذين جاءوا بالاسير لم يكونوا من قريش كانوا من قيس أو تميم. و هم يقولون« فادفئوه» حين أرادوا اعطاء اللباس، و« أدفوه» حين يريدون الاجهاز عليه، فاشتبه عليهم مراد الرسول صلّى اللّه عليه و آله.

۲- ۲. النمل: ۲۵.

۳- ۳. النحل: ۵.

۴- ۴. معانى الأخبار: ۳۴۴، و الآيه فى البقره: ۷۲.

۵- ۵. أمالى الصدوق ص ۱۵۴.

وَ النُّفَسَاءُ وَ الْحَائِضُ.

قال الصدوق رضوان الله علیه هذا علی الکراهه لا علی النهی و ذلک أن الجنب و الحائض مطلق لهما قراءه القرآن إلا العزائم الأربع و هی سجده لقمان (۱) و حم السجده و النَّجْمِ إِذا هَوى و سوره اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّکَ و قد جاء الإطلاق للرجل فی قراءه القرآن فی الحمام ما لم یرد به الصوت إذا کان علیه مئزر و أما الرکوع و السجود فلا یقرأ فیهما لأن الموظف فیهما التسبیح إلا ما ورد فی صلاه الحاجه و أما الکنیف فیجب أن یصان القرآن عن أن یقرأ فیه و أما النفساء فتجری مجری الحائض فی ذلک (۲).

**[ترجمه]خصال: امام صادق علیه السلام از پدرانشان علیهم السلام نقل می فرمایند که امام علی صلوات الله علیه فرمودند: هفت نفر قرآن نمی خوانند (نباید بخوانند): کسی که در رکوع است و کسی که در سجده است. و در دستشویی و در حمام و شخص جنب و زن نفساء و حائض. - . خصال : ۲ : ۱۰ -

**[ترجمه]

«۹»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنِ السَّعْدَآبَادِیِّ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لِکُلِّ شَیْ ءٍ رَبِیعٌ وَ رَبِیعُ الْقُرْآنِ شَهْرُ رَمَضَانَ (۳).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام باقر علیه السلام فرمودند: هر چیزی بهاری دارد و بهار قرآن ماه رمضان است. - . ثواب الاعمال: ۹۳ -

**[ترجمه]

«۱۰»

سن، [المحاسن] أَبِی عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ أَبِی عُثْمَانَ الْعَبْدِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: قِرَاءَهُ الْقُرْآنِ فِی الصَّلَاهِ أَفْضَلُ مِنْ قِرَاءَهِ الْقُرْآنِ فِی غَیْرِ الصَّلَاهِ وَ ذِکْرُ اللَّهِ کَثِیراً أَفْضَلُ مِنَ الصَّدَقَهِ وَ الصَّدَقَهُ أَفْضَلُ مِنَ الصَّوْمِ وَ الصَّوْمُ جُنَّهٌ مِنَ النَّارِ (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام از پدرشان از امام علی علیه السلام نقل فرمودند که پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: خواندن قرآن در نماز با فضیلت تر است از خواندن قرآن در غیر نماز، و ذکر بسیار خدا برتر است از صدقه، و صدقه برتر از روزه هست، و روزه سپری است در مقابل آتش. - . محاسن: ۲۲۲ -

**[ترجمه]

«۱۱»

سن، [المحاسن] أَبُو سُمَيْنَةَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبَانٍ الْحَنَّاطِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: نَظِّفُوا طَرِيقَ الْقُرْآنِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا طَرِيقُ الْقُرْآنِ قَالَ أَفْوَاهُكُمْ قِيلَ بِمَا ذَا قَالَ بِالسِّوَاكِ (۵).

ص: ۲۱۳

۱- ۱. یعنی سوره الم تنزیل التی سطرت فی المصحف الشریف بعد سوره لقمان. و هذا اصطلاح.

۲- ۲. الخصال ج ۲ ص ۱۰.

۳- ۳. ثواب الأعمال: ۹۳.

۴- ۴. المحاسن: ۲۲۲.

۵- ۵. المحاسن: ۵۵۸.

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمودند: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: راه قرآن را تمیز کنید. عرض شد: ای رسول خدا! راه قرآن چیست؟ فرمودند: دهان هایتان. عرض شد: با چه چیز [دهان هایمان را تمیز کنیم]. فرمودند: با مسواک. -. محاسن: ۵۵۸ -

**[ترجمه]

«۱۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ یَتْلُونَهُ حَقَّ تِلاوَتِهِ (۱) فَقَالَ الْوُقُوفُ عِنْدَ ذِکْرِ الْجَنَّهِ وَ النَّارِ (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: ابا بصیر از امام صادق علیه السلام در باره این آیه «یَتْلُونَهُ حَقَّ تِلاوَتِهِ» {قرآن را آنچنان که سزاوار است می خوانند} نقل می کند که فرمود: منظور تأمل درباره بهشت و دوزخ است. -. تفسیر عیاشی ۱ : ۵۷ -

**[ترجمه]

«۱۳»

م، [تفسیر الإمام علیه السلام] قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْعَسْکَرِیُّ علیه السلام: أَمَّا قَوْلُهُ الَّذِی نَدَبَکَ اللَّهُ إِلَیْهِ وَ أَمَرَکَ بِهِ عِنْدَ قِرَاءَهِ الْقُرْآنِ أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِیعِ الْعَلِیمِ مِنَ الشَّیْطَانِ الرَّجِیمِ فَإِنَّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ إِنَّ قَوْلَهُ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَیْ أَمْتَنِعُ بِاللَّهِ السَّمِیعِ لِمَقَالِ الْأَخْیَارِ وَ الْأَشْرَارِ وَ لِکُلِّ الْمَسْمُوعَاتِ مِنَ الْإِعْلَانِ وَ الْإِسْرَارِ الْعَلِیمِ بِأَفْعَالِ الْفُجَّارِ وَ الْأَبْرَارِ وَ بِکُلِّ شَیْ ءٍ مِمَّا کَانَ وَ مَا یَکُونُ وَ مَا لَا یَکُونُ أَنْ لَوْ کَانَ کَیْفَ یَکُونُ مِنَ الشَّیْطَانِ هُوَ الْبَعِیدُ مِنْ کُلِّ خَیْرٍ الرَّجِیمُ الْمَرْجُومُ بِاللَّعْنِ الْمَطْرُودُ مِنْ بِقَاعِ الْخَیْرِ وَ الِاسْتِعَاذَهُ هِیَ مَا قَدْ أَمَرَ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ عِنْدَ قِرَاءَتِهِمُ الْقُرْآنَ فَقَالَ جَلَّ ذِکْرُهُ فَإِذا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّیْطانِ الرَّجِیمِ إِنَّهُ لَیْسَ لَهُ سُلْطانٌ عَلَی الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَلی رَبِّهِمْ یَتَوَکَّلُونَ إِنَّما سُلْطانُهُ عَلَی الَّذِینَ یَتَوَلَّوْنَهُ وَ الَّذِینَ هُمْ بِهِ مُشْرِکُونَ (۳) مَنْ تَأَدَّبَ بِآدَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَدَّاهُ إِلَی الْفَلَاحِ الدَّائِمِ وَ مَنِ اسْتَوْصَی بِوَصِیَّهِ اللَّهِ کَانَ لَهُ خَیْرُ الدَّارَیْنِ (۴).

**[ترجمه]تفسیر امام عسگری: امام حسن عسکری علیه السلام فرمود: آنچه که خدای متعال شما را بدان مأمور کرده و به آن فرمان داده، این است هنگام تلاوت قرآن از شر شیطان رانده شده به خدای شنوا و آگاه پناه ببرید. امیرالمومنین علیه السلام فرمود: تعوذ از شیطان یعنی اینکه از گفته های خیر و شر و از همه شنیدنی های آشکار و نهان به خدای شنوا پناه ببرید؛ از شیطانی که از هر خیری به دور است، از ابلیس رانده شده و دورکننده از خیر و نیکی، به همان خدایی پناه ببرید که علمش به اعمال نیکوکاران و بد کاران و به آنچه که بوده و هست و نیست و چگونگی بودن آن ها احاطه دارد.

استعاذه آن است که خداوند بندگان خود را هنگام تلاوت قرآن به آن امر کرده است. پس خدای متعال فرمود: «پس هرگاه خواستی قرآن بخوانی، از شر شیطان رانده شده به خدا پناه ببر، البته شیطان را بر کسانی که ایمان آورده و بر خدا توکل کرده اند، راهی نیست. شیطان تنها بر کسانی احاطه دارد که وی را ولی خود گرفتند و با اطاعت وی به خدا کافر شدند». هر کس

خود را به آداب خـدای عزوجـل تربیت کنـد، رسـتگاری ابـدی یافته است و هر کس سـفارش الهی را به کار گیرد، خیر دنیا و آخرت برای او جمع می شود. - . تفسیر امام : ۶ -

**[ترجمه]

«۱۴»

شی، [تفسـیر العیاشـی] عَنْ أَبَـانِ بْنِ عُثْمَـانَ عَنْ مُحَمَّدٍ قَـالَ قَـالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السـلام: اقْرَأْ قُلْتُ مِنْ أَیِّ شَـیْ ءٍ أَقْرَأُ قَـالَ اقْرَأْ مِنَ السُّورَهِ السَّابِعَهِ قَـالَ فَجَعَلْتُ أَلْتَمِسُـهَا فَقَـالَ اقْرَأْ سُورَهَ یُونُسَ فَقَرَأْتُ حَتَّی انْتَهَیْتُ إِلَی لِلَّذِینَ أَحْسَـنُوا الْحُسْـنی وَ زِیـادَهٌ وَ لا ـ یَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَ لا ذِلَّهٌ(۵) ثُمَّ قَالَ حَسْبُکَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنِّی لَأَعْجَبُ کَیْفَ لَا أَشِیبُ إِذَا قَرَأْتُ الْقُرْآنَ (۶).

ص: ۲۱۴

۱- ۱. البقره: ۱۲۱.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۵۷.

۳- ۳. النحل: ۹۸- ۱۰۰.

۴- ۴. تفسیر الإمام: ۶.

۵- ۵. یونس: ۲۶.

۶- ۶. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۱۱۹.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از ابان بن عثمان، از محمد نقل شده است امام باقر علیه السلام فرمود: قرآن بخوان. پرسیدم از کدام سوره؟ فرمود: از سوره هفت. در جستجوی هفتمین سوره بودم که حضرت علیه السلام فرمود: سوره یونس را بخوان. شروع به خواندن کردم تا اینکه به این آیه شریفه رسیدم: «کسانی که نیکی کردند، پاداش نیک و افزون بر آن دارند؛ و تاریکی و ذلّت، چهره هایشان را نمی پوشاند.». سپس فرمود: این آیه تو را کفایت می کند. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: به راستی در شگفتم که چگونه هنگام تلاوت قرآن مویم سپید نمی شود. - . تفسیر عیاشی ۲ : ۱۱۹ -

**[ترجمه]

«۱۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ فَإِذا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّیْطانِ الرَّجِیمِ قُلْتُ كَیْفَ أَقُولُ قَالَ تَقُولُ أَسْتَعِیذُ بِاللَّهِ السَّمِیعِ الْعَلِیمِ مِنَ الشَّیْطَانِ الرَّجِیمِ وَ قَالَ إِنَّ الرَّجِیمَ أَخْبَثُ الشَّیَاطِینِ (۱).

**[ترجمه]شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ فَإِذا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّیْطانِ الرَّجِیمِ قُلْتُ كَیْفَ أَقُولُ قَالَ تَقُولُ أَسْتَعِیذُ بِاللَّهِ السَّمِیعِ الْعَلِیمِ مِنَ الشَّیْطَانِ الرَّجِیمِ وَ قَالَ إِنَّ الرَّجِیمَ أَخْبَثُ الشَّیَاطِینِ - ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۲۷۰ فی حدیث. - .

**[ترجمه]

«۱۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ التَّعَوُّذِ مِنَ الشَّیْطَانِ عِنْدَ كُلِّ سُورَةٍ نَفْتَحُهَا فَقَالَ نَعَمْ فَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّیْطَانِ الرَّجِیمِ وَ ذَكَرَ أَنَّ الرَّجِیمَ أَخْبَثُ الشَّیَاطِینِ فَقُلْتُ لِمَ سُمِّیَ الرَّجِیمَ قَالَ لِأَنَّهُ یُرْجَمُ فَقُلْنَا هَلْ یَنْقَلِبُ شَیْئاً إِذَا رُجِمَ قَالَ لَا وَ لَكِنْ یَكُونُ فِی الْعِلْمِ أَنَّهُ رَجِیمٌ (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از حلبی از امام صادق علیه السلام نقل شده است: از ایشان درباره تعوذ از شیطان هنگام قرائت هر سوره پرسیدم. حضرت علیه السلام فرمود: آری، از شر شیطان رانده شده به خدا پناه ببر. سپس فرمود: شیطان رانده شده پلیدترین شیاطین است. پرسیدم: چرا شیطان را رجیم می نامند؟ فرمود: زیرا او ملعون شده است. پرسیدم: آیا با رانده شدنش چیزی تغییر می کند؟ فرمود: خیر اما در علم الهی شیطان رانده شده است. - . تفسیر عیاشی ۲ : ۲۷۰ -

**[ترجمه]

«۱۷»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِیِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَی وَ رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِیلًا(۳) قَالَ بَیِّنْهُ تِبْیَاناً وَ لَا تَنْثُرْهُ نَثْرَ الرَّمْلِ وَ لَا تَهُذَّهُ هَذَّ الشِّعْرِ قِفُوا عِنْدَ عَجَائِبِهِ وَ حَرِّكُوا بِهِ الْقُلُوبَ وَ لَا یَكُونُ هَمُّ

أَحَدِکُمْ آخِرَ السُّورَهِ(۴).

**[ترجمه]نوادر راوندی: با استناد به این کتاب، از موسی بن جعفر و ایشان از پدران بزرگوارشان نقل کرده اند: از رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره آیه «رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِیلًا» پرسید. حضرت صلی الله علیه و آله فرمود: یعنی ی-عنی آن را خوب بیان کن و همانند شعر آن را به شتاب مخوان ، و مانند ریگ (هنگام خواندن) آن را پراکنده مساز؛ در شگفتی های آن تأمل کنید و دل های سخت خود را به وسیله آن به بیم و هراس افکنید، و همت شما این نباشد که سوره را به آخر رسانید (یعنی همت خود را در تدبر و تامل در آیات و به کار بستن و عمل کردن آن ها قرار دهید نه اینکه سوره را به آخر رسانید.) - . نوادر راوندی : ۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۸»

ج،(۵)

[الإحتجاج] م،(۶) [تفسیر الإمام علیه السلام] مع، [معانی الأخبار] مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ الْمُفَسِّرُ عَنْ یُوسُفَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِیَادٍ وَ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَیَّارٍ عَنْ أَبَوَیْهِمَا عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْعَسْکَرِیِّ علیه السلام قَالَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: لَمَّا بَعَثَ اللَّهُ مُوسَی بْنَ عِمْرَانَ ثُمَّ مَنْ بَعْدَهُ مِنَ الْأَنْبِیَاءِ إِلَی بَنِی إِسْرَائِیلَ لَمْ یَکُنْ فِیهِمْ أَحَدٌ إِلَّا أَخَذُوا عَلَیْهِ الْعُهُودَ وَ الْمَوَاثِیقَ لَیُؤْمِنُنَّ بِمُحَمَّدٍ الْعَرَبِیِّ الْأُمِّیِّ الْمَبْعُوثِ بِمَکَّهَ الَّذِی یُهَاجِرُ إِلَی الْمَدِینَهِ یَأْتِی بِکِتَابٍ بِالْحُرُوفِ الْمُقَطَّعَهِ افْتِتَاحَ بَعْضِ سُوَرِهِ یَحْفَظُهُ أُمَّتُهُ فَیَقْرَءُونَهُ قِیَاماً وَ قُعُوداً وَ مُشَاهً وَ عَلَی کُلِّ الْأَحْوَالِ یُسَهِّلُ اللَّهُ حِفْظَهُ عَلَیْهِمْ إِلَی آخِرِ الْخَبَرِ(۷).

ص: ۲۱۵

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۲۷۰ فی حدیث.

۲- ۲. المصدر نفسه.

۳- ۳. المزّمّل: ۴.

۴- ۴. نوادر الراوندیّ: ۳۰.

۵- ۵. الاحتجاج:

۶- ۶. تفسیر الإمام: ۳۰.

۷- ۷. معانی الأخبار: ۲۵.

**[ترجمه]معانی الاخبار: امام صادق علیه السلام فرمود: وقتی خداوند حضرت موسی و سایر پیامبران بعد از او را مبعوث نمود، هیچ کس را فروگذار نکردند مگر اینکه از آن ها پیمان گرفتند که ایمان آوردند به محمد عربی امّی که در مکه مبعوث می شود و به مدینه هجرت می کند، کتابی خواهد آورد با حروف مقطعه در افتتاح بعضی از سوره ها که امتش آن را حفظ می کنند و می خوانند در تمام احوال خود چه ایستاده و چه نشسته و چه در حال راه رفتن و حفظ آن را خداوند برایشان ساده می کند.... تا انتهای روایت. - . معانی الاخبار : ۲۵ -

**[ترجمه]

«۱۹»

نُقِلَ مِنْ خَطِّ الشَّهِيدِ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى: نَهَى عَلِيٌّ عليه السلام عَنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ عُرْيَاناً.

**[ترجمه]از خط شهید - خدای تعالی او را رحمت کند - نقل شده که علی علیه السلام از خواندن قرآن درحال برهنگی نهی فرمودند.

**[ترجمه]

«۲۰»

مَجْمَعُ الْبَيَانِ،: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَ رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا رُوِيَ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فِي مَعْنَاهُ أَنَّهُ قَالَ بَيِّنْهُ تِبْيَاناً وَ لَا تَهُذَّهُ هَذَّ الشِّعْرِ وَ لَا تَنْثُرْهُ نَثْرَ الرَّمْلِ وَ لَكِنْ أَقْرِعْ بِهِ الْقُلُوبَ الْقَاسِيَةَ وَ لَا يَكُونَنَّ هَمُّ أَحَدِكُمْ آخِرَ السُّورَةِ.

وَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: إِذَا مَرَرْتَ بِآيَةٍ فِيهَا ذِكْرُ الْجَنَّةِ فَاسْأَلِ اللَّهَ الْجَنَّةَ وَ إِذَا مَرَرْتَ بِآيَةٍ فِيهَا ذِكْرُ النَّارِ فَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ(۱).

**[ترجمه]مجمع البیان: در مورد فرموده خدای تعالی «و رتل القرآن ترتیلا» از امیر المؤمنین علیه السلام در مورد معنای روایت شده که فرمودند: آن را روشن و واضح بخوان؛ و مانند شعر آن را سریع قطعه قطعه نکن؛ و مانند پراکندگی شن آن را پراکنده نگردان؛ بلکه با آن قلب های سخت را بکوب. و همت کسی از شما رسیدن به آخر سوره نباشد.

و امام صادق علیه السلام فرمودند: زمانی که به آیه ای رسیدی که در آن ذکر بهشت بود، پس بهشت را از خدا بخواه. و زمانی که به آیه ای رسیدی که در آن ذکر آتش بود، پس از آتش به خدا پناه ببر. - . مجمع البیان ۱۰: ۳۷۸ -

**[ترجمه]

«۲۱»

مَجَالِسُ الشَّيْخِ، عَنِ الْمُفِيدِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَسَنِ الْجُمْهُورِ عَنْ أَبِی بَكْرٍ الْمُفِيدِ الْجَرْجَرَائِيِّ عَنْ أَبِی الدُّنْيَا الْمُعَمَّرِ الْمَغْرِبِيِّ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَا يَحْجُزُهُ عَنْ قِرَاءَهِ الْقُرْآنِ إِلَّا الْجَنَابَهُ(۲).

**[ترجمه]مجالس شیخ مفید: امیر االمؤمنین علیه السلام فرمودند: چیزی پیامبر صلّی الله علیه و آله را از قرآن خواندن باز نمی داشت مگر جنابت. - . در نسخه چاپی، [روایت] از منبع نیست. -

**[ترجمه]

«۲۲»

عُدَّهُ الدَّاعِی، عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام يَقُولُ: آيَاتُ الْقُرْآنِ خَزَائِنُ الْعِلْمِ فَكُلَّمَا فَتَحْتَ خِزَانَهً فَيَنْبَغِی لَكَ أَنْ تَنْظُرَ فِيهَا.

**[ترجمه]عده الداعی: امام سجاد علیه السلام می فرمایند: آیات قرآن گنجینه های دانش اند، پس شایسته است هر گاه گنجینه ای را باز می کنی در آن نگاه کنی.

**[ترجمه]

«۲۳»

أَسْرَارُ الصَّلَاهِ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِابْنِ مَسْعُودٍ اقْرَأْ عَلَيَّ قَالَ فَفَتَحْتُ سُورَهَ النِّسَاءِ فَلَمَّا بَلَغْتُ فَكَيْفَ إِذا جِئْنا مِنْ كُلِّ أُمَّهٍ بِشَهِيدٍ وَ جِئْنا بِكَ عَلى هؤُلاءِ شَهِيداً رَأَيْتُ عَيْنَاهُ تَذْرِفَانِ مِنَ الدَّمْعِ فَقَالَ لِی حَسْبُكَ الْآنَ وَ قَالَ صلی الله علیه و آله اقْرَءُوا الْقُرْآنَ مَا ائْتَلَفَتْ عَلَيْهِ قُلُوبُكُمْ وَ لَانَتْ عَلَيْهِ جُلُودُكُمْ فَإِذَا اخْتَلَفْتُمْ فَلَسْتُمْ تَقْرَءُونَهُ.

**[ترجمه]اسرار الصلاه: رسول خدا صلّی الله علیه و آله به ابن مسعود فرمودند: برایم قرآن بخوان: گفت: سوره نساء را باز کردم و هنگامی که به آیه «فَكَيْفَ إِذا جِئْنا مِنْ كُلِّ أُمَّهٍ بِشَهِيدٍ وَ جِئْنا بِكَ عَلى هؤُلاءِ شَهِيداً» - . نساء / ۴۱ - {پس چگونه است [حالشان] آنگاه که از هر امّتی گواهی آوردیم، و تو را بر آنان گواه آوردیم} رسیدم، دیدم از چشمانشان اشک جاری است. پس به من فرمودند: برای الان کافی است. و ایشان صلّی الله علیه و آله فرمودند: قرآن را بخوانید تا قلب هایتان بر آن با هم جمع شود. و پوست هایتان با آن نرم گردد. پس هنگامی که دچار اختلاف شدید، [نشانگر این است که] آن را نمی خوانید.

**[ترجمه]

«۲۴»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: أَغْلِقُوا أَبْوَابَ الْمَعْصِيَهِ بِالاسْتِعَاذَهِ وَ افْتَحُوا أَبْوَابَ الطَّاعَهِ بِالتَّسْمِيَهِ.

۱- ۱. مجمع البيان ج ۱۰ ص ۳۷۸.

۲- ۲. لا تجده فی المطبوع من المصدر.

**[ترجمه]دعوات راوندی: امام صادق علیه السلام فرمودند: درهای گناه را با گفتن اعوذ بالله من الشیطان الرجیم ببندید و درهای اطاعت را با بسم الله الرحمن الرحیم باز نمایید .

**[ترجمه]

باب ۲۷ ما ینبغی أن یقال عند قراءه بعض الآیات و السور

الأخبار

«۱»

ل، [الخصال] الْأَرْبَعِمِائَهِ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: إِذَا قَرَأْتُمْ مِنَ الْمُسَبِّحَاتِ الْأَخِیرَهِ فَقُولُوا سُبْحَانَ اللَّهِ الْأَعْلَی- وَ إِذَا قَرَأْتُمْ إِنَّ اللَّهَ وَ مَلائِکَتَهُ یُصَلُّونَ عَلَی النَّبِی (۱) فَصَلُّوا عَلَیْهِ فِی الصَّلَاهِ کُنْتُمْ أَوْ فِی غَیْرِهَا وَ إِذَا قَرَأْتُمْ وَ التِّینِ فَقُولُوا فِی آخِرِهَا وَ نَحْنُ عَلَی ذَلِکَ مِنَ الشَّاهِدِینَ وَ إِذَا قَرَأْتُمْ قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ-(۲)

فَقُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ حَتَّی تَبْلُغُوا إِلَی قَوْلِهِ مُسْلِمُونَ (۳).

**[ترجمه]خصال: امیر المؤمنین علیه السلام فرمودند: وقتی مسبحات آخر را خواندید، بگویید «سبحان الله الاعلی» {منزّه است خداوند بلند مرتبه}، و هنگامی که «انّ الله و ملائکته یصلون علی النبی» - . احزاب / ۵۶ - {خدا و فرشتگانش بر پیامبر درود می فرستند}را خواندید، پس بر ایشان صلوات بفرستید چه در نماز باشید چه در غیر نماز؛ و وقتی سوره تین را خواندید، در پایانش بگویید: «و نحن علی ذلک من الشاهدین» {و ما بر آن از شهادت دهندگانیم}. و هنگامی که «قولوا آمنا بالله» - . بقره / ۱۳۶ - {بگویید: «ما به خدا ایمان آورده ایم»} را خواندید، آمنا بالله تا مسلمون را بگویید. - . خصال ۲: ۱۶۵ -

**[ترجمه]

«۲»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] تَمِیمٌ الْقُرَشِیُّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ رَجَاءِ

ص: ۲۱۷

۱- ۱. الأحزاب: ۵۶.

۲- ۲. البقره: ۱۳۶.

۳- ۳. الخصال ج ۲ ص ۱۶۵، و قوله علیه السلام« حتی تبلغوا الی قوله مسلمین» یعنی آخر هذه الآیه، و انما یقال فی هذه الموارد ما یقال امتثالا لامر القرآن الکریم حیث یقول« قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ» الخ فحیث أمرهم بأن یقولوا ذلک فالاحسن ان یقولوا هکذا« قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ»(آمنا باللّه- سرا) وَ ما أُنْزِلَ إِلَیْنا وَ ما أُنْزِلَ إِلی إِبْراهِیمَ وَ إِسْماعِیلَ وَ إِسْحاقَ الآیه، فیکون ذیل الآیه من

قوله« وَ ما أَنْزِلَ» الى أن يبلغ« مُسْلِمُونَ» كالمتنازع فيه تتمه لقول اللّه تعالى كما فى ظاهر الآيه، و تتمه لقولنا« آمَنَّا بِاللَّهِ» و هذه الكيفيه أسلم من التكرار فى امتثال أمر اللّه تعالى، و الاوجب علينا بعد اتمام الآيه أن نبدأ و نقول: آمَنَّا بِاللَّهِ وَ ما أُنْزِلَ إِلَيْنا إلى آخر الآيه، و اما فى سوره التوحيد، كان النبىّ صلّى اللّه عليه و آله يقول سرا بعد قراءه نصف السوره: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ: اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ، امتثالا لظاهر الامر، ثمّ يقول بعد تمام السوره سرا: كذلك اللّه ربى مرتين: مره إشاره لقوله تعالى« لَمْ يَلِدْ وَ لَمْ يُولَدْ» و مره إشاره الى قوله تعالى« وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدٌ» و انما قال بهذه الكيفيه، لان جبرئيل عليه السلام لما نزل بهذه السوره سكت عند نصف السوره فوجد النبىّ صلّى اللّه عليه و آله فراغا لامتثال الامر، فقال« اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ» و لما أوحى جبرئيل تمام السوره، امتثل ذلك إشاره بقوله« كذلك اللّه ربى كذلك اللّه ربى» لئلا يتكرر الفاظ السوره، و إذا تدبرت هذين المثالين تعرف فى كل آيه و سوره مشابهه لهما كيف تمتثل أمر اللّه فى قراءه القرآن.

بْنِ الضَّحَّاکِ قَالَ: کَانَ الرِّضَا علیه السلام فِی طَرِیقِ خُرَاسَانَ یُکْثِرُ بِاللَّیْلِ فِی فِرَاشِهِ مِنْ تِلَاوَهِ الْقُرْآنِ فَإِذَا مَرَّ بِآیَهٍ فِیهَا ذِکْرُ جَنَّهٍ أَوْ نَارٍ بَکَی وَ سَأَلَ اللَّهَ الْجَنَّهَ وَ تَعَوَّذَ بِهِ مِنَ النَّارِ وَ کَانَ علیه السلام یَجْهَرُ بِبِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ فِی جَمِیعِ صَلَاتِهِ بِاللَّیْلِ وَ النَّهَارِ وَ کَانَ إِذَا قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ قَالَ سِرّاً اللَّهُ أَحَدٌ فَإِذَا فَرَغَ مِنْهَا قَالَ کَذَلِکَ اللَّهُ رَبُّنَا ثَلَاثاً وَ کَانَ إِذَا قَرَأَ سُورَهَ الْجَحْدِ قَالَ فِی نَفْسِهِ سِرّاً یَا أَیُّهَا الْکَافِرُونَ فَإِذَا فَرَغَ مِنْهَا قَالَ رَبِّیَ اللَّهُ وَ دِینِیَ الْإِسْلَامُ ثَلَاثاً وَ کَانَ إِذَا قَرَأَ وَ التِّینِ وَ الزَّیْتُونِ قَالَ عِنْدَ الْفَرَاغِ مِنْهَا- بَلَی وَ أَنَا عَلَی ذَلِکَ مِنَ الشَّاهِدِینَ وَ کَانَ إِذَا قَرَأَ لا أُقْسِمُ بِیَوْمِ الْقِیامَهِ قَالَ عِنْدَ الْفَرَاغِ مِنْهَا سُبْحَانَکَ اللَّهُمَّ وَ بَلَی- وَ کَانَ یَقْرَأُ فِی سُورَهِ الْجُمُعَهِ قُلْ ما عِنْدَ اللَّهِ خَیْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَ مِنَ التِّجارَهِ لِلَّذِینَ اتَّقَوْا وَ اللَّهُ خَیْرُ الرَّازِقِینَ وَ کَانَ إِذَا فَرَغَ مِنَ الْفَاتِحَهِ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ -(۱)

۱- ۱. انما کان أهل البیت علیهم السلام و هکذا شیعتهم یقولون ذلک عند الفراغ من قراءه الفاتحه، لانهم إذا فرغوا من قراءه آیاتها السبع و تفکروا فیها، وجدوا أنفسهم متلبسه بمعانیها، متحققه لمضامینها. عارفین باللّه، و رحمانیته، مقرین بیوم الجزاء و مالکیته عابدین للّه خالصا، مستعینین منه غیر مشرکین، آخذین بالنمط الاوسط: لا من الضلال و لا من المغضوب علیهم، و کل من تفکر فی ذلک و وجد نفسه کذلک یجب علیه أن یحمد اللّه رب العالمین علی ذلک، کما حمدوا هم و کذلک تحمده شیعتهم، فانهم فی زمرتهم، و باتباعهم متحققین لتلک الصفات. و من الناس من إذا تفکر فی سوره الفاتحه و آیاتها، وجد نفسه بمعزل عن ذلک أو شاکا فی تحقّق آیاتها فی نفسه و روحه، فبادر عند اتمامها بقوله« آمین» یطلب من اللّه تعالی أن یهدیه الی سواء الطریق.

وَ إِذَا قَرَأَ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّکَ الْأَعْلَی قَالَ سِرّاً سُبْحَانَ رَبِّیَ الْأَعْلَی وَ إِذَا قَرَأَ یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا قَالَ لَبَّیْکَ اللَّهُمَّ لَبَّیْکَ سِرّاً(۱).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: امام رضا علیه السلام در راه خراسان، شب در بستر خود بسیار قرآن تلاوت می فرمودند. پس اگر به آیه ای می رسیدند که در آن ذکر بهشت یا جهنم بود، می گریستند و بهشت را از خداوند طلب می کردند، و از آتش به او پناه می بردند. و ایشان علیه السلام بسم الله الرحمن الرحیم را در همه نمازهایشان در شب و روز با صدای بلند می گفتند. و هنگامی که قل هو الله احد می خواندند، آهسته می فرمودند: «الله احد» {الله یکی است}، و هنگامی که سوره [توحید] را تمام می کردند، سه مرتبه می فرمودند: «کذلک الله ربنا» {پروردگار ما این گونه است}. و هنگامی که سوره کافرون را می خواندند، آهسته می گفتند: ای کافران؛ و هنگامی که آن [سوره کافرون] را تمام می کردند، سه مرتبه می فرمودند: «ربی الله و دینی الاسلام» {پروردگارم الله است و دینم اسلام}. و هنگامی که «و التین و الزیتون» {سوگند به [کوه] تین و زیتون} می خواندند، هنگام تمام شدن آن می فرمودند: «بلی و انا علی ذلک من الشاهدین» {بله، و من بر آن از شهادت دهندگانم}. و هنگامی که «لا اقسم بیوم القیامه» {نه! سوگند به روز رستاخیز} را می خواندند، زمان تمام شدن آن [سوره قیامت] می فرمودند: «سبحانک اللهم و بلی» {منزهی تو ای پروردگارم، آری} و در سوره جمعه این گونه می خواندند: «قُلْ ما عِنْدَ اللَّهِ خَیْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَ مِنَ التِّجارَهِ» {بگو: «آنچه نزد خداست از سرگرمی و از داد و ستد بهتر است.} «لِلَّذِینَ اتَّقَوْا» {برای تقوا پیشگان} «وَ اللَّهُ خَیْرُ الرَّازِقِینَ» {و خدا بهترین روزی دهندگان است.»}. و هنگامی که سوره حمد را تمام می کردند، می فرمودند: «الحمد لله ربّ العالمین» {ستایش خدا را که پروردگار جهانیان [است]}. و هنگامی که «سبح اسم ربّک الاعلی» می خواندند، آهسته می فرمودند: «سبحان ربی الاعلی» {منزه است پروردگار بلند مرتبه من}. و هنگامی که «یا ایها الذین آمنوا» می خواندند، آهسته می فرمودند: «لبیک اللهم» {بله پروردگارم}. -. عیون الاخبار ۲: ۱۸۳ -

**[ترجمه]

«۳»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِی الْخَلِیلِ قَالَ: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِذَا قَرَأَ هَذِهِ الْآیَهَ أَ لَیْسَ ذلِکَ بِقادِرٍ عَلی أَنْ یُحْیِیَ الْمَوْتی (۲) قَالَ سُبْحَانَکَ اللَّهُمَّ وَ بَلَی.

وَ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآیَهُ أَ لَیْسَ ذلِکَ بِقادِرٍ عَلی أَنْ یُحْیِیَ الْمَوْتی قَالَ سُبْحَانَ رَبِّی وَ بَلَی.

وَ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ إِذَا قَرَأَ أَ لَیْسَ ذلِکَ بِقادِرٍ عَلی أَنْ یُحْیِیَ الْمَوْتی قَالَ سُبْحَانَکَ فَبَلَی.

وَ عَنْ أَبِی أُمَامَهَ قَالَ: صَلَّیْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَعْدَ حَجَّتِهِ فَکَانَ یُکْثِرُ قِرَاءَهَ لَا أُقْسِمُ بِیَوْمِ الْقِیَامَهِ فَإِذَا قَالَ أَ لَیْسَ ذلِکَ بِقادِرٍ عَلی أَنْ یُحْیِیَ الْمَوْتی سَمِعْتُهُ یَقُولُ بَلَی وَ أَنَا عَلَی ذَلِکَ مِنَ الشَّاهِدِینَ.

وَ عَنْ مُوسَی بْنِ أَبِی عَائِشَهَ قَالَ: کَانَ رَجُلٌ یُصَلِّی فَوْقَ بَیْتِهِ وَ کَانَ إِذَا قَرَأَ أَ لَیْسَ ذلِکَ بِقادِرٍ عَلی أَنْ یُحْیِیَ الْمَوْتی قَالَ سُبْحَانَکَ فَبَلَی فَسَأَلُوهُ عَنْ ذَلِکَ فَقَالَ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله.

وَ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ مِنْکُمْ وَ التِّینِ وَ الزَّیْتُونِ فَانْتَهَی إِلَی آخِرِهَا أَ لَیْسَ اللَّهُ بِأَحْکَمِ الْحاکِمِینَ فَلْیَقُلْ بَلَی وَ مَنْ قَرَأَ وَ الْمُرْسَلَاتِ فَبَلَغَ فَبِأَیِّ حَدِیثٍ بَعْدَهُ یُؤْمِنُونَ فَلْیَقُلْ آمَنَّا بِاللَّهِ.

وَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا قَرَأْتَ لَا أُقْسِمُ بِیَوْمِ الْقِیَامَهِ فَبَلَغْتَ أَ لَیْسَ ذلِکَ بِقادِرٍ عَلی أَنْ یُحْیِیَ الْمَوْتی فَقُلْ بَلَی.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّهُ مَرَّ بِهَذِهِ الْآیَهِ أَ لَیْسَ ذلِکَ بِقادِرٍ عَلی أَنْ یُحْیِیَ الْمَوْتی

۱- ۱. عیون الأخبار ج ۲ ص ۱۸۳.

۲- ۲. القیامه: ۴۰.

قَالَ سُبْحَانَکَ اللَّهُمَّ وَ بَلَی (۱).

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: إِذَا قَرَأْتَ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّکَ الْأَعْلَی فَقُلْ سُبْحَانَ رَبِّیَ الْأَعْلَی.

وَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام: أَنَّهُ قُرِئَ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّکَ الْأَعْلَی فَقَالَ سُبْحَانَ رَبِّیَ الْأَعْلَی وَ هُوَ فِی الصَّلَاهِ فَقِیلَ لَهُ أَ تَزِیدُ فِی الْقُرْآنِ قَالَ لَا إِنَّمَا أُمِرْنَا بِشَیْ ءٍ فَقُلْتُهُ (۲).

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذَا تَلَا هَذِهِ الْآیَهَ وَ نَفْسٍ وَ ما سَوَّاها فَأَلْهَمَها فُجُورَها وَ تَقْواها وَقَفَ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ آتِ نَفْسِی تَقْوَاهَا وَ زَکِّهَا أَنْتَ خَیْرُ مَنْ زَکَّاهَا أَنْتَ وَلِیُّهَا وَ مَوْلَاهَا قَالَ وَ هُوَ فِی الصَّلَاهِ(۳).

**[ترجمه]در المنثور: پیامبر صلّی الله علیه و آله، وقتی این آیه را می خواندند: «الیس ذلک بقادر علی یحیی الموتی» - . قیامت / ۴۰ - {آیا چنین [خدایی] نتواند که مردگان را زنده گرداند؟}، می فرمودند: «سبحانک اللهم و بلی» {منزهی تو ای پروردگارم، آری [این گونه است]}.

و براء بن عازب گفت: وقت این آیه «الیس ذلک بقاد علی یحیی الموتی» نازل شد، فرمودند: «سبحان ربی و بلی» {منزه است پروردگار من و بله}.

و از ابو هریره است که رسول خدا صلّی الله علیه و آله زمانی که «الیس ذلک بقاد علی یحی الموتی» را می خواند، می فرمود: «منزهی تو و بله».

ابو امامه گفت: با پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله، پس از حجّشان نماز خواندم. بسیار لا اقسم بیوم القیامه را می خواندند. پس زمانی که فرمود: «ألیس ذلک بقادر علی یحیی الموتی»، شنیدم که می فرمایند: «بلی و انا علی ذلک من الشاهدین» {آری و من بر این از شهادت دهندگانم}.

و موسی بن عایشه گفت: مردی بالای خانه اش نماز می خواند، و وقتی آیه «ألیس ذلک بقادر علی یحیی الموتی» را می خواند، می گفت: «سبحانک فبلی» {منزهی تو، آری.} پس در این مورد از او پرسیدند، گفت: آن را رسول خدا صلّی آله علیه و آله شنیدم.

پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس از شما «والتین و الزیتون» را بخواند و به آخرش «ألیس الله باحکم الحاکمین» {آیا خدا نیکوترین داوران نیست} برسد؛ پس باید بگوید: «بلی». و هر کس والمرسلات بخواند، و به «فبأیّ حدیث بعدهد یؤمنون» {پس به کدام سخن، بعد از قرآن ایمان می آورند؟} رسد؛ باید بگوید: «امنّا بالله» {به خدا ایمان آوردیم}.

و جابر بن عبد الله گفت: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: وقتی «لا اقسم بیوم القیامه» را می خوانی و به «الیس ذلک بقادر علی یحیی الموتی» می رسی، پس بگو: «بلی».

و از ابن عباس است که چون

به این آیه رسید: «الیس ذلک بقادر علی أن یحیی الموتی» { آیا چنین [خدایی] نتواند که مردگان را زنده گرداند؟!} گفت: بله خدایا!

و ابن عباس گفت: زمانی که «سبّح اسم ربّک الاعلی» {نام پروردگار والایِ خود را به پاکی بستای} می خوانی، پس بگو: «سبحان ربی الاعلی» {منزه است پروردگار بلند مرتبه ام.}

«سبح اسم ربک الاعلی» {نام پروردگار والایِ خود را به پاکی بستای} خوانده شد؛ پس امام علی علیه السلام در حالی که در نماز بودند، فرمودند: «سبحان ربی الاعلی» {منزه است پروردگار بلند مرتبه ام}. به ایشان عرض شد: آیا چیزی به قرآن اضافه کردی؟ فرمودند: نه، فقط به چیزی امر شدیم و من آن را گفتم. - . در المنثور ۶ : ۳۳۸ -

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله، زمانی که این آیه را تلاوت می فرمودند «و نفس و ما سوها، فالهمها فجورها و تقواها» {سوگند به نَفْس و آن کس که آن را درست کرد؛ سپس پلیدکاری و پرهیزگاری اش را به آن الهام کرد}، وقف کردند. سپس فرمودند: «اللَّهُمَّ آتِ نَفْسِی تَقْوَاهَا وَ زَكِّهَا أَنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكَّاهَا أَنْتَ وَلِيُّهَا وَ مَوْلَاهَا» {پروردگارا، به نفس من تقوا و پاکی اش را عنایت فرما. تو بهترین کس یهستی که آن را پاک نمودی. تو سرپرست و مولای او هستی} این را فرمودند، در حالی که در نماز بودند. - . در المنثور ۶: ۳۵۶ -

**[ترجمه]

باب ۲۸ فضل استماع القرآن و لزومه و آدابه

الآیات

الأعراف: وَ إِذا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ أَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (۴)

إسراء: قُلْ آمِنُوا بِهِ أَوْ لا تُؤْمِنُوا إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذا يُتْلى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقانِ سُجَّداً وَ يَقُولُونَ سُبْحانَ رَبِّنا إِنْ كانَ وَعْدُ رَبِّنا لَمَفْعُولًا وَ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقانِ يَبْكُونَ وَ يَزِيدُهُمْ خُشُوعاً(۵)

۱- ۱. الدّر المنثور ج ۶ ص ۲۹۶.

۲- ۲. الدّر المنثور ج ۶ ص ۳۳۸.

۳- ۳. الدّر المنثور ج ۶ ص ۳۵۶.

۴- ۴. الأعراف: ۲۰۳.

۵- ۵. أسری: ۱۰۷- ۱۰۹.

مریم: إِذا تُتْلی عَلَیْهِمْ آیاتُ الرَّحْمنِ خَرُّوا سُجَّداً وَ بُکِیًّا(۱).

lt;meta info="- وَ إِذا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ أَنْصِتُوا لَعَلَّکُمْ تُرْحَمُونَ. - . اعراف / ۲۰۳ -

{و چون قرآن خوانده شود، گوش بدان فرا دارید و خاموش مانید، امید که بر شما رحمت آید.}

- قُلْ آمِنُوا بِهِ أَوْ لا تُؤْمِنُوا إِنَّ الَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذا یُتْلی عَلَیْهِمْ یَخِرُّونَ لِلْأَذْقانِ سُجَّداً وَ یَقُولُونَ سُبْحانَ رَبِّنا إِنْ کانَ وَعْدُ رَبِّنا لَمَفْعُولًا وَ یَخِرُّونَ لِلْأَذْقانِ یَبْکُونَ وَ یَزِیدُهُمْ خُشُوعاً. - . اسراء / ۱۰۷- ۱۰۹ -

{بگو: «[چه] به آن ایمان بیاورید یا نیاورید، بی گمان کسانی که پیش از [نزول] آن دانش یافته اند، چون [این کتاب] بر آنان خوانده شود سجده کنان به روی درمی افتند.» و می گویند: «منزّه است پروردگار ما، که وعده پروردگار ما قطعاً انجام شدنی است.» و بر روی زمین می افتند و می گریند و بر فروتنی آن ها می افزاید.}

- إِذا تُتْلی عَلَیْهِمْ آیاتُ الرَّحْمنِ خَرُّوا سُجَّداً وَ بُکِیًّا. - . مریم / ۵۸ -

{[و] هر گاه آیات [خدای] رحمان بر ایشان خوانده می شد، سجده کنان و گریان به خاک می افتادند.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

فس، [تفسیر القمی]: وَ إِذا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ أَنْصِتُوا لَعَلَّکُمْ تُرْحَمُونَ یَعْنِی فِی الصَّلَاهِ إِذَا قرأت [سَمِعْتَ] قِرَاءَهَ الْإِمَامِ الَّذِی تَأْتَمُّ بِهِ فَأَنْصِتْ (۲).

**[ترجمه]تفسیر قمی: «وَ إِذا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ أَنْصِتُوا لَعَلَّکُمْ تُرْحَمُونَ» {و چون قرآن خوانده شود، گوش بدان فرا دارید و خاموش مانید، امید که بر شما رحمت آید} یعنی در نماز اگر قرائت امام جماعتی را که به او اقتدا کردی، شنیدی؛ پس ساکت باش. - . تفسیر قمی: ۲۳۴ -

**[ترجمه]

«۲»

قب،(۳)

[المناقب لابن شهرآشوب] فس، [تفسیر القمی]: کَانَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام یُصَلِّی وَ ابْنُ الْکَوَّاءِ خَلْفَهُ وَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ

عليه السلام يَقْرَأُ فَقَالَ ابْنُ الْكَوَّاءِ وَ لَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَ إِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْخاسِرِينَ (۴) فَسَكَتَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام حَتَّى سَكَتَ ابْنُ الْكَوَّاءِ ثُمَّ عَادَ فِي قِرَاءَتِهِ حَتَّى فَعَلَهُ ابْنُ الْكَوَّاءِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَلَمَّا كَانَ فِي الثَّالِثَةِ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَ لا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لا يُوقِنُونَ (۵).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب - . مناقب آل ابی طالب ۲: ۱۱۳ - ، تفسیر قمی: علی بن ابی طالب علیه السلام داشت نماز می خواند و ابن کواء پشت سرشان بود، و امیر المؤمنین علیه السلام می خواندند. پس ابن کواء گفت: «وَ لَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَ إِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْخاسِرِينَ» - . زمر / ۶۵ - {و قطعاً به تو و به کسانی که پیش از تو بودند وحی شده است: «اگر شرک ورزی حتماً کردارت تباه و مسلّماً از زیانکاران خواهی شد.}. پس امیر المؤمنین علیه السلام ساکت شدند تا ابن کواء ساکت شود؛ سپس به قرائتشان بازگشتند؛ تا این که ابن کواء سه بار این کار را انجام داد. در سومین بار امیر المؤمنین علیه السلام فرمودند: «فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَ لا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لا يُوقِنُونَ» - . تفسیر قمی: ۵۰۴، روم / ۶۰ - {پس صبر کن که وعده خدا حقّ است، و زنهار تا کسانی که یقین ندارند، تو را به سبکسری واندارند.}

**[ترجمه]

«۳»

سر، [السرائر] عَنْ حَرِيزٍ عَنْ زُرَارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَ إِذا قُرِئَ الْقُرْآنُ يَعْنِي فِي الْفَرِيضَةِ خَلْفَ الْإِمَامِ فَاسْتَمِعُوا الْآيَةَ(۶).

**[ترجمه]سرائر: امام باقر علیه السلام فرمودند: خداوند به مؤمنان می فرماید «و إذا قرئ القرآن» {و چون قرآن خوانده شود،} یعنی در نماز واجب، پشت سر امام «فاستمعوا ...» - . سرائر: ۴۷۱ - { گوش بدان فرا دارید}.

**[ترجمه]

«۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ زُرَارَةَ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام: وَ إِذا قُرِئَ الْقُرْآنُ فِي الْفَرِيضَةِ خَلْفَ الْإِمَامِ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ أَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (۷).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السلام فرمودند: هنگامی که قرآن در نماز خوانده می شود، پشت سر امام جماعت به او گوش دهید و ساکت باشید تا مورد رحمت قرار گیرید. - . تفسیر عیاشی ۲: ۴۴ -

**[ترجمه]

«۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ زُرَارَهَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: یَجِبُ الْإِنْصَاتُ لِلْقُرْآنِ فِی الصَّلَاهِ وَ فِی غَیْرِهَا وَ إِذَا قُرِئَ عِنْدَکَ الْقُرْآنُ وَجَبَ عَلَیْکَ الْإِنْصَاتُ وَ الِاسْتِمَاعُ (۸).

ص: ۲۲۱

۱- ۱. مریم: ۵۸.

۲- ۲. تفسیر القمّیّ: ۲۳۴.

۳- ۳. مناقب آل أبی طالب ج ۲ ص ۱۱۳.

۴- ۴. الزمر: ۶۵.

۵- ۵. تفسیر القمّیّ: ۵۰۴، و الآیه الأخیره فی سوره الروم: ۶۰.

۶- ۶. السرائر: ۴۷۱.

۷- ۷. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۴۴.

۸- ۸. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۴۴.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام می فرمایند: سکوت برای قرآن در نماز و غیر آن واجب است. و اگر نزد تو قرآن خوانده می شود، سکوت و گوش دادن بر تو واجب است. - . تفسیر عیاشی ۲: ۴۴ -

**[ترجمه]

«۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَرَأَ ابْنُ الْكَوَّاءِ خَلْفَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَیَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْخاسِرِینَ فَأَنْصَتَ لَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمودند: ابن کواء پشت سر امیر المؤمنین آیه «لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَیَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْخاسِرِینَ» {اگر شرک ورزی حتماً کردارت تباه و مسلّماً از زیانکاران خواهی شد.} را خواند، پس امیر المؤمنین علیه السلام برای او ساکت شدند. - . تفسیر عیاشی ۲: ۴۴ -

**[ترجمه]

«۷»

سر، [السرائر] جَامِعُ الْبَزَنْطِیِّ نَقْلًا مِنْ خَطِّ بَعْضِ الْأَفَاضِلِ عَنْ جَمِیلٍ عَنْ زُرَارَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الرَّجُلِ یَقْرَأُ الْقُرْآنَ یَجِبُ عَلَی مَنْ یَسْمَعُهُ الْإِنْصَاتُ لَهُ وَ الِاسْتِمَاعُ لَهُ قَالَ نَعَمْ إِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ عِنْدَكَ فَقَدْ وَجَبَ عَلَیْكَ الِاسْتِمَاعُ وَ الْإِنْصَاتُ (۲).

ص: ۲۲۲

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۴۴.

۲- ۲. السرائر: ۴۶۹.

**[ترجمه]سرائر: زراره گفت: از امام صادق علیه السلام پرسیدم از این که شخصی قرآن می خواند، بر آن که می شنود، سکوت و گوش دادن واجب است؟ فرمودند: بله، هنگامی که نزدت قرآن خوانده می شود، گوش دادن و سکوت بر تو واجب است. - . سرائر: ۴۶۹ -

**[ترجمه]

أبواب فضائل سور القرآن و آیاته و ما یناسب ذلک من المطالب

أقول

قد مر کثیر مما یتعلق بهذه الأبواب فی کتاب الصلاه و غیره أیضا.

**[ترجمه]بسیاری از مطالب مربوط به این باب ها در کتاب نماز و غیر آن آورده شد.

**[ترجمه]

باب ۲۹ فضل سوره الفاتحه و تفسیرها و فضل البسمله و تفسیرها و کونها جزءا من الفاتحه و من کل سوره و فیه فضل المعوذتین أیضا

الأخبار

أقول

و سیجی ء فی مطاوی بعض الأبواب الآتیه ما یناسب هذا الباب.

**[ترجمه]در ضمن در باب های آینده مطالبی که مناسب با این باب است، خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۱»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب]: أُبِینَ إِحْدَی یَدَیْ هِشَامِ بْنِ عَدِیٍّ الْهَمْدَانِیِّ فِی حَرْبِ صِفِّینَ فَأَخَذَ عَلِیٌّ یَدَهُ وَ قَرَأَ شَیْئاً وَ أَلْصَقَهَا فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ مَا قَرَأْتَ قَالَ فَاتِحَهَ الْکِتَابِ کَأَنَّهُ اسْتَقَلَّهَا فَانْفَصَلَتْ یَدُهُ نِصْفَیْنِ فَتَرَکَهُ عَلِیٌّ وَ مَضَی (۱).

ص: ۲۲۳

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ج ۲ ص ۳۳۶.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: دست هشام بن عدى همدانى در جنگ صفين جدا شد. امير مؤمنان عليه السلام آن را برداشت و چيزى را خواند. هشام به ايشان گفت: چه چيزى را خواندى؟ امير مؤمنان فرمود: سوره فاتحه الكتاب را خواندم. گويا هشام آن را كوچك شمرد. پس دستش دو نيمه شد و امير مؤمنان او را به حال خود رها كرد و رفت. - . مناقب آل ابى طالب ۲ : ۳۳۶ -

**[ترجمه]

«۲»

ن،(۱) [عيون أخبار الرضا عليه السلام] ع، [علل الشرائع] الْمُفَسِّرُ بِإِسْنَادِهِ إِلَى أَبِي مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِيِّ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى الرِّضَا عليه السلام فَقَالَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ مَا تَفْسِيرُهُ فَقَالَ لَقَدْ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي عَنِ الْبَاقِرِ- عَنْ زَيْنِ الْعَابِدِينَ عَنْ أَبِيهِ عليهم السلام أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَقَالَ أَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ مَا تَفْسِيرُهُ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ هُوَ أَنْ عَرَّفَ عِبَادَهُ بَعْضَ نِعَمِهِ جُمَلًا إِذْ لَا يَقْدِرُونَ عَلَى مَعْرِفَةِ جَمِيعِهَا بِالتَّفْصِيلِ لِأَنَّهَا أَكْثَرُ مِنْ أَنْ تُحْصَى أَوْ تُعْرَفَ فَقَالَ لَهُمْ قُولُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا أَنْعَمَ بِهِ عَلَيْنَا رَبِّ الْعالَمِينَ وَ هُمُ الْجَمَاعَاتُ مِنْ كُلِّ مَخْلُوقٍ مِنَ الْجَمَادَاتِ وَ الْحَيَوَانَاتِ فَأَمَّا الْحَيَوَانَاتُ فَهُوَ يَقْلِبُهَا فِي قُدْرَتِهِ وَ يَغْذُوهَا مِنْ رِزْقِهِ وَ يَحْفَظُهَا بِكَنَفِهِ وَ يُدَبِّرُ كُلًّا مِنْهَا بِمَصْلَحَتِهِ وَ أَمَّا الْجَمَادَاتُ فَهُوَ يُمْسِكُهَا بِقُدْرَتِهِ يُمْسِكُ الْمُتَّصِلَ مِنْهَا أَنْ يَتَهَافَتَ وَ يُمْسِكُ الْمُتَهَافِتَ مِنْهَا أَنْ يَتَلَاصَقَ وَ يُمْسِكُ السَّماءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ يُمْسِكُ الْأَرْضَ أَنْ تَنْخَسِفَ إِلَّا بِأَمْرِهِ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ قَالَ عليه السلام رَبِّ الْعالَمِينَ مَالِكُهُمْ وَ خَالِقُهُمْ وَ سَائِقُ أَرْزَاقِهِمْ إِلَيْهِمْ مِنْ حَيْثُ هُمْ يَعْلَمُونَ وَ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ وَ الرِّزْقُ مَقْسُومٌ وَ هُوَ يَأْتِي ابْنَ آدَمَ عَلَى أَيِّ سِيرَةٍ سَارَهَا مِنَ الدُّنْيَا لَيْسَ تَقْوَى مُتَّقٍ بِزَائِدِهِ وَ لَا فُجُورُ فَاجِرٍ بِنَاقِصِهِ وَ بَيْنَنَا وَ بَيْنَهُ سِتْرٌ وَ هُوَ طَالِبُهُ وَ لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ يَفِرُّ مِنْ رِزْقِهِ لَطَلَبَهُ رِزْقُهُ كَمَا يَطْلُبُهُ الْمَوْتُ فَقَالَ جَلَّ جَلَالُهُ قُولُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا أَنْعَمَ بِهِ عَلَيْنَا وَ ذَكَّرَنَا بِهِ مِنْ خَيْرٍ فِي كُتُبِ الْأَوَّلِينَ قَبْلَ أَنْ نَكُونَ فَفِي هَذَا إِيجَابٌ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ عَلَى شِيعَتِهِمْ أَنْ يَشْكُرُوهُ بِمَا فَضَّلَهُمْ وَ ذَلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ لَمَّا بَعَثَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ عليه السلام

ص: ۲۲۴

۱- ۱. عيون الأخبار ج ۱ ص ۲۸۲.

وَ اصْطَفَاهُ نَجِيّاً وَ فَلَقَ لَهُ الْبَحْرَ وَ نَجَّى بَنِی إِسْرَائِيلَ وَ أَعْطَاهُ التَّوْرَاهَ وَ الْأَلْوَاحَ رَأَى مَكَانَهُ مِنْ رَبِّهِ فَقَالَ يَا رَبِّ لَقَدْ أَكْرَمْتَنِی بِكَرَامَهٍ لَمْ تُكْرِمْ بِهَا أَحَداً قَبْلِی فَقَالَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ يَا مُوسَى أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ مُحَمَّداً أَفْضَلُ عِنْدِی مِنْ جَمِيعِ مَلَائِكَتِی وَ جَمِيعِ خَلْقِی قَالَ مُوسَى يَا رَبِّ إِنْ كَانَ مُحَمَّدٌ أَكْرَمَ عِنْدَكَ مِنْ جَمِيعِ خَلْقِكَ فَهَلْ فِی آلِ الْأَنْبِيَاءِ أَكْرَمُ مِنْ آلِی قَالَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ يَا مُوسَى أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ فَضْلَ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَى جَمِيعِ آلِ النَّبِيِّينَ كَفَضْلِ مُحَمَّدٍ عَلَى جَمِيعِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ مُوسَى يَا رَبِّ فَإِنْ كَانَ آلُ مُحَمَّدٍ كَذَلِكَ فَهَلْ فِی أُمَمِ الْأَنْبِيَاءِ أَفْضَلُ عِنْدَكَ مِنْ أُمَّتِی ظَلَّلْتَ عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَ أَنْزَلْتَ عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَ السَّلْوَى وَ فَلَقْتَ لَهُمُ الْبَحْرَ فَقَالَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ يَا مُوسَى أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ فَضْلَ أُمَّهِ مُحَمَّدٍ عَلَى جَمِيعِ الْأُمَمِ كَفَضْلِی عَلَى جَمِيعِ خَلْقِی فَقَالَ مُوسَى يَا رَبِّ لَيْتَنِی كُنْتُ أَرَاهُمْ فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيْهِ يَا مُوسَى إِنَّكَ لَنْ تَرَاهُمْ وَ لَيْسَ هَذَا أَوَانَ ظُهُورِهِمْ وَ لَكِنْ سَوْفَ تَرَاهُمْ فِی الْجِنَانِ جَنَّهِ عَدْنٍ وَ الْفِرْدَوْسِ بِحَضْرَهِ مُحَمَّدٍ فِی نَعِيمِهَا يَتَقَلَّبُونَ وَ فِی خَيْرَاتِهَا يَتَبَجَّحُونَ أَ فَتُحِبُّ أَنْ أُسْمِعَكَ كَلَامَهُمْ قَالَ نَعَمْ يَا إِلَهِی قَالَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ قُمْ بَيْنَ يَدَيَّ وَ اشْدُدْ مِئْزَرَكَ قِيَامَ الْعَبْدِ الذَّلِيلِ بَيْنَ يَدَیِ الْمَلِكِ الْجَلِيلِ فَفَعَلَ ذَلِكَ مُوسَى عليه السلام فَنَادَى رَبُّنَا عَزَّ وَ جَلَّ يَا أُمَّهَ مُحَمَّدٍ فَأَجَابُوهُ كُلُّهُمْ فِی أَصْلَابِ آبَائِهِمْ وَ أَرْحَامِ أُمَّهَاتِهِمْ لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَ النِّعْمَهَ لَكَ وَ الْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ- قَالَ فَجَعَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ تِلْكَ الْإِجَابَهَ شِعَارَ الْحَجِّ ثُمَّ نَادَى رَبُّنَا عَزَّ وَ جَلَّ يَا أُمَّهَ مُحَمَّدٍ إِنَّ قَضَائِی عَلَيْكُمْ إِنَّ رَحْمَتِی سَبَقَتْ غَضَبِی وَ عَفْوِی قَبْلَ عِقَابِی فَقَدِ اسْتَجَبْتُ لَكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَدْعُونِی وَ أَعْطَيْتُكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَسْأَلُونِی مَنْ لَقِيَنِی مِنْكُمْ بِشَهَادَهِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ صَادِقٌ فِی أَقْوَالِهِ مُحِقٌّ فِی أَفْعَالِهِ وَ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ عليه السلام أَخُوهُ وَ وَصِيُّهُ مِنْ بَعْدِهِ وَ وَلِيُّهُ يُلْتَزَمُ طَاعَتُهُ كَمَا يُلْتَزَمُ طَاعَهُ مُحَمَّدٍ فَإِنَّ أَوْلِيَاءَهُ

الْمُصْطَفَيْنَ الْمُطَهَّرِينَ الْمُبَايِنِينَ بِعَجَائِبِ آيَاتِ اللَّهِ وَ دَلَائِلِ حُجَجِ اللَّهِ مِنْ بَعْدِهِ أَوْلِيَاؤُهُ أَدْخِلْهُ جَنَّتِي وَ إِنْ كَانَتْ ذُنُوبُهُ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ قَالَ فَلَمَّا بَعَثَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ نَبِيَّنَا مُحَمَّداً صلى الله عليه و آله قَالَ يَا مُحَمَّدُ وَ مَا كُنْتُ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا أُمَّتَكَ بِهَذِهِ الْكَرَامَهِ ثُمَّ قَالَ عَزَّ وَ جَلَّ لِمُحَمَّدٍ ص قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ عَلَى مَا اخْتَصَصْتَنِي بِهِ مِنْ هَذِهِ الْفَضِيلَهِ وَ قَالَ لِأُمَّتِهِ قُولُوا أَنْتُمْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ عَلَى مَا اخْتَصَصْتَنَا بِهِ مِنْ هَذِهِ الْفَضَائِلِ (۱).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا علیه السلام: مردی خدمت امام رضا علیه السّلام آمد و گفت: یا ابن رسول اللّه! «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ» را برای من تفسیر کنید، حضرت فرمودند: پدرم از جدّم از حضرت باقر از حضرت زین العابدین از پدر بزرگوارش علیهم السّلام نقل فرمودند: مردی خدمت امیر المؤمنین علیه السّلام آمد و گفت: «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ» را برایم تفسیر کنید: حضرت فرمودند: الحمد للّه به این معنی است که خداوند فی الجمله بعضی از نعمت های خود را به بندگانش شناسانده است، زیرا آن ها نمی توانند تمامی نعمت های او را به تفصیل دریابند، زیرا نعم الهی بیشتر از آن است که شناخته و یا شماره شود. لذا خداوند به آن ها می فرماید: بگوئید سپاس خداوند را به سبب نعمت هایی که ربّ العالمین به ما ارزانی داشته. و عالمین عبارتند از جماعاتی از هر مخلوقی از جماد و حیوان. حیوانات را در قدرت خود زیر و رو می کند و از رزق و روزی خود آن ها را تغذیه می نماید و در کنف حمایت خود آن ها را حفظ می کند و هر یک را بر وفق مصلحتش راهبری می نماید. جمادات را با قدرت خود نگاه می دارد و آنهائی را که به یک دیگر متّصلند، از گسیختن از هم و ناپیوستن نگه می دارد، و آسمان را از اینکه بر زمین بیفتد - مگر با اجازه خودش - حفظ می کند و زمین را از فرورفتن نگاه می دارد - مگر با امر و فرمان خود - زیرا به بندگانش رؤوف و مهربان است.

سپس حضرت فرمودند: ربّ العالمین یعنی مالک و خالق آنها، کسی که ارزاقشان را به طریقی که خود می دانند و نیز از طرقی که خود متوجّه نمی شوند به سویشان سوق می دهد، رزق و روزی قسمت شده است و به سراغ انسان خواهد آمد و فرقی نمی کند که انسان در زندگی چه روشی داشته باشد. نه تقوای افراد متّقی روزی شان را زیاد می کند و نه فسق و فجور افراد نابکار موجب نقصان در رزقشان می گردد. بین انسان و رزقش پرده ای است و او طالب و در پی روزی خود است. اگر کسی از رزقش فرار کند، رزق و روزی به دنبالش خواهد آمد همان طور که مرگ به دنبالش خواهد آمد، و خداوند می فرماید: بگوئید «الحمد للّه» به خاطر نعمت هایی که به ما داده و در کتب گذشتگان قبل از اینکه ما بوجود آئیم ما را به نیکی یاد نموده است. پس این مطلب بر محمّد و آل محمّد صلی اللّه علیه و آله و بر شیعیانشان واجب می کند که به خاطر فضیلت هایی که خداوند به آن ها داده است، خدا را شکر کنند. و این فضیلت ها را پیامبر اکرم صلی اللّه علیه و آله این طور بیان فرمودند: وقتی خداوند - عزّ و جلّ - موسی بن عمران را به پیامبری برگزید و او را برای مناجات با خود انتخاب فرمود و دریا را برایش شکافت و بنی اسرائیل را نجات داد و به او تورات و الواح را عطا فرمود، منزلت خود را در نزد پروردگارش دریافت و گفت: پروردگارا! مرا به گونه ای گرامی داشتی که هیچ کس قبل از من را بدان گونه تکریم نکرده بودی، خداوند جلّ جلاله فرمود:

ای موسی! آیا نمی دانی که محمّد نزد من از تمام ملائکه و تمام مخلوقاتم برتر است؟ موسی علیه السّلام گفت: پروردگارا! حال که محمّد در نزد تو از تمام مخلوقات گرامی تر و محترم تر است، آیا در بین آل انبیاء، از آل من گرامی تر هست؟ خداوند جلّ جلاله فرمود: آیا نمی دانی فضیلت و برتری آل محمّد بر تمام آل انبیاء مانند فضیلت و برتری محمّد بر تمامی

مرسلین است؟ موسی گفت: پروردگارا! حال که آل محمّد این چنین اند، آیا در امم انبیاء در نزد تو امّتی برتر از امّت من هست؟ (که از جمله فضائل امّت من این است که): ابر را سایبان آنان قرار دادی، منّ و سلوی برایشان فرستادی، دریا را برایشان شکافتی! خداوند فرمود: ای موسی! آیا نمی دانی که فضیلت و برتری امّت محمّد بر تمامی امّت های سایر انبیاء مانند برتری خود او است بر تمام مخلوقاتم؟ موسی گفت: پروردگارا! ای کاش آنان را می دیدم، خداوند به او وحی فرمود: آنان را نخواهی دید و الآن وقت ظهور آنان نیست، لکن آنان را در بهشت، بهشت جاودانه، در حضور محمّد، خواهی دید که در نعیم آن غوطه ورند و در خوبی های آن ثابت و دائم. آیا می خواهی کلام آنان را به گوش تو برسانم؟ عرض کرد: بله ای پروردگار من. خداوند جلّ جلاله فرمود: در مقابل من همچون بنده ای ذلیل در مقابل پادشاهی جلیل بایست و کمرت را محکم کن. و موسی علیه السّلام چنین کرد. آنگاه پروردگار ما ندا کرد: ای امّت محمّد! همگی در اصلاب پدران و ارحام مادران جواب دادند: «لبّیک اللّهمّ لبّیک* لبّیک لا شریک لک لبّیک* إنّ الحمد و النّعمه لک و الملک* لا شریک لک [لبّیک]

(بله پروردگار! بله ، بله تو شریک نداری، حمد و سپاس و نعمت و ملک و پادشاهی از آن توست ، شریک نداری.) حضرت ادامه دادند: و خداوند این پاسخ را شعار حجّاج قرار داد، سپس پروردگار ما ندا کرد: ای امّت محمّد! حکم من بر شما چنین است: رحمتم از غضبم پیشی گرفته است و عفو من پیش از عقابم است. قبل از اینکه مرا بخوانید دعای شما را اجابت کرده ام و پیش از اینکه از من چیزی بخواهید به شما عطا کرده ام، هر کس مرا ملاقات کند (بمیرد) در حالی که شهادت می دهد: معبودی جز اللّه نیست و شریکی ندارد و محمّد عبد و پیامبر اوست و در گفتارش صادق و در کردارش محقّ است و اینکه علیّ بن ابی طالب برادر و وصیّ رسول خدا، ولیّ و سرپرست (امّت) او است. و همان طور که اطاعت محمّد صلی اللّه علیه و آله لازم است، اطاعت او نیز لازم است و اولیای برگزیده پاک و مطهّر او که بعد از آن دو عجائب آیات خدا را خبر می دهند و دلائل حجّت های خدا را بیان می کنند، اولیاء و سرپرستان او هستند، چنین کسی را به بهشت خویش داخل می کنم، هر چند گناهانش به اندازه کف روی آب دریاها باشد.

حضرت ادامه دادند: و زمانی که خداوند - عزّ و جلّ - پیامبر ما محمّد صلی اللّه علیه و آله را به پیامبری مبعوث کرد، فرمود: ای محمّد! «وَ ما كُنْتَ بِجانِبِ الطُّورِ إِذْ نادَيْنا» - . قصص / ۴۶ -

{آن زمان که در کنار [کوه] طور ندا کردیم، آنجا نبودی.} یعنی امّت تو را به این کرامت ندا کردیم، سپس خداوند - عزّ و جلّ - به محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم فرمود: بگو: الحمد للّه ربّ العالمین به خاطر این فضیلت که به من اختصاص داد. و به امّتش فرمود: شما نیز بگوئید: الحمد للّه ربّ العالمین به خاطر این فضائل که به ما اختصاص داد. - . علل الشرایع ۲ : ۱۰۱ -

**[ترجمه]

«۳»

م،(۲)

[تفسیر الإمام علیه السلام] لی،(۳) [الأمالی للصدوق] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ قَسَمْتُ فَاتِحَهَ الْکِتَابِ بَیْنِی وَ بَیْنَ عَبْدِی فَنِصْفُهَا لِی وَ نِصْفُهَا لِعَبْدِی وَ لِعَبْدِی مَا سَأَلَ إِذَا قَالَ الْعَبْدُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بَدَأَ عَبْدِی بِاسْمِی وَ حَقٌّ عَلَیَّ أَنْ أُتَمِّمَ لَهُ أُمُورَهُ وَ أُبَارِکَ لَهُ فِی أَحْوَالِهِ فَإِذَا قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ قَالَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ حَمِدَنِی عَبْدِی وَ عَلِمَ أَنَّ النِّعَمَ الَّتِی لَهُ مِنْ عِنْدِی وَ أَنَّ الْبَلَایَا الَّتِی دُفِعَتْ عَنْهُ فَبِتَطَوُّلِی أُشْهِدُکُمْ أَنِّی أُضِیفُ لَهُ إِلَی نِعَمِ الدُّنْیَا نِعَمَ الْآخِرَهِ وَ أَدْفَعُ عَنْهُ بَلَایَا الْآخِرَهِ کَمَا دَفَعْتُ عَنْهُ بَلَایَا الدُّنْیَا فَإِذَا قَالَ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ شَهِدَ لِی بِأَنِّی الرَّحْمَنُ الرَّحِیمُ أُشْهِدُکُمْ لَأُوَفِّرَنَّ مِنْ رَحْمَتِی حَظَّهُ وَ لَأُجْزِلَنَّ مِنْ عَطَائِی نَصِیبَهُ فَإِذَا قَالَ مالِکِ یَوْمِ الدِّینِ قَالَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ أُشْهِدُکُمْ کَمَا اعْتَرَفَ عَبْدِی أَنِّی مَالِکُ یَوْمِ الدِّینِ لَأُسَهِّلَنَّ یَوْمَ الْحِسَابِ حِسَابَهُ وَ لَأَتَقَبَّلَنَّ حَسَنَاتِهِ وَ لَأَتَجَاوَزَنَّ عَنْ سَیِّئَاتِهِ فَإِذَا قَالَ إِیَّاکَ نَعْبُدُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ صَدَقَ عَبْدِی إِیَّایَ یَعْبُدُ أُشْهِدُکُمْ لَأُثِیبَنَّهُ عَلَی عِبَادَتِهِ ثَوَاباً یَغْبِطُهُ کُلُّ مَنْ خَالَفَهُ فِی عِبَادَتِهِ لِی فَإِذَا قَالَ وَ إِیَّاکَ

۱- ۱. علل الشرائع ج ۲ ص ۱۰۱- ۱۰۳.

۲- ۲. تفسیر الإمام ص ۲۷.

۳- ۳. أمالی الصدوق ص ۱۰۵.

نَسْتَعِينُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِیَ اسْتَعَانَ وَ إِلَیَّ الْتَجَأَ أَشْهِدُكُمْ لَأَعِینَنَّهُ عَلَی أَمْرِهِ وَ لَأَغِیثَنَّهُ فِی شَدَائِدِهِ وَ لَآخُذَنَّ بِیَدِهِ یَوْمَ نَوَائِبِهِ فَإِذَا قَالَ اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِیمَ إِلَی آخِرِ السُّورَهِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ هَذَا لِعَبْدِی وَ لِعَبْدِی مَا سَأَلَ فَقَدِ اسْتَجَبْتُ لِعَبْدِی وَ أَعْطَیْتُهُ مَا أَمَّلَ وَ آمَنْتُهُ عَمَّا مِنْهُ وَجِلَ قَالَ وَ قِیلَ لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ أَخْبِرْنَا عَنْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ- أَ هِیَ مِنْ فَاتِحَهِ الْكِتَابِ فَقَالَ نَعَمْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقْرَؤُهَا وَ یَعُدُّهَا آیَهً مِنْهَا وَ یَقُولُ فَاتِحَهُ الْكِتَابِ هِیَ السَّبْعُ الْمَثَانِی (۱).

**[ترجمه]عیون الاخبار: امام حسن عسكریّ از پدران بزرگوارشان از امیر المؤمنین علیهم السّلام چنین نقل كردند: رسول اكرم صلی اللّه علیه و آله فرمودند: خداوند - عزّ و جلّ - می فرماید: فاتحه الكتاب را بین خود و بنده ام تقسیم كردم، نصف آن از آن خود، و نصف دیگرش برای بنده ام است، و آنچه را كه بنده ام طلب كند به دست خواهد آورد، وقتی بنده می گوید: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ» خداوند جلّ جلاله می فرماید: بنده ام با نام من آغاز كرد و واجب است بر من كه امورش را به انجام رسانم و احوالش را مبارك گردانم، و وقتی گوید: «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ» (حمد و ستایش مخصوص پروردگار جهانیان است) خداوند جلّ جلاله می فرماید: بنده ام مرا ستود و دانست كه نعمت هایی كه نزد اوست، از من است و بلاهایی كه از او دفع شده است به قدرت من بوده است. شما را شاهد می گیرم كه من نعمت های اخروی را به نعمت های دنیوی اش اضافه می كنم، و بلاهای آخرت را همان طور كه بلاهای دنیا را از او دفع كردم، از او دور خواهم كرد، وقتی بگوید: «الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ»، خداوند جلّ جلاله گوید: بنده ام شهادت داد كه من رحمان و رحیم هستم، نصیب او را از رحمتم افزون خواهم كرد، و بهره اش را از عطا و بخششم زیاد خواهم نمود، وقتی بگوید: «مالِكِ یَوْمِ الدِّینِ» (مالك روز قیامت است)، خداوند جلّ جلاله گوید: شاهد باشید، همان طور كه اعتراف كرد كه من مالك روز قیامت هستم، روز قیامت حسابش را آسان خواهم گرفت، و از بدی هایش در خواهم گذشت.

وقتی می گوید: «إِیَّاكَ نَعْبُدُ» (فقط تو را می پرستیم) خداوند - عزّ و جلّ - می فرماید: بنده ام راست می گوید، فقط مرا می پرستد، شاهد باشید به خاطر این عبادتش، به او ثوابی خواهم داد كه هر كس در این عبادت با او مخالف بوده به او غبطه بخورد. و وقتی بگوید: «وَ إِیَّاكَ نَسْتَعِینُ» (و فقط از تو كمك می خواهیم) خداوند - عزّ و جلّ - می فرماید: بنده ام از من كمك می خواهد و به من پناهنده شده است، شاهد باشید كه او را بر كارش كمك خواهم كرد و در سختی ها به فریادش خواهم رسید و در روز سختی، دستش را خواهم گرفت. و وقتی می گوید: «اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِیمَ» (ما را به راه راست هدایت كن) تا آخر سوره، خداوند می گوید: این خواسته اش مستجاب است و آنچه بنده ام درخواست كند، خواهد داشت. دعاهای بنده ام را مستجاب كردم و آنچه را آرزو داشته به او عطا نمودم و او را از آنچه باعث ترس است در امان داشتم.

و فرمود: از امیرالمؤمنین علیه السّلام سؤال شد: آیا «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ» از فاتحه الكتاب است؟ حضرت فرمود: بله، رسول اكرم صلی اللّه علیه و آله آن را قرائت می فرمود و آن را جزء آن سوره به حساب می آورد و می فرمود: فاتحه الكتاب، سبع المثانی است. - . عیون الاخبار ۱ : ۳۰۰ -

**[ترجمه]

م، [تفسير الإمام عليه السلام]: فُضِّلَتْ [بِ] بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- وَ هِيَ الْآيَهُ السَّابِعَهُ مِنْهَا(۲).

**[ترجمه]تفسير امام حسن عسكرى عليه السلام: بسم الله الرحمن الرحيم فضيلت داده شده است و آن آيه هفتم فاتحه الكتاب است. - . تفسير امام : ۲۸ -

**[ترجمه]

«۵»

لى،(۳)

[الأمالي للصدوق] ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ: إِنَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- آيَهٌ مِنْ فَاتِحَهِ الْكِتَابِ وَ هِيَ سَبْعُ آيَاتٍ تَمَامُهَا بِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ

جَلَّ قَالَ لِي يَا مُحَمَّدُ وَ لَقَدْ آتَيْناكَ سَبْعاً مِنَ الْمَثانِي وَ الْقُرْآنَ الْعَظِيمَ (۴) فَأَفْرَدَ الِامْتِنَانَ عَلَيَّ بِفَاتِحَهِ الْكِتَابِ وَ جَعَلَهَا بِإِزَاءِ الْقُرْآنِ الْعَظِيمِ وَ إِنَّ فَاتِحَهَ الْكِتَابِ أَشْرَفُ مَا فِي كُنُوزِ الْعَرْشِ وَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَصَّ مُحَمَّداً وَ شَرَّفَهُ بِهَا وَ لَمْ يُشْرِكْ مَعَهُ فِيهَا أَحَداً مِنْ أَنْبِيَائِهِ مَا خَلَا سُلَيْمَانَ عليه السلام فَإِنَّهُ أَعْطَاهُ مِنْهَا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- أَ لَا تَرَاهُ يَحْكِي عَنْ بِلْقِيسَ حِينَ قَالَتْ إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتابٌ كَرِيمٌ إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمانَ وَ إِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ-(۵) أَلَا فَمَنْ قَرَأَهَا مُعْتَقِداً لِمُوَالاهِ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّيِّبِينَ مُنْقَاداً لِأَمْرِهِمَا مُؤْمِناً بِظَاهِرِهِمَا وَ بَاطِنِهِمَا أَعْطَاهُ اللَّهُ بِكُلِّ حَرْفٍ مِنْهَا حَسَنَهً كُلُّ وَاحِدَهٍ مِنْهَا أَفْضَلُ لَهُ

۱- ۱. عيون الأخبار ج ۱ ص ۳۰۰.

۲- ۲. تفسير الإمام ص ۲۸.

۳- ۳. أمالي الصدوق ص ۱۰۶.

۴- ۴. الحجر: ۸۷.

۵- ۵. النمل: ۲۹ و ۳۰.

مِنَ الدُّنْيا بِمَا فِيهَا مِنْ أَصْنَافِ أَمْوَالِهَا وَ خَيْرَاتِهَا وَ مَنِ اسْتَمَعَ إِلَى قَارِئٍ يَقْرَؤُهَا كَانَ لَهُ قَدْرُ ثُلُثِ مَا لِلْقَارِی فَلْيَسْتَكْثِرْ أَحَدُكُمْ مِنْ هَذَا الْخَيْرِ الْمُعْرِضِ لَكُمْ فَإِنَّهُ غَنِيمَةٌ لَا يَذْهَبَنَّ أَوَانُهُ فَتَبْقَى فِي قُلُوبِكُمُ الْحَسْرَةُ(۱).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا علیه السلام: امام حسن عسکریّ از پدران بزرگوار خود از امیر مؤمنان علیهم السّلام چنین نقل فرمودند: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ» آیه ای از سوره حمد است، سوره حمد هفت آیه است که با «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ» به تمام و کمال می رسد. از رسول اکرم صلی اللّه علیه و آله شنیدم که می فرمود: خداوند - عزّ و جلّ - به من فرمود: یا محمّد! «وَ لَقَدْ آتَيْناكَ سَبْعاً مِنَ الْمَثانِي وَ الْقُرْآنَ الْعَظِيمَ» - . حجر / ۸۷ - {ما به تو، هفت آیه از مثانی و نیز قرآن عظیم را دادیم} و اوّل با سوره حمد بر من امتنان فرمود و آن را در ازاء قرآن عظیم قرار داد، و فاتحه الکتاب شریف ترین چیزی است که در گنج های عرش وجود دارد، و خداوند - عزّ و جلّ - آن را مختصّ به محمّد صلی اللّه علیه و آله نمود و وی را بدان شرافت داد، و احدی از پیامبران - جز سلیمان - را با او در این فضیلت شریک نکرد، زیرا به سلیمان آیه «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ» را عطا فرمود، خداوند از قول بلقیس چنین حکایت می کند: «إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتابٌ كَرِيمٌ إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمانَ وَ إِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ» - . نمل / ۳۰ - ۲۹ -

{نامه گرانقدری از سلیمان برایم فرستاده شده است، که عبارت است از: بسم اللّه الرّحمن الرّحیم.}

و هر کس آن را با اعتقاد به موالات محمّد و آل پاکش بخواند و مطیع اوامر آنان بوده، به ظاهر و باطنشان ایمان داشته باشد، خداوند برابر هر حرف آن، حسنه ای به او می دهد که برای او از دنیا و تمام خیرات و اموالش برتر است، و هر کس به قاری ای که آن را می خواند گوش دهد، همانند اجر قاری را خواهد داشت .

پس تا می توانید از این خیری که به شما عرضه شده است بیشتر استفاده کنید که غنیمت است، و مبادا وقتش برود و قلوبتان در حسرت بماند. - . عیون الاخبار ۱ : ۳۰۱ -

**[ترجمه]

«۶»

ن، [عيون أخبار الرضا علیه السلام] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَ اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِيمَ قَالَ يَقُولُ أَرْشِدْنَا إِلَى الطَّرِيقِ الْمُسْتَقِيمِ أَرْشِدْنَا لِلُزُومِ الطَّرِيقِ الْمُؤَدِّي إِلَى مَحَبَّتِكَ وَ الْمُبَلِّغِ دِينَكَ وَ الْمَانِعِ مِنْ أَنْ نَتَّبِعَ أَهْوَاءَنَا فَنَعْطَبَ أَوْ نَأْخُذَ بِآرَائِنَا فَنَهْلِكَ (۲).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا علیه السلام: حضرت جعفر بن محمّد امام صادق علیه السلام در باره کلام خداوند عز و جل: «اهدِنَا الصِّرَاطَ المُستَقِيمَ» فرمود: می گوید: ما را به راه راست رهنمون باش و ما را به پیمودن راهی هدایت فرما که به محبت تو می انجامد و به دین تو می رساند و مانع از آن می شود که با پیروی از هواهای نفسانی و آراء شخصی خود به هلاکت در افتیم. - . عیون الاخبار ۱ : ۳۰۵ -

**[ترجمه]

«۷»

لی، [الأمالی للصدوق] مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ الْبَرْقِیِّ عَنِ ابْنِ جَبَلَهَ عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ عَمَّارٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ قَالَ: جَاءَ نَفَرٌ مِنَ الْیَهُودِ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَکَانَ فِیمَا سَأَلُوهُ أَخْبِرْنَا عَنْ سَبْعِ خِصَالٍ أَعْطَاکَ اللَّهُ مِنْ بَیْنِ النَّبِیِّینَ وَ أَعْطَی أُمَّتَکَ مِنْ بَیْنِ الْأُمَمِ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله أَعْطَانِیَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَاتِحَهَ الْکِتَابِ وَ الْأَذَانَ وَ الْجَمَاعَهَ فِی الْمَسْجِدِ وَ یَوْمَ الْجُمُعَهِ وَ الْإِجْهَارَ فِی ثَلَاثِ صَلَوَاتٍ وَ الرُّخَصَ لِأُمَّتِی عِنْدَ الْأَمْرَاضِ وَ السَّفَرِ وَ الصَّلَاهَ عَلَی الْجَنَائِزِ وَ الشَّفَاعَهَ لِأَصْحَابِ الْکَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِی قَالَ الْیَهُودِیُّ صَدَقْتَ یَا مُحَمَّدُ فَمَا جَزَاءُ مَنْ قَرَأَ فَاتِحَهَ الْکِتَابِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَنْ قَرَأَ فَاتِحَهَ الْکِتَابِ أَعْطَاهُ اللَّهُ بِعَدَدِ کُلِّ آیَهٍ أُنْزِلَتْ مِنَ السَّمَاءِ فَیَجْزِی بِهَا ثَوَابَهَا(۳).

، ۸، ۶، ۵- ۸- فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ حَرِیزٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ أَبِی عَنْ حَمَّادٍ عَنِ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ وَ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عُقْبَهَ وَ أَبِی عَنِ النَّضْرِ وَ الْبَزَنْطِیِّ مَعاً عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام وَ أَبِی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنِ الْحَلَبِیِّ وَ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ

ص: ۲۲۸

۱- ۱. عیون الأخبار ج ۱ ص ۳۰۱.

۲- ۲. عیون الأخبار ج ۱ ص ۳۰۵.

۳- ۳. أمالی الصدوق ص ۱۱۷ فی حدیث.

وَ عَنْ كُلْثُوم بْنِ الْهِدْم عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْكَانَ وَ عَنْ صَفْوَانَ وَ ابْنِ عَمِيرَه وَ الثُّمَالِيِّ وَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جُنْدَبٍ وَ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام وَ أَبِي عَنْ حَنَانٍ وَ الْقَدَّاحِ وَ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَرِيكٍ وَ عَنِ الْمُفَضَّلِ وَ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليهما السلام وَ أَبِي عَنْ عَمْرِو بْنِ إِبْرَاهِيمَ الرَّاشِدِيِّ وَ صَالِحِ بْنِ سَعِيدٍ وَ يَحْيَى بْنِ أَبِي عِمْرَانَ وَ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مَرَّارٍ وَ أَبُو طَالِبٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الصَّلْتِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ تَفْسِيرِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- فَقَالَ الْبَاءُ بَهَاءُ اللَّهِ وَ السِّينُ سَنَاءُ اللَّهِ وَ الْمِيمُ مُلْكُ اللَّهِ وَ اللَّهُ إِلَهُ كُلِّ شَيْ ءٍ وَ الرَّحْمَنُ بِجَمِيعِ خَلْقِهِ وَ الرَّحِيمُ بِالْمُؤْمِنِينَ خَاصَّةً وَ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- أَحَقُّ مَا أُجْهِرَ بِهِ وَ هِيَ الْآيَةُ الَّتِي قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ إِذا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلى أَدْبارِهِمْ نُفُوراً(۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: حسن بن علی بن ابی طالب علیه السلام روایت شده که چند تن از یهود خدمت رسول خدا صلی الله علیه و آله آمدند و سوال هایی پرسیدند، از جمله این که: ای محمد! مرا آگاه ساز از هفت خصلت که خدا در میان انبیاء به تو داده و در میان امت ها به امتت؟ حضرت فرمود: خدای عز و جل به من فاتحه الکتاب و اذان و جماعت در مسجد و روز جمعه و جهر در سه نماز داده به امتم برای دردها و سفر رخصت داده و نماز بر میت و شفاعت برای اهل کبائر از امتم. یهودی گفت: راست گفتی ای محمد، ثواب کسی که فاتحه الکتاب بخواند چیست؟ فرمود: هر که فاتحه الکتاب بخواند، خدا به شماره هر آیه که از آسمان نازل شده، ثوابی به او دهد. -. امالی صدوق : ۱۱۷ -

**[ترجمه]

«۵»

فس، [تفسیر القمی] أَبِي عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ النَّضْرِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: فِي قَوْلِهِ الْحَمْدُ لِلَّهِ قَالَ الشُّكْرُ لِلَّهِ وَ فِي قَوْلِهِ رَبِّ الْعالَمِينَ قَالَ خَلَقَ الْمَخْلُوقِينَ الرَّحْمنِ بِجَمِيعِ خَلْقِهِ الرَّحِيمِ بِالْمُؤْمِنِينَ خَاصَّةً مالِكِ يَوْمِ الدِّينِ (۲) قَالَ يَوْمُ الْحِسَابِ وَ الدَّلِيلُ عَلَى ذَلِكَ قَوْلُهُ وَ قالُوا يا وَيْلَنا هذا يَوْمُ الدِّينِ يَعْنِي يَوْمَ الْحِسَابِ إِيَّاكَ نَعْبُدُ مُخَاطَبَةُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ مِثْلُهُ اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِيمَ قَالَ هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ مَعْرِفَتُهُ وَ الدَّلِيلُ عَلَى أَنَّهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ- وَ قَوْلُهُ وَ إِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتابِ لَدَيْنا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ (۳) وَ هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فِي أُمِّ الْكِتَابِ فِي قَوْلِهِ الصِّراطَ الْمُسْتَقِيمَ (۴).

۱- ۱. تفسیر القمّیّ ص ۲۵، و الآیه فی سوره الإسراء ۴۶.

۲- ۲. الصافّات: ۲۰.

۳- ۳. الزخرف: ۴.

۴- ۴. تفسیر القمّیّ ص ۲۶.

**[ترجمه]تفسیر قمی: ابو بصیر می گوید: از امام صادق علیه السلام از تفسیر بسم الله الرحمن الرحیم پرسیدم. حضرت فرمود: با روشنی خداوند و سین درخشندگی خداوند و میم پادشاهی خداوند است و الله یعنی معبود هر چیزی است و رحمن و بخشنده به همه مردم است و رحیم و مهربان به مومنان تنها است .

نیز امام صادق علیه السلام فرمود: آیه بسم الله الرحمن الرحیم شایسته ترین آیه برای بلند خواندن است و این آیه ای است که خداوند در باره آن در قران فرمود: و چون پروردگارت را در قران به یگانگی یاد کنی، با نفرت پشت می کنند. - . تفسیر قمی : ۲۵ -

- . شماره گذاری در متن عربی بحار به همین صورت است که بعد از شماره ۸ شماره ۵ را آورده است . (مترجم) - ۵. تفسیر قمی: علی بن ابراهیم، از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام روایت کرده است که ایشان در باره کلام خداوند: «الْحَمْدُ للّهِ» فرمود: تمامی شکر مخصوص خداوند است. و در باره کلام خداوند: «رَبِّ الْعَالَمِينَ» فرمود: آفریننده همه آفریدگان. «الرَّحْمنِ» به تمامی مخلوقات خود، «الرَّحِيم» به طور خاص بر مؤمنان است.درباره «مَالِكِ يَوْمِ الـدِّينِ» فرمود: یعنی روز جزا؛ و دلیل این سخن کلام حق تعالی است «وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَـذَا يَوْمُ الدِّينِ» [و می گویند: ای وای بر ما، این است روز جزا]، یعنی در روز جزا؛ «ایاک نعبد» خطاب به خداوند عز و جل است؛ «وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ» نیز همین طور؛ «اهدِنَا الصِّرَاطَ المُستَقِيمَ» راه همان امیر مؤمنان علی علیه السلام و شناخت امام است. - . تفسیر قمی ۱ : ۴۱ -

حضرت امام جعفر صادق علیه السلام در باره کلام خداوند: «وَإِنَّهُ فِي ام الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ» {و همانا که آن در کتاب اصلی به نزد ما سخت والا و پر حکمت است} - . زخرف/ ۴ - و آن در ام الکتاب و در کلام خداوند متعال «صراط مستقیم»، امیر مؤمنان علی علیه السلام است. - . تفسیر قمی ۱ : ۴۲ -

**[ترجمه]

«۶»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنْ حَمَّادٍ عَنْ حَرِيزٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ قَرَأَ اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ مَنْ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ غَيْرِ الضَّالِّينَ قَالَ الْمَغْضُوبُ عَلَيْهِمُ النُّصَّابُ وَ الضَّالِّينَ الْيَهُودُ وَ النَّصَارَى (۱).

**[ترجمه]تفسیر قمی: امام جعفر صادق علیه السلام روایت شده است که ایشان قرائت فرمود: «اهدِنَا الصِّرَاطَ المُستَقِيمَ، صِرَاطَ الَّذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ غَيرِ المَغضُوبِ عَلَيهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ.» و فرمود: کسانی که بر آنان غضب شده، ناصبی ها (دشمنان اهل بیت علیهم السلام) هستند و گمراهان، یهودی ها و نصرانی ها می باشند. - . تفسیر قمی ۱ : ۴۲ -

**[ترجمه]

«۷»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَیْنَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ غَیْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَیْهِمْ وَ غَیْرِ الضَّالِّینَ قَالَ الْمَغْضُوبُ عَلَیْهِمُ النُّصَّابُ وَ الضَّالِّینَ الشُّکَّاکُ الَّذِینَ لَا یَعْرِفُونَ الْإِمَامَ (۲).

**[ترجمه]تفسیر قمی: امام جعفر صادق علیه السلام در باره کلام خداوند متعال: «غَیرِ المَغضُوبِ عَلَیهِمْ وَلاَ الضَّالِّینَ» فرمود: کسانی که بر آنان خشم گرفته شده، ناصبی ها هستند و گمراهان، شک کنندگانی هستند که امام علی علیه السلام را نمی شناسند. -. تفسیر قمی ۱ : ۴۲ -

**[ترجمه]

«۸»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عُقْبَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ إِبْلِیسَ رَنَّ رَنِیناً لَمَّا بَعَثَ اللَّهُ نَبِیَّهُ صلی الله علیه و آله عَلَی حِینِ فَتْرَهٍ مِنَ الرُّسُلِ وَ حِینَ أُنْزِلَتْ أُمُّ الْقُرْآنِ (۳).

**[ترجمه]تفسیر قمی: جعفر صادق علیه السلام فرمودند: شیطان چهار بار فریاد کشید و ناله سر داد و نخستین بار روزی بود که از درگاه خدا رانده شد. سپس هنگامی بود که از بهشت به زمین تنزل یافت ، سومین بار هنگام بعثت محمد (صلی اللّه علیه و آله و سلم) بعد از فترت پیامبران بود، و آخرین بار زمانی بود که سوره حمد نازل شد!

**[ترجمه]

«۹»

ید، (۴)

[التوحید] مع، (۵) [معانی الأخبار] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الطَّالَقَانِیُّ عَنْ أَحْمَدَ الْهَمْدَانِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَسَنِ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا علیه السلام عَنْ بِسْمِ اللَّهِ قَالَ مَعْنَی قَوْلِ الْقَائِلِ بِسْمِ اللَّهِ أَیْ أُسَمِّ نَفْسِی بِسِمَهٍ مِنْ سِمَاتِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُوَ الْعُبُودِیَّهُ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ مَا السِّمَهُ قَالَ الْعَلَامَهُ (۶).

**[ترجمه]توحید: علی بن حسن بن فضّال، از پدرش روایت شده است که وی گفت: از حضرت امام رضا علیه السلام در باره «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ» پرسیدم، ایشان فرمود: معنای سخن کسی که می گوید «بِسْمِ اللَّهِ» این است: نشانه ای از نشانه های خداوند را که همان پرستش اوست، بر خود می نهم. عرض کردم: نشانه چیست؟ فرمود: علامت. -. معانی الاخبار صدوق: ۳ -

**[ترجمه]

«۱۰»

مع،(۷)

[معانی الأخبار]ع، [علل الشرائع] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الشَّاهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْبَغْدَادِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ السُّخْتِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْوَدَ الْوَرَّاقِ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنَّ عَلَيَّ رَبِّي وَ قَالَ لِي يَا مُحَمَّدُ أَرْسَلْتُكَ إِلَى كُلِّ أَحْمَرَ وَ أَسْوَدَ وَ نَصَرْتُكَ بِالرُّعْبِ وَ أَحْلَلْتُ لَكَ الْغَنِيمَةَ وَ أَعْطَيْتُكَ لَكَ وَ لِأُمَّتِكَ كَنْزاً مِنْ كُنُوزِ عَرْشِي فَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَ خَاتِمَةَ سُورَةِ الْبَقَرَةِ الْخَبَرَ(۸).

۱- ۱. تفسیر القمّیّ ص ۲۶.

۲- ۲. تفسیر القمّیّ ص ۲۶.

۳- ۳. تفسیر القمّیّ ص ۲۶.

۴- ۴. التوحید: ۱۶۲.

۵- ۵. معانی الأخبار ص ۳.

۶- ۶. عیون الأخبار ج ص.

۷- ۷. معانی الأخبار ص ۵۰.

۸- ۸. علل الشرائع ج ۱ ص ۱۲۱ فی حدیث.

و قد مضى فی باب أسماء النبی صلی الله علیه و آله (۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله فرمود: پروردگارم بر من منّت نهاد و امتیازاتی به من داد و فرمود: تو را بر تمامی آفریدگانم از سرخ و سیاه مبعوث کردم، و با ترسی که از تو در قلب دشمنان افکندم یاری ات کردم، و دست آورد غنائم جنگی را از کافران بر تو حلال گردانیدم، و به تو و امّتت سوره حمد و آیات پایانی سوره بقره را یکی از گنجینه های عرشم بود عطا کردم... تا پایان حدیث. - . علل الشرایع ۱ : ۲۱ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ید،(۲)

[التوحید] مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ- فَقَالَ الْبَاءُ بَهَاءُ اللَّهِ وَ السِّینُ سَنَاءُ اللَّهِ وَ الْمِیمُ مَجْدُ اللَّهِ وَ رَوَی بَعْضُهُمْ مُلْکُ اللَّهِ وَ اللَّهُ إِلَهُ کُلِّ شَیْ ءٍ الرَّحْمَنُ بِجَمِیعِ الْعَالَمِ وَ الرَّحِیمُ بِالْمُؤْمِنِینَ خَاصَّةً(۳).

سن، [المحاسن] القاسم عن جده: مثله (۴).

شی، [تفسیر العیاشی] عن ابن سنان: مثله (۵).

**[ترجمه]توحید: عبد الله بن سنان گفت از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام در باره تفسیر «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ» پرسیدم. ایشان فرمود: باء، بهاء و روشنایی خداوند و سین، سناء و شکوه خداوند و میم، مجد و بزرگواری خداوند است؛ و برخی روایت کرده اند که میم، ملک و فرمانروایی خداوند است، و الله، خدای همه چیزهاست که بر تمامی آفریدگان خود رحمان و بخشنده و بر مؤمنان به طور خاص رحیم و بخشایشگر است. - . توحید : ۱۶۲ -

**[ترجمه]

«۱۲»

ید،(۶)

[التوحید] مع، [معانی الأخبار] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ یَحْیَی عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ- فَقَالَ الْبَاءُ بَهَاءُ اللَّهِ وَ السِّینُ سَنَاءُ اللَّهِ وَ الْمِیمُ مُلْکُ اللَّهِ قَالَ قُلْتُ اللَّهُ فَقَالَ الْأَلِفُ آلَاءُ اللَّهِ عَلَی خَلْقِهِ مِنَ النَّعِیمِ بِوَلَایَتِنَا وَ اللَّامُ إِلْزَامُ اللَّهِ خَلْقَهُ وَلَایَتَنَا قُلْتُ فَالْهَاءُ فَقَالَ هَوَانٌ لِمَنْ خَالَفَ مُحَمَّداً وَ آلَ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمْ قُلْتُ الرَّحْمَنُ قَالَ بِجَمِیعِ الْعَالَمِ قُلْتُ الرَّحِیمُ قَالَ بِالْمُؤْمِنِینَ خَاصَّةً(۷).

**[ترجمه]توحید: امام جعفر صادق علیه السلام روایت شده است که از حضرت در باره «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» پرسیدند. ایشان فرمود: باء، بهاء و روشنی خداوند و سین، سناء و شکوه خداوند و میم، ملك و فرمانروایی خداوند است. عرض شد: الله چه؟ فرمود: الف، آلاء و نعمت های خداوند بر آفریدگان خود با بهره مندی از ولایت ماست و لام، الزامی است که خداوند در ولایت ما بر آفریدگانش نهاده است. عرض شد: و هاء چه؟ فرمود: هوان و خواری است برای هر کس که با محمّد و خاندان محمّد صلی الله علیه و آله مخالفت کند. عرض شد: و رحمان چه؟ فرمود: برای همه عالم. عرض شد: و رحیم چه؟ فرمود: خاصّ مؤمنان. -. توحید : ۱۶۲ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْفَحَّامُ عَنِ الْمَنْصُورِيِّ عَنْ عَمِّ أَبِيهِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْعَسْكَرِيِّ عَنْ آبَائِهِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: مَنْ نَالَتْهُ عِلَّةٌ فَلْيَقْرَأْ فِی جَيْبِهِ الْحَمْدَ سَبْعَ مَرَّاتٍ فَإِنْ ذَهَبَتِ الْعِلَّةُ وَ إِلَّا فَلْيَقْرَأْهَا سَبْعِينَ مَرَّةً وَ أَنَا الضَّامِنُ لَهُ

ص: ۲۳۱

۱- ۱. راجع ج ۱۶ ص ۹۲ من هذه الطبعه الحدیثه، و أضاف هناک رمز الخصال ج ۲ ص ۴۷.

۲- ۲. التوحید: ۱۶۲.

۳- ۳. معانی الأخبار ص ۳.

۴- ۴. المحاسن ص ۲۳۸.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۲.

۶- ۶. التوحید: ۱۶۲.

۷- ۷. معانی الأخبار ص ۳.

الْعَافِيَة(۱).

دعوات الراوندی، عن الصادق علیه السلام: مثله.

**[ترجمه]امالی طوسی: حضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: هر که به مرضی مبتلا شود، سر در گریبان کند و هفت مرتبه سوره حمد را بخواند، اگر درد برطرف شد که هیچ وگرنه هفتاد مرتبه این سوره را بخواند. من ضامن بهبود یافتن او هستم. -. امالی طوسی ۱ : ۲۹۰ -

**[ترجمه]

«۱۴»

ید، [التوحید] الْمُفَسِّرُ بِإِسْنَادِهِ إِلَی أَبِی مُحَمَّدٍ الْعَسْکَرِیِّ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ فَقَالَ اللَّهُ هُوَ الَّذِی یُتَأَلَّهُ إِلَیْهِ عِنْدَ الْحَوَائِجِ وَ الشَّدَائِدِ کُلُّ مَخْلُوقٍ عِنْدَ انْقِطَاعِ الرَّجَاءِ مِنْ کُلِّ مَنْ دُونَهُ وَ تَقَطُّعِ الْأَسْبَابِ مِنْ جَمِیعِ مَنْ سِوَاهُ یَقُولُ بِسْمِ اللَّهِ أَیْ أَسْتَعِینُ عَلَی أُمُورِی کُلِّهَا بِاللَّهِ الَّذِی لَا تَحِقُّ الْعِبَادَهُ إِلَّا لَهُ الْمُغِیثِ إِذَا اسْتُغِیثَ وَ الْمُجِیبِ إِذَا دُعِیَ وَ هُوَ مَا قَالَ رَجُلٌ لِلصَّادِقِ علیه السلام یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ دُلَّنِی عَلَی اللَّهِ مَا هُوَ فَقَدْ أَکْثَرَ عَلَیَّ الْمُجَادِلُونَ وَ حَیَّرُونِی فَقَالَ لَهُ یَا عَبْدَ اللَّهِ هَلْ رَکِبْتَ سَفِینَهً قَطُّ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَهَلْ کُسِرَ بِکَ حَیْثُ لَا سَفِینَهَ تُنْجِیکَ وَ لَا سِبَاحَهَ تُغْنِیکَ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَهَلْ تَعَلَّقَ قَلْبُکَ هُنَالِکَ أَنَّ شَیْئاً مِنَ الْأَشْیَاءِ قَادِرٌ عَلَی أَنْ یُخَلِّصَکَ مِنْ وَرْطَتِکَ قَالَ نَعَمْ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام فَذَلِکَ الشَّیْ ءُ هُوَ اللَّهُ الْقَادِرُ عَلَی الْإِنْجَاءِ حَیْثُ لَا مُنْجِیَ وَ عَلَی الْإِغَاثَهِ حَیْثُ لَا مُغِیثَ ثُمَّ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام وَ رُبَّمَا تَرَکَ بَعْضُ شِیعَتِنَا فِی افْتِتَاحِ أَمْرِهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ- فَیَمْتَحِنُهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِمَکْرُوهٍ لِیُنَبِّهَهُ عَلَی شُکْرِ اللَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی وَ الثَّنَاءِ عَلَیْهِ وَ یَمْحَقَ عَنْهُ وَصْمَهَ تَقْصِیرِهِ عِنْدَ تَرْکِهِ قَوْلَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ- قَالَ وَ قَامَ رَجُلٌ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَقَالَ أَخْبِرْنِی مَا مَعْنَی بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ- فَقَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ أَخِیهِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِیهِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام أَنَّ رَجُلًا قَامَ إِلَیْهِ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ- أَخْبِرْنِی عَنْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ مَا مَعْنَاهُ فَقَالَ إِنَّ قَوْلَکَ اللَّهُ أَعْظَمُ اسْمٍ مِنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُوَ الِاسْمُ الَّذِی لَا یَنْبَغِی أَنْ یُسَمَّی بِهِ غَیْرُ اللَّهِ وَ لَنْ یُسَمَّ بِهِ مَخْلُوقٌ فَقَالَ الرَّجُلُ فَمَا تَفْسِیرُ قَوْلِ اللَّهِ قَالَ هُوَ الَّذِی یَتَأَلَّهُ إِلَیْهِ عِنْدَ الْحَوَائِجِ وَ الشَّدَائِدِ کُلُّ مَخْلُوقٍ عِنْدَ انْقِطَاعِ الرَّجَاءِ مِنْ جَمِیعِ مَنْ دُونَهُ وَ تَقَطُّعِ الْأَسْبَابِ

ص: ۲۳۲

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۲۹۰.

مِنْ كُلِّ مَنْ سِوَاهُ وَ ذَلِكَ أَنَّ كُلَّ مُتَرَئِّسٍ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا وَ مُتَعَظِّمٍ فِيهَا وَ إِنْ عَظُمَ غَنَاؤُهُ وَ طُغْيَانُهُ وَ كَثُرَتْ حَوَائِجُ مَنْ دُونَهُ إِلَيْهِ فَإِنَّهُمْ سَيَحْتَاجُونَ حَوَائِجَ لَا يَقْدِرُ عَلَيْهَا هَذَا الْمُتَعَاظِمُ وَ كَذَلِكَ هَذَا الْمُتَعَاظِمُ يَحْتَاجُ إِلَى حَوَائِجَ لَا يَقْدِرُ عَلَيْهَا فَيَنْقَطِعُ إِلَى اللَّهِ عِنْدَ ضَرُورَتِهِ وَ فَاقَتِهِ حَتَّى إِذَا كُفِيَ هَمَّهُ عَادَ إِلَى شِرْكِهِ أَ مَا تَسْمَعُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ قُلْ أَ رَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتاكُمْ عَذابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَ غَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ ما تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شاءَ وَ تَنْسَوْنَ ما تُشْرِكُونَ (۱) فَقَالَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ لِعِبَادِهِ أَيُّهَا الْفُقَرَاءُ إِلَى رَحْمَتِي إِنِّي قَدْ أَلْزَمْتُكُمُ الْحَاجَةَ إِلَيَّ فِي كُلِّ حَالٍ وَ ذِلَّةَ الْعُبُودِيَّةِ فِي كُلِّ وَقْتٍ فَإِلَيَّ فَافْزَعُوا فِي كُلِّ أَمْرٍ تَأْخُذُونَ فِيهِ وَ تَرْجُونَ تَمَامَهُ وَ بُلُوغَ غَايَتِهِ فَإِنِّي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أُعْطِيَكُمْ لَمْ يَقْدِرْ غَيْرِي عَلَى مَنْعِكُمْ وَ إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَمْنَعَكُمْ لَمْ يَقْدِرْ غَيْرِي عَلَى إِعْطَائِكُمْ فَأَنَا أَحَقُّ مَنْ سُئِلَ وَ أَوْلَى مَنْ تُضُرِّعَ إِلَيْهِ فَقُولُوا عِنْدَ افْتِتَاحِ كُلِّ أَمْرٍ صَغِيرٍ أَوْ عَظِيمٍ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- أَيْ أَسْتَعِينُ عَلَى هَذَا الْأَمْرِ بِاللَّهِ الَّذِي لَا تَحِقُّ الْعِبَادَةُ لِغَيْرِهِ الْمُغِيثِ إِذَا اسْتُغِيثَ وَ الْمُجِيبِ إِذَا دُعِيَ الرَّحْمَنِ الَّذِي يَرْحَمُ بِبَسْطِ الرِّزْقِ عَلَيْنَا الرَّحِيمِ بِنَا فِي أَدْيَانِنَا وَ دُنْيَانَا وَ آخِرَتِنَا خَفَّفَ عَلَيْنَا الدِّينَ وَ جَعَلَهُ سَهْلًا خَفِيفاً وَ هُوَ يَرْحَمُنَا بِتَمَيُّزِنَا عَنْ أَعَادِيهِ ثُمَّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مَنْ حَزَنَهُ أَمْرٌ تَعَاطَاهُ فَقَالَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ وَ هُوَ مُخْلِصٌ لِلَّهِ وَ يُقْبِلُ بِقَلْبِهِ لَمْ يَنْفَكَّ مِنْ إِحْدَى اثْنَتَيْنِ إِمَّا بُلُوغِ حَاجَتِهِ فِي الدُّنْيَا وَ إِمَّا يُعَدُّ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَ يُدَّخَرُ لَدَيْهِ وَ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَ أَبْقَى لِلْمُؤْمِنِينَ (۲).

**[ترجمه]توحید: امام حسن عسکری علیه السلام در باره قول خدای عز و جل بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فرمود: الله همان کسی است که هر مخلوقی در نزد بریده شدن امید از هر که غیر او است و پاره پاره شدن اسباب از همه آنچه سوای او باشد در نزد حاجت ها و سختی ها به سوی او پناه می برد می گوید یا می گوئی: بسم الله یعنی یاری می جویم بر همه کارهای خویش به خدائی که عبادت و پرستش درست نباشد مگر از برای او و آنکه فریاد رسنده است هر گاه فریادرسی از او خواسته شود و جواب دهنده هر گاه خوانده شود. و این آن چیزی است که مردی به حضرت صادق علیه السلام عرض کرد که: یا ابن رسول الله! مرا بر خدا دلالت و رهنمائی کن که او چیست چه صاحبان جدال بر من بسیار شده اند و مرا حیران و سرگردان نموده اند. حضرت به آن مرد فرمود: ای بنده خدا! هرگز بر کشتی سوار شده ای؟ عرض کرد آری. فرمود: آیا کشتی شکسته که تو در آن باشی در جایی که نه کشتی باشد که تو را برهاند و نه شنائی که تو را بی نیاز گرداند؟ عرض کرد آری. فرمود: آیا در آنجا و در آن زمان دلت به این در آویخته و چنگ در زده که چیزی از چیزها قادر است بر اینکه تو را از ورطه و محل هلاکتت برهاند؟ عرض کرد آری. حضرت صادق علیه السلام فرمود: این همان خدائی است که قادر است بر نجات دادن در جایی که هیچ نجات دهنده نیست و فریاد رسنده در جایی که فریاد رسنده نیست. بعد از آن حضرت صادق علیه السلام فرمود: و هر آینه بسا است که بعضی از شیعیان ما در ابتدای کار خویش بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ را ترک کرده، پس خدای عز و جل او را به مکروه و ناخوشی می آزماید تا آنکه او را بر شکر خدای تبارک و تعالی و ثنای بر او آگاهی دهد و عیب و تقصیرش را به خاطر نگفتن بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ از او بکاهد و باطل و محو گرداند. و فرمود که مردی به سوی حضرت علی بن الحسین علیهما السلام برخاست و عرض کرد که مرا خبر ده که معنی بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ چیست. علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: حدیث کرد مرا پدرم از برادرش حضرت امام حسن علیه السلام از پدرش امیر المؤمنین علیهم السلام که مردی به سوی او برخاست و عرض کرد که یا امیر المؤمنین! مرا خبر ده از بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ که معنی آن چیست. فرمود: اللَّه بزرگ تر نامی است از نام های خدای عز و جل و آن نامی است که نسزد که غیر خدا به آن نامیده شود و هیچ مخلوقی به آن نامیده نشده. آن مرد عرض کرد: پس تفسیر و بیان قول آن جناب اللَّه چیست؟ فرمود: آنکه هر مخلوقی در نزد بریده شدن امید از هر که غیر از او است و پاره پاره شدن اسباب از هر که سوای او باشد در نزد حاجت ها و سختی ها به سوی او پناه می

برد و بیانش آن است که هر سرداری در این دنیا و بزرگواری در آن و هر چند که بی نیازی و طغیانش بزرگ باشد و حاجت های کسی که غیر او یا پست تر از او است به سوی او بسیار باشد. پس به درستی که ایشان به زودی محتاج شوند به حاجاتی چند که این بزرگی نما بر آن ها قدرت ندارد و همچنین این بزرگ نما محتاج می شود بحاجتی چند که بر آن ها قدرت ندارد. پس در نزد ضرورت و ناچاری و فاقه و پریشانی اش به سوی خدا منقطع می شود تا وقتی که مقصودش کفایت شود به سوی شرک برگردد. آیا نشنیده ای که خدای عز و جل می فرماید:«قُلْ أَ رَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتاكُمْ عَذابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَ غَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ ما تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شاءَ وَ تَنْسَوْنَ ما تُشْرِكُونَ» یعنی بگو ای محمد با کفار بر وجه محاجه و الزام که چه می بینید اگر بیابد شما را عذاب خدا یا بیاید شما را روز قیامت یعنی هول و عذاب آخرت آیا غیر خدا را می خوانید تا عذاب از شما بردارد و اگر هستید راستگویان که بتان خدایانند بلکه نه چنان است که در آن زمان بتان را بخوانید بلکه او را می خوانید و بس و تضرع جز به درگاه او نبرید پس می برد و دفع می کند از شما در دنیا آنچه او را به سوی دفع آن می خوانید اگر خواهید و حکمتش مقتضی کشف و دفع آن باشد و فراموش می کنید آنچه را که شریک ساخته اید باو یعنی خدایان خود را می گذارید و در دفع عذاب متوجه او می شوید. پس خدای جل جلاله به بندگانش فرمود که ای کسانی که به سوی رحمت من فقیر و محتاجید، به درستی که من حاجت به سوی خود را الزام کرده ام بر شما در هر حالی و همچنین خواری بندگی را در هر وقتی پس به سوی من فزع کنید در هر کاری که در آن شروع می کنید و تمام و بلوغ غایت و پایان آن را امید دارید. پس به درستی که من اگر خواهم که به شما عطاء کنم غیر من بر منع شما قدرت ندارد و اگر خواهم که شما را منع کنم، غیر من بر عطاء کردن به شما قدرت ندارد. پس من سزاوارتر کسی هستم که از او سؤال شده و اولی کسی که به سوی او تضرع و زاری شده. پس در نزد ابتدای هر کار کوچک یا بزرگی بگوئید که بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ یعنی یاری می جویم بر این کار به خدائی که عبادت درست نباشد از برای غیر او آنکه فریاد رسنده است هر گاه از او فریادرسی خواسته شود و جواب دهنده هر گاه خوانده شود، رحمان و بخشاینده که رحم می کند به گستردن رزق بر ما و رحیم یعنی مهربان در دین های ما و دنیا و آخرت ما که دین را بر ما سبک گردانیده و آن را آسان و سبک قرار داده و او ما را رحم می کند به جدا شدن ما از دشمنانش. بعد از آن فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود که هر که امری که او را فرا گرفته او را اندوهناک سازد و بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ بگوید و او صاحب اخلاص از برای خدا باشد و به دل خویش به سویش رو آورد، از یکی از دو خصلت جدا نباشد؛ یا بلوغ و رسیدن به حاجاتش در دنیا و یا آنکه آماده می شود از برایش در نزد پروردگارش و ذخیره می شود در پیش آن جناب و آنچه نزد خدا است بهتر و باقی تر است از برای مؤمنان. - . توحید : ۱۶۳ و ۱۶۴ -

**[ترجمه]

«۱۵»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: إِنَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- أَقْرَبُ إِلَى اسْمِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ مِنْ سَوَادِ الْعَيْنِ إِلَى بَيَاضِهَا(۳).

١- ١. الأنعام: ۴٠ و ۴١.
٢- ٢. التوحيد: ١۶٣- ١۶۴.
٣- ٣. عيون الأخبار ج ٢ ص ۵.

ف، [تحف العقول] عن أبی محمد علیه السلام: مثله (۱).

شی، [تفسیر العیاشی] عن إسماعیل بن مهران عن الرضا علیه السلام: مثله (۲).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا علیه السلام: حضرت فرمود: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ» به اسم اعظم خداوند از سیاهی چشم به سفیدی آن نزدیک تر است. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۸ باب ۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۶»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانَ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ أَبِیهِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: اسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ مُقَطَّعٌ فِی أُمِّ الْکِتَابِ (۳).

شی، [تفسیر العیاشی] عن ابن البطائنی: مثله (۴).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: اسم اعظم خداوند در امّ الکتاب «سوره حمد» پراکنده شده است. - . ثواب الاعمال صدوق: ۱۳۲، چاپ اعلمی -

تفسیر عیاشی از ابن البطائنی مانند آن را روایت کرده.

**[ترجمه]

«۱۷»

سن، [المحاسن] بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ یُوسُفَ عَنْ هَارُونَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ صَفْوَانَ الْجَمَّالِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا نَزَلَ کِتَابٌ مِنَ السَّمَاءِ إِلَّا وَ أَوَّلُهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ-(۵).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: خداوند هیچ کتابی را از آسمان فرو نفرستاد، مگر آن که آغازگر آن «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ» بوده است. - . محاسن : ۴۰ -

**[ترجمه]

«۱۸»

مکا، [مکارم الأخلاق] ضا، [فقه الرضا علیه السلام] أَرْوِی عَنِ الْعَالِمِ علیه السلام: مَنْ نَالَتْهُ عِلَّةٌ فَلْیَقْرَأْ فِی جَیْبِهِ أُمَّ الْکِتَابِ سَبْعَ مَرَّاتٍ فَإِنْ سَکَنَتْ وَ إِلَّا فَلْیَقْرَأْ سَبْعِینَ مَرَّةً فَإِنَّهَا تَسْکُنُ (۶).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: هر که به مرضی مبتلا شود، سر در گریبان کند و هفت مرتبه سوره حمد را بخواند، اگر درد برطرف شد که هیچ وگرنه هفتاد مرتبه این سوره را بخواند همانا بر طرف می شود. - . مکارم الاخلاق : ۴۱۸ -

**[ترجمه]

«۱۹»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] أَحْمَدُ بْنُ زِيَادٍ عَنْ فَضَالَةَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِی زِيَادٍ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذَا كَسِلَ أَوْ أَصَابَتْهُ عَيْنٌ أَوْ صُدَاعٌ بَسَطَ يَدَيْهِ فَقَرَأَ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَ الْمُعَوِّذَتَيْنِ ثُمَّ يَمْسَحُ بِهَا وَجْهَهُ فَيَذْهَبُ عَنْهُ مَا كَانَ يَجِدُ(۷).

**[ترجمه]طب الائمه علیهم السلام: امام صادق علیه السلام روایت شده: هر گاه بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم کسالتی عارض می شد و یا دچار چشم و نظر می گشت و یا سردردی می گرفت، دست هایش را باز می کرد به حالت قنوت و سوره حمد و معوذتین (سوره ناس، فلق) را قرائت می کرد و بعد با آب دستش روی مبارک را مسح می کرد. پس آنچه بر وجود مقدسش عارض شده بود رفع می شد. - . طب الائمه : ۳۹ -

**[ترجمه]

«۲۰»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْبُرْسِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْأَرْمَنِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ مُحْرِزٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام يَقُولُ: مَنْ لَمْ يُبْرِئْهُ سُورَةُ الْحَمْدِ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ لَمْ يُبْرِئْهُ شَيْ ءٌ وَ كُلُّ عِلَّةٍ تُبْرِئُهَا هَاتَيْنِ السُّورَتَيْنِ (۸).

ص: ۲۳۴

۱- ۱. تحف العقول ص ۵۱۷.

۲- ۲. تفسير العيّاشیّ ج ۱ ص ۲۱.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۹۴.

۴- ۴. تفسير العيّاشیّ ج ۱ ص ۱۹.

۵- ۵. المحاسن ص ۴۰.

۶- ۶. مكارم الأخلاق ص ۴۱۸.

۷- ۷. طبّ الأئمّه ص ۳۹.

۸- ۸. طبّ الأئمّه ص ۳۹.

**[ترجمه]طب الائمه علیهم السلام: امام باقر علیه السلام فرمودند: هر که با خواندن سوره حمد و توحید بهبودی نیافت، با چیزی دیگری بهبودی نمی یابد، که همانا این دو سوره باعث بهبودی هر مرضی است. - . طب الائمه : ۳۹ -

**[ترجمه]

«۲۱»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْبُرْسِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ ظَبْيَانَ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ علیه السلام: أَنَّهُ دَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ مِنْ مَوَالِيهِ وَ قَدْ وُعِكَ وَ قَالَ لَهُ مَا لِي أَرَاكَ مُتَغَيِّرَ اللَّوْنِ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وُعِكْتُ وَعْكاً شَدِيداً مُنْذُ شَهْرٍ ثُمَّ لَمْ تَنْقَلِعِ الْحُمَّى عَنِّي وَ قَدْ عَالَجْتُ نَفْسِي بِكُلِّ مَا وَصَفَهُ إِلَيَّ الْمُتَرَفِّعُونَ فَلَمْ أَنْتَفِعْ بِشَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ فَقَالَ لَهُ الصَّادِقُ علیه السلام حُلَّ أَزْرَارَ قَمِيصِكَ وَ أَدْخِلْ رَأْسَكَ فِي قَمِيصِكَ وَ أَذِّنْ وَ أَقِمْ وَ اقْرَأْ سُورَةَ الْحَمْدِ سَبْعَ مَرَّاتٍ قَالَ فَفَعَلْتُ ذَلِكَ فَكَأَنَّمَا نَشِطْتُ مِنْ عِقَالٍ (۱).

**[ترجمه]طب الائمه علیهم السلام: مفضل بن عمر از امام صادق علیه السلام نقل می کند که یکی از غلامان آقا خدمتش رسید در حالی که بیمار بود. امام پرسید: چرا رنگت پریده ؟ گفت: فدایت شوم، مبتلا به تبی شده ام که یک ماه تمام است مرا رها نمی کند. به دنبال معالجه، هر چه طبیب ها دستور داده اند عمل کرده ام، ولی ابدا سودی نبخشید. فرمود: گریبان پیراهن خود را بگشا و سر در گریبان خود ببر و اذان و اقامه بگو. سپس هفت مرتبه سوره حمد را بخوان . گفت : همین کار را کردم گویی تمام بند ها و گره های وجودم گشوده شد و آسوده شدم. - . طب الائمه : ۵۳ -

**[ترجمه]

«۲۲»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] الْخَضِرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْخَزَازِينِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ النَّوْفَلِيِّ عَنْ أَحَدِهِمْ علیهم السلام قَالَ: مَا قَرَأْتُ الْحَمْدَ سَبْعِينَ مَرَّةً إِلَّا سَكَنَ وَ إِنْ شِئْتُمْ فَجَرِّبُوا وَ لَا تَشُكُّوا(۲).

**[ترجمه]طب الائمه علیهم السلام: از یکی از ائمه علیهم السلام فرمودند: نخواندم هفتار بار سوره حمد را مگر اینکه بهبود یافتم و اگر باور ندارید خودتان آزمایش کنید و شک نکنید. - . طب الائمه : ۵۴ -

**[ترجمه]

«۲۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ قَالَ: قَالَ لِأَبِي حَنِيفَةَ مَا سُورَةٌ أَوَّلُهَا تَحْمِيدٌ وَ أَوْسَطُهَا إِخْلَاصٌ وَ آخِرُهَا دُعَاءٌ فَبَقِيَ مُتَحَيِّراً ثُمَّ قَالَ لَا أَدْرِي فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام السُّورَةُ الَّتِي أَوَّلُهَا تَحْمِيدٌ وَ أَوْسَطُهَا إِخْلَاصٌ وَ آخِرُهَا دُعَاءٌ سُورَةُ الْحَمْدِ(۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: حضرت امام کاظم علیه السلام، از پدر ایشان علیه السلام روایت شده است که حضرت به ابو حنیفه فرمود: کدام سوره آغازش حمد و میانش اخلاص و پایانش دعاست؟ ابو حنیفه حیران شد و عرض کرد: نمی دانم. حضرت فرمود: سوره ای که آغازش حمد و میانش اخلاص و پایانش دعاست، سوره حمد می باشد. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۳ -

**[ترجمه]

«۲۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ یُونُسَ عَمَّنْ رَفَعَهُ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ لَقَدْ آتَیْناکَ سَبْعاً مِنَ الْمَثانِی وَ الْقُرْآنَ الْعَظِیمَ (۴) قَالَ هِیَ سُورَهُ الْحَمْدِ وَ هِیَ سَبْعُ آیَاتٍ مِنْهَا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ- وَ إِنَّمَا سُمِّیَتْ لِأَنَّهَا یُثَنَّی فِی الرَّکْعَتَیْنِ (۵).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: یونس بن عبدالرحمن، از کسی که حدیث به او مرفوع شده روایت شده است که وی گفت: از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام در باره آیه «وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ» {و به راستی به تو سبع المثانی و قرآن بزرگ را عطا کردیم} پرسیدم، ایشان فرمود: سبع المثانی سوره حمد است که هفت آیه دارد و «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» یکی از آنهاست. این سوره از آن رو المثانی نام گرفته که در دو رکعت تکرار می شود. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۳ -

**[ترجمه]

«۲۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَحَدِهِمَا علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَی

ص: ۲۳۵

۱- ۱. طبّ الأئمّه ص ۵۳.

۲- ۲. طبّ الأئمّه ص ۵۴.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۹.

۴- ۴. الحجر: ۸۷.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۹.

آتَيْناكَ سَبْعاً مِنَ الْمَثانِی قَالَ فَاتِحَهُ الْكِتَابِ یُثَنَّی فِیهَا الْقَوْلُ (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: محمد بن مسلم از امام باقر علیه السلام و یا از امام صادق علیه السلام روایت کرده است که فرمود: «وَلَقَدْ آتَیْنَاکَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِی» یعنی سخن در فاتحه الکتاب به دو بخش تقسیم می شود. - . تفسیر عیاشی ۲ : ۲۶۹ -

**[ترجمه]

«۲۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَكْرٍ الْحَضْرَمِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا كَانَتْ لَكَ حَاجَهٌ فَاقْرَأِ الْمَثَانِیَ وَ سُورَهً أُخْرَی وَ صَلِّ رَكْعَتَیْنِ وَ ادْعُ اللَّهَ قُلْتُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ وَ مَا الْمَثَانِی قَالَ فَاتِحَهُ الْكِتَابِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از ابوبکر حضرمی روایت شده که: حضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: هر گاه حاجتی داشتی، مثانی و سوره ای دیگر را بخوان و دو رکعت نماز بگزار و به سوی خدا دعا کن. عرض کردم: خدایت شایسته داشت، مثانی چیست؟ فرمود: فاتحه الکتاب است: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ، الْحَمْدُ للّهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ.» - . تفسیر عیاشی،۱ :۳۴ -

**[ترجمه]

«۲۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ یُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَمَّنْ رَفَعَهُ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ لَقَدْ آتَیْناكَ سَبْعاً مِنَ الْمَثانِی وَ الْقُرْآنَ الْعَظِیمَ قَالَ إِنَّ ظَاهِرَهَا الْحَمْدُ وَ بَاطِنَهَا وُلْدُ الْوَلَدِ وَ السَّابِعُ مِنْهَا الْقَائِمُ علیه السلام (۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام درباره آیه «وَلَقَدْ آتَیْنَاکَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِی وَالْقُرْآنَ الْعَظِیمَ» فرمود: ظاهر آیه به سوره حمد دلالت دارد و باطن آن فرزندانِ فرزندان است و هفتمین آن ها قائم علیه السلام است. - . تفسیر عیاشی ۲۰ :۲۷۰ -

**[ترجمه]

«۲۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ السُّدِّیِّ عَمَّنْ سَمِعَ عَلِیّاً علیه السلام یَقُولُ: سَبْعاً مِنَ الْمَثانِی فَاتِحَهُ الْكِتَابِ (۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امیر مؤمنان علی علیه السلام فرمود: فاتحه الکتاب همان سبع المثانی است. - . عیون اخبار الرضا ۱ :۲۷۰ -

**[ترجمه]

«۲۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: سَرَقُوا أَکْرَمَ آیَهٍ فِی کِتَابِ اللَّهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ-(۵).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: حضرت امام محمّد باقر علیه السلام روایت شده است که ایشان وقتی شنید عده ای آیه بسم الله را نمی خوانند، فرمود: ارجمندترین آیه کتاب خدا، «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ» را دزدیدند. - . تفسیر عیاشی ۱: ۳۳ -

**[ترجمه]

«۳۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ صَفْوَانَ الْجَمَّالِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ کِتَاباً إِلَّا وَ فَاتِحَتُهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ- وَ إِنَّمَا کَانَ یُعْرَفُ انْقِضَاءُ السُّورَهِ بِنُزُولِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ- ابْتِدَاءً لِلْأُخْرَی (۶).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: حضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: خداوند هیچ کتابی را از آسمان فرو نفرستاد، مگر آن که آغازگر آن «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ» بوده است و پایان هر سوره نیز با نزول «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ» در آغاز سوره بعدی مشخص شده است. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۹ -

**[ترجمه]

«۳۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَجْهَرُ بِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ وَ یَرْفَعُ صَوْتَهُ بِهَا فَإِذَا سَمِعَهَا الْمُشْرِکُونَ وَلَّوْا مُدْبِرِینَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ وَ إِذا ذَکَرْتَ رَبَّکَ فِی الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلی أَدْبارِهِمْ نُفُوراً(۷).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: حضرت امام محمّد باقر علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ» را آشکارا و با صدای بلند می خواند و مشرکین با شنیدن آن، روی می گرداندند و دور می شدند. پس خداوند این آیه را نازل فرمود: «وَإِذَا ذَکَرْتَ رَبَّکَ فِی الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْاْ عَلَی أَدْبَارِهِمْ نُفُورًا» {و چون در قرآن پروردگار خود را به یگانگی یاد کنی با نفرت پشت می کنند.} - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۴، اسراء/ ۴۶ -

**[ترجمه]

«۳۲»

شی، [تفسیر العیاشی] قَالَ الْحَسَنُ بْنُ خُرَّزَادَ وَ رُوِیَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا أَمَّ

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۲۴۹.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۲۴۹.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۲۵۰.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۲۵۰.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۹.

۶- ۶. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۹.

۷- ۷. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۰، و الآیه فی سوره الإسراء: ۴۶.

الرَّجُلِ الْقَوْمَ جَاءَ شَيْطَانٌ إِلَى الشَّيْطَانِ الَّذِی هُوَ قَرِينُ الْإِمَامِ فَيَقُولُ هَلْ ذَكَرَ اللَّهَ يَعْنِی هَلْ قَرَأَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- فَإِنْ قَالَ نَعَمْ هَرَبَ مِنْهُ وَ إِنْ قَالَ لَا رَكِبَ عُنُقَ الْإِمَامِ وَ دَلَّى رِجْلَيْهِ فِی صَدْرِهِ فَلَمْ يَزَلِ الشَّيْطَانُ إِمَامَ الْقَوْمِ حَتَّى يَفْرُغُوا مِنْ صَلَاتِهِمْ (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: هر گاه کسی به امامت گروهی ایستد، شیطان به نزد شیطانی دیگر که نزدیک امام ایستاده می آید و می پرسد: آیا نام خدا را به زبان آورد؟ یعنی آیا «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» را خواند؟ اگر بگوید آری، او از امام دور می شود و اگر بگوید نه، او بر گردن امام سوار می شود و پاهایش را بر سینه اش می آویزد و این گونه شیطان پیشاپیش آن گروه به امامت می ایستد تا نمازشان را به پایان رسانند. -. تفسیر عیاشی ۱ : ۳۴ -

**[ترجمه]

«۳۳»

شی، [تفسير العياشی] عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ إِبْلِيسَ رَنَّ أَرْبَعَ رَنَّاتٍ أَوَّلُهُنَّ يَوْمَ لُعِنَ وَ حِينَ هَبَطَ إِلَى الْأَرْضِ وَ حِينَ بُعِثَ مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله عَلَى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ وَ حِينَ أُنْزِلَتْ أُمُّ الْكِتَابِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ وَ نَخَرَ نَخْرَتَيْنِ حِينَ أَكَلَ آدَمُ علیه السلام مِنَ الشَّجَرَةِ وَ حِينَ أُهْبِطَ آدَمُ إِلَى الْأَرْضِ قَالَ وَ لَعَنَ مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: حضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: همانا شیطان چهار بار ناله سر داد: نخستین بار روزی که لعنت شد، دیگر زمانی که به زمین فرود آمد، دیگر وقتی که حضرت محمّد صلی الله علیه و آله پس از مدتی که پیغمبری نیامده بود، به پیامبری برانگیخته شد و آن گاه که سوره حمد نازل شد و او دو بار خرناس کشید: زمانی که آدم از آن درخت خورد، و وقتی که آدم از بهشت فرود آمد. حضرت فرمود: و برای این کار لعنت شد. -. تفسیر عیاشی ۱ : ۳۴ -

**[ترجمه]

«۳۴»

شی، [تفسير العياشی] عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبَانٍ يَرْفَعُهُ إِلَى النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ- يَا جَابِرُ أَ لَا أُعَلِّمُكَ أَفْضَلَ سُورَةٍ أَنْزَلَهَا اللَّهُ فِی كِتَابِهِ قَالَ فَقَالَ جَابِرٌ بَلَى بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی يَا رَسُولَ اللَّهِ عَلِّمْنِيهَا قَالَ فَعَلَّمَهُ الْحَمْدُ لِلَّهِ أُمَّ الْكِتَابِ قَالَ ثُمَّ قَالَ لَهُ يَا جَابِرُ أَ لَا أُخْبِرُكَ عَنْهَا قَالَ بَلَى بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی فَأَخْبِرْنِی قَالَ هِیَ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا السَّامَ يَعْنِی الْمَوْتَ (۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله روایت شده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله به جابر عبد الله فرمود: ای جابر! آیا می خواهی بهترین سوره ای را که خداوند در کتابش نازل فرمود، به تو بیاموزم؟ جابر عرض کرد: بله، پدر و مادرم به فدایت، بیاموز. راوی می گوید: حضرت، «الْحَمْدُ للّهِ» یعنی امّ الکتاب را به او آموخت، سپس فرمود: ای جابر، آیا می خواهی تو را از این سوره آگاه سازم؟ عرض کرد: بله، پدر و مادرم به فدایت، آگاه ساز. حضرت فرمود: آن شفای هر دردی است به جز مرگ. -. تفسیر عیاشی ۱ : ۳۴ -

**[ترجمه]

«۳۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ سَلَمَهَ بْنِ مُحْرِزٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: مَنْ لَمْ تُبْرِئْهُ الْحَمْدُ لَمْ تُبْرِئْهُ شَیْ ءٌ(۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: هر که را سوره حمد شفا نبخشد، هیچ چیز شفا ندهد. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۴ -

**[ترجمه]

«۳۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَکْرٍ الْحَضْرَمِیِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِذَا کَانَتْ لَکَ حَاجَهٌ فَاقْرَأِ الْمَثَانِیَ وَ سُورَهً أُخْرَی وَ صَلِّ رَکْعَتَیْنِ وَ ادْعُ اللَّهَ قُلْتُ أَصْلَحَکَ اللَّهُ وَ مَا الْمَثَانِی قَالَ فَاتِحَهُ الْکِتَابِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ (۵).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: حضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: هر گاه حاجتی داشتی مثانی و سوره ای دیگر را بخوان و دو رکعت نماز بگزار و به سوی خدا دعا کن. عرض کردم: خدایت شایسته داشت، مثانی چیست؟ فرمود: فاتحه الکتاب است: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ، الْحَمْدُ للّهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ» - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۴ -

**[ترجمه]

«۳۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عِیسَی بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: بَلَغَهُ أَنَّ أُنَاساً یَنْزِعُونَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ- فَقَالَ هِیَ آیَهٌ مِنْ کِتَابِ اللَّهِ أَنْسَاهُمْ

ص: ۲۳۷

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۰.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۰.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۰.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۰.

۵- ۵. قد مر الحدیث بلفظه و سنده تحت الرقم: ۲۵، راجع تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۱، ج ۲ ص ۲۴۹.

إِيَّاهَا الشَّيْطَانُ (١).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: حضرت علی علیه السلام روایت شده است که چون به حضرت گفتند برخی از مردم، «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» را جا می اندازند، ایشان فرمود: آن آیه ای است از کتاب خدا که شیطان آن را از یادشان برده است. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۵ -

**[ترجمه]

«۳۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ سُلَيْمَانَ الْجَعْفَرِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام يَقُولُ: إِذَا أَتَى أَحَدُكُمْ أَهْلَهُ فَلْيَكُنْ قَبْلَ ذَلِكَ مُلَاطَفَةٌ فَإِنَّهُ أَبَرُّ لِقَلْبِهَا وَ أَسَلُّ لِسَخِيمَتِهَا فَإِذَا أَفْضَى إِلَى حَاجَتِهِ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ ثَلَاثاً فَإِنْ قَدَرَ أَنْ يَقْرَأَ أَيَّ آيَةٍ حَضَرَتْهُ مِنَ الْقُرْآنِ فَعَلَ وَ إِلَّا قَدْ كَفَتْهُ التَّسْمِيَةُ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ فِي الْمَجْلِسِ فَإِنْ قَرَأَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- أُوجِرَ بِهِ فَقَالَ وَ أَيُّ آيَةٍ أَعْظَمُ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَقَالَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ-(٢).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: ابا الحسن علیه السلام فرمود: هر گاه یکی از شما اراده کرد با اهلش هم بستر گردد، باید قبل از عمل مدتی با همسرش ملاطفت و بازی کند تا دل او را نرم کند و او را برای انجام عمل جنسی آماده سازد و با میل و رغبت خود را در اختیار قرار دهد. و هر گاه خواست نزدیکی کند و عمل لقاح را انجام دهد، سه بار بسم اللّه بگوید و اگر توانست یک آیه از قرآن را بخواند و اگر نتوانست همان تسمیه کفایت می کند. مردی از حاضران گفت: اگر تنها بسم اللّه را گفت کفایت می کند؟ فرمود: آری. گفت: کدام آیه بزرگ تر است در قرآن؟ فرمود: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۲۱ -

**[ترجمه]

«۳۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْحَسَنِ بْنِ خُرَّزَادَ قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى الصَّادِقِ علیه السلام أَسْأَلُ عَنْ مَعْنَى اللَّهِ فَقَالَ اسْتَوْلَى عَلَى مَا دَقَّ وَ جَلَ (٣).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: حسن بن راشد گوید: از امام کاظم علیه السلام از معنی «اللّه» پرسیدم؟ حضرت فرمود: یعنی مالک تصرف و تأثیر، و مسلّط بر هر امر دقیق و ریزی است. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۲۱ -

**[ترجمه]

«۴۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ خَالِدِ بْنِ الْمُخْتَارِ قَالَ سَمِعْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ علیهما السلام يَقُولُ: مَا لَهُمْ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ وَ عَمَدُوا إِلَى

أَعْظَمِ آيَهٍ فِی کِتَابِ اللَّهِ فَزَعَمُوا أَنَّهَا بِدْعَهٌ إِذَا أَظْهَرُوهَا وَ هِیَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ-(۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: حضرت امام جعفر صادق علیه السلام روایت شده است که ایشان فرمود: آنان را چه شده - خداوند آنان را بکشد - والاترین آیه کتاب خدا را به عمد نمی خوانند و گمان کرده اند اگر آن را آشکار کنند، بدعت می شود. آن آیه «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ» است. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۵ -

**[ترجمه]

«۴۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ وَ لَقَدْ آتَیْناکَ سَبْعاً مِنَ الْمَثانِی وَ الْقُرْآنَ الْعَظِیمَ (۵) فَقَالَ فَاتِحَهُ الْکِتَابِ یُثَنَّی فِیهَا الْقَوْلُ قَالَ وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ اللَّهَ مَنَّ عَلَیَّ بِفَاتِحَهِ الْکِتَابِ (۶)

مِنْ کَنْزِ الْجَنَّهِ فِیهَا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ- الْآیَهُ الَّتِی یَقُولُ فِیهَا وَ إِذا ذَکَرْتَ رَبَّکَ فِی الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلی أَدْبارِهِمْ نُفُوراً(۷) وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ دَعْوَی أَهْلِ الْجَنَّهِ حِینَ شَکَرُوا اللَّهَ حُسْنُ الثَّوَابِ وَ مالِکِ یَوْمِ الدِّینِ قَالَ جَبْرَئِیلُ مَا قَالَهَا مُسْلِمٌ قَطُّ إِلَّا صَدَّقَهُ اللَّهُ وَ أَهْلُ سَمَاوَاتِهِ إِیَّاکَ نَعْبُدُ إِخْلَاصُ الْعِبَادَهِ وَ إِیَّاکَ نَسْتَعِینُ

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۱.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۱.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۱.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۱.

۵- ۵. الحجر: ۸۷.

۶- ۶. ما بین العلامتین ساقط عن بعض نسخ العیّاشیّ، و تراه فی مجمع البیان ج ۱ ص ۳۱ تاما.

۷- ۷. أسری: ۴۶.

أَفْضَلُ مَا طَلَبَ بِهِ الْعِبَادُ حَوَائِجَهُمْ اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الْأَنْبِيَاءِ وَ هُمُ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ الْيَهُودِ وَ غَيْرِ الضَّالِّينَ النَّصَارَى (۱).

**[ترجمه]تفسیرعیاشی: از محمّد بن مسلم روایت کرده است که وی گفت: از حضرت ابی عبد الله امام جعفر صادق علیه السلام در باره کلام خداوند متعال: «وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ» {و به راستی به تو سبع المثانی و قرآن بزرگ را عطا کردیم} - . حجر/ ۸۷ - پرسیدم، ایشان فرمود که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: خداوند بر من منت گذاشت بواسطه فاتحه الکتاب که از گنج های عرش است، و در آن «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» می باشد، آیه ای که خداوند متعال در باره اش فرمود: «وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْاْ عَلَى أَدْبَارِهِمْ نُفُورًا» {و چون در قرآن پروردگار خود را به یگانگی یاد کنی، با نفرت پشت می کنند}؛ - . اسراء/ ۴۶ - و «الْحَمْدُ للّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» سخن بهشتیان است در آن هنگام که خداوند را به خاطر پاداش های نیک شکر می گزارند؛ و «مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ» جبرئیل گفت: هیچ مسلمانی آن را نگفت، مگر این که خداوند و اهالی آسمان هایش وی را تأیید کردند. «إِيَّاكَ نَعْبُدُ» اخلاص پرستش است. «وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ» بهترین سخنی است که بندگان خدا با آن نیازهای خود را طلب می کنند. «اهدِنَا الصِّرَاطَ المُستَقِيمَ» راه پیامبران و آنان که خداوند ایشان را نعمت داد. «غَيرِ المَغضُوبِ عَلَيهِمْ» یعنی یهودیان. «وَلاَ الضَّالِّينَ» یعنی نصرانی ها. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۶ -

**[ترجمه]

«۴۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ كَانَ يَقْرَأُ مالِكِ يَوْمِ الدِّينِ (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام جعفر صادق علیه السلام روایت شده است که ایشان «مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ» را قرائت می فرمودند. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۷- ۳۸ -

**[ترجمه]

«۴۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقْرَأُ مَا لَا أُحْصِي مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ (۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: داوود بن فرقد روایت شده است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام می شنیدم که بی شمار «مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ» را قرائت می فرمودند. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۷- ۳۸ -

**[ترجمه]

«۴۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الزُّهْرِیِّ قَالَ قَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام: لَوْ مَاتَ مَا بَیْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ لَمَا اسْتَوْحَشْتُ بَعْدَ أَنْ یَکُونَ الْقُرْآنُ مَعِی وَ کَانَ إِذَا قَرَأَ مالِکِ یَوْمِ الدِّینِ یُکَرِّرُهَا وَ یَکَادُ أَنْ یَمُوتَ (۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام سجاد علیه السلام فرمود: اگر همه آنچه در بین مشرق و مغرب است جان سپارد و قرآن همراه من باشد هیچ هراسان نشوم. هر گاه حضرت «مَالِکِ یَوْمِ الدِّینِ» را قرائت می فرمود آن را تکرار می کرد و نزدیک بود جان به جان آفرین تسلیم کند. -. تفسیر عیاشی ۱ : ۳۷ -

**[ترجمه]

«۴۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجَمَّالِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا قَالَ: بَعَثَ عَبْدُ الْمَلِکِ بْنُ مَرْوَانَ إِلَی عَامِلِ الْمَدِینَهِ أَنْ وَجِّهْ إِلَیَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ- وَ لَا تُهَیِّجْهُ وَ لَا تُرَوِّعْهُ وَ اقْضِ لَهُ حَوَائِجَهُ وَ قَدْ کَانَ وَرَدَ عَلَی عَبْدِ الْمَلِکِ رَجُلٌ مِنَ الْقَدَرِیَّهِ فَحَضَرَ جَمِیعُ مَنْ کَانَ بِالشَّامِ فَأَعْیَاهُمْ جَمِیعاً فَقَالَ مَا لِهَذَا إِلَّا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ فَکَتَبَ إِلَی صَاحِبِ الْمَدِینَهِ أَنْ یَحْمِلَ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیٍّ إِلَیْهِ فَأَتَاهُ صَاحِبُ الْمَدِینَهِ بِکِتَابِهِ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام إِنِّی شَیْخٌ کَبِیرٌ لَا أَقْوَی عَلَی الْخُرُوجِ وَ هَذَا جَعْفَرٌ ابْنِی یَقُومُ مَقَامِی فَوَجِّهْهُ إِلَیْهِ فَلَمَّا قَدِمَ عَلَی الْأُمَوِیِّ أَزْرَاهُ لِصِغَرِهِ وَ کَرِهَ أَنْ یَجْمَعَ بَیْنَهُ وَ بَیْنَ الْقَدَرِیِّ مَخَافَهَ أَنْ یَغْلِبَهُ وَ تَسَامَعَ النَّاسُ بِالشَّامِ بِقُدُومِ جَعْفَرٍ لِمُخَاصَمَهِ الْقَدَرِیِّ فَلَمَّا کَانَ مِنَ الْغَدِ اجْتَمَعَ النَّاسُ لِخُصُومَتِهِمَا فَقَالَ الْأُمَوِیُّ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّهُ قَدْ أَعْیَانَا أَمْرُ هَذَا الْقَدَرِیِّ وَ إِنَّمَا کَتَبْتُ إِلَیْکَ لِأَجْمَعَ بَیْنَکَ وَ بَیْنَهُ فَإِنَّهُ لَمْ یَدَعْ عِنْدَنَا أَحَداً إِلَّا خَصَمَهُ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ یَکْفِینَاهُ قَالَ فَلَمَّا اجْتَمَعُوا قَالَ الْقَدَرِیُّ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام سَلْ عَمَّا شِئْتَ فَقَالَ لَهُ اقْرَأْ سُورَهَ الْحَمْدِ قَالَ فَقَرَأَهَا وَ قَالَ الْأُمَوِیُّ وَ أَنَا مَعَهُ مَا فِی سُورَهِ الْحَمْدِ

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۲.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۲.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۲.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۳.

عَلَیْنَا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَیْهِ راجِعُونَ قَالَ فَجَعَلَ الْقَدَرِیُّ یَقْرَأَ سُورَهَ الْحَمْدِ حَتَّی بَلَغَ قَوْلَ اللَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی إِیَّاکَ نَعْبُدُ وَ إِیَّاکَ نَسْتَعِینُ فَقَالَ لَهُ جَعْفَرٌ علیه السلام قِفْ مَنْ تَسْتَعِینُ وَ مَا حَاجَتُکَ إِلَی الْمَعُونَهِ إِنْ کَانَ الْأَمْرُ إِلَیْکَ فَبُهِتَ الَّذِی کَفَرَ وَ اللَّهُ لا یَهْدِی الْقَوْمَ الظَّالِمِینَ (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: حسن بن محمّد جمال، از یکی از یارانمان روایت شده است که گفت: عبدالملک بن مروان کسی را نزد والی مدینه فرستاد تا او حضرت امام محمّد باقر علیه السلام را بدون این که ایشان را در نگرانی و هراس اندازد و پس از فراهم کردن نیازهای ایشان، نزد وی فرستد. مردی از قدریّون (منکران تقدیر خدا) نزد عبدالملک بن مروان آمده بود، همه اهل شام حاضر شده بودند و آن مرد همه آن ها را «در جدل» درمانده کرده بود. عبدالملک گفت: هیچ کس جز محمّد بن علی علیه السلام حریف این مرد نیست. پس به والی مدینه نوشت که حضرت امام باقر علیه السلام را نزد او فرستد. والی مدینه نامه او را خدمت حضرت برد. امام علیه السلام به او فرمود: من پیرم و یارای بیرون رفتن از شهر را ندارم. این جعفر علیه السلام، پسرم، جانشین من است؛ او، را نزد عبدالملک رهسپار کن. چون حضرت امام جعفر صادق علیه السلام بر عبدالملک اموی وارد شد، او ایشان را به خاطر کم سن و سال بودن، حقیر پنداشت و رو به رو کردن حضرت با مرد قدری در نظرش خوشایند نیامد؛ چرا که می ترسید او بر حضرت چیره شود. آمدن حضرت برای رویارویی با مرد قدری به گوش مردم شام رسید. چون روز بعد فرا رسید مردم برای رویارویی آن دو گرد آمدند. عبدالملک اموی به حضرت صادق علیه السلام عرض کرد: این مرد قدری در جدل ما را به ستوه آورده و من به شما نامه نوشتم تا شما را با او رو به رو کنم؛ چرا که هر کس نزد ما بود با او جدل کرده بود. حضرت فرمود: به درستی که خدا برای ما کافی است. پس چون جمع آمدند، مرد قدری به حضرت عرض کرد: هر چه خواهی بپرس. حضرت فرمود: سوره حمد را بخوان. او سوره را خواند. عبدالملک اموی در حالی که من در کنارش بودم گفت: چه چیز در سوره حمد به کار ما آید، إنّا لله و إنّا إلیه راجعون! مرد قدری شروع به خواندن سوره حمد نمود تا این که به این آیه از کلام خداوند تبارک و تعالی رسید: «إِیَّاکَ نَعْبُدُ وإِیَّاکَ نَسْتَعِینُ». حضرت امام جعفر صادق علیه السلام به او فرمود: بایست، از چه کسی استعانت می جوییم؟ اگر امور به تو سپرده شده چه نیازی به یاری داری؟ پس آن کافر خیره گشت، و خداوند قوم ستمگران را هدایت نمی کند. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۷- ۳۸ -

**[ترجمه]

«۴۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِیمَ یَعْنِی أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ الْحَلَبِیُّ سَمِعْتُهُ مَا لَا أُحْصِی وَ أَنَا أُصَلِّی خَلْفَهُ یَقْرَأُ اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِیمَ (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: «اهدِنَا الصِّرَاطَ المُستَقِیمَ» یعنی علی علیه السلام. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۷- ۳۸ - محمد بن علی حلبی می گوید: در حالی که پشت حضرت امام جعفر صادق علیه السلام نماز می گزاردم، می شنیدم که ایشان بی شمار قرائت می فرمود: «اهدِنَا الصِّرَاطَ المُستَقِیمَ». - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۸ -

**[ترجمه]

«۴۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ غَیْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَیْهِمْ وَ لَا الضَّالِّینَ قَالَ هُمُ الْیَهُودُ وَ النَّصَارَی (۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از معاویه بن وهب روایت شده است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام در باره کلام خداوند متعال: «غَیرِ المَغضُوبِ عَلَیهِمْ وَلاَ الضَّالِّینَ» پرسیدم، ایشان فرمود: آنان یهودیان و نصرانی ها هستند. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۸ -

**[ترجمه]

«۴۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ رَجُلٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ رَفَعَهُ: فِی قَوْلِهِ غَیْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَیْهِمْ وَ غَیْرِ الضَّالِّینَ هَکَذَا نَزَلَتْ وَ قَالَ الْمَغْضُوبُ عَلَیْهِمْ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ وَ النُّصَّابُ وَ الضَّالِّینَ الشُّکَّاکُ الَّذِینَ لَا یَعْرِفُونَ الْإِمَامَ (۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام جعفر صادق علیه السلام در باره کلام خداوند متعال: «غَیرِ المَغضُوبِ عَلَیهِمْ وَلاَ الضَّالِّینَ» فرمود: این چنین نازل شده است و فرمود: المغضوب علیهم: فلان کس و فلان کس و فلان کس و ناصبی ها هستند. و الضالین: شک کنندگانی هستند که امام علیه السلام را نمی شناسند. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۲۴ -

**[ترجمه]

«۴۹»

م، [تفسیر الإمام علیه السلام]: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ هُوَ الَّذِی یَتَأَلَّهُ إِلَیْهِ عِنْدَ الْحَوَائِجِ وَ الشَّدَائِدِ کُلُّ مَخْلُوقٍ أَیْ أَسْتَعِینُ عَلَی أُمُورِی کُلِّهَا بِاللَّهِ الَّذِی لَا تَحِقُّ الْعِبَادَهُ إِلَّا لَهُ الْمُغِیثِ إِذَا اسْتُغِیثَ وَ الْمُجِیبِ إِذَا دُعِیَ قَالَ الْإِمَامُ علیه السلام وَ هُوَ مَا قَالَ رَجُلٌ لِلصَّادِقِ علیه السلام یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ دُلَّنِی عَلَی اللَّهِ مَا هُوَ فَقَدْ أَکْثَرَ عَلَیَّ الْمُجَادِلُونَ وَ حَیَّرُونِی فَقَالَ یَا عَبْدَ اللَّهِ هَلْ رَکِبْتَ سَفِینَهً قَالَ بَلَی قَالَ فَهَلْ کُسِرَتْ بِکَ حَیْثُ لَا سَفِینَهَ تُنْجِیکَ وَ لَا سِبَاحَهَ تُغْنِیکَ قَالَ بَلَی قَالَ فَهَلْ تَعَلَّقَ قَلْبُکَ هُنَاکَ أَنَّ شَیْئاً مِنَ الْأَشْیَاءِ قَادِرٌ عَلَی أَنْ یُخَلِّصَکَ مِنْ وَرْطَتِکَ قَالَ بَلَی قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام فَذَلِکَ الشَّیْ ءُ هُوَ اللَّهُ الْقَادِرُ عَلَی الْإِنْجَاءِ حِینَ لَا مُنْجِیَ وَ عَلَی الْإِغَاثَهِ حَیْثُ لَا مُغِیثَ وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام وَ لَرُبَّمَا تَرَکَ فِی افْتِتَاحِ أَمْرِ بَعْضِ شِیعَتِنَا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ- فَیَمْتَحِنُهُ اللَّهُ بِمَکْرُوهٍ لِیُنَبِّهَهُ عَلَی شُکْرِ اللَّهِ تَعَالَی وَ الثَّنَاءِ عَلَیْهِ وَ یَمْحُو فِیهِ

ص: ۲۴۰

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۳.

۲- ۲. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۲۴.

۳- ۳. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۲۴.

۴- ۴. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۲۴.

عَنْهُ وَصْمَهَ تَقْصِيرِهِ عِنْدَ تَرْكِهِ قَوْلَ بِسْمِ اللَّهِ- لَقَدْ دَخَلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام وَ بَيْنَ يَدَيْهِ كُرْسِيٌّ فَأَمَرَهُ بِالْجُلُوسِ عَلَيْهِ فَجَلَسَ عَلَيْهِ فَمَالَ بِهِ حَتَّى سَقَطَ عَلَى رَأْسِهِ فَأَوْضَحَ عَنْ عَظْمِ رَأْسِهِ وَ سَالَ الدَّمُ فَأَمَرَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام بِمَاءٍ فَغَسَلَ عَنْهُ ذَلِكَ الدَّمَ ثُمَّ قَالَ ادْنُ مِنِّي فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى مُوضِحَتِهِ وَ قَدْ كَانَ يَجِدُ مِنْ أَلَمِهَا مَا لَا صَبْرَ لَهُ مَعَهُ وَ مَسَحَ يَدَهُ عَلَيْهَا وَ تَفَلَ فِيهَا فَمَا هُوَ إِنْ فَعَلَ ذَلِكَ حَتَّى انْدَمَلَ فَصَارَ كَأَنَّهُ لَمْ يُصِبْهُ شَيْ ءٌ قَطُّ ثُمَّ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ يَا عَبْدَ اللَّهِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ تَمْحِيصَ ذُنُوبِ شِيعَتِنَا فِي الدُّنْيَا بِمِحَنِهِمْ لِتَسْلَمَ لَهُمْ طَاعَاتُهُمْ وَ يَسْتَحِقُّوا عَلَيْهَا ثَوَابَهَا فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ- وَ إِنَّا لَا نُجَازَى بِذُنُوبِنَا إِلَّا فِي الدُّنْيَا قَالَ نَعَمْ أَ مَا سَمِعْتَ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَ جَنَّةُ الْكَافِرِ إِنَّ اللَّهَ يُطَهِّرُ شِيعَتَنَا مِنْ ذُنُوبِهِمْ فِي الدُّنْيَا بِمَا تُبْلِيهِمْ بِهِ مِنَ الْمِحَنِ وَ بِمَا يَغْفِرُهُ لَهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ يَقُولُ وَ ما أَصابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِما كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَ يَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ(۱) حَتَّى إِذَا أَوْرَدُوا الْقِيَامَةَ تَوَفَّرَتْ عَلَيْهِمْ طَاعَتُهُمْ وَ عِبَادَاتُهُمْ وَ إِنَّ أَعْدَاءَ آلِ مُحَمَّدٍ يُجَازِيهِمْ عَنْ طَاعَةٍ تَكُونُ مِنْهُمْ فِي الدُّنْيَا وَ إِنْ كَانَ لَا وَزْنَ لَهَا لِأَنَّهُ لَا إِخْلَاصَ مَعَهَا إِذَا وَافَوُا الْقِيَامَةَ حَمَلَتْ عَلَيْهِمْ ذُنُوبُهُمْ وَ بُغْضُهُمْ لِمُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَ خِيَارِ أَصْحَابِهِ فَقُذِفُوا فِي النَّارِ وَ لَقَدْ سَمِعْتُ مُحَمَّداً رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ إِنَّهُ كَانَ فِيمَا مَضَى قَبْلَكُمْ رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا مُطِيعٌ لِلَّهِ مُؤْمِنٌ وَ الْآخَرُ كَافِرٌ بِهِ مُجَاهِرٌ بِعَدَاوَةِ أَوْلِيَائِهِ وَ مُوَالاةِ أَعْدَائِهِ وَ كُلٌّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مَلِكٌ عَظِيمٌ فِي قُطْرٍ مِنَ الْأَرْضِ فَمَرِضَ الْكَافِرُ وَ اشْتَهَى سَمَكَةً فِي غَيْرِ أَوَانِهَا لِأَنَّ ذَلِكَ الصِّنْفَ مِنَ السَّمَكِ كَانَ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ فِي اللُّجَجِ بِحَيْثُ لَا يُقْدَرُ عَلَيْهِ فَآيَسَتْهُ الْأَطِبَّاءُ مِنْ نَفْسِهِ وَ قَالُوا لَهُ اسْتَخْلِفْ عَلَى مُلْكِكَ مَنْ يَقُومُ بِهِ فَلَسْتَ بِأَخْلَدَ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ فَإِنَّ شِفَاءَكَ فِي هَذِهِ السَّمَكَةِ الَّتِي اشْتَهَيْتَهَا وَ لَا سَبِيلَ إِلَيْهَا فَبَعَثَ اللَّهُ مَلَكاً وَ أَمَرَهُ أَنْ يُزْعِجَ تِلْكَ السَّمَكَةَ إِلَى حَيْثُ يَسْهُلُ أَخْذُهَا

۱- ۱. الشوری: ۳۰.

فَأَخَذَتْ لَهُ تِلْكَ السَّمَكَةُ فَأَكَلَهَا وَ بَرَأَ مِنْ مَرَضِهِ وَ بَقِيَ فِي مُلْكِهِ سِنِينَ بَعْدَهَا ثُمَّ إِنَّ ذَلِكَ الْمَلِكَ الْمُؤْمِنَ مَرِضَ فِي وَقْتٍ كَانَ جِنْسُ ذَلِكَ السَّمَكِ بِعَيْنِهِ لَا يُفَارِقُ الشُّطُوطَ الَّتِي يَسْهُلُ أَخْذُهُ مِنْهَا مِثْلَ عِلَّهِ الْكَافِرِ فَاشْتَهَى تِلْكَ السَّمَكَهَ وَ وَصَفَهَا لَهُ الْأَطِبَّاءُ وَ قَالُوا طِبْ نَفْساً فَهَذَا أَوَانُهُ تُؤْخَذُ لَكَ فَتَأْكُلُ مِنْهَا وَ تَبْرَأُ فَبَعَثَ اللَّهُ ذَلِكَ الْمَلَكَ وَ أَمَرَهُ أَنْ يُزْعِجَ جِنْسَ تِلْكَ السَّمَكِهِ عَنِ الشُّطُوطِ إِلَى اللُّجَجِ لِئَلَّا يُقْدَرَ عَلَيْهَا فَلَمْ يُوجَدْ حَتَّى مَاتَ الْمُؤْمِنُ مِنْ شَهْوَتِهِ وَ بَعْدَ دَوَائِهِ فَعَجِبَ مِنْ ذَلِكَ مَلَائِكَهُ السَّمَاءِ وَ أَهْلُ ذَلِكَ الْبَلَدِ فِي الْأَرْضِ حَتَّى كَادُوا يُفْتَنُونَ لِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى سَهَّلَ عَلَى الْكَافِرِ مَا لَا سَبِيلَ إِلَيْهِ وَ عَسَّرَ عَلَى الْمُؤْمِنِ مَا كَانَ السَّبِيلُ إِلَيْهِ سَهْلًا فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى مَلَائِكَهِ السَّمَاءِ وَ إِلَى نَبِيِّ ذَلِكَ الزَّمَانِ فِي الْأَرْضِ إِنِّي أَنَا اللَّهُ الْكَرِيمُ الْمُتَفَضِّلُ الْقَادِرُ لَا يَضُرُّنِي مَا أُعْطِي وَ لَا يَنْقُصُنِي مَا أَمْنَعُ وَ لَا أَظْلِمُ أَحَداً مِثْقَالَ ذَرَّهٍ فَأَمَّا الْكَافِرُ فَإِنَّمَا سَهَّلْتُ لَهُ أَخْذَ السَّمَكَهِ فِي غَيْرِ أَوَانِهَا لِيَكُونَ جَزَاءً عَلَى حَسَنَهٍ كَانَ عَمِلَهَا إِذْ كَانَ حَقّاً عَلَيَّ أَلَّا أُبْطِلَ لِأَحَدٍ حَسَنَهً حَتَّى يَرِدَ الْقِيَامَهَ وَ لَا حَسَنَهَ فِي صَحِيفَتِهِ وَ يَدْخُلَ النَّارَ بِكُفْرِهِ وَ مَنَعْتُ الْعَابِدَ تِلْكَ السَّمَكَهَ بِعَيْنِهَا لِخَطِيئَهٍ كَانَتْ مِنْهُ فَأَرَدْتُ تَمْحِيصَهَا عَنْهُ بِمَنْعِ تِلْكَ الشَّهْوَهِ وَ إِعْدَامِ ذَلِكَ الدَّوَاءِ وَ لِيَأْتِيَنِي وَ لَا ذَنْبَ عَلَيْهِ فَيَدْخُلَ الْجَنَّهَ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى- يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ أَفَدْتَنِي وَ عَلَّمْتَنِي فَإِنْ أَرَدْتَ أَنْ تُعَرِّفَنِي ذَنْبِيَ الَّذِي امْتُحِنْتُ بِهِ فِي هَذَا الْمَجْلِسِ حَتَّى لَا أَعُودَ إِلَى مِثْلِهِ قَالَ تَرْكُكَ حِينَ جَلَسْتَ أَنْ تَقُولَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- فَجَعَلَ ذَلِكَ لِسَهْوِكَ عَمَّا نُدِبْتَ إِلَيْهِ تَمْحِيصاً بِمَا أَصَابَكَ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله حَدَّثَنِي عَنِ اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَمْ يُذْكَرْ فِيهِ بِسْمِ اللَّهِ فَهُوَ أَبْتَرُ فَقُلْتُ بَلَى بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي لَا أَتْرُكُهَا بَعْدَهَا قَالَ إِذاً تَحْظَى بِذَلِكَ وَ تَسْعَدَ ثُمَّ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ- وَ مَا تَفْسِيرُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- قَالَ إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَقْرَأَ أَوْ يَعْمَلَ عَمَلًا فَيَقُولُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- فَإِنَّهُ تُبَارَكُ لَهُ فِيهِ. قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْبَاقِرُ عليه السلام: دَخَلَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ مُسْلِمِ بْنِ شِهَابٍ

الزُّهْرِيُّ عَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ زَيْنِ الْعَابِدِينَ علیهما السلام وَ هُوَ كَئِيبٌ حَزِينٌ فَقَالَ لَهُ زَيْنُ الْعَابِدِينَ علیه السلام مَا بَالُكَ مَهْمُوماً مَغْمُوماً قَالَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ- هُمُومٌ وَ غُمُومٌ تَتَوَالَى عَلَيَّ لِمَا امْتُحِنْتُ بِهِ مِنْ جِهَةِ حُسَّادِ نِعْمَتِي وَ الطَّامِعِينَ فِيَّ وَ مِمَّنْ أَرْجُوهُ وَ مِمَّنْ أَحْسَنْتُ إِلَيْهِ فَيُخْلِفُ ظَنِّي فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ زَيْنُ الْعَابِدِينَ علیهما السلام احْفَظْ لِسَانَكَ تَمْلِكْ بِهِ إِخْوَانَكَ قَالَ الزُّهْرِيُّ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ- إِنِّي أُحْسِنُ إِلَيْهِمْ بِمَا يَبْدُرُ مِنْ كَلَامِي قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ إِيَّاكَ وَ أَنْ تُعْجَبَ مِنْ نَفْسِكَ بِذَلِكَ وَ إِيَّاكَ أَنْ تَتَكَلَّمَ بِمَا يَسْبِقُ إِلَى الْقُلُوبِ إِنْكَارُهُ وَ إِنْ كَانَ عِنْدَكَ اعْتِذَارُهُ فَلَيْسَ كُلُّ مَنْ تُسْمِعُهُ نُكْراً يُمْكِنُكَ أَنْ تُوَسِّعَهُ عُذْراً ثُمَّ قَالَ يَا زُهْرِيُّ- مَنْ لَمْ يَكُنْ عَقْلُهُ أَكْمَلَ مَا فِيهِ كَانَ هَلَاكُهُ مِنْ أَيْسَرِ مَا فِيهِ ثُمَّ قَالَ يَا زُهْرِيُّ وَ مَا عَلَيْكَ أَنْ تَجْعَلَ الْمُسْلِمِينَ مِنْكَ بِمَنْزِلَةِ أَهْلِ بَيْتِكَ فَتَجْعَلَ كَبِيرَهُمْ بِمَنْزِلَةِ وَالِدِكَ وَ تَجْعَلَ صَغِيرَهُمْ بِمَنْزِلَةِ وُلْدِكَ وَ تَجْعَلَ تِرْبَكَ مِنْهُمْ بِمَنْزِلَةِ أَخِيكَ فَأَيَّ هَؤُلَاءِ تُحِبُّ أَنْ تَظْلِمَ وَ أَيَّ هَؤُلَاءِ تُحِبُّ أَنْ تَدْعُوَ عَلَيْهِ وَ أَيَّ هَؤُلَاءِ تُحِبُّ أَنْ تَهْتِكَ سِتْرَهُ وَ إِنْ عَرَضَ لَكَ إِبْلِيسُ لَعَنَهُ اللَّهُ بِأَنَّ لَكَ فَضْلًا عَلَى أَحَدٍ مِنْ أَهْلِ الْقِبْلَةِ فَانْظُرْ إِنْ كَانَ أَكْبَرَ مِنْكَ فَقُلْ قَدْ سَبَقَنِي بِالْإِيمَانِ وَ الْعَمَلِ الصَّالِحِ وَ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي وَ إِنْ كَانَ أَصْغَرَ مِنْكَ فَقُلْ سَبَقْتُهُ بِالْمَعَاصِي وَ الذُّنُوبِ فَهُوَ خَيْرٌ مِنِّي وَ إِنْ كَانَ تِرْبَكَ فَقُلْ أَنَا عَلَى يَقِينٍ مِنْ ذَنْبِي فِي شَكٍّ مِنْ أَمْرِهِ فَمَا لِي أَدَعُ يَقِينِي بِشَكِّي وَ إِنْ رَأَيْتَ الْمُسْلِمِينَ يُعَظِّمُونَكَ وَ يُوَقِّرُونَكَ وَ يُبَجِّلُونَكَ فَقُلْ هَذَا فَضْلٌ أَخَذُوا بِهِ وَ إِنْ رَأَيْتَ مِنْهُمْ جَفَاءً وَ انْقِبَاضاً عَنْكَ فَقُلْ هَذَا لِذَنْبٍ أَحْدَثْتُهُ فَإِنَّكَ إِنْ فَعَلْتَ ذَلِكَ سَهَّلَ اللَّهُ عَلَيْكَ عَيْشَكَ وَ كَثُرَ أَصْدِقَاؤُكَ وَ قَلَّ أَعْدَاؤُكَ وَ فَرِحْتَ بِمَا يَكُونُ مِنْ بِرِّهِمْ وَ لَمْ تَأْسَفْ عَلَى مَا يَكُونُ مِنْ جَفَائِكَ وَ اعْلَمْ أَنَّ أَكْرَمَ النَّاسِ عَلَى النَّاسِ مَنْ كَانَ خَيْرُهُ فَائِضاً عَلَيْهِمْ وَ كَانَ عَنْهُمْ مُسْتَغْنِياً مُتَعَفِّفاً وَ أَكْرَمُ النَّاسِ بَعْدَهُ عَلَيْهِمْ مَنْ كَانَ عَنْهُمْ مُتَعَفِّفاً وَ إِنْ كَانَ إِلَيْهِمْ

مُحْتَاجاً فَإِنَّمَا أَهْلُ الدُّنْيَا يَعْشَقُونَ الْأَمْوَالَ فَمَنْ لَمْ يُزَاحِمْهُمْ فِيمَا يَعْشَقُونَهُ كَرَّمَ عَلَيْهِمْ وَ مَنْ لَمْ يُزَاحِمْهُمْ فِيهَا وَ مَكَّنَهُمْ مِنْ بَعْضِهَا كَانَ أَعَزَّ وَ أَكْرَمَ قَالَ علیه السلام ثُمَّ قَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ وَ قَالَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ- أَخْبِرْنِی مَا مَعْنَى بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ أَخِيهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام أَنَّ رَجُلًا قَامَ إِلَيْهِ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ- أَخْبِرْنِی عَنْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- مَا مَعْنَاهُ فَقَالَ إِنَّ قَوْلَكَ اللَّهِ أَعْظَمُ الْأَسْمَاءِ مِنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ تَعَالَى وَ هُوَ الِاسْمُ الَّذِی لَا يَنْبَغِی أَنْ يَتَسَمَّى بِهِ غَيْرُ اللَّهِ وَ لَمْ يَتَسَمَّ بِهِ مَخْلُوقٌ فَقَالَ الرَّجُلُ فَمَا تَفْسِيرُ قَوْلِهِ اللَّهِ قَالَ هُوَ الَّذِی يَتَأَلَّهُ إِلَيْهِ عِنْدَ الْحَوَائِجِ وَ الشَّدَائِدِ كُلُّ مَخْلُوقٍ عِنْدَ انْقِطَاعِ الرَّجَاءِ مِنْ جَمِيعِ مَنْ دُونَهُ وَ يَقْطَعُ الْأَسْبَابَ مِنْ كُلِّ مَنْ سِوَاهُ وَ ذَلِكَ أَنَّ كُلَّ مُتَرَئِّسٍ فِی الدُّنْيَا أَوْ مُتَعَظِّمٍ فِيهَا وَ إِنْ عَظُمَ غِنَاهُ وَ طُغْيَانُهُ وَ كَثُرَتْ حَوَائِجُ مَنْ دُونَهُ إِلَيْهِ فَإِنَّهُمْ سَيَحْتَاجُونَ حَوَائِجَ لَا يَقْدِرُ عَلَيْهَا هَذَا الْمُتَعَظِّمُ كَذَلِكَ هَذَا الْمُتَعَظِّمُ يَحْتَاجُ حَوَائِجَ لَا يَقْدِرُ عَلَيْهَا فَيَنْقَطِعُ إِلَى اللَّهِ عِنْدَ ضَرُورَتِهِ وَ فَاقَتِهِ حَتَّى إِذَا كَفَى هَمَّهُ عَادَ إِلَى شِرْكِهِ: أَ مَا تَسْمَعُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ قُلْ أَ رَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتاكُمْ عَذابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَ غَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ ما تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شاءَ وَ تَنْسَوْنَ ما تُشْرِكُونَ (۱) فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِعِبَادِهِ أَيُّهَا الْفُقَرَاءُ إِلَى رَحْمَتِی إِنِّی قَدْ أَلْزَمْتُكُمُ الْحَاجَةَ إِلَيَّ فِی كُلِّ حَالٍ وَ ذِلَّةَ الْعُبُودِيَّةِ فِی كُلِّ وَقْتٍ إِلَيَّ فَافْزَعُوا فِی كُلِّ أَمْرٍ تَأْخُذُونَ فِيهِ وَ تَرْجُونَ تَمَامَهُ وَ بُلُوغَ غَايَتِهِ فَإِنِّی إِذَا أَرَدْتُ أَنْ أُعْطِيَكُمْ لَمْ يَقْدِرْ غَيْرِی عَلَى مَنْعِكُمْ وَ إِنْ أَرَدْتُ مَنْعَكُمْ لَمْ يَقْدِرْ غَيْرِی عَلَى إِعْطَائِكُمْ فَأَنَا أَحَقُّ مَنْ سُئِلَ وَ أَوْلَى مَنْ تُضُرِّعَ إِلَيْهِ فَقُولُوا عِنْدَ افْتِتَاحِ كُلِّ أَمْرٍ صَغِيرٍ أَوْ عَظِيمٍ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- أَیْ أَسْتَعِينُ عَلَى هَذَا الْأَمْرِ بِاللَّهِ الَّذِی لَا تَحِقُّ الْعِبَادَةُ لِغَيْرِهِ الْمُغِيثِ إِذَا اسْتُغِيثَ وَ الْمُجِيبِ إِذَا دُعِيَ الرَّحْمَنِ الَّذِی يَرْحَمُ بِبَسْطِ الرِّزْقِ عَلَيْنَا الرَّحِيمِ بِنَا فِی أَدْيَانِنَا وَ دُنْيَانَا

ص: ۲۴۴

۱- ۱. الأنعام: ۴۱.

وَ آخِرَتِنَا خَفَّفَ عَلَیْنَا الدِّینَ وَ جَعَلَهُ سَهْلًا خَفِیفاً وَ هُوَ یَرْحَمُنَا بِتَمَیُّزِنَا عَنْ أَعْدَائِهِ ثُمَّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَنْ حَزَنَهُ أَمْرٌ تَعَاطَاهُ فَقَالَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ- وَ هُوَ یَخْلُصُ لِلَّهِ وَ یُقْبِلُ عَلَیْهِ بِقَلْبِهِ إِلَیْهِ لَمْ یَنْفَکَّ عَنْ إِحْدَی اثْنَتَیْنِ إِمَّا بُلُوغِ حَاجَتِهِ الدُّنْیَاوِیَّةِ وَ إِمَّا مَا یُعَدُّ لَهُ وَ یُدَّخَرُ لَدَیْهِ وَ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَیْرٌ وَ أَبْقَی لِلْمُؤْمِنِینَ وَ قَالَ الْحَسَنُ علیه السلام قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ- وَ إِنَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ- آیَهٌ مِنْ فَاتِحَهِ الْکِتَابِ وَ هِیَ سَبْعُ آیَاتٍ تَمَامُهَا بِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ لِی یَا مُحَمَّدُ وَ لَقَدْ آتَیْناکَ سَبْعاً مِنَ الْمَثانِی وَ الْقُرْآنَ الْعَظِیمَ (۱) فَأَفْرَدَ الِامْتِنَانَ عَلَیَّ بِفَاتِحَهِ الْکِتَابِ وَ جَعَلَهَا بِإِزَاءِ الْقُرْآنِ الْعَظِیمِ وَ إِنَّ فَاتِحَهَ الْکِتَابِ أَشْرَفُ کُنُوزِ الْعَرْشِ وَ إِنَّ اللَّهَ خَصَّ بِهَا مُحَمَّداً وَ شَرَّفَهُ وَ لَمْ یُشْرِکْ مَعَهُ فِیهَا أَحَداً مِنْ أَنْبِیَائِهِ مَا خَلَا سُلَیْمَانَ فَإِنَّهُ أَعْطَاهُ مِنْهَا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ- أَلَا فَمَنْ قَرَأَهَا مُعْتَقِداً لِمُوَالاهِ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّیِّبِینَ مُنْقَاداً لِأَمْرِهِمْ مُؤْمِناً بِظَاهِرِهِمْ وَ بَاطِنِهِمْ أَعْطَاهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِکُلِّ حَرْفٍ مِنْهَا حَسَنَهً کُلُّ حَسَنَهٍ مِنْهَا أَفْضَلُ مِنَ الدُّنْیَا وَ مَا فِیهَا مِنْ أَصْنَافِ أَمْوَالِهَا وَ خَیْرَاتِهَا وَ مَنِ اسْتَمَعَ قَارِئاً یَقْرَؤُهَا کَانَ لَهُ قَدْرُ ثُلُثِ مَا لِلْقَارِی فَلْیَسْتَکْثِرْ أَحَدُکُمْ مِنْ هَذَا الْخَیْرِ الْمُعْرِضِ لَکُمْ فَإِنَّهُ غَنِیمَهٌ فَلَا تَذْهَبَنَّ أَوَانُهُ فَتَبْقَی فِی قُلُوبِکُمُ الْحَسْرَهُ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ قَالَ الْإِمَامُ علیه السلام جَاءَ رَجُلٌ إِلَی الرِّضَا علیه السلام فَقَالَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَخْبِرْنِی عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ مَا تَفْسِیرُهُ قَالَ علیه السلام لَقَدْ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ جَدِّی عَنِ الْبَاقِرِ عَنْ أَبِیهِ زَیْنِ الْعَابِدِینَ علیهم السلام أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ قَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ أَخْبِرْنِی عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ مَا تَفْسِیرُهَا فَقَالَ:

۱- ۱. الحجر: ۸۷.

الْحَمْدُ لِلَّهِ هُوَ أَنْ عَرَّفَ اللَّهُ عِبَادَهُ بَعْضَ نِعَمِهِ جُمَلًا إِذْ لَا يَقْدِرُونَ عَلَى مَعْرِفَةِ جَمِيعِهَا بِالتَّفْصِيلِ لِأَنَّهَا أَكْثَرُ مِنْ أَنْ تُحْصَى أَوْ تُعْرَفَ فَقَالَ لَهُمْ قُولُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا أَنْعَمَ بِهِ عَلَيْنَا رَبِّ الْعالَمِينَ يَعْنِي مَالِكَ الْعَالَمِينَ وَ هُمُ الْجَمَاعَاتُ مِنْ كُلِّ مَخْلُوقٍ مِنَ الْجَمَادَاتِ وَ الْحَيَوَانَاتِ فَأَمَّا الْحَيَوَانَاتُ فَهُوَ يَقْلِبُهَا فِي قُدْرَتِهِ وَ يَغْذُوهَا مِنْ رِزْقِهِ وَ يُحِيطُهَا بِكَنَفِهِ وَ يُدَبِّرُ كُلًّا مِنْهَا بِمَصْلَحَتِهِ وَ أَمَّا الْجَمَادَاتُ فَهُوَ يُمْسِكُهَا بِقُدْرَتِهِ يُمْسِكُ مَا اتَّصَلَ الْمُتَّصِلُ مِنْهَا أَنْ يَتَهَافَتَ وَ يُمْسِكُ الْمُتَهَافِتَ مِنْهَا أَنْ يَتَلَاصَقَ وَ يُمْسِكُ السَّماءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ يُمْسِكُ الْأَرْضَ أَنْ تَنْخَسِفَ إِلَّا بِأَمْرِهِ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ قَالَ وَ رَبِّ الْعالَمِينَ مَالِكِهِمْ وَ خَالِقِهِمْ وَ سَائِقِ أَرْزَاقِهِمْ إِلَيْهِمْ مِنْ حَيْثُ هُمْ يَعْلَمُونَ وَ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ فَالرِّزْقُ مَقْسُومٌ وَ هُوَ يَأْتِي ابْنَ آدَمَ عَلَى أَيِّ سِيرَةٍ سَارَهَا مِنَ الدُّنْيَا لَيْسَ تَقْوَى مُتَّقٍ بِزَائِدِهِ وَ لَا فُجُورُ فَاجِرٍ بِنَاقِصِهِ وَ بَيْنَهُ وَ بَيْنَهُ سِتْرٌ وَ هُوَ طَالِبُهُ وَ لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ يَتَرَبَّصُ رِزْقَهُ لَطَلَبَهُ رِزْقُهُ كَمَا يَطْلُبُهُ الْمَوْتُ قَالَ فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُمْ قُولُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا أَنْعَمَ بِهِ عَلَيْنَا وَ ذَكَرَنَا بِهِ مِنْ خَيْرٍ فِي كُتُبِ الْأَوَّلِينَ قَبْلَ أَنْ نَكُونَ فَفِي هَذَا إِيجَابٌ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ لِمَا فَضَّلَهُ وَ فَضَّلَهُمْ وَ عَلَى شِيعَتِهِ أَنْ يَشْكُرُوهُ بِمَا فَضَّلَهُمْ وَ ذَلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ لَمَّا بَعَثَ اللَّهُ مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ وَ اصْطَفَاهُ نَجِيّاً وَ فَلَقَ الْبَحْرَ فَنَجَّى بَنِي إِسْرَائِيلَ وَ أَعْطَاهُ التَّوْرَاةَ وَ الْأَلْوَاحَ رَأَى مَكَانَهُ مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَالَ رَبِّ لَقَدْ كَرَّمْتَنِي بِكَرَامَةٍ لَمْ تُكَرِّمْ بِهَا أَحَداً قَبْلِي فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يَا مُوسَى أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ مُحَمَّداً أَفْضَلُ عِنْدِي مِنْ جَمِيعِ خَلْقِي قَالَ مُوسَى يَا رَبِّ فَإِنْ كَانَ مُحَمَّدٌ أَكْرَمَ مِنْ جَمِيعِ خَلْقِكَ فَهَلْ فِي آلِ الْأَنْبِيَاءِ عِنْدَكَ أَكْرَمُ مِنْ آلِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى يَا مُوسَى أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ فَضْلَ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَى جَمِيعِ آلِ النَّبِيِّينَ كَفَضْلِ مُحَمَّدٍ عَلَى جَمِيعِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ يَا رَبِّ فَإِنْ كَانَ فَضْلُ آلِ مُحَمَّدٍ عِنْدَكَ كَذَلِكَ فَهَلْ فِي أَصْحَابِ الْأَنْبِيَاءِ أَكْرَمُ عِنْدَكَ مِنْ صَحَابَتِي قَالَ اللَّهُ:

يَا مُوسَى أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ فَضْلَ صَحَابَةِ مُحَمَّدٍ عَلَى جَمِيعِ صَحَابَةِ الْمُرْسَلِينَ كَفَضْلِ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَى جَمِيعِ صَحَابَةِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ مُوسَى يَا رَبِّ فَإِنْ كَانَ مُحَمَّدٌ وَ آلُهُ وَ أَصْحَابُهُ كَمَا وَصَفْتَ فَهَلْ فِي أُمَمِ الْأَنْبِيَاءِ أَفْضَلُ عِنْدَكَ مِنْ أُمَّتِي ظَلَّلْتَ عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَ أَنْزَلْتَ عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَ السَّلْوَى وَ فَلَقْتَ لَهُمُ الْبَحْرَ فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى يَا مُوسَى أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ فَضْلَ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ عَلَى جَمِيعِ الْأُمَمِ كَفَضْلِي عَلَى جَمِيعِ خَلْقِي قَالَ مُوسَى يَا رَبِّ لَيْتَنِي كُنْتُ أَرَاهُمْ فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيْهِ يَا مُوسَى إِنَّكَ لَنْ تَرَاهُمْ فَلَيْسَ هَذَا أَوَانَ ظُهُورِهِمْ وَ لَكِنْ سَوْفَ تَرَاهُمْ فِي الْجَنَّةِ جَنَّاتِ عَدْنٍ وَ الْفِرْدَوْسِ بِحَضْرَةِ مُحَمَّدٍ فِي نَعِيمِهَا يَتَقَلَّبُونَ فِي خَيْرَاتِهَا يَتَبَجَّحُونَ أَ فَتُحِبُّ أَنْ أُسْمِعَكَ كَلَامَهُمْ قَالَ نَعَمْ يَا رَبِّ قَالَ قُمْ بَيْنَ يَدَيَّ وَ اشْدُدْ مِئْزَرَكَ قِيَامَ الْعَبْدِ الذَّلِيلِ بَيْنَ يَدَيِ السَّيِّدِ الْمَالِكِ الْجَلِيلِ فَفَعَلَ ذَلِكَ فَنَادَى رَبُّنَا عَزَّ وَ جَلَّ يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ فَأَجَابُوهُ كُلُّهُمْ وَ هُمْ فِي أَصْلَابِ آبَائِهِمْ وَ أَرْحَامِ أُمَّهَاتِهِمْ لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَ النِّعْمَةَ وَ الْمُلْكَ لَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ- قَالَ فَجَعَلَ اللَّهُ تَعَالَى الْإِجَابَةَ مِنْهُمْ شِعَارَ الْحَجِّ ثُمَّ نَادَى رَبُّنَا عَزَّ وَ جَلَّ يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ إِنَّ قَضَائِي عَلَيْكُمْ إِنَّ رَحْمَتِي سَبَقَتْ غَضَبِي وَ عَفْوِي قَبْلَ عِقَابِي فَقَدِ اسْتَجَبْتُ لَكُمْ قَبْلَ أَنْ تَدْعُونِي وَ أَعْطَيْتُكُمْ قَبْلَ أَنْ تَسْأَلُونِي مَنْ لَقِيَنِي مِنْكُمْ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ صَادِقٌ فِي أَقْوَالِهِ مُحِقٌّ فِي أَفْعَالِهِ وَ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ أَخُوهُ وَ وَصِيُّهُ مِنْ بَعْدِهِ وَ وَلِيُّهُ يُلْتَزَمُ طَاعَتُهُ كَمَا يُلْتَزَمُ طاعته [طَاعَةُ] مُحَمَّدٍ وَ أَنَّ أَوْلِيَاءَهُ الْمُصْطَفَيْنَ الْمُطَهَّرِينَ الْمَيَامِينَ (۱)

بِعَجَائِبِ آيَاتِ اللَّهِ وَ دَلَائِلِ حُجَجِ اللَّهِ مِنْ بَعْدِهِمَا أَوْلِيَاؤُهُ أُدْخِلُهُ جَنَّتِي وَ إِنْ كَانَتْ ذُنُوبُهُ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ قَالَ فَلَمَّا بُعِثَ نَبِيُّنَا مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله قَالَ اللَّهُ تَعَالَى يَا مُحَمَّدُ وَ مَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا أُمَّتَكَ بِهَذِهِ الْكَرَامَةِ وَ لَكِنْ رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّكَ ثُمَّ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ عَلَى مَا اخْتَصَّنَا بِهِ مِنْ هَذِهِ الْفَضِيلَةِ

۱- ۱. المبانين خ، اللابسين خ.

وَ قَالَ لِأُمَّتِهِ وَ قُولُوا أَنْتُمْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ عَلَى مَا اخْتَصَّنَا بِهِ مِنْ هَذَا الْفَضْلِ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ قَالَ الْإِمَامُ علیه السلام الرَّحْمَنُ الْعَاطِفُ عَلَى خَلْقِهِ بِالرِّزْقِ لَا يَقْطَعُ عَنْهُمْ مَوَادَّ رِزْقِهِ وَ إِنِ انْقَطَعُوا عَنْ طَاعَتِهِ الرَّحِيمُ بِعِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ فِی تَخْفِيفِهِ عَلَيْهِمْ طَاعَاتِهِ وَ بِعِبَادِهِ الْكَافِرِينَ فِی الرِّفْقِ بِهِمْ فِی دُعَائِهِمْ إِلَى مُوَافَقَتِهِ قَالَ الْإِمَامُ علیه السلام فِی مَعْنَى الرَّحْمَنِ وَ مِنْ رَحْمَتِهِ أَنَّهُ لَمَّا سَلَبَ الطِّفْلَ قُوَّةَ النُّهُوضِ وَ التَّغَذِّی جَعَلَ تِلْكَ الْقُوَّةَ فِی أُمِّهِ وَ رَقَّقَهَا عَلَيْهِ لِتَقُومَ بِتَرْبِيَتِهِ وَ حَضَانَتِهِ فَإِنْ قَسَا قَلْبُ أُمٍّ مِنَ الْأُمَّهَاتِ لوجب [أَوْجَبَ] تَرْبِيَةَ هَذَا وَ حَضَانَتَهُ عَلَى سَائِرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ لَمَّا سَلَبَ بَعْضَ الْحَيَوَانِ قُوَّةَ التَّرْبِيَةِ لِأَوْلَادِهَا وَ الْقِيَامِ بِمَصَالِحِهَا جَعَلَ تِلْكَ الْقُوَّةَ فِی الْأَوْلَادِ لِتَنْهَضَ حِينَ تُولَدُ وَ تَسِيرَ إِلَى رِزْقِهَا الْمُسَبَّبِ لَهَا قَالَ علیه السلام وَ فِی تَفْسِيرِ قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَ الرَّحْمنِ أَنَّ قَوْلَهُ الرَّحْمَنِ مُشْتَقٌّ مِنَ الرَّحِمِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ يَقُولُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنَا الرَّحْمَنُ وَ هِیَ الرَّحِمُ شَقَقْتُ لَهَا اسْماً مِنِ اسْمِی مَنْ وَصَلَهَا وَصَلْتُهُ وَ مَنْ قَطَعَهَا قَطَعْتُهُ ثُمَّ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام أَ وَ تَدْرِی مَا هَذِهِ الرَّحِمُ الَّتِی مَنْ وَصَلَهَا وَصَلَهُ الرَّحْمَنُ وَ مَنْ قَطَعَهَا قَطَعَهُ الرَّحْمَنُ فَقِيلَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ حُثَّ بِهَذَا كُلَّ قَوْمٍ أَنْ يُكْرِمُوا آبَاءَهُمْ وَ يُوصِلُوا أَرْحَامَهُمْ فَقَالَ لَهُمْ أَ يَحُثُّهُمْ عَلَى أَنْ يُوصِلُوا أَرْحَامَهُمُ الْكَافِرِينَ وَ أَنْ يُعَظِّمُوا مَنْ حَقَّرَهُ اللَّهُ وَ أَوْجَبَ احْتِقَارَهُ مِنَ الْكَافِرِينَ قَالُوا لَا وَ لَكِنَّهُ يَحُثُّهُمْ عَلَى صِلَةِ أَرْحَامِهِمُ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ فَقَالَ أَوْجَبَ حُقُوقَ أَرْحَامِهِمْ لِاتِّصَالِهِمْ بِآبَائِهِمْ وَ أُمَّهَاتِهِمْ قُلْتُ بَلَى يَا أَخَا رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ فَهُمْ إِذاً إِنَّمَا يَقْضُونَ فِيهِمْ حُقُوقَ الْآبَاءِ وَ الْأُمَّهَاتِ قُلْتُ بَلَى يَا أَخَا رَسُولِ اللَّهِ- قَالَ وَ آبَاؤُهُمْ وَ أُمَّهَاتُهُمْ إِنَّمَا غَذَّوْهُمْ فِی الدُّنْيَا وَ وَقَوْهُمْ مَكَارِهَهَا وَ هِیَ نِعْمَةٌ زَائِلَةٌ وَ مَكْرُوهٌ يَنْقَضِی وَ رَسُولُ رَبِّهِمْ سَاقَهُمْ إِلَى نِعْمَةٍ دَائِمَةٍ لَا يَنْقَضِی وَ وَقَاهُمْ مَكْرُوهاً مُؤَبَّداً لَا يَبِيدُ فَأَيُّ النِّعْمَتَيْنِ أَعْظَمُ قُلْتُ:

نِعْمَهُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَجَلَّ وَ أَعْظَمُ وَ أَكْبَرُ قَالَ فَكَيْفَ يَجُوزُ أَنْ يَحُثَّ عَلَى قَضَاءِ حَقِّ مَنْ صَغَّرَ اللَّهُ حَقَّهُ وَ لَا يَحُثَّ عَلَى قَضَاءِ حَقِّ مَنْ كَبَّرَ اللَّهُ حَقَّهُ قُلْتُ لَا يَجُوزُ ذَلِكَ قَالَ فَإِذاً حَقُّ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَعْظَمُ مِنْ حَقِّ الْوَالِدَيْنِ وَ حَقُّ رَحِمِهِ أَيْضاً أَعْظَمُ مِنْ حَقِّ رَحِمِهِمَا فَرَحِمُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَيْضاً أَعْظَمُ وَ أَحَقُّ مِنْ رَحِمِهِمَا فَرَحِمُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَوْلَى بِالصِّلَهِ وَ أَعْظَمُ فِي الْقَطِيعَهِ فَالْوَيْلُ كُلُّ الْوَيْلِ لِمَنْ قَطَعَهَا فَالْوَيْلُ كُلُّ الْوَيْلِ لِمَنْ لَمْ يُعَظِّمْ حُرْمَتَهَا أَ وَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ حُرْمَهَ رَحِمِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حُرْمَهُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَنَّ حُرْمَهَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حُرْمَهُ اللَّهِ وَ أَنَّ اللَّهَ أَعْظَمُ حَقّاً مِنْ كُلِّ مُنْعِمٍ سِوَاهُ فَإِنَّ كُلَّ مُنْعِمٍ سِوَاهُ إِنَّمَا أَنْعَمَ حَيْثُ قَيَّضَهُ لَهُ ذَلِكَ رَبُّهُ وَ وَفَّقَهُ لَهُ أَ مَا عَلِمْتَ مَا قَالَ اللَّهُ لِمُوسَى بْنِ عِمْرَانَ قُلْتُ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي مَا الَّذِي قَالَ لَهُ قَالَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى أَ وَ تَدْرِي مَا بَلَغَتْ رَحْمَتِي إِيَّاكَ فَقَالَ مُوسَى أَنْتَ أَرْحَمُ بِي مِنْ أَبِي وَ أُمِّي قَالَ اللَّهُ يَا مُوسَى وَ إِنَّمَا رَحِمَتْكَ أُمُّكَ لِفَضْلِ رَحْمَتِي أَنَا الَّذِي رَقَّقْتُهَا عَلَيْكَ وَ طَيَّبْتُ قَلْبَهَا لِتَتْرُكَ طِيبَ وَسَنِهَا لِتَرْبِيَتِكَ وَ لَوْ لَمْ أَفْعَلْ ذَلِكَ بِهَا لَكَانَتْ وَ سَائِرَ النِّسَاءِ سَوَاءً يَا مُوسَى أَ تَدْرِي أَنَّ عَبْداً مِنْ عِبَادِي تَكُونُ لَهُ ذُنُوبٌ وَ خَطَايَا تَبْلُغُ أَعْنَانَ السَّمَاءِ فَأَغْفِرُهَا لَهُ وَ لَا أُبَالِي: قَالَ يَا رَبِّ وَ كَيْفَ لَا تُبَالِي قَالَ تَعَالَى لِخَصْلَهٍ شَرِيفَهٍ تَكُونُ فِي عَبْدِي أُحِبُّهَا وَ هُوَ أَنْ يُحِبَّ إِخْوَانَهُ الْمُؤْمِنِينَ وَ يَتَعَاهَدَهُمْ وَ يُسَاوِيَ نَفْسَهُ بِهِمْ وَ لَا يَتَكَبَّرَ عَلَيْهِمْ فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ غَفَرْتُ لَهُ ذُنُوبَهُ وَ لَا أُبَالِي يَا مُوسَى إِنَّ الْفَخْرَ رِدَائِي وَ الْكِبْرِيَاءَ إِزَارِي مَنْ نَازَعَنِي فِي شَيْ ءٍ مِنْهُمَا عَذَّبْتُهُ بِنَارِي يَا مُوسَى إِنَّ مِنْ إِعْظَامِ جَلَالِي إِكْرَامَ عَبْدِيَ الَّذِي أَنَلْتُهُ حَظّاً مِنْ حُطَامِ الدُّنْيَا عَبْداً مِنْ عِبَادِي مُؤْمِناً قَصُرَتْ يَدُهُ فِي الدُّنْيَا فَإِنْ تَكَبَّرَ عَلَيْهِ فَقَدِ اسْتَخَفَّ بِعَظِيمِ جَلَالِي ثُمَّ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام إِنَّ الرَّحِمَ الَّتِي اشْتَقَّهَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ قَوْلِهِ الرَّحْمنِ هِيَ رَحِمُ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ إِنَّ مِنْ إِعْظَامِ اللَّهِ إِعْظَامَ مُحَمَّدٍ- وَ إِنَّ مِنْ إِعْظَامِ

مُحَمَّدٍ إِعْظَامَ رَحِم مُحَمَّدٍ وَ إِنَّ كُلَّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَهٍ مِنْ شِيعَتِنَا هُوَ رَحِمُ مُحَمَّدٍ وَ إِنَّ إِعْظَامَهُمْ مِنْ إِعْظَام مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله فَالْوَيْلُ لِمَنِ اسْتَخَفَّ بِحُرْمَهِ مُحَمَّدٍ وَ طُوبَى لِمَنْ عَظَّمَ حُرْمَتَهُ وَ أَكْرَمَ رَحِمَهُ وَ وَصَلَهَا قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ الرَّحِيم قَالَ الْإِمَامُ عليه السلام وَ أَمَّا قَوْلُهُ الرَّحِيم مَعْنَاهُ أَنَّهُ رَحِيمٌ بِعِبَادِهِ وَ مِنْ رَحْمَتِهِ أَنَّهُ خَلَقَ مِائَهَ رَحْمَهٍ جَعَلَ مِنْهَا رَحْمَهً وَاحِدَهً فِی الْخَلْقِ كُلِّهِمْ فَبِهَا يَتَرَاحَمُ النَّاسُ وَ تَرْحَمُ الْوَالِدَهُ وَلَدَهَا وَ تَحَنَّنُ الْأُمَّهَاتُ مِنَ الْحَيَوَانَاتِ عَلَى أَوْلَادِهَا فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَهِ أَضَافَ هَذِهِ الرَّحْمَهَ إِلَى تِسْعٍ وَ تِسْعِينَ رَحْمَهً فَيَرْحَمُ بِهَا أُمَّهَ مُحَمَّدٍ ثُمَّ يُشَفِّعُهُمْ فِيمَنْ يُحِبُّونَ لَهُ الشَّفَاعَهَ مِنْ أَهْلِ الْمِلَّهِ حَتَّى إِنَّ الْوَاحِدَ لَيَجِی ءُ إِلَى مُؤْمِنٍ مِنَ الشِّيعَهِ فَيَقُولُ اشْفَعْ لِی فَيَقُولُ وَ أَيُّ حَقٍّ لَكَ عَلَيَّ فَيَقُولُ سَقَيْتُكَ يَوْماً فَيَذْكُرُ ذَلِكَ فَيَشْفَعُ لَهُ فَيُشَفَّعُ فِيهِ وَ يَجِيئُهُ آخَرُ فَيَقُولُ إِنَّ لِی عَلَيْكَ حَقّاً فَاشْفَعْ لِی فَيَقُولُ وَ مَا حَقُّكَ عَلَيَّ فَيَقُولُ اسْتَظَلْتَ بِظِلِّ جِدَارِی سَاعَهً فِی يَوْم حَارٍّ فَيَشْفَعُ لَهُ فَيُشَفَّعُ فِيهِ وَ لَا يَزَالُ يَشْفَعُ حَتَّى يُشَفَّعَ فِی جِيرَانِهِ وَ خُلَطَائِهِ وَ مَعَارِفِهِ فَإِنَّ الْمُؤْمِنَ أَكْرَمُ عَلَى اللَّهِ مِمَّا يَظُنُّونَ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ مالِكِ يَوْم الدِّينِ قَالَ الْإِمَامُ عليه السلام قَادِرٌ عَلَى إِقَامَهِ يَوْم الدِّينِ وَ هُوَ يَوْمُ الْحِسَابِ قَادِرٌ عَلَى تَقْدِيمِهِ عَلَى وَقْتِهِ وَ تَأْخِيرِهِ بَعْدَ وَقْتِهِ وَ هُوَ الْمَالِكُ أَيْضاً فِی يَوْم الدِّينِ فَهُوَ يَقْضِی بِالْحَقِّ لَا يَمْلِكُ الْحَقَّ وَ الْقَضَاءَ فِی ذَلِكَ الْيَوْم مَنْ يَظْلِمُ وَ يَجُورُ كَمَا يَجُورُ فِی الدُّنْيَا مَنْ يَمْلِكُ الْأَحْكَامَ وَ قَالَ هُوَ يَوْمُ الْحِسَابِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ أَ لَا أُخْبِرُكُمْ بِأَكْيَسِ الْكَيِّسِينَ وَ أَحْمَقِ الْحَمْقَى قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَكْيَسُ الْكَيِّسِينَ مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ وَ عَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ وَ أَحْمَقُ الْحَمْقَى مَنِ اتَّبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا وَ تَمَنَّى عَلَى اللَّهِ الْأَمَانِيَّ فَقَالَ الرَّجُلُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ كَيْفَ يُحَاسِبُ الرَّجُلُ نَفْسَهُ قَالَ إِذَا أَصْبَحَ ثُمَّ أَمْسَى رَجَعَ إِلَى نَفْسِهِ وَ قَالَ يَا نَفْسُ إِنَّ هَذَا يَوْمٌ مَضَى عَلَيْكِ لَا يَعُودُ إِلَيْكِ أَبَداً وَ اللَّهُ يَسْأَلُكِ عَنْهُ فِيمَا أَفْنَيْتِهِ فَمَا الَّذِی عَمِلْتِ فِيهِ أَ ذَكَرْتِ اللَّهَ أَمْ حَمِدْتِيهِ أَ قَضَيْتِ حَقَ

أَخٍ مُؤْمِنٍ أَ نَفَّسْتِ عَنْهُ كُرْبَتَهُ أَ حَفِظْتِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ فِي أَهْلِهِ وَ وُلْدِهِ أَ حَفِظْتِيهِ بَعْدَ الْمَوْتِ فِي مُخَلَّفِيهِ أَ كَفَفْتِ عَنْ غَيْبَةِ أَخٍ مُؤْمِنٍ بِفَضْلِ جَاهِكِ أَ أَعَنْتِ مُسْلِماً مَا الَّذِي صَنَعْتِ فِيهِ فَيَذْكُرُ مَا كَانَ مِنْهُ فَإِنْ ذَكَرَ أَنَّهُ جَرَى مِنْهُ خَيْرٌ حَمِدَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ كَبَّرَهُ عَلَى تَوْفِيقِهِ وَ إِنْ ذَكَرَ مَعْصِيَةً أَوْ تَقْصِيراً اسْتَغْفَرَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَى تَرْكِ مُعَاوَدَتِهِ وَ مَحَا ذَلِكَ عَنْ نَفْسِهِ بِتَجْدِيدِ الصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّيِّبِينَ وَ عَرْضِ بَيْعَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ عَلَى نَفْسِهِ وَ قَبُولِهَا وَ إِعَادَةِ لَعْنِ شَانِئِيهِ وَ أَعْدَائِهِ وَ دَافِعِيهِ عَنْ حُقُوقِهِ فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَسْتُ أُنَاقِشُكَ فِي شَيْ ءٍ مِنَ الذُّنُوبِ مَعَ مُوَالاتِكَ أَوْلِيَائِي وَ مُعَادَاتِكَ أَعْدَائِي قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ قَالَ الْإِمَامُ عليه السلام قَالَ اللَّهُ تَعَالَى قُولُوا يَا أَيُّهَا الْخَلْقُ الْمُنْعَمُ عَلَيْهِمْ إِيَّاكَ نَعْبُدُ أَيُّهَا الْمُنْعِمُ عَلَيْنَا نُطِيعُكَ مُخْلِصِينَ مَعَ التَّذَلُّلِ وَ الْخُشُوعِ بِلَا رِيَاءٍ وَ لَا سُمْعَةٍ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ مِنْكَ نَسْأَلُ الْمَعُونَةَ عَلَى طَاعَتِكَ لِنُؤَدِّيَهَا كَمَا أَمَرْتَ وَ نَتَّقِي مِنْ دُنْيَانَا مَا عَنْهُ نَهَيْتَ وَ نَعْتَصِمُ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ وَ مِنْ سَائِرِ مَرَدَةِ الْإِنْسِ مِنَ الْمُضِلِّينَ وَ مِنَ الْمُؤْذِينَ الضَّالِّينَ بِعِصْمَتِكَ وَ سُئِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ مَنِ الْعَظِيمُ الشَّقَاءُ قَالَ رَجُلٌ تَرَكَ الدُّنْيَا لِلدُّنْيَا فَفَاتَتْهُ الدُّنْيَا وَ خَسِرَ الْآخِرَةَ وَ رَجُلٌ تَعَبَّدَ وَ اجْتَهَدَ وَ صَامَ رِئَاءَ النَّاسِ فَذَلِكَ الَّذِي حُرِمَ لَذَّاتِ الدُّنْيَا وَ لَحِقَهُ التَّعَبُ الَّذِي لَوْ كَانَ بِهِ مُخْلِصاً لَاسْتَحَقَّ ثَوَابَهُ فَوَرَدَ الْآخِرَةَ وَ هُوَ يَظُنُّ أَنَّهُ قَدْ عَمِلَ مَا يَثْقُلُ بِهِ مِيزَانُهُ فَيَجِدُهُ هَبَاءً مَنْثُوراً قِيلَ فَمَنْ أَعْظَمُ النَّاسِ حَسْرَةً قَالَ مَنْ رَأَى مَالَهُ فِي مِيزَانِ غَيْرِهِ وَ أَدْخَلَهُ اللَّهُ بِهِ النَّارَ وَ أَدْخَلَ وَارِثَهُ بِهِ الْجَنَّةَ(۱).

۱- ۱. زاد في المصدر بعده: قيل: فكيف يكون هذا؟ قال: كما حدّثني بعض اخواننا عن رجل دخل إليه و هو يسوق فقال له: يا أبا فلان ما تقول في مائه ألف في هذا الصندوق ما أديت منه زكاه قط، و لا وصلت منه رحما قط، قال: فقلت فعلى م جمعتها؟ قال: لجفوه السلطان، و مكاثره العشيره، و لخوف الفقر على العيال، و لروعه الزمان، قال: ثم لم يخرج من عنده حتّى فاضت نفسه. ثمّ قال عليّ عليه السلام: الحمد للّه الذي أخرجه منها ملوما مليما بباطل جمعها و في حقّ منعها، جمعها فأوعاها، و شدها فأوكاها، قطع فيها المفاوز و القفار، و لجج البحار أيها الواقف لا تخدع كما خدع صويحبك بالامس، ان أشدّ الناس حسره يوم القيامه من رأى ما له في ميزان غيره، أدخل اللّه عزّ و جلّ هذا به الجنه و أدخل هذا به النار.

قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: وَ أَعْظَمُ مِنْ هَذَا حَسْرَةً رَجُلٌ جَمَعَ مَالًا عَظِيماً بِكَدٍّ شَدِيدٍ وَ مُبَاشَرَةِ الْأَهْوَالِ وَ تَعَرُّضِ الْأَخْطَارِ ثُمَّ أَفْنَى مَالَهُ صَدَقَاتٍ وَ مَبَرَّاتٍ وَ أَفْنَى شَبَابَهُ وَ قُوَّتَهُ فِي عِبَادَاتٍ وَ صَلَوَاتٍ وَ هُوَ مَعَ ذَلِكَ لَا يَرَى لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام حَقَّهُ وَ لَا يَعْرِفُ لَهُ فِي الْإِسْلَامِ مَحَلَّهُ وَ يَرَى أَنَّ مَنْ لَا يُعَشِّرُهُ وَ لَا يُعَشِّرُ عُشَيْرَ مِعْشَارِهِ أَفْضَلُ مِنْهُ علیه السلام يُوَقَّفُ عَلَى الْحُجَجِ فَلَا يَتَأَمَّلُهَا وَ يُحْتَجُّ عَلَيْهِ بِالْآيَاتِ وَ الْأَخْبَارِ فَيَأْبَى إِلَّا تَمَادِياً فِي غَيِّهِ فَذَاكَ أَعْظَمُ مِنْ كُلِّ حَسْرَةٍ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ صَدَقَاتُهُ مُمَثَّلَةٌ لَهُ فِي مِثَالِ الْأَفَاعِي تَنْهَشُهُ وَ صَلَوَاتُهُ وَ عِبَادَاتُهُ مُمَثَّلَةٌ لَهُ فِي مِثْلِ الزَّبَانِيَةِ تَتْبَعُهُ حَتَّى تَدُعَّهُ إِلَى جَهَنَّمَ دَعّاً يَقُولُ يَا وَيْلِي أَ لَمْ أَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ أَ لَمْ أَكُ مِنَ الْمُزَكِّينَ أَ لَمْ أَكُ عَنْ أَمْوَالِ النَّاسِ مِنَ الْمُتَعَفِّفِينَ فَلِمَا ذَا دُهِيتُ بِمَا دُهِيتُ فَيُقَالُ لَهُ يَا شَقِيُّ مَا نَفَعَكَ مَا عَمِلْتَ وَ قَدْ ضَيَّعْتَ أَعْظَمَ الْفُرُوضِ بَعْدَ تَوْحِيدِ اللَّهِ وَ الْإِيمَانِ بِنُبُوَّةِ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ضَيَّعْتَ مَا لَزِمَكَ مِنْ مَعْرِفَةِ حَقِّ عَلِيٍّ وَلِيِّ اللَّهِ وَ الْتَزَمْتَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْكَ مِنَ الِايتِمَامِ بِعَدُوِّ اللَّهِ فَلَوْ كَانَ بَدَلَ أَعْمَالِكَ هَذِهِ عِبَادَةُ الدَّهْرِ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ وَ بَدَلَ صَدَقَاتِكَ الصَّدَقَةُ بِكُلِّ أَمْوَالِ الدُّنْيَا بَلْ بِمِلْ ءِ الْأَرْضِ ذَهَباً لَمَا زَادَكَ ذَلِكَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِلَّا بُعْداً وَ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ إِلَّا قُرْباً.

قَالَ الْإِمَامُ الْحَسَنُ علیه السلام قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى قُولُوا إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ عَلَى طَاعَتِكَ وَ عِبَادَتِكَ وَ عَلَى رَفْعِ شُرُورِ أَعْدَائِكَ وَ رَدِّ مَكَايِدِهِمْ وَ الْمُقَامِ عَلَى مَا أَمَرْتَ بِهِ وَ قَالَ صلی الله علیه و آله عَنْ جَبْرَئِيلَ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ ضَالٌّ إِلَّا مَنْ هَدَيْتُهُ فَاسْأَلُونِي الْهُدَى أَهْدِكُمْ وَ كُلُّكُمْ

فَقِيرٌ إِلَّا مَنْ أَغْنَيْتُ فَاسْأَلُونِی الْغِنَی أَرْزُقْكَمْ وَ كُلُّكَمْ مُذْنِبٌ إِلَّا مَنْ عَافَيْتُهُ فَاسْأَلُونِی الْمَغْفِرَهَ أَغْفِرْ لَكَمْ وَ مَنْ عَلِمَ أَنِّی ذُو قُدْرَهٍ عَلَی الْمَغْفِرَهِ فَاسْتَغْفَرَنِی بِقُدْرَتِی غَفَرْتُ لَهُ وَ لَا أُبَالِی وَ لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَ آخِرَكُمْ وَ حَيَّكُمْ وَ مَيِّتَكُمْ وَ رَطْبَكُمْ وَ يَابِسَكُمُ اجْتَمَعُوا عَلَی إِنْقَاءِ قَلْبِ عَبْدٍ مِنْ عِبَادِی لَمْ يَزِيدُوا فِی مُلْكِی جَنَاحَ بَعُوضَهٍ وَ لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَ آخِرَكُمْ وَ حَيَّكُمْ وَ مَيِّتَكُمْ وَ رَطْبَكُمْ وَ يَابِسَكُمُ اجْتَمَعُوا عَلَی إِشْقَاءِ قَلْبِ عَبْدٍ مِنْ عِبَادِی لَمْ يَنْقُصُوا مِنْ مُلْكِی جَنَاحَ بَعُوضَهٍ وَ لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَ آخِرَكُمْ وَ حَيَّكُمْ وَ مَيِّتَكُمْ وَ رَطْبَكُمْ وَ يَابِسَكُمُ اجْتَمَعُوا فَتَمَنَّی كُلُّ وَاحِدٍ مَا بَلَغَتْ أُمْنِيَّتُهُ فَأَعْطَيْتُهُ لَمْ يَتَبَيَّنْ ذَلِكَ فِی مُلْكِی كَمَا لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ مَرَّ عَلَی شَفِيرِ الْبَحْرِ فَغَمَسَ فِيهِ إِبْرَهً ثُمَّ انْتَزَعَهَا ذَلِكَ بِأَنِّی جَوَادٌ مَاجِدٌ وَاجِدٌ عَطَائِی كَلَامٌ وَ عِدَاتِی كَلَامٌ فَإِذَا أَرَدْتُ شَيْئاً فَإِنَّمَا أَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ يَا عِبَادِیَ اعْمَلُوا أَفْضَلَ الطَّاعَاتِ وَ أَعْظَمَهَا لِأُسَامِحَكُمْ وَ إِنْ قَصَّرْتُمْ فِيمَا سِوَاهَا وَ اتْرُكُوا أَعْظَمَ الْمَعَاصِی وَ أَقْبَحَهَا لِئَلَّا أُنَاقِشَكُمْ فِی رُكُوبِ مَا عَدَاهَا إِنَّ أَعْظَمَ الطَّاعَاتِ تَوْحِيدِی وَ تَصْدِيقُ نَبِيِّی وَ التَّسْلِيمُ لِمَنْ يَنْصِبُهُ بَعْدَهُ وَ هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ الْأَئِمَّهُ الطاهرين [الطَّاهِرُونَ] مِنْ نَسْلِهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ وَ إِنَّ أَعْظَمَ الْمَعَاصِی عِنْدِیَ الْكُفْرُ بِی وَ بِنَبِيِّی وَ مُنَابَذَهُ وَلِيِّ مُحَمَّدٍ بَعْدَهُ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ أَوْلِيَائِهِ بَعْدَهُ فَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَكُونُوا عِنْدِی فِی الْمَنْظَرِ الْأَعْلَی وَ الشَّرَفِ الْأَشْرَفِ فَلَا يَكُونَنَّ أَحَدٌ مِنْ عِبَادِی آثَرَ عِنْدَكُمْ مِنْ مُحَمَّدٍ وَ بَعْدَهُ مِنْ أَخِيهِ عَلِيٍّ وَ بَعْدَهُمَا مِنْ أَبْنَائِهِمَا الْقَائِمِينَ بِأُمُورِ عِبَادِی بَعْدَهُمَا فَإِنَّ مَنْ كَانَ ذَلِكَ عَقِيدَتَهُ جَعَلْتُهُ مِنْ أَشْرَفِ مُلُوكِ جِنَانِی وَ اعْلَمُوا أَنَّ أَبْغَضَ الْخَلْقِ إِلَيَّ مَنْ تَمَثَّلَ بِی وَ ادَّعَی رُبُوبِيَّتِی وَ أَبْغَضَهُمْ إِلَيَّ بَعْدَهُ مَنْ تَمَثَّلَ بِمُحَمَّدٍ وَ نَازَعَهُ نُبُوَّتَهُ وَ ادَّعَاهَا وَ أَبْغَضَهُمْ إِلَيَّ بَعْدَهُ مَنْ تَمَثَّلَ بِوَصِيِّ مُحَمَّدٍ وَ نَازَعَهُ مَحَلَّهُ وَ شَرَفَهُ وَ ادَّعَاهُمَا وَ أَبْغَضَهُمْ إِلَيَّ بَعْدَ هَؤُلَاءِ الْمُدَّعِينَ لِمَا هُمْ بِهِ لِسَخَطِی مُتَعَرِّضُونَ مَنْ كَانَ لَهُمْ عَلَی ذَلِكَ مِنَ الْمُعَاوِنِينَ وَ أَبْغَضَ الْخَلْقِ إِلَيَّ بَعْدَ

هَؤُلَاءِ مَنْ كَانَ مِنَ الرَّاضِينَ بِفِعْلِهِمْ وَ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنَ الْمُعَاوِنِينَ كَذَلِكَ أَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَيَّ الْقَوَّامُونَ بِحَقِّي وَ أَفْضَلُهُمْ لَدَيَّ وَ أَكْرَمُهُمْ عَلَيَّ مُحَمَّدٌ سَيِّدُ الْوَرَى وَ أَكْرَمُهُمْ وَ أَفْضَلُهُمْ بَعْدَهُ عَلِيٌّ أَخُو الْمُصْطَفَى الْمُرْتَضَى ثُمَّ مَنْ بَعْدَهُ مِنَ الْقَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ مِنْ أَئِمَّهِ الْحَقِّ وَ أَفْضَلُ النَّاسِ بَعْدَهُمْ مَنْ أَعَانَهُمْ عَلَى حَقِّهِمْ وَ أَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَيَّ بَعْدَهُمْ مَنْ أَحَبَّهُمْ وَ أَبْغَضَ أَعْدَاءَهُمْ وَ إِنْ لَمْ يُمْكِنْهُ مَعُونَتُهُمْ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِيمَ قَالَ الْإِمَامُ عليه السلام اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِيمَ نَقُولُ أَدِمْ لَنَا تَوْفِيقَكَ الَّذِي أَطَعْنَاكَ فِي مَاضِي أَيَّامِنَا حَتَّى نُطِيعَكَ كَذَلِكَ فِي مُسْتَقْبَلِ أَعْمَارِنَا وَ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ هُوَ صِرَاطَانِ صِرَاطٌ فِي الدُّنْيَا وَ صِرَاطٌ فِي الْآخِرَهِ فَأَمَّا الطَّرِيقُ الْمُسْتَقِيمُ فِي الدُّنْيَا فَهُوَ مَا قَصُرَ عَنِ الْغُلُوِّ وَ ارْتَفَعَ عَنِ التَّقْصِيرِ وَ اسْتَقَامَ فَلَمْ يَعْدِلْ إِلَى شَيْ ءٍ مِنَ الْبَاطِلِ وَ الطَّرِيقُ الْآخَرُ طَرِيقُ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى الْجَنَّهِ الَّذِي هُوَ مُسْتَقِيمٌ لَا يَعْدِلُونَ عَنِ الْجَنَّهِ إِلَى النَّارِ وَ لَا إِلَى غَيْرِ النَّارِ سِوَى الْجَنَّهِ وَ قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّادِقُ عليه السلام قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِيمَ نَقُولُ أَرْشِدْنَا لِلصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ أَيْ لِلُزُومِ الطَّرِيقِ الْمُؤَدِّي إِلَى مَحَبَّتِكَ وَ الْمُبَلِّغِ إِلَى جَنَّتِكَ وَ الْمَانِعِ أَنْ نَتَّبِعَ أَهْوَاءَنَا فَنَعْطَبَ وَ نَأْخُذَ بِآرَائِنَا فَنَهْلِكَ-(۱) ثُمَّ قَالَ الصَّادِقُ عليه السلام طُوبَى لِلَّذِينَ هُمْ كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمَ مِنْ كُلِّ خَلَفٍ عُدُولٌ يَنْفُونَ عَنْهُ تَحْرِيفَ الْغَالِينَ وَ انْتِحَالَ الْمُبْطِلِينَ وَ تَأْوِيلَ الْجَاهِلِينَ فَقَالَ رَجُلٌ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنِّي عَاجِزٌ بِبَدَنِي عَنْ نُصْرَتِكُمْ وَ لَسْتُ أَمْلِكُ إِلَّا الْبَرَاءَهَ مِنْ أَعْدَائِكُمْ وَ اللَّعْنَ لَهُمْ فَكَيْفَ حَالِي فَقَالَ لَهُ الصَّادِقُ عليه السلام حَدَّثَنِي أَبِي- عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عليهم السلام عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَنَّهُ قَالَ مَنْ ضَعُفَ عَنْ نُصْرَتِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ فَلَعَنَ فِي خَلَوَاتِهِ أَعْدَاءَنَا بَلَّغَ اللَّهُ صَوْتَهُ جَمِيعَ الْأَمْلَاكِ مِنَ الثَّرَى إِلَى الْعَرْشِ فَكُلَّمَا لَعَنَ هَذَا الرَّجُلُ أَعْدَاءَنَا لَعْناً سَاعَدُوهُ وَ لَعَنُوا مَنْ يَلْعَنُهُ ثُمَّ ثَنَّوْا فَقَالُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى عَبْدِكَ هَذَا الَّذِي قَدْ بَذَلَ مَا فِي وُسْعِهِ وَ لَوْ قَدَرَ عَلَى أَكْثَرَ

۱- ۱. بعده كلام آخر تركه المؤلّف رضوان اللّه عليه.

مِنْهُ لَفَعَلَ فَإِذَا النِّدَاءُ مِنْ قِبَلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَدْ أَجَبْتُ دُعَاءَكُمْ وَ سَمِعْتُ نِدَاءَكُمْ وَ صَلَّيْتُ عَلَى رُوحِهِ فِي الْأَرْوَاحِ وَ جَعَلْتُهُ عِنْدِي مِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ قَالَ الْإِمَامُ عليه السلام صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ أَيْ قُولُوا اهْدِنَا الصِّرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ بِالتَّوْفِيقِ لِدِينِكَ وَ طَاعَتِكَ وَ هُمُ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى وَ مَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَ الرَّسُولَ فَأُولئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَ الصِّدِّيقِينَ وَ الشُّهَداءِ وَ الصَّالِحِينَ وَ حَسُنَ أُولئِكَ رَفِيقاً(۱) ثُمَّ قَالَ لَيْسَ هَؤُلَاءِ الْمُنْعَمَ عَلَيْهِمْ بِالْمَالِ وَ صِحَّهِ الْبَدَنِ وَ إِنْ كَانَ كُلُّ هَذَا نِعْمَهً مِنَ اللَّهِ ظَاهِرَهً أَ لَا تَرَوْنَ أَنَّ هَؤُلَاءِ قَدْ يَكُونُونَ كُفَّاراً أَوْ فُسَّاقاً فَمَا نُدِبْتُمْ بِأَنْ تَدْعُوا بِأَنْ تُرْشَدُوا إِلَى صِرَاطِهِمْ وَ إِنَّمَا أُمِرْتُمْ بِالدُّعَاءِ لِأَنْ تُرْشَدُوا إِلَى صِرَاطِ الَّذِينَ أُنْعِمَ عَلَيْهِمْ بِالْإِيمَانِ بِاللَّهِ وَ تَصْدِيقِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ بِالْوَلَايَهِ لِمُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّيِّبِينَ وَ بِالتَّقِيَّهِ الْحَسَنَهِ الَّتِي بِهَا يُسَلَّمُ مِنْ شَرِّ عِبَادِ اللَّهِ وَ مِنَ الزِّيَادَهِ فِي آثَامِ أَعْدَاءِ اللَّهِ وَ كُفْرِهِمْ بِأَنْ تُدَارِيَهُمْ وَ لَا تُغْرِيَهُمْ بِأَذَاكَ وَ أَذَى الْمُؤْمِنِينَ وَ بِالْمَعْرِفَهِ بِحُقُوقِ الْإِخْوَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَإِنَّهُ مَا مِنْ عَبْدٍ وَ لَا أَمَهٍ وَالَى مُحَمَّداً وَ آلَ مُحَمَّدٍ وَ عَادَى مَنْ عَادَاهُمْ إِلَّا كَانَ قَدِ اتَّخَذَ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ حِصْناً مَنِيعاً وَ جُنَّهً حَصِينَهً وَ مَا مِنْ عَبْدٍ وَ لَا أَمَهٍ دَارَى عِبَادَ اللَّهِ بِأَحْسَنِ الْمُدَارَاهِ وَ لَمْ يَدْخُلْ بِهَا فِي بَاطِلٍ وَ لَمْ يَخْرُجْ بِهَا مِنْ حَقٍّ إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ نَفَسَهُ تَسْبِيحاً وَ زَكَّى عَمَلَهُ وَ أَعْطَاهُ لِصَبْرِهِ عَلَى كِتْمَانِ سِرِّنَا وَ احْتِمَالِ الْغَيْظِ لِمَا يَسْمَعُهُ مِنْ أَعْدَائِنَا ثَوَابَ الْمُتَشَحِّطِ بِدَمِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ مَا مِنْ عَبْدٍ أَخَذَ نَفْسَهُ بِحُقُوقِ إِخْوَانِهِ فَوَفَّاهُمْ حُقُوقَهُمْ جَهْدَهُ وَ أَعْطَاهُمْ مُمْكِنَهُ وَ رَضِيَ مِنْهُمْ بِعَفْوِهِمْ وَ تَرَكَ الِاسْتِقْصَاءَ عَلَيْهِمْ فَمَا يَكُونُ مِنْ زَلَلِهِمْ غَفَرَهَا لَهُمْ إِلَّا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ يَا عَبْدِي قَضَيْتَ حُقُوقَ إِخْوَانِكَ وَ لَمْ تَسْتَقْصِ عَلَيْهِمْ فِيمَا لَكَ عَلَيْهِمْ فَأَنَا أَجْوَدُ وَ أَكْرَمُ وَ أَوْلَى بِمِثْلِ مَا فَعَلْتَهُ مِنَ الْمُسَامَحَهِ

۱- ۱. النساء: ۶۹.

وَ التَّكَرُّمِ فَأَنَا أَقْضِيكَ الْيَوْمَ عَلَى حَقٍّ وَعَدْتُكَ بِهِ وَ أَزِيدُكَ مِنْ فَضْلِيَ الْوَاسِعِ وَ لَا أَسْتَقْصِي عَلَيْكَ فِي تَقْصِيرِكَ فِي بَعْضِ حُقُوقِي قَالَ فَيُلْحِقُهُ مُحَمَّداً وَ آلَهُ وَ أَصْحَابَهُ وَ يَجْعَلُهُ مِنْ خِيَارِ شِيعَتِهِمْ ثُمَّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ ذَاتَ يَوْمٍ يَا عَبْدَ اللَّهِ أَحِبَّ فِي اللَّهِ وَ أَبْغِضْ فِي اللَّهِ وَ عَادِ فِي اللَّهِ فَإِنَّهُ لَا تُنَالُ وَلَايَةُ اللَّهِ إِلَّا بِذَلِكَ وَ لَا يَجِدُ أَحَدٌ طَعْمَ الْإِيمَانِ وَ إِنْ كَثُرَتْ صَلَاتُهُ وَ صِيَامُهُ حَتَّى يَكُونَ كَذَلِكَ وَ قَدْ صَارَتْ مُوَاخَاةُ النَّاسِ يَوْمَكُمْ هَذَا أَكْثَرُهَا فِي الدُّنْيَا عَلَيْهَا يَتَوَادُّونَ وَ عَلَيْهَا يَتَبَاغَضُونَ وَ ذَلِكَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئاً فَقَالَ الرَّجُلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ كَيْفَ لِي أَعْلَمُ أَنِّي قَدْ وَالَيْتُ وَ عَادَيْتُ فِي اللَّهِ وَ مَنْ وَلِيُّ اللَّهِ حَتَّى أُوَالِيَهُ وَ مَنْ عَدُوُّ اللَّهِ حَتَّى أُعَادِيَهُ فَأَشَارَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام فَقَالَ أَ تَرَى هَذَا قَالَ بَلَى قَالَ وَلِيُّ هَذَا وَلِيُّ اللَّهِ فَوَالِهِ وَ عَدُوُّ هَذَا عَدُوُّ اللَّهِ فَعَادِهِ وَ وَالِ وَلِيَّ هَذَا وَ لَوْ أَنَّهُ قَاتِلُ أَبِيكَ وَ وُلْدِكَ وَ عَادِ عَدُوَّ هَذَا وَ لَوْ أَنَّهُ أَبُوكَ وَ وُلْدُكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ لَا الضَّالِّينَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام أَمَرَ اللَّهُ عِبَادَهُ أَنْ يَسْأَلُوهُ طَرِيقَ الْمُنْعَمِ عَلَيْهِمْ وَ هُمُ النَّبِيُّونَ وَ الصِّدِّيقُونَ وَ الشُّهَدَاءُ وَ الصَّالِحُونَ وَ أَنْ يَسْتَعِيذُوا مِنْ طَرِيقِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ هُمُ الْيَهُودُ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِيهِمْ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللَّهِ مَنْ لَعَنَهُ اللَّهُ وَ غَضِبَ عَلَيْهِ-(1) وَ أَنْ يَسْتَعِيذُوا بِهِ عَنْ طَرِيقِ الضَّالِّينَ وَ هُمُ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ فِيهِمْ قُلْ يا أَهْلَ الْكِتابِ لا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَ لا تَتَّبِعُوا أَهْواءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَ أَضَلُّوا كَثِيراً وَ ضَلُّوا عَنْ سَواءِ السَّبِيلِ (2) وَ هُمُ النَّصَارَى ثُمَّ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٌّ عليه السلام كُلُّ مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ فَهُوَ مَغْضُوبٌ عَلَيْهِ وَ ضَالٌّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَ قَالَ الرِّضَا عليه السلام كَذَلِكَ وَ زَادَ فِيهِ وَ مَنْ تَجَاوَزَ بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ الْعُبُودِيَّةَ

۱- ۱. المائده: ۶۰.

۲- ۲. المائده: ۷۷.

فَهُوَ مِنَ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ مِنَ الضَّالِّينَ (۱).

**[ترجمه]تفسیر امام حسن عسکری علیه السلام: امام حسن عسکری علیه السلام در باره قول خدای عز و جل بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ فرمود: الله همان کسی است که هر مخلوقی در نزد بریده شدن امید از هر که غیر او است و پاره پاره شدن اسباب از همه آنچه سوای او باشد در نزد حاجت ها و سختی ها به سوی او پناه می برد می گوید یا می گوئی: بسم الله یعنی یاری می جویم بر همه کارهای خویش به خدائی که عبادت و پرستش درست نباشد مگر از برای او و آنکه فریاد رسنده است هر گاه فریادرسی از او خواسته شود و جواب دهنده هر گاه خوانده شود. و این آن چیزی است که مردی به حضرت صادق علیه السلام عرض کرد که: یا ابن رسول الله! مرا بر خدا دلالت و رهنمائی کن که او چیست چه صاحبان جدال بر من بسیار شده اند و مرا حیران و سرگردان نموده اند. حضرت به آن مرد فرمود: ای بنده خدا! هرگز بر کشتی سوار شده ای؟ عرض کرد آری. فرمود: آیا کشتی شکسته که تو در آن باشی در جایی که نه کشتی باشد که تو را برهاند و نه شنائی که تو را بی نیاز گرداند؟ عرض کرد آری. فرمود: آیا در آنجا و در آن زمان دلت به این در آویخته و چنگ در زده که چیزی از چیزها قادر است بر اینکه تو را از ورطه و محل هلاکتت برهاند؟ عرض کرد آری. حضرت صادق علیه السلام فرمود: این همان خدائی است که قادر است بر نجات دادن در جایی که هیچ نجات دهنده نیست و فریاد رسنده در جایی که فریاد رسنده نیست. بعد از آن حضرت صادق علیه السلام فرمود: و هر آینه بسا است که بعضی از شیعیان ما در ابتدای کار خویش بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ را ترک کرده، پس خدای عز و جل او را به مکروه و ناخوشی می آزماید تا آنکه او را بر شکر خدای تبارک و تعالی و ثنای بر او آگاهی دهد و عیب و تقصیرش را به خاطر نگفتن بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ از او بکاهد و محو گرداند.

عبد

الله بن یحیی خدمت امیر مؤمنان علی علیه السلام رسید، کنار حضرت تختی بود. عبد الله را فرمان داد تا بر آن بنشیند، عبد الله نشست. ناگهان تخت واژگون شد و او را بر زمین زد و تخت بر سرش افتاد. استخوان سر عبد الله، بیرون زد و سرش خون افتاد. امیر مؤمنان علیه السلام امر فرمود تا آب بیاورند و خون را از سر او بشست. سپس فرمود: نزدیک من بیا. عبد الله نزدیک ایشان شد. حضرت بر زخم او دست کشید، حال آن که درد، صبر از کف عبد الله بیرون کرده بود. حضرت بر زخم، دست کشید و آب دهان خویش بر آن گذاشت. زخم التیام یافت و چنان شد که گویی هیچ آسیبی ندیده بود. سپس امیر مؤمنان علیه السلام فرمود: ای عبد الله، سپاس و ستایش خدایی را که پاک کردن گناهان شیعیان ما را در سختی های ایشان در دنیا قرار داد تا طاعات آن ها سالم بماند و این چنین بر آن عبادات، سزاوار پاداش شوند. عبد الله بن یحیی عرض کرد: ای امیر مؤمنان، یعنی ما فقط در دنیا به خاطر گناهانمان مجازات می شویم؟ فرمود: بله، آیا نشنیدی که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: دنیا زندان مؤمن است و بهشت کافر؟ همانا خداوند متعال شیعیان ما را در دنیا با دچار کردن به سختی هایی که مایه آمرزش آنان می شود از گناه پاک می کند. خداوند متعال می فرماید: «وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ» {و هر (گونه) مصیبتی به شما برسد به سبب دستاورد خود شماست و (خدا) از بسیاری درمی گذرد} تا عبادات و طاعات آن ها به هنگام ورود به روز قیامت، نزدشان فراهم آید و پاداش عبادت دشمنان ما را، هر چند از آن جا که اخلاصی در آن نیست، بی مقدار است، در دنیا به آن ها می دهد تا چون به روز قیامت در آمدند، بار گناهان و دشمنی آن ها با محمّد و خاندانش صلی الله علیه و آله و برگزیدگان اصحابش بر آنان حاضر آید و در آتش دوزخ افکنده شوند و هر آینه، شنیدم که محمد رسول

خدا صلّی اللّه علیه و آله می‌فرمود:

«پیش از شماها دو مرد بودند: یکی فرمانبر خدا، و دیگری کافر به او، و آشکارا با دوستان او دشمنی می‌کرد و با دشمنانش دوستی، و هر کدام در پهنای زمین پادشاهی بزرگ بودند. آن کافر بیمار شد و دلش نابهنگام یک ماهی خواست؛ زیرا این بخش از ماهی در آن زمان در ژرفای دریا بود و به آن دسترسی نبود، و پزشک‌هایش او را از زندگی نومید کردند و گفتند برای خود جانشینی بگمار، تو ماندنی تر نیستی از آن ها که در گور شدند، زیرا درمان تو در این ماهی است که دلخواه تو است و دسترسی به آن نیست؛ و خدا یک فرشته فرستاد و فرمودش آن ماهی را براند تا آنجا که آسان باشد گرفتنش، پس گرفتند برایش [آن ماهی را] و خورد و بهبودی یافت و سال‌ها در شاهی زیست.

سپس، آن شاه مومن بیمار شد، در وقتی که این ماهی در کناره ها بود و آسان بود گرفتنش، و بیماری شاه چون درد آن کافر بود و دلش همان ماهی را می‌خواست و پزشکان آن را برایش نسخه دادند و گفتند: خوش باش که هنگام شکار آن ماهی است، بگیرند و از آن بخور و به سلامت شو! و خدا آن فرشته را فرستاد، به او فرمود آن جنس ماهی را از کناره ها به ژرفای دریا براند تا بر آن دست نیابد، و یافت نشد تا آن مومن مرد، از خواست آن ماهی و نبودن درمان.

فرشته ها در آسمان از آن ماجرا در شگفت شدند، و اهل آن شهر در زمین، آن چنان که نزدیک بود از دین برگردند، زیرا خدا برای کافر فراهم کرد چیزی را که راهی به آن نبود، و بر مومن دشوار کرد آنچه آسان بود، و خدا به فرشته های آسمان و پیغمبر آن زمان وحی کرد در زمین، که راستش منم خدای کریم، با فضل و توانا، هر چه بدهم زیانی به من نمی‌رساند، و هر چه دریغ کنم چیزی از من کاسته نمی شود، و به کسی به اندازه ذره‌ای ستم نمی‌کنم. برای کافر دست یافتن به آن ماهی را بی‌وقت آسان کردم، به پاداش کار نیک او، زیرا مرا باید که کار نیک کسی را بی مزد نگذارم تا او در رستاخیز آید و حسنه در نامه عمل خود نیاورد و به سزای کفرش به دوزخ برود؛ و عابد را از آن ماهی معین دریغ کردم به سبب گناهی که کرده بود، و خواستم با جلوگیری از این خواهش، و با نابود کردن این دارو، او را از آن گناه پاک کنم تا بی‌گناه نزد من آید و به بهشت رود.

عبد الله بن یحیی عرض کرد: ای امیر مؤمنان! به راستی که مرا سود رساندی و آموختی. اگر ممکن است، مرا از گناهی که در این مجلس به آن در بلاـ افتادم آگاه ساز تا آن را تکرار نکنم. حضرت فرمود: هنگامی که نشستی «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» نگفتی. پس خداوند این بلاـ را که به آن ناخوش شدی به خاطر غفلتی که کردی قرار داد تا گناهی که از تو سر زد، پاک شود. آیا نمی دانی که رسول خدا صلی الله علیه و آله از خداوند عز و جل برایم روایت کرد و فرمود: هر کاری بدون نام خدا آغاز شود، بی سرانجام است؟ عرض کردم: بله - پدر و مادرم به فدایت - بعد از این آن را ترک نمی کنم. فرمود: در این حال، بهره مند و سعادتمند خواهی شد. عبد الله بن یحیی گفت: ای امیر مؤمنان! تفسیر «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» چیست؟ فرمود: همانا بنده هر گاه بخواهد چیزی بخواند یا کاری انجام دهد می گوید «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»، یعنی با این اسم این کار را انجام می دهم. پس هر کاری را که انجام می دهد، اگر با «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» آغازش کند، کاری پر برکت خواهد بود. - . تفسیر منسوب به امام حسن عسکری: ۲۲ -

امام باقر علیه السّلام فرمود: محمد بن علی بن مسلم بن شهاب زهری خدمت علی بن حسین علیه السّلام وارد شد، در حالی که

گرفته خاطر و اندوهناك بود. حضرت سجاد علیه السّلام به او فرمود: چرا چنین اندوهناکی؟ عرض کرد: از افراد حسود که به نعمت الهی بر من حسد می برند، حزن و اندوه پی در پی مرا می گیرد. همچنین از ناحیه کسانی که انتظاراتی از آن ها دارم و متاسفانه از طرف اشخاصی که به آن ها احسان کرده ام که بر خلاف توقع نسبت به من حسد می ورزند. حضرت فرمود: ای زهری! تو زبان خود را نگه دار تا مالك برادران خود شده و دل آن ها را در اختیار خود بگیری. عرضه داشت: یا بن رسول اللَّه! من با سخنان خود به آن ها احسان و انعام می کنم. حضرت فرمود: هیهات! مراقب خود باش. مبادا این احسان ها موجب عجب و خودپسندی تو گردد. و بر حذر باش از اینکه سخن تلخ و مطلبی که در دل ها جای باز نمی کند بر زبان بیاوری، گرچه عذر موجه داشته باشی یا بعدا پوزش خواهی کنی، چون همه کسانی را که این مطلب را از تو شنیده اند، نمی توانی قانع نمایی .

سپس فرمود: ای زهری! کسی که دارای عقل کامل نباشد و قوا و غرایزش در تحت فرمان عقلش نباشد، ممکن است از راه کوچك ترین تمایلش هلاك شود (از راه چشم و یا از اثر یک جمله ای که بر زبان آورده است.) و چه اشکالی دارد که تو مسلمانان را همانند خاندان و بستگان خود قرار دهی که بزرگسالان را به منزله پدر و خردسالان را به منزله فرزند و همسالان را به منزله برادر خود بدانی؟ در این صورت به کدام یک از این ها حاضری ظلم و ستم نمایی؟ یا نفرینش کنی؟ یا اسرارش را فاش و آبرویش را ببری؟ و اگر شیطان تو را وسوسه کرد و گفت که تو از فلانی که اهل قبله است (یکی از مسلمین) برتر و بهتر هستی، این وسوسه را به این طریق از خود برطرف کن که اگر از تو بزرگ تر است، بگو که با ایمان و عمل نیکش بر من سبقت دارد و قبل از من ایمان آورده و اعمال صالحه انجام داده، پس او از من بهتر است. و اگر از تو کوچك تر است، به خود بگو که من چون بزرگ تر از او هستم، پس در سال های گذشته معصیت هایی قبل از او انجام داده ام که او نداده، پس او از من بهتر است. و اگر همسال تو است، به خود بگو که من نسبت به گناه خود یقین دارم، ولی درباره او شك دارم که گناهی کرده است یا نه. پس به چه مناسب یقین را رها کرده و شك را بگیرم؟

و اگر مشاهده کردی که مسلمانان تو را احترام و تعظیم می کنند، به خود بگو که این لطف و عنایتی است از طرف آنان به من، و اگر دیدی که آنان از تو روگردان و نسبت به تو بی اعتنا هستند، به خود بگو که این عمل عکس العمل خود من است، لابد گناه و تقصیری از من صادر شده است. که اگر برنامه زندگی تو این طور باشد، زندگی بر تو آسان و راحت شده و دوستانت زیاد و دشمنانت اندك خواهد شد و نیکی و احسان آنان نسبت به تو زیاد شده و در نتیجه خوشحال و خرسند می شوی و از روگردانی آنان ناراحت نخواهی شد. و بدان که محترم ترین افراد در نظر مردم، کسی است که خیر و نفعش به مردم برسد و خود از آنان بی نیاز و خودنگه دار باشد. و پس از این شخص، آن کس محترم تر است که خودنگه دار باشد و نیازش را به مردم اظهار نکند، گرچه در واقع نیازمند به آنان باشد. چون مردم دنیا طبعا عشق و علاقه به مال دارند، بنابراین آن کس که راجع به مال که مورد علاقه آنان است مزاحم آنان نباشد، در نظر آن ها محترم است و قهرا آن کس که نه تنها مزاحم نباشد بلکه خیر و نفعی هم به آنان برساند، عزیزتر و محترم تر است

راوی می گوید: مردی به خدمت حضرت علی بن حسین امام سجاد علیه السلام رسید و عرض کرد: مرا آگاه ساز که معنای «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» چیست؟ حضرت علیه السلام فرمود: پدرم ، از برادرش امام حسن علیه السلام، از پدرش امیر مؤمنان علیه السلام برایم نقل کرد و فرمود: مردی نزد امیر مؤمنان علیه السلام رسید و عرض کرد: ای امیر مؤمنان، مرا آگاه ساز که

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» «چه معنا دارد»؟ حضرت فرمود: همانا سخنت، الله، برترین اسم در میان اسم های خداوند عز و جل است؛ و آن اسمی است که سزاوار نیست کسی جز الله بدان نامیده شود و هیچ آفریده ای این اسم را نگیرد. آن مرد عرض کرد: تفسیر کلمه الله چیست؟ فرمود: او کسی است که هر آفریده ای به هنگام نیازها و سختی ها وقتی امیدش از همه چیز جز او بریده شود و دستش از همه اسباب جز او گسسته گردد، به بندگی او روی می آورد. هر مهتر و بزرگی در این دنیا، هر چند بسیار بی نیاز و چیره باشد و نیاز دیگران به او بسیار باشد، نیازمند چیزهایی خواهد شد که از عهده اش برنیاید و دیگران نیز نیازمند چیزهایی شوند که در توان او نباشد، پس به هنگام ضرورت و تنگنا از همه چیز به سوی خدا دست می کشد. اما چون نگرانی اش برطرف شود، به شرک خود باز می گردد. آیا نشنیده ای که خداوند عز و جل می فرماید «قُلْ أَرَأَيْتُكُم إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَغَيْرَ اللّهِ تَدْعُونَ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ, بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاء وَتَنسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ» {بگو: به نظر شما اگر عذاب خدا شما را در رسد یا رستاخیز شما را دریابد اگر راستگویید کسی غیر از خدا را می خوانید، (نه) بلکه تنها او را می خوانید و اگر او بخواهد رنج و بلا را از شما دور می گرداند و آنچه را شریک (او) می گردانید فراموش می کنید}. خداوند عز و جل به بندگان خود فرمود: ای نیازمندان رحمت من! همانا بر شما واجب کرده ام که در همه حال نیازمند من باشید و در همه وقت، در عبادت من خاکساری کنید؛ پس در هر امری که به دست می گیرید و امید دارید به پایانش رسانید و به نهایتش برسید، به سوی من پناه جوئید. اگر بخواهم به شما عطا کنم، دیگری نتواند از شما دریغ دارد؛ و اگر بخواهم از شما دریغ دارم، دیگری نتواند به شما عطا کند. من سزاوارترین کسی هستم که از او درخواست شود و شایسته ترین کسی هستم که به سویش زاری شود؛ پس در آغاز هر کار کوچک یا بزرگی بگویید: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»؛ یعنی در این کار از کسی یاری می جویم که هیچ کس جز او سزاوار پرستش نیست. هر گاه از او کمک خواهند به فریاد می رسد و چون خوانده شود، پاسخ می دهد. بخشنده ای که با فراخی روزی بر ما رحمت می آورد و در دین و دنیا و آخرتمان بر ما مهربان است؛ کسی که دین را بر ما آسان کرد و سهل و راحتش نمود و با جدا کردن ما از دشمنانمان به ما مرحمت فرمود. سپس حضرت فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هر که امری که بدان مشغول است، او را غمگین کند و او در حالی که به خداوند خلوص دارد و با قلب خویش به سویش رو کرده بگوید: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»، از یکی از این دو جدا نخواهد بود، یا خواسته اش در دنیا به او رسد و یا نزد پروردگارش برایش فراهم آید و ذخیره شود؛ و آنچه نزد خداست برای مؤمنان بهتر و پایدارتر است.

امام حسن علیه السلام از امیر مؤمنان حضرت علی علیه السلام، برایمان روایت کرد که ایشان فرمود: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»، آیه ای از سوره فاتحه الکتاب است و این سوره هفت آیه دارد و این هفت آیه با «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» کامل می شود. از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: همانا خداوند متعال به من فرمود: ای محمّد! «وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ» {و به راستی به تو سبع المثانی و قرآن بزرگ را عطا کردیم} - . حجر/ ۸۷ -

پس با فاتحه الکتاب، جداگانه بر من منت نهاد و آن را در کنار قرآن بزرگ قرار داد. همانا فاتحه الکتاب، ارزشمندترین چیز در گنجینه عرش است و خداوند عز و جل آن را به محمّد صلی الله علیه و آله اختصاص داد و او را بدان مفتخر ساخت و هیچ یک از پیامبران را در این امر با وی شریک نگرداند، مگر حضرت سلیمان علیه السلام را که از فاتحه الکتاب آیه «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» را به او عطا فرمود و از بلقیس حکایت کرد، آن گاه که او گفت: «إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ, إِنَّهُ مِن سُلَيْمَانَ

وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» {نامه ای ارجمند برای من آمده است، که از طرف سلیمان است و (مضمون آن) این است: به نام خداوند رحمتگر مهربان} - . نمل/ ۲۹-۳۰ -

بدانید که هر کس با اعتقاد به ولایت محمّد و خاندان پاك او این سوره را بخواند و به فرمان آن گردن نهد و به ظاهر و باطن آن ایمان داشته باشد، خداوند عز و جل به ازای هر حرف از آن پاداشی برتر از دنیا و تمامی اموال و خوبی های آن به او عطا فرماید؛ و هر کس به شخصی که این سوره را قرائت می کند، گوش بسپارد، به اندازه ثوابی که به قاری، دهند به او عطا شود. پس تا می توانید از این خیر و برکتی که در اختیارتان نهاده شده، بهره گیرید که آن یك غنیمت است؛ مبادا فرصتش بگذرد و حسرتش در دل هایتان باقی بماند.

سخن خداوند عز و جل «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ» امام علیه السلام فرمود: مردی به خدمت امام رضا علیه السلام رسید و عرض کرد: ای پسر رسول خدا صلی الله علیه و آله، مرا از کلام خداوند سبحانه: «الْحَمْدُ للّهِ» با خبرساز، تفسیر آن چیست؟ ایشان فرمود: پدرم، از جدّم، از امام باقر (علیهم السلام)، از امام زین العابدین، از پدر بزرگوارشان (علیهم السلام) برایم نقل کرد که مردی خدمت امیر مؤمنان علی علیه السلام رسید و عرض کرد: مرا از کلام خداوند متعال: «الْحَمْدُ للّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» با خبرساز، تفسیر آن چیست؟ ایشان فرمود: «الْحَمْدُ للّهِ» به این معناست که خداوند برخی از نعمت های خود را به نحو اجمال به بندگانش شناسانده است؛ چرا که آنان قادر نیستند همه آن نعمت ها را به تفصیل بشناسند و نعمت های خداوند بیش از آن است که شمرده یا شناخته شود. از این رو به آنان فرمود: بگویید: سپاس و ستایش خدایی را که به ما نعمت ها عطا فرمود، او که پروردگار جهانیان است و جهانیان مجموعه همه آفریدگان از جمادات و حیوانات هستند. اما حیوانات، خداوند آن ها را در ید قدرت خود گردانندگی می کند و از روزی خود آنان را غذا می دهد و همگی را در پناه حمایت خویش گرفته است و هر یك را بنا بر مصلحت خود اداره می کند؛ و اما جمادات، خداوند آن ها را به قدرت خویش نگاه می دارد و آنهایی را که به هم پیوسته اند نمی گذارد از یکدیگر پراکنده شوند و آن ها را که از هم جدایند نمی گذارد به هم بپیوندند و آسمان را از این که بر زمین فروافتد نگه می دارد، مگر این که خود رخصت دهد و زمین را از این که فرو رود نگه می دارد مگر این که خود فرمان دهد. به درستی که او بر بندگان خویش بسیار بخشنده و بخشایشگر است.

حضرت فرمود: «رَبِّ الْعَالَمِينَ» فرمانروا و آفریننده آن ها که روزی شان را از جایی که می دانند و از جایی که نمی دانند می رساند؛ زیرا روزی قسمت شده است و آدمی هر شیوه ای را در دنیا بپیماید روزی اش به او می رسد، نه تقوای انسان پارسا روزی او را می افزاید و نه بدکاری انسان نابکار روزی او را می کاهد و بین آدمی و روزی اش پرده ای کشیده شده؛ حال آن که او جوینده آن است. پس اگر فردی از شما از روزی خود بگریزد، روزیش در پی او برآید همچنان که مرگ او را بجوید. خداوند جلّ جلاله فرمود: بگوئید: سپاس و ستایش خداوند را که به ما نعمت ها عطا فرمود و پیش از آن که ما هست شویم در کتاب های پیامبران پیشین از ما به نیکی یاد کرد و این گونه بر محمّد صلی الله علیه و آله و آل محمّد علیهم السلام و شیعیان او واجب فرمود که چون ایشان را بر دیگران برتری بخشیده است، او را شکر گذارند. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: چون خداوند عز و جل موسی بن عمران علیه السلام را به پیامبری برانگیخت و با او نجوا کرد و دریا را برایش شکافت و بنی اسرائیل را نجات داد و تورات و الواح را به وی عطا فرمود و موسی مقام و منزلت خود را نزد پروردگارش دید عرض کرد: پروردگارا، تو مرا چنان گرامی داشتی که پیش از من هیچ کس را بدان ارجمند نساخته ای. پس خداوند جل و جلاله

فرمود: ای موسی، مگر نمی دانی که محمّد صلی الله علیه و آله در نزد من برتر و گرامی تر از همه فرشتگان و تمامی آفریدگان من است؟ موسی عرض کرد: پروردگارا! اگر محمّد صلی الله علیه و آله در نزد تو از همه آفریدگانت گرامی تر است، آیا در بین خاندان پیامبرانت ارجمندتر از خاندان من هست؟ خداوند جلّ جلاله فرمود: ای موسی، مگر نمی دانی که برتری خاندان محمّد صلی الله علیه و آله بر خاندان همه پیامبران، همچون برتری محمّد صلی الله علیه و آله بر تمامی پیغمبران است؟ موسی عرض کرد: پروردگارا، اگر خاندان محمّد چنینند، آیا در میان امت های پیامبران، گرامی تر از امت من در نزد تو وجود دارد، چندان که ابرها را بر سر ایشان سایبان کردی و برای آنان انگبین و بلدرچین فرو فرستادی و دریا را برایشان شکافتی؟ خداوند جلّ جلاله فرمود: ای موسی، مگر نمی دانی که برتری امّت محمد صلی الله علیه و آله بر دیگر امت ها همچون برتری خود محمّد صلی الله علیه و آله بر دیگر آفریدگان من است؟ موسی عرض کرد: پروردگارا، کاش آن ها را می دیدم. خداوند عز و جل به او وحی فرمود: ای موسی، تو آنان را نخواهی دید؛ زیرا اکنون زمان پیدایش آن ها نیست، اما به زودی آنان را در باغ های عدن و فردوس در حضور محمّد خواهی دید که در نعمت های آن جا غوطه ورند و در خیرات و برکاتش آرمیده اند. ای موسی! آیا دوست داری کلام آن ها را به گوش تو برسانم؟ موسی عرض کرد: بله ای معبود من. خداوند جل جلاله فرمود: پس همچون بنده ای ذلیل که در بارگاه پادشاهی توانمند می ایستد، در برابر من بایست و کمر خود را محکم ببند. موسی چنین کرد. از جانب پروردگارمان عز و جل ندایی برخاست که: ای امت محمد صلی الله علیه و آله! آن گاه همه آن ها که هنوز در پشت پدرانشان و رحم های مادرشان بودند پاسخ دادند: لبیک اللّهم لبیک، لبیک لا شریک لک لبیک، إنّ الحمد و النعمه لک و الملک، لا شریک لک، حضرت فرمود: پس خداوند این پاسخ را شعار حجّ قرار داد. سپس پروردگارمان عز و جل ندا داد: ای امت محمّد! حکم و قضای من برای شما این چنین است که مهرم بر خشمم پیشی گیرد و بخششم بر کیفرم. پیش از آن که مرا بخوانید شما را پاسخ می دهم و پیش از آن که از من چیزی بخواهید به شما ارزانی می دارم. هر یک از شما مرا دیدار کند و شهادت دهد که هیچ خدایی جز الله نیست، یگانه است و هیچ همتایی ندارد و محمّد صلی الله علیه و آله بنده و فرستاده اوست که در گفتارش راستگو و در کردارش بر حق است و علی بن ابی طالب، برادر او و وصی و جانشین اوست که پیروی از او همچون پیروی از محمّد صلی الله علیه و آله واجب است و اولیای برگزیده و پاک او که آورنده نشانه های شگفت خداوند و دلایل حجت های خداوند می باشند پس از آن دو، اولیای او هستند، من او را به بهشت خود درآورم، هر چند گناهانش به اندازه کف های روی دریا باشد. سپس امیر مؤمنان علیه السلام فرمود: چون خداوند عز و جل پیامبر ما محمد صلی الله علیه و آله را به پیامبری برانگیخت، فرمود: ای محمّد! «وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا» {و تو در جانب طور نبودی آن دم که ندا درداديم} امت تو را به این ارجمندی؛ سپس خداوند عز و جل به محمّد صلی الله علیه و آله فرمود: بگو: «الْحَمْدُ للّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» که مرا در این برتری یگانه ساخت و به امت او فرمود: شما نیز بگویید: «الْحَمْدُ للّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» که این فضیلت ها را به ما اختصاص داد.

در باره «الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ» إمام علیه السّلام فرمود: [رحمان]، همان کسی است که به روزی بندگانش شدیدا متمایل است! و موادّ روزی خود را از آنان نبرد، اگر چه فرمانش نبرند! به أفراد با إیمان، در کاهش بندگی و طاعتشان [رحیم] است. و به أفراد کافر کیش و ناسپاس! - که خواستار کمک و همراهی اند، با رفق و مدارا! به آنان - [رحیم] است.

فرمود: و از رحمت او است! که چون نیروی بلند شدن و غذا خوردن از کودک، گرفته است، به جای آن، تاب و توان به

مـادرش داد! و او را به کـودک (خـویش) دلسوز و مهربـان آفریـد! تـا به تربیت و پرستاری اش قیـام کنـد. و چنـانچه؛ (دسـت روزگار)، مادری از مادران را سنگدل و بی عاطفه پرورید، تربیت و پرستاری طفل (عاجز) را به دیگر مؤمنین واجب گردانید.

و از آنجـا که نیروی تربیت و قیـام به مصالـح فرزنـد، از (شـالوده وجود) برخی از حیوانات، گرفته شـده، آن تاب و توان را در أولاد و فرزندشان جایگزین نمود که در زادروزش بپاخیزد و به دنبال روزی مقدّرش به راه افتد!

و در مورد تفسیر «الرحمـان» فرمود: «رحمن» مشتق از «رحم» است و امیرالمؤمنین فرمود: از پیـامبر اکرم شـنیدم که می فرمود: خداونـد فرموده است: من رحمـانم و آن رحم است. اسـمی از نام خود را به او اختصاص دادم. هر که به آن بپیونـدد، به او می پیوندم و هر که از آن قطع کند، از او قطع می کنم. سپس علی علیه السّلام فرمود: می دانی این خویشاوندی که هر کس به آن بپیونـدد، رحمان به او پیوسته است و هر که از او قطع کند رحمان از او قطع کرده کدام است؟ گفته شد یا امیرالمؤمنین! با این دسـتور تشویق نموده که هر فامیلی، خویشاونـدان خود را اکرام کننـد و به خویشاونـدانشان بپیونـدد. علی علیه السّـلام به آن ها فرمود: آیـا خداونـد ترغیب می کنـد که به خویشاونـدان کافر خود به پیوندنـد و آن کس که خـدا او را تحقیر نموده و واجب کرده تحقیر نمـودن آن کـافر را؟ گفتنـد: نه، ولی ترغیب بر صـله ارحـام مـؤمنش نمـوده. فرمـود: حقوق خویشاونـدانشان را به واسـطه پیوستگی آن ها به پدران و مادرانشان واجب نموده. گفتم: آری ای برادر رسول خدا! فرمود: آیا در این صورت آن ها حقوق پـدر و مادر را در میان ایشان ادا می‌نماینـد؟ گفتم: آری ای برادر رسول خـدا! فرمود: پس پدران و مادرانشان آن ها را در دنیا تغذیه نمودنـد و آن ها را از ناراحتی‌های دنیا حفظ کردنـد که نعمتی زوال پذیر و ناراحتی زودگذری است، در حالی که پیـامبر آن هـا را به نعمتی جاویـد کشانـده که از بین نمی‌رود و آن هـا را از نـاراحتی ابـدی حفظ کرده که فانی نمی شود. کـدام یک از این دو نعمت بزرگ تر است؟ گفتم: نعمت پیامبر محترم‌تر و عظیم‌تر و بزرگ تر است. فرمود: پس چگونه جایز است که ترغیب کند بر ادای حق کسـی که خدا حق آن را کوچک شـمرده، ولی ترغیب نمی کند بر ادای حق کسـی که خدا حق او را بزرگ شـمرده؟ گفتم: چنین چیزی جایز نیست. فرمود: پس حق رسول خـدا از حق پدر و مادر بزرگ تر است و حق خویشاونـد او نیز از خویشاونـد این دو بزرگ تر. پس پیونـد با خویشاوند پیامبر سـزاوارتر و قطع آن بزرگ تر است. وای واقعا وای بر کسـی که آن را قطع کنـد! وای واقعـا وای بر کسـی که حرمت آن را بزرگ نشـمارد! مگر نمی دانی احترام خویشاوند پیامبر، احترام پیامبر است و احترام پیامبر، احترام خدا است؟ و حق خدا از هر منعمی غیر از او بالاتر است، زیرا هر منعمی غیر از خـدا که نعمت داده، خـدایش به او داده و او را توفیق داده. آیا نمی‌دانی خداوند به موسـی بن عمران چه فرمود؟ عرض کردم: پدر و مادرم فدایتان! چه فرمود؟ فرمود: خداوند به او خطاب کرد: ای موسـی! آیا می دانی رحمت من تا چه اندازه شامل حال تو شـده؟ موسـی عرض کرد: خـدایا! تو به من از مـادرم مهربان‌تری. فرمود: ای موسـی! مهربانی مادرت نسبت به تو، به فضـل رحمت من است. من او را مهربـان به تـو کردم و دلگرمش کردم که خـواب عمیـق خود را برای تربیت تو ترک کنـد. اگر این کـار را بـا او نکرده بودم، او بـا دیگر زنـان فرقی نـداشت. فرمود: ای موسـی! می دانی ممکن است یکی از بنـدگانم گناهـان و خطاهـای زیـادی داشـته باشـد، که به بلنـدی‌های آسـمان برسـد تمام گناهان او را می بخشم و هیـچ بـاکی نـدارم؟ عرض کرد: خـدایا! چگونه بـاکی نـداری؟ فرمود: به واسـطه یک صـفت که در آن بنـده است و من آن صـفت را دوست می‌دارم؛ برادران مؤمن خود را دوست می دارد و بـا آن هـا هم پیمان است و خویش را با ایشان برابر می دانـد و تکبر بر آن ها نمی نمایـد. اگر چنین کند، گناهانش را می آمرزم و باکی ندارم. ای موسـی! فخر ردای من و کبریا پیراهن من است. هر کس در چیزی از این

دو، با من به نزاع برخیزد، او را با آتشم عـذاب می کنم.ای موسـی! از بزرگداشت مقام من، گرامی داشـتن بنده من است که او را از نعمت‌هـای دنیا بهره منـد نموده ام. بنـده ای از بنـدگان مؤمن من که دسـتش را از مال دنیا کوتاه کرده ام، اگر بر او تکبر ورزد، مقام بزرگ مرا کوچک شمرده.

بعد امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: خویشاوندی که خداوند او را جدا کرده با قولش که من رحمانم، خویشاوند محمّد است و بزرگـداشت محمّـد، بزرگـداشت خـدا است و بزرگـداشت خویشاوند پیامبر، بزرگداشت پیامبر است. و هر مرد و زن مؤمن از شیعیان ما، خویشاوند محمّد است و بزرگداشت آن ها بزرگداشت پیامبر است. پس وای بر کسـی که احترام حضرت محمّد را کوچک شمارد و خوشا به حال کسی که آن را بزرگ بشمارد احترام او را و خویشاوندانش را اکرام کند و به آن ها بپیوندد.

در بـاره «الرَّحِیمِ» إمام علیه السّـلام فرمود: و أمّا؛ [الرَّحِیمِ]، معنایش این است که او به بنـدگان مؤمنش رحیم است. و از رحمت او است که صـد رحمت آفریـد! از آن، رحمت واحدی در خلایق و همه آفریدگان، قرار داد. و به آن، مردم به یکدیگر رحیم و دلسوزنـد! و مادر، به فرزنـدش مهربان! و (از این رو) مادران (در عالم) حیوانات، بر اولادشان گرایش و عطوفت دارند! پس؛ آنگاه که روز رسـتاخیز، فرارسـد [رحمت واحـد] را به نود و نه بخش دیگر، بیفزایـد! و با آن، به امّت (جلیل) محمّد صـلی الله علیه و آله رحمت آورد! آنگـاه؛ در بـاره کسـانی از أهـل این ملّت - که برایشان خواهان شـفاعت انـد - شـفیعشان گردانـد. تا اینکه؛ فردی پیش مؤمن شـیعه می آید و می گوید: شـفاعتم کن! و (او) گوید: چه حقّی بر من داری؟ می گوید: روزی، تو را آب دادم - آنچه رخ داده، به یادش آورد- پس شـفاعتش کند، و شـفاعتش در او قبول افتد. و دیگری می آید و می گوید: به راستی بر تو حقّی دارم! پس شفاعتم کن! می گوید: و حق تو بر من چیست؟

جواب می دهد: ساعتی در روز گرم، به سایه دیوارم پناهنده شدی! پس شـفاعتش کند، و شفاعت در باره او قبول افتد. و دائما شفاعت کند! حتّی شـفاعت او، در باره آشنایان و همنشینان و همسایگانش پذیرفته شود. و یقینا مؤمن، نزد خدا، از آنچه گمان ببرید، گرامی تر است!

در بـاره «مالِکِ یَوْمِ الـدِّینِ» إمام علیه السّـلام فرمود: (خـدا) بر اقامه روز جزا - که همان روز حساب است - قادر و توانا است. قادر است که آن را از زمان وقوعش جلو بیندازد و از أوقات بروزش به تأخیر افکند!

او در روز جزا - نیز- مالک است. از این رو بحق، داوری کند. کسـی که دامن خویش به جور و سـتم آلوده است! در آن روز مالک هیچ حکم و داوری نیست! [همان گونه که در دنیا، کسـی که صاحب إختیار و مالک أحکام است سـتم کند!] فرمود: و أمیر المؤمنین علیه السّلام اضافه نمود که؛ آن، روز حساب است و فرمود که: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: آیا؛ شما را به زیرک ترین زیرک ها و أحمق ترین أحمق ها خبر ندهم؟

گفتنـد: آری! یا رسول اللّه! فرمود: زیرک ترین زیرک ها، کسی است که نفسـش را محاسـبه کنـد و برای آنچه بعـد از مرگ است، عمـل نمایـد. و أحمق ترین أحمق ها کسـی است که پیرو هوای نفسـش باشـد و آرزوهای پوچ از خـدا بخواهـد! در این هنگام، مردی گفت: یا أمیر المؤمنین! و إنسان نفسش را چطور محاسبه کند؟

فرمود: هر گاه (برایش) بامدادی سپس شامگاه فرا رسد، به نفس خویش مراجعه کند و بگوید: ای نفس! به راستی این روز بر تو سپری شد. هرگز به سوی تو بر نمی گردد! و خدای تعالی در باره اش تو را بازخواست نماید که در چه فانی اش کردی؟ در آن چه عملی انجام دادی؟ آیا خدا را به یاد آوردی؟ یا او را ستودی؟ آیا حوائج مؤمنی را برآوردی؟ آیا گرفتاری و بلا را از او برطرف ساختی؟ آیا هنگامی که از تو غایب بود، آبروی او را – در أهل و اولادش – نگهداشتی؟ آیا بعد از مرگ، احترام او را در أخلافش رعایت کردی؟ آیا از غیبت برادر مؤمنی [به فضل و برتری مقامت] صرف نظر کردی؟ آیا مسلمانی را کمک کردی در آنچه کردی؟ و آنچه در عمق وجود او است، به یاد آورد. پس اگر به یادش آید که از او خیری سر زده، به حمد و ستایش خدای عزّ و جلّ پردازد و به توفیقش، او را به بزرگی یاد کند! و هر گاه نافرمانی و عصیان یا تقصیری به یاد آورد، ذات أقدس الهی را – به ترک تکرارش – استغفار کند! و با طرق زیر، از نفس خویش آن را بزداید: [به تجدید صلوات بر محمّد و آل پاک و طاهر او! و پیشنهاد بیعت أمیر المؤمنین صلوات اللّٰه علیه، بر نفس خویش! و پذیرفتنش برای آن! و تکرار لعن مبغضین و بدخواهان و دشمنان او و بازدارندگان از حقوقش!] پس؛ هر گاه چنین فعلی از او سر زد، خدای عزّ و جلّ! گفت: با موالات و دوستی ات با أولیاء و دوستان من، و عداوت و دشمنی ات با دشمنانم، در چیزی از گناهان با تو مناقشه نکنم!

در باره «إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ» إمام علیه السّلام إظهار نمود که در «إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ» خدای تعالی فرمود: ای آفریدگان! – که در نعمت سرشار (من) غوطه ورید – بگوئید: [تنها، ترا می پرستیم!] ای خدائی که نعمت فراوان و رحمت گوناگون به ما ارزانی داشته ای! با ذلّت و کرنش و فروتنی! بدون ریا و شهرت و جاه! – خالصانه! – ترا فرمانبرداریم! [و تنها، از تو، یاری می طلبیم!] بر طاعت و بندگی ات – آنچنان که فرمودی– از تو کمک می خواهیم. و از دنیای خود، آنچه از او نهیش کردی، حذر کنیم! و تقوا پیشه خود سازیم. و از شیطان [که از درگاه مقدّست دور است] و از جنّ و إنس گمراه کننده سرکش، و از ستمگران آزار پیشه، به دامن عصمتت چنگ زنیم! فرمود: و از أمیر المؤمنین علیه السّلام، از بزرگ شقاوت و بدبختی سؤال شد.

فرمود: مردی که دنیا را به خاطر دنیا رها نمود، دنیا را از دست داد و زیانکار آخرت شد. و مردی که با ریاء مردم بندگی نمود و کوشید و روزه گرفت، او همان کسی است که از لذّات دنیا، محروم گردید! و رنج و زحمتی گریبانگیرش شد! که هر گاه؛ خالصانه به او روی می نمود، سزاوار (پاداش و) ثوابش بود. پس وارد آخرت شد در حالی که به گمانش از او – واقعا – عملی آنچنان سر زده، که با آن، میزان عملش را سنگین و وزین می کند، ولی آن را [هَباءً مَنْثُوراً] می یابد!

گفته شد: از مردم چه کسی پشیمانی و حسرتش از همه زیادتر است؟ فرمود: آن که مالش را در میزان دیگری دید و خدا، او را به آن، وارد آتش نمود و وارثش را به آن داخل بهشت گردانید.

گفته شد: این چگونه شود؟ فرمود: چنان که برخی از برادران ما داستان مردی را بیان نمود، که بر او وارد شد در حالی که او، (مرکبش را) می راند. به او گفت: فلانی! در باره صد هزار (پولی) که در این صندوق است، چه می گوئی؟ گفت: از آن، هرگز زکاتی ندادم و هرگز صله رحمی از آن، بجا نیاوردم! اضافه نمود، گفتم: پس بر چه (أصول،) آن را گرد آوردی؟ گفت: به خاطر سختگیری پادشاه و عائله فراوان و ترس فقر و تهیدستی عائله و به علّت گرفتاری زمانه! گفت: آنگاه از پیش او

نرفت تا قالب تهی کرد!

بعد از آن علی علیه السّلام فرمود: الحمد للّٰه! که (خدا) او را از دنیا خارج کرد، در حالی که پست و موهون و ملامتگر بود! – به باطلی که جمعش کرد و حقّی که منعش کرد – آن را جمع و نگهداری کرد! و آن را بست و به تحکیم درش پرداخت! در آن بیابان و سرزمین های بی آب و علف و گرداب دریاها را پیمود!

ای (بشر) واقف و آگاه! به نیرنگ و خدعه مپردازد! – آنچنان که رفیقت دیروز، پرداخت! – به یقین روز رستاخیز، اندوه و پشیمانی فردی از همه بیشتر است که مالش را در میزان دیگری دید! خدای عزّ و جلّ این را [به دارائی،] وارد بهشت کند و آن را به [نداری]، وارد آتش!

إمام صادق علیه السّلام فرمود: و روز قیامت، از این پشیمان تر مردی است که مالی فراوان با ترس و هراس و زحمت زیاد و روی آور شدن خطرات گردآوری نمود، آنگاه مالش را در صدقات و خیرات و مبرّات، فانی کرد! و نیرو و جوانی اش را در عبادات و قربات از دست داد و او، با این حال برای علیّ بن أبی طالب علیه السّلام، فضیلت و حقّش را تشخیص ندهد و برای او، موقعیّت و محلّش را در إسلام نشناسد! و فردی را که یک دهم و یک صدم از فضائل او را دارا نیست، بالاتر و برتر از آن جناب بداند! بر حجج و دلائل آگاه می شود، امّا روی آن تأمّل نمی کند! به آیات و أخبار، علیه او، إحتجاج می شود، در عین حال زیر بار نمی رود، جز اینکه به گمراهی اش إدامه دهد و سرسختی کند. پس؛ آن، از هر پشیمانی و حسرت، عظیم تر است. به روز قیامت درآید، و حال آنکه صدقاتش – فی المثل – همانند أفعی، مقابلش نمودار می شوند که او را نیش بزنند و عبادات و صلواتش همانند فرشتگان موکّل آتش، در پی او باشند تا به گونه خاصّی او را به دوزخ افکنند!

(در این حال) می گوید: ای وای بر من! آیا از نمازگزاران نبودم!؟ آیا از زکات پردازان نبودم!؟ آیا نسبت به ناموس و مال مردم از پاکدامنان نبودم!؟ پس چرا به این مصیبت عظمی گرفتار شدم!؟

به او گفته شود: ای بدبخت! آنچه عمل کردی به تو سود نبخشید، و تحقیقا بزرگ ترین فرائض و واجبات را – بعد از توحید خدای تعالی و إیمان به نبوّت محمّد [رسول اللّٰه] – ضایع کردی. از معرفت حقّ علی [ولیّ اللّٰه] آنچه لازم و ضروری بود، از بین بردی. به امامت و پیشوائی دشمن خدا [که خدا، بر تو حرام نمود] إقدام کردی و ملتزم شدی. و اگر به جای این رفتار و أعمالت، طاعت و عبادت روزگار– از آغاز تا فرجامش – برای تو بود و به جای صدقات و خیراتت، تمام أموال دنیا را صدقه می دادی [بلکه؛ به گنجایش زمین، طلا- إنفاق می کردی] تماما؛ جز اینکه از رحمت خدا ترا دور سازد، چیز دیگری نبود. و جز اینکه ترا به خشم خدا نزدیک کند، أثری نی!

إمام حسن (عسکری) علیه السّلام فرمود: أمیر المؤمنین علیه السّلام، از قول رسول خدا صلی الله علیه و آله إظهار داشت که خدای تعالی فرمود: بگوئید: إِیَّاکَ نَسْتَعِینُ. (یعنی:) بر طاعت و بندگی ات (تنها از تو کمک می خواهیم) و در کنار زدن حیله و شرّ دشمنانت (ای خدا! تنها، از تو کمک می جوئیم) و آنچه بفرمائی! أمر، أمر تو است!

و آن حضرت از جبرئیل، از طرف خدای عزّ و جلّ فرمود: ای بندگان من! تمام شما، گمراهید! جز کسی که هدایتش کردم.

پس، از من راهنمائی و هـدایت، درخواست کنیـد تا شـما را هـدایت کنم. و تمام شـما فقیریـد، جز کسـی که بی نیازش کردم. پس؛ از من بی نیـازی و غنا درخواست کنیـد، تا روزی و رزقتان دهم. و تمام شـما گنهکاریـد، جز آنکه آمرزش و گذشـتم را نصـیبش کردم. پس؛ از من مغفرت و آمرزش بخواهیـد تا شـما را بیامرزم. و هر که بدانـد که من، به آمرزش و مغفرت، دارای توان و قدرتم، و او، به توان و قدرتم مغفرت و آمرزش بخواهد، او را می آمرزم و باکی ندارم!

و اگر به راستی أوّل و آخر شـما و زنـده و مرده شـما، (خلاصه،) از شـما هیـچ تر و خشـکی نمانـد، جز اینکه بر پاک و نظیف کردن دل بنده ای از بندگانم اجتماع کنند، در ملك و سـلطنتم به اندازه پر مگسـی نیفزایند. و اگر به راستی أوّل و آخر شما و زنده و مرده شما، (خلاصه،) از شما هیچ تر و خشکی نماند، جز اینکه بر آلوده و بدبخت کردن دل بنده ای از بندگانم اجتماع کنند، از ملك و سلطنتم به اندازه پر مگسی نکاهند. و اگر به راستی أوّل و آخر شما و زنده و مرده شما (خلاصه،) از شما هیچ تر و خشـکی نماند، جز اینکه اجتماع کنند و هر یک از آنها، آنچه بخواهد و به ذهنش برسد تمنّا و آرزو کند، به او عطا کنم، آن چیز در ملك و سـلطنتم نمودی نـدارد، همچنان که اگر یکی از شـما بر لب دریا گذر کند و در آن سوزنی فرو برد، آنگاه آن را بیرون آورد، و این، بدان جهت است که من جواد و بخشنده ام! با عزّت و مجدم! بی نیاز و با محبّتم! عطایم کلامی است و عذابم کلامی! پس؛ آنگاه که چیزی اراده نمودم، جز این نیست که به او می گویم: باشد! بلا درنگ! می باشد.

ای بندگان من! برترین و بزرگ ترین بندگی و طاعات را بجا آورید تا اینکه به تسامح و مدارا با شما رفتار کنم - گرچه در ما سوای آن، کوتاه آمدید - و بزرگ ترین و زشت ترین معاصـی را رها کنید تا در ارتکاب گناهان غیر آن، با شما مناقشه نکنم. البتّه بزرگ ترین طاعـات و بنـدگی، توحیـد من، و تصـدیق پیـامبر من، و تسـلیم به وصـیّ او است، و او، علیّ بن أبی طـالب و پیشوایـان پـاک نسـل او، صـلوات اللّه علیهـم اسـت. و البتّه بزرگ ترین معاصـی نزد من، کفر و ناسپاسـی به من و پیـامبر من و جـدائی و مخـالفت ولیّ محمّـد اسـت - یعنی: علیّ بـن أبی طـالب و أولیـاء بعـد از او- پس اگر خواستیـد در [منظر أعلی!] و بالاترین شرف، نزد من باشید، نبایستی هیچ یک از بندگان من، نزد شما، از محمّد و بعدش علی - برادر او- آنگاه فرزندانشان [کـه بـه کـار و أمـور بنـدگانم قـائم انـد] ممتـازتر و برتر باشـد. به راسـتی هر که عقیـده اش چنین باشـد، او را از شـریف ترین پادشاهان بهشتم قرار دهم.

و بدانیـد که مبغوض ترین آفریـده برای من، کسـی است که به من تمثّل و همانندی إبراز کند، و مدّعی ربوبیّتم شود. و بعد از او، مبغوض ترینشان برای من، کسی است که همانندی و تمثّل به محمّد إظهار نماید و با نبوّتش، نزاع و درگیری داشته باشد و ادّعای نبوّت کنـد. و بعـد از او، مبغوض ترینشان برای من، کسـی است که تمثّل و همانـندی به جانشـین محمّـد نشان دهد و با شرف و بزرگواری و مقام او، نزاع و جدال کند، و جانشـینی و مقام او را مدّعی گردد. و بعد از این ها - که متعرّض سخط من انـد و مـدّعی انـد آنچه را که مـدّعی انـد! - مبغوض ترینشـان برای من، کسـانی انـد که مـددکار و معاون آن ها محسوبنـد، و مبغوض ترین آفریده برای من بعد از این ها، کسانی اند که به رفتار و کردار آن ها راضی اند، گرچه مددکارشان نباشند.

و همچنین؛ محبوب ترین آفریـده برای من، أفراد پایـدار و قـائمین بحقّ من انـد. و برتر و افضـلشان نزد من و گرامی ترینشان بر من، [محمّـد]، سرور مخلوقات است. و گرامی ترین و افضـلشان بر من، پس از وی، برادر (محمّد) مصـطفی - علیّ مرتضـی - است. آنگاه بعد از او، از أفراد پایدار و قائمین به عدل و داد [از إمامان حقّ و حقیقت] اند.

و أفضل مردم، بعد از آنها، كسانى اند كه آن ها را بر حقّ مسلّمشان يارى و مدد كردند. و بعد از آنها، محبوب ترين آفريده - نزد من - كسى است كه به آنها محبّت ورزد و به دشمنانشان بغض و عداوت! [اگر چه؛ يارى و مدد إمامان، برايش إمكان نداشته باشد.]

در باره «اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِيمَ» إمام عليه السّلام فرمود: در [اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِيمَ] مى گوئيم: بر ما، توفيقت را إدامه بده، آنچنان كه در روزگار پيشينمان، ترا اطاعت كرديم تا همچنان به روزگار آينده خود، ترا اطاعت كنيم.

و [صراط مستقيم]، خود، دو صراط است: راهى در دنيا و راهى در آخرت. و أمّا راه مستقيم دنيا؛ همان كوتاهى از غلوّ و از بين بردن تقصير است! و (شخص،) آنچنان پايدارى و استقامت ورزد كه به چيزى از باطل گرايش پيدا نكند. و راه ديگر راه مؤمنين به بهشت است كه خود، (راهى است) مستقيم - از بهشت به آتش و غير آتش عدول نكنند - جز راه بهشت (راه ديگرى نپويند).

و إمام صادق عليه السّلام، در باره [اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِيمَ] فرمود: مى گوئيم: ما را به صراط مستقيم إرشاد فرما! يعنى به لزوم و پيوستگى راهى كه به دوستى و حبّ تو منجر شود و به (سراى جاودان) بهشت و (رضوانت) برساند و مانع پيروى هوا و هوس ما گردد [كه اگر پيروى كنيم، پوچ و نابود شويم] و مانع از اتّخاذ آراء (شخصى) ما گردد [كه اگر اتّخاذ كنيم، به هلاكت رسيم]. آنگاه فرمود: البتّه! هر كه پيرو هوايش شد و به رأى خويش با ديده إعجاب نگريست، همانند مردى است كه شنيدم [مردم پست] او را به بزرگى ياد مى كنند و وصفش مى نمايند! مايل ديدار او شدم، به نحوى كه مرا نشناسد، تا مقدار و منزلتش را ببينم. به اين حساب او را در موضع و محلّى ديدم كه گروهى از مردم پست (همچنان) به گردش حلقه زده اند. پنهان و مخفى از آن ها ايستادم. به او، و ايشان - با پوشش نقاب - نگاه مى كردم.

همواره با مكر و حيله با آن ها رفتار مى نمود. تا اينكه راهى مخالف راه ديگران پيش گرفت و از آنان جدا شد و به راه قبلى برنگشت. و عامّه مردم به دنبال حوائج خود پراكنده شدند و من، در پى اش راه افتادم. چيزى نگذشت كه به نانوائى گذر نمود و غافلگيرش كرد و از دكّانش دو قرص نان به دزدى برداشت! از او در شگفت آمدم. سپس با خود گفتم شايد با همديگر حساب و معامله اى دارند. آنگاه بعد از اين جريان، به صاحب انارى گذر نمود، و پيوسته مراقب بود تا غافلگيرش كرد و از پيش او، به اندازه حاجتش به دزدى برداشت! سپس دائما او را دنبال كردم، تا به مريضى گذر نمود و دو قرص نان و دو انار را پيش او نهاد و رفت. و دنبالش كردم. تا اينكه در بقعه و مكانى از صحرا مستقر شد. به او گفتم: اى بنده خدا! حقيقت اين است كه تعريف و خوبى ترا شنيدم و ديدار ترا مايل شدم. در نتيجه ترا ملاقات كردم. امّا از تو چيزى مشاهده كردم كه فكر و ذهنم را مشغول ساخت. آن را از تو مى پرسم تا خاطرم آسوده شود. گفت چيست؟ گفتم: ديدم به نانوائى گذر نمودى و از او دو قرص نان دزديدى. آنگاه به صاحب انارى مرور كردى و از او دو انار دزديدى .

إمام فرمود كه او- قبل از هر چيز- به من گفت: تو كيستى؟ به او گفتم: مردى از أولاد آدم - از امّت محمّد صل الله عليه و آله. به من گفت: از چه كسانى؟ گفتم: مردى از أهل بيت رسول خدا. گفت: شهرت كجا است؟ گفتم: مدينه. گفت: شايد تو جعفر بن محمّد بن علىّ بن الحسين بن علىّ بن أبى طالب، هستى!؟ گفتم: آرى! گفت: با جهل و نادانى ات به چيزى كه به آن مشرّف شدى و اينكه علم و دانش جدّ و پدرت را رها كردى، شرف جدّ و تبار تو، برايت بى فايده است! چون نبايستى آنچه

را که حمد و ثنای آن و ستایش فاعل آن، واجب است، منکر شوی! گفتم: آن چیست؟ گفت: قرآن کتاب خدا. گفتم: و آنچه از قرآن که به آن جاهلم چیست؟ گفت: فرمایش خدای عزّ و جلّ: «مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها وَ مَنْ جاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلا يُجْزى إِلَّا مِثْلَها.» همانا من وقتی که دو قرص نان دزدیدم، دو [سیّئه] بود. و زمانی که دو انار دزدیدم، دو [سیّئه]. این (روی هم) چهار [سیّئه]. و چون هر یک از آن ها را صدقه دادم، چهل [حسنه] شد! و از چهل حسنه، در إزاء چهار سیّئه، چهار حسنه، کم کن. سی و شش حسنه، باقی ماند!

گفتم: مادرت به عزایت بنشیند! تو، به کتاب خدا جاهلی! آیا گفتار خدا را نشنیدی که فرمود: «إِنَّما يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ.» یقینا تو وقتی که دو قرص نان دزدیدی، دو سیّئه بود، و چون دو انار دزدیدی دو سیّئه. چون بدون أمر صاحبشان به غیر صاحبشان دادی، جز این نیست که چهار سیّئه به چهار سیّئه افزودی! و چهل حسنه به چهار سیّئه نیفزودی. پس شروع کرد به نگاه کردن من، که رهایش کردم و برگشتم.

إمام صادق علیه السّلام فرمود: به مانند این تأویل زشت جاهلانه دور از حریم حق، گمراه می شوند و گمراه می کنند. و این، تأویل (و توجیه) معاویه است - که آنچه لایق او است، بر او باد! - او، زمانی که به قتل عمّار یاسر رحمه اللّه علیه پرداخت، لرزه بر اندام گروه کثیری افتاد و گفتند: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «عمار را گروه تجاوز کار می کشد.» در این لحظه، [عمر و عاص] بر معاویه وارد شد و گفت: ای أمیر المؤمنین! مردم، به هیجان و اضطراب درآمده اند. گفت: برای چه؟ گفت: به خاطر کشتن عمّار یاسر. آیا چنین نیست که واقعا رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «عمّار را گروه تجاوز کار می کشد.» معاویه به او گفت: در سخنت کوتاه آمدی. آیا ما او را کشتیم؟! جز این نیست که علیّ بن أبی طالب - هنگامی که او را بین سرنیزه های ما افکند - او را کشت. این مطلب به (گوش) علی رسید و فرمود: پس در این صورت، پیامبر خدا صلی الله علیه و آله است که حمزه را کشت - هنگامی که او را بین سرنیزه های مشرکین افکند. آنگاه إمام صادق علیه السّلام فرمود: خوشا به حال کسانی که آن ها چنانند که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «این دانش را دادگران هر نسلی حامل اند که تحریف خودسران و غالیان و ادّعای دروغ پوچگرایان و تأویل جاهلان را از آن، دور سازند!»

در این لحظه، مردی به آن جناب گفت: یا ابن رسول اللّه! من به واسطه بدنم از یاری شما عاجزم و جز بیزاری از دشمنان شما و لعن آن ها را مالک نیستم. پس حالم چگونه است؟ إمام صادق علیه السّلام به او فرمود: پدرم از پدرش از جدّش حدیث نمود که رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله فرمود:

کسی که از یاری ما - أهل بیت - عاجز و ناتوان شد و در نهان و خلوت های خویش به لعن دشمنان ما پرداخت، صدای او را خدا به جمیع فرشتگان - از زمین تا عرش الهی - رسانید و هر زمان که این مرد دشمنان ما را لعن خاصّی نمود، او را (فرشتگان)، یاری و مساعدت کردند. و به لعن هر که مشغول است، (آنان نیز) لعنش کردند. آنگاه به ثنای این (مرد الهی) پرداختند و گفتند: بار إلها! بر این بنده خود صلوات (و سلام) بفرست. بنده ای که آنچه در امکانش بود (در راه تو) بخشید. و اگر بیش از آن، توانائی داشت، انجام می داد.

در این هنگام؛ از جانب خدای عزّ و جلّ ندائی فرا رسد که: حقیقتا دعای شما را دوست داشتم و ندایتان را شنیدم و بر روح وی - در روح ها - صلوات (و سلام) فرستادم و او را نزد خودم از أخیار و برگزیدگان و پاکیزگان قرار دادم.

در بـاره صِـراطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ إمـام عليه السّـلام فرمـود: [صِـراطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ] يعنى بگوئيـد: مـا را به راه كسـانى هـدايت فرمـا كه به توفيق دين و طـاعتت بر آنان نعمت ارزانى داشتى، و آن ها كسانى انـد كه خـدا فرمود: «و آنان كه خـدا و رسول (وى) را فرمان ببرنـد، هم آن ها با كسانى انـد كه خـدا بر آنان نعمت ارزانى داشـته! - از پيامبران و صدّيقين و شـهدا و صالحين - و آنان [از حيث رفاقت] چه خوب (أفرادى) اند.» و اين مطلب، عينا از أمير المؤمنين عليه السّلام، بيان شده است.

(آن جناب) افزود كه آنگاه فرمود: اين ها، [إنعام شدگان] به مال و صـحّت بدن نيسـتند - اگر چه همه اين ها، نعمت بارزى از جانب خـدا است - آيا نمى بينيـد كه اين ها، گاهى كافر يا فاسق انـد. پس ترغيب و تحريك نشديد كه در دعا بخواهيد كه بر آنان رهنمون گرديـد. فقط مأمور شديـد كه بخواهيـد به راه كسانى رهنمون شويـد كه بر آنان نعمت [إيمان بخـدا، و تصـديق رسول خدا صـلّى اللّٰه عليه و آله و سـلّم، و ولايت محمّد و آل طيّب و طاهر او، و أصـحاب نيك و برگزيده اش] ارزانى گشـته است. و تقيّه خوب (از درگـاهش بخواهيـد) كه بـدان وسـيله از شرّ بنـدگان خـدا و شرّ زنـديق ها [به دوران دشـمنان خـدا از كفرشان] سالم و در أمان باشيد. (تقيّه اى) كه با آن مدارا كنيد و به آزار خود و مؤمنين تحريكشان نكنيد. (و مأمور شديد كه) شناسائى و معرفت حقوق برادران مؤمن را (بخواهيد).

پس حقيقت اين است كه هيـچ بنـده و كنيزى نيست كه موالى محمّـد و آل محمّـد و يـاران آن جنـاب باشـد و بـا دشـمنانشان دشـمنى كنـد، مگر اينكه حقيقتا جايگاه أمن و سپر محكمى از عذاب خدا، اتّخاذ كرده است. و هيچ بنده و كنيزى نيست كه با بنـدگان خـدا، به بهترين نوع، سـازش و مـدارا كرد - در حالى كه با آن، در باطلى داخل نشـد و از حقّى خارج نگشت - مگر اينكه خدا نفسـش را تسبيح و عملش را پاك و پاكيزه قرار داد و به او بصـيرتى بر كتمان سرّ ما و تحمّل خشم و غيظ [بر آنچه از دشمنان ما مى شنود] عطا كرد و به او، ثواب كسى را داد كه در راه خدا به خونش غلطان است.

و بنـده اى نيست كه حقوق برادرانش را بر عهـده گرفت و با جدّ و جهد خود، حقّشان را ايفا كرد. و آنچه در امكانش بود داد و از آنـان بـه گـذشت و عفوشـان راضــى شـد و كنجكـاوى آن هـا را رهـا نمـود و از (اشـتباه و) لغزش آن هـا هر چـه هسـت درگذشت، مگر اينكه خداى عزّ و جلّ روز قيامت به او فرمود: اى بنده من! حقوق برادرانت را ادا كردى، و در آنچه به نفع تو بود به اسـتقصاء و كنجكاوى آن ها نپرداختى، و من بخشـنده تر و كريم تر و سزاوارترم به آنچه تو از باب كرم و مسامحه رفتار نمودى. و من، امروز بر آن حقّى كه ترا وعـده دادم رفتـار كنم. و از رحمت و فضل بيكرانم بر تو افزون كنم و در كوتاهى ات به برخى از حقوقم بر تو كنجكاوى نكنم.

(إمام) فرمود: آنگاه وى را به محمّد و آل و اصـحابش ملحق كند و او را از شـيعيان برگزيده آنان قرار دهد. سپس (آن جناب) افزود كه رسول خدا صـلّى اللّٰه عليه و آله، روزى به يكى از صحابه خود فرمود: اى بنده خدا! در راه خدا محبّت و دوستى كن. و در راه خدا بغض كينه ورز. و در راه خدا موالات كن. و در راه خدا دشمنى كن. حقيقت اين است كه راهى به [ولايت خدا] جز به آن طريق إمكان نـدارد. و هيـچ كس طعم إيمان را نيابد تا چنين شود - اگر چه نماز و روزه اش فراوان باشد - و تحقيقا برادرى مردم، امروزه اكثرش در (بـاره) دنيـا است. بر اين أساس، به يكـديگر إظهار دوستى كننـد و بر اين أساس، به همـديگر خشم و كينه ورزند. و آن، چيزى از خدا، بى نيازشان نكند.

در اين هنگام مرد (صحابى) گفت: يا رسول اللّٰه! برايم چگونه مى شود كه بـدانم يقينا و حتما در راه خـدا، موالات و دشـمنى

إبراز نمودم؟ و ولیّ خدا کیست تا موالی او باشم؟ و دشمن خدا کیست تا به او دشمنی ورزم؟ رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله، به علیّ بن أبی طالب علیه السّلام اشاره نمود و فرمود: آیا این را می بینی؟ گفت: آری. فرمود: ولیّ این، ولیّ خدا است، پس موالی او باش! و دشمن این، دشمن خدا است، پس با او دشمنی کن. و با ولیّ این، موالات کن، اگر چه به راستی او، قاتل پدر و فرزند تو است. و با دشمن این، دشمنی کن! اگر چه به راستی او، پدر و فرزند تو است.

در باره غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ لَا الضَّالِّينَ فرمود: خدا، به بندگانش فرمان داد که راه [إنعام شدگان] را از او درخواست کنند و (گروه ممتاز إنعام شده) همان پیامبران و صدّیقین و شهداء و شایستگان اند. و (دستور فرمود) که از راه غضب شدگان (دوری کنند و) پناهندگی بخواهند. و (گروه غضب شده) همان یهوداند که خدا در باره آنان فرمود: «آیا شما را به بدتر از آن - از حیث پاداش و جزا - نزد خدا، آگاه کنم؟ کسی (بدترین جزاء، پاداش او است) که خداوند، او را از در خویش رانده و بر او، خشم و غضب کرده است.» و (دستور فرمود:) از طریق گمراهان (دوری کنند و) از او پناهندگی بخواهند. و آنها کسانی اند که خدا، در باره آنان فرمود: «بگو: ای أهل کتاب! در دینتان - بناحق - غلو نکنید! و از هوای نفس گروهی که قطعا پیش از این، گمراه شدند و (مردم) زیادی را گمراه کردند و از میان راه راست، به دور افتادند، تبعیّت نکنید.» و (این گروه) همان مسیحیان اند.

سپس أمیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: هر که به خدا کافر شد، او کسی است که بر او غضب شده، و از راه خدای عزّ و جلّ گمراه گشته. و حضرت رضا علیه السّلام فرمود: این چنین است. و در آن افزود: و هر که در عبودیّت و بندگی از أمیر المؤمنین تجاوز کند، او در زمره کسانی است که بر آن ها غضب شده و جزو گمراهان است. -. تفسیر امام : ۹ تا ۲۴ -

**[ترجمه]

«۵۰»

م، [تفسير الإمام عليه السلام]: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَدْ فَضَّلَ مُحَمَّداً بِفَاتِحَهِ الْكِتَابِ عَلَى جَمِيعِ النَّبِيِّينَ مَا أَعْطَاهَا أَحَدٌ قَبْلَهُ إِلَّا مَا أَعْطَى سُلَيْمَانَ بْنَ دَاوُدَ عليه السلام مِنْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيم- فَرَآهَا أَشْرَفَ مِنْ جَمِيعِ مَمَالِكِهِ الَّتِي أَعْطَاهَا فَقَالَ يَا رَبِّ مَا أَشْرَفَهَا مِنْ كَلِمَاتٍ إِنَّهَا لَآثَرُ عِنْدِي مِنْ جَمِيعِ مَمَالِكِيَ الَّتِي وَهَبْتَهَا لِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى يَا سُلَيْمَانُ وَ كَيْفَ لَا يَكُونُ كَذَلِكَ وَ مَا مِنْ عَبْدٍ وَ لَا أَمَةٍ سَمَّانِي بِهَا إِلَّا أَوْجَبْتُ لَهُ مِنَ الثَّوَابِ أَلْفَ ضِعْفِ مَا أُوْجِبُ لِمَنْ تَصَدَّقَ بِأَلْفِ ضِعْفِ مَمَالِكِكَ يَا سُلَيْمَانُ هَذَا سَبْعٌ مَا أَهَبُهُ إِلَّا لِمُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ تَمَامَ فَاتِحَهِ الْكِتَابِ إِلَى آخِرِهَا.

**[ترجمه]تفسیر امام علیه السلام: خدای عزّ و جلّ به فاتحه الکتاب، محمّد صلی الله علیه و آله را برتری بخشید و شرافت و بزرگی داد و در آن، هیچ یک از پیامبرانش را با او شریک نگردانید، جز سلیمان که {بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ} را به او عطا فرمود. وی این جمله را بالاتر از تمام سرزمین هایی که به او ارزانی شده بود، می دانست. پس گفت: پروردگارا! چه کلمات عالی و شریفی است. این جمله از تمام سرزمین هایم که به من بخشیدی گرامی تر است. خداوند متعال فرمود: ای سلیمان! چگونه چنین نباشد، درحالی که هیچ مرد و زنی نیست که مرا با این جمله بخواند، مگر آن که هزار برابر ثوابی برای او مقرر می کنم که برای کسی که هزار برابر سرزمین های تو را صدقه می دهد، مقرر می نمایم. ای سلیمان! این جمله یک هفتم آن

چیزی است که به محمد(صلی الله علیه وآله) سید پیامبران بخشیدم که همانا تمام فاتحه الکتاب است... تا آخر حدیث .

**[ترجمه]

«۵۱»

مکا، [مکارم الأخلاق] رُوِیَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: فِی الْحَمْدِ سَبْعَ مَرَّاتٍ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ فَإِنْ عَوَّذَ بِهَا صَاحِبُهَا مِائَهَ مَرَّهٍ وَ كَانَ الرُّوحُ قَدْ خَرَجَ مِنَ الْجَسَدِ رَدَّ اللَّهُ عَلَيْهِ الرُّوحَ.

رُوِیَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: لَوْ قَرَأْتَ الْحَمْدَ عَلَی مَيِّتٍ سَبْعِينَ مَرَّهً ثُمَّ رُدَّتْ فِيهِ الرُّوحُ مَا كَانَ عَجَباً(۲).

دعوات الراوندی، عن النبی صلی الله علیه و آله: مثله.

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: خواندن هفت بار سوره حمد، شفاء هر بیماری است، و اگر به کسی صد بار تعویذ خوانده شود و روح از تنش بیرون رفته باشد، خداوند آن را بازگرداند.

امام جعفر صادق علیه السلام روایت کرده است که ایشان فرمود: اگر سوره حمد هفتاد مرتبه بر مرده ای خوانده شود و او زنده گردد، جای شگفتی نیست. - . مکارم الاخلاق : ۴۱۸ -

دعوات الراوندی از رسول خدا صلی الله علیه و آله مانند آن را روایت کرده است.

**[ترجمه]

«۵۲»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ دَلَائِلِ الْحِمْيَرِیِّ عَنْ أَبِی هَاشِمٍ الْجَعْفَرِیِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ علیه السلام يَقُولُ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- أَقْرَبُ إِلَی اسْمِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ مِنْ سَوَادِ الْعَيْنِ إِلَی بَيَاضِهَا(۳).

**[ترجمه]کشف الغمه: حضرت امام رضا علیه السلام فرمود: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» به اسم اعظم خداوند از سیاهی چشم به سفیدی آن نزدیک تر است. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۸ -

**[ترجمه]

«۵۳»

جع، [جامع الأخبار] عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ إِذَا قَالَ الْمُعَلِّمُ لِلصَّبِیِّ قُلْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- فَقَالَ الصَّبِیُّ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- كَتَبَ اللَّهُ بَرَاءَهً لِلصَّبِیِّ وَ بَرَاءَهً لِأَبَوَيْهِ وَ بَرَاءَهً لِلْمُعَلِّمِ.

وَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَرَادَ أَنْ يُنَجِّيَهُ اللَّهُ مِنَ الزَّبَانِيَهِ فَلْيَقْرَأْ

ص: ۲۵۷

۱- ۱. تفسير الإمام ص ۹- ۲۴.
۲- ۲. مكارم الأخلاق ص ۴۱۸.
۳- ۳. كشف الغمّه ج ۳ ص ۲۹۹.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- تِسْعَهَ عَشَرَ حَرْفاً لِيَجْعَلَ اللَّهُ كُلَّ حَرْفٍ مِنْهَا جُنَّهً مِنْ وَاحِدٍ مِنْهُمْ.

رَوَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: مَنْ قَرَأَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ أَرْبَعَهَ آلَافِ حَسَنَهٍ وَ مَحَا عَنْهُ أَرْبَعَهَ آلَافِ سَيِّئَهٍ وَ رَفَعَ لَهُ أَرْبَعَهَ آلَافِ دَرَجَهٍ.

وَ رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله: مَنْ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- بَنَى اللَّهُ لَهُ فِي الْجَنَّهِ سَبْعِينَ أَلْفَ قَصْرٍ مِنْ يَاقُوتَهٍ حَمْرَاءَ فِي كُلِّ قَصْرٍ سَبْعُونَ أَلْفَ بَيْتٍ مِنْ لُؤْلُؤَهٍ بَيْضَاءَ فِي كُلِّ بَيْتٍ سَبْعُونَ أَلْفَ سَرِيرٍ مِنْ زَبَرْجَدَهٍ خَضْرَاءَ فَوْقَ كُلِّ سَرِيرٍ سَبْعُونَ أَلْفَ فِرَاشٍ مِنْ سُنْدُسٍ وَ إِسْتَبْرَقٍ وَ عَلَيْهِ زَوْجَهٌ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ وَ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ ذُؤَابَهٍ مُكَلَّلَهٍ بِالدُّرِّ وَ الْيَوَاقِيتِ مَكْتُوبٌ عَلَى خَدِّهَا الْأَيْمَنِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَ عَلَى خَدِّهَا الْأَيْسَرِ عَلِيٌّ وَلِيُّ اللَّهِ وَ عَلَى جَبِينِهَا الْحَسَنُ- وَ عَلَى ذَقَنِهَا الْحُسَيْنُ وَ عَلَى شَفَتَيْهَا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَنْ هَذِهِ الْكَرَامَهُ قَالَ لِمَنْ يَقُولُ بِالْحُرْمَهِ وَ التَّعْظِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ-.

وَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: إِذَا قَالَ الْعَبْدُ عِنْدَ مَنَامِهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ- يَقُولُ اللَّهُ مَلَائِكَتِي اكْتُبُوا نَفَسَهُ إِلَى الصَّبَاحِ.

وَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: إِذَا مَرَّ الْمُؤْمِنُ عَلَى الصِّرَاطِ طَفِئَتْ لَهَبُ النِّيرَانِ وَ يَقُولُ جُزْ يَا مُؤْمِنُ فَإِنَّ نُورَكَ قَدْ أَطْفَأَ لَهَبِي وَ سُئِلَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله هَلْ يَأْكُلُ الشَّيْطَانُ مَعَ الْإِنْسَانِ فَقَالَ نَعَمْ كُلُّ مَائِدَهٍ لَمْ يُذْكَرْ بِسْمِ اللَّهِ عَلَيْهَا يَأْكُلُ الشَّيْطَانُ مَعَهُمْ وَ يَرْفَعُ اللَّهُ الْبَرَكَهَ عَنْهَا وَ نَهَى عَنْ أَكْلِ مَا لَمْ يُذْكَرْ عَلَيْهِ بِسْمِ اللَّهِ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِي سُورَهِ الْأَنْعَامِ وَ لا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ (۱).

وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ قَرَأَ فَاتِحَهَ الْكِتَابِ أَعْطَاهُ اللَّهُ بِعَدَدِ كُلِّ آيَهٍ أُنْزِلَتْ

۱- ۱. الأنعام: ۱۲۱.

مِنَ السَّمَاءِ فَيَجْزِی بِهَا ثَوَابَهَا.

وَ ذَكَرَ الشَّيْخُ أَبُو الْحُسَيْنِ الْمُقْرِی فِی كِتَابِهِ فِی الْقِرَاءَاتِ عَنْ أَبِی بَكْرٍ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ شَرِيكٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يُونُسَ عَنْ سَلَامَةَ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ هَارُونَ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی أُمَامَةَ عَنْ أُبَیِّ بْنِ كَعْبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَيُّمَا مُسْلِمٍ قَرَأَ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ أُعْطِیَ مِنَ الْأَجْرِ كَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلُثَیِ الْقُرْآنِ وَ أُعْطِیَ مِنَ الْأَجْرِ كَأَنَّمَا تَصَدَّقَ عَلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ وَ رُوِیَ مِنْ طَرِيقٍ آخَرَ هَذَا الْخَبَرُ بِعَيْنِهِ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ كَأَنَّمَا قَرَأَ الْقُرْآنَ.

وَ رَوَى غَيْرُهُ عَنْ أُبَیِّ بْنِ كَعْبٍ أَنَّهُ قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَاتِحَةَ الْكِتَابِ فَقَالَ وَ الَّذِی نَفْسِی بِيَدِهِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِی التَّوْرَاةِ وَ الْإِنْجِيلِ وَ لَا فِی الزَّبُورِ وَ لَا فِی الْقُرْآنِ مِثْلَهَا هِیَ أُمُّ الْقُرْآنِ وَ هِیَ السَّبْعُ الْمَثَانِی وَ هِیَ مَقْسُومَةٌ بَيْنَ اللَّهِ وَ بَيْنَ عَبْدِهِ وَ لِعَبْدِهِ مَا سَأَلَ (۱).

**[ترجمه]جامع الاخبار: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: هر گاه معلم به کودک بگوید: بگو: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» و کودک بگوید: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»، خداوند برائت نامه ای برای کودک، برائت نامه ای برای پدر و مادرش و برائت نامه ای برای معلمش بنویسید. - . جامع الاخبار: ۴۲ -

جامع الاخبار، از ابن مسعود، از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله روایت کرده است که ایشان فرمود: هر کس که می خواهد خداوند او را از شعله های نوزده گانه جهنم رهایی بخشد، «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» را بخواند؛ زیرا آن نوزده حرف است و خداوند هر حرف را سپر شعله ای قرار می دهد.

از ابن مسعود، از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله روایت شده است که ایشان فرمود: هر که «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» را بخواند، خداوند متعال برای هر حرف از آن چهار هزار پاداش برایش بنویسد و چهار هزار بدی را از او بزداید و چهار هزار مقام، برایش بالا ببرد. - . جامع الاخبار: ۴۲ -

از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله روایت شده است که فرمود: هر که «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» را بخواند، خداوند متعال در بهشت هفتاد هزار قصر از یاقوت سرخ برایش بنا کند و در هر قصر هفتاد هزار اتاق از درّ سفید بسازد و در هر اتاق هفتاد هزار تخت از یاقوت سبز گذارد و بر هر تخت، هفتاد هزار بستر از ابریشم ظریف و زربافت بگستراند و پری سیه چشمی با هفتاد هزار طرّه موی آراسته به تاج مروارید و یاقوت به همسری اش درآورد که بر گونه راستش «محمد رسول الله» نوشته شده و بر گونه چپش «علی ولی الله» و بر پیشانی اش «حسن» و بر زنخدانش «حسین» و بر لبش «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ». عرض شد: ای رسول خدا! چنین کرامتی از برای کیست؟ فرمود: هر که با احترام و بزرگداشت بگوید: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ.» - . جامع الاخبار: ۴۲ -

پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمود: چون بنده به هنگام خواب بگوید: بسم اللّه الرحمن الرحیم،گوید خدای تعالی که ای فرشتگان من! بنویسید نفس او را تا صباح. و فرمود پیغمبر صلی الله علیه و آله که چون بگذرد مؤمن بر صراط بگوید: بسم اللّه الرحمن الرحیم، فرو نشیند زبانه آتش و گوید که بگذر ای مؤمن که نور تو فرو نشاند زبانه مرا. و پرسیدند از پیغمبر صلی الله

علیه و آله که آیا می خورد شیطان با آدمی، فرمود بلی، هر خوانی که ذکر نشود اسم خدا در آن، می خورد شیطان با ایشان و برمی دارد خدا برکت از آن و نهی کرد از خوردن آنچه ذکر نشود بر آن اسم خدای تعالی، چنانچه فرمود خدای تعالی در سوره انعام که «وَ لا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ» و مخورید از آنچه ذکر نشده اسم خدا بر آن.

و رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: هرکس سوره حمد را قرائت کند، خداوند به عدد تمام آیاتی که از آسمان نازل شده به او ثواب و پاداش عنایت می فرماید.

از نبی اکرم صلی الله علیه و آله منقول است که فرمودند: هر کس سوره فاتحه الکتاب را بخواند، به او آن چنان پاداش دهند که گویی دو ثلث قرآن را خوانده و گویی بر هر مؤمن و مؤمنه صدقه داده است. و نیز به این مضمون از آن حضرت به سند دیگری نقل شده است با این تفاوت: که گویی نام قرآن را خوانده است.

از ابی بن کعب منقول است که گفت: من سوره فاتحه الکتاب را بر رسول اکرم صلی الله علیه و آله خواندم. حضرت فرمودند: قسم به کسی که جانم در دست اوست، در تورات و انجیل و زبور و حتی در خود قرآن مانند این سوره وجود ندارد. این سوره ام الکتاب و سبع مثانی است و این سوره بین خدا و بنده اش تقسیم شده است و برای بنده است آنچه بخواند.

**[ترجمه]

«۵۴»

مِنْ كِتَابِ إِرْشَادِ الْقُلُوبِ،: فِيمَا كَتَبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام إِلَى مَلِكِ الرُّومِ حِينَ سَأَلَهُ عَنْ تَفْسِيرِ فَاتِحَهِ الْكِتَابِ كَتَبَ إِلَيْهِ أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي أَحْمَدُ اللَّهَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمَ الْخَفِيَّاتِ وَ مُنْزِلَ الْبَرَكَاتِ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَ مَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَلا هادِيَ لَهُ وَرَدَ كِتَابُكَ وَ أَقْرَأَنِيهِ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَأَمَّا سُؤَالُكَ عَنِ اسْمِ اللَّهِ تَعَالَى فَإِنَّهُ اسْمٌ فِيهِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَ عَوْنٌ عَلَى كُلِّ دَوَاءٍ وَ أَمَّا الرَّحْمَنُ فَهُوَ عُوذَةٌ لِكُلِّ مَنْ آمَنَ بِهِ وَ هُوَ اسْمٌ لَمْ يُسَمَّ بِهِ غَيْرُ الرَّحْمَنِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى وَ أَمَّا الرَّحِيمُ فَرَحِمَ مَنْ عَصَى وَ تَابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صَالِحاً وَ أَمَّا قَوْلُهُ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ فَذَلِكَ ثَنَاءٌ مِنَّا عَلَى رَبِّنَا تَبَارَكَ وَ تَعَالَى بِمَا أَنْعَمَ عَلَيْنَا وَ أَمَّا قَوْلُهُ مالِكِ يَوْمِ الدِّينِ فَإِنَّهُ يَمْلِكُ نَوَاصِيَ الْخَلْقِ يَوْمَ الْقِيَامَهِ وَ كُلُّ مَنْ كَانَ فِي الدُّنْيَا شَاكّاً أَوْ جَبَّاراً أَدْخَلَهُ النَّارَ وَ لَا يَمْتَنِعُ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ شَاكٌّ وَ لَا جَبَّارٌ وَ كُلُّ مَنْ كَانَ فِي الدُّنْيَا طَائِعاً مُدِيماً مُحَافِظاً إِيَّاهُ

ص: ۲۵۹

۱- ۱. جامع الأخبار ص ۴۹.

أَدْخَلَهُ الْجَنَّهَ بِرَحْمَتِهِ وَ أَمَّا قَوْلُهُ إِيَّاكَ نَعْبُدُ فَإِنَّا نَعْبُدُ اللَّهَ وَ لَا نُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً وَ أَمَّا قَوْلُهُ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ فَإِنَّا نَسْتَعِينُ بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَى الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ لَا يُضِلُّنَا كَمَا أَضَلَّكُمْ وَ أَمَّا قَوْلُهُ اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِيمَ فَذَلِكَ الطَّرِيقُ الْوَاضِحُ مَنْ عَمِلَ فِي الدُّنْيَا عَمَلًا صَالِحاً فَإِنَّهُ يَسْلُكُ عَلَى الصِّرَاطِ إِلَى الْجَنَّهِ وَ أَمَّا قَوْلُهُ صِراطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ فَتِلْكَ النِّعْمَهُ الَّتِي أَنْعَمَهَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَى مَنْ كَانَ قِبَلَنَا مِنَ النَّبِيِّينَ وَ الصِّدِّيقِينَ فَنَسْأَلُ اللَّهَ رَبَّنَا أَنْ يُنْعِمَ عَلَيْنَا كَمَا أَنْعَمَ عَلَيْهِمْ وَ أَمَّا قَوْلُهُ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ فَأُولَئِكَ الْيَهُودُ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْراً فَغَضِبَ عَلَيْهِمْ فَ جَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَهَ وَ الْخَنَازِيرَ فَنَسْأَلُ اللَّهَ تَعَالَى أَنْ لَا يَغْضَبَ عَلَيْنَا كَمَا غَضِبَ عَلَيْهِمْ وَ أَمَّا قَوْلُهُ وَ لَا الضَّالِّينَ فَأَنْتَ وَ أَمْثَالُكَ يَا عَابِدَ الصَّلِيبِ الْخَبِيثِ ضَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ فَنَسْأَلُ اللَّهَ رَبَّنَا أَنْ لَا يُضِلَّنَا كَمَا ضَلَلْتُمْ.

**[ترجمه]ارشاد القلوب: پاسخ امير المومنين عليه السلام به سوال قيصر روم از تفسير سوره حمد: امّا بعد، همانا من ستايش مى كنم خدائى را كه جز او خدائى نيست، داناى نهان هاست و فرو فرستنده بركت ها، آن كس را كه او هدايت كند گمراهى برايش نيست و آن را كه گمراه كند، هدايتى براى او نيست. نامه ات رسيد و عمر بن خطاب براى من خواند. امّا پرسش تو از نام خدا؛ همانا آن اسمى است كه درمان همه دردهاست و كمك هر داروئى است. امّا پرسش تو از رحمان؛ همانا كمك براى هر كسى است كه ايمان به او آورده. او اسمى است كه جز خداى تعالى كسى به آن نام ناميده نشده. اما رحيم؛ پس مهربان است به هر كسى كه نافرمانى كرده، توبه نموده، ايمان آورده و كار شايسته انجام داده. امام گفته خداى تعالى الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ؛ اين درودى است از ما بر پروردگارمان به آنچه كه از نعمت هايش بر ما ارزانى داشته. و اما مالِكِ يَوْمِ الدِّينِ؛ همانا او مالك است سرهاى مردم را روز قيامت و هر ستمگر بى ايمان را وارد دوزخ مى كند، هيچ يك از اينان را مانع از عذاب نمى شود و هر معصيت كننده اى كه بخواهد گناهانش را نابود مى كند و او را وارد بهشت نعمت مى نمايد. و اما إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ؛ همانا ما پرستش مى كنيم خدا را و برايش شريك قائل نيستيم. همانا طلب كمك از خدا مى كنيم بر ضرر شيطان كه ما را مانند شما گمراه نكند. و اما اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِيمَ؛ پس اين است راه روشن. هر كسى در دنيا عمل شايسته انجام دهد، او راه روشن را پيمايد و به راه بهشت رود. و اما صِراطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ؛ پس اين نعمتى است كه خداى عز و جل به پيشينيان ما پيامبران و راستگويان ارزانى داشته. سپس ما از پروردگارمان مى خواهيم كه اين نعمت را به ما هم ارزانى فرمايد. اما غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ؛ پس اينان يهودند كه نعمت خدا را از روى كفران تغيير دادند. سپس خداوند بر آنان خشم كرد، گروهى از آنان را به صورت ميمون ها و گروهى را به صورت خوك ها در آورد. سپس ما از خدا مى خواهيم كه بر ما خشم نفرمايد، آنچنان كه بر آنان خشم كرد. و اما وَ لَا الضَّالِّينَ؛ توئى و مانند تو اى پرستش كننده صليب، بعد از عيسى بن مريم گمراه شديد. ما از پروردگارمان مى خواهيم ما را مانند شما گمراه نكند. - . ارشاد القلوب ۲ : ۳۶۶ -

**[ترجمه]

«۵۵»

كا، [الكافى] الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ: إِنَّمَا شِفَاءُ الْعَيْنِ قِرَاءَهُ الْحَمْدِ وَ الْمُعَوِّذَتَيْنِ وَ آيَهِ الْكُرْسِيِّ وَ الْبَخُورُ بِالْقُسْطِ وَ الْمُرِّ وَ اللُّبَانِ (۱).

**[ترجمه]کافی: امام رضا علیه السلام فرمودند: شفای درد چشم، خواندن حمد است و معوذتین و آیه الکرسی و بخور کردن به کوشنه [گیاهی دارویی] و مُرّ [گیاهی دارویی] و کندر است. - . کافی ۶ : ۵۰۳ -

**[ترجمه]

«۵۶»

إِرْشَادُ الْقُلُوبِ، عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام: عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ فِی خَبَرِ الْیَهُودِیِّ الَّذِی سَأَلَهُ عَنْ فَضَائِلِ نَبِیِّنَا ص وَ أُمَّتِهِ قَالَ وَ مِنْهَا أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ جَعَلَ فَاتِحَهَ الْکِتَابِ نِصْفَهَا لِنَفْسِهِ وَ نِصْفَهَا لِعَبْدِهِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی قَسَمْتُ بَیْنِی وَ بَیْنَ عَبْدِی هَذِهِ السُّورَهَ فَإِذَا قَالَ أَحَدُهُمْ الْحَمْدُ لِلَّهِ فَقَدْ حَمِدَنِی وَ إِذَا قَالَ رَبِّ الْعالَمِینَ فَقَدْ عَرَفَنِی وَ إِذَا قَالَ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ فَقَدْ مَدَحَنِی وَ إِذَا قَالَ مالِکِ یَوْمِ الدِّینِ فَقَدْ أَثْنَی عَلَیَّ وَ إِذَا قَالَ إِیَّاکَ نَعْبُدُ وَ إِیَّاکَ نَسْتَعِینُ فَقَدْ صَدَقَ عَبْدِی فِی عِبَادَتِی بَعْدَ مَا سَأَلَنِی وَ بَقِیَّهُ هَذِهِ السُّورَهِ لَهُ تَمَامَ الْخَبَرِ(۲).

ص: ۲۶۰

۱- ۱. الکافی ج ۶ ص ۵۰۳.

۲- ۲. إرشاد القلوب ج ۲ ص ۲۲۳.

**[ترجمه]ارشاد القلوب: حسین بن علی بن ابی طالب در جواب از سوال یهودی که از فضایل پیامبر پرسیده بود فرمود: تا اینجای حدیث که فضیلت دیگر این است که خدای تعالی فاتحه الکتاب را نصفش را برای خود و نصفش را برای بنده اش قرار داده. خدای تعالی فرموده این سوره را بین خود و بنده ام تقسیم کردم. هر گاه یکی از آنان بگوید الْحَمْدُ لِلَّهِ، مسلم مرا ستایش کرده و هر گاه بگوید رَبِّ الْعالَمِینَ، مسلم مرا شناخته و هر گاه بگوید الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ، مسلم مرا ستایش کرده و هر گاه بگوید مالِکِ یَوْمِ الدِّینِ، همانا درود بر من فرستاده و هر گاه بگوید إِیَّاکَ نَعْبُدُ وَ إِیَّاکَ نَسْتَعِینُ، همانا بنده ام در عبادتش بعد از آنکه از من خواهش کرده، راست گفته و باقیمانده این سوره برای اوست... تا پایان حدیث. - . ارشاد القلوب ۲ : ۲۲۳ -

**[ترجمه]

«۵۷»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، عَنْ أَبِی الْحَسَنِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ علیهما السلام قَالَ: سَمِعَ بَعْضُ آبَائِی علیهم السلام رَجُلًا یَقْرَأُ أُمَّ الْقُرْآنِ فَقَالَ شَکَرَ وَ أُجِرَ ثُمَّ سَمِعَهُ یَقْرَأُ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَقَالَ آمَنَ وَ أَمِنَ ثُمَّ سَمِعَهُ یَقْرَأُ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فَقَالَ صَدَّقَ وَ غُفِرَ لَهُ ثُمَّ سَمِعَهُ یَقْرَأُ آیَهَ الْکُرْسِیِّ فَقَالَ بَخْ بَخْ نَزَلَتْ بَرَاءَهُ هَذَا مِنَ النَّارِ.

وَ مِنْهُ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: اعْتَلَّ الْحُسَیْنُ علیه السلام فَاحْتَمَلَتْهُ فَاطِمَهُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهَا فَأَتَتِ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله فَقَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ لِابْنِکَ أَنْ یَشْفِیَهُ فَقَالَ یَا بُنَیَّهِ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الَّذِی وَهَبَهُ لَکِ وَ هُوَ قَادِرٌ عَلَی أَنْ یَشْفِیَهُ فَهَبَطَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی لَمْ یُنْزِلْ عَلَیْکَ مِنْ سُورَهٍ مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا فِیهَا فَاءٌ وَ کُلُّ فَاءٍ مِنْ آفَهٍ مَا خَلَا الْحَمْدَ فَإِنَّهُ لَیْسَ فِیهَا فَاءٌ فَادْعُ بِقَدَحٍ مِنْ مَاءٍ فَاقْرَأْ عَلَیْهِ الْحَمْدَ أَرْبَعِینَ مَرَّهً ثُمَّ صُبَّ عَلَیْهِ فَإِنَّ اللَّهَ یَشْفِیهِ فَفَعَلَ ذَلِکَ فَعُوفِیَ بِإِذْنِ اللَّهِ.

وَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: قِرَاءَهُ الْحَمْدِ شِفَاءٌ مِنْ کُلِّ دَاءٍ إِلَّا السَّامَ.

**[ترجمه]دعوات راوندی: امام موسی بن جعفر علیه السلام فرمود: یکی از پدرانم علیه السلام شنید که مردی «اُمّ الکتاب» را می خواند، فرمود: مورد سپاس قرار گرفت، ایمان آورد و پاداش گرفت. سپس شنید که می خواند«قُلْ هوَ اللّه أَحَدٌ» {بگو: اوست خدای یگانه.} - . اخلاص/ ۱ - و فرمود: ایمان آورد و امان داده شد. نیز شنید که می خواند «إِنَّا أَنزَلْناه» { همانا ما آن [قرآن] را نازل کردیم.} - . قدر/ ۱ - فرمود: راست گفت و بخشوده شد. سپس شنید که آیه الکرسی را می خواند، فرمود: تبریک، تبریک! رهایی این مرد از آتش، صادر شد.

امیر المومنین فرمود: امام حسن علیه السلام مریض شد و درد و بی تابی آن بزرگوار بالا گرفت. حضرت زهرا علیها السلام فرزند عزیزش را خدمت رسول خدا برده و عرض کرد: ای رسول خدا! پروردگارت را بخوان تا فرزندت را شفا دهد. رسول الله فرمود: خدایی که وی را چون تحفه ای به تو بخشیده است، بر درمان او نیز تواناست. در این هنگام جبرئیل نازل شد و عرض کرد که خداوند هیچ سوره ای از قرآن را بر تو نازل نکرد مگر در آن سوره حرف ((فاء)) وجود دارد و هر ((فاء)) هم برای آفت است، مگر سوره حمد که در آن حرف ((فاء)) نیست. پس ظرفی از آب را بردارید و سوره حمد را چهل بار

بخوانید (و در آب آن را قرائت کنید). سپس این آب را بر آن بریزید، خداوند او را شفا می بخشد. پس همین گونه عمل کردند و به خواست خداوند تبارک و تعالی از بیماری رهایی پیدا کرد، چندانکه گویی بیمار نبوده.

حضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: خواندن حمد شفای ازهر دردی است به جز مرگ.

**[ترجمه]

«۵۸»

عُدَّهُ الدَّاعِی، عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: مَنْ لَمْ یَبْرَأْهُ الْحَمْدُ لَمْ یَبْرَأْهُ شَیْ ءٌ.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَمَّا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ یُنْزِلَ فَاتِحَهَ الْکِتَابِ وَ آیَهَ الْکُرْسِیِّ وَ شَهِدَ اللَّهَ وَ قُلِ اللَّهُمَّ مالِکَ الْمُلْکِ إِلَی قَوْلِهِ بِغَیْرِ حِسابٍ تَعَلَّقْنَ بِالْعَرْشِ لَیْسَ بَیْنَهُنَّ وَ بَیْنَ اللَّهِ حِجَابٌ فَقُلْنَ یَا رَبِّ تُهْبِطُنَا إِلَی دَارِ الذُّنُوبِ وَ إِلَی مَنْ یَعْصِیکَ وَ نَحْنُ مُتَعَلِّقَاتٌ بِالطَّهُورِ وَ الْقُدْسِ فَقَالَ سُبْحَانَهُ وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی مَا مِنْ عَبْدٍ قَرَأَکُنَّ فِی دُبُرِ کُلِّ صَلَاهٍ إِلَّا أَسْکَنْتُهُ حَظِیرَهَ الْقُدْسِ عَلَی مَا کَانَ فِیهِ وَ إِلَّا نَظَرْتُ إِلَیْهِ بِعَیْنِیَ الْمَکْنُونَهِ فِی کُلِّ یَوْمٍ سَبْعِینَ نَظْرَهً وَ إِلَّا قَضَیْتُ لَهُ فِی کُلِّ یَوْمٍ سَبْعِینَ حَاجَهً أَدْنَاهَا الْمَغْفِرَهُ وَ إِلَّا أَعَذْتُهُ مِنْ کُلِّ عَدُوٍّ وَ نَصَرْتُهُ عَلَیْهِ وَ لَا یَمْنَعُهُ مِنْ دُخُولِ الْجَنَّهِ إِلَّا الْمَوْتُ.

**[ترجمه]عده الداعی: امام محمد باقر علیه السلام روایت شده است که ایشان فرمود: هر که را سوره حمد شفا نبخشد، هیچ چیز شفا ندهد.

پیامبر خدا صلی لله علیه و آله فرمود: وقتی خدای عز و جل خواست سوره فاتحه الکتاب و آیه الکرسی و شهد الله و قل اللهمّ مالک الملک تا بغیر حساب را نازل کند، این آیات به عرش چسبیدند، در حالی که بین ایشان و خدای تعالی پرده ای نبود. عرضه داشتند: پروردگارا! آیا ما را به سرزمین گناه و سرزمین گناهکاران می فرستی و ما با طهارت و قدس آویخته بودیم؟ خدای سبحان فرمود: قسم به عزت و جلالم هیچ بنده ای نیست که شما را بعد از نماز واجبش بخواند جز آنکه او را در حظیره قدس با همه نعمت هایی که دارد، وارد می کنم، و الّا هر روز به او با چشم نهان خود هفتاد بار بنگرم، و الّا هر روز هفتاد حاجت وی را که کمترین آن مغفرت و آمرزش است برآورم، و الّا از هر دشمنی او را حفظ نمایم و او را بر دشمنش پیروز کنم و چیزی بین او و ورود به بهشت را جز مرگ نمی گیرد .

**[ترجمه]

باب ۳۰ فضائل سوره یذکر فیها البقره و آیه الکرسی و خواتیم تلک السوره و غیرها من آیاتها و سوره آل عمران و آیاتها و فیه فضل سور أخری أیضا

الأخبار

أقول

و یأتی فی مطاوی الأبواب الآتیه أیضا فضل آیه الکرسی فلا تغفل.

**[ترجمه]در ضمن باب های آینده نیز فضیلت آیه الکرسی ذکر خواهد شد و از آن غافل مباش.

**[ترجمه]

«۱»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي الْخَطَّابِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ جَعْفَرٍ الْأَزْدِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ مَرَّةً صُرِفَ عَنْهُ أَلْفُ مَكْرُوهٍ مِنْ مَكْرُوهِ الدُّنْيَا وَ أَلْفُ مَكْرُوهٍ مِنْ مَكْرُوهِ الْآخِرَةِ أَيْسَرُ مَكْرُوهِ الدُّنْيَا الْفَقْرُ وَ أَيْسَرُ مَكْرُوهِ الْآخِرَةِ عَذَابُ الْقَبْرِ(۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام باقر علیه السلام فرمود: هر کس که آیه الکرسی را یک بار بخواند، خداوند هزار بدی از بدی های دنیا و هزار بدی از بدی های آخرت را از او دور می سازد که کوچک ترین بدی دنیا، فقر و کوچک ترین بدی آخرت، عذاب قبر می باشد. - . امالی: ۸۸ -

**[ترجمه]

«۲»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ مُوسَی عَنِ الْأَسَدِیِّ عَنِ النَّخَعِیِّ عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ علیهما السلام قَالَ: سَمِعَ بَعْضُ آبَائِی علیهم السلام رَجُلًا یَقْرَأُ أُمَّ الْقُرْآنِ فَقَالَ شَکَرَ وَ أُجِرَ ثُمَّ سَمِعَهُ یَقْرَأُ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَقَالَ آمَنَ وَ أَمِنَ ثُمَّ سَمِعَهُ یَقْرَأُ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فَقَالَ صَدَّقَ وَ غُفِرَ لَهُ ثُمَّ سَمِعَهُ یَقْرَأُ آیَهَ الْکُرْسِیِّ فَقَالَ بَخْ بَخْ نَزَلَتْ بَرَاءَهُ هَذَا مِنَ النَّارِ(۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام موسی بن جعفر علیه السلام فرمود: یکی از پدرانم علیه السلام شنید که مردی «اُمّ الکتاب»را می خواند، فرمود: مورد سپاس قرار گرفت، ایمان آورد و پاداش گرفت. سپس شنید که می خواند«قُلْ هوَ اللَّه أَحَدٌ» {بگو: اوست خدای یگانه} - . اخلاص/ ۱ - و فرمود: ایمان آورد و امان داده شد. نیز شنید که می خواند «إِنَّا أَنزَلْنَاه» {همانا ما آن [قرآن] را نازل کردیم} - . قدر/ ۱ - و فرمود: راست گفت و بخشوده شد .

سپس شنید که آیه الکرسی را می خواند، فرمود: تبریک، تبریک! رهایی این مرد از آتش، صادر شد. - . امالی: ۴۸۵ -

**[ترجمه]

«۳»

مع،(۳)

[معانی الأخبار] ل، [الخصال]: فِی وَصِیَّهِ أَبِی ذَرٍّ أَنَّهُ سَأَلَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله أَیُّ آیَهٍ أَنْزَلَهَا اللَّهُ عَلَیْکَ أَعْظَمُ قَالَ آیَهُ الْکُرْسِیِ (۴).

عن الحسن المیثمی (۵)

عمن ذکره عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله.

**[ترجمه]معانی الاخبار: امام صادق علیه السلام فرمود: ابوذر گفت: ای رسول خدا! برترین آیه ای که بر تو نازل شد چه بود؟ فرمود: آیه الکرسی. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۱۵۷ -

از حسن میثمی از کسی که از او روایت می کند از امام صادق علیه السلام مانند آن روایت شده.

**[ترجمه]

«۴»

ل، [الخصال] الْأَرْبَعُمِائَةِ، قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: إِذَا اشْتَكَى أَحَدُكُمْ عَيْنَهُ فَلْيَقْرَأْ

۱- ۱. أمالی الصدوق ص ۶۰.

۲- ۲. أمالی الصدوق ص ۳۶۱.

۳- ۳. معانی الأخبار ص ۳۳۳.

۴- ۴. الخصال ج ۲ ص ۱۰۴.

۵- ۵. كذا فی الأصل.

آیَهَ الْکَرْسِیِّ وَ لْیُضْمِرْ فِی نَفْسِهِ أَنَّهَا تَبْرَأُ فَإِنَّهُ یُعَافَی إِنْ شَاءَ اللَّهُ (۱).

وَ قَالَ علیه السلام: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ إِحْدَی عَشْرَهَ مَرَّهً وَ مِثْلَهَا إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَ مِثْلَهَا آیَهَ الْکُرْسِیِّ مَنَعَ مَالَهُ مِمَّا یَخَافُ.

وَ قَالَ علیه السلام: لِیَقْرَأْ أَحَدُکُمْ إِذَا خَرَجَ مِنْ بَیْتِهِ الْآیَاتِ مِنْ آلِ عِمْرَانَ وَ آیَهَ الْکُرْسِیِّ وَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَ أُمَّ الْکِتَابِ فَإِنَّ فِیهَا قَضَاءَ حَوَائِجِ الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ(۲).

**[ترجمه]خصال: امیر المومنین علیه السلام در حدیث چهارصد تایی فرمود: چون کسی مبتلا به چشم درد شود، آیه الکرسی را به نیت شفا بخواند ان شاء اللّه شفا یابد.

امیر المومنین علیه السلام فرمود: کسی که پیش از آفتاب یازده بار قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ و انا انزلنا و آیه الکرسی بخواند، مالش از آنچه که می ترسد محفوظ ماند.

امیر المومنین علیه السلام فرمود: اگر کسی از شما حاجتی داشته باشد هنگامی که از منزل خود خارج شد، آخر سوره آل عمران و آیه الکرسی و «إِنَّا أَنزَلْنَاه» {ما آن (قرآن) را نازل کردیم } - . قدر/ ۱ - و «اُمّ الکتاب» را بخواند که همانا در آن، برآورده شدن نیازهای دنیا و آخرت نهفته است. - . خصال: ۶۲۳ -

**[ترجمه]

«۵»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِإِسْنَادِ التَّمِیمِیِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ آیَهَ الْکُرْسِیِّ مِائَهَ مَرَّهٍ کَانَ کَمَنْ عَبَدَ اللَّهَ طُولَ حَیَاتِهِ (۳).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا علیه السلام: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: هر کس آیه الکرسی را صد بار بخواند، همانند کسی باشد که تمام عمر خدا را عبادت کرده است.

**[ترجمه]

أَقُولُ

قَدْ مَضَی فِی بَابِ الْفَاتِحَهِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی لَهُ أَعْطَیْتُ لَکَ وَ لِأُمَّتِکَ کَنْزاً مِنْ کُنُوزِ عَرْشِی فَاتِحَهَ الْکِتَابِ وَ خَاتِمَهَ سُورَهِ الْبَقَرَهِ وَ مَضَی فِیهِ أَیْضاً الِاسْتِشْفَاءُ بِآیَهِ الْکُرْسِیِّ لِلْعَیْنِ.

**[ترجمه]گذشت در باب فاتحه روایت از رسول خدا صلی الله علیه و آله که فرمودند: پروردگارم فرمود: به تو و امّت سوره

حمـد و آیـات پایـانی سوره بقره را که یکی از گنجینه هـای عرشم بود عطا کردم و همچنین گـذشت شـفا گرفتن چشم با آیه الکرسی .

**[ترجمه]

«۶»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ خَالِدٍ: أَنَّهُ قَرَأَ أَبُو الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام اللَّهُ لا إِلهَ إِلَّا هُوَ الْحَیُّ الْقَیُّومُ لا تَأْخُذُهُ سِنَهٌ وَ لاـ نَوْمٌ أَیْ نُعَاسٌ لَهُ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ وَ ما بَیْنَهُما وَ ما تَحْتَ الثَّری عالِمُ الْغَیْبِ وَ الشَّهادَهِ هُوَ الرَّحْمنُ الرَّحِیمُ مَنْ ذَا الَّذِی یَشْـفَعُ عِنْـدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ یَعْلَمُ ما بَیْنَ أَیْـدِیهِمْ وَ ما خَلْفَهُمْ قَالَ ما بَیْنَ أَیْـدِیهِمْ فَأُمُورُ الْأَنْبِیَاءِ وَ مَا کَانَ وَ ما خَلْفَهُمْ أَیْ مَا لَمْ یَکُنْ بَعْـدُ قَوْلُهُ إِلَّا بِمـا شاءَ أَیْ بِمَا یُوحِی إِلَیْهِمْ وَ لا یَؤُدُهُ حِفْظُهُما أَیْ لَا یَثْقُلُ عَلَیْهِ حِفْظُ مَا فِی السَّمَاوَاتِ وَ مَا فِی الْأَرْضِ قَوْلُهُ لا إِکْراهَ فِی الـدِّینِ أَیْ لَا یُکْرَهُ أَحَـدٌ عَلَی دِینِهِ إِلَّا بَعْـدَ أَنْ تَبَیَّنَ لَهُ قَـدْ تَبَیَّنَ الرُّشْـدُ مِنَ الْغَیِّ فَمَنْ یَکْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَ یُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَ هُمُ الَّذِینَ غَصَبُوا آلَ مُحَمَّدٍ

ص: ۲۶۳

۱- ۱. الخصال ج ۲ ص ۱۵۸.

۲- ۲. الخصال ج ۲ ص ۱۶۲.

۳- ۳. عیون الأخبار ج ۲ ص ۶۵.

حَقَّهُمْ قَوْلُهُ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقى يَعْنِی الْوَلَایَةَ لَا انْفِصامَ لَها أَیْ حَبْلٌ لَا انْقِطَاعَ لَهُ.

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يَعْنِی أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ الْأَئِمَّهَ عليهم السلام يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَى النُّورِ وَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ هُمُ الظَّالِمُونَ آلَ مُحَمَّدٍ أَوْلِياؤُهُمُ الطَّاغُوتُ وَ هُمُ الَّذِينَ تَبِعُوا مَنْ غَصَبَهُمْ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُماتِ أُولئِكَ أَصْحابُ النَّارِ هُمْ فِيها خالِدُونَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ كَذَا نَزَلَتْ (۱).

**[ترجمه]تفسیر قمی: امام رضا علیه السلام آیه: «الله لا اله الا هو الحی القیوم لا تأخذه سنه - ای النعاس - و لا نوم له ما فی السماوات و ما فی الأرض و ما بینهما و ما تحت الثری عالم الغیب و الشهاده هو الرحمن الرحیم من ذا الذی یشفع عنده الا بإذنه یعلم ما بین ایدیهم و ما خلفهم» {خداست که معبودی جز او نیست؛ زنده و برپادارنده است؛ نه خوابی سبک - به عبارت دیگر خواب آلودگی - او را فرو می گیرد و نه خوابی گران؛ آنچه در آسمان ها و آنچه در زمین و آنچه در میان این دو و آنچه در زیر خاک (زمین مرطوب) است، از آن اوست. اوست رحمتگر مهربان. کیست آن کس که جز به اذن او در پیشگاهش شفاعت کند؟ آنچه در پیش روی آنان و آنچه در پشت سرشان است می داند} را خواند و گفت: منظور از آنچه بین دستانشان است، مسائل مربوط به پیامبران است، «وما کان»، «و ما خلفهم» یعنی آنچه که هنوز به وقوع نپیوسته است، «الا بما شاء» یعنی مگر آنچه را که به آنان وحی می کند، «ولا یؤده حفظهما» یعنی حفظ آنچه که در آسمان ها و زمین است، برایش سنگین نمی آید. «لا إِكْراهَ فِي الدِّينِ» یعنی هیچ کس بر پذیرفتن این دین، مجبور نمی شود، مگر بعد از آن که راه از بیراهه برایش آشکار گشت. «قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ» یعنی کسانی که حق آل محمد را غصب کردند «فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقى» یعنی ولایت «لَا انْفِصامَ لَها» یعنی ریسمانی که هرگز قطع نمی شود. «اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا» یعنی امیر المومنین و ائمه علیهم السلامو «يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَى النُّورِ وَ الَّذِينَ كَفَرُوا» یعنی ظالمین بر آل محمد صلی الله علیه و آله. «أَوْلِياؤُهُمُ الطَّاغُوتُ» آن ها کسانی هستند که تبعیت کردند از کسانی که غصب کردند حق آل محمد صلی الله علیه و آله را. «يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُماتِ أُولئِكَ أَصْحابُ النَّارِ هُمْ فِيها خالِدُونَ» و حمد برای خداوند عالمیان است، همانگونه که نازل شده. -. تفسیر قمی ۱ : ۹۲ -

**[ترجمه]

«۷»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی سُفْيَانَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَمْرٍو عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ شُعَيْبِ بْنِ سَابُورَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِی الْعَاتِكَهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَزِيدَ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ صُدَّيٍّ عَنْ أَبِی أُمَامَهَ الْبَاهِلِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ عَلِيَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ يَقُولُ: مَا أَرَى رَجُلًا أَدْرَكَ عَقْلُهُ الْإِسْلَامَ وَ دَلَّهُ فِی الْإِسْلَامِ يَبِيتُ لَيْلَهَ سَوَادِهَا قُلْتُ وَ مَا سَوَادُهَا يَا أَبَا أُمَامَهَ قَالَ جَمِيعُهَا حَتَّى يَقْرَأَ هَذِهِ الْآيَهَ اللَّهُ لا إِلهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ فَقَرَأَ الْآيَهَ إِلَى قَوْلِهِ وَ لا يَؤُدُهُ حِفْظُهُما وَ هُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ثُمَّ قَالَ فَلَوْ تَعْلَمُونَ مَا هِيَ أَوْ قَالَ مَا فِيهَا لَمَا تَرَكْتُمُوهَا عَلَى حَالٍ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَخْبَرَنِی قَالَ أُعْطِيتُ آيَهَ الْكُرْسِيِّ مِنْ كَنْزٍ تَحْتَ الْعَرْشِ وَ لَمْ يُؤْتَهَا نَبِيٌّ كَانَ قَبْلِی قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام فَمَا بِتُّ لَيْلَهً قَطُّ مُنْذُ سَمِعْتُهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَتَّى أَقْرَأَهَا ثُمَّ قَالَ لِی يَا أَبَا أُمَامَهَ إِنِّی أَقْرَأُهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فِی ثَلَاثَهِ أَحَايِينَ كُلَّ لَيْلَهٍ فَقُلْتُ وَ كَيْفَ تَصْنَعُ فِی قِرَاءَتِكَ لَهَا يَا ابْنَ عَمِّ

مُحَمَّدٍ- قَالَ أَقْرَأَهَا قَبْلَ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ صَلَاهِ الْعِشَاءِ الْآخِرَهِ فَوَ اللَّهِ مَا تَرَكْتُهَا مُنْذُ سَمِعْتُ هَذَا الْخَبَرَ مِنْ نَبِيِّكُمْ علیه السلام حَتَّى أَخْبَرْتُكَ بِهِ قَالَ أَبُو أُمَامَهَ وَ وَ اللَّهِ مَا تَرَكْتُ قِرَاءَتَهَا مُنْذُ سَمِعْتُ هَذَا الْخَبَرَ مِنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام حَتَّى حَدَّثْتُكَ أَوْ قَالَ أَخْبَرْتُكَ بِهِ قَالَ الْقَاسِمُ وَ أَنَا مَا تَرَكْتُ قِرَاءَتَهَا كُلَّ لَيْلَهٍ مُنْذُ حَدَّثَنِي أَبُو أُمَامَهَ بِفَضْلِهَا حَتَّى الْآنَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ يَزِيدَ

ص: ۲۶۴

۱- ۱. تفسير القمّيّ ص ۷۴.

وَ أَخْبِرُکَ أَنِّی مَا تَرَکْتُ قِرَاءَتَهَا کُلَّ لَیْلَهٍ مُنْذُ حَدَّثَنِی الْقَاسِمُ فِی فَضْلِهَا قَالَ ابْنُ أَبِی الْعَاتِکَهِ فَمَا تَرَکْتُهَا فِی کُلِّ لَیْلَهٍ مُنْذُ بَلَغَنِی فِی فَضْلِ قِرَاءَتِهَا مَا بَلَغَنِی قَالَ ابْنُ سَابُورَ وَ أَنَا مَا تَرَکْتُ قِرَاءَتَهَا فِی کُلِّ لَیْلَهٍ مُنْذُ بَلَغَنِی عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَوْلُهُ فِی فَضْلِ قِرَاءَتِهَا قَالَ إِبْرَاهِیمُ بْنُ عَمْرِو بْنِ بَکْرٍ وَ أَنَا فَمَا تَرَکْتُ قِرَاءَتَهَا مُنْذُ بَلَغَنِی هَذَا الْحَدِیثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِی سُفْیَانَ وَ أَنَا فَمَا تَرَکْتُ قِرَاءَتَهَا مُنْذُ کَتَبْتُ هَذَا الْحَدِیثَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی فَضْلِ قِرَاءَتِهَا قَالَ أَبُو الْمُفَضَّلِ وَ أَنَا بِنِعْمَهِ رَبِّی مَا تَرَکْتُ قِرَاءَتَهَا مُنْذُ سَمِعْتُ هَذَا الْحَدِیثَ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی سُفْیَانَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله حَتَّی حَدَّثْتُکُمْ بِهِ (۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: ابو امامه باهلی نقل می کند و می گوید: شنیدم که علی بن ابی طالب علیه السلام می فرمود: مردی را نمی بینم که عقل او اسلام را درک کرده باشد و او را به اسلام رهنمون شده باشد، ولی شبی را در سواد آن سپری کند، گفتم: سواد آن چیست؟ فرمود: تمام آن شب، تا آن زمان که این آیه را بخواند: «اللّه لاَ إِلَه إلاَّ هوَ الْحَی الْقَیومُ»، و آیه را تا آنجا که می فرماید: «وَلاَ یؤُودُه حِفْظُهمَا وَهوَ الْعَلِی الْعَظِیمُ» خواند. سپس فرمود: اگر می دانستید که این آیه چیست - یا چه در آن است - آن را به حال خود رها نمی کردید. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: آیه الکرسی از گنجی که زیر عرش بود، داده شد و به هیچ پیامبری پیش از من داده نشد. امام علی علیه السلام فرمود: از زمانی که از رسول خدا صلی الله علیه و آله این را شنیدم، هیچ شبی نیست که آن را نخوانم. سپس فرمود: ای ابا امامه! آن را سه مرتبه در سه نوبت از هر شب می خوانم. گفتم: ای پسر عموی محمد! چه هنگام آن را می خوانی؟ فرمود: آن را بعد از نماز عشاء آخر، پیش از دو رکعت، می خوانم. به خداوند سوگند از زمانی که این خبر را از پیامبر شما شنیدم، تا الان که تو را از آن مطلع ساختم، آن را رها نکردم. ابو امامه گفت: به خداوند سوگند! از زمانی که آن خبر را از علی بن ابی طالب علیه السلام شنیدم، خواندن آن را رها نکردم. - . امالی طوسی ۲ : ۱۲۲ -

**[ترجمه]

«۸»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانَ عَنِ ابْنِ مِهْرَانَ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَبِی الْعَلَاءِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ الْبَقَرَهَ وَ آلَ عِمْرَانَ جَاءَتَا یَوْمَ الْقِیَامَهِ تُظِلَّانِهِ عَلَی رَأْسِهِ مِثْلَ الْغَمَامَتَیْنِ أَوْ مِثْلَ الْعَبَاءَتَیْنِ (۲).

شی، [تفسیر العیاشی] عن أبی بصیر: مثله (۳).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره بقره و آل عمران را بخواند، روز قیامت این دو سوره همانند دو ابر یا دو عبا، بر سر او سایه می افکنند. - . ثواب الاعمال : ۱۳۲ -

تفسیر عیاشی ازأبی بصیر مانند آن را روایت کرده.

**[ترجمه]

«۹»

ثو، [ثواب الأعمال] مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ اللُّؤْلُؤِيِّ عَنْ رَجُلٍ عَنْ مُعَاذٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ جُمَيْعٍ رَفَعَهُ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ قَرَأَ أَرْبَعَ آيَاتٍ مِنْ أَوَّلِ الْبَقَرَهِ وَ آيَهَ الْكُرْسِيِّ وَ آيَتَيْنِ بَعْدَهَا وَ ثَلَاثَ آيَاتٍ مِنْ آخِرِهَا لَمْ يَرَ فِي نَفْسِهِ وَ مَالِهِ شَيْئاً يَكْرَهُهُ وَ لَا يَقْرَبُهُ شَيْطَانٌ وَ لَا يَنْسَى الْقُرْآنَ (۴).

شی، [تفسير العياشی] عن عمرو بن جميع: مثله (۵).

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۱۲۲.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۹۴.

۳- ۳. تفسير العيّاشیّ ج ۱ ص ۲۵.

۴- ۴. ثواب الأعمال ص ۹۴.

۵- ۵. تفسير العيّاشیّ ج ۱ ص ۲۵.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس چهار آیه اول از سوره بقره و آیه الکرسی و دو آیه بعد از آیه الکرسی و سه آیه آخر از سوره بقره را بخواند، هیچ گونه بدی و ناراحتی در خود و خانواده خود و مال خود نمی بیند و شیطان به او نزدیک نمی شود و قرآن را از یاد نمی برد. - . ثواب الاعمال : ۹۴ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ جَهْمٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مِهْزَمٍ عَنْ رَجُلٍ سَمِعَ الرِّضَا علیه السلام يَقُولُ: مَنْ قَرَأَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ عِنْدَ مَنَامِهِ لَمْ يَخَفِ الْفَالِجَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَ مَنْ قَرَأَهَا دُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ لَمْ يَضُرَّهُ ذُو حُمَةٍ(۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: هر کس که آیه الکرسی را هنگام خواب بخواند، به اذن خدا، هراسی از فلج شدن نخواهد داشت؛ و هر کس که آن را بعد از هر فریضه ای بخواند، هیچ موجود نیش داری به او آزار نخواهد رساند. - . ثواب الاعمال : ۹۵ -

**[ترجمه]

«۱۱»

سن، [المحاسن] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي هَاشِمٍ عَنْ أَبِي خَدِيجَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَتَى أَخَوَانِ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالا إِنَّا نُرِيدُ الشَّامَ فِي تِجَارَةٍ فَعَلِّمْنَا مَا نَقُولُ فَقَالَ نَعَمْ إِذَا آوَيْتُمَا إِلَى الْمَنْزِلِ فَصَلِّيَا الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ فَإِذَا وَضَعَ أَحَدُكُمَا جَنْبَهُ عَلَى فِرَاشِهِ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَلْيُسَبِّحْ تَسْبِيحَ فَاطِمَةَ علیها السلام ثُمَّ لْيَقْرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ فَإِنَّهُ مَحْفُوظٌ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى يُصْبِحَ وَ إِنَّ لُصُوصاً تَبِعُوهُمَا حَتَّى إِذَا نَزَلُوا بَعَثُوا غُلَاماً لِيَنْظُرَ كَيْفَ حَالُهُمَا نَامَا أَمْ مُسْتَيْقِظَيْنِ فَانْتَهَى الْغُلَامُ إِلَيْهِمَا وَ قَدْ وَضَعَ أَحَدُهُمَا جَنْبَهُ عَلَى فِرَاشِهِ وَ قَرَأَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَ سَبَّحَ تَسْبِيحَ فَاطِمَةَ علیها السلام قَالَ فَإِذَا عَلَيْهِمَا حَائِطَانِ مَبْنِيَّانِ فَجَاءَ الْغُلَامُ فَطَافَ بِهِمَا فَكُلَّمَا دَارَ لَمْ يَرَ إِلَّا الْحَائِطَيْنِ مَبْنِيَّيْنِ فَرَجَعَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ لَا وَ اللَّهِ مَا رَأَيْتُ إِلَّا حَائِطَيْنِ مَبْنِيَّيْنِ فَقَالُوا لَهُ أَخْزَاكَ اللَّهُ لَقَدْ كَذَبْتَ بَلْ ضَعُفْتَ وَ جَبُنْتَ فَقَامُوا وَ نَظَرُوا فَلَمْ يَجِدُوا إِلَّا حَائِطَيْنِ فَدَارُوا بِالْحَائِطَيْنِ فَلَمْ يَسْمَعُوا وَ لَمْ يَرَوْا إِنْسَاناً فَانْصَرَفُوا إِلَى مَنَازِلِهِمْ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ جَاءُوا إِلَيْهِمْ فَقَالُوا أَيْنَ كُنْتُمْ فَقَالُوا مَا كُنَّا إِلَّا هُنَا وَ مَا بَرِحْنَا فَقَالُوا وَ اللَّهِ لَقَدْ جِئْنَا وَ مَا رَأَيْنَا إِلَّا حَائِطَيْنِ مَبْنِيَّيْنِ فَحَدِّثُونَا مَا قِصَّتُكُمْ قَالُوا إِنَّا أَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَسَأَلْنَاهُ أَنْ يُعَلِّمَنَا فَعَلَّمَنَا آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَ تَسْبِيحَ فَاطِمَةَ علیها السلام فَقُلْنَا فَقَالُوا انْطَلِقُوا لَا وَ اللَّهِ مَا نَتَّبِعُكُمْ أَبَداً وَ لَا يَقْدِرُ عَلَيْكُمْ لِصٌّ أَبَداً بَعْدَ هَذَا الْكَلَامِ (۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمودند: دو برادر رسول خدا صلی الله علیه و آله نزدش آمدند و گفتند: ما قصد شام داریم برای تجارت و به ما بیاموز آنچه باید بگوئیم. فرمود: آری، چون به منزلی جا گرفتید و نماز عشاء پسین را خواندید، هر کدام شما پس از سلام پهلو بر بستر نهد و تسبیح فاطمه علیها السلام بخواند و به دنبالش آیه الکرسی که محفوظ ماند از

هر چیزی تا صبح کند. و دزدانی آن ها را دنبال کردند تا به منزلی رسیدند و غلام خود را فرستادند تا بدانند در چه حالند خوابند یا بیدار. و غلام بدان ها رسید و یکی شان پهلو بر بستر داشت و آیه الکرسی خواند و تسبیح فاطمه علیها السلام را و به ناگاه دو دیوار بر آن ها ساخته شده و آن غلام آمد و گرد آن ها گشت و از هر طرف جز دو دیوار ساخته ندید (و برگشت نزد یارانش و گفت به خدا جز دو دیوار ندیدم.) گفتند: خدایت رسوا کند، دروغ گفتی، ناتوان ترسوئی. و خودشان برخاستند، جز دو دیوار ندیدند و گرد آن ها گردیدند و سخنی نشنیدند و آدمی ندیدند و برگشتند به منزل خود و فردا که شد آمدند نزد آن ها و گفتند: شما کجا بودید؟ هر دو گفتند: جز همین جا نبودیم و نرفتیم. دزدها گفتند: به خدا ما آمدیم و جز دو دیوار ندیدیم. بگوئید داستان شما چیست؟ گفتند: ما نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله رفتیم و از او خواستیم به ما آموزشی دهد و به ما آیه الکرسی و تسبیح فاطمه علیها السلام را یاد داد و ما آن را گفتیم و دزدها گفتند: بروید، به خدا ما شما را دنبال نکنیم هرگز و هرگز دزدی بر شما توانا نباشد پس از این سخن. - . محاسن : ۳۶۸ -

**[ترجمه]

«۱۲»

سن، [المحاسن] أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ حَرِيزٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ نُعَيْمٍ عَنْ

ص: ۲۶۶

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۹۵.

۲- ۲. المحاسن ص ۳۶۸.

أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا دَخَلْتَ مُدْخَلًا تَخَافُهُ فَاقْرَأْ هَذِهِ الْآیَهَ رَبِّ أَدْخِلْنِی مُدْخَلَ صِدْقٍ وَ أَخْرِجْنِی مُخْرَجَ صِدْقٍ وَ اجْعَلْ لِی مِنْ لَدُنْکَ سُلْطاناً نَصِیراً(۱) فَإِذَا عَایَنْتَ الَّذِی تَخَافُهُ فَاقْرَأْ آیَهَ الْکُرْسِیِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود که چون داخل شوی در منزلی که در آنجا خوف داشته باشی، بگو «رَبِ أَدْخِلْنِی مُدْخَلَ صِدْقٍ وَ أَخْرِجْنِی مُخْرَجَ صِدْقٍ وَ اجْعَلْ لِی مِنْ لَدُنْکَ سُلْطاناً نَصِیراً» و چون بینی آنچه که از آن می ترسی، آیه الکرسی بخوان. - . محاسن : ۳۶۷ -

**[ترجمه]

«۱۳»

سن، [المحاسن] الْعَبَّاسُ بْنُ عَامِرٍ عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام یَقُولُ: إِنَّ الْعَفَارِیتَ مِنْ أَوْلَادِ الْأَبَالِسَهِ تَتَخَلَّلُ وَ تَدْخُلُ بَیْنَ مَحَامِلِ الْمُؤْمِنِینَ فَتُنَفِّرُ عَلَیْهِمْ إِبِلَهُمْ فَتَعَاهَدُوا ذَلِکَ بِآیَهِ الْکُرْسِیِ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: امام باقر علیه السلام فرمودند: عفریت ها فرزندان ابلیسانند که نفوذ کنند و در آیند و در کجاوه های مؤمنان و شترشان را به هم دهند. آن را بیائید با آیه الکرسی (که آن ها را دور کند). - . محاسن : ۳۸۰ -

**[ترجمه]

«۱۴»

سن، [المحاسن] أَبِی عَنْ یُونُسَ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: قَالَ فِی سَمْکِ الْبَیْتِ إِذَا رُفِعَ فَوْقَ ثَمَانِی أَذْرُعٍ صَارَ مَسْکُوناً فَإِذَا زَادَ عَلَی ثَمَانِی أَذْرُعٍ فَلْیُکْتَبْ عَلَی رَأْسِ الثَّمَانِی آیَهُ الْکُرْسِیِ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: که اگر بلندی اتاق بیش از هشت ذراع باشد، مسکونی باشد (یعنی جن در آن جا گیرند) و در این صورت در حد هشت ذراع آیه الکرسی نوشته شود. - . محاسن : ۶۰۹ -

**[ترجمه]

أقول

قد أوردنا مثله بأسانید فی أبواب آداب المساکن (۵).

**[ترجمه]مانند این روایت را در ابواب آداب مساکن قبلا آوردیم.

**[ترجمه]

«۱۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَبْدِ الْحَمِیدِ بْنِ فَرْقَدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ لِلْحَسَنِ إِنَّ لِکُلِّ شَیْ ءٍ ذِرْوَهً وَ ذِرْوَهُ الْقُرْآنِ آیَهُ الْکُرْسِیِ (۶).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: برای هر چیز قلّه ای است و قلّه قرآن، آیه الکرسی است. -. تفسیر عیاشی ۱ : ۱۳۶ -

**[ترجمه]

«۱۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الشَّیَاطِینَ یَقُولُونَ لِکُلِّ شَیْ ءٍ ذِرْوَهٌ وَ ذِرْوَهُ الْقُرْآنِ آیَهُ الْکُرْسِیِّ مَنْ قَرَأَهَا مَرَّهً صَرَفَ اللَّهُ عَنْهُ أَلْفَ مَکْرُوهٍ مِنْ مَکَارِهِ الدُّنْیَا وَ أَلْفَ مَکْرُوهٍ مِنْ مَکَارِهِ الْآخِرَهِ أَیْسَرُ مَکْرُوهِ الدُّنْیَا الْفَقْرُ وَ أَیْسَرُ مَکْرُوهِ الْآخِرَهِ عَذَابُ الْقَبْرِ وَ إِنِّی لَأَسْتَعِینُ بِهَا عَلَی صُعُودِ الدَّرَجِه(۷).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: شیاطین می گویند برای هر چیز قلّه ای است و قلّه قرآن، آیه الکرسی است؛ هر کس آن را یک بار بخواند، خداوند هزار بدی از بدی های دنیا و هزار بدی از بدی های آخرت را از او دور می سازد؛ کوچک ترین بدی دنیا، فقر و کوچک ترین بدی آخرت، عذاب قبر می باشد. و من از آن برای بالارفتن درجه، یاری می جویم. -. تفسیر عیاشی ۱ : ۱۵۶ -

**[ترجمه]

«۱۷»

م، [تفسیر الإمام علیه السلام] قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْقُرْآنُ مَأْدُبَهُ اللَّهِ فَتَعَلَّمُوا مِنْ مَأْدُبَهِ اللَّهِ

۱- ۱. أسری: ۸۰.

۲- ۲. المحاسن ص ۳۶۷.

۳- ۳. المحاسن ص ۳۸۰.

۴- ۴. المحاسن ص ۶۰۹.

۵- ۵. راجع ج ۷۶ ص ۱۴۸- ۱۵۵.

۶- ۶. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۳۶، راجعه.

٧- ٧. تفسير العيّاشيّ ج ١ ص ١٣٦، راجعه.

مَا اسْتَطَعْتُمْ إِنَّهُ النُّورُ الْمُبِينُ وَ الشِّفَاءُ النَّافِعُ تَعَلَّمُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ يُشَرِّفُكُمْ بِتَعَلُّمِهِ تَعَلَّمُوا سُورَهَ الْبَقَرَهِ وَ آلَ عِمْرَانَ فَإِنَّ أَخْذَهُمَا بَرَكَهٌ وَ تَرْكَهُمَا حَسْرَهٌ وَ لَا يَسْتَطِيعُهُمَا الْبَطَلَهُ يَعْنِي السَّحَرَهَ وَ إِنَّهُمَا لَيَجِيئَانِ يَوْمَ الْقِيَامَهِ كأنه [كَأَنَّهُمَا] غَمَامَتَانِ أَوْ عَبَاءَتَانِ أَوْ فِرْقَانِ مِنْ طَيْرٍ صَوَافَّ يُحَاجَّانِ عَنْ صَاحِبِهِمَا وَ يُحَاجُّهُمَا رَبُّ الْعِزَّهِ يَقُولَانِ يَا رَبَّ الْأَرْبَابِ إِنَّ عَبْدَكَ هَذَا أَقْرَأْنَا وَ أَظْمَأْنَا نَهَارَهُ وَ أَسْهَرَنَا لَيْلَهُ وَ أَنْصَبَنَا بَدَنَهُ فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يَا أَيُّهَا الْقُرْآنُ فَكَيْفَ كَانَ تَسْلِيمُهُ لِمَا أَنْزَلْتُهُ فِيكَ مِنْ تَفْضِيلِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَخِي مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ يَقُولَانِ يَا رَبَّ الْأَرْبَابِ وَ إِلَهَ الْآلِهَهِ وَالاهُ وَ وَالَى وَلِيَّهُ وَ عَادَى أَعْدَاءَهُ إِذَا قَدَرَ جَهَرَ وَ إِذَا عَجَزَ اتَّقَى وَ اسْتَتَرَ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى فَقَدْ عَمِلَ إِذاً بِكُمَا كَمَا أَمَرْتُهُ وَ عَظَّمَ مِنْ حَقِّكُمَا مَا أَعْظَمْتُهُ يَا عَلِيُّ أَ مَا تَسْتَمِعُ شَهَادَهَ الْقُرْآنِ لِوَلِيِّكَ هَذَا فَيَقُولُ عَلِيٌّ بَلَى يَا رَبِّ فَيَقُولُ اللَّهُ فَاقْتَرِحْ لَهُ مَا تُرِيدُ فَيَقْتَرِحُ لَهُ مَا يُرِيدُهُ عَلِيٌّ عليه السلام مِنْ أَمَانِيِّ هَذَا الْقَارِي أَضْعَافَ الْمُضَاعَفَاتِ مَا لَا يَعْلَمُهُ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَيُقَالُ قَدْ أَعْطَيْتُهُ مَا اقْتَرَحْتَ يَا عَلِيُّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ إِنَّ وَالِدَيِ الْقَارِي لَيُتَوَّجَانِ بِتَاجِ الْكَرَامَهِ يُضِي ءُ نُورُهُ مِنْ مَسِيرَهِ عَشَرَهِ آلَافِ سَنَهٍ وَ يُكْسَيَانِ حُلَّهً لَا يَقُومُ لِأَقَلِّ سِلْكٍ مِنْهَا مِائَهُ أَلْفِ ضِعْفِ مَا فِي الدُّنْيَا بِمَا يَشْتَمِلُ عَلَيْهِ مِنْ خَيْرَاتِهَا ثُمَّ يُعْطَى هَذَا الْقَارِي الْمُلْكَ بِيَمِينِهِ فِي كِتَابٍ وَ الْخُلْدَ بِشِمَالِهِ فِي كِتَابٍ يَقْرَأُ مِنْ كِتَابِهِ بِيَمِينِهِ قَدْ جُعِلْتَ مِنْ أَفَاضِلِ مُلُوكِ الْجِنَانِ وَ مِنْ رُفَقَاءِ مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْأَنْبِيَاءِ وَ عَلِيٍّ خَيْرِ الْأَوْصِيَاءِ وَ الْأَئِمَّهِ بَعْدَهُمَا سَادَهِ الْأَتْقِيَاءِ وَ يَقْرَأُ مِنْ كِتَابِهِ بِشِمَالِهِ قَدْ أَمِنْتَ الزَّوَالَ وَ الِانْتِقَالَ عَنْ هَذَا الْمُلْكِ وَ أُعِذْتَ مِنَ الْمَوْتِ وَ الْأَسْقَامِ وَ كُفِيتَ الْأَمْرَاضَ وَ الْأَعْلَالَ وَ جُنِّبْتَ حَسَدَ الْحَاسِدِينَ وَ كَيْدَ الْكَائِدِينَ ثُمَّ يُقَالُ لَهُ اقْرَأْ وَ ارْقَ وَ مَنْزِلُكَ عِنْدَ آخِرِ آيَهٍ تَقْرَؤُهَا فَإِذَا نَظَرَ وَالِدَاهُ إِلَى حِلْيَتِهِمَا وَ تَاجَيْهِمَا قَالا رَبَّنَا أَنَّى لَنَا هَذَا الشَّرَفُ وَ لَمْ تَبْلُغْهُ أَعْمَالُنَا فَقَالَ لَهُمَا إِكْرَامُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ هَذَا لَكُمَا بِتَعْلِيمِكُمَا وَلَدَكُمَا الْقُرْآنَ (۱).

۱- ۱. تفسير الإمام ص ۲۸.

**[ترجمه]تفسیر امام عسکری علیه السلام: رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمودند: قرآن سفره میهمانی خداست، از این سفره تا می توانید یاد بگیرید. همانا قرآن نور آشکار و شفای سودمند است آن را بیاموزید؛ چرا که خداوند به آموختن آن به شما ارج می نهد. سوره بقره و آل عمران را بیاموزید، چرا که گرفتن آن دو برکت و رها کردنشان حسرت است. توانگران یعنی ساحران استطاعت آن دو را ندارند. آن دو روز قیامت می آیند گویی دو توده ابرند یا در دو عبا و یا دو گروه از پرندگان صف کشیده که در مورد صاحبشان (قاری) محاجه می کنند و پروردگار عزت نیز با آن دو محاجه می کند. آنان می گویند ای رب الارباب این بنده تو ما را قرائت کرد و روز خود را با خواندن ما به تشنگی و شبش را با بیداری سپری کرد و بدنش را به سختی انداخت. خداوند عزوجل می فرماید ای قرآن تسلیم شدن او در برابر فضیلت علی بن ابی طالب علیه السلام برادر محمد رسول خدا صلی الله علیه وآله که در تو نازل نمودم چگونه بود؟ آن دو می گویند ای رب الارباب و معبود معبودان با او دوستی کرد و با دوست او دوستی نمود و با دشمنش دشمنی کرد؛ آنجا که می توانست آشکار نمود و وقتی نمی توانست مخفی کرده و تقیه پیشه کرد. خدای متعال می فرماید: بنابراین همانطور که به او امر کرده بودم به شما عمل کرد و حق شما را آنگونه که من بزرگ داشتم او نیز بزرگ داشت. یا علی! آیا شهادت قرآن بر این دوستت را نمی شنوی؟ علی علیه السلام می گوید: چرا ای پروردگارم. خدا می فرماید: هر آنچه دوست داری برای او بخواه. آنگاه خداوند هزاران برابر آنچه را که علی علیه السلام از آرزوهای این قاری خواسته بود بر می گزیند که مقدار آن را جز خدا نمی داند. آنگاه گفته می شود ای علی آنچه را تو بر گزیدی به او دادم. رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمودند: و همانا بر سر پدر و مادر این قاری تاج کرامت نهاده می شود که نور آن تا راه ده هزار ساله را روشن می کند و به آن دو لباسی پوشانده می شود که با یک نخ آن صد هزار برابر آنچه از خیر دنیا به او رسیده بود برابری نمی کند. سپس به این قاری سند حکومت به دست راست و ابدیت به دست چپش در صحیفه ای داده می شود که در کتاب راستش چنین می خواند: همانا از برترین ملوک بهشت و از همراهان محمد صلی الله علیه وآله سید پیامبران و علی بهترین اوصیا و ائمه بعد از آنها که سید پرهیزکاران هستند قرار داده شدی. و در کتاب چپش چنین می خواند از زوال و انتقال از این سرزمین ایمن شدی و از مرگ و بیماریها پناه یافتی و از امراض و علت ها کفایت یافتی و از حسد حاسدین و کید نیرنگ کنندگان به دور شدی. سپس به او گفته می شود: بخوان و بالا برو و جایگاه تو در نزد آخرین آیه ای است که می خوانی. آنگاه وقتی پدر و مادر او به لباسها و تاجهایشان می نگرند می گویند پروردگارا این شرافت از کجا به ما رسیده اعمال ما به این درجه نمی رسد. به آن دو گفته می شود: این اکرام خدای عزوجل به خاطر آن است که به فرزندتان قرآن آموختید. -. تفسیر امام : ۲۸ -

**[ترجمه]

«۱۸»

جع، [جامع الأخبار] عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَ الْآيَتَيْنِ مِنْ آلِ عِمْرَانَ شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لا إِلهَ إِلَّا هُوَ وَ قُلِ اللَّهُمَّ مالِكَ الْمُلْكِ إِلَى آخِرِهَا مُعَلَّقَاتٌ مَا بَيْنَهُنَّ وَ بَيْنَ اللَّهِ تَعَالَى حِجَابٌ يَقُلْنَ يَا رَبِّ تُهْبِطُنَا إِلَى أَرْضِكَ وَ إِلَى مَنْ يَعْصِيكَ فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى لَا يَقْرَؤُكُنَّ أَحَدٌ مِنْ عِبَادِي دُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ إِلَّا جَعَلْتُ الْجَنَّةَ مَثْوَاهُ عَلَى مَا كَانَ فِيهِ وَ لَأَسْكَنْتُهُ حَظِيرَةَ الْقُدْسِ وَ لَأَنْظُرَنَّ إِلَيْهِ فِي كُلِّ يَوْمٍ سَبْعِينَ نَظْرَةً.

قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: مَنْ قَرَأَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ لَمْ يَمْنَعْهُ دُخُولَ الْجَنَّةِ إِلَّا الْمَوْتُ وَ مَنْ قَرَأَهَا حِينَ نَامَ آمَنَهُ اللَّهُ تَعَالَى جَارَهُ وَ أَهْلَ الدُوَيْرَاتِ حَوْلَهُ.

وَ فِي خَبَرٍ آخَرَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام: مَنْ قَرَأَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَ هُوَ سَاجِدٌ لَمْ يَدْخُلِ النَّارَ أَبَداً(۱).

**[ترجمه]جامع الاخبار: امام صادق عليه السلام فرمود: هنگامی که خداوند عز و جل دستور داد تا اين آيات فَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَ دو آيه آل عمران «شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لا إِلهَ إِلَّا هُوَ وَ قُلِ اللَّهُمَّ مالِكَ الْمُلْكِ» تا آخر آيه بر زمين فرود آيند، خود را به عرش آويختند و گفتند: پروردگارا! ما را به کجا فرو می فرستی، نزد خطاکاران و گنهکاران؟ پس خداوند عز و جل به آنان وحی کرد که فرود آييد، به عزت و جلال خود سوگند ياد می کنم که هيچکس از آل محمّد صلی الله عليه و آله و شيعه ايشان، شما را بعد از هر يک از واجبات روزانه که بر ايشان واجب گردانيدم، نمی خواند، مگر اين که بهشت را جايگاه او و او را با تمام گناهانی که دارد می پذيرم و به او هر روز هفتاد مرتبه بنگرم.

رسول خدا صلی الله عليه و آله فرمود: کسی که بعد از هر نماز آيه الکرسی بخواند، به مجرد مردن به بهشت داخل می شود و چيزی جز مرگ از داخل شدن او به بهشت جلوگيری نمی نمايد. هر کس آيه الکرسی را در هنگام خواب قرائت کند، خدا او را و خانهاش و خانه همسايگانش را ايمن خواهد کرد.

در روايت ديگری آمده: هر کس آيه الکرسی را هنگام سجده بخواند، هرگز وارد جهنم نخواهد شد. -. جامع الاخبار : ۵۳ -

**[ترجمه]

«۱۹»

كا، [الكافی] الْعِدَّةُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ رِئَابٍ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام قَالَ: أَيُّمَا دَابَّةٍ اسْتَصْعَبَتْ عَلَى صَاحِبِهَا مِنْ لِجَامٍ وَ نِفَارٍ فَلْيَقْرَأْ فِي أُذُنِهَا أَوْ عَلَيْهَا أَ فَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَ لَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ طَوْعاً وَ كَرْهاً وَ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ (۲).

**[ترجمه]کافی: يکی از دو امام باقر و صادق عليهما السلام فرمودند: هر چهارپايی که سرکشی يا چموشی کند، در وقت لجام کردن و غير آن، يا رم کند، در گوشش اگر بخوانند و اگر نه، بر آن بخوانند اين آيه را: «أَ فَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَ لَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ طَوْعاً وَ كَرْهاً وَ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ» رام گردد. -. کافی ۶ : ۵۴۰ -

**[ترجمه]

«۲۰»

إِرْشَادُ الْقُلُوبِ، عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليهم السلام: فِي خَبَرِ الْيَهُودِيِّ الَّذِي سَأَلَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام عَنْ فَضَائِلِ نَبِيِّنَا صلى الله عليه و آله قَالَ ثُمَّ عُرِجَ بِهِ حَتَّى انْتَهَى إِلَى سَاقِ الْعَرْشِ فَقَالَ عَزَّ وَ جَلَ ثُمَّ دَنا فَتَدَلَّى (۳) وَ دَنَّى لَهُ

رَفْرَفاً أَخْضَرَ أَغْشَى عَلَيْهِ نُورٌ عَظِيمٌ حَتَّى كَانَ فِي دُنُوِّهِ كَقَابِ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى وَ هُوَ مِقْدَارُ مَا بَيْنَ الْحَاجِبِ إِلَى الْحَاجِبِ وَ نَاجَاهُ بِمَا ذَكَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِي كِتَابِهِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِلَّهِ ما فِي السَّماواتِ وَ ما فِي الْأَرْضِ وَ إِنْ تُبْدُوا ما فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ

ص: ۲۶۹

۱- ۱. جامع الأخبار ص ۵۳.

۲- ۲. الکافی ج ۶ ص ۵۴۰، و الآیه فی سوره آل عمران: ۸۳.

۳- ۳. النجم: ۸.

يُحاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشاءُ وَ يُعَذِّبُ مَنْ يَشاءُ -(۱)

وَ كَانَتْ هَذِهِ الْآيَهُ قَدْ عَرَضَتْ عَلَى سَائِرِ الْأُمَمِ مِنْ لَدُنْ آدَمَ إِلَى أَنْ بُعِثَ مُحَمَّدٌ صلى الله عليه و آله فَأَبَوْا جَمِيعاً أَنْ يَقْبَلُوهَا مِنْ ثِقَلِهَا وَ قَبِلَهَا مُحَمَّدٌ صلى الله عليه و آله فَلَمَّا رَأَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْهُ وَ مِنْ أُمَّتِهِ الْقَبُولَ خَفَّفَ عَنْهُ ثِقَلَهَا فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ آمَنَ الرَّسُولُ بِما أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ (۲) ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ تَكَرَّمَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ أَشْفَقَ عَلَى أُمَّتِهِ مِنْ تَشْدِيدِ الْآيَهِ الَّتِي قَبِلَهَا هُوَ وَ أُمَّتُهُ فَأَجَابَ عَنْ نَفْسِهِ وَ أُمَّتِهِ فَقَالَ وَ الْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَ مَلائِكَتِهِ وَ كُتُبِهِ وَ رُسُلِهِ لا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُمُ الْمَغْفِرَهُ وَ الْجَنَّهُ إِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ.

فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله سَمِعْنا وَ أَطَعْنا غُفْرانَكَ رَبَّنا وَ إِلَيْكَ الْمَصِيرُ يَعْنِي الْمَرْجِعَ فِي الْآخِرَهِ فَأَجَابَهُ قَدْ فَعَلْتُ ذَلِكَ بِتَائِبِي أُمَّتِكَ قَدْ أَوْجَبْتُ لَهُمُ الْمَغْفِرَهَ ثُمَّ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَمَّا إِذَا قَبِلْتَهَا أَنْتَ وَ أُمَّتُكَ وَ قَدْ كَانَتْ عُرِضَتْ مِنْ قَبْلُ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ وَ الْأُمَمِ فَلَمْ يَقْبَلُوهَا فَحَقٌّ عَلَيَّ أَنْ أَرْفَعَهَا مِنْ أُمَّتِكَ فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى لا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْساً إِلَّا وُسْعَها لَها ما كَسَبَتْ مِنْ خَيْرٍ وَ عَلَيْها مَا اكْتَسَبَتْ مِنْ شَرٍّ ثُمَّ أَلْهَمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ نَبِيَّهُ صلى الله عليه و آله أَنْ قَالَ رَبَّنا لا تُؤاخِذْنا إِنْ نَسِينا أَوْ أَخْطَأْنا فَقَالَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ أَعْطَيْتُكَ لِكَرَامَتِكَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ الْأُمَمَ السَّالِفَهَ كَانُوا إِذَا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا فُتِحَتْ عَلَيْهِمْ أَبْوَابُ عَذَابِي وَ رَفَعْتُ ذَلِكَ عَنْ أُمَّتِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله رَبَّنا وَ لا تَحْمِلْ عَلَيْنا إِصْراً كَما حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنا يَعْنِي بِالْآصَارِ الشَّدَائِدَ الَّتِي كَانَتْ عَلَى الْأُمَمِ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله فَقَالَ عَزَّ وَ جَلَّ لَقَدْ رَفَعْتُ عَنْ أُمَّتِكَ الْآصَارَ الَّتِي كَانَتْ عَلَى الْأُمَمِ السَّالِفَهِ وَ ذَلِكَ أَنِّي جَعَلْتُ عَلَى الْأُمَمِ السَّالِفَهِ أَنْ لَا أَقْبَلَ فِعْلًا إِلَّا فِي بِقَاعِ الْأَرْضِ الَّتِي اخْتَرْتُهَا لَهُمْ وَ إِنْ بَعُدَتْ وَ قَدْ جَعَلْتُ الْأَرْضَ لَكَ وَ لِأُمَّتِكَ طَهُوراً وَ مَسْجِداً وَ هَذِهِ مِنَ الْآصَارِ وَ قَدْ رَفَعْتُهَا عَنْ أُمَّتِكَ وَ سَاقَ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله اللَّهُمَّ إِذْ قَدْ فَعَلْتَ ذَلِكَ بِي فَزِدْنِي فَأَلْهَمَهُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ أَنْ قَالَ رَبَّنا وَ لا تُحَمِّلْنا ما لا طاقَهَ لَنا بِهِ قَالَ

۱- ۱. البقره: ۲۸۴.

۲- ۲. البقره: ۲۸۵ و بعدها ۲۸۶.

اللّهُ عَزَّ وَ جِلَّ قَدْ فَعَلْتُ ذَلِکَ بِأَمَّتِکَ وَ قَدْ رَفَعْتُ عَنْهُمْ عَظِيمَ بَلَايَا الْأَمَمِ وَ ذَلِکَ حُکْمِي فِي جَمِيعِ الْأُمَمِ أَنْ لَا أَكَلِّفَ نَفْساً فَوْقَ طَاقَتِهَا قَالَ وَ اعْفُ عَنَّا وَ اغْفِرْ لَنا وَ ارْحَمْنا أَنْتَ مَوْلانا قَالَ قَالَ اللّهُ تَعَالَى قَدْ فَعَلْتُ ذَلِکَ بِتَائِبِي أُمَّتِکَ ثُمَّ قَالَ فَانْصُرْنا عَلَى الْقَوْمِ

الْكافِرِينَ قَالَ اللّهُ عَزَّ وَ جِلَّ قَدْ فَعَلْتُ ذَلِکَ وَ جَعَلْتُ أُمَّتَکَ يَا مُحَمَّدُ کَالشَّامَهِ الْبَيْضَاءِ فِي الثَّوْرِ الْأَسْوَدِ هُمُ الْقَادِرُونَ وَ هُمُ الْقَاهِرُونَ يَسْتَخْدِمُونَ وَ لَا يُسْتَخْدَمُونَ لِكَرَامَتِکَ وَ حَقٌّ عَلَيَّ أَنْ أُظْهِرَ دِينَکَ عَلَى الْأَدْيَانِ حَتَّى لَا يَبْقَى فِي شَرْقِ الْأَرْضِ وَ لَا غَرْبِهَا دِينٌ إِلَّا دِينُکَ (۱).

**[ترجمه]ارشاد القلوب: امير المؤمنين عليه السّلام در جواب يهودى كه از فضائل پيامبر صلى الله عليه و آله پرسيده بود، فرمود: ... بعد او را پرواز داد تا او را به ساق عرش رسانيد، چنانچه خداى تعالى فرموده: «ثُمَّ دَنا فَتَدَلَّى» براى او سفينه اى بود كه بر فراز او مى رفت، نورى درخشنده و بزرگ داشت تا اينكه به قاب قوسين رسيد، يعنى جايى كه فاصله او با مبدء، به اندازه فاصله دو ابرو از يک ديگر بود. و مناجات به آنچه خداى تعالى در قرآنش در سوره بقره يادآورى كرده «لِلَّهِ ما فِي السَّماواتِ وَ ما فِي الْأَرْضِ وَ إِنْ تُبْدُوا ما فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشاءُ وَ يُعَذِّبُ مَنْ يَشاءُ» اين آيه بود كه خداوند بر ساير امت ها از زمان آدم تا هنگام مبعث نبى معظم محمّد صلّى اللّه عليه و آله پيشنهاد كرد و تمام از زير بار شانه خالى كردند و نپذيرفتند، محمّد و امتش قبول كردند و پذيرفتند. چون خداى تعالى ديد كه محمّد و امتش پذيرفتند، سنگينى بار را از دوش آنان برداشت. سپس خداى تعالى براى محمّد فرمود: «آمَنَ الرَّسُولُ بِما أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ»، ايمان آورده است رسول به آنچه كه به سوى او از طرف پروردگارش فرو فرستاده شده. بعد همانا خداى تعالى گرامى داشت محمّد را و مهربانى كرد بر او از سختى وظيفه اى كه با امتش به دوش گرفت و پذيرفتند. پس از طرف پيامبر و امتش پاسخ داد و فرمود «وَ الْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَ مَلائِكَتِهِ وَ كُتُبِهِ وَ رُسُلِهِ لا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ» سپس خداى تعالى فرمود: براى اينان آمرزش و بهشت است هنگامى كه انجام وظيفه كنند. پس پيامبر فرمود: «سَمِعْنا وَ أَطَعْنا غُفْرانَكَ رَبَّنا وَ إِلَيْكَ الْمَصِيرُ» يعنى برگشت ما در آخرت به سوى تو است.

خداى تعالى او را جواب داد و فرمود انجام وظيفه كردى امت تو بر تمام امت ها نازش مى كنند من هم آمرزشم را بر اينان واجب كردم. خداى تعالى فرمود: در اين هنگام تو و امتت پذيرفتيد آيه را كه من پيش از اين بر ساير پيامبران و امت هايشان پيشنهاد و عرضه داشتم نپذيرفتند. پس سزاوار اين است كه بار سنگين را از دوش امت تو بردارم .

سپس خداى تعالى فرمود: «لا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْساً إِلَّا وُسْعَها لَها ما كَسَبَتْ وَ عَلَيْها مَا اكْتَسَبَتْ» خداوند براى هر كس به اندازه قدرت و نيرويش وظيفه تعيين مى كند، بر آن نفس است آنچه را انجام دهد از خير و شر.

سپس پيامبرش الهام كرد كه بگويد: «رَبَّنا لا تُؤاخِذْنا إِنْ نَسِينا أَوْ أَخْطَأْنا» {پروردگارا اشتباه و فراموشى را بر ما مگير.} سپس خداى تعالى فرمود: به واسطه گرامى داشتن تو اى محمّد بر امت هاى پيشين كه بودند هر گاه چيزى را يادآورى مى شدند و فراموش مى كردند به رويشان درهاى عذاب را مى گشودم، اين كيفر را از امت تو برداشتم.

سپس رسول خدا فرمود: «رَبَّنا وَ لا تَحْمِلْ عَلَيْنا إِصْراً كَما حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنا» {پروردگارا بر ما بار مكن سختى را آنچنان كه بر پيشينيان ما بار كردى.} يعنى سختى هائى را كه بر دوش امت هاى پيش از امت محمّد بود. سپس خداى تعالى

فرمود: سختی هائی که بر دوش امت های پیشین بود از گردن امت تو برداشتم و آن سختی این بود که کردار کسی از امت ها را نپذیرفتم مگر آنکه در جاهائی که بر ایشان انتخاب کرده بودم انجام دهند، اگر چه دور باشد، ولی برای تو و امتت تمام زمین را پاکیزه و محل سجود قرار دادم. این یکی از سختی ها بود که از دوش امت تو برداشتم. و حدیث را ادامه داد تا آنجا که: سپس رسول خدا عرض کرد: اکنون که امت من مشمول لطف و رحمت تو قرار گرفته اند، بر این مرحمت ها افزوده فرما. خدای تعالی بپیامبر الهام کرد که بگوید: «رَبَّنا وَ لا تُحَمِّلْنا ما لا طاقَةَ لَنا بِهِ وَ اعْفُ عَنَّا.» سپس خدای تعالی فرمود: آنچه خواستی برای امتت انجام دادم. همانا بلاهای بزرگ امتان گذشته را از امت تو برداشتم و این فرمان و حکم من است در تمام امت ها که بر کسی تکلیف از اندازه قدرتش بیشتر بار نکنم. بعد پیامبر عرض کرد: «وَ اعْفُ عَنَّا وَ اغْفِرْ لَنا وَ ارْحَمْنا أَنْتَ مَوْلانا» ما را به بخش، ما را بیامرز، بر ما رحم فرما تو رسید ما هستی. خدای تعالی فرمود: انجام دادم آنچه را خواستی که امت تو بر سایر امت ها فخر و نازش کنند. بعد پیامبر عرض کرد: «فَانْصُرْنا عَلَى الْقَوْمِ الْكافِرِينَ» ما را بر کافران پیروزی ده. خدای تعالی فرمود: انجام دادم ای محمد و قرار دادم امت ترا مانند خالی سفید در بدن گاوی سیاه. اینان نیرومندانند، پیروزشوندگانند، همه خدمتکارشان و خود خدمت کسی را نمی کنند به واسطه کرامت تو بر من و سزاوار است که من دین ترا آشکار و غالب کنم بر سایر ادیان، به طوری که در شرق و غرب جهان دینی جز دین تو باقی نماند . - . ارشاد القلوب ۲ : ۲۲۱ -

**[ترجمه]

أقول

قد مر تمام الخبر فی فضائل نبینا صلی الله علیه و آله (۲).

**[ترجمه]حدیث کامل آن در باب فضائل پیامبر صلی الله علیه و آله گذشت.

**[ترجمه]

«۲۱»

نُقِلَ مِنْ خَطِّ الشَّهِيدِ رَحِمَهُ اللَّهُ عَنِ الْحَسَنِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: أَنَا ضَامِنٌ لِمَنْ قَرَأَ الْعِشْرِينَ آيَةً أَنْ يَعْصِمَهُ اللَّهُ مِنْ كُلِّ سُلْطَانٍ ظَالِمٍ وَ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ وَ مِنْ كُلِّ لِصٍّ عَادٍ وَ مِنْ كُلِّ سَبُعٍ ضَارٍ وَ هِيَ آيَةُ الْكُرْسِيِّ وَ ثَلَاثُ آيَاتٍ مِنَ الْأَعْرَافِ إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ إِلَى الْمُحْسِنِينَ (۳) وَ عَشْرٌ مِنْ أَوَّلِ الصَّافَّاتِ وَ ثَلَاثٌ مِنَ الرَّحْمَنِ يا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ إِلَى تَنْتَصِرانِ (۴) وَ ثَلَاثٌ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْحَشْرِ هُوَ اللَّهُ إِلَى آخِرِهَا.

**[ترجمه]نقل شده از خط شهید - رحمت خدا بر او باد - که امام حسن علیه السلام فرمودند: من ضامن می شوم برای کسی که این بیست آیه را بخواند اینکه خداوند حفظ کند او را از هر سلطان ستمگر و از هر شیطان رانده شده و عصیانگر و از هر دزد و از هر درنده ضرر زننده. و آن آیات عبارت از این است: آیه الکرسی و سه آیه از سوره اعراف [ان ربَّکم تا المحسنین

(آیات ۵۶ - ۵۴)] و ده آیه از اول صافات و سه آیه از سوره الرحمن [یا معشر الجن تا تنتصران (آیات ۳۵ - ۳۴)] و سه آیه از آخر سوره حشر، [هو اللّه تا آخر سوره.]

**[ترجمه]

«۲۲»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام: مِثْلَهُ وَ زَادَ فِی آخِرِهِ سُبْحانَ رَبِّکَ رَبِّ الْعِزَّهِ عَمَّا یَصِفُونَ وَ سَلامٌ عَلَی الْمُرْسَلِینَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ.

وَ رُوِیَ أَنَّ زَیْنَ الْعَابِدِینَ علیه السلام: مَرَّ بِرَجُلٍ وَ هُوَ قَاعِدٌ عَلَی بَابِ رَجُلٍ فَقَالَ لَهُ مَا یُقْعِدُکَ عَلَی بَابِ هَذَا الْمُتْرَفِ الْجَبَّارِ فَقَالَ الْبَلَاءُ فَقَالَ قُمْ فَأُرْشِدَکَ إِلَی بَابٍ خَیْرٍ مِنْ بَابِهِ وَ إِلَی رَبٍّ خَیْرٍ لَکَ مِنْهُ فَأَخَذَ بِیَدِهِ حَتَّی انْتَهَی إِلَی الْمَسْجِدِ مَسْجِدِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله ثُمَّ قَالَ اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَهَ وَ صَلِّ رَکْعَتَیْنِ ثُمَّ ارْفَعْ یَدَیْکَ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَأَثْنِ عَلَیْهِ وَ صَلِّ عَلَی رَسُولِهِ ص ثُمَّ ادْعُ بِآخِرِ الْحَشْرِ وَ سِتَّ آیَاتٍ

۱- ۱. إرشاد القلوب ج ۲ ص ۲۲۱.

۲- ۲. راجع ج ۱۶ ص ۳۴۱- ۳۵۲، من هذه الطبعه الحدیثه.

۳- ۳. الأعراف: ۵۴- ۵۶.

۴- ۴. الرحمن: ۳۴- ۳۵.

مِنْ أَوَّلِ الْحَدِيدِ وَ بِالْآيَتَيْنِ اللَّتَيْنِ فِی آلِ عِمْرَانَ ثُمَّ سَلِ اللَّهَ فَإِنَّکَ لَا تَسْأَلُ إِلَّا أَعْطَاکَ وَ لَعَلَّ الْآيَتَيْنِ آيَهُ الْمُلْکِ.

**[ترجمه]دعوات الراوندی: از علی بن الحسین علیه السلام مانند آن روایت کرده، جز این که در آخر آن اضافه کرده: «سُبْحانَ رَبِّکَ رَبِ الْعِزَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ وَ سَلامٌ عَلَی الْمُرْسَلِينَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِين.»

نقل شده است که امام سجّاد علیه السلام در مدینه به مرد نیازمندی برخورد کرد که بر در خانه شخصی نشسته بود. به او فرمود: چه چیزی تو را مجبور کرده که بر در خانه این شخص ثروتمند ستمگر بنشینی؟ گفت: بلاـ و گرفتاری! امام فرمود: برخیز، تا تو را به خانه ای بهتر از این خانه، و اربابی بهتر از این ارباب هدایت کنم. سپس دست آن فقیر را گرفت و با هم حرکت کردند تا به مسجد النّبی رسیدند. آن گاه امام فرمود: رو به قبله کن و دو رکعت نماز بگذار. سپس دستانت را به سمت آسمان بلند کن و حمد و ثنای خداوند بگو و بر پیامبر گرامی اسلام صلوات فرست. آنگاه با آیات آخر سوره حشر، و شش آیه اوّل سوره حدید، و دو آیه از سوره آل عمران خداوند را بخوان. سپس هر حاجت و خواسته ای که داری از خداوند طلب کن، زیرا هر دعایی کنی به هدف اجابت خواهد رسید. و شاید آن دو آیه از سوره ملک بوده باشد.

**[ترجمه]

أقول

لعلهما آیه شهد الله و آیه الملک.

وَ مِنْهُ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: يَا عَلِيُّ مَنْ كَانَ فِی بَطْنِهِ مَاءٌ أَصْفَرُ فَكَتَبَ آيَهَ الْكُرْسِيِّ وَ شَرِبَ ذَلِكَ الْمَاءَ يَبْرَأْ بِإِذْنِ اللَّهِ.

**[ترجمه]شاید آن دو آیه شهد الله و آیه سوره ملک باشد.

و از فضایل آیه الکرسی این است که پیامبر صلی الله علیه و آله در مورد شخصی که در شکمش آب زرد بود به امیر المومنین علیه السلام فرمود: آیه الکرسی را بر شکم بنویسد، همچنین آن را بنویس و آب آن را بنوش و در شکم خود ذخیره اش کن که به خواست خداوند متعال خوب خواهی شد.

**[ترجمه]

«۲۳»

عُدَّهُ الدَّاعِی، عَنِ ابْنِ نُبَاتَهَ فِی حَدِيثٍ طَوِيلٍ: فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ يَعْنِی أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَقَالَ إِنَّ فِی بَطْنِی مَاءَ أَصْفَرَ فَهَلْ مِنْ شِفَاءٍ قَالَ نَعَمْ بِلَا دِرْهَمٍ وَ لَا دِينَارٍ وَ لَكِنْ تَكْتُبُ عَلَی بَطْنِكَ آيَهَ الْكُرْسِيِّ وَ تَكْتُبُهَا وَ تَشْرَبُهَا وَ تَجْعَلُهَا ذَخِيرَهً فِی بَطْنِكَ فَتَبْرَأُ بِإِذْنِ اللَّهِ فَفَعَلَ الرَّجُلُ فَبَرَأً بِإِذْنِ اللَّهِ تَعَالَی.

**[ترجمه]عده الداعی: اصبغ بن نباته در حدیثی طولانی گوید: مردی در برابر امیر المؤمنین – علیه السّلام – ایستاد و گفت:

در شکم من آب زردی است. آیا شفا دارد؟ فرمود: بلی، بدون درهم و دینار، آیه الکرسی را بر شکمت بنویس، همچنین آن را بنویس و بنوش و در شکم خود ذخیره اش کن که به خواست خداوند متعال خوب خواهی شد.

**[ترجمه]

«۲۴»

کِتَابُ الْغَایَاتِ، عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: قَالَ لِرَجُلٍ أَیَّهُ آیَهٍ أَعْظَمُ قَالَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ فَأَعَادَ الْقَوْلَ فَقَالَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ فَأَعَادَ فَقَالَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَعْظَمُ آیَهٍ آیَهُ الْکُرْسِیِّ.

**[ترجمه]کتاب الغایات: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند به مردی که کدام آیه قرآن برترین آیه هاست؟ عرض کرد: خدا و رسولش داناترند. بار دیگر حضرت سوالشان را تکرار کردند و شخص عرض کرد که خدا و رسولش داناترند و باز حضرت پرسیدند و مرد همان پاسخ را داد. و رسول الله صلی الله علیه و آله فرمودند: برترین آیه، آیه الکرسی است.

**[ترجمه]

«۲۵»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ: إِذَا أَرَادَ أَحَدُکُمُ الْحَاجَهَ فَلْیَکُنْ فِی طَلَبِهَا یَوْمَ الْخَمِیسِ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ اللَّهُمَّ بَارِکْ لِأُمَّتِی فِی بُکُورِهَا یَوْمَ الْخَمِیسِ- وَ لْیَقْرَأْ إِذَا خَرَجَ مِنْ مَنْزِلِهِ آخِرَ آلِ عِمْرَانَ وَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِی لَیْلَهِ الْقَدْرِ وَ أُمَّ الْکِتَابِ فَإِنَّ فِیهِنَّ قَضَاءَ حَوَائِجِ الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ.

وَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُوتِرُ بِتِسْعِ سُوَرٍ فِی ثَلَاثِ رَکَعَاتٍ أَلْهَیکُمُ التَّکَاثُرُ وَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِی لَیْلَهِ الْقَدْرِ وَ إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا فِی رَکْعَهٍ وَ فِی الثَّانِیَهِ وَ الْعَصْرِ وَ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ- وَ إِنَّا أَعْطَیْنَاکَ الْکَوْثَرَ وَ فِی الثَّالِثَهِ قُلْ یَا أَیُّهَا الْکَافِرُونَ وَ تَبَّتْ یَدَا أَبِی لَهَبٍ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ(۱).

ص: ۲۷۲

۱- ۱. الدّر المنثور ج ۶ ص ۳۷۷.

**[ترجمه]الدر المنثور: علی بن ابی طالب علیه السلام فرمود: اگر کسی از شما حاجتی داشته باشد، باید صبح زودِ پنج شنبه آن را طلب کند و هنگامی که از منزل خود خارج شد، آخر سوره آل عمران و آیه الکرسی و «إِنَّا أَنزَلْنَاه» {ما آن (قرآن) را نازل کردیم } - . قدر/ ۱ - و «اُمّ الکتاب» را بخواند، که همانا در آن، برآورده شدن نیازهای دنیا و آخرت نهفته است. - . خصال: ۶۲۳ -

و از علی علیه السلام روایت شده که رسول خدا صلی الله علیه و آله در سه رکعت نماز آخر شب یعنی شفع و وتر، نه سوره می خواند. در رکعت اول آن سوره های تکاثر و قدر و زلزال ودر رکعت دوم سوره های عصر و نصر و کوثر و در نماز وتر سوره های کافرون و مسد و توحید را می خواند. - . در المنثور ۶ : ۳۳۷ -

**[ترجمه]

باب ۳۱ فضائل سوره النساء

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانَ عَنِ ابْنِ مِهْرَانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَابِسٍ عَنْ أَبِی مَرْيَمَ عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ النِّسَاءِ فِی كُلِّ جُمُعَةٍ أَمِنَ ضَغْطَةَ الْقَبْرِ(۱).

شی، [تفسير العياشی] عن زر: مثله (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: هر کس سوره نساء را در هر جمعه بخواند، از فشار قبر در امان خواهد بود. - ۱. ثواب الاعمال: ۹۵ -

در تفسیر عیاشی مانند روایت فوق آمده است. - . تفسیر عیاشی ۱: ۲۱۵ -

**[ترجمه]

باب ۳۲ فضائل سوره المائده

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانَ عَنِ ابْنِ مِهْرَانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِی مَسْعُودٍ

الْمَدَائِنِيِّ عَنْ أَبِي الْجَارُودِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ الْمَائِدَهِ فِي كُلِّ خَمِيسٍ لَمْ يَلْبِسْ إِيمَانَهُ بِظُلْمٍ وَ لَا يُشْرِكُ أَبَداً(۳).

شی، [تفسیر العیاشی] عن أبی الجارود: مثله (۴).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام باقر علیه السلام فرمود: هر که سوره مائده را در هر پنجشنبه بخواند، ایمانش به ستم آلوده و آمیخته نگردد و برای خدا شریکی نگیرد. -[۴]. ثواب الاعمال: ۹۵ -

در تفسیر عیاشی مانند آن آمده است. -. تفسیر عیاشی ۱: ۲۱۵ -

**[ترجمه]

«۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ: نَزَلَتِ الْمَائِدَهُ قَبْلَ أَنْ يُقْبَضَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله بِشَهْرَيْنِ أَوْ ثَلَاثَهٍ.

و فی

ص: ۲۷۳

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۹۵.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۱۵.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۹۵.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۱۵.

روایه أخری عن زراره عن أبی جعفر علیه السلام: مثله (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السلام فرمود: علی بن ابی طالب صلوات الله علیه فرمود: سوره مائده، دو یا سه ماه پیش از رحلت رسول الله صلی الله علیه و آله نازل شد. - [۶]. تفسیر عیاشی ۱: ۲۸۸ -

**[ترجمه]

«۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عِیسَی بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: کَانَ الْقُرْآنُ یَنْسَخُ بَعْضُهُ بَعْضاً وَ إِنَّمَا کَانَ یُؤْخَذُ مِنْ أَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِآخِرِهِ فَکَانَ مِنْ آخِرِ مَا نَزَلَ عَلَیْهِ سُورَهُ الْمَائِدَهِ نَسَخَتْ مَا قَبْلَهَا وَ لَمْ یَنْسَخْهَا شَیْ ءٌ فَلَقَدْ نَزَلَتْ عَلَیْهِ وَ هُوَ عَلَی بَغْلَتِهِ الشَّهْبَاءِ وَ ثَقُلَ عَلَیْهِ الْوَحْیُ حَتَّی وَقَعَتْ وَ تَدَلَّی بَطْنُهَا حَتَّی رَأَیْتُ سُرَّتَهَا تَکَادُ تَمَسُّ الْأَرْضَ وَ أُغْمِیَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَتَّی وَضَعَ یَدَهُ عَلَی ذُؤَابَهِ شَیْبَهَ [بْنِ] وَهْبٍ الْجُمَحِیِّ ثُمَّ رُفِعَ ذَلِکَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَرَأَ عَلَیْنَا سُورَهَ الْمَائِدَهِ فَعَمِلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ علمناه [عَمِلْنَا](۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: علی بن ابی طالب علیه السلام فرمود: بخش هایی از قرآن، بخش هایی دیگر را نسخ می کرد و به امر رسول خدا صلی الله علیه و آله به آیه ناسخ عمل می شد. جز این نبود که امر رسول الله صلی الله علیه و آله پایان دهنده آیه نسخ شده می گشت و از آخرین سوره هایی که بر پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم نازل شد، مائده بود که پیش از خود را نسخ نمود و چیزی آن را نسخ نکرد و این سوره در حالی بر پیامبر نازل شد که وی بر استر شهبای (سفید آمیخته به سرخ و سیاه) خود سوار بود و وحی بر استر گران آمد، به نحوی که باز ایستاد و شکمش به تدلّی - [۱]. تدلّی، به سمت پایین آویزان شد. -

آمد و به طرف زمین خم شد و تا جایی که دیدم، نافش کم مانده بود به زمین بساید و رسول الله صلی الله علیه و آله از هوش رفت، به طوری که دستش را به پیشانی شیبه بن وهب جمحی نهاد و سپس بیهوشی از رسول خدا برداشته شد و حضرت، سوره مائده را بر ما قرائت نمود و رسول الله صلی الله علیه و آله بدان عمل کرد و ما نیز عمل نمودیم. - [۲]. تفسیر عیاشی ۱: ۳۵۴ -

**[ترجمه]

باب ۳۳ فضائل سوره الأنعام

الأخبار

«۱»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ خَالِدٍ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: نَزَلَتْ سُورَهُ الْأَنْعَامِ جُمْلَهً وَاحِدَهً شَیَّعَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ

مَلَكٍ لَهُمْ زَجَلٌ بِالتَّسْبِيحِ وَ التَّهْلِيلِ وَ التَّكْبِيرِ فَمَنْ قَرَأَهَا سَبَّحُوا لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ(۳).

**[ترجمه]تفسیر قمی: امام رضا علیه السلام فرمود: سوره انعام یک جا نازل شد و هفتاد هزار فرشته آن را با بانگ تکبیر «الله اکبر» و سرود «لا اله الا الله» و «سبحان الله» مشایعت و همراهی کردند. پس هر کس که این سوره را تلاوت کند، این هفتاد هزار فرشته، تسبیح گوی وی تا روز رستاخیز خواهند بود. - [۳]. تفسیر قمی: ۱۸۰ -

**[ترجمه]

«۲»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی الْقَاسِمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْكُوفِیِّ عَنِ ابْنِ مِهْرَانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ فَرْقَدٍ عَنِ الْحَكَمِ بْنِ ظُهَیْرٍ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ الْأَنْعَامِ فِی كُلِّ لَیْلَهٍ كَانَ مِنَ الْآمِنِینَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ لَمْ یَرَ النَّارَ بِعَیْنِهِ أَبَداً(۴).

شی، [تفسیر العیاشی] عن أبی صالح: مثله (۵).

ص: ۲۷۴

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۸۸.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۸۸.

۳- ۳. تفسیر القمّیّ ص ۱۸۰.

۴- ۴. ثواب الأعمال ص ۹۵.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۳۵۴.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: از ابن عباس روایت شده است که رسول الله صلی الله علیه و آله فرمود: هر که سوره انعام را هر شب بخواند، از جمله آسودگان و ایمن شدگان در روز رستاخیز در خواهد آمد و هیچ گاه آتش را با چشمان خود نخواهد دید. - [۴]. ثواب الاعمال: ۹۵ -

در تفسیر عیاشی مانند آن روایت شده است. - .[۵] تفسیر عیاشی ۱ : ۳۵۴ -

**[ترجمه]

«۳»

ثو، [ثواب الأعمال] وَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: نَزَلَتْ سُورَهُ الْأَنْعَام جُمْلَهً وَاحِدَهً شَیَّعَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَکٍ حَتَّی أُنْزِلَتْ عَلَی مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فَعَظِّمُوهَا وَ بَجِّلُوهَا فَإِنَّ اسْمَ اللَّهِ فِیهَا فِی سَبْعِینَ مَوْضِعاً وَ لَوْ عَلِمَ النَّاسُ مَا فِیهَا مَا تَرَکُوهَا(۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: سوره انعام یکجا نازل شد و هنگامی که بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نازل شد، هفتاد هزار فرشته آن را مشایعت و همراهی کردند. پس آن را بزرگ و گرامی دارید. به درستی که نام خداوند تبارک و تعالی در هفتاد جا از آن آمده است و اگر مردم فضیلت آن را بدانند، هرگز تلاوت آن را ترک نخواهند کرد. - [۱]. ثواب الاعمال : ۹۵ -

**[ترجمه]

«۴»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام] أَرْوِی عَنِ الْعَالِمِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: إِذَا بَدَأَتْ بِکَ عِلَّهٌ تَخَوَّفْتَ عَلَی نَفْسِکَ مِنْهَا فَاقْرَأِ الْأَنْعَامَ فَإِنَّهُ لَا یَنَالُکَ مِنْ تِلْکَ الْعِلَّهِ مَا تَکْرَهُ.

مکا، [مکارم الأخلاق] عن الباقر علیه السلام: مثله (۲).

**[ترجمه]فقه الرضا: امام موسی بن جعفر علیه السلام فرمود: هر گاه بیماری ای بر تو عارض شد و از ضرر و خطر آن بر جانت ترسیدی، سوره انعام را بخوان تا از این بیماری اثر بدی به تو نرسد.

در مکارم الاخلاق مانند این روایت از امام باقر علیه السلام آمده است. - ۴. مکارم الاخلاق ۲: ۴۱۸ -

**[ترجمه]

«۵»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] عَنْ سَلَامَهَ بْنِ عَمْرٍو الْهَمَدَانِیِّ قَالَ: دَخَلْتُ الْمَدِینَهَ فَأَتَیْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقُلْتُ یَا ابْنَ

رَسُولِ اللَّهِ اعْتَلَلْتُ عَلَى أَهْلِ بَيْتِی بِالْحَجِّ وَ أَتَيْتُکَ مُسْتَجِيراً مُسْتَسِرّاً مِنْ أَهْلِ بَيْتِی مِنْ عِلَّةٍ أَصَابَتْنِی وَ هِیَ الدَّاءُ الْخَبِيثَةُ قَالَ أَقِمْ فِی جِوَارِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ فِی حُرْمَتِهِ وَ أَمْنِهِ وَ اكْتُبْ سُورَةَ الْأَنْعَامِ بِالْعَسَلِ وَ اشْرَبْهُ فَإِنَّهُ يَذْهَبُ عَنْکَ (۳).

**[ترجمه]طب الائمه: عمرو همدانی می گوید: به مدینه خدمت امام صادق علیه السلام رفتم و ایشان عرض کردم: ای فرزند رسول خدا! نزد خانواده ام در سفر حج بیمار شدم و اکنون در حالی که بیماری ام را که بیماری ای بدجنس است از خانواده ام مخفی کرده ام، به شما پناه آورده ام. امام صادق علیه السلام فرمود: در جوار رسول الله صلی الله علیه و آله و در حرم و ایمنی اش اقامت کن و سوره انعام را با عسل بنویس و آن را بنوش، بیماری ات برطرف خواهد شد. - ۵. طب الائمه: ۱۰۵ -

**[ترجمه]

«۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: إِنَّ سُورَةَ الْأَنْعَامِ نَزَلَتْ جُمْلَةً وَ شَيَّعَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ حِينَ نَزَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَعَظِّمُوهَا وَ بَجِّلُوهَا فَإِنَّ اسْمَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى فِيهَا فِی سَبْعِينَ مَوْضِعاً وَ لَوْ عَلِمَ النَّاسُ مَا فِی قِرَاءَتِهَا مِنَ الْفَضْلِ مَا تَرَكُوهَا(۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: سوره انعام یکجا نازل شد و هفتاد هزار فرشته آن را همراهی کردند تا این که بر حضرت محمد صلی الله علیه و آله نازل شد. پس آن را بزرگ و گرامی و عظیم دارید و به تحقیق که نام خداوند عزوجلّ هفتاد بار در آن آمده است. اگر مردم فضل و فضیلت تلاوت آن را بدانند، هیچ گاه تلاوت آن را رها نخواهند کرد.
- . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۵۴ -

**[ترجمه]

أقول

تمامه فی باب صلوات الحاجه.

**[ترجمه]این روایت به صورت کامل در باب نمازهای حاجت آمده است .

**[ترجمه]

«۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِيرٍ قَالَ: كُنْتُ جَالِساً عِنْدَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام وَ هُوَ مُتَّكٍ عَلَى فِرَاشِهِ إِذْ قَرَأَ الْآيَاتِ الْمُحْكَمَاتِ الَّتِی لَمْ يَنْسَخْهُنَّ شَيْ ءٌ مِنَ الْأَنْعَامِ قَالَ شَيَّعَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ قُلْ تَعالَوْا أَتْلُ ما حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً(۵).

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۹۵.

۲- ۲. مکارم الأخلاق ص ۴۱۸.

۳- ۳. طبّ الأئمّه ص ۱۰۵.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۳۵۴.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۳۸۳.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: ابو بصیر روایت می کند: نزد امام باقر علیه السلام بودم در حالی که ایشان تکیه داده بودند آیات محکم سوره انعام را که هیچ آیه ای آن ها را نسخ نکرده است، تلاوت می کردند. پس فرمودند: هفتاد هزار فرشته این سوره را [هنگام نزول] همراهی کردند: «قُلْ تَعالَوْا أَتْلُ ما حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً» - . انعام / ۱۵۱ - {بگو: «بیایید تا آنچه را پروردگارتان بر شما حرام کرده برای شما بخوانم: چیزی را با او شریک قرار مدهید.} - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۸۳ -

**[ترجمه]

باب ۳۴ فضائل سوره الأعراف

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الْأَعْرَافِ فِي كُلِّ شَهْرٍ كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَهِ مِنَ الَّذِينَ لا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لا هُمْ يَحْزَنُونَ فَإِنْ قَرَأَهَا فِي كُلِّ جُمُعَهٍ كَانَ مِمَّنْ لَا يُحَاسَبُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ أَمَا إِنَّ فِيهَا مُحْكَماً فَلَا تَدَعُوا قِرَاءَتَهَا فَإِنَّهَا تَشْهَدُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ لِمَنْ قَرَأَهَا(۱).

شی، [تفسیر العیاشی] عن أبی بصیر: مثله (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: کسی که سوره اعراف را در هر ماه بخواند، در روز قیامت از کسانی خواهد بود که نه ترسی خواهند داشت و نه حزن و اندوهی. اگر هر جمعه آن را بخواند، در روز قیامت از کسانی خواهد بود که حساب از او برداشته می شود. آگاه باشید که در این سوره، آیات محکم وجود دارد و خواندن آن را ترک نکنید، زیرا که در روز قیامت گواهی می دهد که چه کسی آن را خوانده است. - . ثواب الاعمال: ۹۵ -

در تفسیر عیاشی مانند آن آمده است. - . تفسیر عیاشی ۲ : ۲ -

**[ترجمه]

«۲»

عُدَّهُ الدَّاعِي،: لِلْحِفْظِ مِنَ الشَّيَاطِينِ إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ يَقْرَأُ آيَهَ السُّخْرَهِ رُوِيَ أَنَّ رَجُلًا تَعَلَّمَ ذَلِكَ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام ثُمَّ مَضَى فَإِذَا هُوَ بِقَرْيَهٍ خَرَابٍ فَبَاتَ فِيهَا وَ لَمْ يَقْرَأْ هَذِهِ الْآيَهَ فَتَغَشَّاهُ الشَّيَاطِينُ فَإِذَا هُوَ بِهِ آخِذٌ بِلِحْيَتِهِ فَقَالَ لَهُ صَاحِبُهُ أَنْظِرْهُ فَاسْتَيْقَظَ الرَّجُلُ فَقَرَأَ هَذِهِ الْآيَهَ فَقَالَ الشَّيْطَانُ لِصَاحِبِهِ أَرْغَمَ اللَّهُ أَنْفَكَ احْرُسْهُ الْآنَ حَتَّى يُصْبِحَ فَلَمَّا رَجَعَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَأَخْبَرَهُ وَ قَالَ لَهُ رَأَيْتُ فِي كَلَامِكَ الشِّفَاءَ وَ الصِّدْقَ وَ مَضَى بَعْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ فَإِذَا هُوَ بِأَثَرِ شَعْرِ الشَّيْطَانِ مُنْجَرّاً فِي الْأَرْضِ.

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۹۵.

۲- ۲. تفسير العيّاشیّ ج ۲ ص ۲.

**[ترجمه]عده الداعی: برای حفظ از شیاطین، فرد باید هر گاه به بسترش رفت آیه سخره: «إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِی خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ فِی سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثاً وَ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ وَ النُّجُومَ مُسَخَّراتٍ بِأَمْرِهِ أَلا لَهُ الْخَلْقُ وَ الْأَمْرُ تَبارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعالَمِينَ» - . اعراف / ۵۴ - {در حقیقت، پروردگار شما آن خدایی است که آسمان ها و زمین را در شش روز آفرید؛ سپس بر عرش [جهانداری] استیلا یافت. روز را به شب - که شتابان آن را می طلبد - می پوشاند، و [نیز] خورشید و ماه و ستارگان را که به فرمان او رام شده اند [پدید آورد]. آگاه باش که [عالم] خلق و امر از آنِ اوست. فرخنده خدایی است پروردگار جهانیان.} را بخواند. روایت شده است که فردی این مطلب را از امیرالمؤمنین آموخت و رفت تا به دهی خراب رسید و شب را در آنجا خوابید، در حالی که این آیه را نخوانده بود. ناگاه شیاطین گرد او جمع شدند و او ریشش را به دستش گرفته بود. رفیق شیطان به شیطان گفت او را مهلت ده. آن فرد از خواب بیدار شد و این آیه را خواند. شیطان به رفیقش گفت: خداوند بینی ات را به خاک بمالد! از الان تا صبح از او محافظت کن! چون صبح شد نزد امیر مؤمنان علیه السّلام رفت و جریان را گفت و عرض کرد: در سخن شما شفاء و راستی یافتم و پس از بالا آمدن آفتاب بدان جا رفت و جای موی شیطان را دید که روی زمین کشیده شده بود.

**[ترجمه]

باب ۳۵ فضائل سوره الأنفال و سوره التوبه

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الْأَنْفَالِ وَ سُورَةَ بَرَاءَةَ فِی كُلِّ شَهْرٍ لَمْ يَدْخُلْهُ نِفَاقٌ أَبَداً وَ كَانَ مِنْ شِيعَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر که سوره انفال و سوره برائت را درهر ماه تلاوت کند، هیچ گاه نفاق و دورویی به سراغ او نمی آید و از شیعیان امیر مؤمنان علیه السلام خواهد بود. - . ثواب الاعمال: ۹۶ -

**[ترجمه]

«۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِيرٍ: مِثْلَهُ وَ زَادَ فِی آخِرِهِ وَ أَكَلَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ مَوَائِدِ الْجَنَّةِ مَعَ شِيعَةِ عَلِيٍّ علیه السلام حَتَّى يَفْرُغَ النَّاسُ مِنَ الْحِسَابِ (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: ابوبصیر روایت فوق را روایت کرده و بدان افزوده است: و در روز قیامت با شیعه علی علیه السلام از سفره های بهشت خواهد خورد تا این که مردم از روز حساب فارغ شوند. - . تفسیر عیاشی ۲: ۴۶ -

**[ترجمه]

«۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی الْعَبَّاسِ عَنْ أَحَدِهِمَا علیه السلام قَالَ: الْأَنْفَالُ وَ سُورَهُ بَرَاءَهَ وَاحِدَهٌ(۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از یکی از دو امام باقر و صادق علیهما السلام روایت شده است که انفال و برائت (توبه) یک سوره هستند. - . تفسیر عیاشی ۲: ۷۳ -

**[ترجمه]

«۴»

قیه، [الدروع الواقیه] عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّ مَنْ قَرَأَهُمَا فَأَنَا شَفِیعٌ لَهُ وَ شَاهِدٌ لَهُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ إِنَّهُ بَرِی ءٌ مِنَ النِّفَاقِ وَ أُعْطِیَ مِنَ الْأَجْرِ بِعَدَدِ کُلِّ مُنَافِقٍ وَ مُنَافِقَهٍ فِی دَارِ الدُّنْیَا عَشْرَ حَسَنَاتٍ وَ مُحِیَ عَنْهُ عَشْرُ سَیِّئَاتٍ وَ رُفِعَ لَهُ عَشْرُ دَرَجَاتٍ وَ کَانَ الْعَرْشُ وَ حَمَلَتُهُ یُصَلُّونَ عَلَیْهِ أَیَّامَ حَیَاتِهِ فِی الدُّنْیَا.

**[ترجمه]الدروع الواقیه: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: هر که سوره انفال و توبه را بخواند، در روز قیامت شفاعت کننده او خواهم بود و به برائت وی از نفاق گواهی خواهم داد و به تعداد همه مردان و زنان منافق موجود در دنیا، ده حسنه به او پاداش داده خواهد شد و ده گناه از او محو خواهد شد و ده درجه به درجات او افزوده خواهد شد و عرش و حاملان آن در تمام مدت زندگی اش در دنیا بر او درود می فرستند.

**[ترجمه]

«۵»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یَا عَلِیُّ أَمَانٌ لِأُمَّتِی مِنَ السَّرَقِ (۴) قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمنَ إِلَی آخِرِ الْآیَهِ-(۵) لَقَدْ جاءَکُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِکُمْ إِلَی آخِرِهَا(۶).

ص: ۲۷۷

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۹۶.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۴۶ و ۷۳.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۷۳.

۴- ۴. فی نسخه الأصل بخط یده: من الشرق و ما فی الصلب هو الموافق لسائر الروایات کما مرّ فی کتاب الآداب و السنن ج ۷۶.

۵- ۵. أسری: ۱۱۰.

۶- ۶. براءه: ۱۲۸- ۱۲۹.

**[ترجمه]دعوات راوندی: رسول الله صلی الله علیه و آله فرمود: این دو آیه مایه امان امت من از سرقت است: «قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمنَ أَيًّا ما تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْماءُ الْحُسْنى وَ لا تَجْهَرْ بِصَلاتِكَ وَ لا تُخافِتْ بِها وَ ابْتَغِ بَيْنَ ذلِكَ سَبِيلًا» - . اسراء / ۱۱۰ - {بگو: «خدا را بخوانید یا رحمان را بخوانید، هر کدام را بخوانید، برای او نام های نیکوتر است.» و نمازت را به آواز بلند مخوان و بسیار آهسته اش مکن، و میان این [و آن] راهی [میانه] جوی.} و آیه «لَقَدْ جاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ ما عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ» - . توبه / ۱۲۸ - {قطعاً، برای شما پیامبری از خودتان آمد که بر او دشوار است شما در رنج بیفتید، به [هدایت] شما حریص، و نسبت به مؤمنان، دلسوز مهربان است.}

**[ترجمه]

باب ۳۶ فضائل سوره یونس

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ فَرْقَدٍ عَنْ فُضَيْلٍ الرَّسَّانِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ يُونُسَ فِي كُلِّ شَهْرَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةٍ لَمْ يُخَفْ عَلَيْهِ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ وَ كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ (۱).

شی، [تفسیر العیاشی] عن الرسان: مثله (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره یونس را هر دو ماه یا سه ماه، یک بار تلاوت کند، نباید از آن ترسید که در شمار جاهلان باشد، و روز قیامت از مقرّبان خواهد بود. - . ثواب الأعمال: ۹۶ -

**[ترجمه]

«۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام: اقْرَأْ قُلْتُ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ أَقْرَأُ قَالَ اقْرَأْ مِنَ السُّورَةِ السَّابِعَةِ قَالَ فَجَعَلْتُ أَلْتَمِسُهَا فَقَالَ اقْرَأْ سُورَةَ يُونُسَ فَقَرَأْتُ حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنى وَ زِيادَةٌ وَ لا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَ لا ذِلَّةٌ ثُمَّ قَالَ حَسْبُكَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنِّي لَأَعْجَبُ كَيْفَ لَا أَشِيبُ إِذَا قَرَأْتُ الْقُرْآنَ (۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از اَبان بن عثمان، از محمد، از امام جعفر صادق علیه السلام نقل شده است که فرمود: بخوان. عرض کردم: چه چیز را بخوانم؟ فرمود: سوره هفتم را بخوان. گفت: در پی سوره می گشتم. فرمود: سوره یونس را بخوان. پس شروع به خواندن آن کردم تا به این آیه رسیدم: «لِلَّذِينَ أَحْسَنُواْ الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ وَلاَ يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلاَ ذِلَّةٌ» - . یونس/۲۶ -

{برای کسانی که کار نیکو کرده اند، نیکویی (بهشت) و زیاده (بر آن) است؛ چهره هایشان را غباری و ذلّتی نمی پوشاند.} سپس فرمود: بس است. رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: در شگفتم چگونه مویم سپید نمی شود، وقتی که قرآن می خوانم. -. تفسیر عیاشی ۲ : ۱۱۹ -

**[ترجمه]

«۳»

قیه، [الدروع الواقیه] عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ یُونُسَ أُعْطِیَ مِنَ الْأَجْرِ عَشْرَ حَسَنَاتٍ بِعَدَدِ مَنْ صَدَّقَ بِیُونُسَ وَ مَنْ کَذَّبَ بِهِ وَ بِعَدَدِ کُلِّ مَنْ غَرِقَ مَعَ فِرْعَوْنَ.

**[ترجمه]الدروع الواقیه: از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله روایت شده است که هر کس سوره یونس را بخواند، ده حسنه به تعداد هر کسی که به حضرت یونس علیه السلام ایمان آورد و به تعداد هر کسی که او را تکذیب کرد و به تعداد هر کسی که با فرعون غرق شد، به او پاداش داده می شود.

**[ترجمه]

باب ۳۷ فضائل سوره هود

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ صَنْدَلٍ عَنْ کَثِیرِ بْنِ کَاثِرَهَ عَنْ فَرْوَهَ الْآجُرِّیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ هُودٍ فِی کُلِّ جُمُعَهٍ بَعَثَهُ

ص: ۲۷۸

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۹۶.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۱۱۹.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۱۱۹.

اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ یَوْمَ الْقِیَامَهِ فِی زُمْرَهِ النَّبِیِّینَ علیهم السلام وَ لَمْ یُعْرَفْ لَهُ خَطِیئَهٌ عَمِلَهَا یَوْمَ الْقِیَامَهِ(۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام باقر علیه السـلام فرمود: هر کس در هر جمعه سوره هود را بخوانـد، خداونـد او را در قیامت در زمره پیامبران محشور خواهد کرد و گناهانش در قیامت محاسبه نخواهد شد. - . ثواب الاعمال: ۹۶ -

**[ترجمه]

«۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]در تفسیر عیاشی مانند آن روایت شده است. - . تفسیر عیاشی ۲ : ۱۳۹ -

**[ترجمه]

باب ۳۸ فضائل سوره یوسف

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ یُوسُفَ فِی کُلِّ یَوْمٍ أَوْ فِی کُلِّ لَیْلَهٍ بَعَثَهُ اللَّهُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ جَمَالُهُ کَجَمَالِ یُوسُفَ وَ لَا یُصِیبُهُ فَزَعٌ یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ کَانَ مِنْ خِیَارِ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِینَ وَ قَالَ کَانَتْ فِی التَّوْرَاهِ مَکْتُوبَهً(۳).

**[ترجمه]ثـواب الاعمـال: امـام صـادق علیه السـلام فرمـود: هر کس سـوره یوسـف را در هر روز یـا در هر شب قرائت کنـد، خداونـد در روز قیامت او را با زیبایی روی یوسف علیه السـلام محشور می گردانـد و به ترس و وحشت روز قیامت دچار نمی شود و از جمله بنـدگان شایسـته و صالـح خداونـد خواهد بود. سـپس فرمود: سوره یوسف در تورات نیز آمده است. - . ثواب الاعمال: ۹۶ -

**[ترجمه]

«۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ یَقُولُ: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ یُوسُفَ فِی کُلِّ یَوْمٍ أَوْ فِی کُلِّ لَیْلَهٍ بَعَثَهُ اللَّهُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ جَمَالُهُ عَلَی جَمَالِ یُوسُفَ وَ لَا یُصِیبُهُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ مَا یُصِیبُ النَّاسَ مِنَ الْفَزَعِ وَ کَانَ جِیرَانُهُ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِینَ ثُمَّ قَالَ وَ إِنَّ یُوسُفَ علیه السلام کَانَ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِینَ وَ أُومِنَ فِی الدُّنْیَا أَنْ یَکُونَ زَانِیاً أَوْ فَحَّاشاً(۴).

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۹۶.

۲- ۲. تفسير العيّاشيّ ج ۲ ص ۱۳۹.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۹۶.

۴- ۴. تفسير العيّاشيّ ج ۲ ص ۱۶۶.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره یوسف را روز یا شب قرائت کند، خداوند در روز قیامت او را با زیبایی روی یوسف محشور می گرداند و به ترس و وحشتی که مردم در روز قیامت دچار می شوند، دچار نخواهد شد و همسایگان او در آن روز بندگان شایسته خدا خواهند بود. سپس فرمود: یوسف از بندگان شایسته خدا بود و از این که در دنیا زناکار یا بدکار باشد، مصون نگاه داشته شد. - . تفسیر عیاشی ۲ : ۱۳۹ -

**[ترجمه]

باب ۳۹ فضائل سوره الرعد

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَكْثَرَ قِرَاءَةَ سُورَةِ الرَّعْدِ لَمْ يُصِبْهُ اللَّهُ بِصَاعِقَةٍ أَبَداً وَ لَوْ كَانَ نَاصِباً وَ إِنْ كَانَ مُؤْمِناً أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِلَا حِسَابٍ وَ شُفِّعَ فِي جَمِيعِ مَنْ يَعْرِفُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ وَ إِخْوَانِهِ (۱).

شی، [تفسیر العیاشی] عن الحسین: مثله (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره رعد را زیاد بخواند، هرگز دچار صاعقه زدگی نخواهد شد، هر چند که ناصبی باشد. و اگر مؤمن باشد خداوند، بدون آن که وی را محاسبه کند، او را وارد بهشت می کند و شفاعت او در حق تمامی خویشاوندان و دوستان و کسانی که او را می شناسند، پذیرفته می شود. - . ثواب الاعمال: ۱۳۵ -

در تفسیر عیاشی مانند این روایت آمده است. - . تفسیر عیاشی ۲ : ۲۰۲ -

**[ترجمه]

باب ۴۰ فضائل سوره إبراهیم و سوره الحجر

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِي الْمَغْرَاءِ عَنْ عَنْبَسَةَ بْنِ مُصْعَبٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ إِبْرَاهِيمَ وَ الْحِجْرَ فِي رَكْعَتَيْنِ جَمِيعاً فِي كُلِّ جُمُعَةٍ لَمْ يُصِبْهُ فَقْرٌ أَبَداً وَ لَا جُنُونٌ وَ لَا بَلْوَى (۳).

شی، [تفسیر العیاشی] عن عنبسه: مثله (۴).

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۹۶.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۲۰۲.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۹۷.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۲۲۲.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس دو سوره ابراهیم و حجر را در دو رکعت نماز جمعه بخواند، هرگز به بینوایی و فقر و دیوانگی و مصیبت، دچار نمی شود. - . ثواب الاعمال: ۱۳۶ -

در تفسیر عیاشی مانند این روایت آمده است. - . تفسیر عیاشی ۲ : ۲۲۲ -

**[ترجمه]

باب ۴۱ فضائل سوره النحل

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ عَاصِمٍ الْخَيَّاطِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ النَّحْلِ فِي كُلِّ شَهْرٍ كُفِيَ الْمَغْرَمَ فِي الدُّنْيَا وَ سَبْعِينَ نَوْعاً مِنْ أَنْوَاعِ الْبَلَاءِ أَهْوَنُهُ الْجُنُونُ وَ الْجُذَامُ وَ الْبَرَصُ وَ كَانَ مَسْكَنُهُ فِي جَنَّهِ عَدْنٍ وَ هِيَ وَسَطُ الْجِنَانِ (۱).

شی، [تفسیر العیاشی] عن محمد بن مسلم: مثله (۲)

ضا، [فقه الرضا علیه السلام] نُرَوِّی: أَنَّهُ مَنْ قَرَأَ النَّحْلَ فِي كُلِّ شَهْرٍ إِلَى قَوْلِهِ وَ الْبَرَصُ.

مکا، [مکارم الأخلاق] عن الباقر علیه السلام: مثله

وَ فِي رِوَايَهٍ: لِلتَّحَرُّزِ مِنْ إِبْلِيسَ وَ جُنُودِهِ وَ أَشْيَاعِهِ (۳).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام محمد باقر علیه السلام فرمود: هر کس در هر ماه، سوره نحل را بخواند، از ضرر و زیان مصون می ماند. همچنین هفتاد نوع از بلایا و مصائب از او دور می شود، که ساده ترین آن ها جنون، جذام، بَرَص (پیسی) است و مسکن و مأوایش در بهشت عَدن خواهد بود که در وسط بهشت ها قرار دارد. - . ثواب الاعمال: ۹۷ -

در تفسیر عیاشی مانند این روایت آمده است. - . تفسیر عیاشی ۲ : ۲۵۴ -

فقه الرضا: در فقه الرضا نیز روایت فوق تا کلمه برص آمده است.

مکارم الاخلاق: در مکارم الاخلاق نیز مانند روایت فوق آمده و در روایتی نیز آمده است که قرائت نحل برای اجتناب از دام ابلیس و لشگرش و پیروانش سودمند است. - . مکارم الاخلاق: ۴۱۸ -

**[ترجمه]

باب ۴۲ فضائل سوره بنی إسرائیل

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي كُلِّ لَيْلَةِ جُمُعَةٍ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يُدْرِكَ الْقَائِمَ علیه السلام فَيَكُونَ مِنْ أَصْحَابِهِ (۴).

شی، [تفسیر العیاشی] عن الحسین: مثله (۵).

ص: ۲۸۱

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۹۷.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۲۵۴.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ص ۴۱۸.

۴- ۴. ثواب الأعمال ص ۹۵.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۲۷۶.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس در هر شب جمعه سوره اسراء را بخواند، آنقدر زنده می ماند تا ظهور قائم علیه السلام را ببیند و یکی از اصحاب او باشد. - . ثواب الاعمال: ۹۵ -

در تفسیر عیاشی مانند این روایت آمده است. - . تفسیر عیاشی ۲: ۲۷۶ -

**[ترجمه]

«۲»

ثو، [ثواب الأعمال] الْعَطَّارُ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ عَنْ عِيسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ: مَا مِنْ عَبْدٍ يَقْرَأُ قُلْ إِنَّما أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ إِلَى آخِرِ السُّورَهِ إِلَّا كَانَ لَهُ نُوراً مِنْ مَضْجَعِهِ إِلَى بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ فَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ كَانَ لَهُ نُوراً إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: هر بنده ای که آیه «قل انما بشر مثلکم...» - . کهف / ۱۱۰ -

را تا آخر سوره بخواند، برای او نوری در بسترش خواهد بود که تا خانه خدا امتداد دارد و اگر ساکن در مکه باشد، این نور تا بیت المقدس امتداد خواهد داشت. - . ثواب الاعمال: ۹۷ این آیه در آخر سوره کهف (باب بعدی) است و اشتباها در باب سوره اسراء ذکر شده است. (مترجم) -

**[ترجمه]

«۳»

عُدَّهُ الدَّاعِي،: يَقْرَأُ حِينَ يَأْوِي إِلَى فِرَاشِهِ قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمنَ إِلَى آخِرِ السُّورَهِ وَرَدَتْ بِهِ الرِّوَايَهُ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام.

وَ عَنْهُمْ علیهم السلام: مَنْ قَرَأَ هَاتَيْنِ الْآيَتَيْنِ حِينَ يَأْخُذُ مَضْجَعَهُ لَمْ يَزَلْ فِي حِفْظِ اللَّهِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ وَ جَبَّارٍ عَنِيدٍ إِلَى أَنْ يُصْبِحَ.

وَ رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: مَنْ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَهَ عِنْدَ مَنَامِهِ قُلْ إِنَّما أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ إِلَى آخِرِهَا سَطَعَ لَهُ نُورٌ إِلَى الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَشْوُ ذَلِكَ النُّورِ مَلَائِكَهٌ تَسْتَغْفِرُونَ لَهُ حَتَّى يُصْبِحَ.

**[ترجمه]عده الداعی: از امیرالمؤمنین علیه السلام روایت شده است که هر گاه شخص به بسترش می رود، آیه «قل ادعوا الله أو ادعوا الرحمن» - . اسراء / ۱۱۰ - را تا آخر سوره اسراء بخواند.

**[ترجمه]

باب ۴۳ فضائل سوره الكهف

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانَ عَنِ ابْنِ مِهْرَانَ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ الْكَهْفِ كُلَّ لَيْلَهِ جُمُعَهٍ لَمْ يَمُتْ إِلَّا شَهِيداً وَ بَعَثَهُ اللَّهُ مَعَ الشُّهَدَاءِ وَ وَقَفَ يَوْمَ الْقِيَامَهِ مَعَ الشُّهَدَاءِ(۲).

شی، [تفسير العياشی] عن الحسين: مثله (۳)

يب، [تهذيب الأحكام] عَلِيُّ بْنُ مَهْزِيَارَ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ نُوحٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی حَمْزَهَ قَالَ قَالَ

ص: ۲۸۲

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۹۷.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۹۷.

۳- ۳. تفسير العيّاشیّ ج ۲ ص ۳۲۱.

أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ الْكَهْفِ فِی كُلِّ لَیْلَهِ جُمُعَهٍ كَانَتْ كَفَّارَهً لَهُ لِمَا بَیْنَ الْجُمُعَهِ إِلَی الْجُمُعَهِ.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس در هر شب جمعه سوره کهف را بخواند، شهید از دنیا می رود و خدا او را با شهدا مبعوث می گرداند و روز قیامت او را در صف شهدا قرار می دهند. - . ثواب الاعمال: ۹۷ -

در تفسیر عیاشی مانند این روایت آمده است - . تفسیر عیاشی ۲: ۳۲۱ -

در کتاب تهذیب از امام صادق علیه السلام روایت شده است که هر کس سوره کهف را در هر شب جمعه بخواند، کفاره گناهان او تا جمعه دیگر خواهد بود.

**[ترجمه]

أقول

قد مر فی فضل آخرها روایه فی التوبه.

**[ترجمه]روایتی نیز در باره فضیلت آیه آخر سوره کهف در باب سوره توبه ذکر شد. - . در باب سوره توبه فضیلت آیه آخر سوره اسراء ذکر شده است و نه سوره کهف. (مترجم) -

**[ترجمه]

«۲»

عُدَّهُ الدَّاعِی، حَدَّثَ أَبُو عِمْرَانَ مُوسَی بْنُ عِمْرَانَ الْكِسْرَوِیُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كُلَیْبٍ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ سَعِیدِ بْنِ جَنَاحٍ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ جَعْفَرٍ الْجَعْفَرِیِّ عَنِ الرِّضَا علیه السلام عَنْ أَبِیهِ قَالَ: دَخَلَ أَبُو الْمُنْذِرِ هِشَامُ بْنُ السَّائِبِ الْكَلْبِیُّ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقَالَ أَنْتَ الَّذِی تُفَسِّرُ الْقُرْآنَ قَالَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ أَخْبِرْنِی عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لِنَبِیِّهِ صلی الله علیه و آله وَ إِذا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنا بَیْنَكَ وَ بَیْنَ الَّذِینَ لا یُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَهِ حِجاباً مَسْتُوراً(۱) مَا ذَلِكَ الْقُرْآنُ الَّذِی كَانَ إِذَا قَرَأَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حُجِبَ عَنْهُمْ قُلْتُ لَا أَدْرِی قَالَ فَكَیْفَ قُلْتَ إِنَّكَ تُفَسِّرُ الْقُرْآنَ قُلْتُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنْ رَأَیْتَ أَنْ تُنْعِمَ عَلَیَّ وَ تُعَلِّمَنِیهِنَّ قَالَ آیَهٌ فِی الْكَهْفِ وَ آیَهٌ فِی النَّحْلِ وَ آیَهٌ فِی الْجَاثِیَهِ وَ هِیَ أَ فَرَأَیْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلهَهُ هَواهُ وَ أَضَلَّهُ اللَّهُ عَلی عِلْمٍ وَ خَتَمَ عَلی سَمْعِهِ وَ قَلْبِهِ وَ جَعَلَ عَلی بَصَرِهِ غِشاوَهً فَمَنْ یَهْدِیهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَ فَلا تَذَكَّرُونَ (۲) وَ فِی النَّحْلِ أُولئِكَ الَّذِینَ طَبَعَ اللَّهُ عَلی قُلُوبِهِمْ وَ سَمْعِهِمْ وَ أَبْصارِهِمْ وَ أُولئِكَ هُمُ الْغافِلُونَ (۳) وَ فِی الْكَهْفِ وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآیاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْها وَ نَسِیَ ما قَدَّمَتْ یَداهُ إِنَّا جَعَلْنا عَلی قُلُوبِهِمْ أَكِنَّهً أَنْ یَفْقَهُوهُ وَ فِی آذانِهِمْ وَقْراً وَ إِنْ تَدْعُهُمْ إِلَی الْهُدی فَلَنْ یَهْتَدُوا إِذاً أَبَداً-(۴) قَالَ الْكِسْرَوِیُّ فَعَلَّمْتُهَا رَجُلًا مِنْ أَهْلِ هَمَدَانَ كَانَتِ الدَّیْلَمُ أَسَرَتْهُ فَمَكَثَ فِیهِمْ عَشَرَ سِنِینَ ثُمَّ ذَكَرَ الثَّلَاثَ الْآیَاتِ قَالَ فَجَعَلْتُ أَمُرُّ عَلَی مَحَالِّهِمْ وَ عَلَی مَرَاصِدِهِمْ فَلَا یَرَوْنِی وَ لَا یَقُولُونَ شَیْئاً حَتَّی إِذَا خَرَجْتُ إِلَی أَرْضِ الْإِسْلَامِ قَالَ أَبُو الْمُنْذِرِ وَ عَلَّمْتُهَا قَوْماً خَرَجُوا فِی سَفِینَهٍ مِنَ الْكُوفَهِ إِلَی بَغْدَادَ

۱- ۱. أسرى: ۴۵.

۲- ۲. الجاثيه: ۲۳.

۳- ۳. النحل: ۵۷.

۴- ۴. الكهف: ۱۰۸.

وَ خَرَجَ مَعَهُمْ سَبْعُ سُفُنٍ فَقُطِعَ عَلَى سِتٍّ وَ سَلِمَتِ السَّفِينَهُ الَّتِی قُرِئَ فِیهَا هَذِهِ الْآیَاتُ.

وَ رُوِیَ: أَیْضاً أَنَّ الرَّجُلَ الْمَسْئُولَ عَنْ هَذِهِ الْآیَاتِ مَا هِیَ مِنَ الْقُرْآنِ هُوَ الْخَضِرُ علیه السلام (۱).

**[ترجمه]عده الداعی: امام رضا به نقل از پدر بزرگوارش علیهما السلام فرمود: ابومنذر هشام بن سائب کلبی بر امام صادق علیه السلام وارد شد. امام به وی فرمود: تو هستی که قرآن را تفسیر می کنی؟ ابومنذر گفت: بله. امام فرمود: در باره این آیه چه می گویی؟: «وَ إِذا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنا بَیْنَکَ وَ بَیْنَ الَّذینَ لا یُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَهِ حِجاباً مَسْتُوراً» - . اسراء / ۴۵ -

{و چون قرآن بخوانی، میان تو و کسانی که به آخرت ایمان ندارند پرده ای پوشیده قرار می دهیم.} این قرآنی که وقتی رسول الله صلی الله علیه و آله می خواند، محجوب از غیرمؤمنان می شد، چیست؟ وی گفت: نمی دانم. امام فرمود: پس چگونه مدعی تفسیر قرآن هستی؟ ابومنذر گفت: ای فرزند رسول خدا! لطف بفرمایید و آن را به من بیاموزید. امام علیه السلام فرمود: آیه ای در سوره کهف و آیه ای در نحل و آیه ای نیز در جاثیه است. آیه جاثیه این است: «أَ فَرَأَیْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلهَهُ هَواهُ وَ أَضَلَّهُ اللَّهُ عَلی عِلْمٍ وَ خَتَمَ عَلی سَمْعِهِ وَ قَلْبِهِ وَ جَعَلَ عَلی بَصَرِهِ غِشاوَهً فَمَنْ یَهْدِیهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَ فَلا تَذَکَّرُونَ» - . جاثیه / ۲۳ -

{پس آیا دیدی کسی را که هوس خویش را معبود خود قرار داده و خدا او را دانسته گمراه گردانیده و بر گوش او و دلش مُهر زده و بر دیده اش پرده نهاده است؟ آیا پس از خدا چه کسی او را هدایت خواهد کرد؟ آیا پند نمی گیرید؟} آیه نحل: «أُولئِکَ الَّذِینَ طَبَعَ اللَّهُ عَلی قُلُوبِهِمْ وَ سَمْعِهِمْ وَ أَبْصارِهِمْ وَ أُولئِکَ هُمُ الْغافِلُونَ» - . نحل / ۵۷ - {آنان کسانی اند که خدا بر دل ها و گوش و دیدگانشان مُهر نهاده و آنان خود غافلانند.} و آیه کهف: «وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُکِّرَ بِآیاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْها وَ نَسِیَ ما قَدَّمَتْ یَداهُ إِنَّا جَعَلْنا عَلی قُلُوبِهِمْ أَکِنَّهً أَنْ یَفْقَهُوهُ وَ فِی آذانِهِمْ وَقْراً وَ إِنْ تَدْعُهُمْ إِلَی الْهُدی فَلَنْ یَهْتَدُوا إِذاً أَبَداً» - . کهف / ۱۰۸ - {و کیست ستمکارتر از آن کس که به آیات پروردگارش پند داده شده، و از آن روی برتافته، و دستاورد پیشینه خود را فراموش کرده است؟ ما بر دل های آنان پوشش هایی قرار دادیم تا آن را درنیابند و در گوش هایشان سنگینی [نهادیم]. و اگر آن ها را به سوی هدایت فراخوانی باز هرگز به راه نخواهند آمد.}

کِسروی گفت: این آیات را به مردی از اهل همدان که دیلم مرکز سکونتش بود آموختم. پس ده سال در میان آنان توقف کرد. او با اشاره به این سه آیه گفت: من از مکان ها و کمینگاه های آنان رد می شدم اما آنان من را نمی دیدند و چیزی نمی گفتند تا این که به سرزمین اسلام برگشتم. ابو منذر گفت: من این آیات را به قومی که با کشتی از کوفه به بغداد می رفتند و هفت کشتی دیگر نیز با آنان بود آموختم، اما آن شش کشتی مورد حمله سارقان قرار گرفتند، ولی آن کشتی ای که این آیات را خوانده بودند، به سلامت به مقصد رسیدند.

و نیز روایت شده است که مردی که در باره این آیات قرآن از او پرسیده شد، حضرت خضر بوده است. - . سید بن طاووس این روایت را در امان الاخطار ذکر کرده است. -

**[ترجمه]

باب ۴۴ فضائل سوره مریم

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَدْمَنَ قِرَاءَهَ سُورَهِ مَرْيَمَ- لَمْ يَمُتْ حَتَّى يُصِيبَ مِنْهَا مَا يُغْنِيهِ فِي نَفْسِهِ وَ مَالِهِ وَ وُلْدِهِ وَ كَانَ فِي الْآخِرَهِ مِنْ أَصْحَابِ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ عليهما السلام وَ أُعْطِيَ فِي الْآخِرَهِ مِثْلَ مُلْكِ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ فِي الدُّنْيَا(۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس به خواندن سوره مریم مواظبت ورزد، نمی‌میرد مگر این که به چیزی که او را در مورد جان و مال و فرزند بی نیاز کند، می‌رسد و در آخرت از جمله یاران عیسی بن مریم علیه السلام خواهد بود و در آخرت، از پادشاهی و حکومتی به مانند پادشاهی سلیمان بن داود علیه السلام در دنیا بهره مند می گردد. - . ثواب الاعمال: ۹۷ -

**[ترجمه]

«۲»

عُدَّهُ الدَّاعِي، عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: مَنْ دَخَلَ عَلَى سُلْطَانٍ يَخَافُهُ فَقَرَأَ عِنْدَ مَا يُقَابِلُهُ كهيعص- وَ يَضُمُّ يَدَهُ الْيُمْنَى كُلَّمَا قَرَأَ حَرْفاً ضَمَّ إِصْبَعاً ثُمَّ يَقْرَأُ حم عسق وَ يَضُمُّ أَصَابِعَ يَدِهِ الْيُسْرَى كَذَلِكَ ثُمَّ يَقْرَأُ وَ عَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَ قَدْ خابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْماً وَ يَفْتَحُهُمَا فِي وَجْهِهِ كُفِيَ شَرَّهُ.

**[ترجمه]عده الداعی: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس می خواهد بر سلطانی وارد شود که از او بیمناک است، هر گاه نزد او رسید، آیه کهیعص را بخواند و دست راستش را بدین صورت مشت کند که هر حرفی را که می گوید یک انگشتش را جمع کند. سپس حم عسق را بخواند و انگشتان دست چپش را به همان صورت مشت کند و بعد این آیه را بخواند «وَ عَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَ قَدْ خابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْماً» - . طه / ۱۱۱ -

{و چهره ها برای آن [خدای] زنده پاینده خضوع می کنند، و آن کس که ظلمی بر دوش دارد نومید می ماند.} آن گاه دو دستش را در مقابل سلطان بگشاید که از شرّ او در امان خواهد بود.

**[ترجمه]

باب ۴۵ فضائل سوره طه

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ صَبَّاحٍ الْحَذَّاءِ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا تَدَعُوا قِرَاءَهَ سُورَهِ طه فَإِنَّ اللَّهَ یُحِبُّهَا وَ یُحِبُّ مَنْ قَرَأَهَا

ص: ۲۸۴

---

۱ – ۱. رواه السیّد ابن الطاوس فی امان الاخطار(و نقله المؤلّف العلامه فی ج ۷۶ ص ۲۵۶– ۲۵۷) نقلا عن المجلد السابع من معجم البلدان للحموی فی ترجمه محمّد بن السائب.

۲– ۲. ثواب الأعمال ص ۹۷.

وَ مَنْ أَدْمَنَ قِرَاءَتَهَا أَعْطَاهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ وَ لَمْ يُحَاسِبْهُ بِمَا عَمِلَ فِی الْإِسْلَامِ وَ أَعْطِیَ فِی الْآخِرَهِ مِنَ الْأَجْرِ حَتَّی یَرْضَی (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: تلاوت سوره طه را وامگذارید، چرا که خداوند، این سوره و هر که آن را بخواند، دوست دارد و هر کس به خواندن آن مواظبت ورزد، خداوند در روز قیامت نامه اش را به دست راستش می دهد و به خاطر کارهایی که در دوره اسلامش کرده او را محاسبه نمی کند و در آخرت آنقدر پاداش به او می دهد تا راضی شود. - . ثواب الاعمال: ۹۸ -

**[ترجمه]

باب ۴۶ فضائل سوره الأنبیاء

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ یَحْیَی بْنِ مُسَاوِرٍ عَنْ فُضَیْلٍ الرَّسَّانِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ الْأَنْبِیَاءِ حُبّاً لَهَا کَانَ مِمَّنْ رَافَقَ النَّبِیِّینَ أَجْمَعِینَ فِی جَنَّاتِ النَّعِیمِ وَ کَانَ مَهِیباً فِی أَعْیُنِ النَّاسِ حَیَاهَ الدُّنْیَا(۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: هر کس که از سر محبت به پیامبران، سوره انبیاء را بخواند، به مانند این است که در بهشت های پر نعمت، همراه تمامی پیامبران بوده است و در دنیا در چشم مردم پر ابهت خواهد بود. - . ثواب الاعمال: ۹۸ -

**[ترجمه]

باب ۴۷ فضائل سوره الحج

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ سَوْرَهَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ الْحَجِّ فِی کُلِّ ثَلَاثَهِ أَیَّامٍ لَمْ تَخْرُجْ سَنَتُهُ حَتَّی یَخْرُجَ إِلَی بَیْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ وَ إِنْ مَاتَ فِی سَفَرِهِ أُدْخِلَ الْجَنَّهَ قُلْتُ فَإِنْ کَانَ مُخَالِفاً قَالَ یُخَفَّفُ عَنْهُ بَعْضُ مَا هُوَ فِیهِ (۳).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: هر کس که سوره حج را در هر سه روز یک بار بخواند، در همان سال به خانه خدا می رود و اگر در طول سفرش بمیرد، وارد بهشت می شود. پرسیدم اگر مخالف ما باشد؟ ایشان گفتند:

از برخی گناهانی که در آن می باشد، کاسته می شود. - . ثواب الاعمال: ۹۸ -

**[ترجمه]

باب ۴۸ فضائل سوره المؤمنين

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِی الْعَلَاءِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ الْمُؤْمِنِينَ خَتَمَ اللَّهُ لَهُ بِالسَّعَادَهِ إِذَا كَانَ يُدْمِنُ قِرَاءَتَهَا فِی كُلِّ جُمُعَهٍ وَ كَانَ مَنْزِلُهُ فِی الْفِرْدَوْسِ الْأَعْلَى مَعَ النَّبِيِّينَ وَ الْمُرْسَلِينَ (۴).

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۹۸.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۹۸.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۹۸.

۴- ۴. ثواب الأعمال ص ۹۸.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هرکس سوره مؤمنون را قرائت کند، خداوند او را عاقبت به خیر می گرداند. اگر در هر جمعه بر خواندن این سوره، مداومت کند، جایگاه او در بهشت برین و در جوار پیامبران و فرستادگان الهی است. - . ثواب الاعمال: ۹۸ -

**[ترجمه]

باب ۴۹ فضائل سوره النور

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْمُؤْمِنِ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: حَصِّنُوا أَمْوَالَكُمْ وَ فُرُوجَكُمْ بِتِلَاوَةِ سُورَةِ النُّورِ وَ حَصِّنُوا بِهَا نِسَاءَكُمْ فَإِنَّ مَنْ أَدْمَنَ قِرَاءَتَهَا فِی كُلِّ یَوْمٍ أَوْ فِی لَیْلَةٍ لَمْ یَزْنِ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ بَیْتِهِ أَبَداً حَتَّی یَمُوتَ فَإِذَا هُوَ مَاتَ شَیَّعَهُ إِلَی قَبْرِهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ كُلُّهُمْ یَدْعُونَ وَ یَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَهُ حَتَّی یُدْخَلَ فِی قَبْرِهِ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: با تلاوت سوره نور اموال خود را از تلف و دامان خود را از ننگ بی عفتی حفظ کنید و زنانتان را با آن [در پرتو دستوراتش] از انحرافات مصون دارید که هر کس قرائت این سوره را در هر روز یا شب ادامه دهد، احدی از خانواده او هرگز تا پایان عمر بدی نخواهد دید و هرگاه بمیرد، هفتاد هزار فرشته او را در حالی که همگی برایش دعا و استغفار می کنند تا قبرش تشییع می کنند. - . ثواب الاعمال: ۹۸ -

**[ترجمه]

باب ۵۰ فضائل سوره الفرقان

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنِ ابْنِ عَمِیرَةَ عَنْ إِسْحَاقَ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: یَا ابْنَ عَمَّارٍ لَا تَدَعْ قِرَاءَةَ سُورَةِ تَبَارَكَ الَّذِی نَزَّلَ الْفُرْقانَ عَلی عَبْدِهِ فَإِنَّ مَنْ قَرَأَهَا فِی كُلِّ لَیْلَةٍ لَمْ یُعَذِّبْهُ اللَّهُ أَبَداً وَ لَمْ یُحَاسِبْهُ وَ كَانَ مَنْزِلُهُ فِی الْفِرْدَوْسِ الْأَعْلَی (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: اسحاق بن عمار از امام علی علیه السلام روایت کرده است که ایشان فرموده اند: ای پسر عمار! سوره «تَبارَكَ الَّذِی نَزَّلَ الْفُرْقانَ عَلی عَبْدِهِ» را وامگذار، چرا که کسی که آن را در هر شب بخواند، خداوند هرگز او را عذاب نمی کند و از او حساب و کتاب به عمل نمی آورد و جایگاهش در فردوس اعلی می باشد. - . ثواب الاعمال: ۹۸ -

**[ترجمه]

باب ۵۱ فضائل سوره الطواسين الثلاث

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِي الْعَلَاءِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ الطَّوَاسِينَ الثَّلَاثَهَ فِي لَيْلَهِ الْجُمُعَهِ كَانَ مِنْ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ وَ فِي جِوَارِ اللَّهِ وَ كَنَفِهِ وَ لَمْ يُصِبْهُ فِي الدُّنْيَا بُؤْسٌ أَبَداً وَ أُعْطِيَ فِي الْآخِرَهِ مِنَ الْجَنَّهِ حَتَّى يَرْضَى وَ فَوْقَ رِضَاهُ وَ زَوَّجَهُ اللَّهُ مِائَهَ زَوْجَهٍ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ (۳).

ص: ۲۸۶

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۹۸.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۹۸.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۹۹.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس که سه سوره ای را که با «طس» شروع شده است، در شب جمعه بخواند، از اولیای خدا می گردد و در جوار و پناه او قرار می گیرد و هیچ گاه در دنیا دچار اندوه نمی شود و در آخرت از مساحت بهشت آنقدر به او داده می شود که به طور کامل راضی گردد و خداوند صد همسر از حوریان درشت چشم را به ازدواج او درمی آورد. - . ثواب الاعمال: ۹۹ -

**[ترجمه]

باب ۵۲ فضائل سوره العنکبوت و سوره الروم

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَى ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الْعَنْكَبُوتِ وَ الرُّومِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ لَيْلَةَ ثَلَاثٍ وَ عِشْرِينَ فَهُوَ وَ اللَّهِ يَا بَا مُحَمَّدٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَ لَا أَسْتَثْنِي فِيهِ أَبَداً وَ لَا أَخَافُ أَنْ يَكْتُبَ اللَّهُ عَلَيَّ فِي يَمِينِي إِثْماً وَ إِنَّ لِهَاتَيْنِ السُّورَتَيْنِ مِنَ اللَّهِ مَكَاناً(۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر که سوره عنکبوت و روم را در شب بیست و سوم ماه رمضان بخواند - به خدا سوگند ای ابا محمد - از بهشتیان است و هرگز هیچ استثنائی هم قائل نمی شوم و از آن بیم ندارم که بابت این سخن، گناهی بر من نوشته شود؛ زیرا این دو سوره نزد خدا جایگاهی والا دارند. - . ثواب الاعمال: ۹۹ -

**[ترجمه]

باب ۵۳ فضائل سوره لقمان

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَى ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ جُبَيْرٍ الْعَرْزَمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ لُقْمَانَ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ وَكَّلَ اللَّهُ بِهِ فِي لَيْلَتِهِ مَلَائِكَةً يَحْفَظُونَهُ مِنْ إِبْلِيسَ وَ جُنُودِهِ حَتَّى يُصْبِحَ فَإِذَا قَرَأَهَا بِالنَّهَارِ لَمْ يَزَالُوا يَحْفَظُونَهُ مِنْ إِبْلِيسَ وَ جُنُودِهِ حَتَّى يُمْسِيَ (۲).

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: مثله.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام باقر علیه السلام فرمود: هر کس سوره لقمان را در هر شب بخواند، خداوند فرشتگانی را مأمور می کند که در آن شب از وی در مقابل ابلیس و سربازانش تا صبح حمایت کنند. اما اگر روز آن را تلاوت کند، تمام روز تا

شب از وی محافظت می کنند. - . ثواب الاعمال: ۹۹ -

در فقه الرضا مانند این روایت آمده است.

**[ترجمه]

باب ۵۴ فضائل سوره السجده

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَى ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِي الْعَلَاءِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ السَّجْدَةِ فِي كُلِّ لَيْلَةِ جُمُعَةٍ أَعْطَاهُ اللَّهُ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ وَ لَمْ يُحَاسِبْهُ بِمَا كَانَ مِنْهُ وَ كَانَ مِنْ رُفَقَاءِ مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ صلی الله علیه و آله (۳).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره سجده را در هر شب جمعه تلاوت کند، خداوند در روز قیامت نامه اعمال او را به دست راستش می دهد و بابت کارهایش از او بازخواست نمی کند و او از همراهان محمّد و اهل بیتش علیهم السلام خواهد بود. - . ثواب الاعمال: ۱۰۰ -

**[ترجمه]

أقول

سیأتی خبر فی سوره الواقعه.

ص: ۲۸۷

۱- ۱. ثواب الأعمال: ۹۹.

۲- ۲. ثواب الأعمال: ۹۹.

۳- ۳. ثواب الأعمال: ۱۰۰.

**[ترجمه]سیأتی خبر فی سوره الواقعه.

ص: ۲۸۷

**[ترجمه]

باب ۵۵ فضائل سوره الأحزاب

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَى ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ كَانَ كَثِيرَ الْقِرَاءَهِ لِسُورَهِ الْأَحْزَابِ كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَهِ فِي جِوَارِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ أَزْوَاجِهِ ثُمَّ قَالَ سُورَهُ الْأَحْزَابِ فِيهَا فَضَائِحُ الرِّجَالِ وَ النِّسَاءِ مِنْ قُرَيْشٍ وَ غَيْرِهِمْ يَا ابْنَ سِنَانٍ إِنَّ سُورَهَ الْأَحْزَابِ فَضَحَتْ نِسَاءَ قُرَيْشٍ مِنَ الْعَرَبِ وَ كَانَتْ أَطْوَلَ مِنْ سُورَهِ الْبَقَرَهِ لَكِنْ نَقَصُوهَا وَ حَرَّفُوهَا(۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کسی که سوره احزاب را بسیار قرائت کند، در روز قیامت، در جوار محمد صلی الله علیه و آله و همسران آن حضرت خواهد بود. سپس امام علیه السلام فرمود: اعمال فضاحت بار مردان و زنان قریش و دیگران، در سوره احزاب آمده است. ای ابن سنان! سوره احزاب، زنان قریش عرب را رسوا نمود و طولانی تر از سوره بقره بود، ولی آنان، این سوره را کاستند و آن را تحریف نمودند. - . ثواب الاعمال: ۱۰۰ -

**[ترجمه]

باب ۵۶ باب فضائل سوره سبأ و سوره فاطر

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَى ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَائِذٍ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَهَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: قَالَ لِلْحَمْدَيْنِ جَمِيعاً حَمْدِ سَبَأٍ وَ حَمْدِ فَاطِرٍ مَنْ قَرَأَهُمَا فِي لَيْلَهٍ لَمْ يَزَلْ فِي لَيْلَتِهِ فِي حِفْظِ اللَّهِ وَ كِلَاءَتِهِ فَإِنْ قَرَأَهُمَا فِي نَهَارِهِ لَمْ يُصِبْهُ فِي نَهَارِهِ مَكْرُوهٌ وَ أُعْطِيَ مِنْ خَيْرِ الدُّنْيَا وَ خَيْرِ الْآخِرَهِ مَا لَمْ يَخْطُرْ عَلَى قَلْبِهِ وَ لَمْ يَبْلُغْ مُنَاهُ (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس هر دو حَمدان یعنی سوره های سبأ و فاطر را که با حمد شروع می شود در شب بخواند، در آن شب در پناه و مراقبت خداوند خواهد بود و هر کس آن دو سوره را در روز بخواند، در آن روز هیچ گونه بدی به او نمی رسد و از خیر دنیا و آخرت آنچه که به ذهنش خطور نکرده و آرزویش به آن نرسیده، به او

ارزانی داشته می شود. - . ثواب الاعمال: ۱۰۰ -

**[ترجمه]

باب ۵۷ فضائل سوره يس و فيه فضائل غيرها من السور أيضا

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَى ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِی الْعَلَاءِ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ لِكُلِّ شَیْ ءٍ قَلْبٌ وَ قَلْبُ الْقُرْآنِ يس مَنْ قَرَأَهَا فِی

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۰.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۰۰.

نَهَارِهِ قَبْلَ أَنْ يُمْسِيَ كَانَ فِي نَهَارِهِ مِنَ الْمَحْفُوظِينَ وَ الْمَرْزُوقِينَ حَتَّى يُمْسِيَ وَ مَنْ قَرَأَهَا فِي لَيْلِهِ قَبْلَ أَنْ يَنَامَ وَكَّلَ اللَّهُ بِهِ أَلْفَ مَلَكٍ يَحْفَظُونَهُ مِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ وَ مِنْ كُلِّ آفَةٍ وَ إِنْ مَاتَ فِي يَوْمِهِ أَوْ فِي لَيْلَتِهِ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ وَ حَضَرَ غُسْلَهُ ثَلَاثُونَ أَلْفَ مَلَكٍ كُلُّهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ لَهُ وَ يُشَيِّعُونَهُ إِلَى قَبْرِهِ بِالاسْتِغْفَارِ لَهُ فَإِذَا أُدْخِلَ فِي لَحْدِهِ كَانُوا فِي جَوْفِ قَبْرِهِ يَعْبُدُونَ اللَّهَ وَ ثَوَابُ عِبَادَتِهِمْ لَهُ وَ فُسِحَ لَهُ فِي قَبْرِهِ مَدَّ بَصَرِهِ وَ أُومِنَ مِنْ ضَغْطَةِ الْقَبْرِ وَ لَمْ يَزَلْ لَهُ فِي قَبْرِهِ نُورٌ سَاطِعٌ إِلَى أَعْنَانِ السَّمَاءِ إِلَى أَنْ يُخْرِجَهُ اللَّهُ مِنْ قَبْرِهِ فَإِذَا أَخْرَجَهُ لَمْ يَزَلْ مَلَائِكَةُ اللَّهِ مَعَهُ يُشَيِّعُونَهُ وَ يُحَدِّثُونَهُ وَ يَضْحَكُونَ فِي وَجْهِهِ وَ يُبَشِّرُونَهُ بِكُلِّ خَيْرٍ حَتَّى يَجُوزُوا بِهِ الصِّرَاطَ وَ الْمِيزَانَ وَ يُوقِفُوهُ مِنَ اللَّهِ مَوْقِفاً لَا يَكُونُ عِنْدَ اللَّهِ خلقا [خَلْقٌ] أَقْرَبَ مِنْهُ إِلَّا مَلَائِكَةُ اللَّهِ الْمُقَرَّبُونَ وَ أَنْبِيَاؤُهُ الْمُرْسَلُونَ وَ هُوَ مَعَ النَّبِيِّينَ وَاقِفٌ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ لَا يَحْزَنُ مَعَ مَنْ يَحْزَنُ وَ لَا يَهْتَمُّ مَعَ مَنْ يَهْتَمُّ وَ لَا يَجْزَعُ مَعَ مَنْ يَجْزَعُ ثُمَّ يَقُولُ لَهُ الرَّبُّ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى اشْفَعْ عَبْدِي أُشَفِّعْكَ فِي جَمِيعِ مَا تَشْفَعُ وَ سَلْنِي عَبْدِي أُعْطِكَ جَمِيعَ مَا تَسْأَلُ فَيَسْأَلُ فَيُعْطَى وَ يَشْفَعُ فَيُشَفَّعُ وَ لَا يُحَاسَبُ فِيمَنْ يُحَاسَبُ وَ لَا يُوقَفُ مَعَ مَنْ يُوقَفُ وَ لَا يَذِلُّ مَعَ مَنْ يَذِلُّ وَ لَا يُكْبَتُ بِخَطِيئَةٍ وَ لَا بِشَيْ ءٍ مِنْ سُوءِ عَمَلِهِ وَ يُعْطَى كِتَاباً مَنْشُوراً حَتَّى يَهْبِطَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَيَقُولُ النَّاسُ بِأَجْمَعِهِمْ سُبْحَانَ اللَّهِ مَا كَانَ لِهَذَا الْعَبْدِ مِنْ خَطِيئَةٍ وَاحِدَةٍ وَ يَكُونُ مِنْ رُفَقَاءِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله (۱).

ضا: مِثْلَهُ إِلَى قَوْلِهِ إِلَى قَبْرِهِ.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق عليه السلام فرمود: هر چیزی قلبی دارد و قلب قرآن، یاسین است. هر کس به هنگام روز، پیش از آن که وارد شب شود، این سوره را بخوانـد، در کنف حمایت الهی و از روزی داده شـدگان خواهد بود تا آن که روز را سپری کنـد و به شب درآیـد. هر کس به هنگـام شب، پیش از آن که به بستر رود، آن را بخوانـد، خداونـد عزّ و جلّ، هزار فرشـته بر او می گمارد تا او را از شـرارت هر شـیطان رانـده شـده و از هر گونه بلا و آفت در امان بدارد و اگر فردای آن روز، دار فانی را وداع گوید، خداوند، او را به بهشت در آورد و به هنگام غسل وی، سـی هزار فرشـته حاضر شوند و همگی برای او طلب مغفرت کرده و با درخواست آمرزش برای وی، او را تا قبر مشایعت می کنند. چون وارد قبر شود، فرشـتگان در درون قبر به عبادت خداونـد می پردازند و ثواب عبادت ایشان برای او نوشـته می شود. قبر به اندازه تیررس چشـمانش گشاده می شود و از فشار قبر در امان می ماند و تا آن هنگام که خداوند، او را از قبر بیرون آورد، نوری تابناک در قبر اوست که تا پهنه آسـمان امتداد دارد. چون خداوند، او را از قبر برون آورد، فرشـتگان، او را همراهی کرده و با او سـخن می گویند و با چهره ای خندان با او رو به رو می شوند و او را به هر گونه خیر و خوبی مژده می دهند تا آن که او را از صراط و میزان می گذرانند. فرشتگان، او را در برابر خـدای عزّ و جـلّ در چنـان جایگـاهی قرار می دهنـد کـه جز فرشــتگان مقرّب و پیـامبران مرسَـل، هیـچ کس در جایگاهی چنین نزدیک به خداونـد قرار نمی گیرد. او همراه پیامبران در مقابل خداوند می ایستد و با آنان که به اندوه نشسته انـد، اندوهگین نمی شود و با آنان که به وادی غم در غلتیده اند، غمگین نمی گردد و با آنان که در وحشت و هراس فرو رفته اند، هراسان نمی شود.

سپس خداوند تبارک و تعالی به او می گوید: شـفاعت کن - ای بنده من! - تا در تمام آنچه که شفاعت می کنی، شفاعتت را بپـذیرم، و هر آنچه را که می خواهی - ای بنـده من! - از من بخواه تا به تو عطا کنم. پس بنـده، طلب می کند و به او داده می شود و شـفاعت می کنـد و شـفاعتش پذیرفته می شود. به حساب دیگران رسـیدگی می شود، ولی به حساب او رسـیدگی نمی شود و آن گاه که همگان در موقف، ایسـتانده می شوند او را نمی ایسـتانند. با کسانی که به ذلّت و خواری کشـیده می شوند، ذلیل نمی گردد. گناهان او و هیچ یک از اعمال زشت او نگاشـته نمی شود. و به او نامه ای می دهند که از سوی خداوند فرود

آمـده است. مردمان، همگی و یکپارچه می گوینـد: بس منزه و پاک است خداونـد، این بنده حتی یک گناه نیز مرتکب نشده است و او از دوستان حضرت محمد صلی الله علیه و آله می باشد. - . ثواب الاعمال: ۱۰۰ -

در فقه الرضا این روایت تا آنجا که می گوید «فرشتگان او را تا قبرش همراهی می کنند» آمده است.

**[ترجمه]

«۲»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْوَلِيـدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ أَبِي الْخَطَّابِ عَنِ ابْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْعَبْدِيِّ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ يس فِي عُمُرِهِ مَرَّةً وَاحِدَةً كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ خَلْقٍ فِي الدُّنْيَا وَ بِكُلِ

ص: ۲۸۹

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۰.

خَلْقٍ فِي الْآخِرَهِ وَ فِي السَّمَاءِ بِكَلِّ وَاحِدٍ أَلْفَيْ أَلْفِ حَسَنَهٍ وَ مَحَا عَنْهُ مِثْلَ ذَلِكَ وَ لَمْ يُصِبْهُ فَقْرٌ وَ لَا غُرْمٌ وَ لَا هَدْمٌ وَ لَا نَصَبٌ وَ لَا جُنُونٌ وَ لَا جُذَامٌ وَ لَا وَسْوَاسٌ وَ لَا دَاءٌ يَضُرُّهُ وَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْهُ سَكَرَاتِ الْمَوْتِ وَ أَهْوَالَهُ وَ وَلِيَ قَبْضَ رُوحِهِ وَ كَانَ مِمَّنْ يَضْمَنُ اللَّهُ لَهُ السَّعَهَ فِي مَعِيشَتِهِ وَ الْفَرَحَ عِنْدَ لِقَائِهِ وَ الرِّضَا بِالثَّوَابِ فِي آخِرَتِهِ وَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِمَلَائِكَتِهِ أَجْمَعِينَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَ مَنْ فِي الْأَرْضِ قَدْ رَضِيتُ عَنْ فُلَانٍ فَاسْتَغْفِرُوا لَهُ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام محمد باقر علیه السلام فرمود: هر کس در طول عمرش سوره یاسین را بخواند، خداوند به تعداد موجودات دنیا و آخرت و موجودات آسمان برای او دو هزار هزار (دو میلیون) حسنه می نویسد و به همین تعداد نیز، گناهان او را محو می کند و او را به فقر و زیان و نابودی و فرسودگی و دیوانگی و بیماری جذام و وسواس و بیماری مزمن دچار نمی کند و سَکَرات مرگ و هراس های آن را بر او آسان می گرداند و قبض روح او را خود بر عهده می گیرد و او از کسانی می شود که خداوند فراخی در زندگی و معیشت و خوشحالی به هنگام ملاقات با خداوند و خشنودی از پاداش آخرت را نصیب او می گرداند، و نیز خداوند تبارک و تعالی به تمام فرشتگان می گوید: قسم به هر آن که در آسمان و زمین است، من از فلان کس راضی شدم؛ پس برای او آمرزش بطلبید. - . ثواب الاعمال: ۱۰۰ -

**[ترجمه]

«۳»

مکا، [مکارم الأخلاق] رُوِيَ: أَنَّ يس تُقْرَأُ لِلدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ وَ لِلْحِفْظِ مِنْ كُلِّ آفَهٍ وَ بَلِيَّهٍ فِي النَّفْسِ وَ الْأَهْلِ وَ الْمَالِ.

وَ رُوِيَ: أَنَّهُ مَنْ كَانَ مَغْلُوباً عَلَى عَقْلِهِ قُرِئَ عَلَيْهِ يس أَوْ كَتَبَهُ وَ سَقَاهُ وَ إِنْ كَتَبَهُ بِمَاءِ الزَّعْفَرَانِ عَلَى إِنَاءٍ مِنْ زُجَاجٍ فَهُوَ خَيْرٌ فَإِنَّهُ يَبْرَأُ(۲).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: روایت شده است که سوره یس برای دنیا و آخرت خوانده می شود و نیز برای حفاظت در برابر هر آفت و بلایی در جان و خانواده و مال مفید است. نیز روایت شده است که هر کس عقلش مغلوب شود و بر او سوره یس خوانده شود و یا بر ظرفی نوشته شود و آب آن ظرف به او خورانده شود - و البته اگر با آب زعفران بر ظرفی شیشه ای نوشته شود، بهتر است - بهبود می یابد. - . مکارم الاخلاق: ۴۱۹ -

**[ترجمه]

«۴»

جع، [جامع الأخبار] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: الْقُرْآنُ أَفْضَلُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ دُونَ اللَّهِ فَمَنْ وَقَّرَ الْقُرْآنَ فَقَدْ وَقَّرَ اللَّهَ وَ مَنْ لَمْ يُوَقِّرِ الْقُرْآنَ فَقَدِ اسْتَخَفَّ بِحَقِّ اللَّهِ وَ حُرْمَهُ الْقُرْآنِ كَحُرْمَهِ الْوَالِدِ عَلَى وَلَدِهِ وَ حَمَلَهُ الْقُرْآنِ الْمُحَفَّفُون بِرَحْمَهِ اللَّهِ الْمَلْبُوسُونَ نُورَ اللَّهِ يَقُولُ اللَّهُ يَا حَمَلَهَ الْقُرْآنِ اسْتَحِبُّوا اللَّهَ بِتَوْقِيرِ كِتَابِ اللَّهِ يَزِدْ لَكُمْ حُبّاً وَ يُحَبِّبْكُمْ إِلَى عِبَادِهِ يُدْفَعُ عَنْ مُسْتَمِعِ الْقُرْآنِ بَلْوَى الدُّنْيَا وَ عَنْ قَارِئِهَا بَلْوَى الْآخِرَهِ وَ لَمُسْتَمِعُ آيَهٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنْ ثَبِيرٍ ذَهَباً وَ لَتَالِي آيَهٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ

أَفْضَلُ مِمَّا تَحْتَ الْعَرْشِ إِلَى أَسْفَلِ التُّخُومِ وَ إِنَّ فِي كِتَابِ اللَّهِ سُورَةً يُسَمَّى الْعَزِيزَ يُدْعَى صَاحِبُهَا الشَّرِيفَ عِنْدَ اللَّهِ يُشَفَّعُ لِصَاحِبِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِثْلَ رَبِيعَةَ وَ مُضَرَ ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله أَلَا وَ هِيَ سُورَةُ يس وَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله يَا عَلِيُّ- اقْرَأْ يس فَإِنَّ فِي يس عَشَرَةَ بَرَكَاتٍ مَا قَرَأَهَا جَائِعٌ إِلَّا شَبِعَ وَ لَا ظَمْآنُ إِلَّا رَوِيَ وَ لَا عَارٍ إِلَّا كُسِيَ وَ لَا عَزَبٌ إِلَّا تَزَوَّجَ وَ لَا خَائِفٌ إِلَّا أَمِنَ وَ لَا مَرِيضٌ إِلَّا بَرَأَ وَ لَا مَحْبُوسٌ إِلَّا أُخْرِجَ وَ لَا مُسَافِرٌ إِلَّا أُعِينَ عَلَى سَفَرِهِ وَ لَا يَقْرَءُونَ عِنْدَ مَيِّتٍ إِلَّا خَفَّفَ اللَّهُ عَنْهُ وَ لَا قَرَأَهَا رَجُلٌ لَهُ

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۰.

۲- ۲. مكارم الأخلاق ص ۴۱۹.

ضَالَّةٌ إِلَّا وَجَدَهَا(۱).

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: يَا عَلِيُّ اقْرَأْ يس وَ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

**[ترجمه]جامع الاخبار: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: قرآن با فضیلت تر از هر چیزی جز خداوند است. هر کس قرآن را محترم بدارد، خداوند را محترم داشته است و هر کس به قرآن بی احترامی کند، در حق خداوند بی احترامی کرده است. حرمت قرآن مانند حرمت پدر بر فرزند است. اهل و حاملان قرآن غرق در رحمت خداوندند و لباسشان نور خداوند است. خداوند به آن ها می فرماید: ای اهل قرآن! دوستی خداوند را با بزرگداشت قرآن بجویید تا خداوند بر دوستی اش نسبت به شما بیفزاید و شما را محبوب بندگانش کند. از شنونده قرآن بلاهای دنیوی و از خواننده آن بلاهای اخروی دفع می شود. شنیدن یک آیه قرآن از طلا به اندازه کوه ثبیر [کوهی در مکه] بهتر است و خواننده یک آیه از قرآن با فضیلت تر از هر آنچه که زیر آسمان تا اعماق زمین است، می باشد.

در قرآن سوره ای به نام عزیز است که عنوان خواننده آن نزد خداوند شریف است. این سوره برای خواننده اش در روز قیامت شفاعت می کند به اندازه قبیله ربیعه و مضر. سپس پیامبر صلی الله علیه و آله خطاب به علی علیه السلام فرمود: یس را بخوان که در آن ده برکت است: با خواندن آن هر گرسنه ای سیر، هر تشنه ای سیراب، هر برهنه ای پوشیده، هر بی زنی زن دار، هر ترسویی ایمن، هر بیماری سالم، هر زندانی ای آزاد، هر مسافری موفق در سفرش می شود و بر هر مرده ای خوانده شود، خداوند از گناهان و رنجش می کاهد و هر کس برای گمشده اش بخواند آن را می یابد. - . جامع الاخبار: ۴۷ -

در دعوات راوندی این روایت از آنجا که خطاب به علی علیه السلام است و می فرماید: یس را بخوان .... آمده است .

**[ترجمه]

«۵»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] أَحْمَدُ بْنُ عُبْدُونٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ فَضَّالٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْخَثْعَمِيِّ قَرِيبِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: عَلِّمُوا أَوْلَادَكُمْ يَاسِينَ فَإِنَّهَا رَيْحَانَةُ الْقُرْآنِ (۲).

**[ترجمه]امالی طوسی: امام صادق علیه السلام فرمود: به فرزندانتان سوره یاسین را بیاموزید؛ همانا که این سوره، ریحانه قرآن است. - . امالی ۲ : ۹۰ -

**[ترجمه]

«۶»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنْ جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ قَرَأَ يس فِي لَيْلَةٍ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ غُفِرَ لَهُ.

وَ عَنِ الْحَسَنِ قَالَ: مَنْ قَرَأَ یس ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ غُفِرَ لَهُ وَ قَالَ بَلَغَنِی أَنَّهَا تَعْدِلُ الْقُرْآنَ کُلَّهُ.

وَ عَنْ أَبِی بَکْرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: سُورَهُ یس تُدْعَی فِی التَّوْرَاهِ الْمِعَمَّهَ تَعُمُّ صَاحِبَهَا بِخَیْرِ الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ وَ تُکَابِدُ عَنْهُ بَلْوَی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ وَ تَدْفَعُ عَنْهُ أَهَاوِیلَ الْآخِرَهِ وَ تُسَمَّی الدَّافِعَهَ وَ الْقَاضِیَهَ وَ تَدْفَعُ عَنْ صَاحِبِهَا کُلَّ سُوءٍ وَ تَقْضِی لَهُ کُلَّ حَاجَهٍ مَنْ قَرَأَهَا عَدَلَتْ لَهُ عِشْرِینَ حَجَّهً وَ مَنْ سَمِعَهَا عَدَلَتْ لَهُ أَلْفَ دِینَارٍ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ مَنْ کَتَبَهَا ثُمَّ شَرِبَهَا أَدْخَلَتْ جَوْفَهُ أَلْفَ دَوَاءٍ وَ أَلْفَ نُورٍ وَ أَلْفَ یَقِینٍ وَ أَلْفَ بَرَکَهٍ وَ أَلْفَ رَحْمَهٍ وَ نَزَعَتْ عَنْهُ کُلَّ غِلٍّ وَ دَاءٍ.

وَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ سَمِعَ سُورَهَ یس عَدَلَتْ لَهُ عِشْرِینَ دِینَاراً فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ مَنْ قَرَأَهَا عَدَلَتْ لَهُ عِشْرِینَ حَجَّهً وَ مَنْ کَتَبَهَا وَ شَرِبَهَا أَدْخَلَتْ جَوْفَهُ أَلْفَ یَقِینٍ وَ أَلْفَ نُورٍ وَ أَلْفَ بَرَکَهٍ وَ أَلْفَ رَحْمَهٍ وَ أَلْفَ رِزْقٍ وَ نَزَعَتْ مِنْهُ کُلَّ غِلٍّ وَ دَاءٍ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: لَوَدِدْتُ أَنَّهَا فِی قَلْبِ کُلِّ إِنْسَانٍ مِنْ أُمَّتِی یَعْنِی یس (۳).

ص: ۲۹۱

۱- ۱. جامع الأخبار ص ۴۷.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۲۹۰.

۳- ۳. الدّر المنثور ج ۵ ص ۲۵۶.

وَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِی رَبَاحٍ قَالَ: بَلَغَنِی أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ مَنْ قَرَأَ یس فِی صَدْرِ النَّهَارِ قُضِیَتْ حَوَائِجُهُ.

وَ عَنْ أَبِی الدَّرْدَاءِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَا مِنْ مَیِّتٍ یُقْرَأُ عِنْدَهُ سُورَهُ یس إِلَّا هَوَّنَ اللَّهُ عَلَیْهِ.

وَ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: کَانَتِ الْمَشِیخَهُ إِذَا قَرَأَتْ یس عِنْدَ الْمَیِّتِ خُفِّفَ عَنْهُ بِهَا.

وَ عَنْ أَبِی قِلَابَهَ قَالَ: مَنْ قَرَأَ یس غُفِرَ لَهُ وَ مَنْ قَرَأَهَا وَ هُوَ جَائِعٌ شَبِعَ وَ مَنْ قَرَأَهَا وَ هُوَ ضَالٌّ هُدِیَ وَ مَنْ قَرَأَهَا وَ لَهُ ضَالَّهٌ وَجَدَهَا وَ مَنْ قَرَأَهَا عِنْدَ طَعَامٍ خَافَ قِلَّتَهُ کَفَاهُ وَ مَنْ قَرَأَهَا عِنْدَ مَیِّتٍ هُوِّنَ عَلَیْهِ وَ مَنْ قَرَأَهَا عِنْدَ امْرَأَهٍ عَسُرَ عَلَیْهَا وَلَدُهَا یُسِّرَ عَلَیْهَا وَ مَنْ قَرَأَهَا فَکَأَنَّمَا قَرَأَ الْقُرْآنَ إِحْدَی عَشْرَهَ مَرَّهً وَ لِکُلِّ شَیْ ءٍ قَلْبٌ وَ قَلْبُ الْقُرْآنِ یس.

وَ عَنْ یَحْیَی بْنِ أَبِی کَثِیرٍ قَالَ: مَنْ قَرَأَ یس إِذَا أَصْبَحَ لَمْ یَزَلْ فِی فَرَجٍ حَتَّی یُمْسِیَ وَ مَنْ قَرَأَهَا إِذَا أَمْسَی لَمْ یَزَلْ فِی فَرَجٍ حَتَّی یُصْبِحَ.

وَ عَنْ جَعْفَرٍ قَالَ: قَرَأَ سَعِیدُ بْنُ جُبَیْرٍ عَلَی رَجُلٍ مَجْنُونٍ سُورَهَ یس فَبَرَأَ.

وَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو الدَّبَّاغِ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: سَلَکْتُ طَرِیقاً فِیهِ غُولٌ فَإِذَا امْرَأَهٌ عَلَیْهَا ثِیَابٌ مُعَصْفَرَهٌ عَلَی سَرِیرٍ وَ قَنَادِیلُ وَ هِیَ تَدْعُونِی فَلَمَّا رَأَیْتُ ذَلِکَ أَخَذْتُ فِی قِرَاءَهِ یس فَطَفِئَتْ قَنَادِیلُهَا وَ هِیَ تَقُولُ یَا عَبْدَ اللَّهِ مَا صَنَعْتَ بِی فَسَلِمْتُ عَنْهَا قَالَ الْمُقْرِئُ فَلَا یُصِیبُکُمْ شَیْ ءٌ مِنْ خَوْفٍ أَوْ مُطَالَبَهٍ مِنْ سُلْطَانٍ أَوْ عَدُوٍّ إِلَّا قَرَأْتُمْ یس فَإِنَّهُ یُدْفَعُ عَنْکُمْ بِهَا(۱).

وَ عَنْ جَزِیمِ بْنِ فَاتِکٍ قَالَ: خَرَجْتُ فِی طَلَبِ إِبِلٍ لِی وَ کُنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِوَادٍ قُلْنَا نَعُوذُ بِعَزِیزِ هَذَا الْوَادِی فَتَوَسَّدَتْ نَاقَهٌ وَ قُلْتُ أَعُوذُ بِعَزِیزِ هَذَا الْوَادِی فَإِذَا هَاتِفٌ یَهْتِفُ بِی وَ هُوَ یَقُولُ:

وَیْحَکَ عُذْ بِاللَّهِ ذِی الْجَلَالِ***مُنَزِّلِ الْحَرَامِ وَ الْحَلَالِ

ص: ۲۹۲

۱- ۱. بعض هذه الأحادیث لا یوجد فی المصدر المطبوع.

وَ وَحِّدِ اللَّهَ وَ لَا تُبَالِ***مَا كَيْدُ ذِی الْجِنِّ مِنَ الْأَهْوَالِ

إِذْ تَذْكُرُ اللَّهَ عَلَى الْأَمْيَالِ***وَ فِی سُهُولِ الْأَرْضِ وَ الْجِبَالِ

وَ صَارَ كَيْدُ الْجِنِّ فِی سَفَالٍ***إِلَّا التُّقَى وَ صَالِحَ الْأَعْمَالِ

فَقُلْتُ لَهُ:

يَا أَيُّهَا الْقَائِلُ مَا تَقُولُ***أَ رَشَدٌ عِنْدَكَ أَمْ تَضْلِيلٌ

فَقَالَ:

هَذَا رَسُولُ اللَّهِ ذُو الْخَيْرَاتِ***جَاءَ بِيس وَ حَامِيمَاتٍ

وَ سُوَرٍ بَعْدُ مُفَصَّلَاتٍ***يَأْمُرُ بِالصَّلَاهِ وَ الزَّكَاهِ

وَ يَزْجُرُ الْأَقْوَامَ عَنْ هَنَاتٍ***قَدْ كُنَّ فِی الْأَنَامِ مُنْكَرَاتٍ

قُلْتُ لَهُ مَنْ أَنْتَ قَالَ أَنَا مَلِكٌ مِنْ مُلُوكِ الْجِنِّ بَعَثَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَى جِنِّ نَجْدٍ قُلْتُ أَمَا لَوْ كَانَ لِی مَنْ يُؤَدِّی لِی إِبِلِی هَذِهِ إِلَى أَهْلِی لَآتِيهِ حَتَّى أُسْلِمَ قَالَ فَأَنَا أُؤَدِّيهَا فَرَكِبْتُ بَعِيراً مِنْهَا ثُمَّ قَدِمْتُ فَإِذَا النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله عَلَى الْمِنْبَرِ فَلَمَّا رَآنِی قَالَ مَا فَعَلَ الرَّجُلُ الَّذِی ضَمِنَ لَكَ أَنْ يُؤَدِّیَ إِبِلَكَ أَمَا إِنَّهُ قَدْ أَدَّاهَا سَالِمَهً.

وَ عَنْ أَبِی بَكْرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ زَارَ قَبْرَ وَالِدَيْهِ أَوْ أَحَدِهِمَا فِی كُلِّ جُمُعَهٍ فَقَرَأَ عِنْدَهُمَا يس غَفَرَ اللَّهُ لَهُ بِعَدَدِ كُلِّ حَرْفٍ مِنْهَا.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام: يَا رَسُولَ اللَّهِ الْقُرْآنُ يَنْفَلِتُ مِنْ صَدْرِی فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله أَ لَا أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ يَنْفَعُكَ اللَّهُ بِهِنَّ وَ يَنْفَعُ مَنْ عَلَّمْتَهُ قَالَ نَعَمْ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی قَالَ صَلِّ لَيْلَهَ الْجُمُعَهِ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ تَقْرَأُ فِی الرَّكْعَهِ الْأُولَى بِفَاتِحَهِ الْكِتَابِ وَ يس وَ فِی الثَّانِيَهِ بِفَاتِحَهِ الْكِتَابِ وَ بِحم الدُّخَانِ وَ فِی الثَّالِثَهِ بِفَاتِحَهِ الْكِتَابِ وَ بِالم تَنْزِيلُ السَّجْدَهِ وَ فِی الرَّابِعَهِ بِفَاتِحَهِ الْكِتَابِ وَ تَبَارَكَ الْمُفَصَّلِ (۱) فَإِذَا فَرَغْتَ مِنَ التَّشَهُّدِ فَاحْمَدِ اللَّهَ وَ أَثْنِ عَلَيْهِ وَ صَلِّ عَلَى النَّبِيِّينَ وَ اسْتَغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِينَ ثُمَّ قُلِ:

۱- ۱. يعنی تبارك الذی بيده الملك، لا تبارك الذی نزل الفرقان علی عبده.

اللَّهُمَّ ارْحَمْنِی بِتَرْکِ الْمَعَاصِی أَبَداً مَا أَبْقَیْتَنِی وَ ارْحَمْنِی مِنْ أَنْ أَتَکَلَّفَ مَا لَا یَعْنِینِی وَ ارْزُقْنِی حُسْنَ النَّظَرِ فِیمَا یُرْضِیکَ عَنِّی اللَّهُمَّ بَدِیعَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ ذَا الْجَلَالِ وَ الْإِکْرَامِ وَ الْعِزَّهِ الَّتِی لَا تُرَامُ أَسْأَلُکَ یَا اللَّهُ یَا رَحْمَانُ بِجَلَالِکَ وَ نُورِ وَجْهِکَ أَنْ تُلْزِمَ قَلْبِی حِفْظَ کِتَابِکَ کَمَا عَلَّمْتَنِی وَ ارْزُقْنِی أَنْ أَتْلُوَهُ عَلَی النَّحْوِ الَّذِی یُرْضِیکَ وَ أَسْأَلُکَ أَنْ تُنَوِّرَ بِالْکِتَابِ بَصَرِی وَ تُنْطِقَ بِهِ لِسَانِی وَ تُفَرِّجَ بِهِ عَنْ قَلْبِی وَ تَشْرَحَ بِهِ صَدْرِی وَ تَسْتَعْمِلَ بِهِ بَدَنِی وَ تُقَوِّیَنِی عَلَی ذَلِکَ وَ تُعِینَنِی عَلَیْهِ فَإِنَّهُ لَا یُعِینُنِی عَلَی الْخَیْرِ غَیْرُکَ وَ لَا یُوَفِّقُ لَهُ إِلَّا أَنْتَ- فَافْعَلْ ذَلِکَ ثَلَاثَ جُمَعٍ أَوْ خَمْساً أَوْ سَبْعاً تَحْفَظْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ مَا أَخْطَأَ مُؤْمِناً قَطُّ فَأَتَی النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله بَعْدَ ذَلِکَ بِسَبْعِ جُمَعٍ فَأَخْبَرَهُ بِحِفْظِهِ الْقُرْآنَ وَ الْحَدِیثَ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله مُؤْمِنٌ وَ رَبِّ الْکَعْبَهِ عَلِّمْ أَبَا حَسَنٍ عَلِّمْ أَبَا حَسَنٍ (۱).

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: اجْتَمَعَتْ قُرَیْشٌ بِبَابِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله یَنْتَظِرُونَ خُرُوجَهُ لِیُؤْذُوهُ فَشَقَّ ذَلِکَ عَلَیْهِ فَأَتَاهُ جَبْرَئِیلُ بِسُورَهِ یس وَ أَمَرَهُ بِالْخُرُوجِ عَلَیْهِمْ فَأَخَذَ کَفّاً مِنْ تُرَابٍ وَ خَرَجَ وَ هُوَ یَقْرَؤُهَا وَ یَذُرُّ التُّرَابَ عَلَی رُءُوسِهِمْ فَمَا رَأَوْهُ حَتَّی جَاوَزَ فَجَعَلَ أَحَدُهُمْ یَلْمِسُ رَأْسَهُ فَیَجِدُ التُّرَابَ وَ جَاءَ بَعْضُهُمْ فَقَالَ مَا یُجْلِسُکُمْ قَالُوا نَنْتَظِرُ مُحَمَّداً فَقَالَ لَقَدْ رَأَیْتُهُ دَاخِلًا الْمَسْجِدَ قَالَ قُومُوا فَقَدْ سَحَرَکُمْ.

وَ عَنْ عِکْرِمَهَ قَالَ: کَانَ نَاسٌ مِنَ الْمُشْرِکِینَ مِنْ قُرَیْشٍ یَقُولُ بَعْضُهُمْ لَوْ قَدْ رَأَیْتُ مُحَمَّداً لَفَعَلْتُ بِهِ کَذَا وَ کَذَا وَ یَقُولُ بَعْضُهُمْ لَوْ قَدْ رَأَیْتُ مُحَمَّداً لَفَعَلْتُ بِهِ کَذَا وَ کَذَا فَأَتَاهُمُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَ هُمْ فِی حَلْقَهٍ فِی الْمَسْجِدِ فَوَقَفَ عَلَیْهِمْ فَقَرَأَ عَلَیْهِمْ یس وَ الْقُرْآنِ الْحَکِیمِ حَتَّی بَلَغَ فَهُمْ لا یُبْصِرُونَ ثُمَّ أَخَذَ تُرَاباً فَجَعَلَ یَذُرُّهُ عَلَی رُءُوسِهِمْ فَمَا یَرْفَعُ رَجُلٌ مِنْهُمْ إِلَیْهِ طَرْفَهُ وَ لَا یَتَکَلَّمُ کَلِمَهً ثُمَّ جَاوَزَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَجَعَلُوا یَنْفُضُونَ التُّرَابَ عَنْ رُءُوسِهِمْ وَ لِحَاهُمْ یَقُولُونَ وَ اللَّهِ مَا سَمِعْنَا وَ اللَّهِ مَا أَبْصَرْنَا وَ اللَّهِ مَا عَقَلْنَا(۲).

۱- ۱. الدّر المنثور ج ۵ ص ۲۵۷.

۲- ۲. الدّر المنثور ج ۵ ص ۲۵۹.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَتِ الْأَنْصَارُ مَنَازِلُهُمْ بَعِيدَةً مِنَ الْمَسْجِدِ فَأَرَادُوا أَنْ يَنْتَقِلُوا فَيَكُونُوا قَرِيباً مِنَ الْمَسْجِدِ فَنَزَلَتْ وَ نَكْتُبُ ما قَدَّمُوا وَ آثارَهُمْ فَقَالُوا بَلْ نَمْكُثُ مَكَانَنَا(۱).

وَ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: اجْتَمَعَتْ قُرَيْشٌ فَبَعَثُوا عُتْبَةَ بْنَ رَبِيعَهَ فَقَالُوا لَهُ ائْتِ هَذَا الرَّجُلَ فَقُلْ لَهُ إِنَّ قَوْمَكَ يَقُولُونَ إِنَّكَ جِئْتَ بِأَمْرٍ عَظِيمٍ وَ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ آبَاؤُنَا وَ لَا يَتَّبِعُكَ عَلَيْهِ أَحَدٌ مِنَّا وَ إِنَّكَ إِنَّمَا صَنَعْتَ هَذَا أَنَّكَ ذُو حَاجَةٍ فَإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْمَالَ فَإِنَّ قَوْمَكَ سَيَجْمَعُونَ لَكَ وَ يُعْطُونَكَ فَدَعْ مَا تَرَى وَ عَلَيْكَ بِمَا كَانَ عَلَيْهِ آبَاؤُكَ فَانْطَلَقَ إِلَيْهِ عُتْبَةُ فَقَالَ لَهُ الَّذِي أَمَرُوهُ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ قَوْلِهِ وَ سَكَتَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ حم تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَقَرَأَ عَلَيْهِ مِنْ أَوَّلِهَا حَتَّى بَلَغَ فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ صاعِقَةً مِثْلَ صاعِقَةِ عادٍ وَ ثَمُودَ(۲) فَرَجَعَ عُتْبَةُ فَأَخْبَرَهُمُ الْخَبَرَ وَ قَالَ لَقَدْ كَلَّمَنِي بِكَلَامٍ مَا هُوَ بِشِعْرٍ وَ لَا بِسِحْرٍ وَ إِنَّهُ لَكَلَامٌ عَجَبٌ مَا هُوَ بِكَلَامِ النَّاسِ فَوَقَعُوا بِهِ وَ قَالُوا نَذْهَبُ إِلَيْهِ بِأَجْمَعِنَا فَلَمَّا أَرَادُوا ذَلِكَ طَلَعَ عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَعَمَدَ لَهُمْ حَتَّى قَامَ عَلَى رُءُوسِهِمْ وَ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ يس وَ الْقُرْآنِ الْحَكِيمِ حَتَّى بَلَغَ إِنَّا جَعَلْنا فِي أَعْناقِهِمْ أَغْلالًا فَضَرَبَ اللَّهُ بِأَيْدِيهِمْ إِلَى أَعْنَاقِهِمْ فَجَعَلَ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَ مِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَخَذَ تُرَاباً فَجَعَلَهُ عَلَى رُءُوسِهِمْ ثُمَّ انْصَرَفَ عَنْهُمْ وَ لَا يَدْرُونَ مَا صَنَعَ بِهِمْ فَلَمَّا انْصَرَفَ عَنْهُمْ رَأَوُا الَّذِي صَنَعَ بِهِمْ فَعَجِبُوا وَ قَالُوا مَا رَأَيْنَا أَحَداً قَطُّ أَسْحَرَ مِنْهُ انْظُرُوا مَا صَنَعَ بِنَا(۳).

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: السُّبَّقُ ثَلَاثَةٌ فَالسَّابِقُ إِلَى مُوسَى يُوشَعُ بْنُ نُونٍ وَ السَّابِقُ إِلَى عِيسَى صَاحِبُ يس وَ السَّابِقُ إِلَى مُحَمَّدٍ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الصِّدِّيقُونَ ثَلَاثَةٌ حِزْقِيلُ مُؤْمِنُ آلِ فِرْعَوْنَ وَ حَبِيبٌ النَّجَّارُ صَاحِبُ آلِ يس وَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام.

۱- ۱. الدّر المنثور: ج ۵ ص ۲۶۰.

۲- ۲. فصّلت: ۱۳.

۳- ۳. الدّر المنثور ج ۵: ۲۵۹.

وَ عَنْ أَبِی لَیْلَی قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الصِّدِّیقُونَ ثَلَاثَهٌ حَبِیبٌ النَّجَّارُ مُؤْمِنُ آلِ یس- الَّذِی قَالَ یا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِینَ (۱) وَ حِزْقِیلُ مُؤْمِنُ آلِ فِرْعَوْنَ الَّذِی قَالَ أَ تَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ یَقُولَ رَبِّیَ اللَّهُ (۲) وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ هُوَ أَفْضَلُهُمْ.

ابْنُ عَسَاكِرَ: ثَلَاثَهٌ مَا كَفَرُوا بِاللَّهِ قَطُّ مُؤْمِنُ آلِ یس وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ آسِیَهُ امْرَأَهُ فِرْعَوْنَ (۳).

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ یس وَ الصَّافَّاتِ یَوْمَ الْجُمُعَهِ ثُمَّ سَأَلَ اللَّهَ أَعْطَاهُ سُؤْلَهُ (۴).

**[ترجمه]درّ المنثور: جندب بن عبد الله روایت کرد که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس در شب سوره یس را به قصد قربت و رضایت خداوند بخواند، آمرزیده می شود.

و حسن روایت کرده است که هر کس سوره یس را به قصد قربت و رضایت خداوند بخواند، آمرزیده می شود. و گفته است که سوره یس برابر با تمام قرآن است.

از ابوبکر روایت شده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: سوره یس در قرآن معمّه (فراگرفته شده) نامیده شده است، چرا که خیر دنیا و آخرت خواننده آن را فرا می گیرد. و گرفتاری های دنیا و آخرت را از او دور می کند و ترس های قیامت از او دفع می شود و نیز دافعه و قاضیه نامیده می شود، زیرا هر بدی ای را از خواننده آن دفع می کند و هر حاجت او را بر آورده می سازد. هر کس این سوره بخواند، ثواب بیست حجّ را برده است و هر کس آن را بشنود، ثواب انفاق هزار دینار در راه خدا را برده است. هر کس آن را (بر ظرفی) بنویسد و با آب بشوید و بیاشامد، هزار دوا و هزار نور و هزار یقین و هزار برکت و هزار رحمت و هزار روزی را در درون خود، جای داده است و هزار کینه و درد را از آن بیرون کرده است.

و از علی علیه السلام روایت شده است که هر کس سوره یس را بشنود، ثواب انفاق بیست دینار در راه خدا را برده است. و هر کس آن را بخواند، ثواب بیست حجّ را برده است و هر کس آن را (بر ظرفی) بنویسد و با آب بشوید و بیاشامد، هزار یقین و هزار نور و هزار برکت و هزار رحمت و هزار روزی را در درون خود، جای داده است و هزار کینه و ناخالصی و درد را از آن بیرون کرده است .

و از ابن عباس روایت شده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: دوست داشتم که در قلب هر فردی از امت من سوره یس جای داشت. - . درّ المنثور ۵ : ۲۵۶ -

از عطاء بن ابی رباح روایت است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس سوره یس را در آغاز روز بخواند، حاجت هایش بر آورده می شود.

از ابی درداء روایت است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: نزد هر مرده ای اگر سوره یس خوانده شود، خداوند بر او آسان خواهد گرفت.

و از صفوان روایت است که وقتی بزرگ قبیله [یا پیری و بزرگی] نزد مرده ای سوره یس را می خواند، عذاب او سبک می شد.

از ابی قلابه روایت است که هر کس یس را بخواند آمرزیده می شود و هر گرسنه ای با خواندن آن سیر و هر گمراهی با خواندن آن هدایت می شود. و آن کس که گمشده ای دارد اگر یس را بخواند، گمشده اش را می یابد و هر کس یس را بر غذایی که از کمی آن می ترسد بخواند، کفایتش می کند و اگر نزد مرده ای خوانده شود، بر او آسان گرفته می شود و اگر نزد زنی که دچار سختی در زایمان است خوانده شود، زایمان بر او آسان می شود. و ثواب خواندن آن مانند ثواب یازده بار قرآن خواندن است. برای هر چیزی قلبی است و قلب قرآن یس است.

و از یحیی بن ابی کثیر روایت شده است که هر کس یس را در آغاز روز بخواند، تا شب در گشایش و راحتی خواهد بود و اگر در شب بخواند، تا صبح در گشایش خواهد بود.

از جعفر روایت شده است که سعید بن جبیر سوره یس را بر دیوانه ای خواند و او از دیوانگی نجات یافت.

از احمد بن عبید الله بن محمد بن عمرو دباغ و او از پدرش روایت است که گفت: در مسیری که در آن غول بود می رفتم که ناگاه زنی را که بر تختی نشسته بود و لباسی زرد بر تن داشت و قندیل هایی همراه او بود، دیدم؛ او من را صدا زد. من چون شروع به خواندن سوره یس کردم، چراغ هایش خاموش شد. آن زن می گفت: ای عبدالله با من چه کردی؟ پس بدین صورت من از این صحنه نجات یافتم. مقرئ می گوید: هر گاه گرفتار ترس و یا تعقیب از سوی سلطان و یا دشمنی شوید، اگر سوره یس را بخوانید، این گرفتاری از شما دفع خواهد شد.

از جزیم بن فاتک نقل شده است که گفت: روزی در پی شترم رفتم و رسم ما بر این بود که هرگاه به صحرایی می رسیدیم می گفتیم: به عزیز این صحرا پناه می بریم . پس سر بر شترم گذاشتم و گفتم: به عزیز این صحرا پناه می برم که ناگاه هاتفی خطاب به من ندا داد و گفت:

وای بر تو! به خداوند صاحب جلال پناه ببر که نازل کننده حرام و حلال است

و خداوند را یگانه بدان و نگران نیرنگ و ترس از جنیان نباش

هنگامی که خداوند را بر آرزوها و نیز در دشت ها و کوه ها یاد می کنی

و نیرنگ جنیان به پستی و شکست می انجامد و جز پرهیزگاری و اعمال شایسته باقی نمی ماند

من در پاسخ او گفتم:

ای صاحب ندا چه می گویی؟ اهل رشد هستی یا اهل گمراهی؟

در جوابم گفت:

این رسول خدا! صاحب همه خوبی ها است که با یس و سوره های حا میم آمده است

و سوره های بعد که مفصلات هستند و امر به نماز و زکات می کند

و مردم را از شرور باز می دارد که نزد مردم در زمره منکرات هستند

به او گفتم: تو کی هستی؟ گفت: من شاهی از شاهان جن هستم که رسول خدا صلی الله علیه و آله من را بر جنیان نجد حاکم کرده است. به او گفتم اگر کسی شتر گم شده ام را به من و خانواده ام برگرداند، نزد رسول خدا خواهم رفت و مسلمان خواهم شد. او گفت: من آن را به تو برخواهم گرداند. من سوار شتری از آن بیابان شدم و نزد رسول خدا رفتم. رسول خدا صلی الله علیه و آله بر منبر بود. وقتی من را دید فرمود: مردی که برایت ضمانت کرد که شترت را به تو تحویل دهد، چه کرد؟ آری آن را سالم تحویل خانواده ات داد .

از ابوبکر روایت است که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس روز جمعه به زیارت قبر پدر و مادرش و یا یکی از آن ها برود و نزد قبر آن ها سوره یس را بخواند، خداوند به عدد هر حرفی از آن او را خواهد آمرزید.

از ابن عباس روایت است که علی علیه السلام خطاب به رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: قرآن از ذهنم می رود. پیامبر فرمود: آیا کلماتی به تو بیاموزم که به تو و به هرکسی که به او تعلیم دهی، سود بخشد؟ علی علیه السلام فرمود: پدر و مادرم به فدایت، آری. حضرت فرمود: شب جمعه چهار رکعت نماز بگذار و در رکعت اول سوره حمد و یس و در رکعت دوم سوره حمد و دخان و در رکعت سوم حمد و سوره سجده و در رکعت چهارم حمد و ملك را بخوان و چون از تشهد فارغ شدی، حمد خداوند را کن و بر او درود نثار کن و بر پیامبران صلوات بفرست و برای مؤمنان استغفار کن و سپس بگو: «اللَّهُمَّ ارْحَمْنِی بِتَرْكِ الْمَعَاصِی أَبَداً مَا أَبْقَیْتَنِی وَ ارْحَمْنِی مِنْ أَنْ أَتَكَلَّفَ مَا لَا یَعْنِینِی وَ ارْزُقْنِی حُسْنَ النَّظَرِ فِیمَا یُرْضِیكَ عَنِّی اللَّهُمَّ بَدِیعَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ ذَا الْجَلَالِ وَ الْإِكْرَامِ وَ الْعِزَّهِ الَّتِی لَا تُرَامُ أَسْأَلُكَ یَا اللَّهُ یَا رَحْمَانُ بِجَلَالِكَ وَ نُورِ وَجْهِكَ أَنْ تُلْزِمَ قَلْبِی حِفْظَ كِتَابِكَ كَمَا عَلَّمْتَنِی وَ ارْزُقْنِی أَنْ أَتْلُوَهُ عَلَى النَّحْوِ الَّذِی یُرْضِیكَ وَ أَسْأَلُكَ أَنْ تُنَوِّرَ بِالْكِتَابِ بَصَرِی وَ تُنْطِقَ بِهِ لِسَانِی وَ تُفَرِّجَ بِهِ عَنْ قَلْبِی وَ تَشْرَحَ بِهِ صَدْرِی وَ تَسْتَعْمِلَ بِهِ بَدَنِی وَ تُقَوِّیَنِی عَلَى ذَلِكَ وَ تُعِینَنِی عَلَیْهِ فَإِنَّهُ لَا یُعِینُنِی عَلَى الْخَیْرِ غَیْرُكَ وَ لَا یُوَفِّقُ لَهُ إِلَّا أَنْت.»

(خداوندا! من را در رحمت خود قرار ده تا برای همیشه و تا وقتی که زنده هستم گناهان را ترک کنم و در رحمت خود گیر تا سراغ آنچه که سودی برایم ندارد، نروم. آنچه تو را از من خشنود می سازد، در نظرم نیکو جلوه ده. ای خدای آفریننده آسمان ها و زمین و ای صاحب بزرگی و کرامت دهی و ای صاحب عزتی که کسی طالب و واجد آن نشود و از تو ای الله و ای رحمان، به جلال و نور وجهت می خواهم که حفظ قرآنت را آن گونه که به من آموختی ملازم قلبم سازی و من را موفقم بداری که آیات آن را آن گونه که تو را خشنود می سازد تلاوت کنم و از تو می خواهم که دیده ام را به قرآن منور و زبانم را گویا و قلبم را گشاده و سینه ام را وسیع و اعضای بدنم را بدان عمل کننده سازی و من را در این مسیر تقویت و یاری ام نمایی که جز تو کسی من را بر خیر یاری نخواهد کرد و جز تو کسی توفیق ده بر این کار نیست.)

پس این عمل را سه یا پنج و یا هفت جمعه انجام بده که به اذن خداوند حافظ قرآن خواهی شد و هیچ مومنی [با انجام این عمل] دچار خطا و فراموشی نخواهد شد. پس علی علیه السلام بعد از انجام این عمل در هفت جمعه، نزد رسول الله صلی الله

علیه و آله آمـد و عرض کرد که قرآن را حفـظ کرده است. پیامبر فرمود: قسم به پروردگار کعبه که علی مؤمن است. خـداوند به ابا الحسن آموخت، خداوند به اباالحسن آموخت. - . درّالمنثور ۵ : ۲۵۷ -

از ابن عباس روایت شـده است که قریش در مقابل خانه پیامبر صـلی الله علیه و آله اجتماع کرده بودند تا آن حضـرت را اذیت کننـد. این امر بر حضـرت گران آمـد. جبرئیل با سوره یس نازل شـد و به پیامبر فرمان خروج از منزل را داد. حضـرت مشتی از خـاک برگرفت و در حالی که یس را می خوانـد از منزل خارج شـد و خاک را بر سـر آنان پاشید. قریش پیامبر را که از میان آنان رد شد، ندیدند. یکی از قریش دستی بر سـرش کشید و خاکی را که بر سرش نشسته بود، لمس کرد. کسی از قریش نزد آنان آمـد و پرسید: برای چه اینجا نشسـته ایـد؟ گفتنـد: منتظر محمـد هستیم. آن فرد گفت: من محمـد را داخل مسـجد دیدم. برخیزید که محمد شما را سحر کرده است!

از عکرمه روایت شـده است که گفت: کسانی از مشـرکان قریش می گفتنـد: اگر محمـد را ببینیم چنین و چنـان می کنیم. در همین حال پیامبر صـلی الله علیه و آله بر آنان در حالی که در مسـجد حلقه زده بودنـد، وارد شد و بر آنان سوره یس را تا «فهم لایبصـرون» خوانـد و مشتی خـاک بر گرفت و بر سـر آنان پاشـید. در این حال هیـچ کس از آنان قادر به نگاه کردن به او و بر زبـان آوردن کلمه ای نبود. پیـامبر از پیش آنـان رد شـد و آنان شـروع به پاک کردن خاک از سـر و ریش خود کردنـد و می گفتند: سوگند به خدا ما نشنیدیم! سوگند به خدا ما ندیدیم! سوگند به خدا ما نفهمیدیم! - . درّالمنثور ۵ : ۲۵۹ -

از ابن عبـاس روایت است که خانه های انصار از مسـجد دور بود. آنان تصـمیم گرفتنـد از خانه هایشان به مکانی نزدیک تر به مسجد منتقل شوند که این آیه نازل شد: «و نکتب ماقدموا و آثارهم» - . یس / ۱۲ -

{و آنچه را از پیش فرسـتاده انـد، با آثار [و اعمال]شان درج می کنیم} آنان از تصـمیمشان منصـرف شدنـد و گفتنـد در خانه هایمان می مانیم. - . درّالمنثور ۵ : ۲۶۰ -

مجاهـد روایت می کنـد: جمعی از قریش به عتبه بن ربیعه گفتند: نزد این مرد (پیامبر صـلی الله علیه و آله) برو و به او بگو: قوم تو مـدعی هسـتند که تو امر بزرگی را آورده ای که پـدران ما بر این امر و آیین نبودنـد و احـدی از ما نیز از تو پیروی نخواهد کرد و به نظر می رسـد که تو به خـاطر رفع نیازهـایت این ادعـا را کرده ای. اگر طـالب مال و ثروت هستی، قومت برای تو مال جمع خواهنـد کرد و به تو خواهنـد داد. پس از این امر دست بردار و به دینی که پـدرانت داشـتند، بـاور داشـته بـاش! عتبه نزد پیامبر صـلی الله علیه و آله رفت و پیغام قریش را به او ابلاغ کرد. وقتی حرفش تمام شد، پیامبر سوره فصلت را خواند: «بسم الله الرحمن الرحیم حم تنزیـل من الرحمن الرحیم» تـا بـدینجا که «فـإن أعرضوا فقـل أنـذرتکم صاعقه مثل صاعقه عاد و ثمود» - . فصلت / ۱۳ -

{پس اگر روی برتافتند بگو: «شـما را از آذرخشـی چون آذرخش عاد و ثمود برحذر داشـتم.»} عتبه بازگشت و ماجرا را برای قریش بازگفت و افزود: محمد در پاسخ من سـخنی گفت که نه شـعر بود و نه سـحر، بلکه سـخنی شگفت بود که شبیه سخنان مردم نبود. آنـان عتبه را به خـاطر این حرف هـایش سـرزنش کردنـد. آنـان گفتنـد همگی به سـراغ محمـد می رویم. در همین هنگام به ناگاه رسول خدا صـلی الله علیه و آله نزد آنان آمد و بر بالای سـر آن ها ایسـتاد و شروع به خواندن سوره یس کرد تا

بدینجا رسـید: «انا جعلنا فی اعناقهم اغلالا» {ما در گردن های آنان غل هایی نهاده ایم.} پس خداوند دسـتان آنان را بر گردن هـای آنـان قرار داد و در پیش و پس آنان مانعی ایجاد کرد (که قادر بر دیـدن نبودنـد). پس پیامبر مشتی خاک بر گرفت و بر آنان پاشـید و از نزد آنان رفت در حالی که قریش هنوز نفهمیده بودند که چه بر سـر آنان آمده است. چون پیامبر از آنان دور شـد آنان به خود آمدنـد و وضـعیت عجیب خود را مشاهـده کردند و گفتند: ما تاکنون جادوگرتر از محمد ندیده ایم، بنگرید که با ما چه کرده است!

ابن عباس از پیامبر صـلی الله علیه و آله روایت کرده است که سـبقت گیرنـدگان سه نفر هسـتند: سـبقت گیرنـده به موسـی که یوشع بن نون است و سبقت گیرنده به عیسی که صاحب یس است و سبقت گیرنده به محمد که علی ابن ابی طالب است.

و نیز ابن عباس از پیامبر صـلی الله علیه و آله روایت کرده است که صـدّیق ها سه نفرنـد: حزقیل مؤمن آل فرعون و حبیب نجار صاحب آل یس و علی بن ابی طالب علیه السلام.

ابی لیلی از پیامبر صـلی الله علیه و آله روایت کرده است که صدّیق ها سه نفرند: حبیب نجار و مؤمن آل یس که گفت: «یا قوم اتبعوا المرسلین» - . یس / ۲۰ - {ای قوم من از رسولاـن پیروی کنیـد} و حزقیل مومن آل فرعون که گفت: «أتقتلون رجلا أن یقول ربّی الله» - . غافر / ۲۸ -

{آیا مردی را می کشید که می گوید پروردگار من الله است} و علی بن ابی طالب که برترین آنهاست.

ابن عساکر می گویـد: سه نفر هرگز به خداونـد کفر نورزیدنـد: مومن آل یس و علی بن ابی طالب و آسـیه همسـر فرعون. - . درّالمنثور ۵ : ۲۶۲ -

ابن عباس از پیامبر صلی الله علیه و آله روایت کرده است که هر کس یس و صافات را روز جمعه بخواند و سپس حاجت خود را بطلبد، خداوند حاجتش را بر آورده خواهد کرد. - . درّالمنثور ۵ : ۲۷۰ -

**[ترجمه]

باب ۵۸ فضائل سوره و الصافات

الأخبار

«۱»

ثـو، [ثواب الأعمـال] أَبِی عَنْ أَحْمَـدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ الْأَشْـعَرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانَ عَنِ ابْنِ مِهْرَانَ عَنِ ابْنِ الْبَطَـائِنِیِّ عَنِ ابْنِ أَبِی الْعَلَـاءِ عَنْ أَبِی عَبْـدِ اللَّهِ علیه السـلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ الصَّافَّاتِ فِی کُلِّ یَوْمِ جُمُعَهٍ لَمْ یَزَلْ مَحْفُوظاً مِنْ کُلِّ آفَهٍ مَـدْفُوعاً عَنْهُ کُلُّ بَلِیَّهٍ فِی الْحَیَاهِ الدُّنْیَا مَرْزُوقاً فِی الدُّنْیَا بِأَوْسَعِ مَا یَکُونُ مِنَ الرِّزْقِ وَ لَمْ یُصِـبْهُ اللَّهُ فِی مَالِهِ وَ لَا وَلَدِهِ وَ لَا بَدَنِهِ بِسُوءٍ مِنْ شَیْطَانٍ رَجِیمٍ وَ لَا مِنْ جَبَّارٍ عَنِیدٍ وَ إِنْ مَاتَ فِی یَوْمِهِ أَوْ فِی لَیْلِهِ أَمَاتَهُ اللَّهُ شَهِیداً وَ بَعَثَهُ شَهِیداً وَ أَدْخَلَهُ الْجَنَّهَ مَعَ الشُّهَدَاءِ فِی دَرَجَهٍ مِنَ الْجَنَّهِ(۵).

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: مثله.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره صافّات را در هر جمعه بخواند، پیوسته از هر آسیبی در امان باشـد و در زنـدگی دنیا، همه گرفتاری‌ها از او دور شود و فراخ‌ترین روزی‌ها در دنیا، روزی او گردد و هیچ شـیطان رانده شـده یا سـتمگر خیره سـری نتوانـد گزنـدی به مال و فرزنـد و بدن او رساند و اگر در آن روز و شب از دنیا رود، خداوند او را شهید بر می‌انگیزد و شهید می‌میراند و همراه شهیدان در والاترین درجات بهشت در می‌آورد. - . ثواب الاعمال: ۱۰۱ -

در فقه الرضا مانند همین روایت آمده است.

**[ترجمه]

«۲»

مکا، [مکارم الأخلاق] عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ. وَ فِی رِوَایَهٍ: یُقْرَأُ لِلشَّرَفِ وَ الْجَاهِ فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ(۶).

ص: ۲۹۶

۱- ۱. یس: ۲۰.

۲- ۲. غافر: ۲۸.

۳- ۳. الدّر المنثور ج ۵ ص ۲۶۲.

۴- ۴. الدّر المنثور ج ۵ ص ۲۷۰.

۵- ۵. ثواب الأعمال ص ۱۰۱.

۶- ۶. مکارم الأخلاق ص ۴۱۹.

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: از امام صادق علیه السلام مانند این روایت در مکارم الاخلاق آمده است و در روایتی نیز آمده است که سوره صافات برای کسب بزرگی و مقام در دنیا و آخرت خوانده می شود. -. مکارم الاخلاق: ۴۱۹ -

**[ترجمه]

باب ۵۹ فضائل سوره ص

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ ص فِي لَيْلَةِ الْجُمُعَةِ أُعْطِيَ مِنْ خَيْرِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ مَا لَمْ يُعْطَ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ إِلَّا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ أَوْ مَلَكٌ مُقَرَّبٌ وَ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ وَ كُلَّ مَنْ أَحَبَّ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ حَتَّى خَادِمَهُ الَّذِي يَخْدُمُهُ وَ إِنْ لَمْ يَكُنْ فِي حَدِّ عِيَالِهِ وَ لَا فِي حَدِّ مَنْ يَشْفَعُ فِيهِ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام محمّد باقر علیه السلام فرمود: هر کس سوره «ص» را در شب جمعه بخواند، چنان خیری از دنیا و آخرت به او عطا شود که به هیچ کس جز پیامبرانِ فرستاده شده یا فرشتگان درگاه الهی عطا نشده است و خداوند، او و هر کس از خانواده‌اش را که او دوست بدارد، حتی خدمتکارش را به بهشت درآورد، گرچه او هم رتبه خانواده‌اش یا کسانی نباشد که او شفاعتشان می کند. -. ثواب الاعمال: ۱۰۲ -

**[ترجمه]

باب ۶۰ فضائل سوره الزمر

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ صَنْدَلٍ عَنْ هَارُونَ بْنِ خَارِجَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الزُّمَرِ اسْتَخَفَّهَا مِنْ لِسَانِهِ أَعْطَاهُ اللَّهُ مِنْ شَرَفِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ أَعَزَّهُ بِلَا مَالٍ وَ لَا عَشِيرَةٍ حَتَّى يَهَابُهُ مَنْ يَرَاهُ وَ حَرَّمَ جَسَدَهُ عَلَى النَّارِ وَ يَبْنِي لَهُ فِي الْجَنَّةِ أَلْفَ مَدِينَةٍ فِي كُلِّ مَدِينَةٍ أَلْفُ قَصْرٍ فِي كُلِّ قَصْرٍ مِائَةُ حَوْرَاءَ وَ لَهُ مَعَ هَذَا عَيْنانِ تَجْرِيانِ وَ عَيْنانِ نَضَّاخَتانِ وَ عَيْنَانِ مُدْهامَّتانِ وَ حُورٌ مَقْصُوراتٌ فِي الْخِيامِ وَ ذَواتا أَفْنانٍ وَ مِنْ كُلِّ فاكِهَةٍ زَوْجانِ.

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: مِثْلَهُ إِلَى قَوْلِهِ وَ لَا عَشِيرَةٍ(۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر که سوره زمر را قرائت کند و آن را به آسانی بر زبان جاری نماید، خداوند سربلندی دنیا و آخرت را به او ارزانی می‌دارد و او را بدون هیچ ثروت و یا خویشاوندی عزیز می گرداند، به

گونه‌ای که هر کس او را ببیند، بزرگش می‌دارد، و خداوند بدنش را بر آتش دوزخ حرام می کند و در بهشت برایش هزار شهر می‌سازد که در هر شهر هزار قصر و در هر قصر هزار حوری می‌باشد و افزون بر این، دو چشمه جاری و دو چشمه جوشان از برای او خواهد بود و دو باغ خواهد داشت که از سرسبزی بسیار، سیه گون می زنند و حوریانی سیاه چشم در آن ها پرده نشین خیمه‌هایند و دارای شاخسارهای بسیارند و از هر میوه دو گونه دارند. - . ثواب الاعمال: ۱۰۲ -

در فقه الرضا مانند این روایت تا آنجا که می فرماید «او را بدون هیچ ثروت و یا خویشاوندی عزیز می گرداند»، آمده است.

**[ترجمه]

«۲»

مکا، [مکارم الأخلاق] عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الزُّمَرِ فِی یَوْمِهِ أَوْ لَیْلَتِهِ أَعْطَاهُ اللَّهُ شَرَفَ الدُّنْیا وَ الْآخِرَهِ وَ أَعَزَّهُ بِلَا عَشِیرَهٍ وَ مَالٍ (۳).

ص: ۲۹۷

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۲.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۰۲.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ص ۴۱۹.

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره زمر را در روز یا شبش بخواند، خداوند بزرگی دنیا و آخرت را به او اعطا کرده و بدون خانواده و مال عزیزش می کند. - . مکارم الاخلاق: ۴۱۹ -

**[ترجمه]

باب ۶۱ فضائل سوره المؤمن

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ جُوَيْرِيَةَ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِی الصَّبَّاحِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الْمُؤْمِنِ فِی کُلِّ لَیْلَةٍ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ مَا تَأَخَّرَ وَ أَلْزَمَهُ کَلِمَةَ التَّقْوَی وَ جَعَلَ الْآخِرَةَ خَیْراً لَهُ مِنَ الدُّنْیَا(۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام باقر علیه السلام فرمود: هر کس حم (سوره مؤمن) را هر شب بخواند، خداوند گناهان پیشین و پسین او را خواهد آمرزید و او را از پرهیزگاران قرار خواهد داد و آخرت را برایش بهتر از دنیا قرار خواهد داد. - . ثواب الاعمال: ۱۰۲ -

**[ترجمه]

باب ۶۲ فضائل سوره حم السجده

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَی ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ أَبِی الْمَغْرَاءِ عَنْ ذَرِیحٍ الْمُحَارِبِیِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَنْ قَرَأَ حم السَّجْدَةَ کَانَتْ لَهُ نُوراً یَوْمَ الْقِیَامَةِ مَدَّ بَصَرِهِ وَ سُرُوراً وَ عَاشَ فِی هَذِهِ الدُّنْیَا مَحْمُوداً مَغْبُوطاً(۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره «حم سجده» را بخواند تا جایی که چشم او کار می کند، در روز قیامت دارای نور و سرور خواهد بود و در طول زندگی اش در دنیا مورد ستایش و غبطه دیگران خواهد بود. - .

ثواب الاعمال: ۱۰۲ -

**[ترجمه]

باب ۶۳ فضائل سوره حمعسق

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنِ ابْنِ عَمِيرَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ حمعسق بَعَثَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ وَ وَجْهُهُ كَالثَّلْجِ أَوْ كَالشَّمْسِ حَتَّى يَقِفَ بَيْنَ يَدَیِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَيَقُولُ عَبْدِی أَدَمْتَ قِرَاءَهَ حمعسق وَ لَمْ تَدْرِ مَا ثَوَابُهَا أَمَّا لَوْ دَرَيْتَ مَا هِیَ وَ مَا ثَوَابُهَا لَمَا مَلِلْتَ قِرَاءَتَهَا وَ لَكِنْ سَأُخْبِرُكَ جَزَاكَ أَدْخِلُوهُ الْجَنَّهَ وَ لَهُ فِيهَا قَصْرٌ مِنْ يَاقُوتَهٍ حَمْرَاءَ أَبْوَابُهَا وَ شُرَفُهَا وَ

دَرَجُهَا مِنْهَا يُرَى ظَاهِرُهَا مِنْ بَاطِنِهَا وَ بَاطِنُهَا مِنْ ظَاهِرِهَا وَ لَهُ فِيهَا جِوَارٍ أَتْرَابٌ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ وَ أَلْفُ جَارِيَهٍ وَ أَلْفُ غُلَامٍ مِنَ الْوِلْدَانِ الْمُخَلَّدِينَ الَّذِينَ وَصَفَهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ (۳).

ص: ۲۹۸

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۲.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۰۲.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۱۰۲.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره «حم عسق» را بخواند، خداوند در روز قیامت او را در حالی برمی انگیزد که تا زمان حضور در محضر پروردگار، چهره اش مانند برف یا خورشید، سفید و نورانی خواهد بود. خداوند خطاب به او می فرماید: ای بنده من! تو سوره «حم عسق» را به طور مداوم می خواندی، اما از میزان ثواب آن اطلاع نداشتی. اما اگر جایگاه این سوره و ثواب به دست آمده از خواندن آن را می دانستی، هرگز از خواندن آن خسته نمی شدی اما من پاداشت را می دهم. او را وارد بهشت کنید. در آن جا برای او قصری از یاقوت قرمز که درها، ایوان ها و پله هایش از جنس یاقوت قرمز است که درون آن از بیرون و بیرون آن از داخلش مشخص است و قابل رویت است. او در آنجا حوریانی هم سن و سال و هزار کنیز و هزار غلام همیشه نوجوان که خداوند در قرآن کریم آن ها را توصیف کرده است، خواهد داشت. - . ثواب الاعمال: ۱۰۲ -

**[ترجمه]

باب ۶۴ فضائل سوره الزخرف

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِی الْمَغْرَاءِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: مَنْ أَدْمَنَ قِرَاءَهَ حم الزُّخْرُفِ آمَنَهُ اللَّهُ فِی قَبْرِهِ مِنْ هَوَامِّ الْأَرْضِ وَ مِنْ ضَمَّهِ الْقَبْرِ حَتَّی یَقِفَ بَیْنَ یَدَیِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ ثُمَّ جَاءَتْ حَتَّی تَدْخُلَ الْجَنَّهَ بِأَمْرِ اللَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام محمد باقر علیه السلام فرمود: هر کس به طور مداوم سوره زخرف را بخواند، خداوند تا روز قیامت و ایستادن در برابر پروردگار متعال، او را در قبرش از حشرات زمین و فشار قبر در امان خواهد داشت تا این که به فرمان الهی وارد بهشت خواهد شد. - . ثواب الاعمال: ۱۰۲ -

**[ترجمه]

باب ۶۵ فضائل سوره الدخان زائدا علی ما سیجی ء فی باب فضل قراءه سور الحوامیم و فیه فضل سوره یس أیضا

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ عَاصِمٍ الْخَیَّاطِ عَنْ أَبِی حَمْزَهَ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ الدُّخَانِ فِی فَرَائِضِهِ وَ نَوَافِلِهِ بَعَثَهُ اللَّهُ مِنَ الْآمِنِینَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ أَظَلَّهُ تَحْتَ عَرْشِهِ وَ حَاسَبَهُ حِسَاباً یَسِیراً وَ أَعْطَاهُ کِتَابَهُ بِیَمِینِهِ (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام محمد باقر علیه السلام فرمود: هر کس سوره دخان را در نمازهای واجب و مستحبش بخواند،

خداونـد او را در روز قیـامت از جمله کسانی قرار خواهـد داد که در سایه عرش او در امان خواهنـد بود و او را به آسانی مورد محاسبه قرار داده و نامه اعمالش را به دست راستش خواهد داد. - . ثواب الاعمال: ۱۰۳ -

**[ترجمه]

«۲»

کِتَابُ الصِّفِّینِ، قَالَ: لَمَّا تَوَجَّهَ عَلِیٌّ علیه السلام إِلَی صِفِّینَ انْتَهَی إِلَی سَابَاطَ ثُمَّ إِلَی مَدِینَهِ بَهُرَسِیرَ وَ إِذَا رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ یُقَالُ لَهُ حَرِیزُ بْنُ سَهْمٍ مِنْ بَنِی رَبِیعَهَ یَنْظُرُ إِلَی آثَارِ کِسْرَی وَ هُوَ یَتَمَثَّلُ بِقَوْلِ ابْنِ یَعْفُرَ التَّمِیمِیِ:

جَرَتِ الرِّیَاحُ عَلَی مَكَانِ دِیَارِهِمْ**فَكَأَنَّمَا كَانُوا عَلَی مِیعَادٍ

فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السـلام أَ فَلَا قُلْتَ كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَ عُیُونٍ وَ زُرُوعٍ وَ مَقامٍ كَرِیمٍ وَ نَعْمَهٍ كانُوا فِیها فاكِهِینَ كَذلِكَ وَ أَوْرَثْناها قَوْماً آخَرِینَ فَما بَكَتْ

ص: ۲۹۹

۱- ۱. ثواب الأعمال ۱۰۳.

۲- ۲. ثواب الأعمال ۱۰۳.

عَلَیْهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ وَ ما کانُوا مُنْظَرِینَ (۱) إِنَّ هَؤُلَاءِ کَانُوا وَارِثِینَ فَأَصْبَحُوا مَوْرُوثِینَ إِنَّ هَؤُلَاءِ لَمْ یَشْکَرُوا النِّعْمَهَ فَسُلِبُوا دُنْیَاهُمْ بِالْمَعْصِیَهِ إِیَّاکُمْ وَ کُفْرَ النِّعَمِ لَا تَحِلُّ بِکُمُ النِّقَمُ.

**[ترجمه]کتاب صفین: چون که علی علیه السلام عازم نبرد صفین بود به شهر ساباط و سپس به شهر بهرسیر رسید. در این هنگام مردی از یاران حضرت به نام حریز بن سهم از قوم بنی ربیعه به آثار بازمانده از کسری نظر انداخت و این بیت ابن یعفر تمیمی را خواند که:

بادها بر سرزمین آن ها وزید گویا آنان با یکدیگر وعده دیدار داشتند! علی علیه السلام فرمود: چرا این آیات را نخواندی: «کَمْ تَرَکُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَ عُیُونٍ وَ زُرُوعٍ وَ مَقامٍ کَرِیمٍ وَ نَعْمَهٍ کانُوا فِیها فاکِهِینَ کَذلِکَ وَ أَوْرَثْناها قَوْماً آخَرِینَ فَما بَکَتْ عَلَیْهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ وَ ما کانُوا مُنْظَرِین» - . دخان / ۲۵ - ۲۹ -

{[وه!] چه باغ ها و چشمه سارانی [که آن ها بعد از خود] بر جای نهادند، و کشتزارها و جایگاه های نیکو، و نعمتی که از آن برخوردار بودند. [آری،] این چنین [بود] و آن ها را به مردمی دیگر میراث دادیم.و آسمان و زمین بر آنان زاری نکردند و مهلت نیافتند.}

اینان وارثان بودند و خود ارث گذاران شدند، زیرا شکر نعمت را به جا نیاوردند، در نتیجه خداوند دنیاشان را به خاطر ارتکاب گناه از آنان گرفت . کفران نعمت نکنید تا بلاها بر شما وارد نشود.

**[ترجمه]

«۳»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ حم الدُّخَانَ فِی لَیْلَهٍ أَصْبَحَ یَسْتَغْفِرُونَ لَهُ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَکٍ.

وَ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ حم الدُّخَانَ فِی لَیْلَهِ جُمُعَهٍ أَصْبَحَ مَغْفُوراً لَهُ.

وَ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ لَیْلَهَ الْجُمُعَهِ حم الدُّخَانَ وَ یس أَصْبَحَ مَغْفُوراً لَهُ.

وَ عَنْ أَبِی أُمَامَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ حم الدُّخَانَ فِی لَیْلَهِ جُمُعَهٍ أَوْ یَوْمِ جُمُعَهٍ بَنَی اللَّهُ لَهُ بَیْتاً فِی الْجَنَّهِ.

وَ عَنِ الْحَسَنِ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ الدُّخَانِ فِی لَیْلَهٍ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ.

وَ عَنْ أَبِی رَافِعٍ قَالَ: مَنْ قَرَأَ الدُّخَانَ فِی لَیْلَهِ الْجُمُعَهِ أَصْبَحَ مَغْفُوراً لَهُ وَ زُوِّجَ مِنَ الْحُورِ الْعِینِ.

وَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عِیسَی قَالَ: أُخْبِرْتُ أَنَّهُ مَنْ قَرَأَ حم الدُّخَانَ لَیْلَهَ الْجُمُعَهِ إِیمَاناً وَ تَصْدِیقاً بِهَا أَصْبَحَ مَغْفُوراً لَهُ (۲).

١- ١. الدخان: ٢٥- ٢٩.

٢- ٢. الدّر المنثور ج ۶ ص ٢۴.

**[ترجمه]درّ المنثور: ابوهریره روایت کرده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس سوره دخان را در شب بخواند، در حالی صبح می کند که هفتاد هزار فرشته برای او استغفار می کنند.

و نیز ابوهریره روایت کرده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس سوره دخان را در شب جمعه بخواند، در حالی صبح می کند که آمرزیده شده است.

و نیز ابوهریره روایت کرده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس سوره دخان و یس را در شب جمعه بخواند، در حالی صبح می کند که آمرزیده شده است.

و نیز ابو امامه روایت کرده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس سوره دخان را در شب یا روز جمعه بخواند، خداوند خانه ای برای او در بهشت می سازد.

و نیز حسن روایت کرده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس سوره دخان را در شب بخواند، خداوند گناهان گذشته اش را می آمرزد .

و نیز ابورافع روایت کرده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس سوره دخان را در شب جمعه بخواند، در حالی صبح می کند که آمرزیده شده و در بهشت حورالعین به او داده می شود.

و از عبدالله عیسی روایت شده است که گفت من شنیدم: هر کس سوره دخان را در شب جمعه از سر ایمان و تصدیق به آن بخواند، در حالی صبح می کند که آمرزیده شده است. – . درّ المنثور ۶ : ۲۴ –

**[ترجمه]

باب ۶۶ فضائل سوره الجاثیه

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الْجَاثِیَهِ کَانَ ثَوَابُهَا أَنْ لَا یَرَی النَّارَ أَبَداً وَ لَا یَسْمَعَ زَفِیرَ جَهَنَّمَ وَ لَا شَهِیقَهَا وَ هُوَ مَعَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره جاثیه را بخواند، ثواب آن، این است که هرگز آتش دوزخ را نخواهد دید و صدای وحشتناک آتش آن را نخواهد شنید و او همراه پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم خواهد بود. – . ثواب الاعمال: ۱۰۳ –

**[ترجمه]

باب ۶۷ فضائل سوره أحقاف

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَى ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنِ ابْنِ عَمِيرَهَ عَنِ ابْنِ أَبِی يَعْفُورٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ فِی كُلِّ لَيْلَهٍ أَوْ فِی كُلِّ جُمُعَهٍ سُورَهَ الْأَحْقَافِ لَمْ يُصِبْهُ اللَّهُ بِرَوْعَهٍ فِی الْحَيَاهِ الدُّنْيَا وَ آمَنَهُ مِنْ فَزَعِ يَوْمِ الْقِيَامَهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره احقاف را هر شب یا روزهای جمعه بخواند، خداوند در زندگی دنیوی او را دچار بیم و نگرانی نخواهد کرد و از دشواری قیامت او را در امان خواهد داشت. ان شاء الله. - . ثواب الاعمال: ۱۰۳ -

**[ترجمه]

باب ۶۸ فضائل قراءه الحواميم و فيه فضل قراءه سور أخرى أيضا

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِی الْمَغْرَاءِ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْحَوَامِيمُ رَيَاحِينُ الْقُرْآنِ فَإِذَا قَرَأْتُمُوهَا فَاحْمَدُوا اللَّهَ وَ اشْكُرُوهُ كَثِيراً لِحِفْظِهَا وَ تِلَاوَتِهَا إِنَّ الْعَبْدَ لَيَقُومُ وَ يَقْرَأُ الْحَوَامِيمَ فَيَخْرُجُ مِنْ فِيهِ أَطْيَبُ مِنَ الْمِسْكِ الْأَذْفَرِ وَ الْعَنْبَرِ وَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَيَرْحَمُ تَالِيَهَا أَوْ قَارِئَهَا وَ يَرْحَمُ جِيرَانَهُ وَ أَصْدِقَاءَهُ وَ مَعَارِفَهُ وَ كُلَّ حَمِيمٍ وَ قَرِيبٍ لَهُ وَ إِنَّهُ فِی الْقِيَامَهِ

ص: ۳۰۱

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۳.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۰۳.

يَسْتَغْفِرُ لَهُ الْعَرْشُ وَ الْكَرْسِيُّ وَ مَلَائِكَهُ اللَّهِ الْمُقَرَّبُونَ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: حوامیم ریحان های قرآن اند. هرگاه آن ها را خواندید حمد خداوند را بگویید و او را عز و جل به خاطر حفظ و تلاوت این سوره ها فراوان شکر کنید. وقتی بنده ای حوامیم را می خواند، از دهانش بویی خوش تر از بوی مشک اذفر [اعلا] و عنبر خارج می شود. خداوند تلاوت کننده و خواننده این سوره ها و همسایگان و دوستان و آشنایان و هر فرد رفیق و نزدیک او را مورد رحمت خود قرار می دهد و در قیامت، عرش و کرسی و فرشتگان مقرّب الهی برای او استغفار می کنند. - . ثواب الاعمال: ۱۰۳ -

**[ترجمه]

«۲»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْحَوَامِيمُ دِيبَاجُ الْقُرْآنِ.

وَ عَنْ سَمُرَهَ بْنِ جُنْدَبٍ مَرْفُوعاً: الْحَوَامِيمُ رَوْضَهٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّهِ.

وَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ حم الْمُؤْمِنَ إِلَى إِلَيْهِ الْمَصِيرُ وَ آيَهَ الْكُرْسِيِّ حِينَ يُصْبِحُ حُفِظَ بِهِمَا حَتَّى يُمْسِيَ وَ مَنْ قَرَأَهُمَا حِينَ يُمْسِي حُفِظَ بِهِمَا حَتَّى يُصْبِحَ.

وَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قُرَّهَ قَالَ بَلَغَنَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: لِكُلِّ شَجَرٍ ثَمَرٌ وَ إِنَّ ثَمَرَاتِ الْقُرْآنِ ذَوَاتُ حم هُنَّ رَوْضَاتٌ مُخْصِبَاتٌ مُعْشِبَاتٌ مُتَجَاوِرَاتٌ فَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَرْتَعَ فِي رِيَاضِ الْجَنَّهِ فَلْيَقْرَأِ الْحَوَامِيمَ وَ مَنْ قَرَأَ سُورَهَ الدُّخَانِ فِي لَيْلَهِ الْجُمُعَهِ أَصْبَحَ مَغْفُوراً لَهُ وَ مَنْ قَرَأَ الم تَنْزِيلُ السَّجْدَهَ وَ تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ فِي يَوْمٍ وَ لَيْلَهٍ فَكَأَنَّمَا وَافَقَ لَيْلَهَ الْقَدْرِ وَ مَنْ قَرَأَ إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا فَكَأَنَّمَا قَرَأَ رُبُعَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ قَرَأَ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ فَكَأَنَّمَا قَرَأَ رُبُعَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ عَشْرَ مَرَّاتٍ بَنَى اللَّهُ لَهُ قَصْراً فِي الْجَنَّهِ وَ مَنْ قَرَأَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ لَمْ يَبْقَ شَيْ ءٌ مِنَ الْبَشَرِ إِلَّا قَالَ أَيْ رَبِّ أَعِذْهُ مِنْ شَرِّي وَ مَنْ قَرَأَ أُمَّ الْقُرْآنِ فَكَأَنَّمَا قَرَأَ رُبُعَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ قَرَأَ أَلْهَيكُمُ التَّكَاثُرُ فَكَأَنَّمَا قَرَأَ أَلْفَ آيَهٍ.

وَ عَنْ أَبِي أُمَامَهَ قَالَ: حم اسْمٌ مِنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ تَعَالَى (۲).

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۳.

۲- ۲. الدّر المنثور ج ۵ ص ۳۴۴ و ۳۴۵.

**[ترجمه]درّ المنثور: انس از پیامبر صلی الله علیه و آله روایت کرده است که حوامیم دیباج قرآن است.

و از سمره بن جندب روایت است که حوامیم بوستانی از بوستان های بهشت هستند.

و از ابی هریره روایت است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس سوره حم مومن را تا «الیه المصیر» - . غافر / ۳ -

همراه با آیه الکرسی اول روز بخواند، تا شب در حفظ و امان خواهد بود و هر کس این دو را شب بخواند، تا صبح محفوظ خواهد بود.

اسحاق بن عبدالله می گوید: رسول الله صلی الله علیه و آله فرمود: برای هر درختی میوه ای است و میوه های قرآن سوره های حم هستند. این سوره ها باغ های سرسبز و خرم و در کنار هم هستند و هر کس هوای گردش در باغ های بهشتی را دارد، باید حوامیم را بخواند. هر کس سوره دخان را در شب جمعه بخواند، در حالی صبح می کند که آمرزیده شده است و هر کس سوره سجده و ملک را در روز یا شب بخواند، مانند آن است که شب قدر را درک کرده است و هر کس هر یک از سوره های زلزال و یا جحد را بخواند، ثواب قرائت یک چهارم قرآن را برده است. هر کس سوره توحید را ده بار بخواند خداوند برای او کاخی در بهشت می سازد. هر کس دو سوره ناس و فلق را بخواند، هیچ کس از بشر باقی نمی ماند مگر این که می گوید: پروردگارا! او را از شرّ من پناه ده. هر کس مادر قرآن (فاتحه) را بخواند، ثواب قرائت یک چهارم قرآن و هر کس سوره تکاثر را بخواند ثواب قرائت هزار آیه را برده است.

و از ابی امامه روایت است که حم نامی از نام های خداوند است. - . درّ المنثور ۵: ۳۴۴ - ۳۴۵ -

**[ترجمه]

باب ۶۹ فضائل سوره محمد صلی الله علیه و آله

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ إِلَى الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَمْ يُذْنِبْ أَبَداً وَ لَمْ يَدْخُلْهُ شَكٌّ فِي دِينِهِ أَبَداً وَ لَمْ يَبْتَلِهِ اللَّهُ بِفَقْرٍ أَبَداً وَ لَا خَوْفٍ مِنْ سُلْطَانٍ أَبَداً وَ لَمْ يَزَلْ مَحْفُوظاً مِنَ الشَّكِّ وَ الْكُفْرِ أَبَداً حَتَّى يَمُوتَ فَإِذَا مَاتَ وَكَّلَ اللَّهُ بِهِ فِي قَبْرِهِ أَلْفَ مَلَكٍ يُصَلُّونَ فِي قَبْرِهِ وَ يَكُونُ ثَوَابُ صَلَاتِهِمْ لَهُ وَ يُشَيِّعُونَهُ حَتَّى يُوقِفُوهُ مَوْقِفَ الْآمِنِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ يَكُونُ فِي أَمَانِ اللَّهِ وَ أَمَانِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس این سوره را بخواند، هرگز گناه نخواهد کرد و در دینش دچار تردید نخواهد شد و خداوند او را به فقر و ترس از حاکمان مبتلا نخواهد کرد و همواره تا زمان وفات از گزند شک و کفر در امان خواهد بود. زمانی که از دنیا رفت، خداوند هزار فرشته را مأمور خواهد کرد تا در قبرش نماز بخوانند و ثواب

نماز آن ها برای آن فرد خواهد بود. آن ها او را تا زمانی که به جایگاه امنی نزد پروردگار می رسد، همراهی خواهند کرد. آن شخص همواره در پناه امنیت خداوند و پیامبرش خواهد بود. - . ثواب الاعمال: ۱۰۴ -

**[ترجمه]

باب ۷۰ فضائل سوره الفتح

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَی الْبَطَائِنِیِّ عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: حَصِّنُوا أَمْوَالَکُمْ وَ نِسَاءَکُمْ وَ مَا مَلَکَتْ أَیْمَانُکُمْ مِنَ التَّلَفِ بِقِرَاءَهِ إِنَّا فَتَحْنَا فَإِنَّهُ إِذَا کَانَ مِمَّنْ یُدْمِنُ قِرَاءَتَهَا نَادَی مُنَادٍ یَوْمَ الْقِیَامَهِ حَتَّی تَسْمَعَ الْخَلَائِقُ أَنْتَ مِنْ عِبَادِیَ الْمُخْلَصِینَ أَلْحِقُوهُ بِالصَّالِحِینَ مِنْ عِبَادِی وَ أَدْخِلُوهُ جَنَّاتِ النَّعِیمِ وَ اسْقُوهُ مِنَ الرَّحِیقِ الْمَخْتُومِ بِمِزَاجِ الْکَافُورِ(۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: اموال، زنان و کنیزان خود را با قرائت سوره فتح از نابودی در امان نگه دارید. هر کس خواندن این سوره را به عادت خود تبدیل کند، یک منادی در روز قیامت، این ندا را سر خواهد داد به طوری که همه موجودات آن را خواهند شنید: تو از بندگان مخلص خداوند هستی. او را به سایر بندگان نیکوکار ملحق کنید و او را در نعمت های بهشت ساکن گردانید و از شراب ناب همراه با مزاج و عطر کافور به او بنوشانید. - . ثواب الاعمال: ۱۰۴ -

**[ترجمه]

باب ۷۱ فضائل سوره الحجرات

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنِ ابْنِ أَبِی الْعَلَاءِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ الْحُجُرَاتِ فِی کُلِّ لَیْلَهٍ أَوْ فِی کُلِّ یَوْمٍ کَانَ مِنْ زُوَّارِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله (۳).

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۴.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۰۴.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۱۰۴.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره حجرات را هر شب یا هر روز بخواند، در زمره زائران رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم خواهد بود. -. ثواب الاعمال: ۱۰۴ -

**[ترجمه]

باب ۷۲ فضائل سوره ق

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَى ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِی الْمَغْرَاءِ عَنِ الثُّمَالِيِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَدْمَنَ فِی فَرَائِضِهِ وَ نَوَافِلِهِ قِرَاءَةَ سُورَةِ ق وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ رِزْقَهُ وَ أَعْطَاهُ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ وَ حَاسَبَهُ حِسَاباً يَسِيراً(۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام باقر علیه السلام فرمود: هر کسی در نمازهای واجب و مستحب خود همواره سوره ق را بخواند، خداوند روزی او را زیاد می کند و نامه عملش را به دست راستش می دهد و حساب و کتاب او را سهل و آسان می نماید. - . ثواب الاعمال: ۱۰۴ -

**[ترجمه]

باب ۷۳ فضائل سوره و الذاريات

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَى ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ صَنْدَلٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ وَ الذَّارِيَاتِ فِی يَوْمِهِ أَوْ فِی لَيْلَتِهِ أَصْلَحَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ مَعِيشَتَهُ وَ أَتَاهُ بِرِزْقٍ وَاسِعٍ وَ نَوَّرَ لَهُ فِی قَبْرِهِ بِسِرَاجٍ يَزْهَرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ(۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره ذاریات را در هنگام روز یا شب بخواند، خداوند وضع زندگی او را درست خواهد کرد و روزی زیادی به او خواهد داد و در داخل قبر با یک چراغ پرنور، تا روز قیامت بر او نورافشانی خواهد کرد. -. ثواب الاعمال: ۱۰۵ -

**[ترجمه]

باب ۷۴ فضائل سوره الطور

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنِ الخزار [الْخَزَّازِ] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ وَ أَبِی جَعْفَرٍ علیهما السلام قَالا: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ وَ الطُّورِ جَمَعَ اللَّهُ لَهُ خَیْرَ الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ(۳).

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: مثله.

ص: ۳۰۴

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۴.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۰۴.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۱۰۵.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق و امام باقر علیهما السلام فرمودند: هر کس سوره طور را بخواند، خداوند همه خوبی های دنیا و آخرت را برای او جمع خواهد کرد. - . ثواب الاعمال: ۱۰۵ -

در فقه الرضا مانند این حدیث آمده است.

**[ترجمه]

باب ۷۵ فضائل سوره النجم

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَى ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ صَنْدَلٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ خَلِيفَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ كَانَ يُدْمِنُ قِرَاءَهَ وَ النَّجْمِ فِی كُلِّ يَوْمٍ أَوْ فِی كُلِّ لَيْلَهٍ عَاشَ مَحْمُوداً بَيْنَ النَّاسِ وَ كَانَ مَغْفُوراً لَهُ وَ كَانَ مُحَبَّباً بَيْنَ النَّاسِ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره نجم را هر روز و یا هر شب بخواند، در میان مردم به گونه ای پسندیده زندگی خواهد کرد و مورد آمرزش قرار می گیرد و در میان مردم محبوب خواهد بود. - . ثواب الاعمال: ۱۰۵ -

**[ترجمه]

باب ۷۶ فضائل سوره اقتربت و فیه فضل سوره تبارک أيضا

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَى ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ صَنْدَلٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ خَلِيفَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ اقْتَرَبَتِ السَّاعَهُ أَخْرَجَهُ اللَّهُ مِنْ قَبْرِهِ عَلَى نَاقَهٍ مِنْ نُوقِ الْجَنَّهِ(۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره «اقْتَرَبَتِ

السَّاعَهُ» را بخواند، خداوند او را در حالی که سوار بر شتری از شتران بهشت می باشد، از قبرش بیرون می آورد. - . ثواب الاعمال: ۱۰۵ -

**[ترجمه]

«۲»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَارِئُ اقْتَرَبَتْ يُدْعَى فِي التَّوْرَاهِ الْمُبَيِّضَّهَ تُبَيِّضُ وَجْهَ صَاحِبِهَا يَوْمَ تَبْيَضُّ فِيهِ الْوُجُوهُ.

وَ عَنْ عَـائِشَهَ مَرْفُوعاً: مَنْ قَرَأَ بِالم تَنْزِيلُ وَ اقْتَرَبَتِ السَّاعَهُ- وَ تَبَارَكَ الَّذِي بِيَـدِهِ الْمُلْكُ كُنَّ لَهُ نُوراً وَ حِرْزاً مِنَ الشَّيْطَانِ وَ الشِّرْكِ وَ رُفِعَ لَهُ فِي الدَّرَجَاتِ يَوْمَ الْقِيَامَهِ.

وَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي فَرْوَهَ رَفَعَهُ: مَنْ قَرَأَ اقْتَرَبَتِ السَّاعَهُ فِي كُلِّ لَيْلَتَيْنِ بَعَثَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ وَ وَجْهُهُ كَالْقَمَرِ لَيْلَهَ الْبَدْرِ.

وَ عَنْ شَـيْخٍ مِنْ هَمْدَانَ رَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: مَنْ قَرَأَ اقْتَرَبَتِ السَّاعَهُ غِبّاً لَيْلَهً وَ لَيْلَهً حَتَّى يَمُوتَ لَقِيَ اللَّهُ وَ وَجْهُهُ أَضْوَأُ مِنَ الْقَمَرِ لَيْلَهَ الْبَدْرِ(۳).

ص: ۳۰۵

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۵.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۰۵.

۳- ۳. الدّر المنثور ج ۶ ص ۱۳۲.

**[ترجمه]درّ المنثور: ابن عباس روايت كرده است كه خواننده سوره قمر در تورات مبيضّه (رو سفيد) نام دارد، زيرا صورت خواننده آن روزى كه مومنين سفيد رو مى شوند، سفيد خواهد شد.

و از عائشه روايت است كه هر كس سوره سجده و قمر و ملك را بخواند، اين سوره ها نور و سپرى در برابر شيطان و شرك خواهد بود و در روز قيامت بر درجاتش افزوده خواهد شد.

از اسحاق بن عبد الله روايت است كه هر كس سوره قمر را در هر دو شب يک بار بخواند، خداوند او را روز قيامت در حالى كه صورتش چون ماه شب چهاردهم مى درخشد، زنده خواهد كرد.

و شيخى از قبيله همدان روايت كرده است كه هر كس سوره قمر را يک شب در ميان بخواند تا وقتى كه وفات كند، خداوند را در حالى ملاقات خواهد كرد كه صورتش نورانى تر از ماه شب چهاردهم است. - . درّ المنثور ۶ : ۱۳۲ -

**[ترجمه]

باب ۷۷ فضائل سوره الرحمن

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَى ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: لَا تَدَعُوا قِرَاءَةَ سُورَهِ الرَّحْمَنِ وَ الْقِيَامَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَقِرُّ فِي قُلُوبِ الْمُنَافِقِينَ وَ يَأْتِي بِهَا رَبُّهَا يَوْمَ الْقِيَامَهِ فِي صُورَهِ آدَمِيٍّ فِي أَحْسَنِ صُورَهٍ وَ أَطْيَبِ رِيحٍ حَتَّى يَقِفَ مِنَ اللَّهِ مَوْقِفاً لَا يَكُونُ أَحَدٌ أَقْرَبَ إِلَى اللَّهِ مِنْهَا فَيَقُولُ لَهَا مَنِ الَّذِي كَانَ يَقُومُ بِكِ فِي الْحَيَاهِ الدُّنْيَا وَ يُدْمِنُ قِرَاءَتَكِ فَتَقُولُ يَا رَبِّ

فُلَانٌ وَ فُلَانٌ فَتَبْيَضُّ وُجُوهُهُمْ فَيَقُولُ لَهُمُ اشْفَعُوا فِيمَنْ أَحْبَبْتُمْ فَيَشْفَعُونَ حَتَّى لَا يَبْقَى لَهُمْ غَايَهٌ وَ لَا أَحَدٌ يَشْفَعُونَ لَهُ فَيَقُولُ لَهُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّهَ وَ اسْكُنُوا فِيهَا حَيْثُ شِئْتُمْ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق عليه السلام فرمود: خواندن سوره رحمن و مداومت به آن را ترک نكنيد، اين سوره در قلب منافقان جاى نمى گيرد. خداوند آن را در روز قيامت در قالب چهره انسانى ظاهر مى سازد، در بهترين شكل و در خوشبوترين عطر و بو. تا اين كه در برابر خداوند در جايگاهى مى ايستد كه هيچ كس از او به خداوند نزديک تر نيست. آن گاه خداوند به او مى گويد: چه كسى در دنيا به قرائت تو اقدام مى كرد و به خواندن تو عادت داشت؟ او در جواب مى گويد: پروردگارا! فلانى و فلانى. آن گاه چهره هايشان سفيد مى گردد و خداوند به آن ها مى گويد: شفاعت كسانى را بكنيد كه دوستشان داريد. آن ها هم شفاعت مى كنند تا اين كه هيچ شخص و هيچ فردى نمى ماند كه شفاعتش را نكرده باشند. و خداوند به آن ها مى گويد: وارد بهشت شويد و در هر كجاى آن مى خواهيد ساكن گرديد. - . ثواب الاعمال: ۱۰۵ -

**[ترجمه]

«۲»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ یَزِیدَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامٍ أَوْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الرَّحْمَنِ فَقَالَ عِنْدَ کُلِ فَبِأَیِّ آلاءِ رَبِّکُما تُکَذِّبانِ لَا بِشَیْ ءٍ مِنْ آلَائِکَ رَبِّ أُکَذِّبُ فَإِنْ قَرَأَهَا لَیْلًا ثُمَّ مَاتَ مَاتَ شَهِیداً وَ إِنْ قَرَأَهَا نَهَاراً فَمَاتَ مَاتَ شَهِیداً(۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس هنگام خواندن سوره الرحمن پس از آیه «فبایّ آلاء ربکما تکذبان» - . رحمن/ ۱۳ - {کدامین نعمت های پروردگارتان را تکذیب می کنید} بگوید: لابشیء من آلائک ربّ أکذب، (پروردگارا! هیچ یک از نعمت های تو را تکذیب نمی کنم.) اگر شب یا روز این سوره را خوانده باشد و بمیرد، شهید مرده است. - . ثواب الاعمال: ۱۰۵ -

**[ترجمه]

«۳»

کا، [الکافی] الْحُسَیْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مَهْزِیَارَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: یُسْتَحَبُّ أَنْ یُقْرَأَ فِی دُبُرِ الْغَدَاهِ یَوْمَ الْجُمُعَهِ الرَّحْمَنُ کُلُّهَا ثُمَّ کُلَّمَا قُلْتَ فَبِأَیِّ آلاءِ رَبِّکُما تُکَذِّبانِ قُلْتَ لَا بِشَیْ ءٍ مِنْ آلَائِکَ رَبِّ أُکَذِّبُ (۳).

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۵.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۰۵.

۳- ۳. الکافی ج ۳ ص ۴۲۹.

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام فرمود: مستحب است که سوره رحمن را در روز جمعه پس از نماز صبح بخوانی و هر گاه گفتی «فَبِأَیِّ آلاءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبَانِ» بگویی: «لا بشیء من آلائک ربّ اکذب.» - . کافی ۳: ۴۲۹ -

**[ترجمه]

باب ۷۸ فضائل سوره الواقعه و فیه ذکر فضل سور أخری أیضا

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ فِی کُلِّ لَیْلَهِ جُمُعَهٍ الْوَاقِعَهَ أَحَبَّهُ اللَّهُ وَ أَحَبَّهُ إِلَی النَّاسِ أَجْمَعِینَ وَ لَمْ یَرَ فِی الدُّنْیَا بُؤْساً أَبَداً وَ لَا فَقْراً وَ لَا فَاقَهً وَ لَا آفَهً مِنْ آفَاتِ الدُّنْیَا وَ کَانَ مِنْ رُفَقَاءِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ هَذِهِ السُّورَهُ لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام خَاصَّهً لَمْ یَشْرَکْهُ فِیهَا أَحَدٌ(۱).

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: مَنْ قَرَأَ الْوَاقِعَهَ فِی کُلِّ جُمُعَهٍ لَمْ یَرَ فِی الدُّنْیَا بُؤْساً إِلَی آخِرِ الْخَبَرِ.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس در شب های جمعه سوره واقعه را بخواند، خداوند او را دوست می دارد و محبوب همه مردم می گرداند و در دنیا با هیچ سختی و فقر و نیازی رو به رو نخواهد شد و به هیچ مصیبتی از مصیبت های دنیا دچار نمی گردد و از دوستان علی علیه السلام به شمار می آید. این سوره مخصوص امیرالمؤمنین علی علیه السلام می باشد و هیچ کس در این سوره با او مشارکت ندارد. - . ثواب الاعمال: ۱۰۵ -

در فقه الرضا آمده است: هر کس واقعه را هر جمعه بخواند، در دنیا سختی نمی بیند و ... تا آخر روایت فوق.

**[ترجمه]

«۲»

ابْنُ الْوَلِیدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مَعْرُوفٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْزَهَ قَالَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: مَنِ اشْتَاقَ إِلَی الْجَنَّهِ وَ إِلَی صِفَتِهَا فَلْیَقْرَأِ الْوَاقِعَهَ وَ مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَنْظُرَ إِلَی صِفَهِ النَّارِ فَلْیَقْرَأْ سَجْدَهَ لُقْمَانَ (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس مشتاق بهشت و توصیف آن می باشد، باید سوره واقعه را بخواند و هر کس طالب آن است که به وصف جهنم پی ببرد، باید سوره لقمان را بخواند. - . ثواب الاعمال: ۱۰۶ -

**[ترجمه]

«۳»

ثو،(۳)

[ثواب الأعمال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ الْعَبَّاسِ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ عَمْرٍو عَنِ الشَّحَّامِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ الْوَاقِعَهَ کُلَّ لَیْلَهٍ قَبْلَ أَنْ یَنَامَ لَقِیَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ وَجْهُهُ کَالْقَمَرِ لَیْلَهَ الْبَدْرِ(۴).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام باقر علیه السلام فرمود: هر کس سوره واقعه را قبل از خواب بخواند، خداوند عز و جل را ملاقات خواهد کرد و چهره اش مانند ماه شب چهارده درخشان خواهد شد. - . ثواب الاعمال: ۱۰۶ -

**[ترجمه]

باب ۷۹ فضائل سوره الحدید و سوره المجادله

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنِ ابْنِ أَبِی الْعَلَاءِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ الْحَدِیدِ وَ الْمُجَادَلَهِ فِی صَلَاهٍ فَرِیضَهٍ أَدْمَنَهَا لَمْ یُعَذِّبْهُ اللَّهُ حَتَّی یَمُوتَ أَبَداً وَ لَا یَرَی فِی نَفْسِهِ وَ لَا فِی أَهْلِهِ سُوءاً أَبَداً وَ لَا خَصَاصَهً فِی بَدَنِهِ (۵).

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: مثله.

ص: ۳۰۷

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۵.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۰۶.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۱۰۶.

۴- ۴. فی هامش الأصل: فلیرجع الی الدّر المنثور و کتب ثواب الواقعه ....

۵- ۵. ثواب الأعمال ص ۱۰۶.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره حدید و مجادله را در نماز واجب، به طور پیوسته بخواند، خداوند او را دچار عذاب نخواهد ساخت تا آن که بمیرد و هیچ وقت در وجود خودش و خانواده اش بدی نخواهد دید و در بدنش نیز هیچ مریضی نخواهد یافت. - . ثواب الاعمال: ۱۰۶ -

در فقه الرضا مانند این روایت آمده است.

**[ترجمه]

باب ۸۰ فضائل سوره الحشر و ثواب آیات أواخرها أیضا

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْقَاسِمِ الْكِنْدِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَاحِدِ عَنْ أَبِي الْجَلِيلِ يَرْفَعُ الْحَدِيثَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدِ بْنِ جُدْعَانَ عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الْحَشْرِ لَمْ يَبْقَ جَنَّةٌ وَ لَا نَارٌ وَ لَا عَرْشٌ وَ لَا كُرْسِيٌّ وَ لَا الْحُجُبُ وَ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَ الْأَرَضُونَ السَّبْعُ وَ الْهَوَى وَ الرِّيحُ وَ الطَّيْرُ وَ الشَّجَرُ وَ الْجِبَالُ وَ الشَّمْسُ وَ الْقَمَرُ وَ الْمَلَائِكَةُ إِلَّا صَلَّوْا عَلَيْهِ وَ اسْتَغْفَرُوا لَهُ وَ إِنْ مَاتَ فِي يَوْمِهِ أَوْ لَيْلَتِهِ كَانَ شَهِيداً(۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: هر کس سوره حشر را بخواند، بهشت و جهنم، عرش و کرسی و حجاب ها و آسمان های هفت گانه و زمین های هفت گانه وهوا و باد و پرندگان و درختان و کوه ها، خورشید و ماه و ملائکه بر او درود می فرستند و برای او طلب استغفار می کنند و اگر در روز و یا شب بمیرد، شهید است. - . ثواب الاعمال: ۱۰۶ -

**[ترجمه]

«۲»

جع، [جامع الأخبار] قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَالَ بُكْرَةً أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ- وَ قَرَأَ ثَلَاثَ آيَاتٍ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْحَشْرِ وَكَّلَ اللَّهُ عَلَيْهِ سَبْعَةَ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ يُحَافِظُونَهُ وَ يُصَلُّونَ عَلَيْهِ إِلَى اللَّيْلِ وَ إِنْ مَاتَ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ مَاتَ شَهِيداً(۲).

**[ترجمه]جامع الاخبار: پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: هر کس در آغاز روز بگوید: اعوذ بالله السمیع العلیم من الشیطان الرجیم و سه آیه آخر سوره حشر را بخواند، خداوند هفت هزار فرشته به عنوان محافظ بر وی خواهد گماشت و تا شب بر او درود می فرستند و اگر در آن روز بمیرد شهید مرده است. - . جامع الاخبار: ۵۶ -

**[ترجمه]

«۳»

الـدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنِ ابْنِ مَسْـعُودٍ وَ عَلِيٍّ علیه السلام مَرْفُوعـاً: فِی قَوْلِهِ لَوْ أَنْزَلْنا هـذَا الْقُرْآنَ عَلی جَبَلٍ إِلَی آخِرِ السُّورَهِ قَالَ هِیَ رُقْیَهُ الصُّدَاعِ.

وَ عَنْ إِدْرِیسَ بْنِ عَبْدِ الْکَرِیمِ الْحَدَّادِ قَالَ: قَرَأْتُ عَلَی خَلَفٍ (۳)

فَلَمَّا بَلَغْتُ هَـذِهِ الْآیَهَ لَوْ أَنْزَلْنا هـذَا الْقُرْآنَ عَلی جَبَلٍ قَالَ ضَعْ یَـدَکَ عَلَی رَأْسِکَ فَإِنِّی قَرَأْتُ عَلَی سُـلَیْمٍ فَلَمَّا بَلَغْتُ هَذِهِ الْآیَهَ قَالَ ضَعْ یَدَکَ عَلَی رَأْسِکَ فَإِنِّی قَرَأْتُ عَلَی حَمْزَهَ(۴) فَلَمَّا بَلَغْتُ هَذِهِ الْآیَهَ قَالَ ضَعْ یَدَکَ عَلَی رَأْسِکَ فَإِنِّی قَرَأْتُ عَلَی عَلْقَمَهَ

ص: ۳۰۸

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۶.

۲- ۲. جامع الأخبار ص ۵۶.

۳- ۳. أحد القراء.

۴- ۴. فی المصـدر المطبوع: فانی قرأت علی الأعمش فلما بلغت هـذه الآیه قال: ضع یدک علی رأسک، فانی قرأت علی یحیی بن وثاب، فلما بلغت هذه الآیه قال: ضع یدک علی رأسک فانی قرأت علی علقمه إلخ.

وَ الْأَسْوَدِ فَلَمَّا بَلَغْتُ هَذِهِ الْآيَةَ قَالا ضَعْ يَدَكَ عَلَى رَأْسِكَ فَإِنَّا قَرَأْنَا عَلَى عَبْدِ اللَّهِ فَلَمَّا بَلَغْنَا هَذِهِ الْآيَةَ قَالَ ضَعَا أَيْدِيَكُمَا عَلَى رُءُوسِكُمَا فَإِنِّي قَرَأْتُ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فَلَمَّا بَلَغْتُ هَذِهِ الْآيَةَ قَالَ لِي ضَعْ يَدَكَ عَلَى رَأْسِكَ فَإِنَّ جَبْرَئِيلَ لَمَّا نَزَلَ بِهَا إِلَيَّ قَالَ لِي ضَعْ يَدَكَ عَلَى رَأْسِكَ فَإِنَّهَا شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا السَّامَ وَ السَّامُ الْمَوْتُ (۱).

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ قَرَأَ آخِرَ سُورَةِ الْحَشْرِ ثُمَّ مَاتَ مِنْ يَوْمِهِ أَوْ لَيْلَتِهِ كُفِّرَ عَنْهُ كُلُّ خَطِيئَةٍ عَمِلَهَا.

وَ عَنْ أَنَسٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَمَرَ رَجُلًا إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ أَنْ يَقْرَأَ سُورَةَ الْحَشْرِ وَ قَالَ إِنْ مِتَّ مِتَّ شَهِيداً.

وَ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله: مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ثُمَّ قَرَأَ ثَلَاثَ آيَاتٍ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْحَشْرِ وَكَّلَ اللَّهُ بِهِ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ يُصَلُّونَ عَلَيْهِ حَتَّى يُمْسِيَ وَ إِنْ مَاتَ ذَلِكَ الْيَوْمَ مَاتَ شَهِيداً وَ مَنْ قَالَهَا حِينَ يُمْسِي كَانَ بِتِلْكَ الْمَنْزِلَةِ.

وَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ: أَنَّ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ قَالَ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام أَسْأَلُكَ بِاللَّهِ مَا خَصَصْتَنِي بِأَفْضَلِ مَا خَصَّكَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مِمَّا خَصَّهُ بِهِ جَبْرَئِيلُ مِمَّا بَعَثَ بِهِ إِلَيْهِ الرَّحْمَنُ قَالَ يَا بَرَاءُ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَدْعُوَ اللَّهَ بِاسْمِهِ الْأَعْظَمِ فَاقْرَأْ مِنْ أَوَّلِ الْحَدِيدِ عَشْرَ آيَاتٍ وَ آخِرَ الْحَشْرِ ثُمَّ قُلْ يَا مَنْ هُوَ هَكَذَا وَ لَيْسَ شَيْ ءٌ هَكَذَا غَيْرُهُ أَسْأَلُكَ أَنْ تَفْعَلَ بِي كَذَا وَ كَذَا- فَوَ اللَّهِ يَا بَرَاءُ لَوْ دَعَوْتَ عَلَيَّ لَخُسِفَ بِي.

وَ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ تَعَوَّذَ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ قَرَأَ آخِرَ سُورَةِ الْحَشْرِ بَعَثَ اللَّهُ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ يَطْرُدُونَ عَنْهُ شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَ الْجِنِّ إِنْ كَانَ لَيْلًا حَتَّى يُصْبِحَ وَ إِنْ كَانَ نَهَاراً حَتَّى يُمْسِيَ.

۱- ۱. الدّر المنثور ج ۶ ص ۲۰۱.

وَ عَنْ أَبِی أَمَامَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ خَوَاتِیمَ الْحَشْرِ فِی لَیْلٍ أَوْ نَهَارٍ فَمَاتَ مِنْ لَیْلِهِ أَوْ یَوْمِهِ فَقَدْ أَوجِبَ لَهُ الْجَنَّهُ.

وَ عَنْ عُقْبَهَ قَالَ حَدَّثَنَا أَصْحَابُ نَبِیِّنَا صلی الله علیه و آله: أَنَّ مَنْ قَرَأَ خَوَاتِیمَ الْحَشْرِ حِینَ یُصْبِحُ أَدْرَکَ مَا فَاتَهُ لَیْلَتَهُ وَ کَانَ مَحْفُوظاً إِلَی أَنْ یُمْسِیَ وَ مَنْ قَرَأَهَا حِینَ یُمْسِی أَدْرَکَ مَا فَاتَهُ مِنْ یَوْمِهِ وَ کَانَ مَحْفُوظاً إِلَی أَنْ یُصْبِحَ وَ إِنْ مَاتَ أُوجِبَ.

وَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ ثَلَاثَ آیَاتٍ مِنْ آخِرِ سُورَهِ الْحَشْرِ إِذَا أَصْبَحَ فَمَاتَ مِنْ یَوْمِهِ ذَلِکَ طُبِعَ بِطَابَعِ الشُّهَدَاءِ وَ إِنْ قَرَأَ إِذَا أَمْسَی فَمَاتَ فِی لَیْلَتِهِ طُبِعَ بِطَابَعِ الشُّهَدَاءِ(۱).

**[ترجمه]درّ المنثور: از ابن مسعود و علی علیه السلام روایت شده است که آیه «و لو أنزلنا هذا القران علی جبل» تا آخر سوره حشر تعویذ برای سردرد است.

ادریس بن عبدالکریم حداد روایت می کند: نزد خلف قرآن می خواندم. چون به آیه «لو أنزلنا هذا القران ....» رسیدم گفت: دستت را بر سرت بگذار، و افزود: من نزد سلیم قرآن می خواندم و چون به آیه «لو أنزلنا هذا القران ....» رسیدم گفت: دستت را بر سرت بگذار و افزود: من نزد حمزه قرآن می خواندم چون به آیه «لو أنزلنا هذا القران ....» رسیدم گفت: دستت را بر سرت بگذار و افزود: من نزد علقمه و اسود قرآن می خواندم چون به آیه «لو أنزلنا هذا القران ....» رسیدم گفت: دستت را بر سرت بگذار و افزود: ما نزد عبد الله قرآن می خواندیم چون به آیه «لو أنزلنا هذا القران ....» رسیدیم گفت: دستتان را بر سرتان بگذارید و افزود: من نزد پیامبر صلی الله علیه و آله قرآن می خواندم چون به آیه «لو أنزلنا هذا القران ....» رسیدم فرمود: دستت را بر سرت بگذار که جبرئیل چون این آیه را نازل کرد به من گفت: دستت را بر سرت بگذار که این آیه مایه شفای از هر دردی مگر سام است و سام یعنی مرگ. - . درّ المنثور ۶: ۲۰۱ -

انس روایت می کند که پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: هر کس آیات آخر سوره حشر را بخواند و در روز یا شبش بمیرد، کفاره همه گناهانش خواهد بود.

و نیز انس روایت می کند که پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم به مردی امر فرمود که هر گاه به بسترش می رود سوره حشر را بخواند و به او فرمود: اگر بمیری شهید مرده ای.

و از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم روایت است که هر کس هنگام صبح سه بار بگوید اعوذ بالله السمیع العلیم من الشیطان الرجیم و سه آیه آخر سوره حشر را بخواند، خداوند هفتاد هزار فرشته به عنوان محافظ بر وی خواهد گماشت و تا شب بر او درود می فرستند و اگر در آن روز بمیرد شهید مرده است. و اگر هنگام شب شدن نیز این عمل را به جا آورد، همین منزلت را دارد.

محمد بن حنفیه روایت می کند که براء بن عازب به علی بن ابی طالب علیه السلام فرمود: تو را به خداوند سوگند می دهم که یکی از بهترین چیزهایی را که جبرئیل از ناحیه خداوند رحمان بر رسول الله صلی الله علیه و آله نازل کرده است و پیامبر آن را به تو داده است، به من بدهی. علی علیه السلام به براء فرمود: هر گاه خواستی خداوند را با اسم اعظمش بخوانی، ده آیه اول

سوره حدید و سه آیه آخر سوره حشر را بخوان. سپس بگو: یا من هو هکذا و لیس شئ هکذا غیره اسألک أن تفعل بی کذا و کذا (ای خداوندی که این چنین است و هیچ چیز دیگری مانند او نیست از تو می خواهم که در حق من چنین و چنان کنی [به جای چنین و چنان حاجت خود را بگوید]). آن گاه حضرت افزود: به خدا سوگند اگر این دعا را علیه من بخوانی به زمین فرو خواهم رفت.

ابی امامه روایت می کند: پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: هر کس سه بار بگوید اعوذ بالله السمیع العلیم من الشیطان الرجیم و سپس آیات آخر سوره حشر را بخواند، خداوند هفتاد هزار فرشته را خواهد فرستاد تا شیاطین جن و انس را اگر شب است تا صبح و اگر روز است تا شب از او دفع کنند.

و نیز ابی امامه روایت می کند: پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: هر کس آیات آخر سوره حشر را در شب یا روز بخواند و آن شب یا روز بمیرد، بهشت بر او واجب شده است.

عقبه روایت می کند که از اصحاب پیامبر صلی الله علیه و آله این حدیث را شنیده است که هر کس آیات آخر سوره حشر را هنگام صبح بخواند، آنچه را که شب [از فضایل] از دست داده است، به دست خواهد آورد و تا شب در امان خواهد بود و اگر هنگام شب بخواند، آنچه را که در روز از دست داده به دست خواهد آورد و تا صبح در امان خواهد بود و اگر بمیرد سزاوارتر است. - . احتمال دارد آخر این روایت «أوجب له الجنه» بوده است که له الجنه آن حذف شده باشد که در آن صورت معنای آن می شود: بهشت بر او واجب می شود. (مترجم) -

و از حسن بن علی علیهما السلام روایت است که هر کس سه آیه آخر سوره حشر را هنگام صبح بخواند، اگر در آن روز بمیرد در زمره شهدا خواهد بود و اگر هنگام شب بخواند و در همان شب بمیرد نیز در زمره شهدا خواهد بود. - . درّ المنثور ۶ : ۲۰۲ -

**[ترجمه]

باب ۸۱ فضائل سوره الممتحنه

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ عَاصِمٍ الْخَيَّاطِ عَنِ الثُّمَالِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الْمُمْتَحِنَهِ فِي فَرَائِضِهِ وَ نَوَافِلِهِ امْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ وَ نَوَّرَ لَهُ بَصَرَهُ وَ لَا يُصِيبُهُ فَقْرٌ أَبَداً وَ لَا جُنُونٌ فِي بَدَنِهِ وَ لَا فِي وُلْدِهِ (۲).

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: مثله (۳).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام سجاد علیه السلام فرمود: هر کس سوره ممتحنه را در نمازهای واجب و نافله خود بخواند،

خداونـد قلبش را برای ایمـان می‌آزمایـد و به دیـدگانش نور عطا می کنـد، و هرگز به دامان فقر نمی افتـد، و نه خودش دچار جنون می‌شود و نه فرزندانش. - . ثواب الاعمال: ۱۰۷ -

در فقه الرضا مانند این روایت آمده است.

**[ترجمه]

«۲»

مکا، [مکارم الأخلاق] عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ وَ فِی رِوَایَهٍ وَ یَکُونُ مَحْمُوداً عِنْدَ النَّاسِ.

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: از امام سـجاد علیه السـلام روایت فوق آمـده است و در روایتی دیگر گفته شـده است که خواننده این سوره نزد مردم ستوده خواهد بود. - . مکارم الاخلاق: ۴۲۰ -

**[ترجمه]

باب ۸۲ فضائل سوره الصف

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَی ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ الصَّفِّ وَ أَدْمَنَ قِرَاءَتَهَا فِی فَرَائِضِهِ وَ نَوَافِلِهِ صَفَّهُ اللَّهُ مَعَ مَلَائِکَتِهِ وَ أَنْبِیَائِهِ الْمُرْسَلِینَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ (۴).

ص: ۳۱۰

۱- ۱. الدّر المنثور ج ۶ ص ۲۰۲.
۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۰۷.
۳- ۳. مکارم الأخلاق ص ۴۲۰.
۴- ۴. ثواب الأعمال ص ۱۰۷.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام باقر علیه السلام فرمود: هر کس سوره صف را بخواند و آن را در نمازهای واجب و نافله، عادت همیشگی خود قرار دهد، ان شاء الله خداوند او را با ملائکه و انبیای مقرب خویش در یک صف قرار می دهد. - . ثواب الاعمال: ۱۰۷ -

**[ترجمه]

باب ۸۳ فضائل سورتی الجمعه و المنافقین و فیه فضل غیرهما من السور أیضا

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَی ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنِ ابْنِ عَمِیرَهَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مِنَ الْوَاجِبِ عَلَی كُلِّ مُؤْمِنٍ إِذَا كَانَ لَنَا شِیعَهً أَنْ یَقْرَأَ فِی لَیْلَهِ الْجُمُعَهِ بِالْجُمُعَهِ وَ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَی وَ فِی صَلَاهِ الظُّهْرِ بِالْجُمُعَهِ وَ الْمُنَافِقِینَ فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ فَكَأَنَّمَا یَعْمَلُ بِعَمَلِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ كَانَ جَزَاؤُهُ وَ ثَوَابُهُ عَلَی اللَّهِ الْجَنَّهَ(۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: بر هر مومنی که شیعه ما است واجب است در شب جمعه سوره جمعه و اعلی را بخواند و در نماز ظهر جمعه و منافقین را بخواند، پس هر گاه چنین کرد، مانند عمل رسول الله صلی الله علیه و آله را به جا آورده است و پاداشش نزد خداوند بهشت است. - . ثواب الاعمال: ۱۰۷ -

**[ترجمه]

«۲»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ: سَمِعْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله یَقْرَأُ فِی الْجُمُعَهِ بِسُورَهِ الْجُمُعَهِ وَ إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله كَانَ یَقْرَأُ فِی الْجُمُعَهِ بِسُورَهِ الْجُمُعَهِ وَ إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ.

وَ عَنِ ابْنِ عَنْبَسَهَ الْخَوْلَانِیِّ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ كَانَ یَقْرَأُ فِی یَوْمِ الْجُمُعَهِ السُّورَهَ الَّتِی یُذْكَرُ فِیهَا الْجُمُعَهُ وَ إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ.

وَ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله صَلَّی بِهِمْ یَوْمَ الْجُمُعَهِ فَقَرَأَ بِسُورَهِ الْجُمُعَهِ یُحَرِّضُ بِهَا الْمُؤْمِنِینَ وَ إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ یُوَبِّخُ بِهَا الْمُنَافِقِینَ.

وَ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقْرَأُ فِی صَلَاهِ الْمَغْرِبِ لَیْلَهَ الْجُمُعَهِ قُلْ یَا أَیُّهَا الْكَافِرُونَ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ كَانَ یَقْرَأُ فِی صَلَاهِ الْعِشَاءِ الْآخِرَهِ لَیْلَهَ الْجُمُعَهِ سُورَهَ الْجُمُعَهِ وَ الْمُنَافِقِینَ (۲).

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۷.

۲- ۲. الدّر المنثور ج ۶ ص ۲۱۵.

**[ترجمه]درّ المنثور: ابوهریره روایت می کند که پیامبر صلی الله علیه و آله در روز جمعه سوره جمعه و منافقین را می خواند.

از ابن عباس نیز مانند این روایت شده است.

از ابن عنبسه خولانی روایت شده است که پیامبر صلی الله علیه و آله در جمعه سوره ای را که در آن روز جمعه ذکر شده است و سوره منافقون را می خواند.

و از ابو هریره روایت است که پیامبر صلی الله علیه و آله در روز جمعه با آنان نماز خواند و در نماز سوره جمعه را که در آن مومنان تشویق می شوند و سوره منافقون را که در آن منافقان توبیخ می شوند، خواند.

و از جابر بن سمره روایت است که رسول خدا صلی الله علیه و آله در نماز مغرب شب جمعه سوره جحد و توحید و در نماز عشاء شب جمعه سوره جمعه و منافقون را می خواند. - . درّ المنثور ۶ : ۲۱۵ -

**[ترجمه]

باب ۸۴ فضائل سوره التغابن

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِی الْعَلَاءِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ التَّغَابُنِ فِی فَرِیضَةٍ كَانَتْ شَفِیعَةً لَهُ یَوْمَ الْقِیَامَةِ وَ شَاهِدَ عَدْلٍ عِنْدَ مَنْ یُجِیزُ شَهَادَتَهَا ثُمَّ لَا یُفَارِقُهَا حَتَّی تُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ(۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره تغابن را در نماز واجبش بخواند، این سوره شفیع او در قیامت خواهد بود و شاهدی عادل برای او نزد کسی خواهد بود که شهادتش را می پذیرد. سپس این سوره از او جدا نخواهد شد تا او را داخل بهشت کند. - . ثواب الاعمال: ۱۰۷ -

**[ترجمه]

باب ۸۵ فضائل قراءه المسبحات

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مِسْكِینٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ:

مَنْ قَرَأَ بِالْمُسَبِّحَاتِ كُلِّهَا قَبْلَ أَنْ يَنَامَ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يُدْرِكَ الْقَائِمَ علیه السلام وَ إِنْ مَاتَ كَانَ فِي جِوَارِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام باقر علیه السلام فرمود: هر کس که مسبحات را قبل از خواب بخواند، نمیرد تا آن که حضرت قائم علیه السلام را درک کند و اگر بمیرد در جوار پیامبر صلی الله علیه و آله خواهد بود. -. ثواب الاعمال: ۱۰۷ -

**[ترجمه]

«۲»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَا يَنَامُ حَتَّى يَقْرَأَ الْمُسَبِّحَاتِ وَ كَانَ يَقُولُ إِنَّ فِيهِنَّ آيَةً هِيَ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ آيَةٍ قَالَ يَحْيَى فَنَرَاهَا الْآيَةَ الَّتِي فِي آخِرِ الْحَشْرِ(۳).

**[ترجمه]درّ المنثور: یحیی ابن ابی کثیر روایت می کند که پیامبر صلی الله علیه و آله تا مسبحات را تلاوت نمی کرد نمی خوابید و می فرمود: در این سوره ها آیه ای است که با فضیلت تر از هزار آیه است. یحیی می گوید: به نظر ما مقصود پیامبر آیه آخر سوره حشر است. -. درّ المنثور ۶ : ۱۰۷ -

**[ترجمه]

باب ۸۶ فضائل سورتی الطلاق و التحریم

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِي الْعَلَاءِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الطَّلَاقِ وَ التَّحْرِيمِ فِي فَرِيضَةٍ أَعَاذَهُ اللَّهُ مِنْ أَنْ يَكُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِمَّنْ يَخَافُ أَوْ يَحْزَنُ وَ عُوفِيَ مِنَ النَّارِ وَ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِتِلَاوَتِهِ إِيَّاهُمَا وَ مُحَافَظَتِهِ عَلَيْهِمَا لِأَنَّهُمَا لِلنَّبِيِّ صلی الله علیه و آله (۴).

ص: ۳۱۲

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۷.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۰۷.

۳- ۳. الدّر المنثور ج ۶ ص ۱۰۷.

۴- ۴. ثواب الأعمال ص ۱۰۷.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره طلاق و تحریم را در نماز واجب بخواند، خداوند او را از این که در روز قیامت ترسان یا محزون باشد، ایمن می دارد و از آتش در عافیت خواهد بود و خداوند به خاطر تقیدش به تلاوت این دو سوره او را وارد بهشت خواهد کرد، چرا که این دو سوره برای پیامبر صلی الله علیه و آله هستند. - . ثواب الاعمال: ۱۰۷ -

**[ترجمه]

باب ۸۷ فضائل سوره تبارک

الأخبار

اشاره

زائدا علی ما تقدم و یأتی فی طی سائر الأبواب و فیه فضل بعض آیاتها و فضل سور أخری أیضا

**[ترجمه]بیش از آنچه در باب های قبلی گذشت و در باب های دیگر نیز می آید و در این باب فضیلت برخی از آیات این سوره و فضیلت دیگر سوره ها نیز ذکر می شود

**[ترجمه]

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ تَبَارَكَ الَّذِی بِيَدِهِ الْمُلْكُ فِی الْمَكْتُوبَهِ قَبْلَ أَنْ يَنَامَ لَمْ يَزَلْ فِی أَمَانِ اللَّهِ حَتَّى يُصْبِحَ وَ فِی أَمَانِهِ يَوْمَ الْقِيَامَهِ حَتَّى يَدْخُلَ الْجَنَّهَ(۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره ملک را قبل از خوابیدن در نماز واجبش بخواند تا صبح در امان خداوند خواهد بود و در روز قیامت نیز در امان خداوند خواهد بود تا وارد بهشت شود. - . ثواب الاعمال: ۱۰۸ -

**[ترجمه]

«۲»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: إِنَّ رَجُلًا ضَرَبَ خِبَاءَهُ عَلَى قَبْرٍ وَ لَمْ يَعْلَمْ أَنَّهُ قَبْرٌ فَقَرَأَ تَبَارَكَ الَّذِی بِيَدِهِ الْمُلْكُ فَسَمِعَ صَائِحاً يَقُولُ هِيَ الْمُنْجِيَهُ فَذَكَرَ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ هِيَ الْمُنْجِيَهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ.

**[ترجمه]دعوات راوندی: ابن عباس می گوید: مردی چادرش را بر سر قبری بر پا کرد و نمی دانست که این قبر است و

سپس سوره ملک را خواند که ناگاه صدایی را شنید که می گوید: این سوره نجات بخش است. آن مرد ماجرا را برای پیامبر صلی الله علیه و آله باز گفت. حضرت فرمود: این سوره نجات بخش از عذاب قبر است.

**[ترجمه]

«۳»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنِ اشْتَکَی ضِرْسَهُ فَلْیَضَعْ إِصْبَعَهُ عَلَیْهِ وَ لْیَقْرَأْ هَاتَیْنِ الْآیَتَیْنِ سَبْعَ مَرَّاتٍ وَ هُوَ الَّذِی أَنْشَأَکُمْ مِنْ نَفْسٍ واحِدَهٍ فَمُسْتَقَرٌّ إِلَی یَفْقَهُونَ (۲) وَ هُوَ الَّذِی أَنْشَأَکُمْ وَ جَعَلَ لَکُمُ السَّمْعَ وَ الْأَبْصارَ إِلَی تَشْکُرُونَ (۳) فَإِنَّهُ یَبْرَأُ بِإِذْنِ اللَّهِ (۴).

**[ترجمه]درّ المنثور: ابن عباس روایت می کند که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس به دندان درد مبتلا شد، انگشتش را بر آن بگذارد و این دو آیه را هفت بار بخواند: «وَ هُوَ الَّذِی أَنْشَأَکُمْ مِنْ نَفْسٍ واحِدَهٍ فَمُسْتَقَرٌّ - تا - یَفْقَهُونَ» - . انعام / ۹۸ -

«وَ هُوَ الَّذِی أَنْشَأَکُمْ وَ جَعَلَ لَکُمُ السَّمْعَ وَ الْأَبْصارَ - تا - تَشْکُرُونَ» - . ملک / ۲۳ - به اذن خداوند بهبود خواهد یافت. - . درّ المنثور ۶ : ۲۴۸ -

**[ترجمه]

«۴»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، لِلسَّیُوطِیِّ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ سُورَهً مِنْ کِتَابِ اللَّهِ مَا هِیَ إِلَّا ثَلَاثُونَ آیَهً شَفَعَتْ لِرَجُلٍ حَتَّی غُفِرَ لَهُ تَبارَکَ الَّذِی بِیَدِهِ الْمُلْکُ.

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: سُورَهٌ فِی الْقُرْآنِ خَاصَمَتْ عَنْ صَاحِبِهَا

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۸.

۲- ۲. الأنعام: ۹۸.

۳- ۳. الملک: ۲۳.

۴- ۴. الدّر المنثور ج ۶ ص ۲۴۸.

حَتَّی أَدْخَلَتْهُ الْجَنَّهُ تَبارَکَ الَّذِی بِیَدِهِ الْمُلْکَ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: ضَرَبَ بَعْضُ أَصْحَابِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فِنَاهُ (۱) عَلَی قَبْرٍ وَ هُوَ لَا یَحْسَبُ أَنَّهُ قَبْرٌ فَإِذَا قَبْرُ إِنْسَانٍ فَقَرَأَ سُورَهَ الْمُلْکِ حَتَّی خَتَمَهَا فَأَتَی النَّبِیَّ صَلَّی اللَّهُ عَلَیْهِ وَ آلِهِ فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله هِیَ الْمَانِعَهُ الْمُنْجِیَهُ تُنْجِیهِ عَذَابَ الْقَبْرِ.

وَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: تَبَارَکَ هِیَ الْمَانِعَهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ.

وَ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: أُنْزِلَتْ عَلَیَّ سُورَهُ تَبَارَکَ وَ هِیَ ثَلَاثُونَ آیَهً جُمْلَهً وَاحِدَهً وَ قَالَ هِیَ الْمَانِعَهُ فِی الْقُبُورِ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: قَالَ لِرَجُلٍ أَ لَا أُتْحِفُکَ بِحَدِیثٍ تَفْرَحُ بِهِ قَالَ بَلَی قَالَ اقْرَأْ تَبارَکَ الَّذِی بِیَدِهِ الْمُلْکُ وَ عَلِّمْهَا أَهْلَکَ وَ جَمِیعَ وُلْدِکَ وَ صِبْیَانَ بَیْتِکَ وَ جِیرَانَکَ فَإِنَّهَا الْمُنْجِیَهُ وَ الْمُجَادِلَهُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ عِنْدَ رَبِّهَا لِقَارِئِهَا وَ تَطْلُبُ لَهُ أَنْ یُنْجِیَهُ مِنْ عَذَابِ النَّارِ وَ یَنْجُو بِهَا صَاحِبُهَا مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَوَدِدْتُ أَنَّهَا فِی قَلْبِ کُلِّ إِنْسَانٍ مِنْ أُمَّتِی.

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ رَجُلًا کَانَ مِمَّنْ کَانَ قَبْلَکُمْ مَاتَ وَ لَیْسَ مَعَهُ شَیْ ءٌ مِنْ کِتَابِ اللَّهِ إِلَّا تَبَارَکَ فَلَمَّا وُضِعَ فِی حُفْرَتِهِ أَتَاهُ الْمَلَکُ فَنَادَتِ السُّورَهُ فِی وَجْهِهِ فَقَالَ لَهَا إِنَّکِ مِنْ کِتَابِ اللَّهِ وَ أَنَا أَکْرَهُ مَسَاءَتَکِ وَ إِنِّی لَا أَمْلِکُ لَکِ وَ لَا لَهُ وَ لَا لِنَفْسِی نَفْعاً وَ لَا ضَرّاً فَإِنْ أَرَدْتِ هَذَایَهً فَانْطَلِقِی إِلَی الرَّبِّ فَاشْفَعِی لَهُ فَتَنْطَلِقُ إِلَی الرَّبِّ فَتَقُولُ یَا رَبِّ إِنَّ فُلَاناً عَمَدَ إِلَیَّ مِنْ بَیْنِ کِتَابِکَ فَتَعَلَّمَنِی وَ تَلَانِی أَ فَتُحْرِقُهُ أَنْتَ بِالنَّارِ وَ مُعَذِّبُهُ وَ أَنَا فِی جَوْفِهِ فَإِنْ کُنْتَ فَاعِلًا ذَلِکَ بِهِ فَامْحُنِی مِنْ کِتَابِکَ فَیَقُولُ أَرَاکِ غَضِبْتِ فَیَقُولُ وَ حَقٌّ لِی أَنْ أَغْضَبَ فَیَقُولُ اذْهَبِی فَقَدْ وَهَبْتُهُ لَکِ وَ شَفَّعْتُکِ فِیهِ فَتَجِی ءُ سُورَهُ الْمُلْکِ فَیَخْرُجُ کَاسِفَ الْبَالِ لَمْ یَحِلَّ مِنْهُ بِشَیْ ءٍ فَتَجِی ءُ فَتَضَعُ فَاهَا عَلَی فِیهِ فَتَقُولُ مَرْحَباً بِهَذَا الْفَمِ فَرُبَّمَا تَلَانِی وَ مَرْحَباً بِهَذَا الصَّدْرِ فَرُبَّمَا وَعَانِی وَ مَرْحَباً بِهَاتَیْنِ الْقَدَمَیْنِ فَرُبَّمَا قَامَتَا بِی

ص: ۳۱۴

۱- ۱. الفناه العریش الواسع الظل.

وَ تُونِسُهُ فِی قَبْرِهِ مَخَافَهَ الْوَحْشَهِ عَلَيْهِ فَلَمَّا حَدَّثَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بِهَذَا الْحَدِيثِ لَمْ يَبْقَ صَغِيرٌ وَ لَا كَبِيرٌ وَ لَا حُرٌّ وَ لَا عَبْدٌ إِلَّا تَعَلَّمَهَا وَ سَمَّاهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله الْمُنْجِيَهُ(۱).

وَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: يُؤْتَى الرَّجُلُ فِی قَبْرِهِ مِنْ قِبَلِ رِجْلَيْهِ فَتَقُولُ رِجْلَاهُ لَيْسَ لَكُمْ عَلَى مَا قِبَلِی سَبِيلٌ قَدْ كَانَ يَقُومُ عَلَيْنَا بِسُورَهِ الْمُلْكِ ثُمَّ يُؤْتَى مِنْ قِبَلِ صَدْرِهِ فَيَقُولُ لَيْسَ لَكُمْ عَلَى مَا قِبَلِی سَبِيلٌ قَدْ كَانَ وَعَانِی سُورَهَ الْمُلْكِ ثُمَّ يُؤْتَى مِنْ قِبَلِ رَأْسِهِ فَيَقُولُ لَيْسَ لَكُمْ عَلَى مَا قِبَلِی سَبِيلٌ قَدْ كَانَ يَقْرَأُ بِی سُورَهَ الْمُلْكِ فَهِیَ الْمَانِعَهُ تَمْنَعُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَ هِیَ فِی التَّوْرَاهِ سُورَهُ الْمُلْكِ مَنْ قَرَأَهَا فِی لَيْلَهٍ فَقَدْ أَكْثَرَ وَ أَطْيَبَ.

وَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: إِنَّ الْمَيِّتَ إِذَا مَاتَ أُوقِدَتْ حَوْلَهُ نِيرَانٌ فَتَأْكُلُ كُلُّ نَارٍ مَا يَلِيهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ عَمَلٌ يَحُولُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَهَا وَ إِنَّ رَجُلًا مَاتَ وَ لَمْ يَكُنْ يَقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا سُورَهً ثَلَاثِينَ آيَهً فَأَتَتْهُ مِنْ قِبَلِ رَأْسِهِ فَقَالَتْ إِنَّهُ كَانَ يَقْرَأُنِی فَأَتَتْهُ مِنْ قِبَلِ رِجْلَيْهِ فَقَالَتْ إِنَّهُ كَانَ يَقُومُ بِی فَأَتَتْهُ مِنْ قِبَلِ جَوْفِهِ فَقَالَتْ إِنَّهُ كَانَ وَعَانِی فَأَنْجَتْهُ قَالَ فَنَظَرْتُ أَنَا وَ مَسْرُوقٌ فِی الْمُصْحَفِ فَلَمْ نَجِدْ سُورَهً ثَلَاثِينَ آيَهً إِلَّا تَبَارَكَ.

وَ عَنْ أَنَسٍ مَرْفُوعاً: يُبْعَثُ رَجُلٌ يَوْمَ الْقِيَامَهِ لَمْ يَتْرُكْ شَيْئاً مِنَ الْمَعَاصِی إِلَّا رَكِبَهَا إِلَّا أَنَّهُ كَانَ يُوَحِّدُ اللَّهَ وَ لَمْ يَكُنْ يَقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا سُورَهً وَاحِدَهً فَيُؤْمَرُ بِهِ إِلَى النَّارِ فَطَارَ مِنْ جَوْفِهِ شَیْ ءٌ كَالشِّهَابِ فَقَالَتِ اللَّهُمَّ إِنِّی مِمَّا أَنْزَلْتَ عَلَى نَبِيِّكَ- وَ كَانَ عَبْدُكَ هَذَا يَقْرَأُنِی فَمَا زَالَتْ تَشْفَعُ حَتَّى أَدْخَلَتْهُ الْجَنَّهَ وَ هِیَ الْمُنْجِيَهُ تَبَارَكَ الَّذِی بِيَدِهِ الْمُلْكُ.

وَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: كَانَ النَّبِیُّ صلى الله عليه و آله يَقْرَأُ فِی صَلَاهِ الْجُمُعَهِ بِسُورَهِ الْجُمُعَهِ وَ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى وَ فِی صَلَاهِ الصُّبْحِ يَوْمَ الْجُمُعَهِ الم تَنْزِيلُ وَ تَبَارَكَ الَّذِی بِيَدِهِ الْمُلْكُ.

۱- ۱. الدّر المنثور ج ۶ ص ۲۴۶.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنِّی لَا أَجِدُ فِی كِتَابِ اللَّهِ سُورَةً وَ هِیَ ثَلَاثُونَ آیَةً مَنْ قَرَأَهَا عِنْدَ نَوْمِهِ كُتِبَ لَهُ بِهَا ثَلَاثُونَ حَسَنَةً وَ مُحِیَ لَهُ بِهَا ثَلَاثُونَ سَیِّئَةً وَ رُفِعَ لَهُ ثَلَاثُونَ دَرَجَةً وَ بَعَثَ اللَّهُ إِلَیْهِ مَلَكاً مِنَ الْمَلَائِكَهِ یَبْسُطُ عَلَیْهِ جَنَاحَهُ وَ یَحْفَظُهُ مِنْ كُلِّ سُوءٍ حَتَّی یَسْتَیْقِظَ وَ هِیَ الْمُجَادِلَهُ یُجَادِلُ عَنْ صَاحِبِهَا فِی الْقَبْرِ وَ هِیَ تَبَارَكَ الَّذِی بِیَدِهِ الْمُلْكُ.

وَ عَنْ أَنَسٍ رَفَعَهُ: لَقَدْ رَأَیْتُ عَجَباً رَأَیْتُ رَجُلًا مَاتَ كَانَ كَثِیرَ الذُّنُوبِ مُسْرِفاً عَلَی نَفْسِهِ فَكُلَّمَا تَوَجَّهَ إِلَیْهِ الْعَذَابُ فِی قَبْرِهِ مِنْ قِبَلِ رِجْلَیْهِ أَوْ مِنْ قِبَلِ رَأْسِهِ أَقْبَلَتِ السُّورَهُ الَّتِی فِیهَا الطَّیْرُ تُجَادِلُ عَنْهُ الْعَذَابَ إِنَّهُ كَانَ یُحَافِظُ عَلَیَّ وَ قَدْ وَعَدَنِی رَبِّی أَنَّهُ مَنْ وَاظَبَ عَلَیَّ أَنْ لَا یُعَذِّبَهُ فَانْصَرَفَ عَنْهُ الْعَذَابُ بِهَا وَ كَانَ الْمُهَاجِرُونَ وَ الْأَنْصَارُ یَتَعَلَّمُونَهَا وَ یَقُولُونَ الْمَغْبُونُ مَنْ لَمْ یَتَعَلَّمْهَا وَ هِیَ سُورَهُ الْمُلْكِ.

عَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله كَانَ یَقْرَأُ الم تَنْزِیلُ السَّجْدَهَ وَ تَبَارَكَ الَّذِی بِیَدِهِ الْمُلْكُ كُلَّ لَیْلَهٍ لَا یَدَعُهَا فِی سَفَرٍ وَ لَا حَضَرٍ.

وَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام: كَلِمَاتٌ مَنْ قَالَهُنَّ عِنْدَ وَفَاتِهِ دَخَلَ الْجَنَّهَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِیمُ الْكَرِیمُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ تَبارَكَ الَّذِی بِیَدِهِ الْمُلْكُ یُحْیِی وَ یُمِیتُ وَ هُوَ عَلی كُلِّ شَیْ ءٍ قَدِیرٌ(۱).

**[ترجمه]درّ المنثور: ابو هریره روایت می کند که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: سوره ای از قرآن که سی آیه بیش نیست از مردی شفاعت کرد و مایه آمرزش وی شد. مقصود سوره ملک است .

و از انس روایت شده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: سوره ای در قرآن است که از خواننده اش دفاع و پشتیبانی می کند تا او را وارد بهشت کند؛ سوره ملک.

و از ابن عباس روایت است که یکی از یاران پیامبر صلی الله علیه و آله سقفی وسیع را بر محلی که نمی دانست آن محل قبر انسانی است زد و سوره ملک را تا پایان خواند. پیامبر صلی الله علیه و آله به آنجا آمد و از این عمل فرد مطلع شد و فرمود: سوره ملک نجات بخش است و صاحب این قبر را از عذاب قبر نجات داده است.

و از ابن مسعود روایت شده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: سوره ملک مانع از عذاب قبر است.

و از ابوهریره روایت شده که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: سوره ملک سی آیه دارد و یکجا بر من نازل شده است. این سوره مانع از عذاب قبرها است.

ابن عباس به فردی گفت: آیا حدیثی به تو هدیه بدهم که خوشحالت سازد؟ آن فرد گفت: بله. ابن عباس گفت: سوره ملک را بخوان و به خانواده و همه فرزندانت و حتی کودکانت و همسایگانت بیاموز. این سوره نجات بخش و دفاع کننده از خواننده اش در روز قیامت است و از خداوند می خواهد که خواننده اش را از عذاب قبر و جهنم رهایی بخشد. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: دوست داشتم این سوره در دل هر فردی از امتم بود.

انس روایت می کند که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: مردی از گذشتگان شما مرد در حالی که چیزی از کتاب خدا جز

سوره ملک با او نبود. پس چون در قبرش گذاشتند، فرشته به سراغش آمد. سوره ملک در روی فرشته فریاد زد. فرشته به او گفت: تو سوره ای از کتاب خدا هستی و من نمی خواهم ناراحت شوی، اما من فرشته ای بیش نیستم و در مورد تو و این میت و خودم اختیاری در سود و زیان ندارم. اگر طالب هدایتی هستی خود به سراغ پروردگار برو و برای این میت طلب شفاعت کن. پس سوره ملک به سراغ خداوند می رود و می گوید: خداوندا! فلانی از میان سوره های قرآن به من اعتماد کرده و من را آموخته و خوانده است، آیا تو او را به آتش خواهی سوزاند و عذابش خواهی کرد در حالی که من در درون وی هستم؟ اگر چنین می کنی، پس من را از کتابت محو کن. خداوند می فرماید: می بینم که خشمگین هستی؟ سوره ملک می گوید: حقّ من است که خشمگین باشم! خداوند می فرماید: برو که او را به تو بخشیدم و شفاعتت را در حق او پذیرفتم. پس سوره ملک باز می گردد و آن فرشته سرشکسته و افسرده بدون آن که کاری کرده باشد، بازمی گردد. سوره ملک می آید و دهانش را بر دهان میت می گذارد و می گوید: درود بر این دهان که چه بسیار مرا تلاوت کرده و درود بر این سینه که مرا در درون خود جای داده و درود بر این قدم ها که با همراه داشتن من برخاسته است. پس سوره ملک همدم او در قبرش می شود تا هر گونه وحشت را از وی دور کند.

وقتی رسول خدا صلی الله علیه و آله این حدیث را فرمود، همه مردم از کوچک و بزرگ و آزاد و بنده این سوره را آموختند و پیامبر آن را نجات بخش نامید. - . درّ المنثور ۶ : ۲۴۶ -

ابن مسعود روایت می کند که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: فرشتگان از جانب پاهای شخص میت به سراغ او در قبر می روند، پاها [خطاب به فرشتگان قبر] می گویند: شما در آنچه [اعمال] مربوط به من است، قدرتی ندارید، زیرا این شخص در حالی که سوره ملک را در درون خود داشت، بر ما می ایستاد. سپس از جانب سینه اش به سراغش در قبر می روند، سینه اش خطاب به فرشتگان می گوید در آنچه مربوط به من است، تسلطی بر او ندارید، زیرا این شخص سوره ملک در من جای داده بود. سپس از جانب سرش به سراغ او می روند. سر می گوید در آنچه مربوط به من است، تسلطی بر او ندارید، زیرا او به وسیله من سوره ملک را می خواند. پس سوره ملک مانع از عذاب قبر است و در تورات نیز به نام سوره ملک است که هر کس آن را بخواند ثواب فراوانی کسب کرده و نیکو و پاکیزه شده است.

ابن مسعود روایت می کند که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: هر گاه فردی بمیرد، اطراف او آتش هایی بر افروخته می شود. اگر میت عملی نداشته باشد که بین او و آتش ها مانع شود، هر آتشی آنچه اطرافش هست را می سوزاند. شخصی مرد در حالی که تنها عمل خیرش قرائت سوره ای سی آیه ای از قرآن بود. پس این سوره از جانب سرش آمد و گفت: او من را می خواند. و از جانب پاهایش آمد و گفت این پاها با من بر می خاستند و از جانب سینه و شکمش آمد و گفت این من را در خود جای داده بود. پس باعث نجات شخص از آتش قبر شد.

ابن مسعود می گوید: من و مسروق قرآن را ملاحظه کردیم و سوره ای سی آیه ای جز سوره ملک نیاقتیم.

انس از پیامبر صلی الله علیه و آله روایت کرده است: روز قیامت مردی بر می خیزد در حالی که هر معصیتی را مرتکب شده است جز این که مشرک نشده و اعتقاد به وحدانیت خداوند داشته است و از قرآن نیز یک سوره را می خوانده است. پس دستور داده می شود که او را در آتش بیفکنند. در این هنگام چیزی چون شهاب از درونش به پرواز در می آید و می گوید:

خداوندا! من جزء سوره هایی هستم که بر پیامبرت نازل فرمودی و این بنده تو من را قرائت می کرد. پس پیوسته شفاعت این شخص را می کند تا او را وارد بهشت نماید. این سوره همان سوره منجیه است، یعنی سوره ملک.

ابن مسعود می گوید: پیامبر صلی الله علیه و آله در نماز جمعه سوره جمعه و اعلی را می خواند و در نماز صبح روز جمعه سوره سجده و ملک را می خواند.

ابن عباس روایت می کند که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: من در قرآن سوره ای سی آیه ای را نمی یابم که هر کس هنگام خواب آن را بخواند، سی حسنه برای او نوشته می شود و سی گناه از او محو می شود و سی درجه بر درجاتش افزوده می شود و خداوند فرشته ای را به سوی او می فرستد که بال هایش را بر او بگستراند و و او را تا هنگام بیداری از هر آفت و خطری حفظ کند. این سوره مجادله است یعنی از خواننده اش در قبر دفاع می کند. نام این سوره سی آیه ای ملک است.

انس روایت می کند که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: چیز شگفتی را دیدم: مردی بسیار گناه کار و جفاکار بر خویش مرد. پس هر گاه عذاب قبر متوجه او از جانب پاها و یا سرش می شد، سوره ای که در آن آیه طیر - . ملک / ۱۹ - است می آمد و عذاب را از او دفع می کرد و می گفت: این شخص بر خواندن من محافظت می کرده است و خدایم به من وعده داده است که هر کس بر خواندن من مواظبت داشته است، عذابش نخواهد کرد. از همین رو مهاجران و انصار این سوره را می آموختند و می گفتند: زیانکار کسی است که این سوره را نیاموزد. این سوره، سوره ملک است.

عائشه روایت می کند که پیامبر صلی الله علیه و آله سوره سجده و ملک را هر شب می خواند و در سفر و حضر آن را ترک نمی کرد.

از علی علیه السلام کلماتی روایت شده است که هر کس هنگام وفاتش آن ها را بگوید، داخل بهشت می شود: سه بار: «لا اله الا الله الحلیم الکریم.» سه بار: «الحمد لله رب العالمین» و سه بار: «تَبارَکَ الَّذِی بِیَدِهِ الْمُلْکُ یُحْیِی وَ یُمِیتُ وَ هُوَ عَلی کُلِّ شَیْ ءٍ قَدِیرٌ»

**[ترجمه]

باب ۸۸ فضائل سوره القلم

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مَیْمُونٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ نون [ن] وَ الْقَلَمِ فِی فَرِیضَهٍ أَوْ نَافِلَهٍ آمَنَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ أَنْ یُصِیبَهُ فَقْرٌ أَبَداً وَ أَعَاذَهُ اللَّهُ إِذَا مَاتَ مِنْ ضَمَّهِ الْقَبْرِ(۲).

١- ١. الدّر المنثور ج ۶ ص ٢۴٧.

٢- ٢. ثواب الأعمال ص ١٠٨.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره «ن وَالْقَلَم» را در نماز واجب یا مستحب بخواند، خداوند عزّ و جلّ او را همواره از فقر در امان می دارد و در هنگام مرگ او را از فشار قبر محفوظ می دارد. - . ثواب الاعمال: ۱۰۸ -

**[ترجمه]

باب ۸۹ فضائل سوره الحاقّه

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مِسْكِينٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: أَكْثِرُوا مِنْ قِرَاءَهِ الْحَاقَّهِ فَإِنَّ قِرَاءَتَهَا فِی الْفَرَائِضِ وَ النَّوَافِلِ مِنَ الْإِيمَانِ بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ لِأَنَّهَا إِنَّمَا نَزَلَتْ فِی أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام وَ مُعَاوِيَهَ وَ لَمْ يُسْلَبْ قَارِئُهَا دِينَهُ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: سوره حاقّه را زیاد تلاوت کنید؛ زیرا تلاوت کردن آن در نمازهای واجب و مستحب از نشانه های ایمان به خداوند و رسول او صلی الله علیه و آله و سلم می باشد. به این دلیل که این سوره در خصوص امیر المؤمنین علیه السلام و معاویه نازل شده است و دین (و ایمان) تلاوت کننده آن تا زمان دیدار با خداوند عزّ و جلّ سلب نخواهد شد. - . ثواب الاعمال: ۱۰۸ -

**[ترجمه]

باب ۹۰ فضائل سوره سأل سائل

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مِسْكِينٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَكْثِرُوا مِنْ قِرَاءَهِ سَأَلَ سَائِلٌ قَالَ مَنْ أَكْثَرَ قِرَاءَتَهَا لَمْ يَسْأَلْهُ اللَّهُ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَهِ عَنْ ذَنْبٍ عَمِلَهُ وَ أَسْكَنَهُ الْجَنَّهَ مَعَ مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: سوره «سَأَلَ سَائِلٌ» را زیاد بخوانید؛ زیرا هر کس این سوره را زیاد بخواند، خداوند تعالی در روز قیامت، از وی درباره گناهانی که مرتکب شده، بازپرسی نخواهد کرد و به خواست خداوند، وی را با محمد صلی الله علیه و آله و سلّم وارد بهشت خواهد کرد. - . ثواب الأعمال: ۱۴۹ -

**[ترجمه]

باب ۹۱ فضائل سوره نوح

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ يَقْرَأُ كِتَابَهُ لَا يَدَعُ قِرَاءَةَ سُورَةِ إِنَّا أَرْسَلْنا نُوحاً إِلى قَوْمِهِ فَأَيُّ عَبْدٍ قَرَأَهَا مُحْتَسِباً صَابِراً فِي فَرِيضَةٍ أَوْ نَافِلَةٍ أَسْكَنَهُ اللَّهُ تَعَالَى مَسَاكِنَ الْأَبْرَارِ وَ أَعْطَاهُ ثَلَاثَ جِنَانٍ مَعَ جَنَّتِهِ كَرَامَةً مِنَ اللَّهِ وَ زَوَّجَهُ مِائَتَيْ حَوْرَاءَ وَ أَرْبَعَةَ آلَافِ ثَيِّبٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ (۳).

ص: ۳۱۷

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۸.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۰۸.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۱۰۸.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس به خداوند ایمان داشته باشد و قرآن را تلاوت کند، خواندن سوره «إِنَّا

أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَی قَوْمِهِ» را ترک نمی کند. هر بنده ای این سوره را صابرانه و با در نظر گرفتن پاداش اخروی در نماز واجب یا مستحب بخواند، خداوند تعالی وی را در منزلگاه نیکان سکنا خواهد داد و علاوه بر بهشت خود، سه بهشت دیگر را نیز از روی کرامت و بزرگواری به وی عطا خواهد کرد و ان شاء الله تعالی دویست حوری بهشتی و چهار هزار بیوه زن را به همسری وی در می آورد. - . ثواب الأعمال: ۱۴۹ -

**[ترجمه]

باب ۹۲ فضائل سوره الجن

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَكْثَرَ قِرَاءَةَ قُلْ أُوحِيَ إِلَيَ لَمْ يُصِبْهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا شَيْ ءٌ مِنْ أَعْيُنِ الْجِنِّ وَ لَا نَفْثِهِمْ وَ لَا سِحْرِهِمْ وَ لَا مِنْ كَيْدِهِمْ وَ كَانَ مَعَ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَ السَّلَامُ فَيَقُولُ يَا رَبِّ لَا أُرِيدُ بِهِ بَدَلًا وَ لَا أُرِيدُ أَنْ أَبْغِيَ عَنْهُ حِوَلًا(۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره«قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ» را زیاد بخواند، در زندگی از شرّ چشم اجنّه و سحر و جادو و مکر و حیله آن ها در امان خواهد بود و همراه محمد صلی الله علیه و آله و سلم خواهد بود و می گوید: خداوندا! جانشینی برای محمد صلی الله علیه و آله و سلم نمی خواهم و از کنار او هیچ جایی نمی‌روم. - . ثواب الاعمال: ۱۰۸ -

**[ترجمه]

باب ۹۳ فضائل سوره المزمل

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الْمُزَّمِّلِ فِي الْعِشَاءِ الْآخِرَةِ أَوْ فِي آخِرِ اللَّيْلِ كَانَ لَهُ اللَّيْلُ وَ النَّهَارُ شَاهِدَيْنِ مَعَ سُورَةِ الْمُزَّمِّلِ وَ أَحْيَاهُ اللَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً وَ أَمَاتَهُ اللَّهُ مِيتَةً طَيِّبَةً(۲).

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: مثله.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هرکس سوره مزّمّل را در عشاء آخر، و یا در پایان شب بخواند، شب و روز به همراه سوره مزّمّل، گواه وی خواهند بود و خداوند به وی زندگانی پاک و پسندیده و مرگی پاک ارزانی خواهد داشت. - . ثواب الاعمال: ۱۰۹ -

**[ترجمه]

باب ۹۴ فضائل سوره المدثر

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ عَاصِمٍ الْخَيَّاطِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدٍ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ فِي الْفَرِيضَهِ سُورَهَ الْمُدَّثِّرِ كَانَ حَقّاً عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ يَجْعَلَهُ مَعَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فِي دَرَجَتِهِ وَ لَا يُدْرِكُهُ فِي حَيَاهِ الدُّنْيَا شَقَاءٌ أَبَداً إِنْ شَاءَ اللَّهُ (۳).

ص: ۳۱۸

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۸.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۰۹.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۱۰۹.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام محمد باقر علیه السلام نقل می کند: هر کس سوره مدّثّر را در نماز واجب بخواند، حقی بر خداوند خواهد بود که وی را همراه حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم در جایگاه ایشان قرار دهد و به خواست خداوند، در زندگی دنیوی به هیچ وجه سختی و گرفتاری به وی نخواهد رسید. - . ثواب الاعمال: ۱۰۹ -

**[ترجمه]

باب ۹۵ فضائل سوره القیامه

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْعَلَا عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَدْمَنَ قِرَاءَةَ لَا أُقْسِمُ وَ كَانَ يَعْمَلُ بِهَا بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ قَبْرِهِ فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ وَ يُبَشِّرُهُ وَ يَضْحَكُ فِي وَجْهِهِ حَتَّى يَجُوزَ عَلَى الصِّرَاطِ وَ الْمِيزَانِ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام محمد باقر علیه السلام نقل می کند: هر کس به خواندن سوره «لا أُقْسِمُ» عادت کند و به آن عمل کند، خداوند عزّ و جلّ وی را همراه رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم به بهترین حالت از قبر مبعوث می کند، و به وی بشارت می دهد و خنده بر چهره او می‌آورد تا این که از صراط و میزان گذر کند. - . ثواب الاعمال: ۱۰۹ -

**[ترجمه]

باب ۹۶ فضائل سوره الإنسان

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ جُبَيْرٍ الْعَرْزَمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام: مَنْ قَرَأَ هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ فِي كُلِّ غَدَاةِ خَمِيسٍ زَوَّجَهُ اللَّهُ مِنَ الْحُورِ ثَمَانَ مِائَةِ عَذْرَاءَ وَ أَرْبَعَةَ آلَافِ ثَيِّبٍ وَ حَوْرَاءَ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ وَ كَانَ مَعَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام محمد باقر علیه السلام نقل می کند: هر کس سوره «هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنسَانِ» را در هر سپیده دم پنجشنبه بخواند، خداوند عزّ و جلّ هشتصد حوری بهشتی باکره و چهار هزار حوری بهشتی غیرباکره را به همسری وی درمی آورد، و همراه پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم خواهد بود. - . ثواب الاعمال: ۱۰۹ -

**[ترجمه]

باب ۹۷ فضائل سوره المرسلات و عم يتساءلون و النازعات

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَمْرٍو الرُّمَّانِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ وَ الْمُرْسَلاتِ عُرْفاً عَرَّفَ اللَّهُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ مَنْ قَرَأَ عَمَّ يَتَساءَلُونَ لَمْ يَخْرُجْ سَنَتَهُ إِذَا كَانَ يُدْمِنُهَا فِی كُلِ

ص: ۳۱۹

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۹.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۰۹.

يَوْم حَتَّى يَزُورَ بَيْتَ اللَّهِ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَ مَنْ قَرَأَ وَ النَّازِعَاتِ لَمْ يَمُتْ إِلَّا رَيَّاناً وَ لَمْ يَبْعَثْهُ اللَّهُ إِلَّا رَيَّاناً وَ لَمْ يُدْخِلْهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ إِلَّا رَيَّاناً(۱).

ضا، [فقه الرضا عليه السلام]: من قرأ و النازعات و ذكر مثله.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق عليه السلام فرمود: هر كس سوره «وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا» را بخواند، خداوند وى را با محمد صلى الله عليه و آله و سلم آشنا مى كند. - . ثواب الاعمال: ۱۰۹ -

ثواب الاعمال: امام صادق عليه السلام فرمود: هر كس سوره «عَمَّ يَتَسَاءلُونَ» را بخواند و هر روز بر خواندن اين سوره مداومت كند، آن سال را پشت سر نخواهد گذاشت، مگر اين كه در همان سال، به خواست خداوند، حتماً به زيارت خانه خدا مشرّف خواهد شد. - . ثواب الاعمال: ۱۰۹ -

**[ترجمه]

«۲»

مكا، [مكارم الأخلاق]: مَنْ قَرَأَ وَ النَّازِعَاتِ لَمْ يُدْخِلْهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ إِلَّا رَيَّانَ وَ لَا يُدْرِكُهُ فِي الدُّنْيَا شَقَاءٌ أَبَداً(۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق عليه السلام فرمود: هر كس سوره نازعات را بخواند، سيراب از دنيا خواهد رفت، و خداوند تبارك و تعالى او را سيراب از قبر برخواهد انگيخت و سيراب، وارد بهشت خواهد كرد. - . ثواب الاعمال: ۱۰۹ -

**[ترجمه]

باب ۹۸ فضائل سورتى عبس و إذا الشمس كورت

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ عَبَسَ وَ تَوَلَّى وَ إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ كَانَ تَحْتَ جَنَاحِ اللَّهِ مِنَ الْجِنَانِ وَ فِي ظِلِّ اللَّهِ وَ كَرَامَتِهِ وَ فِي جَنَانِهِ وَ لَا يَعْظُمُ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ رَبِّهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ (۳).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق عليه السلام فرمود: هر كس سوره «عَبَسَ وَتَوَلَّى» و «إذا الشَّمسُ كُوِّرَت» را بخواند، زير بال خداوند در بهشت خواهد بود و در سايه رحمت و كرامت او قرارخواهد گرفت و در باغ هاى او جاى خواهد داشت؛ و ان شاء الله اين امر بر خداوند، بزرگ و گران نيست. - . ثواب الاعمال: ۱۱۰ -

**[ترجمه]

«۲»

الـدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَيَّ يَوْمَ الْقِيَامَهِ كَأَنَّهُ رَأْيُ عَيْنٍ فَلْيَقْرَأْ إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ وَ إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ وَ إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ (۴).

**[ترجمه]الـدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَيَّ يَوْمَ الْقِيَامَهِ كَأَنَّهُ رَأْيُ عَيْنٍ فَلْيَقْرَأْ إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ وَ إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ وَ إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ - ۴. الدّر المنثور ج ۶ ص ۳۱۸. - .

**[ترجمه]

باب ۹۹ فضائل سورتی إذا السماء انفطرت و إذا السماء انشقت

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: مَنْ قَرَأَ هَاتَيْنِ السُّورَتَيْنِ وَ جَعَلَهُمَا نُصْبَ عَيْنَيْهِ فِي صَلَاهِ الْفَرِيضَهِ وَ النَّافِلَهِ

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۰۹.

۲- ۲. مكارم الأخلاق ص ۴۲۰.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۱۱۰.

۴- ۴. الدّر المنثور ج ۶ ص ۳۱۸.

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ وَ إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ لَمْ يَحْجُبْهُ مِنَ اللَّهِ حَاجِبٌ وَ لَمْ يَحْجُزْهُ مِنَ اللَّهِ حَاجِزٌ وَ لَمْ يَزَلْ يَنْظُرُ إِلَى اللَّهِ وَ يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْ حِسَابِ النَّاسِ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس این دو سوره را:«إِذَا السَّمَاء انفَطَرَتْ» و «إِذَا السَّمَاء انشَقَّتْ» - . انشقاق/ ۱ -

{آن گاه که آسمان از هم بشکافد} بخواند و همواره به این دو سوره در نمازهای واجب و مستحب توجه داشته باشد، همه پرده ها و رازها برای او آشکار می شود و هیچ مانعی در برابر او ایستادگی نخواهد کرد و همچنان خداوند را در نظر خواهد گرفت و خداوند، وی را مورد عنایت خویش قرار خواهد داد تا این که از حسابرسی مردم فارغ شود. - . ثواب الاعمال: ۱۱۰ -

**[ترجمه]

باب ۱۰۰ فضائل سوره المطففين

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ صَفْوَانَ الْجَمَّالِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ فِي الْفَرِيضَهِ وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ أَعْطَاهُ اللَّهُ الْأَمْنَ يَوْمَ الْقِيَامَهِ مِنَ النَّارِ وَ لَمْ تَرَهُ وَ لَا يَرَاهَا وَ لَا يَمُرُّ عَلَى جِسْرِ جَهَنَّمَ وَ لَا يُحَاسَبُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ(۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره «وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ» را در نماز واجب بخواند، خداوند در روز قیامت او را از آتش دوزخ در امان نگاه می دارد و آتش، او را نخواهد دید، همان طور که او آتش جهنم را نمی‌بیند و نیز از پل جهنم گذر خواهد کرد و در روز قیامت از وی حسابرسی نمی شود. - . ثواب الاعمال: ۱۱۰ -

**[ترجمه]

باب ۱۰۱ فضائل سوره البروج و فيه فضل سور أخرى أيضا

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَحْمَدَ الْمُقْرِي عَنْ يُونُسَ بْنِ ظَبْيَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ وَ السَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ فِي فَرَائِضِهِ فَإِنَّهَا سُورَهُ النَّبِيِّينَ كَانَ مَحْشَرُهُ وَ مَوْقِفُهُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَ الْمُرْسَلِينَ وَ الصَّالِحِينَ (۳).

**[ترجمه]ثواب الاعمـال: امـام صادق علیه السـلام فرمود: هر کس سوره «وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ» را که سوره پیامبران است، در نمـاز واجب بخوانـد، حشـر و جایگـاه وی در روز رسـتاخیز، همراه بـا پیـامبران و فرسـتادگان و صالحان خواهـد بود. - . ثواب الاعمال: ۱۱۰ -

**[ترجمه]

«۲»

مکا، [مکارم الأخلاق] رُوِیَ: لِمَنْ سُـقِیَ سَـمّاً أَوْ لَدَغَتْهُ ذُو حُمَهٍ مِنْ ذَوَاتِ السُّمُومِ تُقْرَأُ عَلَی الْمَاءِ وَ السَّماءِ ذاتِ الْبُرُوجِ وَ یُسْـقَی فَإِنَّهُ لَا یَضُرُّهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ (۴).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: روایت شـده است که هر کس سـمی را نوشـیده باشـد و یا گزنـده ای سـمی او را نیش زده باشـد، سوره بروج بر آبی قرائت شود و مسموم بیاشامد، ان شاء الله ضرری به او نمی رسد. - . مکارم الاخلاق : ۴۲۰ -

**[ترجمه]

«۳»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ لِلسَّیُوطِیِّ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ یَقْرَأُ

ص: ۳۲۱

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۱۰.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۱۰.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۱۱۰.

۴- ۴. مکارم الأخلاق: ۴۲۰.

فِی الْعِشَاءِ الْآخِرَهِ بِالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ وَ السَّمَاءِ وَ الطَّارِقِ.

وَ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَمَرَ أَنْ یُقْرَأَ بِالسَّمَاوَاتِ (۱)

فِی الْعِشَاءِ.

وَ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله کَانَ یَقْرَأُ فِی الظُّهْرِ وَ الْعَصْرِ بِالسَّمَاءِ وَ الطَّارِقِ وَ السَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ.

وَ عَنْ سَعِیدِ بْنِ مَنْصُورٍ عَنْ جَابِرٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ لِمُعَاذٍ اقْرَأْ بِهِمُ الْعِشَاءَ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّکَ الْأَعْلَی- وَ اللَّیْلِ إِذَا یَغْشَی وَ السَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ (۲).

**[ترجمه]درّ المنثور: رسول خدا صلی الله علیه و آله در نماز عشاء سوره بروج و طارق را قرائت می فرمودند .

ابو هریره روایت کرده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله امر کردند در نماز عشاء سوره بروج و طارق خوانده شود.

و جابر بن سمره روایت کرده است که پیامبر صلی الله علیه و آله در نماز ظهر و عصر سوره های طارق و بروج را قرائت کردند.

و سعید بن منصور از جابر روایت کرده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله به معاذ گفت (در نماز جماعتت با مردم) در نماز عشاء سوره های اعلی و لیل و بروج را بخوان. - . درّ المنثور ۶ : ۳۳۱ -

**[ترجمه]

باب ۱۰۲ فضائل سوره الطارق

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْمُعَلَّی بْنِ خُنَیْسٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ کَانَتْ قِرَاءَتُهُ فِی فَرَائِضِهِ بِالسَّمَاءِ وَ الطَّارِقِ کَانَتْ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ یَوْمَ الْقِیَامَهِ جَاهٌ وَ مَنْزِلَهٌ وَ کَانَ مِنْ رُفَقَاءِ النَّبِیِّینَ وَ أَصْحَابِهِمْ فِی الْجَنَّهِ(۳).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس در نمازهای واجب خویش، سوره «وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ» بخواند، روز قیامت، نزد خداوند، دارای جاه و منزلت خواهد بود و از همراهان و دوستان مؤمنین در بهشت خواهد بود. - . ثواب الاعمال: ۱۱۱ -

**[ترجمه]

باب ۱۰۳ فضائل سوره الأعلى و فيه فضل سور أخرى أيضا

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى فِي فَرِيضَةٍ أَوْ نَافِلَةٍ قِيلَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ادْخُلْ مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ الْجِنَانِ شِئْتَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ (۴).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق عليه السلام فرمود: هر كس سوره «سَبِّحِ

اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى» را در نماز واجب يا مستحبى بخواند، در روز قيامت به وى گفته مى شود: از هر درى كه مايل هستى، وارد بهشت شو. -. ثواب الاعمال: ۱۱۱ -

**[ترجمه]

«۲»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يُحِبُّ هَذِهِ السُّورَةَ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى.

وَ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله كَانَ يَقْرَأُ فِي الْعِيدَيْنِ وَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى وَ هَلْ أَتَيكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ وَ إِنْ وَافَقَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ قَرَأَهُمَا جَمِيعاً.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله كَانَ يَقْرَأُ فِي الْعِيدِ بِسَبِّحِ

۱- ۱. كذا فى الأصل و المصدر، و لعله يعنى السورتين: السماء و الطارق، و السماء ذات البروج.

۲- ۲. الدّر المنثور ج ۶ ص ۳۳۱.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۱۱۰.

۴- ۴. ثواب الأعمال ص ۱۱۰.

اسْمَ رَبِّکَ الْأَعْلَی وَ هَلْ أَتیکَ حَدِیثُ الْغَاشِیَهِ.

وَ عَنْ مُرَّهَ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله کَانَ یَقْرَأُ فِی الْعِیدَیْنِ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّکَ الْأَعْلَی وَ هَلْ أَتیکَ حَدِیثُ الْغَاشِیَهِ.

وَ عَنْ سَمُرَهَ بْنِ جُنْدَبٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَرَأَ فِی صَلَاهِ الْجُمُعَهِ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّکَ الْأَعْلَی وَ هَلْ أَتیکَ حَدِیثُ الْغَاشِیَهِ(۱).

وَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِکٍ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله کَانَ یَقْرَأُ فِی الظُّهْرِ وَ الْعَصْرِ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّکَ الْأَعْلَی وَ هَلْ أَتیکَ حَدِیثُ الْغَاشِیَهِ.

**[ترجمه]الدر المنثور : امام علی علیه السلام می فرمایند: رسول خدا صلی الله علیه وآله سوره اعلی را دوست می داشت .

و از نعمان بن بشیر روایت شده که رسول خدا صلی الله علیه وآله در عیدین و روز جمعه سوره اعلی و غاشیه را می خواند و اگر با روز جمعه یکی می شد هر دو را با هم قرائت می کرد.

و از ابن عباس روایت شده که پیامبر خدا صلی الله علیه وآله در روز عید سوره اعلی و غاشیه را می خواند.

و از مرّه روایت شده که پیامبر صلی الله علیه وآله در عیدین سوره اعلی و غاشیه را می خواند .

و از سمره بن جندب روایت شده که رسول خدا صلی الله علیه وآله در نماز جمعه سوره اعلی و غاشیه را خواند.

و از انس بن مالك روایت شده که پیامبر خدا صلی الله علیه وآله در نماز ظهر و عصر سوره اعلی و غاشیه را می خواند.

**[ترجمه]

أقول

و قد سبق و یأتی أیضا فی مطاوی الأبواب السابقه و اللاحقه أیضا فضائل سوره الأعلی فلا تغفل.

**[ترجمه]فضائل سوره اعلی در ضمن ابواب گذشته آمده و در بابهای آینده نیز ذکر خواهد شد پس از آن غفلت مکن.

**[ترجمه]

باب ۱۰۴ فضائل سوره الغاشیه

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِی الْمَغْرَاءِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَدْمَنَ قِرَاءَهَ هَلْ أَتَیکَ حَدِیثُ الْغَاشِیَهِ فِی فَرِیضَهٍ أَوْ نَافِلَهٍ غَشَّاهُ اللَّهُ بِرَحْمَتِهِ فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ وَ آتَاهُ اللَّهُ الْأَمْنَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ(۲).

**[ترجمه]امام صادق علیه السلام فرمود: هر که همواره «هَلْ أَتَاکَ حَدِیثُ الْغَاشِیَهِ» را در نماز واجب یا نافله بخواند، خداوند در دنیا و آخرت، او را در پوشش رحمت خود قرار می‌دهد و در روز قیامت او را از عذاب آتش امان می بخشد. - . ثواب الاعمال: ۱۱۱ -

**[ترجمه]

باب ۱۰۵ فضائل سوره الفجر

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ صَنْدَلٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: اقْرَءُوا سُورَهَ الْفَجْرِ فِی فَرَائِضِکُمْ وَ نَوَافِلِکُمْ فَإِنَّهَا سُورَهُ

۱- ۱. الدّر المنثور ج ۶ ص ۳۳۷ و ۳۴۲.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۱۱.

الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ علیهما السلام مَنْ قَرَأَهَا كَانَ مَعَ الْحُسَيْنِ علیه السلام يَوْمَ الْقِيَامَهِ فِی دَرَجَتِهِ مِنَ الْجَنَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: سوره

فجر را در نمازهای واجب و نافله خود بخوانید که آن سوره از برای حسین بن علی علیه السلام است. هر که آن را بخواند، در روز قیامت همراه حسین علیه السلام و هم مرتبه او در بهشت خواهد بود. به درستی که خداوند قدرتمند و حکیم است. - . ثواب الاعمال: ۱۱۱ -

**[ترجمه]

باب ۱۰۶ فضائل سوره البلد

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ وَ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِی الْعَلَاءِ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ كَانَ قِرَاءَتُهُ فِی الْفَرِيضَهِ لَا أُقْسِمُ بِهٰذَا الْبَلَدِ كَانَ فِی الدُّنْيَا مَعْرُوفاً أَنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ وَ كَانَ فِی الْآخِرَهِ مَعْرُوفاً أَنَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ مَكَاناً وَ كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَهِ مِنْ رُفَقَاءِ النَّبِيِّينَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِينَ (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر که درنماز واجبش سوره «لَا أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ» را بخواند، در دنیا در شمار نیکوکاران شناخته شود و در آخرت از کسانی شناخته شود که در درگاه خداوند مقام و منزلتی دارند و در روز قیامت در زمره همراهان پیامبران و شهیدان ونیکوکاران شود. - . ثواب الاعمال: ۱۱۱ -

**[ترجمه]

باب ۱۰۷ فضائل سوره و الشمس و ضحیها و سوره و اللیل و سوره و الضحی و سوره أ لم نشرح و فیه فضل غیرها من السور أیضا

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ مُعَاوِيَهَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: مَنْ أَكْثَرَ قِرَاءَهَ وَ الشَّمْسِ وَ ضُحيهَا وَ اللَّيْلِ إِذَا يَغْشَی وَ الضُّحی وَ أَ لَمْ نَشْرَحْ فِی يَوْمٍ أَوْ فِی لَيْلِهٍ لَمْ يَبْقَ شَیْ ءٌ بِحَضْرَتِهِ إِلَّا شَهِدَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ حَتَّی شَعْرُهُ وَ بَشَرُهُ وَ لَحْمُهُ وَ دَمُهُ وَ عُرُوقُهُ وَ عَصَبُهُ وَ عِظَامُهُ وَ جَمِيعُ مَا أَقَلَّتِ الْأَرْضُ مِنْهُ وَ يَقُولُ الرَّبُّ تَبَارَكَ وَ تَعَالَی قَبِلْتُ شَهَادَتَكُمْ لِعَبْدِی وَ أَجَزْتُهَا لَهُ انْطَلِقُوا بِهِ إِلَی جَنَّاتِی حَتَّی يَتَخَيَّرَ مِنْهَا حَيْثُ مَا أَحَبَّ فَأَعْطُوهُ إِيَّاهَا مِنْ غَيْرِ مَنٍّ مِنِّی وَ لَكِنْ رَحْمَهً مِنِّی وَ فَضْلًا مِنِّی عَلَيْهِ فَهَنِيئاً هَنِيئاً لِعَبْدِی (۳).

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۱۱.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۱۱.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۱۱۱.

**[ترجمه]ثواب الاعمـال: امام صادق عليه السـلام فرمود: هر كه در شب و يا در روز سوره «وَالشّـمس» و «وَاللَّيلِ إذا يَغشَـى» و «وَالضُّحَى» و «أَلَم نَشـرَح» را بسيار بخواند، هر چيزى كه در كنار و در حضور اوست، در روز قيامت به سود او گواهى مى‌دهد، حتـى مـو و پوست و گوشت و خون و رگ‌هـا و عصب‌هـا و اسـتخوان‌هـاى او و همه آنچه به همراه اوست و زمين آن را حمل مى‌كنـد. آنگاه خداونـد تبارک و تعالى مى‌فرمايـد: گواهى شـما را براى بنده‌ام پذيرفتم و آن را برايش بسـنده ساختم؛ او را به بوسـتان‌هاى من ببريـد تا از ميان آن بوسـتان‌ها هر كجا را خواست برگزيند و آنجا را بدون هيچ منّتى و تنها از روى بخشـش و دهش من به او بدهيد تا گواراى بنده‌ام باشد. - . ثواب الاعمال: ١١١ -

**[ترجمه]

«٢»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله قَرَأَ فِي الْفَجْرِ وَ اللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ (١).

وَ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ وَ الْعَصْرِ وَ اللَّيْلِ إِذا يَغْشى وَ نَحْوَهَا(٢).

وَ عَنْ أَنَسٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله صَـلَّى بِهِمُ الْهَاجِرَةَ فَرَفَعَ صَوْتَهُ فَقَرَأَ وَ الشَّمْسِ وَ ضُـحَيهَا وَ اللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى فَقَالَ لَهُ أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَرْتَ فِي هَذِهِ الصَّلَاةِ بِشَيْ ءٍ فَقَالَ لَا وَ لَكِنْ أُرِيدُ أَنْ أُوَقِّتَ لَكُمْ (٣).

**[ترجمه]الدر المنثور : از عمرو بن حريث روايت شده كه پيامبر صلى الله عليه وآله در نماز صبح سوره تكوير را خواند.

و از جابر بن سمره روايت شده كه پيامبر خدا صلى الله عليه وآله در نماز ظهر و عصر سوره ليل و مانند آن را مى خواند.

و از انس روايت شده كه رسول خدا صلى الله عليه وآله برايشان نماز ظهر را خواند. آنگاه صدايش را بلند كرد و سوره شمس و ليـل را خوانـد. ابى بن كعب گفت: اى رسول خـدا صـلى الله عليه وآله در اين نمـاز ما را امر به چيزى كردى. فرمود: نه بلكه مى خواهم كه وقت آن را براى شما مشخص كنم.

**[ترجمه]

«٣»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنْ بُرَيْدٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله كَانَ يَقْرَأُ فِي صَلَاةِ الْعِشَاءِ بِالشَّمْسِ وَ ضُحَيهَا- وَ أَشْبَاهِهَا مِنَ السُّوَرِ.

وَ عَنِ ابْنِ سِيرِينَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقْرَأُ فِي الْعِيدَيْنِ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى- وَ الشَّمْسِ وَ ضُحَيهَا.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله أَمَرَهُ أَنْ يَقْرَأَ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ بِاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى- وَ الشَّمْسِ وَ ضُحَيهَا.

وَ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله أَنْ نُصَـلِّيَ رَكْعَتَيِ الضُّحَى بِسُورَتَيْهِمَا بِالشَّمْسِ وَ ضُحَيهَا وَ الضُّحَى

(۴).

۱- ۱. الدّر المنثور ج ۶ ص ۳۱۸، و المعنى أنّه صلّى اللّه عليه و آله قرأ فى صلاه الفجر سوره التكوير.

۲- ۲. الدّر المنثور ج ۶ ص ۳۵۷.

۳- ۳. الدّر المنثور ج ۶ ص ۳۵۶.

۴- ۴. الدّر المنثور ج ۶ ص ۳۵۵.

**[ترجمه]الـدر المنثور : از بریـد روایت شـده که رسول خـدا صـلی الله علیه وآله در نماز عشا سوره شـمس و امثال آن را می خواند.

و ابن سیرین می گوید رسول خدا صلی الله علیه وآله در عیدین سوره اعلی و شمس را می خواند.

و از ابن عباس روایت شده که پیامبر صلی الله علیه وآله به او امر کرد در نماز صبح سوره لیل و شمس را بخواند.

و از عقبه بن عامر روایت شـده که رسول خـدا صـلی الله علیه و آله ما را امر کرد که در دو رکعت نماز عیـد قربان، سوره های شمس و ضحی را بخوانیم .

**[ترجمه]

باب ۱۰۸ فضائل سوره و التین

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمـال] بِالْإِسْـنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ شُـعَيْبٍ الْعَقَرْقُوفِيِّ عَنْ أَبِی عَبْـدِ اللَّهِ علیه السـلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ وَ التِّينِ فِی فَرَائِضِهِ وَ نَوَافِلِهِ أُعْطِيَ مِنَ الْجَنَّةِ حَتَّى يَرْضَى إِنْ شَاءَ اللَّهُ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمـال: امـام صادق علیه السـلام فرمود: هر که سوره «وَالتِّین» را در نمازهای واجب و نافله خود بخوانـد، إن شاء الله تعالی آن چنان از بهشت به او عطا می‌شود که خشنود شود. - . ثواب الاعمال: ۱۱۱ -

**[ترجمه]

«۲»

الـدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَـازِبٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صـلی الله علیه و آله فِی سَـفَرٍ فَصَـلَّى الْعِشَاءَ فَقَرَأَ فِی إِحْـدَى الرَّكْعَتَيْنِ بِالتِّينِ وَ الزَّيْتُونِ فَمَا سَمِعْتُ أَحَداً أَحْسَنَ صَوْتاً وَ لَا قِرَاءَةً مِنْهُ.

وَ عَنْهُ قَالَ: قَرَأَ صلی الله علیه و آله فِی الْمَغْرِبِ بِهَا.

و عن عبد الله بن زید: مثله

وَ عَنْ زُرْعَةَ بْنِ خَلِيفَةَ قَالَ: قَرَأَ فِی الْغَدَاةِ بِالتِّينِ وَ الْقَدْرِ(۲).

**[ترجمه]الـدر المنثور: از براء بن عـازب روایت شـده که پیـامبر خـدا صـلی الله علیه وآله در سـفری در نمـاز عشا در یکی از

رکعات سوره تین را خواند و من خوش صوت تر و نیکوتر از آن را از هیچ کسی نشنیدم.

و همچنین از او روایت شده پیامبر خدا صلی الله علیه وآله در نماز مغرب آن را خواند.

و از عبدالله بن زید نیز مانند آن رسیده است .

و از زرعه بن خلیفه روایت شده که در نماز صبح سوره تین و قدر را خواند.

**[ترجمه]

باب ۱۰۹ فضائل سوره اقرأ باسم ربک

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُسْكَانَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ فِی یَوْمِهِ أَوْ لَیْلَتِهِ اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّکَ- ثُمَّ مَاتَ فِی یَوْمِهِ أَوْ فِی لَیْلَتِهِ مَاتَ شَهِیداً وَ بَعَثَهُ اللَّهُ شَهِیداً وَ أَحْیَاهُ شَهِیداً وَ کَانَ کَمَنْ ضَرَبَ بِسَیْفِهِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله (۳).

ص: ۳۲۶

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۱۱.

۲- ۲. الدّر المنثور ج ۶ ص ۳۶۵.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۱۱۲.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر که در روز و یا شب خود سوره «اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّکَ» را بخواند، سپس در آن روز یا در آن شب جان سپارد، شهید جان داده و خداوند او را شهید بر می‌انگیزد و شهید زنده‌اش می کند، و همانند کسی است که به همراه رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در راه خدا شمشیر زده است. - . ثواب الاعمال: ۱۱۲ -

**[ترجمه]

باب ۱۱۰ فضائل سوره القدر

الأخبار

أقول

و قد سبق و يأتی فی الأبواب السابقه و اللاحقه ما يتعلق بفضائل هذه السوره و قد أوردنا فی كتاب الصلاه و الصيام و أبواب عمل السنه و غيرها أيضا كثيرا من أخبار هذا الباب فلا تغفل.

**[ترجمه]در ابواب پیشین در باره این سوره گفتیم و در ابواب آینده نیز مطالبی در باره فضایل این سوره می آید و ما در کتاب نماز و روزه و باب های مربوط به اعمال سال و غیر آن نیز روایات فراوانی در باره این سوره آورده ایم، پس غافل مباش.

**[ترجمه]

«۱»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ مُوسَى عَنِ الْأَسَدِيِّ عَنِ النَّخَعِيِّ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ الْكَاظِمِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ لِلَّهِ يَوْمَ الْجُمُعَهِ أَلْفَ نَفْحَهٍ مِنْ رَحْمَتِهِ يُعْطِی كُلَّ عَبْدٍ مِنْهَا مَا شَاءَ فَمَنْ قَرَأَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِی لَيْلَهِ الْقَدْرِ بَعْدَ الْعَصْرِ يَوْمَ الْجُمُعَهِ مِائَهَ مَرَّهٍ وَهَبَ اللَّهُ لَهُ تِلْكَ الْأَلْفَ وَ مِثْلَهَا(۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام کاظم علیه السلام فرمود: برای خداوند در روز جمعه هزار دم از رحمتش است که به هر بنده ای هر آنچه بخواهد از این رحمت می بخشد. پس هر کس سوره قدر را بعد از عصر روز جمعه صد بار بخواند، خداوند این هزار دم رحمت و مانند آن را به او می بخشد. - . امالی صدوق: ۳۶۱ -

**[ترجمه]

«۲»

لی، [الأمالی للصدوق] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ الْكَاظِمِ علیه السلام: أَنَّهُ سَمِعَ بَعْضُ آبَائِهِ علیهم السلام رَجُلًا يَقْرَأُ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فَقَالَ صَدَقَ وَ غُفِرَ لَهُ (۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام کاظم علیه السلام فرمود: شنیده است که یکی از اجداد بزرگوارش علیهم السلام وقتی مردی سوره قدر را خواند، فرمود: راست گفت و آمرزیده شد. - . امالی صدوق: ۳۶۱ -

**[ترجمه]

أقول

تمامه فی باب الفاتحه.

**[ترجمه]این روایت به طور کامل در باب سوره فاتحه آمده است.

**[ترجمه]

«۳»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی الْعَلَاءِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِی لَیْلَهِ الْقَدْرِ فِی فَرِیضَهٍ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ نَادَی مُنَادٍ یَا عَبْدَ اللَّهِ غَفَرَ اللَّهُ لَکَ مَا مَضَی فَاسْتَأْنِفِ الْعَمَلَ (۳).

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: مثله.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر که «إِنَّا

أَنزَلْنَاهُ فِی لَیْلَهِ الْقَدْرِ» را در یکی از نمازهای واجب خداوند بخواند، ندا دهنده‌ای ندا سر می‌دهد: ای بنده خدا! خداوند برای تو آنچه را گذشت، آمرزید، پس کردارت را از سرگیر. - . ثواب الاعمال: ۱۱۲ -

**[ترجمه]

«۴»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ عَمِیرَهَ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِی لَیْلَهِ الْقَدْرِ فَجَهَرَ بِهَا صَوْتَهُ کَانَ کَالشَّاهِرِ سَیْفَهُ فِی سَبِیلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَنْ قَرَأَهَا سِرّاً کَانَ کَالْمُتَشَحِّطِ بِدَمِهِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ مَنْ قَرَأَهَا عَشْرَ مَرَّاتٍ مَحَا اللَّهُ عَنْهُ أَلْفَ ذَنْبٍ مِنْ ذُنُوبِهِ (۴).

۱- ۱. أمالی الصدوق ص ۳۶۱.

۲- ۲. أمالی الصدوق ص ۳۶۱.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۱۱۲.

۴- ۴. ثواب الأعمال ص ۱۱۲.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام باقر علیه السلام فرمود: هر که سوره «إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِی لَیْلَهِ الْقَدْرِ» را با صدای بلند بخواند، همچون کسی است که در راه خدا شمشیر کشیده است و هر که این سوره را به صورت پنهانی (در دل خویش) بخواند، همچون کسی است که در راه خدا در خون خود غلتیده است و هر که این سوره را ده مرتبه بخواند، حدود هزار گناه از گناهانش بخشیده می شود. - . ثواب الاعمال: ۱۱۲ -

**[ترجمه]

«۵»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ النَّهْدِیِّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ سَهْلٍ قَالَ: کَتَبْتُ إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام عَلِّمْنِی شَیْئاً إِذَا أَنَا قُلْتُهُ کُنْتُ مَعَکُمْ فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ قَالَ فَکَتَبَ بِخَطِّهِ أَعْرِفُهُ أَکْثِرْ مِنْ تِلَاوَهِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَ رَطِّبْ شَفَتَیْکَ بِالاسْتِغْفَارِ(۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: اسماعیل بن سهل می گوید: به امام باقر علیه السلام نوشتم به من چیزی بیاموز که هر گاه آن را بگویم در دنیا و آخرت با شما باشم. امام علیه السلام با خطّ مبارکشان که آن را می شناسم نوشتند: سوره قدر را فراوان بخوان و لبانت را با استغفار مرطوب بدار. - . ثواب الاعمال: ۱۵۰ -

**[ترجمه]

«۶»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَکْرٍ الْأَزْدِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: وَ أَوْصَی أَصْحَابَهُ وَ أَوْلِیَاءَهُ مَنْ کَانَ بِهِ عِلَّهٌ فَلْیَأْخُذْ قُلَّهً جَدِیدَهً وَ لْیَجْعَلْ فِیهَا الْمَاءَ وَ لیستقی [لْیَسْتَقِ] الْمَاءَ بِنَفْسِهِ وَ لْیَقْرَأْ عَلَی الْمَاءِ سُورَهَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ عَلَی التَّرْتِیلِ ثَلَاثِینَ مَرَّهً ثُمَّ لْیَشْرَبْ مِنْ ذَلِکَ الْمَاءِ وَ لْیَتَوَضَّأْ وَ لْیَمْسَحْ بِهِ وَ کُلَّمَا نَقَصَ زَادَ فِیهِ فَإِنَّهُ لَا یَظْهَرُ ذَلِکَ ثَلَاثَهَ أَیَّامٍ إِلَّا وَ یُعَافِیهِ اللَّهُ تَعَالَی مِنْ ذَلِکَ الدَّاءِ(۲).

**[ترجمه]طب الائمه: امام صادق علیه السلام به یاران و دوستانش سفارش فرمود: هر کس دچار بیماری شد، سبوی نویی بر گیرد و خود در آن آب بریزد و سی بار سوره قدر را به صورت ترتیل بر آب بخواند و از آن آب بیاشامد و با آن وضو بگیرد و مسح کند و هر گاه آب کم شد به آن اضافه کند، سه روز نخواهد گذشت که خداوند او را از بیماری اش معاف خواهد نمود. - . طب الائمه: ۱۲۳ -

**[ترجمه]

«۷»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنْ سَهْلٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْفَضْلِ أَبِی عُمَرَ الْحَذَّاءِ قَالَ: سَاءَتْ حَالِی فَکَتَبْتُ إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَکَتَبَ إِلَیَّ أَدِمْ قِرَاءَهَ إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحاً إِلَی قَوْمِهِ قَالَ فَقَرَأْتُهَا حَوْلًا فَلَمْ أَرَ شَیْئاً فَکَتَبْتُ إِلَیْهِ أُخْبِرُهُ بِسُوءِ حَالِی وَ أَنِّی قَدْ

قَرَأْتُ إِنَّا أَرْسَلْنا نُوحاً إِلى قَوْمِهِ حوْلًا كَما أَمَرْتَنِی وَ لَمْ أَرَ شَیْئاً قَالَ فَکَتَبَ إِلَیَّ قَدْ وَفَی لَکَ الْحَوْلُ فَانْتَقِلْ عَنْهَا إِلَی قِرَاءَهِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قَالَ فَفَعَلْتُ فَمَا کَانَ إِلَّا یَسِیراً حَتَّی بَعَثَ إِلَیَّ ابْنُ أَبِی دَاوُدَ فَقَضَی عَنِّی دَیْنِی وَ أَجْرَی عَلَیَّ وَ عَلَی عِیَالِی وَ وَجَّهَنِی إِلَی الْبَصْرَهِ فِی وَکَالَتِهِ بِبَابِ کَلَّاءَ(۳)

وَ أَجْرَی عَلَیَّ خَمْسَ مِائَهِ دِرْهَم وَ کَتَبْتُ مِنَ الْبَصْرَهِ عَلَی یَدَیْ عَلِیِّ بْنِ مَهْزِیَارَ إِلَی أَبِی الْحَسَنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ أَنِّی کُنْتُ سَأَلْتُ أَبَاکَ عَنْ کَذَا وَ کَذَا وَ شَکَوْتُ إِلَیْهِ کَذَا وَ کَذَا وَ أَنِّی قَدْ نِلْتُ الَّذِی أَحْبَبْتُ فَأَحْبَبْتُ أَنْ تُخْبِرَنِی یَا مَوْلَایَ کَیْفَ أَصْنَعُ فِی قِرَاءَهِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِی لَیْلَهِ الْقَدْرِ- أَقْتَصِرُ عَلَیْهَا وَحْدَهَا فِی فَرَائِضِی وَ غَیْرِهَا أَمْ أَقْرَأُ مَعَهَا غَیْرَهَا أَمْ لَهَا حَدٌّ أَعْمَلُ بِهِ فَوَقَّعَ علیه السلام

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۵۰.

۲- ۲. طبّ الأئمّه ص ۱۲۳.

۳- ۳. موضع بالبصره و فی الأصل: کلتاء.

وَ قَرَأْتُ التَّوْقِيعَ لَا تَدَعْ مِنَ الْقُرْآنِ قَصِيرَهُ وَ طَوِيلَهُ وَ يُجْزِئُكَ مِنْ قِرَاءَهِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ يَوْمَكَ وَ لَيْلَتَكَ مِائَهَ مَرَّهٍ(۱).

**[ترجمه]کافی: راوی می گوید: در شرایط بدی قرار رفتم و برای امام باقر علیه السلام وضعم را نوشتم. امام برایم نوشت: سوره نوح را پیوسته بخوان. یک سال این سوره را خواندم و نتیجه ای نگرفتم. مجددا خدمت امام علیه السلام نامه نوشتم و او را از وضعم با خبر کردم و گفتم که یک سال سوره نوح را خواندم اما نتیجه ای از آن ندیدم. امام علیه السلام برایم نوشت: این یک سال به درستی گذشت. پس بعد از این شروع به خواندن سوره قدر کن. راوی می گوید: همین کار را کردم و اندکی نگذشت که ابن ابی داود کسی را نزد من فرستاد و بدهی ام را ادا کرد. و آن را به حساب بدهکاری من و خانواده ام گذاشت. و من را به نمایندگی از خود به بصره فرستاد و پانصد درهم به عنوان قرض به من پرداخت کرد. در بصره بودم و از طریق علی بن مهزیار نامه ای به امام کاظم علیه السلام نوشتم و در آن ماجرای نامه خود به امام باقر علیه السلام را و این که به آنچه می خواستم رسیده ام برایشان توضیح دادم و پرسیدم که اصولاـ سوره قدر را چگونه قرائت کنم؟ آیا آن را فقط در نمازهای واجب و غیر واجبم بخوانم و آیا با سوره قدر سوره دیگری را نیز بخوانم؟ یا خواندن آن حدی دارد که باید رعایت کنم؟ امام علیه السلام مرقوم فرمودند و خود نیز آن را خواندم که: خواندن هیچ سوره ای از قرآن را چه کوتاه و چه بلند، وامگذار و خواندن صد بار سوره قدر در یک شبانه روز کافی است. - . کافی ۵ : ۳۱۶ -

**[ترجمه]

«۸»

کا، [الکافی] سَهْلُ بْنُ زِیَادٍ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ سَهْلٍ قَالَ: کَتَبْتُ إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام أَنِّی قَدْ لَزِمَنِی دَیْنٌ فَادِحٌ فَکَتَبَ أَکْثِرْ مِنَ الِاسْتِغْفَارِ وَ رَطِّبْ لِسَانَکَ بِقِرَاءَهِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ (۲).

**[ترجمه]کافی: اسماعیل بن سهل می گوید: به امام باقر علیه السلام نوشتم: من دچار قرضی سنگین و کمرشکن هستم. امام علیه السلام در جواب نامه من نوشتند: زیاد استغفار کن و زبانت را به خواندن سوره قدر مرطوب کن. - . کافی ۵ : ۳۱۷ -

**[ترجمه]

«۹»

عُدَّهُ الدَّاعِی،: قِرَاءَهُ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِی لَیْلَهِ الْقَدْرِ عَلَی مَا یُدَّخَرُ وَ یُخْبَی حِرْزٌ لَهُ وَرَدَتْ بِذَلِکَ الرِّوَایَهُ عَنْهُمْ علیهم السلام.

**[ترجمه]عده الداعی: خواندن سوره قدر بر چیزی که ذخیره و پنهان می شود، حرز و نگهبان آن خواهد بود. در این موضوع از اهل بیت علیهم السلام روایت شده است.

**[ترجمه]

«۱۰»

الْمَكَارِمُ،: مَنْ أَخَذَ قَدَحاً وَ جَعَلَ فِيهِ مَاءً وَ قَرَأَ فِيهِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ خَمْساً وَ ثَلَاثِينَ مَرَّةً وَ رَشَّ ذَلِكَ الْمَاءَ عَلَى ثَوْبِهِ لَمْ يَزَلْ فِي سَعَةٍ حَتَّى يَبْلَى ذَلِكَ الثَّوْبُ (٣).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قَالَ الْكَفْعَمِيُّ فِي بَعْضِ كُتُبِ أَدْعِيَتِهِ ذَكَرَ الشَّيْخُ عِزُّ الدِّينِ الْحَسَنُ بْنُ نَاصِرِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْحَدَّادُ الْعَامِلِيُّ فِي كِتَابِهِ طَرِيقِ النَّجَاهِ عَنِ الْجَوَادِ عليه السلام: أَنَّهُ مَنْ قَرَأَ سُورَهَ الْقَدْرِ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَ لَيْلَهٍ سِتّاً وَ سَبْعِينَ مَرَّةً خَلَقَ اللَّهُ لَهُ أَلْفَ مَلَكٍ يَكْتُبُونَ ثَوَابَهَا سِتَّةً وَ ثَلَاثِينَ أَلْفَ عَامٍ وَ يُضَاعِفُ اللَّهُ اسْتِغْفَارَهُمْ لَهُ أَلْفَيْ سَنَهٍ أَلْفَ مَرَّهٍ وَ تَوْظِيفُ ذَلِكَ فِي سَبْعَهِ أَوْقَاتٍ الْأَوَّلُ بَعْدَ طُلُوعِ الْفَجْرِ وَ قَبْلَ صَلَاهِ الصُّبْحِ سَبْعاً لِيُصَلِّيَ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَهُ سِتَّهَ أَيَّامٍ الثَّانِي بَعْدَ صَلَاهِ الْغَدَاهِ عَشْراً لِيَكُونَ فِي ضَمَانِ اللَّهِ إِلَى الْمَسَاءِ الثَّالِثُ إِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ قَبْلَ النَّافِلَهِ عَشْراً لِيَنْظُرَ اللَّهُ إِلَيْهِ وَ يَفْتَحَ لَهُ أَبْوَابَ السَّمَاءِ الرَّابِعُ بَعْدَ نَوَافِلِ الزَّوَالِ إِحْدَى وَ عِشْرِينَ لِيَخْلُقَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ مِنْهَا بَيْتاً طُولُهُ ثَمَانُونَ ذِرَاعاً وَ كَذَا عَرْضُهُ وَ سِتُّونَ ذِرَاعاً سَمْكُهُ وَ حَشْوُهُ مَلَائِكَهٌ يَسْتَغْفِرُونَ لَهُ إِلَى

۱- ۱. الكافی ج ۵ ص ۳۱۶.

۲- ۲. الكافی ج ۵ ص ۳۱۷.

۳- ۳. مكارم الأخلاق ص ۱۱۷.

يَوْمِ الْقِيَامَهِ وَ يُضَاعِفُ اللَّهُ اسْتِغْفَارَهُمْ أَلْفَيْ سَنَهٍ أَلْفَ مَرَّهٍ الْخَامِسُ بَعْدَ الْعَصْرِ عَشْراً لِتَمُرَّ عَلَى مِثْلِ أَعْمَالِ الْخَلَائِقِ يَوْماً السَّادِسُ بَعْدَ الْعِشَاءِ سَبْعاً لِيَكُونَ فِي ضَمَانِ اللَّهِ إِلَى أَنْ يُصْبِحَ السَّابِعُ حِينَ يَأْوِي إِلَى فِرَاشِهِ إِحْدَى عَشْرَهَ لِيَخْلُقَ اللَّهُ لَهُ مِنْهَا مَلَكاً رَاحَتُهُ أَكْبَرُ مِنْ سَبْعِ سَمَاوَاتٍ وَ سَبْعِ أَرَضِينَ فِي مَوْضِعِ كُلِّ ذَرَّهٍ مِنْ جَسَدِهِ شَعْرَهٌ يَنْطِقُ كُلُّ شَعْرَهٍ بِقُوَّهِ الثَّقَلَيْنِ يَسْتَغْفِرُونَ لِقَارِئِهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ.

وَ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام: النُّورُ الَّذِي يَسْعَى بَيْنَ يَدَيِ الْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ الْقِيَامَهِ نُورُ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ.

وَ عَنْهُ صلى الله عليه و آله: مَنْ قَرَأَهَا فِي صَلَاهٍ رُفِعَتْ فِي عِلِّيِّينَ مَقْبُولَهً مُضَاعَفَهً وَ مَنْ قَرَأَهَا ثُمَّ دَعَا رُفِعَ دُعَاؤُهُ إِلَى اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ مُسْتَجَاباً وَ مَنْ قَرَأَهَا حُبِّبَ إِلَى النَّاسِ فَلَوْ طَلَبَ مِنْ رَجُلٍ أَنْ يَخْرُجَ مِنْ مَالِهِ بَعْدَ قِرَاءَتِهَا حِينَ يُقَابِلُهُ لَفَعَلَ وَ مَنْ خَافَ سُلْطَاناً فَقَرَأَهَا حِينَ يَنْظُرُ إِلَى وَجْهِهِ غُلِبَ لَهُ وَ مَنْ قَرَأَهَا حِينَ يُرِيدُ الْخُصُومَهَ أُعْطِيَ الظَّفَرَ وَ مَنْ يَشْفَعُ بِهَا إِلَى اللَّهِ تَعَالَى شَفَّعَهُ وَ أَعْطَاهُ سُؤْلَهُ.

وَ قَالَ عليه السلام: لَوْ قُلْتُ لَصَدَقْتُ إِنَّ قَارِئَهَا لَا يَفْرَغُ مِنْ قِرَاءَتِهَا حَتَّى يُكْتَبَ لَهُ بَرَاءَهٌ مِنَ النَّارِ.

وَ رَوَى الشَّيْخُ فِي مُتَهَجِّدِهِ: قِرَاءَتَهَا بَعْدَ نَافِلَهِ اللَّيْلِ ثَلَاثاً وَ يَوْمَ الْجُمُعَهِ بَعْدَ الْعَصْرِ يَسْتَغْفِرُ اللَّهَ سَبْعِينَ مَرَّهً ثُمَّ يَقْرَؤُهَا عَشْراً فَيَكُونُ أَوْقَاتُهَا تِسْعَهً.

هذا آخر ما تلخص من كتاب طريق النجاه.

قلت و ذكر ابن فهد رحمه الله في عدته قراءتها في الثلث الأخير من ليله الجمعه خمس عشره فمن قرأها كذلك ثم دعا استجيب له.

وَ عَنِ الْبَاقِرِ عليه السلام: مَنْ قَرَأَهَا بَعْدَ الصُّبْحِ عَشْراً وَ حِينَ تَزُولُ الشَّمْسُ عَشْراً وَ بَعْدَ الْعَصْرِ [عَشْراً] أَتْعَبَ أَلْفَيْ كاتبه [كَاتِبٍ] ثَلَاثِينَ سَنَهً.

وَ عَنْهُ عليه السلام: مَا قَرَأَهَا عَبْدٌ سَبْعاً بَعْدَ طُلُوعِ الْفَجْرِ إِلَّا صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ صَفّاً سَبْعِينَ صَلَاهً وَ تَرَحَّمُوا عَلَيْهِ سَبْعِينَ رَحْمَهً.

وَ عَنْهُ علیه السلام: مَنْ قَرَأَهَا فِی لَیْلَهٍ مِائَهَ مَرَّهٍ رَأَی الْجَنَّهَ قَبْلَ أَنْ یُصْبِحَ.

وَ عَنْهُ علیه السلام: مَنْ قَرَأَهَا أَلْفَ مَرَّهٍ یَوْمَ الْإِثْنَیْنِ وَ أَلْفَ مَرَّهٍ یَوْمَ الْخَمِیسِ خَلَقَ اللَّهُ تَعَالَی مِنْهُ مَلَکاً یُدْعَی الْقَوِیَّ رَاحَتُهُ أَکْبَرُ مِنْ سَبْعِ سَمَاوَاتٍ وَ سَبْعِ أَرَضِینَ وَ خَلَقَ فِی جَسَدِهِ أَلْفَ أَلْفِ شَعْرَهٍ وَ خَلَقَ فِی کُلِّ شَعْرَهٍ أَلْفَ لِسَانٍ یَنْطِقُ کُلُّ لِسَانٍ بِقُوَّهِ الثَّقَلَیْنِ یَسْتَغْفِرُونَ لِقَائِلِهَا وَ یُضَاعِفُ اللَّهُ تَعَالَی اسْتِغْفَارَهُمْ أَلْفَیْ سَنَهٍ أَلْفَ مَرَّهٍ.

وَ کَانَ عَلِیٌّ علیه السلام إِذَا رَأَی أَحَداً مِنْ شِیعَتِهِ قَالَ: رَحِمَ اللَّهُ مَنْ قَرَأَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ.

وَ عَنْهُ عَلَیْهِ السَّلَامُ: لِکُلِّ شَیْ ءٍ ثَمَرَهٌ وَ ثَمَرَهُ الْقُرْآنِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَ لِکُلِّ شَیْ ءٍ کَنْزٌ وَ کَنْزُ الْقُرْآنِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَ لِکُلِّ شَیْ ءٍ عَوْنٌ وَ عَوْنُ الضُّعَفَاءِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَ لِکُلِّ شَیْ ءٍ یُسْرٌ وَ یُسْرُ الْمُعْسِرِینَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَ لِکُلِّ شَیْ ءٍ عِصْمَهٌ وَ عِصْمَهُ الْمُؤْمِنِینَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَ لِکُلِّ شَیْ ءٍ هَدْیٌ وَ هَدْیُ الصَّالِحِینَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَ لِکُلِّ شَیْ ءٍ سَیِّدٌ وَ سَیِّدُ الْقُرْآنِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَ لِکُلِّ شَیْ ءٍ زِینَهٌ وَ زِینَهُ الْقُرْآنِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَ لِکُلِّ شَیْ ءٍ فُسْطَاطٌ وَ فُسْطَاطُ الْمُتَعَبِّدِینَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَ لِکُلِّ شَیْ ءٍ بُشْرَی وَ بُشْرَی الْبَرَایَا إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَ لِکُلِّ شَیْ ءٍ حُجَّهٌ وَ الْحُجَّهُ بَعْدَ النَّبِیِّ فِی إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فَآمِنُوا بِهَا قِیلَ وَ مَا الْإِیمَانُ بِهَا قَالَ إِنَّهَا تَکُونُ فِی کُلِّ سَنَهٍ وَ کُلُّ مَا یَنْزِلُ فِیهَا حَقٌّ.

وَ عَنْهُ علیه السلام: هِیَ نِعْمَ رَفِیقُ الْمَرْءِ بِهَا یَقْضِی دَیْنَهُ وَ یُعَظِّمُ دِینَهُ وَ یُظْهِرُ فَلْجَهُ وَ یُطَوِّلُ عُمُرَهُ وَ یُحَسِّنُ حَالَهُ وَ مَنْ کَانَتْ أَکْثَرَ کَلَامِهِ لَقِیَ اللَّهَ تَعَالَی صِدِّیقاً شَهِیداً.

وَ عَنْهُ علیه السلام: مَا خَلَقَ اللَّهُ تَعَالَی وَ لَا أَعْلَمُ إِلَّا لِقَارِئِهَا فِی مَوْضِعِ کُلِّ ذَرَّهٍ مِنْهُ حَسَنَهً.

وَ عَنْهُ علیه السلام: أَبَی اللَّهُ تَعَالَی أَنْ یَأْتِیَ عَلَی قَارِئِهَا سَاعَهٌ لَمْ یَذْکُرْهُ بِاسْمِهِ وَ یُصَلِّی عَلَیْهِ وَ لَنْ تَطْرِفَ عَیْنُ قَارِئِهَا إِلَّا نَظَرَ اللَّهُ إِلَیْهِ وَ تَرَحَّمَ عَلَیْهِ أَبَی اللَّهُ أَنْ یَکُونَ أَحَدٌ بَعْدَ الْأَنْبِیَاءِ وَ الْأَوْصِیَاءِ أَکْرَمَ عَلَیْهِ مِنْ رُعَاهِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَ رِعَایَتُهَا التِّلَاوَهُ لَهَا أَبَی اللَّهُ أَنْ یَکُونَ عَرْشُهُ وَ کُرْسِیُّهُ أَثْقَلَ فِی الْمِیزَانِ مِنْ أَجْرِ قَارِئِهَا أَبَی اللَّهُ تَعَالَی

أَنْ يَكَونَ مَا أَحاطَ بِهِ الْكَرْسِيُّ أَكْثَرَ مِنْ ثَوَابِهِ أَبَى اللَّهُ أَنْ يَكونَ لِأَحَدٍ مِنَ الْعِبَادِ عِنْدَهُ سُبْحَانَهُ مَنْزِلَةٌ أَفْضَلَ مِنْ مَنْزِلَتِهِ أَبَى اللَّهُ أَنْ يَسْخَطَ عَلَى قَارِئِهَا وَ يُسْخِطَهُ قِيلَ فَمَا مَعْنَى يُسْخِطُهُ قَالَ لَا يُسْخِطُهُ بِمَنْعِهِ حَاجَتَهُ أَبَى اللَّهُ أَنْ يَكْتُبَ ثَوَابَ قَارِئِهَا غَيْرُهُ أَوْ يَقْبِضَ رُوحَهُ سِوَاهُ أَبَى اللَّهُ أَنْ يَذْكُرَهُ جَمِيعُ مَلَائِكَتِهِ إِلَّا بِتَعْظِيمٍ حَتَّى يَسْتَغْفِرُوا لِقَارِئِهَا أَبَى اللَّهُ أَنْ يَنَامَ قَارِئُهَا حَتَّى يَحُفَّهُ بِأَلْفِ مَلَكٍ يَحْفَظُونَهُ حَتَّى يُصْبِحَ وَ بِأَلْفِ مَلَكٍ حَتَّى يُمْسِيَ أَبَى اللَّهُ تَعَالَى أَنْ يَكُونَ شَيْ ءٌ مِنَ النَّوَافِلِ أَفْضَلَ عَنْ قِرَاءَتِهَا أَبَى اللَّهُ أَنْ يَرْفَعَ أَعْمَالَ أَهْلِ الْقُرْآنِ إِلَّا وَ لِقَارِئِهَا مِثْلُ أَجْرِهِمْ.

وَ عَنْهُ عليه السلام: مَا فَرَغَ عَبْدٌ مِنْ قِرَاءَتِهَا إِلَّا صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَهُ سَبْعَهَ أَيَّامٍ.

وَ رُوِىَ عَنِ الْبَاقِرِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ الْقَدْرِ حِينَ يَنَامُ إِحْدَى عَشْرَهَ مَرَّهً خَلَقَ اللَّهُ لَهُ نُوراً سَعَتُهُ سَعَهُ الْهَوَاءِ عَرْضاً وَ طُولًا مُمْتَدّاً مِنْ قَرَارِ الْهَوَاءِ إِلَى حُجُبِ النُّورِ فَوْقَ الْعَرْشِ فِى كُلِّ دَرَجِهٍ مِنْهُ أَلْفُ مَلَكٍ لِكُلِّ مَلَكٍ أَلْفُ لِسَانٍ لِكُلِّ لِسَانٍ أَلْفُ لُغَهٍ يَسْتَغْفِرُونَ لِقَارِئِهَا إِلَى زَوَالِ اللَّيْلِ ثُمَّ يَضَعُ اللَّهُ ذَلِكَ النُّورَ فِى جَسَدِ قَارِئِهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ.

وَ عَنْهُ عليه السلام: مَنْ قَرَأَهَا حِينَ يَنَامُ وَ يَسْتَيْقِظُ مَلَأَ اللَّوْحَ الْمَحْفُوظَ ثَوَابُهُ.

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: هر کس ظرفی را پر آب کند و در آن سی و پنج بار سوره قدر را بخواند و آب ظرف را بر لباسش بپاشد، تا وقتی که لباسش کهنه نشده است در وسعت رزق خواهد بود. - . مکارم الاخلاق: ۱۱۷ -

بسم

الله الرحمن الرحیم

کفعمی در یکی از کتاب های دعایش نوشته است: شیخ عزّالدین حسن بن ناصر بن ابراهیم حداد عاملی در کتابش به نام طریق النجاه از امام جواد علیه السلام روایت کرده است که هر کس سوره قدر را در هر شبانه روز هفتاد و شش بار بخواند، خداوند هزار فرشته را برای او خواهد آفرید که ثواب آن را در سی و شش هزار سال می نویسند و خداوند استغفار فرشتگان برای او را در دو هزار سال، هزار برابر می کند.

و خواندن این هفتاد و شش بار در هفت وقت است: اول: هفت بار بعد از طلوع فجر و قبل از نماز صبح تا فرشتگان شش روز بر او درود بفرستند. دوم: ده بار بعد از نماز صبح تا این که تا شب در پناه خداوند باشد. سوم: ده بار بعد از زوال خورشید و قبل از نافله ظهر تا خداوند به او نظر کند و درهای آسمان را برای او بگشاید. چهارم: بیست و یک بار بعد از نافله های ظهر تا خداوند برای او خانه ای بسازد که طول و عرض آن هشتاد ذراع - . فاصله از نوک آرنج تا نوک انگشت را ذراع گویند. (مترجم) -

باشد و ارتفاع سقف آن شصت ذراع باشد و در اطراف آن فرشتگانی باشند که برای او تا روز قیامت استغفار می کنند و خداوند استغفارشان را در دو هزار سال هزار برابر می کند. پنجم: ده بار بعد از عصر بخواند تا پاداش اعمال یک روز خلائق را بگیرد. ششم: هفت بار بعد از عشاء که تا صبح در پناه خداوند باشد. هفتم: یازده بار هنگامی که به بسترش می رود تا

خداوند از آن برای او فرشته ای را خلق کند که کف دست او بزرگ تر از هفت آسمان و هفت زمین باشد و در جای هر ذره ای از بدنش مویی باشد که هر مویی با نیروی جن و انس سخن می گوید و برای خواننده این سوره تا روز قیامت استغفار می کند.

از امام صادق علیه السلام روایت شده است که نوری که در جلوی مومن روز قیامت حرکت می کند، نور سوره قدر است.

و از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت است که هر کس سوره قدر را در نمازش بخواند، خداوند نمازش را در آسمان ها بالا خواهد برد، در حالی که مورد قبول واقع شده و ثواب آن چند برابر شده است. و هر کس این سوره را بخواند و سپس دعا کند، دعایش تا لوح محفوظ بالا خواهد رفت، در حالی که اجابت شده است. و هر کس آن را بخواند محبوب مردم خواهد شد، پس اگر از کسی بخواهد که مقداری از مالش را به او بدهد، اگر این سوره را در برابر او خوانده باشد، آن کس خواهد داد. هر کس از سلطانی بترسد و هنگام مواجهه با او این سوره را بخواند، بر او غالب خواهد شد و هر کس پیش از مناظره آن را بخواند، پیروز خواهد شد و هرکس این سوره را نزد خداوند شفیع و واسطه قرار دهد، خداوند شفاعت او را خواهد پذیرفت و خواسته اش را اعطا خواهد کرد .

امام صادق علیه السلام فرمود: اگر بگویی که هر گاه خواننده سوره قدر از خواندن آن فارغ شود، خداوند نجات از آتش جهنم را برای او تضمین کرده است، راست گفته ای.

شیخ در طوسی در کتاب مصباح المتهجد روایت می کند خواندن سوره قدر را بعد از نافله شب سه بار و هفتاد بار استغفار بعد از [نماز] عصر روز جمعه و سپس خواندن ده بار سوره قدر را که در این صورت زمان های خواندن سوره قدر [با اضافه به زمان های هفت گانه فوق الذکر] نه تا می شود. (پایان آنچه از کتاب طریق النجاه به صورت مختصر آوردیم.)

ابن فهد حلّی رحمه الله در کتاب عدّه الداعی روایت کرده است خواندن پانزده بار سوره قدر را در یک سوم آخر شب جمعه و این که اگر بعد از آن دعا کند، دعایش اجابت خواهد شد.

و از امام باقر علیه السلام روایت شده است که هر کس سوره قدر را بعد از صبح ده بار و هنگام زوال خورشید (ظهر) ده بار و بعد از عصر هم ده بار بخواند، دو هزار فرشته نویسنده ثواب را برای سی سال به زحمت می اندازد.

و نیز از امام باقر علیه السلام روایت شده است که هر بنده ای هفت بار سوره قدر را بعد از طلوع فجر بخواند، هفتاد صف از فرشتگان بر او هفتاد درود خواهند فرستاد و بر او هفتاد رحمت نثار خواهند کرد.

و نیز از آن امام علیه السلام روایت است که: هر کس سوره قدر را در شب صد بار بخواند، پیش از آن که صبح شود، بهشت را می بیند.

و نیز از آن امام علیه السلام روایت است که: هر کس سوره قدر را هزار بار در روز دوشنبه و هزار بار در روز پنج شنبه بخواند، خداوند از آن فرشته ای را با نام قویّ می آفریند که کف دستش بزرگ تر از هفت آسمان و هفت زمین است و در

بـدن او هزار مو و در هر مو هزار زبـان می آفرینـد و هر زبان به نیروی جن و انس به زبان می آینـد و برای خواننـده این سوره استغفار می کنند و خداوند استغفار آنان را دو هزار [سال] هزار برابر می کند .

علی علیه السلام هر گاه فردی از شیعیانش را می دید، می فرمود: خداوند خواننده سوره قدر را رحمت کند.

و از ایشـان روایـت است که برای هر چیزی میـوه ای است و میـوه قرآن سـوره قـدر است، و برای هر چیزه گنجی است و گنج قرآن سـوره قـدر اسـت، و برای هر چیزی یـاوری است و یـاور ضـعیفان سـوره قـدر است، و برای هر چیزی آسـانی ای است و آسـانی به سـختی افتادگـان سوره قـدر است، و برای هر چیزی نگهدارنـده ای است و نگهدارنـده مومنین (از گناه) سوره قـدر است، و برای هر چیزی هـدایتی است و هـدایت صالحان سوره قـدر است، و برای هر چیزی سـرور و آقایی است و آقای قرآن سوره قـدر است، و برای هر چیزی خیمه ای است و خیمه عبـادت کننـدگان سوره قـدر است، و برای هر چیزی بشارتی است و بشارت مردم سوره قـدر است، و برای هر چیزی حجت و دلیلی است و حجت بعـد از پیامبر صـلی الله علیه و آله در سوره قـدر است، پس بـدان ایمان آوریـد. سـئوال شد: ایمان به آن چیست؟ فرمود: آن در هر سال است و آنچه در آن فرود می آید، حق است. [ظاهرا اشاره به شب قدر و نزول فرشتگان در آن شب بر حجت معصوم الهی علیه السلام با مقدّرات آن سال است.]

و از آن امـام علیه السـلام روایت است که سوره قـدر رفیق خوبی برای انسـان است که با آن قرضـش را می پردازد و دینش را تقویت می کند و کامروایی و پیروزی اش را آشکار و عمرش را طولانی می کند و حالش را نیکو می گرداند و اگر این سوره بیشترین سخنش باشد، خداوند را به عنوان صدّیق شهید ملاقات می کند.

و نیز از آن امـام علیه السـلام روایت است که برای خداونـد برای خواننـده این سوره در جایگـاه هر ذره ای حسـنه ای خلق می کند.

و نیز از آن امام علیه السـلام روایت است که خداونـد خوش نـدارد که بر خواننده این سوره ساعتی بگذرد و او را با نامش یاد نکند و درود بر او نفرستد. چشم خواننده آن پلک نمی زند مگر آن که خداوند به او نظر می کند و رحمت خود را نثار او می کنـد. همچنین خداونـد خوش نـدارد که بعـد از انبیاء و اوصـیاء کسـی گرامی تر از رعایت کننـدگان این سوره نزد او باشـد و رعایت این سوره به تلاوت آن است. خداوند خوش ندارد که وزن عرش و کرسـی اش از پاداش خواننده این سوره سنگین تر باشـد. خداوند خوش ندارد که آنچه کرسـی او بر آن احاطه دارد بیشتر از ثواب خواننده این سوره باشد. خداوند خوش ندارد که کسـی از بنـدگانش جایگاهی برتر در نزد او از جایگاه خواننـده این سوره داشـته باشد. خداوند خوش ندارد که بر خواننده این سوره خشم گیرد و او را به خشم آورد. سـئوال شـد معنای به خشم آوردن او چیست؟ حضـرت فرمود: این که با جلوگیری از برآورده شدن حاجتش او را به خشم آورد. خداوند خوش ندارد که ثواب خواننده این سوره را کسـی جز خودش بنویسد و یا کسـی جز خودش او را قبض روح کنـد. خداونـد خوش نـدارد که همه فرشـتگان او را به بزرگی یاد کنند مگر آن که برای خواننـده این سوره اسـتغفار کننـد. خداونـد خوش ندارد که خواننده این سوره بخوابد مگر این که هزار فرشـته تا صـبح و هزار فرشـته دیگر تا شب او را در پناه خود گیرنـد. خداونـد خوش نـدارد که ثواب نافله ای از نوافل برتر از ثواب خواننده این سوره باشد. خداوند خوش ندارد که اعمال اهل قرآن را بالا برد مگر آن که برای خواننده این سوره پاداشـی مثل پاداش آنان در نظر گیرد.

و نیز از آن امام علیه السلام روایت است که: هیچ بنده ای از قرائت این سوره فارغ نمی شود مگر آن که فرشتگان هفت روز بر او درود می فرستند.

و از امام باقر علیه السلام روایت است که هر کس سوره قدر را هنگام خواب یازده بار بخواند، خداوند برای او نوری می آفریند که عرض و طول آن به وسعت هوا است که از جایگاه هوا تا حجاب های نورانی بالای عرش امتداد دارد و در هر درجه آن هزار فرشته است و برای هر فرشته هزار زبان است و برای هر زبان هزار لغت است که برای خواننده آن تا پایان شب استغفار می کنند و آن گاه خداوند آن نور را در بدن خواننده این سوره تا روز قیامت می گذارد.

و نیز از آن امام علیه السلام روایت است که هر کس این سوره را هنگام خوابیدن و بیدار شدن بخواند، ثواب آن لوح محفوظ را پر می کند .

**[ترجمه]

باب ۱۱۱ فضائل سوره لم یکن

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانَ عَنِ ابْنِ مِهْرَانَ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنِ ابْنِ عَمِیرَةَ عَنِ الْحَضْرَمِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ لَمْ یَکُنْ کَانَ بَرِیئاً مِنَ الشِّرْکِ وَ أُدْخِلَ فِی دِینِ مُحَمَّدٍ صَلَّی اللَّهُ عَلَیْهِ وَ آلِهِ وَ بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مُؤْمِناً وَ حَاسَبَهُ حِسَاباً یَسِیراً(۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام باقر علیه السلام فرمود: هر که سوره بیّنه را بخواند، از مشرکان به دور است و در دین حضرت محمّد صلی الله علیه و آله و سلم وارد شده و خداوند عزّ و جلّ او را مؤمن بر می‌انگیزد و حساب را بر او آسان می گیرد. - . ثواب الاعمال: ۱۱۲ -

**[ترجمه]

«۲»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَبِی حَکِیمٍ الْمُزَنِیِّ أَحَدِ بَنِی فُضَیْلٍ [قَالَ] سَمِعْتُ

ص: ۳۳۲

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۱۲.

رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ لَیَسْمَعُ قِرَاءَهَ الَّذِینَ کَفَرُوا فَیَقُولُ أَبْشِرْ عَبْدِی فَوَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی لَأَمَکِنَنَّ لَکَ فِی الْجَنَّهِ حَتَّی تَرْضَی (۱).

**[ترجمه]درّ المنثور: راوی می گوید: از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: وقتی خداوند خواندن سوره بینه را می شنود، می گوید: بنده ام بشارت باد بر تو که به عزت و جلالم تو را در بهشت جای خواهم داد تا خوشنود شوی. - . درّ المنثور ۶ : ۳۷۷ -

**[ترجمه]

باب ۱۱۲ فضائل سوره الزلزال و فیه فضل سور أخری أیضا

الأخبار

أقول

و قد سبق و یأتی فضل هذه السوره فی الأبواب السابقه و اللاحقه.

**[ترجمه]فضیلت این سوره در ابواب سابقه نیز گذشت و در ابواب آینده نیز خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۱»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ إِذَا زُلْزِلَتْ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ کَانَ کَمَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ کُلَّهُ (۲).

صح، [صحیفه الرضا علیه السلام] عنه علیه السلام: مثله (۳).

**[ترجمه]عیون أخبار الرضا: امام رضا از پدران گرامی اش علیهم السلام روایت می کند که رسول خداوند صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس سوره زلزال را چهار بار بخواند، مانند کسی است که همه قرآن را خوانده است. - . عیون اخبار الرضا ۲: ۳۷ -

در صحیفه الرضا نیز مانند این روایت آمده است.

**[ترجمه]

«۲»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا تَمَلُّوا [مِنْ] قِرَاءَةِ إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ فَإِنَّ مَنْ كَانَتْ قِرَاءَتُهُ [بِهَا] فِي نَوَافِلِهِ لَمْ يُصِبْهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِزَلْزَلَةٍ أَبَداً وَ لَمْ يَمُتْ بِهَا وَ لَا بِصَاعِقَةٍ وَ لَا بِآفَةٍ مِنْ آفَاتِ الدُّنْيَا فَإِذَا مَاتَ أُمِرَ بِهِ إِلَى الْجَنَّةِ فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَبْدِي أَبَحْتُكَ جَنَّتِي فَاسْكُنْ مِنْهَا حَيْثُ شِئْتَ وَ هَوِيتَ لَا مَمْنُوعاً وَ لَا مَدْفُوعاً(۴).

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: مِثْلَهُ إِلَى قَوْلِهِ مِنْ آفَاتِ الدُّنْيَا.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: از قرائت سوره زلزله خسته نشوید. هر که این سوره را در نمازهای نافله خود بخواند، خداوند عزّ و جلّ هرگز او را به زلزله دچار نمی‌کند و او در اثر زلزله یا صاعقه یا هیچ بلایی از بلاهای دنیا جان نمی‌دهد و چون خداوند عزّ و جلّ فرمان دهد تا او را به سوی بهشت برند، به او می‌فرماید: ای بنده ام! بهشتم را بر تو حلال کردم، در هر کجا از آن که می خواهی و دوست می‌داری، سکونت گزین که نه بر تو منعی هست و نه از جایی رانده می‌شوی. - . ثواب الاعمال: ۱۱۲ -

در عیون اخبار الرضا مانند این روایت تا آنجا که می گوید «هیچ بلایی از بلاهای دنیا به او نمی رسد» آمده است.

**[ترجمه]

«۳»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ تَعْدِلُ نِصْفَ الْقُرْآنِ وَ الْعَادِيَاتِ تَعْدِلُ نِصْفَ الْقُرْآنِ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ تَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ وَ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ تَعْدِلُ رُبُعَ الْقُرْآنِ.

وَ تَمَارَى عَلِيٌّ وَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي الْعَادِيَاتِ ضَبْحاً: فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (۵)

هِيَ الْخَيْلُ

ص: ۳۳۳

۱- ۱. الدّر المنثور ج ۶ ص ۳۷۷.

۲- ۲. عيون الأخبار ج ۲ ص ۳۷.

۳- ۳. صحيفه الرضا عليه السلام ص ۲۱.

۴- ۴. ثواب الأعمال ص ۱۱۲.

۵- ۵. في الأصل: و عن ابن عبّاس و هو سهو.

وَ قَالَ عَلِيٌّ كَذَبْتَ يَا ابْنَ فُلَانَهَ وَ اللَّهِ مَا كَانَ مَعَنَا يَوْمَ بَدْرٍ فَارِسٌ إِلَّا الْمِقْدَادُ كَانَ عَلَى فَرَسٍ أَبْلَقَ قَالَ وَ كَانَ عَلِيٌّ علیه السلام يَقُولُ هِيَ الْإِبِلُ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَ لَا تَرَى أَنَّهَا تُثِيرُ نَقْعاً فَمَا شَيْ ءٌ تُثِيرُ إِلَّا بِحَوَافِرِهَا(۱).

**[ترجمه]درّ المنثور: ابن عباس از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت می کند که سوره زلزال معادل نصف قرآن و عادیات نیز معادل نصف قرآن و توحید معادل یک سوم قرآن و جحد معادل یک چهارم قرآن است.

علی علیه السلام و ابن عباس با هم در مورد سوره عادیات گفتگو می کردند. ابن عباس گفت: منظور از عادیات اسبان هستند. علی علیه السلام فرمود: دروغ گفتی ای پسر فلان زن! سوگند به خدا روز بدر اسب سواری با ما نبود مگر مقداد که بر اسبی سیاه و سفید سوار بود. گفت: علی علیه السلام می گفت: منظور از عادیات شتر است. ابن عباس گفت: مگر نمی دانی که آن گرد و خاک بر می انگیخت و جز حیوانی که سم دارد نمی تواند گرد و خاک برانگیزاند؟ - . در المنثور ۶ : ۳۸۳ -

**[ترجمه]

«۴»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: أَتَى رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ أَقْرِئْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَهُ اقْرَأْ ثَلَاثَةً مِنْ ذَوَاتِ الر فَقَالَ الرَّجُلُ كَبِرَ سِنِّي وَ اشْتَدَّ قَلْبِي وَ غَلُظَ لِسَانِي قَالَ اقْرَأْ ثَلَاثاً مِنْ ذَوَاتِ حم فَقَالَ مِثْلَ مَقَالَتِهِ الْأُولَى فَقَالَ اقْرَأْ ثَلَاثاً مِنَ الْمُسَبِّحَاتِ فَقَالَ مِثْلَ مَقَالَتِهِ وَ لَكِنْ أَقْرِئْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ سُورَةً جَامِعَةً فَأَقْرَأَهُ إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا حَتَّى فَرَغَ مِنْهَا قَالَ الرَّجُلُ وَ الَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا أَزِيدُ عَلَيْهَا ثُمَّ أَدْبَرَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَفْلَحَ الرُّوَيْجِلُ أَفْلَحَ الرُّوَيْجِلُ.

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ إِذا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ عَدَلَتْ لَهُ بِنِصْفِ الْقُرْآنِ وَ مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ عَدَلَتْ لَهُ بِثُلُثِ الْقُرْآنِ وَ مَنْ قَرَأَ قُلْ يا أَيُّهَا الْكافِرُونَ عَدَلَتْ لَهُ بِرُبُعِ الْقُرْآنِ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذا زُلْزِلَتِ تَعْدِلُ نِصْفَ الْقُرْآنِ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ تَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ وَ قُلْ يا أَيُّهَا الْكافِرُونَ تَعْدِلُ رُبُعَ الْقُرْآنِ.

وَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: مَنْ قَرَأَ فِي لَيْلِهِ إِذا زُلْزِلَتِ كَانَ لَهُ عَدْلُ نِصْفِ الْقُرْآنِ.

وَ عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي جُهَيْنَهَ: أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله يَقْرَأُ فِي الصُّبْحِ إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ كِلْتَيْهِمَا فَلَا أَدْرِي أَ نَسِيَ أَمْ قَرَأَ ذَلِكَ عَمْداً.

وَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله صَلَّى بِأَصْحَابِهِ الْفَجْرَ فَقَرَأَ بِهِمْ فِي الرَّكْعَهِ الْأُولَى إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ- ثُمَّ أَعَادَهَا فِي الثَّانِيَهِ.

وَ عَنْ أَبِي أُمَامَهَ: أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله كَانَ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْوَتْرِ وَ هُوَ جَالِسٌ

۱- ۱. الدّر المنثور ج ۶ ص ۳۸۳.

يَقْرَأَ فِيهِمَا إِذَا زُلْزِلَتْ وَ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ.

وَ عَنْ أَنَسٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله كَانَ يُصَلِّي بَعْدَ الْوَتْرِ رَكْعَتَيْنِ وَ هُوَ جَالِسٌ يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى بِأُمِّ الْقُرْآنِ وَ إِذَا زُلْزِلَتْ وَ فِي الثَّانِيَةِ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ.

وَ عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ: مَنْ قَرَأَ إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ فَإِنَّهَا تَعْدِلُ سُدُسَ الْقُرْآنِ.

وَ عَنْ عَاصِمٍ قَالَ: كَانَ يُقَالُ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ تَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ وَ إِذَا زُلْزِلَتْ نِصْفَ الْقُرْآنِ وَ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ رُبُعَ الْقُرْآنِ.

وَ عَنِ الْحَسَنِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: إِذَا زُلْزِلَتْ تَعْدِلُ نِصْفَ الْقُرْآنِ (۱).

**[ترجمه]درّ المنثور: مردی به محضر رسول خدا صلی الله علیه و آله رسید و عرض کرد: سوره ای را برای خواندن به من توصیه بفرمایید. حضرت فرمود: سه سوره الر دار را بخوان، مرد عرض کرد: سنّم زیاد و قلبم ناتوان و زبانم ناگویا است. حضرت فرمود: سه سوره حم دار را بخوان. مرد مجددا همان عذر پیشین را آورد. حضرت فرمود: سه سوره از مسبحات را بخوان. مرد این بار نیز همان عذر را آورد و گفت: یا رسول الله! سوره ای جامع را به من توصیه بفرمایید. حضرت به او فرمود: سوره زلزال را برای او خواند و چون از قرائت آن فارغ شد، آن مرد گفت: سوگند به خداوندی که تو را به حق مبعوث نمود، بیش از این سوره نخواهم خواند و سپس رفت. حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمود: مردک رستگار شد، مردک رستگار شد .

انس از رسول خدا صلی الله علیه وآله روایت کرده است که هر کس سوره زلزال را بخواند، پاداش قرائت نصف قرآن و هر کس توحید را بخواند، ثواب قرائت یک سوم قرآن و هر کس سوره جحد را بخواند، ثواب قرائت یک چهارم قرآن را خواهد برد.

ابن عباس از رسول خدا صلی الله علیه وآله روایت کرده است که ثواب قرائت سوره زلزال معادل ثواب قرائت نصف قرآن و سوره توحید معادل یک سوم قرآن و سوره جحد معادل یک چهارم قرآن است.

ابی هریره می گوید: از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: هر کس سوره زلزال را در شب بخواند، برای او ثواب قرائت نصف قرآن است.

مردی از بنی جهینه می گوید: از پیامبر صلی الله علیه و آله شنیده است که در دو رکعت نماز صبح سوره زلزال را خوانده است. بعد می افزاید: نمی داند که پیامبر عمدا این سوره را خوانده است یا از سر فراموشی. - . یر اساس عقاید شیعه هر گونه سهو و نسیان از ساحت انبیای الهی و امامان معصوم علیهم السلام به دور است. (مترجم) -

از سعید بن مسیب روایت است که رسول خدا صلی الله علیه و آله در یکی از نمازهای جماعت صبحشان در رکعت اول سوره زلزال را خواندند و در رکعت دوم نیز آن را تکرار کردند.

از ابی امامه روایت است که پیامبر صلی الله علیه و آله بعد از نماز وتر دو رکعت نشسته با سوره زلزال و جحد می خواندند.

از انس روایت است که پیامبر صلی الله علیه و آله بعد از نماز وتر دو رکعت نشسته با سوره فاتحه و زلزال در رکعت اول و سوره جحد در رکعت دوم می خواندند.

و از شعبی روایت است که هر کس سوره زلزال را بخواند، ثواب آن معادل قرائت یک ششم قرآن است .

و از عاصم روایت است که در میان مسلمین مشهور بود که سوره توحید معادل یک سوم قرآن و سوره زلزال معادل نصف قرآن و سوره جحد معادل یک چهارم قرآن است.

و از حسن روایت است که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: سوره زلزال معادل نصف قرآن است. - . درّ المنثور ۶ : ۳۷۹ - ۳۸۰ -

**[ترجمه]

أقول

و فیه (۲)

فضل سور کثیره أخری أیضا من الطوال و القصار و غیرها فلا تغفل.

**[ترجمه]در کتاب درّ المنثور فضیلت سوره های بسیاری اعم از طولانی و کوتاه و موارد دیگر وجود دارد. پس غافل مشو.

**[ترجمه]

باب ۱۱۳ فضائل سوره و العادیات

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْمُؤْمِنِ عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ الْعَادِیَاتِ وَ أَدْمَنَ قِرَاءَتَهَا بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَعَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَوْمَ الْقِیَامَهِ خَاصَّهً وَ کَانَ فِی حَجْرِهِ وَ رُفَقَائِهِ (۳).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر که سوره عادیات را بخواند و خواندن آن را پیوسته ادامه دهد، خداوند عزّ و جلّ او را در روز قیامت به طور ویژه با امیر مؤمنان حضرت علی علیه السلام بر می‌انگیزد و او را در پناه ایشان و از جمله همراهان ایشان قرار می‌دهد. - . ثواب الاعمال: ۱۱۲ -

**[ترجمه]

باب ۱۱۴ فضائل سوره القارعه

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَى ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ ثَابِتٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ وَ أَكْثَرَ مِنْ قِرَاءَهِ الْقَارِعَهِ آمَنَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ فِتْنَهِ الدَّجَّالِ أَنْ یُؤْمِنَ بِهِ وَ مِنْ فَیْحِ جَهَنَّمَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ(۴).

ص: ۳۳۵

۱- ۱. الدّر المنثور ج ۶ ص ۳۷۹ و ۳۸۰.

۲- ۲. یعنی تفسیر الدّر المنثور.

۳- ۳. ثواب الأعمال: ۱۱۲.

۴- ۴. ثواب الأعمال ص ۱۱۳.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام باقر علیه السلام فرمود: هر که بسیار سوره قارعه را بخواند، خداوند عزّ و جلّ او را از فتنه دجّال در امان می‌دارد تا مبادا به او ایمان آورد و ان شاء الله تعالی در روز قیامت نیز از گرمای دوزخ در امانش می‌دارد. - . ثواب الاعمال: ۱۱۳ -

**[ترجمه]

باب ۱۱۵ فضائل سوره التكاثر زائدا على ما سبق و يأتى

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ أَلْهَيكُمُ التَّكَاثُرُ فِي فَرِيضَةٍ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ ثَوَابَ وَ أَجْرَ مِائَةِ شَهِيدٍ وَ مَنْ قَرَأَهَا فِي نَافِلَةٍ كَتَبَ لَهُ ثَوَابَ خَمْسِينَ شَهِيداً وَ صَلَّى مَعَهُ فِي فَرِيضَتِهِ أَرْبَعُونَ صَفّاً مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر که سوره «اَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ» را در نماز واجب بخواند، خداوند برایش ثواب پاداش صد شهید را می نویسد و هر که آن را در نماز مستحبّی بخواند، خداوند برایش ثواب پنجاه شهید را می‌نویسد و ان شاء الله تعالی به هنگامی که نماز واجب می گزارد، چهل صف از فرشتگان به همراهش نماز می گزارند. - . ثواب الاعمال: ۱۱۳ -

**[ترجمه]

«۲»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِي عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ سَهْلٍ عَنِ ابْنِ بَشَّارٍ عَنِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ أَلْهَيكُمُ التَّكَاثُرُ عِنْدَ النَّوْمِ وُقِيَ مِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ(۲).

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ أَلْهَيكُمُ التَّكَاثُرُ عِنْدَ النَّوْمِ وُقِيَ فِتْنَةَ الْقَبْرِ وَ كَفَاهُ اللَّهُ شَرَّ مُنْكَرٍ وَ نَكِيرٍ.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: هر که «اَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ» را به هنگام خواب بخواند، از عذاب و فتنه قبر به دور خواهد بود. - . کافی ۲ : ۴۵۶ -

دعوات راوندی: پیامبر صلی الله علیه و اله فرمود: هر کس سوره تکاثر را هنگام خواب بخواند، از عذاب و فتنه قبر در امان خواهد بود و خداوند شرّ نکیر و منکر را از او دور خواهد کرد.

**[ترجمه]

«۳»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَ لَا یَسْتَطِیعُ أَحَدُکُمْ أَنْ یَقْرَأَ أَلْفَ آیَهٍ کُلَّ یَوْمٍ قَالُوا وَ مَنْ یَسْتَطِیعُ أَنْ یَقْرَأَ أَلْفَ آیَهٍ قَالَ أَ مَا یَسْتَطِیعُ أَحَدُکُمْ أَنْ یَقْرَأَ أَلْهَیکُمُ التَّکَاثُرُ(۳).

**[ترجمه]درّ المنثور: از ابن عمر روایت است که رسول خداوند صلی الله علیه و آله فرمود: آیا کسی از شما می تواند هر روز هزار آیه بخواند؟ اصحاب عرض کردند: چه کسی قادر است روزی هزار آیه بخواند؟! حضرت فرمود: آیا نمی توانید سوره تکاثر را بخوانید؟ - . درّ المنثور ۶ : ۳۸۶ -

**[ترجمه]

باب ۱۱۶ فضائل سوره العصر

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنِ ابْنِ أَبِی الْعَلَاءِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ وَ الْعَصْرِ فِی نَوَافِلِهِ بَعَثَهُ اللَّهُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ مُشْرِقاً وَجْهُهُ ضَاحِکاً سِنُّهُ قَرِیراً عَیْنُهُ حَتَّی یَدْخُلَ الْجَنَّهَ(۴).

ص: ۳۳۶

۱- ۱. ثواب الأعمال: ۱۱۳.

۲- ۲. ثواب الأعمال: ۱۱۳.

۳- ۳. الدّر المنثور ج ۶: ۳۸۶.

۴- ۴. ثواب الأعمال: ۱۱۳.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر که سوره «وَالْعَصْرِ» را در نمازهای مستحبّی خود بخواند، خداوند در روز قیامت او را با چهره‌ای درخشان و لبی خندان و چشمی روشن بر می‌انگیزد تا این که به بهشت درآید. - . ثواب الاعمال: ۱۱۳ -

**[ترجمه]

باب ۱۱۷ فضائل سوره الهمزه

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَى ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِی الْمَغْرَاءِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ وَیْلٌ لِكُلِّ هُمَزَهٍ فِی فَرَائِضِهِ نَفَتْ عَنْهُ الْفَقْرَ وَ جَلَبَتْ عَلَیْهِ الرِّزْقَ وَ تَدْفَعُ عَنْهُ مِیتَهَ السَّوْءِ(۱).

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: مثله.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر که «وَیْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَهٍ لُّمَزَهٍ» را در نمازهای واجب خود بخواند، خداوند فقر را از او دور می‌کند و برایش روزی فراهم می‌آورد و مرگ ناگوار را از او دفع می‌کند. - . ثواب الاعمال: ۱۱۳ -

**[ترجمه]

باب ۱۱۸ فضائل سوره الفیل و لإیلاف

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَى ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنِ ابْنِ أَبِی الْعَلَاءِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ فِی فَرَائِضِهِ أَ لَمْ تَرَ كَیْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحابِ الْفِیلِ شَهِدَ لَهُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ كُلُّ سَهْلٍ وَ جَبَلٍ وَ مَدَرٍ بِأَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُصَلِّینَ وَ یُنَادِی لَهُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ مُنَادٍ صَدَقْتُمْ عَلَى عَبْدِی قُبِلَتْ شَهَادَتُكُمْ لَهُ وَ عَلَیْهِ أَدْخِلُوهُ الْجَنَّهَ وَ لَا تُحَاسِبُوهُ فَإِنَّهُ مِمَّنْ أُحِبُّهُ وَ أُحِبُّ عَمَلَهُ (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر که در نمازهای واجب خود سوره «أَلَمْ تَرَ كَیْفَ فَعَلَ رَبُّكَ» را بخواند، در روز قیامت همه دشت‌ها و کوه‌ها و تپه‌ها برایش گواهی دهند که او از نمازگزاران بوده است و ندا دهنده روز قیامت برایش ندا می دهد: درباره بنده‌ام راست گفتید، گواهی شما بر او پذیرفته شد، او را به بهشت درآورید و از او حساب نکشید که او از جمله کسانی است که من خودش را و کردارش را دوست می‌دارم. - . ثواب الاعمال: ۱۱۴ -

**[ترجمه]

«۲»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَى ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِی الْمَغْرَاءِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَكْثَرَ قِرَاءَهَ لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ بَعَثَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ عَلَى مَرْكَبٍ مِنْ مَرَاكِبِ الْجَنَّهِ حَتَّى يَقْعُدَ عَلَى مَوَائِدِ النُّورِ يَوْمَ الْقِيَامَهِ.

قال الصدوق رحمه الله من قرأ سوره الفیل فلیقرأ معها لإیلاف فی رکعه فریضه فإنهما جمیعا سوره واحده و لا یجوز التفرد بواحده منهما فی رکعه فریضه(۳).

۱- ۱. ثواب الأعمال: ۱۱۳.

۲- ۲. ثواب الأعمال: ۱۱۳.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۱۱۴.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر که سوره «لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ» را بسیار بخواند، خداوند در روز قیامت او را سوار بر مرکبی از مرکب های بهشتی برمی‌انگیزد تا این که در آن روز بر سفره‌های نور بنشیند. - . ثواب الاعمال: ۱۱۴ -

صدوق رحمه الله روایت گفت: هر کس می خواهد سوره فیل را در رکعتی از نماز واجب بخواند، باید همراه آن سوره قریش را نیز بخواند، چون این دو با هم یک سوره محسوب می شوند و جایز نیست در رکعتی از نماز واجب تنها یکی از این دو سوره خوانده شود. - . ثواب الاعمال: ۱۱۴ -

**[ترجمه]

«۳»

مِنْ خَطِّ الشَّهِيدِ رَحِمَهُ اللَّهُ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: يُقْرَأُ فِي وَجْهِ الْعَدُوِّ سُورَةُ الْفِيلِ (۱).

**[ترجمه]امام صادق علیه السلام فرمود: در صورت دشمن سوره فیل خوانده می شود. - . المجمع ۱۰: ۵۴۳ -

**[ترجمه]

باب ۱۱۹ فضائل سوره أ رأيت

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَى ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ أَ رَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ فِي فَرَائِضِهِ وَ نَوَافِلِهِ كَانَ فِيمَنْ قَبِلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ صَلَاتَهُ وَ صِيَامَهُ وَ لَمْ يُحَاسِبْهُ بِمَا كَانَ مِنْهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا(۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام باقر علیه السلام فرمود: هر که سوره «أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ» را در نمازهای واجب و مستحبّی خود بخواند، در شمار کسانی خواهد بود که خداوند عزّ و جلّ نماز و روزه‌اش را می‌پذیرد و او را به خاطر آنچه که در زندگی دنیا از او سر زده است، مورد حساب قرار نمی‌دهد. - . ثواب الاعمال: ۱۱۴ -

**[ترجمه]

باب ۱۲۰ فضائل سوره الكوثر

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ إِلَى ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِي الْعَلَاءِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ كَانَ قِرَاءَتُهُ إِنَّا أَعْطَيْناكَ الْكَوْثَرَ فِي فَرَائِضِهِ وَ نَوَافِلِهِ سَقَاهُ اللَّهُ مِنَ الْكَوْثَرِ يَوْمَ الْقِيَامَهِ وَ كَانَ مُحَدَّثُهُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِي أَصْلِ طُوبَى (۳).

ص: ۳۳۸

۱- ۱. قال فی المجمع ج ۱۰ ص ۵۴۳: فی حدیث أبی: من قرأها یعنی سوره لایلاف أعطی من الاجر عشر حسنات بعدد من طاف بالکعبه و اعتکف بها. قال: و روی العیّاشیّ بإسناده عن المفضل بن صالح عن أبی عبد اللّه علیه السلام قال: سمعته یقول: لا تجمع بین سورتین فی رکعه واحده الا الضحی و أ لم نشرح، و أ لم تر کیف و لایلاف قریش.

۲- ۲. ثواب الأعمال: ۱۱۴.

۳- ۳. ثواب الأعمال: ۱۱۴.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس سوره‌ای که در نمازهای واجب و مستحبّی می‌خواند «إِنَّا أَعْطَیْنَاکَ الْکَوْثَرَ» باشد، خداوند در روز قیامت او را از آب حوض کوثر می‌نوشاند و نزد اصل (ریشه) درخت طوبی با رسول خدا - که سلام و درود خدا بر ایشان باد - هم‌سخن خواهد شد. - . ثواب الاعمال: ۱۱۴ -

**[ترجمه]

باب ۱۲۱ سوره الجحد و فضائلها و سبب نزولها و ما یقال عند قراءتها زائدا علی ما سبق و یأتی من هذه الأبواب و فیه فضل سور أخری أیضا و خاصه سائر المعوذات و ما یناسب ذلک من الفوائد

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ سَعْدٍ عَنِ الْأَزْدِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: فِی قُلْ یا أَیُّهَا الْکافِرُونَ یَا أَیُّهَا الْکَافِرُونَ وَ فِی لا أَعْبُدُ ما تَعْبُدُونَ أَعْبُدُ رَبِّی وَ فِی وَ لِیَ دِینِ دِینِی الْإِسْلَامُ عَلَیْهِ أَحْیَا وَ عَلَیْهِ أَمُوتُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام صادق علیه السلام: در مورد قل یا ایها الکافرون، می فرمایند: ای کافران و در مورد لا اعبد ما تعبدون می فرمایند: پروردگارم را می پرستم و در مورد ولی دین می فرمایند: دین من اسلام است برآن زندگی می کنم و می میرم؛ اگر خدا بخواهد. - . قرب الاسناد: ۳۱، به قرینه دیگر اخبار حدیث را تصحیح کردیم. -

**[ترجمه]

«۲»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ: صَلَّی بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله صَلَاهَ السَّفَرِ فَقَرَأَ فِی الْأُولَی قُلْ یَا أَیُّهَا الْکَافِرُونَ وَ فِی الْأُخْرَی قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ثُمَّ قَالَ قَرَأْتُ لَکُمْ ثُلُثَ الْقُرْآنِ وَ رُبُعَهُ (۲).

صح، [صحیفه الرضا علیه السلام] عنه علیه السلام: مثله (۳).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: امام رضا علیه السلام از پدرانشان از امیر المؤمنین علیه السلام نقل می کنند، که فرمودند: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله برای ما نماز سفر خواند. پس در رکعت اول قل یا ایها الکافرون خواند و در رکعت دیگر قل هو الله احد. سپس فرمود: برایتان یک سوم و یک چهارم قرآن را خواندم. - . عیون اخبار الرضا ۲: ۳۷ -

صحیفه الرضا علیه السلام: از ایشان مثل همان روایت قبل را نقل می کند. - . صحیفه الرضا: ۲۰ -

**[ترجمه]

أَقُولُ

قَدْ مَضَى فِي خَبَرِ رَجَاءِ بْنِ الضَّحَّاكِ عَنِ الرِّضَا عليه السلام: أَنَّهُ كَانَ إِذَا قَرَأَ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ قَالَ فِي نَفْسِهِ سِرّاً يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ فَإِذَا فَرَغَ مِنْهَا قَالَ رَبِّيَ اللَّهُ وَ دِينِيَ الْإِسْلَامُ (۴).

**[ترجمه]در خبر رجاء بن ضحاک از امام رضا علیه السلام نیز گذشت که ایشان هنگامی که قل یا ایها الکافرون می خواندند، آرام با خودشان می فرمودند: ای کافران و هنگامی که آن سوره را تمام می کردند، می فرمودند: پروردگارم الله است و دینم اسلام. - . عیون اخبار الرضا ۲: ۱۸۰ -

**[ترجمه]

«۳»

جا،(۵)

[المجالس للمفيد] ما، [الأمالي للشيخ الطوسی] الْمُفِيدُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي شَيْخٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْحَكِيمِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ وَهْبِ بْنِ جَرِيرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ بَشَّارٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مِينَا عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ: أَنَّ نَفَراً مِنْ قُرَيْشٍ اعْتَرَضُوا الرَّسُولَ صلى الله عليه و آله مِنْهُمْ عُتْبَةُ بْنُ رَبِيعَةَ وَ أُمَيَّةُ بْنُ خَلَفٍ- وَ الْوَلِيدُ بْنُ الْمُغِيرَةِ

۱- ۱. قرب الإسناد: ۳۱، و قد صححناه بقرينه سائر الاخبار.

۲- ۲. عيون الأخبار ج ۲ ص ۳۷.

۳- ۳. صحيفه الرضا ص ۲۰.

۴- ۴. عيون الأخبار ج ۲ ص ۱۸۰.

۵- ۵. مجالس المفيد: ۱۵۳.

وَ الْعَاصُ بْنُ سَعِيدٍ فَقَالُوا يَا مُحَمَّدُ هَلُمَّ فَلْنَعْبُدْ مَا تَعْبُدُ وَ تَعْبُدُ مَا نَعْبُدُ فَنَشْتَرِكُ نَحْنُ وَ أَنْتَ فِي الْأَمْرِ فَإِنْ يَكُنِ الَّذِي نَحْنُ عَلَيْهِ الْحَقَّ فَقَدْ أَخَذْتَ بِحَظِّكَ مِنْهُ وَ إِنْ يَكُنِ الَّذِي أَنْتَ عَلَيْهِ الْحَقَّ فَقَدْ أَخَذْنَا بِحَظِّنَا مِنْهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى قُلْ يا أَيُّهَا الْكافِرُونَ لا أَعْبُدُ ما تَعْبُدُونَ وَ لا أَنْتُمْ عابِدُونَ ما أَعْبُدُ إِلَى آخِرِ السُّورَةِ(۱).

**[ترجمه]مجالس مفید: - . مجالس مفید: ۱۵۳ -

گروهی از قریش از جمله عتبه بن ربیعه و امیه بن خلف و عاص بن سعید، به پیامبر صلی الله علیه و آله اعتراض کردند و گفتند: ای محمد! بیا ما آنچه را که تو می پرستی بپرستیم و تو آنچه را ما می پرستیم بپرست، تا ما و تو در این امر با هم شریک باشیم، پس اگر او که ما بر آنیم حق بود، تو سهمت را از آن گرفته ای و اگر آن که تو بر آنی حق بود، ما سهممان را از آن گرفته ایم. پس خداوند تبارک تعالی نازل فرمود: قل یا ایها الکافرون، لا اعبد ما تعبدون و لا انتم عابدون ما اعبد تا آخر سوره را. - . امالی طوسی ۱: ۱۸ -

**[ترجمه]

«۴»

فس، [تفسیر القمی] أَبِي عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ قَالَ: سَأَلَ أَبُو شَاكِرٍ أَبَا جَعْفَرٍ الْأَحْوَلَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ قُلْ يا أَيُّهَا الْكافِرُونَ لا أَعْبُدُ ما تَعْبُدُونَ وَ لا أَنْتُمْ عابِدُونَ ما أَعْبُدُ وَ لا أَنا عابِدٌ ما عَبَدْتُّمْ وَ لا أَنْتُمْ عابِدُونَ ما أَعْبُدُ فَهَلْ يَتَكَلَّمُ الْحَكِيمُ بِمِثْلِ هَذَا الْقَوْلِ وَ يُكَرِّرُهُ مَرَّةً بَعْدَ مَرَّةٍ فَلَمْ يَكُنْ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ الْأَحْوَلِ فِي ذَلِكَ جَوَابٌ فَدَخَلَ إِلَى الْمَدِينَهِ فَسَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ كَانَ سَبَبُ نُزُولِهَا وَ تَكْرَارِهَا أَنَّ قُرَيْشاً قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله تَعْبُدُ إِلَهَنَا سَنَةً وَ نَعْبُدُ إِلَهَكَ سَنَةً وَ تَعْبُدُ إِلَهَنَا سَنَةً وَ نَعْبُدُ إِلَهَكَ سَنَةً فَأَجَابَهُمُ اللَّهُ بِمِثْلِ مَا قَالُوا فَقَالَ فِيمَا قَالُوا تَعْبُدُ إِلَهَنَا سَنَةً قُلْ يا أَيُّهَا الْكافِرُونَ لا أَعْبُدُ ما تَعْبُدُونَ وَ فِيمَا قَالُوا وَ نَعْبُدُ إِلَهَكَ سَنَةً وَ لا أَنْتُمْ عابِدُونَ ما أَعْبُدُ وَ فِيمَا قَالُوا تَعْبُدُ إِلَهَنَا سَنَةً وَ لا أَنا عابِدٌ ما عَبَدْتُّمْ وَ فِيمَا قَالُوا وَ نَعْبُدُ إِلَهَكَ سَنَةً وَ لا أَنْتُمْ عابِدُونَ ما أَعْبُدُ لَكُمْ دِينُكُمْ وَ لِيَ دِينِ قَالَ فَرَجَعَ أَبُو جَعْفَرٍ الْأَحْوَلُ إِلَى أَبِي شَاكِرٍ فَأَخْبَرَهُ بِذَلِكَ فَقَالَ أَبُو شَاكِرٍ هَذَا حَمَلَتْهُ الْإِبِلُ مِنَ الْحِجَازِ وَ كَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام إِذَا فَرَغَ مِنْ قِرَاءَتِهَا يَقُولُ دِينِيَ الْإِسْلَامُ ثَلَاثاً(۲).

**[ترجمه]تفسیر قمی: ابو شاکر از ابا جعفر احول در مورد فرموده خداوند: «قُلْ يا أَيُّهَا الْكافِرُونَ لا أَعْبُدُ ما تَعْبُدُونَ وَ لا أَنْتُمْ عابِدُونَ ما أَعْبُدُ وَ لا أَنا عابِدٌ ما عَبَدْتُّمْ وَ لا أَنْتُمْ عابِدُونَ ما أَعْبُدُ» {بگو ای کافران آنچه می پرستید نمی پرستم. و آنچه می پرستم شما نمی پرستید. و نه آنچه پرستیدید من می پرستم. و نه آنچه می پرستم

شما می پرستید} پرسید: آیا حکیم این گونه سخن می گوید و سخن را دفعه ای پس از دیگری تکرار می کند؟ ابو جعفر احول در این زمینه پاسخی نداشت. پس وارد مدینه شد و از امام صادق علیه السلام در این مورد پرسید. حضرت فرمودند: سبب نزول آن و تکرارش این است که قریش به پیامبر خدا صلی الله علیه و آله گفت: یک سال پروردگار ما را می پرستی، و ما یک سال پروردگار تو را می پرستیم. و تو خدای ما را یک سال می پرستی، و ما خدای تو را یک سال می پرستیم. پس خداوند به همان شیوه که گفته بودند، پاسخشان داد و در پاسخ تو یک سال پروردگار ما را بپرست، فرمود: قل یا ایها

الکافرون لا اعبـد ما تعبدون. و در پاسخ ما یک سال پروردگار تو را می پرستیم، فرمود: و لا انتم عابدون ما اعبد. و در پاسـخ خـدای ما را یک سال می پرستی فرمود: و لا انا عابـد ما عبـدتم. و در پاسـخ خدای تو را یک سال می پرستیم فرمود: و لا انتم عابـدون ما اعبد لکم دینکم و لی دین. راوی گفت: پس ابو جعفر احول نزد ابو شاکر بازگشت و او را از این پاسخ آگاه نمود. پس ابو شـاکر گفت: این پاسـخ را شتران از حجـاز حمل کردنـد. و امام صادق علیه السـلام هرگاه تلاوتش (سوره کافرون) را تمام می کردند، سه بار می فرمودند: دین من اسلام است. - . تفسیر قمی: ۷۴۱ -

**[ترجمه]

«۵»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانَ عَنِ ابْنِ مِهْرَانَ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنِ ابْنِ أَبِی الْعَلَاءِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ قُلْ یَا أَیُّهَا الْکَافِرُونَ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فِی فَرِیضَهٍ مِنَ الْفَرَائِضِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ وَ لِوَالِدَیْهِ وَ مَا وَلَدَا وَ إِنْ کَانَ شَقِیّاً مُحِیَ مِنْ دِیوَانِ الْأَشْقِیَاءِ وَ أُثْبِتَ فِی دِیوَانِ السُّعَدَاءِ وَ أَحْیَاهُ

ص: ۳۴۰

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۱۸.

۲- ۲. تفسیر القمّیّ ص ۷۴۱.

اللَّهُ سَعِيداً وَ أَمَاتَهُ شَهِيداً وَ بَعَثَهُ شَهِيداً(۱).

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: مثله.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمودند: کسی که قل یا ایها الکافرون و قل هو الله احد را در یکی از نمازهای واجب بخواند، خداوند او و پدر و مادرش و فرزندانشان را می آمرزد. و اگر شقی باشد [نامش] از لیست اشقیا پاك می شود و در فهرست خوشبختان ثبت می گردد و خداوند او را سعید زنده می کند و شهید می میراند و شهید مبعوث می فرماید. - . ثواب الاعمال: ۱۱۴ -

**[ترجمه]

«۶»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، فِي أَخْبَارِ الْمُعَمَّرِينَ ذَكَرَ بَعْضُهُمْ: أَنَّ وَالِدَهُ كَانَ لَا يَعِيشُ لَهُ وَلَدٌ قَالَ ثُمَّ وُلِدْتُ لَهُ عَلَى كِبَرٍ فَفَرِحَ بِي ثُمَّ مَضَى وَ لِي سَبْعُ سِنِينَ فَكَفَلَنِي عَمِّي فَدَخَلَ بِي يَوْماً عَلَى النَّبِيِّ صلى الله علیه و آله وَ قَالَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ هَذَا ابْنُ أَخِي وَ قَدْ مَضَى لِسَبِيلِهِ فَعَلِّمْنِي عُوذَةً أُعِيذُهُ بِهَا فَقَالَ صلى الله علیه و آله أَيْنَ أَنْتَ عَنْ ذَاتِ الْقَلَاقِلِ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ وَ فِي رِوَايَةٍ قُلْ أُوحِيَ قَالَ الشَّيْخُ الْمُعَمَّرُ وَ أَنَا إِلَى الْيَوْمِ أَتَعَوَّذُ بِهَا مَا أُصِبْتُ بِوَلَدٍ وَ لَا مَالٍ وَ لَا مَرِضْتُ وَ لَا افْتَقَرْتُ وَ قَدِ انْتَهَى بِيَ السِّنُّ إِلَى مَا تَرَوْنَ.

**[ترجمه]دعوات راوندی: در اخبار معمرین (کسانی که عمر بسیار طولانی دارند) یکی از آن ها بیان کرده، پدرش فرزندی نداشت. گفت: پس با وجود پیری، من برایش متولد شدم، به خاطر من خوشحال شد. سپس گذشت. من هفت سال داشتم، عمویم کفالت مرا به عهده گرفت، روزی مرا بر پیامبر صلی الله علیه و آله وارد کرد و گفت: ای رسول خدا این پسر برادر من می باشد. و [برادرم] مرده است. تعویذی به من بیاموز که با آن، او (برادرزاده ام) را پناه دهم، پس پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: چرا از ذات القلاقل (چهار قل) غافلی؟ قل یا ایها الکافرون و قل هو الله احد و قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس. و در روایتی قل اوحی (سوره جن) هست. پیرمرد طولانی عمر گفت: و من تا امروز به وسیله آن ها خود را حفظ می کنم و نه از جانب فرزند و نه از جانب مال مصیبتی به من نرسیده و نه مریض شدم و نه فقیر شدم و سنّم به جایی رسیده که می بینید.

**[ترجمه]

«۷»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه و آله يَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ.

وَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله علیه و آله كَانَ يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ.

وَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: رَمَقْتُ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله خَمْساً وَ عِشْرِينَ مَرَّةً وَ فِي لَفْظٍ شَهْراً فَكَانَ يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ وَ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ بِقُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ.

وَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: رَمَقْتُ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله أَرْبَعِينَ صَبَاحاً فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ فَسَمِعْتُهُ يَقْرَأُ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ يَقُولُ نِعْمَ السُّورَتَانِ تَعْدِلُ وَاحِدَةٌ بِرُبُعِ الْقُرْآنِ وَ الْأُخْرَى بِثُلُثِ الْقُرْآنِ.

وَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقْرَأُ فِي رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ يَقُولُ نِعْمَ السُّورَتَانِ مِمَّا يُقْرَءَانِ فِي الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ.

وَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ: أَنَّ رَجُلًا قَامَ فَرَكَعَ رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ فَقَرَأَ فِي الرَّكْعَهِ

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۱۴.

الْأُولَى قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله هَذَا عَبْدٌ عَرَفَ رَبَّهُ وَ فِي الرَّكْعَهِ الثَّانِيَهِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله هَذَا عَبْدٌ آمَنَ بِرَبِّهِ.

وَ عَنْ تَمِيمِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ: كُنَّا نُؤْمَرُ أَنْ نُنَابِذَ الشَّيْطَانَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ الصُّبْحِ بِقُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ.

وَ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ قَرَأَ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ فَكَأَنَّمَا قَرَأَ رُبُعَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَكَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ.

وَ عَنْ شَيْخٍ أَدْرَكَ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فِي سَفَرٍ فَمَرَّ بِرَجُلٍ يَقْرَأُ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ فَقَالَ أَمَّا هَذَا فَقَدْ بَرِئَ مِنَ الشِّرْكِ وَ إِذَا آخَرُ يَقْرَأُ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله بِهَا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّهُ.

وَ فِي رِوَايَهٍ: أَمَّا هَذَا فَقَدْ غُفِرَ لَهُ.

وَ عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لِنَوْفَلِ بْنِ مُعَاوِيَهَ الْأَشْجَعِيِّ إِذَا أَتَيْتَ مَضْجَعَكَ لِلنَّوْمِ فَاقْرَأْ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ فَإِنَّكَ إِذَا قَرَأْتَهَا فَقَدْ بَرِئْتَ مِنَ الشِّرْكِ.

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لِمُعَاذٍ اقْرَأْ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ عِنْدَ مَنَامِكَ فَإِنَّهَا بَرَاءَهٌ مِنَ الشِّرْكِ.

وَ عَنْ خَبَّابٍ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله قَالَ: إِذَا أَخَذْتَ مَضْجَعَكَ فَاقْرَأْ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَ إِنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله لَمْ يَأْتِ فِرَاشَهُ قَطُّ إِلَّا قَرَأَ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ حَتَّى يَخْتِمَ (۱).

وَ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: مَنْ قَرَأَ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ فِي لَيْلِهِ فَقَدْ أَكْثَرَ وَ طَابَ.

وَ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: لَدَغَتِ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله عَقْرَبٌ وَ هُوَ يُصَلِّي فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ لَعَنَ اللَّهُ الْعَقْرَبَ لَا تَدَعُ مُصَلِّياً وَ لَا غَيْرَهُ ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ مِلْحٍ وَ جَعَلَ يَمْسَحُ عَلَيْهَا وَ يَقْرَأُ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ.

وَ عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَ تُحِبُّ يَا جُبَيْرُ إِذَا خَرَجْتَ سَفَراً أَنْ تَكُونَ أَمْثَلَ أَصْحَابِكَ هَيْئَهً وَ أَكْثَرَهُمْ زَاداً فَقُلْتُ نَعَمْ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي

۱- ۱. الدّر المنثور ج ۶ ص ۴۰۵.

قَالَ فَاقْرَأْ هَذِهِ السُّوَرَ الْخَمْسَ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَ الْفَتْحُ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ وَ افْتَتِحْ كُلَّ سُورَةٍ بِبِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَ اخْتِمْ قِرَاءَتَكَ بِبِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قَالَ جُبَيْرٌ وَ كُنْتُ غَنِيّاً كَثِيرَ الْمَالِ فَكُنْتُ أَخْرُجُ فِي سَفَرٍ فَأَكُونُ مِنْ أَبَذِّهِمْ هَيْئَةً وَ أَقَلِّهِمْ زَاداً فَمَا زِلْتُ مُنْذُ عَلَّمَنِيهِنَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَرَأْتُ بِهِنَّ أَكُونُ مِنْ أَحْسَنِهِمْ هَيْئَةً وَ أَكْثَرِهِمْ زَاداً حَتَّى أَرْجِعَ مِنْ سَفَرِي (۱).

**[ترجمه]در المنثور: از ابن عمر نقل کرده : رسول خدا صلی الله علیه و آله در نماز مغرب قل یا ایها الکافرون و قل هو الله احد می خواندند .

و از ابن مسعود است که پیامبر صلی الله علیه و آله در دو رکعت بعد مغرب قل یا ایها الکافرون و قل هو الله احد می خواندند.

و از ابن عمر است: بیست و پنج بار و در لفظی یک ماه به [نماز] پیامبر با دقت توجه کردم. پس در دو رکعت قبل نماز صبح و دو رکعت بعد نماز مغرب، قل یا ایها الکافرون و قل هو الله احد می خواند.

و ابن عمر گفت: چهل صبح در غزوه تبوک با دقت به [نماز] پیامبر توجه کردم. پس از او شنیدم که در غزوه تبوک قل یا ایها الکافرون و قل هو الله احد می خواند و می فرمود: چه خوب سوره هایی اند، یکی معادل یک چهارم قرآن است و دیگری معادل یک سوم قرآن است.

و عایشه گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله در دو رکعت نماز صبح قل یا ایها الکافرون و قل هو الله احد می خواند و می فرمود: چه خوب سوره هایی اند قل یا ایها الکافرون و قل هو الله احد، که در دو رکعت قبل نماز صبح خوانده می شوند.

جابر بن عبدالله: مردی برخاست و دو رکعت نماز صبح را خواند. پس در رکعت اول قل یا ایها الکافرون خواند. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: این بنده ای است که پروردگارش را شناخت. و در رکعت دوم قل هو الله احد خواند. پس پیامبر صلی الله علیه وآله فرمودند: این بنده ای است که به پروردگارش ایمان آورد.

تمیم بن قیس: امر شده بودیم که در دو رکعت قبل از نماز صبح به وسیله قل یا ایها الکافرون و قل هو الله احد شیطان را برانیم.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: کسی که قل یا ایها الکافرون را بخواند، گویی یک چهارم قرآن را خوانده و کسی که قل هو الله احد را بخواند، گویی یک سوم قرآن را خوانده.

پیرمردی که پیامبر صلی الله علیه و آله را درک کرده بود، گفت: در سفری با پیامبر خدا خارج شدم. از مردی که قل یا ایها الکافرون می خواند، گذر کرد، پس فرمود: اما این مرد از شرک مبرا شده است. و هنگامی که دیگری قل هو الله احد خواند، فرمود: به وسیله آن (سوره توحید) بهشت برایش واجب شد. و در روایتی است: اما این مرد بخشیده شده است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به نوفل بن معاویه اشجعی فرمود: هنگامی که برای خواب به بسترت می آیی، قل یا ایها الکافرون را بخوان. زیرا زمانی که تو آن را می خوانی از شرک مبرّا می شوی.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به معاذ فرمودند: هنگام خواب قل یا ایها الکافرون را بخوان. پس بی شک آن دوری از شرک است.

خبّاب گفت: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: هنگامی که به بستر می روی، قل یا ایها الکافرون را بخوان. و پیامبر صلی الله علیه و آله قطعا به بستر نمی رفتند، مگر این که قل یا ایها الکافرون را تا آخر می خواندند.

ابن مسعود انصاری: کسی که در شبش قل یا ایها الکافرون را بخواند، بی شک [کار] زیادی انجام داده و پاک شده است.

امام علی علیه السلام فرمودند: عقربی پیامبر صلی الله علیه و آله را در حالی که نماز می خواند، نیش زد. پس هنگامی که نماز تمام شد، فرمودند: خداوند عقرب را لعنت کند، نمازگزار و غیر آن را رها نمی کند. سپس ظرف آب نمکی خواست و شروع کرد به مالیدن آن [جای نیش] و قل یا ایها الکافرون و قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس می خواند.

جبیر بن مطعم گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله به من فرمودند: ای جبیر، آیا دوست داری وقتی به سفر می روی، از لحاظ ظاهر برترین همراهانت باشی و پر توشه ترین آن ها؟ عرض کردم بله جانم به فدایت. فرمودند: این پنج سوره را بخوان: قل یا ایها الکافرون و اذا جاء نصر الله و سوره فتح و قل هو الله احد و قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس. و هر سوره را با بسم الله الرحمن الرحیم شروع کن و تلاوتت را با بسم الله الرحمن الرحیم پایان ده. جبیر گفت : من ثروتمند بودم. برای سفری خارج می شدم در حالی که از نامرتب ترین آن ها و کم توشه ترین آن ها بودم. پس، از زمانی که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله آن ها را به من آموخت و آن ها را خواندم، از لحاظ ظاهر بهترین آن ها شدم و نیز پر توشه ترینشان تا از سفرم باز گردم. - . معانی الاخبار: ۱۹۱ -

**[ترجمه]

باب ۱۲۲ فضائل سوره النصر

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبَانِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ عَنْ كَرَّامٍ الْخَثْعَمِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَ الْفَتْحُ فِي نَافِلَةٍ أَوْ فَرِيضَةٍ نَصَرَهُ اللَّهُ عَلَى جَمِيعِ أَعْدَائِهِ وَ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ مَعَهُ كِتَابٌ يَنْطِقُ قَدْ أَخْرَجَهُ اللَّهُ مِنْ جَوْفِ قَبْرِهِ فِيهِ أَمَانٌ مِنْ جِسْرِ جَهَنَّمَ وَ مِنَ النَّارِ وَ مِنْ زَفِيرِ جَهَنَّمَ فَلَا يَمُرُّ عَلَى شَيْءٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا بَشَّرَهُ وَ أَخْبَرَهُ بِكُلِّ خَيْرٍ حَتَّى يَدْخُلَ الْجَنَّةَ وَ يُفْتَحُ لَهُ فِي الدُّنْيَا مِنْ أَسْبَابِ الْخَيْرِ مَا لَمْ يَتَمَنَّ وَ لَمْ يَخْطُرْ عَلَى قَلْبِهِ (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر که «إِذَا جَاء نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ» را در نمازی واجب یا مستحب بخواند، خداوند او را بر تمامی دشمنانش پیروز می گرداند و در روز قیامت با نامه‌ای وارد می‌شود که سخن می گوید و خداوند آن را از درون قبرش با او بیرون می آورد و آن امان‌نامه‌ای است از حرارت و آتش و نعره دوزخ. او در روز قیامت بر

هر چه گـذر کند، آن چیز به او مژده و خبر از تمامی نیکی‌ها دهد تا این که به بهشت درآید و در دنیا از اسـباب خیر، درهایی برایش گشوده شود که هیچ آرزویشان را نداشته و به قلبش خطور نکرده است. -. ثواب الاعمال: ۱۱۵ -

**[ترجمه]

«۲»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: مَنْ قَرَأَ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ فِی نَافِلَهٍ أَوْ فَرِیضَهٍ نَصَرَهُ اللَّهُ عَلَی جَمِیعِ أَعْدَائِهِ وَ کَفَاهُ الْمُهِمَّ.

**[ترجمه]ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: مَنْ قَرَأَ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ فِی نَافِلَهٍ أَوْ فَرِیضَهٍ نَصَرَهُ اللَّهُ عَلَی جَمِیعِ أَعْدَائِهِ وَ کَفَاهُ الْمُهِمَّ.

**[ترجمه]

باب ۱۲۳ فضائل سوره تبت

الأخبار

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ شَجَرَهَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا قَرَأْتُمْ تَبَّتْ یَدا أَبِی لَهَبٍ وَ تَبَّ فَادْعُوا عَلَی أَبِی لَهَبٍ

ص: ۳۴۳

۱- ۱. الدّر المنثور ج ۶ ص ۴۰۶.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۱۴.

فَإِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِالنَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وَ بِمَا جَاءَ بِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: چون قرائت کردید: «تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ» بر ابو لهب نفرین کنید؛ چرا که او از جمله تکذیب کنان بود، [همان] کسانی که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و آنچه را از جانب خداوند عزّ و جلّ بر ایشان آمده بود، تکذیب می‌کردند. - . ثواب الاعمال: ۱۱۵ -

**[ترجمه]

باب ۱۲۴ فضائل سوره التوحید

الأخبار

اشاره

زائدا علی ما تقدم و یأتی فی مطاوی الأبواب و فیه فضل آیه الکرسی و سور أخری أیضا

**[ترجمه]علاوه بر آنچه قبلا گفتیم و در ضمن باب های دیگر نیز گفته می شود و در این باب فضیلت آیه الکرسی و سوره های دیگری نیز ذکر می شود

**[ترجمه]

أقول

و قد أوردنا ما يناسب هذا الباب فی کتاب الصلاه و فی کتاب الدعاء و کتاب الصیام و غیرها أیضا فلا تغفل.

**[ترجمه]روایاتی مناسب با این باب را در کتاب نماز و کتاب دعا و کتاب روزه و در جاهای دیگر ذکر کردیم. پس غافل مباش

**[ترجمه]

«۱»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ مَضَى بِهِ يَوْمٌ وَاحِدٌ فَصَلَّى فِيهِ خَمْسَ صَلَوَاتٍ وَ لَمْ يَقْرَأْ فِيهَا بِقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ قِيلَ لَهُ يَا عَبْدَ اللَّهِ لَسْتَ مِنَ الْمُصَلِّينَ (۲).

ثو، [ثواب الأعمال] أبی عن سعد عن أحمد بن محمد عن علی بن سیف عن أخیه الحسین عن أبیه سیف عن منصور: مثله (۳)
سن، [المحاسن] ابن مهران عن ابن البطائنی: مثله (۴).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر که روزی را سپری کند و در نمازهای پنج گانه آن روز «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» را نخواند، به او گفته شود: ای بنده خدا! تو از نمازگزاران نیستی. - . ثواب الاعمال: ۱۱۵ -

در ثواب الاعمال با سندی دیگر همین روایت آمده است و نیز در المحاسن مانند آن آمده است.

**[ترجمه]

«۲»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ مَضَتْ لَهُ جُمْعَةٌ وَ لَمْ يَقْرَأْ فِيهَا بِقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ثُمَّ مَاتَ مَاتَ عَلَى دِينِ أَبِي لَهَبٍ (۵).

ثو، [ثواب الأعمال] ابن الوليد عن الصفار عن البرقي رفعه عن إسحاق: مثله (۶)

ص: ۳۴۴

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۱۵.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۱۵.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۲۱۳.

۴- ۴. المحاسن ص ۹۶.

۵- ۵. ثواب الأعمال ص ۱۱۵.

۶- ۶. ثواب الأعمال ص ۲۱۳.

سن، [المحاسن] فی روایه إسحاق: مثله (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس جمعه ای را پشت سر بگذارد و در آن قل هو الله احد را نخواند و بمیرد، بر دین ابولهب مرده است. - . ثواب الاعمال: ۱۱۵ -

در ثواب الاعمال با سندی دیگر مانند این روایت را آورده است. در محاسن نیز مانند آن آمده است.

**[ترجمه]

«۳»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ صَنْدَلٍ عَنْ هَارُونَ بْنِ خَارِجَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَصَابَهُ مَرَضٌ أَوْ شِدَّهٌ فَلَمْ یَقْرَأْ فِی مَرَضِهِ أَوْ فِی شِدَّتِهِ بِقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ثُمَّ مَاتَ فِی مَرَضِهِ أَوْ فِی تِلْکَ الشِّدَّهِ الَّتِی نَزَلَتْ بِهِ فَهُوَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ (۲).

سن، [المحاسن] ابن مهران عن ابن البطائنی: مثله (۳).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس دچار مرض یا گرفتاری ای شود و در این حالت قل هو الله احد را نخواند و بمیرد، از اهل جهنم خواهد بود. - . ثواب الاعمال: ۱۱۵ -

در محاسن نیز مانند این روایت آمده است.

**[ترجمه]

«۴»

ثو، [ثواب الأعمال] بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ سَیْفِ بْنِ عَمِیرَهَ عَنْ أَبِی بَکْرٍ الْحَضْرَمِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ کَانَ یُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ الْیَوْمِ الْآخِرِ فَلَا یَدَعْ أَنْ یَقْرَأَ فِی دُبُرِ الْفَرِیضَهِ بِقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَإِنَّهُ مَنْ قَرَأَهَا جَمَعَ اللَّهُ لَهُ خَیْرَ الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ وَ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ وَ لِوَالِدَیْهِ وَ مَا وَلَدَا (۴).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمود: هر که به خدا و روز قیامت ایمان دارد، خواندن «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» را پس از نمازهای واجب خود ترک نکند .

هر کس چنین کند، خداوند خیر دنیا و آخرت را برایش جمع می‌آورد و او و پدر و مادر و فرزندانش را می‌آمرزد - .کافی ۲ : ۴۵۵ - .

**[ترجمه]

«۵»

مع،(۵) [معانی الأخبار] لی، [الأمالی للصدوق] الْعَطَّارُ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَیْبٍ عَنِ الدِّهْقَانِ عَنْ عُرْوَهَ ابْنِ أَخِی شُعَیْبٍ عَنْ شُعَیْبٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ سَمِعْتُ الصَّادِقَ علیه السلام یُحَدِّثُ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَوْماً لِأَصْحَابِهِ أَیُّکُمْ یَصُومُ الدَّهْرَ فَقَالَ سَلْمَانُ رَحْمَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ أَنَا یَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَیُّکُمْ یُحْیِی اللَّیْلَ قَالَ سَلْمَانُ أَنَا یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ فَأَیُّکُمْ یَخْتِمُ الْقُرْآنَ فِی کُلِّ یَوْمٍ فَقَالَ سَلْمَانُ أَنَا یَا رَسُولَ اللَّهِ فَغَضِبَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ سَلْمَانَ رَجُلٌ مِنَ الْفُرْسِ یُرِیدُ أَنْ یَفْتَخِرَ عَلَیْنَا مَعَاشِرَ قُرَیْشٍ قُلْتَ أَیُّکُمْ یَصُومُ الدَّهْرَ فَقَالَ أَنَا وَ هُوَ أَکْثَرُ أَیَّامِهِ یَأْکُلُ وَ قُلْتَ أَیُّکُمْ یُحْیِی اللَّیْلَ فَقَالَ أَنَا وَ هُوَ أَکْثَرُ لَیْلَتِهِ نَائِمٌ وَ قُلْتَ أَیُّکُمْ یَخْتِمُ الْقُرْآنَ فِی کُلِّ یَوْمٍ فَقَالَ:

۱- ۱. المحاسن ص ۹۵ و ۹۶.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۱۵ و ۲۱۳.

۳- ۳. المحاسن ص ۹۶.

۴- ۴. ثواب الأعمال ص ۱۱۵.

۵- ۵. معانی الأخبار ص ۲۳۵.

أَنَا وَ هُوَ أَكْثَرُ نَهَارِهِ صَامِتٌ فَقَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله مَهْ يَا فُلَانُ وَ أَنَّى لَكَ بِمِثْلِ لُقْمَانَ الْحَكِيمِ سَلْهُ فَإِنَّهُ يُنَبِّئُكَ فَقَالَ الرَّجُلُ لِسَلْمَانَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَ لَيْسَ زَعَمْتَ أَنَّكَ تَصُومُ الدَّهْرَ فَقَالَ نَعَمْ فَقَالَ رَأَيْتُكَ فِي أَكْثَرِ نَهَارِكَ تَأْكُلُ فَقَالَ لَيْسَ حَيْثُ تَذْهَبُ إِنِّي أَصُومُ الثَّلَاثَةَ فِي الشَّهْرِ وَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها(۱) وَ أَصِلُ شَعْبَانَ بِشَهْرِ رَمَضَانَ فَذَلِكَ صَوْمُ الدَّهْرِ فَقَالَ أَ لَيْسَ زَعَمْتَ أَنَّكَ تُحْيِي اللَّيْلَ فَقَالَ نَعَمْ فَقَالَ أَنْتَ أَكْثَرُ لَيْلَتِكَ نَائِمٌ فَقَالَ لَيْسَ حَيْثُ تَذْهَبُ وَ لَكِنِّي سَمِعْتُ حَبِيبِي رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ مَنْ بَاتَ عَلَى طُهْرٍ فَكَأَنَّمَا أَحْيَا اللَّيْلَ كُلَّهُ فَأَنَا أَبِيتُ عَلَى طُهْرٍ فَقَالَ أَ لَيْسَ زَعَمْتَ أَنَّكَ تَخْتِمُ الْقُرْآنَ فِي كُلِّ يَوْمٍ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَأَنْتَ أَكْثَرُ أَيَّامِكَ صَامِتٌ فَقَالَ لَيْسَ حَيْثُ تَذْهَبُ وَ لَكِنِّي سَمِعْتُ حَبِيبِي رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ لِعَلِيٍّ علیه السلام يَا أَبَا الْحَسَنِ مَثَلُكَ فِي أُمَّتِي مَثَلُ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَمَنْ قَرَأَهَا مَرَّةً قَرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ قَرَأَهَا مَرَّتَيْنِ فَقَدْ قَرَأَ ثُلُثَيِ الْقُرْآنِ وَ مَنْ قَرَأَهَا ثَلَاثاً فَقَدْ خَتَمَ الْقُرْآنَ فَمَنْ أَحَبَّكَ بِلِسَانِهِ فَقَدْ كَمَلَ لَهُ ثُلُثُ الْإِيمَانِ وَ مَنْ أَحَبَّكَ بِلِسَانِهِ وَ قَلْبِهِ فَقَدْ كَمَلَ لَهُ ثُلُثَا الْإِيمَانِ وَ مَنْ أَحَبَّكَ بِلِسَانِهِ وَ قَلْبِهِ وَ نَصَرَكَ بِيَدِهِ فَقَدِ اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ وَ الَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ يَا عَلِيُّ لَوْ أَحَبَّكَ أَهْلُ الْأَرْضِ كَمَحَبَّةِ أَهْلِ السَّمَاءِ لَكَ لَمَا عُذِّبَ أَحَدٌ بِالنَّارِ وَ أَنَا أَقْرَأُ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فِي كُلِّ يَوْمٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَقَامَ وَ كَأَنَّهُ قَدْ أُلْقِمَ حَجَراً(۲).

**[ترجمه]معانی الاخبار و امالی صدوق: حضرت امام جعفر صادق علیه السلام، از پدر بزرگوارش علیه السلام، از پدران بزرگوارش علیهم السلام نقل کرد که: روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم به یارانش فرمود: کدام یک از شما تمام عمر روزه می گیرد؟ سلمان - که خدایش رحمت کند - عرض کرد: من ای رسول خدا! رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: کدام یک از شما تمام شب‌ها بیدار می‌ماند؟ سلمان عرض کرد: من ای رسول خدا! فرمود: کدام یک از شما هر روز قرآن را ختم می کند؟ سلمان عرض کرد: من ای رسول خدا! در آن دم یکی از یاران حضرت صلی الله علیه و آله و سلم برآشفت و عرض کرد: ای رسول خدا! سلمان مردی از پارسیان است و می‌خواهد بر ما جماعت قریش فخر بفروشد. فرمودی: کدام یک از شما تمام عمر روزه می گیرد، گفت: من؛ حال آن که او بیشتر روزها غذا می‌خورد. فرمودی: کدام یک از شما تمام شب‌ها را بیدار می‌ماند، گفت: من؛ حال آن که او بیشتر شب‌ها می‌خوابد. فرمودی: کدام یک از شما هر روز قرآن را ختم می کند، گفت: من؛ حال آن که او بیشتر روزها ساکت است.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: بایست ای فلانی! همچون لقمان حکیم از کجا برای تو آمده (برای تو می‌رسد)؟! [سلمان، لقمانِ حکیم این امت است] از خودش بپرس تا آگاهت کند. آن مرد به سلمان گفت: ای ابا عبد الله! آیا ادّعا نکردی که تمام عمر روزه می گیری؟ سلمان گفت: آری. گفت: ولی من بیشتر روزها تو را دیده‌ام که غذا می‌خوری! سلمان گفت: چنین نیست که تو می‌پنداری. من سه روز در ماه را روزه می گیرم و خداوند عزّ و جلّ فرموده است: «مَن جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا» - . انعام/ ۱۶۰ -

[هر کس کار نیکی بیاورد، ده برابر آن [پاداش] خواهد داشت. و ماه شعبان را به ماه رمضان می‌افزایم و این گونه تمام عمر روزه می گیرم .

آن مرد گفت: آیا ادّعا نکردی که تمام شب‌ها را بیدار می‌مانی؟ سلمان گفت: آری. گفت: ولی تو بیشتر شب‌ها می‌خوابی! سلمان گفت: چنین نیست که تو می پنداری. من از حبیب خودم، رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم شنیدم که می‌فرمود:

هر که شب را با طهارت بگذراند، گویی تمام شب را بیدار بوده است و من شب را با طهارت می‌گذرانم.

آن مرد گفت: آیا ادّعا نکردی که هر روز قرآن را ختم می‌کنی؟ سلمان گفت: آری. گفت: ولی تو بیشتر روزها ساکتی! سلمان گفت: چنین نیست که تو می‌پنداری. من از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم شنیدم که به حضرت علی علیه السلام می‌فرمود: ای ابا الحسن! مَثَل تو در امّت من مَثَلِ «قُلْ

هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» است که هر که آن را یک مرتبه بخواند، یک سوم قرآن را خوانده و هر که آن را دو مرتبه بخواند، دو سوم قرآن را خوانده و هر که آن را سه مرتبه بخواند، قرآن را ختم کرده است. پس هر که تو را با زبان دوست بدارد، یک سوم ایمانش کامل شده و هر که تو را با زبان و دل دوست بدارد، دو سوم ایمانش کامل شده و هر که تو را با زبان و دل دوست بدارد و با دست یاری کند، ایمانش کامل شده است. ای علی! سوگند به او که مرا بر حق برانگیخت، اگر همچنان که آسمانیان تو را دوست می‌دارند، زمینیان دوستت بدارند، خداوند هیچ کس را با آتش دوزخ عذاب نمی‌کند. من هر روز «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» را سه مرتبه می‌خوانم. در آن هنگام سلمان برخاست و گویی دهان آن قوم را بسته بود. - . إمالی صدوق: ۳۷ -

**[ترجمه]

«۶»

ید،(۳)

[التوحید] لی، [الأمالی للصدوق] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ هَاشِمٍ عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله صَلَّی عَلَی سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فَقَالَ لَقَدْ وَافَی مِنَ الْمَلَائِکَهِ لِلصَّلَاهِ عَلَیْهِ تِسْعُونَ أَلْفَ مَلَکٍ وَ فِیهِمْ جَبْرَئِیلُ یُصَلُّونَ عَلَیْهِ فَقُلْتُ

۱- ۱. الأنعام: ۱۶۰.

۲- ۲. أمالی الصدوق ص ۲۲.

۳- ۳. التوحید: ۵۴.

يَا جَبْرَئِيلُ بِمَا اسْتَحَقَّ صَلَاتَكُمْ عَلَيْهِ قَالَ بِقِرَاءَتِهِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ قَائِماً وَ قَاعِداً وَ رَاكِباً وَ مَاشِياً وَ ذَاهِباً وَ جَائِياً(۱).

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الغضائری عن الصدوق: مثله (۲) ثو، [ثواب الأعمال] ابن الولید عن الصفار عن ابن هاشم: مثله (۳).

**[ترجمه]توحید و امالی صدوق: امام صادق علیه السلام از پدرشان امام باقر علیه السلام روایت می کنند که رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم بر جنازه سعد بن معاذ نماز خواند و فرمود: نود هزار فرشته که جبرئیل علیه السّلام نیز در میان آنان بود، بر جنازه او نماز خواندند. از جبرئیل پرسیدم که او چه عملی انجام داده بود تا شایستگی آن را پیدا کند که شما بر جنازه او نماز بخوانید؟ گفت: (این شرافت) به خاطر این است که او سوره قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ را در حالت ایستاده و نشسته، سواره و پیاده، و در حال رفت و آمد تلاوت می کرد. - . امالی صدوق: ۲۳۸ -

امالی شیخ طوسی و ثواب الاعمال نیز مانند این روایت را ذکر کرده اند.

**[ترجمه]

«۷»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ مُوسَی عَنِ الْأَسَدِیِّ عَنِ النَّخَعِیِّ عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ الْکَاظِمِ علیه السلام قَالَ: سَمِعَ بَعْضُ آبَائِی علیهم السلام رَجُلًا یَقْرَأُ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَقَالَ آمَنَ وَ أَمِنَ (۴).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام کاظم علیه السلام فرمود: یکی از پدرانم علیهم السلام شنید که مردی قل هو الله احد را می خواند؛ پس فرمود: ایمان آورد و ایمن شد. - . امالی صدوق: ۳۶۱ -

**[ترجمه]

أقول

تمامه فی باب الفاتحه.

**[ترجمه]کامل این حدیث در باب فاتحه آمده است.

**[ترجمه]

«۸»

ید،(۵)

[التوحید] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الدَّقَّاقُ عَنِ الْأَسَدِیِّ عَنِ الْبَرْمَکِیِّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ بَکْرِ بْنِ زِیَادٍ عَنْ عَبْدِ

الْعَزِيزِ بْنِ الْمُهْتَدِی قَالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا علیه السلام عَنِ التَّوْحِیدِ فَقَالَ کُلَّ مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ آمَنَ بِهَا فَقَدْ عَرَفَ التَّوْحِیدَ قُلْتُ کَیْفَ نَقْرَؤُهَا قَالَ کَمَا یَقْرَأُ النَّاسُ وَ زَادَ فِیهِ کَذَلِکَ اللَّهُ رَبِّی کَذَلِکَ اللَّهُ رَبِّی (۶).

**[ترجمه]راوی می گوید از امام رضا علیه السلام در باره توحید سئوال کردم. حضرت فرمود: هر کس قل هو الله احد را بخواند و به آن ایمان بیاورد، توحید را شناخته است. گفتم: چگونه بخواند؟ فرمود: همان طور که مردم می خوانند و به آن اضافه کند: کذلک الله ربی، کذلک الله ربی {چنین است پروردگار من} - . عیون الاخبار ۱ : ۱۳۳ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضی بعض الأخبار فی باب الجحد.

**[ترجمه]بعضی احادیث در این باره در باب سوره جحد ذکر شد.

**[ترجمه]

«۹»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] فِی خَبَرِ ابْنِ الضَّحَّاکِ قَالَ: کَانَ الرِّضَا علیه السلام إِذَا قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ قَالَ سِرّاً اللَّهُ أَحَدٌ فَإِذَا فَرَغَ مِنْهَا قَالَ کَذَلِکَ اللَّهُ رَبُّنَا ثَلَاثاً(۷).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا علیه السلام: امام رضا علیه السلام هر گاه قل هو الله احد را می خواند، آهسته می گفت: الله احد و چون از قرائت آن فارغ می شد، سه بار می گفت: کذلک الله ربنا {چنین است پرودگار ما.} - . عیون الاخبار ۲ : ۱۸۳ -

**[ترجمه]

«۱۰»

مع، [معانی الأخبار] الْأَسَدِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ هَارُونَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُعَاذٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُدْرِکٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ النَّخَعِیِّ عَنِ الرَّبِیعِ بْنِ

۱- ۱. أمالی الصدوق ص ۲۳۸.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۵۲.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۱۱۶.

۴- ۴. أمالى الصدوق ص ۳۶۱.

۵- ۵. التوحيد: ۲۰۶.

۶- ۶. عيون الأخبار ج ۱ ص ۱۳۳.

۷- ۷. عيون الأخبار ج ۲ ص ۱۸۳.

خُثَيْمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَ يَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَقْرَأَ كُلَّ لَيْلَةٍ ثُلُثَ الْقُرْآنِ قَالُوا وَ مَنْ يُطِيقُ ذَلِكَ قَالَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ثُلُثُ الْقُرْآنِ (۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: آیا کسی از شما ناتوان از این است که هر شب یک سوم قرآن را بخواند؟ اصحاب عرض کردند: چه کسی توان این کار را دارد؟ حضرت فرمود: قل هو الله احد یک سوم قرآن است.
- . معانی الاخبار: ۱۹۱ -

**[ترجمه]

أَقُولُ

قَدْ مَضَى فِي كِتَابِ التَّوْحِيدِ تَفْسِيرُ سُورَةِ التَّوْحِيدِ وَ قَدْ مَضَى فِيهِ عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ يَا هُوَ مَنْ لَا هُوَ إِلَّا هُوَ اغْفِرْ لِي وَ انْصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ وَ كَانَ عَلِيٌّ علیه السلام يَقُولُ ذَلِكَ يَوْمَ صِفِّينَ وَ هُوَ يُطَارِدُ(۲).

**[ترجمه]تفسیر سوره توحید در کتاب توحید ذکر شد و در آنجا از امام صادق علیه السلام روایت شد که فرمود: امیر مؤمنان علیه السلام قل هو الله احد را قرائت کرد و چون از آن فارغ شد، فرمود: «يَا هُوَ مَنْ لَا هُوَ إِلَّا هُوَ اغْفِرْ لِي وَ انْصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ» {ای او، کسی که جز او نیست بیامرز مرا و بر کافران پیروزم گردان} و امیر مؤمنان علیه السلام این را در روز جنگ صفین می گفت و نبرد می کرد. - . توحید: ۵۴ -

**[ترجمه]

«۱۱»

يد، [التوحيد] الْمُكَتِّبُ عَنِ الْأَسَدِيِّ عَنِ النَّخَعِيِّ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ مَرَّةً وَاحِدَةً فَكَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ وَ ثُلُثَ التَّوْرَاةِ وَ ثُلُثَ الْإِنْجِيلِ وَ ثُلُثَ الزَّبُورِ(۳).

**[ترجمه]توحید: امام صادق علیه السلام فرمود: هر که یک بار «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» را بخواند، گویی یک سوم قرآن و یک سوم تورات و یک سوم انجیل و یک سوم زبور را خوانده است. - . توحید: ۹۵ -

**[ترجمه]

«۱۲»

يد، [التوحيد] أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الرَّقَاشِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ يَزِيدَ الرِّشْكِ عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله بَعَثَ سَرِيَّةً وَ اسْتَعْمَلَ عَلَيْهَا عَلِيّاً

علیه السلام فَلَمَّا

رَجَعُوا سَأَلَهُمْ فَقَالُوا كُلُّ خَيْرٍ غَيْرَ أَنَّهُ قَرَأَ بِنَا فِي كُلِّ الصَّلَاهِ بِقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَقَالَ يَا عَلِيُّ لِمَ فَعَلْتَ هَذَا فَقَالَ لِحُبِّي لِقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَقَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله مَا أَحْبَبْتَهَا حَتَّى أَحَبَّكَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ (۴).

**[ترجمه]توحید: پیامبر صلی الله علیه و آله سریه ای (گروهی که برای جنگ عازم می شوند بدون حضور پیامبر) فرستادند و علی علیه السلام را بر [فرماندهی] آن گماردند. پس هنگامی که بازگشتند، پیامبر از آنان پرسیدند؟ گفتند: همه چیز خوب بود غیر از این که [علی] در همه نمازها برایمان قل هو الله احد می خواند. پس پیامبر فرمودند: ای علی چرا این کار را کردی؟ پس حضرت [در پاسخ] فرمودند: به خاطر محبّتم به قل هو الله احد. پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: آن را دوست نداشتی مگر این خداوند عزّ و جلّ تو را دوست داشت. - . توحید: ۵۳ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ید،(۵)

[التوحید] لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ عَنْ عِيسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ(۶) حِينَ يَأْخُذُ مَضْجَعَهُ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ذُنُوبَ

ص: ۳۴۸

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۱۹۱.

۲- ۲. راجع ج ۳ ص ۲۲۲.

۳- ۳. التوحید: ۵۴.

۴- ۴. التوحید: ۵۳.

۵- ۵. التوحید: ۵۴.

۶- ۶. زاد فی التوحید:« مائه مره».

خَمْسِينَ سَنَةً(۱).

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ: إِلَی آخِرِ الْخَبَرِ إِلَّا أَنَّ فِیهِ مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ مِائَهَ مَرَّهٍ(۲).

**[ترجمه]توحید و امالی صدوق: امام علی علیه السلام فرمودند: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: کسی که قل هو الله احد - . در کتاب توحید، عبارت «صد مرتبه» اضافه آمده است. -

را هنگامی که بستر می رود، بخواند؛ خداوند گناهان پنجاه سال را بر او می بخشد. - . امالی صدوق: ۱۰ -

ثواب الاعمال: تا آخر روایت قبل، جز این که در آن آمده است: «کسی که قل هو الله احد را صد بار بخواند.» - . ثواب الاعمال: ۱۱۵ -

**[ترجمه]

«۱۴»

ثو، [ثواب الأعمال] الْعَطَّارُ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ النَّهْدِیِّ عَنْ رَجُلٍ عَنْ فُضَیْلِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَوَی إِلَی فِرَاشِهِ فَقَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ إِحْدَی عَشْرَهَ مَرَّهً حَفِظَهُ اللَّهُ وَ دُوَیْرَاتٍ حَوْلَهُ (۳).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام: هر کس به بستر رود و قل هو الله احد را یازده بار بخواند، خداوند او و خانه های اطرافش را حفظ می کند. - . ثواب الاعمال: ۱۱۶ -

**[ترجمه]

«۱۵»

ثو، [ثواب الأعمال] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ النَّهْدِیِّ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ قَیْسِ بْنِ الرَّبِیعِ عَنْ عَمَّارِ بْنِ زِیَادٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُجْرٍ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ قَالَ: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ إِحْدَی عَشْرَهَ مَرَّهً فِی دُبُرِ الْفَجْرِ لَمْ یَتْبَعْهُ فِی ذَلِکَ الْیَوْمِ ذَنْبٌ وَ إِنْ رَغِمَ أَنْفُ الشَّیْطَانِ (۴).

ثو، [ثواب الأعمال] أبی عن محمد العطار عن العمرکی عن علی بن جعفر عن أخیه موسی عن أمیر المؤمنین صلوات الله علیه: مثله (۵).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امیر المؤمنین صلوات الله علیه فرمودند: کسی که قل هو الله احد را یازده بار در تعقیب نماز صبح بخواند، در آن روز گناهی در پی او نمی آید؛ گرچه بینی شیطان به خاک مالیده شود. - . ثواب الاعمال: ۱۱۶ -

ثواب الاعمال: با تفاوت راویان، مانند همان حدیث قبل را نقل کرده است. - . ثواب الاعمال: ۱۱۶ -

**[ترجمه]

«۱۶»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ جَهْمٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مِهْزَمٍ عَنْ رَجُلٍ سَمِعَ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام یَقُولُ: مَنْ قَدَّمَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ بَیْنَهُ وَ بَیْنَ جَبَّارٍ مَنَعَهُ اللَّهُ مِنْهُ یَقْرَأُهَا بَیْنَ یَدَیْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ وَ عَنْ یَمِینِهِ وَ عَنْ شِمَالِهِ فَإِذَا فَعَلَ ذَلِکَ رَزَقَهُ اللَّهُ خَیْرَهُ وَ مَنَعَهُ شَرَّهُ وَ قَالَ إِذَا خِفْتَ أَمْراً فَاقْرَأْ مِائَةَ آیَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ مِنْ حَیْثُ شِئْتَ ثُمَّ قُلِ اللَّهُمَّ اکْشِفْ عَنِّی الْبَلَاءَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ (۶).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام رضا علیه السلام فرمودند: کسی که قل هو الله احد را بین خودش و جبّاری قرار دهد، خداوند او (جبار) را از او باز می دارد. آن (سوره توحید) را از پیش رویش و پشت سرش و سمت راست و چپش بخواند. پس اگر چنین کند، خداوند خیرش را روزی او (آن فرد خواننده سوره توحید) می کند و شرش (آن جبار) را از او باز می دارد. و فرمودند: اگر هر گاه از چیزی ترسیدی، صد آیه از هر کجای قرآن که خواستی، بخوان سپس سه مرتبه بگو: اللهم اکشف عنّی البلاء: پروردگارا بلا را از من رفع بفرما. - . ثواب الاعمال: ۱۱۶ -

**[ترجمه]

«۱۷»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنِ ابْنِ مِهْرَانَ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْمُؤْمِنِ عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: مَنْ مَضَتْ بِهِ ثَلَاثَةُ أَیَّامٍ لَمْ یَقْرَأْ فِیهَا قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَقَدْ خُذِلَ

ص: ۳۴۹

۱- ۱. أمالی الصدوق: ص ۱۰.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۱۵.

۳- ۳. ثواب الأعمال: ۱۱۶.

۴- ۴. ثواب الأعمال: ۱۱۶.

۵- ۵. ثواب الأعمال: ۱۱۶.

۶- ۶. ثواب الأعمال: ۱۱۶.

وَ نَزَعَ رِبْقَهَ الْإِيمَانِ مِنْ عُنُقِهِ فَإِنْ مَاتَ فِی هَذِهِ الثَّلَاثِهِ الْأَيَّامِ كَانَ كَافِراً بِاللَّهِ الْعَظِيمِ (۱).

سن، [المحاسن] ابن مهران: مثله (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام می فرمایند: کسی که سه روز بر او بگذرد و در آن قل هو الله احد نخواند، به خود وا گذشته می شود و طناب ایمان از گردنش باز می شود. پس اگر در این سه روز بمیرد، به خداوند بزرگ کافر بوده است. - . ثواب الاعمال: ۲۱۳ -

**[ترجمه]

«۱۸»

سن، [المحاسن] مَنْصُورُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الرَّحِيمِ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِی الْمُقَدَّمِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ سُورَهَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ مَرَّهً فَكَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ قَرَأَهَا مَرَّتَيْنِ فَكَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلُثَيِ الْقُرْآنِ وَ مَنْ قَرَأَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَكَأَنَّمَا قَرَأَ الْقُرْآنَ (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمودند: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: کسی که یک بار سوره قل هو الله احد را بخواند، گویی یک سوم قرآن را خوانده. و کسی که دو بار آن را بخواند، گویی دو سوم قرآن را خوانده. و کسی که سه بار آن را بخواند، گویی قرآن را خوانده است. - . محاسن: ۱۵۳ در حدیثی -

**[ترجمه]

«۱۹»

يج، [الخرائج و الجرائح] قَالَ أَبُو هَاشِمٍ: قُلْتُ فِی نَفْسِی أَشْتَهِی أَنْ أَعْلَمَ مَا يَقُولُ أَبُو مُحَمَّدٍ فِی الْقُرْآنِ أَ هُوَ مَخْلُوقٌ أَوْ غَيْرُ مَخْلُوقٍ فَأَقْبَلَ عَلَيَّ فَقَالَ أَ مَا بَلَغَكَ مَا رُوِیَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لَمَّا نَزَلَتْ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ خُلِقَ لَهَا أَرْبَعَهُ ألف [آلَافِ] جَنَاحٍ فَمَا كَانَتْ تَمُرُّ بِمَلَإٍ مِنَ الْمَلَائِكَهِ إِلَّا خَشَعُوا لَهَا وَ قَالَ هَذِهِ نِسْبَهُ الرَّبِّ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى (۴).

سن، [المحاسن] ابْنُ يَزِيدَ عَنْ أَبِی خَالِدٍ الْكُوفِيِّ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ نَفَتْ عَنْهُ الْفَقْرَ وَ اشْتَدَّتْ أَسَاسُ دُورِهِ وَ نَفَعَتْ جِيرَانَهُ (۵).

**[ترجمه]خرائج و جرائح: ابو هاشم گفت: با خودم گفتم دوست دارم بدانم امام سجاد در مورد این که قرآن مخلوق است یا غیر مخلوق چه می گوید. پس به من رو کرد و فرمود: آیا به تو نرسیده آنچه از امام حسین علیه السلام روایت شده که هنگامی که قل هو الله احد نازل شد، برای او چهار هزار بال آفریده شد. پس، از گروهی از ملائکه عبور نمی کرد مگر این که برای او تواضع می کردند. و امام سجاد فرمود: این نسب خداوند تبارک و تعالی است. - . مختارالخرائج: ۲۳۹ -

محاسن: امام صادق علیه السلام فرمودند: کسی که قل هو الله احد را بخواند، فقر از او دور می شود، و پایه های خانه اش مستحکم می گردد، و به همسایگانش سود می رسد. - . محاسن ۶۲۲ -

**[ترجمه]

«۲۰»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْبُرْسِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْأَرْمَنِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ مُحْرِزٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام يَقُولُ: مَنْ لَمْ يُبْرِئْهُ سُورَةُ الْحَمْدِ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ لَمْ يُبْرِئْهُ شَيْ ءٌ وَ كُلُّ عِلَّةٍ تُبْرِئُهَا هاتین السورتین [هَاتَانِ السُّورَتَانِ](۶).

**[ترجمه]طب الائمه علیهم السلام: امام صادق علیه السلام می فرمایند: کسی که سوره حمد و قل هو الله احد او را شفا ندهد، چیزی او را شفا نخواهد داد. و هر نوع بیماری را این دو سوره شفا می دهند. - . طب الائمه: ۳۹ -

**[ترجمه]

«۲۱»

جع، [جامع الأخبار] قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ

ص: ۳۵۰

۱- ۱. ثواب الأعمال: ۲۱۳.

۲- ۲. المحاسن: ۹۵.

۳- ۳. المحاسن: ۱۵۳ فی حدیث.

۴- ۴. مختار الخرائج ص ۲۳۹.

۵- ۵. المحاسن ص ۶۲۲.

۶- ۶. طبّ الأئمّه ص ۳۹.

نَظَرَ اللَّهُ إِلَیْهِ أَلْفَ نَظْرَهٍ بِالْآیَهِ الْأَولَی وَ بِالْآیَهِ الثَّانِیَهِ اسْتِجَابَ اللَّهُ لَهُ أَلْفَ دَعْوَهٍ وَ بِالْآیَهِ الثَّالِثَهِ أَعْطَاهُ اللَّهُ أَلْفَ مَسْأَلَهٍ وَ بِالْآیَهِ الرَّابِعَهِ قَضَی اللَّهُ لَهُ أَلْفَ حَاجَهٍ کُلُّ حَاجَهٍ خَیْرٌ مِنَ الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ(۱).

**[ترجمه]جامع الاخبار: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: کسی که قل هو الله احد را بخواند، با آیه اول، خداوند به او هزار نظر می کند. و با آیه دوم، خداوند هزار دعا برای او مستجاب می کند. و با آیه سوم، خداوند هزار خواسته به او می دهد. و با آیه چهارم، خداوند هزار حاجتش را برآورده می سازد، که هر حاجتی برتر از دنیا و آخرت است. - . جامع الاخبار: ۵۲ -

**[ترجمه]

«۲۲»

عُدَّهُ الدَّاعِی، عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: یَا مُفَضَّلُ احْتَجِزْ مِنَ النَّاسِ کُلِّهِمْ بِبِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ وَ بِقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اقْرَأْهَا عَنْ یَمِینِکَ وَ عَنْ شِمَالِکَ وَ مِنْ بَیْنِ یَدَیْکَ وَ مِنْ خَلْفِکَ وَ مِنْ فَوْقِکَ وَ مِنْ تَحْتِکَ وَ إِذَا دَخَلْتَ عَلَی سُلْطَانٍ جَائِرٍ حِینَ تَنْظُرُ إِلَیْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَ اعْقِدْ بِیَدِکَ الْیُسْرَی ثُمَّ لَا تُفَارِقْهَا حَتَّی تَخْرُجَ مِنْ عِنْدِهِ.

وَ رَأَیْتُ فِی بَعْضِ الرِّوَایَاتِ: أَنَّ الدُّعَاءَ بَعْدَ قِرَاءَهِ الْجَحْدِ عَشْرَ مَرَّاتٍ عِنْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ مِنْ یَوْمِ الْجُمُعَهِ مُسْتَجَابٌ.

وَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ حِینَ یَأْخُذُ مَضْجَعَهُ وَکَّلَ اللَّهُ بِهِ خَمْسِینَ أَلْفَ مَلَکٍ یَحْرُسُونَهُ لَیْلَتَهُ.

وَ عَنْ عُمَرَ بْنِ یَزِیدَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ حِینَ یَخْرُجُ مِنْ مَنْزِلِهِ عَشْرَ مَرَّاتٍ لَمْ یَزَلْ مِنَ اللَّهِ فِی حِفْظِهِ وَ کِلَاءَتِهِ حَتَّی یَرْجِعَ إِلَی مَنْزِلِهِ.

**[ترجمه]عده الداعی: مفضل بن عمر از امام صادق علیه السلام نقل می کند که فرمودند: ای مفضل! از مردم خود را محافظت نما، با بسم الله الرحمن الرحیم و با قل هو الله احد. آن را از سمت راست و چپت و از پیش رو و پشت سرت و از بالا و پایینت بخوان. و اگر بر پادشاهی ظالم وارد شدی، آن را سه مرتبه بخوان و دست چپت را ببند. سپس آن را باز نکن، تا از نزدش خارج شوی.

و در برخی روایات دیدم که دعا، بعد از خواندن ده مرتبه سوره کافرون، روز جمعه، هنگام طلوع خورشید مستجاب است .

و امیر المؤمنین علیه السلام فرمودند: کسی که قل هو الله احد را هنگامی که که بستر می رود بخواند، خداوند هزار فرشته را بر او وکیل می کند، که شب را از او محافظت می کنند.

امام صادق علیه السلام فرمودند: هر کس هنگامی که از منزلش خارج می شود، ده مرتبه قل هو الله احد را بخواند، هم چنان در حفاظت و حراست خداوند است تا زمانی که خانه اش باز گردد.

**[ترجمه]

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ عَنْ أُبَیِّ بْنِ کَعْبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَکَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ.

وَ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ مِائَتَیْ مَرَّهٍ غُفِرَ لَهُ ذَنْبُ مِائَتَیْ سَنَهٍ.

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ إِنِّی أُحِبُّ هَذِهِ السُّورَهَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حُبُّکَ إِیَّاهَا أَدْخَلَکَ الْجَنَّهَ.

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: أَ مَا یَسْتَطِیعُ أَحَدُکُمْ أَنْ یَقْرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فِی لَیْلِهِ فَإِنَّهَا تَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ.

وَ عَنْ أَنَسٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ خَمْسِینَ مَرَّهً

ص: ۳۵۱

۱- ۱. جامع الأخبار ص ۵۲.

غُفِرَ لَهُ ذُنُوبُ خَمْسِينَ سَنَهً.

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ كُلَّ يَوْمٍ مِائَتَیْ مَرَّهٍ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَلْفَ وَ خَمْسَمِائَهِ حَسَنَهٍ وَ مَحَا عَنْهُ ذُنُوبَ خَمْسِينَ سَنَهً إِلَّا أَنْ يَكُونَ عَلَيْهِ دَيْنٌ.

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنَامَ عَلَى فِرَاشِهِ مِنَ اللَّيْلِ فَنَامَ عَلَى يَمِينِهِ ثُمَّ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ مِائَهَ مَرَّهٍ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَهِ يَقُولُ لَهُ الرَّبُّ يَا عَبْدِی ادْخُلْ عَلَى يَمِينِكَ الْجَنَّهَ.

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله بِالشَّامِ فَهَبَطَ جَبْرَئِيلُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ مُعَاوِيَهَ بْنَ مُعَاوِيَهَ الْمُزَنِیَّ هَلَكَ أَ فَتُحِبُّ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيْهِ قَالَ نَعَمْ فَضَرَبَ بِجَنَاحِهِ الْأَرْضَ فَتَضَعْضَعَ لَهُ كُلُّ شَیْ ءٍ وَ لَزِقَ بِالْأَرْضِ وَ رَفَعَ لَهُ سَرِيرَهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله مِنْ أَیِّ شَیْ ءٍ أَتَى مُعَاوِيَهُ هَذَا الْفَضْلَ صَلَّى عَلَيْهِ صَفَّانِ مِنَ الْمَلَائِكَهِ فِی كُلِّ صَفٍّ سِتُّمِائَهِ أَلْفِ مَلَكٍ قَالَ بِقِرَاءَهِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ كَانَ يَقْرَأُهَا قَائِماً وَ قَاعِداً وَ جَائِياً وَ ذَاهِباً وَ نَائِماً.

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِتَبُوكَ فَطَلَعَتِ الشَّمْسُ ذَاتَ يَوْمٍ بِضِيَاءٍ وَ شُعَاعٍ وَ نُورٍ لَمْ نَرَهَا قَبْلَ ذَلِكَ فِيمَا مَضَى فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَعْجَبُ مِنْ ضِيَائِهَا وَ نُورِهَا إِذَا أَتَاهُ جَبْرَئِيلُ علیه السلام فَسَأَلَ جَبْرَئِيلَ مَا الشَّمْسُ طَلَعَتْ لَهَا نُورٌ وَ ضِيَاءٌ وَ شُعَاعٌ لَمْ أَرَهَا طَلَعَتْ فِيمَا مَضَى قَالَ ذَاكَ أَنَّ مُعَاوِيَهَ بْنَ مُعَاوِيَهَ اللَّيْثِیَّ مَاتَ بِالْمَدِينَهِ الْيَوْمَ فَبَعَثَ اللَّهُ إِلَيْهِ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ يُصَلُّونَ عَلَيْهِ قَالَ بِمَ ذَاكَ يَا جَبْرَئِيلُ قَالَ كَانَ يُكْثِرُ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ قَائِماً وَ قَاعِداً وَ مَاشِياً وَ آنَاءَ اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ اسْتَكْثِرُوا مِنْهَا فَإِنَّهَا نِسْبَهُ رَبِّكُمْ وَ مَنْ قَرَأَهَا خَمْسِينَ مَرَّهً رَفَعَ اللَّهُ لَهُ خَمْسِينَ أَلْفَ دَرَجَهٍ وَ حَطَّ عَنْهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَيِّئَهٍ وَ كَتَبَ لَهُ خَمْسِينَ أَلْفَ حَسَنَهٍ وَ مَنْ زَادَ زَادَهَا اللَّهُ قَالَ جَبْرَئِيلُ فَهَلْ لَكَ أَنْ أَقْبِضَ لَكَ الْأَرْضَ فَتُصَلِّيَ عَلَيْهِ قَالَ نَعَمْ فَصَلَّى عَلَيْهِ.

وَ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ مِائَهَ مَرَّهٍ غُفِرَ

لَهُ خَطِيئَهُ خَمْسِينَ سَنَهً إِذَا اجْتَنَبَ أَرْبَعَ خِصَالٍ الدِّمَاءَ وَ الْأَمْوَالَ وَ الْفُرُوجَ وَ الْأَشْرِبَهَ.

وَ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله قَالَ: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ عَلَى طَهَارَهٍ مِائَهَ مَرَّهٍ كَطَهَارَهِ الصَّلَاهِ يَبْدَأُ بِفَاتِحَهِ الْكِتَابِ- كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ عَشْرَ حَسَنَاتٍ وَ رَفَعَ لَهُ عَشْرَ دَرَجَاتٍ وَ بَنَى لَهُ مِائَهَ قَصْرٍ فِي الْجَنَّهِ وَ كَأَنَّمَا قَرَأَ الْقُرْآنَ ثَلَاثاً وَ ثَلَاثِينَ مَرَّهً وَ هِيَ بَرَاءَهٌ مِنَ

الشِّرْكِ وَ مَحْضَرَهٌ لِلْمَلَائِكَهِ وَ مَنْفَرَهٌ لِلشَّيَاطِينِ وَ لَهَا دَوِيٌّ حَوْلَ الْعَرْشِ تَذْكُرُ بِصَاحِبِهَا حَتَّى يَنْظُرَ اللَّهُ إِلَيْهِ وَ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهِ لَمْ يُعَذِّبْهُ أَبَداً.

وَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: ثَلَاثٌ مَنْ جَاءَ بِهِنَّ مَعَ الْإِيمَانِ دَخَلَ مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ الْجَنَّهِ شَاءَ وَ زُوِّجَ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ حَيْثُ شَاءَ مَنْ عَفَا عَنْ قَاتِلِهِ وَ أَدَّى دَيْناً خَفِيّاً وَ قَرَأَ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاهٍ مَكْتُوبَهٍ عَشْرَ مَرَّاتٍ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ أَوْ إِحْدَاهُنَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَوْ إِحْدَاهُنَّ.

وَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فِي كُلِّ يَوْمٍ خَمْسِينَ مَرَّهً نُودِيَ يَوْمَ الْقِيَامَهِ مِنْ قَبْرِهِ قُمْ يَا مَادِحَ اللَّهِ فَادْخُلِ الْجَنَّهَ.

وَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ تَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ.

وَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ نَسِيَ أَنْ يُسَمِّيَ عَلَى طَعَامِهِ فَلْيَقْرَأْ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ إِذَا فَرَغَ.

وَ عَنْ جَرِيرٍ الْبَجَلِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ حِينَ يَدْخُلُ مَنْزِلَهُ نَفَتِ الْفَقْرَ عَنْ أَهْلِ ذَلِكَ الْمَنْزِلِ وَ الْجِيرَانِ.

وَ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَكَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ قَرَأَ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ فَكَأَنَّمَا قَرَأَ رُبُعَ الْقُرْآنِ.

وَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشِّخِّيرِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فِي مَرَضِهِ الَّذِي يَمُوتُ فِيهِ لَمْ يُفْتَنْ فِي قَبْرِهِ وَ أَمِنَ مِنْ ضَغْطَهِ الْقَبْرِ وَ حَمَلَتْهُ الْمَلَائِكَهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ بِأَكُفِّهَا حَتَّى تُجِيزَهُ الصِّرَاطَ إِلَى الْجَنَّهِ.

وَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: صَلَّى بِنَا النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله ذَاتَ يَوْمٍ الْفَجْرَ فِي سَفَرٍ فَقَرَأَ فِي الرَّكْعَهِ الْأُولَى قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ فِي الثَّانِيَهِ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ فَلَمَّا سَلَّمَ قَالَ:

قَرَأْتُ بِکَمْ ثُلُثَ الْقُرْآنِ وَ رُبُعَهُ.

وَ عَنْ أَبِی أُمَامَهَ قَالَ: أَتَی رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله جِبْرِیلُ وَ هُوَ بِتَبُوکَ فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ اشْهَدْ جَنَازَهَ مُعَاوِیَهَ بْنِ مُعَاوِیَهَ الْمُزَنِیِّ فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ- وَ نَزَلَ جِبْرِیلُ فِی سَبْعِینَ أَلْفاً مِنَ الْمَلَائِکَهِ فَوَضَعَ جَنَاحَهُ الْأَیْمَنَ عَلَی الْجِبَالِ فَتَوَاضَعَتْ وَ وَضَعَ جَنَاحَهُ الْأَیْسَرَ عَلَی الْأَرَضِینَ فَتَوَاضَعَتْ حَتَّی نَظَرَ إِلَی مَکَّهَ وَ الْمَدِینَهِ فَصَلَّی عَلَیْهِ رَسُولُ اللَّهِ وَ جِبْرِیلُ وَ الْمَلَائِکَهُ فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ یَا جِبْرِیلُ مَا بَلَّغَ مُعَاوِیَهَ بْنَ مُعَاوِیَهَ الْمُزَنِیَّ هَذِهِ الْمَنْزِلَهَ قَالَ بِقِرَاءَتِهِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ قَائِماً وَ قَاعِداً وَ رَاکِباً وَ مَاشِیاً.

وَ عَنْ سَعِیدِ بْنِ الْمُسَیَّبِ قَالَ: کَانَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُقَالُ لَهُ مُعَاوِیَهُ بْنُ مُعَاوِیَهَ الْمُزَنِیُّ فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی غَزْوَهِ تبوکَ وَ هُوَ مَرِیضٌ ثَقِیلٌ فَسَارَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَشَرَهَ أَیَّامٍ ثُمَّ لَقِیَهُ جَبْرَئِیلُ فَقَالَ إِنَّ مُعَاوِیَهَ بْنَ مُعَاوِیَهَ تُوُفِّیَ فَحَزِنَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ أَ یَسُرُّکَ أَنْ أُرِیَکَ قَبْرَهُ قَالَ نَعَمْ فَضَرَبَ بِجَنَاحِهِ الْأَرْضَ فَلَمْ یَبْقَ جَبَلٌ إِلَّا انْخَفَضَ حَتَّی بَدَا لَهُ قَبْرُهُ فَکَبَّرَ رَسُولُ اللَّهِ وَ جَبْرَئِیلُ عَنْ یَمِینِهِ وَ صُفُوفُ الْمَلَائِکَهِ سَبْعِینَ أَلْفاً حَتَّی إِذَا فَرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ قَالَ یَا جَبْرَئِیلُ بِمَا نَزَلَ مُعَاوِیَهُ بْنُ مُعَاوِیَهَ مِنَ اللَّهِ بِهَذِهِ الْمَنْزِلَهِ قَالَ بِقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ کَانَ یَقْرَأُهَا قَائِماً وَ قَاعِداً وَ مَاشِیاً وَ نَائِماً وَ لَقَدْ کُنْتُ أَخَافُ عَلَی أُمَّتِکَ حَتَّی نَزَلَتْ هَذِهِ السُّورَهُ فِیهَا.

وَ عَنْ أَبِی أُمَامَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ آیَهَ الْکُرْسِیِّ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فِی دُبُرِ صَلَاهٍ مَکْتُوبَهٍ لَمْ یَمْنَعْهُ مِنْ دُخُولِ الْجَنَّهِ إِلَّا الْمَوْتُ.

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: جَاءَنِی جَبْرَئِیلُ فِی أَحْسَنِ صُورَهٍ ضَاحِکاً مُسْتَبْشِراً فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ الْعَلِیُّ الْأَعْلَی یُقْرِئُکَ السَّلَامَ وَ یَقُولُ إِنَّ لِکُلِّ شَیْ ءٍ نَسَباً وَ نِسْبَتِی قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَمَنْ أَتَانِی مِنْ أُمَّتِکَ قَارِئاً لِقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ أَلْفَ مَرَّهٍ مِنْ دَهْرِهِ أُلْزِمُهُ دَارِی وَ إِقَامَهَ عَرْشِی وَ شَفَّعْتُهُ فِی سَبْعِینَ مِمَّنْ وَجَبَتْ عُقُوبَتُهُ وَ لَوْ لَا أَنِّی آلَیْتُ عَلَی نَفْسِی کُلُّ نَفْسٍ ذائِقَهُ الْمَوْتِ لَمَا قَبَضْتُ رُوحَهُ.

وَ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا قَالَ: مَنْ أَرَادَ سَفَراً فَأَخَذَ بِعِضَادَتَیْ مَنْزِلِهِ فَقَرَأَ إِحْدَی عَشْرَهَ مَرَّهً قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ کَانَ اللَّهُ تَعَالَی لَهُ حَارِساً حَتَّی یَرْجِعَ.

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ صَلَّی بَعْدَ الْمَغْرِبِ رَکْعَتَیْنِ قَبْلَ

أَنْ يَنْطِقَ مَعَ أَحَدٍ يَقْرَأَ فِی الْأُولَی الْحَمْدَ وَ قُلْ یَا أَیُّهَا الْکَافِرُونَ وَ فِی الرَّکْعَهِ الثَّانِیَهِ بِالْحَمْدِ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ کَمَا تَخْرُجُ الْحَیَّهُ مِنْ سِلْخِهَا.

وَ عَنْ عَائِشَهَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ بَعْدَ صَلَاهِ الْجُمُعَهِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ سَبْعَ مَرَّاتٍ أَعَاذَهُ اللَّهُ بِهَا مِنَ السُّوءِ إِلَی الْجُمُعَهِ الْأُخْرَی.

وَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی فَرْوَهَ قَالَ بَلَغَنَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَکَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ قَرَأَهَا عَشْرَ مَرَّاتٍ بَنَی اللَّهُ لَهُ قَصْراً فِی الْجَنَّهِ فَقَالَ لَهُ أَبُو بَکْرٍ إِذَنْ نَسْتَکْثِرَ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ اللَّهُ أَکْبَرُ وَ أَطْیَبُ رَدَّدَهَا مَرَّتَیْنِ.

وَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَکَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ مَرَّتَیْنِ فَکَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلُثَیْ قُرْآنٍ وَ مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَکَأَنَّمَا قَرَأَ جَمِیعَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ.

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ مَرَّهً بُورِکَ عَلَیْهِ وَ مَنْ قَرَأَهَا مَرَّتَیْنِ بُورِکَ عَلَیْهِ وَ عَلَی أَهْلِ بَیْتِهِ وَ مَنْ قَرَأَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ بُورِکَ عَلَیْهِ وَ عَلَی أَهْلِ بَیْتِهِ وَ جِیرَانِهِ وَ مَنْ قَرَأَهَا اثْنَتَیْ عَشْرَهَ مَرَّهً بُنِیَ لَهُ فِی الْجَنَّهِ اثْنَیْ عَشَرَ قَصْراً وَ مَنْ قَرَأَهَا عِشْرِینَ مَرَّهً جَامَعَ النَّبِیِّینَ هَکَذَا وَ ضَمَّ الْوُسْطَی وَ الَّتِی تَلِی الْإِبْهَامَ وَ مَنْ قَرَأَهَا مِائَهَ مَرَّهٍ غُفِرَ لَهُ ذُنُوبُ خَمْسٍ وَ عِشْرِینَ سَنَهً إِلَّا الدَّیْنَ وَ الدَّمَ وَ مَنْ قَرَأَهَا مِائَتَیْ مَرَّهٍ غُفِرَتْ لَهُ ذُنُوبُ خَمْسِینَ سَنَهً وَ مَنْ قَرَأَهَا أَرْبَعَ مِائَهِ مَرَّهٍ کَانَ لَهُ أَجْرُ أَرْبَعِ مِائَهِ شَهِیدٍ کُلٌّ عُقِرَ جَوَادُهُ وَ أُهْرِیقَ دَمُهُ وَ مَنْ قَرَأَهَا أَلْفَ مَرَّهٍ لَمْ یَمُتْ حَتَّی یَرَی مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّهِ أَوْ یُرَی لَهُ.

وَ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِیرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَکَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ قَرَأَهَا مَرَّتَیْنِ فَکَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلُثَیِ الْقُرْآنِ وَ مَنْ قَرَأَهَا ثَلَاثاً فَکَأَنَّمَا قَرَأَ الْقُرْآنَ ارْتِجَالًا.

وَ عَنْ أَنَسٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ أَلْفَ مَرَّهٍ کَانَتْ أَحَبَّ إِلَی اللَّهِ مِنْ أَلْفِ فَرَسٍ مُلْجَمَهٍ مُسْرَجَهٍ فِی سَبِیلِ اللَّهِ.

وَ عَنْ كَعْبِ الْأَحْبَارِ قَالَ: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ حَرَّمَ اللَّهُ لَحْمَهُ عَلَى النَّارِ.

وَ عَنْ كَعْبٍ قَالَ: ثَلَاثَةٌ يَنْزِلُونَ مِنَ الْجَنَّهِ حَيْثُ شَاءُوا الشَّهِيدُ وَ رَجُلٌ قَرَأَ فِي كُلِّ يَوْمٍ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ مِائَتَيْ مَرَّهٍ.

وَ عَنْ كَعْبٍ قَالَ: مَنْ وَاظَبَ عَلَى قِرَاءَهِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ آيَهِ الْكُرْسِيِّ فِي لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ اسْتَوْجَبَ رِضْوَانَ اللَّهِ الْأَكْبَرَ وَ كَانَ مَعَ أَنْبِيَائِهِ وَ عُصِمَ مِنَ الشَّيْطَانِ.

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ أَلْفَ مَرَّهٍ فَقَدِ اشْتَرَى نَفْسَهُ مِنَ اللَّهِ وَ هُوَ مِنْ خَاصَّهِ اللَّهِ.

وَ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ثَلَاثِينَ مَرَّهً كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بَرَاءَهً مِنَ النَّارِ وَ أَمَاناً مِنَ الْعَذَابِ وَ الْأَمَانَ يَوْمَ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ.

وَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ أَتَى مَنْزِلَهُ فَقَرَأَ الْحَمْدَ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ نَفَى اللَّهُ عَنْهُ الْفَقْرَ وَ كَثُرَ خَيْرُ بَيْتِهِ حَتَّى يُفِيضَ عَلَى جِيرَانِهِ.

وَ عَنْ أَنَسٍ يَقُولُ: إِذَا نُقِسَ بِالنَّاقُوسِ اشْتَدَّ غَضَبُ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَ جَلَّ فَتَنْزِلُ الْمَلَائِكَهُ فَيَأْخُذُونَ بِأَقْطَارِ الْأَرْضِ فَلَا يَزَالُونَ يَقْرَءُونَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ حَتَّى يَسْكُنَ غَضَبُهُ.

وَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ عَشِيَّهَ عَرَفَهَ أَلْفَ مَرَّهٍ أَعْطَاهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَا سَأَلَ.

وَ عَنْ خَالِدِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ عَشَرَهَ مَرَّهً بَنَى اللَّهُ لَهُ قَصْراً فِي الْجَنَّهِ فَقَالَ عُمَرُ وَ اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَنْ نَسْتَكْثِرَ مِنَ الْقُصُورِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَاللَّهُ أَمَنُّ وَ أَفْضَلُ أَوْ قَالَ أَمَنُّ وَ أَوْسَعُ.

وَ عَنْ عَائِشَهَ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله بَعَثَ رَجُلًا فِي سَرِيَّهٍ فَكَانَ يَقْرَأُ لِأَصْحَابِهِ فِي صَلَاتِهِمْ فَيَخْتِمُ بِقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَلَمَّا رَجَعُوا ذَكَرُوا ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ سَلُوهُ لِأَيِّ شَيْ ءٍ يَصْنَعُ ذَلِكَ فَسَأَلُوهُ فَقَالَ لِأَنَّهَا صِفَهُ الرَّحْمَنِ فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَقْرَأَ بِهَا فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله أَخْبِرُوهُ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّهُ.

وَ عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ قَالَ: سُورَهٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ يَرَاهَا النَّاسُ قَصِيرَهً وَ أَرَاهَا

عَظِيمَهً طَوِيلَهً يُحِبُّ اللَّهُ مُحِبَّهَا لَيْسَ لَهَا خِلْطٌ فَأَيُّكُمْ قَرَأَهَا فَلَا يَجْمَعَنَّ إِلَيْهَا شَيْئاً اسْتِقْلَالًا لَهَا فَإِنَّهَا مُجْزِئَهٌ.

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِنَّ لِی أَخاً قَدْ حُبِّبَ إِلَيْهِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَقَالَ بَشِّرْ أَخَاكَ بِالْجَنَّهِ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ دُبُرَ كُلِّ صَلَاهٍ مَكْتُوبَهٍ عَشْرَ مَرَّاتٍ أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ رِضْوَانَهُ وَ مَغْفِرَتَهُ.

وَ عَنْ أَبِی غَالِبٍ مَوْلَى خَالِدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ لِیَ ابْنُ عُمَرَ ذَاتَ لَيْلَهٍ قُبَيْلَ الصُّبْحِ يَا أَبَا غَالِبٍ أَ لَا تَقُومُ فَتُصَلِّی وَ لَوْ تَقْرَأُ بِثُلُثِ الْقُرْآنِ فَقُلْتُ قَدْ قَرُبَ الصُّبْحُ فَكَيْفَ أَقْرَأُ بِثُلُثِ الْقُرْآنِ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ إِنَّ سُورَهَ الْإِخْلَاصِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ تَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ.

وَ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ صَلَّى صَلَاهَ الْغَدَاهِ ثُمَّ لَمْ يَتَكَلَّمْ حَتَّى يَقْرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ عَشْرَ مَرَّاتٍ لَمْ يُدْرِكْهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ ذَنْبٌ وَ أُجِيرَ مِنَ الشَّيْطَانِ.

وَ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ مَرْفُوعاً: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ مِائَهَ مَرَّهٍ بَعْدَ صَلَاهِ الْغَدَاهِ قَبْلَ أَنْ يُكَلِّمَ أَحَداً رُفِعَ لَهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ عَمَلُ خَمْسِينَ صِدِّيقاً.

وَ عَنْ عَلِيٍّ: عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله حَيْثُ زَوَّجَهُ فَاطِمَهَ دَعَا بِمَاءٍ فَمَجَّهُ ثُمَّ أَدْخَلَهُ فِی فِيهِ فَرَشَّهُ فِی جَيْبِهِ وَ بَيْنَ كَتِفَيْهِ وَ عَوَّذَهُ بِقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ الْمُعَوِّذَتَيْنِ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: مَنْ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ فَقَرَأَ فِيهِمَا قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ثَلَاثِينَ مَرَّهً بُنِیَ لَهُ أَلْفُ قَصْرٍ مِنْ ذَهَبٍ فِی الْجَنَّهِ وَ مَنْ قَرَأَهَا فِی غَيْرِ صَلَاهٍ بُنِیَ لَهُ مِائَهُ قَصْرٍ فِی الْجَنَّهِ وَ مَنْ قَرَأَهَا إِذَا دَخَلَ إِلَى أَهْلِهِ أَصَابَ أَهْلَهُ وَ جِيرَانَهُ مِنْهَا خَيْراً.

وَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو: أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ كَانَ فِی مَجْلِسٍ وَ هُوَ يَقُولُ أَ لَا يَسْتَطِيعُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَقُومَ بِثُلُثِ الْقُرْآنِ كُلَّ لَيْلَهٍ قَالُوا وَ هَلْ يَسْتَطِيعُ ذَلِكَ أَحَدٌ قَالَ فَإِنَّ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ثُلُثُ الْقُرْآنِ فَجَاءَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله وَ هُوَ يَسْمَعُ أَبَا أَيُّوبَ فَقَالَ صَدَقَ أَبُو أَيُّوبَ.

وَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَ يَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَقْرَأَ كُلَّ لَيْلَهٍ ثُلُثَ الْقُرْآنِ قَالُوا وَ مَنْ يُطِيقُ ذَلِكَ قَالَ بَلَى قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ تَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ.

وَ عَنْ مُعَاذِ بْنِ أَنَسٍ الْجُهَنِيِّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ حَتَّى خَتَمَهَا عَشْرَ مَرَّاتٍ بَنَى اللَّهُ لَهُ قَصْراً فِي الْجَنَّهِ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ إِذَنْ نَسْتَكْثِرَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ اللَّهُ أَكْثَرُ وَ أَطْيَبُ.

وَ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: أَ يَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَقْرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ فِي لَيْلِهِ فَلَمَّا رَأَى أَنَّهُ قَدْ شَقَّ عَلَيْهِمْ قَالَ مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ فِي لَيْلِهِ فَقَدْ قَرَأَ فِي لَيْلَتِئِذٍ ثُلُثَ الْقُرْآنِ.

وَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ: أَنَّهُ سَمِعَ رَجُلًا يَقْرَأُ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ يُرَدِّدُهَا فَلَمَّا أَصْبَحَ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهَا لَتَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ.

وَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِأَصْحَابِهِ أَ يَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَقْرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ فِي لَيْلِهِ فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ وَ قَالُوا أَيُّنَا يُطِيقُ ذَلِكَ فَقَالَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الصَّمَدُ ثُلُثُ الْقُرْآنِ.

وَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: بَاتَ قَتَادَهُ بْنُ النُّعْمَانِ يَقْرَأُ اللَّيْلَهَ كُلَّهُ بِقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَذَكَّرَ ذَلِكَ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ وَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهَا لَتَعْدِلُ نِصْفَ الْقُرْآنِ أَوْ ثُلُثَهُ.

وَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي قَتَادَهُ بْنُ النُّعْمَانِ: أَنَّ رَجُلًا قَامَ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَقَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ السُّورَهَ كُلَّهَا يُرَدِّدُهَا لَا يَزِيدُ عَلَيْهَا فَلَمَّا أَصْبَحْنَا أُخْبِرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ إِنَّهَا لَتَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ.

وَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَهَ قَالَ: أَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَسَمِعَ رَجُلًا يَقْرَأُ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَقَالَ وَجَبَتْ قُلْتُ وَ مَا وَجَبَتْ قَالَ الْجَنَّهُ.

وَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: احْشِدُوا فَإِنِّي سَأَقْرَأُ عَلَيْكُمْ

ثُلُثَ الْقُرْآنِ فَحَشَدُوا فَقَرَأَ عَلَيْهِمْ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ.

وَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ عَشْرَ مَرَّاتٍ بُنِيَ لَهُ قَصْرٌ فِي الْجَنَّهِ وَ مَنْ قَرَأَهَا عِشْرِينَ مَرَّةً بُنِيَ لَهُ قَصْرَانِ وَ مَنْ قَرَأَهَا ثَلَاثِينَ بُنِيَ لَهُ ثَلَاثٌ.

وَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ بَعْدَ صَلَاهِ الصُّبْحِ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ مَرَّةً فَكَأَنَّمَا قَرَأَ الْقُرْآنَ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ وَ كَانَ أَفْضَلَ أَهْلِ الزَّمَنِ إِذَا اتَّقَى.

وَ عَنْ عُقْبَهَ بْنِ أَبِي مُعَيْطٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله سُئِلَ عَنْ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ قَالَ ثُلُثُ الْقُرْآنِ أَوْ تَعْدِلُهُ.

وَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ قَالَ: سَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله رَجُلًا يَقْرَأُ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ يُرَتِّلُ فَقَالَ لَهُ سَلْ تُعْطَ.

وَ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ عَشْرَ مَرَّاتٍ بَعْدَ الْفَجْرِ وَ فِي لَفْظٍ دُبُرَ الْغَدَاهِ لَمْ يَلْحَقْ بِهِ ذَلِكَ الْيَوْمَ ذَنْبٌ وَ إِنْ جَهَدَ الشَّيْطَانُ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: مَنْ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ فَقَرَأَ فِي كُلِّ رَكْعَهٍ بِفَاتِحَهِ الْكِتَابِ وَ خَمْسَ عَشْرَةَ مَرَّةً قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ بَنَى اللَّهُ لَهُ قَصْرَيْنِ فِي الْجَنَّهِ يَتَرَاءَاهُمَا أَهْلُ الْجَنَّهِ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ مِائَتَيْ مَرَّهٍ فِي أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ فِي كُلِّ رَكْعَهٍ خَمْسِينَ مَرَّةً غُفِرَ لَهُ ذَنْبُ مِائَهِ سَنَهٍ خَمْسِينَ مُسْتَقْبِلَةً وَ خَمْسِينَ مُسْتَأْخِرَةً.

وَ عَنْ عَائِشَهَ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله كَانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ كُلَّ لَيْلَهٍ جَمَعَ كَفَّيْهِ ثُمَّ نَفَثَ فِيهِمَا فَقَرَأَ فِيهِمَا قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ثُمَّ يَمْسَحُ بِهِمَا مَا اسْتَطَاعَ مِنْ جَسَدِهِ يَبْدَأُ بِهِمَا عَلَى رَأْسِهِ وَ وَجْهِهِ وَ مَا أَقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ يَفْعَلُ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ.

وَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَبِيبٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله قَالَ لَهُ اقْرَأْ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ الْمُعَوِّذَتَيْنِ حِينَ تُصْبِحُ وَ حِينَ تُمْسِي ثَلَاثاً يَكْفِيكَ مِنْ كُلِّ شَيْ ءٍ.

وَ عَنْ عُقْبَهَ بْنِ عَامِرٍ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: یَا عُقْبَهَ بْنَ عَامِرٍ أَ لَا أَعَلِّمُکَ خَیْرَ ثَلَاثِ سُوَرٍ أُنْزِلَتْ فِی التَّوْرَاهِ وَ الْإِنْجِیلِ وَ الزَّبُورِ وَ الْقُرْآنِ الْعَظِیمِ قُلْتُ بَلَی جَعَلَنِیَ اللَّهُ فِدَاکَ قَالَ فَأَقْرَأَنِی قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ثُمَّ قَالَ یَا عُقْبَهُ لَا تَنْسَاهُنَّ وَ لَا تَبِتْ لَیْلَهً حَتَّی تَقْرَأَهُنَّ.

وَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُنَیْسٍ الْأَسْلَمِیِّ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّی اللَّهُ عَلَیْهِ وَ آلِهِ وَضَعَ یَدَهُ عَلَی صَدْرِهِ ثُمَّ قَالَ قُلْ فَلَمْ أَدْرِ مَا أَقُولُ ثُمَّ قَالَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ثُمَّ قَالَ لِی قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ- حَتَّی فَرَغْتُ مِنْهَا ثُمَّ قَالَ لِی قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ حَتَّی فَرَغْتُ مِنْهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله هَکَذَا فَتَعَوَّذْ وَ مَا تَعَوَّذَ الْمُتَعَوِّذُونَ بِمِثْلِهِنَّ قَطُّ.

وَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: بَیْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ذَاتَ لَیْلَهٍ یُصَلِّی فَوَضَعَ یَدَهُ عَلَی الْأَرْضِ فَلَدَغَتْهُ عَقْرَبٌ فَتَنَاوَلَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِنَعْلِهِ فَقَتَلَهَا فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ لَعَنَ اللَّهُ الْعَقْرَبَ مَا تَدَعُ مُصَلِّیاً وَ لَا غَیْرَهُ أَوْ نَبِیّاً وَ غَیْرَهُ ثُمَّ دَعَا بِمِلْحٍ وَ مَاءٍ فَجَعَلَهُ فِی إِنَاءٍ ثُمَّ جَعَلَ یَصُبُّهُ عَلَی إِصْبَعِهِ حَیْثُ لَدَغَتْهُ وَ تَمْسَحُهَا وَ یُعَوِّذُهَا بِالْمُعَوِّذَتَیْنِ وَ فِی لَفْظٍ فَجَعَلَ یَمْسَحُ عَلَیْهَا وَ یَقْرَأُ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ.

وَ عَنِ ابْنِ الدَّیْلَمِیِّ وَ قَدْ خَدَمَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ مِائَهَ مَرَّهٍ فِی الصَّلَاهِ أَوْ غَیْرِهَا کَتَبَ اللَّهُ لَهُ بَرَاءَهً مِنَ النَّارِ.

وَ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَا یَنَامَنَّ أَحَدُکُمْ حَتَّی یَقْرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ قَالُوا یَا رَسُولَ اللَّهِ- وَ کَیْفَ یَسْتَطِیعُ أَحَدُنَا أَنْ یَقْرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ قَالَ لَا یَسْتَطِیعُ أَنْ یَقْرَأَ بِقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ (۱).

**[ترجمه]در المنثور: رسول خد صلی الله علیه و آله فرمودند: هر کس قل هو الله احد را یک بار بخواند، گویی یک سوم قرآن را خوانده.

و انس گفت: مردی نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله آمد. پس گفت: من این سوره قل هو الله احد را دوست دارم. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: محبتت به آن تو را وارد بهشت می کند.

و انس گفت: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرمایند: آیا کسی از شما می تواند سه مرتبه، قل هو الله احد را در شبش بخواند؟ زیرا که آن معادل یک سوم قرآن است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: هر کس قل هو الله احد را پنجاه مرتبه بخواند، گناهان پنجاه سال برای او بخشیده می شود.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: کسی که، هر روز دویست مرتبه قل هو الله احد را بخواند، خداوند هزار و پانصد حسنه برایش می نویسد و گناهان پنجاه سال را برایش پاک می کند؛ مگر این که دِینی داشته باشد.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: هر کس بخواهد در بسترش بخوابد، پس بر سمت راست خودش بخوابد؛ سپس قل هو الله احد را صد مرتبه بخواند. پس زمانی که روز قیامت بشود، پروردگار به او می گوید ای بنده من از سمت راستت وارد

بهشت شو.

و انس گفت: پیامبر صلی الله علیه و آله در شام بودند. جبرئیل نازل شد و گفت یا محمد، معاویه بن معاویه مزنی مرده است. آیا دوست داری بر او نماز بخوانی؟ فرمودند: بله. پس بالش را به زمین زد، همه چیز برای او لرزید و به زمین چسبید و جایگاه پیامبر را برای ایشان بالا برد. پس بر او نماز خواندند. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: از چه چیز این فضیلت برای معاویه آمده؟ دو صف از فرشتگان بر او نماز خواندند که در هر صف ششصد فرشته بود. [جبرئیل] گفت با خواندن قل هو الله احد. آن را در حال ایستاده و نشسته و در حال آمدن و رفتن و خوابیدن می خواند.

و انس گفت: در تبوک با رسول خدا صلّی الله علیه و آله بودیم، روزی خورشید با نور و شعاعی طلوع کرد، که قبل از آن در آنچه گذشته بود، ندیده بودیم. پس رسول خدا صلّی الله علیه و آله داشت از نور و نورانیتش تعجب می کرد که جبرئیل علیه السلام نزد او آمد. از جبرئیل پرسید: چه شده که برای خورشید شعاع و نوری طلوع کرده که در گذشته آن (نور و شعاع) را ندیدیم که طلوع کند؟ جبرئیل گفت: به این دلیل است که امروز در مدینه معاویه لیثی مرده است، خداوند هفت هزار فرشته را به سوی او فرستاد که بر او نماز بخوانند. فرمودند: ای جبرئیل! برای چه این چنین است؟ عرض کرد: قل هو الله احد را زیاد می خواند، در حال ایستاده و نشسته و راه رفتن و در لحظات روز و شب. آن را زیاد بخوانید، بدین سبب که آن نسب پروردگار شماست. و هر کس آن را پنجاه مرتبه بخواند، خداوند برای او پنجاه هزار درجه بالا- می برد. و پنجاه هزار گناه را از او می ریزد. و هر کس بیشتر بخواند، خداوند بیشترش می کند. جبرئیل گفت: آیا می خواهی زمین را برایت بگیرم تا بر او نماز بخوانی؟ فرمود بله. پس بر او نماز خواند.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس قل هو الله حد را صد مرتبه بخواند، گناه پنجاه سال برایش بخشیده می شود، اگر از چهار [گناه] دوری کند: خون [ریزی (قتل)]، اموال و فرج ها و شراب ها.

پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس با طهارتی مثل طهارت نماز، قل هو الله احد را صد مرتبه بخواند، و [خواندنش] را با سوره حمد آغاز کند، خداوند با هر حرف ده حسنه برایش می نویسد، و ده درجه برایش بالا می برد، و صد قصر برایش می سازد. و مثل این است که قرآن را سی و سه بار خوانده است. و آن دوری از شرک و در محضر ملائکه بودن و دورکننده شیطان است. و طنین صدایی اطراف عرش دارد که صاحبش را متذکر می شود، تا زمانی که خدا به او نگاه کند؛ و زمانی که خدا به او نگاه کند، هیچ گاه او را عذاب نمی کند.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: سه چیز است که هر که آن ها را همراه ایمان، بیاورد؛ از هر کدام از درهای بهشت بخواهد وارد می شود، و با حور العین ازدواج می کند: کسی که قاتلش را ببخشد، و با آغوش باز دِینی را بپردازد، و در تعقیب هر نماز واجبی ده مرتبه قل هو الله احد را بخواند. ابوبکر گفت: ای پیامبر خدا، یا یکی از آنها؟ (به یکی از این سه کار هم آن پاداش تعلق می گیرد؟) فرمودند: یا یکی از آنها.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: کسی که قل هو الله احد را هر روز پنجاه مرتبه بخواند، روز قیامت ندا داده می شود: ای ستایش کننده خدا، وارد بهشت شو.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: قل هو الله احد معادل یک سوم قرآن است.

پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: کسی که فراموش کند بر غذایش نام خدا را ببرد (فراموش کند بسم الله الرحمن الرحیم بگوید)، وقتی که تمام شد باید قل هو الله احد را بخواند.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس قل هو الله احد را زمانی که وارد خانه اش می شود، بخواند؛ فقر از اهل آن خانه و همسایگان دور می شود.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس قل هو الله احد را بخواند، گویی یک سوم قرآن را خوانده و هر کس قل یا ایها الکافرون را بخواند، گویی یک چهارم قرآن را خوانده.

پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس قل هو الله احد را در بیماری اش که در آن می میرد، بخواند؛ در قبرش گرفتار بلاـ نمی شود، و از فشار قبر در امان است، و روز قیامت فرشتگان او را با دست هایشان می برند تا او را از صراط به سوی بهشت روانه سازند .

ابن عمر گفت: روزی پیامبر صلّی الله علیه و آله در سفری، نماز صبح برایمان خواند. پس در رکعت اول قل هو الله احد، و در رکع دوم قل یا ایها الکافرون خواند. وقتی سلام داد، فرمود: یک سوم قرآن و یک چهارمش را برایتان خواندم.

ابو امامه گفت: جبرئیل نزد رسول خدا صلّی الله علیه و آله آمد، در حالی که در تبوک بود. پس گفت: ای محمد، بر جنازه معاویه بن معاویه مزنی شاهد باش. پس رسول خدا خارج شد و با جبرئیل هفتاد هزار فرشته فرود آمد، بال راستش را بر کوه ها قرار داد، پس تواضع کردند و بال چپش را برر زمین قرار داد پس تواضع کرد تا این که به سمت مکه و مدینه نگاه کرد. پس پیامبر خدا با جبرئیل و فرشتگان بر او نماز خواندند. هنگامی که تمام شد، فرمودند: ای جبرئیل، چه چیز معاویه بن معاویه مزنی را به این مقام رسانده است؟ عرض کرد: با خواندن قل هو الله احد در حال ایستاده و نشسته و سواره و راه رفتن.

سعید بن مسیب گفت: مردی از صحابی رسول خدا صلّی الله علیه و آله بود که به او معاویه بن معاویه مزنی می گفتند. پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله برای غزوه تبوک خارج شدند در حالی که او سخت بیمار بود. پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله ده روز سفر کرد. سپس جبرئیل او را دید، گفت معاویه بن معاویه مزنی مرده است، پس پیامبر صلّی الله علیه و آله ناراحت شدند. جبرئیل گفت آیا می خواهی قبرش را نشانت دهم؟ فرمودند: بله. پس بالش را به زمین زد، کوهی باقی نماند مگر این که فرو آمد تا قبرش برای پیامبر آشکار شد. پس تکبیر گفتند و جبرئیل از سمت راستشان به همراه هفتاد هزار صف از فرشتگان [نیز با پیامبر تکبیر گفتند و نماز خواندند]. تا زمانی که نماز پیامبر تمام شد، فرمودند: ای جبرئیل، معاویه با چه چیز به این مقام و منزلت نزد خدا رسید؟ عرض کرد با قل هو الله احد. آن را در حال ایستاده و نشسته و راه رفتن و خوابیده می خواند. و من بر امت تو می ترسیدم تا این که این سوره در بینشان نازل گشت.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس در تعقیب نماز واجبی آیه الکرسی و قل هو الله احد بخواند، چیزی جز مرگ او را از وارد شدن به بهشت، منع نمی کند .

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: جبرئیل در بهترین صورت، خندان و بشارتگر نزد من آمد. پس گفت: ای محمد، خداوند بلند مرتبه بلند رتبه ترین به تو سلام می رساند و می فرماید: هر چیز نسبی دارد و نسب من قل هو الله احد است. هر کس از امت نزد من بیاید، در حالی که قل هو الله احد را هزار بار در عمرش خوانده باشد، او را ملازم خانه و خود و اقامت در عرشم می کنم، و در هفتاد [گناه] که جزایش بر او واجب است، شفیع او می شوم. و اگر بر خودم قسم نخورده بودم که هر کسی چشنده مرگ است، او را قبض روح نمی کردم.

امام علی علیه السلام از رسول خدا صلّی الله علیه و آله نقل کردند که فرمودند: هر کس قصد سفری کند، چهارچوب خانه اش را بگیرد و یازده مرتبه قل هو الله احد را بخواند؛ خداوند تعالی نگهبان آن خواهد بود تا بازگردد.

پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس بعد از نماز مغرب قبل از این که با کسی سخن بگوید، دو رکعت نماز گزارد، در رکعت اول حمد و قل یا ایها الکافرون، و در رکعت دوم حمد و قل هو الله احد بخواند، همان گونه که مار از پوستش خارج می شود، از گناهانش خارج می گردد.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: کسی که بعد از نماز جمعه، هفت مرتبه، قل هو الله احد، و قل اعوذ برب الفلق، و قل اعوذ برب الناس بخواند؛ خداوند به واسطه آن، او را تا جمعه بعد، از بدی پناه می دهد.

پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس قل هو الله احد را بخواند، گویی یک سوم قرآن را خوانده. و هر کس آن را ده بار بخواند، خداوند قصری در بهشت برایش بنا می کند. ابو بکر به ایشان گفت: بنابراین زیاد می خوانیم. پس فرمودند: خداوند بزرگ تر و نیکو تر است (از بهشت و قصرش) و آن را دو بار تکرار کردند.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس قل هو الله احد را بخواند، گویی یک سوم قرآن را خوانده. و هر کس قل هو الله احد را سه مرتبه بخواند، گویی همه آنچه را خدا نازل فرموده، خوانده است .

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس قل هو الله احد را یک بار بخواند، برکت می یابد. و هر کس دو بار بخواند، خود و اهل خانه اش برکت می یابند. و هرکس سه بار بخواند، خود و اهل خانه و همسایگانش برکت می یابند. و هر کس آن را ده بار بخواند، با پیامبران مجتمع می شود و در جوار آنان است؛ همان گونه انگشت وسط دست و انگشت ابهام به یکدیگر پیوسته اند و در کنار هم می باشند. و هر کس صد بار آن را بخواند گناهان بیست و پنج سال بر او بخشیده می شود جز دِین و خون. و هر کس دویست بار بخواند، گناهان پنجاه سال بر او بخشیده می شود. و هر کس چهارصد بار بخواند، اجر چهارصد شهید را دارد که هر کدام از اسبش به زمین افتاده، خونش ریخته شده. و هر کس هزار بار بخواند، نمی میرد تا جایگاهش را در بهشت ببیند یا برایش ببینند.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: کسی که قل هو الله احد را بخواند، گویی یک سوم قرآن را خوانده. و هر کس دو بار آن را بخواند، گویی دو سوم قرآن را خوانده. و هر کس سه بار آن را بخواند، گویی بالبداهه همه قرآن را خوانده است.

پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: کسی که قل هو الله احد را هزار مرتبه بخواند، نزد خدا دوست داشتنی تر است از هزار

اسب لجام زده شده زین شده در راه خدا.

کعب الاحبار: هر کس قل هو الله احد را بخواند، خداوند گوشتش را بر آتش حرام می کند.

کعب: سه نفر از هرجا بخواهند در بهشت فرود می آیند: شهید و کسی که هر روز دویست مرتبه قل هو الله احد بخواند.

کعب: هر کس روزی یا شبی بر خواندن قل هو الله احد و آیه الکرسی مواظبت نماید، رضوان بیشتر خداوند بر او واجب می شود و با پیامبران است و از شیطان حفظ می گردد.

پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس هزار بار قل هو الله احد را بخواند، پس بی شک با خداوند معامله کرده است و او از خاصّان خدا هست .

پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس سی بار قل هو الله احد بخواند، خداوند برائت از آتش؛ امان از عذاب، و نیز امان در روز فزع بزرگ (روز قیامت) را برایش می نویسد.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس به خانه اش بیاید و قل هو الله احد بخواند، خداوند فقر را از او دور می کند و خیر خانه اش تا جایی زیاد می شود که بر همسایگانش نیز جاری گردد.

انس می گوید: وقتی ناقوس می زنند، خشم خداوند عزّ و جلّ شدید می شود. پس ملائکه فرود می آیند و قطعه های زمین را می گیرند و پیوسته قل هو الله احد می خوانند تا خشمش آرام گردد.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس عصر عرفه هزار مرتبه قل هو الله احد بخواند، خداوند عزّ و جلّ هر چه او بخواهد به او می دهد.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس قل هو الله احد را ده بار بخواند، خداوند قصری در بهشت برایش می سازد. عمر گفت: بنابر این قصر ها را زیاد کنیم. پس پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: خداوند نیکوتر و بهتر است یا فرمودند: با نیکوتر و وسیع تر است.

عایشه: پیامبر صلّی الله علیه و آله مردی را به سریه ای فرستاد. برای یارانش نماز می خواند و با قل هو الله احد ختم می کرد. هنگامی که برگشتند، این را برای رسول خدا صلّی الله علیه و آله بیان کردند و گفتند: از او بپرس برای چه این کار را کرد؟ پس [پیامبر] از او پرسیدند، [در پاسخ] گفت: زیرا آن (سوره توحید) صفت خداوند رحمان است، پس من دوست دارم آن را بخوانم. پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: به او خبر دهید خداوند تعالی او را دوست دارد.

ربیع بن خثیم: سوره ای از کتاب خداست که مردم آن را کوتاه می بینند در حالی که من آن را بزرگ و طولانی می بینم. خداوند دوستدارش را دوست دارد. و در آن آمیختگی نیست. هر کدام از شما آن را بخواند و آن را مشوب به چیزی ننماید (خالصانه بخواند)، همان برای او کافی است .

انس می گوید: مردی به رسول خدا صلّی الله علیه و آله عرض کرد: برادری دارم که قل هو الله احد نزد او دوست داشتنی شده. فرمودند: برادرت را به بهشت بشارت ده.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس قل هو الله احد را در تعقیب هر نماز واجب ده مرتبه بخواند، خداوند رضوانش و بخشایش را برای او واجب می گرداند.

ابو غالب غلام خالد بن عبد الله می کوید: شبی کمی نزدیک صبح ابن عمر به من گفت: ای ابا غالب! آیا بلند نمی شوی که نماز بخوانی؟ اگر چه یک سوم قرآن را بخوانی. پس به او گفتم: صبح نزدیک است چگونه یک سوم قرآن را بخوانم؟ گفت: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: سوره اخلاص، قل هو الله احد معادل یک سوم قرآن است.

امام علی علیه السلام فرمودند: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس نماز صبح را بخواند سپس صحبت نکند تا قل هو الله احد را یازده بار بخواند، آن روز گناهی به او نرسد و از شیطان در امان است.

براء بن عازب: هر کس بعد از نمار صبح قبل از این که با کسی سخن بگوید، صد مرتبه قل هو الله احد بخواند، آن روز برای او عمل پنجاه صدّیق بالا می رود.

و از امام علی علیه السلام از پیامبر صلّی الله علیه و آله نقل است که زمانی که او را به فاطمه تزویج کرد، ظرف آبی خواست، پس آب دهان در آن ریخت، سپس آن را داخل دهانش کرد و بر گردن و دو بازویش پاشید و او را با قل هو الله احد و معوذتین تعویذ کرد (او را با این دو سوره در پناه خدا قرار داد).

ابن عباس: هر کس دو رکعت نماز به جا آورد و در آن سی مرتبه قل هو الله احد بخواند، هزار قصر در بهشت برایش بنا می شود و هر کس آن را در غیر نماز بخواند، صد قصر برایش بنا می شود. و هر کس آن را هنگامی که بر خانواده اش وارد می شود بخواند، از آن به خانواده و همسایگانش خیری می رسد.

عبید الله بن عمر: ابا ایوب در مجلسی بود، در حالی که می گفت: آیا یکی از شما می تواند هر شب یک سوم قرآن را بخواند؟ گفتند آیا کسی می تواند این کار را انجام دهد؟ گفت: بی شک قل هو الله احد یک سوم قرآن است. پس پیامبر صلّی الله علیه و آله آمدند در حالی که [کلام] ابا ایوب را می شنیدند، فرمودند: ابو ایوب راست گفت.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: آیا کسی از شما عاجز است از این که هر شب یک سوم قرآن را بخواند؟ گفتند: و چنین چیزی را چه کسی می تواند؟ فرمودند: آری، قل هو الله احد معادل یک سوم قرآن است.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس قل هو الله احد را بخواند تا این که ده بار آن را ختم نماید، خداوند قصری در بهشت برایش می سازد. عمر گفت بنابر این زیاد بخوانیم. فرمودند: خداوند بیشتر و نیکو تر است.

پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند:آیا کسی از شما عاجز است که در شب یک سوم قرآن را بخواند؟ پس هنگامی که دید، آن بر آنان سخت آمد، فرمودند: هر کس در شبش قل هو الله احد، الله الصمد را بخواند، پس در آن شب یک سوم قرآن را

خوانده است.

ابی سعید شنید که مردی قل هو الله احد می خواند و آن را تکرار می نماید. هنگامی که صبح شد، نزد پیامبر صلّی الله علیه و آله آمد و آن را برایشان تعریف کرد. پس پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: قسم به آن که جانم به دست اوست، بی شک آن معادل یک سوم قرآن است.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله به یارانشان فرمودند: آیا کسی از شما عاجز است که یک سوم قرآن را در شب بخواند؟ پس این بر آنان سخت آمد و گفتند: کدام یک از ما بر چنین کاری تواناست؟ پس فرمودند: الله الواحد الصمد یک سوم قرآن است.

ابی سعید خدری: قتاده همه شب را قل هو الله احد خواند. پس این را برای پیامبر صلّی الله علیه و آله بیان کرد. فرمودند: قسم به کسی که جانم به دست اوست، بی شک آن معادل یک سوم قرآن است.

ابو سعید خدری: قتاده بن نعمان به من خبر داد که در زمان پیامبر صلّی الله علیه و آله مردی بر خواست و قل هو الله احد را کامل خواند و آن را تکرار می کرد، و چیزی بر آن نمی افزود، هنگامی که صبح شد، رسول خدا صلّی الله علیه و آله با خبر شدند، پس فرمودند: بی شک آن معادل یک سوم قرآن است.

ابو هریره: رسول خدا صلّی الله علیه و آله پیش آمد، شنید مردی قل هو الله احد می خواند، پس فرمود: واجب شد. عرض کردم: چه چیزی واجب شد؟ فرمودند: بهشت.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: جمع شوید تا برایتان یک سوم قرآن را بخوانم. پس جمع شدند و برایشان قل هو الله احد خواند.

پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس قل هو الله احد را ده بار بخواند قصری در بهشت برایش بنا می شود و هر کس بیست بار بخواند دو قصر برایش ساخته می شود و هر سی بار بخواند سه قصر.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس بعد از نماز صبح دوازده مرتبه قل هو الله احد را بخواند، گویی چهار بار قرآن را خوانده است. و بهترین اهل زمان خواهد شد، اگر تقوا پیشه کند.

از پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله در مورد قل هو الله احد پرسیده شد، فرمودند: یک سوم قرآن است، یا معادل آن است.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله شنیدند مردی قل هو الله احد می خواند و آن را نیکو و زیبا می کند. فرمودند: بخواه تا به تو بدهند.

امام علی علیه السلام: هر کس بعد از سپیده دم و در لفظی در تعقیب نماز صبح، ده مرتبه قل هو الله احد بخواند، آن روز گناهی به او نمی رسد گرچه شیطان تلاش کند.

ابن عباس: هر کس بعـد از نماز عشا دو رکعت نماز بخوانـد. در هر رکعت حمد و پانزده مرتبه قل هو الله احد بخواند، خداوند برای او دو قصر در بهشت بنا می کند که اهل بهشت آن دو را می بینند.

ابن عباس: هر کس در چهار رکعت، دویست مرتبه قل هو الله احـد را بخوانـد، هر رکعت چهل مرتبه، گناه پنجاه سال آینـده و پنجاه سال گذشته برایش بخشیده می شود .

عایشه: پیامبر صلّی الله علیه و آله هر شب هر گاه به بستر می رفتند، دستانشان را جمع می کردند سپس در آن ها می دمیدند، پس قل هو الله احد و قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس را در آن ها می خواند. سپس آن دو را به هر جای بدنشان که می توانستند می کشیدند. با آن ها از سرو صورتشان شروع می کردند تا پش روی بدنشان. این کار را سه مرتبه انجام می داد.

عبد الله بن حبیب: پیامبر صلّی الله علیه و آله به او فرمودند: هنگامی که وارد صبح می شوی و هنگامی که وارد شب می شوی، قل هو الله احد و معوذتین را سه با ربخوان که تو را از همه چیز کفایت می کند.

عقبه بن عـامر: پیـامبر صـلّی الله علیه و آله فرمودنـد: ای عقبه بن عامر، آیا به تو نیاموزم بهترین سه سوره ای را که در تورات و انجیل و زبور و قرآن عظیم نازل شـده؟ عرض کردم: بله، خداونـد جانم را فـدایت کنـد. گفت: پس قل هو الله احـد و قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس را برایم خواند، سپس فرمود: ای عقبه! آن ها را فراموش نکن و شبی را سپری مکن، مگر این که آن ها را بخوانی.

و از عبد الله انیس اسـلمی نقل است که: رسول خدا صـلّی الله علیه و آله دسـتشان را بر سینه اش گذاشتند و فرمودند: بگو. پس نمی دانسـتم چه بگویم؟ سپس به من فرمودند: بگو قل اعوذ برب الفلق من شرّ ما خلق تا این که آن را تمام کردم. سپس به من فرمودنـد: بگو: قل اعوذ برب الناس تا آن را نیز تمام کردم. پس رسول خـدا صـلّی الله علیه و آله فرمودنـد: این گونه پناه ببر. و پناه آوردگان حتما به مانند آن ها پناه نبرده اند.

امام علی علیه السـلام فرمودند: شبی در حین این که پیامبر صلّی الله علیه و آله نماز می خواندند، دستشان را بر زمین گذاشتند، عقربی ایشان را نیش زد. رسول خـدا صـلّی الله علیه و آله او را با کفشـشان گرفتنـد و او را کشـتند. پس هنگامی که تمام شد، فرمودند: خداوند عقرب را لعنت کند، نمازگزار و غیر او، پیامبر و غیر او را رها نمی کند. سـپس نمک و آبی خواسـتند، آن را در ظرفی ریختند. سپس شروع کردند به ریختن آن بر انگشتشان (جایی که عقرب نیش زده بود) و آن را مالش می دادند، و با معوذتین بر آن تعویـذ می گفتنـد. و در لفظی است: شـروع کردنـد به مالیـدن آن و قل هو الله احـد و قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس می خواندند.

رسول خدا صـلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس قل هو الله احد را صد مرتبه در نماز یا غیر آن بخواند، خداوند برایش دوری از آتش را می نویسد.

رسول خـدا صـلّی الله علیه و آله فرمودنـد: حتما کسـی از شـما نخوابـد، مگر این که یک سوم قرآن را بخوانـد. گفتنـد چگونه کسـی از ما بتواند یک سوم قرآن را بخواند؟ فرمودند: نمی تواند قل هو الله احد و قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس را

بخواند؟ - . در المنثور ۶ : ۶۰۹-۶۱۶ -

**[ترجمه]

«۲۴»

الْمُجْتَبی، مِنْ کِتَابِ الْعَمَلِيَّاتِ الْمُوصِلَهِ إِلَی رَبِّ الْأَرَضِينَ وَ السَّمَاوَاتِ تَأْلِيفِ أَبِی الْمُفَضَّلِ يُوسُفَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْمَعْرُوفِ بِابْنِ الْخُوَارِزْمِيِّ قَالَ:

ص: ۳۶۰

۱- ۱. الدّر المنثور ج ۶ ص ۶۰۹- ۶۱۶.

حَدَّثَنَا الشَّيْخُ الْإِمَامُ بُرْهَانُ الدِّينِ الْبَلْخِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ إِمْلَاءً بِالْمَسْجِدِ الْجَامِعِ بِالدِّمَشْقِ سَنَهَ سِتٍّ وَ ثَلَاثِينَ وَ خَمْسِمِائَهٍ قَالَ حَدَّثَنَا الْإِمَامُ الْأُسْتَادُ أَبُو مُحَمَّدٍ الْقَطَوَانِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ بِسَمَرْقَنْدَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو مَنْصُورٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّمِيمِيُّ بِعَرَفَهَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو سَهْلٍ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَثُ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا طَلْحَهُ بْنُ شُرَيْحِ بْنِ عَبْدِ الْكَرِيمِ التَّمِيمِيُّ وَ أَبُو يَعْقُوبَ يُوسُفُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ بُجَيْرٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ فَارِسٍ الطَّالَقَانِيُّونَ قَالُوا أَخْبَرَنَا أَبُو الْفَضْلِ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ قَالَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْأَعْلَى عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: كُنْتُ أَخْشَى الْعَذَابَ اللَّيْلَ وَ النَّهَارَ حَتَّى جَاءَنِي جَبْرَئِيلُ بِسُورَهِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَعَلِمْتُ أَنَّ اللَّهَ لَا يُعَذِّبُ أُمَّتِي بَعْدَ نُزُولِهَا فَإِنَّهَا نِسْبَهُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَمَنْ تَعَاهَدَ قِرَاءَتَهَا بَعْدَ كُلِّ صَلَاهٍ تَنَاثَرَ الْبِرُّ مِنَ السَّمَاءِ عَلَى مَفْرَقِ رَأْسِهِ وَ نَزَلَتْ عَلَيْهِ السَّكِينَهُ لَهَا دَوِيٌّ حَوْلَ الْعَرْشِ حَتَّى يَنْظُرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَى قَارِئِهَا فَيَغْفِرُهُ اللَّهُ مَغْفِرَهً لَا يُعَذِّبُهُ بَعْدَهَا ثُمَّ لَا يَسْأَلُ اللَّهَ شَيْئاً إِلَّا أَعْطَاهُ اللَّهُ إِيَّاهُ وَ يَجْعَلُهُ فِي كِلَاءَهٍ وَ لَهُ مِنْ يَوْمِ يَقْرَؤُهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ خَيْرُ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ وَ يُصِيبُ الْفَوْزَ وَ الْمَنْزِلَهَ وَ الرِّفْعَهَ وَ يُوَسِّعُ عَلَيْهِ فِي الرِّزْقِ وَ يَمُدُّ لَهُ فِي الْعُمُرِ وَ يَكْفِي مِنْ أُمُورِهِ كُلِّهَا وَ لَا يَذُوقُ سَكَرَاتِ الْمَوْتِ وَ يَنْجُو مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَ لَا يَخَافُ أُمُورَهُ إِذَا خَافَ الْعِبَادُ وَ لَا يَفْزَعُ إِذَا فَزِعُوا فَإِذَا وَافَى الْجَمْعَ أَتَوْهُ بِنَجِيبَهٍ خُلِقَتْ مِنْ دُرَّهٍ بَيْضَاءَ فَيَرْكَبُهَا فَيَمُرُّ بِهِ حَتَّى تَقِفَ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَيَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِ بِالرَّحْمَهِ وَ يُكْرِمُهُ بِالْجَنَّهِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ فَطُوبَى لِقَارِئِهَا فَإِنَّهُ مَا مِنْ أَحَدٍ يَقْرَؤُهَا إِلَّا وَكَّلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ مِائَهَ أَلْفِ مَلَكٍ يَحْفَظُونَهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ وَ يَسْتَغْفِرُونَ لَهُ وَ يَكْتُبُونَ لَهُ الْحَسَنَاتِ إِلَى يَوْمِ يَمُوتُ وَ يُغْرَسُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ نَخْلَهٌ عَلَى كُلِّ نَخْلَهٍ مِائَهُ أَلْفِ شِمْرَاخٍ عَلَى كُلِّ شِمْرَاخٍ عَدَدَ رَمْلٍ عَالِجٍ بُسْراً كُلُّ بُسْرَهٍ مِثْلُ قُلَّهٍ مِنْ قِلَالِ هَجَرَ يُضِيءُ نُورُهَا

مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ وَ النَّخْلَهُ مِنْ ذَهَبٍ أَحْمَرَ وَ الْبُسْرَهُ مِنْ دُرَّهٍ حَمْرَاءَ وَ وَكَّلَ اللَّهُ تَعَالَى أَلْفَ مَلَكٍ يَبْنُونَ لَهُ الْمَدَائِنَ وَ الْقُصُورَ وَ يَمْشِي عَلَى الْأَرْضِ وَ هِيَ تَفْرَحُ بِهِ وَ يَمُوتُ مَغْفُوراً لَهُ وَ إِذَا قَامَ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ لَهُ أَبْشِرْ قَرِيرَ الْعَيْنِ بِمَا لَكَ عِنْدِي مِنَ الْكَرَامَهِ فَتَعْجَبُ الْمَلَائِكَهُ لِقُرْبِهِ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ إِنَّ قِرَاءَهَ هَذِهِ السُّورَهِ بَرَاءَهٌ مِنَ النَّارِ وَ مَنْ قَرَأَهَا شَهِدَ أَلْفُ أَلْفِ مَلَكٍ وَ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى مَلَائِكَتِي انْظُرُوا مَا ذَا يُرِيدُ عَبْدِي وَ هُوَ أَعْلَمُ بِحَاجَتِهِ وَ مَنْ أَحَبَّ قِرَاءَتَهَا كَتَبَهُ اللَّهُ تَعَالَى مِنَ الْفَائِزِينَ الْقَانِتِينَ فَإِذَا

كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَهِ قَالَتِ الْمَلَائِكَهُ يَا رَبَّنَا عَبْدُكَ هَذَا يُحِبُّ نِسْبَتَكَ فَيَقُولُ لَا يَبْقَيَنَّ مِنْكُمْ مَلَكٌ إِلَّا شَيَّعَهُ إِلَى الْجَنَّهِ فَيَزُفُّونَهُ إِلَيْهَا كَمَا تُزَفُّ الْعَرُوسُ إِلَى بَيْتِ زَوْجِهَا فَإِذَا دَخَلَ الْجَنَّهَ وَ نَظَرَتِ الْمَلَائِكَهُ إِلَى دَرَجَاتِهِ وَ قُصُورِهِ يَقُولُونَ مَا هَذَا أَرْفَعَ مَنْزِلًا مِنَ الَّذِينَ كَانُوا مَعَهُ فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَرْسَلْتُ أَنْبِيَاءَ وَ أَنْزَلْتُ مَعَهُمْ كُتُبِي وَ بَيَّنْتُ لَهُمْ مَا أَنَا صَانِعٌ لِمَنْ آمَنَ بِي مِنَ الْكَرَامَهِ وَ أَنَا مُعَذِّبُ مَنْ كَذَّبَنِي وَ كُلُّ مَنْ أَطَاعَنِي يَصِلُ إِلَى جَنَّتِي وَ لَيْسَ كُلُّ مَنْ دَخَلَ إِلَى جَنَّتِي يَصِلُ إِلَى هَذِهِ الْكَرَامَهِ أَنَا أُجَازِي كُلًّا عَلَى قَدْرِ عَمَلِهِ مِنَ الثَّوَابِ إِلَّا أَصْحَابَ سُورَهِ الْإِخْلَاصِ فَإِنَّهُمْ كَانُوا يُحِبُّونَ قِرَاءَتَهَا آنَاءَ اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ فَلِذَلِكَ فَضَّلْتُهُمْ عَلَى سَائِرِ أَهْلِ الْجَنَّهِ فَمَنْ مَاتَ عَلَى حُبِّهَا يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى مَنْ يَقْدِرُ عَلَى أَنْ يُجَازِيَ عَبْدِي أَنَا الْمَلِيءُ أَنَا أُجَازِيهِ فَيَقُولُ عَبْدِي ادْخُلْ جَنَّتِي فَإِذَا دَخَلَهَا يَقُولُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ طُوبَى لِمَنْ أَحَبَّ قِرَاءَتَهَا فَمَنْ قَرَأَهَا كُلَّ يَوْمٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى عَبْدِي وُفِّقْتَ وَ أَصَبْتَ مَا أَرَدْتَ هَذِهِ جَنَّتِي فَادْخُلْهَا لِتَرَى مَا أَعْدَدْتُ لَكَ فِيهَا مِنَ الْكَرَامَهِ وَ النِّعَمِ بِقِرَاءَتِكَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَيَدْخُلُ فَيَرَى أَلْفَ أَلْفِ قَهْرَمَانٍ (۱)

عَلَى أَلْفِ أَلْفِ مَدِينَهٍ كُلُّ مَدِينَهٍ كَمَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ فِيهَا قُصُورٌ وَ حَدَائِقُ فَارْغَبُوا فِي قِرَاءَتِهَا فَإِنَّهُ مَا مِنْ مُؤْمِنٍ يَقْرَؤُهَا فِي كُلِّ يَوْمٍ عَشْرَ مَرَّاتٍ إِلَّا وَ قَدِ اسْتَوْجَبَ رِضْوَانَ اللَّهِ الْأَكْبَرَ وَ كَانَ مِنَ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فَأُولئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

۱- ۱. القهرمان وكيل الخرج و الدخل، مولد، يرادف لغه« پیشكار» بالفارسيه.

مِنَ النَّبِيِّينَ وَ الصِّدِّيقِينَ (۱) وَ مَنْ قَرَأَهَا عِشْرِينَ مَرَّةً فَلَهُ ثَوَابُ سَبْعِمِائَةِ رَجُلٍ أُهْرِيقَتْ دِمَاؤُهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ بُورِكَ عَلَيْهِ وَ عَلَى أَهْلِهِ وَ مَالِهِ وَ وُلْدِهِ وَ مَنْ قَرَأَهَا ثَلَاثِينَ مَرَّةً جَاوَرَ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله فِي الْجَنَّةِ وَ مَنْ قَرَأَهَا خَمْسِينَ مَرَّةً غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ذَنْبَهُ خَمْسِينَ سَنَةً وَ مَنْ قَرَأَهَا مِائَةَ مَرَّةٍ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ عِبَادَةَ مِائَةِ سَنَةٍ وَ مَنْ قَرَأَهَا مِائَتَيْ مَرَّةٍ فَكَأَنَّمَا أَعْتَقَ مِائَتَيْ رَقَبَةٍ وَ مَنْ قَرَأَهَا أَرْبَعَمِائَةِ مَرَّةٍ كَانَ لَهُ أَجْرُ أَرْبَعِمِائَةِ شَهِيدٍ وَ مَنْ قَرَأَهَا خَمْسَمِائَةِ مَرَّةٍ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ وَ لِوَالِدَيْهِ وَ مَنْ قَرَأَهَا أَلْفَ مَرَّةٍ فَقَدْ أَدَّى بَدَلَهُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وَ قَدْ صَارَ عَتِيقاً مِنَ النَّارِ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُعْطِي خَيْرَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ بِقِرَاءَتِهَا وَ لَا يَتَعَاهَدُ قِرَاءَتَهَا إِلَّا السُّعَدَاءُ وَ لَا يَأْبَى قِرَاءَتَهَا إِلَّا الْأَشْقِيَاءُ.

**[ترجمه]المجتبی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: روز و شب از عذاب می ترسیدم تا این که جبرئیل سوره قل هو الله احد را برایم آورد. پس دانستم که خداوند امتم را پس از نازل شدن آن عذاب نخواهد کرد. زیرا آن بی شک نسب خداوند عزّ و جلّ است. هر کس خواندنش را بعد هر نماز متعهد شود، خیر و نیکی از آسمان بر فرق سرش می بارد، و آرامش بر او فرود می آید، و طنینی اطراف عرش دارد تا خداوند عزّ و جلّ به خواننده آن نگاه کند؛ پس خداوند به گونه ای او را می بخشد که بعد از آن عذابش نمی کند؛ سپس چیزی از خدا نمی خواهد مگر این که به او عطا می فرماید؛ و او را در حفاظت خودش قرار می دهد؛ و از روزی که آن را می خواند تا روز قیامت، خیر دنیا و آخرت برای اوست؛ و رستگاری و مقام و منزلت و والایی به او می رسد؛ و روزی بر او گشاده می گردد؛ و عمر برایش طولانی می گردد؛ و همه کارهایش کفایت می شود، و سکرات مرگ را نمی چشد، و از عذاب قبر نجات می یابد، و از کارهایش نمی هراسد، هنگامی که مردم می ترسند؛ و به وحشت نمی افتد، زمانی که مردم به وحشت می افتند. پس روز قیامت، اسبی نجیب که از مروارید سفید آفریده شده، برایش می آورند، بر آن سوار می شود، با آن عبور می کند تا اسب پیش روی خداوند عزّ و جلّ می ایستد، پس خداوند با رحمت به او نظر می افکند، و با بهشت او را گرامی می دارد، در آن (بهشت) هر جا که بخواهد جا می گیرد. پس خوش به حال خواننده آن (سوره توحید)؛ بی شک کسی نیست که آن را بخواند، مگر این که خداوند عزّ و جلّ به واسطه آن صدهزار فرشته را وکیل می کند که او را از پیش رو و پشت سر محافظت کنند، و برایش طلب بخشش نمایند، و تا روزی که می میرد برایش حسنه بنویسند، و با هر حرفی برایش درخت نخلی بکارند، که بر هر یک از نخل ها صد هزار شاخه است که بر هر شاخه به اندازه توده ای شن خرماست، هر خرمایی مانند قلّه ای از قلّه های هَجَر است. نورش میان آسمان و زمین را نورانی می کند؛ و نخل از طلای سرخ است، و خرما از یاقوت سرخ. و خداوند تعالی هزار ملك را وکیل می کند که برایش شهر ها و قصر هایی بسازند. و بر زمین راه می رود در حالی که زمین به خاطر او خوشحال است. و بخشیده شده می میرد. و هنگامی که پیش روی خداوند عزّ و جلّ می ایستد، به او می فرماید: چشمت روشن به آنچه از کرامت نزد من داری. پس ملائکه از نزدیکی او به خداوند عزّ و جلّ در شگفت می شوند. و بی شک خواندن این سوره دوری از آتش است. و هر کس آن را بخواند، هزاران هزار فرشته شاهدند و خداوند تعالی می فرماید: فرشتگانم ببینید بنده ام چه می خواهد در حالی که او داناتر است به حاجتش. و هر کس خواندنش را دوست بدارد، خداوند متعال او را از رستگاران پارسا می نویسد. پس هنگامی که روز قیامت شود، فرشتگان می گویند: ای پروردگار ما، این بنده ات نسب تو را دوست می دارد؛ پس می فرماید: کسی از شما نماند مگر این که او را تا بهشت همراهی نماید. پس همان گونه که عروس را به خانه شوهرش می برند، او را به سمت بهشت می برند. زمانی که وارد بهشت می شود و ملائکه به درجات و قصرهایش می نگرند، می گویند: این چه چیزی است؟ مقامش والاتر از آنهایی است که با او بودند! پس خداوند عزّ و جلّ می فرماید: پیامبران را فرستادم، و کتاب هایم را با آنان

نازل کردم، و برایشان روشن کردم من سازنده چه چیزی هستم؛ برای کسی که به کرامت من ایمان بیاورد. و من عذاب کننده کسی هستم که مرا تکذیب نماید، و هرکس مرا اطاعت کند، به بهشت من می رسد. و این گونه نیست که هرکس وارد بهشتم شود به این کرامت و بزرگواری برسد؛ من هر کس را به اندازه عملش پاداش می دهم؛ مگر اهل سوره اخلاص را، زیرا آنان خواندش را در لحظات شب و روز دوست می دارند. پس به همین دلیل آنان را بر دیگر اهل بهشت برتری دادم. هر کس بر دوست داشتنش (محبت سوره توحید) بمیرد، خداوند تعالی می فرماید: چه کسی می تواند بنده ام را پاداش دهد؟ منم غنی. من پاداشش را می دهم. پس می فرماید: ای بنده من، وارد بهشتم شو. پس هنگامی که واردش می شود، می گوید: سپاس مخصوص خدایی است که وعده اش به ما راست بود. خوش به حال کسی که خواندنش را دوست داشته باشد. کسی که هر روز سه بار آن را بخواند، خداوند تعالی می فرماید: بنده من توفیق یافتی و به آنچه می خواستی رسیدی؛ این بهشت من است، پس وارد آن شو تا ببینی به خاطر قل هو الله احد خواندنت، چه چیز از کرامت و نعمت ها برایت مهیا نمودم. وارد می شود، پس هزار هزار پیشکار در هزار هزار شهر می بیند. هر شهری مانند بین مشرق و مغرب است که در آن قصرها و باغ هایی است. پس به خواندن آن رغبت داشته باشید؛ مؤمنی نیست که هر روز آن را ده بار بخواند مگر این که مستوجب رضوان خداوند بزرگ شود و از کسانی باشد که خداوند تعالی می فرماید: «فَأُولئِکَ مَعَ الَّذِینَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَیْهِمْ مِنَ النَّبِیِّینَ وَ الصِّدِّیقِینَ» - . نساء/۶۹ -

{آن ها در زمره کسانی خواهند بود که خدا ایشان را گرامی داشته [یعنی] با پیامبران و راستان.} و هر کس بیست مرتبه آن را بخواند ثواب هفتصد مردی را دارد که خون هایشان در اه خدا ریخته شده. و بر او و خاندانش و مالش و فرزندانش مبارک می گردد (برکت می یابد). و هر کس آن را سی بار بخواند، در بهشت همسایه پیامبر صلی الله علیه و آله می شود. و هر کس آن را پنجاه بار بخواند، خداوند گناه پنجاه سال را برایش می بخشد. و هر کس آن را صد بار بخواند، اجر چهارصد شهید دارد. و هر کس پانصد مرتبه بخواند، خداوند او و پدر و مادرش را می بخشد. و هر کس آن را هزار بار بخواند، پس بی شک پاداش خود را به خدا سپرده است، و از آتش در امان می باشد. بدانید با خواندنش، خداوند خیر دنیا و آخرت را می دهد و جز سعاتمندان، متعهد به خواندنش نیستند؛ و جز بدبختان از خواندنش ابا ندارند .

**[ترجمه]

باب ۱۲۵ فضائل المعوذتين و أنهما من القرآن

الأخبار

اشاره

زائدا على ما سبق فی طی الأبواب و يأتی فی أبواب الدعاء من هذا المجلد أيضا و فيه فضل سوره الجحد و غيرها من السور أيضا فلا تغفل

**[ترجمه]علاوه بر آنچه در باب های پیشین ذکر شد و این که این دو سوره جزء قرآن است. در ابواب دعا از همین مجلد نیز در باره این دو سوره خواهیم گفت. در این باب فضیلت سوره جحد و برخی سوره های دیگر نیز ذکر می شود، پس از آن

غافل مباش

**[ترجمه]

«۱»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنْ بَکْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ سَبَبُ نُزُولِ الْمُعَوِّذَتَیْنِ أَنَّهُ وُعِکَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَنَزَلَ عَلَیْهِ جَبْرَئِیلُ بِهَاتَیْنِ السُّورَتَیْنِ فَعَوَّذَهُ بِهِمَا(۲).

**[ترجمه]تفسیر قمی: امام صادق علیه السلام فرمودند: دلیل نازل شدن معوذتین، این بود که پیامبر خدا کسالت داشت، پس جبرئیل این دو سوره را بر او نازل کرد و به وسیله این دو سوره او را محافظت نمود. - . تفسیر قمی: ۷۴۴ -

**[ترجمه]

«۲»

فس، [تفسیر القمی] عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنِ ابْنِ عَمِیرَهَ عَنِ الْحَضْرَمِیِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام إِنَّ ابْنَ مَسْعُودٍ کَانَ یَمْحُو الْمُعَوِّذَتَیْنِ

ص: ۳۶۳

۱- ۱. النساء: ۷۰.

۲- ۲. تفسیر القمّیّ: ۷۴۴.

مِنَ الْمُصْحَفِ فَقَالَ علیه السلام كَانَ أَبِی يَقُولُ إِنَّمَا فَعَلَ ذَلِكَ ابْنُ مَسْعُودٍ بِرَأْيِهِ وَ هُمَا مِنَ الْقُرْآنِ (۱).

**[ترجمه]تفسیر قمی: ابن عمیره حضرمی گفت: به امام باقر علیه السلام عرض كردم ابن مسعود معوذتین را از قرآن پاک كرده، امام علیه السلام فرمودند: ابن مسعود این كار را با نظر خود انجام داده؛ و این دو سوره از قرآن است. - . تفسیر قمی: ۷۴۴ -

**[ترجمه]

«۳»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانَ عَنِ ابْنِ مِهْرَانَ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِی الْعَلَاءِ عَنْ أَبِی عُبَيْدَةَ الْحَذَّاءِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَوْتَرَ بِالْمُعَوِّذَتَيْنِ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ قِيلَ لَهُ يَا عَبْدَ اللَّهِ أَبْشِرْ فَقَدْ قَبِلَ اللَّهُ وَتْرَكَ (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام باقر علیه السلام فرمودند: هر كس نماز وتر را با معوذتین و قل هو الله احد بخواند، به او گفته می شود: ای بنده خدا، بر تو بشارت باد، بی شک خداوند نماز وتر تو را قبول كرده است. - . ثواب الاعمال: ۱۱۶ -

**[ترجمه]

«۴»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] أَحْمَدُ بْنُ زِيَادٍ عَنْ فَضَالَهَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِی زِيَادٍ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذَا كَسِلَ أَوْ أَصَابَتْهُ عَيْنٌ أَوْ صُدَاعٌ بَسَطَ يَدَيْهِ فَقَرَأَ فَاتِحَهَ الْكِتَابِ وَ الْمُعَوِّذَتَيْنِ ثُمَّ يَمْسَحُ بِهِمَا وَجْهَهُ فَيَذْهَبُ عَنْهُ مَا كَانَ يَجِدُ(۳).

**[ترجمه]طب الائمه علیهم السلام: امام صادق علیه السلام فرمودند: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله هر گاه كسالتی داشتند یا به چشم زخم یا سردردی مبتلا می شدند، دستش را باز می كرد، سوره حمد و معوذتین را می خواند، سپس با دو دستش به صورتش می كشید، پس هر چه درد داشت از میان می رفت. - . طب الائمه: ۳۹ -

**[ترجمه]

«۵»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام: أَنَّهُ رَأَى مَصْرُوعاً فَدَعَا لَهُ بِقَدَحٍ فِيهِ مَاءٌ ثُمَّ قَرَأَ عَلَيْهِ الْحَمْدَ وَ الْمُعَوِّذَتَيْنِ وَ نَفَثَ فِی الْقَدَحِ ثُمَّ أَمَرَ فَصُبَّ الْمَاءُ عَلَى رَأْسِهِ وَ وَجْهِهِ فَأَفَاقَ وَ قَالَ لَهُ لَا يَعُودُ إِلَيْكَ أَبَداً(۴).

**[ترجمه]طب الائمه علیهم السلام: امام رضا علیه السلام بیهوشی را دید، ظرفی آبی برای او خواست، سپس حمد و معوذتین را بر آن خواند و در ظرف دمید، پس از آن دستور داد آب بر سر و صورتش ریخته شود، پس به هوش آمد و به او فرمودند: هرگز [این بیماری] به سویت باز نمی گردد. - . طب الائمه:۱۱۱ -

**[ترجمه]

«۶»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْبُرْسِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْأَرْمَنِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: إِنَّ جَبْرَئِیلَ علیه السلام أَتَی النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله وَ قَالَ لَهُ یَا مُحَمَّدُ قَالَ لَبَّیْکَ یَا جَبْرَئِیلُ قَالَ إِنَّ فُلَاناً الْیَهُودِیَّ سَحَرَکَ وَ جَعَلَ السِّحْرَ فِی بِئْرِ بَنِی فُلَانٍ فَابْعَثْ إِلَیْهِ یَعْنِی إِلَی الْبِئْرِ أَوْثَقَ النَّاسِ عِنْدَکَ وَ أَعْظَمَهُمْ فِی عَیْنِکَ وَ هُوَ عَدِیلُ نَفْسِکَ حَتَّی یَأْتِیَکَ بِالسِّحْرِ قَالَ فَبَعَثَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ قَالَ انْطَلِقْ إِلَی بِئْرِ [ذَرْوَانَ] أزوان فَإِنَّ فِیهَا سِحْراً سَحَرَنِی بِهِ لَبِیدُ بْنُ أَعْصَمَ الْیَهُودِیُّ فَأْتِنِی بِهِ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام فَانْطَلَقْتُ فِی حَاجَهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَهَبَطْتُ فَإِذَا مَاءُ الْبِئْرِ قَدْ صَارَ کَأَنَّهُ مَاءُ الْحِنَّاءِ مِنْ

ص: ۳۶۴

۱- ۱. تفسیر القمّیّ ص ۷۴۴.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۱۶.

۳- ۳. طبّ الأئمّه ص ۳۹.

۴- ۴. طبّ الأئمّه ص ۱۱۱.

السِّحْرِ -(۱)

فَطَلَبْتُهُ مُسْتَعْجِلًا حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى أَسْفَلِ الْقَلِيبِ فَلَمْ أَظْفَرْ بِهِ قَالَ الَّذِينَ مَعِي مَا فِيهِ شَيْ ءٌ فَاصْعَدْ فَقُلْتُ لَا وَ اللَّهِ مَا كَذَبْتُ وَ مَا كُذِبْتُ وَ مَا نَفْسِي بِهِ مِثْلَ أَنْفُسِكُمْ (۲)

يَعْنِي رَسُولَ اللَّهِ صلى الله علیه و آله ثُمَّ طَلَبْتُ طَلَباً بِلُطْفٍ فَاسْتَخْرَجْتُ حُقّاً فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله علیه و آله

فَقَالَ افْتَحْهُ فَفَتَحْتُهُ فَإِذَا فِي الْحُقِّ قِطْعَهُ كَرَبِ النَّخْلِ (۳)

فِي جَوْفِهِ وَتَرٌ عَلَيْهَا إِحْدَى وَ عِشْرِينَ عُقْدَةً وَ كَانَ جَبْرَئِيلُ علیه السلام أَنْزَلَ يَوْمَئِذٍ الْمُعَوِّذَتَيْنِ عَلَى النَّبِيِّ- فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله علیه و آله يَا عَلِيُّ اقْرَأْهُمَا عَلَى الْوَتَرِ فَجَعَلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام كُلَّمَا قَرَأَ آيَةً انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ حَتَّى فَرَغَ مِنْهَا وَ كَشَفَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَنْ نَبِيِّهِ مَا سُحِرَ بِهِ وَ عَافَاهُ وَ يُرْوَى أَنَّ جَبْرَئِيلَ وَ مِيكَائِيلَ علیهما السلام أَتَيَا إِلَى النَّبِيِّ صلى الله علیه و آله فَجَلَسَ أَحَدُهُمَا عَنْ يَمِينِهِ وَ الْآخَرُ عَنْ شِمَالِهِ فَقَالَ جَبْرَئِيلُ علیه السلام لِمِيكَائِيلَ علیه السلام مَا وَجَعُ الرَّجُلِ فَقَالَ مِيكَائِيلُ هُوَ مَطْبُوبٌ (۴)

فَقَالَ جَبْرَئِيلُ علیه السلام وَ مَنْ طَبَّهُ قَالَ لَبِيدُ بْنُ أَعْصَمَ الْيَهُودِيُّ ثُمَّ ذَكَرَ الْحَدِيثَ إِلَى آخِرِهِ (۵).

**[ترجمه]طب الائمه: امام صادق علیه السلام فرمودند: امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: جبرئیل به سوی پیامبر آمد و به او گفت: ای محمد! [پیامبر] فرمود: بله ای جبرئیل، گفت فلان یهودی تو را سحر کرده و سحر را در چاه بنی فلان گذاشته. مطمئن ترین مردم نزد خودت و بزرگ ترینشان در چشمت و آن که را هم طراز خودت هست، به سوی آن یعنی به سمت چاه بفرست تا سحر را برایت بیاورد. گفت پس پیامبر علی بن ابی طالب را فرستاد و گفت به سمت چاه [ذروان] ازوان برو که در آن سحری است که لبید ین اعصم یهودی مرا با آن جادو کرده. آن را برایم بیاور. علی علیه السلام گفت: به دنبال خواسته پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به راه افتادم، پس فرود آمدم که ناگاه با سحر، آب چاه مانند آب حنا شد. پس به سرعت به دنبال آن رفتم تا به پایینترین قسمت چاه رسیدم. اما به آن سحر دست نیافتتم. کسانی که با من بودند، گفتند: چیزی در آن نیست، بیا بالاـ و گفتم: نه، به خدا قسم، نه دروغ گفتم و نه به من دروغ گفته شده (خبر پیامبر به من در مورد جادوی درون چاه دروغ نبوده) و شناخت من به نسبت به او - یعنی رسول خدا - مثل شناخت شما نیست. سپس با دقت نظر آن را طلب کردم. پس ظرفی را خارج کردم. پس به سوی پیامبر صلی الله علیه وآله آمدم. فرمود: آن را باز کن. پس آن را باز کردم. ناگاه [دیدیم] در ظرف قسمتی از شاخه نخل است که در دل آن طنابی است که بیست و یک گره بر آن می باشد. جبرئیل آن روز معوذتین را بر پیامبر نازل کرده بود. پس پیامبر فرمود: ای علی! آن ها را بر طناب بخوان. و امیرالمؤمنین شروع کرد، هر آیه ای را که می خواند یکی از گره ها باز می شد. و خداوند عزّ و جلّ از پیامبرش آنچه را که با آن جادو شده بود رفع کرد و او را به سلامت داشت. و روایت شده جبرئیل و میکائیل به سوی پیامبر آمدند، یکی از آن ها سمت راستش نشست و دیگری سمت چپ، سپس جبرئیل به میکائیل گفت: ناخوشی این مرد چیست؟ پس میکائیل پاسخ داد: او جادو شده. جبرئیل گفت چه کسی او را جادو کرده؟ میکائیل پاسخ داد: لبید بن اعصم یهودی او را جادو کرده و تا پایان حدیث را بیان کرد. - . طب الائمه: ۱۱۳ و این قضیه را مجمع البیان ۱۰: ۵۶۸ و الدر المنثور ۶ : ۴۱۷ ذکر کردند. -

**[ترجمه]

«۷»

طب، [طب الأئمه علیهم السـلام] إِبْرَاهِيمُ الْبَيْطَارُ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَ يُقَالُ لَهُ يُونُسُ الْمُصَلِّى لِكَثْرَهِ صَلَاتِهِ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ الْبَاقِرُ علیه السلام: إِنَّ السَّحَرَهَ لَمْ يُسَلَّطُوا عَلَى شَيْ ءٍ إِلَّا عَلَى الْعَيْنِ.

وَ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ علیه السـلام: أَنَّهُ سُـئِلَ عَنِ الْمُعَوِّذَتَيْنِ أَ هُمَا مِنَ الْقُرْآنِ فَقَالَ الصَّادِقُ علیه السـلام نَعَمْ هُمَا مِنَ الْقُرْآنِ فَقَالَ الرَّجُلُ إِنَّهُمَا لَيْسَتَا مِنَ الْقُرْآنِ

ص: ۳۶۵

۱- ۱. فی المصدر المطبوع« ماء الحیاض».

۲- ۲. و ما یقینی به مثل یقینکم به ظ.

۳- ۳. الحق- بالضم- وعاء صغیر من خشب و قد یصنع من العاج، و کرب النخل: بالتحریک- اصول السعف الغلاظ العراض.

۴- ۴. رجل مطبوب: أی مسحور، کنوا بالطب عن السحر تفاؤلا بالبراءه.

۵- ۵. طبّ الأئمّه ص ۱۱۳، و للقصه ذکر فی تفسیر مجمع البیان ج ۱۰ ص ۵۶۸ الدّر المنثور ج ۶ ص ۴۱۷ و ۴۱۸.

فِی قِرَاءَهِ ابْنِ مَسْعُودٍ وَ لَا فِی مُصْحَفِهِ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَخْطَأَ ابْنُ مَسْعُودٍ أَوْ قَالَ کَذَبَ ابْنُ مَسْعُودٍ هُمَا مِنَ الْقُرْآنِ قَالَ الرَّجُلُ فَأَقْرَأُ بِهِمَا یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فِی الْمَکْتُوبَهِ قَالَ نَعَمْ وَ هَلْ تَدْرِی مَا مَعْنَی الْمُعَوِّذَتَیْنِ وَ فِی أَیِّ شَیْ ءٍ نَزَلَتَا إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله سَحَرَهُ لَبِیدُ بْنُ أَعْصَمَ الْیَهُودِیُّ فَقَالَ أَبُو بَصِیرٍ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ مَا کَادَ أَوْ عَسَی أَنْ یَبْلُغَ مِنْ سِحْرِهِ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقُ علیه السلام بَلَی کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَرَی أَنَّهُ یُجَامِعُ وَ لَیْسَ یُجَامِعُ وَ کَانَ یُرِیدُ الْبَابَ وَ لَا یُبْصِرُهُ حَتَّی یَلْمَسَهُ بِیَدِهِ وَ السِّحْرُ حَقٌّ وَ مَا یُسَلَّطُ السِّحْرُ إِلَّا عَلَی الْعَیْنِ وَ الْفَرْجِ فَأَتَاهُ جَبْرَئِیلُ علیه السلام فَأَخْبَرَهُ بِذَلِکَ فَدَعَا عَلِیّاً علیه السلام وَ بَعَثَهُ لِیَسْتَخْرِجَ ذَلِکَ مِنْ بِئْرِ [ذَرْوَانَ] أزوان وَ ذَکَرَ الْحَدِیثَ بِطُولِهِ إِلَی آخِرِهِ (۱).

**[ترجمه]طب الائمه علیهم السلام: امام باقر علیه السلام فرمودند: جادوگران جز بر چشم بر چیزی مسلط نمی شوند.

و از امام صادق علیه السلام از معوذتین پرسیده شد که آیا آن دو جزء قرآن هستند؟ امام صادق علیه السلام فرمودند: بله از قرآن هستند. پس مرد [سوال کننده] گفت در قرائت ابن مسعود - و نه در نسخه مکتوبش - آن دو از قرآن نیستند. امام صادق علیه السلام فرمودند: ابن مسعود اشتباه کرده یا فرمودند: ابن مسعود دروغ گفته. آن دو سوره جزء قرآنند. آن مرد گفت پس آن ها را در نوشته قرآن بخوانم؟ فرمود: آری، آیا معنای معوذتین را می دانی و می دانی در مورد چه چیزی نازل شدند؟ لبید بن اعصم یهودی رسول خدا را جادو کرد. ابو بصیر به امام صادق گفت: نزدیک بود که سحرش کارگر افتد! امام صادق علیه السلام فرمودند: آری، پیامبر می دید که آمیزش می کند در حالی که واقعا آمیزش نمی کرد. و در را می خواست اما آن را نمی دید تا این که با دستش آن را لمس کند. و سحر واقعیت دارد. و سحر جز بر چشم و فرج مسلط نمی شود. پس جبرئیل به سوی او آمد و این قضیه را به او خبر داد. پس علی را خواست. و او را فرستاد تا آن جادو را از چاه [ذروان] ازوان طبیرون بیاورد و حدیث را با تمام مطول بودنش تا پایان بیان نمود. - . طب الائمه: ۱۱۴ -

**[ترجمه]

«۸»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: إِنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله لَسَعَتْهُ عَقْرَبٌ فَدَعَا بِمَاءٍ وَ قَرَأَ عَلَیْهِ الْحَمْدَ وَ الْمُعَوِّذَتَیْنِ ثُمَّ جَرَعَ مِنْهُ جُرَعاً ثُمَّ دَعَا بِمِلْحٍ وَ دَافَهُ فِی الْمَاءِ وَ جَعَلَ یَدْلُکُ صلی الله علیه و آله ذَلِکَ الْمَوْضِعَ حَتَّی سَکَنَ.

**[ترجمه]دعوات راوندی: امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: عقربی پیامبر صلی الله علیه و آله را نیش زد. پس آبی خواست و حمد و معوذتین را بر آن خواند. سپس جرعه ای از آن نوشید. سپس نمک خواست و آن را به آب اضافه کرد و شروع کرد به خاراندن آن موضع [نیش عقرب] تا [درد آن] آرام شد.

**[ترجمه]

«۹»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ الْخَزَّازُ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَیْمُونٍ عَنْ عِیسَی بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ جَدِّهِ

عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ: سَحَرَ لَبِیدُ بْنُ أَعْصَمَ الْیَهُودِیُّ وَ أَمُّ عَبْدِ اللَّهِ الْیَهُودِیَّهُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی عُقَدٍ مِنْ قَزٍّ أَحْمَرَ وَ أَخْضَرَ وَ أَصْفَرَ فَعَقَدُوهُ لَهُ فِی إِحْدَی عَشْرَهَ عُقْدَهً ثُمَّ جَعَلُوهُ فِی جُفٍّ مِنْ طَلْعٍ قَالَ یَعْنِی قُشُورَ اللَّوْزِ ثُمَّ أَدْخَلُوهُ فِی بِئْرٍ بِوَادٍ بِالْمَدِینَهِ فِی مَرَاقِی الْبِئْرِ تَحْتَ رَاعُوفَهٍ یَعْنِی حَجَرَ الْمَاتِحِ (۲)

فَأَقَامَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله ثَلَاثاً لَا یَأْکُلُ وَ لَا یَشْرَبُ وَ لَا یَسْمَعُ وَ لَا یُبْصِرُ وَ لَا یَأْتِی النِّسَاءَ فَنَزَلَ عَلَیْهِ جَبْرَئِیلُ علیه السلام وَ نَزَلَ مَعَهُ الْمُعَوِّذَتَیْنِ فَقَالَ لَهُ یَا مُحَمَّدُ مَا شَأْنُکَ قَالَ مَا أَدْرِی أَنَا بِالْحَالِ الَّذِی تَرَی قَالَ فَإِنَّ أُمَّ عَبْدِ اللَّهِ وَ لَبِیدَ بْنَ أَعْصَمَ سَحَرَاکَ فَأَخْبَرَهُ بِالسِّحْرِ وَ حَیْثُ هُوَ ثُمَّ قَرَأَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ قُلْ أَعُوذُ

۱- ۱. طبّ الأئمّه ص ۱۱۴.

۲- ۲. حجر ینصب فی اسفل البئر لیقوم علیه الماتح و یغرف الماء بیده أو بقدح و یملا الدلاء، و المائح هو الذی یقوم فی أعلی البئر.

بِرَبِّ الْفَلَقِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه و آله ذَلِکَ فَانْحَلَّتْ عُقْدَةٌ ثُمَّ لَمْ یَزَلْ یَقْرَأُ آیَةً وَ یَقْرَأُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه و آله وَ یَنْحَلُّ عُقْدَةٌ حَتَّى قَرَأَ عَلَیْهِ إِحْدَى عَشْرَةَ آیَةً وَ انْحَلَّتْ إِحْدَى عَشْرَةَ عُقْدَةً وَ جَلَسَ النَّبِیُّ صلى الله علیه و آله وَ دَخَلَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَأَخْبَرَهُ بِمَا أَخْبَرَهُ جَبْرَئِیلُ علیه السلام بِهِ وَ قَالَ انْطَلِقْ فَأْتِنِی بِالسِّحْرِ فَخَرَجَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَجَاءَهُ بِهِ فَأَمَرَ بِهِ النَّبِیُّ صلى الله علیه و آله فَنَقَضَ ثُمَّ تَفَلَ عَلَیْهِ وَ أَرْسَلَ إِلَى لَبِیدِ بْنِ أَعْصَمَ وَ أُمِّ عَبْدِ اللَّهِ الْیَهُودِیَّةِ فَقَالَ مَا دَعَاكُمْ إِلَى مَا صَنَعْتُمْ ثُمَّ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه و آله عَلَى لَبِیدٍ وَ قَالَ لَا أَخْرَجَکَ اللَّهُ مِنَ الدُّنْیَا سَالِماً قَالَ وَ کَانَ مُوسِراً کَثِیرَ الْمَالِ فَمَرَّ بِهِ غُلَامٌ یَسْعَى فِی أُذُنِهِ قُرْطٌ قِیمَتُهُ دِینَارٌ فَجَاذَبَهُ فَخَرَمَ بِهِ أُذُنَ الصَّبِیِّ فَأُخِذَ وَ قُطِعَتْ یَدُهُ فَمَاتَ مِنْ وَقْتِهِ.

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امیر المؤمنین علی بن ابی طالب فرمودند: لبید بن اعصم یهودی و ام عبد الله یهودی پیامبر را با ابریشم قرمز و سبز و زرد جادو کردنـد. پس آن را برای او یازده گره زدند و آن را در پوستی از طلع گذاشـتند (فرمود: یعنی پوست بـادام.) سپس آن را وارد چاهی کردنـد که در دشتی در مـدینه قرار داشت. و در پلکان چاه زیر سـنگ مخصوص آب کشـیدن از چاه، گذاشـتند. پس پیامبر سه روز نه می خورد و نه می نوشـید و نه می شـنید و نه می دید و نه با زنان همبستر می شـد. پس جبرئیل بر او فرود آمـد و معوذتین نیز با او نازل شـد؛ و گفت: ای محمـد! تو را چه شده است؟ فرمود: نمی دانم. من در حالی هسـتم که می بینی. جبرئیل گفت: ام عبد الله و لبید بن اعصم تو را جادو کردند. و او را از سـحر و این که آن (سحر) کجاست، آگاه ساخت. سـپس جبرئیل خوانـد: بسم الله الرحمن الرحیم، قل اعوذ برب الفلق. پیامبر نیز آن را خواند. پس گرهی باز شد. و هم چنان جبرئیل یک آیه می خواند و پیامبر نیز می خواند و گرهی باز می شد تا این که یازده آیه بر پیامبر خواند و یازده گره باز شـد. پیامبر نشـست و امیر المؤمنین علی بن ابی طالب وارد شد، پس پیامبر آنچه را جبرئیل از آن آگاهش ساخته بود به او خبر داد و گفت برو و جادو را برای من بیاور. امیر المؤمنین بیرون رفت و آن [سحر] را برایش (پیامبر) آورد. پیامبر به آن دسـتور داد. پس آن را شکست، بعد آب دهان بر آن انداخت و به سوی لبید بن اعصم و ام عبد الله فرستاد. پس فرمود: چه چیز شـما را به آنچه کردیـد فرا خواند؟ سـپس پیامبر صـلی الله علیه و آله لبید را نفرین کرد و فرمود: خداوند تو را سالم از دنیا بیرون نکنـد. و [لبیـد] ثروتمنـد بود و مـال زیـاد داشت. نوجوانی که گوشواره ای به قمیت یـک دینار در گوشـش حرکت می کرد؛ از کنارش رد شد. پس او را به خود جذب کرد. گوش نوجوان را با آن سوراخ کرد و آن را گرفت و دسـتش قطع شد و در جا مرد .

**[ترجمه]

«۱۰»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنْ حَنْظَلَةَ السَّدُوسِیِّ قَالَ: قُلْتُ لِعِکْرِمَةَ أُصَلِّی بِقَوْمٍ فَأَقْرَأُ بِقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ فَقَالَ اقْرَأْ بِهِمَا فَإِنَّهُمَا مِنَ الْقُرْآنِ.

وَ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَقْرِئْنِی بِسُورَةِ یُوسُفَ علیه السلام وَ سُورَةِ هُودٍ علیه السلام قَالَ صلى الله علیه و آله یَا عُقْبَةُ اقْرَأْ بِقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ فَإِنَّکَ لَنْ تَقْرَأَ سُورَةً أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ وَ أَبْلَغَ مِنْهُمَا فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لَا تَقْرَأَ إِلَّا بِهِمَا فَافْعَلْ.

وَ عَنْ أَبِی حَابِسٍ الْجُهَنِیِّ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ یَا أَبَا حَابِسٍ أَ لَا أُخْبِرُکَ بِأَفْضَلِ مَا تَعَوَّذَ بِهِ الْمُتَعَوِّذُونَ قَالَ بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ هُمَا الْمُتَعَوِّذَتَانِ.

وَ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَتَعَوَّذُ مِنْ عَیْنِ الْجِنِّ وَ مِنْ عَیْنِ الْإِنْسِ فَلَمَّا نَزَلَتْ سُورَهُ الْمُعَوِّذَتَیْنِ أَخَذَ بِهِمَا وَ تَرَکَ مَا سِوَی ذَلِکَ.

وَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ: أَنَّ نَبِیَّ اللَّهِ ص کَانَ یَکْرَهُ عَشْرَ خِصَالٍ الصُّفْرَهَ یَعْنِی الْخَلُوقَ وَ تَغْیِیرَ الشَّیْبِ وَ جَرَّ الْإِزَارِ وَ التَّخَتُّمَ بِالذَّهَبِ وَ عَقْدَ التَّمَائِمِ وَ الرُّقَی إِلَّا بِالْمُعَوِّذَاتِ وَ الضَّرْبَ بِالْکِعَابِ وَ التَّبَرُّجَ بِالزِّینَهِ لِغَیْرِ بَعْلِهَا وَ عَزْلَ الْمَاءِ لِغَیْرِ حِلِّهِ وَ فَسَادَ الصَّبِیِّ غَیْرَ مُحَرِّمِهِ.

ص: ۳۶۷

وَ عَنْ عُقْبَهَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله اقْرَءُوا بِالْمُعَوِّذَاتِ فِی دُبُرِ كُلِّ صَلَاهٍ.

وَ عَنْ عُقْبَهَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَا سَأَلَ سَائِلٌ وَ لَا اسْتَعَاذَ مُسْتَعِيذٌ بِمِثْلِهِمَا يَعْنِی الْمُعَوِّذَتَيْنِ.

وَ عَنْ عُقْبَهَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَا عُقْبَهُ اقْرَأْ بِقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ فَإِنَّكَ لَنْ تَقْرَأَ أَبْلَغَ مِنْهُمَا.

وَ عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مِنْ أَحَبِّ السُّوَرِ إِلَی اللَّهِ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ.

وَ عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ: كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی سَفَرٍ فَصَلَّى الْغَدَاهَ فَقَرَأَ فِيهِمَا بِالْمُعَوِّذَتَيْنِ ثُمَّ قَالَ يَا مُعَاذُ هَلْ سَمِعْتَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ مَنْ قَرَأَ النَّاسَ بِمِثْلِهِنَّ.

وَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: أَخَذَ بِمَنْكِبِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ اقْرَأْ قُلْتُ مَا أَقْرَأُ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی قَالَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ثُمَّ قَالَ اقْرَأْ قُلْتُ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی مَا أَقْرَأُ قَالَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ وَ لَنْ تَقْرَأَ بِمِثْلِهِمَا.

وَ عَنْ ثَابِتِ بْنِ قَيْسٍ: اشْتَكَى فَأَتَاهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ مَرِيضٌ فَرَقَاهُ بِالْمُعَوِّذَاتِ وَ نَفَثَ عَلَيْهِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ اكْشِفِ الْبَأْسَ عَنْ ثَابِتِ بْنِ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ ثُمَّ أَخَذَ تُرَاباً مِنْ وَادِيهِمْ ذَلِكَ يَعْنِی بُطْحَانَ فَأَلْقَاهُ فِی مَاءٍ فَسَقَاهُ.

وَ عَنِ ابْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فِی سَفَرٍ فَلَمَّا طَلَعَ الْفَجْرُ أَذَّنَ وَ أَقَامَ ثُمَّ أَقَامَنِی عَنْ يَمِينِهِ ثُمَّ قَرَأَ بِالْمُعَوِّذَتَيْنِ فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ كَيْفَ رَأَيْتَ قُلْتُ رَأَيْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ فَاقْرَأْ بِهِمَا كُلَّمَا نِمْتَ وَ كُلَّمَا قُمْتَ.

وَ عَنْ قَتَادَهَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعُقْبَهَ بْنِ عَامِرٍ اقْرَأْ بِقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ فَإِنَّهُمَا أَحَبُّ الْقُرْآنِ إِلَی اللَّهِ.

وَ عَنْ عُقْبَهَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: كُنْتُ أَقُودُ بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله رَاحِلَتَهُ فِی السَّفَرِ فَقَالَ يَا عُقْبَهُ أَ لَا أُعَلِّمُكَ خَيْرَ سُورَتَيْنِ قُرِئَتَا قُلْتُ بَلَى قَالَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ

وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ فَلَمَّا نَزَلَ صَلَّى بِهِمَا صَلَاةَ الْغَدَاةِ ثُمَّ قَالَ وَ كَيْفَ تَرَى يَا عُقْبَةُ.

وَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله رَكِبَ بَغْلَةً فَحَادَتْ بِهِ فَحَبَسَهَا وَ أَمَرَ رَجُلًا أَنْ يَقْرَأَ عَلَيْهَا قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ- فَسَكَتَتْ وَ مَضَتْ.

وَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: أَهْدَى النَّجَاشِيُّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بَغْلَةً شَهْبَاءَ فَكَانَ فِيهَا صُعُوبَةٌ فَقَالَ لِلزُّبَيْرِ ارْكَبْهَا وَ ذَلِّلْهَا وَ كَأَنَّ الزُّبَيْرَ اتَّقَى فَقَالَ لَهُ ارْكَبْهَا وَ اقْرَإِ الْقُرْآنَ فَقَالَ مَا أَقْرَأُ قَالَ اقْرَأْ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ فَوَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا قُمْتَ تُصَلِّي بِمِثْلِهَا.

وَ عَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله كَانَ إِذَا اشْتَكَى قَرَأَ عَلَى نَفْسِهِ الْمُعَوِّذَتَيْنِ وَ تَفَلَ أَوْ نَفَثَ.

وَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: إِذَا قَرَأْتَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ فَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَ إِذَا قَرَأْتَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ فَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ (۱)

**[ترجمه]الدر المنثور: حنظله السدوسی گفت: به عکرمه گفتم: برای گروهی نماز می خوانم. [نماز را] با قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس بخوانم؟ گفت: با آن دو سوره بخوان، زیرا آن ها جزء قرآن می باشند.

و عقبه بن عامر گفت: عرض کردم: ای پیامبر خدا! سوره یوسف و سوره هود را برایم بخوان. پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: ای عقبه! قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس را بخوان. پس تو هرگز سوره ای دوست داشتنی تر از آن دو نزد خدا و رساتر از آن دو نمی خوانی. و اگر می توانی فقط آن دو را بخوانی، انجام بده.

و ابی حابس جهنی نقل کرد که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: ای ابا حابس! آیا تو را از برترین آنچه پناهندگان به آن پناه می برند، آگاه نسازم؟ عرض کرد: بله ای رسول خدا. فرمود: قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس، آن ها دو تعویذ هستند.

و ابی سعید خدری گفت: پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم به خاطر چشم زخم جن و انس تعویذ استفاده می کرد و زمانی که معوذتین نازل شد، آن دو را گرفت و هرچه غیر آن ها را رها کرد.

و از ابن مسعود نقل شده: پیامبر خدا ده صفت را ناخوش می داشت: زردی یعنی کهنگی، تغییر محاسن، پارگی شلوار، انگشتر طلا پوشیدن، حرز و تعویذ بستن مگر با معوذتین، زدن با کعاب (نوعی وسیله بازی عرب در دوران جاهلیت)، زینت آرایی برای غیر همسر، ارضا شدن از راه حرام و بی بند و باری پسر جوان غیر محرم.

پیامبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم فرمود: پس از هر نمازی معوذتین را بخوانید.

پیامبر خدا صلی الله علیه وآله و سلم فرمود: هیچ سؤال کننده ای نپرسیده و هیچ پناهنده ای پناهنده نشده به مثل آن دو، یعنی معوذتین .

و عقبه بن عامر گفت: پیامبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم فرمود: ای عقبه! قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس را بخوان. زیرا هرگز بلیغ تر از آن دو نخواهی خواند.

پیامبر خدا صلی الله علیه وآله و سلم فرمود: از دوست داشتنی ترین سوره ها نزد خدا قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس هست.

معاذ بن جبل گفت: در سفری با پیامبر خدا بودم. نماز عصر را خواند و در هر دو [رکعت] معوذتین خواند. سپس فرمود: ای معاذ! شنیدی؟ عرض کردم: بله. فرمود: چه کسی مثل آن ها را برای مردم می خواند؟

جابر بن عبد الله گفت: رسول خدا صلی الله علیه وآله و سلم شانه هایم را گرفت و فرمود: بخوان. عرض کردم پدر و مادرم به فدایت، چه بخوانم؟ فرمود: قل اعوذ برب الفلق. سپس فرمود: بخوان. عرض کردم: پدر و مادرم به فدایت، چه بخوانم؟ فرمود: قل اعوذ برب الناس و هرگز مثل آن را نخواهی خواند.

ثابت بن قیس شکایتی داشت، پس در حالیکه مریض بود، نزد رسول خدا صلی الله علیه وآله و سلم رفت. پس او را با معوذتین دعا کرد و آب دهان بر او ریخت و فرمود: خداوندا! ای پروردگار مردم! گرفتاری را از ثابت بن قیس بن شماس برطرف فرما. سپس خاکی از همان وادی خودشان، یعنی وادی بطحان گرفت، آن را در آبی ریخت و به او نوشاند.

عامر بن جهنی گفت: در سفری با پیامبر صلی الله علیه و آله سلم بودم. هنگام طلوع فجر اذان گفت و بلند شد و مرا از سمت راستش بلند کرد. سپس معوذتین را خواند. پس هنگامی که تمام شد، فرمود: چگونه دیدی؟ عرض کردم: دیدم ای پیامبر خدا. فرمود: پس آن ها (معوذتین) را هر گاه که می خوابی و بیدار می شوی بخوان.

پیامبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم به عقبه بن عامر فرمود: قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس را بخوان. زیرا آن ها دوست داشتنی ترین [سوره های] قرآن نزد خداوند هستند.

عقبه بن عامر گفت: در سفری مرکب رسول خدا صلی الله علیه و آله سلم را راه می بردم. پس فرمود: ای عقبه، آیا بهترین سوره هایی را که خوانده شدند به تو نیاموزم؟ عرض کردم: بله. فرمود: قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس. پس هنگامی که پیاده شد نماز عصر را با آن دو خواند. سپس فرمود: ای عقبه! چگونه می بینی؟

انس بن مالک حکایت می کند: پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم سوار بر استری شد که ایشان را با آواز پیش می راند. پس او را گرفتند و به مردی دستور دادند که بر آن قل اعوذ برب الفلق من شرّ ما خلق بخواند. پس ساکت شد و به راه افتاد.

ابو هریره گفت: نجاشی، استری خاکستری به رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم، هدیه کرد که یک سرسختی در آن بود. پس به زبیر فرمود: بر آن سوار شو و آن را رام کن. و زبیر می ترسید. به او فرمودند: سوارش شو و قرآن بخوان. گفت: چه بخوانم؟ فرمودند: قل اعوذ برب الفلق. پس قسم به کسی که جانم به دست اوست بلند نشدی که به مثل آن دو سوره نماز بخوانی.

و از عـایشه است که: رسول خـدا صـلی الله علیه و آله و سـلم هر گاه شـکایتی داشت، بر خودش معوذتین را می خوانـد و آب دهان می ریخت یا می دمید.

و ابن عـامر گفت: زمـانی که قـل اعوذ برب الفلق می خوانی، پس بگو: به پروردگـار سپیـده دم پنـاه می برم. و هنگامی که قل اعوذ برب الناس می خوانی، پس بگو: به پروردگار مردم پناه می برم .

**[ترجمه]

باب ۱۲۶ الدعاء عند ختم القرآن زائدا علی ما أوردناه فی أبواب الدعاء من هذا المجلد

الأخبار

أَقُولُ

وَجَدْتُ بِخَطِّ الشَّیْخِ الْجَلِیلِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْجُبَعِیِّ رَحِمَهُ اللَّهُ الدُّعَاءَ لِخَتْمِ الْقُرْآنِ نُقِلَ مِنْ خَطِّ الشَّیْخِ شَمْسِ الدِّینِ مُحَمَّدِ بْنِ مَکِّیٍّ رَحِمَهُ اللَّهُ وَ قَالَ إِنَّهُ نَقَلَهُ مِنْ مُصْحَفٍ بِالْمَشْهَدِ الْمُقَدَّسِ الْکَاظِمِیِّ الْجَوَادِیِّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا وَ سَلَامُهُ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ صَدَقَ اللَّهُ أَعْلَی الصَّادِقِینَ وَ مُنْطِقَ جَمِیعِ النَّاطِقِینَ وَ بَلَّغَتِ الرُّسُلُ الْکِرَامُ سَادَاتُ الْأَنَامِ علیهم السلام اللَّهُمَّ انْفَعْنَا بِالْقُرْآنِ الْعَظِیمِ وَ اهْدِنَا بِالْآیَاتِ وَ الذِّکْرِ الْحَکِیمِ وَ تَقَبَّلْ مِنَّا قِرَاءَتَهُ إِنَّکَ أَنْتَ السَّمِیعُ الْعَلِیمُ وَ لَا تَضْرِبْ بِهِ

ص: ۳۶۹

۱- ۱. الدّر المنثور ج ۶ ص ۴۱۶- ۴۱۷.

وُجُوهَنَا يَا إِلَهَ الْعَالَمِينَ.

اللَّهُمَّ فَكَمَا جَعَلْتَنَا مِنْ أَهْلِهِ وَ شَرَّفْتَنَا بِفَضْلِهِ وَ اصْطَفَيْتَنَا لَحَمْلِهِ وَ هَدَيْتَنَا بِهِ وَ بَلَّغْتَنَا بِهِ نِهَايَةَ الْمُرَادِ وَ جَعَلْتَنَا بِهِ شُهَدَاءَ عَلَى الْأُمَمِ يَوْمَ الْمَعَادِ فَاجْعَلْنَا مِمَّنْ يَنْتَفِعُ بِأَوَامِرِهِ وَ يَرْتَدِعُ بِزَوَاجِرِهِ وَ يَقْتَنِعُ بِحَلَالِهِ وَ يُؤْمِنُ بِمَا تَشَابَهَ مِنْ آيَاتِهِ حَتَّى تَغْفِرَ لَنَا ذُنُوبَنَا بِبَرَكَاتِهِ وَ تُوَفِّرَ ثَوَابَنَا لِقِرَاءَتِهِ وَ تَكْشِفَ بِهِ عَنَّا نَوَازِلَ دَهْرِنَا وَ آفَاتِهِ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

اللَّهُمَّ وَ كَمَا رَزَقْتَنَا الْمَعُونَةَ عَلَى حِفْظِهِ وَ لَيَّنْتَ أَلْسِنَتَنَا لِتِلَاوَةِ لَفْظِهِ فَارْزُقْنَا التَّدَبُّرَ لِمَعَانِيهِ وَ وَفِّقْنَا لِلْعَمَلِ بِمَا فِيهِ وَ اجْعَلْنَا مُمْتَثِلِينَ لِأَوَامِرِهِ وَ نَوَاهِيهِ وَ اشْرَحْ صُدُورَنَا بِأَنْوَارِ مَثَانِيهِ وَ أَعِذْنَا بِهِ مِنْ ظُلَمِ الشِّرْكِ وَ اتِّبَاعِ دَاعِيهِ وَ أَعْطِنَا لِتِلَاوَتِهِ فِي أَيَّامِ دَهْرِنَا وَ لَيَالِيهِ ثَوَاباً تَعُمُّ لِجَمَاعَةِ سَامِعِيهِ وَ تَالِيهِ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

اللَّهُمَّ انْفَعْنَا بِمَا فَصَّلْتَ فِي كِتَابِكَ مِنَ الْآيَاتِ وَ اجْمَعْنَا بِهِ عَلَى طَاعَتِكَ فِي سَائِرِ الْأَوْقَاتِ وَ أَعِذْنَا بِهِ مِنْ جَمِيعِ الشَّدَائِدِ وَ الْآفَاتِ وَ اغْفِرْ لَنَا بِهِ سَالِفَ مَا اقْتَرَفْنَاهُ مِنَ السَّيِّئَاتِ وَ اكْشِفْ بِهِ عَنَّا نَوَازِلَ الْكُرُبَاتِ وَ لَقِّنَا بِهِ الْبُشْرَى عِنْدَ مُعَايَنَةِ الْمَمَاتِ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ أَنْ تُطَهِّرَ بِهِ قُلُوبَنَا مِنْ دَنَسِ الْعِصْيَانِ وَ تُكَفِّرَ بِهِ ذُنُوبَنَا الْوَارِدَةَ إِلَى مَنَازِلِ الْهَوَانِ وَ تَعْصِمَنَا بِهِ مِنَ الْفِتَنِ فِي الْأَدْيَانِ وَ الْأَبْدَانِ وَ تُؤْنِسَ بِهِ وَحْشَتَنَا عِنْدَ الِانْفِرَادِ فِي أَضْيَقِ مَكَانٍ وَ تُلَقِّنَنَا بِهِ الْحُجَجَ الْبَالِغَةَ إِذَا سَأَلَنَا الْمَلَكَانِ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِمَّنْ يَعْتَقِدُ تَصْدِيقَهُ وَ يَقْصِدُ طَرِيقَهُ وَ يَرْعَى حُقُوقَهُ وَ يَتَّبِعُ مُفْتَرَضَ أَوَامِرِهِ وَ يَرْتَدِعُ مَنْهِيَّ زَوَاجِرِهِ وَ يَسْتَضِيءُ بِنُورِ بَصَائِرِهِ وَ يَقْتَنِي بِأَجْرِ ذَخَائِرِهِ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ مُسَلِّياً لِأَحْزَانِنَا وَ مَاحِياً لِآثَامِنَا وَ كَفَّارَةً لِمَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِنَا وَ عِصْمَةً لِمَا بَقِيَ مِنْ أَعْمَارِنَا.

اللَّهُمَّ أَسْعِدْنَا بِهِ وَ لَا تُشْقِنَا وَ أَعِزَّنَا بِهِ وَ لَا تُذِلَّنَا وَ ارْفَعْنَا بِهِ وَ لَا تَضَعْنَا وَ أَغْنِنَا

بِهِ وَ لَا تُحوِجْنَا.

اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لِأَعْمَالِنَا غَارِساً وَ لَنَا بِرَحْمَتِکَ عَنْ جَمِيعِ الذُّنُوبِ وَ الْمَحَارِمِ حَابِساً وَ فِی ظُلَمِ اللَّيَالِی مُوقِظاً وَ مُوَانِساً.

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا بِهِ كَبَائِرَ الذُّنُوبِ وَ اسْتُرْ بِهِ عَلَيْنَا قَبَائِحَ الْعُيُوبِ وَ بَلِّغْنَا بِهِ إِلَى كُلِّ مَحْبُوبٍ وَ فَرِّجِ اللَّهُمَّ بِهِ عَنَّا وَ عَنْ كُلِّ مَكْرُوبٍ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِمَّنْ يُحسِنُ صُحْبَتَهُ فِی كُلِّ الْأَوْقَاتِ وَ يُجِلُّ حُرْمَتَهُ عَنْ مَوَاقِفِ التُّهَمَاتِ وَ يُنَزِّهُ قَدْرَهُ مِنَ الْوُثُوبِ عَلَى مَا نَهَيْتَ عَنْهُ فِی الْخَلَوَاتِ حَتَّى تَعْصِمَنَا بِهِ مِنْ جَمِيعِ السَّيِّئَاتِ وَ تُنَجِّيَنَا بِهِ مِنْ جَمِيعِ الْهَلَكَاتِ وَ تُسَلِّمَنَا بِهِ مِنِ اقْتِحَامِ الْبِدَعِ وَ الشُّبُهَاتِ وَ تَكْفِيَنَا بِهِ جَمِيعَ الْآفَاتِ.

اللَّهُمَّ طَهِّرْنَا بِكِتَابِكَ مِنْ دَنَسِ الذُّنُوبِ وَ الْخَطَايَا وَ امْنُنْ عَلَيْنَا بِالاسْتِعْدَادِ لِنُزُولِ الْمَنَايَا وَ هَبْ لَنَا الصَّبْرَ الْجَمِيلَ عِنْدَ حُلُولِ الرَّزَايَا حَتَّى يَجْتَمِعَ لَنَا بِخَتْمِنَا هَذِهِ خَيْرُ الدُّنْيَا وَ خَيْرُ الْآخِرَهِ فَإِنَّكَ أَهْلُ التَّقْوى وَ أَهْلُ الْمَغْفِرَهِ اللَّهُمَّ اجْعَلْ خَتْمَتَنَا هَذِهِ أَبْرَكَ الْخَتَمَاتِ وَ سَاعَتَنَا هَذِهِ أَشْرَفَ السَّاعَاتِ اغْفِرْ لَنَا بِهَا مَا مَضَى مِنْ ذُنُوبِنَا وَ مَا هُوَ آتٍ حَيِّنَا بِهَا بِأَطْيَبِ التَّحِيَّاتِ ارْفَعْ لَنَا أَعْمَالَنَا فِی الْبَاقِيَاتِ الصَّالِحَاتِ.

اللَّهُمَّ اجْعَلْ خَتْمَتَنَا هَذِهِ خَتْمَةً مُبَارَكَةً تَحُطُّ عَنَّا بِهَا أَوْزَارَنَا وَ تُدِرُّ بِهَا أَرْزَاقَنَا وَ تُدِيمُ بِهَا سَلَامَتَنَا وَ عَافِيَتَنَا وَ تَجْمَعُ بِهَا شَمْلَنَا وَ تُغْنِی بِهَا فَقْرَنَا وَ تَكْتُبُ بِهَا سَلَامَتَنَا وَ تَغْفِرُ بِهَا ذُنُوبَنَا وَ تَسْتُرُ بِهَا عُيُوبَنَا بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

اللَّهُمَّ لَا تَدَعْ لَنَا بِالْقُرْآنِ ذَنْباً إِلَّا غَفَرْتَهُ وَ لَا هَمّاً إِلَّا فَرَّجْتَهُ وَ لَا دَيْناً إِلَّا قَضَيْتَهُ وَ لَا عَيْباً إِلَّا سَتَرْتَهُ وَ لَا مَرِيضاً إِلَّا شَفَيْتَهُ وَ لَا مَيِّتاً إِلَّا رَحِمْتَهُ وَ لَا فَاسِداً إِلَّا أَصْلَحْتَهُ وَ لَا ضَالًّا إِلَّا هَدَيْتَهُ وَ لَا عَدُوّاً إِلَّا أَهْلَكْتَهُ وَ لَا سِعْراً إِلَّا أَرْخَصْتَهُ وَ لَا شَرَاباً إِلَّا أَعْذَبْتَهُ وَ لَا كَبِيراً إِلَّا وَفَّقْتَهُ وَ لَا صَغِيراً إِلَّا أَكْبَرْتَهُ وَ لَا حَاجَةً مِنْ حَوَائِجِ الدُّنْيَا إِلَّا أَعَنْتَنَا عَلَى قَضَائِهَا بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

اللَّهُمَّ انْصُرْ جُيُوشَ الْإِسْلَام وَ فُرْسَانَهُ وَ حُمَاةَ الدِّينِ وَ شُجْعَانَهُ وَ أَنْصَارَ الدِّين وَ أَعْوَانَهُ لِيَزِيدُوا دِينَکَ عِزّاً وَ يُثَبِّتُوا أَرْكَانَهُ وَ يُدَكْدِكُوا الْكُفْرَ وَ يُنَكِّسُوا صُلْبَانَهُ وَ يَقْلَعُوا سَرِيرَ مُلْكِهِ وَ سُلْطَانِهِ وَ اجْعَلِ اللَّهُمَّ لِأُسَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ مِنْکَ فَرَجاً وَ سَبِّبْ لَهُمْ إِلَى دَارِ الْإِسْلَام مَخْرَجاً بِرَحْمَتِکَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

اللَّهُمَّ أَعْدَاؤُنَا إِنْ سَلَكُوا بَرّاً فَاخْسِفْ بِهِمْ وَ إِنْ سَلَكُوا بَحْراً فَغَرِّقْهُمْ وَ ارْمِهِمْ بِحَجَرِکَ الدَّامِغِ وَ سَيْفِکَ الْقَاطِعِ بِرَحْمَتِکَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

اللَّهُمَّ مَنْ أَرَادَنَا بِسُوءٍ فَأَرِدْهُ وَ مَنْ كَادَنَا فَكِدْهُ وَ مَنْ بَغَى عَلَيْنَا فَأَهْلِكْهُ يَا كَثِيرَ الْخَيْرِ يَا دَائِمَ الْمَعْرُوفِ يَا مَنْ لَمْ يَزَلْ كَرِيماً وَ لَا يَزَالُ رَحِيماً.

اللَّهُمَّ أَنْتَ الْعَالِمُ بِحَوَائِجِنَا فَاقْضِهَا وَ أَنْتَ الْعَالِمُ بِسَرَائِرِنَا فَأَصْلِحْهَا وَ أَنْتَ الْعَالِمُ بِذُنُوبِنَا فَاغْفِرْهَا بِرَحْمَتِکَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَ لِآبَائِنَا وَ لِأُمَّهَاتِنَا وَ إِخْوَانِنَا وَ أَخَوَاتِنَا وَ لِأُسْتَادِينَا وَ لِمُعَلِّمِينَا الْخَيْرَ وَ لِجَمِيعِ الْمُسْلِمِينَ بِرَحْمَتِکَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ رَبَّنَا آتِنا فِي الدُّنْيا حَسَنَةً وَ فِي الْآخِرَهِ حَسَنَةً وَ قِنا بِرَحْمَتِکَ عَذَابَ الْقَبْرِ وَ عَذابَ النَّارِ بِرَحْمَتِکَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَ آخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ.

ص: ۳۷۲

**[ترجمه]به خط شیخ بزرگوار محمد بن علی بن الجبعی - خدا رحمتش کند - دعای ختم قرآن را یافتم که از خط شیخ شمس الدین محمد بن مکی - خدا رحمتش کند - نقل شده. و گفته او از مصحفی نقل کرده، در حرم مطهر کاظمی جوادی، که درود و سلام خدا بر آن ها باد.

به نام خدای بخشنده مهربان. راست گفت خدایی که بالاترین راستگویان است. به زبان آورنده همه سخن گویان. پیامبران گرامی، سروران مردم علیهم السلام رساندند. پروردگارا با قرآن بزرگ ما را سود بخش. و با آیات و ذکر حکیم (قرآن) ما را هدایت کن. و خواندنش را از ما قبول کن که بی شک تویی همان شنونده دانا. و با آن به صورت هایمان نزن ای پروردگار جهانیان.

خدایا، همان گونه که ما را از اهلش قرار دادی، و به فضلش بزرگی بخشیدی، و برای حملش ما را انتخاب کردی، و با آن ما را هدایت کردی، و به وسیله آن ما را به پایان خواسته رساندی، و به وسیله آن، روز قیامت، ما را شاهدان بر امّت ها قرار دادی؛ پس ما را از کسانی قرار بده که با دستوراتش بهره می برند، و با نواهی آن بازمی دارند، و با حلالش راضی و قانع اند، و به آیات متشابهش ایمان دارند؛ تا به برکت آن گناهانمان را بر ما ببخشی، و به خاطر خواندنش ثوابمان را بسیار گردانی، و به وسیله آن بلاها و آفات روزگارمان را از ما بزدایی؛ به رحمتت ای رحیم ترین رحیمان.

پروردگارا! همان گونه که یاری بر حفظش را روزی ما کردی، و زبان هایمان را برای تلاوت لفظش نرم نمودی؛ پس تدبر در معانیش را نیز روزی ما فرما. و برای عمل به آنچه در آن است، به ما توفیق عنایت فرما. و ما را از اطاعت کنندگان امر و نهی هایش قرار ده و سینه هایمان را با نورهای سوره هایش گشاده فرما. و به وسیله آن، از تاریکی های شرک و پیروی فراخوانندگانش به ما پناه ده. و برای تلاوتش در روزها و شب های روزگارمان به ما ثوابی عنایت فرما که همه گروه شنوندگان و خوانندگانش را فرا گیرد به رحمتت ای رحیم ترین رحیمان.

پروردگارا، با آیاتی که در کتابت تفصیل دادی ما را بهره مند کن. و به وسیله آن، در دیگر زمان ها، ما را بر طاعتت مجتمع کن. و ما را از همه سختی ها و ناخوشی ها، با آن پناه ده. و به خاطر آن، گناهانی که در گذشته مرتکب شدیم، بر ما ببخش. و حوادث ناگوار را به حق آن از ما برطرف بفرما. و هنگام رویایی با مرگ، با آن، ما را با بشارت رو به رو کن. به رحمتت ای مهربان ترین مهربانان.

پروردگارا، از تو می خواهیم که به وسیله آن، قلب های ما را از آلودگی عصیان پاک نمایی. و به خاطر آن گناهان داخل در محل های خواری را بر ما بپوشانی. و به وسیله آن ما را از فتنه ها در دین ها و جسم ها محافظت نمایی. و هنگام تنهایی در تنگ ترین مکان، وحشت ما را با آن آرام نمایی، و هنگامی که دو فرشته از ما سؤال می کنند، به وسیله آن، برهان های رسا را به ما تلقین فرما، به رحمتت ای رحیم ترین رحمیان.

پروردگارا، ما را از کسانی قرار ده که به باورش ایمان دارند و عزم راهش را دارند و حقوقش را مراعات می نمایند و دستورهای واجبش را اطاعت می نمایند و از موانعی که از آن نهی شده، مانع می شوند. و از کسانی که با نور آگاهی هایش، نورانیت کسب می کنند. و با پاداش ذخیره هایش توشه می اندوزند، به رحمتت ای مهربان ترین مهربانان.

پروردگارا، آن را آرام بخش ناراحتی هایمان و پاک کننده گناهانمان و کفاره گناهان گذشته مان و حافظ بقیه عمرمان قرار ده.

خداوندا! به وسیله آن ما را خوشبخت نما و بدبخت نکن و ما را به وسیله آن عزیز فرما و خوار نکن و به وسیله آن ما را بالا ببر و حقیر ننما، و به وسیله آن ما را ثروتمند فرما و محتاج نفرما.

پروردگارا! آن را کشت دهنده اعمال ما، و به رحمتت، بازدارنده از همه گناهان و حرام ها و در تاریکی شب ها بیدارگر و انیس قرار ده .

خداوندا، به خاطر آن گناهان کبیره را بر ما ببخشای. و به خاطر آن عیب های زشت را بر ما بپوشان. و به وسیله آن ما را به هر دوست داشتنی برسان. و پروردگارا به وسیله آن [غم را] از ما و هر غم زده ای دفع بفرما. به رحمتت ای رحیم ترین رحیمان.

پروردگارا! ما را از کسانی قرار ده که همیشه با او خوب همراهند و حرمتش را از مواضع تهمت پاس می دارند. و منزّه می دارند ارزشش را از آلودگی آنچه از آن در نهان ها نهی کردی. تا به وسیله آن ما را از همه بدی ها محافظت بنمایی. و به واسطه آن ما را از همه مهلکه ها برهانی. و به وسیله آن ما را از از وارد شدن در بدعت ها و شبهه ها سالم بداری و با آن ما را از همه آفت ها کفایت فرمایی.

خداوندا! با کتابت ما را از آلودگی گناهان و اشتباه ها پاک بفرما. و با آمادگی برای فرو آمدن مرگ بر ما منّت نه. و هنگام وارد شدن مصیبت ها به ما صبر جمیل ارزانی بفرما، تا با این ختم ما (ختم قرآن) خیر دنیا و آخرت برای ما جمع گردد. که تو شایسته پاس داشتن و شایسته بخشیدنی. خدایا این ختم ما را مبارک ترین ختم ها، و این ساعت ما را بزرگوارترین ساعت ها قرار ده. و به خاطر آن [ختم قرآن و ساعت شریف ختم] گناهان گذشته و آینده ما را ببخش و به واسطه آن با نیکوترین درودها بر ما درود فرست. و در باقیات صالحات اعمال ما را بالا ببر.

پروردگارا! این ختم ما را ختمی مبارک قرار ده که وبال [گناهانمان] به واسطه آن فرو ریزد. و رزق های ما را به وسیله آن جاری سازی. و سلامتی ما را با آن همیشگی گردانی. و پراکندگی ما را با آن جمع نمایی. و فقر ما را به واسطه آن غنی سازی. و سلامتی ما را با آن امضا نمایی. و به خاطر آن، گناهانمان را ببخشی و عیب هایمان را بپوشانی، به رحمتت ای رحیم ترین رحیمان.

پروردگارا، قسم به قرآن برای ما گناهی را باقی مگذار، مگر این که ببخش و نه غمی جز این که گره گشایی و نه دینی، مگر این که ادا نمایی. و نه عیبی، مگر که بپوشانی. و نه مریضی، جز این که شفا دهی. و نه مرده ای، جز این که بر او رحم کنی. و نه فاسدی، مگر این که او را اصلاح کنی. و نه گمراهی، مگر این که او را هدایت کنی. و نه دشمنی، مگر این که او را به هلاکت برسانی. و نه قیمتی، مگر این که آن را ارزان نمایی. و نه نوشیدنی، مگر این که آن را گوارا گردانی. و نه بزرگی، مگر این که او را توفیق دهی. و نه کوچکی، مگر این که او را بزرگ گردانی. و نه حاجتی از حاجت های دنیا، مگر این که در برآودنش ما یاری نمایی؛ به رحمتت ای رحیم ترین رحیمان.

پروردگـارا، سـربازان اسـلام و سوارانش، و حامیـان دین و دلیرانش، و یـاوران دین و یـارانش را یـاری بفرما، تا عزّت دینت را افزایش دهند و پایه هایش را اسـتوار نمایند و کفر را در هم ریزند و استحکامش را در هم شکنند و تخت پادشاهی و سلطنتش را از جا بر کنند. خداوندا! برای اسیران مسلمان، از جانب خودت فرجی فراهم ساز و برایشان مسبب راه خروجی به سوی خانه مسلمین باش ، به رحمتت ای مهربان ترین مهربانان.

خداوندا، دشـمنان ما اگر راه خشکی می پیمایند آنان را در زمین فرو بر و اگر راه دریا می پیمایند، آنان را غرق نما و با سنگ داغ و شمشیر تیزت آنان را بزن؛ به رحمتت ای رحیم ترین رحیمان.

پروردگارا! هر کس برای ما بدی می خواهد پس آن را به خودش بازگردان و هر کس مکرو حیله ای به ما دارد، پس تو برای او مکر داشته باش. و هر کس بر ما طغیان می کند او را هلاک فرما. ای کسی که خیرش بسیار است و نیکی اش همیشگی. ای کسی که همیشه کریم بوده و همیشه رحیم می ماند.

خداوندا! تو به خواسته های ما آگاهی، آن ها را برآورده بگردان. و تویی آگاه به درون های ما، پس آن ها را اصلاح بفرما. و تویی دانا به گناهان ما پس آن ها را ببخشای؛ به رحمتت ای رحیم ترین رحیمان.

خـدایا، مـا و پـدران و مـادران و برادران و خواهران و اسـتادان و معلم های خوب ما و همه مسـلمانان را ببخش؛ به رحمتت ای رحیم ترین رحیمان.

پروردگارا، در دنیا به ما نیکی عطا بفرما و در آخرت نیز نیکی به ما عنایت فرما. و به رحمتت ما را از عذاب قبر و عذاب آتش نگاه دار؛ ای رحیم ترین رحیمان. و آخرین دعای ما این است که حمد مخصوص پروردگار جهانیان است .

**[ترجمه]

باب ۱۲۷ متشابهات القرآن و تفســیر المقطعات و أنه نزل بإیاک أعنی و اسمعی یا جاره و أن فیه عاما و خاصا و ناسخا و منسوخا و محکما و متشابها

الآیات

آل عمران: هُوَ الَّذِی أَنْزَلَ عَلَیْکَ الْکِتابَ مِنْهُ آیاتٌ مُحْکَماتٌ هُنَّ أُمُّ الْکِتابِ وَ أُخَرُ مُتَشابِهاتٌ فَأَمَّا الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ زَیْغٌ فَیَتَّبِعُونَ مـا تَشابَهَ مِنْهُ ابْتِغاءَ الْفِتْنَهِ وَ ابْتِغاءَ تَأْوِیلِهِ وَ ما یَعْلَمُ تَأْوِیلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ یَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ کُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنا وَ ما یَذَّکَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبابِ (۱).

**[ترجمه]حروف مقطعه و این که قرآن از باب به در می گویم دیوار تو گوش کن نازل شده و این که در آن عام و خاص و ناسخ ومنسوخ و محکم و متشابه است

- هُوَ الَّذِی أَنْزَلَ عَلَیْکَ الْکِتابَ مِنْهُ آیاتٌ مُحْکَماتٌ هُنَّ أُمُّ الْکِتابِ وَ أُخَرُ مُتَشابِهاتٌ فَأَمَّا الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ زَیْغٌ فَیَتَّبِعُونَ ما تَشابَهَ

مِنْهُ ابْتِغـاءَ الْفِتْنَهِ وَ ابْتِغاءَ تَأْوِيلِهِ وَ ما يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِـخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْـدِ رَبِّنا وَ ما يَـذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبابِ. - . آل عمران/۷ -

{اوست کسـی که این کتـاب [قرآن] را بر تو فرو فرسـتاد. پـاره ای از آن، آیـات محکم [صـریح و روشن] است. آن هـا اساس کتابنـد و [پـاره ای] دیگر متشابهاتنـد [که تأویـل پذیرنـد]. امـا کسانی که در دل هایشان انحراف است برای فتنه جویی و طلب تأویل آن [به دلخواه خود،] از متشابه آن پیروی می کنند، با آنکه تأویلش را جز خدا و ریشه داران در دانش کسـی نمی داند. [آنان که] می گویند: «ما بدان ایمان آوردیم، همه [چه محکم و چه متشابه] از جانب پروردگار ماست»، و جز خردمندان کسی متذکر نمی شود}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

م، [تفسیر الإمام علیه السـلام] مع، [معانی الأخبار] مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ الزَّنْجَانِيُّ فِيمَا كَتَبَ إِلَيَّ عَلَى يَـدَيْ عَلِيِّ بْنِ أَحْمَـدَ الْبَغْدَادِيِّ عَنْ مُعَاذِ بْنِ الْمُثَنَّى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَسْمَاءَ عَنْ جُوَيْرِيَهَ عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ قَالَ: قُلْتُ لِلصَّادِقِ علیه السلام يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا مَعْنَى قَـوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَـلَ الـم وَ المص وَ الر وَ المر وَ كهيعص وَ طه وَ طس وَ طسم وَ يس وَ ص وَ حم وَ حم عسـق وَ ق وَ ن قَـالَ علیه السـلام أَمَّا الـم فِي أَوَّلِ الْبَقَرَهِ فَمَعْنَـاهُ أَنَـا اللَّهُ الْمَلِـكُ وَ أَمَّا الم فِي أَوَّلِ آلِ عِمْرَانَ فَمَعْنَـاهُ أَنَـا اللَّهُ الْمَجِيـدُ وَ المص مَعْنَـاهُ أَنَـا اللَّهُ الْمُقْتَدِرُ الصَّادِقُ وَ الر مَعْنَـاهُ أَنَا اللَّهُ الرَّءُوفُ وَ المر مَعْنَاهُ أَنَا اللَّهُ الْمُحْيِي الْمُمِيتُ الرَّازِقُ وَ كهيعص مَعْنَاهُ أَنَا الْكَافِي الْهَادِي الْوَلِيُّ الْعَالِمُ الصَّادِقُ الْوَعْدِ وَ أَمَّا طه فَاسْمٌ مِنْ أَسْـمَاءِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وَ مَعْنَاهُ يَا طَالِبَ الْحَقِّ الْهَادِيَ إِلَيْهِ مَا أُنْزِلَ عَلَيْكَ الْقُرْآنُ لِتَشْقَى بَلْ لِتَسْعَدَ بِهِ وَ أَمَّا طس فَمَعْنَاهُ

أَنَا الطَّالِبُ السَّمِيعُ وَ أَمَّا طسم فَمَعْنَاهُ أَنَا الطَّالِبُ السَّمِيعُ الْمُبْدِئُ الْمُعِيدُ وَ أَمَّا يس فَاسْمٌ مِنْ أَسْمَاءِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وَ مَعْنَاهُ يَا أَيُّهَا السَّامِعُ لِوَحْيِي

ص: ۳۷۳

۱- ۱. آل عمران: ۷.

وَ الْقُرْآنِ الْحَكِيمِ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ عَلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ وَ أَمَّا ص فَعَيْنٌ تَنْبُعُ مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ وَ هِيَ الَّتِي تَوَضَّأَ مِنْهَا النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله لَمَّا عُرِجَ بِهِ وَ يَدْخُلُهَا جَبْرَئِيلُ علیه السلام كُلَّ يَوْمٍ دَخْلَةً فَيَغْتَمِسُ فِيهَا ثُمَّ يَخْرُجُ فَيَنْفُضُ أَجْنِحَتَهُ فَلَيْسَ مِنْ قَطْرَةٍ تَقْطُرُ مِنْ أَجْنِحَتِهِ إِلَّا خَلَقَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى مِنْهَا مَلَكاً يُسَبِّحُ اللَّهَ وَ يُقَدِّسُهُ وَ يُكَبِّرُهُ وَ يُحَمِّدُهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ أَمَّا حم فَمَعْنَاهُ الْحَمِيدُ الْمَجِيدُ وَ أَمَّا حم عسق فَمَعْنَاهُ الْحَلِيمُ الْمُثِيبُ الْعَالِمُ السَّمِيعُ الْقَادِرُ الْقَوِيُّ وَ أَمَّا ق فَهُوَ الْجَبَلُ الْمُحِيطُ بِالْأَرْضِ وَ خُضْرَةُ السَّمَاءِ مِنْهُ وَ بِهِ يُمْسِكُ اللَّهُ الْأَرْضَ أَنْ تَمِيدَ بِأَهْلِهَا وَ أَمَّا ن فَهُوَ نَهَرٌ فِي الْجَنَّةِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ اجْمُدْ فَجَمَدَ فَصَارَ مِدَاداً ثُمَّ قَالَ عَزَّ وَ جَلَّ لِلْقَلَمِ اكْتُبْ فَسَطَرَ الْقَلَمُ فِي اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ مَا كَانَ وَ مَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَالْمِدَادُ مِدَادٌ مِنْ نُورٍ وَ الْقَلَمُ قَلَمٌ مِنْ نُورٍ وَ اللَّوْحُ لَوْحٌ مِنْ نُورٍ قَالَ سُفْيَانُ فَقُلْتُ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ- بَيِّنْ لِي أَمْرَ اللَّوْحِ وَ الْقَلَمِ وَ الْمِدَادِ فَضْلَ بَيَانٍ وَ عَلِّمْنِي مِمَّا عَلَّمَكَ اللَّهُ فَقَالَ يَا ابْنَ سَعِيدٍ لَوْ لَا أَنَّكَ أَهْلٌ لِلْجَوَابِ مَا أَجَبْتُكَ فَنُونٌ مَلَكٌ يُؤَدِّي إِلَى الْقَلَمِ وَ هُوَ مَلَكٌ وَ الْقَلَمُ يُؤَدِّي إِلَى اللَّوْحِ وَ هُوَ مَلَكٌ وَ اللَّوْحُ يُؤَدِّي إِلَى إِسْرَافِيلَ وَ إِسْرَافِيلُ يُؤَدِّي إِلَى مِيكَائِيلَ وَ مِيكَائِيلُ يُؤَدِّي إِلَى جَبْرَئِيلَ وَ جَبْرَئِيلُ يُؤَدِّي إِلَى الْأَنْبِيَاءِ وَ الرُّسُلِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ قَالَ ثُمَّ قَالَ لِي قُمْ يَا سُفْيَانُ فَلَا آمَنُ عَلَيْكَ (۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: سفیان ثوری می گوید به امام صاق علیه السلام عرض کردم: ای پسر رسول خدا، معنای فرموده خداوند عزّ و جلّ که می فرماید: الم و المص و الر وَ المر و کهیعص و طه و طس و طسم و یس و ص و حم و حم عسق و ق و ن، چیست؟ امام علیه السلام فرمودند: اما معنای الم در اول بقره این است که منم الله ملِك. اما الم در اول آل عمران معنایش این است که منم الله مجید. و المص معنایش این است که منم الله مقتدر صادق. و الر معنایش این است که منم الله رئوف. و المر معنایش این است که منم الله زنده کننده میراننده روزی دهنده. و کهیعص معنایش این است که من کفایت کننده هدایت کننده ولیّ دانای صادق هستم. و اما طه نامی از نام های پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم است و معنایش این است که ای طالب حق و هدایتگر به سوی آن قرآن برای این به سختی بیفتی بر تو نازل نشده بلکه برای این است که به وسیله آن سعادتمند گردی. و اما طس معنایش این است که من طالب شنوا هستم. و اما طسم معنایش این است که من طالب شنوای به وجود آورنده بازگرداننده هستم. و اما یس نامی از نام های پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم است و معنایش این است که ای شنوای وحی من «و الْقُرْآنِ الْحَكِيمِ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ عَلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ» {سوگند به قرآن حکمت آموز، که قطعاً تو از [جمله] پیامبرانی، بر راه راست}. و اما ص چشمه ای است که از زیر عرش می جوشد و آن چشمه ای است که پیامبر صلی الله علیه و آله، زمانی که به معراج رفت ازآن وضو گرفت. و جبرئیل هر روز یک بار وارد آن می شود و در آن غوطه ور می گردد، سپس خارج می شود و بال هایش را می تکاند. و قطره ای نیست که از بال هایش بچکد، مگر این که خداوند از آن فرشته ای می آفریند که تا روز قیامت خدا را تسبیح می گوید و تقدیس می کند و بزرگ می دارد و سپاس می گوید. و اما حم معنایش حمید مجید است. و حم عسق معنایش حلیم ثواب دهنده دانای شنوای توانای نیرومند است. و اما ق کوهی مشرف بر زمین است که سبزی آسمان از آن است و به واسطه آن خداوند زمین را نگه داشته که اهلش را تکان ندهد. و اما ن نهری است در بهشت ، خداوند عزّ و جلّ فرمود: منجمد شو، پس منجمد شد و تبدیل شد به مرکبی؛ سپس خداوند عزّ و جلّ به قلم گفت بنویس، پس قلم گذشته و آینده را تا روز قیامت در لوح محفوظ نوشت. پس مرکب، مرکبی از نور است و قلم قلمی از نور است و لوح لوحی از نور است.

سفیان گفت: ای پسر رسول خدا! قضیه لوح و قلم و مرکب را بیشتر برایم روشن بفرمایید و از آنچه خداوند به شما آموخته به

من بیاموزید. پس فرمودند: ای پسر سعید، اگر شایسته پاسخ نبودی به تو پاسخ نمی دادم. پس نون فرشته ای است که به قلم منتهی می شود، در حالی که آن نیز فرشته هست و قلم به لوح منتهی می شود در حالی که آن نیز فرشته است و لوح به اسرافیل داده می شود و اسرافیل به میکائیل می دهد و میکائیل به جبرئیل می دهد و جبرئیل به انبیا و پیامبران صلوات الله علیهم می دهد. سفیان گفت: سپس امام به من فرمودند: ای سفیان! برخیز که بر تو اطمینان ندارم [که شنیدن بیش از این را تاب بیاوری].۲

**[ترجمه]

«۲»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ رِئَابٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَیْسٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ قَالَ: إِنَّ حُیَیَّ بْنَ أَخْطَبَ وَ أَبَا یَاسِرِ بْنَ أَخْطَبَ وَ نَفَراً مِنَ الْیَهُودِ مِنْ أَهْلِ نَجْرَانَ أَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالُوا لَهُ أَ لَیْسَ فِیمَا تَذْکُرُ فِیمَا أُنْزِلَ إِلَیْکَ الم قَالَ بَلَی قَالُوا أَتَاکَ بِهَا جَبْرَئِیلُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ قَالُوا لَقَدْ بُعِثَ أَنْبِیَاءُ قَبْلَکَ مَا نَعْلَمُ نَبِیّاً مِنْهُمْ أَخْبَرَ مَا مُدَّةُ مُلْکِهِ وَ مَا أَکَلَ أُمَّتُهُ غَیْرَکَ قَالَ فَأَقْبَلَ حُیَیُّ بْنُ أَخْطَبَ عَلَی أَصْحَابِهِ فَقَالَ لَهُمْ الْأَلِفُ وَاحِدٌ وَ اللَّامُ

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۲۲ و ۲۳.

ثَلَاثُونَ وَ الْمِيمُ أَرْبَعُونَ فَهَذِهِ إِحْدَى وَ سَبْعُونَ سَنَةً فَعَجَبٌ مِمَّنْ يَدْخُلُ فِي دِينٍ مُدَّةُ مُلْكِهِ وَ أَكْلِ أُمَّتِهِ إِحْدَى وَ سَبْعُونَ سَنَةً قَالَ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لَهُ يَا مُحَمَّدُ هَلْ مَعَ هَذَا غَيْرُهُ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَهَاتِهِ قَالَ المص قَالَ هَذَا أَثْقَلُ وَ أَطْوَلُ الْأَلِفُ وَاحِدٌ وَ اللَّامُ ثَلَاثُونَ وَ الْمِيمُ أَرْبَعُونَ وَ الصَّادُ تِسْعُونَ وَ هَذِهِ مِائَةٌ وَ إِحْدَى وَ سِتُّونَ سَنَةً ثُمَّ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله هَلْ مَعَ هَذَا غَيْرُهُ قَالَ نَعَمْ قَالَ هَاتِ قَالَ الر قَالَ هَذَا أَثْقَلُ وَ أَطْوَلُ الْأَلِفُ وَاحِدٌ وَ اللَّامُ ثَلَاثُونَ وَ الرَّاءُ مِائَتَانِ ثُمَّ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَهَلْ مَعَ هَذَا غَيْرُهُ قَالَ نَعَمْ قَالَ هَاتِ قَالَ المر قَالَ هَذَا أَثْقَلُ وَ أَطْوَلُ الْأَلِفُ وَاحِدٌ وَ اللَّامُ ثَلَاثُونَ وَ الْمِيمُ أَرْبَعُونَ وَ الرَّاءُ مِائَتَانِ ثُمَّ قَالَ فَهَلْ مَعَ هَذَا غَيْرُهُ

قَالَ نَعَمْ قَالَ لَقَدِ الْتَبَسَ عَلَيْنَا أَمْرُكَ فَمَا نَدْرِي مَا أُعْطِيتَ ثُمَّ قَامُوا عَنْهُ ثُمَّ قَالَ أَبُو يَاسِرٍ لِحُيَيٍّ أَخِيهِ وَ مَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ مُحَمَّداً قَدْ جَمَعَ هَذَا كُلَّهُ وَ أَكْثَرَ مِنْهُ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام إِنَّ هَذِهِ الْآيَاتِ أُنْزِلَتْ فِيهِمْ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَ أُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ وَ هِيَ تَجْرِي فِي وُجُوهٍ أُخَرَ عَلَى غَيْرِ مَا تَأَوَّلَ بِهِ حُيَيُّ بْنُ أَخْطَبَ وَ أَخُوهُ أَبُو يَاسِرٍ وَ أَصْحَابُهُ (۱).

مع، [معانی الأخبار] ابن الولید عن الصفار عن إبراهیم بن هاشم: مثله (۲).

**[ترجمه]تفسیر قمی: امام باقر علیه السلام فرمودند: حیی بن اخطب و ابا یاسر بن اخطب و گروهی از یهودیان نجران، نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله آمدند. و گفتند آیا در آنچه می گویی به تو نازل شده، الم نیست؟ فرمود: بله. گفتند: جبرئیل از جانب خدا برایت آورده؟ فرمود: بله. گفتند: پیامبرانی قبل از تو مبعوث شدند. غیر از تو پیامبری را نمی شناسیم که مدت زمان حکومتش و آنچه را امتش می خورند، خبر دهد. امام فرمودند: پس حیی بن خطب رو به یارانش کرد و گفت: الف یکی است و لام سی تا و میم چهل تا. پس این می شود هفتاد و یک سال. پس تعجب است از کسی که وارد دینی می شود که مدت حکومتش و خوردن امتش هفتاد و یک سال است! سپس رو به رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم کرد و گفت: آیا غیر از این نیز هست؟ فرمودند: آری. گفت: بیاور. فرمودند المص. گفت: این سنگین تر و طولانی تر است، الف یکی است و لام سی تا و میم چهل تا و صاد نود تا می شود صدو هفتاد و یک سال. سپس به پیامبر خدا صلی الله علیه و آله گفت: آیا غیر از این نیز هست؟ فرمودند: بله. گفت: بیاور. فرمودند: الر. گفت: این سنگین تر و طولانی تر است. الف یکی و لام سی تا و را دویست تا هست. سپس به پیامبر خدا صلی الله علیه و آله گفت: آیا غیر از این نیز هست؟ فرمودند: بله. گفت: بیاور .

فرمودند: المر. گفت: این سنگین تر و طولانی تر است. الف یکی است و لام سی تا و میم چهل تا و را دویست تا هست. سپس گفت؟ آیا با این چیز دیگری نیز هست؟ فرمودند: بله. گفت: کار تو بر ما مشتبه شده. نمی دانیم چه چیز به تو داده شده. سپس از نزد او برخاستند. یاسر به برادرش حیی گفت: شاید محمد همه این ها و بیشتر از این ها را جمع کرده باشد. پس امام باقرعلیه السلام فرمودند: این آیات درباره آن ها نازل شده: «منه آیات محکمات و اخر متشابهات» {پاره ای از آن، آیات محکم [صریح و روشن] است. آن ها اساس کتابند و [پاره ای] دیگر متشابهاتند [که تأویل پذیرند]}. و آن ها (آیات حروف مقطعه) صورت های دیگری دارد؛ غیر از آنچه حیی بن اخطب و برادرش یاسر و دوستانش تأویل کردند. - . تفسیر قمی: ۲۱۰ -

معانی الاخبار: به نقل از ابراهیم بن هاشم، مثل همان حدیث قبل را نقل کرده است. - . معانی الاخبار: ۲۳ -

**[ترجمه]

«۳»

مع، [معانی الأخبار] الْهَمْـدَانِیُّ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ یَحْیَی بْنِ عِمْرَانَ عَنْ یُونُسَ عَنْ سَـعْدَانَ عَنْ أَبِی بَصِـیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السـلام قَالَ: الم هُوَ حَرْفٌ مِنْ حُرُوفِ اسْمِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ الْمُقَطَّعِ فِی الْقُرْآنِ الَّذِی یُؤَلِّفُهُ النَّبِیُّ صـلی الله علیه و آله أَوِ الْإِمَامُ فَإِذَا دَعَا بِهِ أُجِیبَ ذلِکَ الْکِتابُ لا رَیْبَ فِیهِ هُـدیً لِلْمُتَّقِینَ قَالَ بَیَانٌ لِشِـیعَتِنَا الَّذِینَ یُؤْمِنُونَ بِالْغَیْبِ وَ یُقِیمُونَ الصَّلاهَ وَ مِمَّا رَزَقْناهُمْ یُنْفِقُونَ قَالَ مِمَّا عَلَّمْنَاهُمْ یَبُثُّونَ وَ مِمَّا عَلَّمْنَاهُمْ مِنَ الْقُرْآنِ یَتْلُونَ (۳).

ص: ۳۷۵

۱- ۱. تفسیر القمّیّ ص ۲۱۰.

۲- ۲. معانی الأخبار ص ۲۳.

۳- ۳. معانی الأخبار ص ۲۳.

فس، [تفسير القمى] أبى: مثله (۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: امام صادق علیه السلام فرمودند: الم حرفی از حروف اسم اعظم خداست که در قرآن تقطیع شده که پیامبر صلی الله علیه و آله یا امام آن را جمع می کنند. پس اگر با آن دعا کند، پاسخ داده می شود.«ذلک الکتاب لا ریب فیه هدی للمتقین» {این است کتابی که در [حقانیت] آن هیچ تردیدی نیست [و] مایه هدایت تقواپیشگان است} فرمودند: این بیانی است برای شیعیان ما، «الذین یؤمنون بالغیب و یقیمون الصلاه و مما رزقناهم ینفقون» {آنان که به غیب ایمان می آورند و نماز را بر پا می دارند و از آنچه به ایشان روزی داده ایم انفاق می کنند} فرمودند: آنچه را به آن ها آموخته ایم منتشر می کنند و آنچه را از قرآن، به آن ها آموخته ایم تلاوت می کنند. - . معانی الاخبار: ۲۳ -

تفسیر قمی: مانند همان روایت قبل را نقل کرده است. - . تفسیر قمی: ۲۷ -

**[ترجمه]

«۴»

فس، [تفسير القمى] جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِي قَوْلِهِ كهيعص قَالَ هَذِهِ أَسْمَاءُ اللَّهِ مُقَطَّعَةً أَمَّا قَوْلُهُ كهيعص قَالَ اللَّهُ هُوَ الْكَافِي الْهَادِي الْعَالِمُ الصَّادِقُ ذي [ذُو] الْأَيَادِي الْعِظَامِ وَ هُوَ كَمَا وَصَفَ نَفْسَهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى (۲).

**[ترجمه]امام صادق علیه السلام: در باره فرموده خداوند کهیعص فرمودند: این ها نام های خداست که تقطیع شده. اما فرموده اش کهیعص فرمود: الله همان کفایت کننده هدایتگر عالم صادق قدرتمند بزرگ است. و او همان گونه است که خودش نفس تبارک و تعالی خودش را توصیف نموده است. - . تفسیر قمی: ۴۰۸ -

**[ترجمه]

«۵»

فس، [تفسير القمى]: حم عسق هُوَ حُرُوفٌ مِنِ اسْمِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ الْمَقْطُوعِ يُؤَلِّفُهُ الرَّسُولُ أَوِ الْإِمَامُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمَا فَيَكُونُ الِاسْمُ الْأَعْظَمُ الَّذِي إِذَا دُعِيَ اللَّهُ بِهِ أَجَابَ (۳).

**[ترجمه]تفسیر قمی: حم عسق حروفی از اسم اعظم خداست که تقطیع شده، پیامبر یا امام صلی الله علیهما آن را جمع می کند. پس می شود اسم اعظمی که اگر خداوند با آن خوانده شود، پاسخ می دهد. - . تفسیر قمی: ۵۹۵، و علم همه چیز در آن است. در عسق. -

**[ترجمه]

«۶»

«۶»

فس، [تفسیر القمی] أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ وَ أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ مَعاً عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْعَلَوِيِّ عَنِ الْعَمْرَكِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ سَمَاعَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ يَحْيَى بْنِ مَيْسَرَةَ الْخَثْعَمِيِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: عسق عِدَادُ سِنِی الْقَائِمِ علیه السلام وَ قَافٌ جَبَلٌ مُحِيطٌ بِالدُّنْيَا مِنْ زُمُرُّدٍ أَخْضَرَ فَخُضْرَةُ السَّمَاءِ مِنْ ذَلِكَ الْجَبَلِ وَ عِلْمُ عَلِيٍّ كُلُّهُ فِی عسق (۴).

**[ترجمه]تفسیر قمی: میسره خثعمی گفت: شنیدم از امام باقر علیه السلام که فرمودند: عسق، شمارش سن قائم است و قاف کوهی است مشرف به دنیا از زمرد سبز، پس سبزی آسمان از آن کوه است. و همه علم علی علیه السلام در عسق است. - . تفسیر قمی: ۵۹۵، و علم همه چیز در آن است. در عسق. -

**[ترجمه]

«۷»

مع، [معانی الأخبار] الْمُظَفَّرُ الْعَلَوِيُّ عَنِ ابْنِ الْعَيَّاشِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ الْخَصِيبِ قَالَ حَدَّثَنِی الثِّقَةُ عَنْ أَبِی جُمْعَةَ رَحْمَةَ بْنِ صَدَقَةَ قَالَ: أَتَى رَجُلٌ مِنْ بَنِی أُمَيَّةَ وَ كَانَ زِنْدِيقاً جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ علیهما السلام فَقَالَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِی كِتَابِهِ المص أَيَّ شَيْ ءٍ أَرَادَ بِهَذَا وَ أَيُّ شَيْ ءٍ فِيهِ مِنَ الْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ وَ أَيُّ شَيْ ءٍ فِيهِ مِمَّا يَنْتَفِعُ بِهِ النَّاسُ قَالَ فَاغْتَاظَ مِنْ ذَلِكَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ علیهما السلام فَقَالَ أَمْسِكْ وَيْحَكَ الْأَلِفُ وَاحِدٌ وَ اللَّامُ ثَلَاثُونَ وَ الْمِيمُ أَرْبَعُونَ وَ الصَّادُ تِسْعُونَ كَمْ مَعَكَ فَقَالَ الرَّجُلُ أَحَدٌ وَ ثَلَاثُونَ وَ مِائَةٌ فَقَالَ لَهُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ علیهما السلام إِذَا انْقَضَتْ سَنَةُ إِحْدَى وَ ثَلَاثِينَ وَ مِائَةٍ انْقَضَى مُلْكُ أَصْحَابِكَ قَالَ

ص: ۳۷۶

۱- ۱. تفسیر القمّیّ ص ۲۷.

۲- ۲. تفسیر القمّیّ ص ۴۰۸.

۳- ۳. تفسیر القمّیّ ص ۵۹۵، و فیه علم کل شی ء فی عسق.

۴- ۴. تفسیر القمّیّ ص ۵۹۵، و فیه علم کل شی ء فی عسق.

فَنَظَرْنَا فَلَمَّا انْقَضَتْ سَنَهُ إِحْدَى وَ ثَلَاثِينَ وَ مِائَهٍ يَوْمَ عَاشُورَاءَ دَخَلَ الْمُسَوِّدَهُ الْكُوفَهَ وَ ذَهَبَ مُلْكُهُمْ (۱).

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی جُمُعَهَ: مِثْلَهُ وَ فِیهِ سِتُّونَ مَکَانَ الثَّلَاثِینَ فِی الْمَوْضِعَیْنِ (۲).

**[ترجمه]معانی الاخبار: رحمه بن صدقه گفت: مردی زندیق از بنی میه نزد جعفر بن محمد علیه السلام آمد و گفت: فرموده خداوند عزّ و جلّ المص در قرآن، منظورش از آن چیست؟ و چه چیزی از حلال و حرام در آن است؟ و از آنچه مردم با آن بهره مند گردند، چه چیزی در آن است؟ راوی گفت: جعفر بن محمد علیه السلام از آن به خشم آمد و فرمود: وای بر تو! دست نگه دار. الف یکی است و لام سی تا و میم چهل تا و صاد نود تا. چند تا تو هست؟ گفت: صد و سی و یک. جعفر بن محمد علیه السلام به او فرمودند: زمانی که سال صد و سی و یک تمام شود، پادشاهی یاران تو نیز تمام می شود. راوی گفت: پس دیدیم زمانی که روز عاشورا سال صد و سی و یک تمام شد، آن سپاه وارد کوفه شد و پادشاهی شان از بین رفت. - . معانی الاخبار: ۲۸ -

تفسیر عیاشی: ابی جمعه مثلش را نقل کرده. و در آن، دو جا شصت به جای سی می باشد. - . تفسیر عیاشی۲ : ۲ -

**[ترجمه]

«۸»

مع، [معانی الأخبار] الطَّالَقَانِیُّ عَنِ الْجَلُودِیِّ عَنِ الْجَوْهَرِیِّ عَنِ ابْنِ عُمَارَهَ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: حَضَرْتُ عِنْدَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام فَدَخَلَ عَلَیْهِ رَجُلٌ فَسَأَلَهُ عَنْ کهیعص فَقَالَ علیه السلام کَافٌ کَافٍ لِشِیعَتِنَا هَاءٌ هَادٍ لَهُمْ یَاءٌ وَلِیٌّ لَهُمْ عَیْنٌ عَالِمٌ بِأَهْلِ طَاعَتِنَا صَادٌ صَادِقٌ لَهُمْ وَعْدَهُمْ حَتَّی یَبْلُغَ بِهِمُ الْمَنْزِلَهَ الَّتِی وَعَدَهَا إِیَّاهُمْ فِی بَطْنِ الْقُرْآنِ (۳).

**[ترجمه]معانی الاخبار: عماره از پدرش نقل می کند، نزد جعفر بن محمد علیه السلام حاضر بودم که مردی بر او وارد شد و در مورد کهیعص پرسید. پس امام علیه السلام فرمودند: کاف، برای شیعیان ما کافی است؛ هاء، برای آن ها هدایتگر است؛ یاء، ولیّ آن هاست؛ عین، عالم به اهل اطاعت ماست؛ صاد، وعده آن ها برایشان صادق است تا اینکه آن ها را به منزلتی که در بطن قرآن به ایشان وعده داده برساند. - . معانی الاخبار: ۲۸ -

**[ترجمه]

«۹»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] أَبِی عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی حَیُّونٍ مَوْلَی الرِّضَا عَنْهُ علیه السلام قَالَ: مَنْ رَدَّ مُتَشَابِهَ الْقُرْآنِ إِلَی مُحْکَمِهِ هُدِیَ إِلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ (۴).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: امام رضا علیه السلام فرمودند: کسی که متشابه قرآن را به محکمش باز گرداند، به راه راست هدایت شده. - . عیون اخبار الرضا ۱: ۲۹۰ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضى بعض الأخبار فی باب تعلم القرآن.

**[ترجمه]برخی از این روایات در باب آموختن قرآن، گذشته است.

**[ترجمه]

«۱۰»

مع، [معانی الأخبار] الْمُفَسِّرُ بِإِسْنَادِهِ إِلَی أَبِی مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِیِّ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: كَذَبَتْ قُرَیْشٌ وَ الْیَهُودُ بِالْقُرْآنِ وَ قَالُوا سِحْرٌ مُبِینٌ تَقَوَّلَهُ فَقَالَ اللَّهُ الم ذلِكَ الْكِتابُ أَیْ یَا مُحَمَّدُ هَذَا الْكِتَابُ الَّذِی أَنْزَلْنَاهُ عَلَیْكَ هُوَ بِالْحُرُوفِ الْمُقَطَّعَهِ الَّتِی مِنْهَا أَلِفٌ لَامٌ مِیمٌ وَ هُوَ بِلُغَتِكُمْ وَ حُرُوفِ هِجَائِكُمْ فَأْتُوا بِمِثْلِهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِینَ وَ اسْتَعِینُوا عَلَی ذَلِكَ بِسَائِرِ شُهَدَائِكُمْ ثُمَّ بَیَّنَ أَنَّهُمْ لَا یَقْدِرُونَ عَلَیْهِ بِقَوْلِهِ قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَ الْجِنُّ عَلی أَنْ یَأْتُوا بِمِثْلِ هذَا الْقُرْآنِ لا یَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَ لَوْ كانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِیراً(۵) ثُمَّ قَالَ اللَّهُ الم أَیِ الْقُرْآنُ الَّذِی افْتَتَحَ بالم هُوَ ذلِكَ الْكِتابُ الَّذِی أَخْبَرْتُ

ص: ۳۷۷

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۲۸.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۲.

۳- ۳. معانی الأخبار ص ۲۸.

۴- ۴. عیون الأخبار ج ۱ ص ۲۹۰.

۵- ۵. أسری: ۹۱.

بِهِ مُوسَى فَمَنْ بَعْدَهُ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ فَأَخْبَرُوا بَنِی إِسْرَائِیلَ أَنِّی سَأُنْزِلُهُ عَلَیْکَ یَا مُحَمَّدُ کِتَاباً عَزِیزاً لا یَأْتِیهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَیْنِ یَدَیْهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِیلٌ مِنْ حَکِیمٍ حَمِیدٍ لا رَیْبَ فِیهِ لَا شَکَّ فِیهِ لِظُهُورِهِ عِنْدَهُمْ کَمَا أَخْبَرَهُمْ أَنْبِیَاؤُهُمْ أَنَّ مُحَمَّداً یُنْزَلُ عَلَیْهِ کِتَابٌ لَا یَمْحُوهُ الْبَاطِلُ یَقْرَؤُهُ هُوَ وَ أُمَّتُهُ عَلَی سَائِرِ أَحْوَالِهِمْ هُدیً بَیَانٌ مِنَ الضَّلَالَهِ لِلْمُتَّقِینَ الَّذِینَ یَتَّقُونَ الْمُوبِقَاتِ وَ یَتَّقُونَ تَسْلِیطَ السَّفَهِ عَلَی أَنْفُسِهِمْ حَتَّی إِذَا عَلِمُوا مَا یَجِبُ عَلَیْهِمْ عِلْمُهُ عَمِلُوا بِمَا یُوجِبُ لَهُمْ رِضَا رَبِّهِمْ قَالَ وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام ثُمَّ الْأَلِفُ حَرْفٌ مِنْ حُرُوفِ قَوْلِکَ اللَّهُ دَلَّ بِالْأَلِفِ عَلَی قَوْلِکَ اللَّهُ وَ دَلَّ بِاللَّامِ عَلَی قَوْلِکَ الْمَلِکُ الْعَظِیمُ الْقَاهِرُ لِلْخَلْقِ أَجْمَعِینَ وَ دَلَّ بِالْمِیمِ عَلَی أَنَّهُ الْمَجِیدُ الْمَحْمُودُ فِی کُلِّ أَفْعَالِهِ وَ جَعَلَ هَذَا الْقَوْلَ حُجَّهً عَلَی الْیَهُودِ وَ ذَلِکَ أَنَّ اللَّهَ لَمَّا بَعَثَ مُوسَی بْنَ عِمْرَانَ ثُمَّ مَنْ بَعْدَهُ مِنَ الْأَنْبِیَاءِ إِلَی بَنِی إِسْرَائِیلَ لَمْ یَکُنْ فِیهِمْ قَوْمٌ إِلَّا أَخَذُوا عَلَیْهِمُ الْعُهُودَ وَ الْمَوَاثِیقَ لَیُؤْمِنُنَّ بِمُحَمَّدٍ الْعَرَبِیِّ الْأُمِّیِّ الْمَبْعُوثِ بِمَکَّهَ الَّذِی یُهَاجِرُ إِلَی الْمَدِینَهِ یَأْتِی بِکِتَابٍ بِالْحُرُوفِ الْمُقَطَّعَهِ افْتِتَاحُ بَعْضِ سُوَرِهِ یَحْفَظُهُ أُمَّتُهُ فَیَقْرَءُونَهُ قِیَاماً وَ قُعُوداً وَ مُشَاهً وَ عَلَی کُلِّ الْأَحْوَالِ یُسَهِّلُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ حِفْظَهُ عَلَیْهِمْ وَ یَقْرُنُونَ بِمُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله أَخَاهُ وَ وَصِیَّهُ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام الْآخِذَ عَنْهُ عُلُومَهُ الَّتِی عَلَّمَهَا وَ الْمُتَقَلِّدَ عَنْهُ لِأَمَانَاتِهِ الَّتِی قَلَّدَهَا وَ مُذَلِّلَ کُلِّ مَنْ عَانَدَ مُحَمَّداً بِسَیْفِهِ الْبَاتِرِ وَ مُفْحِمَ کُلِّ مَنْ جَادَلَهُ وَ خَاصَمَهُ بِدَلِیلِهِ الْقَاهِرِ یُقَاتِلُ عِبَادَ اللَّهِ عَلَی تَنْزِیلِ کِتَابِ اللَّهِ حَتَّی یَقُودَهُمْ إِلَی قَبُولِهِ طَائِعِینَ وَ کَارِهِینَ ثُمَّ إِذَا صَارَ مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله إِلَی رِضْوَانِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ ارْتَدَّ کَثِیرٌ مِمَّنْ کَانَ أَعْطَاهُ ظَاهِرَ الْإِیمَانِ وَ حَرَّفُوا تَأْوِیلَاتِهِ وَ غَیَّرُوا مَعَانِیَهُ وَ وَضَعُوهَا عَلَی خِلَافِ وُجُوهِهَا قَاتَلَهُمْ بَعْدُ عَلَی تَأْوِیلِهِ حَتَّی یَکُونَ إِبْلِیسُ الْغَاوِی لَهُمْ هُوَ الْخَاسِرَ الذَّلِیلَ الْمَطْرُودَ الْمَغْلُوبَ: قَالَ فَلَمَّا بَعَثَ اللَّهُ مُحَمَّداً وَ أَظْهَرَهُ بِمَکَّهَ ثُمَّ سَیَّرَهُ مِنْهَا إِلَی الْمَدِینَهِ وَ أَظْهَرَهُ بِهَا ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَیْهِ الْکِتَابَ وَ جَعَلَ افْتِتَاحَ سُورَتِهِ الْکُبْرَی بِالم یَعْنِی الم ذلِکَ الْکِتابُ وَ هُوَ ذَلِکَ الْکِتَابُ الَّذِی أَخْبَرْتُ أَنْبِیَائِیَ السَّالِفِینَ أَنِّی سَأُنْزِلُهُ عَلَیْکَ یَا مُحَمَّدُ لا رَیْبَ

فِيهِ فَقَدْ ظَهَرَ كَمَا أَخْبَرَهُمْ بِهِ أَنْبِيَاؤُهُمْ أَنَّ مُحَمَّداً يُنْزَلُ عَلَيْهِ كِتَابٌ مُبَارَكٌ لَا يَمْحُوهُ الْبَاطِلُ يَقْرَؤُهُ هُوَ وَ أَمَّتُهُ عَلَى سَائِرِ أَحْوَالِهِمْ ثُمَّ الْيَهُودُ يُحَرِّفُونَهُ عَنْ جِهَتِهِ وَ يَتَأَوَّلُونَهُ عَلَى غَيْرِ جِهَتِهِ وَ يَتَعَاطَوْنَ التَّوَصُّلَ إِلَى عِلْمِ مَا قَدْ طَوَاهُ اللَّهُ عَنْهُمْ مِنْ حَالِ أَجَلِ هَذِهِ الْأُمَّهِ وَ كَمْ مُدَّهُ مُلْكِهِمْ فَجَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مِنْهُمْ جَمَاعَهٌ فَوَلَّى رَسُولُ اللَّهِ عَلِيّاً عليهما السلام مُخَاطَبَتَهُمْ فَقَالَ قَائِلُهُمْ إِنْ كَانَ مَا يَقُولُ مُحَمَّدٌ حَقّاً لَقَدْ عَلِمْنَا كَمْ قَدْرُ مُلْكِ أُمَّتِهِ هُوَ إِحْدَى وَ سَبْعُونَ سَنَهً الْأَلِفُ وَاحِدٌ وَ اللَّامُ ثَلَاثُونَ وَ الْمِيمُ أَرْبَعُونَ فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام فَمَا تَصْنَعُونَ بِالمص وَ قَدْ أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ قَالُوا هَذِهِ إِحْدَى وَ سِتُّونَ وَ مِائَهُ سَنَهٍ قَالَ فَمَا ذَا تَصْنَعُونَ بالر وَ قَدْ أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ فَقَالُوا هَذِهِ أَكْثَرُ هَذِهِ مِائَتَانِ وَ إِحْدَى وَ ثَلَاثُونَ سَنَهً فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام فَمَا تَصْنَعُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ المر قَالُوا هَذِهِ مِائَتَانِ وَ إِحْدَى وَ سَبْعُونَ سَنَهً فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام فَوَاحِدَهٌ مِنْ هَذِهِ لَهُ أَوْ جَمِيعُهَا لَهُ فَاخْتَلَطَ كَلَامُهُمْ فَبَعْضُهُمْ قَالَ لَهُ وَاحِدَهٌ مِنْهَا وَ بَعْضُهُمْ قَالَ بَلْ يُجْمَعُ لَهُ كُلُّهَا وَ ذَلِكَ سَبْعُمِائَهٍ وَ أَرْبَعُ سِنِينَ ثُمَّ يَرْجِعُ الْمُلْكُ إِلَيْنَا يَعْنِي إِلَى الْيَهُودِ فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام أَ كِتَابٌ مِنْ كُتُبِ اللَّهِ نَطَقَ بِهَذَا أَمْ آرَاؤُكُمْ دَلَّتْكُمْ عَلَيْهِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ كِتَابُ اللَّهِ نَطَقَ بِهِ وَ قَالَ آخَرُونَ مِنْهُمْ بَلْ آرَاؤُنَا دَلَّتْ عَلَيْهِ فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام فَأْتُوا بِالْكِتَابِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ يَنْطِقُ بِمَا تَقُولُونَ فَعَجَزُوا عَنْ إِيرَادِ ذَلِكَ وَ قَالَ لِلْآخَرِينَ فَدُلُّونَا عَلَى صَوَابِ هَذَا الرَّأْيِ فَقَالُوا صَوَابُ رَأْيِنَا دَلِيلُهُ أَنَّ هَذَا حِسَابُ الْجُمَّلِ فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام كَيْفَ دَلَّ عَلَى مَا تَقُولُونَ وَ لَيْسَ فِي هَذِهِ الْحُرُوفِ إِلَّا مَا اقْتَرَحْتُمْ بِلَا بَيَانٍ أَ رَأَيْتُمْ إِنْ قِيلَ لَكُمْ إِنَّ هَذِهِ الْحُرُوفَ لَيْسَتْ دَالَّهً عَلَى هَذِهِ الْمُدَّهِ لِمُلْكِ أُمَّهِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله وَ لَكِنَّهَا دلاله [دَالَّهٌ] عَلَى أَنَّ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْكُمْ قَدْ لُعِنَ بِعَدَدِ هَذَا الْحِسَابِ أَوْ أَنَّ عَدَدَ ذَلِكَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْكُمْ وَ مِنَّا بِعَدَدِ هَذَا الْحِسَابِ دَرَاهِمُ أَوْ دَنَانِيرُ أَوْ أَنَّ لِعَلِيٍّ عَلَى كُلِّ وَاحِدٍ مِنْكُمْ دَيْنٌ عَدَدَ مَا لَهُ مِثْلُ عَدَدِ هَذَا الْحِسَابِ قَالُوا يَا أَبَا الْحَسَنِ لَيْسَ شَيْ ءٌ مِمَّا ذَكَرْتَهُ مَنْصُوصاً عَلَيْهِ فِي الم وَ المص

وَ الر وَ المر فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام وَ لَا شَيْ ءَ مِمَّا ذَكَرْتُمُوهُ مَنْصُوصٌ عَلَيْهِ فِي الم وَ المص وَ الر وَ المر فَإِنْ بَطَلَ قَوْلُنَا لِمَا قُلْنَا بَطَلَ قَوْلُكَ لِمَا قُلْتَ فَقَالَ خَطِيبُهُمْ وَ مِنْطِيقُهُمْ لَا تَفْرَحْ يَا عَلِيُّ إِنْ عَجَزْنَا عَنْ إِقَامَةِ حُجَّةٍ فِيمَا تَقُولُهُنَّ عَلَى دَعْوَانَا فَأَيُّ حُجَّةٍ لَكَ فِي دَعْوَاكَ إِلَّا أَنْ تَجْعَلَ عَجْزَنَا حُجَّتَكَ فَإِذَا مَا لَنَا حُجَّةٌ فِيمَا نَقُولُ وَ لَا لَكُمْ حُجَّةٌ فِيمَا تَقُولُونَ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام لَا سَوَاءَ إِنَّ لَنَا حُجَّةً هِيَ الْمُعْجِزَةُ الْبَاهِرَةُ ثُمَّ نَادَى جِمَالَ الْيَهُودِ يَا أَيَّتُهَا الْجِمَالُ اشْهَدِي لِمُحَمَّدٍ وَ لِوَصِيِّهِ فَتَبَادَرَ الْجِمَالُ صَدَقْتَ صَدَقْتَ يَا وَصِيَّ مُحَمَّدٍ وَ كَذَبَ هَؤُلَاءِ الْيَهُودُ فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام هَؤُلَاءِ جِنْسٌ مِنَ الشُّهُودِ يَا ثِيَابَ الْيَهُودِ الَّتِي عَلَيْهِمْ اشْهَدِي لِمُحَمَّدٍ وَ لِوَصِيِّهِ فَنَطَقَتْ ثِيَابُهُمْ كُلُّهَا صَدَقْتَ صَدَقْتَ يَا عَلِيُّ نَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ حَقّاً وَ أَنَّكَ يَا عَلِيُّ وَصِيُّهُ حَقّاً لَمْ يُثْبِتْ مُحَمَّدٌ قَدَماً فِي مَكْرُمَةٍ إِلَّا وَطِئْتَ عَلَى مَوْضِعِ قَدَمِهِ بِمِثْلِ مَكْرُمَتِهِ فَأَنْتُمَا شَقِيقَانِ مِنْ أَشْرَفِ أَنْوَارِ اللَّهِ فَمُيِّزْتُمَا اثْنَيْنِ وَ أَنْتُمَا فِي الْفَضَائِلِ شَرِيكَانِ إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدَ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله.

فَعِنْدَ ذَلِكَ خَرِسَ ذَلِكَ الْيَهُودِيُّ وَ آمَنَ بَعْضُ النَّظَّارَةِ مِنْهُمْ بِرَسُولِ اللَّهِ وَ غَلَبَ الشَّقَاءُ عَلَى الْيَهُودِ وَ سَائِرِ النَّظَّارَةِ الْآخَرِينَ فَذَلِكَ مَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لا رَيْبَ فِيهِ أَنَّهُ كَمَا قَالَ مُحَمَّدٌ وَ وَصِيُّ مُحَمَّدٍ عَنْ قَوْلِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله عَنْ قَوْلِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ثُمَّ قَالَ هُدىً بَيَانٌ وَ شِفَاءٌ لِلْمُتَّقِينَ مِنْ شِيعَةِ مُحَمَّدٍ- وَ عَلَى أَنَّهُمُ اتَّقَوْا أَنْوَاعَ الْكُفْرِ فَتَرَكُوهَا وَ اتَّقَوُا الذُّنُوبَ الْمُوبِقَاتِ فَرَفَضُوهَا وَ اتَّقَوْا إِظْهَارَ أَسْرَارِ اللَّهِ وَ أَسْرَارِ أَزْكِيَاءِ عِبَادِهِ الْأَوْصِيَاءِ بَعْدَ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله فَكَتَمُوهَا وَ اتَّقَوْا سَتْرَ الْعُلُومِ عَنْ أَهْلِهَا الْمُسْتَحِقِّينَ لَهَا وَ فِيهِمْ نَشَرُوهَا(۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: امام عسکری علیه السلام فرمودند: قریش و یهود قرآن را دروغ پنداشتند و گفتند سحری آشکار است که آن را می بافد. پس خداوند فرمود: «ذلک الکتاب» {این است کتابی ...} یعنی ای محمد! این کتابی که بر تو نازل کردیم با حروف مقطعه ای است که الف لام میم از آن جمله است. و آن به زبان شما و حروف الفبای شماست؛ فَأْتُواْ بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِين پس - اگر راست می گویید - سوره ای مانند آن بیاورید و بر این کار از دیگر شاهدانتان کمک بگیرید. سپس برایشان مشخص شد که بر این [کار] قادر نیستند، با این فرموده خدا: «قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَ الْجِنُّ عَلى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هذَا الْقُرْآنِ لا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَ لَوْ كانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيراً» - . اسرا/ ۹۱ - {بگو:

«اگر انس و جن گرد آیند تا نظیر این قرآن را بیاورند، مانند آن را نخواهند آورد، هر چند برخی از آن ها پشتیبان برخی [دیگر] باشند}. سپس خداوند فرمود: الم یعنی قرآنی که آن را با الم شروع کردم، همان کتابی است که با آن به موسی و پیامبران پس از او خبر دادم. پس آن ها به بنی اسرائیل خبر دادند، که ای محمد! من آن را کتابی عزیز بر تو نازل خواهم کرد که باطل از پیش رو و پشت سر آن بر او وارد نمی شود. فرود آمده ای است از جانب [خدای] حکیم حمید که در آن شکی نیست به خاطر واضح بودنش نزد آن ها، همان گونه که انبیایشان آن ها را آگاه کرده بودند که بی شک بر محمد کتابی نازل می شود که باطل آن را پاک نمی کند، او و امتش در دیگر احوالشان آن را می خوانند، برای تقوا پیشگان هدایتگر و روشنگر است. آن ها که از گناهان پروا دارند؛ از مسلط شدن نادانی و حماقت بر جان هایشان، خود را حفظ می کنند. تا این که زمانی که آنچه را دانستنش بر آن ها واجب است، دانستند؛ به آنچه برای آن ها موجب خشنودی پروردگارشان می شود عمل می کنند. امام علیه السلام فرمودند: و امام صادق علیه السلام فرمودند: الف حرفی از حروفی گفته ات الله است. الف اشاره به گفته ات الله دارد، لام اشاره به گفته ات ملک (پادشاه) بزرگ توانای بر همه خلق دارد. و میم اشاره دارد به این که او در همه کارهایش مجید و ستوده شده است. و این گفتار را حجتی بر یهود قرار داد. و این گونه است که زمانی که خدا موسی بن

عمران و پیامبران پس از او را به سوی بنی اسرائیل مبعوث نمود، قومی در میان آن ها نبود مگر این که عهد و میثاق از آن ها گرفته شده بود که حتما ایمان بیاورند به محمد عربی امی که در مکه مبعوث می شود و به مدینه هجرت می کند، کتابی با حروف مقطعه در ابتدای برخی سوره هایش می آورد، که امتش آن را حفظ می کنند، پس در حال ایستاده و نشسته و راه رفتن و در هر حالی آن را می خوانند. خداوند عزّ و جلّ حفظش را بر آن ها آسان می نماید. و به محمد، برادرش و وصی اش علی بن ابی طالب را قرین می کنند، آن کسی که علومی را که آن ها را آموخته از او (پیامبر) گرفته و عهده دار است از جانب او امانت هایی را که به گردن گرفته، و با شمشیر بزّانش خوار کننده هر کسی است که به محمد عناد ورزد. و با دلیل توانمدش مبهوت کننده (در پاسخ دادن) هر کسی است که با او مجادله و دشمنی کند. با بندگان خدا بر سر فرود آمدن کتاب خدا می جنگد تا آن ها را تسلیم و فرمانبردار یا ناخشنود و ناراضی به قبول کردن آن راهنمایی کند. سپس زمانی که محمد به سوی رضوان خداوند عزّ و جلّ شتافت و بسیاری از آن ها که به ایشان ظاهر ایمان داده شده بود، مرتد شدند و تأویلاتش را تحریف کردند، و معانی اش را تغییر دادند، و آن ها را بر خلاف صورت های خودش قرار دادند؛ بعد از آن بر سر تأویلش با آن ها جنگید. تا این که ابلیس گمراه کننده آنها، خودش زیانکار و خوار و مطرود و شکست خورده بشود. امام عسکری یا امام صادق فرمودند: پس زمانی که خداوند محمد را مبعوث کرد، و او را در مکه ظاهر ساخت، سپس به سمت مدینه حرکتش داد، و او را بر آن جا چیره ساخت؛ سپس بر او کتاب نازل کرد و ابتدای سوره های بزرگش را الم قرار داد – یعنی الم ذلک الکتاب – و آن همان کتابی است که پیامبران گذشته ام را به آن خبر دادم که بی شک آن را بر تو ای محمد نازل خواهم کرد که در آن شکی نیست. پس همان گونه هویدا شد که پیامبرانش به آن ها خبر داده بودند که بر محمد کتابی مبارک نازل می شود که باطل آن را پاک نمی کند، او و امتش در هر حال آن را می خوانند. سپس یهود آن را از جهت خودش منحرف می کنند و به غیر از مقصودش آن را تأویل می کنند. و در مورد اجل این امت و این که مدت زمان پادشاهی ایشان چه قدر است، به رسیدن به علمی که خداوند آن را از آن ها پنهان نموده است، می پردازند. پس گروهی از آنان نزد رسول خدا آمدند. پس پیامبر خدا علی علیه السلام را به سخن گفت با ایشان گمارد. پس گوینده آن ها گفت: اگر آنچه محمد می گوید حق است، ما می دانیم مدت زمان پادشاهی امتش چه قدر است. هفتاد و یک سال. الف یکی و لام سی تا و میم چهل تا. پس علی علیه السلام فرمود: با المص چه می کنید؟ آن نیز براو نازل شده است. گفتند: این صدو شصت و یک سال است. فرمود: با الر که آن نیز بر او نازل شده است چه می کنید؟ گفتند: این بیشتر است. این دویست و سی و یک سال است. پس علی علیه السلام فرمود: پس با آنچه بر او نازل شده المر چه می کنید؟ گفتند: این دویست و هفتاد و یک سال است. پس علی علیه السلام فرمود: یکی از این ها برای اوست یا جمع همه این ها مال اوست؟ (مدت زمان حکومتش یکی از این ارقام است یا جمع همه آن ها؟) پس کلامشان در هم آمیخت. برخی گفتند یکی از آن ها مال اوست و برخی گفتند بلکه همه آن برای او جمع می شود و آن هفتصد و چهل سال است. سپس حکومت به ما یعنی به یهود بازمی گردد. پس علی علیه السلام فرمود: آیا کتابی از کتاب های الهی چنین چیزی گفته یا نظراتتان شما را به آن رسانده؟ برخی از آن ها گفتند کتاب خدا آن را گفته و برخی دیگرشان گفتند بلکه نظراتمان به آن دلالت دارد. پس علی علیه السلام فرمود: کتابی از جانب خدا بیاورید که آنچه را می گویید بگوید. پس از آوردن آن عاجز شدند. و به دیگران فرمود: ما را به درستی این نظر راهنمایی کنید. گفتند: درستی نظر ما دلیلش این است که حساب حروف ابجد است. پس علی علیه السلام فرمود: چگونه بر آنچه شما می گویید دلالت دارد؟ در حالی که در این حروف چیزی نیست جز آنچه شما بدون وضوح، پیشنهاد دادید. اگر به شما بگویند این حروف دلیل بر مدت زمان حکومت محمد نیست، بلکه دلیل بر این است که هر کدام از شما به تعداد این حساب

لعن شده، یا برای هر کدام از شما و ما به تعداد این حساب درهم و دینار است، یا علی به تعداد این حساب بر هر یک از شما دینی دارد؛ نظر شما چیست؟ گفتند: ای ابا الحسن! چیزی از آنچه بیان کردی در الم و المص و الر و المر بر آن تصریح نشده. پس علی علیه السلام فرمود: و نیز چیزی از آنچه شما بیان کردید در الم و المص و الر و المر برآن تصریح نشده. پس اگر گفتار ما به خاطر آنچه [در دلیل نظرمان] گفتیم باطل می شود، گفتار شما نیز به خاطر آنچه [به عنوان دلیل] گفتید باطل می شود. خطیب و گوینده آن ها گفت: ای علی خوشحال نشو. اگر ما از ارائه دلیل بر مدعایمان در مورد آنچه شما می گویید عاجز شدیم، تو جز این که عجز ما را دلیل قرار دهی، چه برهانی بر مدعایت داری؟ بنابراین ما دلیلی بر آنچه می گوییم نداریم و شما نیز دلیلی بر آنچه می گویید ندارید. علی علیه السلام فرمود: نه یکسان نیست. ما برهانی داریم که آن معجزه خیره کننده است. سپس شتران یهود را صدا زد: ای شتران! برای محمد و وصیش شهادت دهید. پس شتران به سرعت گفتند: راست گفتی راست گفتی ای وصی محمد و این یهودیان دروغ گفتند. پس علی علیه السلام فرمود: این ها جنسی از شاهدان بودند. ای لباس های یهودیان که بر [تن] آن ها هستید، برای محمد و وصیش شهادت دهید. پس همه لباس هایشان به زبان آمدند: راست گفتی راست گفتی ای علی. شهادت می دهیم که محمد به حق پیامبر خداست و بی شک، ای علی تو به حق وصی او هستی. محمد قدمی در کرامتی ثابت نکرد مگر این که تو قدم جای قدمش گذاشتی، مانند کرامت او. پس شما دو نیمه هستید از شریف ترین نورهای خداوند. پس شما را به دو تایی متمایز ساخت. شما در فضیلت ها مشترک هستید جز این که پس از محمد صلی الله علیه و آله پیامبری نیست. پس در این هنگام یهودیان زبان از سخن باز داشتند. و برخی از بینندگان آن ها به رسول خدا ایمان آوردند. و شقاوت بر یهود و دیگر بینندگان چیره شد. و این است آنچه خداوند فرمود شکی در آن نیست. همان گونه که محمد و وصی محمد از قول محمد از قول پروردگار جهانیان گفتند. سپس فرمود: «هدی» {هدایت} ، روشنگری است «للمتقین» {برای تقوا پیشگان} از شیعیان محمد. با این که آن ها از انواع کفر برحذر بودند، پس آن ها را ترک کردند. و از گناهان می هراسیدند، پس آن ها را رد کردند. و از آشکار کردن اسرار خدا و پاکان بندگان از اوصیای بعد محمد پرهیز داشتند، پس آن ها را پنهان داشتند و از پوشاندن علوم از اهل آن و شایستگان آن بر حذر بودند، پس آن علوم را در میان آن ها منتشر ساختند. - . معانی الاخبار: ۲۴ - ۲۸، تفسیر الامام: ۲۹ - ۳۱ -

**[ترجمه]

«۱۱»

مع، [معانی الأخبار] أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَرْوَزِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْمُقْرِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْمَوْصِلِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَاصِمٍ الطَّرِیفِیِّ عَنْ عَبَّاسِ بْنِ یَزِیدَ عَنْ أَبِیهِ یَزِیدَ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: الْقُرْآنُ

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۲۴- ۲۸، تفسیر الإمام ص ۲۹- ۳۱.

كُلُّهُ تَقْرِيعٌ وَ بَاطِنُهُ تَقْرِيبٌ.

قال الصدوق رحمه الله يعنى بذلك من وراء آيات التوبيخ و الوعيد آيات الرحمه و الغفران (۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: امام کاظم علیه السلام فرمودند: امام صادق علیه السلام فرموده: قرآن همه آن توبیخ است و باطنش نزدیک کردن است.

صدوق - خدا او را رحمت کند - گفته منظورش از آن این است که در ورای آیات توبیخ و تهدید، آیات رحمت و بخشش است. - . معانی الاخبار: ۲۳۲ - ۳۱۲ -

**[ترجمه]

«۱۲»

فس، [تفسير القمى] قَالَ الصَّادِقُ عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ نَبِيَّهُ بِإِيَّاكِ أَعْنِي وَ اسْمَعِي يَا جَارَةُ(۲).

**[ترجمه]تفسیر قمی: امام صادق علیه السلام: خداوند پیامبرش را با به در می گویم دیوار تو گوش کن مبعوث کرده است. - . تفسیر قمی: ۳۸۰ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِي عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانَ عَنِ ابْنِ مِهْرَانَ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: اسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ مُقَطَّعٌ فِي أُمِّ الْكِتَابِ (۳).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السلام فرمودند: اسم اعظم خدا در ام الکتاب (سوره حمد) تقطیع شده است. - . ثواب الاعمال: ۹۴ -

**[ترجمه]

«۱۴»

ك، [إكمال الدين]: قَدْ غَيَّبَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى اسْمَهُ الْأَعْظَمَ الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ وَ إِذَا سُئِلَ بِهِ أَعْطَى فِي أَوَائِلِ سُوَرٍ مِنَ الْقُرْآنِ فَقَالَ عَزَّ وَ جَلَّ الم وَ المر وَ الر وَ المص وَ كهيعص وَ حم عسق وَ طس وَ طسم وَ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ لِعِلَّتَيْنِ إِحْدَاهُمَا أَنَّ الْكُفَّارَ الْمُشْرِكِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُوَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله بِدَلِيلِ قَوْلِهِ تَعَالَى قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْراً رَسُولًا(۴) وَ كَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ لِلْقُرْآنِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِي أَوَائِلِ سُوَرٍ مِنْهُ اسْمَهُ الْأَعْظَمَ بِحُرُوفٍ مَقْطُوعَةٍ وَ هِيَ مِنْ

حُرُوفِ كَلَامِهِمْ وَ لُغَتِهِمْ وَ لَمْ تَجْرِ عَادَتُهُمْ بِذِكْرِهَا مَقْطُوعَةً فَلَمَّا سَمِعُوهَا تَعَجَّبُوا مِنْهَا وَ قَالُوا نَسْمَعُ مَا بَعْدَهَا تَعَجُّباً فَاسْتَمَعُوا مَا بَعْدَهَا فَتَأَكَّدَتِ الْحُجَّةُ عَلَى الْمُنْكِرِينَ وَ ازْدَادَ أَهْلُ الْإِقْرَارِ بِهِ بَصِيرَةً وَ تَوَقَّفَ الْبَاقُونَ شُكَّاكاً لَا هِمَّةَ لَهُمْ إِلَّا الْبَحْثَ عَمَّا شَكُّوا فِيهِ وَ فِي الْبَحْثِ الْوُصُولُ إِلَى الْحَقِّ وَ الْعِلَّةُ الْأُخْرَى فِي إِنْزَالِ أَوَائِلِ هَذِهِ السُّوَرِ بِالْحُرُوفِ الْمَقْطُوعَةِ لِيَخْتَصَّ بِمَعْرِفَتِهَا أَهْلَ الْعِصْمَةِ وَ الطَّهَارَةِ فَيُقِيمُونَ بِهِ الدَّلَالَةَ وَ يُظْهِرُونَ بِهِ الْمُعْجِزَاتِ

ص: ۳۸۱

۱- ۱. معانى الأخبار ص ۲۳۲ و ۳۱۲.

۲- ۲. تفسير القمّیّ ص ۳۸۰.

۳- ۳. ثواب الأعمال ۹۴.

۴- ۴. الطلاق: ۱۰.

وَ لَوْ عَمَّ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی بِمَعْرِفَتِهَا جَمِیعَ النَّاسِ لَکَانَ ذَلِکَ ضِدَّ الْحِکْمَهِ وَ فَسَادَ التَّدْبِیرِ وَ کَانَ لَا یُؤْمَنُ مِنْ غَیْرِ الْمَعْصُوم إِنْ یَدْعُو بِهَا عَلَی نَبِیٍّ مُرْسَلٍ أَوْ مُؤْمِنٍ مُمْتَحَنٍ ثُمَّ لَا یَجُوزُ أَنْ لَا تَقَعَ الْإِجَابَهُ بِهَا مَعَ وَعْدِهِ وَ اتِّصَافِهِ بِأَنَّهُ لَا یُخْلِفُ الْمِیعَادَ وَ عَلَی أَنَّهُ یَجُوزُ أَنْ یُعْطِیَ الْمَعْرِفَهَ بَعْضَهَا مَنْ یَجْعَلُهُ عِبْرَهً لِخَلْقِهِ مَتَی تَعَدَّی حَدَّهُ فِیهَا کَبَلْعَمَ بْنِ بَاعُورَاءَ حِینَ أَرَادَ أَنْ یَدْعُوَ عَلَی کَلِیمِ اللَّهِ مُوسَی علیه السلام فَأُنْسِیَ مَا کَانَ أُوتِیَ مِنَ الِاسْمِ الْأَعْظَمِ فَانْسَلَخَ مِنْهُ وَ ذَلِکَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِی کِتَابِهِ وَ اتْلُ عَلَیْهِمْ نَبَأَ الَّذِی آتَیْناهُ آیاتِنا فَانْسَلَخَ مِنْها فَأَتْبَعَهُ الشَّیْطانُ فَکانَ مِنَ الْغاوِینَ (۱) وَ إِنَّمَا فَعَلَ عَزَّ وَ جَلَّ ذَلِکَ لِیَعْلَمَ النَّاسُ أَنَّهُ مَا اخْتَصَّ بِالْفَضْلِ إِلَّا مَنْ عَلِمَ أَنَّهُ مُسْتَحِقٌّ لِلْفَضْلِ وَ أَنَّهُ لَوْ عَمَّ لَجَازَ مِنْهُمْ وُقُوعُ مَا وَقَعَ مِنْ بَلْعَمَ (۲).

**[ترجمه]کمال الدین: خداوند تبارک و تعالی به دو دلیل اسم اعظمش را که اگر با او خوانده شود پاسخ می دهد و اگر با آن از او درخواست شود، عطا می نماید، در ابتدای سوره های قرآن مخفی نموده است. پس خداوند عزّ و جلّ فرموده: الم و المر و الر و المص و کهیعص و حم عسق و طسو طسم و آنچه شبیه این است. یکی از آن ها این است که کفار مشرکین چشم هایشان از ذکر خداوند عزّو جلّ در پوششی بود. و آن (ذکر) پیامبر صلی الله علیه و آله هست. به دلیل فرموده خدای تعالی: «قد أنزل الله الیکم ذکرا رسولا» - . طلاق/ ۱۰ - {راستی که خدا سوی شما تذکاری فرو فرستاده است پیامبری} و آن ها قرآن را تاب نداشتند. پس خداوند عزّ و جلّ در ابتدای سوره هایی از آن، اسم اعظمش را با حروف تقطیع شده نازل کرد، و در حالی که آن ها از حرف های کلامشان و زبانشان بود، عادت به بیان کردن آن ها به صورت قطعه قطعه نداشتند. پس هنگامی که آن را شنیدند از آن تعجّب کردند. و از روی تعجب گفتند آنچه را بعد آن (حروف مقطعه) است می شنویم. پس مابعدش را گوش دادند. پس حجت بر انکارکنندگان استوار شد و اهل اقرار به آن، بصیرتشان افزایش یافت و بقیه مشکوک باقی ماندند. در حالی که همتی برای جستجو در مورد آنچه در آن شک کردند، نداشتند. با وجود این که در جستجو رسیدن به حق است. و علت دیگر در مورد نازل شدن سوره ها با حروف مقطعه این است که اهل عصمت و طهارت به دانستن آن اختصاص یابند و به وسیله آن دلیل به پا دارند و معجزه ها آشکار سازند. و اگر خداوند تبارک و تعالی همه مردم را به دانستن آن تعمیم می داد؛ این مخالف حکمت بود و بیهودگی تدبیر. و از غیر معصوم ایمن نبود که، بر پیامبری فرستاده شده و مؤمنی امتحان شده، نفرین نکند. بعد با وجود وعده خدا و متصف بودنش به این که خلف وعده نمی کند، جایز نبود که [نفرین فرد غیر معصوم بر پیامبر یا مؤمن] با آن [اسم اعظم] مورد اجابت قرار نگیرد. با این که جایز است که معرفت برخی از آن [حروف مقطعه و اسم اعظم خدا] به کسی داده شود که او را عبرتی برای خلق قرار داده؛ زمانی که بخواهد از حدود خود تجاوز کند. مانند بلعم بن باعورا، زمانی که خواست موسی کلیم علیه السلام را نفرین کند، آنچه از اسم اعظم به او داده شده بود بر او فراموشانده و از او گرفته شد. و این است فرموده خداوند عزّ و جلّ در کتابش: «وَ اتْلُ عَلَیْهِمْ نَبَأَ الَّذِی آتَیْناهُ آیاتِنا فَانْسَلَخَ مِنْها فَأَتْبَعَهُ الشَّیْطانُ فَکانَ مِنَ الْغاوِین» - . اعراف/ ۱۷۵ - {و خبر آن کس را که آیات خود را به او داده بودیم برای آنان بخوان که از آن عاری گشت آن گاه شیطان، او را دنبال کرد و از گمراهان شد.} و خداوند عزّو جل ّاین کار را کرد تا مردم بدانند که کسی به فضیلت اختصاص ندارد مگر کسی که [خدا] بداند او شایسته فضیلت است. و این که اگر عمومیت داشت، آنچه در مورد بلعم اتفاق افتاد، جایز بود از آن ها نیز واقع شود. - . کمال الدین ۲: ۳۵۳، ذیل حدیث بلوهر و بو ذاسف. -

**[ترجمه]

«۱۵»

شی، [تفسیر العیاشی]: سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْمُحْکَمِ وَ الْمُتَشَابِهِ قَالَ الْمُحْکَمُ مَا نَعْمَلُ بِهِ وَ الْمُتَشَابِهُ مَا اشْتَبَهَ عَلَی جَاهِلِهِ (۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از امام صادق علیه السلام در مورد محکم و متشابه سؤال شد. فرمودند: محکم آن است که ما به آن عمل می کنیم و متشابه آن است که بر جاهلش مشتبه شود (آن که علم به متشابه ندارد امر آیه متشابه بر او مشتبه می شود. حیران می ماند). - . تفسیر عیاشی ۱: ۱۶۲ -

**[ترجمه]

«۱۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: إِنَّ الْقُرْآنَ مُحْکَمٌ وَ مُتَشَابِهٌ فَأَمَّا الْمُحْکَمُ فَنُؤْمِنُ بِهِ وَ نَعْمَلُ بِهِ وَ نَدِینُ بِهِ وَ أَمَّا الْمُتَشَابِهُ فَنُؤْمِنُ بِهِ وَ لَا نَعْمَلُ بِهِ وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ فَأَمَّا الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ زَیْغٌ فَیَتَّبِعُونَ ما تَشابَهَ مِنْهُ ابْتِغاءَ الْفِتْنَهِ وَ ابْتِغاءَ تَأْوِیلِهِ وَ ما یَعْلَمُ تَأْوِیلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ یَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ کُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنا وَ الرَّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ هُمْ آلُ مُحَمَّدٍ(۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام می فرمایند: قرآن محکم و متشابه دارد. اما محکم، ما به آن ایمان داریم و به آن عمل می کنیم و به آن معتقدیم. اما متشابه به آن ایمان داریم و عمل به آن نمی کنیم. و این است فرموده خدا: «فَأَمَّا الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ زَیْغٌ فَیَتَّبِعُونَ ما تَشابَهَ مِنْهُ ابْتِغاءَ الْفِتْنَهِ وَ ابْتِغاءَ تَأْوِیلِهِ وَ ما یَعْلَمُ تَأْوِیلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ یَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ کُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنا» {اما کسانی که در دل هایشان انحراف است برای فتنه جویی و طلب تأویل آن [به دلخواه خود،] از متشابه آن پیروی می کنند، با آنکه تأویلش را جز خدا و ریشه داران در دانش کسی نمی داند. [آنان که] می گویند: «ما بدان ایمان آوردیم، همه [چه محکم و چه متشابه] از جانب پروردگار ماست»، و جز خردمندان کسی متذکر نمی شود} - . تفسیر عیاشی ۱: ۱۶۲ - و آن ها (راسخون در علم) خاندان محمدند .

**[ترجمه]

«۱۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُکَیْرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: نَزَلَ الْقُرْآنُ بِإِیَّاکِ أَعْنِی وَ اسْمَعِی یَا جَارَهُ(۵).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمودند: قرآن با به در می گویم دیوار تو گوش کن نازل شد. - . تفسیر عیاشی ۱: ۱۰ -

**[ترجمه]

«۱۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا

۱- ۱. الأعراف: ۱۷۵.

۲- ۲. کمال الدین ج ۲ ص ۳۵۳ فی ذیل حدیث بلوهر و بوذاسف.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۶۲.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۶۲.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۰.

عَاتَبَ اللَّهُ نَبِيَّهُ فَهُوَ يَعْنِي بِهِ مَنْ قَدْ مَضَى فِي الْقُرْآنِ مِثْلُ قَوْلِهِ وَ لَوْ لا أَنْ ثَبَّتْناكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئاً قَلِيلًا(۱) عَنَى بِذَلِكَ غَيْرَهُ (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمودند: خداوند پیامبرش را سرزنش نکرده است. پس او منظورش این است: هر کسی در قرآن [نامش] گذشته. مثل فرموده اش: «وَ لَوْ لا أَنْ ثَبَّتْناكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئاً قَلِيلًا» - . اسرا/ ۷۴ - {و اگر تو را استوار نمی داشتیم، قطعاً نزدیک بود کمی به سوی آنان متمایل شوی.} منظورش از آن غیر پیامبر است. - . تفسیر عیاشی ۱: ۱۱۰ -

**[ترجمه]

«۱۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ النَّاسِخِ وَ الْمَنْسُوخِ وَ الْمُحْكَمِ وَ الْمُتَشَابِهِ قَالَ النَّاسِخُ الثَّابِتُ وَ الْمَنْسُوخُ مَا مَضَى وَ الْمُحْكَمُ مَا يُعْمَلُ بِهِ وَ الْمُتَشَابِهُ الَّذِي يُشْبِهُ بَعْضُهُ بَعْضاً(۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: مردی از امام صادق علیه السلام نقل می کند: گفت از ایشان در مورد ناسخ و منسوخ و محکم و متشابه پرسیدم. فرمودند: ناسخ ثابت است و منسوخ آن است که گذشته. و محکم آن است که به آن عمل می شود و متشابه آن است که برخی از آن شبیه برخی دیگر است. - . تفسیر عیاشی ۱: ۱۱ -

**[ترجمه]

«۲۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ زُرَارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: نَزَلَ الْقُرْآنُ نَاسِخاً وَ مَنْسُوخاً(۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السلام فرمودند: قرآن در حالی که ناسخ و منسوخ دارد نازل شد. - . تفسیر عیاشی ۱: ۱۱ -

**[ترجمه]

«۲۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ص يَقُولُ: إِنَّ الْقُرْآنَ فِيهِ مُحْكَمٌ وَ مُتَشَابِهٌ فَأَمَّا الْمُحْكَمُ فَنُؤْمِنُ بِهِ وَ نَعْمَلُ بِهِ وَ نَدِينُ بِهِ وَ أَمَّا الْمُتَشَابِهُ فَنُؤْمِنُ بِهِ وَ لَا نَعْمَلُ بِهِ (۵).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: ابا بصیر گفت: شنیدم که امام صادق علیه السلام می فرمایند: در قرآن محکم و متشابه است. اما

محکم بـه آن ایمـان داریم و به آن عمـل می کنیم و به آن گردن می نهیم. امـا متشـابه به آن ایمـان داریم و به آن عمـل نمی کنیم. -. تفسیر عیاشی ۱: ۱۱ -

**[ترجمه]

«۲۲»

شی، [تفسـیر العیاشـی] عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ النَّاسِخِ وَ الْمَنْسُوخِ وَ الْمُحْكَمِ وَ الْمُتَشَابِهِ قَالَ النَّاسِخُ الثَّابِتُ الْمَعْمُولُ بِهِ وَ الْمَنْسُوخُ مَا كَانَ يُعْمَلُ بِهِ ثُمَّ جَاءَ مَا نَسَخَهُ وَ الْمُتَشَابِهُ مَا اشْتَبَهَ عَلَى جَاهِلِهِ (۶).

**[ترجمـه]تفسـیر عیاشـی: مسـعده بن صـدقه گفت: از امـام صـادق علیه السـلام در مـورد ناسـخ و منسـوخ و محکم و متشـابه پرسیدم. فرمودند: ناسخ ثابت معمول است و منسوخ آن است که به آن عمل می شده سپس چیزی (آیه ای/ حکمی) آمده که آن را نسخ کرده. و متشابه آن است که بر جاهلش مشتبه شود. -. تفسیر عیاشی ۱: ۱۱ -

**[ترجمه]

«۲۳»

شی، [تفسـیر العیاشـی] أَبُو لَبِيدٍ الْمَخْزُومِيُّ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: يَا بَا لَبِيدٍ إِنَّهُ يَمْلِكُ مِنْ وُلْدِ الْعَبَّاسِ اثْنَیْ عَشَرَ يُقْتَلُ بَعْدَ الثَّامِنِ مِنْهُمْ أَرْبَعَةٌ يُصِيبُ أَحَدَهُمُ الذُّبَحَةُ فَيَذْبَحُهُ هُمْ فِئَةٌ قَصِيرَةٌ أَعْمَارُهُمْ قَلِيلَةٌ مُدَّتُهُمْ خَبِيثَةٌ سِيرَتُهُمْ مِنْهُمُ الْفُوَيْسِقُ الْمُلَقَّبُ بِالْهَادِي وَ النَّاطِقُ وَ الْغَاوِي يَا بَا لَبِيدٍ إِنَّ فِی حُرُوفِ الْقُرْآنِ الْمُقَطَّعَهِ لَعِلْماً جَمّاً إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَنْزَلَ الم ذلِكَ الْكِتابُ فَقَامَ مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله حَتَّى ظَهَرَ نُورُهُ وَ ثَبَتَتْ كَلِمَتُهُ وَ وُلِدَ يَوْمَ وُلِدَ وَ قَدْ مَضَى مِنَ الْأَلْفِ السَّابِعِ مِائَةُ سَنَةٍ وَ ثَلَاثُ سِنِينَ ثُمَّ قَالَ وَ تِبْيَانُهُ فِی كِتَابِ اللَّهِ الْحُرُوفُ الْمُقَطَّعَهُ إِذَا عَدَدْتَهَا مِنْ غَيْرِ تَكْرَارٍ وَ لَيْسَ مِنْ حُرُوفٍ مُقَطَّعَهٍ حُرُوفٌ يَنْقَضِی

۱- ۱. أسری: ۷۴.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۰.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۱.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۱.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۱.

۶- ۶. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۱.

الْأَيَّامُ إِلَّا وَ قَائِمٌ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ عِنْدَ انْقِضَائِهِ ثُمَّ قَالَ الْأَلِفُ وَاحِدٌ وَ اللَّامُ ثَلَاثُونَ وَ الْمِيمُ أَرْبَعُونَ وَ الصَّادُ تِسْعُونَ فَذَلِكَ مِائَةٌ وَ إِحْدَى وَ سِتُّونَ ثُمَّ كَانَ بَدْوُ خُرُوجِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام الم اللَّهُ فَلَمَّا بَلَغَتْ مُدَّتُهُ قَامَ قَائِمُ وُلْدِ الْعَبَّاسِ عِنْدَ المص وَ يَقُومُ قَائِمُنَا عِنْدَ انْقِضَائِهَا بِالر فَافْهَمْ ذَلِكَ وَ عِهِ وَ اكْتُمْهُ (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: ابو لبید مخزومی گفت: امام باقر علیه السلام فرمودند: ای لبید، از فرزندان عباس دوازده نفر به حکومت می رسند که بعد از هشتمین آن ها، چهار نفر کشته می شوند. یکی از آن ها با ذبح کشته می شود. پس او را ذبح می کند. آن ها گروهی هستند که عمرشان کوتاه است و زمانشان کم است و سیرتشان زشت است. از جمله آنهاست بچه فاسق ملقب به هادی و ناطق (سخنگو) و غاوی (گمراه کننده). ای لبید، در حروف مقطعه قرآن علم سرشاری است. خداوند تعالی «الم ذلک الکتاب» را نازل کرد. پس محمد به پا خاست تا نورش آشکار شد و کلمه اش استوار شد و روز میلادش متولد شد در حالی که از الف هفتم، صد و سه سال گذشته بود. سپس فرمود: و بیانگر آن در کتاب خدا حروف مقطعه هست، اگر آن را بدون تکرار بشماری. و نیست از حروف مقطعه، حروفی که تمام شود، مگر این که قیام کننده ای از بنی هاشم در زمان تمام شدنش باشد. سپس فرمودند: الف یکی است و لام سی تا و میم چهل تا و صاد نود تا، این می شود صد و شصت و یک. سپس ابتدای خروج حسین بن علی علیه السلام الم بود. پس هنگامی که زمانش به سر رسید، هنگام المص قیام کننده ای از فرزندان عباس به پا خواست. و قائم ما زمان به سر رسیدنش با الر قیام می کند. پس این را بفهم و حفظ کن و پنهان بدار. - . تفسیر عیاشی ۲: ۳ -

**[ترجمه]

«۲۴»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] الْبَاقِرُ علیه السلام: فِي سُورَةِ الْبَقَرَةِ الم اسْمٌ مِنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ ثُمَّ أَرْبَعُ آيَاتٍ فِي نَعْتِ الْمُؤْمِنِينَ وَ آيَتَانِ فِي نَعْتِ الْكَافِرِينَ وَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ آيَةً فِي نَعْتِ الْمُنَافِقِينَ.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: امام باقر علیه السلام: الم در سوره بقره نامی از نام های خداوند است، سپس چهار آیه در وصف مؤمنان است و دو آیه در توصیف کافران و ده آیه در وصف منافقان.

**[ترجمه]

أَقُولُ

قَالَ السَّيِّدُ فِي سَعْدِ السُّعُودِ قَالَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ السُّلَمِيُّ فِي حَقَائِقِ التَّفْسِيرِ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى الم ذلِكَ الْكِتابُ قَالَ جَعْفَرٌ الصَّادِقُ علیه السلام الم رَمْزٌ وَ إِشَارَةٌ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ حَبِيبِهِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله أَرَادَ أَنْ لَا يَطَّلِعَ عَلَيْهِ سِوَاهُمَا بِحُرُوفٍ بَعُدَتْ عَنْ دَرْكِ الِاعْتِبَارِ وَ ظَهَرَ السِّرُّ بَيْنَهُمَا لَا غَيْرُ.

وَ قَالَ رَحِمَهُ اللَّهُ فِيهِ رَوَى الْأَسْتَرْآبَادِيُّ فِي كِتَابِ مَنَاقِبِ النَّبِيِّ وَ الْأَئِمَّةِ علیهم السلام عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ

أَبِيهِ عَنِ الرَّيَّانِ بْنِ الصَّلْتِ قَالَ: حَضَرَ الرِّضَا عَلِيُّ بْنُ مُوسَى عليه السلام عِنْدَ الْمَأْمُونِ بِمَرْوَ وَ قَدِ اجْتَمَعَ فِي مَجْلِسِهِ جَمَاعَةٌ مِنْ عُلَمَاءِ الْعِرَاقِ وَ خُرَاسَانَ فَقَالَ الرِّضَا عليه السلام أَخْبِرُونِي عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ يس وَ الْقُرْآنِ الْحَكِيمِ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ عَلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ فَمَنْ عَنَى بِقَوْلِهِ يس قَالَ الْعُلَمَاءُ يس مُحَمَّدٌ صلى الله عليه و آله لَمْ يَشُكَّ فِيهِ أَحَدٌ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ عليه السلام فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى أَعْطَى مُحَمَّداً وَ آلَ مُحَمَّدٍ مِنْ ذَلِكَ فَضْلًا لَا يَبْلُغُ أَحَدٌ كُنْهَ وَصْفِهِ إِلَّا مَنْ عَقَلَهُ وَ ذَلِكَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَا يُسَلِّمُ عَلَى أَحَدٍ إِلَّا الْأَنْبِيَاءِ فَقَالَ تَعَالَى سَلامٌ عَلى نُوحٍ فِي الْعالَمِينَ (٢) وَ قَالَ سَلامٌ عَلى إِبْراهِيمَ (٣) وَ قَالَ سَلامٌ عَلى مُوسى

ص: ٣٨٤

١- ١. تفسير العيّاشيّ ج ٢ ص ٣.

٢- ٢. الصافّات: ٧٩.

٣- ٣. الصافّات: ١٠٩.

وَ هارُونَ (۱) وَ لَمْ يَقُلْ سَلَامٌ عَلَى آلِ نُوحٍ وَ لَمْ يَقُلْ سَلَامٌ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ وَ لَمْ يَقُلْ سَلَامٌ عَلَى آلِ مُوسَى وَ هَارُونَ وَ قَالَ سَلَامٌ عَلَى آلِ يس (۲)

يَعْنِي آلَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمْ (۳).

**[ترجمه]سید در [کتاب] سعد سعود گفت: ابو عبد الرحمن محمد بن حسن سلمی در [کتاب] حقائق التفسیر گفت: در مورد فرموده خدای متعال «الم ذلک الکتاب» امام صادق علیه السلام فرمودند: الم رمز و اشاره ای است بین خدا و حبیبش محمد صلی الله علیه و آله خواست با حروفی که از درک اعتبار دور است، غیر از آن دو، کسی بر آن آگاه نگردد. و راز بین آن دو پدید آمد و نه غیر از آن ها .

و خداوند رحمتش کند گفت: استر آبادی در کتاب مناقب النبی و الائمه علیهم السلام گفت: امام رضا علیه السلام در مرو نزد مأمون حاضر شدند، در حالی که گروهی از دانشمندان عراق و خراسان در مجلسش اجتماع کرده بودند. پس امام رضا علیه السلام فرمود: از فرموده خداوند عزّ و جلّ: «يس وَ الْقُرْآنِ الْحَكِيمِ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ عَلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ» {که قطعاً تو از [جمله] پیامبرانی، بر راهی راست.} به من خبر دهید، با فرموده اش چه کسی را منظورش هست؟ دانشمندان گفتند: یس، محمد صلی الله علیه و آله می باشد. در این کسی شکی ندارد. امام رضا علیه السلام فرمودند: همانا خداوند تبارک و تعالی محمد و آل محمد را از آن (یس) فضلی عطا نموده که کسی به نهایت وصفش نمی رسد مگر از ورای عقلش. و آن این است که خداوند عزّ و جلّ بر کسی سلام نکرده جز بر پیامبران. پس فرموده: «سَلامٌ عَلى نُوحٍ فِي الْعالَمِينَ» - . صافات/ ۷۲ - {درود بر نوح در میان جهانیان} و فرمود: «سَلامٌ عَلى إِبْراهِيمَ» - . صافات/ ۱۰۹ - {درود بر ابراهیم} و فرمود: «سَلامٌ عَلى مُوسى وَ هارُونَ» - . صافات/ ۱۲۰ - {درود بر موسی و هارون} و نفرمود سلام بر خاندان نوح و نگفت سلام بر خاندان ابراهیم و نگفت سلام بر خاندان موسی و هارون. در حالی که فرمود: «سَلَامٌ عَلَى آلِ يس» - . صافات/ ۱۳۰ - {درود بر پیروان الیاس}یعنی خاندان محمد صلی الله علیه و آله.

ناشر دیجیتالی : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

**[ترجمه]

[كلمه المصحّح الأولى]

إلى هنا إنتهى الجزء الأول من المجلّد التاسع عشر (كتاب القرآن) و هو الجزء التاسع و الثمانون حسب تجزئتنا يحتوى على مائه باب و سبعه و عشرين بابا من أبواب كتاب فضل القرآن.

و لقد بذلنا جهدنا فى تصحيحه و مقابلته فخرج بعون اللّه و مشيئته نقيّا من الأغلاط إلّا نزراً زهيداً زاغ عنه البصر و كلّ عنه النظر و من اللّه نسأل العصمه و التوفيق.

السيّد إبراهيم الميانجى محمّد الباقر البهبودى

۱- ۱. الصافّات: ۱۲۰.

۲- ۲. الصافّات: ۱۳۰.

۳- ۳. ترى الحديث فى عيون أخبار الرضا عليه السلام ج ۱ ص ۲۳۶ و قال الطبرسىّ فى المجمع ج ۸ ص ۴۵۶: قرأ ابن عامر و نافع و رويس عن يعقوب« آل يس» بفتح الالف و كسر اللام المقطوعه من ياسين، و الباقون« الياسين» بكسر الالف و سكون اللام موصوله بياسين، و فى الشواذ قراءه ابن مسعود و يحيى و الأعمش و الحكم بن عيينه« و ان إدريس» و« سلام على ادراسين» و قراءه ابن محيصن و أبى رجاء« و ان الياس» و« سلام على الياسين» بغير همز أقول: راجع فى ذلك ج ۲۳ ص ۱۶۷- ۱۷۲ من هذه الطبعه.

**[ترجمه]ص: ۳۸۵

**[ترجمه]

كلمه المصحّح [الثانيه]

بسم اللّه الرّحمن الرّحيم

الحمد للّه و الصلاه و السلام على رسول اللّه و على آله أمناء اللّه.

و بعد: فقد تفضّل اللّه علينا و له الفضل و المنّ حيث اختارنا لخدمه الدين و أهله و قيّضنا لتصحيح هذه الموسوعه الكبرى و هى الباحثه عن المعارف الإسلاميّه الدائره بين المسلمين: أعنى بحار الأنوار الجامعه لدرر أخبار الأئمّه الأطهار عليهم السلام.

و هذا الذى نخرجه إلى القرّاء الكرام، هو الجزء الأوّل من المجلّد التاسع عشر (كتاب القرآن) و قد قابلناه على نسخه الكمبانىّ ثمّ على نسخه الأصل التى هى بخطّ يد المؤلّف العلّامه رضوان اللّه عليه و هى محفوظه فى خزانه مكتبه ملك بطهران تحت الرقم ۱۰۰۳ و فيها بعض زيادات طبعت فى طبعتنا هذه كما فى ص ۳۵۴ من السطر ۲- ۷ و غير ذلك، و معذلك قابلناه على نصّ

المصادر أو على الأخبار الأخر المشابهه للنصّ فى سائر الكتب، فسددنا ما كان فى النسخه من خلل و بياض و سقط و تصحيف فإنّ المجلّد التاسع عشر أيضا من مسوّدات قلمه الشريف رحمه اللّه عليه و لم يخرج فى حياته إلى البياض.

ص: ۳۸۶

و ممّا کددنا کثیرا فی إصلاحه و تحقیق ألفاظه و تصحیح أغلاطه باب وجوه إعجاز القرآن (الباب ۱۵ ص ۱۲۱- ۱۷۴) و هو ممّا نقله المؤلّف العلّامه بطوله من کتاب الخرائج و الجرائح للقطب الراوندیّ رحمه اللّه علیه من نسخه کامله کانت عنده و لکن النسخه کانت سقیمه مصحّفه جدّاً و استنسخ کاتب المؤلّف بأمره رضوان اللّه علیه النسخه من حیث یتعلّق ببحث إعجاز القرآن و وجوحه إلی آخره بما فیها من السقم و الأود و صحّح المؤلّف العلّامه بقلمه الشریف بعض ما تنبّه له من الأغلاط و التصحیفات عجاله و ضرب علی بعض جملاته التی لم یکن یخلّ حذفها بالمعنی المراد، کما ضرب علی بعضها الآخر إذا لم یکن لها معنی ظاهر مراد أو کانت فیها کلمه مصحّفه غیر مقروّه و لا سبیل إلی تصحیحها.

ثمّ إنّه رضوان اللّه علیه ضرب علی بعض الفصول تماما (تری الإشاره إلی ذلک فی ص ۱۳۰ السطر ۳) و غیّر صوره الأبواب و حذف عناوین الفصول بحیث صار البحث متّصلا متعاضدا فلمّا انتهی إلی الصفحه ۱۵۸ من طبعتنا هذه انقطع أثر قلمه الشریف و بقی من الصفحه ۱۵۸- إلی- ۱۷۴ غیر مصحّحه مع أنّ أغلاطها و تصحیفاتها و جملاتها التی لا یظهر لها معنی مناسب أکثر و أکثر.

فکددنا فی قراءه النسخه و إصلاح أودها و عرضناها تاره علی مختار الخرائج المطبوع إذا وجدنا موضع النصّ فیها و تاره علی نسخه مخطوطه محفوظه فی مکتبه ملک بطهران تحت الرقم ۲۸۸۳ و هی و إن کانت أتمّ من المطبوع لکنّها ناقصه ممّا کانت عند المؤلّف العلّامه بکثیر مع ما فیها من السقم.

و راجعنا مع ذلک فی فهم المراد و تصحیح أقاویل المعترضین و جواباتها إلی الکتب المؤلّفه فی ذلک الموضوع و فکّرنا ساعه بل ساعات فی کلمه واحده و قلّبناها ظهرا لبطن حتّی عرفنا صورتها الصحیحه التی کانت علیها قبل التصحیف إلی غیر ذلک من المشاقّ التی تحمّلناها حتّی صارت النسخه مقروّه مفهومه المعنی ظاهره المراد و لا یصدّقنا علی ذلک إلّا من راجع نسخه الأصل بمکتبه ملک أو راجع نسخه الکمبانیّ فقابلها علی هذه المطبوعه بین یدیک.

ص: ۳۸۷

و إنّما أطنبنا و أطلنا الكلام فی ذلک رعایه لحقّ الأمانه و لیکون الناظر البصیر علی معرفه من سیره المؤلف العلّامه فی تصحیح هذه النسخه و لیطّلع علی مسلکنا فی أشباه تلک الموارد عند التصحیح و التحقیق.

فلو کان عند أحد نسخه سلیمه من کتاب الخرائج و لا أعلم لها أثراً فلا یحکم علینا بالتقصیر فإنّه لا یُکَلِّفُ اللَّهُ نَفْساً إِلَّا وُسْعَها، و لا یُکَلِّفُ اللَّهُ نَفْساً إِلَّا ما آتاها و اللّه ولیّ العصمه و التوفیق.

محمد الباقر البهبودیّ

ص: ٣٨٨

**[ترجمه]ص: ۳۸۶

ص: ۳۸۷

ص: ۳۸۸

**[ترجمه]

فهرس ما فی هذا الجزء من الأبواب

عناوین الأبواب/ رقم الصفحه

«۶۹»

باب فضائل سوره محمد صّلی اللّه علیه و آله ۳۰۳

«۷۰»

باب فضائل سوره الفتح ۳۰۳

ص: ۳۹۲

باب فضائل سوره سأل سائل ۳۱۷

ص: ۳۹۳

باب فضائل سوره القدر ۳۳۲- ۳۲۷

«۱۱۱»

باب فضائل سوره لم یکن ۳۳۲

ص: ۳۹۴

ص: ۳۹۵

**[ترجمه]ص: ۳۸۹

ص: ۳۹۰

ص: ۳۹۱

ص: ۳۹۲

ص: ۳۹۳

ص: ۳۹۴

ص: ۳۹۵

**[ترجمه]

تعريف مركز

بسم الله الرحمن الرحيم
هَلْ يَسْتَوِی الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ
الزمر: ۹

المقدمة:
تأسّس مركز القائمیة للدراسات الکمبيوترية فی أصفهان بإشراف آیة الله الحاج السيد حسن فقيه الإمامی عام ۱۴۲۶ الهجری فی المجالات الدينية والثقافية والعلمية معتمداً علی النشاطات الخالصة والدؤوبة لجمع من الإخصائيين والمثقفين فی الجامعات والحوزات العلمية.

إجراءات المؤسسة:
نظراً لقلة المراکز القائمة بتوفير المصادر فی العلوم الإسلامية وتبعثرها فی أنحاء البلاد وصعوبة الحصول علی مصادرها أحياناً، تهدف مؤسسة القائمیة للدراسات الکمبيوترية فی أصفهان إلی التوفير الأسهل والأسرع للمعلومات ووصولها إلی الباحثين فی العلوم الإسلامية وتقدم المؤسسة مجاناً مجموعة الکترونية من الکتب والمقالات العلمية والدراسات المفيدة وهی منظمة فی برامج إلکترونية وجاهزة فی مختلف اللغات عرضاً للباحثين والمثقفين والراغبين فيها.
وتحاول المؤسسة تقديم الخدمة معتمدة علی النظرة العلمية البحتة البعيدة من التعصبات الشخصية والاجتماعية والسياسية والقومية وعلی أساس خطة تنوی تنظيم الأعمال والمنشورات الصادرة من جميع مراکز الشيعة.

الأهداف:
نشر الثقافة الإسلامية وتعاليم القرآن وآل بيت النبیّ عليهم السلام
تحفيز الناس خصوصا الشباب علی دراسة أدقّ فی المسائل الدينية
تنزيل البرامج المفيدة فی الهواتف والحاسوبات واللابتوب
الخدمة للباحثين والمحققين فی الحوازت العلمية والجامعات
توسيع عام لفکرة المطالعة
تهميد الأرضية لتحريض المنشورات والکتّاب علی تقديم آثارهم لتنظيمها فی ملفات الکترونية

السياسات:
مراعاة القوانين والعمل حسب المعايير القانونية
إنشاء العلاقات المترابطة مع المراکز المرتبطة
الاجتنباب عن الروتينية وتکرار المحاولات السابقة
العرض العلمی البحت للمصادر والمعلومات

الالتزام بذكر المصادر والمآخذ فى نشر المعلومات
من الواضح أن يتحمل المؤلف مسؤولية العمل.

نشاطات المؤسسة:
طبع الكتب والملزمات والدوريات
إقامة المسابقات فى مطالعة الكتب
إقامة المعارض الالكترونية: المعارض الثلاثية الأبعاد، أفلام بانوراما فى الأمكنة الدينية والسياحية
إنتاج الأفلام الكرتونية والألعاب الكمبيوترية
افتتاح موقع القائمية الانترنتى بعنوان : www.ghaemiyeh.com
إنتاج الأفلام الثقافية وأقراص المحاضرات و...
الإطلاق والدعم العلمى لنظام استلام الأسئلة والاستفسارات الدينية والأخلاقية والاعتقادية والردّ عليها
تصميم الأجهزة الخاصة بالمحاسبة، الجوال، بلوتوث Bluetooth، ويب كيوسك kiosk، الرسالة القصيرة ((sms
إقامة الدورات التعليمية الالكترونية لعموم الناس
إقامة الدورات الالكترونية لتدريب المعلمين
إنتاج آلاف برامج فى البحث والدراسة وتطبيقها فى أنواع من اللابتوب والحاسوب والهاتف ويمكن تحميلها على ٨ أنظمة؛
JAVA.١
ANDROID.٢
EPUB.٣
CHM.۴
PDF.۵
HTML.۶
CHM.٧
GHB.٨
إعداد ۴ الأسواق الإلكترونية للكتاب على موقع القائمية ويمكن تحميلها على الأنظمة التالية
ANDROID.١
IOS.٢
WINDOWS PHONE.٣
WINDOWS.۴

وتقدّم مجاناً فى الموقع بثلاث اللغات منها العربية والانجليزية والفارسية

الكلمة الأخيرة

نتقـدم بكلمـة الشـكر والتقـدير إلى مكاتب مراجع التقليـد منظمات والمراكز، المنشورات، المؤسـسات، الكتّاب وكل من قدّم لنا المساعدة فی تحقيق أهدافنا وعرض المعلومات علينا.
عنوان المكتب المركزی
أصفهان، شارع عبد الرزاق، سوق حاج محمد جعفر آباده ای، زقاق الشهيد محمد حسن التوكلی، الرقم ١٢٩، الطبقة الأولی.

عنوان الموقع : : www.ghbook.ir
البريد الالكترونی : Info@ghbook.ir
هاتف المكتب المركزی ٠٣١٣۴۴٩٠١٢۵
هاتف المكتب فی طهران ٨٨٣١٨٧٢٢ ـ ٠٢١
قسم البيع ٠٩١٣٢٠٠٠١٠٩شؤون المستخدمين ٠٩١٣٢٠٠٠١٠٩.

مركز
القائمية
اصفهان
للبحوث والتحريات الكمبيوترية
للحصول على المكتبات الخاصه الاخرى
ارجعوا الى عنوان المــركز من فضلــكم
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
و للايصاءَ من فضلكم
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹